

EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ

Osmanlı dönemi Türk bilim, eğitim ve kültür tarihimizin yüz akı eserlerinden biri de hiç kuşkusuz **Taşköprülüzâde Ahmed Efendi**'nin (901-968/1495-1561) Arapça kaleme aldığı *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı ölümsüz eseridir. Yazılışından itibaren büyük ilgi gören *Şakâ'ik*, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemden başlayarak 965/1558 yılına kadar Osmanlı ulema ve meşayihinin hayat hikâyeleriyle menkıbelerini içeren ilk derli toplu tabakât ve hâl tercümesi kitabı olmak sıfatıyla kendi alanında önemli bir çıkır açmıştır.

“Tabaka” adı verilen on ana bölümden oluşan eserde, **Sultan Osman Han**'dan başlayarak **Kanûnî Sultan Süleyman Han** zamanına kadar yaşamış olan 371 bilgin ve 150 şeyhin hâl tercümeleri, ölüm tarihleri sırasına göre ele alınmıştır.

Telif edildiği yıldan itibaren çok sayıda nüshası istinsah edilerek Osmanlı bilim dünyasında hızla yayılan *Şakâ'ik*, zaman içinde yapılan çok sayıda çeviri, zeyil ve telhisleriyle birlikte, etkisi neredeyse 20. yüzyıla dek sürecek olan edebî ve ilmî bir hareketin de fitilini ateşlemiştir. Arapça yazılmış olması dolayısıyla, ilgililerin eserden daha fazla yararlanabilmesi amacıyla, daha müellif hayattayken, bizzat kendi izni ve oluruyla çok sayıda Türkçe çevirisi yapılmış, zaman içinde bu çevirilere ek olarak yine çok sayıda Arapça ve Türkçe zeyiller kaleme alınmış, böylece Osmanlı dönemi Türk bilim tarihi için son derece önemli olan bir *Şakâ'ik* çevirileri ve zeyilleri geleneği ortaya çıkmıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından, başta *Şakâ'ik*'in Arapça metninin eleştirel basımı ve Türkçeye çevirisi olmak üzere, diğer önemli çevirileriyle zeyillerinin, “*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi*” adı altında bir dizi hâlinde yayınlanmasıyla birlikte, Osmanlı dönemi bilim, eğitim, sanat, kültür ve sosyal tarihimizin önemli bir bölümüne ışık tutulmuş olacaktır.

Bu dizide yayınlanması öngörülen eserler, *Şakâ'ik*'in Arapça metni ve çevirisiyle birlikte, **Mehmed Hâkî el-Belgradî**'nin *Hadâ'iku'r-Reyhân fî Terce-meti Şakâ'iku'n-Nu'mân*, **Derviş Ahmed Efendi**'nin *ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati'l-Ulemâi'l-Osmâniyye*, **İbrâhim bin Ahmed el-Amâsî**'nin *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, **Mecdî Mehmed Efendi**'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik fî Terce-meti's-Şakâ'ik* adlı çevirileriyle, **Âşık Çelebi**'nin *Tetimmetü's-Şakâ'iku'n-Nu'mâ-niyye*, **Ali bin Bâlî**'nin *el-Ikdu'l-Manzûm fî Zikri Efâzılı'r-Rûm*, **Âkifzâde Abdürrahim Efendi**'nin *Kitâbü'l-Mecmû' fi'l-Meşhûd ve'l-Mesmû'*, **Nev'izâde Atâyî Efendi**'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletü's-Şakâ'ik*, **Uşşâkizâde Seyyid İbrâhim Hasîb**'in *Zeyl-i Şakâ'ik*, **Simkeşzâde Mehmed Şeyhî Efendi**'nin *Vekâyı'-ı Fuzalâ* ve **Fındıklılı İsmet Efendi**'nin *Tekmiletü's-Şakâ'ik fî Hakki Ehli'l-Hakâ'ik* adlı zeyillerinden ibarettir.

Adı geçen eserlerden Türkçe olanlar, mevcut yazma nüshaların karşılaştırılmasıyla çeviriyazı olarak, Arapça olanlar ise özgün metinleri ve Türkçe çevirileriyle birlikte yayımlanacaktır.

“*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi*” kapsamında yayımlanacak olan toplam on iki adet eserin bilim dünyamıza hayırlı olmasını diler, bu ağır ve zorlu iş için gecesini gündüzüne katarak emek veren bilim insanlarını ve bu fevkalade önemli projeyi hayata geçiren Türkiye Yazma Eserler Kurumunun saygıdeğer başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit'in şahsında değerli Kurum çalışanlarını tebrik ederim.

Prof. Dr. Derya Örs
Proje Editörü

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Osmanlı Devleti yükseliş devrinin önemli ilim adamlarından Taşköprülüzâde İsmüddin Ebü'l-Hayr Ahmed Efendi (ö. 969/1561), gerek anne gerekse baba tarafından İslâmî ilimlerde temayüz etmiş ve önemli devlet hizmetlerinde bulunmuş saygın bir aileye mensuptur. Kendisi de kelâm, fıkıh, tefsir, hadis gibi ilimleri tahsil etmiş ve bu kapsamda telif ettiği eserlerinin yanı sıra şerh ve hâşiye gibi devrinin telif geleneğinde önemli yer tutan eserlere imza atmıştır. Talebelikten müdüliğe, müderrislikten -zayi olmuş yıllar diye isimlendirdiği- kadılığa kadar pek çok devlet hizmetinde bulunmuş, yine kendi tabiriyle, gerçek huzuru bulduğu ilim hayatına geri dönerek devrinin güzide medreselerinde müderrislik yapmıştır.

Taşköprülüzâde'nin yazıldığı zamandan günümüze kadar hemen her alandan araştırmacının temel başvuru kaynaklarından biri olan *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fi-Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı biyografik eseri, Osmanlı'nın kuruluşundan Taşköprülüzâde'nin yaşadığı yıllara kadar geçen iki buçuk asra yakın bir zaman diliminde hayat sürmüş, ilim ve irfan yolunda eser vermiş, iz bırakmış üç yüzü aşkın şahsiyetin hayatına ışık tutmaktadır. Bu isimlerden bir kısmını bizzat görmüş ya da bazılarını başta çocukları ve torunları olmak üzere yakınları aracılığıyla tanımış, bir kısmıyla hocalık-talebelik ilişkisi sebebiyle çok yakın teması olmuş velhasıl bu biyografi külliyyatında yer verdiği kişilere ilişkin olarak birinci elden denilebilecek bilgileri bir araya getirmiştir. Kendi sözleriyle ifade edecek olursak, o vakte kadar yok sayılan, neredeyse unutulup gidecek olan ve kendisinden evvel kimsenin el atmadığı bir konuda kalem oynatmıştır. Bu eser vesilesiyle münbit Anadolu topraklarını yoğuran, her biri tarihe ayrı ve müstesna notlar düşen âlim ve âriflerin ibret verici hayat hikâyelerini okumak; ilim yolunda harcanan emekleri, ilmin haysiyetini korumak uğruna yaşanan sıkıntıları idrak etmek; adları büyük savaşlarla anılsa da eserleriyle ve bu yolda telif edilen eserleri teşvik ve himayeleriyle tarihe damgasını vuran devlet adamlarının hâl tercümelerini okumak mümkündür. Böylece tarihimizin sadece “kılıç”la değil, “kalem”le ilişkisi de idrak edilmiş olacaktır.

Bu hâl tercümelerini okuyanlar, aynı zamanda Osmanlı ilim hayatı, eğitim sistemi ve ilmî üretim aşamaları hakkında teferruatlı bilgiler elde edecek, ilmiye sınıfı ile siyaset ve sûfi çevreleri arasındaki geçişkenliği anlayacak, bu sınıflar arasında yaşananlara dair çarpıcı anekdotları da müşâhede edeceklerdir. Bu eserde, ilim adamı ve her biri bir gönül eri olan bu kıymetli şahsiyetlerin hayata, dünyaya, mala mülke, zevke safâya bakışının da örneklerini bulmak mümkündür. Orta Asya, Horasan, Mâverâünnehir ve Kostantiniyye arasındaki ilim ve irfan havzasında seyahat eden bu gönül erleriyle çoğu zaman onları destekleyen devlet adamlarının hikâyelerini okumak, özünü ve kimliğini mazisinde arayan nesiller için özgüven ve cesaret vesilesi, eşsiz bir deneyim olacaktır. Zira son iki buçuk asırdır içine kapanan ve nihayet yeni yeni tarihteki yerinin bilincine ererek küllerinden doğmaya çalışan milletimizin yeni nesillerinin çıkacakları ilim ve irfan seferlerinde ihtiyaç duyacakları rehber ve yollarını aydınlatacak güzide önderler bu eserde toplanmışlardır. Bu yüzden Taşköprülüzâde, eserine aldığı bu seçkin şahısları, her bahar yeniden dirilen ve güzelliğiyle tabiatı zînetlendiren gelincik çiçeğine benzetmiş ve eserine *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* adını vermiştir. Bugün bile, okuyan herkes için kıymetli bilgiler barındıran bu nâdide eser hâlâ canlılığını muhafaza etmektedir.

Elinizde bulunan çalışmada, yukarıda zikrettiğimiz bazı özellikleriyle birçok bilim dalı açısından elden düşürülmemesi gereken bir başucu kitabı olan *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin özgün metninin tenkitli neşri ve Türkçeye çevirisi bir arada okuyucuların hizmetine sunulmuştur.

Daha müellifi hayattayken büyük bir teveccüh gören ve çok defa istinsah edilen, üzerine Türkçe ve Arapça zeyiller yazılan ve Türkçeye tercüme edilen *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin karşılaştırmalı metni ilk olarak Prof. Dr. Ahmed Suphi Furat tarafından hazırlandı ve 1985 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları tarafından; bu metin esas alınarak Muharrem Tan'ın yaptığı tercüme ise 2007 yılında İz Yayıncılık tarafından yayımlandı. Sayın Furat'ın neşri, tenkitli metnin hazırlanmasında dikkati çeken tutarsızlıklar ve imla farklılıkları; kimi zaman bir cümlenin, bir satırın kimi zaman da bütünüyle bir biyografinin atlanması ve biyografilerin yanlış sıralanması gibi

eksiklikleri barındırmaktadır. Bu gerekçeler ve aradan geçen zaman eserin, belirtilen eksikliklerin de giderilmesiyle, daha muteber bir tenkitli metnin neşredilmesini ve bu neşir esas alınarak güncel bir dille tercüme edilmesini zaruri hâle getirmiştir. Bu maksatla bu çalışma, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından yürütülen Şakâ'îk-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi kapsamında yayına hazırlanmıştır.

Hazırladığımız tenkitli metinde üç nüsha kullanılmıştır:

Bunlardan ilki ve en önemlisi (Arkeoloji Müzesi EY, Nr. 403, Kısaltması: İ), Taşköprülüzâde hayattayken istinsah edilen, hâtimesinde geçen mukabele ve tashih kaydından müellifiyle mukabele edildiği ve tashih edildiği anlaşılan ve bu yönleriyle müellif nüshası hükmünde olan nüshadır. Sırtı kahverengi ciltli, deffeleri ebrulu kâğıt kaplıdır. Zahriyesinde, “İşbu nüsha Taşköprülüzâde'nin kendi hattıyla olduğundan gafil olma.” ibaresi vardır. Ta'lik hatla yazılmış nüshada, tashih kayıtları yazmanın pek çok yerinde derkenardadır. Bazı sayfalar ise baştan aşağı kırmızı çizgiyle çizilmiş ve ilâveler yine derkenara yazılmıştır. Bu da gerek hâtimedeki gerek zahriyedeki ifadeleri doğrular niteliktedir. Cilt ve kâğıt üzerindeki tamirler de nüshanın eskiliğini göstermektedir. 26 Şevval 965 (11 Ağustos 1558) tarihinde bir perşembe günü, 175 varak hâlinde istinsah edilmiş olan bu nüshada tabaka başlıkları, menkıbe başları ve duraklar kırmızı mürekkeple yazılmış, ayrıca kişilerin meşhur oldukları lakap ve künyeler derkenarlarda yine kırmızı mürekkeple vurgulanmıştır. Metnin geri kalan kısmı ile metin içindeki tashih işlemleri siyah mürekkeple yapılmış, ilâve ve düzeltmeler yine derkenarlarda gösterilmiştir.

İkinci nüsha (Nuruosmaniye Koleksiyonu, Nr. 3381, Kısaltması: ٢), zahriyesinde Mustafa Han oğlu Ebu'l-Mevâhib Osman Han'ın vakfettiğine dair Haremeyn Evkafı sorumlusu el-Hac İbrâhim Efendi tarafından yazılmış vakıf kaydı bulunan, yaldızlı ve renkli süslemeli, mihrâbiyeli bir nüshadır. Yazı alanı altın yaldızlı cetvelle çerçevesindedir. Tabaka başlıkları, menkıbe başları ve duraklar ile söz başlarının belirtildiği satır üstündeki kısa çizgiler kırmızı, geri kalan metin ise siyah mürekkeple yazılmıştır. 235 varak olan

bu nüsha, Muhammed oğlu Muhammed tarafından İstanbul'da 7 Receb 966 (15 Nisan 1559) tarihinde istinsah edilmiştir. Gerek istinsah tarihi, gerek zahriye ve hâtimedden sonraki vakıf kaydı, bu nüshanın özel bir nüsha olduğunu işaret etmektedir. Ayrıca hattı ve tezhibi de bu nüshanın önemini artırmaktadır.

Yararlanılan nüshaların üçüncüsü (Atıf Efendi Koleksiyonu, Nr. 1898, Kısaltması: ۛ), nesih hatla 981 senesi Ramazan (Ocak 1574) ayının son perşembe günü istinsah edilen 255 varaklık bir nüshadır. Kahverengi cilt içinde sarı kâğıda yazılmış olan bu nüshada, zahriyeden önceki sayfalarda ayrıntılı bir fihrist bulunmaktadır. Tabaka başlıkları ile menkıbe başları ve derkenarlardaki lakap ve künyeler kırmızı, metnin diğer kısımları ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Nüshada yer yer hareke kullanılmıştır. Zahriyedeki ve hâtime sayfasındaki vakıf mühründe nüshanın el-Hac Mustafa Atıf Efendi Kütüphanesi'ne vakfedildiğine dair bir ibare bulunmaktadır.

Metin tesisinde Arkeoloji Müzesi'ndeki nüsha esas alınmış, diğer nüshalardaki farklar dipnotta gösterilmiştir. Ancak nâdiren de olsa dil ve anlam bakımından esas nüsha yerine diğer nüshalardaki farkların tercih edildiği olmuştur. Takip kelimeleri bir önceki sayfanın son kelimesi olacak şekilde istinsah edilen Nuruosmaniye nüshasında, varak numaraları a yüzlerindeki takip kelimelerinden sonra konulmuştur. Biyografileri verilen kişiler, künye ya da lakapları metinde geçtiği gibi kaydedilmiş, derkenarlardaki notlarda ayrıca ifade edilen ad ya da lakaplar köşeli parantez içinde başlığa ilâve edilmiştir. Esas metindeki رح, تع benzeri kısaltmalar açılarak metne dâhil edilmiştir. Vasl ve kat' hemzelerine dikkat edilmesinin yanında Türkçe isimlerin e, i gibi sesli harflerle başlayanlarında elifin üstüne ya da altına hemze konulmuş; okuyucuyu tereddüde sevk edebilecek durumlarda hareketlerden yararlanılmış, sair yerlerde harekelemeye gerek duyulmamıştır. Metnin okunaklılığını kolaylaştırmak için bugünkü modern Arap imlâ kurallarına uyma konusunda özen gösterilmiş, bu kapsamda noktalama işaretleri kullanılmıştır. Şehir adlarının imlâsında çoğunlukla yazma nüshalardaki imlâ benimsenmekle birlikte farklı yazımların olduğu durumlarda Devlet Arşivleri tarafından yayımlanan *Osmanlı Yer Adları* isimli eser esas alınmıştır.

eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'nin günümüz Türkçesine çevirisinde şu hususlar göz önünde bulundurulmuştur:

Çevirinin sadece kuru bir karşılık bulma ve bir dilden başka bir dile aktarma işi olmadığıнын bilinciyle, hazırlanan çeviride, müellifin meramının okurlarca doğru anlaşılması yeğlenmiştir. Bununla beraber sıkça tekrarlanan dua ve saygı ifadeleri, modern çeviri tekniğinin yok sayma eğilimine karşın, usanmadan çevrilmiştir. Zira bu ifadeler devrin telif geleneğini yansıttığı gibi müellifin adını andığı zevâta birer nesne olarak bakmadığıнын da bir işaretidir. Belki de metne ruh katan önemli unsurlardan biri de bu sık tekrarlardı. Bu sebeple çeviride metne sadâkat ön planda tutulmuştur.

Eser isimleri çeviri yazılı ve italik olarak verilmiş; dua cümleleri çoğu zaman metnin akışını bozmayacak şekilde metne yedirilmiş, mecbur kalınan kimi hâllerde ise yay ayrıç içinde verilmiştir. Eserin özgün dilinin yazarının ana dili olmaması sebebiyle, kimi yerde yazılan ifadenin yerine, anlatılmak istenen aktarma yoluna gidilmiştir. Muhammed ya da Mehmed isimlerinin yazımında *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* ve *Osmanlı Müellifleri* gibi eserlerden yararlanılmış, bu kaynaklarda Mehmed olarak geçenler Mehmed, diğerleri ise Muhammed şeklinde yazılmıştır. Molla Gürânî ve Molla Hüsvrev gibi “Molla” unvanıyla meşhur olmuş şahsiyetlerin dışında, ilim erbabı olan hemen her isimde sıklıkla zikredilen المولى ifadesi “Efendi” kelimesiyle karşılanmıştır. “Din” ile yapılan isimler, Türkçedeki yaygın telaffuzlarına rağmen, Arapça aslına uygun olarak (Mecdüddin, İsâmüddin gibi), tamlananı (muzâf) u/ü sesiyle (ötreli olarak) yazılmıştır. “İbn” kelimesi çoğunlukla “bin” şeklinde aktarılmış, memleket ve meslek aidiyeti ifade eden unvanların Türkçe karşılıkları ise yay ayrıç içinde verilmiştir.

Yer adları dönemin imlâsına ve buna bağlı olarak okunuşuna göre yazılmış, bugünkü biçimler ise yay ayrıç içerisinde ilâve edilmiştir. Türkçe, Arapça ve Farsça kitap adları yazıldıkları dillerdeki telaffuza uygun olarak imlâ edilmiş, kitap isimleri çeviri yazıda italik olarak vurgulanmış, eser adlarındaki uzun heceler (^) işaretiyle gösterilmiştir. Tamlayanın (muzâfun ileyh) ilk harfinin şemsî veya kamerî oluşuna göre, belirlilik takıları

(harf-i tarif) gösterilmiş, eser adını oluşturan her kelimenin ilk harfi büyük yazılmıştır. Kelime içindeki ve sonundaki hemzeler ('), aynlar ise (') işaretiyle gösterilmiş, kelime başındaki hemze ve aynları gösterme gereği duyulmamıştır. Ay isimleri “Rebîülevvel” örneğinde görüldüğü gibi çeviri yazısız olarak verilmiş, hicrî tarihlerin yanına milâdî karşılıkları “hicrî/milâdî” şeklinde eklenmiştir.

Bu çalışmanın vücut bulmasında rehberliğini esirgemeyen “Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi” editörü Prof. Dr. Derya Örs'e, çalışmaya akademik açıdan katkılarıyla destek veren Doç. Dr. Osman Düzgün ve Doç. Dr. Bilal Çakıcı'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU

EŞ-ŞAKÂ'IKU'N-NU'MÂNİYYE
FÎ ULEMÂ'İ'D-DEVLETİ'L-OSMÂNİYYE

TAŞKÖPRÜLÜZÂDE AHMED EFENDİ

Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

الشقائق النعمانية
في علماء الدولة العثمانية

طاشكبري زاده أحمد أفندي
رحمة الله عليه

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

Lutfuyla âlimlerin derecelerini yücelten, köklerini sağlamlaştırıp dallarını göğe yükselten, fazilet sahiplerinin fikirlerinin ışıklarıyla şeriat ve İslâm semasını süsleyen, fakihlerin içtihatları sayesinde yerleşen kurallarla hüküm yapılarını muhkemleştiren Allah'a hamd olsun. Elçilerin efendisi ve nebîlerin sonuncusu Muhammed'e salât ve selâm olsun. Yolunu şaşırان milleti düze çıkarmak için elçilerin gelmesinin durakladığı bir dönemde Allah onu gönderdi.

O, hanîf, hoşgörölü ve ak milletin dostu, izzet ve şeref eteklerini yeşil kubbe üzerine çekendir. Yol gösterici yıldızlar olan ailesine, ashâbına, diriliş ve hesap gününe kadar onları izleyen Müslümanlara da selâm olsun.

Derim ki; sağımı solumdan, dosdoğruyu imkânsızdan ayırt etmeye başladığım günden beri âlimlerin menkıbelerini ve onlara dair haberleri takip etmeye tutkun, başarılarını ve eserlerini ezberlemeye çok istekliydim. Sonunda bu kabilden kitap ve defterlerin içini dolduracak ciddi bir birikim oluştu. Tarihçiler nakil yoluyla ulaşan ya da seçkinlerin anlattıklarıyla âlim ve ileri gelenlerin menkıbelerini yazmış ancak hiçbirisi bu ülkenin âlimlerinin hikâyelerini bir araya getirmeye yönelmemişlerdir. Hatta dillerinde ne yaşayanların ne de ölüp gidenlerin isimleri ve izleri kalmıştı. Üstünlük ve uygunluk sahibi biri bu durumu müşâhede edince benden Anadolu âlimlerinin menkıbelerini toplamamı istedi. Ben de her şeyin sahibi olan Hayy ve Kayyûm'dan yardım dileyerek bu talebe olumlu yanıt verdim. Tarikat şeyhlerinin hâllerini şeriat âlimlerinin peşi sıra zikrettim. Allah nurlarını artırsın ve sırlarını kutsasın.

Bu kitapta, ilim ve fazilet bakımından farklı olsalar da yüksek makamlara ulaşmış olanları ve bu mertebeleri hak etmiş olmalarına rağmen anılan makamlara ulaşamamış kimseleri zikrettim. Bunun yanında, belki de zikretmediklerim andıklarımın daha fazladır.

[٣١] بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي رفع بفضله طبقات العلماء، وجعل أصولهم ثابتة وفروعهم في السماء، وزين سماء الشريعة والإسلام بأنوار أفكار الفضلاء، وأحكم مباني الأحكام بقواعد وضعها باجتهاد الفقهاء، والصلاة والسلام على نبيه محمد سيد الرسل وخاتم الأنبياء، بعثه الله تعالى على فترة من الرسل ليقيم به الملة العوجاء. ٥

وهو صاحب الملة الحنيفية السمحة البيضاء وساحب ذيل العز والشرف على القبة الخضراء وعلى آله وأصحابه الذين هم نجوم الاهتداء وعلى من تبعهم من المسلمين إلى يوم البعث والجزاء.

وبعد؛ فإني منذ ما عرفت اليمين من الشمال والمستقيم من المحال كنت مشغولاً بتتبع مناقب العلماء وأخبارهم، ومتهاككا على حفظ مآثرهم وآثارهم، حتى اجتمع من ذلك شيء كثير في خاطر الفاتر، بحيث يمتليء بها بطون الكتب والدفاتر. ولقد دون المؤرخون مناقب العلماء والأعيان مما ثبت بالنقل أو أثبتته العيان، ولم يلتفت أحد إلى جمع أخبار علماء هذه البلاد. وكاد أن لا يبقى اسمهم ورسْمهم^٢ على ألسن كل حاضرٍ وبادٍ. ولما شاهدت هذه الحال بعض من أرباب الفضل^٣ والكمال التمس مني أن أجمع مناقب علماء الروم، فأجبت إلى ملتمسه مستعينا بالملك الحي القيوم، وأردفت ١٥ ذكر علماء الشريعة ببيان أحوال مشايخ الطريقة، زاد الله أنوارهم وقَدَسَ أسرارهم.

ولقد ذكرت في هذا الكتاب من بلغ منهم إلى المناصب الجليلة، وإن كانوا متفاوتين في العلم والفضيلة، ومن لم يبلغ إلى تلك المناصب مع ما لهم من الاستحقاق لتلك المراتب، ومع ذلك فعلت ما تركت أكثر مما ذكرت،

١ ط: - لا.

٢ ط: رسومهم.

٣ ط: الفضلاء.

O seçkinlerin ölüm tarihlerine vâkif olamadığımdan bu risâleyi Osmanlı hânedanı sultanlarının sıralamasına göre yazdım. Bu sebeple de risâleyi *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* diye adlandırdım.

Bu derleme ve telif, Allah'ın eşsiz lutuflarını bahsettiği, gücü karşısında kistrâların saltanatlarının yerle bir olduğu ve azamet otağı karşısında kayserlerin başlarını eğdiği karşı konulmaz yüce Osmanlı Devleti sultanlarından birinin saltanatının gölgesinde gerçekleşti. Mutluluk anahtarları ona verilmiş, onunla yaratılmışların belirli günleri ve tarihî anları yerine getirilmiştir. O, âlemlerdeki hilâfet erbabının özü, İslâm'ın şerefi ve Müslümanların sığınağı, yüce hakanların göz bebeği, şerefli sultanların kutbu, kral ve sultanların boyun eğdiği, şeriat ve din hükümlerine itaat eden Sultanoğlu Sultan, Hakanoğlu Hakan Ebü'l-Feth ve'n-Nasr, Sultan Selim Han oğlu Süleyman Han'dır. Allah parlak saltanat günlerini zamanın sonuna kadar dâim eylesin. Gösterişli devletinin yıllarını zamanın sonuna kadar ebedileştiresin. Ebedî devleti, Rahmân'ın merhametiyle dâim kuşatılsın. Sonsuz izzeti, Rabbânî lutuflarla hemdem olsun.

İşte ben yüce mâbuda tevekkül ederek meramıma başlıyorum. Başarım ancak Allah ile dir. Ona dayandım ve ona sığındım. O, her şeyi işiten, kullarına çok yakın ve duaları kabul edendir.

[٢] ولما لم أطلع على تأريخ وفيات هؤلاء الأعيان وضعت الرسالة على ترتيب طبقات سلاطين آل عثمان، ولهذا سميت الرسالة بالشقائق النعمانية في علماء الدولة العثمانية.

وقد وقع هذا الجمع والتأليف في ظلّ دولة من خصّه الله تعالى بالألطف السبحانيّة من سلاطين الدولة القاهرة العثمانيّة الذي تضعع بسطوته مباني الأكاسرة، وتطاطاً دون سرادقات عظمته سوامد القياصرة، وفوّضت إليه السعادة^١ مقاليدها، وأنجزت به الأيام للأنام مواعيدها^٢، خلاصة أرباب الخلافة في العالمين شرف الإسلام وملاذ المسلمين فصّ الخواقين العظام وقطب السلاطين الكرام مطاع الملوك والسلاطين مطيع أحكام الشريعة والدين السلطان ابن السلطان والخاقان^٣ ابن الخاقان أبو الفتح والنصر السلطان سليمان خان ابن السلطان سليم خان، أدام الله أيام سلطنته الزهراء^٤ إلى آخر الزمان وخلّد أعوام دولته الغزاء إلى انقراض الدوران، ولا زالت دولته الأبدية مخفوفة بالعواطف الرحمانية، وما برحت عزّته السرمديّة مقرونة باللطائف الربّانية.

وها أنا أشرع في المقصود متوكلاً على الصمد المعبود، وما توفّقتي إلا بالله، عليه توكلت وإليه أنيب وهو السميع القريب المجيب.

١ ن، ط: - طبقات.
٢ ن، ط: السعادات.
٣ ط: + هو.
٤ ط: الخاق.

BİRİNCİ TABAKA

Sultan Osman Gazi dönemi âlimleri hakkındadır. 699/1299 senesinde sultan olarak biat aldı. Allah azîz ruhunu şâd etsin.

Şeyh Edebâli

5 Sultan Osman Gazi devrindeki âlimlerden biri Edebâli Efendi'dir. Merhum, Karaman'da doğdu. Bazı ilimleri burada okuduktan sonra Şam diyarına göçtü. Orada Şam şeyhlerinden fıkıh dersleri aldı. Tefsir, hadis ve usûl derslerini onlardan okuduktan sonra memleketine geri döndü. Sultan Osman Gazi'nin hizmetine girdi ve onun nezdinde tam kabul gördü. Şeriatla ilgili konularda ona danışıyor, devlet işlerinde de onunla istişare ediyorlardı.

İlmiyle amel eden, ibadete düşkün ve zâhid bir insandı. Duasının kabul olduğu, çok değerli nefesinin ise mübarek sayıldığı anlatılır. Merhum büyük bir servet sahibi iken tasavvuf yoluna girdi. Osmanlı devrinde yolcuların konakladığı bir zâviye yaptırdı. Muhtemelen Sultan Osman da bazı geceler orada konaklıyordu. 15 Sultan Osman orada kaldığı bir gece rüyasında Şeyh Edebâli'nin koynundan bir ayın yükseldiğini ve kendi koynuna girdiğini, o sırada göbeğinden dalları ufuklara uzanan, altında içinden nehirler fişkırان büyük dağların olduğu, insanların kendileri, hayvanları ve bahçeleri için bu nehirlerden yararlandığı büyük bir ağaç yeşerdiğini gördü. Bu rüyayı 20 anlattığında Şeyh, "Müjdeler olsun sana, saltanat mertebesine eriştin. Müslümanlar senden ve evlâdından çok fayda görecektir. Ben de bu kızımı sana nikahlıyorum." dedi. Osman Gazi'nin ondan çocukları oldu.

726/1325 senesinde yüz yirmi yaşına geldiğinde şeyhin kendisi, ondan bir ay sonra da Osman Gazi'nin eşi ve Orhan Gazi'nin annesi olan kızı vefat etti. Eşinin ölümünün üstünden üç ay geçtikten sonra da Sultan Osman 25 Gazi vefat etti. Allah ruhlarını şâd etsin.

الطبقة الأولى

في علماء دولة السلطان عثمان الغازي، رُوِّحَ الله روحه العزيز. بُويِعَ له بالسلطنة في سنة تسع وتسعين وستمئة.

المولى أده بالي - ومن العلماء في زمانه المولى أده بالي.

وُلِدَ رحمه الله تعالى بالبلاد القره مانئية، وقرأ هناك بعضاً من العلوم، ثم ارتحل إلى البلاد الشامية، وتفقّه بها على مشايخ الشام، وقرأ التفسير والحديث والأصول عليهم، ثم ارتحل إلى بلاده، واتّصل بخدمة السلطان عثمان الغازي، ونال عنده القبول التام، وكانوا يراجعون إليه بالمسائل الشرعية، [٣٢] ويشاورون معه في أمور السلطنة.

وكان عالماً عاملاً عابداً زاهداً، يُزَوَّى أنه كان مقبول الدعوة، وكانوا يتبرّكون بأنفاسه الشريفة. وكان رحمه الله تعالى ذا ثروة عظيمة إلا أنه سلك مسلك الصوفية، وبنى في الدولة العثمانية زاوية ينزل فيها المسافرون، وربما يبيت فيها السلطان عثمان، وبات ليلة فيها فرأى في المنام أن قمراً خرج من حِضن الشيخ أده بالي ودخل في حِضنه، وعند ذلك نبتت من سُرتِه شجرة عظيمة سدّت أغصانها الآفاق، وتحتها جبال عظيمة تتفجر منها الأنهار، والناس ينتفعون بتلك الأنهار لأنفسهم ودوابهم وبياتينهم، فقض هذه الرؤيا على الشيخ فقال: لك البشرى نلت^٢ مرتبة السلطنة وبتتفع بك وبأولادك المسلمون، وإني زوّجت لك بنتي هذه، فولدَه لعثمان الغازي منها أولاد.

وكان الشيخ بلغ من السن مائة وعشرين سنة، ومات في سنة ست وعشرين وسبعمائة، ومات بعد شهر ابنته وهي زوجة السلطان عثمان وأم السلطان أورخان، وبعد مضي ثلاثة أشهر من وفاتها مات السلطان عثمان الغازي، رُوِّحَ الله أرواحهم^٣.

١ ن، ط: - السلطان.

٢ ط: ثلاث.

٣ ن: - رُوِّحَ الله أرواحهم.

Dursun Fakih [Fakı]

Bu devrin âlimlerinden biri de Dursun Fakih Efendi'dir. Şeyh Edebâli Efendi'nin damadı olup o da Karamanlıdır. Şeyh Edebâli Efendi'den tefsir, hadis ve usûl dersleri okudu. Fıkıh tahsilini onun yanında tamamladı. Edebâli Efendi öldükten sonra fetva ve devlet işlerinin yanı sıra şeriat ilimlerinin öğretiminde de onun yerine geçti. İlmiyle amel eden bir âlim ve duası makbul biriydi.

Hattâb el-Karahisârî

Bu devrin âlimlerinden biri de Hattâb bin Ebü'l-Kâsım el-Karahisârî Efendi'dir. Merhum, memleketinde devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Şam diyarlarına göçtü. Oranın âlimlerinden fıkıh, hadis ve tefsir dersleri okuduktan sonra memleketine geri döndü. Orada da vefat etti. Yüce Allah rahmet eylesin.

Âlim Ömer en-Neseftî'nin hilâfiyyâta dair yazdığı *Manzumü'n-Neseftiye*'ye açıklayıcı ve faydalı bir şerhi vardır. Bu şerhin telifini ise 717/1317 yılında, henüz küçük yaştaiken tamamlamıştır.

Şeyh Muhlis Baba

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri olup Karaman'ı yurt edinerek fetihlerinde Sultan Osman Gazi'nin yanında yer aldı. Duası kabul edilen, Allah yolunun yolcusu olup ona vâsıl olmuş, yüksek kerâmet ve makam sahibi biriydi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Âşık Paşa

Bu devrin âlimlerinden biri de yukarıda adı geçen Şeyh Muhlis Baba'nın oğlu Âşık Paşa'dır.

Merhum, Karaman diyarından Kırşehir denen yerde yerleşti. Orada da vefat etti. Kabri o civarda meşhur olup kabri başında edilen dualar kabul olunur ve insanlar orayı mübarek sayarlar.

İbadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, Allah'ı ve sıfatlarını hakkıyla tanıyan, sülûk mertebelerini ve sülûk ehlinin makamlarını bilen biriydi. Sırrı mukaddes olsun. Sülûkün hâlleri ve tavırlarına dair Türkçe manzum bir kitabı vardır.

المولى طورسون فقيه - ومنهم المولى طورسون فقيه، ختن المولى أده بالي. وهو أيضا من بلاد قره مان، قرأ على المولى المذكور التفسير والحديث والأصول وتفقه عنده، وبعد وفاته قام مقامه في أمر الفتوى وتدبير أمور السلطنة وتدريس العلوم الشرعية، وكان عالماً عاملاً مجاب الدعوة.

٥ المولى خطّاب القره حصارى - ومنهم المولى خطّاب ابن أبي القاسم القره حصارى، قرأ رحمه الله تعالى ببلاده على علماء عصره، ثم ارتحل إلى البلاد الشامية وقرأ على علمائها وأخذ منهم الفقه والحديث والتفسير، ثم عاد إلى بلاده، وتوفي بها رحمه الله تعالى.

وله شرح نافع على منظومة الشيخ العالم عمر^٢ النسفي في الخلافيات، فرغ [٣] من تصنيفه في صغره سنة سبع عشرة وسبعمائة^٣.

١٠ الشيخ مخلص بابا - ومن مشايخ زمانه الشيخ العارف بالله مخلص بابا. توطّن رحمه الله تعالى في بلاد قره مان، وحضر مع السلطان عثمان الغازي في فتوحاته. وكان مجاب الدعوة سالكا واصلا إلى الله تعالى، وكان صاحب كرامات عليّة ومقامات سيّية، قدّس الله تعالى سره العزيز.

١٥ الشيخ عاشق پاشا - ومنهم الشيخ العارف بالله عاشق پاشا ابن الشيخ مخلص بابا المذكور.

توطّن رحمه الله تعالى في موضع يقال له قيرشهير من بلاد قره مان، وتوفي بها، وقبره مشهور هناك، يستجاب عنده الدعوات، والناس يتبركون به.

٢٠ كان قدّس سرّه عبدا زاهدا عارفا بالله تعالى وصفاته وعالما بأطوار السلوك ومقامات السالكين، وله كتاب منظوم بالتركيب مشتمل على أحوال السلوك وأطواره.

١ ط: بلد.

٢ ط: -عمر.

٣ ط: تسعمائة.

Şeyh Elvan [Ulvan] Çelebi

Bu devrin âlimlerinden biri de ârif bir zât olan ve yukarıda adı geçen Şeyh Âşık Paşa'nın oğlu Şeyh Elvan Çelebi'dir.

5 Merhum, Amasya yakınlarında bir yerde yaşadı. Orada öldü ve oraya defnedildi. Gençlik yıllarımda mübârek mezarını ziyaret ettim ve bereketinden istifade ettim. Merhum ibadete düşkün, dünyaya değer vermeyen ârif biriydi. Kuvvetli bir cezbesi vardı. Sülûk âdâbı konusunda onun da manzum bir eseri vardır.

Şeyh Hasan

10 Bu devrin âlimlerinden biri de ârif bir zât olan Şeyh Hasan'dır.

Merhum ibadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, duası makbul, kerâmetleri âşikâr ve bereket kaynağı biri idi. İstanbul yakınlarındaki Bursa'da bir zâviyesi vardı. Lakabı Ahî Hasan'dı. Yüce Allah ulvî sırrını mukaddes kılsın.

الشيخ غُلوان چلبی - ومنهم الشيخ العارف بالله غُلوان چلبی ابن الشيخ عاشق
پاشا المذكور.

توطن رحمه الله تعالى في موضع قريب من بلدة اماسيه، ومات هناك ودُفِنَ فيه.
وقد زرت مرقدہ المقدس في عنقوان الشباب وتبرکت به. كان رحمه الله تعالى عابدا
زاهدا عارفا بالله تعالى، وكان صاحب جذبة عظيمة، وله أيضا نظم في أطوار السلوك.

الشيخ حسن - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ حسن.

كان رحمه الله تعالى عابدا زاهدا مجاب الدعوة ومظهر الكرامات ومعدن البركات،
وكانت له زاوية قريبة من دار السعادة ببلدة بروسه، وكان يلقب بأخي حسن قدس الله
تعالى سره العزيز. [٣٣]

İKİNCİ TABAKA

Osman Gazi oğlu Orhan Gazi dönemi âlimleri hakkındadır. 726/1325 senesinde sultan olarak biat aldı. Allah toprağını pak etsin.

Dâvûd el-Kayserî [Dâvûd-i Kayserî]

5 Merhum Dâvûd el-Kayserî el-Karamânî Efendi Sultan Orhan Gazi devri âlimlerinden olup ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi bir kimseydi.

Memleketinde ilimle meşgul olduktan sonra Mısır'a gitti. Oranın âlimlerinden tefsir, hadis ve usûl dersleri okudu. Aklî ilimlerde fevkalâde başarılı olup tasavvuf ilmini de öğrendi. İbn Arabî'nin *el-Fusûs* adlı eserini şerh etti. Bu şerhine yazdığı mukaddimedede tasavvuf ilminin temellerini açıkladı. Bu mukaddimedeki açıklamalarından aklî ilimlerde de becerisi olduğu anlaşılmaktadır.

Sultan Orhan, İznik'te bir medrese inşa etti. Güvenilir kimselerden işitiğime göre bu medrese Osmanlı Devleti'nde yapılan ilk medrese olup müderrisliğine de Dâvûd-i Kayserî Efendi tayin edildi. Orada dersler verip ilim öğretti ve çok güzel eserler telif etti. İbadete düşkün, zühd sahibi, Allah'tan sakınan, güzel ahlâk sahibi biriydi. Allah ruhunu şâd etsin.

Tâceddin el-Kürdî

Bu devrin âlimlerinden biri de Tâceddin el-Kürdî Efendi'dir.

20 Merhum, *el-Metâli'* ve *Beyânü'l-Hikme* adlı eserlerin yazarı, âlim ve fazilet sahibi Sirâceddin el-Urmevî gibi devrinin âlimlerinden ders aldı. Pek çok ilim dalında tahsil gördü. Hepsinde de parladı ve fıkıh alanında ustalaştı. Üstünlükleri ve şöhreti her yere yayıldı.

İznik Medresesi'nde müderrislik yaparken vefat eden Dâvûd-i Kayserî'nin yerine Sultan Orhan tarafından bu medreseye tayin edildi. Bir müddet burada müderrislik yaptı ve devrin öğrencilerine çokça ilim öğretti. Bir kızını yukarıda adı geçen Şeyh Edebâli ile diğerini de daha sonra vezir olan ve Hayreddin Paşa adı verilen Kadı Hayreddin Efendi ile evlendirdi.

الطبقة الثانية

في علماء دولة السلطان أورخان بن عثمان الغازي، طيب الله ثراه. بُويِعَ له بالسلطنة بعد وفاة أبيه في سنة ست وعشرين وسبعمئة.

المولى داود القيصريّ - ومن العلماء في زمانه العالم العامل والفاضل الكامل المولى داود القيصريّ القره مانّيّ. ٥

اشتغل رحمه الله تعالى في بلاده، ثم ارتحل إلى مصر وقرأ على علمائها التفسير والحديث والأصول، وبرع في العلوم العقلية وحصل علم التصوّف. وشرح فصوص ابن العربيّ ووضع لشرحه مقدمة بيّن فيها أصول علم التصوّف، ويفهم من كلامه في تلك المقدمة مهارته في العلوم العقلية أيضا.

١٠ وبني السلطان أورخان مدرسة في بلدة إزنيق، وهي على ما سمعته من الثقات أول مدرسة بنيت في الدولة العثمانية، وعين تدرسيها للشيخ داود القيصريّ، فدرّس هناك وأفاد وصنّف وأجاد، وكان عابدا زاهدا متورعا صاحب أخلاق حميدة، رُوِّحَ الله روحه.

المولى تاج الدين الكرديّ - ومنهم المولى الفاضل تاج الدين الكرديّ.

١٥ قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم العالم الفاضل سراج الدين الأرمويّ صاحب المطالع وبيان الحكمة، وحصل من العلوم شيئا كثيرا، وبرع في جميعها وتمهّر في الفقه، واشتهرت فضائله.

ولمّا مات داود القيصريّ مدرّسا بمدرسة إزنيق نصبه السلطان أورخان مقامه، ودرّس هناك مدة وأفاد طلبة زمانه. وكان زوّج إحدى ابنتيه للشيخ أده بالي المذكور، وزوّج بنته الأخرى للمولى خير الدين القاضي، ثم صار هو وزيرا ولقب بخير الدين پاشا. ٢٠

Güvenilir bir kişiden nakledildiğine göre, Sultan Orhan Gazi İznik'i kuşattığında, bir yerden ortaya çıkan kâfir askerleri Sultan'a doğru yöneldiler. Sultan ne yapacağını bilemez bir hâlde kullarından Emîr Şâhin Lala ile istişare etti. Emîr kuşatmayı geciktirmemesini önerdikten sonra “Alacağın ganimeti bana bağışlarsan bu kâfirlere hücum ederim.” dedi. Sultan bu teklifi kabul etti. Emîr de kâfir ordusunu hezimete uğrattı ve çok miktarda ganimete el koydu. Bunun üzerine verdiği karardan pişman olan Sultan, Tâceddin Efendi'den fetva istedi ve Emîr Şâhin ile ganimet bağışlama konusunda aralarında geçenleri anlattı. Tâceddin Efendi, “Bu emîr köle mi, yoksa âzatl mı?” diye sordu. Sultan âzatl olduğunu söyleyince Tâceddin Efendi, “Ganimet onun hakkıdır, almanız uygun olmaz.” dedi. Emîr ise aldığı bu ganimetlerle Bursa'da bir medrese, Kirmasti kasabasında da bir köprü ve zâviye yaptırdı.

Alâeddin el-Esved

Sultan Orhan Gazi devrinin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de usûl eseri *el-Muğnî* ile *el-Vikâye* adlı eserleri şerh etmiş olan Alâeddin el-Esved Efendi'dir.

Anadolu'da “Kara Hoca” lakabıyla meşhur oldu. Acem diyarına göçüp oranın âlimlerinden dersler aldıktan sonra tekrar Anadolu'ya geldi. Sultan Orhan, Tâceddin el- Kürdî'nin vefatından sonra İznik Medresesi'ni ona verdi. Bu medresedeki müderrisliği sırasında *Şerhu'l-Vikâye*'yi yazdı. Bu, *el-Vikâye*'nin anlaşılması zor olan konularına açıklık getiren dolu dolu ve eşsiz bir şerhtir. İki cilt hâlinde gördüm, inceledim ve ondan çok yararlandım. Allah emeğinin karşılığını versin.

Güvenilir birisinden işittiğime göre, Şemseddin Fenârî Efendi ondan ders aldı. Ancak aralarında çıkan uyuşmazlık ve zıtlasma yüzünden onun talebesi olmaktan vazgeçti, Cemâleddin el-Aksarâyî Efendi'nin hizmetine gitti. Allah ruhlarını şâd etsin.

Halil el-Cenderî [Çandarlı Halil]

Sultan Orhan Gazi devrinin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Candarlı Halil Efendi'dir. Halk arasında “Çandarlı Kara Halil” diye meşhurdur.

وَرُوي عن بعض الثقات أن السلطان أورخان الغازي لما حاصر بلدة إزنيق، ظهر
عسكر الكفار من بعض الجوانب يقصدون السلطان المذكور، فتحيّر السلطان وشاور
مع الأمير شاهين لالا من عبيد المذكور، فأشار إليه أن لا يؤخر أمر الحصار، وقال: إن
وهبت [٤] لي الغنيمة الحاصلة من هؤلاء الكفار أذهب إليهم. فقبله السلطان وهزم
الأمير المذكور عسكر الكفار وحصل^١ له منهم غنيمة عظيمة، فندم السلطان على ما
فعله، فاستفتى من المولى المذكور، وحكى له ما جرى بينه وبين الأمير شاهين من
هبة الغنيمة المذكورة، فقال المولى: إن هذا عبد أو معتق، قال السلطان^٢: إنه معتق،
قال المولى: إن الغنيمة له ولا يجوز أخذها منه. وبنى ذلك الأمير بذلك المال مدرسة
بمدينة بروسه وجسرا بقصبة كرامستي وزاوية.

١٠ المولى علاء الدين الأسود - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى علاء
الدين الأسود شارح المغني في الأصول وشارح الوقاية.

اشتهر عند أهل الروم بقره خواجه، وارتحل إلى بلاد العجم وقرأ على علمائها. ثم
أتى بلاد الروم وأعطاه السلطان أورخان مدرسة بإزنيق بعد وفاة تاج الدين الكردي،
وصتّف وقت تدريسه بتلك المدرسة شرح الوقاية وهو كتاب حافل كافل لحل
مشكلات الوقاية، رأيت في مجلدين وطالعتّه وانتفعت به، شكر الله سعيه.

وسمعت من بعض الثقات أن^٣ المولى شمس الدين الفناريّ قرأ عليه، لكن وقعت
بينهما مخالفة ومنافرة ولهذا تركه وذهب إلى خدمة المولى جمال الدين الأقسرايي،
روّح الله أرواحهم.

٢٠ المولى خليل الجندري - ومنهم المولى العالم الفاضل مولانا خليل الجندريّ
المشتهر بين الناس بجندرلو قره خليل.

١ ط، ن: حصلت.

٢ ط، ن: -السلطان.

٣ ط: -أن.

Merhum Alâeddin el-Esved'in öğrencilerinden olup ilk kazaskerdir. Kazaskerliğinin hikâyesi ise şöyledir: Sultan Orhan bir gün Alâeddin el-Esved Efendi'nin evine ziyarete gitti. Eve girdiğinde Hocaefendi'nin odasında namaz kıldığını gördü. Bir süre bekledikten sonra öğrencilerden birine kendisinin de namaz kılmak istediğini söyledi. Halil Efendi öne geçip imamlık yaptı, orada bulunanlar da onun arkasında birlikte namaz kıldılar. Alâeddin Efendi odasından çıkıp gelince Sultan ona, "Seferdeyken halk benden aralarında hüküm vermemi istiyor. Hâlbuki ben şeriat hükümlerini bilmem. Öğrencilerinden birini benim için belirle, benimle sefere katılsın ve gerektiğinde insanlar arasında hüküm versin." dedi. Bunun üzerine Alâeddin Efendi, "Burada bulunanlardan birini al." deyince oradakilerin tamamı bu işten kurtulmak için başlarını öne eğdiler. Durumu gören Sultan, "Birini belirle, zorla da olsa götürüyüm." dedi. O da bu Halil Efendi'yi seçti. Halil Efendi ise ağlaya ağlaya Sultan ile birlikte gitti.

Sultan Murad Han ve Sultan Mehmed Han'ın vezirliğini yapmış olan Halil Paşa onun soyundandır. Başka bir rivayete göre de bu Halil Efendi, Sultan Osman Gazi'nin saltanatının son zamanlarında Bilecik'te kadılık yapıyordu. Sultan Orhan İznik'i fethedince onu İznik kadısı yaptı. Sonra da Bursa'ya kadı tayin etti. Sultan Murad Gazi tahta oturduğunda ise onu önce kazasker, ardından vezir ve vezîriâzam yaptı ve ona Hayreddin Paşa unvanını verdi. Yüce Allah işin aslını en iyi bilendir. Akıllı, devlet işlerini çok iyi çekip çeviren biriydi. Şeyh Edebâli'nin de akrabalarından idi.

Muhsin el-Kayserî [Muhsin-i Kayserî]

Sultan Orhan Gazi devrinin âlimlerinden biri de fazilet sahibi Muhsin el-Kayserî Efendi'dir.

Mecdüddin el-Kayserî'den ilim tahsil etti. Edebî sanatların pek çok dalının yanı sıra çeşitli dinî ilimlerin özüne de vâkıf oldu. Daha sonra Şam diyarlarına göç etti. Oranın âlimlerinden tefsir ve hadis ilimleri tahsil edip memleketine geri döndü. Orada da vefat etti.

كان رحمه الله تعالى من طلبة المولى علاء الدين الأسود، وكان هو أول قاضٍ من قضاة العسكر، وقصته أن السلطان أورخان ذهب يوماً إلى بيت المولى علاء الدين الأسود لأجل زيارته، ولما دخل داره وجد المولى المذكور يصلّي في منزله فتوقّف ساعة، وقال لبعض الطلبة الحاضرين هناك: أريد أن أصليّ أيضاً، فتقدّم مولانا خليل المزبور^١ وصلّى هو [٣٤] والحاضرون خلفه، ولما خرج المولى علاء الدين من بيته قال له السلطان: الرعايا يتحاكمون إليّ وأنا على السفر، ولا علم لي بالأحكام الشرعيّة فعين لي واحداً من طلبتك يسافر معي ويحكم بين الناس عند الحاجة، فقال المولى: خذ معك واحداً من الحاضرين. فتضرع الكل إليه ليردّ عنهم هذه المصلحة، فقال له السلطان: عين واحداً منهم آخذه جبراً، فعين مولانا خليل المذكور فذهب معه وهو ييكي.

ومن نسله خليل پاشا وزير السلطان مراد خان والسلطان محمد خان، وفي رواية أخرى أن المولى المذكور كان قاضياً في أواخر سلطنة السلطان عثمان الغازي ببلدة بلاجوك، ولما فتح السلطان أورخان بلدة إزنيق نصبه قاضياً بها، ثم جعله قاضياً بمدينة بروسه، ولما جلس السلطان مراد الغازي على سرير السلطنة جعله^٢ قاضياً بالعسكر، ثم جعله وزيراً وأميراً الأمراء، ولقب بخير الدين پاشا والله أعلم بحقيقة الحال. وكان رجلاً عاقلاً مدبراً لأموال السلطنة، وكان من أقرباء الشيخ أده بالي المذكور.

المولى محسن القيصريّ - ومنهم العالم الفاضل المولى محسن القيصريّ.
قرأ العلوم على المولى مجد الدين القيصريّ، واطّلع على فنون كثيرة من أقسام الفنون الأدبية وأنواع العلوم الشرعيّة. ثم ارتحل إلى البلاد الشامية، وقرأ على علمائها التفسير والحديث، ثم عاد إلى بلاده وتوفّي بها.

١ ن: المذكور.

٢ ط: - بمدرسة بروسه... سرير السلطنة.

٣ ط: - الفنون.

Merhum fıkıh konusunda son derede başarılı bir manzum eser telif etti. Aynı şekilde ferâiz ilminin tüm konularını kapsayan çok güzel ve belâgat değeri yüksek bir manzum eser yazdı. Ardından da bu manzum eserin ince-liklerini ve sırlarını açıklayan bir şerh kaleme aldı. Yine Şeyh el-Endelüsî'nin
5 aruz konusundaki *el-Muhtasar* adlı eserine de içini çok güzel tanzim ettiği ve pek çok açıklayıcı bilgiyi yerleştirdiği bir şerhi vardır.

Şeyh Geyikli Baba

Sultan Orhan Gazi dönemi şeyhlerinden biri de geyiğe nisbetle Geyikli Baba diye bilinen ârif zâttır.

10 İsmi şöret bulmadığından halkın dilinde Geyikli Baba diye bilinir. Emrine âmâde bir geyiğe biniyor olması geyikle anılmasına neden olmuştur.

Merhum, Acem diyarındaki Hoy'da dünyaya geldi. Anadolu'ya göçtükten sonra geyiği üzerinde Sultan Orhan Gazi ile birlikte Bursa'nın fethinde hazır bulundu. Fetihden sonra Bursa yakınlarına yerleşti. Orada vefat etti ve aynı
15 mevkide defnedildi. Sultan Orhan Gazi de kabrinin üzerine bir türbe yaptırdı. Kabri çok meşhur olup ziyaret edilir ve mübarek sayılır.

Merhum kuvvetli cezbe gücüne ve büyük kerâmetlere sahipti. Dünyevî ilişkilerden soyutlanmış olarak kendisini yüce Allah'a vermişti. Mezarını ziyaret ettim. Ziyaret sırasında büyük bir yakınlık hissettim. Kabrinin ya-
20 nında başka bir kabir daha gördüm. Türbedarına kabrin kime ait olduğunu sordum. O da Germiyan beyinin çocuklarından birine ait olduğunu, beyliği terk edip şeyhin hizmetine girdiğini ve onun yanında yüksek derecelere eriştiğini işittiğini söyledi.

Merhum Şeyh'in sevenlerinden biri de Sultan Osman Gazi'nin emîrle-
25 rinden Turgut Alp'tir. Turgut Alp iyice yaşlanıp hareket edemeyecek kadar zayıf düştüğünde Geyikli Baba türbesinin yakınında bir yere yerleşmişti. Yerleştiği yere bugün Turgut-ili denir. Emîr, ölünceye kadar Şeyh Geyikli Baba'nın hizmetine devam etmiştir.

نظم رحمه الله تعالى كتابا من الفقه وأجاد فيه كل الإجابة، ونظم أيضا علم الفرائض نظما حسنا بليغا جامعا للمسائل، ثم شرحه شرحا بيّن فيه دقائقه وأسراره، وله شرح على مختصر الشيخ الأندلسي في علم العروض، أحسن في ترتيبه وضمّنه فوائد كثيرة. الشيخ كيكلو بابا - ومن مشايخ زمانه الشيخ العارف بالله الشيخ المعروف بالنسبة إلى الغزال. [٥]

وهو من المشهور في لسانهم بكَيْكَلُو بابا ولم يشتهر اسمه، وإنما نُسب إلى الغزال لأنه كان يركب الغزال وكان الغزال مسخّرا له.

وُلِدَ رحمه الله تعالى ببلدة^٢ خُوِي من بلاد العجم، ثم ارتحل إلى بلاد الروم، وحضر فتح بروسه مع السلطان أورخان راكبا الغزال، وتوطّن قريبا من مدينة بروسه، ومات هناك ودفنَ بذلك الموضع، وبنى السلطان أورخان على قبره قبة، وقبره مشهور يُزارُ ويُتبرَّك به.

كان رحمه الله تعالى صاحب جذبة عظيمة وكرامات سنيّة، متجردا عن العلائق الدنيويّة منقطعاً إلى الحضرة الإلهية، ولقد زرت مرقده، وحصل لي عند زيارته أنس عظيم، ورأيت عنده قبرا آخر وسألت حافظ قبته عن صاحب هذا القبر، قال: لقد سمعت أنه من أولاد الأمير كرميان، ولقد ترك الإمارة واتصل بخدمة الشيخ ونال عنده المراتب السنيّة.

وكان من جملة أحبّاء الشيخ المذكور رجلٌ مسمى بطورغود آلب من أمراء السلطان عثمان الغازي، ولما أسنّ الأمير المذكور وضعف عن الحركة، توطّن في موضع قريب من مقام الشيخ كيكلو بابا، وذلك المقام مسمى الآن بطورغود ايلي، وكان الأمير المزبور^٣ مداوما لخدمة الشيخ المذكور^٤ إلى أن مات.

١ ط: -من.

٢ ن، ط: ببلاد.

٣ ط: المذكور.

٤ ط: المزبور.

Sultan Orhan Gazi, Şeyh'i çok sevmiş ve ikamet ettiği yerin yakınlarında "İnegöl" denen yeri ve civarındaki köyleri ona tahsis etmek istemişti. Fakat Şeyh, Sultan'ın bu talebini, "Mal ve mülk emîr ve sultanlara gerektir. Fakirlerin onlara ihtiyacı yoktur." diyerek reddetti. Sultan'ın ısrarı üzerine,
5 "Bulduğum yerden bu tepeye kadar olan alanı dervişlere tahsis et de orada odun toplansınlar." dedi. Şeyh'e şeyhinin kim olduğu sorulduğunda, "Baba İlyas'ın müridlerindenim ve Şeyh Ebu'l-Vefâ el-Bağdâdî'nin tarikatindenim." demiştir. Yüce Allah sırlarını mübarek kılsın.

Anlatıldığına göre, Sultan Orhan Gazi ondan kendisi için dua etmesini
10 istediğinde, "Hiç aklımdan çıkmıyorsun ki! Ne vakit ihtiyaç hâsıl olsa ben sana dua ederim." demiştir. Bir zaman sonra Şeyh bir söğüt ağacı söküp Bursa'ya getirdi. Saraya gidip iç kapının yakınında bir yere ağacı dikti ve gitti. Durum haber verildiğinde Sultan çok sevindi ve ağacın bakımını bizzat kendisi üstlendi. Ağaca o kadar ilgi gösterdi ki kocaman oldu. Bugün bile
15 hâlâ aynı yerdedir.

Şeyh Karaca Ahmed

Sultan Orhan Gazi devri şeyhlerinden biri de Allah'ı hakkıyla bilen Karaca Ahmed'dir.

Merhum aslen Acem diyarından olup bir emîrin oğludur. Cezbe hâli ortaya çıkınca memleketini terk edip Anadolu'ya geldi ve Akhisar yakınlarına
20 yerleşti. Kabri orada olup mübarek sayılır ve ziyaret edilir. Kabri başında edilen duaların kabul olduğuna ve hastaların şifa bulduğuna inanılır. Bu inaniş memleketimizde gerek halk gerek seçkinler arasında oldukça yaygındır. Allah yüce sırrını kutsasın.

Şeyh Ahî Evran

Bu devrin şeyhlerinden biri de Allah'ı hakkıyla bilen Ahî Evran'dır.

Merhum, kabul olunan dua ve etkili nefes sahibidir. Üstün kerâmetleri görülmüştür. Allah yüce sırrını kutsasın.

وقد أحبَّ السلطان اورخان الشيخ المسفور وأعطى له^١ موضعا قريبا من مقامه يقال له إينه كول مع ما حوله من القرى، ولم يقبلها الشيخ وقال: الملك والمال ينبغي للأمرء والسلطين، ولا يحتاج إليه الفقراء. ولما أبرم عليه السلطان، قال: عيّن من مقامي هذا إلى هذا التلّ للفقراء لأجل الاحتطاب. وسئل الشيخ المزبور عن شيخه فقال: أنا من جملة مريدي بابا إلياس، ومن طريقة الشيخ أبي الوفاء البغدادي، قدّس الله تعالى أسرارهم.

و رُوي أن السلطان اورخان سأل منه الدعاء لنفسه فقال الشيخ: إني لا أغفل عنك، وإذا وقعت حاجة أدعوا لك، وبعد مدة قلع الشيخ شجرة عَرَبٍ وحمله إلى مدينة بروسه ودخل دار السلطنة وغرسها في داخل الباب قريبا [٣٥] من أحد جانبيه ثم ذهب، فأخبر السلطان بذلك ففرح فرحا شديدا، ثم ربّى تلك الشجرة فعظمت وهي باقية إلى^٢ الآن.

الشيخ قره جه أحمد - ومنهم الشيخ العارف بالله قره جه أحمد.

كان رحمه الله تعالى من بلاد العجم من أبناء بعض الملوك، ولما حصلت له الجذبة ترك بلاده وأتى بلاد الروم وتوطن في موضع قريب من آقحصار، وقبره هناك يتبرّك به ويزار ويستجاب عنده الدعاء ويستشفى به المرضى، وذلك مشهور في بلادنا عند الخواصّ والعوام، قدّس الله سره العزيز.

الشيخ أخي اوران - ومنهم الشيخ العارف بالله تعالى أخي أوران.

كان رحمه الله تعالى صاحب دعوات مستحابة وأنفاس مستطابة، وظهرت منه كرامات سنيّة، قدّس الله تعالى سره العزيز.

١ ن، ط: أعطاه.

٢ ن: -إلى.

Şeyh Abdal Mûsâ

Abdal Mûsâ Sultan Orhan Gazi devri meczup şeyhlerinden biridir.

Sultan Orhan ile birlikte Bursa'nın fethinde hazır bulundu. Kabri orada meşhurdur.

- 5 Bir kerameti şöyle anlatılır: Bir kor parçasını pamuğa sarıp sevenlerinden biriyle Şeyh Geyikli Baba'ya göndermişti. Bunu gören Geyikli Baba da içinde süt olan bir tası ona gönderdi. Süt Şeyh Mûsâ'ya getirilince çok şaşırıldı. Sütü getiren adam, "Burada süt çok. Bunu göndermenin anlamı ne ola ki?" diye sorunca Şeyh Mûsâ, "Beni alt etti. Zira bu geyik südür. Hayvanları emir altına almak, bitkileri emir altına almaktan daha zordur." dedi.
- 10

Şeyh Abdal Murad

Bu devrin meczup şeyhlerinden biri de Abdal Murad'dır.

O da Sultan Orhan Gazi ile birlikte Bursa'nın fethinde hazır bulundu. Mezarı Bursa'da yüksek bir yerdedir ve meşhurdur. Allah sırrını kutsasın.

15 Şeyh Duğlu Baba

Orhan Gazi devri meczup şeyhlerinden biri de Duğlu Baba diye bilinen şeyhtir.

- O da Sultan Orhan Gazi ile birlikte Bursa'nın fethinde hazır bulundu. Gazilere su ile karıştırılmış yoğurt hazırlar, susadıklarında onlara dağıtırdı. Onların dilinde buna duğ (ayran) denirdi. Bursa yakınlarındaki bir dağda kendi adıyla anılan bir mevkii vardır.
- 20

الشيخ أبدال موسى - ومنهم الشيخ المجذوب موسى الأبدال.

حضر مع السلطان اورخان فتح بروسه وقبره مشهور هناك.

ومن كراماته أنه أخذ جمرة ولفّها في قطنه وأرسلها مع واحد من أحبائه إلى الشيخ المذكور كيكلو بابا، ولما رآها الشيخ أرسل معه قصعة فيها لبن، فلما أتى به إلى الشيخ موسى^١ تعجّب من ذلك وقال الرجل المذكور: اللبن كثير فأني فائدة في إرساله؟ فقال الشيخ موسى: إنه غلب عليّ، لأنه لبن الغزال وتسخير الحيوان أصعب من تسخير النبات.

الشيخ أبدال مراد - ومنهم الشيخ المجذوب أبدال^٢ مراد.

حضر هو أيضا مع السلطان اورخان فتح بروسه، وقبره مشهور هناك في موضع عال، قدّس الله تعالى سره. ١٠

الشيخ دوغلو بابا - ومنهم الشيخ المجذوب المشهور بدوغلو بابا.

حضر مع السلطان اورخان فتح بروسه، وكان يهتئ للغزاة لبنا ممزوجا بالماء ويقسمه عليهم وقت عطشهم، ودوغ عبارة عن ذلك في لسانهم، وله موضع منسوب إليه على جبل قريب من مدينة بروسه. [١٦]

١ ط: - موسى.

٢ ط: + ابدال.

ÜÇÜNCÜ TABAKA

Halk nezdinde Gazi Hüdâvendigâr diye meşhur olan, Orhan Gazi oğlu Sultan Murad devri âlimleri hakkındadır. 766/1364 senesinde, babasının vefatından sonra sultan olarak biat aldı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Kadı Mahmud [Koca Efendi]

Sultan Murad Han devri âlimlerinden biri olan Bursa Kadısı Mahmud Efendi'dir.

Sultanönü denilen yerde doğdu. Devrinin âlimlerinden Arapça, şeriat ilimleri, tefsir ve hadis okudu. Hepsinde de çok başarılı oldu. Daha sonra Gazi Sultan Murad onu Bursa'ya kadı yaptı. Uzunca bir süre orada kadı olarak bulundu. Âlim, erdemli, Allah'tan sakınan, muttaki biriydi ve kadılığı süresince beğenilen bir yaşantısı vardı. Bu yüzden insanlar onu aşırı derecede seviyorlardı. Oldukça yaşlanmış olduğundan halk kendisine Koca Efendi lakabını takmıştı.

Anlatıldığına göre, Sultan Murad Han, Germiyan Beyi'nin kızıyla oğlu Sultan Bayezid Han'ı evlendirdiğinde içinde çok sayıda emîr ve büyük hatunların olduğu kalabalık bir heyet gönderdi ve Şeyh Efendi'yi de bu heyetin başına geçirdi. Şeyh Efendi'nin Muhammed isminde bir oğlu vardı. O da âlim ve değerli biriydi. Ancak genç yaşta vefat etti.

Mûsâ Paşa [Kadızâde er-Rûmî]

Kadı Mahmud'un Mûsâ Paşa isminde bir oğlu vardır.

Memleketinde bazı ilimleri tahsil etti. Acem memleketindeki ilmin şöhretini olduğunu işitince ilim tahsil etmek için oraya gitmeye karar verdi. Lakin bu kararını yakınlarından gizledi. Ne var ki kız kardeşi durumu fark edince gurbet ellerde kardeşinin işine yarasın diye kitaplarının arasına çokça ziynet eşyası yerleştirdi. Mûsâ Efendi Acem diyarına gidip Horasan meşâyihinden dersler aldı. Oradan Mâverâünnehir'e geçti, oranın âlimlerinden de dersler aldı.

الطبقة الثالثة

في علماء دولة السلطان مراد بن اورخان الغازي المشهور عند الناس بغازي خداوندكار، رُوِّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنُورَ ضَرِيحِهِ، بُويعَ لَهُ بِالسُّلْطَنَةِ بَعْدَ وَفَاةِ أَبِيهِ فِي سَنَةِ سِتِينَ وَسَبْعِمِائَةٍ.

٥ المولى محمود القاضي [قوجه أفندي] - ومن العلماء في زمانه المولى محمود القاضي بمدينة بروسه.

وُلِدَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى بِمَوْضِعٍ يُقَالُ لَهُ سُلْطَانِ أُوْكِي، وَقَرَأَ عَلَى عِلْمَاءِ زَمَانِهِ الْعُلُومَ الْعَرَبِيَّةَ وَالشَّرْعِيَّةَ وَالتَّفْسِيرَ وَالحَدِيثَ وَبَرَعَ فِي كُلِّ مِنْهَا. ثُمَّ اسْتَقْضَاهُ السُّلْطَانُ مَرَادُ الْغَازِي بِمَدِينَةِ بَرُوسِهِ، وَكَانَ قَاضِيًا بِهَا مَدَّةً كَثِيرَةً، وَكَانَ رَجُلًا عَالِمًا صَالِحًا تَقِيًا مَتُورَعًا مَرَضِي السَّيْرَةِ فِي قَضَائِهِ، وَلِهَذَا كَانَ النَّاسُ يُحِبُّونَهُ مَحَبَّةً شَدِيدَةً، وَكَانَ شَيْخًا هَرَمًا، وَلِهَذَا سَمَّوْهُ بِقُوجِهْ أَفَنْدِي.

١٠ رُويَ أَنَّهُ لَمَّا زَوَّجَ السُّلْطَانُ مَرَادُ بِنْتَ ابْنِ الْأَمِيرِ كَرَمِيَانِ لِابْنِهِ السُّلْطَانِ بَايَزِيدِ أَرْسَلَ الْمَوْلَى الْمَذْكُورَ مَعَ جَمْعٍ كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرَاءِ الْكِرَامِ وَالخَوَاتِينِ الْعِظَامِ، وَجَعَلَ الْمَوْلَى الْمَذْكُورَ رَئِيسًا لِهَؤُلَاءِ الْجَمَاعَةِ وَأَرْسَلَهُ مَعَهُمْ. وَكَانَ لِلْمَوْلَى الْمَذْكُورِ وَلَدٌ اسْمُهُ مُحَمَّدٌ وَكَانَ عَالِمًا فَاضِلًا إِلَّا أَنَّهُ مَاتَ فِي سَنِّ الشَّبَابِ.

١٥ المولى موسى پاشا [قاضي زاده الرومي] - وأعقب ولدا اسمه موسى پاشا.

وهو حصل في بلاده بعضا من العلوم، ولما سمع صيت العلم في بلاد العجم عزم أن يذهب إليها لتحصيل العلم، لكنه كتم العزم عن أقاربه، وفطنت لذلك أخته فوضعت بين كتبه شيئا كثيرا من حليتها ليستعين بها في ديار الغربة. فارتحل إلى بلاد العجم، وقرأ على مشايخ خراسان، ثم ارتحل إلى ما وراء النهر، وقرأ على علمائها أيضا

Çok sayıda ilim dalında tahsil görüp en yüksek dereceye ulaştı. Burada şöhreti yayılıp itibarı oldukça yükseldi ve adı dilden dile konuşulur oldu. Nihayet kendisine Kadızâde er-Rûmî lakabını taktılar.

Daha sonra Semerkand Meliki'nin hizmetinde bulundu. Bu büyük emîr Uluğ Bey bin Şâhruh bin Emîr Timur idi. Uluğ Bey Kadızâde'ye çok büyük ilgi gösterdi. Bir kısım ilimleri de ondan tahsil etti. Emîr, matematik ilimlerine fazlaca ilgi duyduğundan çok sayıda matematik kitabını ondan okudu. Bu ilimlere o kadar özen gösterdi ki akranlarını hatta kendinden öncekileri bile geride bırakacak derecede hüner sahibi oldu.

10 815/1412 yılında hendese konusunda *Eşkâlu'l-Te'sîs* adlı eseri, 814/1411 senesinde hey'et ilmi konusunda *Çağmîni*'nin kitabını şerh etti. Şerhin girişinde, vatanından ayrılıp Semerkand'a yerleşmesinin gerekçesini açıklarken yaptığı ironide Semerkand ahalisi için, "Misafir ettiklerine dostlarını ve vatanlarını unutturmaları ayıbı dışında hiçbir kusurları yoktur." 15 demiştir. Her iki şerhi de babamdan okudum. Allah ruhunu şâd eylesin. Bu şerhleri babam, dayısı merhum Muhammed en-Niksârî'den, o Mevlânâ Fethullah eş-Şîrvânî'den, o da Şârih Efendi'den okumuştur.

Anlatıldığına göre, Seyyid eş-Şerîf'ten ders okurken aralarında uyuşmazlık çıkması üzerine ders okumayı bıraktı. Bunun üzerine Seyyid eş-Şerîf 20 onun hakkında, "Matematik ilimleri onun karakterini kuşattı." deyince o da Seyyid eş-Şerîf için, "O da matematik ilminde bana herhangi bir şey öğretecek durumda değildir." dedi. Daha sonra Seyyid eş-Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserini inceledi ve pek çok noktasına itirazda bulundu. Ancak bu itirazlarını yazıya dökmeyip kitabın kenarına kalemlerle çizerek içine not 25 düştü. Acem diyarındaki âlimler de onun bu itirazlarla neyi kastettiğine dair bilgilerini ölçmek için öğrencilerini imtihan ederlerdi.

وحصل هناك علوما كثيرة، وبلغ من مراتب الفضل أعلاها، واشتهرت فضائله وبُعْد صيته ودار على الألسنة ذكره ولقبوه بقاضي زاده الرومي.

واتصل بخدمة ملك سمرقند، وهو الأمير الأعظم ألغ بك بن شاهرخ بن أمير تيمور، وأقبل الأمير المذكور عليه إقبالا عظيما وقرأ عليه بعض [٣٦] العلوم، وكان الأمير المذكور محبا للعلوم الرياضية، فقرأ عليه من العلوم الرياضيّة كتبا كثيرة، واعتنى هو لذلك بالعلوم الرياضيّة أشد اعتناء حتى برع فيها وفاق على أقرانه بل على من تقدمه.

وشرح أشكال التأسيس من الهندسة في سنة خمس عشرة وثمانمائة، وشرح كتاب الچغميني من الهيئة في سنة أربع عشرة وثمانمائة، واعتذر في خطبته عن ترك وطنه وإقامته بسمرقند، وقال: ولا عيب فيهم غير أن ضيوفهم تلام بنسيان الأحبة والوطن. قرأت الشرحين المذكورين على المولى الوالد، رّوح الله روحه، وقرأهما هو على خاله المولى محمد النكساري، رحمه الله تعالى وقرأهما هو على مولانا فتح الله الشرواني رحمه الله تعالى، وقرأهما هو على المولى الشارح، رحمه الله تعالى.

يُروى أنه قرأ على السيد الشريف ولم يحصل الموافقة بينهما فترك درسه وقال السيد الشريف في حقه: غلب على طبعه الرياضيات، وقال هو في حق السيد الشريف: هو لا يقدر على الإفادة لي^١ في العلوم الرياضية، ثم إنه طالع شرح المواقف للسيد الشريف وردّ كثيرا من مواضعه، لكنه لم يكتب بل أشار في حاشية الكتاب^٢ إلى تلك المواضع بحلقية رسمها بالقلم، والعلماء في بلاد العجم يمتحنون الطلاب بالوقوف على ما قصده من الرد.

١ ط: -الله.

٢ ط: -لي.

٣ ط: حاشيته.

Anlatıldığına göre, Semerkand diyarında çok sayıda odası bulunan dörtgen bir medrese vardı. Her bir köşe bir ilim dalına tahsis edilmiş, her köşesinde bir ilim okutuluyordu. Burada okutulan her bir konuya bir müderris vazifelendirilmiş, başlarına da Mûsâ Efendi tayin edilmişti. Âdet olduğu üzere müderrisler öğrencileriyle birlikte Mûsâ Efendi'nin etrafına toplanır ve derslerini ona okurlar, sonra da Mûsâ Efendi evine giderdi. Sonrasında her bir müderris kendisine tahsis edilen yerde ders okuturdu. Emîr Uluğ Bey de ara sıra Mûsâ Efendi'nin derslerine katılırdı.

İttifaken anlatıldığına göre, bir gün Uluğ Bey bahsi geçen müderrislerden birini görevden alınca Mûsâ Efendi günlerce derslerine gitmedi. Uluğ Bey, Hoca'nın sağlığıyla ilgili bir sorun yaşadığını sanarak evine ziyarette gitti. Vardığında iyi olduğunu görünce neden günlerdir derslerine gelmediğini sordu. Mûsâ Efendi de, "Ben bir tasavvuf şeyhine hizmette bulunmuştum. Bana, sahibinin azledilmediği makamlar dışındaki dünyevî makamlara tâlip olmamamı tavsiye etti. Ben, şu ana kadar müderrisliğin bu makamlardan biri olduğunu sanıyordum. Müderrislik yapanın da azledilebildiğini görünce o makamı terk ettim." dedi. Bunun üzerine Uluğ Bey özür dileyerek müderrisliği tekrar kabul etmesi için kendisine ricada bulundu ve görevden aldığı müderrisi de görevine iade etti. Ardından da hiçbir müderrisi görevinden almayacağına dair yemin edince Mûsâ Efendi müderrisliğe geri döndü.

Uluğ Bey eskilerin gözlem yönteminde bazı eksiklikler tespit ettiğinden rasat ilmine yöneldi ve Semerkand'da bir rasathâne kurmayı planladı. Bu iş için önce Gıyâseddin Cemşid'i görevlendirdi. Çok geçmeden Gıyâseddin vefat edince Kadızâde er-Rûmî'yi göreve getirdi. Ancak rasathâneyi tamamlamadan o da vefat etti. Rasathâneyi tamamlamak Ali Kuşçu bin Muhammed'e nasip oldu. Onun hayat hikâyesi de ileride gelecek. Allah affıyla onları kuşatsın.

يُحكى أنه كان في بلدة سمرقند مدرسة مربعة لها حجرات كثيرة، ووضعوا في كل ضلع منها موضع منها موضع درس، وعينوا لكل موضع منها مدرّسا رئيسهم المولى المذكور، وكان من عادتهم أن المدرسين مع طلبتهم يجتمعون عند المولى المذكور، فيقرؤون عليه الدرس، ثم يذهب المولى المذكور إلى منزله، فيدرّس كل مدرّس في موضع عُيِّنَ له، وكان يحضر الأمير ألغ بك في بعض الأحيان درس المولى^١ المذكور.

واتفق أن عزل الأمير المذكور واحدا من هؤلاء المدرسين، فترك المولى المذكور الدرس أياما وظن ألغ بك أنه وقعت^٢ له عارضة مزاجية فذهب إلى بيته لعيادته، فإذا هو صحيح فسأل عن سبب تركه الدرس منذ أيام، فقال: إني خدمت بعضا من مشايخ الصوفية، فأوصاني أن لا أتولّى المناصب الدنيوية إلا منصبا لا يُعزل صاحبه عنه عادة، فكنت ظننت إلى هذا الآن أن التدريس كذلك، فلما علمت أنه يُعزل صاحبه عنه تركته. فاعتذر الأمير ألغ بك عن فعله وتصرّع إليه في قبول التدريس، وأعاد المدرس الذي عزله إلى مقامه، وحلف أن لا يعزل بعد ذلك مدرّسا أصلا، فقبل المولى المذكور التدريس.

ثم إن الأمير ألغ بك قصد رصد^٣ الكواكب لما رأى من الخلل في أرصاد المتقدمين، فرتب مكان الرصد^٤ بسمرقند، فتولاه أولا غياث الدين جمشيد، فلم يلبث إلا قليلا حتى مات، ثم تولاه قاضي زاده الرومي فتوفاه الله تعالى قبل إتمامه وأكملاه المولى علي بن محمد القوشجي، وسيجيء ترجمته تغمّدهم الله تعالى بغفرانه.

١ ط: +المولى.

٢ ط: وقع.

٣ ط: صدر.

٤ ط: - الرصد.

Şeyh Cemâleddin Mehmed el-Aksarâyî [Cemâleddîn-i Aksarâyî]

Bu devrin âlimlerinden biri de Şeyh Cemâleddin Mehmed bin Şeyh Mehmed el-Aksarâyî Efendi'dir. Yüce Allah sırrını mübarek kılsın.

5 Âlim, ilmiyle amel eden, fazilet ve üstünlük sahibi, Allah'tan sakınan, temiz, Arapça ile şer'î ve aklî ilimleri bilen biriydi. Hem müderrislik yapıp ilim öğretti hem de eser telif etti. Güzel işler yaptığı gibi kıymetli pek çok kişi ondan faydalandı. Büyük bir âlim grubu onun yanında yetişti. *el-Keşşâf*'a hâşiye, meânî konusundaki *el-Îzâh*'a ve tıp konusundaki *el-Mûcezz'e* şerh yazdı.

10 Merhum Şeyh Cemâleddin Efendi'nin Fahreddin er-Râzî'nin dördüncü kuşak soyundan olduğu söylenir. Zira tam adı Cemâleddin Mehmed bin Mehmed bin Mehmed bin İmam Fahreddin Muhammed er-Râzî'dir. Allah ruhlarını şâd etsin.

15 Merhum Karaman'daki Zinciriye Medresesi'nde müderristi. Medreseyi yaptıran kişi, burada müderris olacakların Cevherî'nin *es-Sihâh* adlı eserini ezbere bilmesini şart koşmuştu. Bu nedenle Şeyh Cemâleddin Efendi buraya atanmıştı.

Hocanın öğrencileri üç kademeye ayrılıyordu: En alt kademe, hoca binek üstünde derse giderken ondan ders alırdı. Bu yüzden de onlara Meşşâîler (yürüyenler) adını vermişti. Orta kademeye, medresenin revaklarında yaşadıkları için, eski filozofların geleneklerine benzetme yaparak Revâkîler (revaklılar) adını vermişti. Üst kademe ise medresenin içinde yaşıyordu. Hoca, bineği üzerindeyken yaya yürüyenleri okutuyor, sonra bineğinden inip revakta yaşayanları okutuyor en sonunda da medreseye girip orada 25 yaşayanları okutuyordu. Molla Fenârî o vakitler yaşının küçük olması sebebiyle medresenin revaklarında ilim tahsil edenlerdendi.

Anlatıldığına göre, Cemâleddin Efendi'nin ününü haber alan Seyyid Şerîf kendisinden ders almak üzere Anadolu'ya geldi. Ona yaklaştığında *el-Îzâh*'a yaptığı şerhi görüp beğenmediği

المولى جمال الدين محمد الأقسرايى - ومنهم المولى الأعظم الشيخ جمال الدين محمد ابن محمد الأقسرايى قَدَس اللهُ تعالى سره العزيز.

كان عالما عاملا فاضلا كاملا تقيا نقيًا عارفا بالعلوم العربيّة والشرعيّة والعقليّة. وقد درّس فأفاد وصنّف فأجاد وانتفع به كثير من الفضلاء، وتخرّج عنده جمعٌ من العلماء. كتب حواشٍ على الكشاف وصنّف شرح الإيضاح في المعاني وشرح الموجز في الطب.

رُوي أن المولى المذكور من نسل الإمام فخر الدين الرازيّ، وهو في رابع مرتبة منهم، لأنه هو المولى جمال الدين محمد بن محمد بن محمد ابن الإمام فخر الدين محمد الرازيّ، رَوَحَ اللهُ أرواحهم.

وكان رحمه الله تعالى مدرّسا في بلاد قرمان بمدرسة مشتهرة بالمدرسة المسلسلة، وقد شرط بانيتها أن لا يدرّس فيها إلا من حفظ الصحاح للجوهريّ، فتعيّن لذلك المولى جمال الدين المذكور في زمانه.

وكانت طلبته ثلاث طبقات؛ الأدنى منهم من يستفيدون منه في ركابه عند ذهابه إلى الدرس وسماهم بالمشائين، والأوسط منهم من يسكنون في رواق المدرسة وسماهم الرواقيين على عادة الحكماء الأقدمين، والأعلى منهم من يسكنون في داخل المدرسة. وكان يدرّس أولا للمشائين في ركابه [٣٧]، ثم ينزل عن فرسه ويدرس الساكنين في الرواق، ثم يدخل المدرسة ويدرس الساكنين في داخلها. وكان المولى الفناريّ ساكنا في رواق المدرسة لحدّثه سنّه في ذلك الوقت^١.

رُوي أنه لما بلغ السيد الشريف صيت المولى جمال الدين المذكور ارتحل إلى بلاد الروم ليقراً عليه، فلما قرب منه رأى شرحه للإيضاح فلم يُعجبه،

١ ن، ط: - في.

٢ ط: - الوقت.

hatta şerhi sığır etinin üzerindeki sineklere benzettiği de söylenir. Bu benzetmeyi de birkaç husus dışında *el-İzâh'ın* açıklamaya ihtiyaç duymayacak derecede anlaşılır bir eser olması sebebiyle yapmıştı. Cemâleddin Efendi şerhinde, eserin asıl metninin tamamını yazdıktan sonra açıklamaları kır-
5 mızı mürekkeple yapmıştı. Metnin arasındaki bu açıklamalar da sığır etinin üzerindeki sinek gibi kalmıştı.

Seyyid Şerîf, Şeyh Cemâleddin Efendi hakkında bunları söyleyince bir öğrencisi, “Ders verışı telifinden daha güzeldir.” demiştir. Bunun üzerine Seyyid Şerîf, Şeyh Cemâleddin Efendi ile görüşmek maksadıyla Karaman
10 diyarına geldi. Ancak gelişi Cemâleddin Efendi'nin ölümüne denk geldi. Orada Molla Fenârî ile karşılaştı ve onunla birlikte Mısır'a gitti. Mısır'da Şeyh Ekmeleddin'den ders aldı. Allah ruhlarını şâd etsin.

Erzincan Kadısı Burhâneddin [Kadı Burhâneddin]

Bu devrin âlimlerinden biri de Erzincan Kadısı fazilet sahibi Burhâned-
15 din Ahmed Efendi'dir.

Merhum ilim sahibi, faziletli ve Allah'tan sakınan biriydi. Beylikler döneminde bir süre Erzincan Beyliğinde bulundu. *et-Telvîh* adlı esere âlimler nezdinde şöhret bulan ve kabul gören *et-Tercîh* adında bir hâşiye yazdı.

Şeyh Şihâbüddin İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-Kâmine* adlı eserinde onun ha-
20 yatından bahsederken şöyle der:

“Az bir süre fıkıh okudu. Halep'te çalıştı. Ardından da memleketine dön-
dü ve oranın emîriyle hısım oldu. Daha sonra aralarında bir hadise olduğu, emîre karşı harekete geçip onu öldürdüğü ve yerine geçtiği hususunda görüş birliği vardır. İrfan sahibi, üstünlükleri olan zeki biriydi. Şairliği yanında
25 cesareti de vardı. 789/1387 yılında Mısır ordusuyla savaştı. 799/1396 yılı geldiğinde ise Erzincan'daki Tatarlarla karşı karşıya geldi. Sultan Zâhir Berkük'tan destek istedi. Onun gönderdiği destekle Tatarları yenilgiye uğrattı.

حتى رُوِيَ أنه قال في حقه: إنه كالذباب^١ على لحم البقر، وإنما قال ذلك لأن الإيضاح كتاب مبسوط لا يحتاج إلى الشرح إلا في بعض المواضع، والمولى المذكور كتب في شرح المتن بتمامه وضرب عليه بالمداد الأحمر فبقي الشرح فيما بينها^٢ كالذباب على لحم البقر.

٥ لما قال السيد الشريف هذا الكلام في حقه قال له بعض الطالبين: إن تقريره أحسن من تحريره، فقصده السيد الشريف فأتى بلاد قرمان، فصادف دخوله إلى البلد^٣ موت المولى المرحوم جمال الدين، ولقي السيد الشريف هناك المولى الفناري، وذهب معه إلى مدينة مصر، فقرأ على الشيخ أكمل الدين، رَوَّح الله أرواحهم.

المولى برهان الدين قاضي أرزنجان - ومنهم العالم الفاضل المولى برهان الدين أحمد قاضي أرزنجان. ١٠

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا ورعا تقيا، وكان أميرا على أرزنجان حين فترة من الأمراء. صنَّف حاشيةً على التلويح وسمَّها الترجيح، وهي مشهورة بين العلماء ومقبولة عندهم.

١٥ قال الشيخ شهاب الدين ابن حجر في الدرر الكامنة في ترجمته: تفقَّه قليلا واشتغل بحلب، ثم رجع إلى بلده وصاهر أميره^٤، ثم اتفق أنه وقع بينهما فعمل^٥ عليه وقتل وتسلطن مكانه. وكان عارفا فاضلا داهيا^٦، له نظمٌ وشجاعة. وقد نازله عسكر مصر في سنة تسع وثمانين سبعمائة، ثم لما كانت سنة تسع وتسعين قابله التاتار الذين بأرزنجان فاستنجد الظاهر برقوق، فأرسل إليه جريدة فهزم التتار،

١ ط: الزباب.
٢ ط: بينهما.
٣ ط: + وقع.
٤ ن، ط: أميرا.
٥ ن: عمد.
٦ ن: ذاهية.

Daha sonra Karayülük bin Turali ile aralarında husumet başladı. Karayülük bir muharebede Kadı Burhâneddin'i öldürdü. Bu olay 800/1397 senesi sonlarında vuku buldu." Şeyh Şihâbüddin İbn Hacer'in sözü burada bitti.

5 **Şeyh Hacı Bektaş-ı Velî**

Bu devrin şeyhlerinden biri de ârif bir zât olan Hacı Bektaş'tır.

Kerâmet sahiplerinden ve velîlik derecesi olanlardandır. Mübârek mezarı Türkmen diyarında olup üzerinde türbe, yanında da bir zâviye vardır. Türbesi ziyaret edilir ve mübarek sayılır. Mezarının yanında yapılan dualar kabul olunur. Zamanımızda yaşayan bazı sapkınlar bazı yalan ifadelerin ona ait olduğunu iddia etseler de o kesinlikle bunlardan uzaktır. Allah yüce sırrını mübarek kılsın.

10 **Şeyh Muhammed el-Küşterî**

Sultan Murad Han devri şeyhlerinden biri de ârif bir zât olan Muhammed el-Küşterî'dir. Acem diyarından Anadolu'ya geldi ve Bursa'da, bugün kendi adıyla anılan beldede yerleşti. Kuvvetli cezbeleri ve açık kerâmetleri vardı. Duaları kabul edilirdi. Allah yüce sırrını mübarek kılsın.

15 **Şeyh Postinpûş**

Sultan Murad Han devri meczup şeyhlerinden biri de Postinpûş diye bilinen şeyhtir.

Acem diyarından Anadolu'ya geldi ve Bursa'ya yerleşti. Çok güçlü cezbeleri, açık kerâmetleri ve olağanüstü hâlleri vardı. Duaları kabul edilirdi. Sultan Murad Gazi, Yenişehir kasabasında onun için bir zâviye yaptırdı. Mezarı oradadır ve ziyaret edilir. Allah yüce sırrını mübarek kılsın.

ثم وقع بينه وبين قره ايلوك بن طور عليّ فقتل برهان الدين في المعركة، وذلك في أواخر سنة ثمانمائة، انتهى كلامه.

الشيخ الحاج بكتاش - ومن مشايخ زمانه الشيخ العارف بالله تعالى^١ الحاج بكتاش.

كان رحمه الله تعالى من جملة أصحاب الكرامات وأرباب الولايات، وقبره الشريف ببلاد تركمان وعلى قبره قبة وعنده زاوية يُزارُ ويُتبرَّكُ به ويستجاب عنده الدعوات، وقد انتسب إليه في زماننا هذا بعض من^٢ الملاحدة نسبةً كاذبة وهو بريء منهم بلا شك، قدّس الله تعالى سرّه العزيز.

الشيخ محمد الكُشتريّ - ومنهم الشيخ العارف بالله^٣ محمد الكُشتريّ.

أتى من بلاد [٨] العجم إلى بلاد الروم وتوطن في مدينة بروسه في موضع يعرف بالانتساب إليه الآن. وكان صاحب جذبة عظيمة وكرامات سنّية، وكان مجاب الدعوة، قدّس الله تعالى سره العزيز^٤.

الشيخ پوستين پوش - ومنهم الشيخ المجذوب المعروف ببوستين پوش.

أتى من بلاد العجم إلى بلاد الروم وتوطن بمدينة بروسه، وكان صاحب جذبة وكرامات سنّية وأحوال عظيمة، وكان مجاب الدعوة. وبني له السلطان مراد الغازي زاوية في قسبة يكي شهر، وقبره بها يزار ويتبرَّكُ به، قدّس الله تعالى سرّه العزيز.

١ ط: + تعالى.

٢ ن، ط: - من.

٣ ط: + العارف بالله.

٤ ط: - قدّس الله تعالى سره.

DÖRDÜNCÜ TABAKA

Sultan Murad Gazi oğlu, Yıldırım Bayezid lakaplı Sultan Bayezid devri âlimleri hakkındadır. 4 Ramazan 791/1388’de vefat eden babasından sonra sultan olarak biat aldı. Allah ruhunu şâd etsin ve onu bağışlasın.

5 **Molla Şemseddin el-Fenârî [Molla Fenârî]**

Sultan Bayezid devrinin ilmiyle amel eden, fazilet ve üstün nitelik sahibi âlimlerinden biri de Molla Fenârî Şemseddin Muhammed bin Hamza bin Muhammed el-Fenârî Efendi’dir. Allah yüce ruhunu mübarek kılsın.

10 Süyûtî, “Hocamız allâme Muhyiddin el-Kâfiyeci’den işittiğimize göre Fenârî ismi fener ustalığından gelmektedir.” der. Ben de babamdan, merhum dedemden naklen, bu lakabın merhumun Fener köyünden olmasına binaen ona verildiğini işittim. Allah en iyisini bilir.

Yine Süyûtî, “Hocamız allâme Muhyiddin el-Kâfiyeci, Fenârî’nin derslerine devam etmiş ve onu son derece övmüştür.” der.

15 İbn Hacer, “Molla Fenârî Arapça ilimleri, meânî, beyân ve kıraat ilimlerini bilirdi. Pek çok ilim dalından haberdardı. 751/1350 senesi Safer ayında dünyaya geldi. *el-Muğnî* ve *el-Vikâye* adlı eserleri şerh eden Allâme Alâeddin el-Esved’den, memleketinde ise Cemal Mehmed bin Mehmed bin Mehmed el-Aksarâyî’den ders aldı. İlim tahsiline devam ederek Mısır’a gitti ve orada Şeyh Ekmeleddin ve diğer âlimlerden dersler aldıktan sonra 20 Anadolu’ya döndü. Bursa kadılığına getirildi. Osmanoğlu’nun nezdinde çok kıymet kazandı. Öyle çok değerli bir konuma geldi ki, bir anlamda vezir mertebesine yükseldi. Adı her tarafta duyuldu. Üstünlükleri dilden dile dolaşır oldu. Hoş üslûbu, değer gören ve değer veren bir kişiliği vardı.” 25 demiştir.

الطبقة الرابعة

في علماء دولة السلطان بايزيد ابن السلطان مراد الغازي الملقب بيلديرم بايزيد، رَوَّحَ اللهُ روحه وغفر له. بُويعَ له بالسلطنة بعد وفاة أبيه في رابع شهر رمضان المبارك من شهور سنة إحدى وتسعين وسبعمائة.

٥ المولى شمس الدين الفناريّ - ومن العلماء في زمانه المولى العالم العامل أبو الفضائل والكمالات مولانا شمس الدين محمد بن حمزة بن محمد الفناريّ، قدّس اللهُ روحه العزيز.

قال السيوطي: سمعت من شيخنا العلامة محيي الدين الكافيجي أن نسبة الفناريّ إلى صنعة الفنار، قلت: سمعت من والدي رحمه الله تعالى أنه يحكى من جدي رحمه الله تعالى أن نسبته إلى قرية مسماة بفنار، والله أعلم. ١٠

قال السيوطيّ لازمه شيخنا العلامة محيي الدين الكافيجي، وكان يبالغ في الثناء عليه جدًا.

وقال ابن حجر: كان المولى الفناريّ عارفا بالعلوم العربيّة وعلميّ المعاني والبيان وعلم القراءات، كثير المشاركة في الفنون. وُلِدَ رحمه الله تعالى في صفر سنة إحدى وخمسين سبعمائة، وأخذ عن العلامة علاء الدين الأسود شارح المغني والوقاية، وأخذ ببلاده عن الجمال محمد بن محمد بن محمد الأقسرايي، ولازم الاشتغال ورحل إلى مصر لأجل الاشتغال، وأخذ عن الشيخ أكمل الدين وغيره، ثم رجع إلى الروم فولى قضاء بروسه، وارتفع قدره عند ابن عثمان جدا وحلّ عنده المحل الأعلى [٣٨] وصار في معنى الوزير، واشتهر ذكره وشاع فضله. وكان حسن السميت وكثير الفضل والإفضال. ٢٠

Hac yolculuğu sırasında Kahire'ye uğradığında devrin seçkinleri ziyaretine geldi. Onunla görüşmeler ve ilmî sohbetler yaptılar. Hepsisi de onun faziletlerine şahit oldu. Daha sonra hacdan döndü. Serveti o derece artmıştı ki özellikle nakit olarak elli bin yüz dinarı olduğu söylenirdi. 822/1419 yılında yine hacca gitmiş, dönerken de el-Müeyyed onu çağırmıştı. O da davete icâbet ederek Kahire'ye geldi. Kahire'nin seçkinleriyle buluştuktan sonra Kudüs'e geçerek orayı ziyaret etti. 833/1429 yılında ise Antakya üzerinden hacca gitti. Döndükten sonra Receb ayında, memleketinde vefat etti.

Son demlerinde gözlerine ak düştüğü, hatta hiç göremez olduğu söylenir. Bir zaman sonra Allah gözlerini tekrar ona bağışlamış, son haccını da Allah'ın bu lutfuna karşılık şükür niyetiyle yapmıştı.

Fıkıh usûlü konusunda bir eseri vardır. Adını da *Fusûlü'l-Bedâyi' fi Usûliş-Şerâ'i'* koymuştur. Bu eserinde *el-Menâr*, *el-Pezdevî*, İmam Râzî'nin *el-Mahsûl*ü, İbn Hâcib'in *el-Muhtasar*'ı ve diğer eserlerden derleme yapmış ve eserin telifini otuz senede tamamlamıştır. Fâtiha sûresine bir tefsiri ile yüz ilim dalına ait meseleleri ele alan bir risâlesi vardır. Bu ilim dallarındaki problemleri hususları zikretmiş ve adını *Unmûzecu'l-'Ulûm* koymuştur.

İbn Hacer, Kahire'ye gelişi sırasında Fenârî'nin kendisine bizzat el yazısıyla icâzetnâme yazdığını söyler. 834/1430 yılı Receb ayında vefat etti. Bunlar İbn Hacer'in zikrettikleridir. Torununun birinden, yüz ilim dalına dair meseleler hakkında yazdığı risâlenin aslında oğlu Mehmed Şah'a ait olduğunu işittim.

Ben de Molla Fenârî'ye ait her bir kıtası ayrı bir ilme dair olan yirmi kıtalık bir şiir gördüm. Zamanının seçkin ilim adamlarını imtihan etmek için bu ilimlerin isimlerini şifreli biçimde değiştirmişti. Onlar ise meseleleri çözmek şöyle dursun daha ilimlerin adlarını bile çözemezlerdi. Oysa risâlenin mukaddimesinde, "Bu, gördüklerinizden oluşturulmuş bir günlük karalamadır." yazmaktadır. Risâleyi adı geçen oğlu Mehmed Şah da şerh etmişti. İlimlerin isimlerini tespit edip babasının zikrettiği şifrelerle ilimler arasındaki ilişkiyi izah ederek problemleri çözdü. Her bir kıtanın sonuna ise bir kıta ilâve etti. Bazılarında "Emin olarak söyledim." bazılarında ise "Cevap olarak söyledim." diyerek en güzel cevapları vermiştir.

ولمّا دخل القاهرة مرید الحجّ اجتمع به فضلاء العصر وذاكروه وباحثوه وشهدوا له بالفضيلة. ثم رجع وكان قد أثرى إلى الغاية حتى يقال إن عنده من النقد خاصة بمائة وخمسين ألف ديناراً، وحجّ سنة اثنتين وعشرين، فلمّا رجع طلبه المؤيّد فدخل القاهرة واجتمع بفضلائها، ثم رجع إلى القدس فزاره، ثم رجع إلى بلاده، ثم حجّ سنة ثلاث وثلاثين على طريق أنطاكية ورجع فمات ببلاده في شهر رجب.

وكان قد أصابه رمّد وأشرف على العمى، بل يقال إنه عمي، ثم ردّ الله عليه بصره، فحجّ في هذه الحجة الأخيرة شكراً لله تعالى على ذلك.

وله مصنّف في أصول الفقه، سمّاه فصول البدائع في أصول الشرائع، جمع فيه المنار والبزدويّ ومحصول الإمام الرازيّ ومختصر ابن الحاجب وغير ذلك، وأقام في عمله ثلاثين سنة، وله تفسير الفاتحة ورسالة أتى فيها مسائل من مائة فنون، وأورد عليها إشكالات^٢ وسمّاهَا أنموذج العلوم.

قال ابن حجر: كتب لي بخطه بالإجازة لمّا قدم القاهرة. مات في رجب سنة أربع وثلاثين وثمانمائة، هذا ما ذكره ابن حجر. ولقد سمعت من بعض أحفاده: أن الرسالة التي أتى فيها مسائل من مائة فنون إنما هي لابنه محمد شاه.

ورأيت للمولى الفنازيّ عشرين قطعة منظومة كل قطعة منها مسألة من فنّ مستقلّ، وغير أسماء تلك الفنون بطريق الألغاز امتحانا لفضلاء دهره، ولم يقدرُوا على تعيين فنونها فضلاً عن حلّ مسائلها، على أنه قال في خطبة تلك الرسالة: وذلك عُجالة يوم مما تبصرون. وشرح هذه الرسالة ابنه محمد شاه المذكور وعيّن أسامي الفنون وبيّن المناسبة فيما ذكره من الألغازات وحلّ مشكلات مسائلها، ونظم عقيب كلّ قطعة منها قطعة^٣ أخرى، قال في بعضها: قلت مؤكداً وفي بعضها قلت مجيباً وأتى بأحسن الأجوبة.

١ ن، ط: -قد.
٢ ط: اشكانات.
٣ ط: كل قطعة أخرى.

Molla Fenârî mantık konusundaki *er-Risâletü'l-Esîriyye* isimli esere çok güzel bir şerh yazmıştır. Girişinde, “Günlerin en kısısı olan günün sabahında, erken vakitte başladım. Allah’ın yardımıyla akşam ezanıyla birlikte tamamladım.” demiştir. *el-Ferâ’izü’s-Sirâciyye*’ye de çok hoş bir şerh yazmıştır ki bu, esere yapılmış şerhlerin en güzelidir. Seyyid Şerîf’in *el-Mevâkıf* isimli esere yazdığı şerhi görünce, Seyyid Şerîf’e yönelttiği yapıcı eleştirileri içeren bir ta’lika kaleme almıştır. Çok sayıda risâlesi ve hâşiyesi vardır. Ancak yürüttüğü müftülük, kadılık ve müderrislik vazifeleri, tüm bunların müsvedde hâlinde kalmasına neden olmuş ve onları temize çekmesine mani olmuştur.

Güvenilir birinden, Molla Fenârî’nin babası Hamza Efendi’nin Şeyh Sadreddin el- Konevî’nin öğrencisi olduğunu ve hocasının eserlerinden *Miftâhu’l-Gayb*’ı ondan okuduğunu, daha sonra da oğluna okuttuğunu işittim. Adı geçen Hocafendi bu eseri çok güzel biçimde şerh edip daha evvel kulakların duymadığı, akılların da anlayamayacağı pek çok tasavvuf bilgisini eserde zikretmiştir.

Dememden naklen babamın şunları anlattığını işittim: “Molla Fenârî Bursâ’daki Manastır Medresesi’nde müderristi. Orada kadılık ve diğer Osmanlı şehirlerinde müftülük yaptı. Çok büyük serveti, geniş bir şöhreti olup gösteriş ve ihtişam sahibi biriydi. Cuma günleri camiye gitmek üzere evinden çıktığında, eviyle caminin arası kalabalık bir toplulukla dolup taşacak şekilde insanlar kapısının önünde toplanırlardı. Uşakları ise sayılamayacak kadar fazlaydı.”

Hatibzâde’nin Sultan Mehmed Han’a, “Molla Fenârî’nin en iyi eseri *Fusûlü’l-Bedâyi*’dir. Oysa ben çok yüzeysel bir incelemeyle onu çürütebilirim. Buna rağmen onun çok pahalı ve güzel elbiseler giyen on iki uşağı var. Evindeki hizmetçilerin ise sayısı bilinmez. Hatta kırk tanesinin altın başlık taktığı söylenir.” dediği anlatılır.

Bu güç ve ihtişama rağmen mübârek zâtı sıradan elbise giyerdi. Başında sûfî şeyhlerininkine benzer sarığı vardı. Böyle giyinişinin gerekçesi olarak da, “Benim giydiklerim ve yediklerim elimin emeğiyle kazandıklarımıdır. Kazancım bundan daha iyisini karşılayamaz.” derdi.

وشرح المولى الفناريّ الرسالة الأثيرية في الميزان شرحا لطيفا حسنا، وقال في خطبته: شرعت فيه غدوة [٩] يوم من أقصر الأيام وختمت مع أذان مغربه بعون الملك العلام، وشرح الفرائض السراجية أيضا شرحا لطيفا، وهو من أحسن شروحيها ولما رأى شرح المواقف للسيد الشريف علّق عليه تعليقات متضمنة لمؤاخذات لطيفة على السيد الشريف، وله كثير من الرسائل والحواشي لكنها بقيت في المسودة، ومنع الإفتاء والتدريس والقضاء عن تبييضها.

وسمعت من بعض الثقات أن مولانا حمزة والد المولى الفناريّ كان من تلامذة الشيخ صدر الدين القونوي، وقرأ عليه من تصانيفه مفتاح الغيب وأقرأه على ولده المولى الفناريّ، ثم إن المولى المذكور شرحه شرحا وافيا وضمّنه من معارف الصوفية ما لم يسمعه الأذان ويقصر عن فهمه الأذهان.

وسمعت من والدي رحمه الله تعالى يحكي عن جدي: أن المولى الفناريّ كان مدرّسا بمدينة بروسه في مدرسة مناستر، وكان قاضيا بها مفتيا في المملكة العثمانية، وكان صاحب ثروة عظيمة وجاه واسع وصاحب أبهة وشوكة، وكان إذا خرج إلى الجامع يوم الجمعة يزدحم الناس على بابه بحيث يمتلئ من الناس ما بين بيته وبين الجامع، وكان له عبيد لا يحصون كثرة.

حكى أن المولى خطيب زاده قال للسلطان محمد خان: إن المولى الفناريّ أحسن مصتفاة فصول البدائع وأنا أزيّفه بأدنى مطالعة. وكان له مع ذلك اثنا عشر من العبيد يلبسون الثياب الفاخرة والفراء النفيسة، وكان له في بيته جوار لا يحصين كثرة، أربعون منهن يلبسون القلانيس الذهبية.

وحكى أيضا أنه مع هذه الأبهة والجلالة كان يلبس نفسه النفيسة ثيابا دنية، وكان على رأسه عمامة صغيرة على زيّ مشايخ الصوفية، وكان يتعلّل في ذلك ويقول: إن ثيابي وطعامي من كسب يدي ولا يفني كسبي بأحسن من ذلك.

Molla Fenârî ipekçilik ile uğraşırđı. Evi medreseyle Sultan Bayezid Han'ın sarayı arasında bulunuyordu. Bursa'da bir medresesi ve camisi vardır. Mezarı da caminin ön tarafındadır. Öldükten sonra geride on bin cilt kitap bıraktığı söylenir.

5 Anlatıldığına göre, bir gün Bayezid Han, Molla Fenârî'nin huzurunda bir davada şahitlik etmek istemiş fakat Molla, Sultan'ın şahitliğini kabul etmemiş. Sebebinin sorduğunda ise, "Sen cemaatle namazı terk ettin." diye cevap vermiş. Bunun üzerine Sultan, sarayının ön tarafına bir cami yaptırmış. O günden sonra cemaatle namazı bir daha terk etmemiş.

10 Padişahla aralarında doğan bir ihtilaf yüzünden uhdesindeki bütün makamları terk ederek Karaman'a yerleşti. Karaman Beyi de ona günlük bin, öğrencilerine ise günlük beş yüz dirhem maaş bağladı. Burada Yâkub el-Asfar Efendi ve Yâkub el-Esved Efendi ondan ders aldılar. Molla Fenârî, "İki Yâkub benden ders aldı." diyerek Yâkubların kendisinden ders almış olmasıyla övünürdü. Bir süre sonra yaptıklarından pişmanlık duyan Sultan, Karaman Beyi'ne haber yollayarak Molla Fenârî'yi geri çağırđı. Molla Fenârî de bu çağrıya karşılık vererek görevlerine geri döndü.

20 Hacı Bayram'ın şeyhi Şeyh Hamîdüddin'nin [Somucu Baba] sohbetlerinde bulunduğu ve ondan tasavvuf dersi aldığı anlatılır. Şeyh Zeynüddin el-Hâfî'nin halifesi olan Şeyh Abdüllatîf bin Gânim el-Kudsî'ye (Allah yüce sırlarını mübarek kılsın) gönderdiği bir şiirini gördüm:

Anadolu'ya ayak bastın, ey gelenlerin en hayırlısı
Uyuyan herkesten daha yüce, hayırlı bir yolla
Anadolu fethedileli beri gelmemişti benzeri
25 Onunla Anadolu'nun yönetimine yol bulur her ilim sahibi
Sair insanlardan seçilmişsin yolu üzere
Bütün âlemin kusurunu örten yüce Gaffâr'a
Zeynüddin lakabıdır, tam da doğrudur
Ad verildi o vakit Abdüllatîf bin Gânim diye
30 Yemin olsun, Fenârî'nin oğlu tâliptir
Ömrün şu kalan çağında azîmetlerin en ağırına

وكان يعمل صنعة الفزازية وكان بيته بين المدرسة وبين قصر السلطان بايزيد المذكور، وله مدرسة وجامع بمدينة بروسه ومرقد الشريف قدام الجامع، ويحكي [٣٩] أنه خلف عشرة آلاف مجلدات من الكتب.

يُروى أنه شهد السلطان المذكور عنده يوماً لقصيته فردّ شهادته، فسأل عن سبب رده فقال: إنك تارك للجماعة. فبنى السلطان قدام قصره جامعا وعين لنفسه فيه موضعا ولم يترك الجماعة بعد ذلك.

ثم إنه وقع بينهما خلاف فترك المولى الفناري مناصبه ورحل إلى بلاد قره مان، وعين له صاحب قره مان كل يوم ألف درهم ولطلبته كل يوم خمسمائة درهم، وقرأ عليه هناك المولى يعقوب الأصفر والمولى يعقوب الأسود، وكان المولى الفناري يفتخر بذلك ويقول: إن يعقوبين قرءا عليّ، ثم إن السلطان المذكور ندم على ما فعل في حق المولى الفناري، فأرسل إلى صاحب قره مان يستدعي المولى المذكور فأجاب إليه وعاد إلى ما كان عليه من المناصب.

وحكي أنه صحب الشيخ العارف بالله الشيخ حميد شيخ الحاج بييرم وأخذ منه التصوّف، ورأيت له نظما أرسله إلى الشيخ عبد اللطيف ابن غانم القدسي خليفة الشيخ زين الدين الخافيّ قدّس الله تعالى سرهما العزيز^٢، وهو هذا:

قَدِمْتَ بلاد الروم يا خير قادم	١
فمنذ فتوح الروم لم يأت مثله	٢
على مسلك المخترار من سائر الوري	٣
يُلَقَّب زين الدين قد صحّ كاملا	
لعمرك إن ابن الفناريّ طالب	
بخبير طريق جَلّ عن كل نائم	
إلى ملكه يُهْدِي به كلّ عالم	
إلى حضرة الغفّار من كلّ عالم	
ويسمّي إذاً عبد اللطيف بن غانم	
ولكنّ تقصيري لملزوم لازم	

١ ن، ط: يتفخر.

٢ ن، ط: - العزيز.

٣ ن: - إذاً.

Ama kusurum beni bırakmaz, benden ayrılmaz
 Oysa karşı konulmaz bir özlem beni zorluyor
 Mahdum Kudüs'te bekler ümit ederek
 Her tutkunun ardındaki bütün sırrı bir araya getirmemi
 5 Kalk selâm dur asrımızın şerefli âlimine
 Hayatta ve ayakta oldukça ona selâm ver
 Memnun ol, fırsat bil ve ârifin yoluna hizmet et ki
 Tüm hizmet edenlerin üzerinde bir gayeye ulaşasın

Şeyh Abdüllaîf el-Kudsî bu şiire cevaben şu şiiri yazar:

10 Ey bu asrın imamı, ey Resûlullah'ın şeriatını uygulayanların en hayırlısı ve
 ey hükmedenlerin en iyisi!
 Şüphesiz sen ilimde ve takvâda asrın biriciğisin, kararlılıkta ve keremde ise
 âlemde teksin
 15 Sen dinin ışığısın, hatta güneşisin, insanlar senin ilminle yücelir ey âlemin
 hayırlısı!
 İlim deryasında takvâ gemilerine bindin, oturan ve ayakta duran tüm
 akranlarını da geride bıraktın
 Bir beldede sen varsan, uyanır orada uyuyan kim varsa
 Ayrılсан da ışığın kaybolmaz, geldiğindeyse dünya ufuğundaki güneşsin
 20 sen
 Dâim kalmanı istedim Hüdâ'dan, insan ve cinlerden öğrencilerini dâim
 aydınlatasın diye
 Gerçekten bu şiirim sana cevap olmaktan âcizdir
 Hassan'ın şiiri ve Hâtem'in cömertliği gibi
 25 İbn Gânim, Molla Fenârî'nin övgüsüne karşılık verdi denirse gerçekten
 utanırım

Onunla ilgili anlatılanlardan bazıları şöyledir: Onun zamanına kadar
 medrese öğrencileri cuma ve salı günlerinde tatil yapıyorlardı. Molla Fenârî
 30 buna pazartesi gününü de ilâve etti. Zira o sıralarda Allâme et-Teftâzânî'nin
 eserleri çok meşhurdu. Öğrenciler de bu eserleri okumaya çok istekliydi.
 Ancak eserlerin nüshaları yaygın olmadığından satın alacak kitap bulamaz-
 lardı. Bu yüzden de bu eserleri elle yazmak zorunda kalıyorlardı. Eserleri
 yazmaya vakitleri yetmediğinden Molla Fenârî pazartesiyi tatil günlerine
 ilâve etti.

- وقد حثني شوق شديد لأرضه
و انتظر المخدوم في القدس راجياً
فقم واستلم خبراً يعزّز بعصرنا
ورُض واغتنم واخدم سبيلاً لعارف
وأرسل إليه الشيخ عبد اللطيف القدسيّ نظماً جواباً^١ لنظمه وهو هذا :
- ألا يا إمام العصر يا خير قائم
لأنت فريد العصر في العلم والنهي
و أنت ضياء الدين بل أنت شمسه
ركبتَ محيط العلم في سُفنِ التقى
فأنت إذا ما كنت في بلدة آضت
فإن غبت لا يخفى ضياك وإنما
سألت إلهي ان يديم بقاءكم
لعمرك شعري في جوابك عاجز
قريضي إذا ما فاز منك بنظرة
فإني لأستحيي^٥ إذا قيل إنه
- لأقصى بقايا العمر هذا عزائم
لجمعي بجمع السرّ عن كلّ هائم
وسلّم له ما دمتَ حيّاً بقائم^١
تنل بغيةً تعلقو على كل خادم
بشرع رسول الله يا خير حاكم [١٠]
و أنت وحيد الدهر أكرم جازم^٢
بعلمك ساد الناس يا خير عالم
ففقتَ على الأقران جاثٍ وقائم
و أيقظ يقظان بها كل نائم
حضرت فأنت الشمس في أفق عالم
يُفيض على الطلاب جنّ وآدم
كنظم لحسان وكفّ لحاتم
فلا بدّ أن تخفوه عن كل ناظم
أجاب مديح ابن الفناريّ ابن غانم
- ومن جملة أخباره أن الطلبة إلى زمانه كانوا يعطلون يوم الجمعة ويوم الثلاثاء
فأضاف المولى المذكور إليهما يوم الاثنين. والسبب في ذلك أنه اشتهر في زمانه
تصانيف العلامة التفتازانيّ ورغب الطلبة في قرائتها ولم توجد تلك الكتب بالشراء
لعدم انتشار نسخها فاحتاجوا إلى كتابتها، ولما ضاق وقتهم عن^٧ كتابتها أضاف المولى
المذكور يوم الاثنين إلى يوم الغُطلة.

١ ط: مقاليم.
٢ ط: جرا.
٣ ط: حازم.
٤ ط: شفن.
٥ ط: لا يستحيي.
٦ ط: يوجد.
٧ ن، ط: عند.

Yine şöyle anlatılır: Sultan Bayezid Han'ın İvaz Paşa adında bir veziri vardı. Bu vezir, Molla Fenârî'den nefret ederdi. Molla ömrünün son demlerinde gözlerini kaybedince vezir, "Allah'tan bu kör ihtiyarın cenaze namazını kılmayı nasip etmesini diliyorum." dedi. Bunu işiten Molla da, "O cahildir, cenaze namazını bilemez ki! Oysa ben Allah'tan bana şifa vermesini, onu 5 kör etmesini ve cenaze namazını kılmayı da bana nasip etmesini niyaz ediyorum." dedi. Bir süre sonra Allah Molla'ya şifa nasip etti. Sultan da vezirin gözlerini kızgın demirle dağladı. Bir süre sonra ölen vezirin cenaze namazını da Molla Fenârî kıldı.

10 Molla Fenârî'nin kör oluşu şöyle anlatılır: İlmiyle amel eden âlimlerin bedenlerini toprağın yok etmediğini işitince, bu rivayetin doğru olup olmadığını anlamak için hocası Kara Alâeddin Efendi'nin mezarını kazar. Uzun zaman geçmesine rağmen hocasının cesedinin mezara konulduğu ilk günkü gibi olduğunu görür. Tam bu esnada gaipten bir ses gelir. Sesin geldiği tarafa 15 döndüğünde "Şimdi inandın mı? Allah seni kör etsin!" dediğini işitir.

Anlatıldığına göre, Molla Fenârî, *Târîh-i İskender*'i nazma çeken Ahmedî Efendi ve tıp konusundaki *Kitâbu'ş-Şifâ*'nın yazarı Hacı Paşa ile birlikte Ekmeleddin Efendi'den ders alıyorlardı. Bir gün hep beraber Allah dostlarından birini ziyarete gittiler. Bu zât onlara bakarak Ahmedî Efendi'ye, 20 "Sen zamanını şiirle harcayacaksın.", Hacı Paşa'ya, "Sen ömrün boyunca tıp ilmiyle uğraşacaksın.", Molla Fenârî'ye ise, "Sen de din ve dünya ile ilim ve takvâ liderliğini bir araya getireceksin." dedi. Nitekim dediği gibi de oldu. Zira Ahmedî Efendi, Germiyanoglu Beyi ile arkadaşlık etti ve onun için nazımla meşgul oldu. Hacı Paşa bir hastalığa yakalandı ve bu hastalığı onu 25 tıpla uğraşmaya mecbur bıraktı.

İbnü'l-Bezzâzî Muhammed el-Kerderî

Bu devrin âlimlerinden biri de fazilet sahibi, âlim İbnü'l-Bezzâzî diye meşhur olmuş Hâfızüddin Muhammed bin Muhammed el-Kerderî Efendi'dir.

ومن جملة أخباره أيضا أنه كان للسلطان المذكور وزير مسمى بعوض پاشا وكان يبغض المولى الفناري، ولما عمي المولى المذكور في أواخر عمره قال الوزير المذكور يوماً: أرجو من الله تعالى أن أصلي على هذا الشيخ الأعمى، فسمعه المولى الفناري وقال: إنه جاهل لا يحسن الصلوة على الميت، وأرجو من الله تعالى أن يشفيني ويعميه^١ وأصلي عليه. فشفى الله تعالى المولى الفناري، وكحل السلطان عين الوزير بحديدة محمّاة فعمي، ثم مات وصلى عليه المولى الفناري.

رُوي أنه كان سبب عمائه أنه لما سمع أنّ الأرض لا تأكل لحوم العلماء العاملين نبش^٢ قبر أستاذه المولى علاء الدين الأسود ليتحقّق هذه^٣ [١٠٠] الرواية المذكورة فوجده كما وضع مع أنه مرّ عليه زمان مديد، فعند ذلك سمع صوتاً من هاتف والتفت إليه فإذا هو يقول: هل صدّقت؟ أعمى الله بصرك!

ومن جملة أخباره أن المولى المذكور ومولانا أحمددي ناظم تاريخ اسكندر والمولى حاجي پاشا مصنّف كتاب الشفاء في الطب كانوا شركاء في درس عند الشيخ أكمل الدين، فزاروا يوماً رجلاً من أولياء الله تعالى فنظر إليهم ذلك الرجل فقال لمولانا أحمددي إنك ستضيّع وقتك في الشعر، وقال للمولى حاجي پاشا: إنك ستضيّع عمرك في الطب، وقال للمولى الفناري إنك ستجمع بين رياستيّ الدين والدنيا والعلم والتقوى. وكان كما قال لأنّ الموالي أحمددي صحب الأمير ابن كرميان واشتغل لأجله بالنظم، والمولى حاجي پاشا عرض له مرض فاضطرّه إلى الاشتغال بالطب.

المولى ابن البرّازيّ محمد الكرديّ - ومنهم المولى العالم الفاضل حافظ الدين محمد بن محمد الكرديّ المشهور بابن البرّازيّ.

١ ن: يعيمه؛ ط: ويعيي.

٢ ط: نيشوه.

٣ ن: عنده.

٤ ط: عند الدواية.

Fetvalarını derlediği *el-Fetâva'l-Bezzâziyye* diye meşhur bir kitabı vardır. Merhumun İmâm-ı Âzam'ın menkıbeleri hakkında da bir kitabı vardır. Bu kitabı son derece öğretici olup üst seviyede konuları içerir. Bizzat baştan sona inceledim ve çok faydalandım. Anadolu'ya geldiğinde Molla Fenârî ile tartışmaya girmiş, fıkıh konularında Molla Fenârî'ye üstün gelmişti. Molla Fenârî ise usûl ve diğer ilimlerde ondan üstün olduğunu göstermiştir. Merhum, 827/1423 senesi Ramazan ayının ortalarında vefat etti.

Mecdüddin eş-Şîrâzî el-Fîrûzâbâdî

Bu devrin âlimlerinden biri de üstün değere sahip ve *el-Kâmus* adlı eserin yazarı; Mecdüddin Ebû Tâhir Muhammed bin Yâkub bin Muhammed eş-Şîrâzî el-Fîrûzâbâdî Efendi'dir. Soyü *et-Tenbîh* adlı eserin yazarı Şeyh Ebû İshak eş-Şîrâzî'ye dayanıyordu. Hatta soyü Hz. Ebu Bekir'e de (*ra*) dayanmaktadır. El yazısıyla Siddîkî diye kayıt düşerdi.

Anadolu'ya gelip Sultan Bayezid'in hizmetinde bulundu. Onun yanında yüksek mertebe ve şöhrete kavuştu. Sultan Bayezid ona çok büyük mal bağışladığı gibi Emîr Timur da beş bin dinar bağışlamıştı. Doğusundan batısına bütün memleketi dolaşır hemen bütün âlimlerden ders aldı. Nihayet hadis, tefsir ve dil başta olmak üzere neredeyse tüm ilimlerde hüner sahibi oldu.

Kırka yakın eseri vardır. En önemlisi *el-Lâmi'ü'l-Mu'lemu'l-Ucâb el-Câmi' Beyne'l-Muhkem ve'l-Ubâb*'dir. Tamamı altmış cilt olan eseri daha sonra kısaltarak iki cilde düşürmüş ve adını *el-Kâmûsu'l-Muhîr* koymuştur. Kur'ân tefsiri ile *el-Buhârî* ve *el-Meşârik* adlı eserlere yaptığı şerhleri vardır.

Merhum hangi beldeye gitmişse valisi tarafından ikramla karşılanmıştır. Çok hızlı ezber yapardı. Hatta "İki yüz satır ezberlemeden uykuya dalmam." derdi. İlginç bilgilere vâkıf, derin ilim sahibi biriydi. Hülasa; ezberleme, ilim öğrenme ve telif etmede sembol bir kimseydi.

له كتابٌ مشهور من الفتاوى اشتهر بالفتاوى البرّازيّة، وله كتاب في مناقب الإمام الأعظم أبي حنيفة رحمه الله تعالى، وهو كتابٌ نافعٌ في الغاية مشتملٌ على المطالب العالية، طالعتُه من أوله إلى آخره واستفدت منه، ولمّا دخل بلاد الروم باحث مع المولى الفناريّ وغلب هو عليه في الفروع وغلب ذلك عليه في الأصول وسائر المعلوم. مات رحمه الله تعالى في أواسط رمضان سنة سبع وعشرين وثمانمئة.

المولى مجد الدين الشيرازيّ الفيروزآباديّ: ومنهم المولى الفاضل صاحب القاموس، وهو مجد الدين أبو طاهر محمد بن يعقوب بن محمد الشيرازيّ الفيروزآبادي، وكان ينتسب إلى الشيخ أبي إسحق الشيرازيّ صاحب التنبيه، وربّما يرفع نسبه إلى أبي بكر الصديق رضي الله عنه وكان يكتب بخطّه الصديقيّ.

دخل بلاد الروم واتصل [١١] بخدمة السلطان المذكور، ونال عنده مرتبة وجاها وأعطاه السلطان المذكور مالا جزيلا وأعطاه الأمير تيمور خمسة آلاف دينار، ثم جال البلاد شرقاً وغرباً وأخذ من علمائها حتى برع في العلوم كلها سيّما الحديث والتفسير واللغة.

وله تصانيف كثيرة تنيف على أربعين مصتفاً، وأجلّ مصتفاته اللامع المعلم العجّاب الجامع بين المحكم^٢ والغباب، وكان تمامه في ستين مجلدةً، ثم لخصها في مجلديتين، وسمّى ذلك الملخص بالقاموس المحيط، وله تفسير القرآن العظيم وشرح البخاريّ والمشارك.

وكان رحمه الله تعالى لا يدخل بلدة^٣ إلا وأكرمه واليها، وكان سريع الحفظ، وكان يقول: لا أنام إلا وأحفظ مائتي سطر، وكان كثير العلم والاطلاع على المعارف العجيبة، وبالجملة كان آيةً في الحفظ والاطلاع والتصنيف.

١ ن: لأبي.

٢ ط: الحكم.

٣ ط: -بلدة.

729/1328 senesinde Kazrin'de dünyaya geldi. Yemen illerinden Zebîd'de kadılık yaparken 816-17/1413-14 senesi Şevval ayının yirminci gecesini vefat etti. Öldüğünde tüm duyuları çalışır hâldeydi. İsmâil el-Cebertî'nin türbesine defnedildi.

5 VIII. yüzyıl başlarında ölen, akranlarına üstün gelmiş ve her biri bir ilim dalında zirve olmuş önder kişilerin sonuncusuydu. Bunlar: Şâfiî fıkhında Şeyh Sirâceddin el-Bulkînî, hadiste Şeyh Zeynüddin el-İrakî, fıkıh ve hadiste en çok eser veren Şeyh Sirâceddin bin el-Mulakkan, akli ve nakli ilimlerle Arap dilinde Şeyh Şemseddin el-Fenârî, Mağrip'te Mâlikî fıkhı ve diğer ilimlerde Şeyh Ebû Abdullah bin Arafe, dilde ise Şeyh Mecdüddin 10 eş-Şirâzî'dir. Allah hepsine bolca rahmet etsin.

Şehâbeddin es-Sivâsî

Bu devrin âlimlerinden biri de ilmiyle amel eden, fazilet sahibi ve üstün şahsiyetli Sivasslı, sonraları Ayasuluklu olan Şeyh Şehâbeddin Efendi'dir.

15 Sivas'ın ileri gelenlerinden birinin kölesiydi. Henüz küçükken temel ilimleri öğrendi. Devrin âlimlerinden ders aldı ve nihayet akranlarını geride bırakarak bütün ilimlerde üstün başarı gösterdi. Şeyh Zeynüddin el-Hâfî'nin halifesi olan Şeyh Muhammed'in hizmetine girerek tasavvuf ilimlerini ondan öğrendikten sonra şeyhiyle Ayasuluk'a gitti. Aydınoğlu Bey'i ona son 20 derece hürmet gösterdi. Orada yerleşti ve 880/1475 senesi civarında vefat etti. Orada defnedildi. Kabri meşhur olup ziyaret edilir ve mübarek sayılır.

Adını *Uyûnü't-Tefsîr* koyduğu bir Kur'an tefsiri vardır. İnsanlar arasında *Tefsîr-i Şeyh* diye de bilinir. Tasavvuf yolu konusunda *Risâletü'n-Necât min Şerri's-Sifât* adını verdiği bir risâlesini gördüm. Eser incelendiğinde tasavvuf 25 konusunda çok derin bilgisi olduğu görülür. Tasavvuf konusunda, şu an adını hatırlayamadığım başka bir risâlesini daha gördüm. Allah yattığı yeri pak etsin ve onu cennetlerin en yüksek makamlarında uyutsun.

وُلِدَ سنة تسع وعشرين وسبعمائة بكازرين، وتُوْفِيَ قاضياً بزبيد من بلاد اليمن ليلة العشرين من شوال سنة ست أو سبع عشرة وثمانمائة، وهو ممتّع بحواسه، ودُفِنَ بتربة الشيخ إسماعيل الجبرتي^١.

وهو آخر من مات من الرؤساء الذين انفرد كلُّ منهم بفنِّ فاق فيه أقرانه على رأس القرن الثامن، وهم: الشيخ سراج الدين البلقيني في الفقه على مذهب الشافعي^٥ والشيخ زين الدين العراقي في الحديث، والشيخ سراج الدين بن الملّقن في كثرة التصانيف في فنِّ الفقه والحديث، والشيخ شمس الدين الفناري في الاطلاع على كلِّ العلوم العقلية والنقلية والعربية، والشيخ أبو عبد الله بن عرفة في فقه المالكية وفي سائر العلوم بالمغرب، والشيخ مجد الدين الشيرازي في اللغة، رحمهم الله تعالى رحمة واسعة.^{١٠}

المولى شهاب الدين السيواسي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل العارف بالله الشيخ شهاب الدين السيواسي ثم الاياثلوغي.

كان رحمه الله تعالى عبدا لبعض من أهالي سيواس. [١١٠] فتعلم في صغره مباني العلوم، ثم قرأ على علماء عصره حتى فاق أقرانه وبرع في كل العلوم، ثم اتّصل بخدمة الشيخ محمد خليفة الشيخ زين الدين الخافي وحصل عنده علوم الصوفية، ثم ارتحل مع شيخه إلى بلدة أياثلوغ وأكرمه الأمير ابن أيدين غاية الإكرام، فتوطن هناك ومات في حدود الثمانين من المائة الثامنة، ودُفِنَ بها وقبره مشهور يُزارُ ويُبَرَّكُ به.

وله تفسير القرآن العظيم سمّاه بعيون التفاسير، وهو المشهور بين الناس بتفسير شيخ، ورأيت له رسالة في طريقة الصوفية سمّاهها رسالة النجاة من شرِّ الصفات، من تصفّحها يشهد له بأنَّ له قدماً راسخاً في التصوّف، ورأيت له رسالة أخرى في التصوّف أيضاً، ولكن لم يحضر لي اسمها الآن، طيب الله مرقده وفي أعلى غرف الجنان أرقده.

١ ط: ممنوع.

٢ ن: الحبري.

Hasan Paşa

Bu devrin âlimlerinden biri de Hasan Paşa bin Alâeddin el-Esved'dir

Merhum önce babasından daha sonra Cemâleddin el-Aksarâyî Efendi'den ders aldı. Cemâleddin Efendi'nin yanındayken de Molla Şemseddin el-Fenârî ile tanıştı.

Anlatıldığına göre, Cemâleddin Efendi bir gün gizlice öğrencilerinin odalarını kontrol ederken Molla Hasan Paşa'nın bir yere yaslanmış vaziyette kitaba baktığını görür. Molla Fenârî'ye baktığında ise onun, dizleri üzerine çömelmiş olarak kitabını okuduğunu aynı anda da kitabın üzerine notlar aldığı görür. İlki yani Molla Hasan Paşa'nın üstün dereceye ulaşamayacağını, Molla Fenârî'nin ise üstün dereceyi elde edeceğini ve ilimde önemli bir makama ulaşacağını söyler. Nitekim dediği gibi de olur. Molla Hasan Paşa sadece sarf konusunda *el-Merâb'*ı şerh eder. Nahiv konusunda da *el-Misbâh'i* şerh ederek *el-İfritâh* adını verir.

Safer Şah

Bu devrin âlimlerinden biri de Safer Şah Efendi'dir.

Merhum bütün ilimlere vâkıf bir âlimdi. Belâgat konusunda, aklî ve naklî ilimlerle usûl ve fûru' konularında söz sahibiydi. Anlatıldığına göre, bir keresinde Allâme Şemseddin Fenârî Efendi aklî ilimlere dair bazı sorular göndermiş ve ondan cevaplamasını istemişti. O da cevaplarını yazıp gönderdi. Terbiyesinden cevaplarında ona muhalefet ettiği için özür diledi ve sözlerine "Emir alan mâzur görülür." diyerek başladı. Özlü, tertibi güzel ve kabule şayan dizilişi olan hutbelerini de gördüm.

Fenârîzâde Mehmed Şah

Bu devrin âlimlerinden biri de Mehmed Şah bin Şemseddin el-Fenârî Efendi'dir.

Merhum ilim ve fazilet sahibi biriydi. Babasının vâkıf olduğu ilimlere o da vâkıftı. Babasından daha zeki idi. Zira henüz babası hayattayken, on sekiz yaşında Bursa'daki Sultâniye Medresesi'nde müderrislik görevine nâil oldu.

المولى حسن پاشا - ومنهم العالم الفاضل المولى حسن پاشا ابن المولى علاء الدين الأسود.

قرأ رحمه الله تعالى على والده أولاً، ثم قرأ على المولى جمال الدين الأقسراي واجتمع عنده مع المولى شمس الدين الفناريّ.

٥ رُوي أن المولى جمال الدين نظر يوماً في حجرات الطلبة خفية، فرأى المولى حسن پاشا متكئاً ينظر في الكتاب، ونظر إلى المولى الفناريّ فرآه جاثياً على ركبته يطالع الكتب ويكتب الحواشي عليها، فقال في حق الأول: إنه لا يبلغ درجة الفضل وقال في حق الثاني: إنه سيحصل الفضل، ويكون له شأن في العلم وكان كما قال. والمولى حسن پاشا شرح المراح في الصرف وشرح المصباح في النحو وسمّاه بالافتتاح.

١٠ المولى صفر شاه - ومنهم العالم الفاضل المولى صفر شاه.

كان رحمه الله تعالى عالماً بجميع العلوم، وله يد طويلة في البلاغة، وقد جمع بين المعقول والمنقول والفروع والأصول. أرسل إليه المولى العلامة شمس الدين الفناريّ بعض المشكلات من العلوم العقلية، وأمره بالجواب عنها فكتب أجوبتها وأرسلها إليه، اعتذر [١٢] عن التعرّض للجواب إظهاراً للتأدّب معه، وذكر أنه شرع في الجواب بحكم ما قيل المأمور معذور، ورأيت له خطباً بليغة حسنة الترتيب مقبول النظام، رَوّح الله روحه.

١٥

المولى محمد شاه ابن الفناريّ [محمد شاه فناريّ زاده] - ومنهم العالم الفاضل المولى المرحوم محمد شاه ابن المولى شمس الدين الفناريّ.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً ذكياً، وكان مطلعاً على ما اطّلع عليه والده من العلوم. وكان زائداً عليه في الذكاء، وفُوض إليه في حياة أبيه تدريس المدرسة السلطانية بمدينة بروسه وسبّه ثماني عشرة سنة،

٢٠

Ders verdiği ilk gün Bursa'nın âlimleri ve öğrencilerinin ileri gelenleri onun yanında hazır bulundular. Çeşitli ilim dallarına dair sorular sordular. Her birine çok güzel cevaplar verdi. Bunun üzerine orada bulunanlar onun üstünlüğüne şahitlik ettiler ve bütün ilimlere vâkîf olduğunu kabul ettiler. O sıralarda Fahreddin el-Acemî, Fenârîzâde Mehmed Efendi'nin muîdliğini yapıyordu. Onun hayat hikâyesi de ileride gelecek.

Anlatıldığına göre, o gün sorulan bütün soruları cevaplamada yetersizlik göstermemişti. Sadece bir öğrencisinin sorusunu cevaplayamadı. Bu öğrenci ise günahkârlığıyla biliniyordu. Sorusuyla onu zorlayan bu günahkâr öğrenci cevabı da kendisi verince Fenârîzâde gururundan ağlar. Anlatıldığına göre, o gün dersten sonra derhal babasının yanına gelir ve ona, "Hani günahkârdan âlim olamaz derdin. Oysa bugün beni sadece filancanın sorusu zorladı. O da bir günahkârdı." deyince babası Molla Fenârî, "O kişi günahkâr olmasaydı senin gözündeki değeri şu ankinden daha yüksek olurdu." diye cevap verdi. Merhum 839/1435 yılında vefat etti.

Fenârîzâde Yûsuf Bâlî

Bu devrin âlimlerinden biri de fazilet sahibi, âlim Yûsuf Bâlî bin Şem-seddin el-Fenârî Efendi'dir. Allah ruhlarını şâd etsin.

İlim ve fazilet sahibi biri olup kardeşi Mehmed Şah Efendi'nin ölümünden sonra Bursa'daki Sultâniye Medresesi'nde müderrislik görevine getirildi. Merhum dedem ondan ders almıştı. Daha sonra Bursa kadılığına getirildi. 846/1442 yılında kadılık görevi sırasında vefat etti.

Kutbüddin el-İznikî

Bu devrin rabbânî ilim ve ilâhî fazilet sahibi âlimlerinden biri de Kutbüddin el-İznikî Efendi'dir.

Merhum fazilet sahibi, zâhid ve Allah'tan korkan biriydi. Tasavvuftan yana büyük bir nasibi vardı. İznik'te doğdu. Zamanının âlimlerinden dersler aldı. Başta şeriat ilimleri olmak üzere bütün ilimlerde maharet kazandı. Aynı yerde vefat etti. Namaz konusunda bütün konuları içeren kapsamlı bir kitap yazdı.

واجتمع عنده في أول يوم من درسه علماء تلك البلدة وفضلاء طلبتها، وسألوه عن مسائل من الفنون المتفرقة، فأجاب عن كل منها بأحسن الأجوبة، وشهدوا له بالفضيلة واعترفوا باطلاعه على جميع العلوم، وكان معيد درسه وقتئذٍ المولى فخر الدين العجمي وستجيء ترجمته.

٥ حكي أنه ما عجز في ذلك اليوم عن جواب أحدٍ إلا عن جواب واحدٍ من الطلبة، وكان ذلك الطالب مشتهراً بالفسق، رُوي أنه حين أُلزمه وسلّم ذلك الطالب جوابه بكى من شدة غيـرته. وروى أنه أتى والده ذلك اليوم بعد الدرس وقال: كنت تقول إنّ الفاسق لا يكون عالماً وما أتعبني هذا اليوم إلا سؤال فلان، وأنه فاسق. قال المولى الفناري: لو لم يكن هو فاسقاً لكان فضله فوق ما رأيت. تُوفّي في سنة تسع وثلاثين وثمانمائة. ١٠

المولى يوسف بالي ابن الفناري - ومنهم العالم الفاضل المولى يوسف بالي ابن المولى شمس الدين الفناري، رَوَّح الله روحهما.

كان عالماً فاضلاً، فُوِّض إليه تدريس المدرسة المزبورة بعد وفاة أخيه وقرأ عليه جدّي المرحوم، ثم استقضى بمدينة بروسه، ومات قاضياً بها في سنة ست وأربعين وثمانمائة. ١٥

المولى قطب الدين الإزنيقي - ومنهم العالم الرباني والفاضل الصمداني الشيخ قطب الدين الإزنيقي.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً زاهداً متورعاً، وكان له حظٌّ عظيم من التصوّف، [١٢ب] وُلِدَ رحمه الله تعالى بإزنيق، وقرأ على علماء زمانه، وتمهّر في كل العلوم لا سيّما العلوم الشرعيّة وتُوفّي بها. وصنّف في كتاب الصلوة مصنّفًا جامعاً لمسائلها. ٢٠

Timur Han Anadolu diyarına geldiğinde Kutbüddin el-İznikî ile bir araya geldi. Kutbüddin Efendi Timur'a, "Bu, Allah'ın kullarını öldürme ve dökülmesi yasaklanmış kanları dökme işinden vazgeçmen gerekir." deyince Timur, "Şeyh Efendi! Bir yere otağ kurduğumda çadırımın kapısı doğruya doğru iken ertesi gün batıya baktığını görüyorum. Atıma bindiğimde, önüm sıra benden başka kimsenin göremediği elli süvari at biner. Ben onların ardına düşerim ve emirlerini yerine getiririm." dedi. Bunun üzerine Kutbüddin Efendi, "Akıllı bir adam olduğumu duymuştum. Şimdi ise cahil biri olduğumu görüyorum." deyince Timur, "Bunu da nereden çıkardın?" diye sordu. O da, "Şeytânî özelliğınle övünüyorsun. Onun varlığı bile yüce Allah'ın lânetine mazhardır." dedi ve oradan ayrıldı.

Bahâeddin Ömer

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet sahibi ve olgun şahsiyetlerinden biri de Bahâeddin Ömer bin Kutbüddin el-Hanefî Efendi'dir.

Merhum âlim ve fazilet sahibi biri olup şeriat ilimlerinde fakih mertebesindeydi. Devrinde fetva işleri hep ona tevdi edilirdi. Allah affıyla onu kuşatsın.

İbrâhim el-Hanefî

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de İbrâhim bin Muhammed el-Hanefî'dir.

Merhum ilmiyle amel eden, fazilet sahibi bir fıkıh âlimiydi. Devrinde fetva işlerinde ona müracaat edilirdi. Allah onu cennetlerinin ferahlığında ağırlasın.

Necmeddin el-Hanefî

Bu devrin ilmiyle âmil, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Necmeddin el-Hanefî'dir.

Merhum ilmiyle amel eden, fazilet sahibi, ilim ve şahsiyet üstünlüklerini bir arada toplamış biriydi. O da devrinde fetva işlerinde müracaat edilen, rivayet ve dirayet ilimlerinde yetkin biriydi. Allah rızâsıyla ona ikramda bulunsun.

رُوي أنه لما اجتاز تيمور خان بالبلاد الرومية، اجتمع مع الشيخ المذكور، فقال له الشيخ: عليك أن تترك صنيعك هذا من قتل عباد الله وسفك الدماء المحرمة، فقال: يا شيخ إني أنزل في موضعٍ وباب خيمتي إلى الشرق فأجد بابها في الغد إلى الغرب، فإذا ركبت يركب أمامي نحو خمسين رجلا لا يراهم غيري، وإني أقفوا إثرهم وأمثل أمرهم. فقال له الشيخ: كنت سمعتك رجلا عاقلا، والآن علمت أنك جاهل، فقال من أين قلت هذا؟ قال: لأنك تفتخر بوصف الشيطان. وهو كونه مَظْهَرا لقهر الله سبحانه وتعالى ثم افترقا.

المولى بهاء الدين عمر - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى بهاء الدين عمر ابن مولانا قطب الدين الحنفي.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا فقيها متشرعا يُرجع إليه في أمر الفتوى في زمانه، تغمده الله بغفرانه. ١٠

المولى إبراهيم الحنفي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى إبراهيم بن محمد الحنفي.

كان رحمه الله تعالى عالما عاملا فقيها فاضلا يُرجع إليه أيضا في أمر الفتوى في زمانه، أسكنه الله بحبوحه جنانه. ١٥

المولى نجم الدين الحنفي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى نجم الدين الحنفي.

كان رحمه الله تعالى عالما عاملا فاضلا كاملا جامعا بين الرواية والدراية يرجع إليه أيضا في أمر الفتوى في زمانه، أكرمه الله برضوانه.

Şeyh Yâr Ali eş-Şîrâzî

Bu devrin âlimlerinden biri de Şeyh Yâr Ali eş-Şîrâzî Efendi'dir.

İlim ve fazilet sahibi; usûl, fıkıh, akli ve nakli ilimlere vâkıf bir âlim; devrinde kendisine fetva danışılan ve sıkıntılarını gidermek üzere insanların 5 müracaat ettiği bir kimse olduğu rivayet edilir.

Şeyh Ebü'l-Hayr Muhammed İbnü'l-Cezerî

Bu devrin âlimlerinden biri de Şeyh Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ali bin Yûsuf el-Cezerî'dir. Künyesi Ebü'l-Hayr'dır.

Babasının anlattıklarını bizzat teyit ettiği üzere 751/1350 yılı Ramazan 10 ayının 25'inde cumartesi gecesini, Dımaşk'ta doğdu. 764/1362 yılında hâfız oldu, 765/1363 yılında da hatimle ilk namazını kıldırdı.

Bir grup âlimden hadis dinledi. Bazı hocalardan kıraat dersi aldı. 768/1366 yılında ise kırâat-i seb'ayı öğrendi. Aynı yıl hacca gitti ve 769/1367 senesinde Mısır diyarına göçtü. Orada on, on iki, sonra da on üç 15 kıraatı öğrendikten sonra Dımaşk'a göçtü. Orada Dimyâtî ve Eberkûhî'nin arkadaşlarından dersler aldı. İsnevî ve diğer bazı âlimlerden de fıkıh dersleri aldı. Daha sonra tekrar Mısır diyarına döndü; usûl, meânî ve beyân ilimlerini okudu. Oradan da İskenderiyye'ye geçti. İbn Abdisselâm'ın arkadaşları ve diğer başka kişilerin derslerini dinledi.

20 774/1372 yılında Şeyhülislâm Ebü'l-Fidâ İsmâil bin Kesîr, aynı şekilde 778/1376 yılında Şeyh Ziyâeddin, 785 yılında da Şeyhülislâm Bulkînî ona fetva yetkisi verdi.

Daha sonra müderrislik yapmaya başladı. Pek çok öğrenci ondan gruplar hâlinde kıraat dersleri aldı. 793/1390 yılında da Şam 25 müftülüğüne getirildi. 798/1395 senesinde, Mısır diyarında bir zâlimin zulmüne uğrayıp malları elinden alınınca Anadolu'ya geçti

الشيخ يار علي الشيرازي - ومنهم الشيخ يار علي الشيرازي^١.

رُوي أنه كان رجلاً عالماً^٢ فاضلاً عارفاً بالأصول والفروع والمعقول والمشروع، وكان يفتي في زمانه ويرجع الناس إليه في المشكلات، رحمه الله تعالى.

الشيخ أبو الخير محمد ابن الجزري - ومنهم الشيخ محمد بن محمد بن محمد بن علي بن يوسف الجزري، يكنى بأبي الخير.

ولد فيما حَقَّقه نفسه من لفظ والده في ليلة السبت الخامس والعشرين من شهر [١٣] رمضان سنة إحدى وخمسين وسبعمائة بدمشق، وحفظ القرآن سنة أربع وستين وصلى به سنة خمس وستين.

وسمع الحديث من جماعة، وأفرد القراءات على بعض الشيوخ، وجمع السبعة في سنة ثمان وستين، وحجَّ في هذه السنة، ثم رحل إلى الديار المصرية في سنة تسع، وجمع القراءات العشرة والاثني عشر ثم الثلاثة عشر، ثم رحل إلى دمشق وسمع الحديث من أصحاب الدميّاطي والأبرقوهي، وأخذ الفقه عن الإسنوي وغيره، ثم رحل إلى الديار المصرية، وقرأ بها الأصول والمعاني والبيان ورحل إلى إسكندرية، وسمع من أصحاب ابن عبد السلام وغيرهم.

وأذن له بالإفتاء شيخ الإسلام أبو الفداء إسماعيل بن كثير سنة أربع وسبعين، وكذلك الشيخ ضياء الدين سنة ثمان وسبعين، وكذلك شيخ الإسلام البلقيني سنة خمس وثمانين.

ثم جلس للإقراء، وقرأ عليه القراءات جماعةً كثيرين، وولّي قضاء الشام سنة ثلاث وتسعين وسبعمائة، ثم دخل الروم لما ناله من الظلم من أخذ أمواله وغيره بالديار المصرية في سنة ثمان وتسعين وسبعمائة،

١ ط: - الشيخ... الشيرازي.

٢ ط: عاملاً.

ve olgun mücahit komutan Osmanoğlu Bayezid'in yurdu olan Bursa'ya yerleşti. Bursalı ve başka memleketli pek çok grup ondan kıraat-i aşere ilmini tam olarak okudu. 805/1102 yılı başlarında Timur Han tarafından yayılan meşhur büyük fitne çıkınca, Emîr Timur onu yanına alıp Mâverâünnehir'e götürdü. Önce Keş şehrine, sonra da Semerkand'a yerleştirdi. Orada da çok sayıda kişiye dersler verdi.

807/1404 yılının Şaban ayında Emîr Timur vefat edince Mâverâünnehir diyarından çıkıp Horasan'a gitti. Oradan Herat ve Yezd'e, oradan da İsfahan ve Şîrâz'a geçti. Her bir şehirde çok sayıda kişi ondan ders aldı. Kimi kıraat-ı seb'a, kimi de kıraat-ı aşere okudu. Şîrâz valisi Pîr Muhammed tarafından zorla Şîrâz ve havalisinin kadılık işlerinden sorumlu yapıldı. İstemeden de olsa Allah bir çıkış lutfedinceye kadar orada kaldı. Ardından Basra'ya geçti.

823/1420 senesinde Allah ona Mekke ve Medine'de bulunma fırsatını verdi. Medine'de kaldığı sürede Harem'in imamı ondan ders aldı. Burada kıraat konusunda iki cilt hâlinde *Kitâbu'n-Neşr fi'l-Kırâ'âti'l-Aşr*'i ve muhtasarı *et-Takrîb* ve *Tahbîrû't-Teyşîr fî Kırâ'âti'l-Aşere* ve *Tabakâtü'l-Kurrâ'*yi, kıraat âlimleri tarihine dair *el-Kübrâ* ve *es-Suğrâ* adlı eserlerini yazdı. *es-Suğrâ*'da kendi hayat hikâyesini nakletti.

Emîr Timur onu Mâverâünnehir'e götürdüğünde orada üç cilt hâlinde *Şerhu'l-Mesâbih*'i yazdı. Tefsir, fıkıh ve hadis konularında eserler telif etti. Önce *Gâyetü'l-Mehere fi'z-Ziyâdeti 'ale'l-Aşere*'yi ve *Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kırâ'âti'l-Aşr*'i nazmetti. Nahiv konusunda *el-Cevhere*, Kur'an okuyacak kişinin bilmesi gerekenler konusunda ise *el-Mukaddime*'yi ve pek çok ilim dalında muhtelif eserler yazdı. Bu Cezerî'nin *Tabakâtü's-Suğrâ* adlı eserinde kendisiyle ilgili söyledikleridir, ben de bunları onun el yazısından naklettim. Bir öğrencisi de kendi hattıyla şunları söylemiştir:

فنزل بمدينة بروسه دار الملك الكامل المجاهد بايزيد بن عثمان، فأكمل^١ عليه القراءات العشر بها جماعة كثيرون من أهل تلك الديار وغيرهم، ولمّا كانت الفتنة العظيمة المشهورة من قبل تيمور خان في أول سنة^٢ خمس وثمانمائة فأخذه أمير^٣ تيمور معه إلى ما وراء النهر، وأنزله بمدينة كش ثم إلى سمرقند، وقرأ عليه في كل منهما^٤ جماعةً كثيرين.

ولمّا تُوفِّيَ أمير تيمور في شعبان سنة سبع وثمانمائة خرج من بلاد ما وراء النهر، فوصل إلى خراسان ودخل إلى هراة، ثم إلى مدينة يزد ثم إلى إصبهان ثم إلى شيراز، فقرأ عليه في كل منها جماعة؛ بعضهم السبعة وبعضهم العشرة. وألزمه صاحب شيراز پير محمد قضاء شيراز ونواحيها، فبقي فيها كرهاً حتى فتح الله تعالى عليه، فخرج منها إلى البصرة.

ثم فتح الله تعالى له المجاورة بمكة والمدينة سنة ثلاث وعشرين، وحين إقامته بالمدينة قرأ [٣١٣] عليه شيخ الحرم وألف في القراءات كتاب النشر في القراءات العشر في مجلدين ومختصره التقريب وتحبير التيسير في القراءات العشرة، وطبقات القراء، وتاريخهم الكبرى والصغرى التي نقلت هذه الترجمة من صغراها.

ولمّا أخذه أمير تيمور إلى ما وراء النهر، ألف هناك شرح المصابيح في ثلاثة أسفار، وألف في التفسير والحديث والفقه، ونظم قديماً غاية المهرة في الزيادة على العشرة، ونظم طيبة النشر في القراءات العشر والجوهرة في النحو والمقدمة فيما على قارئ القرآن أن يعلمه وغير ذلك في فنونٍ شتى. هذا ما حكاه الجزري عن نفسه في طبقاته الصغرى نقلته عن خطّه، وقال بعض تلامذته بخطّه.

١ ط: فالحمل.

٢ ن: -سنة.

٣ ط: -أمير.

٤ ط: منها.

“Rabbin deryasından nasiplenen bu fakir de şöyle der: Merhum şeyhimiz 833/1429 senesinin Rebîülevvel ayının bitimine beş gün kala, cuma günü, kuşluk vaktinde Şîrâz'da vefat etti. Kendi yaptırdığı Dâru'l-Kur'ân'da defnedildi. Cenazesine büyük bir katılım oldu. Eşraf, seçkinler ve halk ona olan saygısını göstermek maksadıyla naaşını taşımak, öpmek ve dokunabilmek için akın akın geldi. Bunu yapamayanlar ise cenazeye katılıp ona saygı gösterenlere hürmet gösteriyorlardı. Ölümüyle birlikte pek çok İslâm şiarı da ortadan kalktı. Allah ondan öncekilerden, ondan ve arkaya bıraktıklarından razı olsun.”

Adı geçen âlimin eserlerinden biri de *Kitâbü'l-Hisni'l-Hasîn fi'd-Da'avâti'l-Meşûra 'ani'n-Nebiyi (sav)*'dir. Çok kıymetli bir kitaptır. Daha sonra aslını bozmadan muhtasarını yaptı.

Merhum el-Cezerî'nin iki kıymetli oğlu vardı: Büyük oğlunun adı Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed Ebü'l-Feth el-Cezerî eş-Şâfi'î'dir. Merhum Şeyh Muhammed bin el-Cezerî'nin 2 Rebîülevvel Çarşamba günü 777/1375 senesinde Şam'da doğduğunu, sekiz yaşında hâfızlığını tamamladığını, eş-Şâtıbiyye, er-Râ'iyye ve el-Hidâye'nin iki manzum hâlini ezberlediğini, kıraat-i aşereyi de kendisinde okumaya başladığını, sonra onu Mısır diyarına götürdüğünü ve oranın hocalarından kıraat ilmini okuduğunu söylemiştir.

Daha sonra fıkıh ve diğer ilimlerle ilgilendi. Çeşitli ilim dallarında İmam Ebû İshak'ın *et-Tenbih'i*, İbn Mâlik'in *el-Elfiyyesi*, Beyzâvî'nin *el-Minhâc'i*, hocası Şeyhülislâm Bulkînî'nin *Telhîsü'l-Miftâh* ve *el-Minhâc fi Usûli'd-Dîn'i*, yine hocası el-İrâkî'nin hadis konusundaki *el-Elfiyye* ve benzeri çok sayıda kitabı ezberledi. Ezberlediği eserleri devrinin hocalarından okudu. Onlar da ona icâzetler verdiler. Fetva ve ders verme konusunda ise hocası İmam Burhâneddin el-Enbâşî kendisine izin verdi.

Bu konuda Şeyh şöyle der: “Anadolu’ya gittiğimde Dımaşk’taki görevlerimi hemen üstlendi, ecel onu alıp götürünceye kadar *-Hepimiz Allah’a aitiz ve Ona döneceğiz*¹- ders okutup müderrislik yaptı. 814/1411 senesinde ben Şîrâz’da iken veba sebebiyle vefat etti. Allah’tan başka güç ve kudret sahibi yoktur.”

5 Şeyh’in küçük olan ikinci oğlunun adı ise Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed el-Cezerî Ebu’l-Hayr’dır. Hocaefendi şöyle der:

“789/1387 senesi Cemâziyelevvel ayında Mısır’dan döndüğümüzde, kardeşi kıraati tamamladıktan sonra doğdu. Devrin hocaları ona icâzetler 10 verdiler. Çoğunun derslerinde bulundu. Sonra onu ve kardeşini Mısır’a götürdüm. *eş-Şâtıbiyye* ve diğer kıraat kitaplarını kardeşi Ebû Bekr Ahmed’in kıraatiyle Mısır’ın âlimlerinden dinledi. Dımaşk’a dönünce *el-Buhârî*’yi okudu. 801/1398 senesinde Anadolu’ya geldiğimde benimle birlikte idi ve hatimle namaz kıldırdı. *el-Mukaddime* ve *el-Cevhere* gibi eserleri ezberledi. 15 803/1400 senesi Zilkade ayında ise kıraat-i aşerenin tamamını benimle tamamladı. Başka bir hatimle de onları bana tekrarladı. Hatim yaptığı gün, 9 Zilhicce 804/1402 Pazartesi günü, Arafe günüydü. 807/1404 senesi başlarında Emîr Timur zamanında Keş’e giderken benimle birlikte geldi. Şîrâz’a kadar sohbetlerimizde bulundu ve orada da 809/1406 senesinde 20 kıraat-i aşereyi tamamladı.”

Hocaefendi’nin Ahmed bin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin el-Cezerî adında bir başka oğlu daha vardı. Şeyh şöyle demiştir:

“O da Dımaşk’ta 780/1379 senesinde Ramazan ayının on yedinci günü dünyaya geldi. O devirde Dımaşk’taki hocalardan icâzetler aldı. 790/1388 25 senesinde hatim indirdi ve 791/1388 senesinde hatimle namaz kıldırdı. *eş-Şâtıbiyye*, *er-Râ’iyye* ve kıraat konusundaki iki kasideyi ezberledi. Kardeşi Ebû’l-Feth’in kıraatıyla on iki kıraatı okudu. Daha sonra kıraat-i aşereyi ikinci sefer okudu ve hocalarından icâzet aldı. *en-Neşr* ve *et-Tayyibe*’yi benden okudu ve her ikisini birden çok dinledi. Kitaplar ezberledi. Hâfız 30 el-İrâkî ve diğerlerinden nakiller yaptı, *el-Buhârî*’yi dinledi.

1 el-Bakara 2/156.

قال الشيخ^١: لما دخلت الرومَ باشر وظائفني بدمشق، ودرّس وأقرأ حتى اخترمته يد المنون، ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾، ومات بمرض الطاعون سنة أربع عشرة وثمانمائة وأنا بشيراز، ولا حول ولا قوة إلا بالله.

وثانيهما وهو الأصغر، محمد بن محمد بن محمد بن محمد بن الجزريّ أبو الخير، قال الشيخ: وُلِدَ هو في جمادى الأولى سنة تسعين وثمانين وسبعمائة بعد عودنا من مصر وإتمام أخيه القراءات، وأجازه مشايخ العصر وحضر على أكثرهم، ثم رحلت به وبإخوته إلى مصر، فسمع الشاطبية وسائر كتب القراءات من مشايخ مصر بقراءة أخيه أبي بكر أحمد، ولمّا عدنا إلى دمشق سمع البخاريّ، ولمّا دخلت الروم حضر إليّ في سنة إحدى وثمانمائة، فصلّى بالقرآن، وحفظ المقدمة والجوهرة وأكمل عليّ جميع القراءات العشر في ذي القعدة سنة ثلاث وثمانمائة، ثم أعادها في ختمة أخرى، فحتمها يوم الاثنين وهو يوم الوقفة تاسع ذي الحجّة سنة أربع وثمانمائة، ثم لحقني إلى مدينة كش في أيام الأمير تيمور في أوائل سنة سبع وثمانمائة، ثم كان في صحبتي إلى شيراز وأكمل بها أيضا القراءات العشر سنة تسع وثمانمائة.

وللشيخ وُلِدَ آخر اسمه أحمد بن محمد بن محمد ابن محمد بن الجزريّ، قال الشيخ: وُلِدَ هو ليلة الجمعة سابع عشر من شهر رمضان سنة ثمانين وسبعمائة بدمشق، أجازه مشايخ عصره بدمشق ختم القرآن سنة تسعين وصلّى به سنة^٢ إحدى [وتسعين]، وحفظ الشاطبية والرائية وقصيدتي في العشرة، ثم قرأ بالقراءات^٣ الاثني عشر بقراءة أخيه أبي الفتح، ثم قرأ ثانياً القراءات العشر وأجازه المشايخ، وقرأ عليّ كتابي النشر والطبّة، وسمعهما غير مرّة وحفظ كتبا وكتب عن الشيخ الحافظ العراقيّ [١٤٦] وغيره وسمع البخاريّ.

١ ط: -قال الشيخ.

٢ ط: -سنة.

٣ ط: بالقرآن.

Anadolu'ya geldiğimde pek çok kitabımı alıp arkamdan geldi. Yanımda kaldı, ders aldı ve ders verdi. Kıymetli sultan Bayezid Han'ın çocukları Mehmed, Said Mustafa ve Eşref de ondan faydalandı. Bursa Büyük Bayezid Camii'nin mütevellisi oldu. Dindar ve iffetli biri olarak yetişti. Allah onu mutlu etsin ve mübârek kılsın.

Timur fitnesi çıkınca Timurlenk onu Sultan Nâsır Ferec bin Berkuk'a elçi olarak gönderdi. O Anadolu'da ben ise Timur'un yanında Acem diyarında yirmi yıl ayrı kaldık. 827/1423 senesinde Allah bana haccı nasip edince ona mektup yazdım ve yanıma geldi. Yaklaşık on altı gün Mısır'da beraber olduk. Ardından ben hacca gittim. O ise Şevval'den bir sonraki Şevval'e kadar bir yıl Mısır'da kaldı. 828/1424 senesinde de benimle birlikte hacca geldi. Hep beraber Mısır diyarına döndük. Ailesinin yanına gitmek üzere 829/1425 senesi Cemâziyelâhir ayında Dımaşk'ta benden ayrılarak Anadolu'ya gitti.

Ben Mekke'deyken Mısır'da benim yokluğumda *Tayyibetü'n-Neşr*'i şerh etti. Daha evvel aynı esere yaptığım hâşiyenin bir nüshası bile elinde olmasına rağmen eseri çok güzel şerh etti. Bu şerhten önce de bana ait manzumeler, *Mukaddimetü't-Tecvîd* ve *Mukaddimetü İlmi'l-Hadîs*'i çok güzel şerh etmişti. Daha sonra şerefli Sultan Baybars onu kardeşi Ebü'l-Feth'in meşihat, ders okuma ve okutma görevlerini ifaya tayin etti. Ailesini getirmek üzere Anadolu'ya gidince ben de Acem diyarına gittim. Allah işlerimizi hayırda birleştirsin. Bu, 829/1425 senesinde olmuştu.”

Şeyh'in bunlardan başka Ebü'l-Bekâ İsmâil ve Ebü'l-Fazl İshak adında iki oğlu, Fâtıma, Âişe ve Selma isimlerinde de üç kızı daha vardı. Çocuklarının tamamı mükemmel kurrâ, güzel Kur'ân okuyan üst seviyede hâfız kimselerdi. Allah onlardan razı olsun ve onları da razı etsin.

Daha sonra Hızır Bey bin Celâl, Şeyh Cezerî'ye şöyle bir manzume gönderdi:

ولما دخلت الروم لحقني بكثيرٍ من كتبي، فأقام عندي يفيد ويستفيد وانتفع به أولاد الملك الكامل بايزيد بن عثمان الكامل محمد والسعيد مصطفى والأشرف وصار متولّي الجامع الأكبر البايدي بمدينة بروسه، ونشأ مع دين وعفاف، أسعده الله وبارك فيه.

ثم لما وقعت الفتنة التيموريّة فأرسله تيمورلنك رسولاً إلى السلطان ناصر فرج ابن برقوق، ففارقني نحو عشرين سنةً هو بالروم وأنا بالعجم مع تيمور، ولما يسّر الله تعالى لي الحجّ في سنة سبع وعشرين وثمانمائة كتبت إليه فحضر عندي، واجتمعنا بمصر نحو ستّة عشر [يوماً]، وتوجّهت إلى الحج، وجاورت وأقام هو بمصر من شوال إلى شوال سنة فحجّ معي سنة ثمان ورجعنا جميعاً إلى الديار المصريّة، وتوجّه إلى الروم ليحضر أهله ففارقت بدمشق في جمادي الآخرة سنة تسع.

ولما كان بمصر في غيبيتي وأنا مجاوراً بمكة شرح طيّبة النشر فأحسن فيه مع أنه لم يكن عنده نسخةٌ بالحواشي التي كنت كتبت عليها، ومن قبل ذلك شرح مقدّمة التجويد ومقدمة علم الحديث من نظمي في غاية الحسن، وولاه السلطان الأشرف برسباي وظائف أخيه أبي الفتح رحمه الله تعالى من المشيخة والإقراء والتدريس، وتوجّه لإحضار أهله من الروم وتوجّهت أنا لذلك إلى العجم، والله تعالى يجمع شملنا في خير، وذلك سنة تسع وعشرين وثمانمائة.

وللشيخ غير هؤلاء ابنان؛ أبو البقاء إسماعيل وأبو الفضل إسحق، وبنات؛ فاطمة وعائشة وسلمى، جميع هؤلاء من القراء المجوّدين والمرتلين ومن الحفاظ المحدثين، رضي الله عنهم وأرضاهم.

ثم إن المولى حضر بك ابن جلال أرسل إلى الشيخ الجزريّ نظماً، وهو هذا:

١ ن: إلى.

٢ أ، ن، ط: أيام.

Şiir için kapısında bir iftihar vesilem olsaydı
Onu övecek bin kitap telif ederdim
Lakin o, her ilmin her dalında bir derya iken
Deryaya bir inci hediye etmek edebe sığmaz

5 Bunun üzerine Şeyh cevaben şu beyitleri gönderdi:

Şiirinin incisinde coşkun bir fazilet deryası var
Şiirinin incisi edep gerdanında bir gerdanlıktır
İncinin deryada varlığı herkesçe mâlûmdur
Lakin deryanın incide varlığı hayretin zirvesini gösterir

10 Daha sonra Şeyh Cezerî'nin oğullarından Şeyh Ebu'l-Hayr, Sultan Murad Han oğlu Sultan Mehmed zamanında Anadolu'ya geldi. Daha önce de bahsi geçtiği gibi fazilet sahibi bir âlimdi. İnşâ sanatında önceki âlimlerden çok çok yüksek bir dereceye erişti. Bunun üzerine Sultan Mehmed Han onu
15 Dîvân-ı Âlî'de tevki işlerinde görevlendirdi. Fevkalâde faziletleri, güzel ah-lâkı ve üstün meziyetleri sebebiyle ona sınırsız ikramlarda bulundu. Ancak o bir afyon bağımlısıydı. Bu sebeple de giderek huyu değişiyordu. Sultan Mehmed Han onun hakkında, "Bu alışkanlığı olmasa onu vezir yapardım." derdi. Bir süre sonra hastalandı. O sıralarda on yaşlarında olan bir de kızı vardı. Sultan bu kızına otuz bin dinar bağlamıştı. Bir de küçük bir oğlu
20 vardı, ona da otuz bin dinar bağlamıştı.

Ali bin Yûsuf İbn Molla Şemseddin el-Fenârî Efendi ilim tahsili için Acem diyarına göç etmişti. Şeyh Ebu'l-Hayr hasta olduğu günlerde Molla Ali el-Fenârî'nin Anadolu'ya geleceğini duyunca, kızının onunla evlendirilmesini vasiyet etti. Ebu'l-Hayr vefat edince o da Anadolu'ya geldi. Onu
25 şeyhin kızıyla nikâhlayıp otuz bin dinarla birlikte kızı ona teslim ettiler. Bu kızdan iki kıymetli oğlan çocuğu dünyaya geldi. Babalarının hayat hikâyesinden sonra onların da hayat hikâyeleri gelecek inşaallah.

Emîr Timur, Şeyh'i Mâverâünnehir'e götürüldüğünde orada büyük bir davet verdi. Seyyid Şerîf Cürçânî de o sırada Semerkand'da müderrislik yapıyor-
30 du. Emîr Timur sol yanına emîrlerini almış, sağ yanına da âlimleri oturtmuştu.

لو كان في بابه للنظم مفخرة^١ ألفت في مدحه ألفاً من الكتب
لكنه البحر في كل الفنون فما إهداء درّ إلى بحر من الأدب

فأرسل إليه الشيخ جواباً لنظمه وهو هذا:

في درّ نظمك بحر الفضل ذو لَجَب [١٥] ودرّ نظمك عقدٌ في طلي الأدب
الدرّ في البحر معهودٌ تكوّنه والبحر في الدرّ يبدي غاية العجب

ثم إن الشيخ أبا الخير من أبناء الشيخ الجزريّ أتى بلاد الروم في أيام دولة السلطان محمد بن مراد خان. وكان عالماً فاضلاً كما مر ذكره، وكان بارعاً في صنعة الإنشاء حتى فاق الأقدمين، ونصبه السلطان محمد خان موقعاً بالديوان العالي وأكرمه غاية الإكرام لوفور فضله وحسن أخلاقه وشمائله، إلا أنه كان مبتلياً باستعمال بعض الترياقات^٢، واختلّ مزاجه لذلك. وكان يقول السلطان محمد خان في حقه: لو لم يكن معه هذا الابتلاء لقلّدت الوزارة، ثم إنه مرض وكانت له بنتٌ سنّها مقدار عشر سنين وكان عيّن لها ثلاثين ألف دينار وكان له ابن صغير وعيّن له أيضاً ثلاثين ألف دينار.

وكان المولى علي بن يوسف ابن المولى شمس الدين الفناريّ ارتحل إلى بلاد العجم لتحصيل العلم، وسمع الشيخ أبو الخير المذكور في أيام مرضه أن المولى علي الفناريّ توجه إلى بلاد الروم فأوصى أن تزوّج بنته منه، فلما تُوفّي الشيخ أبو الخير أتى هو بلاد الروم فزوّجوا بنته منه وسلّموها إليه مع ثلاثين ألف دينار وحصل له منها ابنان فاضلان، وسيجيء ترجمتهما بعد ترجمة أبيهما إن شاء الله تعالى.

ثم إن الشيخ الجزريّ لما ذهب به الأمير تيمور إلى ما وراء النهر اتخذ الأمير تيمور هناك وليمةً عظيمةً، وكان السيد الشريف الجرجانيّ مدرّساً في ذلك الوقت بسمرقند، فعين الأمير تيمور جانب يساره للأمراء وجانب يمينه للعلماء؛

١ ط: مفتخرة.

٢ ط: السرياقات.

Ancak bu davette Şeyh Cezerî'yi Cürcânî'nin önüne oturtmuştu. Sebebini sorduklarında da, “Kitap ve sünneti bilen, ikisi arasında tereddüte düştüğü zaman meseleyi bizzat Hz. Peygamber’e danışarak çözen bir âlimi nasıl öne almayayım?” dedi.

5 Allâme et-Teftâzânî ile Seyyid Şerîf, Emîr Timur’un huzurunda bir araya geldiklerinde de bu hikâyenin benzeri anlatılır. Orada da Timur, Seyyid Şerîf’in Allâme et-Teftâzânî’nin önüne geçirilmesini emrederek, “İkiniz denk olsanız bile Seyyid Şerîf’in soy üstünlüğü vardır.” demişti. Allâme et-Teftâzânî bu ifadeden son derece üzüntü duydu ve etkilendi. Çok geçmeden
10 de vefat etti. Bu ölüm her ikisinin Timur’un huzurundaki konuşmalarından sonra gerçekleşti. Aralarındaki hakem ise mensubu Nu‘mânüddin el-Harezmi el-Mu‘tezilî idi. Seyyid Şerîf’in sözünü Allâme et-Teftâzânî’ninkinden üstün tutan o oldu.

Seyyid Şerîf’in Şîrâz’dan Mâverâünnehir’e göç etmesinin sebebi de şuydu: Emîr Timur, Şîrâz’a geldiğinde akınlar düzenlenmesi ve şehrin yağmalanması emrini verdi. Vezirlerden biri Seyyid Şerîf için Timur’dan eman istedi. Timur eman verince hocanın kapısına Emîr Timur’un oklarından birini astılar. Zira eman verilmesinde âdetleri buydu. Böylece Şîrâz ahalesinin kızları ve kadınları Seyyid Şerîf’in evinde kurtuldular. Eman isteyen bu
20 vezir, üzerindeki hakkı gerekçe göstererek Seyyid Şerîf’ten kendisiyle birlikte Mâverâünnehir’e gelmesini rica etti. O da kabul etti ve Mâverâünnehir’e gitti. *Şerhu’l-Miftâh*’ın başındaki, “Sonunda âhir ömrümde Mâverâünnehir’e göçle imtihan oldum.” ifadesi, içinde bulunduğu durumu ifade etmektedir.

Abdülvacid bin Muhammed

25 Bu devrin ilmiyle amel eden, üstünlük ve değer sahibi âlimlerinden biri de Abdülvacid bin Muhammed Efendi’dir.

Acem diyarından geldi ve Kütahya Medresesi’nde müderris oldu.

وقدّم في ذلك المجلس الشيخ الجزريّ على السيد الشريف، فقالوا له في ذلك، فقال: كيف لا أقدم رجلاً عارفاً بالكتاب والسنة، ويشاور ما أشكل عليه بينهما النبيّ عليه السلام بالذات فيحلّ له.

ونظير هذه الحكاية ما وقع بين العلامة التفتازانيّ والسيد الشريف الجرجانيّ حيث اجتمعا عند الأمير تيمور، فأمر بتقدّم السيد [٣١٥] الشريف عليّ العلامة التفتازانيّ وقال: لو فرضنا أنكما مساويان^١ في الفضل فله شرف النسب. فاعتّم لذلك العلامة التفتازانيّ وحزن حزناً شديداً. فما لبث حتى مات رحمه الله تعالى. وقد وقع ذلك بعد مباحثتهما عنده، وكان الحكم بينهما نعمان الدين الخوارزميّ المعتزليّ، فرجّح هو كلام السيد الشريف عليّ كلام العلامة التفتازانيّ.

وكان سبب ارتحال السيد الشريف من^٢ شيراز إلى ما وراء النهر: أن الأمير تيمور لما قدم شيراز أمر بنهبها وإغارتها^٣، فسأل بعض من وزرائه الأمان للسيد الشريف، فأعطى الأمان له وعلّقوا على بابه سهماً من سهام الأمير تيمور، وكان من عادتهم عند الأمان ذلك، فنجت بنات أهالي شيراز ونساؤهم في بيت السيد الشريف، ثم إن الوزير المذكور لما أثبت حقاً على السيد الشريف التمس منه أن يذهب معه إلى ما وراء النهر فأجاب لذلك. وهذا قوله في خطبة شرح المفتاح حتى ابْتُلِيَتْ في آخر العمر بالارتحال^٤ إلى ما وراء النهر.

المولى عبد الواجد بن محمد - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى عبد الواجد بن محمد.

أتى رحمه الله تعالى من بلاد العجم وصار مدرّساً في مدرسة كوتاهيّة،

١ ن، ط: سيان.

٢ أ: في.

٣ أ: غارتها.

٤ أ: بالارتحال.

Bu medrese asrımızda bile hâlâ onun adıyla anılmaktadır. İlim ve üstün meziyetler sahibi olup edebî ilimleri bilen, şer'î ve akli ilimlerde hârikulâde biriydi. Tefsir ve hadis ilimlerine de vâkıftı. *Kitâbü'n-Nukâye*'yi çok güzel şerh edip pek çok önemli meseleyi çözüme kavuşturmuştur. Telifini ise 5 806/1403 senesi Cemâziyelevvel ayında tamamladı. Usturlab ilmine dair manzum kitabını gördüm. Bu manzumeyi Mehmed Şah bin Molla Fenârî Efendi'nin ezberlemesi için yazmıştı. Son derece güzel ve belîğ bir manzume olup kendi hoş hattıyla kaleme aldığı bir nüshasını bizzat gördüm.

İzzeddin İbn Melek

10 Bu devrin ilmiyle amel eden, üstünlük ve değer sahibi âlimlerinden biri de İzzeddin Abdüllatîf İbn Melek Efendi'dir.

Merhum, Aydınoglu Mehmed Bey'in hocası olup Tire'de müderrislik yaptı. Bu medrese bugün de onun adıyla anılmaktadır. Bütün ilim dallarında, özellikle de şeriat ilimlerinde bilgi, üstün maharet ve beceri sahibiydi.

15 *Mecma'ü'l-Bahreyn* adlı eseri açıklayıcı tüm bilgileri içerecek şekilde şerh etti. Bu eser memleketimizde de hâlen kabul görmektedir. Aynı şekilde İmam Sâgânî'nin *Meşâriku'l-Envâr* adlı eserini de çok güzel şerh ederek sayılamayacak kadar bol nüktelere yer vermiştir. Usûl konusundaki *el-Menâr* adlı eseri de şerh etti. Tasavvuf ilmi konusunda bir de risâlesini gördüm. 20 Bu risâle onun şeriate uygun tasavvuf konusunda büyük bir nasibe mazhar olduğuna işaret eder.

İbn Melek'in, sapık Hurûfiyye görüşünün lideri Fazlullah et-Teb-rizî'nin bağlılarından olan bir de kardeşi vardı. Allah tüm kötülüklerden münezzektir; biri tuzlu ve acı, diğeri ise tatlı ve içilir suya benziyor.

Muhammed bin Abdüllatîf

25 Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve değer sahibi âlimlerinden biri de merhum Muhammed bin Abdüllatîf bin Melek Efendi'dir. Allah ruhunu şâd etsin. *el-Vikâye* adlı eseri çok güzel şerh etmiştir. Bir de *Ravzatü'l-Muttakîn* isimli eseri vardır.

وتلك المدرسة تنسب إليه في عصرنا أيضا، وكان عالما فاضلا عالما بالعلوم الأدبية بارعا في الفنون الشرعية والعقلية عالما بالتفسير والحديث، شرح كتاب النقاية شرحا حسنا وأتى فيه بمسائل كثيرة مهمة، فرغ من تأليفه في جمادى الأولى سنة ١٠٠٥ ست وثمانمائة، ورأيت له كتابا منظوما في علم الأسطرلاب، صنّقه^١ لأجل حفظ مولانا محمد شاه بن المولى الفناري، وكان نظمه بليغا في غاية الحسن رأيت في خطّه المليح.

المولى عز الدين ابن المَلَك - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى^٢ عز الدين عبد اللطيف بن الملك.

كان رحمه الله تعالى معلما للأمير محمد بن أيدين، وكان مدرّسا بمدينة تيره، وتلك المدرسة مضافة^٣ إليه الآن، كان عالما فاضلا باهرا ماهرا في جميع العلوم [١٦] خصوصا العلوم الشرعيّة،

شرح مجمع البحرين شرحا حسنا جامعا للفوائد، وهو مقبول في بلادنا، وشرح أيضا مشارق الأنوار للإمام الصاغانّي شرحا لطيفا، أتى فيه من النكتة اللطيفة ما لا يُحصى، وشرح أيضا كتاب المنار في الأصول، ورأيت له رسالة لطيفة من علم التصوّف، تدل تلك الرسالة على أن له حظا عظيما من^٤ معارف الصوفيّة المتشرّعة.

وكان للمولى المذكور أخ من أصحاب فضل الله التبريزي رئيس الطائفة الضالة الحروفية، ويا سبحان الله هذا ملح^٥ أجاج^٦ وذاك عذب^٧ فراث.

المولى محمد بن عبد اللطيف - ومنهم المولى العالم العامل والفاضل الكامل^٨ المرحوم محمد بن عبد اللطيف بن الملك، روح الله روحه. شرح الوقاية شرحا لطيفا، وله كتاب^٩ مسمّى بروضة المتقين.

١ ط: لسنة.

٢ ن، ط: صنعته.

٣ ن، ط: -المولى.

٤ أ: في.

٥ ن، ط: منهم المولى الفاضل.

٦ أ: كتابا.

Şeyh Abdurrahman bin Ali

Bu devrin Allah'ı hakkıyla bilen ârif şeyhlerinden biri de Abdurrahman bin Ali bin Ahmed Efendi'dir. Tarikat bakımından Bistâmî, mezhep yönüyle Hanefî, doğum yeri itibarıyla de Antakyalıdır.

5 Merhum hadis, fıkıh ve tefsir ilimlerini iyi bilirdi. Harflerin gizemlerini bilen biriydi. Vefk ve teksir ilimlerine vâkıf olup cifr ve câmia ile tarih vefklerini de çok iyi bilirdi. Arap dil ilimlerine daha çok vâkıf olmayı isteyince pek çok memleketi dolaştıktan sonra Şam diyarına gitti. Oradan Kahire'ye geçti. Böylece Arap diyarının tamamını gezmiş ve nihayet meramına erişmiş oldu.

10 Harflerin gizli özelliklerinden yararlanma konusunda yetkinlik ve Allah'ın güzel isimleriyle meşguliyetten kaynaklanan etki gücüne sahipti. Bu konuda, bu kısa eserde yer verilemeyecek kadar garip hikâyeleri vardır. Daha sonra Bursa'ya gitti ve orada Molla Fenârî ile buluştu. Arap dili ilimleri konusunda ondan çok şey öğrendi.

15 Cifr, vefk, Allah'ın isimlerinin gizli özellikleri ve tarih ilmine dair sayılamayacak kadar eseri vardır. Çoğunun kendi el yazısıyla olan nüshalarını gördüm. Hattı gayet iyi ve sağlamdı. Eserlerinin çoğu, çok iyi yazılmış ve güvenilir. Yüzden fazla ilmi aşamalı olarak anlattığı *Kitâbü'l-Fevâiyihî'l-Miskiyye fi'l-Fevâtihi'l-Mekkiyye* ile *Şemsü'l-Âfâk fi İlmi'l-Hurûf ve'l-Evfâk* adlı kitaplar en önemli eserlerindedir.

Bursa'ya geldiğinde orayı çok sevdi ve oraya yerleşti. Kabri de oradadır. Merhum bir beytinde şöyle demiştir:

Bir fakir ve garip ziyaret için Anadolu'ya geldi

Sonra da Bursa'da mukîm Abdurrahman diye anıldı

25 Allah ruhunu şâd etsin.

الشيخ عبد الرحمن بن علي - ومنهم الشيخ العارف بالله عبد الرحمن بن علي بن أحمد البسطامي مشربا والحنفي مذهباً والانطاكي مولداً.

كان رحمه الله تعالى عالماً بالحديث والتفسير والفقهاء، عارفاً بخواص الحروف وعلم الوقف والتكسير، وله يدٌ طولى في معرفة الجفر^٢ والجامعة والوقوف على التاريخ، ولما رغب في الاطلاع على العلوم^٣ الغربية طاف البلاد ورحل إلى البلاد الشامية ودخل القاهرة وطاف البلاد العربية حتى نال بغيته.

وكان له تصرف عظيم بخواص الحروف وتأثير عظيم باشتغال بأسماء الله تعالى. وكان له في ذلك حكايات غريبة لا يفى بذكرها هذا المختصر، ثم إنه دخل مدينة بروسه، واجتمع^٤ المولى الفناري، واستفاد منه كثيراً من العلوم العربية^٥.

وله تصانيف في علم الجفر وعلم الوقف وخواص أسماء الله تعالى في علم التاريخ، لا يمكن تعدادها، ورأيت أكثرها بخطه، وكان خطه في غاية الإحكام والإتقان، وجميع مصنفاته محررة^٦ متقنة يعتمد عليها، وأجل مصنفاته كتاب الفوائح المسكية في الفوائح^٧ المكية^٨، أدرج فيه ما يفوق مائة علم، وكتابه شمس الآفاق في علم الحروف والأوافق.

ولما [٣١٦] دخل مدينة بروسه استأنس بها وتوطن فيها وقبره هناك، قال رحمه الله تعالى في بعض أبياته:

فقيرٌ غريب أتى روم زائراً
دُعِيَ عبد الرحمن المقيم بروسه^٩

رَوِّحَ اللهُ رُوحَهُ.

١ ن، ط: الفقه والتفسير.

٢ ط: الخير.

٣ ط: العلم.

٤ أ: العربية.

٥ ن، ط: +معه.

٦ ط: -العربية.

٧ ط: مجردة.

٨ أ، ط: الفوائح.

٩ ن: الملكية.

١٠ أ: بورسوا؛ ن، ط: برسة.

Alâeddin er-Rûmî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Alâeddin er-Rûmî Efendi'dir.

Merhum, fazilet sahibi, sert mizaçlı, zekâsı ve muhakkik yönü güçlü biriydi. Allâme et-Teftâzânî ve Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin derslerinde hazır bulundu. Konuşmalarına şahit oldu ve onlardan cevaplarıyla birlikte çok sayıda meseleyi ezber etti. Katıldığı meclislerde bu soruları sorar ve orada bulunanları çaresiz bırakırdı. Daha sonra Kahire'ye gitti ve oranın âlimlerini de alt etti. Muhtelif konulara dair soruları içeren bir risâlesi vardır. Bu risâlenin dedemin el yazısıyla olan bir nüshası bendedir.

Şeyh Fahreddin er-Rûmî

Bu devrin kendini Allah'a kulluğa adanmış âlimlerinden biri de Şeyh Fahreddin er-Rûmî'dir.

Merhum Mudurnu'da yaşıyordu. Âlim; irfan, zühd ve takvâ sahibi; insanlardan uzak duran ve kendi nefsiyle meşgul olan bir zâttı. Takvâyâ çok özen gösterirdi. Geçmiş âlimlerin ibadetlerde ücret alınmasını hoş karşılamamalarına istinaden tedbir olarak ücret karşılığında imamlık yapanların arkasında namaz kılmazdı. Şeriat ilimlerinde son derece yüksek bir nasibe sahipti.

Gündüz ve gece ibadetlerinde etkili olan dualar konusunda bir kitabı vardır. Kitabında bütün ilimlere dair ince konular ve hoş latifelere de yer vermiştir. Bu da onun ilmî derinliğini göstermektedir. Allah ruhunu şâd etsin, kabrini nurlandırсын.

Şeyh Ramazan

Bu devrin olgunluk ve fazilet sahibi âlimlerinden biri de Şeyh Ramazan Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldı. Fıkıh ilminde derinleştikten sonra Sultan Bayezid Han onu kazaskerlik makamına getirdi. Allah ruhunu şâd etsin.

المولى علاء الدين الرومي - ومنهم العالم العامل^١ المولى علاء الدين الرومي.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً حديد الطبع قويّ البحث^٢، حضر دروس العلامة التفتازانيّ والسيد الشريف الجرجانيّ وحضر مباحثتهما وحفظ منهما أسئلة كثيرة مع أجوبتها وكان يُلقب^٣ تلك الاسئلة ويعجز الحاضرين عن مباحثه، ثم دخل القاهرة وأعجز علمائها. وله رسالة جمع فيها الأسئلة من فنون شتى، وهي عندي بخط جدّي رحمه الله تعالى.

الشيخ فخر الدين الرومي - ومنهم الشيخ العارف بالله المنقطع إلى الله الشيخ فخر الدين الرومي.

كان رحمه الله تعالى متوطناً ببلدة مدرني، وكان عالماً عارفاً زاهداً ورعاً منقطعاً عن الخلاق ومشتغلاً بنفسه، وكان من التقوى على جانب عظيم، كان لا يصلّي خلف إمام يؤم بأجرة احتياطاً بناء على أن السلف قد كرهوا الأجرة في العبادات، وكان له حظّ عظيم من العلوم الشرعيّة.

وقد ألّف كتاباً في الدعوات المأثورة في عمل اليوم والليلة، وضمنه مباحث دقيقة ولطائف أنيقة من كل علم، يدل ذلك على حذاقته في العلوم، روّح الله روحه ونور ضريحه^٤.

الشيخ رمضان - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل الشيخ رمضان.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره وتفقه، ثم جعله السلطان بايزيد خان قاضياً بالعسكر رحمه الله تعالى.

١ ن، ط: -العالم العامل.

٢ ن، ط: +قوي الذكاء.

٣ أ: تلقى.

٤ ط: + ونور ضريحه.

Ahmedî

Yıldırım Bayezid devri fazilet sahibi âlimlerinden biri de Ahmedî Efendi'dir.

Aslen Germiyan vilâyetindedir. Memleketinde devrinin âlimlerinden dersler okuduktan sonra Kahire'ye gitti. O, Fenârî Efendi ve Hacı Paşa, tasavvuf şeyhlerinden birinin makamına beraberce girdiler. Şeyh onlara bakıp Ahmedî'ye, "Çok yazık! Ömrünü şiir yolunda harcayacaksın." dedi. Hacı Paşa'ya dönüp, "Sen ömrünü tıp uğrunda harcayacaksın.", Molla Fenârî'ye ise, "Sen de Rabbânî bir âlim olacaksın." dedi. Her biri de onun dediği gibi oldu.

Ahmedî Efendi memleketine geldikten sonra Germiyanoglu Beyi ile arkadaş oldu ve onun hocalığını yaptı. Bey şiire çok merak salmıştı. Daha sonra Sultan Bayezid Han oğlu Süleyman ile de arkadaşlık etti. Onun çok yakınında oldu ve bu sayede büyük şöhret ve sınırsız görkeme kavuştu. *İskendernâme* adlı eseri ile çok sayıda kaside ve şiirini onun için yazdı.

Emîr Timur'un bu yöreye geldiğinde Ahmedî'yi yanına çağırdığı, onunla arkadaşlık etmeye ve onunla dost olmaya arzu duyduğu anlatılır. Anlatıldığına göre, bir gün Timur ile birlikte hamama girerler. Timur ona, "Şu anda hamamda yanımda bulunan herkese bir değer biç." der. Ahmedî kabul eder ve "Bu bin, şu şu kadar, şu da şu kadar eder." diyerek hamamdakilerin tamamına bir değer biçer. Emîr Timur sonunda, "Bana da bir değer biç." deyince, "Sen seksen dirhem edersin." diye cevap verir. Bunun üzerine Timur, "Adaletle hükmetmedin. Sadece peştemalim bu kadar eder." diye itiraz eder. Ahmedî ise, "Ben de zaten peştemale değer biçmiştim. Sen bir dirhem bile etmezsin." cevabını verir. Bu cevap Timur'un çok hoşuna gider ve çok güler. Ardından da hamamda bulunan bütün altın, gümüş alet ve edevatı ona hediye eder. Bu eşyalar gerçekten de çok fazlaydı.

المولى أحمددي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى أحمددي.

كان أصله من ولاية كرميان، وقرأ ببلاده على علماء عصره ثم دخل القاهرة، ودخل هو والمولى الفناري والفاضل حاجي پاشا على شيخ من مشايخ الصوفية، فنظر الشيخ إليهم وقال للمولى أحمددي: وا أسفا ستضيع عمرك في الشعر، وقال للفاضل حاجي پاشا [١٧]: إنك ستضيع عمرك في الطب، وقال للمولى الفناري: إنك ستصير عالما ربانيا، وكان كل منهم كما قال.

وصاحب المولى أحمددي بعد قدومه إلى بلاده الأمير ابن كرميان، وصار معلما له، وكان ذلك الأمير راغبا في الشعر ثم صاحب مع الأمير سليمان بن السلطان بايزيد خان وتقرب عنده وحصل له جاة عظيم وحشمة^١ وافرة، ونظم لأجله كتابه المسمى بإسكندر نامه ونظم كثيرا من القصائد والأشعار.

ومن نوادره أن الأمير تيمور لما دخل تلك البلاد طلب المولى أحمددي وصاحب معه ومال إلى مصاحبته، ودخل معه الحمام يوما فقال له: قوم من كان معي في الحمام، فقال: نعم. قال: هذا يساوي ألفا وهذا يساوي كذا وكذا إلى آخر من حضر في الحمام. ثم قال له الأمير تيمور: قومي. فقال: أنت تساوي ثمانين درهما. وقال الأمير تيمور: ما حكمت بالعدل وإزاري وحده يساوي ثمانين درهما. فقال المولى أحمددي: إنما قومت الإزار وأما أنت فلا تساوي درهما. فاستحسن الأمير تيمور هذا الكلام وضحك منه ضحكا كثيرا حتى^٤ وهب له ما في الحمام من آلات الذهب والفضة، وكانت^٦ شيئا كثيرا جدا.

١ أ: - كان.

٢ ط: خيمة.

٣ ن، ط: - ثم.

٤ ط: حق.

٥ ط: الآن.

٦ ن، ط: كان.

Şeyh Bedreddin bin Kâdi Simavna

Bu devrin âlimlerinden biri de Simavna Kadısı oğlu olarak bilinen Şeyh Bedreddin bin Mahmud bin İsrail bin Abdülazîz'dir.

5 Babasının kadılık görevi yaptığı zamanda, Rum diyarından Simavna ka-
lesinde doğdu. Babası aynı zamanda oradaki Müslüman ordusunda kazasker
idi. Bu kaleyi de zaten o fethetmişti. Bir başka kavle göre ise dedelerinden
birisini Selçuklu veziriydi. Aynı zamanda da Selçuklu Sultanı Alâeddin'in kar-
deşinin oğluydu. Bu kaleyi o fethetmişti.

10 Şeyh Bedreddin'in doğumu Osmanoğulları sultanlarından Sultan
Hüdâvendigâr Gazi zamanındaydı. Şeyh Bedreddin henüz çocukken
babasından ilim tahsil etmeye başladı. Kur'ân'ı ezberleyip meşhur Şâhidî
Efendi'den ders okudu. Mevlânâ Yûsuf'tan sarf ve nahiv dersleri aldı. Daha
sonra babasının amcasının oğlu, Müeyyed bin Abdülmü'min ile birlikte
15 Mısır diyarına göç etti. Anadolu illerinden Konya'da da bir süre ilim tahsil
etti. Fazlullah Efendi'nin öğrencilerinden Feyzullah Efendi'den nücüm ilmi
öğrendi. Dört ay onun yanında kaldı.

20 Feyzullah Efendi vefat edince Mısır diyarına göç etti. Şerîf el-Cürcânî
ile birlikte Kahire'de müderris olan mantıkçı Mevlânâ Mübârekşah'tan ders
okudu. Daha sonra Mübârekşah ile birlikte hacca gitti ve Mekke'de Şeyh
Zeylâ'den ders aldı. Kahire'ye döndüğünde Şerîf el-Cürcânî ile birlikte Şeyh
Ekmeleddin'den ders aldı. Bütün ilimleri onun nezaretinde tahsil etti. Mısır
Meliki Sultan Berkuk'un oğlu Sultan Ferec de Şeyh Bedreddin'den ders al-
mıştı. İlâhî cezbe kendisini iyice kuşatınca, o sıralarda Mısır'da yerleşik olan
Şeyh Seyyid Hüseyin Ahlâtî'nin himayesine sığındı. Onun yanında öğrene-
25 bileceği her şeyi öğrendikten sonra Şeyh Ahlâtî onu irşad görevi ile Tebriz'e
gönderdi.

الشيخ بدر الدين ابن قاضي سماونه - ومنهم الشيخ بدر الدين محمود بن إسرائيل بن عبد العزيز الشهير بابن قاضي سماونه.

وُلِدَ في قلعة سماونه من بلاد الروم حين كان أبوه قاضيا بها، وكان أيضا أميراً على عسكر المسلمين بها، وكان فتح تلك القلعة على يده أيضا، يقال: إن أحد أجداده كان وزيراً لآل سلجوق، وكان هو ابن أخي السلطان علاء الدين السلجوقي، وكان فتح القلعة المذكورة.

وولادة الشيخ بدر الدين في زمن السلطان الغازي خدائونديكار من سلاطين آل عثمان، ثم إن الشيخ أخذ العلم في صباه عن والده المذكور وحفظ القرآن العظيم وقرأ على [١٧٠] المولى المشتهر بالشاهدي، وتعلم الصرف والنحو من مولانا يوسف، ثم ارتحل إلى الديار المصرية مع ابن عم أبيه، وهو مؤيد ابن عبد المؤمن، وقرأ بقونية من بلاد الروم بعضاً من العلوم وعلم النجوم^١ على مولانا فيض الله من تلامذة فضل الله، ومكث عنده أربعة أشهر.

ولما تُوفِّيَ مولانا فيض الله ارتحل إلى الديار المصرية وقرأ هناك مع الشريف الجرجاني على مولانا مبارك شاه المنطقي المدرّس بالقاهرة، ثم حجّ مع مبارك شاه وقرأ بمكة على الشيخ الزيلعي، ثم قدم القاهرة وقرأ مع الشريف الجرجاني على الشيخ أكمل الدين وحصل عنده جميع العلوم، وقرأ على الشيخ بدر الدين المذكور السلطان فرج^٢ ابن السلطان برقوق ملك مصر، ثم أدركته الجذبة الإلهية والتجأ إلى كنف الشيخ سيد حسين الأخلاطي الساكن بمصر وقتئذٍ، وحصل عنده ما حصل، وأرسله الشيخ الأخلاطي إلى بلدة تبريز للإرشاد.

١ ن، ط: النحو.

٢ ن: فح.

Anlatıldığına göre, Emîr Timur, Tebriz'e geldiği zaman huzurunda âlimler arasında bir tartışma vuku buldu. Fakat bu tartışma huzurunda sonuca ulaştırılmadı. Şeyh Cezerî rakipler arasında hakemlik yapması için Şeyh Bedreddin'in adını zikredince Timur, Şeyh Bedreddin'i çağırdı. O da tüm tarafların hoşnut olacağı biçimde aralarında hakemlik yaptı. Âlimler onun üstünlüğünü kabul ettikleri gibi Emîr Timur da ona çok miktarda para verdi ve sınırsız ikramda bulundu.

Daha sonra her şeyi terk eden Şeyh, Bitlis'e geldi. Oradan da Mısır'a geçti. Mısır'da tekrar Şeyh Ahlâtî ile buluştu. Şeyh Ahlâtî ölünce, Şeyh Bedreddin onun yerine geçirildi. Bu makamda altı ay oturduktan sonra oradan ayrılıp önce Halep'e sonra Konya'ya sonra da Anadolu illerinden Tire'ye geçti. Daha sonra Sakız Adası reisi onu yanına çağırdı ve Şeyh'in huzurunda Müslümanlığı kabul edip müridleri arasına girdi. Buradan ayrılan Şeyh, Edirne'ye geldi. O sırada anne ve babası henüz hayattaydı.

Osman Gazi'nin oğullarından Mûsâ Çelebi sultan olunca Şeyh Bedreddin'i kazaskerlik makamına getirdi. Mûsâ Çelebi'nin kardeşi Mûsâ'yı öldürünce, ailesi ve akrabalarıyla birlikte Şeyh Bedreddin'i İznik'te hapsetti. Aylık olarak da bin dirhem bağladı. Bir süre sonra Şeyh Bedreddin hapisten kaçıp İsfendiyâr Beyi'ne sığındı. Maksudı Tatar diyarına geçmekti. Ancak İsfendiyâr, Osmanoğlu'ndan korkusundan buna izin vermedi ve onu Rumeli vilâyetlerinden Zağra'ya gönderdi. Burada sevenleri etrafında toplandılar ve zamanla çok sayıda insan onlara katıldı. Ancak bazı bozguncular saltanatı hedef aldığı şeklinde onu Sultan'a şikâyet ettiler. Bunun üzerine yakalandı ve Mevlânâ Haydar el-Acemî'nin fetvasıyla öldürüldü.

Çok sayıda eseri vardır. Fıkıh konusundaki *Letâ'ifü'l-İşârât* ve onun şerhi *et-Teshîl* bunlardandır. Bu şerhi İznik'te hapiste yatarken telif etti. *Câmi'ül-Fusûleyn* ve *Unkûdü'l-Cevâbir* de yazdığı eserlerdendir. Sarf konusundaki *el-Maksûd* adlı esere şerh yazdı. Tasavvuf konusundaki *Meserretü'l-Kulûb* ve yine aynı konudaki *el-Vâridât* da eserleri arasındadır. 818/1415 yılı civarında vefat etti. Seyyid Şerîf'in üstünlüklerini dile getirerek onu övdüğü rivayet edilir.

حكى أنه لما جاء الأمير تيمور إلى تبريز وقع عنده منازعة بين العلماء ولم ينفصل البحث عنده، فذكر الجزريّ الشيخ بدر الدين المذكور للمحاكمة بين المتخاصمين، فدعاه الأمير تيمور فحكّم الشيخ بينهما ورضي الكلّ بحكمه، واعترف العلماء بفضله ونال من الأمير المذكور مالا جزيلا وإكراما^١ بالغاً إلى نهايته.

ثم ترك الشيخ الكلّ ولحق ببديس، ثم سافر إلى مصر ووصل إلى الشيخ الأخلاطيّ المذكور، ثم مات الشيخ الأخلاطيّ وأجلس الشيخ مكانه فجلس فيه ستّة أشهر، ثم جاء إلى حلب ثم إلى قونيّة، ثم إلى تيره من بلاد الروم، ثم دعاه رئيس جزيرة صاقز فأسلم على يدي^٢ الشيخ وصار من جملة مريديه، ثم جاء الشيخ إلى ادرنه، ووجد والديه هناك حيّين.

ثم لما تسلطن موسى چلبلي من أولاد عثمان الغازي نصب الشيخ قاضيا بعسكره، ثم إن أخوا موسى چلبلي قتل موسى چلبلي وحبس الشيخ مع أهله وعياله ببلدة إزنيق وعيّن له كل شهر ألف درهم، ثم هرب من الحبس إلى الأمير اسفنديار، وكان قصده الوصول إلى بلاد تاتار فلم يأذن [١٨] له اسفنديار خوفاً من ابن عثمان، ثم أرسله إلى زغرة من ولاية روم ايلي، واجتمع عنده أحبّاءه وأضافوه مرآة متعدّدة، ووشى به بعض المفسدين إلى السلطان أنه يريد السلطنة، فأخذ وقتل بإفتاء مولانا حيدر العجمي^٣.

وله تصانيف كثيرة، منها لطائف الإشارات في الفقه وشرحه التسهيل صنفهما محبوباً في إزنيق، ومنها جامع الفصولين ومنها عنقود الجواهر شرح كتاب المقصود في الصرف، ومنها مسرّة القلوب في التصفّوف، والواردات فيه أيضاً. وكان وفاته في^٣ سنة ثمان عشرة وثمانمئة تقريباً. رُوِيَ أن السيد الشريف كان يمدحه بالفضل رحمهما

الله تعالى.

١ ن، ط: -إكراما.

٢ ط: يد.

٣ ن، ط: -بي.

Hacı Paşa

Bu devrin âlimlerinden biri de Hacı Paşa Efendi'dir.

Aydıneli vilâyetindedir. Kahire'ye gidip oranın âlimlerinden Şeyh Ekmeleddin'den ders aldı. Ders arkadaşlarından biri de yukarıda sözü geçen Şeyh Bedreddin'dir. Hacı Paşa, Şeyh Ekmeleddin nezdinde yüksek bir değere sahipti. Aklî ilimleri Molla Mübârekşah'tan okudu. O da ona çok değer verirdi. Daha sonra yakalandığı bir hastalık tıp ilmiyle uğraşmasına sebep oldu. Nihayet bu ilimde ustalaşınca kendisine Mısır hastanesinin idaresi görevi verildi. Bu görevi lâyıkıyla yerine getirdi.

Aydınöglü Mehmed Bey adına tıp konusunda *Kitâbü's-Şifâ* adlı eseri yazdı. Yine tıp konusunda Türkçe kısa bir eser yazdı ve adını *et-Teshîl* koydu. Tıpla uğraşmaya başlamazdan evvel Allâme er-Râzî'nin eseri olan *Şerhül-Metâli'* adlı eserin "Tasavvurât ve Tasdikât" başlıklı bölümlerini açıklayan *hâşiyeye* yazdı. Ancak o bu hâşiyeyi Seyyid Şerîf'in hâşiyesinden önce yazmıştı. Seyyid Şerîf hâşiyesinde bazı konularda ona itirazlarda bulunmuştu. Beyzâvî'nin *et-Tavâli'* adlı eserine de bir şerh yazdı. Seyyid Şerîf onu da üstünlükleriyle övmüştür.

Şeyh Hâmid el-Kayserî [Somuncu Baba]

Şeyh Hâmid bin Mûsâ el-Kayserî bu devrin tarikat şeyhlerindedir.

Kayseri'den olup son dönem şeyhlerinin önde gelenlerindedir. Sırrı mukaddes olsun. Zâhir ve bâtın ilimlerine vâkıf, yüksek kerâmetleri ve seçkin makamları olan bir zâttır. Tasavvuf hâllerinin başlangıç aşamasında Bursa'da yaşıyordu. Ekmek satıyor, sattığı ekmekleri de sırtında taşıyordu. İnsanlar bereketinden nasiplenmek üzere ondan ekmek satın almak için neredeyse yarışıyorlardı.

Şeyh Şemseddin Fenârî onunla arkadaşlık eder, ondan faydalanır ve onun üstünlüklerini bilirdi. Sultan Bayezid Han Bursa'da Ulu Cami'yi yaptırınca Şeyh'ten orada vaaz etmesi için ricada bulundu. Birkaç vaaz meclisinden sonra insanların kendisine olan yönelişini görünce Aksaray'a göçtü. Orada Hoca Ali el-Erdebilî'den tarikatın zâhir ilmini öğrendi. Ancak kendisi Üveysî tarikatına mensuptu. Onu da merhum Bâyezîd-i Bistâmî'nin ruhundan bâtın yoluyla almıştı. Sırrı mukaddes olsun.

المولى الحاج پاشا - ومنهم المولى العالم الفاضل الحاج پاشا.

كان رحمه الله تعالى من ولاية آيدين ايلى، وارتحل إلى القاهرة وقرأ هناك على الشيخ أكمل الدين ومن شركاء درسه الشيخ بدر الدين المذكور، وكان له قبول تام عند الشيخ أكمل الدين، وقرأ العلوم العقلية على المولى مباركشاه المنطقي وكان مقبولاً عنده أيضاً. ثم إنه عرض له مرض شديد اضطره إلى الاشتغال بالطب، حتى ٥ مهر فيه وفؤض له مارستان مصر ودبره أحسن التدبير.

وصنّف كتاب الشفاء في الطبّ باسم الأمير محمد بن آيدين، وصنّف مختصراً فيه أيضاً بالتركية وسمّاه التسهيل، وصنّف قبل اشتغاله بالطبّ حواشي على شرح المطالع للعلامة الرازيّ على تصوراته وتصديقاته، وصنّف تلك الحواشي قبل تحشية السيد الشريف، حتى إنه يرّد عليه في بعض المواضع، وله شرحٌ على الطوالع للبيضاوي، ١٠ وكان السيد الشريف يشهد له أيضاً بالفضيلة التامة.

الشيخ حامد القيصريّ - [٣١٨] ومن مشايخ الطريقة في زمانه الشيخ العارف بالله الشيخ حامد بن موسى القيصريّ.

كان قدّس سرّه من بلدة قيصريّة وكان من كبار المشايخ المتأخّرين، وكان جامعاً ١٥ للعلوم الظاهريّة والباطنيّة، وكان صاحب الكرامات العليّة والمقامات السيّئة، توطّن في أوائل أحواله بمدينة بروسه وكان يبيع الخبز ويحمله على ظهره، وكان الناس يسارعون إلى اشتراء الخبز منه تبرّكاً به.

وكان الشيخ شمس الدين الفناريّ يصاحبه ويستفيد منه ويعترف بفضله، ولما بنى السلطان بايزيد خان المذكور الجامع الكبير بمدينة بروسه التمس من الشيخ أن يكون واعظاً فيه، ولما عقد عدّة مجالس للوعظ ورأى إقبال الناس عليه ارتحل إلى مدينة ٢٠ أقسراي وأخذ الطريقة ظاهراً عن الشيخ خواجه عليّ الأردبيليّ، إلا أنه كان أويستياً، أخذها باطناً من روح العارف بالله بايزيد البسطاميّ قدّس سرّه.

Hızır (as) ile arkadaşlık yaptığı da rivayet edilir. Nitekim İyâs Efendi'den naklen şöyle anlatılır: “Şeyhlerden çoğu haksız mal edinirlerdi. Şeyh Hamîdüddin ise asla böyle bir şey yapmadı.” İlk tarikat tahsiline Dımaşk'ta Bayezid Zâviyesi'nde yerleşik bir şeyhte başladığı, daha sonra oradan ayrılıp Hoca Ali el-Erdebîlî'nin yanına gittiği de söylenir.

Anlatıldığına göre, müridlerinden biri bir parça araziye kendisi için, diğer bir parçaya da şeyh için ekin eker. Müridin kendisi için ektiği yerde ürün bittiği hâlde şeyh için ektiği yerde hiçbir şey bitmez. Bir gün Şeyh oradan geçerken müride hangisinin kendi arazisi olduğunu sorunca mürid utancından kendisi için ektiği yeri gösterir. Fakat şeyh bu duruma çok üzülür. Mürid bu üzüntüsünün sebebini sorduğunda Şeyh, “Benim arazim çok mahsul vermiş. Lakin bu benim çok büyük bir günahım yüzünden olsa gerek.” der. Aksaray'da vefat etti. Kabri çok meşhur olup mübarek sayılır ve ziyaret edilir. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

15 **Şeyh Şemseddin el-Hüseynî el-Buhârî**

Bu devrin şeyhlerinden biri de Şeyh Şemseddin Muhammed bin Ali el-Hüseynî el-Buhârî'dir. Sırrı mukaddes olsun.

Kitap ve sünneti bilen bir âlim olup Allah'ı ve sıfatlarını tanıyan ârif bir zât idi. Allah'tan sakınan bir zâhiddi. Kuvvetli bir cezbe ve tasavvufta ileri derece sahibiydi. Buhara'da doğdu. Daha çocukluk yıllarında kerâmetleri ortaya çıkmıştı. Büyük şeyhlerle bir arada bulundu. Onlardan çok büyük makam ve hâller elde etti. Daha sonra Anadolu'ya gelerek Bursa'ya yerleşti. Molla Şemseddin Fenârî'den ders aldı. Sadreddin el-Konevî'nin *Miftâhu'l-Gayb* adlı kitabını kendi el yazısıyla yazdığı bir nüshasını gördüm. Sırrı mukaddes olsun.

وَيُزَوَّى أَنَّهُ صَحَبَ مَعَ الْخَضِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَنُقِلَ عَنِ الْمَوْلَى إِيَاسَ أَنَّهُ قَالَ: قَدْ
انْتَهَبَ كَثِيرٌ مِنَ الْمَشَايخِ، وَلَمْ يَنْتَهَبِ الشَّيْخَ حَمِيدَ الدِّينِ أَصْلًا. نُقِلَ أَنَّهُ أَخَذَ الطَّرِيقَةَ
أَوَّلًا مِنْ بَعْضِ الْمَشَايخِ السَّاكِنِينَ بِزَاوِيَةِ الْبَايَزِيدِيَّةِ بِدِمَشْقَ، ثُمَّ انْتَقَلَ مِنْهُ إِلَى خَوَاجِهِ
عَلِيِّ الْأَرْدَبِيلِيِّ.

وَنُقِلَ أَنَّ بَعْضًا مِنْ مَرِيدِيهِ زَرَعَ قِطْعَةً أَرْضٍ لِنَفْسِهِ وَزَرَعَ قِطْعَةً أُخْرَى لِلشَّيْخِ،
وَأَنْبَتَتْ أَرْضَ الْمَرِيدِ وَلَمْ تَنْبِتْ أَرْضَ الشَّيْخِ أَصْلًا فَاجْتَازَ الشَّيْخُ بِهَا يَوْمًا فَقَالَ
لِلْمَرِيدِ: أَيُّهُمَا لِي؟ فَقَالَ الْمَرِيدُ مَشِيرًا إِلَى زَرْعِهِ: هَذَا لَكُمْ اسْتَحْيَاءٌ مِنَ الشَّيْخِ، فَاعْتَمَّ^٢
الشَّيْخُ لِذَلِكَ، فَسَأَلَ الْمَرِيدَ عَنِ سَبَبِ الْغَمِّ، فَقَالَ: أَنْبَتَتْ أَرْضِي زَرْعًا كَثِيرًا، وَمَا ذَاكَ
إِلَّا لِذَنْبِ عَظِيمٍ صَدَرَ مِنِّي. مَاتَ قُدَّسَ سِرُّهُ بِمَدِينَةِ أَقْسَرَايَ، وَقَبْرُهُ مَشْهُورٌ هُنَاكَ يَزَارُ
وَيَتَبَرَّكُ بِهِ، قُدَّسَ اللَّهُ سِرَّهُ الْعَزِيزَ.

الشَّيْخُ شَمْسُ الدِّينِ الْحُسَيْنِيُّ الْبَخَارِيُّ - وَمِنْهُمْ الشَّيْخُ شَمْسُ الدِّينِ مُحَمَّدُ بْنُ
عَلِيِّ الْحُسَيْنِيِّ الْبَخَارِيِّ، قُدَّسَ اللَّهُ سِرَّهُ.

كَانَ عَالِمًا بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ عَارِفًا بِاللَّهِ تَعَالَى وَصِفَاتِهِ، وَكَانَ زَاهِدًا مَتَوَرَعًا [١٩]^١
صَاحِبَ جَذْبَةٍ عَظِيمَةٍ، وَلَهُ قَدَمٌ رَاسِخٌ فِي التَّصَوُّفِ. وُلِدَ بِبَلَدَةِ بَخَارَى وَظَهَرَتْ لَهُ
كِرَامَاتٌ فِي حَالِ صِبَاهِ، وَعَاشَرَ الْمَشَايخَ الْعِظَامَ وَنَالَ مِنْهُمْ مَا نَالَ مِنَ الْمَقَامَاتِ
وَالْأَحْوَالِ، ثُمَّ دَخَلَ بِلَادَ الرُّومِ وَتَوَطَّنَ بِمَدِينَةِ بَرُوسِهِ، وَقَرَأَ عَلَى الْمَوْلَى شَمْسِ الدِّينِ
الْفَنَارِيِّ. وَرَأَيْتُ بِخَطِّهِ كِتَابَ مِفْتَاحِ الْغَيْبِ لِمُصَدِّرِ الدِّينِ الْقُونُوِيِّ، قُدَّسَ سِرُّهُ.

١ ن، ط: - الشَّيْخِ.

٢ ط: فَاعْتَمَّ.

Molla Fenârî'den ders aldı. Molla da kendi el yazısıyla ona icâzet yazdı. Bursa halkı onu o kadar çok sevdi ki, halk arasında Emîr Sultan lakabıyla şöhret buldu. Şeyhin sevenleri arasında Sultan Bayezid Han'ın kızı da vardı. Sonunda onunla evlendi ve çocukları oldu. Yaşadığı devirdeki Osmanlı sultanları, kerâmetlerini gördükçe ona çok saygı duyuyorlardı. Nitekim bir sefere çıkacakları vakit ona gidiyor, hayır duasını alıyor ve onun elinden kılıç kuşanıyorlardı.

Anlatıldığına göre, Emîr Timur Bursa'ya girip Tatarlar şehrin altını üstüne getirdiklerinde halk Şeyh'ten yardım istedi. Bu zâlimlerin kovulması için ona ricada bulundu. Bunun üzerine yanına gelenlere, "Timur'un karargâhına girin. Orada eski elbiseli, nalbantlık yapan adamı bulun." dedi. Onlara onun şeklini ve durumunu anlattı. Şöyle devam etti: "Onu bulduğunuzda selâmımı söyleyin ve ona, Şeyh buradan gitmenizi istiyor, deyin." dedi. Bir süre sonra Şeyh'in tarif ettiği adamı arayıp buldular ve Şeyh'in talebini ona söylediler. O da cevaben, "Peki, baş üstüne! Allah izin verirse yarın gidiyoruz." dedi. Ertesi gün Emîr Timur askerleriyle birlikte önde gidenler arkadakilere bakmaksızın şehirden ayrıldılar.

Bir rivayete göre 833/1429, bir başkasına göre ise 832/1428 yılında Bursa'da vefat etti ve oraya defnedildi. Kabri o civarda meşhur olup herkesçe bilinir ve mezarını mübarek sayıp ziyaret ederler. Sırrı mukaddes olsun.

Şeyh Hacı Bayram el-Ankaravî

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Hacı Bayram el-Ankaravî'dir.

Merhum Ankara yakınlarında, Çubuk Suyu kenarında bir köy olan ve Solfasol denen yerde doğdu. Şer'i ve aklı ilimleri tahsil etti. Her ikisinde de üstadlaştıktan sonra Ankara'da müderris oldu. Daha sonra müderrisliği terk edip yukarıda adı geçen Şeyh Hâmid'in sohbetlerine katılmaya başladı ve bu sohbetlerde olgunluğun zirvesine ulaştı.

قرأه على المولى الفناريّ وكتب عليه إجازة بخطه الشريف، ثم إن أهالي بروسه أحبّوه محبةً عظيمة واشتهر عندهم بأمير سلطان، وصارت من جملة أحبائه بنت السلطان بايزيد المذكور حتى تزوج بها وحصل له منها أولاداً. ثم إن السلاطين العثمانية في زمانه لما شهدوا منه الكرامات كانوا يعظّمونه، وإذا قصدوا سفراً يذهبون إليه، ويتبرّكون بدعائه ويتقلدون منه السيف.

رُوي أنه لما دخل الأمير تيمور مدينة بروسه وأفسد التتار في المدينة استغاث الناس الشيخ المذكور وتضرّعوا إليه في دفع هؤلاء الظلمة، فقال: ادخلوا معسكره، واطلبوا فيه رجلاً على هيئة رثة يصنع نعل الدواب، ووصف لهم شكله وهيئته، فإذا وجدتموه سلّموا مني عليه وقلوا له مني يسأل منكم الارتحال. بعد هذا فطلبوه، ووجدوه كما وصف وأوصلوا إليه الخبر، فقال: سمعاً وطاعة نرتحل غداً إن شاء الله تعالى. ففي غد ذلك اليوم ارتحل الأمير تيمور مع عسكره بحيث لم ينظر مقدّمهم مؤخرهم.

مات قُدس سرّه بمدينة بروسه في سنة ثلاث وثلاثين وقيل سنة اثنتين وثلاثين وثمانمائة، ودُفن بها وقبره مشهور هناك يعرفه كلّ أحد يزورونه ويتبرّكون به.

الشيخ الحاج بيرام الأنقرويّ - ومنهم الشيخ العارف بالله الحاج بيرام الأنقرويّ.

وُلِدَ رحمه الله تعالى بقرية قريبة من أنقره مسماة بصول فصل على جنب نهر معروف بجبق صويي، ثم اشتغل بالعلوم الشرعيّة والعقليّة وتمهر فيهما وصار مدرّساً بمدينة أنقره، ثم ترك التدريس وتشرف بصحبة الشيخ حامد المذكور وبلغ إلى الغاية [١٩٦] القصوى من الكمالات.

Tasavvuf yolculuğunun usûllerini, menzillerini ve makamlarını bilirdi. Gözle görülen ve görülemeyen kerâmetleri vardı. Sohbetleri son derece etkileyiciydi. Bu sohbetler sayesinde pek çok insan yüksek mânevî mertebelere erişti. Ankara'da vefat etti ve oraya defnedildi. Kabri o civarda meşhur olup ziyaret edilir ve mübarek sayılır. Kabri başında edilen dualar kabul olunur ve bereket iner. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Tapduk Emre

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Tapduk Emre'dir.

Merhum Sakarya nehri yakınlarında bir köyde yaşıyordu. İnsanlardan uzak, uzlette yaşardı. Yol gösterici, yüksek kerâmetler sahibi biriydi. Sırrı mukaddes olsun.

Şeyh Yûnus Emre

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Yûnus Emre'dir.

Merhum, Tapduk Emre'nin yanında bulundu. Uzun bir süre şeyhinin zâviyesine odun taşıdı. Odunların içinde asla eğri odun bulunmazdı. Bir gün şeyhi bunun sebebini sorunca, "Bu kapıya eğri odun yaraşmaz." diye cevap verdi. Açık kerâmetleri vardı. Vecd ve mânevî hâl sahibiydi.

Çok sayıda Türkçe şiiri vardır. Şiirlerinden tevhid ilmindeki yüce makamı, ilâhî sırlara vâkıf olmada mârifet sahibi oluşu anlaşılmalıdır. Sırrı mukaddes olsun.

Şeyh Abdurrahman el-Erzincânî

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Abdurrahman el-Erzincânî'dir. Sırrı mukaddes olsun.

Merhum Safiyyüddin el-Erdebîlî'nin halifelerindendi. Anadolu'ya göç etti ve Amasya yakınlarına yerleşti. İnsanlardan uzakta, dağda yaşardı. Bir gün müridlerinden bazılarına, "Filanca gün sevenlerimizden bir grup ziyarete gelecek, onlara yemek hazırlayın." dedi. Müridler, "Elimizde bir şey yok ki!" deyince Şeyh zâviyesinden çıkar çıkmaz bir de baktı ki bir geyik sürüsü

وكان عارفاً بأطوار السلوك ومنازله ومقاماته، وكان صاحب كرامات عيانية ومعنوية، وكانت صحبته مؤثرة في الغاية ووصل ببركة صحبته كثير من الأنام إلى المراتب العالية. مات ببلدة آنقره ودُفِنَ بها، وقبره مشهورٌ هناك يُزارُ ويُبْرَكُ به، ويستجاب عنده الدعوات ويستنزل به البركات، قدّس الله تعالى سرّه العزيز.

٥ الشيخ طابّدق أمره - ومنهم الشيخ العارف بالله طابّدق أمره.

كان رحمه الله تعالى متوطناً بقرية قريبة من نهر صقريه، وكان صاحب عزلة وانقطاع عن الناس، وكان صاحب إرشاد وكراماتٍ عالية قدّس سرّه^١.

الشيخ يونس أمره - ومنهم الشيخ العارف بالله يونس أمره.

كان رحمه الله تعالى من أصحاب الشيخ طابّدق أمره، وقد نقل الحطب إلى زاوية شيخه مدّة كثيرة، ولم يوجد فيها حطبٌ معوّج أصلاً، فسأله الشيخ عن ذلك فقال: لا يليق بهذا الباب شيء معوّج. وله كراماتٌ ظاهرة وكان صاحب وجد وحال.

وله نظمٌ كثيرٌ بالتركية يفهم منه أن له مقاما عاليا في التوحيد ومعرفة عظيمة بالأسرار الإلهية، قدّس سرّه^٢.

١٥ الشيخ عبد الرحمن الأرنجاني - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ عبد الرحمن الأرنجاني قدس سرّه^٣.

كان رحمه الله تعالى من خلفاء الشيخ صفّي الدين الأردبيلي، ثم أتى بلاد الروم وتوطن قريباً من اماسيه. وكان منقطعاً عن الناس ساكناً في الجبال، قال يوماً لبعض مرّيديه: يجيء إلينا يوماً جماعة من الأعباء فهيتوا لهم الطعام، قالوا: ليس عندنا شيء، فخرج الشيخ من صومعته فنظر فإذا قطع من الأطباء

١ ن: ٢٤، ط: ٢٧.

٢ ن: ٢٥، ط: ٢٧.

٣ ط: +الله.

ona doğru gelmekte. Şeyh gelen sürüye, “Hanginiz misafirlerim için kendisini feda eder?” diye sorunca bir tanesi öne çıktı ve onu kestiler. O esnada misafirler geldi ve geyiği onlar için pişirdiler.

5 Anlatıldığına göre, bir gün Şeyh çok üzgün ve ümitsizliğe düşmüş görünüyordu. Sebebini sorduklarında, “Erdebîlî’nin taraftarları takvâ üzere yaşayan sağlam inançlı kimselerdi. Oysa bugün içlerine şeytan girdi ve atalarının yolundan onları saptırdı.” dedi. Çok geçmemişti ki Şeyh Haydar’ın süluku dalalete düştü, eslafın adabı değişti, inanç esasları dönüştü. Allah onu kahretsin!

جئن إليه، فقال الشيخ: أيتكّن تفدي بنفسه لقرى الأضياف فتقدم واحدةً منهم فذبحوها، فعند ذلك قدم الأضياف فطبخوها لهم.

حكي أن الشيخ المذكور أصبح يوماً حزيناً كثيراً فسأله عن سبب حزنه، فقال: إن الطائفة الأردبيلية كانوا على تقوى وحسن عقيدة واليوم تداخلهم الشيطان، فأضلّهم عن طريقة أسلافهم. فلم يمض إلا أياماً قلائل حتى جاء سلوك الشيخ حيدر طريقة الضلال وتغيير آداب أسلافه وتبديل أحوالهم وعقائدهم، قبحه الله تعالى'. [٢٠]

BEŞİNCİ TABAKA

Sultan Bayezid Han oğlu Mehmed dönemi âlimleri hakkındadır. 816/1413 senesinde sultan olarak biat aldı.

Burhâneddin Haydar el-Herevî

5 Burhâneddin bin Muhammed el-Hâfi el-Herevî Efendi bu devrin âlimlerindedir.

Mevlânâ Sâdeddin et-Teftâzânî'nin öğrencilerindedir. Üstünlükleri olan bir âlim olup muhakkik ve bilgin kişiliğiyle tüm ilim dallarında üstün derecelere erişmişti. Hocası Sâdeddin et-Teftâzânî'nin *Şerhu'l-Keşşâf* adlı eserine yazdığı hâşiyeyi gördüm. Bu hâşiyede Seyyid Şerîf'in hocasına yaptığı itirazlara da cevaplar vardır. Aynı şekilde *İzâhu'l-Me'ânî*'ye de bir şerhi vardır. *el-Ferâizü's-Sirâciyye*'ye de şerh yazdığını işittim.

15 Merhum iffetli, erdemli, Allah'tan sakınan, takvâ sahibi biriydi. Merhum, 830/1426 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin, kabrini nurla doldursun.

Fahredden el-Acemî

Bu devrin âlimlerinden biri de ilim ve erdem sahibi, ilmiyle amel eden Fahreddin el-Acemî Efendi'dir.

20 Memleketinde devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Seyyid Şerîf'ten de ders aldığı söylenir. Daha sonra Anadolu'ya gelip merhum Mehmed Şah el-Fenârî'nin muîdi oldu. Ardından medreselerden birinde müderrislik yaptı. Sultan Murad Han devrinde müftülüğe getirildi ve günlük otuz dirhem maaş bağlandı. Sultan yevmiyesini artırmak istediğinde kabul etmedi ve "Beytül mâlden hakkım olan bana yeterlidir. Üzerine bir şey ilâvesi helâl olmaz." dedi. Şeriata bağlı, Allah'tan sakınan, hak ve hakikate son derece sadık ve hak konusunda herhangi bir kınamaya asla aldırış etmeyen biriydi.

الطبقة الخامسة

في علماء دولة السلطان محمد بن بايزيد خان، بُويع له بالسلطنة في سنة ست عشر وثمانمائة.

المولى برهان الدين حيدر الهروي - ومن العلماء في زمانه^١ المولى العالم الفاضل برهان الدين حيدر بن محمد الخوافي الهروي. ٥

كان رحمه الله تعالى من تلامذة مولانا سعد الدين التفتازاني، كان عالماً فاضلاً محققاً مدققاً بلغ من مراتب الفضل أعلاها. ورأيت له حواشي على شرح الكشاف لأستاذه المولى العلامة سعد الدين التفتازاني أورد فيها أجوبةً عن اعتراضات الفاضل الشريف على أستاذه، وله شرحٌ لإيضاح المعاني، وسمعت أن له شرحاً للفرائض السراجية. ١٠

وكان رحمه الله تعالى ذا عفاف ومروءة وصاحب ورع وتقوى. مات رحمه الله تعالى في ثلاثين وثمانمائة، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرْيَحَهُ.

المولى فخر الدين العجمي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى فخر الدين العجمي.

قرأ رحمه الله تعالى في بلاده على علماء عصره، رُوِيَ أَنَّهُ قَرَأَ عَلَى السَّيِّدِ الشَّرِيفِ، ١٥
ثم أتى بلاد الروم وصار معيداً لدرس المولى المرحوم محمد شاه الفناري، ثم صار مدرّساً ببعض المدارس، ثم صار مفتياً في زمن السلطان مراد خان، وعين له كل يوم ثلاثون درهماً، وأراد السلطان أن يزيد عليها فلم يقبل، وقال: حقّي في بيت المال ما يقوم بكفايتي، ولا يحلّ الزيادة عليه. وكان عالماً متشرعاً متورعاً صادقاً بالحق لا يأخذه في الحق لومة لائم. ٢٠

Hocazâde, *Sahîh-i Buhârî*'yi ondan okudu ve hadis icâzeti aldı. Merhum babam da merhum Hocazâde'den *Buhârî*'yi okudu ve hadis icâzeti aldı. Ben de aynı eseri babamdan okudum ve bana hadis icâzetini babam verdi. Fahreddin Efendi ise hadis icâzetini Haydar el-Herevî Efendi'den aldı. O da Allâme Sâdeddin et-Teftâzânî'den icâzet aldı. Allah ruhlarını şâd etsin.

Merhumun Murad Han oğlu Mehmed Han ile aralarında geçen garip bir hikâyesi vardır. Anlatıldığına göre, sapık Hurûfî taraftarlarının elebaşı Fazlullah et-Tebrizî'nin bağlularından biri Sultan Mehmed Han'ın hizmetine girme şerefine erişmişti. Süslü bilgilerinden bazılarını ona anlatmış ve Sultan Mehmed Han'ın gönlünü kazanmıştı. Takipçileri ile birlikte onu başkentte koruma altına aldı. Vezir Mahmud Paşa onun bu durumuna son derece üzüldü. Fakat Sultan'dan korkusundan onlar hakkında hiçbir şey söyleyemedi. Durumu Fahreddin Efendi'ye haber verdi ve iddialarını bizzat işitmesini istedi.

Fahreddin Efendi, Mahmud Paşa'nın evine gizlendi. Mahmud Paşa da bu mülhidi evine davet etti ve onlara muhabbet besliyor gibi yaptı. Bu mülhid, inandıkları bütün sapkın kuralları ona anlatırken Fahreddin Efendi de dinliyordu. Söz hulûl bahsine gelince Fahreddin Efendi sabredemedi ve yerinden çıkarak mülhide sövüp saymaya başladı. Bunun üzerine oradan kaçan mülhid, padişahın sarayına sığındı. Fahreddin Efendi ise peşini bırakmadı ve onu yakaladı. Sultan, Fahreddin Efendi'den utancından bu duruma ses çıkarmadı. Daha sonra Fahreddin Efendi Edirne'deki Yeni Cami'ye gitti. Müezzinler ezan okuyarak halkı çağırdılar. Halk camide toplanınca Fahreddin Efendi minbere çıktı. Bu mülhidlerin sapkın mezheplerini halka anlattı. Kâfir ve zındık oldukları, bu yüzden de öldürülmeleri gerektiği hükmüne vararak öldürülmelerine yardımcı olacakların çok büyük sevaba ulaşacaklarını ilan etti. Ardından zındığı ve arkadaşlarını şehrin musallâsına götürüp onların elebaşını yaktırdı.

قرأ عليه المولى خواجه زاده كتاب البخاري وأجازه بالحديث، وقرأ والدي رحمه الله تعالى على المولى خواجه زاده كتاب البخاري وأجازه بالحديث، وقرأته على والدي وأجازني بالحديث، وأخذ المولى المذكور الإجازة بالحديث^١ من المولى حيدر الهروي وهو من العلامة سعد الدين التفتازاني، رَوَّحَ اللهُ أرواحهم.

٥ وللمولى المذكور مع السلطان محمد ابن مراد خان قصة غريبة، وهي؛ أن بعضاً من أتباع فضل الله التبريزي رئيس الطائفة الحروفية^٢ الضالة نال خدمة السلطان محمد خان وأظهر بعضاً من معارفه المزخرفة حتى مال إليه السلطان محمد خان، وآواه مع أتباعه في دار السعادة، واغتم لذلك الوزير محمود باشا غايةً الاعتمام، ولم يقدر أن يتكلم في حقهم شيئاً خوفاً من السلطان، وأخبر به المولى فخر الدين المزبور وأراد
١٠ هو أن يسمع كلماتهم منهم.

فاختفى في بيت محمود باشا، ودعا محمود باشا ذلك الملحد إلى بيته وأظهر أنه مال إلى مذهبهم، فتكلم الملحد جميع قواعدهم الباطلة والمولى المذكور يسمع كلامه، حتى أدت [٢٠] مقالته إلى القول بالحلول وعند ذلك لم يصبر المولى المذكور حتى ظهر من مكانه وسب الملحد بالغضب والشدة، فهرب الملحد إلى دار السعادة والمولى المذكور خلفه، وأخذ الملحد والسلطان سكت عنه استيحاءً منه،
١٥ ثم أتى الجامع الجديد بادرنه، فأذن المؤذنون واجتمع الناس الجامع وصعد المولى المنبر وبين مذهبهم الباطلة وحكم بكفرهم وزندقتهم ووجوب قتلهم وعظم ثواب من أعان في قتله، ثم أخذه مع أصحابه إلى مصلى المدينة وأحرق رئيسهم.

١ ط: - وقرأ والدي... الإجازة بالحديث.

٢ ط: الحرفية.

Hatta sakalları çok uzun olduğundan yakılan ateşe üflerken sakalının tutuştuğu da söylenir. Daha sonra insanlar odun toplayıp ölen zındığı yakıldılar. Taraftarlarının tamamını da öldürerek bu dinsizlik ateşini söndürdüler.

Anlatıldığına göre, Fahreddin Efendi ölüm hastalığına yakalandığında Ali et-Tûsî Efendi ziyaretine giderek vasiyetinin ne olduğunu sordu. O da ona, insanların sırtından şeriat sopasını eksik etmemesini vasiyet etti. Bundan başka da bir şey söylemedi. Sonra da Edirne'de vefat etti ve oraya defnedildi. Allah mağfiretini üzerine saçsın, onu şeref ve rızâ yurduna yerleştirsin.

10 **Yâkub el-Asfar el-Karamânî**

Bu devrin ilmiyle amel eden ve fazilet sahibi âlimlerinden biri de Sarı Yâkub el-Asfar el-Karamânî Efendi'dir.

Üstünlükleri ve her ilim dalından nasibi olan merhumdan, anne tarafından dedem Allâme et-Teftâzânî'nin *Kitâbü't-Telvîh*'ini okudu. Ne zaman dedemden usûl konusunda bir mesele okusam onunla ilgili tüm fûrû meselelerine dair görüşlerini beyan ederdi. Karamânî, âlimdi ve tüm meseleleri ezbere bilir, çok iyi anlatırdı. Alçak gönüllü, Allah'tan sakınan, temiz kişilikli ve üstün ahlâklıydı. Bursa'ya gelip Molla Yegân ile buluştu. Bazı sıkıntılarını anlattı. Molla Yegân onun sözlerinden çok memnun kalsa da sıkıntılarını çözüm sunamadı. Sadece bolca ikramda bulundu.

“Biz elçilerimize mutlaka yardım ederiz...”¹ âyeti ile “Nebîleri haksız yere öldürürler...”² âyeti arasındaki teâruzu ortadan kaldıracak bir risâle yazdı. Risâleyi yazmasının sebebi ise Mısır âlimleriyle arasında geçen teâruzun giderilmesi konusundaki bir tartışmaydı. Kendi el yazısı olan bu risâleyi bizzat gördüm. Bu risâle ilmî alanda üstünlüğünün ve derinliğinin işaretidir.

Haccın kuralları hakkında bir risâlesi daha olduğunu işittim. Güvenilir bir zâtın mecmuasında kendi el yazısıyla, “Bir müderristen işittim.” ibaresinin yazılı olduğu görülmüştür. O, dosdoğru bir adam olan babasından, babası da meşhur kıymetli âlim Yâkub el-Asfar el-Karamânî'den şöyle nakletmiştir:

1 el-Mü'min 40/51.

2 Âl-i İmrân 3/21.

رُوي أنه نفخ النار بنفسه حتى احترقت لحيته، وكان عظيم اللحية، ثم جمع الناس الحطب وأحرقوا الملحود وقتلوا أصحابه بأسرهم وأطفأوا نار الإلحاد.

يُروى أن المولى المذكور لما مرض مرض الموت عاده المولى علي الطوسي واستوصاه فأوصى أن لا يخلي ظهر العوام من عصا الشريعة ولم يتكلم غير ذلك، ثم مات ودُفِنَ بمدينة ادرنه، أفاض الله عليه سجال الغفران وأسكنه دار الكرامة والرضوان.

المولى يعقوب الأصفر القره مانبي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى يعقوب الأصفر القره مانبي.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا وكانت له مشاركة في العلوم، قرأ عليه جدّي لأمي كتاب التلويح للعلامة التفتازاني، وكان كلما قرئت عليه مسألة من مسائل الأصول يقرر جميع ما يتفرع عليه من مسائل الفروع. وكان عالما حافظا للمسائل، مدرّسا مفيدا متواضعا متخشعا طيب النفس كريم الأخلاق، أتى مدينة بروسه واجتمع مع المولى وكان وعرض عليه بعض إشكالاته، فاستحسن المولى المذكور كلامه ولم يجب عن إشكالاته وأكرمه غاية الإكرام.

وله رسالة صتّفها في دفع التعارض بين الآيتين وهما قوله تعالى ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا...﴾ وقوله تعالى ﴿...وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ بِغَيْرِ حَقٍّ...﴾. وسبب تصنيفها ما جرى بينه وبين علماء مصر في دفع التعارض المذكور، ورأيت هذه الرسالة [٢١] وعليها خطّه، وتشهد تلك الرسالة لفضله وتبحّره في العلوم.

وسمعت أن له تصنيفا في مناسك الحج، ووجد في بعض المجاميع لبعض الثقات مكتوبًا بخطّه أنه: سمعت من بعض المدرسين، وهو يروي عن والده وكان صالحا وهو يروي عن العالم العامل الصالح الشهير بصاري يعقوب القره مانبي أنه قال:

“Rüyamda Hz. Peygamber’in (as) huzurundaydım. Ey Allah’ın elçisi! ‘Âlimlerin eti zehirlidir. Kim onu koklarsa hastalanır, kim de yerse ölür.’ buyduğunuz söylenir. Gerçekten bunları söylediniz mi, dedim. O da, ‘Yâkub, âlimlerin eti zehirdir de.’ dedi.” Allah ruhunu şâd etsin ve cennetteki makamını yüce kılsın.

Kara Yâkub en-Niğdevî

Bu devrin kıymetli âlimlerinden biri de Hanefî mezhebine mensup ve Kara Yâkub diye bilinen Yâkub bin İdris bin Abdullah en-Niğdevî Efendi’dir.

Karaman’ın beldelerinden Niğdelidir. 789/1387 yılında doğdu. Memleketinde ilimle meşgul olarak usûl, Arapça ilimler ve meânî ilminde ustalaştı. *el-Mesâbih*’e bir şerh, *el-Hidâye* adlı esere de bir hâşiye yazdı. Şam ve Kahire diyarlarına gittikten sonra memleketine geri dönüp Lârende’ye yerleşti. 833 senesi Rebûlevvel ayında ölünceye kadar orada yaşadı. Yüce Allah rahmet etsin.

Bayezid es-Sûfî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Bayezid es- Sûfî Efendi’dir.

Merhum ilmiyle amel eden, zeki ve becerikli bir âlimdi. Bu yüzden Sultan Bayezid Han onu oğlu Sultan Mehmed Han’a hoca olarak tayin etti. Allah ruhunu şâd etsin.

Fazlullah Efendi

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Fazlullah Efendi’dir. İlmiyle amel eden, fıkıh ilminde mahirleşmiş biriydi. Sultan Mehmed zamanında Gebze’de kadılık yaptı. Allah affıyla onu kuşatsın.

Muhyiddin el-Kâfiyeci

Bu devrin âlimlerinden biri de Allâme Muhyiddin Kâfiyeci Efendi’dir.

Nahiv konusundaki *el-Kâfiye* adlı eserle çok fazla meşgul olduğundan bu lakapla anılırdı. Tam adı Mehmed bin Süleyman bin Sa’d bin Mes’ûd er-Rûmî el-Bergamavî’dir.

رأيت في رؤيائي حضرة الرسالة صلى الله عليه وسلم، فقلت: يا رسول الله نُقِلَ عنك أنك قلت «لحوم العلماء مسمومةٌ فمن شَمَّها مرض ومن أكلها مات»، أهكذا قلت يا رسول الله؟ قال: يا يعقوب، قل «لحوم العلماء سموّمٌ». رَوَّحَ اللهُ روحه وأوفر في حضائر القدس فتوحه.

٥ المولى قره يعقوب النكدوي - ومنهم العالم الفاضل المولى يعقوب بن إدريس ابن عبد الله النكدوي الحنفي الشهير بقره يعقوب.

نسبته إلى نكده من بلاد قره مان، وُلِدَ رحمه الله تعالى سنة تسع وثمانين وسبعمائة، واشتغل في بلاده، ومهر في الأصول والعربيّة والمعاني. وكتب على المصايح شرحا وعلى الهداية حواشي، ودخل إلى البلاد الشامية والقاهرة، ثم رجع إلى بلاده فأقام بلارنده إلى أن مات في شهر ربيع الأول سنة ثلاث وثلاثين وثمانمائة، رحمه الله تعالى.

١٠ المولى بايزيد الصوفي - ومنهم العالم العامل المولى بايزيد الصوفي.

كان رحمه الله تعالى عالما عاملا وعاقلا فاضلا مدبرا للأمر، نصبه السلطان بايزيد خان معلما لابنه السلطان محمد خان رَوَّحَ اللهُ روحه.

المولى فضل الله - ومنهم العالم العامل المولى فضل الله.

١٥ كان عالما عاملا فقيها، وكان قاضياً ببلدة ككيوزة^٢ في زمن السلطان المذكور، تغمّده الله بغفرانه.

المولى محيي الدين الكافيحي - ومنهم المولى العلامة محيي الدين الكافيحي.

لقّب بذلك لكثرة اشتغاله بكتاب الكافية في النحو، وهو محمد بن سليمان بن سعد

بن مسعود [٣٢١] الرومي البرغمي.

١ ن، ط: + العامل و.

٢ ط: ككيوزة.

Suyûtî şöyle der: “Şeyhimiz, hocaların hocası Allâme Muhyiddin Ebû Abdullah el-Kâfiyeci 788/1386 yılında doğdu. Henüz ergenlik yaşına gelmeden ilimle uğraşmaya başladı. Acem ve Tatar diyarına gitti. Orada önde gelen âlimlerle tanıştı. Şemseddin el-Fenârî, Burhan Haydara, Şeyh Vâcid, *el-Mecma*’ın şârihi Ferišteoğlu, Hafızüddin el-Bezzâzî ve diğer âlimlerden dersler aldı. Oradan Kahire’ye gitti. Kahire’nin seçkin ve ileri gelenleri ondan dersler aldılar. İbnü’l-Humâm’ın isteği üzerine Şeyhûniyye Meşihati’ne getirildi. Kelâm, fıkıh usûlü, nahiv, sarf, îrab, meânî, beyân, cedel, mantık, felsefe ve astronomi gibi akli ilimlerin tamamında büyük bir önderdi. Öyle ki bu ilimlerden herhangi birisinde ona yetişebilen çıkmadı. Fıkıh ve tefsir ilimlerinde yetkinliği, hadis ilminde ise kendisine ait görüşleri vardı ve bu konularda eserler telif etti.

Akli ilimlerdeki eserleri ise sayılamayacak kadar çoktur. Zira eserlerinin tamamının adını söylesin, ben de biyografisinde yazayım diye kendisinden rica ettiğimde, ‘Buna gücüm yetmez. Telif ettiğim eser sayısı o kadar çoktur ki, çoğunun adını unuttum, şu an sayamam. Çoğu muhtasardır. En büyüğü ve en faydalısı *Şerhu Kavâ’idi’l-Îrâb* ve *Şerhu Kelimeteyi’ş-Şehâde*’dir.’ demiştir.

Hadis ilimlerinde de muhtasar eserleri vardır. Tefsir konusunda ise üç forma kadar *et-Teyisîr* adlı muhtasar bir eseri vardır. Bunu ilk defa kendisinin yaptığını, öncesinde kimsenin yapmadığını söylerdi. Zira Hoca, Zerkeşi’nin *el-Burhân*’ı ve Celâl el-Bulkînî’nin *Mevâkı’u’l-Ulûm*’undan haberdar değildi.

İnanç konularında sağlam bir akideye, tasavvufta ise güzel inanca sahipti. Hadisi dayanak kabul edenleri sever, bid’at ehlinden asla hoşlanmazdı. İlerleyen yaşına rağmen çokça ibadet eder, bolca sadaka verir hatta kendisine bir şey bırakmazdı. Karakteri düzgün, kalbi temizdi. Hasımlarına tahammülü geniş, eziyetlerine sabrı büyük, ilmi ise gerçekten çok genişti.

قال السيوطي: شيخنا العلامة أستاذ الأستاذين محيي الدين أبو عبد الله الكافيجي، وُلِدَ سنة ثمانٍ وثمانين وسبعمائة، واشتغل بالعلم أول ما بلغ ورحل إلى بلاد العجم والتتر، ولقي العلماء الأجلاء فأخذ عن شمس الفناريّ والبرهان حيدرة والشيخ واجد وابن فرشته شارح المجمع وحافظ الدين البزازي وغيرهم، ودخل القاهرة وأخذ عنه الفضلاء والأعيان، ووُلِّي مشيخة الشيخونية لما رغب عنها ابن الهمام، وكان إماما كبيرا في المعقولات كلها؛ الكلام وأصول الفقه والنحو والتصريف والإعراب والمعاني والبيان والجدل والمنطق والفلسفة والهيئة بحيث لا يشقُّ أحدٌ غباره في شيءٍ من هذه العلوم، وله اليد الحسنة في الفقه والتفسير والنظر في علوم الحديث وألّف فيه.

وأما تصانيفه في العلوم العقلية فلا تُحصى بحيث إنّي سألته أن يسمي لي جميعها لأنكبتها في ترجمته، فقال لا أقدر على ذلك، قال: ولي مؤلفات كثيرة نسبتها فلا أعرف الآن أسماءها وأكثرها مختصرات، وأجلّها وأنفعها على الإطلاق شرح قواعد الإعراب وشرح كلمتي الشهادة.

وله مختصر في علوم الحديث ومختصر في علوم التفسير مسمّى بالتيسير قدر ثلاث كراريس، وكان يقول: إنه اخترع هذا العلم ولم يسبق إليه. وذلك لأن الشيخ لم يقف على البرهان للزركشي، ولا على مواقع العلوم للجلال البلقيني.

وكان صحيح العقيدة في الديانات، حسن الاعتقاد في الصوفية، محبًا لأهل الحديث، كارها لأهل البدع، كثير التعبّد على كبر سنّه، كثير الصدقة والبذل لا يبقى على شيء، سليم الفطرة، صافي القلب؛ كثير الاحتمال لأعدائه، صبورا على الأذى واسع العلم جدا.

On dört yıl mülâzımı oldum. Yanına her gittiğimde yeni araştırmalarını ve daha önce işitmediğim şeyleri duyardım. Bir gün bana, ‘Zeydun kâimun, cümlesinin i’rabı nasıldır?’ diye sordu. Ben de ‘Çocuk yerine konduk, bunlar soruluyor.’ deyince bana, ‘Zeydun kâimun, ibaresinde yüz on üç konu var.’ dedi. Ben de ‘Hepsini öğreninceye kadar bu meclisten kalkmayacağım.’ dedim. Bunun üzerine notlarını çıkardı ve ben o notların hepsini kendim için istinsah ettim. Şeyh, 879/1474 senesi Cemâziyelevvel ayının dördünde cuma gecesi şehid olarak vefat etti.” Bunlar merhum Suyûtî’nin anlattıklarıdır.

Merhum Şeyh’in istisna konusunda bir risâlesini de gördüm. Risâlede küçük ya da büyük ne kadar husus varsa hepsini ortaya koymuştu. Yine bu risâlede daha önce kulakların işitmediği hoş latifeler de zikretmiştir. Risâleyi bizzat okudum, inceledim ve çok faydalandım. Allah ruhunu şâd etsin.

Şeyh Abdüllatîf el-Makdisî

Şeyh Abdüllatîf el-Makdisî bu devrin tarikat şeyhlerinden ârif bir zâttır.

Bir icâzette kendi eliyle soyunu şöyle yazmıştır: “Şeyh Abdüllatîf bin Abdurrahman bin Ahmed bin Ali bin Gânim el-Makdisî el-Ensârî, 786/1384 yılı Receb ayının yirminci gecesine denk gelen cuma gecesi doğdu.”

İlk zamanlarda ilimle uğraşırken sonraları tasavvuf yoluna meyletmeye başladı. Allah’ı hakkıyla bilen bir zât olan Şeyh Abdülazîz’in hizmetine girdi. O da ona irşad icâzeti verdi. Şeyh Zeynüddin el-Hâfi, mübarek Kudüs şehrine geldiği zaman Şeyh Abdüllatîf onu evinde misafir etmiş ve çok iyi ağırlamıştı. Bundan sonra ona olan ilgisi daha da arttı.

Şeyh Zeynüddin el-Hâfi, Hicaz’a gidince Şeyh Abdüllatîf de onunla birlikte gitmek istedi. Şeyh Zeynüddin el-Hâfi buna izin vermedi. Çünkü Şeyh Abdüllatîf’in annesi çok kıymetli bir hanımdı ve o günlerde hasta olmuştu. Bu yüzden Şeyh Zeynüddin ona annesinin hizmetinde kalmasını söyledi ve hac dönüşü muradını mutlaka yerine getireceğine dair ona söz verdi.

لازمته أربع عشرة سنة، فما جئته من مرة إلا وسمعت منه من التحقيقات والعجائب ما لم أسمعته قبل ذلك، قال لي يوماً: ما إعراب «زيد قائم»؟ فقلت: قد صرنا في مقام الصغار نسأل عن هذا، فقال لي: في «زيد قائم» مائة وثلاثة عشر بحثاً، فقلت: لا أقوم من هذا المجلس حتى أستفيدها، فأخرج لي تذكرتها [٢٢] فكتبتها منه. تُوفِّيَ الشيخ شهيداً بالأشهاد ليلة الجمعة رابع جمادي الأولى سنة تسع وسبعين وثمانمائة، هذا ما ذكره السيوطي رحمه الله تعالى.

ورأيت للمولى المذكور رسالة في مسألة الاستثناء، لم يغادر صغيرة ولا كبيرة إلا أحصاها، وأورد فيها لطائف لم يسمعها آذان الزمان، ولقد طالعتها وانتفعت بها، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ.

١٠ الشيخ عبد اللطيف المقدسي - ومن مشايخ الطريق في زمانه العارف بالله الشيخ عبد اللطيف المقدسي.

كتب هو بخطه نسبه في بعض كتاب الإجازة هكذا: عبد اللطيف بن عبد الرحمن ابن أحمد بن علي بن غانم المقدسي الأنصاري، وُلِدَ قُدْسَ سُرِّهِ فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ الْمَوْفِيَّةِ لِلْعَشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَجَبٍ لِسَنَةِ سِتِّ وَثَمَانِينَ وَسَبْعِمِائَةٍ.

١٥ اشتغل أولاً بالعلم الشريف، ثم غلبه الميل إلى طريق التصوف، واتصل بخدمة الشيخ العارف بالله الشيخ عبد العزيز، وأجازه للإرشاد، ولما وصل الشيخ زين الدين الخافي إلى القدس الشريف أنزله الشيخ عبد اللطيف في بيته، وأكرمه غاية الإكرام وصاحب معه، وحصل له ميل عظيم إليه.

٢٠ ولما توجه الشيخ زين الدين الخافي إلى الحجاز أراد الشيخ عبد اللطيف أن يسافر معه، فمنعه الشيخ زين الدين الخافي، لأنه كانت أم الشيخ عبد اللطيف امرأة شريفة مرضت في تلك الأيام فأمره الشيخ زين الدين أن يقوم بخدمة والدته ووعد له أن يحصل مراده عند المراجعة من الحج.

Şeyh Zeynüddin şerefli Kudüs'e dönünce onunla birlikte Horasan'a gitti. Onun emriyle halvete oturdu, nefis terbiyesi ve mücadelesiyle meşgul oldu. Daha sonra şeyhin isteği üzerine Câm'a gitti. Şeyh Ahmed Nâmîkî el-Câmî'nin kabri başında kırk günlük halvete girdi. Bu süre içinde kendisinde ortaya çıkan hâlleri mektup yoluyla Şeyh Zeynüddin'e bildiriyordu. Sonunda zafer işareti gözükünce durumu Şeyh'e bildirdi. Şeyh de ona irşad icâzeti verdi. Oradan ayrılıp Dimaşk'a, oradan da Anadolu'ya geçti ve Konya'ya yerleşti.

Şeyh Abdülatîf'in şöyle dediği anlatılır: "Konya'ya geldiğimde önce Şeyh Celâleddin el-Belhî'nin kabrini ziyaret ettim ve gördüm ki bedenim çıplakmış. Sonra Şeyh Sadreddin el-Konevî'nin mezarını ziyaret ettim. Mezarın üzerinde ahşap bir pencere vardı. Eteğimden tutup beni bu pencerenin içine, kendine doğru çekti. Daha sonra Şeyh Şemseddin et-Tebrîzî'nin mezarını ziyaret ettim, kendisine dua etmemi istedi. Ben de ona dua ettim. Daha sonra Bursa'ya gittim. Seyahatimin ilk gününde atımın üzerinde uyurken birisinin, 'Mârifet ehli seni bekler, acele et!' dediğini işittim. Lakin sesin sahibini göremedim. Şâban ayının ilk günü Bursa'ya geldim. Şâban ayının son on gününün başından Ramazan ayının sonuna kadar âlimlerden bir grupla halvete girdim. Bu halvetin ilk günü birinin, 'Bu, dünyada benzeri olmayan cennetten bir topluluktur.' dediğini işittim."

Her kelimesinin ilk harfi silsilesindeki kişilerin adlarının ilk harflerini gösteren iki beyti vardır. Beyitler şöyledir:

Zeyn izzetimi yüceltti, varlık şekli kıymet biçilemez yola vâsıl olmuş
 Ey güven içinde uyuyan dostlar!
 Bütün izler yok olduğundan sırrımı açıklamak câiz oldu
 Zaten korunması gerektiğinde onu korumuş olmak şeref olarak ona yeterlidir

ولمّا عاد الشيخ إلى القدس الشريف توجّه هو معه إلى خراسان، وقعد بأمره في الخلوة، واشتغل بالرياضات والمجاهدات، ثم ذهب بأمر الشيخ إلى بلدة جام، وقعد هناك للخلوة الأربعينيّة على مرقد الشيخ أحمد النامقيّ الجاميّ، وكان يعرض ما عرض له من الأحوال على حضرة الشيخ زين الدين بطريق المراسلة، ووردت له ٥ آخر الأمر آية النصر فعرضه على الشيخ، فكتب الشيخ إليه كتاب الإجازة للإرشاد، ثم ارتحل إلى دمشق الشام، ثم ارتحل إلى بلاد الروم ودخل مدينة قونية. [٢٢٢]

رُوي أنه قال: لما دخلت مدينة قونية زرت أولاً مزار الشيخ جلال الدين البلخي، فرأيت بدني عريانا. قال: ثم زرت مزار الشيخ صدر الدين القونويّ وكان على مزاره شباك من خشب، فجذبني هو من ذيلي من داخل الشباك إليه. قال: ثم زرت مزار الشيخ شمس الدين التبريزيّ، فالتمس مني أن أصليّ عليه. قال: فصلّيت عليه، قال: ١٠ ثم توجهت إلى مدينة بروسه، فسمعت أول يوم من سفري وأنا نائم على ظهر فرسي قائلاً يقول: ينتظرك أهل المعرفة فأسرع، ولكن لم أر قائله، قال وقدمت مدينة بروسه في أول شهر شعبان، وقعدت للخلوة مع جماعة من العلماء من أول العشر الأخير من شعبان إلى آخر رمضان. فسمعت في أول يوم من تلك المدة قائلاً يقول: هذه جمعيّة ١٥ من الجنة لا يوجد مثلها في الدنيا.

وله بيتان أشار بأول حرف من كل كلمة منهما إلى أول حرف من أسماء رجال سلسلته. وهما هذان:

علا زين عزّي يا حباب مهبجا نجياً عل نهج غلاً نوع كونه
عفا كل رسم جاز سري متي عني كفاه جري بحر زها حين عونيه

Bu silsiledeki kişilerin isimleri sırasıyla şöyledir: Abdüllatîf el-Kudsî, Zeynüddin el-Hâfî, Abdurrahman eş-Şureysî, Yûsuf el-Acemî, Hasan eş-Şimşîrî, Mahmud el-İsfahânî, Nûreddin en-Natanzî, Ömer es-Sühreverdî, Necîb es-Sühreverdî, Ahmed el-Gazzâlî, Ebû Ali en-Nessâc, Ebû Ali Kerkân, Ebû Osman el-Magribî, Ebû Ali el-Kâtib, Ebû Ali er-Rûzbârî, Cüneyd el-Bağdâdî, Serî es-Sakatî, Mâruf el-Kerhî, Ali bin Mûsâ er-Rızâ, Mûsâ Kâzım, İmam Ca'fer es-Sâdık, İmam Muhammed Bâkır, İmam Zeynelâbidîn, İmam Hüseyin bin Ali ve İmam Ali bin Ebû Tâlib (*kv*)'dir. Allah hepsinden razı olsun.

Anlatıldığına göre, bu tarikat mensuplarının işi zararın uzaklaştırılması, faydanın kazanılması, kardeşlerle dayanışma ve düşmanlara direniştir. Şeyh Abdüllatîf el-Kudsî'den Şeyh Abdülazîz'in tarikatının mirası olarak bu durum ortaya çıktı. Aksi hâlde Zeyniyye tarikatı için böyle bir durum söz konusu değildir. *Kitâbü't-Tuhfe fî Beyâni'l-Makâmât ve'l-Merâtib* adında bir eseri vardır.

Merhum, 856/1452 senesi Rebülevvel ayının başında bir perşembe günü, Bursa Kalesi'nde vefat etti. Yine Bursa'da kendisine ait zâviyenin yanına defnedildi. Kabri üzerinde bir türbe vardır ve mübârek sayılır. Allah yüce sırrını mübârek kılsın.

20 **Şeyh Abdürrahim el-Merzifonî**

Bu devrin Allah'ı bilen şeyhlerinden biri de Şeyh Abdürrahim bin el-Emîr Azîz el-Merzifonî'dir.

Merzifon'da doğdu. Mısır'a gitti. Orada Allah'ı hakkıyla bilen Şeyh Zeynüddin el-Hâfî ile karşılaştı. Onunla arkadaşlık etti ve onu çok sevdi.

وأسماء رجال^١ سلسلته هذه على الترتيب: عبد اللطيف القدسي، ثم زين الدين الخافي، ثم عبد الرحمن الشريسي، ثم يوسف العجمي، ثم حسن الشمشير، ثم محمود الإصفهاني، ثم نور الدين النطنزي، ثم عمر السهروردي، ثم نجيب السهروردي، ثم أحمد الغزالي، ثم النساج^٢ أبو علي، ثم كركان^٣ أبو علي، ثم [أبو]؛ عثمان المغربي، ثم أبو علي الكاتب، ثم أبو علي الروذباري، ثم جنيد البغدادي، ثم سري السقطي، ثم معروف الكرخي، ثم علي ابن موسى الرضا، ثم موسى الكاظم، ثم الإمام جعفر الصادق، ثم محمد الباقر، ثم الإمام زين العابدين، ثم الإمام حسين بن علي، ثم الإمام علي بن أبي طالب [٢٣] كرم الله وجهه ورضي الله تعالى عنهم.

رُوي أن اشتغال أهل هذا الطريق لأجل دفع الضرّ وجلب النفع ومعاونة الإخوان ومقابلة الأعداء. إنما ظهر من الشيخ عبد اللطيف القدسي وراثه من طريقة الشيخ عبد العزيز وإلا فلا مساع لذلك في طريق الزيتية. وله تصنيف مسمى بكتاب التحفة في بيان المقامات والمراتب.

مات رحمه الله تعالى في قلعة بروسه في يوم الخميس غرة شهر ربيع الأول لسنة ست وخمسين وثمانمائة. ودُفن بمدينة بروسه عند الزاوية المنسوبة إليه، وعلى قبره قبة يُزار ويُتبرك به، قدّس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ عبد الرحيم المرزيفونّي - ومنهم العارف بالله الشيخ عبد الرحيم بن الأمير عزيز المرزيفونّي.

وُلد رحمه الله تعالى بمرزيفون، ثم سافر إلى البلاد المصرية، ولقي هناك الشيخ العارف بالله الشيخ زين الدين الخافي وصاحب معه، ثم أحبه محبة عظيمة،

١ ن، ط: -رجال.
٢ ط: الفساج.
٣ أ، ن، ط: أبي.
٤ أ، ن، ط: أبي.
٥ ط: -الشيخ.

Onun yanında Hâf'a gidip onunla birlikte sayısız halvete katıldı. Kelime-i tevhîd telkinini ondan aldı ve mübârek hırkayı onun elinden giydi. Yanında çok yüksek makamlara erişti. Onun eriştiği mertebelere erişip elde ettiği şeyleri elde etti.

5 Şeyh Zeynüddin el-Hâfî ona irşad icâzeti verdi ve *Avârifü'l-Ma'ârif* ve Şeyh Şihâbüddin es-Sühreverdi'nin *A'lâmü'l-Hüdâ* adlı eserini başkalarına rivayet etme izni verdi. Yine ona *el-Vasâya'l-Kudsîyye* adlı eserini ve diğer eserleriyle rivayet ettiklerini başkalarına rivayet etme izni verdi. Ardından onu Anadolu'daki memleketi Merzifon'a gönderdi. O Merzifon'a gitmek için yola çıkınca ardından, "Anadolu'ya bir aşk ateşi gönderdim." dedi.

10 Şeyh Abdürrahim memleketine varınca Sultan Murad Han ona Merzifon'daki imaret vakıflarından her gün için beş dirhem bağladı. Bir süre sonra bu maaşı üç dirhem daha artırdı. Ayrıca yıllık gelirden de on ölçek bağladı. Şeyhe bunu neden kabul ettiği sorulduğunda, "Zararı yok, birçok eli tek bir elde topladık. Bu lokmayla da nefsin ağzını kapattık." dedi.

15 Şeyh memleketi Merzifon'da vefat etti ve oraya gömüldü. Sırrı mukaddes olsun. Mezarı civarda meşhur olup ziyaret edilir ve mübarek sayılır. Sayılamayacak kadar çok açık ve mânevî kerâmetleri vardı. Aşkın hâllerine dair Türkçe bir şiiri vardır. Şiirlerinde kendisine Rûmî lakabını takmıştır. Sırrı mukaddes olsun.

20 Zeynüddin el-Hâfî'nin başka bir halifesi daha vardı. Onun adı da Abdülmü'tî idi. Bu üç kişi Abâdile (Abdullahlar) diye anılırdı. Merhum Mağrib memleketlerinden birinde doğdu. Mâlikî mezhebine mensuptu. Sonra Şeyh Zeynüddin el-Hâfî'nin hizmetine girdi. Onun yanında tarikat eğitimini tamamladı ve Şeyh ona irşad icâzeti verdi. Daha sonra Mekke-i Mükerrreme'ye -Allah şeref ve şânını artırsın- yerleştiği için Harem Şeyhi lakabıyla anılır oldu. Her yerde meşhur olmuş, açık ve mânevî kerâmetleri vardı.

وسافر معه إلى خاف، واختلى عنده خلواتٍ كثيرة، وتلقّن منه ذكر لا اله الا الله ولبس منه الخرقة المباركة ونال عنده المقامات العالِيّة، ووصل إلى ما وصل وحصل ما حصل.

ثم أجازته الشيخ زين الدين الخافيّ أجازة الإرشاد وأجاز له أن يروي عنه كتاب عوارف المعارف وكتاب أعلام الهدى» للشيخ شهاب الدين السهروردي، وأجاز له أن يروي عنه تصنيفه الموسوم بالوصايا القدسيّة وسائر مؤلفاته ومروياته، وأرسله إلى وطنه مرزيفون من بلاد الروم، وقال بعد ذهابه إليه: أرسلت إلى بلاد الروم نار العشق.

ولمّا وصل إلى وطنه عَيّن له السلطان مراد خان من أوقاف عمارته بمرزيفون خمسة دراهم كلّ يوم، ثم زاد عليها ثلاثة وعَيّن له كلّ سنة عشرة أمداد من العَلّة، ولمّا سئل الشيخ عن قبوله هذه الدراهم، قال: لا بأس به، حصرنا الأيادي المختلفة في اليد الواحدة، وسددنا بتلك اللقمة فم النفس.

مات قُدّس سرّه بوطنه مرزيفون ودُفِنَ هناك وقبره مشهور هناك [٢٣٣] يُرَاو وَيُتَبَرَّكُ به، وله كراماتٌ عيانيّة ومعنويّة خارجة عن العدّ والإحصاء. وله نظم بالتركّيّة مشتمل على أحوال العشق، يلقّب نفسه في نظمه بالروميّ، قدّس الله تعالى روحه.

وللشيخ زين الدين الخافيّ خليفة أخرى اسمه عبد المعطي، وكان يسمي هؤلاء الثلاثة بالعبادلة، وُلِدَ رحمه الله تعالى بالبلاد الغربيّة وكان مالكي المذهب، ثم وصل إلى خدمة الشيخ العارف بالله تعالى زين الدين الخافيّ، وأكمل عنده الطريقة وأجازته للإرشاد، ثم توطّن بمكة الشريفة زادها الله تعالى تشريفا وتكريما، ولقّب بشيخ الحرم، وله كرامات عيانيّة ومعنويّة مشهورة في الآفاق.

Mahmud es-Sindî'den nakledildiğine göre, yaşı yüz yirmiye yaklaşmış olmasına rağmen yüzünde hiçbir ağarma yoktu. Zeynüddin el-Hâfi, Hoca Ubeydullah es-Semerkandî ve Seyyid Kâsım el-Envâr ile arkadaşlık etti. Sindî şöyle demiştir: “Birkaç yıl hac ziyaretinde bulundum ve Mekke’de
5 Şeyh Abdülmu’tî ile karşılaştım. Çok güçlü bir nefis mücadelesi ve insanlardan uzak kalma gayreti içinde olduğunu gördüm. Bu yüzden onu çok sevdim.

Bir gün bana, ‘Hoca Ubeydullah es-Semerkandî’yi gördüğünü işittim. Onu bugün görsen tanır mısın?’ diye sordu. Ben ‘Evet’ deyince “İşte bak,
10 o tavaf yapıyor.” dedi. Hemen tavaf mahalline gittim ve Allah’ın evini tavaf ettiğini gördüm. Ben de tavafa başladım. Ben tavafı bitirmeden o Makâm-ı İbrâhim’e gitti ve namaz kılmaya başladı. Ben de tavafı bitirince Makâm-ı İbrâhim’e gidip namaza başladım. Selâm verdiğimde Hoca Ubeydullah’tan eser yoktu. Şeyh Abdülmu’tî’in yanına geldim ve bana, ‘Anladım ki sen
15 Hoca Ubeydullah’ı tanıyorsun.’ dedi. Bir müddet sonra Semerkand’a gittim ve Hoca Ubeydullah’ın hizmetine girdim. Beni görünce, ‘Olanları kimseye anlatma!’ dedi. Sonra Mekke’ye gittim ve Şeyh Abdülmu’tî’in insanlar arasında meşhur olduğunu gördüm. Etrafında çok sayıda insan toplanmıştı. Hizmetine gittiğimde ise bana, ‘Hoca Ubeydullah’ı sana ben tanıttım.
20 O da beni insanlara tanıttı.’ dedi.”

Bu önde gelen şeyhler şeyh, ârif Zeynüddin el-Hâfi’nin halifeleridir. Her ne kadar Anadolu’ya gelmedikleri için menkıbelerini zikretmek bize düşmese de teberrüken ve saygı kabilinden onu analım. Zira salihlerin zikri ile yeryüzüne rahmet iner.

[Zeynüddin el-Hâfi]

Zeynüddin el-Hâfi diye meşhur olan şeyhin adı Zeynüddin Ebu Bekr bin Muhammed bin Muhammed’dir. Merhum Horasan beldelerinden Hâf kasabasında, 15 Rebîülevvel 757 tarihinde dünyaya geldi. Zâhirî ve bâtinî ilimlerin tamamını bilirdi. Şeriat ve sünnete uymada tam başarılıydı. Bu hâl,
30 bu tarikata mensup olanlar arasında en büyük kerâmetlerden sayılmıştır.

نُقل عن المولى محمود السندي الذي قد نيف سنه على مائة وعشرين ولم يظهر في محاسنه بياض، وقد صاحب الشيخ زين الدين الخافي والخواجه عبيد الله السمرقندي والسيد قاسم الأنوار، إنه قال: حججت في بعض السنين، ولقيت بمكة الشيخ عبد المعطي، ورأيت على الرياضة القويّة والإنقطاع عن الناس، وأحبته محبة عظيمة.

فقال لي يوماً: سمعت أنك رايت الخواجة عبيد الله السمرقندي، وهل تعرفه إذا رأيت اليوم؟ قال: قلت نعم، قال: وها هو في الطواف. فذهبت إلى المطاف فرأيت يطوف بالبيت واشتغلت أنا أيضا بالطواف، وقبل فراغي عن الطواف ذهب هو إلى مقام إبراهيم واشتغل بالصلاة، فلما أتممت الطواف ذهبت إلى مقام إبراهيم وشرعت في الصلاة، فلما سلمت لم أر أثرا من الخواجة عبيد الله، قال: فأتيت الشيخ عبد المعطي، فقال: عرفت أنك تعرف الخواجة عبيد الله، قال: وبعد مدة سافرت إلى سمرقند وذهبت إلى خدمة الخواجه عبيد الله، فلما رأني قال لي: أكنتم ما جرى. قال: ثم ذهبت إلى مكة فوجدت الشيخ عبد المعطي اشتهر بين الناس، واجتمع عليه جماعة عظيمة، قال: ولما ذهبت إلى خدمته قال لي: شهرت الخواجه عبيد الله عندك وهو شهرني عند الناس. [٢٤]

وهؤلاء المشايخ الأعلام من خلفاء الشيخ العارف بالله زين الدين الخافي، ولا علينا أن نذكر بعضا من مناقبه الشريفة وإن لم يدخل بلاد الروم تبركا بذكره وتيمنا به إذ عند ذكر الصالحين تنزل الرحمة.

وهو الشيخ زين الدين أبو بكر بن محمد بن محمد المشهور بزین الدين الخافي، وُلِدَ رحمه الله تعالى بقصبة خاف من بلاد خراسان في الخامس عشر من شهر ربيع الأول لسنة سبع وخمسين وسبعمئة، كان جامعا للعلوم الظاهرة والباطنة وموفقا بمتابعة الشريعة والسنة، وكان ذلك من أعلى الكرامات عند أهل هذه الطريقة.

Şeyh Nüreddin Abdurrahman el-Mısıri'den tasavvuf ilmini aldı. Şeyh de ona icâzet verdi. İcâzette şöyle yazmıştı: “Halvetî, gaybî olayları ve fütûhâtı kabul etmeyi hak ettiğinde Allah’a istihare ettim ve onu bilinen halvetime dâhil ettim. Bu halvet, Allah’ın lutfuyla yedi gün sürdü ve orada Allah’ın pek çok lutfuna mazhar oldum. Allah dördüncü gecede hediye ve lutuf kapılarını ona açtı. Makamların derecelerindeki yükselişi arttıkça arttı ve nihayet tevhidin hakikati makamına erişti. Yedi gün olmadan şuhûd’l-cem’ makamındaki ayrılık düğümleri çözüldü. Yedinci günü tamamladığında ise hakikat ehlinin dilinde cem’u’l-cem’ diye işaret edilen tevhidin zâtî hakiki pırlantıları ona görüldü. Bu onun henüz yükselme ve gelişmedeki kabiliyeti sebebiyledir. Allah’tan niyazım onu tamamen kendisine erdirmesi, dâim bekâ üzere bırakması ve onu Allah’a karşı gelmekten sakınanlara önder eylesidir.”

Şöyle dediği anlatılır: “İcâzetnâmemi aldıktan sonra Horasan’a gittiğimde icâzetnâmeyi Bağdat’ta unuttuğumu gördüm. Uzun bir aradan sonra Mısır’a döndüğümde Şeyh ölmüştü. Halvethanesine girdiğimde benim için yazdığı icâzetnâmenin aynısını gördüm. Bende ki ile aralarında sadece harf sayısı bakımından az miktarda fark vardı. Başıma gelenleri biliyor muydu da benim için bir icâzet daha yazmış ve onu halvethanesine koymuştu. Yoksa bu, icâzetnâmemin diğer nüshası mı? Bilmiyorum. Her iki durumda da bu onun açık bir kerâmetidir. Zira halvethanenin kapısı açıktı ve herkes girip çıkıyordu. İcâzetnâmemin olduğu gibi kalması kuşku götürmez bir kerâmettir.”

Yine Şeyh’ten nakille şöyle anlatılır: “Şeyhin birçok dervişe giydirdiği bir tacı vardı. Bağdat’a döndüğüm zaman tacı bana verdi. Bir gün Geylânî Tacının Pîri denen bir adam onu benden istedi. Ben de tarikat ehlinin arasında bilinen mürüvvet şartıyla tacı ona verdim. Rüyamda taç benden yardım isteyip isimlerini sayarak, ‘Beni bu tarikatın önde gelen üstatları giydi. Şimdi ise sen beni işi gücü şarap içmek olan bir adama verdin.’ dedi. Uyanınca adamı aramaya başladım ve onu bir meyhanede sarhoş hâlde buldum. Yanımdaki arkadaşım tacı adamın başından aldı ve oradan geri döndük.”

وأخذ التصوّف عن الشيخ نور الدين عبد الرحمن المصري، وكتب له كتاب الإجازة، وذكر فيه أنه لما استحق الخلوة وقبول الواردات الغيبية والفتوحات استخرت الله تعالى وأحليته خلوتي المعهودة، وهي سبعة أيام من الله تعالى فيها عليّ بما منّ بفضله، ففتح الله عليه أبواب المواهب من عنده في الليلة الرابعة، وازداد في الترقّيات في درجات المقامات إلى مقام حقيقة التوحيد، وانحلت منه قيود التفرقة في شهود الجمع قبل إتمام الأيام السبعة، ثم في إتمامها ظهر له لوازم التوحيد الحقيقي الذاتي المشار إليه على لسان أهل الحقيقة بجمع الجمع، وهو لقوة استعداده بعد في الترقّي والزيادة، وإني على رجاء من الله أن يأخذه منه إليه تماما ويقيه بقاء دواما ويجعله للمتقين إماما.

وحكي عنه أنه قال: لما أخذت كتاب الإجازة وسافرت إلى خراسان نسيت الكتاب في البغداد، ولما رجعت إلى مصر بعد أمد بعيد وجدت الشيخ قد مات، ودخلت خلوته فوجدت فيها كتاب الإجازة الذي كتبه لي بعينه، ولا تفاوت بينهما إلّا في عدّة حروف، ولا أدري أنه عرف ما جرى عليّ وكتب كتاب الإجازة ووضع في الخلوة لأجلي أم كان هو نسخة أخرى من الكتاب المذكور، وعلى كلا التقديرين هو من كراماته الظاهرة. لأن الخلوة مفتوح الباب [٣٢٤] يدخلها كل أحد، وبقاء الكتاب المذكور فيها على حاله كرامة بلا شك.

وحكي عنه أيضا أنه قال: كان لشيخي تاج ألبسه لكثير من الفقراء وأعطاه لي عند مراجعتي إلى بغداد، وسأل مني التاج المزبور، هناك رجل يُقال له بير تاج الكيلاني فأعطيته إياه على شرط المروّة المعهودة بين أهل الطريقة، فاستغاث التاج المذكور لدي في المنام وقال: قد لبسني أكبر هذه الطريقة، وعدّ أسماءهم، والآن أعطيتني^٢ لرجل مشغول بشرب الخمر. فطلبت الرجل فوجدته سكران في بيت الخمّارين، فأخذ ريفقي التاج من رأسه ثم رجعنا.

١ ط: -الله.

٢ ط: فيهما.

٣ ط: اعطيتني.

Şeyh Zeynüddin, 838/1434 senesinin 2 Şevval'inde pazar gecesi vefat etti. Seksen bir yıl yaşadı. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Pîr İlyas el-Amâsî

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Pîr İlyas el-Amâsî'dir.

5 Devrinde üstünlükleriyle bilinen âlimlerdendi. Sırrı mukaddes olsun. Amasya'nın bir nahiyesinde yaşıyordu. Emîr Timur, Amasya'dan geçerken onu da alıp Şirvan'a gönderdi. Orada ona yetecek kadar maaş bağladı. İstemeden orada ikamet etse de öğrencilere müderrislik yaptı. Bu arada ârif bir zât olan Pîr Sadreddin eş-Şirvânî ile tanıştı. Onunla birlikte kırk günlük
10 halvete katıldı. Burada nefis terbiyesi ve mücadelesiyle meşgul oldu.

Şeyh Sadreddin ümmî idi. Bu yüzden de Pîr İlyas'ın tahsili az bir zaman sürdü. Sonrasında Şirvan'dan ayrılıp memleketine döndü. Memleketinde on iki sene nefis terbiyesi ve mücâhedesıyla meşgul oldu. Horasan'da Zeynüddin el-Hâfî'nin ününü işitince oraya gitmek istedi. Gördüğü bir rüyada
15 Peygamber Efendimizin (*sav*) ona, "Ey İlyas, Sadreddin'e git." demesi üzerine onun emrine tâbi olarak oraya gitti. Horasan'a yaklaştığı sırada Şeyh Sadreddin arkadaşlarına, "Bugün İlyas Efendi geliyor, onu karşılayın." dedi. Pîr İlyas gelir gelmez şeyhin elini öptü. Şeyh de ona, "Efendi, Peygamber'in (*sav*) yol göstermesi herkese nasip olacak bir şey değildir." dedi. Uzun bir
20 süre burada şeyhin hizmetinde bulundu. Nefis terbiyesi ve mücadelesiyle meşgul oldu. Sonra şeyhin de izniyle yakınlarını ziyaret etmek için memleketine geldi.

Şeyh Sadreddin'in öldüğünü duyunca memleketinde irşadla bizzat meşgul oldu. Amasya'da bulunan bahçesinde vefat etti. Cenaze yıkayıcısı
25 naaşını sedir üzerine koyduğunda bir anda nehirler üzerine koyduğunu, İlyas Efendi'nin ise düşmemek için sedirin kenarına eliyle tutunduğunu gördüğü hikâyesi meşhurdur. Savadiye denen yere gömüldü. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

مات الشيخ زين الدين في ليلة الأحد الثانية من شهر شوال سنة ثمان وثلاثين
وثمانمائة. ومدة عمره واحد وثمانون سنة قَدَّسَ اللهُ سره العزيز.

الشيخ پير إلياس الأماسي - ومنهم الشيخ العارف بالله پير إلياس الأماسي.

كان قَدَّسَ سرُّه من العلماء المشتهرين بالفضل في زمانه، وكان ساكنا في نواحي
اماسيه ولمَّا اجتاز بها الأمير تيمور أرسله إلى ولاية شروان وعين له فيها ما يكفي
لمعاشه، فسكن فيها بالاضطرار يُدرِّس فيها للطلبة، وصاحب فيها الشيخ العارف بالله
پير صدر الدين الشرواني وجلس عنده في الخلوة الأربعمينيَّة واشتغل فيها بالمجاهدات
والرياضات.

وكان الشيخ صدر الدين أميًّا ولهذا كان يحصل المولى المذكور فترة في بعض
الأوقات وبالأخرة ارتحل من شروان إلى بلاده. واشتغل في وطنه بالمجاهدات
والرياضات اثنتي عشرة سنة، ولمَّا بلغه صيتُ زين الدين الخافي بخراسان أراد أن
يتوجَّه إليه، فرأى رسول الله صلى الله عليه وسلم في المنام، وقال له: يا إلياس توجَّه
إلى صدر الدين، فتوجَّه إليه بأمره صلى الله عليه وسلم، ولمَّا قرب منه قال الشيخ
صدر الدين لأصحابه: اليوم يجيء المولى إلياس، فعليكم بالاستقبال، ولمَّا حضر قَبْلَ
يدَ الشيخ وقال له الشيخ: أيها المولى لا يتيسَّر لكثير من الناس أن يُرشدَه رسول الله
صلى الله عليه وسلم، وأقام بخدمته مدَّة كثيرة واشتغل بالمجاهدات والرياضات، ثم
توجَّه بإذنه إلى بلاده لصلَّة الرحم.

ولمَّا سمع وفاة [٢٥] الشيخ صدر الدين اشتغل هو بالإرشاد في بلاده. وتُوِّفِيَ
بحديقته ببلدة اماسيه. ومن المشهور أن الغَسَّال لما وضعه على السرير فوق صفة
انهار جانب من الصفة، فأخذ المولى إلياس جانب السرير بيده كيلا يقع، ودُفِنَ
بموضع يقال له سواده، قَدَّسَ اللهُ تعالى سره.

Şeyh Zekerıyyâ el-Halvetî

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Zekerıyyâ el-Halvetî'dir.

Merhum Şeyh Pîr İlyas'ın yanında bulundu. İlyas ölünce arkadaşları yerine kimin geçeceği hususunda Allah'tan gelecek bir işareti gözetlemek üzere halvete girdiler. İşaret Şeyh Zekerıyyâ'yı gösterince ona biat edip etrafında toplandılar.

Büyük bir nefis mücadelesi ve mârifet sahibiydi. Mezarı Amasya'da Saraçlar Camii'nin yanındadır. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Abdurrahman Çelebi

Bu devrin şeyhlerinden biri de Allah'ı hakkıyla bilen Şeyh Abdurrahman Çelebi bin Hüsâmeddin Efendi'dir.

Annesi yukarıda adı geçen Şeyh Pîr İlyas'ın kızıdır. Tasavvuf ilmini Şeyh Zekerıyyâ'dan aldı. Ölümünden sonra da onun yerine geçti. Babasının Gümüş kasabasından olması sebebiyle lakabı Gümüşlüoğlu idi. Âşık ve semâyî seven biriydi. Rüya tâbiri konusunda maharet sahibiydi.

Aşk, vecd ve hâlleri konu alan Türkçe şiirleri vardır. Şiirlerinde babasına nispetle kendisine Hüsâmî lakabını takmıştır. Mezarı Amasya'da Savadiye'deki Yâkub Paşa Zâviyesi'ndedir.

Şeyh Şücâüddin el-Karamânî

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Şücâüddin el-Karamânî'dir.

Şeyh Hâmid el-Kayserî ile arkadaşlık etti. Onunla yaptığı arkadaşlığın bereketiyle nefsinin aşağılığından rûhânîliğin zirvesine yükseldi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Muzafferüddin el-Lârendevî

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Lârendeli Şeyh Muzafferüddin'dir.

O da Hâmid el-Kayserî'nin dostluğuyla şereflenmiştir. Bu sayede yüksek makamlara ve âşikâr kerâmetlere erişmiştir. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

الشيخ زكريا الخلوتي - ومنهم العارف بالله الشيخ زكريا الخلوتي.

كان رحمه الله تعالى من أصحاب الشيخ پير إلياس، ولما مات الشيخ توجه أصحابه وخلوا خلوات راصدين الإشارة من الحق سبحانه وتعالى إلى تعيين من يقوم مقامه، فوقعت الإشارة إلى الشيخ زكريا فعقدوا البيعة معه.

وكان صاحب مجاهدات ومعارف عظيمة، وقبره بجوار مسجد السراجين باماسيه، قدس الله سره وروحه.

الشيخ عبد الرحمن چلبی - ومنهم العارف بالله الشيخ عبد الرحمن چلبی بن المولى حسام الدين.

كانت أمه بنت الشيخ پير إلياس المذكور، وأخذ طريقة التصوف من الشيخ زكريا، وقام بعده مقامه، وكان يلقب بابن كُشَلُو لكون والده من قصبه كمش، وكان عاشقاً ومحبا للسمع، وكان له مهارة في تعبير المنامات.

وكان له نظم كثير بالتركية متعلق بالعشق والوجد والحال، وكان يلقب نفسه في أشعاره بالحسامي نسبةً إلى أبيه. وقبره بزواية يعقوب پاشا بسواد اماسيه.

الشيخ شجاع الدين القره مانی - ومنهم الشيخ العارف بالله شجاع الدين القره مانی. صحب الشيخ حامدا القيصری، وترقى ببركة صحبتته من حضيض نفسانية إلى ذروة روحانية، قدس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ مظفر الدين اللارندوي - ومنهم الشيخ العارف مظفر الدين اللارندوي.

تشرف هو أيضا بصحبة الشيخ حامد المذكور ونال به المقامات العلية والكرامات السنية، قدس الله تعالى سره.

Şeyh Bedreddin ed-Dakîk

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Bedreddin ed-Dakîk'tir.

Hacı Bayram ile dostluk kurmuştu. Bu sayede âşikâr kerâmet ve yüksek makamlara erişmiş, sıra dışı zevkler edinmiştir. Allah yüce sırrını mukaddes kılınsın.

Şeyh Bedreddin el-Ahmer

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Bedreddin el-Ahmer'dir.

O da Şeyh Hacı Bayram ile dostluk kurmuştu. Onunla olan dostluğunun bereketiyle sıra dışı hâllere, açık kerâmetlere ve yüksek makamlara erişmiştir. Allah yüce sırrını mukaddes kılınsın.

Şeyh Baba Nahhâs el-Ankaravî

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Baba Nahhâs el-Ankaravî'dir.

O da Şeyh Hacı Bayram'ın yanında bulunanlardan ve ondan tarikat dersi alanlardandı. Allah yüce sırrını mukaddes kılınsın.

Şeyh Selâhaddin el-Bolevî

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Selâhaddin el-Bolevî'dir.

Hacı Bayram'ın yanında bulunup ondan tarikat dersi alanlardandı. Allah yüce sırrını mukaddes kılınsın.

Şeyh Muslihuddin Halife

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Muslihuddin Halife'dir.

O da Şeyh Hacı Bayram'dan tarikat dersi alanlardandı. Onun yanında öğrenmesi gerekenleri öğrendi ve irşad rütbesine erişti. Allah yüce sırrını mukaddes kılınsın.

Şeyh Ömer Dede el-Bursevî

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Ömer Dede el-Bursevî'dir.

Şeyh Hacı Bayram'dan tarikat dersi alanlardan biri de odur. Onun sayesinde yüksek mertebelere ulaşıp elde edilebilecek her şeye erişti. Sonunda da kendisine irşad icâzeti verildi. İlk tarikat dersini adı geçen Şeyh Hâmid'den aldığı, sonra da Şeyh Hacı Bayram'ın yanında tamamladığı söylenir.

الشيخ بدر الدين الدقيق - ومنهم الشيخ العارف بالله بدر الدين الدقيق، صحب الشيخ الحاج بيرام ونال بصحبته ما نال من الكرامات السنيّة والمقامات العليّة وحصل أذواقا عجيبة، قُدّس سرّه.

الشيخ بدر الدين الأحمر - ومنهم العارف بالله الشيخ بدر الدين الأحمر.

5 صحب هو أيضا الشيخ الحاج بيرام ووصل ببركة صحبتته [٢٢٥] إلى الأحوال العجيبة والكرامات السنيّة والمقامات العليّة، قُدّس الله تعالى سره..

الشيخ بابا نحاس الأنقروي - ومنهم الشيخ العارف بالله بابا نحاس الأنقروي. وهو أيضا من أصحاب الشيخ الحاج بيرام ومن جملة من أخذ منه الطريقة، قدس سره.

10 الشيخ صلاح الدين البولوي - ومنهم الشيخ العارف بالله صلاح الدين البولوي. هو أيضا من أصحاب الشيخ الحاج بيرام وممن أخذ منه الطريقة، قُدّس سرّه. الشيخ مصلح الدين خليفة - ومنهم الشيخ العارف بالله مصلح الدين خليفة. وهو أيضا ممن أخذ من الشيخ الحاج بيرام الطريقة وحصل ما حصل عنده وبلغ رتبة الإرشاد، قُدّس الله سره.

15 الشيخ عمر دده البروسوي - ومنهم الشيخ العارف بالله عمر دده البروسوي. وهو أيضا ممن أخذ من الشيخ الحاج بيرام الطريقة، ووصل منه إلى ما وصل وحصل عنده ما حصل، وأجيز له بالإرشاد. ويقال إنه أخذ الطريقة أولا عن الشيخ حامد المذكور، ثم أتمها عند الشيخ الحاج بيرام قُدّس سرّه.

١ ط: +الله.

٢ ن، ط: - قدس سره.

Şeyh Lutfullah

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Lutfullah'tır. Emîr İsfendiyâr'ın soyundan olup kendisi de emîrlerindendir.

Balıkesir'e yerleşmişti. Dönemin ileri gelenlerinden biri için yapılan ha-
 5 mamın ustalarını izlemek üzere Ankara'ya geldi. Bir gün karşılaştığı Hacı
 Bayram ile sohbet etti ve ona Balıkesir'i anlattı. Bunun üzerine Şeyh Ba-
 lıkesir'i görmek istediğini söyleyince Şeyh Lutfullah da kabul etti ve ona
 "Ne zaman gelirsiniz?" diye sordu. Hacı Bayram, "İstersem hemen şimdi
 giderim. Zira biz fakiriz ve bizi bağlayan bir şey yoktur." dedi. Bunun üze-
 10 rine Şeyh Lutfullah, Hacı Bayram ile birlikte Balıkesir'e gitti. Yolda Hacı
 Bayram önde yürürken Lutfullah'ın dostları ona, "Şeyhin senin hakkında
 büyük himmetleri var. Kırk günlük halvete otursaydın muradına ererdin."
 dedikleri anda Hacı Bayram birden durdu ve onlara, "O, tek bir bakışla
 muradına eriyor." dedi. Bunun üzerine Şeyh Lutfullah atından indi ve Hacı
 15 Bayram'ın ayağını öptü. Bu şekilde Balıkesir'e vardılar. Şeyh burada bir ev
 yaptı ve orada bir müddet kaldı. Bu süre içinde Şeyh Lutfullah ondan çok
 şey öğendi. Yüksek makamlara ve hârikulâde hâllere erişti. Daha sonra Şeyh
 Hacı Bayram Ankara'ya döndü. Şeyh Lutfullah'ı da Balıkesir'de kendi hali-
 fesi olarak görevlendirdi. Şeyh Lutfullah ölene kadar Balıkesir'de yaşadı ve
 20 orada gömüldü. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

الشيخ لطف الله - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ لطف الله، كان من نسل الأمير إسفنديار، وكان من جملة الأمراء.

وقد توطن في بلدة باليكسري، وقد حضر مدينة أنقره للنظر في أمر البنائين للحمام لأجل واحد من أكابر عصره. واجتاز به يوماً الشيخ الحاج بيرام، وتحدث معه ووصف مدينة باليكسري ورغب الشيخ في الذهاب إليها فقبله الشيخ، وقال الشيخ لطف الله: متى تتوجه إليها؟ قال: إن شئت أتوجه إليها الساعة إذ نحن فقراء ولا قيود لنا، فسافر مع الشيخ إلى البلدة المزبورة. وقال أصحاب الشيخ له في الطريق، والشيخ يسير قدامهم: إن للشيخ همة عظيمة في حقك، ولو جلست في الخلوة الأربعمائة لوصلت إلى مرادك، وعند ذلك توقف الشيخ وقال لهم: يصل إلى مراده بنظرة واحدة، فنزل الشيخ لطف الله من فرسه وقبل رجل الشيخ ووصلوا إلى البلدة المزبورة. وبنى الشيخ هناك بيتاً وسكن مدة وحصل الشيخ لطف الله عنده ما حصل ووصل إلى ما وصل من المقامات العلية والحالات البهية، [٢٦] ثم ذهب الشيخ إلى مدينة أنقره، ونصب الشيخ لطف الله خليفة ببلدة باليكسري، وسكن هو بها إلى أن مات فيها ودُفِنَ بها، قدس الله تعالى سره العزيز.

ALTINCI TABAKA

Sultan Mehmed oğlu Sultan Murad Han dönemi âlimleri hakkındadır. Babasının ölümünden sonra 825/1421 senesinde sultan olarak biat aldı. Allah toprağını pak eylesin.

5 **Molla Yegân**

Sultan Murad Han devrinin ilmiyle amel eden, fazilet sahibi âlimlerinden biri olan Molla Yegân'ın adı Mehmed bin Armağan Efendi olup Yegân diye meşhur olmuştur.

10 İlimlerin tamamını Aydınoğlu Beyliği vilâyetinde bulunan bir âlimden tamamladı. Bu adamın adını rahmetli babamdan duymuştum, lakin şimdi hatırlamıyorum. Molla Şemdeddin Fenârî'den ders aldıktan sonra Bursa'daki medreselerden birinde müderris oldu. Molla Şemdeddin Fenârî'den sonra başmüderrislik, müftülük ve kadılık makamlarına geçti.

15 Merhum, Sultan nezdinde saygınlığı ve kıymetli bir konumu vardı. Hem halk arasında hem de seçkinler yanında güvenilir ve beğenilir bir zâttı. Bu durum her şeyi terk edip Hicaz'a gidinceye kadar devam etti. Memleketine döndükten sonra ölünceye kadar herhangi bir görev almadı. Erdemli, zeki, sağlam karakterli biri idi ancak ezberi zayıftı.

20 Beyaz tenli, uzun boylu ve kocaman sakallıydı. Dostlarıyla bir arada bulunmayı sever ve onlara nefis yemekler hazırlardı. Dedem merhum Hayreddin Efendi ondan ders almıştı.

25 Anlatıldığına göre, Molla Yegân Bursa'da kadılık yaparken davanın birinde hüküm verdi. Ancak Molla Fenârî'nin çocukları bu hükme razı olmadılar. Zira ileride bahsedeceğim bir konu yüzünden ona karşı kızgınlıkları vardı. Bu yüzden konuyla ilgili bir celse istediler. Müderrislerden biri onlara, "Bu adam değerli bir âlimdir. Bu konuda mutlaka bir çıkış yolu bulacaktır." diye nasihat etmişse de onun sözüne değer vermediler.

الطبقة السادسة

في علماء دولة السلطان مراد خان ابن السلطان محمد طيب الله ثراه، بُويغ له بالسلطنة بعد وفاة أبيه في سنة خمس وعشرين وثمانمائة.

المولى يكان - ومن علماء عصره العالم العامل والفاضل الكامل المولى محمد بن أرمغان الشهير بيكان، رحمه الله تعالى. ٥

قرأ العلوم كلها على رجل عالم في ولاية الأمير ابن آيدين، كنت سمعت اسمه من الوالد المرحوم، ولم أتذكره الآن، ثم قرأ على المولى شمس الدين الفناري، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس بمدينة بروسه، ثم انتهت إليه رياسة الدرس والفتوى ومنصب القضاء بعد المولى شمس الدين الفناري.

١٠ وكان معظمًا ومكرّمًا عند السلطان مرضيا ومقبولا عند الخواص والعوام، ودام على ذلك إلى أن ترك الكل وسافر إلى الحجاز، ثم عاد إلى بلاده ولم يتول شيئا من المناصب إلى أن مات رحمه الله تعالى. وكان فاضلا ذكيا صاحب طبع قوي إلا أنه كان قليل الحفظ.

١٥ وكان أبيض اللون طويل القامة كبير اللحية. وكان يحب العشرة مع أصحابه ويهيء لهم الأطعمة النفيسة، قرأ عليه جدي مولانا خير الدين رحمه الله تعالى.

رُوي أن المولى يكان حكم بقضية وهو قاض بمدينة بروسه، فأنكر ذلك الحكم أولاد المولى الفناري، وهم كانوا به يتعصبون عليه لأمر سنذكره، فأرادوا عقد المجلس لذلك فنصح لهم بعض المدرسين، وقال: إن هذا الرجل عالم فاضل، ربما يجد المخلص في هذا الأمر فلم يلتفتوا إلى كلامه.

Sonunda meclis kuruldu, Molla Yegân gelince ona, “Verdiğin bu karar pek çok kitaptaki hükme aykırıdır.” diyerek ona oradan nakiller getirdiler. Bunun üzerine Molla Yegân, “İmam Züfer müctehidlerden biri midir?” diye sordu. Onlar “Evet” deyince, “Bu meselede gerekli maslahat sebebiyle onun görüşüne göre hüküm verdim. Eğer bu hükmü nakzedebiliyorsanız edin.” deyince orada bulunanlar hayrete düştüler. Zira hepsi de zayıf görüşün kendisiyle hüküm verilmesi hâlinde güçleneceğini biliyorlardı.

Fenârî'nin çocuklarının ona kızgınlığının sebebi ise şuydu: Molla Fenârî kızını Yegân ile evlendirmek istemiş fakat o kabul etmemişti. Çünkü kızıyla evlenmek üzere önceki hocasıyla aralarında sözleşmişlerdi. Sözünden dönmek istemediğinden bu teklifi kabul etmemişti.

Mehmed Şah

Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Mehmed Şah bin Molla Yegân Efendi'dir.

Bursa Sultâniye Medresesi'nde müderristi. Daha sonra aynı şehirde kadılık görevine getirildi. Kadılığı sırasında da vefat etti. Allah rahmet etsin.

Yûsuf Bâlî

Bu devrin değerli ve fazilet sahibi âlimlerinden biri de Yûsuf Bâlî bin Molla Yegân Efendi'dir.

Merhum, babasından ders aldıktan sonra Bursa medreselerinden birinde müderris oldu. Müderrisliği sırasında da vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin. *et-Telwîh*'in baş kısımlarına yazdığı bir hâşiyesi vardır.

Muhammed bin Beşîr

Bu devrin fazilet sahibi ve değerli âlimlerinden biri de Muhammed bin Beşîr Efendi'dir.

Memleketinden Bursa'ya göçtü. Buradaki Sultan Bayezid Medresesi'ne yerleşti. Önceleri oranın çaylak öğrencilerinden biri iken daha sonra terfi ederek orada yaşayan öğrencilerden biri hâline geldi. Ardından aynı medresede muîd oldu ve nihayet müderris oldu. Müderrislik yaparken de vefat etti.

فعددوا^١ المجلس وحضر المولى المذكور وقالوا له: حكمك هذا مخالف لعدّة من الكتب، وأظهروا له النقل منها، فقال المولى المذكور: إن الإمام زفر هل هو^٢ من المجتهدين؟ فقالوا نعم. قال: إني حكمت في هذه القضية بمذهبه لمصلحة اقتضته، فإن قدرتم نقض [٢٢٦] الحكم فانقضوا. فتحير الكل لعلمهم بأن المذهب الضعيف يقوى باتصال القضاء به. ٥

وسبب تعصبهم عليه هو أن المولى الفناريّ أراد أن يزوجه بنته فلم يقبل، لأنه كان قد عهد مع أستاذه السابق بأن يتزوج بنته فلم ترض^٣ نفسه بنقض العهد.

المولى محمد شاه - ومنهم العالم الفاضل المولى محمد شاه ابن المولى يكان. كان رحمه الله تعالى مدرّسا بسلطانية بروسه، ثم استقضى بالمدينة المزبورة ومات وهو قاضٍ بها رحمه الله تعالى. ١٠

المولى يوسف بالي - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى يوسف بالي ابن المولى يكان.

قرأ رحمه الله تعالى على والده، ثم صار مدرّسا ببعض المدراس بمدينة بروسه، ومات وهو مدرّس بها، روّح الله روحه، وله حواش على أوائل التلويح.

المولى محمد بن بشير - ومنهم العالم الفاضل المولى محمد بن بشير. ١٥

ارتحل من بلاده إلى مدينة بروسه وسكن بمدرسة السلطان بايزيد خان بالمدينة المزبورة، وصار من جملة المتأدبين فيها، ثم ارتقى حتى صار من جملة الطلبة الساكنين فيها، ثم صار معيدا لتلك المدرسة، ثم صار مدرّسا بها، ومات وهو مدرّس بها^٤ رحمه الله تعالى.

١ ط: فقدوا.

٢ ط: -هو.

٣ ط: يرض.

٤ ط: بمدينة.

٥ ط: - بها.

Muîd olduğu sırada Seyyid Şerîf'in *Hâşiye alâ Şerhi'l-Metâli'* adlı eserini otuz altı sefer okuttu. Dedem merhum aynı eseri otuz yedi seferin yedincisini okuturken ondan ders almıştı. Cuma ve bayram günleri dışında her gün ders okuturdu.

5 **Şerefeddin Efendi**

Bu devrin fazilet sahibi ve değerli âlimlerinden biri de Şerefeddin bin Kemal el-Kırîmî Efendi'dir.

Özellikle şer'î ilimler başta olmak üzere tüm ilimleri kendi memleketinde okudu. Hâfızüddin İbnü'l-Bezzâzî'den de ders aldığı, memleketinde dersler 10 verdiği, ilim öğrettiği ve eserler verdiği söylenir. Kırım savaşıyla yüz yüze geldiğinde âlimleri dağıldı. O da Anadolu'ya geldi. Sultan kendisine özel ilgi gösterdi ve maaş bağladı. Bu sayede ölünceye kadar bolluk içinde yaşadı. *el-Menâr'*a şerh yazdığı söylense de ben göremedim.

Seyyid Ahmed el-Kırîmî

15 Bu devrin değerli ve fazilet sahibi âlimlerinden biri de Seyyid Ahmed bin Abdullah el-Kırîmî Efendi'dir.

Yukarıda adı geçen Şerefeddin Efendi'den ders aldıktan sonra Anadolu'ya geldi. Sultan Murad Han ona Merzifon kasabasındaki medresesini verdi. Daha sonra İstanbul'a geldi. Bunun üzerine Sultan ona her gün için elli 20 dirhem maaş bağladı. Hem müderrislik yapıyor hem de vaaz ediyordu.

Bir gün İstanbul'dan çıkıp Edirne'ye doğru seyahat eden Sultan Mehmed ile karşılaşmıştı. Sultan Mehmed Han ona Kırım'ın ne hâlde olduğunu sorduktan sonra "Orada altı yüz müftü ve üç yüz müellif olduğunu, Kırım'ın ilim ve barışla donatılmış büyük bir memleket olduğunu 25 işitirdik." deyince Ahmed el-Kırîmî Efendi, "Ben bu devrin sonlarına yetiştim." diye cevap verdi. Sultan, "Oranın harap olmasının sebebi neydi?" diye sordu. "Kırım'da bir vezir ortaya çıktı ve âlimleri hafife aldı. Bu yüzden onlar da dağıldılar. Âlimler şehrin kalbidir. Kalbe bir hastalık bulaşırsa

وأقرأ وهو معيد بها حواشي شرح المطالع للسيد الشريف ست وثلاثين مرّة، وقرأ عليه جدّي رحمه الله تعالى وهو يدرس الحواشي المذكورة سابع سبعة وثلاثين، وكان يدرس الأيام كلها سوى يوم الجمعة والعيدين. [٢٧]

المولى شرف الدين - ومنهم العالم الفاضل المولى شرف الدين ابن كمال القريمي. ٥

قرأ ببلاده جميع العلوم سيّما العلوم الشرعية، رُوِيَ أنه قرأ على حافظ الدين ابن البزاري، ودرّس في بلاده وأفاد وصنّف فأجاد ولمّا أشرف بلدة قريم على الخراب وتفترقت علماؤها أتى بلاد الروم، وأكرمه السلطان المذكور وعين له دراهم وعاش في سعة نعمة إلى أن توفّي، رحمه الله تعالى. رُوِيَ أن له شرحا على المنار^٢ ولكني لم أطلع عليه. ١٠

المولى سيد أحمد القريمي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى سيد أحمد بن [٣٢٧] عبد الله القريمي.

قرأ رحمه الله تعالى على شرف الدين المذكور وأتى بلاد الروم، فأعطاه السلطان المذكور مدرسته بقصبة مرزيفون، ثم أتى بلدة قسطنطينية، فعين له السلطان محمد خان كلّ يوم خمسين درهما وكان يدرس ويذكّر. ١٥

لقي السلطان محمد خان يوماً وقد خرج من قسطنطينية متوجّها إلى ادرنه، فسأله السلطان محمد خان عن أحوال مدينة قريم، فقال: كنّا نسمع أن بها ستّائة مفتّ وثلاثمائة مصنّف، وأنها بلدة عظيمة معمورة بالعلم والصلاح. قال المولى القريمي وقد أدركت أواخر هذا النظام، قال السلطان: وما كان سبب خرابها؟ قال: حدث هناك وزير أهان العلماء فتفرّقوا، والعلماء بمنزلة القلب من المدينة، وإذا عرضت آفة للقلب ٢٠

١ ن، ط: مدرس.

٢ ن، ط: ل.

bu hastalık vücudun diğer tüm organlarına yayılır.” dedi. Bunun üzerine Sultan hizmetkârlarından birine, “Bana Mahmud’u çağır!” diye emretti. Bununla vezir Mahmud Paşa’yı kastetmişti. Vezir geldiğinde Kırîmî Efendi’den dinlediği hikâyeyi ona anlattı ve “Bundan çıkan sonuç, bir saltanatın sonu vezirlerin yüzündendir.” dedi. Vezir Mahmud Paşa, “Hayır, aksine sultanın yüzündendir.” diye itiraz etti. Sultan sebebini sordu. O da “Böyle bir adamı vezir seçtiği için sebep sultandır.” dedi. Bu cevap karşısında Sultan “Doğru söylüyorsun.” dedi.

Kırîmî’nin Seyyid Abdullah’ın *Şerhu’l-Lübb*, Tefâtânî’nin *Şerhu’l-Akâid* ve yine Allâme et-Tefâtânî’nin *et-Telvîh* adlı eserlerine hâşiyesi vardır.

Merhum İstanbul’da vefat etti ve orada defnedildi. Mezarı ziyaret edilir ve mübarek sayılır. Mezarında yapılan dualar da kabul edilir.

Alâeddin Ali es-Semerkandî

Bu devrin fazilet sahibi ve değerli âlimlerinden biri de Ali es-Semerkandî Efendi’dir.

Memleketinde ilimle meşgul olmaya başladıktan sonra ilim dallarında üstün seviyeye erişti. Daha sonra tasavvuf yoluna girdi. Bu yolda geniş imkânlarla ve büyük derecelere ulaştıktan sonra Anadolu’ya geldi ve Lârende’ye yerleşti.

Tefsir konusunda dört ciltlik bir kitap yazdı. Fakat Mücâdile sûresine kadar gelebildi, eseri tamamlayamadı. Eserinde son derece faydalı bilgiler, tefsir kitaplarından derlediği zarif inceliklerin yanı sıra kendi derin ilmini de katarak açık ve özlü ifadelerle açıklayıcı bilgilere yer verdi. Çok uzun yaşadı. Bir rivayete göre yüz elli, bir diğerine göre ise iki yüz yaşını geçtiği nakledilir. İşin gerçeğini Allah bilir.

Molla Gürânî

Bu devrin fazilet sahibi değerli âlimlerinden biri de Şemsü’l-mille ve’-dîn Ahmed bin İsmâil el-Gürânî Efendi’dir.

Merhum usûl ve fıkıh ilimlerini bilen, Hanefî mezhebine mensup bir âlimdi. Memleketinde ilim tahsil ettikten sonra Kahire’ye göçtü.

يسري الفساد إلى سائر البدن. فقال السلطان لبعض خُدّامه: ادع لي محمودا. وأراد الوزير محمود پاشا، فأتى وحكى له السلطان ما قال المولى المزبور فقال: قد ظهر منه أن خراب الملك من الوزراء. قال الوزير محمود پاشا: لا بل من السلطان. قال: لِمَ؟ قال: لأي شيء استوزر مثل هذا الرجل؟ فقال السلطان: صدقت.

٥ وللمولى المذكور حواش على شرح اللب للسيد عبد الله وحواش على شرح العقائد للتفتازاني وحواش على التلويح للعلامة التفتازاني أيضا.

مات رحمه الله تعالى بمدينة قسطنطينية ودُفِنَ بها، يُزارُ ويُتَبَرَكُ به وتُستجاب عنده الدعوات.

١٠ المولى علاء الدين على السمرقندي - ومنهم العارف بالله المولى العالم العامل السيد علاء الدين السمرقندي.

اشتغل في بلاده بالعلم الشريف وبلغ من العلوم مرتبة الفضل، ثم سلك مسلك التصوّف، ونال من تلك الطريقة حظا جسيما، وبلغ منها محلا عظيما، ثم أتى بلاد الروم وتوطن بمدينة لارنده.

١٥ وصنّف في التفسير كتابا في أربع مجلدات ولم يكمله وانتهى إلى سورة المجادلة. وأدرج فيه فوائد [٢٨] جزيلة ودقائق جليلة انتخبها من كتب التفاسير، وأضاف إليها فوائد من عنده مع عبارات فصيحة بليغة. وكان معمّرا. قيل إنه جاوز مائة وخمسين وقيل جاوز المائتين، والله أعلم بحقيقة الحال.

المولى الكوراني - ومنهم الشيخ العالم العامل والفاضل الكامل المولى شمس الملة والدين أحمد بن إسماعيل الكوراني.

٢٠ كان رحمه الله تعالى عارفاً بعلم الأصول فقيها حنفيا، قرأ ببلاده، ثم ارتحل إلى القاهرة

Orada fıkıh ilminde derinlik kazandı ve kırâat-i aşere ilmini sağlam biçimde okudu. Hadis ve tefsir ilimlerini de tahsil etti. Bu ilimlerin tamamında devrin âlimlerinden icâzetler aldı. Bu âlimlerden olan İbn Hacer, hadis ilminde verdiği icâzette Gürânî'nin hadis ilmini okuduğunu ve özellikle hem rivayet hem de dirayet düzeyinde *Sahîb-i Buhârî*'yi okuduğuna şahit olduğunu ifade eder.

Kendisi de bizzat Kahire'de seçkin bir gruba umûmî dersler verdi. Onlar da onun ilimdeki üstünlüğüne tanıklık ettiler. Yukarıda adı geçen Molla Yegân bir hac yolculuğu sırasında Kahire'ye geldiğinde Molla Gürânî onu ziyaret etti. Gürânî'nin değerli bir âlim olduğunu görünce onu yanına alarak Anadolu'ya getirdi. Molla Yegân Sultan'ı ziyareti sırasında Sultan, "Bize bir hediye getirdin mi?" diye sorunca, "Evet, yanımda tefsir ve hadis âlimi bir adam getirdim." dedi. Sultan, "Nerede o?" diye sordu. "Kapıda!" deyince Sultan haber gönderip Gürânî'yi içeri aldırdı. Sultan, selâm verip içeri giren Molla Gürânî ile saatlerce sohbet etti. Kıymetli bir âlim olduğunu anlayınca da dedesi Sultan Murad Gazî'nin Bursa'daki medresesi ile dedesi Bayezid Han'ın aynı şehirdeki medresesini ona verdi.

Sultan'ın oğlu Mehmed o tarihlerde Manisa'da beylik yapıyordu. Babası pek çok hoca göndermiş, ancak hiçbirinin sözünü dinlemediği gibi Kur'ân'ı dahi hatim etmemiştir. Sultan etkili ve maharetli bir hoca arıyordu.

Molla Gürânî'nin adı zikredilince hemen onu oğluna hoca tayin etti. Karşı geldiğinde oğluna vurması için de bir sopa verdi. Molla Gürânî elinde sopayla Mehmed'in yanına girip, "Baban seni eğitmek için beni gönderdi. Karşı geldiğinde dövmem için de bu sopayı verdi." deyince Sultan Mehmed, Gürânî'nin sözüne güldü. Molla Gürânî hemen oracıkta sopayla ona kuvvetlice vurdu. Mehmed korkusundan kısa bir süre içinde hemen Kur'ân'ı hatmetti. Bunu duyan Sultan Murad son derece mutlu oldu ve Molla Gürânî'ye yüklü miktarda para gönderdi.

Babasının ölümünden sonra tahta geçen Mehmed, Molla Gürânî'ye vezirlik teklif etti. Ancak Hoca bu teklifi kabul etmeyip şöyle dedi: "Kapındaki görevli ve hizmetçiler işin sonunda vezir olabilmek için sana hizmet ederler.

وتفقه بها وقرأ هناك القراءات العشر بطريق الإتقان والاحكام، وقرأ الحديث والتفسير، وأجازته علماء عصره في العلوم المذكورة كلها، وأجازته ابن حجر أيضا في الحديث وشهد له بأنه قرأ الحديث سيما صحيح البخاري رواية ودراية.

ودرس هو بالقاهرة درسا عاما خاصا بالفحول، وشهدوا له بالفضيلة التامة، ثم إن المولى كان المذكور سابقا لما دخل القاهرة في سفره إلى الحجاز لقيه المولى الكوراني، ولما شهد فضيلته أخذه معه إلى بلاد الروم، ولما لقي المولى كان السلطان قال السلطان للمولى المذكور: هل أتيت الينا بهدية؟ قال: نعم، معي رجل مفسر ومحدث. قال: أين هو؟ قال: هو بالباب. فأرسل إليه السلطان فدخل هو عليه وسلم، ثم تحدث معه ساعة، فرأى فضله فأعطاه مدرسة جده السلطان مراد الغازي بمدينة بروسه ومدرسة جده السلطان بايزيد خان بالمدينة المزبورة.

وكان ولد السلطان المذكور السلطان محمد أميراً في ذلك الزمان ببلدة مغنيسا، وقد أرسل إليه والده عدة من المعلمين ولم يمثل أمرهم ولم يقرأ شيئا حتى إنه لم يختم القرآن، فطلب السلطان المذكور رجلا له مهابة ووحدة.

فذكروا له المولى الكوراني، فجعله معلما لولده وأعطاه بيده قضيبا يضربه بذلك إذا خالف أمره، فذهب إليه فدخل عليه والقضيب بيده، فقال أرسلني والدك للتعليم وللضرب إذا خالفت [٢٢٨] أمري، فضحك السلطان محمد خان من هذا الكلام فضربه المولى الكوراني في ذلك المجلس ضربا شديدا حتى خاف منه السلطان محمد خان وختم القرآن في مدة يسيرة، وفرح بذلك السلطان مراد خان وأرسل إلى المولى الكوراني أموالا عظيمة.

ثم إن السلطان محمد خان لما جلس على سرير السلطنة بعد وفاة والده المرحوم عرض للمولى المذكور الوزارة فلم يقبل، وقال: إن من في بابك من الخدام والعبيد إنما يخدمونك لأن ينالوا الوزارة آخر أمرهم،

Onlardan başka biri vezir olursa kalpleri senden soğur ve yönetim işlerine zarar gelir.” Molla Gürânî'nin bu cevabından çok hoşlanan Sultan Mehmed kazaskerlik teklif edince Hoca da kabul etti.

Molla Gürânî kazaskerliğe başlayacağı vakit Sultan'a danışmaksızın müderrislik ve kadılık görevlerini liyakatli iki kişiye verdi. Sultan bu durumdan hoşlanmasa da utancından bir şey diyemedi fakat durumu vezirleriyle istişare etti. Vezirlerin tavsiyesi üzerine Gürânî'ye, “Dedemin Bursa'daki vakıflarında düzenin bozulduğunu işittim. Oralara çekidüzen verecek birine ihtiyacım var.” dedi. Sultan'ın bu sözleri üzerine Molla Gürânî, “Bu işi yapmamı emredersen icabına bakarım.” dedi. Sultan ise “Bu uzunca bir zaman içinde olabilecek bir iştir.” deyip onu vakıfların mütevelliliği göreviyle birlikte Bursa Kadılığı görevine atadı. Görevi kabul eden Molla Gürânî Bursa'ya gitti. Bir süre sonra Sultan kendisine, içinde şeriata aykırı emir yazdığı bir emirname gönderdi. Molla Gürânî ise emirnameyi parçalayıp görevliyi patakladı. Hocanın bu yaptığına öfkelenen Sultan, onu azletti. Bu olay aralarına kırgınlığın girmesine sebep oldu.

Bu olaydan sonra Molla Gürânî, o vakitler Sultan'ı Melik Kayıtbay olan Mısır'a gitti. Kayıtbay, Hoca'ya son derece hürmetkâr davrandı. Hoca onun nezdinde de itibarlı bir yere sahip oldu. Uzun süre büyük bir onur ve bolluk içinde müreffeh ve tam bir güç sahibi olarak yaşadı. Sultan Mehmed yaptığına çok pişman olunca Sultan Kayıtbay'a bir mektup yazarak Hoca'yı kendisine göndermesini rica etti. Sultan Kayıtbay, Gürânî'ye Sultan Mehmed'in mektubundan bahsedip, “Ona gitme. Ben sana ondan daha fazla izzet ü ikramda bulunuyorum.” deyince Gürânî, “Evet, orası öyle. Ancak onunla aramızda baba ile oğlu arasındaki gibi büyük bir sevgi vardır. Aramızda geçen olay ise ayrı bir husustur. Bunun benim yüzümden olduğunu biliyor. Benim karakter olarak ona düşkün olduğumu da bilir. Eğer ona geri gitmezsem senin engellediğini düşünür. Bu yüzden de aramızda düşmanlık çıkar.” dedi. Sultan Kayıtbay, Molla Gürânî'nin bu sözlerinden çok memnun kaldı. Ona yüklü miktarda mal vererek yolculukta ihtiyacı olacak yollukları hazırlattı. Kostantiniye'ye geldiğinde, Sultan Mehmed ona ikinci defa Bursa Kadılığını verdi. Bu olay, 862/1457 senesinde gerçekleşti.

وإذا كان الوزير من غيرهم ينحرف قلوبهم عنك فيختل أمر سلطنتك. فاستحسنه السلطان محمد خان وعرض له قضاء العسكر فقبله.

ولما باشر أمر القضاء أعطى التدريس والقضاء لأهلها من غير عرض على السلطان، فانكره السلطان ولكن استحيى منه أن يظهره، فشاور مع الوزراء فأشاروا إلى أن يقول له: سمعت أن أوقاف جدِّي بمدينة بروسه قد اختلت فلا بُدَّ من تداركها، فلما قال له السلطان هذا الكلام قال المولى المذكور: إنَّ أمرتني بذلك أصلحها، فقال السلطان: هذا يقتضي زمانا مديدا، فتقلده قضاء بروسه مع تولية الأوقاف، فقبل المولى وذهب إلى مدينة بروسه، وبعد مدَّة أرسل السلطان إليه واحداً من خُدَّامه بيده مرسوم السلطان وضمنه أمرا يخالف الشرع، فخرَّق الكتاب وضرب الخادم، فاشمأز السلطان لذلك وعزله ووقع بينهما منافرة.

فارتحل المولى المذكور إلى مصر وسلطانها يومئذ الملك قايتباي، فأكرمه غاية الإكرام، ونال عنده القبول التام وعاش عنده زمانا بعزَّة عظيمة وحشمة وافرة وجلالة تامة. ثم إن السلطان محمد خان نديم على ما فعل فارس إلى السلطان قايتباي يلتمس منه أن يُرسل المولى المذكور إليه، فحكى السلطان قايتباي كتاب السلطان محمد خان للمولى المذكور ثم قال: لا تذهب إليه فإنِّي أكرمك فوق ما يكرمك هو. قال [٢٩] المولى: نعم هو كذلك إلا أن بيني وبينه محبةٌ عظيمة كما بين الوالد والولد، وهذا الذي جرى بيننا شيء آخر، وهو يعرف ذلك مني ويعرف أني أميل إليه بالطبع، فإذا لم أذهب إليه يفهم أن المنع من جانبك، فيقع بينكما عداوة. فاستحسن السلطان قايتباي هذا الكلام وأعطاه مالا جزيلاً وهياً له ما يحتاج إليه من حوائج السفر، وبعث معه هدايا عظيمة إلى السلطان محمد خان. فلما جاء إلى قسطنطينية أعطاه السلطان محمد خان قضاء بروسه ثانياً، ووقع ذلك في سنة اثنتين وستين وثمانمئة.

Durum bir süre bu şekilde devam etti. Daha sonra Sultan onu fetva makamına tayin etti. Gönderdiği hediyeye, bağış, uşak ve hizmetçilerden başka her gün için iki yüz, her ay için yirmi bin, her yıl için ise elli bin dirhem maaş bağladı. Sultan'ın himayesi altında, geniş nimetler içinde müreffeh bir hayat yaşadı.

Orada, *Gâyetü'l-Emânî fî Tefsiri's-Seb'i'l-Mesânî* adını verdiği Kur'an tefsirini yazdı. Eserinde Allâme Zemahşerî ile Beyzâvî'ye pek çok eleştiriler yöneltti. Buhârî'ye yazdığı şerhin adını da *el-Kevserü'l-Cârî 'alâ Riyâzi'l-Buhârî* koydu. Eserde Kirmânî ile İbn Hacer'in şerhlerindeki pek çok hususa reddiye yazdı. Ca'berî'nin *el-Kasîdetü's-Şâtıbiyye*'sine yazdığı şerhine de herkesçe kabul gören güzel bir hâşiye yazdı. Tefsir, hadis ve kırâat ilimlerini o kadar okuttu ki pek çok talebe ondan mezun olup bu ilimlerde derinlik kazandı. Zamanının tamamını derse, fetva vermeye, eser yazmaya ve ibadete ayırmıştı.

Bir öğrencisi şöyle anlattı: “Bir gece yanında misafir kaldım. Yatsı namazını kılınca, Fâtiha sûresinden başlayarak Kur'an okumaya başladı. Ben de uyudum. Uyandığımda hâlâ okuyordu. Uyuyup tekrar uyandığımda ise Mülk sûresine gelmişti. Güneş doğuncaya kadar da Kur'an'ı hatmetti. Hizmetçilerinden birine sorduğumda bu durumun onun alışıldık bir âdeti olduğunu söyledi.”

Merhum heybetli, uzun boylu ve uzun sakallı biriydi. Sakalını boyardı. Hakkı dosdoğru söyler, lafını eğip bükmezdi. Vezir ve sultanlara isimleriyle hitap ederdi. Sultan'la karşılaştığında ona sadece selâm verir, karşısında eğilmezdi. Onunla tokalaşır, elini öpmezdi. Bayram günlerinde ise ancak davet ederse Sultan'ın yanına giderdi.

Sultan'a gidişinin hikâyesini güvenilir birinden şöyle dinledim: “Sultan Bayezid Han'ın saltanatı yıllarında yağmurlu bir arefe gününde saray görevlilerden biri Molla Gürânî'ye gelip ‘Sultan'ın size selâmı var.

ودام على ذلك مدّة. ثم قلّده منصب الفتوى وعين له كل يوم مائتي درهم وفي كل شهر عشرين ألف درهم وفي كل سنة خمسين ألف درهم، سوى ما يبعث إليه من الهدايا والتحف والعييد والجواري، وعاش في كنف حمايته مع نعمة جزيلة وعيش رغيد.

٥ وصنّف هناك تفسير القرآن العظيم وسماه غاية الأمانى في تفسير السبع المثاني، وأورد فيه مؤاخذات كثيرة على العلامتين الزمخشريّ والبيضاويّ. وصنّف أيضا شرح البخاريّ وسماه بالكوثر الجاريّ على رياض البخاريّ، وردّ فيه في كثير من المواضع لشرح الكرمانيّ وابن حجر، وصنّف حواشٍ لطيفة مقبولة على شرح الجعبريّ للقصيد الشاطبيّة، وأقرأ التفسير والحديث وعلوم القراءات، حتى تخرّج عنده كثير من الطلاب، وتمهّروا في العلوم المذكورة، وكان أوقاته مصروفة إلى الدرس والفتوى والتصنيف والعبادة. ١٠

حكى بعض من تلامذته أنه بات عنده ليلة، فلما صلّى العشاء ابتدأ بقراءة القرآن من أوله قال: وأنا نمّ ثم استيقظت فإذا هو يقرأ، ثم نمت فاستيقظت فإذا هو يقرأ سورة الملك، خاتم القرآن عند طلوع الفجر. قال: سألت بعض خُدّامه عن ذلك. فقال: هذه عادة مستمرة له. ١٥

وكان رحمه الله تعالى رجلا مهيبا طويلا كبير اللحية، وكان يصبغ لحيته، وكان قوّالا بالحقّ [٢٢٩] وكان يخاطب الوزير والسلطان باسمه، وكان إذا لقي السلطان يسلم عليه ولا ينحني له ويصافحه ولا يقبل يده، ولا يذهب إليه يوم عيد إلا إذا دعاه. وسمعت عن ثقة أنه ذهب إليه يوم عرفة، وكان يوم مطر في أيام سلطنة السلطان بايزيد خان. فجاء إليه واحد من الخُدّام، وقال: السلطان يسلم عليكم، ٢٠

Sizden yarın gelmenizi rica ediyor.’ deyince, ‘Gidemem, bugün çamurlu bir gün ve ayakkabılarımın çamurlanmasından korkuyorum.’ dedi. Görevli hemen geri döndü. Çok geçmeden tekrar geri geldi ve ‘Sultan’ın size selâmı var, ayakkabılarınız çamurlanmasın diye Sultan’ın kendisinin indiği yerden hayvanınızdan inmenizi istiyor.’ dedi. Molla Gürânî bu cevap üzerine Sultan’ın davetine icâbet etti.”

Merhum, Sultan Mehmed Han’a daima tavsiyelerde bulunur ve “Senin yediğin de haram, giydiğin de. Çok dikkatli olmalısın.” derdi. Sultan Mehmed Han ile buluşup birlikte yemek yedikleri bir gün Sultan, “Efendim, şimdi sen de haram yedin.” deyince Molla Gürânî, “Senin tarafındaki yemek haram, benim tarafındaki yemek ise helâldir.” dedi. Bunun üzerine Sultan sofrayı çevirdi. Molla Gürânî yemeğe devam etti. Bu sefer Sultan, “Şimdi sen de haram olan taraftan yedin.” deyince, “Senin tarafındaki haramlar bitmişti, benim tarafındaki helâller de bitti. O yüzden çevirdin.” dedi.

Bir gün Molla Gürânî’ye: “Şeyh İbnü’l-Vefâ Molla Hüsrev’i ziyaret ediyor ama seni ziyaret etmiyor” dediler. O da “Doğrusunu yapıyor. Zira Molla Hüsrev ziyaret edilmesi gereken, ilmiyle âmil bir âlimdir. Ben ise âlim olsam da sultanlarla iç içe oldum. Bu yüzden beni ziyaret doğru değildir.” dedi.

Kendisi dururken akranlarından biri bir makama tercih edildiğinde asla haset etmezdi. Sebebi sorulduğunda ise “Kişi kendi kusurunu göremez. Eğer benden üstün yanları olmasaydı Allah ona bu makamı vermezdi.” derdi.

Bir gün Sultan Mehmed Han’a sitem yollu şöyle bir olay anlattı: “Emîr Timur bir gün bir ulağı göreve gönderirken ona, ‘Bir ata ihtiyacın olduğu zaman karşına çıkan oğlum Şâhrûh da olsa atını al.’ dedi. O da söylendiği gibi yola koyuldu ve Sâdeddin Teftâzânî ile karşılaştı. Hoca bir yerde konaklamış, çadırında otururken atları da çadırın önünde bağlıydı. Ulak atlardan birini alınca durum Hoca’ya anlatıldı. Hoca ulağı çok ağır şekilde cezalandırdı.

ويلتمس منكم أن تُشرفوه^١ غدا. فقال المولى: لا أذهب واليوم يوم وحل أخاف أن يتوَحَّل حُفِّي. فذهب الخادم فلم يلبث إلا أن جاء وقال: سلم عليكم السلطان وأذن لكم أن تنزلوا من الدابة في موضع نزول السلطان حتى لا يتوَحَّل حُفُّكم، فذهب إليه.

٥ وكان رحمه الله تعالى ينصح السلطان محمد خان ويقول له دائما: إن مطعمك حرام وملبسك حرام، فعليك بالاحتياط. فاتفق في بعض الأيام أن أكل هو مع السلطان محمد خان، فقال السلطان: أيها المولى أنت أكلت أيضا من الحرام. فقال: ما يليك من الطعام حرام وما يليني منه حلال. فحول السلطان الطعام فأكل المولى، فقال السلطان: أكلت من الجانب الحرام. فقال المولى: نفذ ما عندك من الحرام وما عندي من الحلال، فلهذا حوّلت الطعام. ١٠

وقيل له يوماً: إن الشيخ ابن الوفاء يزور المولى خسرو ولا يزورك، فقال: أصاب في ذلك، لأن المولى خسرو عالم عامل يجب زيارته، وإني وإن كنت عالماً لكنتي خالطت مع السلاطين فلا يجوز زيارتي.

١٥ وكان رحمه الله تعالى لا يحسد احداً من أقرانه إذا فُضِّل عليه في المنصب، وإذا قيل له في ذلك كان يقول: المرء لا يرى عيوب نفسه، ولو لم يكن له فضل عليّ لما أعطاه الله تعالى ذلك المنصب.

٢٠ قال المولى المذكور يوماً للسلطان محمد خان بطريق الشكاية عنه: إن الأمير تيمور أرسل بريداً لمصلحة، وقال له: إن احتجت إلى فرس خذ فرساً كلّ من لقيته وإن كان ابنى شاهرخ، فتوجه البريد إلى ما أمر به فلقي المولى سعد الدين التفتازاني وهو نازل في موضع قاعد في خيمته وأفراسه مربوطة فُدّامه، فأخذ البريد منها فرساً [٣٠] فأخبر المولى بذلك، فضرب البريد ضرباً شديداً،

Ulak da Hoca'nın yaptıklarını Emîr Timur'a haber verdi. Duruma son derece öfkelenen Timur, 'Bunu yapan oğlum Şâhrûh olsaydı onu öldürürdüm. Lakin nereye girdiysem kılıcımdan evvel oraya kitaplarının girdiğini gördüğüm bir adamı nasıl öldürürüm?' dedi." Hikâyeyi anlattıktan sonra

5 Molla Gürânî Sultan'a, "Senin kılıcının henüz giremediği Mekke'de şu an benim eserlerim okutuluyor." deyince Sultan Mehmed, "Doğrudur Hocam, Sâdeddin Teftâzânî'nin kitaplarını başkaları yazıyor. Seninkileri ise kendin yazıp Mekke'ye gönderdin." dedi. Sultan'ın bu cevabı Molla Gürânî'nin hoşuna gitti ve gülüşüler.

10 Molla Gürânî'nin menkıbe ve hâlleri bu kısa kitaba sığmayacak kadar çoktur. Merhum 893 senesinde Kostantiniyye'de vefat etti ve orada toprağa verildi. Ölüm hikâyesi şöyledir:

İlkbaharın ilk günlerinden birinde Kostantiniyye dışında kendisine bir çadır kurulmasını istedi. İlkbaharı bu çadırda geçirdi. Baharın bitiminde

15 de kendisi için bir bahçe satın alınmasını istedi. Sonbaharın başına kadar bu bahçede konakladı. Bu süre içinde ise bütün vezirler haftada bir gün ziyaretine gidiyorlardı.

Bir gün sabah namazını kıldı ve İstanbul'da falanca yerdeki evinde yatak serilmesini istedi. İştirak namazını kıldıktan sonra evine geldi. Kibleye

20 yönelerek sağ tarafına yattı ve "Şehirde üzerime Kur'ân okuyacak kim varsa çağırın." dedi. İsteği üzerine herkesi çağırıp Hocaefendi'nin huzurunda toplandılar. Onlara, "Üzerinizde hakkım vardır. Bugün bunu ödeme zamanıdır. İkinci vaktine kadar üzerime Kur'ân okuyun." dedi. Durum vezirlere haber verilince hepsi ziyaret için yanına geldiler. Aralarındaki muhabbetten

25 dolayı Vezir Dâvûd Paşa ağlamaya başladı. Molla Gürânî, "Dâvûd, niye ağlıyorsun?" diye sordu. Paşa, "Sizdeki güçsüzlüğü fark ettim." deyince, "Sen kendine ağla Dâvûd. Ben dünyada esenlik içinde yaşadım. Allah dilerse esenlik içinde de hayatım sona erecek." dedikten sonra vezirlere, "Bayezid'e -Bayezid'den kastı Sultan'dır- bizden selâm söyleyin. Ona cenaze namazıma

30 bizzat katılmasını ve toprağa vermeden önce borçlarımı hazineden ödemesini vasiyet ediyorum." dedi. Oradakilere de dönerek, "Mezarın yanına getirdiklerinde ayağımdan tutup beni çukurun yanına kadar çekerek içine koyun." diye vasiyet etti.

فرجع هو إلى الأمير تيمور، وأخبره ما فعله المولى المذكور فغضب الأمير تيمور غضبا شديدا، ثم قال: ولو كان هو ابني شاهرخ لقتلته، ولكني كيف أقتل رجلا ما دخلت بلدة إلا وقد دخلها تصنيفه قبل دخول سيفي. ثم قال المولى الكراني: إن تصانيفي يقرأ الآن بمكة ولم يبلغ إليها سيفك. فقال السلطان محمد خان: نعم أيها المولى، الناس يكتبون تصانيفه وأنت كتبت تصنيفك وأرسلته إلى مكة. فضحك المولى الكوراني ٥ واستحسن هذا الكلام غاية الاستحسان.

ومناقبه وأحواله كثيرة لا يتحمل ذكرها هذا المختصر، تُؤفِّي رحمه الله تعالى سنة ثلاث وتسعين وثمانمائة بمدينة قسطنطينية. ودُفِنَ بها. وقصة وفاته؛

أنه أمر يوماً في أوائل فصل الربيع أن يُضرب له خيمة في خارج قسطنطينية، فسكن هناك فصل الربيع، فلما تم هذا الفصل أمر أن يشتري له حديقة، فسكن هناك إلى أول فصل الخريف، وفي هذه المدّة كان الوزراء يذهبون إلى زيارته في كل أسبوع مرّة.

ثم إنه صلّى الفجر في يومٍ من الأيام وأمر أن يُنصب له سرير في الموضع الفلاني من بيته بقسطنطينية، فلما صلى الإشراق جاء إلى بيته واضطجع على السرير على جنبه الأيمن مستقبل القبلة، وقال: أخبروا من في البلد من الذين قرأوا عليّ القرآن.

فأخبروهم فحضر الكل فقال المولى: لي عليكم حقّ واليوم يومٌ قضائه، فاقروا عليّ القرآن إلى وقت العصر. فأخبر الوزراء بذلك فجاءوا إليه لعيناته فبكى الوزير داود باشا لما بينهما من المحبة الزائدة، فقال المولى: لماذا تبكي يا داود؟ قال فهمت فيكم

ضعف. فقال: إباك على نفسك يا داود، فإني عشت في الدنيا بسلامة، وأختم إن شاء الله تعالى بسلامة. ثم قال للوزراء: سلّموا منا على بايزيد، ويريد السلطان بايزيد المرحوم، أوصيه أن يحضر صلاتي بنفسه، وأن يقضي ديوني من بيت [٣٠] المال قبل دفني.

ثم قال: أوصيكم إذا وضعوني عند القبر أن تأخذوا برجلي وتسحبوني إلى شفير القبر ثم تضعوني فيه.

Öğle namazını îmâ ile kılan Molla Gürânî, “İkinci ezanı ne vakit?” diye sordu. Vakıt yaklaştığında ise müezzinin sesini kollamaya başladı. Müezzın “Allahu Ekber” deyince o da “Lâ ilâhe illâllah” dedi ve o an ruhunu teslim etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

5 Daha sonra Sultan cenaze namazına geldi ve şahit aramaksızın borçlarını ödedi. Borcu yüz seksen bin dirhemdi. Naaşını mezarı yanına koyduklarında hiç kimse ayağından tutup çekmeye cesaret edemedi. Bir hasır üzerine koydular ve mezara kadar hasır üzerinde çekerek mezara indirdiler. Böylece onu yüce Allah’ın rahmetine ve rızâsına teslim ettiler. O gün şehir büyük, 10 küçük, kadın ve çocuk feryat ve figanla doldu. Cenazesi çok kalabalık olmuştu. Ölümüyle İslâm dünyasında kapanmayacak bir boşluk açıldı.

Mecdüddin Efendi

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Mecdüddin Efendi’dir.

Örnek, Allah rızâsı üzere yaşantısı olan kıymetli bir âlimdi. Sultan Mehmed Han onu Molla Gürânî’den sonra kazaskerlik görevine getirdi. Allah 15 her ikisine de rahmet etsin.

Hızır Bey bin Celâleddin

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet sahibi âlimlerinden biri de Hızır Bey bin Celâleddin Efendi’dir.

20 Anadolu diyarında babasının kadılık yaptığı Sivrihisar’da yetişti. İlmin temeli olan bilgileri babasından aldıktan sonra Molla Yegân diye meşhur kıymetli şahsiyetin hizmetine girdi. Aklî ve naklî ilimlerin yanında o devirde yaygın olan ilimleri de ondan öğrendi. İlim tahsilini onun yanında tamamlayıp kızıyla evlendi, çocukları oldu. Onların hayat hikayelerinden 25 ileride bahsedilecek. Ardından 837 senesinde aynı yerde kadı oldu.

İlme ve ilim sahibi olmaya son derece hevesliydi. Sayılamayacak kadar ilim dalında ders aldı. Hatta “Molla Fenârî’den sonra ilimlerin az bilinen konularına (ulûm-i garîbe) onun kadar vâkıf olan olmamıştır.” denir.

ثم إن المولى صلى صلاة الظهر مومياً، ثم أخذ يسأل عن أذان العصر فلما قرب وقته أخذ يستمع صوت المؤذن، فلما قال المؤذن «الله أكبر» قال المولى: لا إله إلا الله، فخرج روحه في تلك الساعة، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

ثم إنه حضر السلطان بايزيد خان صلوته وقضى ديونه بلا شهود، فكانت ثمانين ألفاً ومائة ألف درهم، ثم إنهم لما وضعوه عند قبره لم يتجاسر أحد على أن يأخذ برجله فوضعوه على حصير، وجذبوا الحصير إلى شفير القبر، ثم أنزلوه فيه وسلموه إلى رحمة الله ورضوانه، وامتلاً المدينة في ذلك اليوم من الضجيج والبكاء من الصغار والكبار حتى النساء والصبيان، وكانت جنازته مشهودة واثلمت بموته ثلثة من الإسلام.

المولى مجد الدين - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى مجد الدين.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً صاحب سيرة محمودة وطريقة مرضية. نصبه السلطان محمد خان قاضياً بالعسكر المنصور بعد المولى الكوراني رحمهما الله.

المولى حضر بك بن جلال الدين - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حضر بك ابن جلال الدين.

نشأ ببلدة سفريحصار من بلاد الروم. وكان أبوه قاضياً بها وقرأ مباني العلوم على والده، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل الشهير بمولانا يكان، وقرأ عنده العلوم العقلية والنقلية وسائر العلوم المتداولة، وتخرج عنده وتزوج بنته وحصل له منها أولاد وسيجيء ترجمتهم، ثم صار قاضياً بالبلدة المذكورة في سنة سبع وثلاثين وثمانمائة^٢.

وكان محباً للعلم شديد الطلب له، وحصل من الفنون ما لا يحصى حتى إنه كان يقال «لم يكن بعد المولى الفناري من اطلع على العلوم الغربية مثله»

١ ن، ط: مدرسا.

٢ ن، ط: -بي...ومثاقفة.

Bir rivayete göre şöyle anlatılır: Sultan Mehmed'in saltanatının ilk yıllarında Arap diyarından ilimlerin az bilinen hususlarına (ulûm-i garîbe) son derece vâkıf bir adam gelmişti. Sultan'ın huzurunda Anadolu âlimleriyle toplantılar yapıp bilgi sahibi olmadıkları sıra dışı ilimlerle (ulûm-i garîbe) ilgili onlara sorular sordu. Lakin hepsi de bu sorular karşısında yetersiz kalarak acizyetlerini itiraf ettiler. Sultan Mehmed bu durumdan son derece rahatsızlık ve utanç duydu. İlim erbabından ilimlerin az bilinen konularına (ulûm-i garîbe) vâkıf bir adam aradığı sırada Sivrihisar Kadısı Hızır Bey'in adı zikredildi. O sıralarda henüz otuzlu yaşlarında olan Hızır Bey, Sultan'ın askerlerinin kıyafetlerini giyerdi. Onu bahsi geçen adamla birlikte Sultan'ın huzuruna getirdiler. Garip ilimlere (ulûm-i garîbe) vâkıf olan bu adam, karşısına çıkarılan kişinin gençliğini ve kıyafetlerini görünce alaycı biçimde güldü. Bunun üzerine Hızır Bey ondan sorularını sıralamasını istedi. O da muhtelif ilmî konularda sorularını sıraladı. Adam bu ilimlerin hepsine de vâkıftı. Hızır Bey sorulan bütün sorulara tek tek cevap verdi ve verdiği cevaplar çok beğenildi. Bu sefer de o, on altı konuda sorularını sıraladı. Ancak adam bu konuların hiç birine vâkıf değildi ve yetersiz kalarak hiçbir soruya cevap veremedi. Bu manzara karşısında Sultan öyle keyif aldı ki hop oturup hop kalktı. Sultan, Hızır Efendi'ye övgüler dizdikten sonra dedesi Sultan Mehmed Han'ın Bursa'daki medresesini ona verdi ve orada müderris yaptı. Günlük olarak da elli dirhem maaş bağladı. Daha sonra 848 senesinde bu medreseye başka medrese ve İnegöl Kadılığını ilâve etti.

Etrafında Muslihuddin el-Kastallânî ve Ali el-Arabî Efendi gibi seçkin talebeler toplandı. İki muîdi vardı. Biri Hocasâde diye meşhur olan Muslihuddin Efendi, diğeri de Hayâlî diye bilinen Şemseddin Efendi'dir. 855/1451 yılında Edirne Çifte Medreselerin birinde müderris oldu.

رُوي أنه جاء من بلاد العرب في أوائل سلطنة السلطان محمد خان رجلٌ كثير الإطلاع على العلوم الغربية، واجتمع مع علماء الروم عند السلطان [٣١] المذكور، فسألهم عن مسائل من العلوم الغربية التي لم يكن لهم اطلاع عليها، فانقطع الكل وعجزوا عن الجواب، فاضطرب السلطان محمد خان اضطراباً شديداً، وحصل له عار عظيم من ذلك فطلب رجلاً من أهل العلم له اطلاع على العلوم الغربية، فذكر عنده المولى المذكور وهو قاضٍ بالبلدة المذكورة، وكان شاباً سنه في عشر الثلاثين، وكان زيه على زيِّ عسكر السلطان فأحضره عند السلطان مع الرجل المذكور. فضحك الرجل مستحقراً للمولى المذكور لشبابه وزيه، فقال المولى: هات ما عندك، فأورد الرجل عليه أسئلة من علوم شتى. وكان المولى المذكور عارفاً بجميعها، فأجاب عن أسئلته بأحسن الأجوبة، ثم سأل المولى المذكور الرجل عن مسائل من ستة عشر فناً، لم يطلع عليها ذلك الرجل، حتى انقطع الرجل وأفحم، فطرب لذلك السلطان محمد خان حتى قام وقعد لشدة طربه، وأثنى على المولى المذكور ثناء جميلاً، وأعطى له^٢ مدرسة جده السلطان محمد خان بمدينة بروسه، فصار مدرّساً بها، وعين له كل يوم خمسين درهماً، ثم ضمّ له المدرسة وقضاء بلدة إينه كول في سنة ثمان وأربعين وثمانمائة^٤.

و اجتمع عنده فضلاء الطلبة مثل المولى مصلح الدين القسطلاني والمولى علي العربي وأمثالهما، وكان له معيدان: أحدهما المولى مصلح الدين الشهير بخواجه زاده، والأخر المولى شمس الدين الشهير بالخيالي، ثم صار مدرّساً بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه في سنة خمس وخمسين وثمانمائة^٥.

١ ن: من.

٢ ن: مدرس؛ ط: مدرس من بلدة.

٣ ن، ط: أعطاه.

٤ ن، ط: -وعين له... وثمانمائة.

٥ ن، ط: -ثم صار مدرّساً... وثمانمائة.

Hızır Efendi bütün vaktini ilim ve ibadetle meşgul olarak geçirdi. Karakteri düzgün, kavrayışı hızlı ve ezberi kuvvetliydi. Kıraat öğrencilerini de eğitirdi. Kısa boyluydu, kendisine “ilim dağarcığı” lakabı verilmişti.

Sultan Mehmed Han İstanbul’u fethedince onu oraya kadı tayin etti. Böylece İstanbul’un ilk kadısı o oldu. Kadılık yaptığı sırada 863 senesinde vefat etti ve oraya defnedildi. Allah ruhunu şâd etsin ve kıyamet günü ecrini bolca versin.

Merhum şiir yazma konusunda da ustaydı. Arapça, Farsça ve Türkçe şiir yazardı. Akaid konusunda, şiir yönüyle harika, meseleleri anlatma bakımından ise fevkalâde olan *Kasîde-i Nûniyye*’yi yazmıştı. Hayâlî Efendi de bu kasideyi çok güzel şerh etmişti. Bir başka kasidesi ise müstezad türünde olup burada zikredilmesinde bir sakınca yoktur:

Ey güzel vasıflarda melekeler lutfeden insanlığın sahibi!
Sanatkârâne hareketlerle deliliğimi tahrik ettin, ey zâtımın cenneti!
15 Yanak, yanaktaki ben ve zülûflerin, gülüşün kaplamış çehreni
Delilik arzularla her yandan nasıl perdelenir?
Geniş olsa da dilin ifadeleri daralsa da, ibreti yoktur
Kalpte nükteler gözyaşıyla yazılmış, başıma gelenleri anlatır
Kapıda aktı gözyaşı pınarlarım, gece ve gündüz
20 Bu akan yaşa merhamet, arasat gününde en güzel iyiliktir
Vuslat süresini uzat, vaade aykırı vuslat bile bana yeter
Âşık tatlı suyu anarak bile erer çölde lezzetine
Senin bedeninden bir gölge bile kabrime düşse, ey ruhumun yoldaşı!
Kabirden kemiklerim ve cesedim seni selâmlar öldükten sonra
25 Çizgilerimde misallerden bahsedildiğinde lutufla sana anlatır
Bahçelerde yârenlik edenlerden
Karanlıklar içinde hayatın özünden hikâyeler anlatır
Gecenin karanlığının yuttuğu misallerden söz ettiğimde
Onlar karanlıklar içinde hayat özünden sana rivayetlerde bulunur

وصرف المولى المذكور أوقاته بالاشتغال بالعلم والعبادة. وكان مستقيم الطبع سريع الفهم كثير الحفظ، وكان يهتم بتربية القارئین عليه، وكان قصير القامة، وكان يلقب بجراب العلم.

ولما فتح السلطان محمد خان مدينة قسطنطينية جعله قاضيا بها وهو أول قاضٍ بها، وتُوْفِّي وهو قاضٍ [بها] في سنة ثلاث وستين وثمانمائة ودُفِنَ بها، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وأوفر يوم الحشر فتوحه.

وكان رحمه الله تعالى ماهرا في النظم، كان ينظم بالعربية والفارسية والتركية، نظم في العقائد قصيدةً نونيةً أبدع في نظمها وأتقن في مسائلها، وقد شرحها المولى الفاضل الخيالي شرحا لطيفا حسنا، وله نظم آخر من نوع المستزاد ولا بأس بذكره ههنا:

يا من ملك الأُنس بلطف الملكات ١٠ في حسن صفات [٣١١]

حَرَكَتْ جنوني بفنون الحركات يا جِنَّةَ ذاتي

العارضُ والخالُ وأصداعك حفت أطرافك محياك

والجِنَّةَ كيف احتجبت بالشهوات من كل جهات

إن ضاق على الوسع عبارات لسان لا عبرة فيها

في القلب نِكاتٌ كتبت بالعَبْرَات تحكي نكباتي ١٥

قد سال على بابك أنهار دُموعي ليلاً ونهاراً

فالرحم على السائل أولى الحسنات يوم العرصات

كزَّرَ عِدَّةَ الوصل وصلها بخلاف فالوعد كفاني

والصبُّ يَرى لذته في الفلوات من ذكر فرات

لو مرَّ على تُرْبِي من جسمك ظلٌّ يا مونس روحي ٢٠

حيَّك من القبر عظامي ورُفاتي من بعد وفاتي

في خطِّي إذ أنقل من فيه مثال يحكيك بلطف

من شاربه الخضر روى في الظلمات عن عين حيات

Nûn kafiyeli bir kaside nazmetmiş ve adını *Ucâletü Leyleteyn* koymuştur. Kasidenin matla beyti şöyledir:

Ayrılık yüzünden sevgiliye olan özlemim doğu ile batı arasındaki özlem kadar oldu.

5 Hızır Efendi bu kasideyi Sultan Mehmed Han'a gönderdi. Kaside kendisine ulaşınca Sultan da Molla Gürânî'ye gösterdi. Molla Gürânî daha ilk mısraya bakar bakmaz “ژاد” fiilinin geçişsiz olduğunu, geçişli olamayacağını söyleyerek itiraz etti. Sultan da kasidenin kapağına bir itiraz yazmasını ve cevap vermesi için Hızır Efendi'ye göndermesini istedi. O ise itirazın altına
10 cevap olarak, “*Kalpplerinde hastalık vardır. Allah da hastalıklarını artırmıştır.*”¹ âyetini yazdı.

Hızır Efendi'nin öğrencilerinden Mehmed bin Hacı Hasan Efendi'den naklen şöyle anlatılır: “Hocamız bu hikâyeyi bize anlattığında, ‘*Allah'ın âyetleri onlara okunduğunda imanlarını artırır.*”² âyetini yazsaydınız daha güzel
15 olurdu, sözüm çok hoşuna gitti.”

Bu kasidesinin adı, sonundaki şu ifadelerden dolayı *Ucâletü Leyletin* veya *Leyleteyn* kondu:

Ey Sultan, bu şiirim bir ya da iki gecelik apar topar işidir

Ders günlerimde meşgul olsam da işimden iki saat bile ayrı kalmadım

20 Şükrullah Efendi

Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Şükrullah Efendi'dir.

Üstünlükleriyle ün yapmış, seçkinler ve halk arasında kabul gören bir âlimdi. Sultan Murad Han onu Karaman Beyi'ne elçi olarak gönderdi. Karaman Beyi de yaptığı edepsizlik yüzünden özür dilemek üzere ona Hamza Efendi'yi elçi olarak gönderdi. Sultan da bu Hocaefendi'yi bir daha aynı şeyi yapmamak üzere yemin verdirmek için göndermişti. Sultan Mehmed Han onun durumuyla yakından ilgilenirdi.

Tâceddin İbnü'l-Hatîb [Hatibzâde]

Bu devrin ilim sahibi ve ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Hatibzâde namıyla bilinen Tâceddin İbrâhim Efendi'dir.

1 el-Bakara 2/10.

2 el-Enfâl 8/2.

وقد نظم قصيدة نونية أيضا وسمّاها عجالة ليلتين ومطلعها هذا:

لقد زاد الهوى في البعد بيني وبين البين بُعد المشرقين

وأرسل القصيدة المزبورة إلى السلطان محمد خان، ولمّا وصلته القصيدة إليه عرضها السلطان على المولى الكورانيّ وإذ نظر إلى مطلعها اعترض عليه بأن زاد لازم لا يتعدى، فأمره السلطان أن يكتب الاعتراض على ظهر القصيدة وأرسله إلى المولى المذكور طالبا للجواب، فكتب المولى المذكور تحت الاعتراض مجيبا قوله تعالى ﴿فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا﴾.

رُوي أن المولى محمد بن الحاج حسن من تلامذة المولى المذكور، قال: لما قصّ الأستاذ علينا هذه القصّة، قلت: لو كتبتم قوله تعالى [٣٢] ﴿وَإِذَا ثَلَيْتَ عَلَيْهِمْ آيَاتَهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا﴾ لكان حسنا أيضا، فاستحسن قولي استحسانًا.

وإنما سمي قصيدته المزبور عجالة ليلة أو ليلتين لقوله في آخر القصيدة :

ألا يا أيها السلطان نظمي عجالة ليلة أو ليلتين
مع الاشغال في أيام درسي وما فارقت شغلي ساعتين

المولى شكر الله - ومنهم العالم الفاضل المولى شكر الله.

كان عالما فاضلا مشتهرا بالفضل، مقبولا بين الخواصّ والعوام. وقد أرسله السلطان مراد خان رسولا إلى صاحب قره مان، وكان صاحب قره مان أرسل إليه المولى حمزة اعتذارا عمّا وقع منه من سوء الأدب، وأرسل السلطان المولى المذكور ليحلّفه كي لا يعود، وكان السلطان محمد خان يعتني بشأنه اعتناء كثيرا.

المولى تاج الدين ابن الخطيب - ومنهم العالم العامل المولى تاج الدين إبراهيم

الشهير بابن الخطيب.

Merhum, Molla Yegân'dan ders aldı ve bütün ilim dallarında onun yanında ustalaştı. Sultan Murad Han kendisine bir medrese verdikten sonra İznik Medresesi'ni de verdi. Günlük olarak yüz otuz dirhem maaş bağladı. Değerli bir hoca idi. Büyük bir vakar ve heybet sahibiydi.

5 Oğlu Muhyiddin Efendi şöyle anlattı: “Molla Yegân hac seferine çıktığı sırada İznik'e uğramıştı. Babam onu karşılamış, görkemli bir evde ağırlamış ve onuruna büyük bir ziyafet vermişti. O zaman küçük bir çocuktum. Daha sonra babam onu hamama götürdü. Hocaefendi hamamdan çıkınca babam ayaklarını yıkadı, sonra da ayaklarını öptü. Molla Yegân Efendi şöyle dedi:
10 ‘Tâceddin Efendimiz, Allah seni mübârek kılsın.’ Onun bu sözü bugün bile kulaklarımda.”

Merhum, Sultan Mehmed Han'ın saltanatının ilk yıllarında İznik'te vefat etti ve oraya defnedildi. Allah mezarını nurla aydınlatsın.

Hızır Şah

15 Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kerem sahibi âlimlerinden biri de Hızır Şah Efendi'dir.

Aslen Menteşe vilâyetindedir. Memleketinde bir süre ilim tahsil ettikten sonra Mısır'a gidip on beş sene orada ilimle meşgul oldu. Ali et-Tûsî Efendi'nin Anadolu'ya geldiği vakitte o da geldi ve bir mecliste bir araya
20 geldiler. Daha sonra Balat Medresesi'nde müderris oldu ve kendisine günlük on beş dirhem maaş bağlandı.

Sultan Murad Han onu Bursa'da yaptırdığı medresesine davet etti ve günlük elli dirhem maaş bağladı. Ancak Hızır Şah bu daveti kabul etmedi. Gerekçe olarak da “Masraflarım için on beş dirhem dağıttım. Bundan daha
25 fazla gelirim olursa zamanımı, vaktimi zayi eder.” dedi.

Memleketinde bir bahçesi vardı. Dersten sonra oraya gitmek üzere eşeğine biner, önüne elbisesini asar, üzerine kitabını koyar ve gidip gelirken yolda ders mütalaa ederdi. Merhum her zaman ilim ve ibadetle meşgul olurdu. Az bir geçimlikle yetinir, alçak gönüllü, Allah'tan sakınır ve dünya işlerinden
30 uzak dururdu.

قرأ رحمه الله تعالى على المولى يكن تمهّر عنده في كل العلوم، وأعطاه السلطان مراد خان بعض المدارس، ثم أعطاه مدرسة إزنيق، وعين له كل يوم مائة وثلاثين درهما، وكان شيخا فاضلا صاحب شبيبة عظيمة وصاحب مهابة.

حكى ابنه المولى محيي الدين محمد أن المولى يكن لما سافر إلى الحج^١ ومَرَّ بإزنيق استقبله والدي، وأنزله في بيت عال، وعمل له ضيافة عظيمة، قال: وكنت حينئذ صغيرا. قال: ثم ذهب به والدي إلى الحمام. فلما خرج المولى من الحمام غسل والدي رجله بالماء ثم قبلهما، وقال المولى يكن: بارك الله لك مولانا تاج الدين. قال: وصوته هذا في أذني الآن.

تُوْفِّي رحمه الله تعالى في أوائل سلطنة السلطان محمد خان ببلدة إزنيق، ودُفِنَ بها نور الله ضريحه.

المولى حضر شاه - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حضر شاه.

أصله من ولاية منتشا، قرأ في بلاده بعضاً من العلوم، ثم ارتحل إلى مصر واشتغل بها مقدار خمس عشرة سنة، ثم عاد إلى الروم عند نزول المولى علي الطوسي، واجتمع معه في بعض المجالس، ثم صار مدرّسا بمدرسة بلاط، وعُيِّن له كل يوم خمسة عشر [٣٣٢] درهما.

ودعاه السلطان مراد خان إلى مدرسته التي بناها بمدينة بروسه، وعين له كل يوم خمسين درهما. فلم يقبل وعلّل في ذلك وقال: إني ورّعت خمسة عشر درهما لمصارفي، فإذا زاد عليها يشوّش وقتي.

وكان له بستان في بلدة، يذهب إليه بعد الدرس ويركب على حمار ويشدّ قُدّامه ثوبه ويضع عليه كتابه ويطلعه ذهاباً وإياباً. وكان رحمه الله تعالى مشتغلا بالعلم والعبادة، راضيا من العيش بالقليل متواضعا متخشّعا معرضاً عن أمور الدنيا.

Merhum aynı yerde, 853/1449 senesinde vefat etti. İki oğlu vardı. Büyük oğlunun adı Derviş Mehmed'dir ve hayat hikâyesi ileride gelecek. Diğeri de Zeynüddin Muhammed olup Anadolu illerinden birinde kadılık yapmış kıymetli bir insandı. Kadılık yaptığı bu yerde genç yaşta vefat etti. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Ayasuluk Çelebisi Mehmed

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kerem sahibi âlimlerinden biri de Ayasuluk Kadısı'nın oğlu olan ve Ayasuluk Çelebisi namıyla meşhur olan Mehmed Efendi'dir.

Merhum fazilet ve zekâ sahibi biriydi. Tabii bir kuvveti ve yetenek güzelliği vardı. Daima ilim ve ibadetle meşguldü. Yaratılmışlardan uzak durarak nefisini olgunlaştırmaya yönelmişti. Molla Yegân'dan ders aldıktan sonra Ağras Medresesi'nde müderris oldu. Orada müderrirken Hocazâde ve İyâs Efendi ondan ders aldı. İbnü's-Sâ'âtî'nin *el-Mecma'* adlı eserine şerh yazdı. Bu şerh çok değerli bilgileri içeren büyük bir eserdir. Eser aynı zamanda *el-Hidâye* şerhlerinden alıntıları da içermektedir. Kitabının sonunda ise bu kitaba dair müellifle ayrı düştükleri hususları zikretmiştir. Kitabı inceledim. Allah'a hamd olsun ki ondan çok yararlandım. Allah çabalarının karşılığını versin.

Alâeddin Ali et-Tûsî

Bu devrin bildiklerini hayatına uygulayan, kıymetli âlimlerinden biri de zamanının bilgini ve asrının hocası olan Alâeddin Ali et-Tûsî Efendi'dir. Allah mezarını nurla aydınlatsın.

Merhum, Acem diyarında devrinin âlimlerinden dersler alarak aklî ve naklî ilimleri okudu. Bütün ilim dallarında bilgi sahibi olup hepsinde de ustalaştı. İlimde yaşitlarını geride bıraktı. Anadolu'ya geldiğinde Sultan Murad Han'dan yakın ilgi gördü. Sultan Mehmed Han, babasının Bursa'daki medresesini ona verdi ve günlük elli dirhem maaş bağladı.

تُوفِّي رحمه الله تعالى بالبلدة المذكورة في سنة ثلاث وخمسين وثمانمائة، وله ولدان: الأكبر اسمه درويش محمد وستحيء ترجمته، والأخر زين الدين محمد^١، وكان رجلاً فاضلاً استُفْضِيَ ببعض بلاد الروم، وتُوفِّي قاضياً وهو في سنّ الشباب رحمة الله عليه.

٥ المولى محمد آيائلوغ چلبيسي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محمد ابن قاضي آيائلوغ المشهور عند الناس آيائلوغ چلبيسي.

كان رحمه الله تعالى صاحب فضل وذكاء. وكان له قوة طبيعية وجودة قريحة، وكان مشتغلاً بالعلم والعبادة منقطعاً عن الخلائق متوجّهاً إلى تكميل نفسه. قرأ على المولى وكان مدرّساً بمدرسة أغراس، وقرأ عليه وهو مدرّس بها المولى^٢ خواجه زاده والمولى إياس، وصنّف شرح المجمع لابن الساعاتي، وهو تصنيف عظيم مشتمل على فوائد جليّة، وفيه مؤاخذات كثيرة على شروح الهداية، ويذكر في آخر كل كتاب منه ما يشدّد عنه من المسائل المتعلقة بذلك الكتاب، طالعته والله الحمد وانتفعت به، شكر الله مساعيه.

١٥ المولى علاء الدين علي الطوسي - ومنهم العامل الفاضل علامة زمانه وأستاذ أوانه المولى علاء الدين علي الطوسي، نور الله مضجعه.

قرأ رحمه الله تعالى في بلاد العجم على علماء عصره وحصل العلوم العقلية والنقلية، وكانت له مشاركة في كلّ العلوم ومهر فيها، وفاق أقرانه، ثم أتى بلاد الروم وأكرمه السلطان مراد خان، وأعطاه مدرسة أبيه السلطان محمد خان بمدينة بروسه، وعين له كل يوم خمسين [٣٣] درهماً.

١ ن، ط: -محمد.

٢ ن، ط: -المولى.

Sultan Mehmed, İstanbul'u fethettiğinde orada bulunan kiliselerden sekizini medrese yapıp birini ona verdi. Günlük yüz dirhem maaş bağladığı gibi bir de köy hediye etti. Bu, İstanbul'a en yakın köy olup Müderris Köyü diye anılmıştır. Bugün de bu adla meşhurdur. Bu medreselerden 5 birini Hocazâde'ye, birini de Abdülkerim Efendi'ye verdi. Bu şekilde geriye kalan medreselerden her birine devrin ileri gelen âlimlerinden bir müderris tayin etti.

Semân medreselerini yaptıınca da bu medreselerdeki eğitimi Semân medreselerine taşıdı. Ali et-Tûsî Efendi'ye tahsis edilen mevki ise bugün 10 Zeyrek Camii diye bilinen yerdir. O dönemde çevresinde öğrencilerin kaldığı kırk oda mevcuttu.

Bazı günler Sultan Mehmed Han bu medreseye gelir, öğrencilerden et-Tûsî'yi çağrılmalarını isterdi. Hoca geldiğinde ise ondan her zamanki yerinde oturarak huzurunda ders okutmasını isterdi. Hoca yerinde oturur, 15 Sultan onun sağ yanına, Vezir Mahmud Paşa da onun yanına otururdu. Öğrenciler gelir, Seyyid Şerif'in *Adudüddin Şerhi*'ne yazdığı hâşiyeyi okurlardı. Hoca Sultan'ın gelişiyle dersi uzatır, sayısız pek çok probleme çözüm bulur, incelikleri açıklığa kavuşturur, ilim ve bilgiye dair kulakların işitmediği pek çok şey zikrederdi. Onun bu yeteneklerine şahit olmak Sultan 20 Mehmed Han'ı o kadar mutlu ederdi ki, bir keresinde yerinden kalkıp Hocaefendi'ye on bin dirhem ve güzel bir kaftan hediye edilmesini, her bir öğrenciye de beş yüz dirhem verilmesini emrettiği söylenir. Daha sonra Hoca da yanındayken Abdülkerim Efendi'nin medresesine gittiler. Ancak o Hocaefendi'nin huzurunda ders vermeye cesaret edemeyince Sultan da 25 onu ayıpladı.

Bir gün Sultan'ın yolu Hoca Molla'nın Semân medreselerindeki medresesine düştü. Hoca derse hazırlanırken Sultan selâm verdi ama medreseye girmeden daima ilimle meşgul olması tavsiyesinde bulunarak oradan ayrıldı. Daha sonra Sultan Mehmed Han, Ali et-Tûsî Efendi'ye babası Murad Han'ın Edirne'deki Valide Sultan Medresesi'ni verdi 30

ثم إن السلطان محمد خان لما فتح مدينة قسطنطينية جعل ثمانية من كنائسها مدرسة، وأعطى واحدة منها للمولى المذكور، وعيّن له كل يوم مائة درهم، وأعطاه قريةً هي أقرب قرى من مدينة قسطنطينية، ولُقبَت تلك القرية بقرية مدرّس، وهي الآن مشتهرة بذلك. وأعطى واحدة منها للمولى خواجه زاده وواحدة للمولى عبد الكريم، وكذا عيّن لكلٍ من البواقِي مدرّسا من فضلاء ذلك الدهر.

ثم لما بنى المدارس الثمان هناك نقل التدريس منها إليها، والموضع الذي عُيّن للمولى علي الطوسيّ مشتهر الآن بجامع زيرك، وكان وقتئذ حولها مقدار أربعين من الحجرات تسكن فيها الطلبة.

وفي بعض الأيام أتى السلطان محمد خان تلك المدرسة، وأمر بعض الطلبة أن يحضر المولى الطوسيّ فحضر فأمره أن يدرّس عنده، وأن يجلس في مكانه المعتاد، فجلس المولى وجلس السلطان محمد في ضلعه الأيمن والوزير محمود پاشا معه، وأحضر الطلبة فقرؤوا عليه حواشي شرح العضد للسيد الشريف، فانبسط المولى لحضور السلطان في مجلسه وحلّ من المشكلات والدقائق ما لا يُحصى، ونشر من العلوم والمعارف ما لم تسمعه الأذان، فطرب السلطان محمد خان عند مشاهدة فضائله، حتى يُرَوَى أنه قام وقعد من شدة طَرَبه فأمر للمولى المذكور عشرة آلاف درهم وخلعة سنّية، وأعطى لكل من^٢ الطلبة خمسمائة درهم، ثم ذهب والمولى معه إلى مدرسة المولى عبد الكريم، ولم يتجاسر هو أن يدرّس عند المولى المذكور، فعابه السلطان على ذلك.

ثم إنه مرّ في بعض الأيام على مدرسة المولى خواجه، فتهيأ هو للدرس فسلم عليه السلطان ولم يدخل المدرسة وأوصاه بالاشتغال وذهب، ثم إن السلطان محمد خان أعطى المولى الطوسيّ مدرسة والده السلطان مراد خان بمدينة ادرنه،

١ ن، ط: -منها.

٢ ن، ط: كلا.

ve kendisine günlük yüz dirhem maaş bağladı. Acem diyarına gidince Sultan Mehmed Han o medresenin yanına başka bir medrese daha yaptırdı. Yüzü de ikiye bölerek her birine yarısını takdir edip günlük müderrislerin her birine elli dirhem bağladı.

5 Sultan Mehmed Han, Ali et-Tûsî Efendi ve Hoca-zâde'den İmam Gazzâlî ve diğer filozoflar arasında cereyan eden tehâfüt bahsini muhakeme etmek üzere birer kitap yazmalarını istedi. Hoca-zâde kitabı dört ay içinde yazıp bitirdi. Ali et-Tûsî Efendi ise altı ayda tamamlayıp kitabına *ez-Zübr* adını koydu. Meclistekiler, Hoca-zâde'nin kitabını Ali et-Tûsî Efendi'nin kitabına 10 tercih ettiler. Sultan Mehmed Han da her birine on bin dirhem bağışladı. Ancak Hoca-zâde'ye fazladan çok nefis bir katır hediye etti. Ali et-Tûsî Efendi'nin Acem diyarına gidişinin sebebi de budur.

Tebriz'e vardığında Şeyh İlahî ile karşılaştı. Şeyh İlahî, Ali et-Tûsî'nin öğrencilerindendi. Şeyh, hocası için Tebriz bahçelerinden birinde bir ziyafet 15 verdi. Orada bir de akarsu vardı. Hoca suyun kenarına oturup düşünceli biçimde başını öne eğince Şeyh yanına gelip, "Efendim, ne düşünüyorsunuz?" diye sordu. Hoca, "Burada düşünce huzuru buldum. Anadolu diyarını ve makamlarını terk ederek zihin karmaşalarımın kurtuldum." dedi. Bunun üzerine Şeyh şu beyitleri okudu:

20 Ey gönül, padişahlıktan kulluğa, dilenciliğe dönerler mey ile
Akıl ise her arzusundan feragat eder mey ile

Beytin özü şudur: Zihnin boş oluşu istenebileceklerin en iyisidir. Bu söz üzerine çılgılık atan Hoca bayılarak yere düştü. Kendine geldiğinde ise içinde bulunduğu hâl için Allah'a hamd etti. Daha sonra Mâverâünnehir'e gidip 25 orada Allah'ı hakkıyla bilen Şeyh İmam Hoca Ubeydullah'ın hizmetine girdi. Burada güzel makamlara, tat veren mârifetlerden erişebileceği yüksek mertebelere erişti.

وعين له كل يوم مائة درهم، ولما ذهب هو إلى بلاد العجم بنى السلطان محمد خان جنب تلك المدرسة مدرسةً أخرى، وجعل المائة نصفين وعين لكل واحدة من المدرستين المزبورتين كل يوم خمسين درهما. [٢٣٣]

ثم إن السلطان محمد خان أمر المولى المذكور والمولى خواجه زاده أن يصنفا كتابا للمحاكمة بين تهافت الإمام الغزالي، قُدس سرُّه، والحكماء، فكتب المولى خواجه زاده وأتمه في أربعة أشهر، وكتب المولى الطوسي وأتمه في ستة أشهر، وسمى كتابه بالذخر، وفضلوا كتاب المولى خواجه زاده على كتاب المولى الطوسي، وأعطى السلطان محمد خان لكل منهما عشرة آلاف درهم، وزاد لخواجه زاده بغلة نفيسة، وكان ذلك هو السبب في ذهاب المولى علي الطوسي إلى بلاد العجم.

ثم إنه لما وصل إلى تبريز لقي هناك الشيخ الألهي، وكان الشيخ من تلامذة المولى الطوسي، فعمل الشيخ له ضيافةً في بعض بساتين تبريز، وكان هناك ماءً جارٍ فقعد المولى الطوسي عنده ونكس رأسه كالمتفكر، فجاء إليه الشيخ وقال له: يا مولانا ماذا تتفكر؟ قال: حصل لي هنا حضور خاطر وذهب عني ما بي من تشوش خاطر بترك بلاد الروم ومناصبها. فأنشد الشيخ بيتا فارسيا:

دلا كدایی ورندي زپادشاهي به می و فراغت خاطر زهرچه خواهي به می^١

مضمونه إن فراغ خاطر أفضل من كل ما يتمنى، فصاح المولى هناك وخر مغشيا عليه، ثم أفاق فحمد الله تعالى على حاله، ثم إنه ذهب إلى ما وراء النهر ووصل إلى خدمة الشيخ الإمام العارف بالله خواجه عبيد الله. وحصل هناك ما حصل، ووصل إلى ما وصل من المقامات السنية والمعارف الذوقية.

Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin *Şerhu'l-Mevâkîf* adlı eserine hâşiye, yine Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Adud* isimli eserine hâşiye, Allâme et-Teftâzânî'nin yazdığı *Şerhu't-Telvîh* isimli esere hâşiye, yine Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin *el-Keşşâf*a yazdığı şerhe hâşiye, aynı şekilde Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin *Şerhu'l-Metâli*'e yazdığı şerhe hâşiyesi vardır. Bütün bu eserleri ilim sahiplerince beğenilmiş ve kabul görmüştür.

Âlimlerden biri şöyle anlatmıştır: “Daha çocuk yaşımdayken et-Tûsî'nin bir öğrencisinden ders alıyordum. Bu öğrenci o civarın ileri gelenlerinden birinin oğluydu. Odası güzel yatak ve yastıklarla döşeliydi. Bir gün Tûsî odasına girdi ve ona, ‘Ne güzel yatağın ve yastığın var!’ dedi. O da ‘Onlar ahlâkın hazırlığıdır.’ diye cevap verdi. Bunun üzerine Hoca, ‘Bu geçmişten gelen bir zenginliğe işaret eder.’ dedi.” Bu olayı anlatan kişi, “Bu, onun sözdeki meziyete verdiği önemi fark ettiğim ilk olaydır.” dedi. Allah ruhunu şâd, cennet odalarındaki makamını da yüce eylesin.

15 **Hamza el-Karamânî**

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Hamza el-Karamânî Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden şeriat ilimleri, hadis ve tefsir ilimlerinde dersler aldıktan sonra her birinde mâhir bir hâle geldi. Faziletin zirvesine erişti. Ders okutmak ve fetva vermekle meşgul oldu. *Bezzâvî Tefsiri*'ne yazdığı hâşiyesi âlimler nezdinde kabul gören bir hâşiyedir. Dokuzuncu yüzyılın başlarında memleketinde vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin.

İbnü't-Temcîd [Temcîdzâde]

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Temcîdzâde'dir.

25 Temcîdzâde'nin Sultan Mehmed Han'ın hocası olduğunu ve çok düzgün birisi olduğunu merhum babamdan işitmiştim. Allâme Beyzâvî'nin tefsirine bir hâşiye yazıp onu da *el-Keşşâf*'ın hâşiyelerinden özetlemiştir. Arapça ve Farsça çok güzel nazmedilmiş şiirleri olduğunu gördüm. Allah ruhunu şâd etsin.

وله رحمه الله تعالى، حواشٍ على شرح المواقف للسيّد الشريف وحواشٍ على حاشية شرح العضد للسيّد الشريف أيضا وحواشٍ على التلويح للعلامة التفتازاني وحواشٍ على حاشية الكشاف للسيّد الشريف وحواشٍ على حاشية شرح المطالع للسيّد الشريف أيضا، وكل تصانيفه مستحسنة مقبولة عند العلماء والفضلاء.

وقال بعض العلماء: كنت في صِغري أقرأ على واحد من طلبه المولى الطوسي، وكان من أولاد بعض الأكابر وكان له فُرش ووسائد نفيسة، فدخل المولى الطوسي يوماً حجرته وقال: ما أحسن فرشك ووسائدك! فقال ذلك الرجل: إنها عدّة أخلاق. فقال المولى: هذا يدل على الدولة القديمة. قال الراوي: هذا أول ما شعرت [٣٤] به من اعتبار المزايا في الكلام. رَوَّحَ اللهُ روحه وزاد في أعلى عُرف الجنان فتوحه.

المولى حمزة القره مانبي - ومنهم العالم الفاضل المولى حمزة القره مانبي.

قرأ على علماء عصره العلوم الشرعية والحديث والتفسير ومهر في كل منها، وبلغ من الفضيلة منتهاها واشتغل بالدرس والفتوى. وصنّف حواشٍ على تفسير العلامة البيضاوي وهي حواشٍ مقبولة عند العلماء. مات في وطنه في أوائل المائة التاسعة، رَوَّحَ اللهُ روحه.

المولى ابن التمجيد - ومنهم العالم الفاضل المولى ابن التمجيد.

سمعتُ من المولى الوالد رحمه الله تعالى أنه كان معلماً للسّطان محمد خان، وأنه كان رجلاً صالحاً، صنّف حواشٍ على تفسير العلامة البيضاوي ولخصّها من حواشي الكشاف. ورأيت له نظماً بالعربية والفارسية وكان نظماً حسناً، رَوَّحَ اللهُ روحه.

Seyyid Ali el-Acemî

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Ali Efendi el-Acemî'dir.

İlim tahsiline memleketinde başladı. Seyyid Şerîf'ten de ders aldığı söylenir. Daha sonra Anadolu'ya gelip İsmâil Bey'in valilik yaptığı Kastamonu'da yerleşti. İsmâil Bey kendisine çok büyük ilgi gösterdi. Ardından Edirne'ye geldi. Sultan Murad Han da dedesi Sultan Bayezid Han'ın Bursa'daki medresesini ona verdi. Sultan Mehmed Han devrine kadar yaşadı ve onun huzurunda zamanın âlimleriyle meclislerde bulundu. Onlarla tartışmalara girdi ve onlara üstünlüğünü açıkça ortaya çıkırdı.

Seyyid Şerîf'in yazdığı *Hâşiye 'alâ Şerhi's-Şemsiyye'*ye hâşiye, yine Seyyid Şerîf'in yazdığı *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Metâli'*e hâşiye, aynı şekilde Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserine hâşiye yazmıştır. Merhumun aynı zamanda hattı da güzeldir. Babam el yazısıyla yazdığı *el-Keşşâf*'ı gördüğünü söylemiştir. Bu nüsha, hattının güzelliği ve sıhhatinden dolayı *Keşşâf*'in en güzel nüshalarından dır. 860/1455 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin.

İbnü's-Seyyid Ali el-Komenâtî

Bu devrin fazilet ve üstünlük sahibi âlimlerinden biri de Seyyid Hasan bin Seyyid Ali el-Komenâtî Efendi'dir.

Tokat yakınlarında bir yerdendir. Bütün ilim dallarında üstünlükleri olan bir kimsedir. Dosdoğru, mübarek ve ibadete düşkün bir adamdı. Fıkıh konusunda *el-Vikâye'*ye şerh yazdı ve adını *el-İnâye* koydu. Yine *ez-Zîcu's-Şâmil'e* de şerh yazdı. *el-Vikâye'*ye yazdığı şerhi ilimdeki üstünlüğünün kanıtı olup şeref olarak ona yeter. Dilinde bir kekemelik vardı. Sekiz yüzüncü yılın sonlarına doğru vefat etti. Allah kabrini aydınlatsın.

İbnü'l-Midas

Bu devrin fazilet ve üstünlük sahibi âlimlerinden biri de İbnü'l-Midas diye bilinen Hüsâmeddin et-Tokâdî Efendi'dir.

المولى سيد علي العجمي - ومنهم العالم الفاضل المولى سيدي علي العجمي.

حصل العلوم في بلاده. ويقال إنه قرأ على السيد الشريف، ثم أتى بلاد الروم، فأتى بلدة قسطنطيني وواليتها إذ ذاك إسماعيل بك، فأكرمه غاية الإكرام، ثم أتى إلى مدينة ادرنه فأعطاه السلطان مراد خان مدرسة جدّه السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، وعاش إلى زمن السلطان محمد خان واجتمع عنده مع علماء زمانه، وباحث معهم وظهر فضله بينهم.

وله من التصانيف حواش على حاشية شرح الشمسيّة للسيد الشريف وحواش على حاشية شرح المطالع للسيد الشريف أيضا وحواش على شرح المواقف للسيد الشريف، وكان له خطّ حسن، يحكي والدي رحمه الله تعالى أنه رأى بخطّه الكشّاف، وكان ذلك الكتاب من أعلى نسخ الكشّاف لحسن خطه وصحّته، تُؤفّي في سنة ستين وثمانمائة، رَوّح الله روحه.

المولى ابن السيد علي القومنتي - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى سيّد حسن بن السيد علي القومنتي.

كان رحمه الله تعالى من موضع قريب من بلدة توقات، وكان صاحب فضيلة في العلوم كلّها، وكان رجلا صالحا عابدا مباركا كثير العبادة. صنّف شرحا للوقاية في الفقه وسمّاه العناية، وصنّف أيضا شرحا للزيج الشامل يدلّ شرحه [٣٤٤] للوقاية على فضله وكفى به شرفا، وكان في لسانه لُكْنَه. مات في أواخر المائة الثامنة، نور الله مضجعه.

المولى ابن المداس - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حسام الدين التوقاتي ويعرف بابن المداس.

Merhum ilim ve iyilik sahibi, ilmi seven, daima ibadet ve ders üzere olan bir adamdı. Şeyh Abdülkâhir el-Cürçânî'nin *el-Mi'e* adlı eserine şerh yazdı. Bu şerhi özet şeklinde olmasına rağmen neredeyse uzun kitapların hiçbirinde bulunmayan bilgileri içermektedir. Babamın dayısı Muhammed bin İbrâhim en-Niksârî ondan bu kitabı okumuştur. Eseri babam dayısından okudu. Ben de çocukluk yıllarımda babamdan okudum ve çokça istifade ettim.

Seyyid Şerîf'in eseri *Hâşiye alâ Şerhi't-Tecrîd'e* ta'likası vardır. Yine *Es-bâbu Kavsi Kuzah'* a ta'likası olup sonunda, "Kavs-ı kuzah ismi filozofların görüşüdür. Biz ise, ey şeriata uyanlar, Kuzah'ın Şeytan'ın isimlerinden olduğu söylene de bu ve benzeri deyimleri görmezden gelmek yakışıır. Zira kavs-i kuzahın şeytanın adı olduğu söylenir. Allah en doğrusunu bilir." sözü yer alır. Bu, onun kendi ifadesidir. Allah ruhunu şâd etsin.

İlyas es-Sinâbî

Bu devrin fazilet ve üstünlük sahibi âlimlerinden biri de İlyas bin İbrâhim es-Sinâbî Efendi'dir.

Merhum fazilet sahibi, sert mizaçlı, kıvrak zekâlı, hızlı kavrayışlı, bütün ilim dallarında mâlûmat sahibi ve her dâim ilimle meşgul olan bir adamdı. *el-Fıkhu'l-Ekber'e* fevkalâde güzel bir şerh yazmıştı. Onu inceledim ve çok faydalandım. Bazı âyetlere dair bir risâlesi daha vardır ki, orada tefsir ilmindeki derinliğini ortaya koymuştur. Sâdeddin et-Teftâzânî'nin *Şerhü'l-Mekâsîd'*ına yazdığı haşiyesi de çok hoş bir haşiyedir. Kendi el yazısıyla yazdığı nüshayı gördüm. El yazısı gerçekten güzeldi.

Çok hızlı yazı yazardı. Fıkıh konusundaki *Muhtasaru'l-Kudûri'*yi bir günde yazdığını rahmetli babamdan işittim. Seyyid Şerîf'in *Şerhi'ş-Şemsiyye* adlı eserine bir gecede haşiye yazmıştır. Sevimli, renkli karakterli ve hoş tabiatlı bir adamdı. Bursa Sultâniye Medresesi müderrisi oldu. Burada müderrislik yaparken de vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin.

كان رحمه الله تعالى رجلا عالما صالحا محبا للعلم مواظبا على الدرس والعبادة، صنّف شرحا لمائة الشيخ عبد القاهر الجرجانيّ، وشرحه هذا مع وجاته متضمّن لفوائد لا تكاد تُوجد في الكتب المبسوطة، قرأ عليه خال والدي وهو مولانا محمد بن إبراهيم النكساريّ، وقرأه والدي على خاله وقرأته أنا على والدي أوان الصبا وانتفعتُ به نفعا كثيرا. ٥

وله تعليقاتٌ على حواشي شرح التجريد للسيد الشريف، وله تعليقة أيضا على أسباب قوس قزح، وقال في آخرها: هذا على مذهب الحكماء، وأما نحن أيتها المتشرعة، فالأولى بنا أن نضرب عن أمثال ذلك صفحا على أنه قيل إن قزح اسم الشيطان، والله أعلم هذا ما ذكره، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ.

١٠ المولى إلياس السيناويّ - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى إلياس بن إبراهيم السيناويّ.

كان رحمه الله تعالى رجلا فاضلا حديد الطبع شديد الذكاء سريع الفطنة مشاركا للعلوم كلها ومشتغلا بالعلم غاية الاشتغال. صنّف شرحا للفقهِ الأكبر تصنيفا لطيفا جدا طالعهُ وانتفعتُ به، وله رسالةٌ متعلقة بتفسير بعض الآيات أظهر فيها حذاقته في علم التفسير أيضا، وله حواشٍ على شرح المقاصد للسعد التفتازانيّ، وهي حاشية لطيفة جدا، رأيتهَا بخَطِّه وكان خطه حسنا جدا. ١٥

وكان سريع الكتابة: سمعت من والدي رحمه الله تعالى أنه كتب مختصر القدوريّ في الفقه في يوم واحد، وكتب حواشي شرح الشمسية للسيد الشريف في ليلة واحدة، وكان خفيف الروح كثير المزاح لطيف الطبع، صار مدرّسا بسُلطانية بروسه، وتُوفِّي وهو مدرّس بها، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ. ٢٠

İlyas er-Rûmî

Bu devrin fazilet ve kıymet sahibi âlimlerinden biri de İlyas bin Yahyâ bin Hamza er-Rûmî'dir.

Merzifon'da müderrislik, kadılık ve müftülük yaptı. Büyük şeyh, hakikate gönül verenlerin yolunun yolcusu, *Faslü'l-Hitâb*, *el-Fusûlü's-Sitte* ve diğer eserlerin sahibi, Hoca Muhammed Parsa diye meşhur Muhammed bin Muhammed bin Mahmud el-Hâfızî el-Buhârî Efendi'den fıkıh dersleri aldı.

Hoca, insanların önderi, doğru yol rehberlerinin son kalanı, şeyh, hak ve din hâfızı Ebû Tâhir Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin el-Hasan bin Ali et-Tâhirî'den ders aldı. Allah derecesini yükseltsin. O da Şeyh İmam Sadrüşşerîa Ubeydullah bin Mahmud bin Muhammed el-Burhânî'den ders aldı. Allah affıyla onu himaye etsin.

Sadrüşşerîa, Ebû Tâhir'e Buhara'da 745/1344 senesi Zilkade ayında icâzet vermişti. Ebû Tâhir'in Hoca'ya icâzeti ise yine Buhara'da, 776/1374 senesindedir. Hoca bu yılda şöyle demiştir: "Yirmi yaşımı bitirdim. İlyas Hocaefendimizden, Buhara'da, 821/1418 senesi Şaban ayının yirmi birinci cuma günü tahsilimi tamamladım." Allah ruhlarını şâd etsin.

İbn Manyas [Manyasoğlu]

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de İbn Manyas diye bilinen Manyas kadısının oğlu Muhammed Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler alarak bütün ilim dallarında ustalık derecesine erişti. Edirne medreselerinden birinde müderris oldu. Merhum sıra dışı ve nâdir ilimlere de vâkıftı. Fıkıh, kelâm ve usûl âlimi olması yanında tefsir ve hadis de bildirdi.

المولى إلياس الرومي - ومنهم العالم العامل الكامل المولى 'إلياس بن يحيى بن حمزة الرومي.

كان رحمه الله تعالى مدرّسا وقاضيا ومفتيًا بمرزيفون، أخذ [٣٥] الفقه عن الشيخ الكبير السالك مسالك أهل الحقيقة صاحب فصل الخطاب والفصول الستة وغيرهما
 ٥ مولانا محمد بن محمد بن محمود الحافظي البخاريّ المشتهر بخواجه محمد پارسا.

وأخذ الخواجه عن قدوة الوري بقيّة أعلام الهدى الشيخ حافظ الحق والدين أبي طاهر محمد بن محمد بن محمد بن الحسن بن علي الطاهريّ، أعلى الله درجته، وهو أخذ عن الشيخ الإمام مولانا صدر الشريعة عبيد الله بن محمود بن محمد البرهانيّ،
 تغمّده الله بغفرانه.

١٠ وقع الإجازة من صدر الشريعة للشيخ أبي طاهر في ذي القعدة سنة خمس وأربعين وسبعمائة في بخارى، ومن الشيخ أبي طاهر لخواجه في آخر شعبان سنة ست وسبعين في بخارى. وقال خواجه في تلك السنة: أكملت عشرين، ومن خواجه لمولانا إلياس في يوم الجمعة الحادي والعشرين من شعبان سنة إحدى وعشرين^٢ وثمانمائة ببخارى، روّح الله أرواحهم.

١٥ المولى ابن منياس - ومنهم العالم الفاضل المولى محمد بن قاضي منياس الشهير بابن منياس.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وبرع في العلوم كلها وصار مدرّسا ببعض المدارس بادرنه، كان رحمه الله تعالى مطلعاً على غرائب العلوم وعجائبها، وكان فقيها متكلماً أصولياً عارفاً بالتفسير والحديث.

١ ن، ط: -الكامل المولى.

٢ ط: -ومن خواجه... إحدى وعشرين.

Allâme et-Teftâzânî'nin *Şerhü'l-Akâid*'ine haşiyesi vardır. Tılsım ve neyrencaat ilmine dair bilgi verdiği *Kitâbü'l-Garâib ve'l-Acâib* adlı bir başka eseri vardır. Bu eserde başka kitaplarda bulunamayacak sıra dışı ve nâdir bilgilere yer vermiştir. Allah ruhunu şâd etsin.

5 **Alâeddin Ali el-Koçhisârî**

Bu devrin kıymetli âlimlerinden biri de Alâeddin Ali el-Koçhisârî Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden ilim tahsil ettikten sonra Acem diyarına göçtü. Orada Allâme et-Teftâzânî ve Seyyid Şerîf'ten dersler aldı. Sonra da Anadolu'ya geldi. Anadolu'da kendisine bir medresede müderrislik görevi verildi.

Allâme et-Teftâzânî'nin *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserine haşiye yazdı ki bu kabul gören bir hâşiyedir. Bu hâşiyede pek çok hakikati ortaya koymuştur. Bu hâşiyeden, onun Arapça ilmine ne kadar yüksek bir vukûfiyeti olduğu anlaşılmaktadır. Allah ruhunu şâd etsin.

Balat Kadısı

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Balat Kadısı nâmıyla meşhur olan kimsedir.

İlim, fazilet ve takvâ sahibi, zâhid bir kimse idi. Nahiv konusunda *Dav'ü'l-Misbâh*'a haşiye yazmıştır. Bu eser insanlar arasında kabul gören bir hâşiyedir ve eserde ustalığını sergilemiştir. Allah ruhunu şâd etsin.

Bahşâyiş Efendi

Bu devrin kıymetli âlimlerinden biri de fıkıh âlimi Bahşâyiş Efendi'dir.

Dosdoğru, özü düzgün ve ilimle meşgul bir zâttı. Sultan Murad Han için yazdığı bir risâlesini görmüştüm. Allah rahmet eylesin.

وله حواش على شرح العقائد للعلامة التفتازاني، وله كتاب الغرائب والعجائب،
أورد فيه علم الطلسمات والينرنجات، وأورد فيه من الغرائب والعجائب ما لا يوجد
في الكتب، رَوَّح الله روحه.

المولى علاء الدين علي القوجحصاري - ومنهم العالم الفاضل المولى علاء
الدين علي القوجحصاري. ٥

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم ارتحل إلى بلاد العجم، وقرأ هناك^١
على العلامة التفتازاني والسيد الشريف، ثم أتى بلاد الروم وفُوض إليه تدريس بعض
المدارس.

وصنّف حاشية على شرح المفتاح للعلامة التفتازاني وهي حاشية مقبولة، أورد
فيها تحقيقات كثيرة، ويفهم من تلك الحاشية أن له مهارة تامة في العلوم^٢ العربيّة،
ورَّح الله روحه. [٣٣٥]

المولى قاضي بلاط - ومنهم العالم العامل المولى المشتهر بقاضي بلاط.
كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً متورعاً زاهداً، صنّف حواش على ضوء المصباح
في النحو، وهي حاشية مقبولة بين الناس، أجاد فيها كل الإجابة، رَوَّح الله روحه.

المولى بخشايش - ومنهم^٣ العالم الفاضل الفقيه بخشايش. ١٥

كان رحمه الله تعالى رجلاً صالحاً مبارك النفس مشغلاً بالعلوم، ورأيت له بعضاً
من الرسائل صنّفها لأجل^٤ السلطان مراد خان رحمه الله تعالى.

١ ط: - هناك.

٢ ن، ط: - العلوم.

٣ ط: + المولى.

٤ ط: - لأجل.

Mehmed bin Kutbüddin el-İznikî

Bu devrin fazilet ve kıymet sahibi âlimlerinden biri de Mehmed bin Kutbüddin el-İznikî Efendi'dir. Sırrı mukaddes olsun.

Merhum şer'î ve aklî ilimleri Molla Fenârî'den okudu. Her bir ilim
5 dalında akranlarını geride bırakacak kadar ustalaştı. Daha sonra tasavvuf
yoluna girip tasavvuf ilmini tahsil etti. Şeriat, tarikat ve hakikat ilimlerini
bir araya getirmeyi başardı.

Bazı kitapların derkenarlarında bazı hâşiyelerini gördüm. Bundan da
ilim aşamalarında üstün bir dereceye eriştiğini anladım. Şeyh Sadreddin
10 el-Konevî'nin *Miftâhu'l-Gayb* adlı eserine şerh yazdı. Çok güzel bir şerh
olup yeni başlayacakların işine yarasan diye anlaşılmaz kısalıktan ve gerek-
siz uzunluktan kaçınarak kısa bir özet hâlinde hoş bilgiler sundu. Hocası
Fenârî'nin şerhi ise son derece uzun olup sadece ileri seviyedekiler ya-
rarlanabilir. Yine Sadreddin el-Konevî'nin *en-Nusûs* adlı eserini şerh etti.
15 Merhum, 885 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin.

Fethullah eş-Şirvânî

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Fethullah eş-Şirvânî
Efendi'dir.

Akıl ve şeriat ilimlerini Seyyid Şerîf'ten okudu. Matematik ilimlerini
20 ise Semerkand'da Kadızâde er-Rûmî Efendi'den okudu. Ardından Emîr
İsmâil'in valiliği döneminde Anadolu'ya geldi ve Kastamonu'ya yerleş-
ti. Babamın dayısı Muhammed en-Niksârî Efendi Kastamonu'da on-
dan *et-Telvîh* ve *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı kitapları okudu. Aynı şekilde *Şerhu*
Eşkâli't-Tesîs ve *Şerhu Çağmînî* adlı kitapları da ondan okudu. Bu her
25 iki eser, Kadızâde er-Rûmî Efendi'nin eseridir. Eserleri şerh edenden ne
dinlediyse orada onları zikretmiştir. Bu iki eseri aynı zamanda Muham-
med en-Niksârî Efendi nasıl dinlediyse, merhum babama da öyle okuttu.
Merhum babam da dayısı en-Niksârî Efendi'den işittiği şekilde onları bu
zayıf kula okuttu.

المولى محمد بن قطب الدين الإزنيقي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محمد بن قطب الدين الإزنيقي، قدّس الله سرّه.

قرأ رحمه الله تعالى على المولى الفناري العلوم الشرعية والعقلية وتمهّر في كلّ منها وفاق أقرانه. ثم سلك مسلك التصوّف وحصل طريقة الصوفية وجمع بين الشريعة والطريقة والحقيقة. ٥

ورأيت له كلماتٍ على حواشي بعض الكتب، وتيقنت منها أنه كان على جانب عظيم من الفضل، صنّف شرحاً لمفتاح الغيب للشيخ صدر الدين القونوي، قدّس سرّه، وهو شرح نفيس أورد فيه لطائف على وجه الاقتصار محترزا عن الإخلال والإطناب نفعاً للمبتدئين، وشرح أستاذه المولى الفناري في غاية الإطناب لا ينتفع به إلا المنتهي، وصنّف أيضاً شرحاً للنصوص للشيخ صدر الدين القونوي أيضاً. مات رحمه الله تعالى في سنة خمسٍ وثمانين وثمانمائة، رُوّح الله روحه. ١٠

المولى فتح الله الشرواني - ومنهم العالم الفاضل المولى فتح الله الشرواني.

قرأ رحمه الله تعالى العلوم العقلية والشرعية على السيد الشريف وقرأ العلوم الرياضية على قاضي زاده الرومي بسمرقند، ثم أتى بلاد الروم وتوطن ببلدة قسطنطيني في أيام ولاية الأمير إسماعيل فقرأ عليه هناك خال والدي المولى محمد النكساري ١٥ كتاب التلويح وشرح المواقف، وقرأ عليه أيضاً شرح أشكال التأسيس وشرح الجغميني كلاهما من تصانيف [٣٦] المولى قاضي زاده الرومي، وأفاده كما سمعه من الشارح، وأقرأهما المولى محمد النكساري للمولى الوالد المرحوم كما سمعه من المولى فتح الله، فأقرأهما المولى الوالد لهذا العبد الضعيف كما سمعه من خاله المولى محمد النكساري. ٢٠

Fethullah Efendi'nin *el-Mevâkîf* şerhinin "İlâhiyyât" bahsine yazdığı hâşiyesi vardır. Yine Kadızâde er-Rûmî Efendi'nin *Şerhu'l-Çağmîni* eserine yazdığı ta'likatı ile *Şerhu'l-Mevâkîf* in başlarına ta'likası vardır.

5 Merhum Kastamonu'daki Sultan Mehmed Han'ın saltanatının başlarında vefat etti ve oraya defnedildi. Allah ruhunu şâd etsin.

Müfred Şücâ'

Bu devrin fazilet ve kıymet sahibi, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Müfred Şücâ' adıyla bilinen Şücâüddin İlyas Efendi'dir.

10 Üsküp Şeyhi diye de bilinir. Kırk sene Üsküp'te bulunan İshâkiye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Muhakkik, inceliklere vâkîf, kıymetli ve seçkin bir âlim ve duası kabul olunan bir zâttı.

15 Rükneddin bin Zeyrek Efendi'nin, "Babam uzun bir süre bu hocaefendiden ders aldı." dediğini işittim. Babasının anlattığına göre, duası kabul olunan bir zâttı. Tasavvuf ehlinin kıyafetlerine benzer kaba ve kalın giysiler giyerdi. Allah kabrini nur doldursun ve onu cennet odalarında uyutsun.

İlyas el-Hanefî

Bu devrin fazilet ve kıymet sahibi, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de İlyas el-Hanefî Efendi'dir.

20 Merhum aklî ve naklî ilimleri bilir, fıkıh ve Arapça ilimlerinde mâhir, ilimle tasavvufu bir arada buluşturan bir zâttı. Onun hakkında bu söylediklerimden daha fazla bir bilgiye ulaşamadım. Allah ruhunu şâd etsin.

Süleyman Çelebi

Bu devrin faziletli âlimlerinden biri de Süleyman Çelebi bin Vezir Halil Paşa Efendi'dir.

25 Babası Sultan Murad Han'ın veziriydi. Kendisi de babasının bu görevi sırasında muzaffer orduda kazaskerdi. Hakkında çok güzel şeyler anlatılan ve övülesi davranışları olan âlim ve faziletli bir zâttı. Vefat ettiğinde babası henüz hayattaydı. Allah ruhunu şâd etsin.

وللمولى فتح الله حاشية على إلهيات شرح المواقف، وله أيضا تعليقات على شرح
الچغميني لقاضي زاده الرومي وتعليقات على أوائل شرح المواقف.

مات رحمه الله تعالى بالبلدة المذكورة في أوائل سلطنة السلطان محمد خان،
وَدُفِنَ بها، رَوَّحَ اللهُ روحه.

٥ المولى مفرد شجاع - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى شجاع الدين
إلياس الشهير بمفرد شجاع.

وقد يُلقَّب بشيخ أسكوب، صار مدرّسا بإسحاقية أسكوب مدة أربعين سنة، وكان
عالما محققا مدققا فاضلا كاملا مجاب الدعوة.

وسمعت من المولى ركن الدين ابن المولى زيرك أنه قال: إن والدي قرأ على
١٠ الشيخ المزبور مدة كبيرة. وحكي عن والده أنه كان مقبول الدعوة، يلبس الثياب
الخشنة على زي الصوفية، نور الله مرقده وفي غرف الجنان أرقده.

المولى إلياس الحنفي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى إلياس
الحنفي.

كان رحمه الله تعالى عالما بالعلوم العقلية والنقلية، متمهرا في الفقه والعربية جامعا
١٥ بين العلم والتصوّف، ولم أطلع من أحواله على أكثر مما ذكرت، رَوَّحَ اللهُ روحه.

المولى سليمان چليبي - ومنهم العالم الفاضل المولى سليمان چليبي ابن الوزير
خليل پاشا.

كان والده وزيرا للسلطان مراد خان، وكان هو قاضيا بالعسكر المنصور في زمن
والده، وكان رجلا عالما فاضلا ذا المناقب الجليلة والخصائل الحميدة. مات في حياة
٢٠ والده، رَوَّحَ اللهُ روحه.

Şeyh Akbıyık

Sultan Murad Han devrinde yaşamış olan şeyhlerden biri olan Şeyh Mec-
zup Akbıyık, Şeyh Hacı Bayram'ın yanında duranlardan biriydi. Halvet
sırasında dünya kapıları kendisine açılmış, o da onlarla yetinmişti. Şeyh bir
5 nasihatinde ona, "Dünya geçicidir, ebedî olanı istemek lazım." deyince Ak-
bıyık, "Dünya âhiretin tarlasıdır ve cennet kapıları onunla açılır." diye cevap
vererek şeyhten uzaklaştı. Şeyh de "Öyleyse benden sana dost olmaz." dedi.
Akbıyık zâviyeden ayrılmak isterken başındaki taç düşünce, bunun şeyhten
dolayı olduğunu anladı ve ömrünün sonuna kadar başı açık kaldı. Saçını
10 uzatır, asla kesmezdi. Dünya kapıları açılmış olan şeyhin evinin köşelerine
altın ve gümüş atılırdı. Onları biriktirmek için çalışmaz, fakir ve ihtiyaç sa-
hibi kimselere bağışlardı. Bursa'da büyük bir ev satın almasına rağmen yine
de nafakası bollaşdı. Keşif ve kerâmet sahibiydi. Mânevî sarhoşluk anları,
uyanık anlarından fazlaydı.

15 Rahmetli babam Şeyh'in bir oğlunun olduğundan, onun da başı açık ve
uzun saçlı olduğundan bahsedirdi. Bu kılığıyla Alâeddin Ali el-Arabî'den
ders alırdı. Merhum Bursa'da vefat etti ve oraya defnedildi. Kabri de meş-
hurdur. Allah sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh İbnü'l-Kâtib Mehmed [Yazıcıoğlu Mehmed]

20 Bu devrin Allah'ı hakkıyla bilen ârif şeyhlerinden biri de İbnü'l-Kâtib
diye bilinen Şeyh Mehmed Efendi'dir.

Merhum da Şeyh Hacı Bayram'ın halifelerindendi. Sırrı mukaddes ol-
sun. Gelibolu'da yerleşmiş, yüzünü Hakk'a çevirmiş ve halktan uzaklaşmıştı.
Muhammediyye adını verdiği Türkçe bir kitap yazdı. Eserde âlemin başlan-
25 gıcından başlayarak Hz. Peygamber'in (*sav*) vefatına kadar gelmiş, tefsir,
hadis ve sahih kaynaklarda zikredilenleri derlemiştir. Bu bilgilerle tasavvuf
bilgilerini karıştırdığından güzel bir kitap hâline gelmişti. Anlattıkları şeyler
de güvenilirdir. Yazıcıoğlu, İbn Arabî'nin *el-Fusûs* isimli eserine şerh yazmış-
tır. Bu, genel hatlarıyla yazılmış bir şerhtir ve problemlerine eleştiri
30 getirmemiştir.

Açık ve gizli kerâmetleri vardı. Bu hâlleri, yukarıda zikredilen kitabından
da anlaşılır. Kabri Gelibolu'dadır. Allah yüce sırrını mübârek kılsın.

الشيخ آق بيق - ومن مشايخ الطريقة في زمانه الشيخ المجذوب آق بيق، كان من أصحاب الشيخ الحاج بيرام، وفتحت له في أثناء الخلوة أبواب الدنيا وقنع بها، فنصح له الشيخ وقال [٣٦-]: الدنيا فانية ولا بد من طلب الباقي، وقال آق بيق: الدنيا مزرعة الآخرة وبها يفتح أبواب الجنة، وانصرف عن الشيخ. فقال الشيخ: إذن لا يصحبك مني شيء، ولما أراد الخروج من الزاوية، سقط التاج من رأسه وعرف أنه من جهة الشيخ فبقي حاسر الرأس إلى آخر عمره، وكان يُرسل شعره ولا يحلقه وانفتح له أبواب الدنيا، وكان يُلقبى الصفراء^١ والبيضاء في زاوية بيته ولا يلتفت إلى حفظها وينفقها على الفقراء والمحاويج، واشترى داراً عظيمة في مدينة بروسه وتوسع في النفقات. وكان صاحب كشف وكرامات، وكان سكره يغلب على صحوه.

حكى المولى الوالد أنه كان له ولدٌ مكشوف الرأس وشعره مرسل، وكان يقرأ بهذا الزي على المولى علاء الدين علي العربي. مات رحمه الله تعالى بمدينة بروسه ودُفِنَ بها، وقبره مشهور هناك، قدّس الله سره.

الشيخ ابن الكاتب محمد - ومنهم العارف بالله الشيخ محمد الشهير بابن الكاتب. كان رحمه الله تعالى أيضاً من خلفاء الشيخ الحاج بيرام، قدّس الله سره. وتوطن في مدينة كليبولي متوجّهاً إلى الحق، منقطعاً عن الخلق^٢، ونظم كتاباً بالتركية سمّاه بالمحمدية، ذكر فيه من مبدأ العالم إلى وفاة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم ما ذكر في التفاسير والأحاديث والآثار الصحيحة. وربما يمزجه بمعارف الصوفية، وهو كتاب حسن يُعتمد عليه في نقله، وله شرح لفصوص ابن العربي، شرحه على سبيل الإجمال ولم يتعرّض لتأويل مشكلاته.

وله كرامات ظاهرة وباطنة، يعرف أحواله من كتابه المذكور، وقبره بالمدينة المزبورة، قدّس الله سره العزيز.

١ ط: الفقراء.

٢ ط: -مدينة.

٣ ط: -الخلق.

Ahmed Bîcan

Bu devrin şeyhlerinden biri de yukarıda zikredilen Yazıcıoğlu'nun kardeşi ve Ahmed Bîcan diye bilinen Şeyh Ahmed'dir. *Envârü'l-Âşıkîn* adlı bir eseri vardır. Kerâmetleri ve makamları bu kitapta âşikârdır. O da Gelibolu'da yerleşik idi. Mezarı da oradadır. Allah yüce sırrını mübârek kılsın.

Şeyhî

Bu devrin şeyhlerinden biri de şair Şeyhî'dir.

Merhum Germiyanlıdır. Gençliğinde şair Ahmedî'nin öğrencisi olduktan sonra devrin âlimlerinden dersler aldı. Daha sonra Allah'ı hakkıyla bilen şeyh Hacı Bayram'ın hizmetine girdi. Ondan tasavvuf yolunu öğrendi. Kütahya yakınlarındaki memleketine çekilerek işlerden el etek çekmiştir. Mezarı oradadır. Mezarını ziyarete gittiğimde çok büyük kalabalıklara şahit oldum.

Türkçe çok sayıda şiir yazmıştır. Yine Türkçe *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisini yazmıştır. Bu eser edipler nezdinde kabul görmüş bir manzume olup bugüne kadar benzeri ortaya konamamıştır.

Merhum fakir giyimli, çirkin yaratılışlı ve gözleri özürlüydü. Hocam Alâeddin onu görmüş ve ondan bu şekilde bahsetmişti. Sürme yapıp isteyenlere sattığından da bahsetmiştir. Bir gün birisi ondan bir dirhemlik sürme satın almıştı. Alıcı gözlerinin özürlü olduğunu anlayınca iki dirhem vermiş ve "Bu kendim için aldığım sürmenin parası, bu da senin sürmenin parası. Sen de bir tane satın al ve gözlerine çek." deyince Şeyhî bu sözden hoşlanmıştı. Çoğunlukla bu olayı anlatır ve çok gülerdi. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Şeyh Debbâğlar [Tabakçılar] İmamı

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Edirne'de Debbâğlar İmamı diye bilinen Şeyh Muslihuddin'dir.

المولى أحمد بيجان - ومنهم العارف بالله الشيخ أحمد بن الكاتب أخو الشيخ محمد المذكور آنفاً، وهو مشهور بأحمد بيجان، وله كتاب مسمّى بـ«أنوار العاشقين». وكراماته ومقاماته ظاهرة من الكتاب المذكور، وهو أيضاً متوطنٌ بمدينة كليولي. وقبره بالمدينة المزبورة، قدس سره.

٥ المولى الشيعي - ومنهم العارف بالله تعالى المولى شيعي الشاعر.

كان رحمه الله تعالى من بلاد كرميان، وتعلم في شبابه عند أحمدي الشاعر، [٣٧] ثم قرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة الشيخ العارف بالله الحاج بيرام، وحصل عنده الطريقة الصوفيّة. ثم تقاعد في وطنه قريبا من كوتاهيه، وكان قبره بها وقد زرته وشاهدت فيه أنسا عظيما.

١٠ نظم شعراً كثيرا بالتركية ونظم قصّة كسرى ابرويز بالتركية، وهو نظم مقبول عند أهل اللسان ولم يوجد له قرين إلى الآن.

رحمه الله تعالى على زيّ الفقراء وكان دميماً الخلقة عليل العينين، ولقد رآه أستاذي المولى علاء الدين، وهو قد حكى كذلك، وحكى أيضاً أنه كان يصنع الأكحال ويبيع للطالبيين، فاشترى منه أحد يوماً كحلا بدرهم ورأى المشتري أن عينيه علية، فاعطاه درهمين، فقال: هذا ثمن كحلك وهذا الآخر لك، اشتر به أنت أيضاً كحلا وكحل به عينيك. فاستحسن المولى الشيعي هذا الكلام، وكان كثيرا ما يذكره ويضحك منه، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه^٢.

الشيخ إمام الدباغين - ومنهم العارف بالله الشيخ مصلح الدين المشتهر بإمام الدباغين بمدينة ادرنه.

١ ط: + الله

٢ ن، ط: - ونور روحه.

Merhum, Allah'ı ve sıfatlarını hakkıyla bilen, zâhir ilimlere vâkîf bir zâtı. Şeriat dağlarından bir dağ, hakikat deryalarından bir denizdi. Şeyh Abdüllatîf el-Makdisî onun hakikat deryalarından bir derya olduğuna şahitlik etmiştir. Sürekli dalgın ve derin tefekkür hâlinde bir adamdı. Her gece 5 yüz rekât namaz kıldı, her iki rekâttan sonra ise abdestini tazelediği anlatılır. Edirne'de vefat etti. Kabri orada meşhur olup ziyaret edilir ve mübarek bir mekân olarak kabul edilir. Allah yüce sırrını mübârek kılsın.

Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî

Bu devrin şeyhlerinden biri de Şeyh Pîrî el-Hamîdî'dir.

10 Eğirdir kasabasında yaşayan Şeyhülislâm'ın kızıyla evlenmişti. Öğrencilere müteber kitapları okutuyordu. Şeyh Abdüllatîf el-Makdisî Konya'ya gelince onu ziyaret etti. Yanında kalıp ondan tevbe aldı ve hizmetine girdi. Sonra da izin alarak memleketine döndü.

15 Zâhir ilimlerde üstünlüğüyle meşhur olmuştu. Tasavvuf yolunda da mü-kemmellik mertebesine ermiş ve doğru yolu arayanlara rehber olmuştu. Sö-zün özü şeriat, tarikat ve hakikat ilimlerini bir araya toplamıştı. Allah yüce sırrını mübârek kılsın.

Şeyh Tâceddin bin Yahşi Fakih

20 Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Tâceddin İbrâhim bin Yahşi Fakih'dir.

Merhum, Manavgat vilâyetindedir. Yukarıda zikredilen Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî'nin zâhir ilimleri okuttuğu öğrencilerindendi. Şeyh Abdüllatîf el-Makdisî, Konya'ya gelip ziyaretine gittiğinde Şeyh Tâceddin de onunla beraberdi. Memleketine döndüğü zaman ise Şeyh Abdüllatîf, Pîrî Halîfe'ye, 25 "Bırak Şeyh Tâceddin yanımda kalsın." demişti. Şeyh Abdüllatîf Bursa'ya vardığında Şeyh Tâceddin onun hizmetindeydi ve orada onunla birlikte halvete katıldı. Tasavvuf yolunu ondan öğrendi ve nihayet mürşidlik mertebesine ulaştı. Şeyh Abdüllatîf Bursa'da vefat edince de talebelere yol göstermek üzere onun yerine geçti. Onlara rehberlik etmekle meşgul oldu. Pek 30 çok öğrencisi oldu ve her biri onun yanında meramına erişti.

كان قُدِّس سرُّه عارفاً بالله تعالى وصفاته عالماً بالعلوم الظاهرة، وكان جبلاً من جبال الشريعة وبحراً من بحار الحقيقة، وقد شهد له الشيخ عبد اللطيف المقدسيّ بأنّه بحر من بحار الحقيقة. وكان رجلاً دائماً الاستغراق مهيباً دائماً الفكرة، يُحكى أنه كان يصلّي كلّ ليلة مائة ركعة يجدد الوضوء بعد كل ركعتين منها. مات بمدينة ادرنه وقبره مشهور هناك، يُزارُ ويُتبرَّكُ به، قَدَّس اللهُ سره.

الشيخ پيرِّي خليفة الحميديّ - ومنهم العارف بالله الشيخ پيرِّي خليفة الحميديّ. كان قد تزوّج بنت شيخ الإسلام المتوطن بقصبة اكردير، وكان يدرّس الكتب المعترية للطلبة، ولما دخل الشيخ عبد اللطيف المقدسيّ بلدة قونية زاره الشيخ المذكور وأتاب عنده وتاب على يده، وأقام بخدمته، ثم رجع بإذنه إلى وطنه.

وكان عالماً مشهوراً بالفضل في العلوم الظاهرة. وكان مكملًا في طريقة [٣٧] الصوفية ومكملًا للمسترشدين من الصوفية، وبالجملة كان جامعاً بين الشريعة والطريقة والحقيقة، قَدَّس اللهُ تعالى سره العزيز.

الشيخ تاج الدين بن يخشي فقيه - ومنهم العارف بالله الشيخ تاج الدين إبراهيم بن يخشي فقيه.

كان رحمه الله تعالى من ولاية مناوغات، وكان من جملة الطلبة المشتغلين بالعلوم الظاهرة عند الشيخ پيرِّي خليفة الحميديّ المذكور آنفاً، ولما زار هو الشيخ عبد اللطيف القدسيّ بقونية ذهب الشيخ تاج الدين معه إليه، ولما رجع هو إلى وطنه قال له الشيخ عبد اللطيف: خلّ الشيخ تاج الدين عندي، ولما وصل الشيخ عبد اللطيف إلى بروسه كان الشيخ تاج الدين في خدمته واختلى عنده خلوات، وحصل طريقة التصوّف حتى بلغ رتبة الإرشاد، ولما مات الشيخ عبد اللطيف بروسه أقام مقامه لإرشاد الطالبين، فاهتم في إرشادهم غاية الاهتمام واجتمع عليه كثير من الطلاب ووصل كل منهم إلى مبتغاه.

Hizmetinde bulunanlardan birinin, “Bir gece yanındaki talebelere yüz yirmi tas yemek dağıttım.” dediği anlatılır. Yanında bulunan arkadaşlarından birinden de “Bir süre şeyhi kaybetmiştik. Aramalardan sonra Bursa’da bir tepenin üzerinde riyâzet hâlinde bulduk.” dediği işitilmiştir. Bugün o yer, zâviye ehlinin ziyaret ettiği yerdir. Hoca Rüstem denen birisi tasavvuf talebeleri için oraya odalar yaptırdı. Ancak şeyhin zâviyesi ve mescidi Bursa’dadır. Onu da Hoca Bahşâyîş diye bilinen, Şeyh Abdüllatîf’i seven Acem tüccarlarından biri yaptırmıştı.

Merhum, 872/1467 senesi Safer ayında vefat etti. Allah sırrını mübârek kılsın. Bursa’daki zâviyesinin yanına yaptırılan bir türbede şeyhi Abdüllatîf’in yanına defnedildi.

Ölüm tarihi ile ilgili tarih koyan şu ifadeyi kullanmıştır:

“Şeyh göçtü, tarihi ise *Allah yüksek bir sırta seni mübarek kılsın* ifadesidir.”

Şeyh Hasan Hoca

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Hasan Hoca’dır.

Merhum Karesi vilâyetindedir. Bursa’da gömülü olan Seyyid Buhârî diye meşhur ârif Seyyid Muhammed bin Ali el-Hüseynî’nin yanında bulundu. Seyyid Buhârî hastalanınca, irşad vazifesini yerine getirmesi için arkadaşlarından birini seçmesi konusunda ondan ricada bulundular. O da “Ben ölünce adı geçen şehirde yerleşik filanca meczup adama gidin. Benim yerime irşad görevini yapacak bir arkadaşımı o belirlesin.” dedi.

Merhum vefat edince arkadaşları sözü edilen meczuba gittiler ve vekil tayini meselesinde görüşlerini anlattılar. Meczup adam ise onlara çıkışarak yanından kovdu. İkinci sefer gidip Seyyid Buhârî’nin vasiyetini tekrar aktardıklarında meczup vasiyeti kabul etti ve onlara göğe bakmalarını söyledi. Göğe baktıklarında Seyyid Buhârî’nin gökyüzünde oturduğunu, yanında ise adı geçen Hasan Hoca’nın olduğunu gördüler. Bu işareten Seyyid Buhârî’nin kendisinden sonraki halifesinin o olduğunu anladılar.

ويُحكى عن بعض خُدَّامه أنه قال: قسمت الليلة للطالبيين المجتمعين عنده مائة وعشرين قصعة من الطعام. وحُكي عن بعض أصحابه أنه قال: فقدنا الشيخ مدّة فاجتهدنا في طلبه فوجدنا على جبل مدينة بروسه مشتغلا بالرياضة، وذلك الموضع الآن مصطاف أهل زاويته، وقد بنى رجل يُدعى بخواجه رستم هناك حجرات للطالبيين من الصوفية، وأما زاوية الشيخ ومسجده في مدينة بروسه، فإنما بناهما رجل من تجار العجم من أجباء الشيخ عبد اللطيف يُدعى بخواجه بخشايش.

مات قدّس الله تعالى سره في شهر صفر عام اثنين وسبعين وثمانمئة، ودُفِنَ عند شيخه عبد اللطيف تحت قبة مبنية عند زاويته بالمدينة المزبورة. وقال المؤرخ في تاريخ وفاته:

انتقل الشيخ وتاريخه قدّسك الله بسرّ رفيع

الشيخ حسن خواجه - ومنهم الشيخ العارف بالله تعالى حسن خواجه.

كان رحمه الله تعالى من ولاية قراصي، وصحب الشيخ العارف بالله تعالى السيد محمد بن علي الحسيني المشهور [٣٨] بالسيد البخاري المدفون بمدينة بروسه، ولمّا مرض السيد البخاري التمسوا منه أن يعين مقامه لأجل الإرشاد واحداً من أصحابه فقال: إذا متُّ اذهبوا إلى الرجل الفلاني المجذوب ساكن بالمدينة المزبورة حتى يعين واحداً من أصحابي للإرشاد.

ولما تُوفّي قدّس سرّه، ذهب أصحابه إلى المجذوب المذكور، فتكلموا فيما ذهبوا لأجله من مصلحة التعيين، فغضب عليهم المجذوب وطردهم من عنده، ثم ذهبوا إليه ثانياً وذكروا عنده وصيّة السيد البخاريّ فقبل المجذوب وصيته، وقال لهم: انظروا إلى العرش فنظروا فإذا السيد البخاريّ جالس فيه وعنده حسن خواجه المزبور، فعرفوا بهذه الإشارة أنه الخليفة من بعد السيد المذكور.

Merhum âlim, ârif, Allah'a karşı gelmekten sakınan, dünyaya meyletmeyen, haramlardan uzak duran ve irşad vazifesini hakkıyla yerine getiren biriydi. Ömrü ibadet ve kullukla geçti. Yüce Allah ruhunu mübarek kılsın.

Şeyh Velî Şemseddin

- 5 Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de yukarıda zikredilen Hasan Hoca'nın halifelerinden Şemseddin Velî'dir.

Merhum âlim, dünyaya meyletmeyen, Allah'a karşı gelmekten sakınan, haramlardan uzak duran, insanları uyaran ve onlara Allah'ı hatırlatan temiz bir insandı. Pek çok kimse kendisinden faydalanmıştı.

- 10 Sayılamayacak kadar âyetin inceliklerini, hadislerin ayrıntılarını ve irfan sahiplerinin sözlerinden seçmeleri topladığı, kendi el yazısıyla yazdığı bir mecmuasını gördüm. Bu derlemeyi inceledikten sonra ilmî birikimine, tefsir ve hadis ilmindeki derin bilgisine şahit oldum. Allah azîz ruhunu mübârek kılsın.

وكان رحمه الله تعالى عالماً عارفاً تقياً نقيماً زاهداً ورعاً قائماً لمصلحة الإرشاد،
ومضى عمره على العبادة والطاعة، قدّس الله تعالى روحه^١.

الشيخ ولي شمس الدين - ومنهم الشيخ العارف بالله ولي شمس الدين من خلفاء
حسن خواجه المزبور.

كان رحمه الله تعالى عالماً زاهداً ورعاً تقياً نقياً يعظ الناس ويذكرهم، وانتفع به
الأكثر.

ورأيت بخطه مجموعة جمع فيها من لطائف التنزيل ودقائق الحديث وكلمات
أهل العرفان ما لا يُحصى كثرة، ووقفت بتلك المجموعة على أن له اطلاعاً عظيماً
على المعارف وأن له يداً طولياً في التفسير والحديث، قدّس الله تعالى روحه العزيز.

[٣٨] ١٠

YEDİNCİ TABAKA

Sultan Murad Han oğlu Mehmed Han dönemi âlimleri hakkındadır. Babasının vefatından sonra 855/1451 senesinde sultan olarak biat aldı. Allah her ikisinin de topraklarını pak eylesin.

5 **Molla Hüsrev**

Sultan Murad, ölümünden birkaç yıl evvel saltanatı terk etmiş, Manisa'ya gitmişti. Yerine de oğlu Sultan Mehmed Han'ı tahta geçirmişti. Daha sonra anlatması çok uzun sürecek sebeplerden ötürü bu yaptığından pişman olmuştu. Bunun üzerine oğlunu Manisa'ya gönderip tekrar tahta geçmiş ve ölene kadar tahtta kalmıştı.

Sultan Mehmed ilk defa tahta geçtiğinde, ilk iş olarak Molla Hüsrev'i kazasker yaptı. Azledildiğinde ise saltanat erkânının tamamı onu terk etse de Molla Hüsrev terk etmemişti. Ona, "Sen de onların yanına git." deyince Molla, "Gitmem, adamlık kişinin saltanatta da olsa azledilse de dostunun yanında olmasını gerektirir." diyerek kabul etmedi. Bu sözü Sultan'ı çok etkiledi ve ona olan sevgisini kat kat artırdı. Bunu da ikinci kez tahta geçtikten sonra sınırsız ikramlarla gösterdi. Ona verdiği yüksek makamlar sayesinde Hoca müreffeh bir hayat sürdü.

Adı Mehmed bin Ferâmurz'dur. Babası Varsak emirlerinden olup aslen Rum diyarındandır.¹ Sonradan Müslüman olmuştur. Ferâmurz'un bir kızı vardı ve onu Hüsrev adında bir beyle evlendirmişti. Oğlu Mehmed ise babasının ölümünden sonra Hüsrev'in yanında büyüdü. Önceleri Hüsrev'in kayınbiraderi adıyla meşhur olduktan sonra zamanla Hüsrev adıyla anılır hâle geldi.

Anadolu'da müftülük yapan Burhâneddin Haydar el-Herevî Efendi'den dersler aldı. Sonra Edirne'de Şah Melek Medresesi'nde müderris oldu. Halebiyye Medresesi'nde müderrislik yapan bir de kardeşi vardı. Dedem ondan ders almıştı. Kardeşi burada vefat edince Molla Hüsrev dedemi Şemseddin Fenârî Efendi'nin oğlu Yûsuf Bâlî Efendi'ye gönderdi.

1 Bir Türkmen boyu olan Varsak kabilesine mensup olan Molla Hüsrev'in tam adı Mehmed bin Ferâmurz bin Ali Muhyiddin Hüsrevî'dir. Babasının sonradan Müslüman olduğu bilgisi ise yanlış anlaşılmalardan neticesinde ortaya çıkmış ve kaynaklarca doğru olmadığı tespit edilmiştir (bkz. Ferhat Koca, "Molla Hüsrev", *DİA*, c. 30, s. 252).

الطبقة السابعة

في علماء دولة السلطان محمد خان ابن السلطان مراد خان طيب الله ثراهما، بُويح له بالسلطنة بعد وفاة أبيه في سنة خمس وخمسين وثمانمائة.

المولى خسرو- وقد كان السلطان مراد خان قبل وفاته بعدة سنين ترك السلطنة، وذهب إلى بلدة مغنيسا وأجلس ابنه السلطان محمد خان مكانه، ثم ندم على ذلك لأمر يطول شرحها، فأرسل ابنه إلى بلدة مغنيسا، وجلس هو مكانه إلى أن مات.

ثم إن السلطان محمد خان لما جلس على سرير السلطنة، أولا جعل المولى خسرو قاضيا بالعسكر المنصور، فلما عُزل عن السلطنة تركه أركان السلطنة بأجمعهم ولم يتركه المولى خسرو. فقال له السلطان محمد خان: اذهب أنت أيضا معهم، فقال: لا أذهب، إن المرورة أن يشارك الرجل صاحبه في الدولة والعزل. فأحبه السلطان محمد خان لهذا الكلام محبة عظيمة حتى أكرمه في أيام سلطنته الثانية إكراما عظيما، وعين له مناصب عالية وعاش في أبهة وجمال.

وهو محمد بن فرامرز، كان والده من أمراء الفراسخة. وكان هو رومي الأصل ثم أسلم، وكان له بنت زوجه من أمير آخر مسمى بخسرو، وابنه محمد كان في حجر خسرو بعد وفاة أبيه، فاشتهر بأخي زوجة خسرو، ثم غلب عليه اسم خسرو.

وأخذ العلوم عن مولانا برهان الدين حيدر الهروي المفتي في البلاد الرومية، ثم صار مدرسا بمدينة ادرنه في مدرسة يقال لها مدرسة شاه ملك، وكان له أخ مدرس بالمدرسة الحلبيّة، وكان جدي يقرأ عنده، ولما تُوفّي هو هناك أرسل المولى خسرو جدي المرحوم إلى المولى يوسف بالي ابن المولى شمس الدين الفناري،

O da o sıralarda Sultan Mehmed Han'ın Bursa'daki medresesinde müderrislik yapıyordu. Molla Hüsrev, *el-Mutavvel* hâşiyesini bu medresede yazdı.

Anlatıldığına göre, Seyyid Ahmed el-Kırîmî geldiğinde incelemesi için hâşiyesini ona göndermişti. O da hâşiyenin üzerine, Molla Hüsrev'i eleştirdiği kendi hâşiyesini yazmıştı. Molla, bir yemek hazırlatıp Seyyid Ahmed el-Kırîmî'yi ziyafete davet ettiği gibi beldenin âlimlerini de oraya topladı. Daha sonra hâşiyesini getirterek Kırîmî'nin ifadelerini ortaya koyup onlara cevaplarını sıraladı. Kırîmî âlimlerin huzurunda onun verdiği cevapları kabul etti ve yaptığı işten dolayı özür diledi. Molla Hüsrev ölen kardeşinin ardından onun medresesinde müderris, ardından da kazasker oldu.

Sultan Mehmed ikinci sefer tahta geçince ona günlük yüz dirhem bağladı. İstanbul'u fethettiğinde ise Hızır Bey'i kadı olarak atadı. O ölünce İstanbul kadılığını ilgili bütün varlıklarıyla birlikte, Galata ve Üsküdar kadılıklarını Molla Hüsrev'e verdi. Bu görevlerine bir de Ayasofya Medresesi müderrisliğini ilâve etti. Öğrencileri kuşluk vakti topluca evine gider, onun yanında kahvaltı eder, sonra da Molla Hüsrev katırına biner, öğrencileri önde olmak üzere medreseye kadar yürürlerdi. Medreseye varınca Hoca iner, dersini verir, geldikleri gibi öğrenciler önde o arkada eve dönerlerdi.

Merhum orta boylu ve kocaman sakallıydı. Sıradan kıyafet giyer, başında bir taç, taç üzerinde de küçük bir sarık taşırdı. Cuma günleri Ayasofya Camii'ne girdiğinde camide bulunanların tamamı onu ayakta karşılar ve mihraba kadar yol açarlardı. Mihrabın yanında namaz kılarken Sultan Mehmed de yerinden onu izler, onunla gurur duyar ve vezirlerine, "Bakın, o bu devrin Ebû Hanîfesidir." derdi.

Uyumlu ve mütevazı, güzel ahlâk sahibi, ağır başlı, oturaklı ve sakin tabiatlı bir insandı. İlimle uğraştığı evinde kendi hizmetini kendisi görürdü. Bu, sayılamayacak kadar çok sayıda uşak ve hizmetçileri olduğunda bile böyleydi. İlimle uğraştığı evini kendisi süpürür, ateş ve kandili kendisi yakardı.

وهو مدرّس وقتئذ في مدرسة السلطان محمد خان بمدينة بروسه، ثم إن المولى خسرو كتب في المدرسة المذكورة حواشيه على المطوّل.

واتفق أن جاء السيد أحمد القريمي وأرسل حواشيه إليه لينظر فيها، [٣٩] فكتب هو على حاشية تلك الحواشي كلمات^١ يردّ فيها على المولى خسرو، فصنع المولى خسرو طعاما ودعا المولى القريمي إلى بيته للضيافة وجمع علماء بلده أيضا، ثم أحضر حواشيه وقرّر كلمات المولى القريمي وقرّر أجوبته عنها، فسلم المولى القريمي أجوبته بمحضّر من العلماء واعتذر عما فعله، ثم إن المولى خسرو صار مدرّسا بمدرسة أخيه بعد وفاته، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور.

ولمّا جلس السلطان محمد خان على سرير السلطنة ثانيا جعل له كل يوم مائة درهم، ولمّا فتح قسطنطينية جعل المولى حضر بك قاضيا فيها، ولمّا مات هو أعطى قضاء قسطنطينية مع خواصّها وقضاء غلطة وأسكدار لمولانا خسرو، وضم إليها تدريس مدرسة أياصوفيا، كان يذهب طلبته بأجمعهم إلى بيته وقت الضحوة ويتغدّون عنده، ثم يركب المولى المذكور بغلته ويمشي الطلبة قدامه إلى المدرسة، ثم ينزل المولى فيدرّس، ثم يمشون قدامه إلى بيته.

وكان رحمه الله تعالى مربوع القامة عظيم اللحية، وكان يلبس الثياب الدنيّة وعلى رأسه تاج عليه عمامة صغيرة، فإذا دخل يوم الجمعة جامع أياصوفيا يقوم له من في الجامع كلهم ويطرّقون له إلى المحراب، ويصلّي عند المحراب والسلطان محمد خان ينظر من مكانه ويفتخر به ويقول لوزرائه: انظروا، هذا أبو حنيفة زمانه.

وكان متخشّعا متواضعا صاحب أخلاق حميدة وصاحب سكون ووقار، وكان يخدم في بيت مطالعته بنفسه، وقد كان عهد كذلك مع ما له من العبيد والجواري بحيث لا يحصون كثرة. وكان يكنس بنفسه بيت مطالعته ويوقد فيه النار والسراج،

Kadılık ve müderrislik görevi olsa da her gün eskilerin kitaplarından iki varak yazardı. Yazısı çok güzeldi. Öldükten sonra kendi el yazısıyla çok sayıda kitap bıraktı. Bu kitaplar arasında Seyyid Şerif'in *el-Mevâkıf* şerhinin iki nüshası da vardır. Bu nüshaları civarın âlimlerinden biri altı bin dirheme satın aldı.

Bir keresinde Sultan Mehmed Han bir ziyafet düzenledi. Molla Gürânî'ye de haber gönderdi. Molla Gürânî'nin nereye oturması gerektiğini Molla Hüsrev'e sorunca o, "Gürânî'ye yakışan oturmak değil, hizmet etmektir." dedi. Bu söz Sultan Mehmed'e çok ağır geldi. Davette sağ yanına Gürânî'yi, sol yanına da Molla Hüsrev'i oturttu. Bu durumdan hoşlanmayan Molla Hüsrev, "İlmin ve dinin saygınlığı bu mecliste bulunmamamı gerektirir." ifadelerini içeren bir mektup yazıp dîvân-ı âlîye gönderdi. Ardından gemiye binerek Bursa'ya gitti. Orada bir medrese yaptırarak ders vermeye başladı. Bir süre sonra Sultan Mehmed Han yaptığına pişman oldu ve onu İstanbul'a davet etti. Sultan'ın emrine icâbet edince ona müftülük makamını verdiği gibi çok fazla ikramda bulundu.

İstanbul'un çeşitli yerlerinde yaptırdığı mescitleri vardır. Eserlerinden bazıları ise şunlardır: Yukarıda adı geçen *Şerhu'l-Mutavvel*'e hâşîye, *et-Telvîh* hâşîyesi, Allâme el-Beyzâvî'nin tefsirinin baş tarafına yazılmış hâşîyesi vardır. Usûl ilmine dair ise *Mirkâtü'l-Vusûl* adlı eseri vardır. Onu da ileri aşamadakilerin işine yarayacak, öğretici bilgilerle donatacak şekilde doyurucu biçimde şerh etti ve adını *Mir'âtü'l-Usûl* koydu. Fıkıh konusundaki eserine ise *ed-Dürrer* adını verdi. Onu da güzel bir üslûpla kapsamlı biçimde faydalı bilgileri içerir şekilde şerh etti ve *el-Gurer* adını verdi. Velâ konusunda ve En'âm sûresinin tefsirine dair birer risâlesinin yanı sıra başka eserleri de vardır.

885/1480 senesinde İstanbul'da vefat etti. Bursa'ya götürülüp orada medresesine gömüldü. Allah ruhunu şâd etsin.

وكان مع ماله من إشغال القضاء والتدريس يكتب كل يوم ورقتين من كتب السلف، وكان له خطّ حسن، وخُلّف بعد موته كتباً كثيرة بخطّه، ووُجد فيها [نسختان] ^١ بخطّه من شرح المواقف للسيد الشريف. واشتراهما بعض من علماء هذه البلاد بستّة آلاف درهم.

٥ ثم إن السلطان محمد خان اتخذ وليمةً في ذلك العصر فأرسل إلى المولى الكورانيّ [٣٣٩] واستأذنه في أين يجلس، فقال اللايق بالكورانيّ أن يخدم في هذه الوليمة ولا يجلس، فوقع هذا الكلام في خاطر السلطان محمد خان فعين له جانب اليمين وعيّن جانب اليسار للمولى خسرو، ولم يرض بذلك المولى خسرو فكتب كتاباً وقال فيه: إن الغيرة العلميّة والدينيّة اقتضت أن لا أحضر ذلك المجلس، فأرسل الكتاب إلى الديوان العالي ^٢ وركب هو في السفينة وذهب إلى بروسه وبني هناك مدرسة ودّرّس فيها، وبعد زمان ندم السلطان محمد خان على ما فعل ودعاه إلى مدينة قسطنطينيّة فامثل أمره فأعطاه منصب الفتوى وأكرمه إكراماً بالغاً.

١٥ وله مساجد بناها في عدّة مواضع من قسطنطينيّة، ومن مصنفاته حواشي شرح المطوّل وقد مرّ ذكره، وحواشي التلويح وحواشي على أوائل تفسير العلامة البيضاويّ، وله متن في علم الأصول مسمى بمرقاة الوصول وشرحه شرحاً لطيفاً جامعاً لفوائد المتقدّمين مع زوائد، أبدعها خاطره الشريف سمّاه بمرآة الأصول وله متن في الفقه سمّاه بالدرر، وشرحه شرحاً حسناً جامعاً متضمناً للطائف وسمّاه بالغرر، وله رسالة في الولاء ورسالة متعلّقة بتفسير سورة الأنعام وغير ذلك.

٢٠ مات رحمه الله تعالى في سنة خمس وثمانين وثمانمائة بقسطنطينيّة، وحُمِل إلى مدينة بروسه ودُفِن في مدرسته، رَوّح الله روحه.

١ ن، ط: نسختين.

٢ ن: -العالي.

Hayreddin Halil bin Kâsım

Bu devrin ilmiyle amel eden, üstün değer sahibi âlimlerinden biri de Hayreddin Halil bin Kâsım bin el-Hac Safâ Efendi'dir. Allah ruhunu şâd etsin ve cennette ihsanını bol eylesin.

5 Baba tarafından dedemdir. Onun en büyük dedesi ise Cengiz Han fitnesi yüzünden Acem diyarından kaçarak Anadolu diyarına gelmiş ve Kastamonu civarına yerleşmişti. Kerâmet sahibi olup mezarı yanında yapılan dualar kabul olunur. Bu yörede meşhurdur. Mahmud adında bir oğlu vardı. Fıkıh ve Arapça öğrendi. Ancak üstün dereceye erişemedi. Ahmed adında bir oğlu vardı ve Arapça, fıkıh konusunda bilgün idi. Ancak üstün dereceye erişemedi. 10 Onun da Hacı Safâ adında bir oğlu oldu. O da fıkıh âlimi, ibadete düşkün ve erdemli bir adamdı. Onun da ilimde üstün derecesi olmadı. Onun da ilim tahsili sırasında genç yaşta ölen Kâsım adında bir oğlu, Kâsım'ın da Halil adında bir oğlu oldu. O da dedem Mevlânâ Hayreddin olur. Dedem, diğerlerinin aksine ilimde seçkin bir dereceye erişmişti.

15 Merhum, temel ilimleri memleketinde tahsil ettikten sonra Bursa'ya göçtü. Orada yukarıda bahsi geçen Beşirzâde'den ders aldıktan sonra Edirne'ye geçti ve orada Molla Hüsrev'in kardeşinden ders aldı. Yine aynı yerde Fahreddin el-Acemî Efendi'den hadis ve tefsir okuduktan sonra Bursa'ya tekrar geri geldi. Orada Bursa Sultâniye Medresesi müderrisi olan Yûsuf 20 Bâlî bin Molla Şemseddin el-Fenârî'den ders aldı. Ardından Molla Yegân diye bilinen Mehmed Efendi'nin hizmetine girdi ve onun yanında ilimde en üst mertebeye erişti. O sıralarda Kastamonu beyliğinde Candar Bey'in torunu İsmâil Bey vardı.

İttifaken anlatıldığına göre, o sıralarda Kastamonu nahiyelerinden 25 Taşköprü'de bulunan Muzafferüddin Medresesi'nde müderris iken İsmâil Bey, Molla Yegân'a, bu medresede müderrislik yapması için öğrencilerinden birini göndermesini rica etmişti. O da dedemi göndermiş

المولى خير الدين خليل بن قاسم - ومن علماء عصره العالم العامل والفاضل الكامل المولى خير الدين خليل بن قاسم بن حاجي صفا، رَوَّحَ اللهُ روحه وأوفر في الجنان فتوحه.

هو جدي لوالدي، كان جده الأعلى أتى من بلاد العجم إلى بلاد الروم هاربا من فتنة جنكيز خان، وتوطن في نواحي قسطنطينية. وكان صاحب الكرامات ويستجاب عند قبره الدعوات، وهو مشهور بتلك البلاد، وُلِدَ له ولدٌ اسمه محمود، وهو حصل شيئا من الفقه والعربية ولم يترقَّ إلى درجة الفضيلة، وُلِدَ له ولدٌ اسمه أحمد وهو أيضا كان عارفاً بالعربية والفقه ولم يبلغ مبلغ الفضيلة، وُلِدَ له ولدٌ اسمه حاجي صفا [٤٠] وهو أيضا كان فقيها وعابدا صالحا ولم يكن له فضيلة زائدة. وُلِدَ له ولدٌ اسمه قاسم مات وهو شاب في طلب العلم. وُلِدَ له ولدٌ اسمه خليل وهو جدي مولانا خير الدين. وهو قد بلغ مرتبة الفضيلة.

قرأ رحمه الله تعالى في بلاده مباني العلوم، ثم سافر إلى مدينة بروسه وقرأ هناك على المولى ابن البشير المارّ ذكره. ثم سافر إلى ادرنه وقرأ هناك على أخي مولانا خسرو، وقرأ الحديث والتفسير على المولى فخر الدين العجمي، ثم أتى مدينة بروسه وقرأ على المولى يوسف بالي ابن المولى شمس الدين الفناري وهو مدرّس بسُلطانية بروسه، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل محمد الشهير بيكان، واشتهر عنده بالفضيلة التامة، وكان الأمير وقتئذ على قسطنطيني إسماعيل بك نجل الأمير جندار.

واتفق ان انحلَّ في ذلك الوقت مدرسة مظفر الدين الواقعة في بلدة طشكبري من نواحي قسطنطيني، فأرسل الأمير إسماعيل^٣ إلى المولى بيكان، والتمس منه أن يرسل إليه واحداً من طلبته لتدريس المدرسة المزبورة، فأرسل المولى المذكور جدي

١ ط: العلماء في.

٢ ط: + إلى.

٣ ط: + بك.

ve ona ders okutması karşılığında günlük otuz dirhem maaş bağlamıştı. Ayrıca Küre'deki bakır ocaklarından elde edilen ürünlerden de günlük elli dirhem bağlamıştı. Burada bolluk ve refah içinde yaşadı. Bilâhare Sultan Mehmed buraları İsmâil Bey'in elinden alınca bazı bid'atlerin devreye gir-
5 mesinden korkan dedem kendisine bağlanan bakır ocakları gelirlerinden feragat etti.

Sultan Mehmed Han, İstanbul'da Semân medreselerini yapınca Sultan'ın müderrislerinden olan Hayreddin Efendi Sultan'a, bu medreselerden birinde müderrislik yapsın diye, dedemin adından övgüyle söz etti. O da daha evvel dedemden ders almıştı. Sultan Mehmed Han, İstanbul'a gelmesi ve
10 Semân medreselerinin birinde ders okutması için dedeme bir emir gönderdi. Ancak dedem bu emre uymayınca Sultan Mehmed Han ders verdiği medresedeki görevinden de onu azletti ve "Bir makam talebiyle gelirse o zaman İstanbul'da ona bir makam veririm." dedi. Lakin dedem yine git-
15 medi. Memleketindeki bir zengin, belki yolda harcayacak parası yoktur ve istemekten de utanıyordu, diyerek on bin dirhem alıp dedeme getirdi, "Bununla yol masraflarını karşılırsın." dedi. Fakat dedem, "Allah'ın kapısından başka bir kapıya yönelmek ve oradan istemek bana yakışmaz." diyerek onu da kabul etmedi.

20 Merhum babam şöyle derdi: "Bu görevden alındıktan sonra geçimi görevde olduğundan çok daha bol ve rahat oldu." Daha sonra Küre ahalisi gelip yalvar yakar binbir rica ile onu Küre'ye götürdüler. Orada cuma günleri halka vaaz ederdi. 879/1474 senesinde orada vefat etti ve caminin yanına gömdüler.

25 Babam, "Merhum babam bu medresede kırk sene müderrislik yaptı. Belâgat ilimlerini bilir ve onlardaki üstünlüğüyle tanınırdı. İki usûl ilmiyle fıkıh, tefsir ve hadis ilimlerinde ustaydı. Şeriata sıkı sıkıya bağlı, Allah'tan sakınan, dışı ve içi tertemiz, boş sözden ve gereksiz lakırdıdan kaçınan biri-
30 riydi. Çokça mescitte itikâfa girer, Kur'ân okur, nafile oruç tutar ve nafile namaz kılardı." derdi.

وعين له كل يوم ثلاثين درهما لوظيفة التدريس، وعين له كل يوم خمسين درهما من محصول كرة النحاس، وعاش هناك في نعمة وافرة وعزة متكاثرة، ثم إن السلطان محمد خان لما أخذ تلك البلاد من يد إسماعيل بك المذكور فرغ جدي عما عُنِيَ له من محصول كرة النحاس تورّعا لمداخلة بعض البدع عليها.

ولما بنى السلطان محمد خان المدارس الثمان بقسطنطينية ذكر المولى خير الدين الذي كان معلما للسلطان محمد خان جدي المرحوم لتدريس إحدى المدارس الثمان ومدحه عنده، وكان قد قرأ على جدي فأرسل إليه السلطان محمد خان أمرا ليجيء إلى قسطنطينية ويدرس في إحدى المدارس الثمان، فلم يمثل جدي أمره فعزله السلطان محمد خان عن المدرسة المذكورة وقال: إذا جاء لطلب المنصب [٣٤٠] أكرمه على المقام بقسطنطينية، فلم يذهب جدي. وقال بعض أغنياء أهل البلد لعله ليس للمولى مال يستعين به على السفر، ويستحيي من أن يسأل، وأفرز ذلك البعض من ماله عشرة آلاف درهم وأتى بها إلى جدي وقال استعن بها على السفر، فلم يقبل وقال: لا يليق بي أن أتوجه إلى غير باب الله تعالى بعد هذا.

كان المولى الوالد رحمه الله تعالى يقول: كان معاشنا بعد هذا العزل أوسع وأرغد مما كان في أيام المنصب، قال: ثم إن أهالي كرة النحاس أتوا إليه وأخذوه إلى كرة النحاس بعد تضرع كثير وإبرام وافر، وكان يعظ الناس في كل يوم الجمعة، ومات هناك ودُفِنَ عند الجامع في سنة تسع^٢ وسبعين وثمانمئة.

قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: كان والدي مدرّسا في المدرسة المزبورة مدّة أربعين سنة، وكان عارفا بعلميّ البلاغة مشتهرا بالفضيلة فيهما، وكانت له معرفة تامة بالأصولين والفقه والتفسير والحديث، وكان متشرّعا متورعا طاهر الظاهر والباطن متحرزا عن اللغو وفضول الكلام، وكان يُكثر الاعتكاف في المسجد وتلاوة القرآن وصوم التطوّع ونوافل الصلاة.

١ ط: بدن.

٢ ن: -أيام.

٣ ط: -تسع.

Hatibzâde diye bilinen Mehmed bin Kâsım Efendi, Şeyh Abdürrahim el-Merzifonî'nin halifelerinden Ali adında tasavvuf ehli birinden naklen şöyle anlatılır:

“Şeyh Abdürrahim fetihten önce eşek üstünde İstanbul'a geldi. Ben de önünde yürüyordum. İstanbul'a girdi ve Ayasofya'da yerleşik bazı rahiplerle tartışmalar yaptı. Sonunda onlardan kırk tanesi Müslüman olsa da zâlim yöneticilerinden korkularından Müslümanlıklarını gizlediler.

Anlatıldığına göre, onlardan altısı fetih sırasında oradaydı. Şeyh İstanbul'dan dönerken Taşköprü'ye uğradı ve hizmetindeki kişiye şöyle dedi: ‘Burada âlim, şeriata bağlı ve kendisini ziyaret etmemiz gereken bir müderris var.’ Medresenin kapısına geldiğimizde mescidde olduğunu söylediler. Şeyh de mescide gitti. Mescidin kapısına vardığımızda hizmetçiye, ‘Ali, bu yüzüğü al.’ diyerek parmağındaki yüzüğe işaret etti. ‘Bu âlim, şeriata bağlı bir adamdır. Yüzük dolayısıyla beni reddetmesinden korkuyorum.’ dedi. Şeyh saygı ve hürmetle yanına girdi. Bir süre onunla vakit geçirdi. Sonra veda edip ayrıldı.” Bu o kişiden işittiklerimdir.

Babam da Hocazâde'den naklen şöyle anlattı: “Hayreddin Efendi ilim tahsil ediyordu ve Bursa Sultâniye Medresesi'nde yaşıyordu. Bazı öğrenciler ondan ders alıyordu. Biz de derslerini dinliyorduk. Güzel açıklamaları, etkili incelemeleri ve tespitleri vardı. Artık onun dersini ipe çeker ve açıklamalarından ziyadesiyle zevk alır olmuştuk. Yaşımın çok küçük olması, öğrencisi olamamamın sebebi oldu.”

Zeyrek Muhammed [Molla Zeyrek]

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdemli ve üstün vasıflar sahibi âlimlerinden biri olan Muhammed Efendi, Zeyrek diye bilinir.

حكى لي مولانا محمد بن^١ قاسم الشهير بابن الخطيب قاسم عن رجل صوفي اسمه عليّ من خلفاء الشيخ عبد الرحيم المرزيفونيّ أن الشيخ عبد الرحيم أتى مدينة قسطنطينية قبل الفتح على حمارٍ وأنا أمشي قدّامه ودخلها وباحت هناك مع بعض الرهابين الساكنين في أياصوفيا حتى أسلم منهم مقدار أربعين رجلا وأخفوا إسلامهم خوفاً من طاغيتهم.

يُروى أنه وُجد منهم ستّة أنفس عند الفتح، ولمّا رجع الشيخ المذكور من مدينة قسطنطينية مر على بلدة طاشكبريّ وقال للخادم المذكور: إن ههنا مدرّسا عالما متشرا يجب علينا زيارته، قال: فلما وصلنا إلى بابه قالوا: إنه في المسجد، فذهب الشيخ إلى المسجد، ولمّا وصل إلى باب المسجد قال لخادمه المذكور: يا عليّ خذ هذا الخاتم وأشار إلى خاتم في إصبعه، إن هذا رجل عالم متشرع أخاف أن ينكر عليّ لأجله، ثم إن الشيخ دخل [٤١] عليه بتعظيم وتوقير، وصاحب معه زمانا، ثم ودع وذهب. هذا ما سمعته من المولى المذكور^٢.

وحكى المولى الوالد عن المولى خواجه زاده أنه قال: كان المولى^٣ خير الدين طالب علم وكان ساكنا في سلطانية بروسه، وكان يقرأ عليه بعض المتأدبين. قال: وكنا نستمع^٤ إلى درسه، وكان حسن التقرير صاحب تحقيق وتدقيق، حتى كُنّا ننتظر وقت درسه وتلذذ باستماع تقريره. قال^٥: ومنعني حداثة السنّ عن القراءة عليه.

المولى زيرك محمد - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محمد

الشهير بزيرك.

١ ط: - بن.
٢ ط: خير الدين طالب علم.
٣ ط: - وحكى ... المولى.
٤ ط: نسمع.
٥ ن، ط: - قال.

Merhum, çocukluğunda Şeyh Hacı Bayram'dan ders aldı. Ona Zeyrek lakabını o vermişti. Hızır Şah'dan da ders aldı. Bursa'daki Gazi Sultan Murad Han Medresesi'nde müderris olduktan sonra Sultan Mehmed Han onu, İstanbul'un fethinin akabinde Semân medreselerini yaptırmadan önceki medreselerden birine nakletti. Bu mekân bugün Semân medreseleri müştemilatı olarak bilinir. Günlük elli dirhem maaş bağladı. Yirmisini evinin masraflarına harcıyor, gerisini de Şeyh Hacı Bayram'ın dervişlerine gönderiyordu. İbadetle meşgul olduğu vakitler, ilimle meşgul olduğu vakitlerden daha fazlaydı.

Bir gün Sultan Mehmed Han'ın huzurunda Seyyid Şerîf'ten üstün olduğunu iddia etti. Bu söz Sultan'a ağır geldi ve o vakitte Bursa'da Sultan Mehmed Han Medresesi'nde müderris olan Hocazâde'yi çağırarak Zeyrek Efendi ile münazara yapmasını istedi. Hocazâde, tevhidin delili konusunda bir sorusunu, cevap yazması için Zeyrek Efendi'ye gönderdi. Hoca cevap yazınca Sultan Mehmed Han'ın huzurunda bir araya geldiler. Aralarındaki hakemliği ise Molla Hüsrev ve Vezir Mahmud Paşa yaptı. Önce Hocazâde söze başladı, "Sultan bilsin ki, iddia edilenle delilin inkârı gerekmez. İnsanların, Hocazâde tevhidi inkâr etti, demelerinden korkuyorum." dedi ve sorusunu sordu. Zeyrek Efendi de cevabını verdi. Aralarında büyük tartışmalar cereyan etti ve çok söz söylendi. Lakin mesele o gün çözüme kavuşmadı. Tartışma yedi gün devam etti. Sultan, altıncı gün, her ikisinden rakibinin yazdıklarını incelemesini istedi. Zeyrek Efendi yanındaki nüshayı göstererek, "Yanımda bundan başka nüsha yok." dedi. Hocazâde de "Bende başka bir nüsha daha var. Bunu ona vereyim, onun yazdığını alayım ve benim nüshamın zahriyesine yazayım." dedi. Vezir Mahmud Paşa belinden bir divit çıkarıp Hocazâde'nin yanına koydu. O da yazmaya başladı. Sultan latife yapmak için, "Hocaefendi'nin sözlerini yanlış yazma." diyordu. O, "Ne kadar yanlış yazsam da bunlar onun hatalarından çok olamaz." diye cevap verince Sultan bu cevaba çok güldü.

قرأ رحمه الله تعالى في صباه على الشيخ الحاج بيرام، ولقبه هو بزيرك وأخذ عن مولانا خضر شاه، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد الغازي بمدينة بروسه، ثم نقله السلطان محمد خان إلى إحدى المدارس التي عيّنها عند فتح مدينة قسطنطينية قبل بناء المدارس الثمان، وهذا الموضوع مشتهر الآن بالإضافة إليه، وعين له كل يوم خمسين درهما، وجعل يصرف العشرين منها إلى مصارف بيته ويُرسل الباقي إلى فقراء الشيخ الحاج بيرام، وكان اشتغاله بالعبادة أكثر من اشتغاله بالعلم.

ادّعى الفضل في يوم من الأيام على السيد الشريف عند السلطان محمد خان، فثقل ذلك الكلام عليه ودعا خواجه زاده وهو وقتئذ كان مدرّسا بمدينة بروسه في مدرسة السلطان محمد خان، وأمره بالبحث مع المولى زيرك. وكان للمولى خواجه زاده سؤال على^١ برهان التوحيد فأرسله إلى المولى زيرك ليكتب جوابا عنه، فلما كتب جوابه حضرا عند السلطان محمد خان، والحكم بينهما المولى خسرو والوزير محمود پاشا قائم على قدميه، فشرع المولى خواجه زاده في الكلام أولا وقال: فليعلم السلطان أنه لا يلزم من الإنكار على البرهان الإنكار على المدّعي، وإني أخاف أن يقول الناس إن خواجه زاده أنكر التوحيد. ثم قرر سؤاله وأجاب عنه المولى زيرك، وجرى بينهما مباحثات عظيمة وكلمات كثيرة [٢٤١] ولم ينفصل الأمر في ذلك اليوم حتى استمرت المباحثة إلى سبعة أيام، وأمر السلطان في اليوم السادس أن يطالع كل منهما ما حرّره صاحبه، فقال المولى زيرك: ليس عندي نسخة غير هذه، فقال المولى خواجه زاده: عندي نسخة أخرى وأُعطي هذه إليه وأخذ ما حرّره، وأكتب ما حرّره على ظهر نسختي، فأخرج الوزير محمود پاشا من وسطه دواتا ووضعها عند خواجه زاده، فشرع هو في الكتابة، فقال السلطان تلطفا به: أيها المولى لا تكتب كلامه غلطا، قال ولو كتبتُ غلطا لا يكون ذلك الغلط أكثر من غلظه، فضحك السلطان من هذا

الكلام.

Yedinci günde Hocazâde'nin Zeyrek Efendi'ye üstünlüğü belirmeye başlayınca Molla Hüsrev, Hocazâde'nin üstünlüğünü ilan etti. Sultan da Hocazâde'ye dönerek, "Efendi, hadiste şöyle buyrulur: 'Kim bir delile dayanarak birini öldürürse malını da alır.' Sen bu adamı öldürdün, ben de buna şahidim. Onun medresesini de sana verdim." dedi. Zeyrek Efendi o sıralarda, Semân medreseleri yapılmadan önce medrese olarak kullanılan İstanbul kiliselerinden birinde müderrislik yapıyordu.

Sultan'ın yanından ikisi birlikte çıktıkları zaman Zeyrek Efendi'nin sevenleri toplaşıp "Bu nasıl oldu?" diye sorunca Zeyrek Efendi, "Hocazâde tevhidi inkâr etti. Bu yüzden tevhidi kabul etsin diye kafasına kafasına vuruyorum. Molla Hüsrev de elimi tutmaya çalışıyor." diye cevap verdi.

Daha sonra Zeyrek Efendi Bursa'ya gidip yerleşti. Orada Hasan Hoca adında bir komşusu vardı. Bir gün yanına gelerek ona, "Efendim, günlüğü-nüz ne kadar?" diye sordu. O da "Yirmi dirhem." diye cevap verdi. Hasan Hoca, "Ben bu ücretin her gün kefiliyim." dedi ve ölünceye kadar bu miktarı günlük olarak ona verdi. Sultan Mehmed Han yaptığına pişman olup ona makamlar teklif etse de Zeyrek, "Benim Sultanım Hoca Hasan'dır." diyerek bu teklifleri kabul etmedi.

Hoca Zeyrek telif işiyle hiç uğraşmadı. Sadece bazı kitapların hâşiyelerine yazdığı yazı alanı boyutunda ta'likası vardır. İlim konusunda bir risâlesini gördüm. Bu risâle onun zekâsının keskinliğini gösteriyordu. Bu keskin zekâsı onun doğruyu tespit etmesine engel olmuş, gayretini itiraz yönüne çevirmesine sebep olmuştu.

Hocazâde Muslihuddin Mustafa

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdemli ve üstünlükleri olan âlimlerinden biri de insanlar arasında Hocazâde el-Bursevî diye bilinen Muslihuddin Mustafa bin Yûsuf bin Sâlih Efendi'dir. Allah kabrini aydınlık etsin ve onu cennetin en yüce odalarında misafir etsin.

Babası tüccar taifesinden, büyük servet sahibi biriydi. Çocukları da bu servet sayesinde giyim ve hizmetçi bakımından oldukça müreffehler. Ancak babası Hocazâde'ye gençliğinde günlük sadece bir dirhem bağlamıştı.

ثم في اليوم السابع ظهر فضل المولى خواجه زاده عليه وحكم بذلك المولى خسرو أيضا. فقال السلطان مخاطبا لخواجه زاده: أيها المولى قد ورد في الحديث أن من قتل قتيلا وله بيّنة فله سلبه وأنت قتلت هذا الرجل وأنا شاهد بذلك، فأعطيتك مدرسته. وكان المولى زيرك مدرّسا وقتئذ بكنيسة من كنائس قسطنطينية التي وضعها السلطان محمد خان مدارس قبل بناء المدارس الثمان.

فخرجا من عنده فاجتمع أحماء المولى زيرك عليه فقالوا له: كيف كان الأمر؟ قال: إن خواجه زاده أنكر التوحيد فما زلت أضرب رأسه، حتى اعترف بالتوحيد وخسرو ما زال يدفع يدي عنه.

ثم ذهب المولى زيرك إلى بروسه وتوطن بها، وكان له جازٌ هناك يُدعى بخواجه حسن. فجاء إليه وقال: يا مولانا كم خرجك كل يوم؟ قال: عشرين درهما. قال: أنا أكفل به كل يوم. فأعطاه خواجه حسن المذكور ما كفل به إلى أن مات المولى المزبور. ثم إن السلطان محمد خان ندم على ما فعله وعرض له مناصب فلم يقبل وقال: إن سلطاني هو خواجه حسن.

والمولى المذكور لم يشتغل بالتصنيف، صدر منه بعض التعليقات على حواشي الكتب، ورأيت له رسالة في بحث العلم تدل على أن فرط ذكاه منعه عن تعيين الحق وصرفه همّته إلى جانب الاعتراضات.

المولى خواجه زاده مصلح الدين مصطفى - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى مصلح الدين مصطفى بن يوسف بن صالح البروسويّ المشتهر بين الناس بالمولى خواجه زاده [٤٢] نور الله مرقدته وفي أعلى غرف الجنان أرقده.

كان والده من طائفة التجّار وكان صاحب ثروة عظيمة، وكان أولاده مترفهين في اللباس والعبيد. وعين للمولى خواجه زاده في شبابه كلّ يوم درهما واحداً فقط،

Bunun sebebi ise babasının yolunu terk edip ilim yolunu tercih etmiş olmasıydı. Bu yüzden babası ona kızgındı. Bir gün babası Şemseddin el-Buhârî'nin halifelerinden Şeyh Velî Şemseddin ile oturuyordu. Şeyh, Hocasâde'yi nalınların konulduğu yerde, üstü başı perişan bir kıyafetle; kardeşlerinin ise güzel kıyafetler içinde, hizmetçi ve uşaklarla bir arada oturduğunu görünce çocuklarını işaret ederek babasına, “Bunlar kim?” diye sordu. Babası, “Çocuklarım.” diye cevap verdi. Bu sefer de Hocasâde'yi işaret ederek “Peki bu kim?” diye sordu. “O da oğlum!” deyince, “O neden böyle kötü bir hâlde?” dedi. Babası da “Benim yolumu terk ettiği için gözümünden düştü.” diye cevap verdi. Bunun üzerine Şeyh ona tavsiyelerde bulunduysa da işe yaramadı. Kalktıklarında Şeyh, Hocasâde'ye dönerek, “Yaklaş! Bu kötü durumuna üzülme. Zira gerçek yol senin yolundur. Allah'ın izniyle durumun o kadar büyüyecek ki, kardeşlerin yanında hizmetçi ve uşak gibi kalacak.” dedi. Merhumun o sıralarda sadece bir gömleği vardı. Kitap bile satın alamıyor, bu yüzden kendi kitabını âdi kâğıtlara kendi yazıyordu.

İlim tahsiline başlayınca yukarıda sözü edilen Ayasuluk Kadısı'nın hizmetine girdi ve Ağras Medresesi'nde fıkıh, tefsir ve hadis usûlü ilimleriyle meânî ve beyân ilimlerini ondan okudu. Ardından Bursa Sultâniye Medresesi'nde müderris olan Hızır Bey bin Celâl Efendi'nin hizmetine girdi ve muîdi oldu. Genç yaşında olmasına rağmen pek çok ilmi onun yanında tahsil etti. Hocası son derece cömert davranıyor, onu çok önemsiyordu. Bir meselede çözüm bulunamadığında, “Onu akl-ı selîme götürelim” derdi. Bundan da kastı Hocasâde'den başkası değildi.

Bir süre sonra Hızır Bey onu Sultan Murad Han'a gönderdi. Sultan, müderrisliği hak ettiğini görünce müderris olmasını kabul etti. Lakin o sırada Sultan sefer hazırlıklarındaydı. Bu yüzden ona Kestel kadılığını verdi.

وكان ذلك^١ لاشتغاله بالعلم وتركه طريقة والده، وقد سخط أبوه عليه لذلك. وفي يوم من الأيام اجتمع والده مع الشيخ العارف بالله ولي شمس الدين من خلفاء شمس الدين البخاريّ قُدس سرّه، فرأى الشيخ شمس الدين المولى خواجه زاده وعليه سوء الحال يجلس^٢ في صفّ النعال وعليه ثياب دنيّة، ورأى إخوانه متجملين بالثياب النفيسة مع الخدم والعييد، فقال الشيخ المذكور لوالده: من هؤلاء؟ وأشار إلى أولاده، قال: أولادي، قال: ومن هذا وأشار إلى المولى خواجه زاده؟ قال: هو أيضا ولدي، قال: لأي سبب هو في سوء الحال؟ قال: إني أسقطته من عيني لتركة طريقتي. فنصح الشيخ له ولم يؤثر فيه نصحه، ولمّا قاموا عن المجلس، قال الشيخ للمولى خواجه زاده: أدن مني، فدنا منه، فقال: لا تتأثر من سوء الحال، فإن الطريق طريقتك، ويكون لك إن شاء الله تعالى شأن عظيم، ويقوم إخوانك عندك في مقام الخدم والعييد. وكان رحمه الله تعالى لا يملك إلا قميصًا واحدًا، وكان لا يقدر على اشتراء الكتاب ويكتب كتابه بنفسه على أوراق ضعيفة لرخصتها. ثم إنه حصل العلوم^٣.

ثم وصل إلى خدمة المولى ابن قاضي آيائلوغ، وقد مر ذكره، وقرأ عنده الأصولين والمعاني والبيان في مدرسة اغراس، ثم وصل إلى خدمة المولى حضر بك بن جلال وهو مدرس بسلطانية بروسه، وصار معيدا لدرسه، وحصل عنده علوما كثيرة، وهو في سنّ الشباب. وكان المولى المذكور يكرمه إكراما عظيما وكان يقول: إذا أشكلت^٤ عليه مسألة ولنعرضها^٥ على العقل السليم يريد به المولى خواجه زاده.

ثم أرسله المولى حضر بك إلى السلطان مراد خان وشهد له باستحقاقه التدريس فقبله السلطان إلا أنه كان متوجّها إلى السفر وأعطاه قضاء كستل،

١ ن، ط: -ذلك.

٢ ط: -يجلس.

٣ ن، ط: العلوم.

٤ ط: أسئلك.

٥ ط: لتعرضه.

Seferden dönünce de Bursa'daki Esediyye Medresesi'ni ona verdi. Günlük olarak da on dirhem bağladı. Burada altı sene kalan Hocazâde, yokluk ve fakirlik içinde ilmî faaliyetlerine devam etti. Ev hizmetlerini kendi görürdü. Burada *Şerhu'l-Mevâkıf*ı ezberledi.

5 Saltanat Sultan İkinci Mehmed Han'a geçtiğinde, ilme verdiği önemi gören âlimler onun yanına gitmeye başladılar. Hocazâde de gitmek istedi. Lakin fakirliği bu yolculuğu yapmasına müsaade etmiyordu. Türkmen bir hizmetçisi vardı. Hizmetçisi Hocazâde'ye sekiz yüz dirhem borç verdi de bu parayla kendisine ve hizmetçisine birer at satın aldı. Bu atlarla Sultan'la
10 görüşmek üzere yola çıktılar. O sırada Sultan da Edirne'ye doğru yola çıkmıştı. Vezir Mahmud Paşa, Hocazâde'yi görünce, "Gelmekle çok iyi ettin. Zira ben de Sultan'a senden bahsetmiştim. Şimdi yanına git zira Sultan'ın makamında şu an bir tartışma var." dedi.

Hocazâde Sultan'ın huzuruna girip selâm verince Sultan, Mahmud Pa-
15 şa'ya, "Bu kim?" diye sordu. O da "Hocazâde, efendim!" deyince Sultan Hocazâde'ye "Hoş geldin" diyerek buyur etti. Sultan'ın bir yanında Zeyrek Efendi, diğer yanında da Seyyidî Ali Efendi vardı. Hocazâde, Seyyidî Ali'nin olduğu tarafa oturup Zeyrek Efendi'ye itirazlarda bulunmaya başladı. Ara-
20 larında uzun uzadıya atışma yaşandı. Sonunda Seyyidî Ali Efendi kalkıp meclisi terk etti. Tartışmalar devam etti ve sonunda Zeyrek Efendi'yi de susturunca Sultan Zeyrek Efendi'ye, "Sözünün bir değeri kalmadı." dedi. Bunun üzerine Zeyrek de gidince Sultan'ın huzurunda sadece Hocazâde kaldı. Konak yerine kadar Hocazâde ile sohbet etti.

Sultan Mehmed Han, Seyyidî Ali Efendi ile Zeyrek Efendi'ye ödüller
25 verince Hocazâde hayli üzüldü. Öyle ki hizmetçisi bile artık ona hizmet etmez oldu. Ona, "Senin ilmin olsaydı öbürlerine verdiği gibi sana da hediye verirdi." dedi. Konak yerlerinin birinde hizmetçi uyurken atların hizmetini Hocazâde kendisi gördükten sonra bir ağacın altında kederli kederli otu-
30 ruyordu. Sultan'ın haciblerinden üç tanesi Hocazâde'nin çadırını sordular. Zira Hocazâde'nin çadırını da diğer büyük adamlarınki gibi sandılar.

ولمّا رجع [٢٤٢] عن السفر أعطاه مدرسة الأُسديّة بمدينة بروسه، وعين له كل يوم عشرة دراهم، فمكث هناك ستّ سنين واشتغل بالعلم مع فقر وفاقه، حتى إنه كان يخدم في بيته بنفسه، وحفظ هناك شرح المواقف.

ثم لما انتهت السلطنة إلى السلطان محمد خان وشاهد العلماء رغبته في العلم ذهبوا إليه، وأراد المولى خواجه زاده الذهاب إليه، لكن منعه فقره عن السفر، وكان له خادم من أبناء الترك فأقرضه ثمانمائة درهم فاشتري بها فرسا لنفسه وفرسا لخادمه، وذهب إلى السلطان ولقيه وهو ذاهب من قسطنطينيّة إلى ادرنه. ولمّا رآه الوزير محمود پاشا قال له: أصبت في مجيئك، إني ذكرتك عند السلطان، اذهب إليه وعنده البحث.

فذهب إليه وسلم على السلطان فقال السلطان لمحمود پاشا: من هذا؟ فقال: هو خواجه زاده. فرحّب به السلطان، فإذا في أحد جانبيه المولى زيرك وفي جانبه الآخر المولى سيّدي عليّ، فتوجّه خواجه زاده إلى جانب سيّدي عليّ واعترض على المولى زيرك. فجري كلام كثير بينهما وذهب المولى سيّدي عليّ وبقي هو في جنب السلطان، وكثر المباحثة وأفحم المولى زيرك حتى قال له السلطان محمد خان: كلامك ليس بشيء فذهب المولى زيرك وبقي المولى خواجه زاده عند السلطان وتحدث معه إلى المنزل.

ثم إن السلطان محمد خان أحسن إلى المولى سيّدي عليّ وإلى المولى زيرك وبقي المولى خواجه زاده حزينا مهموما، حتى إنّ خادمه صار لا يخدمه ويقول له: لو كان لك علم لأكرموك كما أكرموهم. وفي بعض المنازل نام الخادم وخدم خواجه زاده الفرس بنفسه، ثم جلس حزينا في ظلّ شجرة، فإذا ثلاثة من حجاب السلطان يسألون عن خيمة خواجه زاده، ويظنون أن له خيمة كسائر الأكابر،

Birisi ağacın altında oturanın Hocazâde olduğunu söyleyince inanamadılar. Yanına gelip selem verdiler ve “Hocazâde sen misin?” diye sordular. O da “Evet, benim!” deyince hayretle, “Sahi mi? Sen Esediyye Medresesi’nin müderrisisin ve üstelik Zeyrek Efendi’yi alt eden sen değil misin?” diye sordularında “Evet” diye karşılık verdi. Bunun üzerine ona saygı gösterip elini öptüler ve “Sultan seni şahsî hocası olarak tayin etti.” dediler. Bunun üzerine Hocazâde, “Benimle alay ettiklerini sandım.” der. Daha sonra oracıkta bir çadır kurdular; atlar, hizmetçiler yanında pahalı giysiler ve on bin dirhem getirdiler. Hizmetçiler bir ata eğer vurup, hadi Sultan’a gidiyoruz, dedi. Hizmetçisi ise hâlâ uyuyordu. Hocazâde gidip uyandırmaya çalışsa da hizmetçi, “Bırak beni, uyuyayım!” diyordu. Hoca, “Kalk, bak hâlime.” dedikçe, “Ben senin hâlini biliyorum. Bırak uyuyacağım.” diye itiraz ediyordu. Hoca’nın ısrarı üzerine uyanan hizmetçi, kalktığı anda gördükleri karşısında şaşkınlık içinde “Bu ne hâl?” diye sordu. Hoca da “Sultan’ın hocası oldum.” dedi. Hoca’nın elini öpen hizmetçi, pişmanlık izhar edip özür dileyerek hizmette ettiği kusuru bağışlamasını istedi.

Hocazâde hemen hizmetçisinden aldığı sekiz yüz dirhem borcunu ödeyip Sultan’ın yanına gitti. Ona İzzeddin ez-Zencânî’nin sarf konusundaki metnini okuttu. Hocazâde bu metne şerh yazınca, Sultan’ın nezdindeki değeri daha da arttı. Nihayet Sultan’ın gösterdiği bu değeri Vezir Mahmud Paşa çok kıskandı. Bir gün Sultan’a, “Hocazâde kazaskerlik makamı istiyor!” dedi. Sultan, “Benin yakınlığımı neden terk ediyor?” diye sorunca, “O istiyor.” dedi. Ardından Hocazâde’ye de “Sultan kazasker olmanı istiyor.” dedi. O, “Ben istemiyorum.” dese de “Emir böyle.” deyince emre uyan Hocazâde kazasker oldu.

Babası o sırada henüz hayattaydı. Oğlunun kazasker olduğunu duyunca inanmadı. Olayın doğruluğu anlaşılınca, Bursa’dan kalkıp Edirne’ye oğlunu ziyarete gitti. Edirne’ye yaklaştıklarında Hocazâde, yanında civarın âlimleri ve eşrafiyla birlikte babasını bizzat karşıladı. Babası karşısındaki büyük kalabalığı görünce, “Bunlar da kim?” diye sordu. “Oğlun!” dediklerinde, “Oğlum bu makama mı yükseldi?” dedi. Onlar da “Evet” dediler.

Hocazâde babasını görünce atından indi, babası da indi. Oğlunu öpüp

فأشار بعض الناس إليهم أن هذا الجالس في ظل الشجرة هو خواجه زاده فأذكروا ذلك، ثم جاؤوا وسلّموا عليه، وقالوا: أنت خواجه زاده؟ قال: نعم، قالوا: أ صحيح هذا؟ قالوا: أنت مدرس الأسديّة وأنت الذي ألزمت على المولى زيرك، قال: نعم. فتقدموا إليه وقبلوا يده وقالوا: [٤٣] إن السلطان جعلك معلما لنفسه. قال المولى خواجه زاده: فظننت أنهم يسخرون مني، ثم ضربوا هناك خيمة فقدموا إليه طويلا ٥ فرس مع عبيد وأبسة فاخرة وعشرة آلاف درهم، والعبيد أسرجوا فرسا منها، وقالوا: قم إلى السلطان والخادم المذكور نائم بعد، فذهب إليه المولى خواجه زاده ونبهه من النوم، فقال الخادم: خلّني أنام، قال: قم وانظر حالي، قال: إني أعرف حالك، دعني أنام فابرم عليه، فقام ونظر حاله فقال: أيّ حال هذا؟ قال: إني صرت معلم السلطان، فقَبِل الخادم يده وتضرع إليه واعتذر عن تقصيره في خدمته. ١٠

ثم إن المولى خواجه زاده أدّى في ذلك الوقت ما عليه من دينه للخادم المذكور وهو ثمانمائة درهم. ثم ركب إلى السلطان وقرأ عليه السلطان متن عز الدين الزنجاني في التصريف، وكتب هو شرحا عليه وتقرب عنده غاية التقرب، حتى حسده الوزير محمود پاشا وقال يوما للسلطان: يريد خواجه زاده منصب قضاء العسكر، قال: لأي شيء يترك صحبتي؟ قال: يريده، وقال لخواجه زاده: أمرك السلطان أن تصير قاضي العسكر، فقال: أنا لا أريده، قال: هكذا جرى الأمر، فامثل أمره وصار قاضيا بالعسكر. ١٥

وكان والده وقتئذ في الحياة، فسمع أن ولدّه صار قاضي العسكر فلم يصدّق، ولما تواتر الخبر قام من بروسه إلى ادرنه لزيارة ابنه، فلما قرب من بلدة ادرنه استقبله المولى خواجه زاده وتبعه علماء البلد وأشرفه، فنظر والده فرأى جمعا عظيما وقال: من هؤلاء؟ قالوا: ابنك، قال: ابني هل بلغ إلى هذه المرتبة؟ قالوا: نعم. ٢٠

فلما رأى المولى خواجه زاده والده نزل عن فرسه ونزل والده أيضا، فقَبِل ولدّه

kucakladı ve kusurlarını bağışlamasını istedi. Hocaîade de ona, “Bana para verseydin bu makama ve şöhrete kavuşamazdım.” dedi. Ardından babasını Sultan’a arz etti. Sultan da onu huzura kabul etti. Babası, yanında bol hediyelerle Sultan’ın yanına girip elini öptü.

5 Daha sonra Hocaîade babası için büyük bir ziyafet hazırlatıp âlimleri ve ileri gelenleri davet etti. Kendisi meclisin başköşesine, babası da yanına oturdu. Diğer davetliler ise mertebelerine göre oturdular. İleri gelen davetlilerin fazlalığından kardeşlerine oturacak yer kalmadı. Onlar da hizmetçilerin yanına oturdular. Bunu gören Hocaîade kendi kendine, “İşte bu, Şeyh Velî Şemseddin’in bana söylediğidir.” dedi ve bu durum karşısında
10 Allah’a hamdetti. Daha sonra Sultan İkinci Mehmed ona Bursa Sultâniye Medresesi müderrisliğini verdi ve günlük elli dirhem maaş bağladı.

Rahmetli babamın naklettiğine göre Hocaîade, “Bursa Sultâniye Medresesi müderrisliğindeyken otuz üç yaşımıdaydım ve ilim dışında hiçbir şeye
15 muhabbetim yoktu.” derdi. Kazaskerlik ve Sultan’a hocalığından övündüğünden daha fazla Bursa Sultâniye Medresesi’ndeki müderrisliğiyle övünürdü. “O vakitler yüz bin dirhemim vardı.”

Sultan kendisinden Zeyrek Efendi ile tartışmasını istedi ve nihayet onu yenince İstanbul’da Molla Zeyrek’in medresesini ona verdi. Yukarıda bu
20 konunun açıklaması geçmişti. Bu medresede büyük hizmetlerde bulunmuştur. Burada Sultan’ın emriyle *Kitâbü’t-Tehâfüt*’ü yazdı. Onun da bahsi geçti. Edirne’deki kadılık görevinden sonra İstanbul’da da kadılık yaptı.

Babam, İzârî Efendi’den naklen şöyle anlatır: “Kadılığı kabul etmesi tam
25 anlamıyla bir musibetti. Zira üzerinde bulunduğu vazifeyi icra etmeye devam etseydi ilmî alanda akıllara durgunluk verecek büyük eserler ortaya koyacaktı.”

وعانقه واعتذر إليه عن تقصيره، وقال المولى خواجه زاده: إنك لو أعطيتني مالا لما بلغت إلى هذا الجاه، ثم إنه عرض والده على السلطان وأذن له في الدخول عليه، فدخل هو عليه بهدايا جزيلة وقبّل يد السلطان.

ثم إن المولى خواجه زاده صنع ضيافة عظيمة لوالده وجمع العلماء والأكابر وجلس هو في صدر المجلس [٣٤٣] ووالده عنده وسائر الأكابر جلسوا على قدر مراتبهم، ولم يمكن لإخوانه الجلوس في المجلس لآزدحام الأكابر، فقاموا مقام الخُدّام، فقال المولى خواجه زاده في نفسه: هذا ما ذكر لي الشيخ ولي شمس الدين، وحمد الله تعالى على ذلك. ثم إن السلطان محمد خان أعطاه تدريس سُلطانية بروسه، وعين له كل يوم خمسين درهما.

حكى والدي رحمه الله تعالى عنه أنه قال: حين ما كنت مدرّسا بسُلطانية بروسه كنت في سنّ ثلاث وثلاثين، وليس لي محبة شيء سوى محبة العلم، وكان يفتخر بتدريس سُلطانية بروسه فوق ما يفتخر بقضاء العسكر وتعليم السلطان. قال: وكان لي وقتئذ مائة ألف درهم.

ثم إن السلطان محمد خان أمره بالمباحثة مع المولى زيرك حتى ألزمه وأعطاه مدرسته بقسطنطينية، وقد مر ذكره مشروحا، واشتغل في تلك المدرسة اشتغالا عظيما. وصنّف هناك كتاب التهافت بأمر السلطان وقد مر ذكره أيضا، ثم إنه استقضى ببلدة ادرنه، ثم استقضى بمدينة قسطنطينية.

يحكي والدي رحمه الله تعالى عن المولى العذارى أنه قال: المصيبة كل المصيبة قبوله القضاء إذ لو دام على الاشتغال الذي كان هو عليه لظهر له آثار عظيمة في العلم بحيث يتحير فيه^٢ أولو الأبواب.

١ ط: صنعت.

٢ ن: -فيه.

Sultan Mehmed Han, Karamânî Mehmed Paşa'yı vezir yaptı. O da Ali et-Tûsî Efendi'nin talebesiydi. Bu yüzden de Hocazâde aleyhinde biraz tutucuydu. Bir gün Sultan Mehmed'e, "Hocazâde, İstanbul'un havasından şikâyet ediyor. Bildiğim ilimleri de unutuyorum, diyor ve İznik'in havasını

5 övüyor." deyince Sultan, "Medresesiyle birlikte İznik kadılığını ona verdim." dedi. Hocazâde de emre uyarak İznik'e gitti. Ardından da ilimle meşgul olmasının önünde engel olduğu gerekçesiyle kadılığı bıraktı ve Sultan Mehmed Han ölünceye kadar orada müderris olarak kaldı. Bu durum hakkında öğrencilerinden biri olan Merhum Sirâceddin Efendi şöyle söylemiştir:

10 Nice itiraflar sunuldu size efendim
 İnâyetler umulur, hatalar açığa çıkar
 Mağrur olan üstünlüğüyle hapsirir da
 "Yerhamukallah!" diyenden başkasını görmez

Bu iki beyti Hocazâde'nin el yazısıyla *Kitâbü't-Tavzîh*'in kapağında yazılı olarak gördüm. Orada, "Bunlar kıymetli kardeşim merhum Sirâceddin Efendi'nin, azgın vezirin düşmanlığı karşısında ne yapacağını bilemeyen bu fakir hakkındaki sözleridir." yazılıydı.

Daha sonra Hocazâde, Vezir Karamânî Mehmed Paşa hayattayken İznik'ten İstanbul'a geldi. Öğrencileri önde yürüyor, o ise katırı üzerinde olduğu hâlde vezirin yanına gitti. O öğrencilerinin arasında adı geçen Sirâceddin Efendi ve merhum Bahâeddin Efendi de vardı. O vakitte onlar da Semân Medresesi'nde müderristiler. İstanbul Murad Paşa Medresesi müderrisi Muslihuddin el-Yarhisârî Efendi de bu öğrencilerin arasındaydı. Bu kalabalık ve ihtişam içinde Hocazâde'yi gören vezir, hayretler içinde kaldı. Hocazâde'yi kapıda karşılayarak onu kendi yerine oturttu. Hocazâde oturdu, o da karşısına oturdu. Öğrencilerinin tamamı ise Hocazâde'nin karşısında ayakta durdular. Bir süre vezir ile sohbet ettikten sonra kalktı. O kalkınca diğer ileri gelenler de kalktı ve evine kadar önünde yürüdüler. Vezir bu durum karşısında ahlanarak şöyle dedi: "Onun itibarını zedelemeyi başaramadık.

25 Onun gücünün ilimle olduğunu, makamla olmadığını bilemedim."

30

ثم إن السلطان محمد خان جعل محمد پاشا القرمانيّ وزيرا، وكان هو من تلامذة المولى علي الطوسيّ، وكان متعصبا لذلك على المولى خواجه زاده، فقال للسلطان محمد خان: إن خواجه زاده يشكو من هواء قسطنطينيّة ويقول: قد نسيت ما حفظت من العلوم، ويمدح هواء إزنيق، فقال السلطان: أعطيته قضاء إزنيق مع مدرسته فذهب إلى إزنيق امتثالا لأمره، ثم ترك قضاءه، وقال: إنه مانع لاشتغالي بالعلم. وبقي مدرّسا بها إلى أن مات السلطان محمد خان، وفي ذلك قال بعض من تلامذته وهو المرحوم مولانا سراج الدين:

وجوه اعتراف قد عنت لك سيّدي ويُرَجَى عنايات ويظهر تعنيت
وتعطس عن أنف من الفضل شامخ [٤٤] وليس يرى غير الشماتة تشميت

رأيت هذين البيتين مكتوبين بخط المولى خواجه زاده في ظهر كتاب التوضيح. وقال هناك للأخ الفاضل مولانا سراج الدين المرحوم في حق الفقير الحائر عند معاداة الوزير الجائر.

ثم إن المولى خواجه زاده أتى من بلدة إزنيق إلى قسطنطينيّة في حياة الوزير المذكور، فذهب إليه راكبًا على بغلته وتلامذته يمشون قدامه؛ منهم المولى سراج الدين المذكور والمولى بهاء الدين المرحوم، وكانا مدرسين في ذلك الزمن بالمدارس الثمان، ومنهم المولى مصلح الدين اليارحصاريّ، وكان هو مدرّسا بمدرسة مراد پاشا بمدينة قسطنطينيّة، فلما رآه الوزير بهذه الأبهة والجلالة تحير واستقبله إلى بابه وأجلسه مكانه، وجلس هو قدامه والتلامذة قائمون على أقدامهم، فتحدث معه ساعة ثم قام وأخذ هؤلاء الأكابر بركابه، ومشوا قدامه إلى بيته، وتأوه الوزير، وقال: ما قدرنا على كسر عرضه، وما علمت أن عزّته بالعلم لا بالمنصب.

Hocazâde'nin İstanbul'a gelişinin sebebi ise adı geçen vezirin dolduruşa getirdiği Hatibzâde'nin Hocazâde ile tartışmak istemesiydi. Hocazâde, "Önce öğrencilerimle tartışsın. Onları yenersen o zaman benimle tartışır." demişti. Hatibzâde bu sözü duyunca Hocazâde'yi kendisiyle tartışmaktan kaçmakla suçladı. Bunu duyan Hocazâde de İznik'e bir hizmetçisini gönderdi ve ondan Hatibzâde'nin kitaplarını kendisine getirmesini istedi.

Merhum Sinan Paşa vezirin yanına gitti ve ona, "Hatibzâde'nin itibarını zedelemek ister misin?" diye sordu. O istemediğini ifade edince şöyle devam etti: "Hocazâde bir konu hakkında inceleme yaptıktan sonra birinin onun yanında konuşabilmesi imkânsızdır." Vezir "Maalesef durum bu!" deyince o da "Tamam" dedi. Sonra da Hocazâde'ye İznik'e gitmesi için izin verdi. Hocazâde orada az bir süre kalmıştı ki Sultan Mehmed Han vefat etti ve yerine Sultan Bayezid Han tahta oturdu. Hocazâde'ye de Bursa Sultâniye Medresesi'ni verdi ve günlük yüz dirhem maaş bağladı. Ardından Bursa müftülüğünü de ona verdi.

Ayakları ve sağ eli tutmaz olunca fetvalarını sol eliyle yazmaya başladı. Fetvaların tamamını gözden geçirmeden asla yeni bir fetva yazmazdı. Hatta bazen mükerrer meseleler geldiğinde bile her seferinde yeniden inceleme yapardı. Bunun sebebini de "Bu konuda kendime müsamahalı davranırsam başka konularda da müsamaha ister." şeklinde açıklardı. Fetva vereceği bir meselede cevap bulamadığı zaman rey yolunu tercih ederdi. Karşısına çıkan muhtelif görüşlerden birini fetva olarak tercih ederdi. "Bu meseleyi kitapların birinde bulduğumda benim aklımdan geçen görüşlerden birini bir imamın tercih ettiğini ve benim tercih görüşüm yönünde görüş beyan edildiğini hatta bu görüşün karşısında 'Doğrusu budur ve fetva buna göredir' ibaresini görürdüm." derdi. Merhum babam, "Bu hikâyeyi ondan işittiğimde bu mertebenin çok yüksek olduğunu söyledim. Hocazâde de, 'Diğer âlimlerden tek üstün tarafım budur.' derdi." dedi.

وكان السبب لمجيئه إلى قسطنطينية أن الوزير المذكور حرّض المولى خطيب زاده حتى طلب المباحثة مع المولى خواجه زاده، فقال خواجه زاده: إنه يباحث أولاً مع تلامذتي فإن غلب عليهم يباحثني، فسمع المولى خطيب زاده ذلك الكلام فأتهمه بالإحجام عن المباحثة، وسمعه المولى خواجه زاده وأرسل إلى إزنيق أن يجيء بكتبه إليه. ٥

فذهب المرحوم سنان پاشا إلى الوزير المذكور، فقال: هل تريد كسر عرض خطيب زاده؟ قال: لا، قال: إن خواجه زاده بعد تكميل مطالعته لا يمكن لأحد أن يتكلّم معه، فقال الوزير: الأمر هكذا! قال: نعم. ثم أذن للمولى خواجه زاده أن يذهب إلى إزنيق فلم يلبث إلا قليلاً حتى مات السلطان محمد خان وجلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة، فأعطاه سلطانية بروسه وعين له كل يوم مائة درهم، ثم أعطاه منصب الفتوى بمدينة بروسه. ١٠

وقد اختلّ رجلاه ويده اليمنى وكان يكتب الفتوى باليد اليسرى، وكان لا يكتب الفتوى إلا بعد النظر في الفتاوى حتى إذا كررت عليه مسألة واحدة كرّر النظر، وكان يعلّل في ذلك ويقول: لو سامحت النفس فيها لربما تسامح في غيرها، وكان [٤٤ب] إذا لم يجد مسألة في الفتاوى يسلك مسلك الرأي وربما يظهر له وجوه ويرجّح واحداً منها على البواقي، قال: ثم إني أجد تلك المسألة في بعض الكتب، وأجد أنه قد ذهب إلى كل ما لاح لي من الوجوه واحد من الائمة، وأجد ما رجّحته قد قيل فيه. وهو الأصحّ وعليه الفتوى. قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: قلت حين سمعت هذه الحكاية منه إن هذه مرتبة عظيمة. قال: وليس لي فضل على سائر العلماء إلا بهذه. ٢٠

Rahmetli babam şunları anlattı: “Seyyid Şerîf’in *Şerhu’l-Muhtasar*’ına yazdığı hâşiyeyi ondan okurken Havâss-ı Zâtî (Allah’ın zâtının özellikleri) bahsine geldiğinde bu hususta Seyyid Şerîf’e yaptığı itirazlarını dinledik ve Hoca bu itirazlara yaptığı açıklamalarını anlatırdı. İfade gücü sebebiyle ona karşı konuşamazdık bile. Seyyid Şerîf hayatta olsa ve bu itirazları ona zikretseydik, o da duraksamadan kabul ederdi. Ne kaldı tartışmadan sonrası! Hoca zâde, ‘Bu itirazlarımla Seyyid Şerîf’ten üstün olduğumu ya da onunla denk olduğumu iddia ettiğimi sanmayın. Kesinlikle böyle bir şey olamaz. O ilimde benim üstadımdır. Onun eserlerinden çok yararlandım. Onun samimi bir gayreti vardı. Ne kötü huylar ne de yabancı makamlar onu bozabilirdi. Bu gayret bende de var ama bu gayrete kötü huy, kadılık ve benzeri yabancı makamlar zarar verdi. Bunlar bu samimi gayretimi lekelemeselerdi benim de ilimde bir şânım olurdu.’ derdi.”

Rahmetli babam, şunlar bizzat onun ifadeleridir, derdi: “Seyyid Şerîf’in kitabına baktıktan sonra faydalanmak maksadıyla başka birinin kitabına bakmadım.” Yine babamın anlattığına göre Hoca zâde, “Ben hem atılgan hem de temkinli bir adamım.” dediğinde babam, “Bu ikisini nasıl bağdaştırabiliyorsunuz?” diye sordu. O da “İnceleme ve araştırmamı tamamladıktan sonra -kim olursa olsun- hiç kimseden korkmam. Ancak tamamlayamazsam herkesten korkarım.” dedi. Babam, “O, incelemeyen ve araştırmadan asla konuşmazdı.” derdi.

Babam Hoca zâde’nin bizzat kendisinden naklen şöyle anlattı: “Bir gün Hoca zâde, ‘İlimler üç kısımdır: Birincisi, açıklanması ve yazılması mümkün olanlardır. Bunlar kitaplarda yazılıdır. İkincisi, açıklanması mümkün ancak yazılması uygun olmayanlardır. Bunlar tartışma esnasında geçenlerdir. Üçüncüsü ise açıklanması da yazılması da uygun olmayandır.’ dedi. Ben, ‘İfade edilmesi imkânsız olan ilim hangisidir?’ diye sorduğumda, ‘İnceliği sebebiyle açıklanması imkânsız olan; ancak kişinin eriştiği zevk hâli dolayısıyla açık ifadelerle değil işaret ve îmâlarla anlatabildiği şeydir.’ dedi.”

قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: قرأت عليه حواشي شرح المختصر للسيد الشريف. فلما بلغنا إلى مبحث خواصّ الذاتى وكنا نسمع أن له هناك اعتراضات على السيد الشريف قرر المولى المذكور تلك الاعتراضات، وما قدرنا أن نتكلم عليها لقوتها ثم قال المولى المذكور: وهذه من الاعتراضات التي لو كان حضرة الشريف في الحياة، وعرضتها عليه لقبلها بلا توقّف، ولا أقل من القبول بعد المباحثة، ثم قال: ولا تظن من كلامي هذا أنني أدعي الفضل على حضرة الشريف أو التساوي معه فحاشا ثم حاشا، إنه أستاذي في العلوم، لقد استفدت من تصانيفه، ولكن كان له همة صادقة ولم يتخللها سوء المزاج ولا المناصب الأجنبية. ولقد كانت معي تلك الهمة الصادقة. ولكن تخللها سوء المزاج والمناصب الأجنبية كالقضاء ونحوه، ولو لم يتخللها هذه لكان لي شأن في العلم.

قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: هذه عبارته بعينها. قال: وكان يقول ما نظرت في كتاب أحد بعد تصانيف حضرة الشريف بنية الاستفادة. حكى المولى الوالد رحمه الله تعالى أنه قال: إني صاحب إقدام وإحجام. قلت: ما التوفيق بينهما، قال: إذا أكملت مطالعتي لا أخاف أحدا كائنا ما كان، وإذا لم أكملها أخاف كل أحد. قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: إنه كان لا يتكلم بلا مطالعة أصلا.

نقل المولى الوالد رحمه الله تعالى عنه أنه قال يوماً: إن العلوم على ثلاثة أقسام؛ منها ما يمكن تقريره وتحريره وهو المكتوب في المصنّفات، ومنها ما يمكن تقريره ولا يجوز تحريره وهو الجاري عند المباحثة، ومنها ما لا يمكن تقريره ولا تحريره. قال: قلت وأي علم لا يمكن التعبير عنه؟ قال وقال: لا يمكن التعبير عنه لدقته إلا إذا حصل لأحد تلك الحالة الذوقية فيتكلم معه فيه بالإيماء والإشارة لا

بصريح العبارة.

١ ن، ط: -عليه.

٢ ط: -ولا.

Yine merhumdan naklen şöyle anlatılır: “Bir gün mezkûr vezir Karamanlı Mehmed Paşa’yı ziyarete gittim ve yanına oturdum. Öbür yanında ise Mehzûl (Cılız) Hayreddin oturuyordu. (Mezhûl ifadesiyle Sultan Mehmed Han’ın hocası Hayreddin Hoca’yı kastediyordu. Şöyle devam etti): Efdalüddinzâde geldi ve Hayreddin Efendi’nin yanına oturdu. Benim yanıma oturmaya tenezzül etmeyince çok üzüldüm. Daha sonra mecliste Seyyid Şerîf’in üstünlüklerinden bahsedilince, ona herhangi bir itirazda bulunulamayacağı konusunda fikir birliği ettiler. Ben ise onun da bir beşer olduğunu ve hata edebileceğini ancak hatasının az olduğunu söyledim. İkisi birden itiraz edince de ‘Seyyid Şerîf, *Şerhu’l-Mevâkıf*ta Allâme et-Teftâzânî’ye, Kelâm ilmi mantığa ihtiyaç duyar, sözünden ötürü itiraz ederek, Buna ancak felsefeci ya da felsefecilerin artıklarıyla felsefeci geçinen biri itiraza cesaret edebilir, der. Hâlbuki kendisi Allâme et-Teftâzânî’nin sözünü *Şerhu’l-Muhtasar*’a yazdığı hâşiyede zikrediyor ve bunun doğru olduğunu söylüyor.’ dedim. Ben bunun bir hata olduğunu söyleyince, *Şerhu’l-Mevâkıf*tan aktardığım hususu kabul ettiler ancak hâşiyeden yaptığım alıntıyı kabul etmediler. Ben de bunun, bendeki nüshanın sağ sayfasında dört satır sonra olduğunu söyledim. Gerçekten bu ifade o an gözümün önünde gibiydi. Bunun üzerine Vezir, bu hâşiyenin yanında olduğunu söyleyerek getirmelerini istedi. Maksudı da bu hususun eserde bulunmadığını göstererek benim iftira attığımı ispatlamaktı. Ben bu ifadeyi bulunca Hayreddin sustu ve kitaba bakakaldı. Efdalüddinzâde ise ‘Bu hâşiyedeki ifade nefsü’l-emrin açıklamasıdır. *Şerhu’l-Mevâkıf*ta bir itiraz yoktur.’ dedi. Ben de ‘Nefsü’l-emr ifadesini kullandın. Onun anlamı nedir?’ diye sordum. ‘Nefsü’l-emrin iki anlamı vardır.’ deyince ben, ‘Yanıldın ve bu konuyu bilmiyorsun. Zira nefsü’l-emrin iki durum için de geçerli olan tek anlamı vardır. Mefhum ile delâlet ettiği şey arasındaki ayrımı yapmaktan âcizsin, bir de ilim sahibi olduğunu iddia ediyorsun.’ dedim. Bunun üzerine Efdalüddinzâde sustu. Vezir, ‘Efendim, biraz hiddetlenmiş gibisiniz.’ deyince, ‘Evet, hiddetlenirim ama sadece yanlış söze.’ dedim. Bu cevabım üzerine vezir, ‘Öğrencilerinize de böyle mi davranıyorsunuz?’ diye sordu. Ben de ‘Eğer bir tanesi buna benzer bir yanlış söz söylerse kitapla kafasına vururum.’ dedim. Cevabım karşısında vezir tebessüm etti. Ben de kalkıp gittim.”

وحُكي عنه أيضا أنه قال: ذهبت يوماً إلى الوزير المذكور وجلست عنده وفي جانبه الآخر خير الدين المهزول، وأراد به المولى خواجه خير الدين معلم السلطان محمد خان. قال: ثم جاء ابن أفضل الدين فجلس عند خير الدين، وأنف أن يجلس عندي فتكدرت عليه لذلك. قال: ثم جرى في المجلس فضل السيد الشريف، واتفقا على أنه لا يردّ عليه اعتراض [٤٥] أصلاً. قال: قلت إنه بشر يمكن أن يخطأ، لكن خطأه قليل. قال: فأنكرنا عليّ، فقلت: إنه يعترض في شرح المواقف على العلامة التفتازانيّ في قوله «إن علم الكلام محتاج إلى المنطق» ويقول لا يجترئ عليه إلا فلسفيّ أو متفلسف يلحس من فضلات الفلاسفة. قال: ويذكر نفسه كلام العلامة التفتازانيّ في حواشيه على شرح المختصر بقوله والحق. قال: قلت وهذا خطأ صريح. قال: فاعترفا بما نقلته عن شرح المواقف وأنكرا ما نقلته عن الحواشي المذكورة. قال: قلت إنه مكتوب في نسختي في الصفحة اليمنى بعد أربعة أسطر، وهو الآن نصب عيني. قال: قال الوزير: عندي الحواشي المذكورة، فأمر بإحضارها فاحضرت وكان غرضه من ذلك أن لا يوجد فيها ويظهر افتراضيّ، قال: فوجدت الكلام المذكور في الحاشية، فنظر إليه فسكت خير الدين. وقال: إن أفضل الدين ما في هذه الحاشية بيان في نفس الأمر، وما في شرح المواقف اعتراض. قال: قلت إنك قلت في نفس الأمر وما معناها؟ قال: إن لها معنيين، قال: قلت قد أخطأت وجهلت أن لها معنى واحداً يصدق على أمرين، وأنت ممّن لا يفرق بين المفهوم وبين ما صدق هو عليه، ومع ذلك تدّعي العلم. قال: فسكت ابن أفضل الدين، قال: قال الوزير يا مولانا إن فيك لحدّة، قال: قلت «نعم إن لي حدة لكن على الكلام الباطل». قال: قال الوزير: أهكذا تعامل مع طلبتك؟ قال: قلت «لو تكلم واحد منهم بمثل هذا الكلام الباطل لضربت بالكتاب على رأسه». قال: فضحك الوزير، ثم قمت فذهبت.

Rahmetli babam şöyle anlattı: “Horasan emîri Hüseyin bin Baykara, Mehmed Han oğlu Sultan Bayezid’e saltanatını tebrik için bol hediyeler ve kıymetli mücevherlerle birlikte bir elçi gönderdi. Yanında da Horasan’da ilim tahsil eden bir talebe göndermiş, bu talebenin Hocazâde’den ders alması için ricada bulunmuştu. Daha sonra bu talebe elinde Sultan Bayezid’in fermanı ve Baykara’nın hediyeleriyle birlikte Hocazâde’nin yanına geldi. Hoca da onun için bir ziyafet düzenledi. Ardından Seyyid Şerîf’in *Hâşîye alâ Şerhi’l-Muhtasar*’ından ‘Ta’rîfû’l-‘İlm’ bahsini okumasını istedi.”

Babam devamla şöyle anlattı: “Ben de bu meclisteydim. Bu adamla birlikte Hocazâde’nin huzurunda toplandık. Hoca benden okumamı istedi. Ben de okudum. O gün ne ben ne de diğer katılanlar konuştu. Sadece bu adam konuştu. İkinci ders bu adam bir itirazda bulundu, ben cevapladım, Hocazâde de cevabımı onayladı. Ardından ikinci bir itirazda bulundu. Ben yine cevap verdim. Hoca bu cevabımı da kabul etti. Adam üçüncü sefer itiraz edince aynı şekilde cevap verdim. Ancak bu sefer Hoca cevabımı kabul etmedi. Bahsi geçen hâşiyeden iki satır daha okuduktan sonra Hoca üçüncü cevabımı tekrarlamamı istedi. Ben de tekrarladım. Bu sefer kabul etti ve ‘Şerîf’in bu sözü senin ifade ettiğin cevabı destekliyor.’ dedi. Ardından dağıldık ve çıktık. Daha sonra oğlundan Hoca’nın benim hakkımda, ‘Çıkarımları benim çıkarımlarımla uyuyor.’ dediğini işittim. Babam bu sözle övünür ve ‘Bu, ömrüm boyunca bir övünç olarak bana yeter.’ derdi.”

Bursa mahkemesi kâtibi ve vekili Mehmed bin Eflatun’un şöyle dediğini işittim: “Sultan Bayezid Han’dan o sırada Bursa müftüsü olan Hocazâde’ye, Bursa ahalisinden birinin bir davasını dinlemesini istediği bir mektup geldi. Hoca davayı dinledi ve davalı taraflardan birinin lehine karar verdi. Karar yazmak istediğinde de beni çağırdı ve bu davaya karar yazmamı istedi. Hayretler içinde kalmıştım. Zira Hocazâde bu konuda son derece yetkinlik sahibiydi.

قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: أرسل سلطان حسين بن بيقرا ملك خراسان إلى السلطان بايزيد بن محمد خان لتهنئة السلطنة رسولا مع هدايا جزيلة وتُحف سنيّة، وأرسل معه رجلا من طلبة العلم بخراسان، والتمس من السلطان بايزيد خان أن يأخذ الإذن من خواجه زاده ليقراً ذلك الرجل عنده، فجاء الرجل إلى المولى خواجه زاده مع كتاب السلطان بايزيد إليه ومعه هدية إلى المولى [٣٤٥] خواجه زاده، فعمل المولى ضيافة، ثم أمر له بأن يقرأ حواشي شرح المختصر للسيد الشريف من بحث تعريف العلم.

قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: وكنت أنا في ذلك الدرس، قال: فحضرنا مجلس المولى مع ذلك الرجل فأمرني المولى بالقراءة، فقرأت وما تكلمت أنا وسائر الشركاء في ذلك اليوم، وإنما تكلم ذلك الرجل فقط، وفي الدرس الثاني قرّر ذلك الرجل اعتراضا فأجبت عنه، فقبل المولى جوابي، ثم أورد اعتراضا ثانياً فأجبت عنه أيضا فقبل المولى جوابي هذا أيضا، ثم أورد اعتراضا ثالثا فأجبت عنه أيضا ولم يقبل المولى جوابي، وبعد قراءة سطرين من الحاشية المذكورة استعاد المولى جوابي الثالث فأعدته فحكم بصحّته. وقال: هذا الكلام من الشريف يؤيد ما ذكرته من الجواب، فقمنا من المجلس وسمعت من ولد المولى أن المولى قال في حقي: وافق مطالعته مطالعتي. وكان رحمه الله تعالى يفتخر بهذا الكلام منه وكان يقول: يكفيني هذا فخرا مدّة عمري.

وسمعت من محمد بن أفلاطون كاتب المحكمة الشريفة بروسه ونائبها أنّه جاء أمر من جناب السلطان بايزيد خان إلى المولى خواجه زاده، وهو مفت بمدينة بروسه بأن يسمع دعوى لواحد من أهالي بروسه، فسمعها فحكم لواحد من المتخاصمين، قال: فلما أراد أن يكتب له حجة فدعاني، وقال: اكتب في هذه القضية حجة، فتحيرت لأن المولى كان مشهورا بالفضل في الآفاق

Ben ise yazı işlerine henüz daha yeni girmiş biriydim. Ancak her şeye rağmen Hoca'nın emrini yerine getirdim ve kararı yazmak için olağanüstü çaba harcadım. Bir kısmını çizse ve geri çevirse de tamamını reddetmemesine razıydım. Gerekçeyi Hoca'ya götürdüm. Gerekçeye dikkatle baktı, başından sonuna kadar okudu ve sustu. Ardından bir daha okudu ve bir divitle kalem istedi. Kendi kendime, 'Şimdi yanlış yerleri çizecek.' derken kalemi aldı ve bir süre düşündükten sonra 'Ne düşündüğümü biliyor musun?' diye sordu. Ben 'Hayır' deyince, 'Bu kararı çok güzel yazmışsın. Ben de ona uygun bir başlık düşünüyorum.' dedi." İbn Eflâtun devamla, "Müslüman olmamın dışında, hiçbir şeye bu söze sevindiğimden daha çok sevinmemiştim." dedi. Daha sonra Hocasâde manzum olarak şu başlığı attı:

Bu kitabın içinde yazılanlar, benim nezdimde doğrudur ve şüphe barındırmaz
Mustafa bin Yûsuf Rabbinden güzel bir karşılık dileyerek onu yazdı
Ona emir verenin yerine iş gördü
Doğrusunu da sadece Allah bilir

Merhum babam yine şöyle anlattı: "Hatibzâde'nin *Hâşiyetü't-Tecrîd'e* yazdığı hâşîye yaygınlaşınca Hocasâde onu istedi, biz de eseri ona götürdük. Hâşîyeyi inceledi ancak hoşuna gitmedi. Daha sonra Celâleddin ed-Devvânî'nin *et-Tecrîd'in* şerhine yazdığı yeni bir hâşîyesi meşhur olunca onu da istedi, biz de getirdik. Eseri iyice inceledi ve hoşuna gitti. Güvenilir birinden işittiğime göre Müeyyedzâde, Allâme Celâleddin ed-Devvânî'nin hizmetine girince Müeyyedzâde'ye, 'Bize ne hediye getirdin?' diye sormuş. O da 'Hocasâde'nin *et-Tebâfüt*'ünü getirdim.' deyince, 'Şu alacalı adamın kitabını mı?' dedi. Ben, 'O alacalı değildi ki!' deyince 'Bizim oralarda böyle bililir.' dedi. Bunun üzerine kitabı ona verdim. Bir süre inceledi ve 'Allah senden ve bunun yazarından razı olsun. Benim niyetim bu konuda bir kitap yazmaktı. Bu kitabı göremeden yazmış olsaydım rezil olurum.' dedi."

وأنا دخيل في صناعة الكتابة وقتئذ، لكن امتثلت أمره واستفرغت مجهودي في كتابة الحجّة وأنا راضٍ بأن يضرب بعض مواضعها ولا يردّ كلها، فذهبت إليه فنظر في الحجّة وقرأها من أولها إلى آخرها وسكت، ثم قرأها ثانيًا فطلب الدواة والقلم، فقلت: الآن يضرب على محل الغلط، فأخذ القلم وتفكر ساعة، ثم قال: أتدري في أي شيء أتفكر؟ قال: قلت لا، قال: إنك أحسنت في إنشاء هذه الحجّة وإني أتفكر عنوانا يناسبها. قال ابن أفلاطون: ما فرحت بشيء بعد الإسلام مثل فرحي بهذا الكلام

[٤٦] منه، ثم كتب المولى عنوان الحجّة نظماً وهو هذا:

ما هو المسطور في طيّ الكتاب صحّ عندي خالياً عن ارتياب

مصطفى بن يوسف قد حرّره راجياً من ربه حسن الثواب

المولّى فيه ممّن أمره نافذ والله أعلم بالصواب

قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: لما شاع حواشي حاشية التجريد للمولى خطيب زاده طلبها، فأحضرناها له فطالعها ولم يعجبها، ثم شاع حواشي الشرح الجديد للتجريد للمولى جلال الدين الدوّانيّ طلبها فأحضرناها له فطالعها وأعجبها. وسمعت عن ثقة أن المولى ابن المؤيد لما وصل إلى خدمة العلامة الدوّانيّ قال له: بأيّ هديّة جئت إلينا؟ قال: كتاب التهافت لخواجه زاده، قال: ذلك هو الرجل المبروص، قال: قلت «ليس هو بمبروص»، قال: إنه هو مشهور في بلادنا بذلك، قال: فدفعت إليه الكتاب المذكور فطالعه مدّة، ثم قال: رضي الله تعالى عنك وعن مؤلفه، قد كان في نيتي أن أكتب في هذا الباب كتاباً ولو كتبت قبل أن أرى هذا الكتاب لافتضحت.

Merhum müftülük yaptığı sırada, ayakları ve sağ eli tutmamasına rağmen Sultan Bayezid ondan *Şerhu'l-Mevâkıf* a bir hâşiye yazmasını istedi. Hoca özür dileyerek, “*Şerhu'l-Mevâkıf* a dair söyleyeceklerimi Hasan Çelebi aldı ve hâşiyesine kattı. Bende ise sadece *et-Telvîh*’e dair müsveddeler kaldı. Sultanımız irade buyurursa onları temize çekebilirim.” dedi. Sultan tekrardan *Şerhu'l-Mevâkıf* a hâşiye yazmasını emredince o da emrin gereğini yerine getirdi. *Şerhu'l-Mevâkıf* ı önüne yerleştirdikleri yastıkların üzerine koyuyorlar, o da eli güçsüz olduğundan sadece kitaba bakabiliyor, başka kitaba bakamıyordu. Sayfayı değiştirmek istediği zaman da birisi gelip çevirinceye kadar bekliyordu. Sözü edilen hâşiyeyi “Vücûd” bahsine kadar sol eliyle yazabilmişti. O sırada vefat etti ve rahmet-i Rahman’a kavuştu. Hâşiye de müsvedde olarak kaldı. Daha sonra öğrencilerinden Bahâeddin bu müsveddeleri temize çekti. Temize çekmeyi tamamladığında o da vefat etti. Allah rahmet etsin.

Garip tesadüflerden biri de bu hâşiyenin son sözünün “Maksat hâsıl olmuyor.” cümlesi olmasıdır. Merhum 893 senesinde, müftülük yaptığı sırada, Bursa’da vefat etti. Seyyid Buhârî’nin yanına defnedildi.

Kitâbü't-Tehâfüt, *Şerhu'l-Mevâkıf*’a hâşiyesi ve Mevlânâzâde’nin *Şerhu Hidâyeti'l-Hikme* adlı eserine yazdığı hâşiyesi Hocazâde’nin eserlerinden bazılarıdır.

Yine merhum babam şöyle anlattı: “Ben aslında bu hâşiyeyi yazmayı amaçlamamıştım. Ahmed Paşa Veliyyüddin’in kardeşi Ebû Bekir Çelebi bu hâşiyeyi bana okudu. Ben de aklıma gelen hususları bir kâğıda not ediyor, ona veriyordum. O da bunları tesbih gibi sıraya koymuş.” Babam bu ifadelerin bizzat ona ait olduğunu söylemiştir. *et-Tavâli*’e de bir şerh yazmıştı. Lakin bu eser müsvedde olarak kaldı. *et-Telvîh*’e yazdığı hâşiyesi de müsvedde olarak kaldı. Bunların dışında da müsvedde olarak kalan eserleri vardır. Ancak bu eserler hizmetçilerin elinde dağılmış, kimini batı rüzgârları kimini de doğu rüzgârları savurmuştu.

ثم إنه رحمه الله تعالى حين كان مفتيًا واختلال رجليه ويده اليمنى أمره السلطان بايزيد خان أن يكتب حاشية على شرح المواقف، فاعتذر عن ذلك وقال: إن كلماتي على شرح المواقف أخذها المولى حسن چلبى وضمّها إلى حاشيته وإن لي مسودة على التلويح، إن أمر السلطان أبيضها، فأمره السلطان ثانيًا أن يكتب حاشية على شرح المواقف فامتثل أمره، فكانوا يضعون شرح المواقف أمامه فوق الوسائد، وينظر فيه ولا يقدر أن ينظر في كتاب آخر لضعف يده حتى إنّه إذا احتاج إلى تقليب ورقة يتوقّف إلى أن يجيء أحد فيقلبها. وكتب الحاشية المذكورة بيده اليسرى إلى أثناء مباحث الوجود، وعند ذلك توفاه الله تعالى ووصل إلى رحمته، وبقيت الحاشية مسودة، ثم أخرجها إلى البياض المولى بهاء الدين من تلامذته، فلما أتم تبييضها مات هو أيضًا رحمه الله تعالى.

ومن غرائب الإتفاقيات أنه وقع آخر كلمة من تلك الحاشية كلمة لا يتم المطلوب، تُؤفّي رحمه الله تعالى بمدينة بروسه وهو مفت بها في سنة ثلاث وتسعين وثمانمائة، [٤٦٦] ودُفِنَ في جوار السيد البخاري قُدس سرّه.

وله من المصنّفات؛ كتاب التهافت وحواشي شرح المواقف وحواشي على شرح هداية الحكمة لمولانا زاده.

يحكي والذي رحمه الله تعالى عنه أنني ما قصدت تأليف هذه الحاشية، وإنما قرأ عليّ الشرح المذكور أبو بكر چلبى وهو أخو أحمد پاشا ابن ولي الدين، وكنت أكتب ما ظهر لي في مطالعتي على ورقة وأدفعها إليه وهو نظم تلك الأوراق كنظم السبحة، قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: هذه عبارته. وله شرح للطوالع لكنه بقي في المسودة وحواش على التلويح بقيت أيضًا في المسودة، وله غير ذلك من المسودات، لكنها بعد وفاته تفرّقت أيادي سب، فجزء حوته الدبور وجزء حوته الصبا.

Hoca'nın geride iki oğlu kalmıştı: Büyük oğlunun adı Şeyh Mehmed'dir. Babası hayattayken Bursa'da Çentik Medresesi'nde müderrislik yapıyordu. Ardından bu görevine Kete Kadılığı da eklendi. Daha sonra babası daha hayattayken kadılığı da müderrisliği de bıraktı ve tasavvufa yöneldi. Allah'ı hakkıyla bilen, Zeyniyye Tarikatı şeyhi Hacı Halîfe'nin hizmetine girdikten sonra bir Acem meliki ile birlikte Acem diyarına gitti. 932 senesinde de orada vefat etti. Merhum araştıran, inceleyen, düşünce gücü sayesinde kapalı meselelere çözüm bulan, hemen bütün ilimlere dair bilgi sahibi biriydi. Aklî ilimlerde de ihtisas sahibiydi.

Hoca'nın küçük oğlunun adı ise Abdullah'tı. İlim tahsil eder ve hep ilimle meşgul olurdu. Keskin ve pratik zekâlı, akıcı konuşan, yüreği cesaret dolu biriydi. O da genç yaşta vefat etti. Babamın ifadesine göre, eğer yaşasaydı ilimde çok önemli bir konuma gelirdi. Allah ruhlarını şâd etsin, affıyla onları kuşatsın ve rızâ yurduna yerleştirsın.

15 **Molla Hayâlî**

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kıymet sahibi âlimlerinden olan Şemseddin Ahmed bin Mûsâ Efendi, Hayâlî lakabıyla meşhurdur.

Merhum ilmiyle amel eden, Allah'a karşı gelmekten sakınan, haramlara dikkat eden, temiz, dünya malına değer vermeyen ve dünyalık işlerden uzak duran biriydi. Kadılık yapan babasının yanında ilim tahsiline başladı. Daha sonra Bursa Sultâniye Medresesi müderrisi Çelebi Hızır Bey'in hizmetine girdi ve muîdi oldu. Medreselerin birinde müderris olduktan sonra da Filibe Medresesi'ne geçti. Günlüğü otuz dirhemdi. Hacızâde Hasan o vakitler Gelibolu'da kadılık yapmaktaydı. Vezir Mahmud Paşa onun için Sultan Mehmed Han'dan Bursa Murâdiye Medresesi'ni aldı. Ancak Hayâlî bunu kıskandı ve vezir Mahmud Paşa'ya bir mektup yazıp gönderdi. Mektupta kendisi için şu iki beyti söylüyordu:

Son günlerde ne tuhaf şeyler oluyor!
Sana Nazzâm'ın tafra teorisinin doğru
30 Filozofların görüşlerinin bozuk olduğunu gösteriyor
Zira şu son zamanlarda yılların mesafesi bir anda alıniveriyor

وخلف ابنين؛ اسم الأكبر منهما شيخ محمد، وصار هو مدرّسا في حياة والده بمدرسة چنديك بمدينة بروسه، وضمّ إليها قضاء كته، ثم ترك التدريس والقضاء في حياة والده ورغب في تصوّف، واتصل بخدمة الشيخ العارف بالله الشيخ حاجي خليفة من طريقة الزينية. ثم ذهب مع بعض ملوك العجم إلى بلاد العجم، وتُوفّي هناك في سنة اثنتين أو ثلاث وتسعمائة، وكان رحمه الله تعالى محققا مدققا يحل المباحث الغامضة بقوة فكرته، وكان مشاركا في العلوم كلها. وكان له اختصاص بالعلوم العقلية.

و اسم الأصغر منهما عبد الله. وكان طالبا للعلم ومشتغلا به، وكان صاحب ذكاء وفطنة وطلاقة لسان وجراءة جنان. مات وهو شاب. قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: ولو عاش هو لكان له شأن عظيم في العلم. رُوح الله أرواحهم، وتغمدهم الله بغفرانه، وأسكنهم في دار رضوانه.

المولى الخيالي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى شمس الدين أحمد بن موسى الشهير بالخيالي.

كان رحمه الله تعالى عالما عاملا تقيا نقيًا زاهدا متورعا، وكان أبوه قاضيا قرأ عنده بعض العلوم، ثم وصل إلى خدمة المولى حضربك چليبي وهو مدرس بسلطانية بروسه، وصار معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم انتقل إلى مدرسة فلبه، وكان له كل يوم ثلاثون درهما، وكان المولى ابن الحاج حسن في ذلك الوقت قاضيا بمدينة كليبولي. فأخذ له الوزير محمود پاشا من السلطان محمد خان مرادية بروسه، فحسده المولى الخيالي على ذلك وكتب إلى الوزير محمود پاشا كتابا، وأرسله إليه وأورد فيه هذين البيتين لنفسه:

أعجوبة في آخر الأيام تبديك صحة طفرة النظام
وفساد آراء الحكيم لأنها في الآن قطع مسافة الأعوام

Vezir Mahmud Paşa bu beyitleri okuyunca, “Hoca galiba bu adamı tanımıyor. Oysa o bunu hak ediyor.” dedi.

Daha sonra kendisi müderris olduğu sırada Hatibzâde diye meşhur olan Tâceddin Efendi İznik'te ölünce, Vezir Mahmud Paşa onu önerdi. Bu duruma son derece üzülen Sultan Mehmed Han, Mahmud Paşa'ya, “Onun yerine nitelikli, işine ilgi gösteren genç birisini bul.” dedi. Vezirin aklına o an Hayâlî Efendi geldi. Ancak bunu o toplantıda dile getirmedi. Bir başka yerde Hayâlî'yi Sultan'a söyleyince Sultan, “O, *Şerhü'l-Akâid* e haşiye yazan ve senin de adını o kitapta zikreden kişi değil mi?” diye sordu. “Evet, bu odur.” diye cevap verdi. Sultan, “O zaman bu görevi hak ediyor.” dedi ve adı geçen medreseyi ona verdi. Günlük olarak da yüz otuz dirhem maaş bağladı.

Hayâlî, İstanbul'a geldiğinde hac için hazırlık yaptığından medreseyi kabul etmedi. Vezir Mahmud Paşa ısrarcı olsa da ona, “Sen vezirliğini, Sultan da saltanatını verse bu yolculuktan vazgeçmem.” dedi. Vezir Mahmud Paşa durumu Sultan'a arz ettiğinde Sultan, “İsrar etmedin mi?” diye sordu. O da ısrar ettiğini fakat “Vezirliğini versen de bu yolculuktan vazgeçmem.” dediğini aktardı. Ancak utancından saltanatla ilgili sözünü söylemedi. Bu cevaba üzülen Sultan Mehmed Han, Hayâlî'nin hac dönüşüne kadar yardımcısının bu medresede ders vermesini istedi. Hayâlî hacdan dönünce orada müderris oldu. Ancak birkaç sene geçmeden otuz üç yaşındayken vefat etti. Aynı şehirde defnedildi.

Merhum her zaman ilim ve ibadetle meşgul olup bir an bile ilimden uzak kalmadı. Gece ve gündüz bir öğün yemek yer, azla yetinirdi. Son derece incedi. Hatta başparmağı ile işaret parmağını halka yapar, elini sokar ve kol kasına kadar o halkadan geçirirdi.

Gıyâseddin Efendi şöyle anlattı: “İki sene kadar derslerine devam ettim. İznik'te ondan ders aldım. Bu süre içinde ne güldüğünü ne de şaka yaptığını gördüm. Devamlı suskun, ibadetle ve ilmin incelikleri üzerine çalışmayla meşguldü.

ولمّا قرأ الوزير محمود باشا هذين البيتين قال: إن المولى لا يعرف ذلك الرجل، وهو مستحقّ بذلك.

ثم إن المولى تاج الدين المشتهر بابن الخطيب لما تُوفِّيَ بإزنيق وهو مدرس بها عرض الوزير محمود باشا، فتأسّف عليه السلطان محمد خان تأسفاً عظيماً، ثم قال للوزير محمود باشا: أطلب مكانه [٤٧] رجلاً فاضلاً شاباً مهتماً بالاشتغال. فتبادر ذهن الوزير إلى المولى الخيالي لكن لم يتكلّم في ذلك المجلس. ثم عرض المولى الخيالي في مجلس آخر، قال السلطان محمد خان: أليس هو الذي كتب الحواشي على شرح العقائد وذكر فيها اسمك؟ قال: نعم، هو ذلك، قال: إنه مستحقّ بذلك، فأعطاه المدرسة المذكورة وعيّن له كل يوم مائة وثلاثين درهما.

فلما جاء إلى قسطنطينية لم يقبل المدرسة، لأنه قد تهيأ للحجّ، فأبرم عليه الوزير محمود باشا فقال: إن أعطيتني وزارتك وأعطى السلطان سلطنته لا أترك هذا السفر، فعرض الوزير محمود باشا على السلطان. فقال: هلا أبرمتَ عليه؟ قال: أبرمت، وقال: إن أعطيت وزارتك لا أترك هذا السفر، ولم يذكر السلطنة استحياء من السلطان. فحزن لذلك السلطان محمد خان وأمر أن يدرس معيده في تلك المدرسة إلى أن يرجع هو من الحجّ، ولمّا رجع من الحجّ صار مدرّساً بها، ولم يلبث إلا سنين قليلة حتى مات، وكان سنه وقت وفاته ثلاثاً وثلاثين سنة، ودُفِنَ في البلدة المزبورة^١.

كان رحمه الله تعالى مشغلاً بالعلم والعبادة، لا ينفكّ عنهما ساعة. وكان يأكل في كل يوم ليلة مرّة واحدة ويكتفي بالأقل. وكان نحيفاً في الغاية حتى رُوِيَ أنه كان يحلّق سبّابته وإبهامه ويدخل فيها يده إلى أن ينتهي إلى عضده.

وحكى المولى غياث الدين أنني لازمته مقدار سنتين، وقرأت عليه في بلدة إزنيق، ولم أره مزحّ ولا ضحك، وكان دائم الصمت مشغلاً بالعبادة وملاحظة دقائق العلوم،

١ ن، ط: - ودفن... المزبورة.

Sadece ilim sohbetlerinde konuşurdu. Bir defa camide Hocazâde ile karşılaştı. İlmî bir tartışmaya girdiler ve onu alt etti. Evine döndüğünde orada bulunanlardan biri ona, ‘Bugün Hocazâde’yi yendin.’ deyince, ‘Ben hep Cimri Sâlih’in oğlunun kafasına vurdum.’ dedi. Zira Hocazâde’nin lakabı Cimri Sâlih’in oğlu idi.” Bu olayı anlatan kişi, sadece o an güldüğünü gördüğünü söyledi.

Anlatıldığına göre, Hocazâde, Hayâlî’nin ilmî üstünlüğü karşısında korkuya kapılarak o ölünceye dek hiç yatağında uyuyamadı. Ölümünden sonra ise “Artık sırt üstü yatabilirim.” dedi. Şeyh Zeynüddin el-Hâfî’nin halifesi Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Efendi, Hayâlî’ye Edirne Yeni Camii’nde kelime-i tevhid zikri telkininde bulunmuştur. Bu kelime-i tevhidi kendi el yazısıyla yazdığı *Kitâbü’t-Telvîh*’in zahriyesinde görmüştüm.

Eserlerinden biri *Şerhü’l-Akâidi’n-Nesefiyye*’ye yazdığı haşiyedir. Bu eserde öz bir anlatım üslûbu benimsemiştir. Bu nedenle de zeki öğrenciler bu kitapla imtihan edilirdi. Seçkinler nezdinde kabul gören bir kitap olup övgüye gerek duymayacak kadar meşhurdur. Diğer bir eseri de *Hâşiyetü’t-Tecrid*’in baş kısımlarına yazdığı haşiyedir. Hocası Hızır Bey’in eserine yazdığı *Şerh li-Nazmi’l-Akâid*’i çok güzel kaleme almıştır. Kendi el yazısıyla *Kitâbü’t-Telvîh*’i gördüm. Onun kenar notlarında çokça şey yazmıştı. Aynı şekilde kendi el yazısıyla *Tefsîrü’l-Beyzâvî*’yi de gördüm. Onun da kenar notlarında pek çok fikrini zikretmiştir. Allah yattığı yeri temiz, kabrini aydınlık etsin.

Muslihuddin Mustafa el-Kastallânî

Bu devrin fazilet sahibi ve değerli âlimlerinden biri de Muslihuddin Mustafa el-Kastallânî Efendi’dir.

Merhum Anadolu âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hızır Bey’in hizmetine girdi. Allah yattığı yeri aydınlık kılsın. Hocazâde ve Hayâlî, o sıralarda onun derslerinde muîdlik yapıyordu. Daha sonra Mudurnu kasabasında müderris oldu. Ardından Dimetoka medresesine geçti. Sultan Mehmed Han, Semân medreselerini yaptıınca bir tanesini de ona verdi.

وكان لا يتكلم إلا عند مباحثة العلوم، وقد اجتمع يوماً مع المولى خواجه زاده في الجامع وباحث معه فغلب عليه، فلما رجع إلى بيته قال له بعض الحاضرين: اليوم غلبت على خواجه زاده، فقال: إني ما زلت أضرب على رأس ابن صالح البخيل، وكان يلقب جد المولى خواجه زاده بذلك. قال الراوي: ما رأيت ضحكه إلا في هذه الساعة. ٥

يحكى أن المولى [٣٤٧] خواجه زاده ما نام على الفراش قطّ إلى أن مات المولى الخيالي خوفاً منه لفضله. وقال بعد وفاته: أنا أستلقي بعد ذلك على ظهري. وكان الشيخ عبد الرحيم المرزيفونّي خليفة الشيخ زين الدين الخافيّ لقنّ المولى الخيالي كلمة الذكر بالجامع الجديد بادرنه، رأيته مكتوباً بخطّه على ظهر بعض كتبه الذي بخطّه وهو كتاب التلويح. ١٠

وله من المصنّفات؛ حواش على شرح العقائد النسفية، سلك فيها مسلك الإيجاز يُمتحن به الأذكياء من الطلاب، وهي مقبولة بين الخواصّ وشهرتها تغني عن مدحها، وحواش على أوائل حاشية التجريد، وله شرح لنظم العقائد لأستاذه المولى حضر بك ولقد أجاد فيه وأحسن. ورأيت بخطّه كتاب التلويح، وكتب في حواشيه كثيراً من كلماته الشريفة، ورأيت بخطّه أيضاً تفسير البيضاويّ، وكتب على حواشيه كثيراً من أفكاره اللطيفة، طيّب الله مهجعه ونور مضجعه. ١٥

المولى مصلح الدين مصطفى القسطلانيّ - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى مصلح الدين مصطفى القسطلانيّ، روح الله روحه.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء الروم، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل حضر بك، نور الله مرقدّه، وكان المولى خواجه زاده والمولى الخيالي وقتئذ معيدين لدرسه، ثم صار مدرّساً بقصبة مدرني، ثم انتقل إلى مدرسة ديمتوقه، ثم لما بنى السلطان محمد خان المدارس الثمان أعطاه واحدة منها. ٢٠

Merhum dersle meşgul olma konusunda asla gevşek davranmazdı. Öyle ki, Semân medreselerinin tamamı bana verilse her birinde günlük en az üç ders veririm, derdi. Daha sonra üç şehrin üçünde de üç sefer kadılık yaptı. Bunlar; Bursa, Edirne ve İstanbul'dur. Sultan Mehmed Han, saltanatının son yıllarında onu kazaskerlik makamına getirdi. O zamana kadar sadece bir kişi kazaskerlik görevinde bulunuyordu.

O sırada Karamânî Mehmed Paşa vezirlik makamındaydı. Kastallânî'den de çok korkuyordu. Zira insanlar arasında idare-i maslahat yoluna gitmez, doğru sözü olduğu gibi söylerdi. Bir gün Vezir, Sultan'a arzda bulunarak şöyle dedi: "Vezirlerin (Allah onları güçlü kılsın) sayısı dördtür. İki kazasker olsa, bunların biri Rumeli'nde, diğeri de Anadolu'da olsa Müslümanların işlerini görmek daha kolay olur ve yüce dîvân için de bir süs olurdu." Bu fikre sıcak bakan Sultan Mehmed Han, Kastallânî'yi Rumeli kazaskeri yaptı. O sırada İstanbul Kadısı olan Hacı Hasanzâde'yi de Anadolu Kazaskeri yaptı. Fakat Kastallânî bu teklifi reddedip kazaskerlik görevini paylaşmayı kabul etmedi. Vezir, kalbini yumuşatmak amacıyla haber gönderse de işe yaramadı. Bunun üzerine Vezir, "Ona kendim gideceğim." dedi. Etrafındakiler Kastallânî'ye, "O gelirse kesinlikle seni ikna eder. Ama ondan sonra onun şerrinden sakın." dediler. Vezir geldi ve dedikleri gibi tatlı sözlerle Hoca'yı ikna etti. Anlatıldığına göre, Hacı Hasanzâde, Kastallânî'nin bu vezir hakkında söylediklerini Sultan'ın yanında söyleyeceğine dair üç talak üzere yemin etti. Ancak kısa bir süre sonra Sultan Mehmed Han vefat etti. Allah toprağını pak etsin.

Sultan Bayezid Han tahta oturunca Kastallânî'yi kazaskerlikten azletti ve ona günlük yüz dirhem maaş bağladı. Yerine de İbrâhim Paşa bin Halil Paşa'yı getirdi. Onun hayat hikâyesi de ileride gelecek.

كان رحمه الله تعالى لا يفتر من الاشتغال بالدرس، وكان يدّعي أنه لو أُعطي المدارس الثمان كلها لقدر أن يدرّس كل يوم في كل منها ثلاثة دروس، ثم استُقصي بكل من البلاد الثلاث ثلاث مرّات؛ وهي مدينة بروسه ومدينة ادرنه ومدينة قسطنطينية، ثم جعله السلطان محمد خان في أواخر سلطنته قاضيا بالعسكر المنصور. وكان قاضي العسكر إلى ذلك الزمان واحداً.

وكان الوزير وقتئذ محمد پاشا القره مانّي فخاف من المولى القسطلانيّ، لأنه كان لا يداري الناس ويتكلّم بالحقّ على كل حال. فعرض على السلطان محمد خان وقال: إن الوزراء أيدهم الله تعالى أربعة، ولو كان قاضي العسكر اثنين، أحدهما [٤٨] في روم ايلي والآخر في أناتولي يكون أسهل في إتمام مصالح المسلمين، ويكون زينة للديوان العالي. فمال السلطان محمد خان إلى رأيه، فجعل المولى القسطلانيّ قاضي عسكر روم ايلي. وجعل المولى ابن الحاج حسن قاضيا بعسكر أناتولي، وكان هو وقتئذ قاضيا بقسطنطينية، فلم يقبل المولى القسطلانيّ، ولم يرض بالمشاركة، وأرسل إليه الوزير المزبور أن يلين قلبه فلم يفد. ثم قال الوزير: إني أذهب إليه بنفسي فنصحوا للمولى القسطلانيّ، وقالوا: إنه إذا جاء إليك يرضيك البتّة، ولكن لا تأمن بعد ذلك من شره، فذهب إليه وأرضاه بلبين الكلام كما قالوا. قيل إن المولى ابن الحاج حسن حلف بالطلاق أن يخبر للوزير المذكور بكل ما يتكلّم به المولى القسطلانيّ عند السلطان في حق الوزير المزبور، وبعد مدّة قليلة تُوفّي السلطان محمد خان طيّب الله ثراه.

ولما جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة عزل المولى القسطلانيّ عن قضاء العسكر وعيّن له كل يوم مائة درهم، ونصب مكانه المرحوم إبراهيم پاشا ابن خليل پاشا، وسيجيء ترجمته.

Babamın anlattığına göre, Musannifek vefat ettiğinde memleketin bütün âlimleri defin merasiminde hazır bulundular. Kastallânî de o sıralarda İstanbul kadılığında bulunuyordu. Evi bugün Sultan Selim Camii'nin yapıldığı yerdeydi. Kastallânî evine geldiğinde Manisazâde ve Kadızâde Efendilere şöyle dedi: “Bu gece benimle birlikte kalmanızı ve yarın Allah'ın izniyle birlikte Musannifek Efendi'yi ziyarete gitmeyi istiyorum.” Merhum babam şöyle devam etti: Kadızâde, “Ben Kastallânî Efendi'ye, bu akşam evime gitmek istiyorum, sonra gelirim, dedim. Evi zaten evime yakındı.” dedi. Kadızâde şöyle devam etti: “O gece evinde bir araya geldiğimizde içinde macun olan bir kutu getirdi. Zaten afyon kullanmakla suçlanıyordu. O gece afyon çiğneme alışkanlığı olduğuna tam olarak inandım.” Devamla şöyle anlattı: “Kendisi biraz yedikten sonra bana ısrar etmeye başladı. Ben ise yalana başvurdum ve eve gittim. Bu nedenle de benden vazgeçti. Ardından Manisazâde'ye ısrar edince o çok az bir miktar yedi. Bir süre sonra macun Kastallânî'de etkisini göstermeye başladı. Kimi zaman felsefî ilimlerden söz ediyordu. Bu konuşmalarında, hayatımda duymadığım incelikli şeyleri ondan işittim. Kimi zaman şeriat ilimlerinden bahsediyordu. Bu konuda da asla işitemeyeceğim hakikatlerden söz ediyordu. Kimi zaman da tarihî konulardan söz açıyor, kulakların işitemeyeceği sıra dışı şeyler anlatıyordu. Bazen Arap kasidesinden söz açıyordu. Bu konuda da alışılmışın dışında mevzûlar dinledim. O gece onun irili ufaklı bütün ilimlerde ulaştığı derinliğe bizzat şahit oldum. Konuşma esnasında afyonu göstererek, Bu var ya, benimle bildiklerimin arasına giriyor, dedi. Ben de, ‘Şu an bu hâlin ne, bundan önceki hâlin neydi?’ diye sordum.”

Molla Lutfî et-Tokatî'den nakleden güvenilir birisi bana şunları anlattı: “Sinan Paşa'nın öğrencileri arasındaydım. O da o sıralarda vezirdi. Tatil geceleri âlimleri davet etmeyi ve onlara güzel yemekler ikram etmeyi alışkanlık edinmişti. Bir gece âlimler davette toplandılar. Kastallânî, Hocazâde ve Hatibzâde de aralarındaydı. Sohbeta ve tartışmaya dalmışlardı.

حكى المولى الوالد رحمه الله تعالى أنه لما مات المولى مصتفك حضر علماء البلد كلهم دفنه. وكان المولى القسطلاني وقتئذ قاضيا بمدينة قسطنطينية، وكان بيته في موضع بُني فيه الآن جامع السلطان سليم خان. قال المولى القسطلاني عند رجوعه إلى منزله للمولى الشهير بابن مغنيسا والمولى الشهير بقاضي زاده: أسألكما أن تبيتا عندي هذه الليلة، ونذهب معكما غدا إن شاء الله تعالى إلى زيارة المولى مصتفك. قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: قال المولى قاضي زاده «قلت للمولى القسطلاني إني أذهب إلى بيتي ثم أجيء»، وكان بيته قريبا من بيته، قال: ولما اجتمعنا في بيته عشية تلك الليلة أحضر حقنه فيها معجون، قال: وكان هو متهمًا بالحشيش، قال: فتحققته في تلك الليلة أنه يداوم أكله، قال فأكل نفسه منه شيئا كثيرا، ثم أبرم عليّ وأنا اخترت الكذب، وقلت: إني ذهبت إلى بيتي لهذا الأمر فتركني، ثم أبرم على المولى [٤٨ب] ابن مغنيسا: فأكل هو منه قدرا يسيرا، وبعد مدة يسيرة عمل في المولى القسطلاني كيفية المعجون فشرع في بث المعارف فتارة تكلم في العلوم الحكمية، وسمعت منه فيها دقائق لم أسمعها مدة عمري، وتارة تكلم في العلوم الشرعية وبسط فيها حقائق لم أسمعها أبدا، وتارة تكلم في التواريخ وأورد منها غرائب لم يسمعها الأذان، وتارة تكلم في القصائد العربية وسمعت فيها غرائب، قال: وشاهدتُ تبخره في كل العلوم جلائلها ودقائقها، قال: وقال هو في أثناء الكلام «إن هذا، وأشار إلى المعجون، حال بيني وبين معلوماتي». قال: قلت «فما حالك الآن هذا، فما حالك قبل هذا؟»

وحكى لي ثقة عن المولى لطفي التوقاتي أنه قال: كنت من طلبة المولى سنان باشا، وكان هو وزيرا وقتئذ، وكان من عادته إحضار العلماء ليالي العطلة وإحضار الأطعمة اللطيفة، فاجتمعوا عنده ليلة فيهم المولى القسطلاني والمولى خواجه زاده والمولى خطيب زاده، وكانوا مشغولين بالصحبة والمحادثة،

Benim de yanımda bir arkadaşım vardı ve sessizce sohbet ediyorduk. Sö-
zün arasında arkadaşıma, ‘Bir zaman öyle hastalandım ki, ter gibi kanım
aktı ve gömleğim kan rengine boyandı.’ deyince arkadaşım kahkaha atmaya
başladı. Bunun üzerine âlimler bize doğru döndüler ve neden güldüğü-
5 nü sordular. O da, Lutfî Efendi şöyle şöyle söylüyor. Ben de bu yüzden
gülüyorum, dedi. Bunun üzerine mecliste bulunanlar da arkadaşım gibi
kahkahaya boğuldular. Lakin Kastallânî döndü ve ‘Niye gülüyorsunuz ki?
Bu filan hastalıktır ve İbn Sînâ *el-Kânûn* kitabının filan bölümünde bun-
dan bahsediyor.’ deyince Hocazâde ona dönüp, ‘*el-Kânûn*’u da baştan sona
10 inceledin mi?’ diye sordu. ‘Evet, İbn Sînâ’nın bütün eserlerini hatta *eş-Şifâ*
kitabının tamamını inceledim.’ dedi. Ardından Hocazâde’ye, ‘Sen *eş-Şifâ*
kitabını inceledin mi?’ diye sordu. O da ‘Hayır, sadece ihtiyaç duyduğum
konuları inceledim.’ dedi. Bunun üzerine Kastallânî, ‘Ben onu yedi kere
inceledim. Yedinci incelemem, bir öğrencinin yeni bir hocanın yanında ilk
15 dersini alıştı gibiydi.’ dedi. Orada bulunanlar, onun bu ilmî derinliği ve bir
kitaba bu kadar hâkim olması karşısında hayrete düştüler.”

Hocazâde ondan bahsederken sadece Efendi ifadesini kullanır ve bu
unvanı akranlarından hiçbiri hakkında kullanmazdı. Şöyle derdi: “O,
problemleri çözmeye ve çok kısa bir süre içinde de olsa pek çok ilmî ko-
20 nuyu öğrenmeye muktedirdir. Ancak beşerî bir hükümde hata ettiğinde
asla bu hatasından dönmezdi. Hatta bir keresinde Vezir Mahmud Paşa’nın
meclislerinden birinde bir hata etmişti. Hâlâ o yanlışından dönmediğini
iştiriyorum.” O da benim hakkımda şöyle demiştir: “Hocazâde bir konuda
hata etmişti. Hâlâ bu hatadan dönmediğini iştiririm.”

25 Uzun boylu, ince vücutlu, sarı benizli ve sarı sakallı, mavi gözlü, çirkin
bir adam olduğu ve İstanbul’da bir cami yaptırdığı söylenir.

Şerhü’l-Akâid’e hâşiye yazdı. *Şerhu’l-Mevâkıf* ile ilgili yedi şekli ele aldığı
bir de risâle yazdı. Allâme Sadruşşerîa’nın -Allah ona yüksek dereceler ik-
30 ram etsin- yazdığı *el-Mukaddimâtü’l-Erba’a* adlı esere de hâşiye yazdı. Bu
esere önce Ali el-Arabî Efendi hâşiye yazmıştı. Ardından Kastallânî, bazı
konularda reddiye olması için bir hâşiye yazdı. Ancak müderrislik ve kadılık
görevinden zaman bulup da bu eseri tamamlayamadı.

وكان عندي رفيق لي كنت أتحدث معه سرا. قال: وقلت له في أثناء الكلام مرضت أنا في زمان فتعرت بالدم حتى انصبغ منه قميصي، فضحك رفيقي فنتبه العلماء وقالوا له «مّم ضحكت؟»، قال: إن المولى لظفي يقول كذا وكذا فضحكت منه، وضحك العلماء أيضا من قولي، قال المولى القسطلاني: من أي شيء تضحكون؟ هذا مرض فلاني يذكره ابن سينا في الفصل الفلاني من كتاب القانون، قال المولى خواجه زاده للمولى القسطلاني: طالعت القانون بتمامه؟ قال: نعم، بل وجميع مصنفات ابن سينا حتى طالعت كتاب الشفاء بتمامه، ثم قال المولى القسطلاني للمولى خواجه زاده: أنت طالعت كتاب الشفاء بتمامه؟ قال: لا وإنما طالعت مواضع احتجت إليها، قال المولى القسطلاني: إنني طالعته بتمامه سبع مرّات، والسابع مثل مطالعة التلامذة أول درسه عند مدرس جديد، فتعجب الحاضرون من إحاطته بالعلوم وشمول مطالعته لجميع الكتب. [٤٩]

وكان المولى خواجه زاده إذ ذكره يصرّح بلفظ المولى دون من عداه من أقرانه، وكان يقول: إنه قادر على حلّ المشكلات وعلى إحاطة علوم كثيرة في مدّة يسيرة، إلا أنه إذا أخطأ بحكم البشرية لا يرجع عن ذلك، قال: وقد أخطأ في مسألة في مجلس الوزير محمود پاشا، وأسمع الآن أنه لم يرجع عنه. قال: ويقول هو أيضا في حقي أن خواجه زاده قد أخطأ في المسألة المذكورة وأسمع أنه لم يرجع عن ذلك.

رُوي أنه كان طويل القامة نحيف الجسم أصفر اللون واللحية أزرق العين، وكان رجلا دميما بنى جامعا بمدينة قسطنطينية.

وكتب حواش على شرح العقائد، وكتب رسالة يذكر فيها سبعة أشكال على المواقف وشرحه، وكتب حواش على المقدمات الأربع التي أبدعها خاطر المولى العلامة صدر الشريعة، أكرمه الله في الدرجات الرفيعة. وقد كتب حواش عليها أولا المولى على العربي والمولى القسطلاني يردّ عليه في بعض المواضع، ولم يتفرغ المولى القسطلاني لتصنيف لكثرة اشتغاله بالدرس والقضاء.

Merhum, 901 senesinde vefat etti ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (ra) kabrinin yakınına defnedildi.

Hatibzâde Muhyiddin Mehmed

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi âlimlerinden biri de Hatibzâde
5 diye meşhur olmuş Muhyiddin Mehmed Efendi'dir.

Henüz çocukken babası Tâceddin Efendi'nin yanında ilim tahsil etmeye başladı. Onun hayat hikâyesi de daha önce geçmişti. Babasından dersler aldıktan sonra Allâme Ali et-Tûsî'den ve Hızır Bey'den de dersler aldı. Daha
10 sonra İznik Küçük Medrese'de müderris oldu. Ardından da Semân medreselerinin birinde müderrisliğe başladı. Semân medreselerinin ilk müderrislerindendir de aynı zamanda. Sultan İkinci Mehmed ile aralarında geçen bir olay yüzünden Sultan kendisini azletmişti. Ancak Molla Gürânî'nin ricası üzerine kendisini müderrislik görevine tekrar iade etmiş, ardından da kendi hocası yapmıştı.

Hocazâde ile ilmî tartışmaya girebileceği iddiasında bulununca Sultan
15 Mehmed Han ona, "Onunla tartışabilir misin?" diye sordu. O da "Evet, ayrıca Sultan'ın yanında da bir yerim var!" deyince Sultan Mehmed Han bu sözü yüzünden onu azletti ve müderrislik görevine iade etti. Uzun bir süre müderrislik yaptı ve çok güzel şeyler öğretti.

Akıcı konuşması, atılgan kişiliği olan, sohbetlerde kendine güvenen, tartışmalarda ise açık sözlü biriydi. Bu nedenle de zamanının pek çok âlimini
20 alt etmiştir.

Hocam Muhyiddin el-Fenârî Efendi'nin bana anlattığına göre, kardeşi merhum Şah Efendi ile birlikte Hatibzâde'den ders almıştı. Merhum Hatibzâde o sıralarda emekli olup kendisine günlük yüz dirhem maaş bağlanmıştı.
25 Bir bayram günü Sultan Bayezid Han'a giderken Sultan'ın yanında bizim hakkımızda güzel şeyler söylemek için bizim de kendisiyle birlikte gitmemizi istedi.

O tarihlerde Efdalüddinzâde müftüydü ve doksan dirhem maaşı vardı.

تُوفِّي رحمه الله تعالى في سنة إحدى وتسعمائة، ودُفِنَ بجوار أبي أيوب الأنصاري رضي الله عنه.

المولى ابن الخطيب محيي الدين محمد- ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محيي الدين محمد الشهير بابن الخطيب نور الله قبره.

٥ ترَبَّى رحمه الله تعالى في صباه عند والده المولى تاج الدين وقد مرّ ترجمته. وقرأ عليه العلوم وقرأ على العلامة عليّ الطوسيّ وعلى المولى حضر بك. ثم صار مدرّسا بالمدرسة الصغيرة بإزنيق، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان وهو من أول المدرسين بها، ثم عزله السلطان محمد خان لأمر جرى بينهما، ثم نصح المولى الكورانيّ للسلطان محمد خان، فأعاده إلى مدرسته، ثم جعله معلما لنفسه.

١٠ ولَمَّا ادّعى البحث مع المولى خواجه زاده قال له السلطان محمد خان: أنت تقدر البحث معه؟ قال: نعم سيّما لي مرتبة عند السلطان. فعزله السلطان محمد خان لهذا الكلام وجعله مدرّسا، فدرس مدة كثيرة وأفاد. [٤٩ب]

وكان طليق اللسان جريّ الجنان قويا على المحاوراة فصيحاً عند المباحثة، ولهذا قهر كثيرا من علماء زمانه.

١٥ حكى لي أستاذه المولى محيي الدين الفناريّ أنه كان يقرأ على المولى ابن الخطيب مع أخيه المرحوم شاه أفندي، وكان المرحوم ابن الخطيب عند ذلك متقاعدا عُيِّنَ له كل يوم مائة درهم، فذهب إلى السلطان بايزيد خان في يوم عيد، وأمرنا أن نذهب معه ليذكرنا عند السلطان بخير.

وكان المولى ابن أفضل الدين مفتيا في ذلك الوقت وله تسعون درهما،

Hatibzâde ondan daha fazla maaş alıyordu. İki birlikte vezirlerin oturduğu dîvâna girdiklerinde Efdalüddinzâde selâm verince Hatibzâde elinin tersiyle göğsüne vurdu ve “İlmin namusunu zedeledin ve onlara selâm verdin! Sen hizmet edilensin, onlar ise hizmetçi. Özellikle de sen şerefli bir adamsın.” dedi. Daha sonra Sultan’ın yanına girdiklerinde Sultan onları karşıladı. O esnada biz de yanlarındaydık. Hoca, parmaklarımla saydım, tam yedi adım attı ve Sultan’a selâm verdi. Eğilmeden onunla tokalaştı, elini de öpmedi. Sultan’a, “Bu güzel günlerde Allah sana bereket ihsan etsin!” dedikten sonra bizleri takdim etti. Elini öptükten sonra Sultan bize daima ilimle meşgul olmamız konusunda tavsiyelerde bulundu. Daha sonra Hatibzâde selâm verip huzurdan çekildi, biz de onunla birlikte çekildik. Çıkışta ona, “Bu Anadolu’nun sultanıdır. Sana yakışan önünde eğilmen ve elini öpmendir.” deyince, “Siz bilmezsiniz, Hatibzâde gibi bir âlimin onun ayağına kadar gitmesi ona övünç olarak yeter. O, bu kadarına da razıdır.” dedi. Bu, hocamın vezir ve sultanlar karşısındaki kibirli duruşuyla ilgili bizzat anlattığı olaydır.

Sultan Bayezid Han onu Alâeddin el-Arabî ve diğer âlimlerle bir araya getirdi. Aralarında yaptıkları tartışma Sultan’ın hiçbir şekilde kabul etmeyeceği bir sözle son buldu ve bu duruma çok üzüldü. Durumu anlayan Hatibzâde rü’yet (âhirette Allah’ı görme) meselesine ve kelâma dair bir risâle yazdı. Kelâm konusunda ise onların iddialarını ele aldı. Girişinde Sultan Bayezid Han’ın adını zikrederek Vezir İbrâhim Paşa vasıtasıyla risâleyi Sultan’a gönderdi. Paşa risâleyi arz edince Sultan, “Bu bâtl söz, diliyle söylemekle yetinmeyip bir de onu kâğıda dökmüş. Risâlesini suratına çal ve ona kesinlikle memleketimden çıkmasını söyle.” dedi. Çok şaşırın Vezir, Sultan’ın bu sözünü Hatibzâde’ye söylemedi. Oysa Hatibzâde risâle karşılığında Sultan’dan hediye beklemekteydi. Hediye gecikmesine çok üzüldü Vezir’e, “Sultan’dan izin isteyip bu memlekette gitmek, Mekke’ye yerleşmek istiyorum.” dedi. Aslında bu olay yüzünden zaten Sultan’ın nezdindeki itibarı zedelenmişti. Ne yapacağını bilemeyen Vezir, Sultan’ın adına kendi malından Hoca’ya on bin dirhem gönderdi. Bu arada Hatibzâde’nin memleketi terk etmesi için verdiği emri de Sultan’a unutturmuş oldu. Buna rağmen Hoca, hediye gecikmesinin ve azlığının sorumluluğunu Vezir’e yüklemişti. Bu yüzden de aralarında şiddetli bir soğukluk olmuştu.

وكان يتقدّم المولى ابن الخطيب عليه، فلما مرا بالديوان والوزراء جالسون فيه، سلم المولى ابن أفضل الدين عليهم، فضرب المولى ابن الخطيب بظهر يده على صدره، وقال: هتكت عِرْضَ العلم وسلمت عليهم، أنت مخدوم وهم خُدّام سيّما وأنت رجل شريف. قال: ثم دخل على السلطان ونحن معه والسلطان استقبله. قال الأستاذ: عددت بإصبعي فكان سبع خطوات فسلم عليه، وما انحنى له وصافحه ولم يقبل يده. وقال للسلطان: بارك الله لك في هذه الأيام الشريفة، ثم ذكرنا عنده وقبلنا يد السلطان وأوصانا السلطان بالاشتغال بالعلم، ثم سلم ورجع ورجعنا معه وقلنا له: هذا سلطان الروم واللائق أن تنحني له وتقبل يده. قال: أنتم لا تعرفون، يكفيه فخرا أن يذهب إليه عالم مثل ابن الخطيب وهو راض بهذا القدر، هذا ما حكاه الأستاذ من تكبره على الوزراء والسلاطين.

ثم إن السلطان بايزيد خان جمعه مع المولى علاء الدين العربيّ وسائر العلماء، وجرى بينهما مباحثة، وانتهى البحث إلى كلام أنكر السلطان عليه لذلك كل الإنكار، وتكدر عليه تكدرا عظيما، وفطن لذلك المولى ابن الخطيب فصنّف رسالة في بحث الرؤية والكلام، وحقق في بحث الكلام ما ادّعاه، وذكر في خطبتها اسم السلطان بايزيد خان وأرسلها إليه بيد الوزير إبراهيم پاشا. [٥٠هـ] فلما عرضها على السلطان قال: ما اكتفى بذكر ذلك الكلام الباطل باللسان، وكتبه في الأوراق، اضرب برسالته وجهه وقل له «إنه يخرج البتّة من مملكتي»، فتحير الوزير وكتّم هذا الكلام من المولى ابن الخطيب ومع ذلك يرجو ابن الخطيب جائزة من قبل السلطان. وتألّم من تأخرها وقال للوزير: استأذن السلطان أنا أذهب من هذه المملكة، وأجاور بمكة. وأدى أمره إلى الاختلال عند السلطان فتحير الوزير، ثم أرسل إلى المولى المذكور عشرة آلاف درهم من ماله باسم السلطان وأنسي السلطان ما أمره به من خروج المولى المذكور عن مملكته، ومع ذلك اعتقد المولى المذكور أن تأخير الجائزة وتقليلها من جهة الوزير ووقعت لذلك بينهما وحشة عظيمة.

Celâleddin ed-Devvânî, Anadolu'daki bir arkadaşına mektup göndermişti. O arkadaş da Münşî Efendi'ydi. Derkenarında da Hatibzâde ve Hocazâde Efendilere selâm söylüyordu. Hatibzâde bu mektubu duyunca mektubu istedi ve onu adı geçen vezire göndererek şöyle dedi: “O Hocazâde'nin ben-
 5 den üstün olduğuna inanıyor. Oysa ben Acem diyarında ondan üstünüm. Celâleddin ed-Devvânî'nin mektupta benim adımlı onunkinden önce zikretmesi de bunun delilidir.” dedi. Mektup vezire ulaştığında vezir baktı ve “Bu bir sıralama meselesidir. Sözde önce zikretmek, üstünlükte önce gelmenin delili olamaz. Belki de Hatibzâde bu meseleyi bilmiyordur.” dedi. Kısa bir
 10 süre sonra 901/1495 senesinde Hatibzâde vefat etti.

Eserlerinden bazıları şunlardır: Seyyid Şerîf'in *Hâşiyetü Şerhi't-Tecrîd* ine yazdığı haşiye. Bu müderrislerle öğrencilerin elinde dolaşan bir kitaptır. Yine Seyyid Şerîf'in *Hâşiyetü'l-Keşşâf* ına yazdığı haşiye, Sultan Bayezid Han'ın emri üzerine Sadruşşerîa'nın *Şerhü'l-Vikâye* eserinin baş kısımlarına yazdığı haşiye eserlerinden bazılarıdır. Fakat bu eserini bir sıkıntı yüzünden tamamlayamadı.

Bu sıkıntı ise şuydu: Hocanın genç yaşta ilmî alanda üstünlükleri olan bir oğlu vardı. Hatta insanların çoğu onu babasından üstün tutuyordu. Bu oğlu, Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi'nde müderrislik yapıyordu. Uşakla-
 20 rından biri tarafından oğlunun öldürülmesi yüzünden bu hâşiye yarım kaldı. Daha sonra *Hâşiyetü'l-Keşşâf* 'a bir haşiye yazmakla meşgul oldu. Seyyid Şerîf'in *Hâşiyetü Şerhi'l-Muhtasar* adlı eserinin baş kısımlarına yazdığı bir haşiyesi ve daha önce bahsi geçen rü'yet ve kelâm konusuyla ilgili bir risalesi vardır. Yine *Şerhü'l-Mevâkıf* 'in baş kısımlarına bir haşiyesi, *el-Mukaddimâti'l-Erba'a* üzerine bir haşiyesi ve *Risâle fî Fezâ'ili'l-Cihâd* adlı eserleri
 25 de vardır.

Alâeddin Ali el-Arabî

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Alâeddin Ali el-Arabî'dir. Allah yattığı yeri pak, kabrini de aydınlık etsin.

30 Aslen Halep dolaylarındandır. İlim tahsiline Halep âlimlerinden ders alarak başladıktan sonra Anadolu'ya gelerek Bursa'daki Murad Gazi oğlu Sultan Bayezid Han Medresesi müderrisi olan Molla Gürânî'den ders aldı.

ثم إن المولى جلال الدوّانيّ أرسل كتابا إلى بعض أصدقائه ببلاد الروم، وهو المولى المنشي وكتب في حاشيته «السلام على المولى خطيب زاده وعلى المولى خواجه زاده»، فسمع المولى ابن الخطيب هذا الكتاب فطلبه منه وأرسله إلى الوزير المزبور وقال: إنه يعتقد فضل خواجه زاده عليّ وأنا مفضّل عليه ببلاد العجم، يدلّ عليه كتاب جلال الدين الدوّانيّ حيث قدّمني عليه ذكرا، فلما وصل الكتاب إلى الوزير نظر فيه، وقال: إنه سؤال دوري، والتقديم في الذكر لا يستلزم التقديم في الفضل، ولعلّ المولى ابن الخطيب لا يعرف هذه المسألة. وبعد مدّة يسيرة تُوفّي المولى المزبور بتاريخ إحدى وتسعمائة.

وله من المصنّفات حواشٍ على حاشية شرح التجريد للسيد الشريف، وهي متداولة بين أرباب التدريس وبين الطلبة، وحواشٍ على حاشية الكشّاف للسيد الشريف أيضا وحواشٍ على أوائل شرح الوقاية لصدر الشريعة، كتبها بأمر السلطان بايزيد خان، ولم يُتمها لعائق.

وهو أنه كان له ابن شاب فاضل، حتى إن أكثر الناس كانوا يرجحونه على أبيه في الفضل. وكان مدرّسا بمدّسة أبي أيوب الأنصاريّ، فقتله بعض غلمان، ولهذا حاشية بقيت الحاشية المزبورة بتراء. ثم اشتغل بكتابة حواشٍ حاشية الكشّاف، وله حاشية على أوائل حاشية شرح المختصر للسيد الشريف ورسالة في بحث الرؤية والكلام وقد تقدم ذكرها، وله حاشية على أوائل شرح المواقف وحواشٍ على المقدمات الأربع ورسالة في فضائل الجهاد.

المولى علاء الدين عليّ العربيّ - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى علاء الدين عليّ العربيّ، طيّب الله مضجعه ونور مهجعه.

كان أصله من نواحي حلب، قرأ أولا على علماء حلب، ثم قدم بلاد الروم وقرأ على المولى الكورانيّ وهو مدرّس بمدّسة السلطان بايزيد بن مراد الغازي بمدينة بروسه.

Merhum babam bizzat kendisinden naklen şöyle anlattı: “Bir gün Molla Gürânî bana, ‘Bana göre sen, Mantıkçı Mübârekşah’ın yanındaki Seyyid Şerîf gibisin.’ dedi ve onların hayat hikâyesini anlattı.” Babamın ondan naklettğine göre bu hikâye şöyleydi: “Seyyid Şerîf, *Şerhu’l-Metâli*’i on altı kere okuduktan sonra kendi kendine, ‘Bunu yazarıyla okumam gerekir.’ diyerek müellifin yaşadığı Herat’a gitti ve *Şerhu’l-Metâli*’i kendisiyle okumak için ricada bulundu. Şârih ise o vakitte oldukça yaşlanmıştı. Yaşı neredeyse yüz yirmiye bulmuş, yaşlılıktan göz kapakları gözlerinin üzerine düşmüştü. Eliyle göz kapağını kaldırıp Şerîf’e baktı. Karşısında duran genç adama şöyle dedi: Sen genç bir adamsın, bense zayıf bir ihtiyarım. Sana ders veremem. Eğer *Şerhu’l-Metâli*’i benden dinlemek istiyorsan Mübârekşah’a git. O, benden işittiği gibi sana okutur.”

Mübârekşah ise o vakitler Mısır’da müderristi. Aslında Şârih’in uşağıydı. Küçük yaşta onu yetiştirerek bildiklerinin tamamını ona öğretti. Seyyid Şerîf, Herat’tan Mısır’a gittiğinde yanında Şârih’in Mübârekşah’a yazdığı bir mektup vardı. Mübârekşah, Şârih’in mektubunu okuyunca öpüp Seyyid Şerîf’e, “Tamam ama sana özel ders vermem, ders de okutamam. Derste konuşmana da müsaade etmem. Sadece dinleyeceksin.” dedi. Seyyid Şerîf de şartları kabul etti.

Mısır’ın ileri gelenlerinden birinin oğlu şerhi okumaya başlamıştı. Seyyid Şerîf de onun yanında hazır bulunuyordu. Mübârekşah’ın evi medreseye bitişik olup oraya açılan bir kapısı vardı. Bir gece medresenin avlusuna çıkmış dolaşıyordu. Birden o adamın odasından bir ses duydu ve dinlemeye başladı. Bir de ne görsün! Seyyid Şerîf, “Şârih şöyle dedi, Hoca şöyle dedi. Ben de şöyle diyorum.” diyordu ve çok güzel açıklamalar yapıyordu. Mübârekşah keyfinden oynayacak kadar duyduklarından hoşlanmıştı. O günden sonra Seyyid Şerîf’in okumasına, konuşmasına ve ne isterse yapmasına izin verdi. Seyyid Şerîf, *Şerhu’l-Metâli*’in hâşiyesinin müsveddesini burada yazdı. Molla Gürânî bu hikâyeyi bana anlattıktan sonra Arap Efendi’ye dönüp, “Sen de benim çok hoşuma gidiyorsun ve Mübârekşah’ın Seyyid Şerîf’ten duyduğu gurur gibi ben de seninle gurur duyuyorum.” dedi.

حكى المولى الوالد رحمه الله تعالى عنه أنه قال: قال لي المولى الكوراني يوماً «أنت عندي بمنزلة السيد الشريف عند مباركشاه المنطقي»، وقص عليه قصتهما وهي على ما نقله المولى الوالد عنه أن السيد الشريف بعد ما قرأ شرح المطالع ست عشرة مرّات، قال في نفسه: لا بد لي من أن أقرأه على مصنّفه، فذهب إليه وهو بهراة، والتمس منه أن يقرأ عليه شرح المطالع، وكان الشارح عند ذلك شيخاً هرماً، وقد بلغ من العمر مائة وعشرين وسقط حاجباه على عينيه من الكبر، فرفع حاجبيه بيده عن عينيه فنظر إلى الشريف فإذا هو في سنّ الشباب، فقال: أنت رجل شاب وأنا شيخ ضعيف لا أقدر الدرس لك، فإن أردت ان تسمع شرح المطالع مني فإذهب إلى مباركشاه وهو يقرئك كما سمع مني.

وكان المولى مباركشاه في ذلك الوقت مدرّساً بمصر، وكان هو غلام الشارح رباة وهو صغير في حجره، وعلمه جميع ما علمه. فذهب السيد الشريف من هراة إلى مصر ومعه كتاب الشارح إلى مباركشاه، فلما قرأ هو كتاب الشارح قبله وقال: نعم. إلا أنه ليس لك درس مستقل وليس لك قراءة أصلا، ولا إذن لك في التكلّم بل تقنع لمجرّد السماع، فرضي الشريف جميع ما ذكره.

وقد [٥١] ابتدأ الشرح المذكور رجل من أولاد الأكابر بمصر، فحضر الشريف الدرس معه، وكان بيت مباركشاه متّصلا بالمدرسة وله باب إليها، فخرج ليلة إلى صحن المدرسة يدور فيها إذ قد سمع في حجرة ذلك الرجل، فاستمع فإذا الشريف يقول: قال الشارح كذا وقال الأستاذ كذا وأنا أقول كذا، وقرّر كلمات لطيفة أعجب بها مباركشاه حتى رقص من شدة طربه، فأذن للشريف أن يقرأ ويتكلّم ويفعل ما يريد، وسود الشريف حاشية شرح المطالع هناك. وبعدما قصّ المولى الكوراني هذه القصة قال للمولى العربي: أنا في شدة طرب منك وافتخار بك مثل طرب مباركشاه وافتخاره بالسيد الشريف.

Ali el-Arabî Efendi, Hızır Bey bin Celâleddin'in hizmetine girdikten sonra pek çok ilmi onun yanında öğrendi ve sonunda Edirne'deki Dârül-hadi'ste muîd oldu. Burada *Şerhü'l-Akâid*'e haşiye yazdı. Ardından da Bur-
5 sa'daki Orhan Gazi oğlu Sultan Murad Han Medresesi'nde müderris oldu.

İttifaken şöyle anlatılır: Bir gün Halvetiyye tarikatının ileri gelenlerinden Şeyh Alâeddin geldi ve Arap Efendi'nin evine gitti. Kapısını çaldı. Şeyh kapıya çıkınca selâm verdi ve onu ders odasına aldı. Ona yemek getirtti ve onunla tasavvuf konusunda sohbet etti. Sonunda Arap Efendi'nin gönlü
10 çelindi ve onunla sohbet etmeyi derse tercih eder hâle geldi. Tasavvuf yolunu onun yanında tamamladı ve irşad icâzetini ondan aldı.

Cezbesinin kuvvetinden insanların Şeyh Alâeddin'in etrafında toplanmaları Sultan Mehmed Han'da bir endişe meydana getirdi. Bu yüzden onu sürgüne gönderdi. Molla Alâeddin onu savunmak ve hasımlarına karşılık
15 vermek isteyince onu da şeyhle birlikte Manisa'ya sürgün etti. O sıralarda Manisa Emîri Mehmed Han oğlu Sultan Mustafa idi. Alâeddin Ali el-Arabî Efendi ile aralarında bir dostluk oluştu ve onu çok sevdi. Bunun üzerine babasından onu bağışlamasını istedi. Babası da ona Manisa'daki medreseyi verdi. Orada ilimle ziyadesiyle meşgul oldu. Aynı zamanda tasavvuf yoluyla
20 da ilgilendi. Sonunda ilimde ve amelde önderi hâline geldi.

Kendisinden naklen anlatıldığına göre, yaz günlerinde Manisa'da bir dağda yaşarmış. Bir gün köylerden birinin imamı onu ziyaret etmiş. İmama, "Senden pislik kokusu geliyor." deyince imam elbiselerini kontrol etmiş fakat bir şey bulamamış. Oturmak isterken de koynundan bir
25 risâle düşmüş. Bu risâle, Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin'in *Vâridât*'ı imiş. Şeyh risâleye bakmış bakmış ve içinde ümmetin icma'ına uymayan hususlar bulunca, "O koku bu risâleden geliyormuş." dedikten sonra imamdan risâleyi yakmasını istemiş. Fakat imam bu isteği kabul etmemiş.

ثم إن المولى العربيّ وصل إلى خدمة المولى حضر بك ابن جلال الدين، وحصل عنده علومًا كثيرة. ثم إنه صار معيدا بمدرسة دار الحديث بادرنه. وصنّف هناك حواشي شرح العقائد. ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد بن اورخان الغازي بمدينة بروسه.

واتفق أن جاء الشيخ علاء الدين من رؤساء الطائفة الخلوتية، فذهب يومًا إلى دار المولى العربيّ، ودقّ بابه فخرج وسلّم هو عليه، ثم أدخله بيت مطالعته، وأحضر له الطعام وتحدث معه في التصوّف فانجذب إليه المولى العربيّ انجذابًا شديدًا، حتى اختار صحبته على التدريس وأكمل عنده طريقة الصوفية حتى أجازته في الإرشاد.

ولما اجتمع الناس على الشيخ علاء الدين المذكور لقوة جذبته حصل منه الخوف للسلطان محمد خان، فنفاه من البلد، وأراد المولى علاء الدين أن يجادل عنه ويجيب لخصمائه نفوه معه، فذهب معه إلى بلدة مغنيسا، وكان أميرها وقتئذ هو السلطان مصطفى ابن السلطان محمد خان، فصاحب هو مع المولى علاء الدين العربيّ وأحبه محبة عظيمة، فشفع له إلى أبيه، فأعطاه أبوه مدرسة ببلدة مغنيسا، فاشتغل هناك بالعلم غاية الاشتغال، واشتغل أيضا بطريقة التصوّف فجمع بين رياستي العلم والعمل.

[٥١ب]

يُحكى عنه أنه سكن فوق جبل هناك في أيام الصيف، فزاره يومًا واحد من أئمة بعض القرى، فقال له المولى المذكور: إني أجد منك رائحة النجاسة، ففتش الإمام ثيابه ولم يجد شيئًا، فلما أراد أن يجلس سقط من حضنه رسالة، هي واردات الشيخ بدر الدين بن قاضي سماونه، فنظر فيها المولى المذكور فوجد فيها ما يخالف الإجماع، وقال: كان الريح المذكور لهذه الرسالة، فأمر بإحراقها وخالفه الإمام ولم يرض بذلك.

Şeyh, “Onu yakmalısın, kesinlikle sana bir faydası dokunmaz.” demiş. Aralarında bu şekilde konuşurlarken uzaktan bir ateş görünmüş. İmam, “Bu ateş benim köyümde yanıyor.” diyerek dikkatlice bakmış ve “Eyvah! Bu yanan benim evim.” diyerek evine doğru koşmaya başlamış. Şeyh’e karşı gelişine de çok pişman olmuş.

Anlatıldığına göre, bir gün oğullarından birinin çocuğu o kadar hastalanmış ki, ölüm aşamasına kadar gelmiş. Adam kırk gün halvetinde olan şeyh babasının yanına gitmiş. Hasta çocuğunun yanına gelerek dua etmesi için babasına yalvarmış. Şeyh kabul etmeyince oğlu ısrar etmeye devam etmiş. Bunun üzerine halvetten çıkıp çocuğun yanına gittiğinde, çocuk ölümün eşiğine gelmişti. Bir süre çocuğu murakabe ettikten sonra şifa bulması için ona dua etmiş. Allah duasını kabul etmiş ve sonunda hasta çocuk yatağından kalkmış. Şeyh hasta çocuğun elinden tutup dışarı çıkardığında, sanki hiçbir kötü hâl ona bulaşmamış gibi imiş. Bu çocuk şeyhin ölümünden sonra uzun bir süre daha yaşamış.

Ali el-Arabî Efendi daha sonra Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Her cuma camide müridleriyle birlikte zikir meclisi oluştururdu. Bu meclislerde çoğunlukla olağanüstü hâlleri olur ve kendinden geçerdi. Bu yüzden de cumartesi günü ders okutamaz hâle gelir, cumartesi yerine pazartesi ders okuturdu. Sultan Mehmed Han’ın saltanat yıllarının sonlarına doğru ona günlük seksen dirhem maaş bağlanmıştı. Sultan Bayezid Han tahta geçince bu miktarı değiştirdi ve bazı vezirlerin şeyhten yana olmalarına rağmen elli dirhem bağladı. Şeyh bu miktarı kabul etmekte tereddüt etse de tavsiyeler üzerine kabul etti. Daha sonra bu miktarı seksen dirhem yaptılar. Bir süre sonra İstanbul müftüsü oldu ve günlük yüz dirhem maaş bağlandı. Müftülük görevi yaptığı sırada, 901/1495 senesinde vefat etti.

Merhum aklî ve şer’î ilimlere, özellikle de tefsir, hadis ve fıkıh usûlüne vâkıftı. Öyle ki, *Kitâbü’t-Telvîh* ezberindeydi ve her gün iki varak okuturdu. Babam şöyle anlattı: “İki yıl kadar hizmetinde bulundum. *Kitâbü’t-Telvîh*’i birinci rüknünden sonuna kadar ondan okudum. Problemleri yerlerden öğrencileri imtihan eder, isabetli cevaplar verenlere memnuniyetini izhar ederdi.” Devamla şöyle anlattı: “Uzun boylu, kocaman sakallı,

وقال له المولى المذكور: عليك بإحراقها ولا يحصل لك منها الخير، وبيناهما في ذلك الكلام ظهر من بعيد أثر النار، فنظر الإمام وقال: إنها في قريتي، ثم نظر بعد ذلك وتأمل وقال: أوّه إنها في بيتي، فتوجّه الإمام إلى بيته نادماً على مخالفته.

و رُوِيَ أنه كان لبعض أبنائه ولد فمرض في بعض الأيام مرضاً شديداً حتى قرب من الموت، فذهب والده إلى أبيه المولى المذكور وهو في الخلوة الأربيعينية، فتضرع إليه بأن يذهب إلى المريض، ويدعو له فلم يرض بذلك، ثم أبرم عليه غاية الإبرام، فخرج من الخلوة ودخل على المريض وهو في آخر رمق من الحياة، فمكث ساعة مراقباً، ثم دعا له بالشفاء، فاستجاب الله تعالى دعوته حتى قام المريض من فراشه. فأخذ المولى المذكور بيده فأخرجه من البيت كأن لم يَمَسَّ به سواء أصلاً، وعاش ذلك الولد بعد وفاة المولى المذكور مدةً كثيرة.

ثم صار المولى العربيّ مدرّساً بإحدى المدارس الثمان، وكان في كل جمعة يعقد في الجامع مجلس الذكر مع المريدين له وكثيراً ما يغلب عليه الحال في تلك المجالس ويغيب عن نفسه، ولهذا كان لا يقدر على الدرس يوم السبت، ويدرس بدله يوم الاثنين، ثم عيّن له السلطان محمد خان في آخر سلطنته كل يوم ثمانين درهماً، فلما جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة غير ذلك وعين له خمسين درهماً، وكان ذلك رغماً من جانب بعض الوزراء، فتردد في القبول فنصحوا له فقبل، [٥٢] ثم جعلوا له ثمانين درهماً، ثم صار مفتياً بقسطنطينية وعين له كل يوم مائة درهم، ومات وهو مفت بها سنة إحدى وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالماً بالعلوم العقلية والشرعية سيما التفسير والحديث وعلم أصول الفقه، وكان كتاب التلويح في حفظه ويدرس منه كل يوم ورقتين. قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: كنت في خدمته مقدار سنتين، وقرأت عليه كتاب التلويح من الركن الأول إلى آخر الكتاب. وكان يمتحن الطلاب في المواضع المشكّلة، ويصرح بالاستحسان لمن أصاب. قال: وكان رجلاً طويلاً عظيم اللحية

çok güçlü karakterli bir adamdı. Öyle ki, kış gününde derste başı açık otururdu. Kalbinde dâim bir zikir hâli vardı ki, biz onu uzaktan bile işitirdik. Bazen kalbinin zikir sesi, bir meseleyi açıklarkenki ses tonundan daha fazla çıkardı. Bir süre bekler, kalp sesi sakinleşince tekrar sesli ders açıklamaya devam ederdi. Her gece cariyeleriyle ilişkiye girer, kış gününde bile evinde gusül alır, yüz rekât namaz kılar ve bir süre uyuduktan sonra teheccüd namazı için kalkar, ardından da sabaha kadar ders mütalaa ederdi.”

Bizzat sulbünden doksan dokuz çocuğu olmuştu. Onlardan on beş civarında çocuk kaldı. Utandığından asla hamama girmezdi. Ölüm hastalığına yakalandığında, dört vezir yanlarında bir doktorla kendisini ziyarete gittiler. Doktor hamama girmesini istediye de kabul etmedi. Bunun üzerine vezirler zorla sergiye yatırıp her biri bir yanından tutarak onu hamama götürdüler.

el-Mukaddimâtü'l-Erba'âya yazdığı bir hâşiyesi babam bizzat kendisinden okurken bir kısmını değiştirdi. Bazı yerleri değiştirilmiş hâliyle onu bizzat ben istinsah ettim ve şimdi yanımda. Babam da bu değişiklik yerlerine “Sellemehu'llah” ibaresini not düştü.

Merhum *el-Mukaddimâtü'l-Erba'âya* hâşiyeye yazan ilk kişidir. Bu esere daha sonra Kastallânî Efendi hâşiyeye yazmış ve bazı hususlara itiraz etmiştir. Hasan es-Samsûnî, Hatibzâde ve Hacı Hasanzâde bu esere hâşiyeye yazmıştır. Allah hepsine rahmet etsin.

Abdülkerim Efendi

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Abdülkerim Efendi'dir. Allah kabrini aydınlatsın ve cennetin en yüksek yerlerinde ağırlasın.

O, Vezir Mahmud Paşa ve İyâs Efendi, Sultan Murad Han'ın emîrlerinden Mehmed Ağa'nın kölelerindendi. Onları daha küçük yaşta memleketlerinden alıp getirmişti. Abdülkerim Efendi ve Vezir Mahmud Paşa aynı yaşta idiler. İyâs Efendi onlardan büyük olduğu için ikisine denk tutulurdu. Bu yüzden şaka olsun diye onlara, “Binek üstünde ikinize birden denk olduğum için derece bakımından da ikinizin toplamına denkim.” derdi.

قوي المزاج جدا، حتى إنه كان يجلس عند الدرس، مكشوف الرأس في أيام الشتاء. وكان له ذكر قلبي كئنا نسمعه من بعيد. وربما يغلب صوت الذكر من قلبه على صوته أثناء تقرير المسألة، ويمكث ساعة حتى يدفع صوت قلبه، ثم يشرع في تقرير كلامه. وكان يجامع كل ليلة مع جواريه ويغتسل في بيته في أيام الشتاء، ثم يصلي مائة ركعة، ثم ينام ساعة، ثم يقوم للتهجد، ثم يطالع إلى الصبح.

وقد وُلِدَ من صلبه تسعٌ وتسعون نفساً، وخلف منهم خمسة عشر أو نحو ذلك، وكان لا يدخل الحمام أصلاً استحياءً من ذلك، ولما مرض مرض الموت عاده الوزراء الأربعة ومعهم طبيب، فأمر له الطبيب بالاستحمام فلم يرض بذلك، فأجلسه الوزراء جيرا على سرير، فقبض كل واحد منهم طرفاً منه وذهبوا به إلى الحمام.

وله حواش على المقدمات الأربع، قرأها والدي عليه، غير بعضاً من المواضع منها، ونسختها مضروبة في بعض المواضع وهي الآن عندي، وكتب الوالد في مواضع الضرب ضرب بأمر سلمه الله.

وكان هو أول من كتب حاشية على المقدمات الأربعة، ثم كتب عليها المولى القسطلاني حاشية وردّ عليه في بعض المواضع، ثم كتب المولى حسن السامسوني، ثم كتب المولى ابن الخطيب، ثم كتب المولى ابن الحاج حسن رحمهم الله تعالى.

المولى عبد الكريم - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى عبد الكريم، نور الله مرقدته وفي أعلى [٥٢ب] غرف الجنان أرقده.

كان هو والوزير محمود پاشا والمولى إياس عبيداً لمحمد آغا من أمراء السلطان مراد خان، وقد أتى بهم من بلادهم وهم صغار، والمولى عبد الكريم والوزير محمود پاشا كانا عدلاً والمولى إياس لكونه أكبر منهما كان هو عدلاً لهما، وكان يقول لهما تلطفاً: كما كنت عدلاً لكما على الدابة فالآن عدل لكما في الفضيلة.

Mehmed Ağa onlara hoca tutup okuttu ve Mahmud Paşa'yı Sultan Murad Han'a gönderdi. Sultan da oğlu Sultan Mehmed'e hediye olarak onu verdi ve Mahmud Paşa, Sultan'ın yanında yetişti. Saltanat sırası Mehmed'e gelince de onu vezir yaptı. Abdülkerim Efendi ise bütün ilimleri okudu ve ilmî üstünlük yönüyle meşhur oldu. Ali et-Tüsî ile Mehmed Şah el-Fenârî'nin öğrencilerinden Sinan el-Acemî Efendi'den ders aldıktan sonra bir medresede müderrisliğe başladı. Sultan Mehmed Han'ın İstanbul'u fethinden sonra medreseye dönüştürdüğü yerlerden birinde müderris oldu. Sonra Sultan onu kazasker yaptı. Bir süre sonra da azledip müftülük görevi verdi. Sultan Bayezid'in saltanat yıllarında da vefat etti.

et-Telvîh'in baş kısımlarına yazdığı bir haşiyesi vardır. Mahmud Paşa'nın meclisinde bulunmuş birinin bana anlattığına göre, Vildan Efendi diye bilinen bir hocafendi bir gün Vezir Mahmud Paşa'ya, "Ben seni çok seviyorum. Fakat tuhaf olan sen Abdülkerim Efendi'yi benden çok seviyorsun." deyince Paşa, "Doğru söylüyorsun." diye cevap verdi. Bunun üzerine Vildan Efendi, "Abdülkerim Efendi seni elinden tutup cennete götürecekt!" deyince Paşa da "Ben de bunu ümit ediyorum zaten." diye cevap verdi. "Bu nasıl olacak?" deyince de Paşa, "Sultan Mehmed'in yanında kapıcıbaşıydım ve şaraba mübtela olmuşum. Bir gece fazla kaçırılmışım. Sabah vakti Abdülkerim Efendi geldi, hemen evimi temizleyip şarap edevatını kaldırdım. Anlamasın diye evi buhurladım. Bir süre sohbet ettikten sonra da kalkıp gitti." Vildan Efendi kapıya yaklaştığında durdu ve "Sana bir şey dedi mi?" diye sordu. Paşa, "Bana, Sen hamdolsun ilim ehlisin ve Sultan'ın yanında önemli bir yerin var. Yakın zamanda da ona vezir olacaksın. Karnına bu pisliği doldurman sana yakışmaz." dedi. Bu söz üzerine utancımдан öyle terledim ki, ter gömleğimden çıkmıştı. O gün soğuk bir gündü ve ben de kalın giyinmişim. Abdülkerim Efendi benim tövbemin sebebidir. Şimdi söyle; onu sevmeli miyim yoksa sevmemeli miyim?" Vildan Efendi, "Onu tüm kalbinle sevmen gerekir." dedi.

ثم نصب لهم محمد آغا المذكور معلما فأقرأهم وأرسله^١ محمود باشا إلى السلطان مراد خان. ووهبه السلطان مراد خان لابنه السلطان محمد ونشأ هو معه. ولمّا انتهت نوبة السلطنة إليه جعله وزيرا. والمولى عبد الكريم قرأ العلوم بأسرها، واشتهر بالفضائل، وقرأ على المولى علي الطوسي، وقرأ أيضا على المولى سنان العجم من تلامذة المولى الفاضل محمد شاه الفناري. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس التي أحدثها السلطان محمد خان عند فتح قسطنطينية. ثم جعله قاضيا بالعسكر، ثم عزله وجعله مفتيا، ثم مات في أيام سلطنة السلطان بايزيد خان.

وله حواش على أوائل التلويح. حكى لي بعض من حضر مجلس محمود باشا أن المولى الشهير بولدان قال يوماً للوزير محمود باشا: إني أحبّك محبة شديدة، ومن العجب أنك تحبّ عبد الكريم أكثر مني. قال: صدقت، قال: إن عبد الكريم يأخذ بيدك ويدخلك الجنة، قال: أرجو ذلك منه، قال: كيف؟ قال: كنت رئيس البوابين عند السلطان محمد خان، وكنت مبتليا بشرب الخمر، وأفرت منها ليلة، فجاء في وقت الصبح المولى عبد الكريم فطهرت بيتي وأزلت عنه آلات الخمر، وبخّرت البيت حتى لا يطلع هو عليه، فتكلمت معه ساعة ثم قام، فلما وصل إلى الباب وقف وقال: ١٥
أكلّمك شيئا؟ فقال: إنك بحمد الله من أهل العلم، ولك منزلة عند السلطان وعن قريب من الزمان تكون وزيرا له، فلا يليق بك أن تصبّ [٥٣] في باطنك هذا الخبيث، قال: فتعرق استحياء منه حتى ترشّح العرق من ثوبي، وكان يوماً بارداً وكنت ألبس الثوب المحشو، فكان المولى عبد الكريم سببا لتويتي فهل أحبه أم لا. قال المولى ٢٠
ولدان: وجبت عليك محبته من صميم القلب.

Hasan bin Abdüssamed es-Samsûnî

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Hasan bin Abdüssamed es-Samsûnî Efendi'dir.

Merhum âlim, fakir, miskinleri seven ve tasavvuf şeyhlerine mürid olmuş bir zâttı. Anadolu âlimlerinden dersler aldıktan sonra Molla Hüsrev'in hizmetine girdi. Aslî ve tâlî meselelere varıncaya kadar aklî ve şer'î bütün ilimlerde tahsil yaptıktan sonra medreselerden birinde müderrisliğe başladı. Ardından da Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Sultan Mehmed Han önce onu hocası yaptı. Ardından kazaskerlik görevine getirdi. En sonunda da tekrar Semân medreselerinden birindeki müderrislik görevine iade etti. Ardından da İstanbul kadılığına getirdi.

Kadılık görevinde örnek bir yaşantısı ve övgüye lâyık bir üslûbu vardı. Düzgün karakterli, sağlam bir müslüman, şeriata bağlı ve haramlardan sakınan bir adamdı. El yazısı çok güzeldi. Çok sayıda kitabı elle yazmıştı. Rivayete göre Cevherî'nin *es-Sihâbu'l-Luga'sını* Sultan Mehmed Han için yazmıştır. *el-Mukaddimâtü'l-Erba'aya* ve Seyyid Şerif'in *Hâşiyetü Şerhi'l-Mubtasar'ına* haşiye yazmıştır.

Merhum, 891/1486 senesinde vefat etti.

Hacı Hasanzâde Mehmed

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Muhammed bin Mustafa bin Hacı Hasan'dır.

Merhum devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Molla Yegân'ın hizmetine girdi. Sonra da Dimetoka Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Ardından Malkara Medresesi'nde müderris, daha sonra da Gelibolu'da kadı oldu. Mahmud Paşa Sultan Mehmed Han'ın yanında ondan övgüyle söz edince Bursa'da bulunan babası Sultan Murad Han Medresesi'ni ardından da aynı şehrin kadılık görevini verdi. Bilahare de Semân medreselerinin birini verdi. Sultan Mehmed Han, İstanbul kadılığı görevini verdikten sonra vefat ettiği sene Anadolu kazaskerlik görevini de ona vermişti. Yıl, 886/1481 senesiydi.

المولى حسن بن عبد الصمد السامسوني - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حسن بن عبد الصمد الساميسوني، طيب الله ثراه.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا محبا للفقراء والمساكين ومريدا لمشايخ المتصوفة. قرأ على علماء الروم، ثم وصل إلى خدمة المولى خسرو، وحصل جميع العلوم أصليها وفرعيها وعقليها وشرعيها. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم انتقل إلى إحدى المدارس الثمان. ثم صار معلما للسلطان محمد خان، ثم جعل قاضيا بالعسكر المنصور، ثم أعيد إلى إحدى المدارس الثمان، ثم جعل قاضيا بمدينة قسطنطينية.

وكان مرضي السيرة محمود الطريقة في قضائه، وكان سليم الطبع قوي الإسلام متشرا متورعا. وكان له خطّ حسن، كتب بخطه كتبا كثيرة. رُوِيَ أنه كتب للسلطان محمد خان كتاب صحاح اللغة للجوهري. وله حواش على المقدمات الأربع وحواش على حاشية شرح المختصر للسيد الشريف.

وُتُوِّفِيَ رحمه الله تعالى في سنة إحدى وتسعين وثمانمائة.

المولى محمد ابن الحاج حسن - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محمد بن مصطفى ابن الحاج حسن.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى يكان، ثم صار مدرّسا بمدرسة ديمه توفه، ثم صار مدرّسا بمدرسة ميغلقره، ثم صار قاضيا ببلدة كليبولي. ثم مدحه الوزير محمود پاشا عند السلطان محمد خان، فأعطاه مدرسة والده السلطان مراد خان بمدينة بروسه، ثم جعله قاضيا بالمدينة المزبورة، ثم أعطاه إحدى المدارس الثمان. ثم أعطاه قاضيا مدينة قسطنطينية. ثم جعله السلطان محمد خان في السنة التي تُوتُوِّفِيَ هو فيها قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أناطولي، [٥٣٠] وهي سنة ستّ وثمانين وثمانمائة.

Sultan Bayezid Han tahta oturduğunda onu görevinde bıraktı. Bir süre sonra da Rumeli kazaskerliğine atadı. Yaşı doksanı aşmış olduğu hâlde kazaskerlik yaptığı sırada, 911 senesinde vefat etti.

5 Uzun boylu, koca sakallı, parlak simalı, alçak gönüllü, şeyhleri ve fakirleri seven biriydi. İlimde bir deryaydı. İlmî ve âlimleri severdi. Aklî ve şer'î ilimlerin tamamını bilmesi yanında usûl ve fîrû ilimlerine de vâkıftı.

Allâme Beyzâvî'nin tefsirine *Hâşiye 'alâ Tefsîri Sûreti'l-En'âm* adıyla bir hâşiye yazdı. *et-Tavzîh*'in *el-Mukaddimâtü'l-Erba'a* bölümü üzerine hâşiye ve *el-Muhâkeme beyne'l-Allâme ed-Devvânî ve'l-Fâdıl Mîr Sadreddin* adlı esere 10 hâşiye yazdı. Sarf konusunda da bir eser yazdı ve adını *Mizânü't-Tasrîf* koydu. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Ali Kuşçu

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi âlimlerinden biri de Alâeddin Ali Kuşçu bin Muhammed Efendi'dir. Allah ruhunu şâd etsin.

15 Babası Muhammed, Mâverâünnehir meliki Emîr Uluğ Bey'in hizmetçilerindendi ve Türkçe karşılığı "kuşçuluk" anlamına gelen "hâfız-ı bâzî" idi. Ali Kuşçu, Semerkand âlimlerinden ders aldıktan sonra Kadızâde er-Rûmî'den ders alarak ondan matematik ilimlerini okudu. Emîr Uluğ Bey'den de matematik okudu. Zaten Emîr Uluğ Bey matematik ilimlerine çok düşküdü. Daha sonra gizlice Kirman'a gitti. Orada da beldenin 20 âlimlerinden dersler aldı ve *Şerhu't-Tecrid*'in ilk taslağını burada oluşturdu. Uzun seneler Emîr Uluğ Bey'den saklandı ve kendisinden haber alınamadı. Bir süre sonra tekrar Semerkand'a döndü ve Emîr Uluğ Bey'in hizmetine girdi. İlim tahsil etmek için gözden kaybolduğunu söylediği Emîr Uluğ Bey tarafından affedildi. Kendisine ne hediye getirdiğini soran Emîr Uluğ Bey'e 25 Ay ile ilgili daha öncekilerin çözemediği problemleri çözdüğü bir risâle getirdiğini söyleyince, "Risâleyi getir bakayım, nerelerde hata yapmışsın?" dedi. Kuşçu'nun getirdiği risâleyi ayaküstü okuyan Uluğ Bey risâleyi çok beğendi.

ولمّا جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة قرّره في مكانه. ثم جعله قاضياً بالعسكر المنصور في ولاية روم ايلي، وما زال قاضياً بالعسكر إلى أن مات في سنة إحدى عشرة وتسعمائة، وسنه قد جاوز التسعين.

وكان رجلاً طويلاً عظيم اللّحية طليق الوجه متواضعاً محباً للمشايخ والفقراء. وكان بحراً في العلوم، وكان محباً للعلم والعلماء. وكان عارفاً بالعلوم العقلية والشرعيةً جامعاً للأصول والفروع.

كتب حاشية على تفسير سورة الأنعام للعلامة البيضاوي، وكتب أيضاً حاشية على المقدمات الأربع في التوضيح، وكتب حاشية للمحاكمة بين العلامة الدواني والفاضل مير صدر الدين. وصنّف كتاباً في الصرف وسمّاه بميزان التصريف، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى علي القوشجي - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى علاء الدين علي بن محمد القوشجي رَوّح الله روحه.

كان أبوه محمد من خُدّام الأمير ألغ بك ملك ما وراء النهر، وكان هو حافظ البازي، وهو معنى القوشجي في لغتهم، قرأ المولى المذكور على علماء سمرقند، وقرأ على المولى الفاضل قاضي زاده الرومي، وقرأ عليه العلوم الرياضية وقرأها على الأمير ألغ بك أيضاً، وكان الأمير ألغ بك مائلاً إلى العلوم الرياضية، ثم ذهب المولى المذكور مختفياً إلى بلاد كرمان، فقرأ هناك على علمائها، وسوّد هناك شرحه للتجريد، وغاب عن ألغ بك سنين كثيرة ولم يدر خبره. ثم إنه عاد إلى سمرقند، ووصل إلى خدمة الأمير المذكور، واعتذر عن غيبته لتحصيل العلم، فقبل عذره وقال: بأيّ هدية جئت إليّ؟ قال: برسالة حلّلت فيها إشكال القمر، وهو إشكال تحيّر في حلّه الأقدمون. قال الأمير ألغ بك: هات بها أنظر في أي موضع أخطأت، فأتي بالرسالة فقرأها قائماً على قدميه، فأعجب بها ألغ بك.

Semer kand'da, inşasına çok para harcadığı bir rasathâne yaptırdı. Önce bu ilmin erbabından Gıyâseddin Cemşid'i rasathâneye sorumlu tayin etti. Gıyâseddin görevinin henüz başlarındaiken vefat edince Kadızâde er-Rûmî'yi sorumlu tayin etti. Rasathâneyi tamamlayamadan o da vefat edince, tamamlamak Ali Kuşçu'ya nasip oldu. Yaptıkları gözlemleri yazdıkları eser, Uluğ Bey'in *ez-Zicu'l-Cedid*'i diye bilinir. Zîclerin en iyisi ve gerçeğe en yakın olanıdır.

Uluğ Bey'in vefatından sonra yerine geçen oğlu, Ali Kuşçu'ya hak ettiği değeri vermeyince yüreği soğuyan Kuşçu hacca gitmek için izin istedi. Tebriz'e geldiğinde o sıralarda emîr olan Uzun Hasan ona son derece büyük izzet ve ikramda bulundu ve aralarında sulh sağlaması için onu Sultan Mehmed Han'a elçi olarak gönderdi. Sultan Mehmed Han huzuruna gelen Kuşçu'ya Uzun Hasan'dan daha fazla hürmet gösterip ağırlayınca, Kuşçu onun himayesinde kalmak istediğini bildirdi. Bu talebi kabul edilince elçilik görevini tamamladıktan sonra geri döneceği sözünü vererek oradan ayrıldı. Görevini tamamladıktan sonra Sultan Mehmed Han bir grup hizmetçisini ona gönderdi. Hizmetçiler, Sultan Mehmed Han'ın emriyle her merhalede bin dirhem harcayarak ona özenle hizmet edip ağırladılar. Büyük bir kalabalık ve ihtişam içinde İstanbul'a geldi. Sultan Mehmed Han'ın huzuruna ilk çıktığında matematik konusundaki risâlesini hediye olarak Sultan'a takdim etti ve adını *el-Muhammediyye* koydu. Matematik konusunda daha faydalısı olmayan bir risâledir.

Sultan Mehmed Han, Uzun Hasan ile savaşa çıktığında Ali Kuşçu'yu da yanında götürdü. Bu yolculuk sırasında ise astronomi konusunda Sultan Mehmed Han'a ithaf ettiği güzel bir risâle yazdı. Adını, Irak ve Acem diyarlarının fethine denk geldiği için *er-Risâletü'l-Fethiyye* adını verdi. Sultan Mehmed Han, İstanbul'a dönünce Ayasofya Medresesi'ni ona verdi. Günlük iki yüz dirhem bağlayıp her bir çocuğunu ve yakınını bir makama getirdi.

ثم إن الأمير ألغ بك بنى موضع رصد بسمرقند، وصرف فيه مالا عظيما، وتولاه أولا غياث الدين جمشيد من مهرة هذا العلم، فتوفاه الله تعالى [٥٤] في أوائل الأمر، ثم تولاه المولى قاضي زاده الرومي فتوفاه الله تعالى قبل إتمامه، وأكمله المولى علي القوشجي، فكتبوا ما حصل لهم من الرصد، وهو المشهور بالزيج الجديد لألغ بك، وهو أحسن الزيجات وأقربها من الصحة. ٥

ثم إنه لما تُوفِّي الأمير ألغ بك، وتسلمت بعض أولاده، ولم يعرف قدر المولى المذكور، ونفر قلبه عنه. فاستأذن للحج، ولما جاء إلى تبريز، والأمير هناك في ذلك الزمان السلطان حسن الطويل، فأكرم المولى المذكور إكراما عظيما، وأرسله بطريق الرسالة إلى السلطان محمد خان ليصالح بينهما. ولما أتى إلى السلطان محمد خان أكرمه إكراما عظيما فوق ما أكرمه السلطان حسن، وسأله أن يسكن في ظل حمايته، فأجاب في ذلك وعهد أن يأتي إليه بعد إتمام أمر الرسالة، فلما أدى الرسالة أرسل السلطان محمد خان إليه من خدامه، فخدموه وأكرموه وصرفوا إليه في كل مرحلة ألف درهم بأمر السلطان محمد خان. فأتى مدينة قسطنطينية بالحشمة الوافرة والنعم المتكاثرة. وحين قدم أهدى إلى السلطان محمد خان عند ملاقاته رسالته في علم الحساب وسمّاها المحمدية، وهي رسالة لطيفة لا يوجد أنفع منها في ذلك العلم. ١٥

ثم إن السلطان محمد خان لما ذهب إلى محاربة السلطان حسن أخذ المولى المذكور معه، وصنّف في أثناء السفر رسالة لطيفة في علم الهيئة باسم السلطان محمد خان، وسمّاها الرسالة الفتحية لمصادفتها فتح عراق العجم. ولما رجع السلطان محمد خان إلى قسطنطينية أعطاه مدرسة أياصوفيا، وعين له كل يوم مائتي درهم، وعين لكل من أولاده وتوابعه منصبا. ٢٠

Anlatıldığına göre, İstanbul'a geldiğinde yanında yakınlarından yaklaşık iki yüz kişi vardı. İstanbul'a ilk gelişinde onu şehrin âlimleri karşıladı. Hocazâde o sıralarda İstanbul kadılığı yapıyordu. Gemiye bindiklerinde Ali Kuşçu, Hürmüz Denizi'nde karşılaştığı med ve cezirden bahsederek Hocazâde'ye med ve cezirin sebebini açıkladı. 5
 10
 15
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

Ali Kuşçu, Sultan Mehmed Han ile karşılaştıklarında Sultan ona, "Hocazâde'yi nasıl buldun?" diye sordu. O da "Anadolu ve Acem diyarında benzeri yok." dedi. Bunun üzerine Sultan, "Arap diyarında da benzeri yoktur." diye ilâve etti.

Anlatıldığına göre Ali et-Tûsî, Acem diyarına gittiğinde orada Ali Kuşçu ile karşılaştı. Ona nereye gittiğini sordu. Anadolu diyarına gittiğini söyleyince, "Orada Hocazâde dedikleri köse ile iyi geçinmen gerekir. Zira onun yanında insan bildiğinin bile cahili olur." dedi. Ali Kuşçu onun bu tavsiyesinin gereğini yerine getirdi ve kızını Hocazâde'nin oğluyla evlendirdi. Aynı şekilde Hocazâde de kızını Ali Kuşçu'nun kızının oğluyla evlendirdi.

Eserlerinden bazıları şunlardır: *Şerhu't-Tecrîd*, son derece güzel ve büyük bir şerhtir. Eskilerin anlattığı faydalı bilgileri çok güzel özetlemiş, kendi düşüncelerinin neticesi olan ilâveleri kolay bir üslûpla kaleme almıştır. Yukarıda adı geçen *el-Muhammediyye* ve *el-Fethiyye* adlı iki risâle, Allâme et-Teftâzânî'nin *Şerhü'l-Keşşâf*'inin baş kısımlarına dair bir haşiyesi vardır. Sarfa dair *Kitâbu Unkûdi'z-Zevâhir* kitabının da onun eserlerinden olduğunu işittim."

يُرَوَى أنه لما نزل إلى قسطنطينية كان معه من توابعه مائتا نفس، ولما قدم قسطنطينية أول قدومه استقبله علماء المدينة. وكان المولى خواجه زاده اذ ذاك قاضيا بها. فلما ركبوا في السفينة ذكر المولى عليّ القوشجي ما شاهده في بحر هرمز من الجزر والمدّ، فبين المولى خواجه زاده سبب الجزر والمدّ. ثم إن المولى عليّ القوشجي ذكر مباحثة السيد الشريف مع العلامة التفتازانيّ عند الأمير تيمور ورجّح جانب العلامة التفتازانيّ، قال المولى خواجه زاده: وإني كنت أظن الأمر كذلك، إلا أنني حققت البحث المذكور [٣٥٤] وظهر أن الحق في جانب السيد الشريف، فكتبت عند ذلك في حاشية كتابي، فأمر لبعض خُدّامه بإحضار ذلك الكتاب، فأحضر الكتاب عند خروجه من السفينة، فطالع المولى عليّ القوشجي تلك الحاشية فاستحسنها.

فلما لقي المولى المذكور السلطان محمد خان قال له السلطان محمد خان: كيف شاهدت خواجه زاده؟ قال: لا نظير له في العجم والروم. قال السلطان محمد خان: لا نظير له في العرب أيضا.

يقال إن المولى عليّ الطوسيّ لما ذهب إلى بلاد العجم لقي هناك المولى عليّ القوشجي، قال له: إلى أين تذهب؟ قال: إلى بلاد الروم، قال: عليك بالمدارة مع الكوسج يقال له خواجه زاده، فإن معلوم الرجل عنده كالمجهول، فعمل المولى عليّ القوشجي بوصيته، وزوّج بنته من ابن المولى خواجه زاده، وزوّج أيضا المولى خواجه زاده بنته من ابن بنت المولى عليّ القوشجي وهو المولى قطب الدين.

وله من التصانيف شرحه للتجريد، وهو شرح عظيم لطيف في غاية اللطافة. لخصّ فيه فوائد الأقدمين أحسن تلخيص، وأضاف إليها زوائد، وهي نتائج فكره مع تحرير سهل واضح. وله الرسالتان المذكورتان المحمدية والفتحية، وله حاشية على أوائل شرح الكشّاف للعلامة التفتازانيّ وكتاب عنقود الزواهر في الصرف. سمعت أنه من تصانيفه،

Risâle fî Mebâhisi'l-Hamd adlı risâlesinde ise Seyyid Şerîf'in *Şerhi'l-Metâli'*e yaptığı hâşiyede zikrettiği hamd konusundaki sözlerini incelemiştir. Bir diğer eseri ise her biri bir ilim dalına ait olan yirmi metni tek cilt içinde derlediği ve *Mahbûbü'l-Hamâ'il* adını verdiği eseridir. Hizmetçilerinden biri bu eseri sürekli yanında taşır, asla bir yere bırakmazdı. Her vakit ona bakar, hatta bu derlemeyi tamamen ezberlediği bile söylenirdi.

Merhum, İstanbul'da öldü ve Ebû Eyyûb el-Ensârî türbesinin haziresine gömüldü.

Musannifek

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi âlimlerinden biri de Musannifek diye bilinen Şeyh Alâeddin Ali bin Mecdüddin Muhammed bin Mesud bin Mahmud bin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ömer eş-Şâhrûdî el-Bistâmî el-Herevî er-Râzî el-Ömerî el-Bekrî'dir.

Genç yaşta tasnif işine başladığı için bu lakabı almıştır. İsmi'nin sonundaki kâf harfi Acem dilinde küçültme harfidir. Merhum İmam Fahreddin er-Râzî'nin soyundandır. Allah ruhunu mübarek kılsın, cennette nimetlerini bolca versin. Eserlerinden birinde, soyunu Fahreddin er-Râzî'ye kadar çıkarmıştır:

“İmam Râzî'nin Muhammed isminde bir çocuğu vardı. İmam onu çok severdi ve eserlerinin çoğunu da onun için yazdı. Bir eserinde de bu oğlunun adını zikretmiştir. Muhammed gençliğinin baharında vefat etti. Muhammed'in ölümünden sonra imamın bir çocuğu daha dünyaya geldi. Onun da adını Muhammed koydu. Bu oğlu ilimde babasının seviyesine erişti. O öldükten sonra geride Mahmud adında bir oğlu kaldı. O da ilimde mükemmel seviyeye eriştikten sonra hacca gitmeye niyetlendi ve Herat'tan yola çıktı.

Bistam'a geldiğinde oranın ahalisi âlimlere, özellikle de Fahreddin er-Râzî'nin çocuklarına olan sevgileri dolayısıyla ona yakın ilgi gösterdiler. Burada yerleşti ve büyük bir saygıyla karşılandı. Onun da burada Mesud adında bir oğlu oldu. O da ilim tahsiliyle meşgul oldu. Ancak atalarının eriştikleri dereceye erişemedi. Vatanını terk etmediği için vaiz rütbesiyle yetindi. Muhammed adını verdiği bir başka oğlu daha oldu. Bu oğlu bölge halkına önderlik edecek kadar ilimde derece sahibi oldu. Daha sonra Mecdüddin Muhammed adını verdiği bir oğlu daha oldu. O da babası gibi, insanların arkasından gittiği önder bir âlim oldu.”

وله رسالة في مباحث الحمد حقق فيها كلمات السيد الشريف في المباحث المذكورة في حواشيه على شرح المطالع. وقد جمع عشرين متنا في مجلدة واحدة كل متن من علم وسمّاه محبوب الحماثل. وكان بعض غلمانه يحمله ولا يفارقه أبدا. وكان ينظر فيه كل وقت يقال إنه حفظ كل ما فيه من العلوم.

٥ تُؤفِّي بمدينة قسطنطينية، ودُفِنَ في حريم تربة حضرت أبي أيوب الأنصاري. رحمه الله تعالى.

المولى مصنّفك - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى علاء الملة والدين الشيخ عليّ بن مجد الدين محمد بن مسعود بن محمود بن محمد بن محمد بن محمد بن عمر الشاهرودي البسطاميّ الهرويّ الرازيّ العمريّ البكريّ الشهير بالمولى مصنّفك. ١٠

إنما لُقّب بذلك لاشتغاله بالتصنيف في حداثة سنه والكاف للتصغير في لغة العجم، وهو رحمه الله تعالى من أولاد الإمام فخر الدين الرازيّ، قدّس الله روحه وأوفر في الجنة [١٥٥] فتوحه. ورفع نسبه إليه في بعض تصانيفه، وقال: كان للإمام الرازيّ ولد اسمه محمد، وكان الإمام يحبه كثيرا وأكثر مصنّفاته صنّف لأجله، وقد ذكر اسمه في بعضها، ومات محمد في عتفوان شبابه. ووُلِدَ له ولد بعد وفاته وسمّوه أيضا محمدا، ١٥ وبلغ رتبة أبيه في العلم، ثم مات وخلف ولدا اسمه محمود، وبلغ هو أيضا رتبة الكمال، ثم عزم سفر الحجاز وخرج من هراة.

ولمّا وصل إلى بسطام أكرمه أهلها لمحبتهم في العلماء سيّما أولاد فخر الدين الرازيّ، فأقام هناك بحرمة وافرة وخلف ولدا اسمه مسعود، وسعى هو في تحصيل العلم، لكنه لم يبلغ رتبة آبائه، وقنع برتبة الوعظ لأنه لم يهاجر وطنه، وخلف ولدا اسمه محمد أيضا. وحضّل هو من العلوم ما يقتدي به أهل تلك البلاد، ثم خلف ولدا اسمه مجد الدين محمد، وصار هو أيضا مقتدى الناس في العلم وهو والدي. ٢٠

Şahrûd Bistam yakınlarında bir köy adıdır. Bistam ise Horasan beldelerinden biridir. Musannifek soyunu Ömer bin el-Hattâb ve Ebû Bekr es-Siddîk'a (ra) dayandırır. Çünkü İmam Râzî eserlerinde kendisinin Ömer bin el-Hattâb'ın (ra) soyundan geldiğini söyler. Ancak tarihçiler sadece Ebû Bekr es-Siddîk'ın (ra) soyundan geldiğini söylerler.

Musannifek Efendi, 803/1400 senesinde dünyaya geldi. İlim tahsil etmek üzere 812/1409 senesinde kardeşiyle birlikte Herat'a göçtü.

823/1420 senesinde *Şerhu'l-İrşâd* 1, yaklaşık 825/1421 senesinde *Şerhu'l-Misbâh*'1, 826/1422 senesinde Hz. Peygamber'in (sav) kendisine işaretiyle *Şerhu Âdâbi'l-Bahs*'i, 828/1424 senesinde *Şerhu'l-Lübâb*'1, 832/1428 senesinde *Şerhu'l-Mutavvel*'i, 834/1430 senesinde et-Teftâzânî'nin eseri olan *Şerhu'l-Miftâh*'ın şerhini, 835/1431 senesinde *Hâşiyetü't-Telvîh*'i ve aynı senede *Şerhu'l-Bürde*'yi yazdı. Yine İbn Sînâ'nın *el-Kasîdetü'r-Rûhiyye*'sini şerh ettikten sonra 839/1435 senesinde Herat'a göçtü. Orada da 839/1435 senesinde *Şerhü'l-Vikâye*'yi ve *Şerhu'l-Hidâye*'yi yazdı. Aynı sene *Hadâ'iku'l-Îmân li-Ehli'l-İrfân*'ı tasnif etti. Sonra 848/1444 senesinde Anadolu diyarına göçtü. Orada 850/1446 senesinde Hz. Peygamber'in (sav) işaretiyle Begavî'nin *el-Mesâbih*'ini şerh etti. Aynı sene Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserini şerh etti. Yine bu sene *Hâşiyetü Şerhi'l-Metâli*'e hâşiyeye yazdı. Fahrülişlâm el-Pezdevî'nin *el-Usûl*'ünü şerh etti. 856/1452 senesinde Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ına şerh yazdı. *Envârü'l-Ahdâk*, *Hadâ'iku'l-Îmân* ve *Tuhfetü's-Selâtin* Farsça yazdığı kitaplardan bazılarıdır. 861/1456 senesinde, Vezir Mahmud Paşa için vezirlere tavsiyeler içeren *Kitâbü't-Tuhfeti'l-Mahmûdiyye*'yi Farsça olarak kaleme aldı.

وشاهرود قرية قريبة من بسطام، وبسطام بلدة من بلاد خراسان، ونسب إلى عمر ابن الخطاب وأبي بكر الصديق رضي الله عنهما. لأن الإمام الرازي كان يصرح في مصنفاته بأنه من أولاد عمر بن الخطاب رضي الله عنه. وذكر أهل التاريخ أنه من أولاد أبي بكر الصديق رضي الله عنه.

٥ وُلِدَ المولى مصنّفك في سنة ثلاث وثمانمئة، وسافر مع أخيه إلى هراة لتحصيل العلوم في سنة اثنتي عشرة وثمانمئة.

وصنّف شرح الإرشاد في سنة ثلاث وعشرين، وشرح المصباح في النحو سنة خمس وعشرين، وشرح آداب البحث في سنة ستّ وعشرين بإشارة رسول الله صلى الله عليه وسلم، وشرح اللباب في سنة ثمان وعشرين، وشرح المطول في سنة اثنتين وثلاثين، وشرح شرح المفتاح للتفتازانيّ سنة أربع وثلاثين، وصنّف حاشية التلويح

١٠ سنة خمس وثلاثين، وشرح البردة في هذه السنة أيضا. وكذا شرح فيها القصيدة الروحية لابن سينا، ثم ارتحل في سنة تسع وثلاثين إلى هراة، وشرح هناك الوقاية وشرح الهداية في سنة تسع وثلاثين، وصنّف في هذه السنة أيضا حدائق الإيمان لأهل العرفان، ثم ارتحل في سنة ثمان وأربعين إلى ممالك الروم وصنّف [٢٥٥] هناك في

١٥ سنة خمسين وثمانمئة شرح المصابيح للبخاريّ بإشارة حضرت الرسالة صلى الله عليه وسلم وشرح في تلك السنة أيضا شرح المفتاح الشريف، وصنّف في هذه السنة أيضا حاشية حاشية شرح المطالع، وأيضا شرح بعضا من أصول فخر الإسلام البزدويّ. وصنّف في سنة ستّ وخمسين شرح الكشاف للزمخشريّ. وصنّف من الكتب على

٢٠ اللسان الفارسيّ أنوار الأحداق وحدائق الإيمان وتحفة السلاطين، وصنّف في تاريخ إحدى وستين كتاب التحفة المحمودية، صنّفه لأجل الوزير محمود پاشا على اللسان الفارسيّ في نصيحة الوزراء.

Yukarıda hayatına dair zikrettiğimiz şeyleri adı geçen kitapta zikretmişti. Aynı kitapta, yaşının ilerlemiş olmasından ötürü özür dileyerek, adını zikrettiği eserlerden sonra özellikle Farsça başka eser telif edemediğini ifade eder. Zira bunu ifade ettiği sırada, yaşının elli sekiz olduğunu söylese de bu ifade ettiklerinin dışında da kitapları vardır. Yukarıda sözünü ettiği kararını bozdu mu bilmiyoruz. Bu eserleri, bu kararından önce mi yoksa sonra mı yazdığına dair bir şey söylememektedir. Eserlerinden bahsederken de bir şey söylememiştir. Bu eserlerden biri, çok güzel düzenlenmiş olan Farsça tefsiridir. Bu dilde yazdığı için özür dileyerek şöyle der: “Bunu Sultan Mehmed Han’ın emriyle yazdım. Zira emredilen mâzur görülür.” *Şerhuş-Şemsiyye* adlı eseri de Farsçadır. Sadrüşşerîa’nın *Şerbü’l-Vikâye*’sine bir haşiyesi, *Şerbü’l-Akaid*’e bir haşiyesi ve başka eserleri de vardır. .

Edebiyat ilimlerini Allâme et-Teftâzânî’nin öğrencilerinden Celâleddin Yûsuf el-Ubihî’den öğrendi. Aynı şekilde Celâleddin Yûsuf el-Ubihî’nin öğrencilerinden Kutbüddin Ahmed bin Muhammed bin Mahmud el-Îmâm el-Herevî’den de ders aldı. Şâfiî fikhî derslerini İmam Abdülazîz bin Ahmed Abdülazîz el-Ebherî’den aldı. Hanefî fikhî derslerini ise Fasîhuddin Muhammed bin Muhammed Alâ’dan aldı.

Anadolu’ya gelince Konya’da müderris olduktan bir süre sonra sağırlığa mâruz kaldı ve Mahmud Paşa’nın vezirliği sırasında İstanbul’a geldi. Vezirin Sultan Mehmed Han’a takdim etmesi üzerine o da ona günlük seksen dirhem bağladı. 875/1470 senesinde İstanbul’da vefat etti ve Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin (*ra*) mezarının yanına defnedildi.

Kendisinden naklen şöyle dediği anlatılır: “Acem diyarından bir şeyhle karşılaştım. Aramızda tartışma yaşandı ve tartışma sırasında kendisine kaba söz söyledim. Tartışma bittikten sonra bana, ‘Bana karşı edebini bozdun. Bu yüzden sağır olacaksın ve soyundan kimse kalmayacak.’ dedi.” Merhum şöyle devam etti: “Nitekim daha sonra sağır oldum. Lakin kız çocuğu zürriyetten sayılmıyor olsa da şeyhin sözünün aksine iki kızım var.”

Merhum, bir tarikatta da şeyhti. Zeynüddin el-Hâfi’nin halifelerinden

وذكر ما قدمناه من أحواله في الكتاب المذكور، وذكر فيه أنه عزم على أن لا يصنّف شيئاً بعده اعتذاراً عنه بكون السنن، سيما الكتب الفارسيّة، وكان سنّه اذ ذاك على ما ذكره في ذلك الكتاب ثمانيا وخمسين إلا أن له تصانيف آخر غير ما ذكره، ولم ندر أنه نقض غريمته، وصنّفها بعد ذلك التاريخ أو صنّف قبله ولم يذكر عند ذكر مصنّفاته. وذلك كالتفسير الفارسيّ، ولقد أجاد في ترتيبه، واعتذر هو عن تأليفه على ذلك اللسان، وقال: كتبه بأمر السلطان محمد خان والمأمور معذور. وله أيضا شرح الشمسية على اللسان الفارسيّ، وله أيضا حاشية على شرح الوقاية لصدر الشريعة، وحاشية على شرح العقائد وغير ذلك.

قرأ رحمه الله تعالى العلوم الأدبيّة على المولى جلال الدين يوسف الأوبهي من تلامذة العلامة التفتازانيّ، وقرأ أيضا على الفاضل العلامة قطب الملة والدين أحمد بن محمد بن محمود الإماميّ الهرويّ من تلامذة المولى جلال الدين يوسف الأوبهي المذكور. وقرأ فقه الشافعيّ على الإمام الهمام عبد العزيز بن أحمد عبد العزيز الأبهريّ، وقرأ فقه أبي حنيفة على الإمام فصيح الدين محمد بن محمد علا.

ولما أتى بلاد الروم صار مدرّسا بقونية، ثم عرض له الصمم، فأتى بلدة قسطنطينيّة في أيام وزارة محمود پاشا، وعرضه على السلطان [٥٦] محمد خان، فعين له كل يوم ثمانين درهما. ثم مات بقسطنطينيّة في سنة خمس وسبعين وثمانمائة، ودُفِنَ عند مزار أبي أيوب الأنصاريّ رضي الله عنه.

رُوي عنه أنه قال: لقيت بعض المشايخ من بلاد العجم، وجرى بيننا مباحثة، وأغلظت عليه القول في أثنائها، فلما انقطع البحث قال لي: أسأت الأدب عندي، وإنك تُجازي بالصمم وبأن لا يبقى بعدك عقِب. وكان رحمه الله تعالى يقول: قد لحقني الصمم إلا أن لي بنتين، وكأن البنت لا تسمى عقبا.

biri ona tasavvufî irşad icâzeti vermişti. İlim ve o ilimle amel etmenin önderliği vasfını bir arada bulunduran biriydi. Büyük olgunluk sahibiydi. Aba giyer, başında da bir taç olurdu.

5 Bir gün Vezir Mahmud Paşa'nın huzuruna geldi. Hasan Çelebi el-Fenârî de oradaydı. Hasan Çelebi, Mahmud Paşa'nın yanında Musannifek Efendi'nin eserlerinden söz ederek şöyle dedi: "Pek çok konuda kendisine reddiye de bulunsam da konum olarak onu hep kendimden üstün tuttum." Hasan Çelebi, Musannifek Efendi'yi daha önce şahsen görmemişti. Mahmud Paşa'nın, "Musannifek'i daha önce hiç gördün mü?" şeklindeki sorusuna "Hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Mahmud Paşa, "İşte bu o." diyerek Musannifek'i gösterdi. Hasan Çelebi onunla ilgili söylediği sözlerden ötürü büyük bir utanç yaşayınca Mahmud Paşa, "Utanma, o sağırdır ve söylenenleri işitemez." dedi.

15 Merhum çok hızlı yazı yazar, her gün kendi eserlerinden ve diğer eserlerden bir defter yazardı. Öğrencilerine de yazı yazmayı öğretirdi. Öğrenciler problemleri gördükleri hususları yazar, o da çözümünü bir kâğıda yazıp sahibine verirdi. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Sirâceddin el-Halebî

20 Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden kıymetli âlimlerinden biri de Sirâceddin Muhammed bin Ömer el-Halebî Efendi'dir.

Halep diyarındandır. Timur Halep diyarına saldırdığı sırada onu alıp Mâverâünnehir'e götürdü. Orada devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Sultan Murad Han devrinde Anadolu'ya geldi. Sultan, kendisine son derece hürmetkâr davrandı. Oğlu, Sultan Mehmed Han'ın özel hocası olarak görevlendirdikten sonra Edirne Medresesi'ni ona verdi. Bu medrese hâlen ona nispet edilerek konulmuş adıyla meşhurdur. Orada ders vermiş ve hizmet etmiştir. Merhum güzel ve öğretici eserler telif etmiştir. El yazısı da çok hızlıydı. Sahip olduğu kitaplardan çoğunun kendi el yazısıyla yazılmış eserler olduğunu, torunlarından birinden işitmiştim. *el-Kâfiye*'nin şerhi olan *Şerhu'l-Mutavassıt*'a hâşiyesi ve Seyyid Ali el-Arabî'nin *Şerhu't-Tavâli*' adlı eserine hâşiyesi vardır.

وكان رحمه الله تعالى شيخا على طريقة الصوفية أيضا، وأجيز له بالإرشاد من بعض خلفاء زين الدين الخافيّ قُدس سرّه، وكان جامعا بين رياستي العلم والعمل، وكان صاحب شيبية عظيمة، وكان يلبس عباء وعلى رأسه تاج.

حضر يوماً مجلس الوزير محمود باشا، وحضر أيضا المولى حسن چلبی الفناريّ، فذكر المولى حسن چلبی تصانيف المولى مصتّفك عند الوزير محمود باشا وقال: ٥
قد رددت عليه في كثير من المواضع ومع ذلك قد فضلته عليّ في المنصب، وكان المولى حسن چلبی لم ير شخص المولى مصتّفك قبل، وقال الوزير محمود باشا: هل رأيت المولى مصتّفك؟ قال: لا، قال: هذا هو وأشار إلى المولى مصتّفك، فخرج المولى حسن چلبی من كلامه في حقه خجلا قويا، وقال الوزير محمود باشا: لا تخجل أن به صمما لا يسمع كلاما أصلا. ١٠

وكان رحمه الله تعالى سريع الكتابة يكتب كل يوم كراسا من تصانيفه وغيرها. وكان يدرّس الطلبة بالكتابة، يكتبون إليه مواضع الإشكال، فيكتب حلّ كل منها في ورقة ويدفعها إلى صاحب الإشكال، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى سراج الدين الحلبيّ - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى سراج الدين محمد بن عمر الحلبيّ. ١٥

كان رحمه الله تعالى من نواحي حلب، ولما أغار تيمور خان على البلاد الحلبيّة أخذته معه إلى ما وراء النهر، وقرأ هناك على علمائها، ثم أتى بلاد الروم في زمن السلطان مراد خان، وأكرمه السلطان ونصبه معلما لابنه السلطان محمد خان، ثم أعطاه مدرسته [٣٥٦] بأدرنه، وتلك المدرسة مشتهرة بالانتساب إليه إلى الآن ودرّس وأفاد، وصنّف فأجاد وكان سريع الكتابة. وسمعت بعض أحفاده أنه قال: أكثر الكتب ٢٠ التي عندنا بخط جدي، وله حواش على الشرح المتوسط للكافية وحواش على شرح الطوالع للسيد العربيّ.

Merhum, Sultan Mehmed Han'ın saltanatının ilk yıllarında aynı medresede müderrislik yaparken vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin, kabrini aydınlatsın.

Derviş Mehmed bin Hızırşah

5 Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden kıymetli âlimlerinden biri de Derviş Muhyiddin Mehmed bin Hızırşah Efendi'dir.

Merhum Bursa Sultânîsi'nde müderris iken babam ondan ders aldı. Onun meziyetlerinden, zühd, takvâ ve anlatılamayacak kadar üstün özelliklerinden çokça söz ederdi. Aba giyer, başına da sarık sarardı. Evinden
10 medreseye yürüyerek giderdi. Babam şöyle anlattı: "Sultan Mehmed Han, Sultan Uzun Hasan ile savaşmak üzere çıktığı seferde Bursa'dan geçerken Derviş Mehmed Efendi onu eşek üstünde karşılamıştı. Yolun kenarında durmuş, Sultan geçerken Derviş Efendi ona selâm vermişti. Sultan yüksek sesle konuşurdu. 'Bu, Derviş Mehmed değil mi?' deyince Vezir Mahmud Paşa, 'Bu o.' diye cevap verdi. Bunun üzerine Sultan, Vezir Mahmud Paşa'ya,
15 'Çabuk ona yetiş ve benim için dua etmesini söyle.' dedi."

Rahmetli babam şöyle derdi: "Merhum Derviş Efendi, duaları kabul edilen bir zâttı. Halk arasında bu özelliğiyle bilinirdi. Nefesinin de mübârek olduğuna inanırlardı. Âdeti olduğu üzere, yılda bir kez saçlarını tıraş ederdi. Bunun için de aşure gününü seçerdi. O gün halk, kapısının önünde
20 toplaşır, saçından alır ve onunla hastalarını tedavi ederlerdi." Babam şöyle devam etti: "Bazen bazıları o dersteyken gelir, bir hastaya götürmek üzere saçından almak için ricada bulunurlardı. Onlar için başını açar, onlar da saçından alırlardı."

25 Yine merhum babam şöyle anlattı: "Bir öğrencinin kitabı çalınmıştı. Hoca, öğrenci ve eğitimcilerin medresede huzurunda toplanmalarını istedi. Onlara dikkatlice baktıktan sonra

تُوفِّي وهو مدرّس بالمدرسة المزبورة في أوائل سلطنة السلطان محمد خان رُوِّح
الله روحه وتُور ضريحه.

المولى درويش محمد بن خضر شاه - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل
المولى محيي الدين^١ درويش محمد بن خضر شاه.

٥ كان رحمه الله تعالى مدرّسا بسُلطانية بروسه، وقرأ والدي عليه، وكان يحكي من
فضائل وزهده وتقواه ما لا يمكن وصفه. وكان يلبس عباءة ويلفّ على رأسه شملة،
ويذهب من بيته إلى المدرسة^٢ ماشيا، قال والدي رحمه الله تعالى: لما مرّ السلطان
محمد خان بمدينة بروسه لقصده محاربة السلطان حسن الطويل، استقبله المولى
المذكور على حمار، ووقف في جنب الطريق، ولما مرّ عليه السلطان محمد خان
١٠ سلم عليه المولى المذكور، ثم رجع قال: وقال السلطان محمد خان وكان جهوري^٣
الصوت: أ ليس هذا درويش محمد؟ قال الوزير محمود پاشا: بلى هو ذلك، قال
السلطان محمد للوزير محمود پاشا: أدرك خلفه وأوصه بالدعاء لي.

وكان الوالد المرحوم يقول: كان المولى المذكور مجاب الدعوة وكان هو مشهورا
بذلك عند الناس، وكانوا يتبرّكون بأنفاسه، قال: وكان من عاداته أنه يحلق رأسه في
١٥ السنة مرّة، واختار لذلك يوم عاشوراء، وكان الناس يجتمعون في ذلك اليوم على بابه،
ويأخذون من شعره، ويذاوون به المرضى. قال رحمه الله تعالى: وربما يجيء بعض
الناس وهو في الدرس، ويلتمسون من شعره لأجل المرضى. وكان يكشف لهم رأسه
فيأخذون من شعره.

قال رحمه الله تعالى: لقد سُرق كتاب لبعض الطلبة، فأمر المولى المزبور
٢٠ أن يجتمع عنده من المدرسة من الطلبة والمتأدبين، فنظر إليهم نظرة،

١ ط: يحيى.

٢ ن، ط: - إلى البيت.

٣ ط: جهودي.

eğitmenlerden birine kitabı getirmesini söyleyince adam inkâr etti. Oradakiler de adamın doğruluğuna inandıklarından kitabı onun çaldığına inanmadılar. Bunun üzerine Hoca, adamın odasında arama yapmalarını istedi. Arama sonunda kitap adamın odasında bulununca ona tövbe etmesini 5 söyledi. Adam da bunun üzerine af diledi.”

Rahmetli babamın anlattığına göre, merhum Hocaefendi'nin dilinde bir ağırlık olduğundan tecvidli, güzel Kur'ân okuyamazdı. Bu yüzden de hiçbir namazda imamlık yapmazdı. Yine babamın anlattığına göre, merhum 10 çatıdan düşmüş, bu yüzden de ölmüştü. Allah ruhunu şâd etsin, kabrini aydınlatсын.

İyas Efendi

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden kıymetli âlimlerinden biri de İyâs Efendi'dir.

Hocazâde ile beraber Ayasuluklu Efendi'den ders aldı. Bursa Sultâniye 15 Medresesi müderrisi iken Hızır Bey'den ders aldı. Sultan Mehmed Han henüz çocukken hocası oldu.

Cezbeye kapılınca Şeyh Abdüllatîf el-Kudsî Efendi'nin halifelerinden, Allah'ı hakkıyla bilen Şeyh Tâceddin'in hizmetine girdi. Tasavvuf yolunu onun yanında tamamladı ve ondan irşad icâzeti aldı. Daha sonra Bursa'ya 20 yerleşti ve uzleti tercih ederek ölünce kadar zamanını ilim ve ibadetle geçirdi.

Kitap düzeltme ve kenarlarına faydalı notlar düşme konusuna büyük özen gösterirdi. Bu özelliğiyle de ün yapmıştı. Öyle ki meşhur kitapların muhtasar ve mutavvellerini bile tashih etmiştir. Bu eserleri tashih ettikten sonra ikinci nüshalarını bulmuş ve onları da ilk nüsha gibi düzeltmiştir. 25 Her zaman yanında bir kitaptan üç nüsha bulunurdu. Her birini başından sonuna kadar tashih eder ve notlar düşerdi.

Allah'ı hakkıyla bilen ve devrin ileri gelen şeyhlerden biri, bana şöyle anlattı: “Bir gün şeyhimle hac yapıyorduk. Arafat'a doğru yöneldiğimiz esnada şeyhim bana ‘Oğlum, zamanın kutbu şu an Arafat'ta, imamın yanında 30 vakfe yapmakta. Bak da kutbu tanıyalım!’ dedi. Bir de baktım ki İyâs Efendi!

[١٥٧] وقال لواحد من المتأدبين: هات الكتاب. فأنكر الرجل واستبعد ذلك كل من حضر لاعتقادهم لذلك الرجل بالصلاح، وقال: فتشوا حجرته، فوجد الكتاب في حجرته، فقال له: تب من هذا الفعل فتاب عنده.

وقال المولى الوالد رحمه الله تعالى: كان المولى المذكور ثقیل اللسان لا يحسن تجويد القرآن، ولذلك كان لا يؤمّ في الصلوة أصلاً، قال: وقد سقط المولى المذكور من السطح، ومات من ذلك، روح الله روحه ونور ضريحه.

المولى إياس - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى إياس.

قرأ العلوم على المولى الأياثلوغي، وكان شريكاً عنده للمولى خواجه زاده، وقرأ على المولى حضر بك وهو مدرّس بسلطانية بروسه، وكان معلماً للسلطان محمد خان وهو صغير.

ثم لحقته الجذبة الإلهية حتى وصل إلى خدمة الشيخ العارف بالله الشيخ تاج الدين من خلفاء الشيخ عبد اللطيف القدسي حتى أكمل طريقة الصوفية وأجازه للإرشاد، ثم إنه سكن ببلدة بروسه وانقطع إلى الله، وصرف أوقاته إلى العلم والعبادة إلى أن وصل إلى رحمة الله تعالى.

وكان له اهتمام عظيم إلى تصحيح الكتب وكتابة الفوائد في حواشيها، وهو مشتهر بذلك حتى إنه كان يصحح المختصرات والمطولات من الكتب المشهورة، ثم يعمد إلى نسخ أخرى منها، ويصححها كالنسخ الأول، وقد وجد عنده نسخ ثلاث من كتاب واحد صحح كلاً منها من أوله إلى آخره وحشاه.

وحكى لي واحد من الأشراف، وكان شيخاً عارفاً بالله أنه حجّ مع شيخه، قال: قال لي شيخي ونحن متوجهون إلى العرفات: يا ولدي إن قطب الزمان يقوم بعرفات على يمين الإمام، فانظر كي نعرف القطب، فنظرت فإذا هو المولى إياس،

Oysa o sene Bursa'daydı. Durumu şeyhime ilettiğimde o da beni tasdik etti. Hacdan dönerken Bursa'ya uğradık. Ahaliyle buluştuk ve sohbet ettik. Birisi 'Kutbu Arafat'ta gördün mü?' diye sorunca 'Evet, memleketinizde oturan İyâs Efendiymiş.' dedim. O gece çok şiddetli hastalandım. Neredeyse öleyazdım. Lakin Allah bana kurtuluş nasip etti. Ertesi günü şeyhim İyâs Efendi'yi zayerete giderken beni de yanında götürdü. İyâs Efendi'nin yanına girdiğimizde bana baktı ve 'Bu kim?' diye sordu. Şeyhim de 'Evladımdan biridir.' diye cevap verdi. Bunun üzerine 'O sırrımı ifşa etti. O gece onun canını alması için Allah'a ne çok yalvardım! Lakin Hz. Peygamber'in (*sav*) ruhu ona şefaattti. O vakit onun Hz. Peygamber'in (*sav*) soyundan olduğunu anladım.' dedi ve ardından 'Sırrı ifşa etmek büyük bir tehlikedir. Bundan sonra sakın böyle bir şey yapma.' diye ilâve etti."

Hoca Hayreddin

Bu devrin fazilet sahibi, kıymetli âlimlerinden biri de Sultan Mehmed Han'ın hocası Hayreddin Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hızır Bey bin Celâleddin Efendi'nin hizmetine girdi. Daha sonra medreselerin birinde müderris oldu. Ardından da Sultan Mehmed Han'ın hocası oldu. İstanbul'da bir cami ve bir medrese yaptırdı. Üstünlükleri olan kıymetli bir âlim, sanat ehli, hoş sohbet ve zarif karakterli idi.

Rahmetli babam, "Hayreddin Efendi, babamdan ders aldığı sırada yanımızda bir kısmı dedemin hattıyla, bir kısmı da bir başkasının hattıyla olan *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserin bir nüshası vardı. Dedemin yazdığı kısımların dışında kalan kısımları Hoca Hayreddin Efendi, babamdan ders okurken babam için yazdı. El yazısı karakteristik ve son derece doğru bir yazıdır." dedi.

Merhum, Sultan Mehmed Han'ın saltanatının son yıllarında vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin, kabrini aydınlatsın.

Efdalzâde [Hamîdüddin] el-Hüseynî

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden kıymetli âlimlerinden biri de Efdalzâde Hamîdüddin el-Hüseynî Efendi'dir. Allah ruhlarını şâd etsin, ecirlerini bolca ihsan etsin.

وكان في تلك السنة بمدينة بروسه، فأخبرت به شيخي فنظر فصدّقني. ولمّا قفلنا من الحجّ مررنا على مدينة بروسه، فاستقبلنا أهلها فسأل واحد منهم وقال: رأيت القطب بعرفات؟ قلت: نعم هو المولانا إياس الساكن ببلدتكُم، ففي تلك الليلة مرضت مرضاً شديداً حتى شارفت الموت، ثم منّ الله [٥٧٧] عليّ بالخلاص، ففي غد تلك الليلة ذهب شيخي إلى مولانا إياس للزيارة وأخذني معه، ولمّا دخلنا على المولى إياس نظر إليّ وقال: من هو؟ قال الشيخ: هو من أولادي، قال: أشاع سرّي، وقد تضرعت الليلة أن يقبض الله روحه، فشفع روح محمد صلى الله عليه وسلم، وقد علمت أنه من أولاد رسول الله صلى الله عليه وسلم، ثم قال: إفشاء السرّ خطر عظيم فاحذر منه.

المولى خواجه خير الدين - ومنهم العالم الفاضل خواجه خير الدين معلم السلطان محمد خان.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى المرحوم حضر بك ابن جلال الدين. ثم صار مدرّساً ببعض المدارس، ثم صار معلماً للسلطان محمد خان وبني جامعاً ومدرسة في مدينة قسطنطينية. وكان عالماً فاضلاً متفناً لذيذ الصحبة حسن النادرة طريف الطبع.

قال المولى الوالد رحمه الله تعالى أن المولى المذكور قرأ على والدي وعندنا كتاب شرح المواقف بعضه بخط جدي وبعضه بخط غيره. قال المولى الوالد: كتب هذه الأجزاء المولى خواجه خير الدين المذكور لوالدي عند قرائته عليه، وهو خطّ مطبوع صحيح غاية الصحة.

تُوفِّي في أواخر سلطنة السلطان محمد خان، رُوِّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى ابن أفضل الدين الحسيني - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حميد الدين ابن أفضل الدين الحسيني، رُوِّح الله روحهما وأوفر فتوحهما.

Merhum ilmiyle amel eden bir ilim sahibiydi. Çok kıymetli özelliklere sahip, Allah'a karşı gelmekten sakınan biriydi. Yumuşak karakterli, zorluklara karşı dirençli, Allah'tan korkan, alçak gönüllü biriydi.

İlk derslerini babasından aldı. Babası da erdemli, ibadetlerinde özenli, 5 dünya malına değer vermeyen, azla yetinip sabır gösteren biriydi. Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Molla Yegân'ın hizmetine girdi. Bursa'daki Orhan Gazi'nin oğlu Murad Han Medresesi'nde müderris oldu. Sultan Mehmed Han'ın saltanatının başlarında azledilince İstanbul'a geldi.

Bir gün yolda, âdeti olduğu üzere hizmetçileriyle yürüyüşe çıkmış 10 olan Sultan Mehmed Han ile karşılaştı. Efdalzâde şöyle anlattı: “Onu tanıdım, hemen atımdan indim ve bekledim. O da bana selâm verdi ve ‘Sen Efdalzâde değil misin?’ diye sordu. ‘Evet.’ deyince, ‘Yarın dîvâna gel.’ dedi. Ben de hemen gittim. Vezirler huzuruna geldiklerinde onlara, ‘Efdalzâde geldi mi?’ diye sordu. Onlar, ‘Geldi efendim!’ deyince de ‘Bursa'da babam 15 Sultan Murad Medresesi'ni ona verdim ve günlük elli dirhem bağladım. İmaretinden de günlük yeteri kadar yemek verilsin.’ dedi. Huzuruna çıkınca elini öptüm ve bana ilimle meşgul olmamı tavsiye buyurdu. Ardından da ‘Senden habersiz değilim!’ dedi.”

Efdalzâde devamla şöyle dedi: “Bu medresede ilimle o kadar meşgul 20 oldum ki sakalım döküldü. Hatta beni çekemeyenler, kötü bir hastalığa yakalandığımı bile yaydılar. Şeyh Ekmeleddin'in *Şerhu'l-Hidâye*'sine itirazları da bu medresede yazdım. Daha sonra Sultan Mehmed Han Semân medreselerinden birini bana verdi. Kendisi de sefere çıktı. Ardından İstanbul'da büyük bir veba salgını başladı. Ben de çocuklarımla birlikte yakın 25 köylerden birine gittim. Oradan her gün âdetim olduğu üzere, daha fazlasını yapmanın imkânsız olduğu bir hâlde özenle dört kitabı okutmak üzere İstanbul'a gelip gidiyordum. Sultan Mehmed Han gazâdan döndüğünde onu karşıladım. Beni görünce kendisine yaklaşmamı istedi. Ben de yaklaşınca,

كان رحمه الله تعالى عالماً عاملاً، وكان له جانب عظيم من الفضل والورع والتقوى، وكان حليم النفس صبوراً على الشدائد متخشعاً متخضعاً.

قرأ أولاً على والده وهو أيضاً كان عالماً صالحاً عابداً زاهداً قانعاً صبوراً، ثم قرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى يكان، ثم صار مدرّساً بمدرسة السلطان مراد بن اورخان الغازي بمدينة بروسه، وعُزل عنها في أوائل سلطنة السلطان محمد خان، وأتى هو إلى مدينة قسطنطينية.

وبينما هو يمرّ في بعض طرقها إذ لقي السلطان محمد خان، وهو ماشٍ مع عدّة من غلمانته، وكان من عادته ذلك، قال: فعرفته ونزلت عن فرسي، ووقفت [٥٨] فسلم عليّ وقال: أنت ابن أفضل الدين؟ قال: قلت نعم، قال: احضر الديوان غداً، قال: فحضرتُ، ولما دخل الوزراء عليه قال: جاء ابن أفضل الدين؟ قالوا: نعم، قال أعطيته مدرسة والذي السلطان مراد خان بمدينة بروسه، وعيّنت له كل يوم خمسين درهماً وطعاماً يكفيه من مطبخ عمارته، فلما دخلت عليه وقبّلت يده أوصاني بالاشتغال بالعلم، وقال: أنا لا أغفل عنك.

قال: فاشتغلت بتلك المدرسة، وسقطت لحيّتي من كثرة الاشتغال حتى اتهمني بعض الأعداء بمرض هائل، قال: فكتبت هناك أجوبة عن اعتراضات الشيخ أكمل الدين في شرحه للهداية. قال: ثم أعطاني السلطان محمد خان إحدى المدارس الثمان، فذهب هو إلى الغزوة، ووقع في قسطنطينية طاعون عظيم، فخرجت بأولادي إلى بعض القرى. قال: وكنت أأزم منها إلى قسطنطينية، وأدرّس كل يوم من الأيام المعتادة من أربع كتاب مع اهتمام عظيم بحيث لا يمكن المزيد عليه. ولما رجع السلطان محمد خان من الغزوة استقبلته. فلما رأيته قال: ادن مني فدنوت منه،

‘Köylerden birinde oturduğunu, dört kitapla birlikte büyük bir özenle her gün gelip gittiğini işittim. Sen üzerine düşen görevi yerine getirdin. Şimdi sıra bana geldi. Her bir âlime birer esir hediye ediyorum. Ama Efdalzâde’ye iki tane.’ dedi.” Daha sonra Efdalzâde’ye İstanbul kadılığı görevini verdi.
5 Sultan Bayezid Han devrinde ise İstanbul müftüsü oldu. Müftülük görevi sırasında, 908 senesinde vefat etti.

Merhum sabırlı bir adamdı. Öfkelenmediği görülmemiştir. Rahmetli babam şöyle anlattı: “Bir gün bir mahkeme celsesine katıldım. Bir kadın bir adamdan şikâyetçi olmuştu. Efdalzâde adamın lehine karar verince kadın
10 sözü uzatıp ileri geri konuşmaya başladı. Hoca sabırla kadının susmasını bekledi ve sonunda, ‘Kendini yorma hanım, sana kızsam da Allah’ın hükmü değişmez. Bunu da umma zaten!’ dedi.”

Hocam Muhyiddin el-Fenârî Efendi’nin anlattığına göre, uzun bir süre Efdalzâde’den ders almış. Şer’î ya da aklî, çözemediği hiçbir mesele
15 le görmediğini söyledi. Devamla, “Kitapların tamamı kaybolsa da ilmin hepsini ezberinden yazabilirdi.” dedi.

İsfahânî’nin *Şerhu’t-Tavâli* isimli eserine hâşiyesi vardır ki, âlimler nezdinde kabul gören ve tedavülde olan bir eserdir. Seyyid Şerif’in *Hâşiyetü Şerhi’l-Muhtasar*’ına hâşiyeye yazmıştır. Bu da âlimler nezdinde kabul gören bir
20 eserdir. Allah ruhunu şâd etsin ve onu en yüksek cennet odalarında ağırlasın.

Sinâneddin Yûsuf [Sinan Paşa]

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden kıymetli âlimlerinden biri de Yûsuf bin Hızır Bey bin Celâleddin’dir.

25 Merhum aklî ve şer’î ilimlerin tamamına vâkıf kıymetli bir âlimdi. Zekâ ve hikmet parıltıları yüzünde okunan biriydi. Hafızasının gücü ve zekâsının keskinliği yüzünden şüpheli bir kişiliği vardı. Meselelerin iç yüzünü az irdelerdi. Bu yüzden de babası onu çokça eleştirirdi.

قال لي: سمعت أنك تسكن بعضا من القرى وتلازم الدرس من أربعة كتب مع كمال الاهتمام. وأنت أديت ما عليك وبقي ما عليّ، وأهدى إلى كل من علماء البلد أسيرا، وأهدى إلى ابن أفضل الدين أسيرين. ثم جعله قاضيا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مفتيا بها في أيام السلطان بايزيد خان. ومات وهو مفتٍ بها في سنة ثمان وتسعمائة.

٥ كان رحمه الله تعالى رجلا صبورا لا يرى منه الغضب. حكى المولى الوالد رحمه الله تعالى أنه حضر مجلس قضاة، فتحاكمت إليه امرأة مع رجل فحكم المولى المذكور للرجل، فأطالت المرأة لسانها عليه وأساءت القول فيه. فصر على ذلك وما زاد على أن قال: لا تُتعبني نفسك حكم الله لا يُغَيَّر وإن شئت أن أغضب عليك فلا تطمعي فيه.

١٠ وحكى أستاذه المولى محيي الدين الفناريّ أنه قرأ عليه مدّة كثيرة وشهد له بأنّه لم يجد مسألة [٥٨٠] من المسائل شرعيّة أو عقليّة إلا وهو يحفظها. قال: ولو ضاعت كتب العلوم كلها لأمكن أن يكتب كلّها من حفظه.

وله حواشٍ على شرح الطوابع للإصفهانيّ وهي مقبولة متداولة، وحواشٍ على حاشية شرح المختصر للسيّد الشريف، وهي أيضا مقبولة عند العلماء، رَوَّح الله روحه وزاد في أعلى عُرف الجنان فتوحه. ١٥

المولى سنان الدين يوسف - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى سنان الدين يوسف بن المولى حضر بك بن جلال الدين رحمهم الله.

٢٠ كان فاضلا كثير الاطلاع على العلوم عقلياتها وشرعياتها. وكان ذكيا في الغاية يتوقّد ذكاء وفتنة. وكان لحدّة ذهنه وقوة فطنته غلب على طبعه الشريف إيراد الشكوك والشبهات. وقلما يلتفت إلى تحقيق المسائل، ولهذا كان يلومه والده عليه.

Bir gün babasıyla birlikte aynı tabaktan et yerken şüpheciliği yüzünden babası onu eleştirerek, “Şüphecilik sende o seviyeye geldi ki bu kabın bakırdan olduğundan bile şüphe eder oldun.” dedi. “Olabilir, çünkü hisler yanılabilir.” diye cevap verince babası öfkelenip tabakla kafasına vurdu. Babası öldüğünde yirmili yaşlarındaydı.

Sultan Mehmed Han 871/1466 senesinde Semân medreselerinin birini ona vermişti. Ardından kendi hocalığı görevine getirdi. Sohbetinden çok hoşlanır, asla yanından ayırmazdı. Ali Kuşçu, Sultan Mehmed Han'ın huzuruna geldiğinde, Sinan Paşa'yı ondan matematik ilimlerini öğrenmesi için teşvik etti. O da o sıralarda öğrencilerinden olan Lutfi Efendi'yi Ali Kuşçu'nun yanına gönderdi. Ali Kuşçu'dan matematik ilimlerine dair dersler alıp dinlediklerini Sinan Paşa'ya aktarırdı. Bu şekilde matematik ilimlerine dair tüm dersleri tamamladı.

Sultan Mehmed Han'ın emriyle Kadızâde er-Rûmî'ye ait olan *Şerhü'l-Çağmîni*'ye haşiye yazdı. Daha sonra Sultan Mehmed Han 875/1470 senesinde Sinan Paşa'yı vezir yaptı ve artık ona daha yakın hâle geldi.

Bir gün Sultan Mehmed Han, kütüphanesine hâfız-ı kütüb yapmak üzere âlimlerden birini istedi. O da Lutfi Efendi'nin adını zikredince bu göreve onu getirdi. Bu sayede Lutfi Efendi de çok seçkin kitaplara ve ilimlerin az bilinen noktalarına vâkıf oldu.

Daha sonra Edirne'deki Dârülhadis Medresesi müderrisliğine getirdi ve ona günlük altmış dirhem bağladı. Bu da 881 senesinde gerçekleşti. Bir süre sonra maaşını seksen dirheme yükselttikten sonra Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderris yaptı. Maaş olarak da günlük elli dirhem bağladı.

يُرَوَى أنه كان يأكل معه اللحم يومًا في طبق فلامه على ميله إلى الشكوك. وقال: بلغ بك الشكوك إلى مرتبة يمكن أن تشك في أن هذا الظرف من نحاس. قال: يمكن ذلك لأن للحواس أغاليط، فغضب والده وضرب بالطبق على رأسه، ولما مات والده كان هو في جوار العشرين من سنه.

٥ فأعطاه السلطان محمد خان إحدى المدارس الثمان في سنة إحدى وسبعين وثمانمائة^١، ثم جعله معلمًا لنفسه، ومال إلى صحبته وكان لا يفارقه. ولما جاء المولى عليّ القوشجي إلى السلطان محمد خان حرّض السلطان محمد خان المولى سنان باشا على تعلم العلوم الرياضيّة منه، فأرسل هو المولى لطفي وكان من تلامذته في ذلك الزمان إلى المولى عليّ القوشجي، وقرأ هو على المولى عليّ القوشجي العلوم الرياضيّة، وأخبر كل ما سمع منه للمولى سنان باشا حتى أكمل العلوم الرياضيّة كلها. ١٠ وكتب بأمر السلطان محمد خان حواشي على شرح الجغمينيّ لقاضي زاده الروميّ. ثم جعل السلطان محمد خان المولى المذكور وزيراً في سنة خمس وسبعين وثمانمائة، وتقرب عنده غاية التقرب.

وطلب السلطان محمد خان يومًا رجلاً من العلماء يكون أميناً على خزانة كتبه، ١٥ فذكر عنده المولى لطفي فجعله أميناً [٥٩] على تلك الخزانة، ووقف هو بواسطته على لطائف الكتب وغرائب العلوم.

ثم صار مدرّساً بمدرسة دار الحديث في ادرنه، وعيّن له كل يوم ستون درهماً، وذلك في سنة إحدى وثمانين وثمانمائة، ثم جعل وظيفته ثمانين درهماً ثم صار مدرّساً بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه وعيّن له كل يوم خمسون درهماً، ٢٠ وضمّ إليها تولية عمارة سلطان مراد خان بمدينة ادرنه، ثم عيّن له كل يوم مائة درهم

١، ن، ط: مدرسة بادرنه... دار الحديث بادرنه.

Bu görevine Edirne'deki Sultan Murad Han imaretinin mütevelliliği görevini de ilâve etti. 887/1482 senesinde emekli maaşı günlük yüz dirhem oldu. 888 senesinde ise Gelibolu sancağını kendisine verdi.

Sonraki zamanlarda Sultan Mehmed ile aralarında geçen bir mesele azline ve hapsedilmesine neden oldu. Bunu duyan memleket âlimleri Yüce Dîvân'da toplandılar ve "Sinan Paşa'nın hapisten çıkarılması gerekir. Aksi hâlde kitaplarımızı bu Yüce Dîvân'da yakar, memleketi de terk ederiz." dediler. Bu olay üzerine Sultan onu serbest bırakıp âlimlere teslim etti. Ortalık yatışınca medresesiyle birlikte Sivrihisar kadılığı görevini ona verdi ve o gün onu İstanbul'dan çıkardı. İstanbul'dan çıkıp İznik'e vardığında arkasından bir doktor gönderdi ve ona, "Onu tedavi et, akıl sağlığı bozuldu." dedi. Doktor ona her gün bir şerbet veriyor, elli sopa vuruyordu. Hüsâmeddin-zâde bu durumu haber alınca Sultan Mehmed Han'a mektup gönderdi. Mektupta, "Ya bu haksızlığa son verirsin ya da ben senin memleketini terk ederim." diye yazdı. Bunun üzerine Sultan bu haksızlığa da son verdi. Sinan Paşa da Sivrihisar'a gitti. Orada tarifi imkansız acı ve hüznünler yaşadı.

Sinan Paşa, Sivrihisar'dayken Sultan Mehmed Han vefat etti. Sultan Bayezid Han tahta geçince, Edirne'deki Dârülhadis Medresesi'ni ona verdi ve günlük yüz dirhem bağladı. Sinan Paşa orada *Şerhül-Mevâkif*'in "*Cevâbir*" bahsi üzerine haşiye yazdı. Eserde Seyyid Şerîf'e çok sayıda soru yöneltti. Hatta bir satırda bazen iki bazen üç soru yöneltiyordu. Arkadaşlarından biri ona, sorularda seçici olması gerektiği zira Seyyid Şerîf'in seçkin bir zât olduğu yönünde tavsiyede bulundu. Bunun üzerine öğrencilerinin bu soruları incelemesine izin verdi ve onların cevaplayabileceği soruları çıkardı.

Cenab-ı Hakk'a yakardığı Türkçe bir münâcât'ı [Tazarru'nâme] vardır. Bu hoş bir telif olup eserde Allah'a yakın olma hususundaki derin arzusunu dile getirir. Evliyaların menkıbeleri [Tezkiretü'l-Evliya] hakkında bir Türkçe kitabı daha mevcuttur.

بطريق التقاعد في سنة سبع وثمانين وثمانمائة، ثم أعطى له لواء مدينة كليبولي في سنة ثمان وثمانين وثمانمائة.

ثم إنه وقع بينه وبين السلطان محمد خان أمر كان سببا لعزله وحبسه. فلما سمعه علماء البلدة اجتمعوا في الديوان العالي وقالوا: لا بد من إطلاقه من الحبس وإلا نُحرق كتبنا في الديوان العالي ونترك مملكتك، فأخرجه وسلمه إليهم. ولما سكنوا أعطاه قضاء سفريحصار مع مدرسته، وأخرجه في ذلك اليوم من قسطنطينية، فخرج ولما وصل إلى إزنيق أرسل خلفه طبيبا، وقال: عالجه لقد اختل عقله، فأعطاه الطبيب المذكور شربة وضربه كل يوم خمسين عصا، فلما سمعه المولى ابن حسام الدين أرسل كتابا إلى السلطان محمد خان، وقال له: إما أن ترفع هذا الظلم وإما أن أخرج من مملكتك. فرفع عنه الظلم المذكور، وذهب هو إلى سفريحصار، وأقام هناك بما لا يمكن شرحه من الكآبة والحزن.

ومات السلطان محمد خان وهو فيها. فلما جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة أعطاه مدرسته دار الحديث بادرنه، وعين له كل يوم مائة درهم. وكتب هو هناك حواش على مباحث الجواهر من شرح المواقف، وأورد أسئلة كثيرة على السيد الشريف حتى إنه يورد سؤالين أو ثلاثة في سطر واحد. فنصح به بعض أصحابه وقال: لا بد من انتخاب تلك الأسئلة لأن السيد رفيع الشأن. فأذن للطلبة أن يطالعوا تلك الأسئلة فأسقط منها ما أجابوا عنه.

وله كتاب بالتركية في مناجاة الحق سبحانه وتعالى، وإنه إنشاء لطيف أظهر فيه شوقه العظيم إلى جانب الحق سبحانه وتعالى. وكتاب آخر بالتركية أيضا في مناقب الأولياء.

Merhum 891 senesinde Edirne'de vefat etti. Yıkanacağı suyu ısıtmak için bile evinde odun bulunamamıştı. Bunun sebebi ise israf derecesine varan cömertlikteki sınır tanımazlığıydı. Merhum şeyhleri sever, onlarla sürekli bir arada bulunur, onlardan özellikle de Vefâzâde'den destek isterdi. Sırrı mukaddes olsun.

Anlatıldığına göre, bir gün Şeyh Vefâzâde namazda sesli sesli Besmele çekiyordu. Oysa Hanefî mezhebini benimsiyordu. Molla Gürânî, İstanbul âlimlerini bir camide topladı. Kendisi ise İstanbul müftüsüydü. Vefâzâde'yi getirtmeyi ve mezhebine uygun olmayan bu davranışından alıkoymayı amaçlıyordu. Âlimler toplandılar. Hepsi birden Sinan Paşa'yı bekliyorlardı. Sinan Paşa gelince bu toplantının sebebini sordu. Molla Gürânî de toplanma nedenini açıkladı. Bunun üzerine Sinan Paşa, "Adam gelse, ben bu meselede ictihad ettim ve ictihadımı açıktan Besmele okumak üzere uyguladım, dese ne cevap vereceksiniz?" dedi. Gürânî, "O müctehid mi ki?" deyince Sinan Paşa, "Evet, o yedi batın üzere Kur'ân tefsiri bilir, altı sahih hadis kaynağını da ezbere bilir. Müctehidde bulunması gereken aslî şartları da bilir." dedi. Gürânî buna şahit olup olmadığını sorunca "Evet" dedi. Bunun üzerine Gürânî, orada bulunanlara dönerek, "Kalkın, böyle bir şahidi olan adama itiraz etmek yakışık almaz." dedi ve oradan ayrıldılar.

20 **Yâkub Paşa bin Hızır Bey**

Bu devrin fazilet ve üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden kıymetli âlimlerinden biri Yâkub Paşa bin Hızır Bey bin Celâleddin Efendi'dir.

Merhum erdemli, hakkı arayan, dindar ve yüksek ahlâk sahibi biriydi. Bursa Sultâniye Medresesi'nde müderrisliğe başladıktan sonra Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Daha sonra Bursa'da kadılık görevini yürüttü. Kadılık görevi sırasında, 891/1486 senesinde vefat etti.

Sadrüşşerîa'nın *Şerhü'l-Vikâye'sine* haşiyesi vardır. Eserde özlü bir anlatımla ince bilgilere ve konulara yer vermiştir. Âlimler arasında kabul gören bir eserdir. Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkıf*ının ona ait bir nüshasını gördüm. Kenarlarına bol miktarda açıklamalar ve güzel sorular yazmıştı. Hasan Çelebi'nin kenar notlarının pek çoğu ondan alıntıdır.

ثم إنه رحمه الله تعالى مات بأدرنة في سنة إحدى وتسعين وثمانمائة. ولم يوجد له في بيته حطب يسخن به الماء، وذلك لإفراطه في السخاء ووصوله إلى حد السرف، وكان رحمه الله تعالى محبا للمشايخ يلازمهم ويستمد منهم سيما الشيخ ابن الوفاء قُدس سرّه.

5 وحكي أن الشيخ ابن الوفاء كان يجهر بالبسملة، وكان حنفي المذهب، فجمع المولى الكوراني [٣٥٩] علماء قسطنطينية في الجامع، وهو مفت بها ليحضروا الشيخ ابن الوفاء ويمنعوه عن العمل بخلاف المذهب. فاجتمعوا وكانوا ينتظرون المولى سنان پاشا. فلما حضر هو قال: ما الداعي إلى هذا الاجتماع، فبين المولى الكوراني سببه، فقال هو إذا حضر الرجل، وقال: إني اجتهدت في هذه المسألة فأدّى اجتهادي إلى الجهر بالبسملة، احضروا له الجواب. قال له المولى الكوراني: أمتجد هو؟ قال: 10 نعم، إنه يعلم تفسير الكتاب بالبطون السبعة، ويحفظ من السنة الصحاح الستة. وهو عارف بشرائط الاجتهاد من القواعد الأصولية. قال المولى الكوراني: أنت تشهد بهذا، قال: نعم، قال للحاضرين: قوموا فمن كان له مثل هذا الشاهد لا ينبغي أن يعارض، ففترقوا عن المجلس.

15 المولى يعقوب پاشا بن حضر بك - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى يعقوب پاشا بن المولى حضر بك بن جلال الدين.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا محققا متدينا صاحب الأخلاق الحميدة. وكان مدرّسا بسُلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم استقضى بمدينة بروسه. ومات وهو قاضٍ بها في سنة إحدى وتسعين وثمانمائة.

20 وله حواش على شرح الوقاية لصدر الشريعة، أورد فيها دقائق وأسئلة مع الإيجاز في التحرير، وهي مقبولة عند العلماء. ورأيت له نسخة من شرح المواقف للسيد الشريف، كتب في حواشيه كلمات كثيرة وأسئلة لطيفة، وأكثر حواشي المولى حسن چلبی مأخوذة منها.

Ahmed Paşa bin Hızır Bey

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Ahmed Paşa bin Hızır Bey bin Celâleddin'dir.

Merhum erdemli, düzgün karakterli, alçak gönüllü, fakirleri ve muhtaçları seven bir âlimdi. Sultan Mehmed Han, Semân medreselerini yaptırdığı zaman yaşı henüz yirminin altındayken birini ona verdi. Günlük de kırk dirhem maaş bağladı. Kardeşi Sinan Paşa vezirlik görevinden azledildiğinde o da bu müderrislik görevinden azledildi. Daha sonra Üsküp müderrisliği ve kadılık görevi ona verildi. Sultan Bayezid Han tahta oturunca Edirne'deki Çifte Medreselerin birini, sonrasında da Semân medreselerinin birini ona verdi. Bursa'da müftülük görevini verince de günlük yüz dirhem maaş bağladı. Bu maaşına da Bursa yakınlarındaki bir köyü ilâve etti. Uzun bir süre orada yaşadı. Hatta yaşı doksana varmışken 927/1520 senesinde vefat etti.

Selâhaddin Efendi

Bu devrin üstün derece sahibi, ilmiyle amel eden kıymetli âlimlerinden biri de Selâhaddin Efendi'dir.

Merhum, medreselerden birinde müderrislik yapmaya başladıktan sonra Sultan Mehmed Han ona oğlu Sultan Bayezid Han'ın hocalığı görevini verdi. Bayezid Han da *Şerhu'l-Akâid*'i ondan okudu. Hatta Selâhaddin Efendi bu esere yazdığı hâşiyesini, aynı şekilde Mevlânâzâde'nin eserine *Şerhu Hidâyeti'l-Hikme* adlı şerhini ve aynı esere yazdığı haşîyeyi de Bayezid Han için yazmıştı. Her iki hâşîye de âlimler nezdinde kabul görmekte, öğrencilerin elinde dolaşmaktadır.

Merhum son derece erdemli ve kıymetli bir şahsiyet olup yüksek ahlâk sahibi idi. Bursa Sultâniye Medresesi'nde müderris oldu. Bu görevi sırasında da vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Abdülkâdir Efendi

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Abdülkâdir Efendi'dir.

المولى أحمد پاشا بن حضر بك - ومنهم العالم الفاضل أحمد پاشا ابن المولى حضر بك بن جلال الدين.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا سليم النفس متواضعا محبا للفقراء والمساكين. ولما بنى السلطان محمد خان المدارس الثمان أعطاه واحدة منها وسّته إذ ذاك دون العشرين، وعيّن له كل يوم أربعين درهما. ثم لما عزل أخوه سنان پاشا عن الوزارة وعزل هو عن التدريس المذكور. وأعطى هو مدرسة بلدة أسكوب وقضاءها. ولما جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة أعطاه إحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة ادرنه، ثم أعطاه إحدى المدارس [٦٠] الثمان. ثم جعله مفتيا بمدينة بروسه، وعين له كل يوم مائة درهم، وضم إليها قرية قريبة من مدينة بروسه، وعاش هناك مدة متطاولة حتى جاوز عشر التسعين. ومات في سنة سبع وعشرين وتسعمائة. ١٠

المولى صلاح الدين - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى صلاح الدين.

كان رحمه الله تعالى مدرسا في بعض المدارس. ثم نصبه السلطان محمد خان معلما لابنه السلطان بايزيد خان، وقرأ هو عليه شرح العقائد، وكتب لأجله حواش عليه. وقرأ عليه أيضا شرح هداية الحكمة لمولانا زاده، وكتب عليه حواش أيضا لأجله. وكلتا الحاشيتين مقبولتان عند العلماء وتتداولها أيدي الطلاب. ١٥

وكان رحمه الله تعالى صالحا غاية الصلاح مبارك النفس كريم الأخلاق. ثم صار مدرّسا بسُلطانية بروسه. وتُوفّي بها، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى عبد القادر - ومنهم العالم الفاضل المولى عبد القادر.

Aslen Hamid vilâyetinin Isparta kasabasındandır. Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra değerli âlim Ali et-Tûsî'nin hizmetine girdi.

Kıymetli Hayâlî Efendi'nin yakın dostu olduğu anlatılır. Bazı görevlerde bulunduktan sonra Sultan Mehmed Han'ın hocası oldu. Sultanla olan yakınlığı Mahmud Paşa'nın hasedine hedef oldu. Bir gün Sultan Mehmed Han sohbet etmek için onu çağırdığında, bir sıkıntısı olduğunu gerekçe göstererek davete icâbet etmedi. Bunun üzerine bir arkadaşı, arkadaşlarından birinin bahçesinde gönül ehli dostlarının sohbet meclisi düzenlediğini, kafası dağılsın ve içi ferahlasın diye birlikte gitmelerini rica etti. Bu teklifi hoş karşılayan Abdülkâdir Efendi, o arkadaşısıyla birlikte bahçeye gitti.

Arkadaşının bu ricasının aslında Vezir Mahmud Paşa'nın yönlendirmesiyle olduğu anlatılır. Vezir Mahmud Paşa, Sultan Mehmed Han'a, "Senin sohbetine mazeret beyan etti ama sohbet arkadaşlarıyla filancanın bahçesine gitti." dedi. Durumu tetkik ettiren Sultan Mehmed Han, vezirin sözlerinin doğru olduğunu anlayınca o gün Abdülkâdir Efendi'yi azletti ve huzurundan uzaklaştırdı. O da memleketine geri döndü. Kısa bir süre sonra da hastalandı. Bu hastalık sebebiyle de memleketinde vefat etti.

Sultan Mehmed Han ile birlikte Acem meliklerinden biriyle savaşa gittiği anlatılır. Bu melikin Uzun Hasan olduğu söylenir. Sultan, Konya'ya girdiğinde beldenin âlimleri tarafından karşılandı. Sultan, yanında bineği üzerinde bulunan Hoca'ya, "Bu yolculuk seni yordu. Bak şu âlimlere, ne kadar da güçlüler!" dedi. Bunun üzerine, "Arap atı zayıf olsa da eşek sürüsünden daha iyidir." anlamına gelen Farsça bir beyitle karşılık verince okuduğu beyit ve verdiği cevaba Sultan Mehmed Han güldü ve bundan çok hoşlandı.

Anlatıldığına göre, Abdülkâdir Efendi, Sultan Mehmed Han'ın yanında kendini övmek için Allâme et-Teftâzânî ve Şerîf el-Cürçânî için, "Hayatta olsalardı atımın eyerini taşırlardı." deyince Sultan Mehmed Han bu sözden çok rahatsız olup Hocasâde ile tartışmaya girmesini istedi. Sultan Mehmed Han'ın huzurunda toplandılar ve sonunda Hocasâde onu susturdu. Allah ruhlarını şâd, kabirlerini aydınlık etsin.

كان أصله من قصبه إسپارتي من ولاية حميد. قرأ على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى علي الطوسي.

رُوي أنه كان شريكا مع المولى الفاضل الخيالي. ثم تولى بعض المناصب حتى صار معلما للسلطان محمد خان. وتقرب عنده حتى حسد عليه الوزير محمود پاشا. وفي بعض الأيام استدعاه السلطان محمد خان ليصاحبه، وكان في مزاجه فتور فتعلل بذلك. وقال له بعض أصحابه: أن في الحديقة الفلانية جمعا كثيرا من الظرفاء، ونلتمس منك أن تذهب إليهم حتى يتفرج خاطرك يتخفف مزاجك. ومال المولى المذكور إلى قوله، فذهب معه إلى تلك الحديقة.

يُروي أن ذلك الترغيب من ذلك البعض في الذهاب إلى ذلك المجلس، كان بمباشرة الوزير محمود پاشا، فقال الوزير المزبور للسلطان محمد خان: إنه تعلل في صحبتك، وذهب مع الظرفاء إلى الحديقة الفلانية. فتفحص عنه السلطان محمد خان فتحقق عنده ما قال، فعزله في ذلك اليوم، وأبعده عن حضرته، وذهب هو إلى وطنه فلم يلبث إلا قليلا حتى مرض ومات من ذلك المرض في وطنه.

رُوي أنه كان ذاهبا مع السلطان محمد خان إلى محاربة بعض ملوك العجم، ولعله الأمير حسن الطويل. ولما اجتاز بقونية استقبله علماءها، فقال السلطان محمد خان للمولى المذكور، وكان راكبا معه: قد أضناك السفر انظر إلى هؤلاء العلماء وقوة مزاجهم، فأنشد المولى المذكور عند ذلك بيتا بالفارسية، معناه: الفرس العربي وإن كان نحिला فهو أجود من جماعة الحُمُر. فضحك السلطان محمد خان واستحسن جوابه.

ورُوي أن المولى المذكور كان يتمدح عند السلطان محمد خان بأن العلامة التفتازاني والشريف الجرجاني لو كانا حيين لحملا قدامه غاشية سرجه، فاشمأز خاطر السلطان محمد خان من هذا الكلام، وأمره بالبحث مع المولى خواجه زاده. فاجتمعا عند السلطان محمد خان وأفحمه المولى خواجه زاده، رَوَّح الله روحهما ونور ضريحهما.

Alâeddin Ali bin el-Fenârî

Bu devrin ilmiyle amel eden kıymetli âlimlerinden biri de Alâeddin Ali bin Yûsuf bin Molla Şemseddin el-Fenârî Efendi'dir.

İlim ve erdem sahibi, işinin ehli, araştıran, inceleyen ve ilimle uğraşma konusunda son derece istekli bir zâttı. Gençliğinde Acem diyarına göçtü ve Herat'a yerleşti. Orada devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Semerkand ve Buhara'ya geçti. Oranın âlimlerinden de dersler aldı. İlim dallarının tamamında öyle mâhir oldu ki, orada ona müderrislik görevi bile verdiler.

İçine vatan aşkı düşünce Sultan Mehmed Han'ın saltanatının başlarında Anadolu'ya geldi. Molla Gürânî bir gün Sultan Mehmed Han'a, "Molla Fenârî'nin soyundan birisi yanında olmadıkça saltanatın tamam sayılmaz." dedi. Fenârîzâde Anadolu'ya geldiğinde Molla Gürânî, Sultan Mehmed Han'a onun geldiğini haber verdi. Sultan da Bursa'daki Manastır Medresesi'ni ona verip günlük elli dirhem maaş bağladı. Daha sonra babası Sultan Murad Han'ın adı geçen medresesini ona vererek günlük altmış dirhem bağladı. Sonra da onu Bursa kadılığı görevine getirdi. Ardından da kazaskerlik görevini verdi. Bu görevde on yıl kaldı. Bu görev süresi içinde verdiği destek sayesinde âlimler itibarlarının zirvesine, ilim ve faziletin şerefi ise gök kubbeye ulaştı. Sözüün özü, onun günleri tarihî günlerdi.

Azledildikten sonra günlük elli dirhem, her yıl için de on bin dirhem maaş bağlandı. Büyük oğluna elli dirhem, küçüğüne kırk dirhem bağlandı. İnegöl kadılığı da çocuklarının uhdesine bırakıldı. Bayezid Han saltanata geçince, onu Rumeli kazaskerliğine getirdi. Bu görevde de yaklaşık sekiz sene kaldı. Azledilince günlük yetmiş dirhem, yıllık da on bin dirhem bağlandı.

Cuma ve salı günleri dışında haftanın her günü ders veriyordu. İlimle uğraşmaya çok gayret gösterirdi. Bursa'nın yükseklerindeki bir dağda yeri vardı. Yılın üç mevsimini orada, kalan bir mevsimini ise şehirde geçirirdi. Çoğu defa fazlaca yağsa da kar bile orada kalmasına engel olamazdı. Tüm bunları ise ilimle meşgul olabilmek için yapardı.

المولى علاء الدين على ابن الفناريّ - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى علاء الدين عليّ بن يوسف بن المولى شمس الدين الفناريّ.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا متقنا متفنا محققا مدققا حريصا على الاشتغال بالعلوم. ارتحل في شبابه إلى بلاد العجم، ودخل هراة، وقرأ على علمائها، ثم دخل سمرقند وبخارا، وقرأ على علمائها أيضا. وبرع في كل العلوم، حتى إنهم جعلوه مدرّسا هناك.

ثم غلب عليه حب الوطن، وأتى بلاد الروم في أوائل سلطنة السلطان محمد خان. وكان المولى الكورانيّ يقول له: لا تتمّ سلطنتك إلا بأن يكون عندك واحد من أولاد المولى الفناريّ. ولما جاء هو إلى بلاد الروم أخبر المولى الكورانيّ بمجيئه، فأعطاه السلطان محمد خان مدرسة مناستر بمدينة بروسه، وعين له كل يوم خمسين درهما، ثم أعطاه مدرسة والده السلطان مراد خان بالمدينة المزبورة، وعين له كلّ يوم ستّين درهما، ثم جعله قاضيا بمدينة بروسه، ثم جعله قاضيا بالعسكر. ومكث فيه عشر سنين، وبلغت زمرة العلماء بهمته العليّة إلى أوج الشرف، وتساعد شرف العلم، والفضل إلى قبة السماء. وبالجملة كانت أيامه تواريخ [٢٦٠] الأيّام.

ثم عُزل وعين له كل يوم خمسون درهما وفي كل سنة عشرة آلاف درهم، وعين لولده الكبير خمسون درهما، وللصغير أربعون درهما، وجعل قضاء اینه كول ضميمه لأولاده. ثم لما جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة جعله قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية روم ايلي، ومكث فيه مقدار ثمان سنين، ثم عزل عنه، وعين له كل يوم سبعون درهما، وعشرة آلاف درهم في كل سنة.

وصار يدرس أيام الأسبوع كلها سوى يوم الجمعة ويوم الثلاثاء. وكان مهتما بالاشتغال بالعلم، وكان له مكان على جبل فوق مدينة بروسه، وكان يمكث فيه الفصول الثلاثة من السنة، ويسكن في المدينة الفصل الرابع، وربما ينزل هناك ثلج مرّات كثيرة، ولا يمنعه ذلك عن المكث فيه، كل ذلك لمصلحة الاشتغال بالعلم.

Asla yatakta uyumazdı. Uyku bastırıldığında duvara yaslanır, kitapları da önünde olurdu. Uyanır uyanmaz kitaplara bakardı. Bu ilgisi ve muhakik kişiliğine rağmen nahiv konusunda *Şerhu'l-Kâfiye* dışında bir eser telif etmemiştir. Matematik ilminden ise “tecnis” bahsini şerh etmiştir. Matematik ilimlerinin her dalında, ayrıca kelâm, usûl, fıkıh ve belâgat ilimlerinde ustaydı. Kanaat önderi, edeb ve vakar sahibi biriydi.

Sonraki zamanlarda şeyhlerden birinin hizmetine girdi ve onunla birlikte halvete katıldı. Böylece tasavvuf ilminden çok büyük zevke erişti. Bu şeyh de Allah'ı hakkıyla bilen, meczub ve Allah yolunun yolcusu, örnek ahlâk sahibi, adı batıda ve doğuda yayılmış olan Hacı Halife'dir. Sırrı mukaddes olsun.

Fenârîzâde'nin yaptığı öz eleştirilerden birini merhum babam şöyle anlattı: “Azledildikten sonra bir gün parasının azlığından bahsedince kendisine, ‘Bu kadar yüksek makamlara geldin. Kazandığın paralar nerede?’ diye soruldu. O da ‘Şöhret gururuyla sarhoş olmuş bir adamdım. Kazandıklarımı biriktirecek kimsem de yoktu.’ diye cevap verdi. Oradakilerin, ‘Bir daha makama gelersen bu sefer biriktir.’ diye tavsiye vermeleri üzerine, ‘Bu tavsiyenin bir faydası yok. Zira makam gelince sarhoşluk da geri döner.’ dedi.”

Merhum dayım şöyle anlattı: “On yıl hocadan ders aldım. Genelde suskun olurdu. Sadece sultanların meclisinde sohbetleri söz konusu olduğunda Acem diyarında yaşadıklarını ve sıra dışı anılarını anlatırdı. Bir gün sultanların yanında yaşadığı en büyük zevkin ne olduğunu sorduğumda, ‘Şu ana kadar hiç kimse bana böyle bir soru sormamıştı. Bu tuhaf bir durum!’ dedi ve şöyle devam etti: ‘Bir kış günü Sultan Mehmed Han’la sefere çıkmıştık. Konakladıkları yerde kendisine küçük bir yaygı serilirdi. Otağı kurulana kadar bu şekilde otururdu. Yaygıya oturmak istediğinde de hizmetçilerden biri ayağındaki mesti çıkarır, o da görevli bir kişiye yaslanırdı. Bu onun âdetiydi. Günlerden bir gün bu adam gelmedi ve bana yaslandı. İşte bu, sultanlarla olan yakınlığımla ilgili en zevkli anlardan biridir.’ dedi.”

وكان لا ينام على فراش، وإذا غلب عليه النوم يستند على الجدار والكتب بين يديه، فإذا استيقظ ينظر الكتب. وكان مع هذا الاشتغال ومع ماله من التحقيقات والتدقيقات لم يصنّف شيئاً إلا شرح الكافية في النحو، وشرح قسم التجنيس من علم الحساب، وكان ماهراً في أقسام العلوم الرياضيّة كلها، وفي علم الكلام وعلم الأصول وعلم الفقه وعلم البلاغة. وكان رجلاً عاقلاً صاحب أدب ووقار.

ثم اتصل بخدمة بعض المشايخ ودخل الخلوة عنده، وحصل من علم الصوفيّة ذوقاً عظيماً، وكان ذلك الشيخ هو الشيخ العارف بالله المجذوب السالك إلى الله صاحب كرائم الأخلاق المشتهر اسمه في الآفاق الشيخ حاجي خليفة، قدّس سرّه.

ومن انصاف المولى المذكور ما حكى المولى الوالد عنه أنه بعد عزله ذكر يوماً قلة ماله، فقيل له: قد توليتم هذه المناصب الجليلة فأين ما حصل لكم من المال؟ قال: كنت رجلاً سكران يريد به غرور الجاه ولم يوجد عندي من يحفظه، قال: قال بعض الحاضرين إذا عاد إليكم المنصب مرة أخرى عليكم بحفظ المال، قال: لا يفيد إذا عاد المنصب يعود معه السكر.

قال خالي رحمه الله تعالى: لازمت قراءة الدرس [٦١] عنده عشر سنين، وكان يغلب عليه الصمت إلا إذا ذكر صحبته مع السلاطين، فعند ذلك يورد الحكايات العجيبة واللطائف الغريبة. فسألته يوماً ما كان أعظم لذائذكم عند السلاطين، قال: ما سألني عن ذلك أحد إلى الآن وإنه أمر غريب، قال: قال سافر السلطان محمد خان في أيام الشتاء وكان ينزل ويُيسط له بساط صغير ويجلس عليه إلى أن يُضرب له الخيمة، وإذا أراد الجلوس عليه يخرج واحد من غلمان الخفّ عن رجليه، وعند ذلك يستند إلى شخص معيّن وكانت عادته ذلك. وفي يوم من الأيام لم يحضر ذلك الرجل فاستند إليّ وهذا أعظم لذائذني في صحبة السلاطين.

Dayım şöyle devam etti: “*Şerhu’l-Mutavvel*’i onun yanında okumaya başladım. Günde bir ya da iki satır okuyorduk. Ama ders kuşluk vaktinden ikinci vaktine kadar devam ediyordu. Bu şekilde altı ay geçmişti ki, ‘Benimle birlikte şu ana kadar yaptığınıza kitap okumak denir. Bundan sonra ilmi okuyun.’ dedi. O günden sonra her gün iki yaprak okumaya başladık. Kitabın kalan kısmını altı ayda tamamladık. Bedî‘ sanatına geldiğimizde, her bir ilim için çok sayıda Farsça beyit söylüyordu. Bir gün ona ne çok şiir ezbere bildiğini söyledikimizde, ‘İkinci vaktinden sonra toplanıp akşama kadar şiir müzakere etmek Acem diyarındaki öğrencilerin âdetiydi. Okuduğum bu beyitler o vakitler ezberlediklerimdir. Acem diyarından dönünce, ezbere bildiğim gazelleri saydım ve toplamının on bin gazel olduğunu gördüm’ dedi.”

Merhum dayımın onun ne kadar insaf sahibi olduğuyla ilgili anlattığı olaylardan biri de şöyledir: “Bir gün *et-Telviḥ* kitabına bazı itirazlarda bulundu. Ben de ona, ‘Bu itirazın önemli bir şey değilmiş. Evde düşündüm ve cevabını buldum.’ dedim. Bunun üzerine başını eğdi. Kızdığı anlaşılıyordu. Dersin sonuna kadar hiçbir şey konuşmadı. Arkadaşlar ayağa kalktığında oturmamı işaret etti, ben de oturdum. Herkes gittikten sonra bana, ‘Ben senin hocan değil miyim?’ diye sordu. Ben de “Olan oldu, benim için iki durumdan birini tercih edebilirsin; ya başka bir hocaya giderim ya da derse gelirim ama bir daha konuşmam.’ dedim.” Dayım sözlerine şöyle devam etti: “Ben böyle deyince yemin ederek istemedim böyle davrandığını ve kızmadığını ifade etti ve şöyle dedi: ‘Mütalâan sonucunda ortaya çıkan incelikleri söyle ve bana karşı yapabildiğin en ağır eleştirileri yönelt.’ Bu yaptıklarım-dan asla hatırının kırılmayacağına da yemin etti.”

Merhum babam onunla ilgili güzel anılarından birini şöyle anlattı: “Bir gün Sultan Bayezid Han havanın çok ısındığı bir vakitte İstanbul tepelelerinden birine çıkmıştı. Günlerden Ramazan ayıydı.” Babam devamla şöyle anlattı: “O gün Fenârîzâde ile ikinci namazını kıldık, iftar vaktine kadar da birlikte oturduk. Akşam namazını kılıp iftar ettik. Güneş iyice batmaya yaklaştığı sıradaydı. Hava da çok sıcaktı. Hoca güneşin batışının çok yavaş olduğunu ifade etmek için, ‘Güneş bile sıcaktan hareket edemez hâle geldi.’ dedi.”

وقال خالي رحمه الله تعالى: شرعت عنده قراءة الشرح المطوّل، وكنا نقرأ عليه في يوم واحد سطرا أو سطرين، ومع ذلك يمتدّ الدرس من الضحوة إلى العصر. ولما مضت على ذلك ستة أشهر قال: إن الذي قرأتومه عليّ إلى الآن يقال له قراءة الكتاب، وبعد هذا اقرأوا الفنّ، قال: وبعد ذلك أقرأنا كل يوم ورقتين، وأتممنا بقية الكتاب في ستة أشهر، قال: ولما بلغنا إلى فنّ البديع كان يذكر لكل صنعة عدّة أبيات من الفارسية، وقلنا له يوماً ما أكثر حفظكم بالأبيات! قال: عادة الطلبة في بلاد العجم أنهم يجتمعون بعد العصر فيتذاكرون الشعر إلى المغرب، والذي قرأته من الأبيات ما حفظته في ذلك الزمان. قال: ولما ارتحلنا من بلاد العجم عدت في الطريق ما حفظته من الغزل، فبلغ عشرة آلاف غزل.

ومن إنصافه أيضا ما حكاه خالي رحمه الله تعالى عنه: أنه اعترض يوماً على كتاب التلويح قال: وقلت له هذا الاعتراض ليس بشيء إني فكرته في منزلي وأجبت عنه، قال: فنكّس رأسه وظهر عليه سيّما الغضب، ولم يتكلّم أصلا إلى آخر الدرس، فلما قام الشركاء أشار إليّ بالجلوس فجلست. فلما ذهب الشركاء قال: ألسنت بأستاذك؟ قلت: قد كان ما كان فاختر لي أحد الأمرين: إما أن أذهب إلى مدرّس آخر أو أحضر الدرس ولا أتكلّم أبدا. قال: فلما قلت [٣٦١] هذا الكلام حلف بالله تعالى أنه فعل ما فعل لا عن سخط، وقال: قرّر ما ظهر في مطالعتك من اللطائف، واشتمني بأقبح ما قدرت عليه، وحلف أنه لا يتكدر خاطره من ذلك أصلا.

ومن لطائفه ما حكاه المولى الوالد رحمه الله تعالى: أن السلطان بايزيد خان خرج إلى بعض جبال قسطنطينية وقت اشتداد الحرّ، وكانت تلك الأيام أيام رمضان، قال: فصلينا معه العصر يوماً، وجلسنا عنده إلى الإفطار حتى صلينا المغرب أظفنا معه، فلما قربت الشمس من الغروب واليوم يوم الحر والمولى المذكور كأنه استبطأ الغروب، وقال: الشمس أيضا لا يقدر على الحركة من شدة الحرّ.

Yine dayım onunla ilgili güzel anılarından birinde şunları anlattı: “Görevden alındıktan sonra Bursa Dağı’nda yaşıyordu. Yılın üç mevsimi burada oturuyordu. Hatta üzerine defalarca kar bile yağıyordu. Bir gün ders okumak için yanına gittiğimizde üzerine ve kitaplarına kar yağdığını gördük.
5 Ders sırasında bir kitaba bakmak ihtiyacı duyduğunda, üzerinde kar olan kitabı aldı ve şöyle dedi: Rengi beyaz ama karakteri soğuk bir sevgiliye ne kadar da benziyor!”

Dayım onunla ilgili şöyle anlatmıştı: “Bir gün, ‘Üç şeyden başka ihtiyacım kalmadı: Biri, evde ölen ilk kişi olmak; ikincisi, hastalığının uzun sürmemesi; üçüncüsü de imanla can teslim etmek.’ dedi.” Dayım devamla şöyle dedi: “Evinin halkından ilk ölen kişi o oldu. Bir gün öğle namazı için abdest almıştık. Ansızın hastalandı ve ikindi ezanında son nefesini verdi. İlk iki dileğini Allah kabul etmişti. Sanırım üçüncüsü de kabul olmuştur.” Merhum, 903/1497 yılı civarında vefat etti.
10

15 **Hasan Çelebi bin Mehmed Şah el-Fenârî**

Bu devrin ilmiyle amel eden, kıymetli ve erdemli âlimlerinden biri de Hasan Çelebi bin Mehmed Şah el-Fenârî Efendi’dir. Allah ruhunu şâd etsin.

Merhum, üstünlükleri olan kıymetli bir âlimdi. Zamanını ilim ve ibadetle geçirmek üzere taksim etmiştir. Rahatsız edici kaba elbiseler giyer, alçak gönüllülüğünden binek kullanmazdı. Fakir ve yoksulları sever, tasavvuf şeyhleriyle bir arada olurdu. Sultan Mehmed Han devrinde Edirne’deki Halebiyye Medresesi’nde müderris iken amcasının oğlu Ali el-Fenârî Efendi de kazaskerdi. Bir gün makamına gidip ona, “Nahiv ile ilgili *Muğni’l-Lebîb* adlı kitabı çok iyi bildiğini işittiğim Mağribli bir adamdan okumak için
20 Mısır’a gitmek üzere Sultan’dan izin almak istiyorum.” dedi. Amcaoğlu Ali el-Fenârî Efendi de onun bu talebini Sultan’a ilettiler. Sultan, “Bu ikiyüzlünün aklı bulanmış.” diyerek izin verdi. Zira Sultan Mehmed Han, kendisi daha hayattayken *et-Telvîh*’e yaptığı hâşiyesini oğlu Bayezid Han adına yazdığı için onu pek sevmezdi.
25

ومن لطائفه أيضا ما حكاه خالي رحمه الله تعالى عنه: أنه كان يسكن بعد عزله في جبل بروسه، وكان يجلس هنا الفصول الثلاثة من السنة، وينزل الثلج عليه عدّة مرّات، فدخلنا عليه يوماً للقراءة فرأينا قد نزل عليه الثلج وعلى كتبه، وفي أثناء الدرس احتاج إلى النظر في كتاب، فأخذ ذلك الكتاب بيده وعليه الثلج، فقال: ما أشبه هذا بمحبوب أبيض اللون بارد الطبع.

وحكى خالي رحمه الله تعالى عنه، أنه قال يوماً: ما بقي من حوائجي إلا ثلاث؛ الأولى أن أكون أول من يموت في داري، والثانية أن لا يمتدّ بي مرض، والثالثة أن يختم لي بالإيمان. قال خالي رحمه الله تعالى: قد كان هو أول من مات ممن في الدار، قال: توفّياً يوماً للظهر ثم مرض وختم مع أذان العصر، قال خالي رحمه الله تعالى: استجيبت دعوته في الأولين وظنّني أنه أجيبت دعوته في الثلاثة أيضا، تُوفّي رحمه الله تعالى في سنة ثلاث وتسعمائة تقريباً.

المولى حسن چلبى ابن محمد شاه الفناريّ - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حسن چلبى ابن محمد شاه الفناريّ، رَوّح الله أرواحهم.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً صالحاً، قَسَمَ أيامه بين العلم والعبادة. وكان يلبس الثياب الخشنة ولا يركب دابةً للتواضع، وكان يحب الفقراء والمساكين، ويعاشر مشايخ الصوفيّة. كان مدرّساً بالمدرسة الحلبيّة بادرنه، وكان ابن عمه المولى على الفناريّ قاضياً بالعسكر [٦٢] في أيام السلطان محمد خان، فدخل عليه وقال: استأذن من السلطان وأني أريد أن أذهب إلى مصر لقراءة كتاب مغني اللبيب في النحو على رجل مغربيّ سمعته بمصر، يعرف ذلك الكتاب غاية المعرفة، فعرضه على السلطان فأذن، وقال: قد اختلّ دماغ ذلك المرّائي. وكان السلطان محمد خان لا يحبّه لأجل أنه صنّف حواشيه على التلويح باسم السلطان بايزيد خان في حياة والده.

Hasan Çelebi Mısır'a gittikten sonra *Muğni'l-Lebib*'in tamamını eliyle yazarak bahsettiği Mağribli ile birlikte muhakkik bir üslûpla en ince ayrıntısına kadar okudu. Mağribli, hocası Hasan Çelebi'nin yazdığı ve birlikte okudukları nüshanın zahriyesine el yazısıyla bu kitaba dair icâzet yazdı. Aynı zamanda Mısır'da İbn Hacer'in öğrencilerinden birinden *Sahîhu'l-Buhârî*'yi okudu. Buhârî hadislerini rivayet icâzetini de ondan aldı. Hac yaptıktan sonra Anadolu'ya geldi ve *Muğni'l-Lebib*'i Sultan Mehmed Han'a gönderdi. Sultan eseri görünce zihnindeki olumsuz kanaatler ortadan kalktı ve İznik Medresesi'ni ona verdi. Ardından Semân medreselerinin birini verdi. Medresenin bir odasında kalıyor, üzerinde abası, başında sarık ve tacıyla beş vakit namazını camide kılıyordu. Genellikle dersini bitirdikten sonra Kadızâde'nin medresesine gider, dersten sonra onu ziyaret ederdi. Ertesi gün de Kadızâde onu ziyarete gelirdi. Sultan Bayezid Han ona günlük olarak seksen dirhem maaş bağlamıştı. Ölünceye kadar Bursa'da yaşadı. Allah ruhunu şâd etsin.

et-Telhîs için yazılan *Şerhu'l-Mutavvel* e hâşiyesi vardır. Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkıf* ına, Allâme et-Teftâzânî'nin *et-Telwîh*'ine de hâşiyeleri vardır. Hepsisi de âlimlerce kabul gören, öğrenci ve hocaların elinden düşmeyen eserlerdir.

Seyyidî Çelebi diye bilinen hocam Muhyiddin Efendi, Hasan Çelebi'nin muîdi olduğu sıralarda hocada şahit olduğu hâllerden birini şöyle anlatmıştı: "Bir gün seher vakti beni çağırdı. Ben de evine gittim. Odasının kapısına vardığımda yüksek sesle bir ağlama işittim. Şaşırdım ve başına büyük bir felaket geldi zannettim. İçeri girip selâm verdim, bana oturmamı söyledi. Oturdum ve neden ağladığını sordum. Bana, 'Gecenin son çeyreğinde aklıma bir şey geldi. Kendimi tutamadım ve ağladım.' dedi. Aklına gelenin ne olduğunu sorunca, 'Üç aydır dünyalık bir kayba uğramıyorum. Oysa büyüklerden işittiğime göre, kayıp âhirete yönelirse dünyadan uzaklaşmış. Kaybımın âhirete yöneldiği korkusuyla ağladım.' dedi. Biz bu minval üzere konuşurken bir hizmetçisi üzgün bir vaziyette içeri girdi.

ثم إنه دخل مصر وكتب كتاب مغني اللبيب بتمامه، وقرأه على ذلك المغربي قراءة تحقيق وإتقان، وكتب ذلك المغربي بخطه على ظهر كتابه إجازة له في ذلك الكتاب. وقرأ هناك أيضا صحيح البخاري على بعض تلامذة ابن حجر، وحصل منه الإجازة في رواية الحديث عنه، ثم إنه حجّ وأتى بلاد الروم، وأرسل كتاب مغني اللبيب إلى السلطان محمد خان، فلما نظر فيه زال عنه تكدر خاطره عليه، فأعطاه مدرسة إزنيق، ثم أعطاه إحدى المدارس الثمان، وكان يسكن في حجرة من حجرات المدرسة، وكان يلازم الجامع في الأوقات الخمسة والعباء في ظهره والشملة والتاج على رأسه، وكان يذهب بعد الدرس إلى مدرسة قاضي زاده، ويزوره بعد درسه وفي الغد يزوره قاضي زاده، ثم عيّن له السلطان بايزيد خان كل يوم ثمانين درهما، وسكن ببروسه إلى أن مات فيها، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ.

وله حواش على شرح المطوّل للتلخيص وحواش على شرح المواقف للسيّد الشريف، وحواش على التلوّيح للعلامة التفتازاني، وكلها مقبولة عند العلماء تتداولها أيدي الطلبة والمدرسين.

ومن أحواله الشريفة ما حكاه عنه أستاذه مولانا محي الدين الشهير بسيدي چلبي، وقد كان معيدا له، قال: طلبني يوماً وقت السحر فدخلت بيته، ولما وصلت إلى باب حجرته سمعت بكاء عاليا، فتحيرت وظننت أنه أصابته مصيبة عظيمة، ثم دخلت وسلمت عليه فأمرني بالجلوس فجلست، [٣٦٢] وقلت: ما سبب بكائك هذا؟ قال: خطر ببالي في الثلاث الأخير من الليل خاطر فلم أجد بُدًا من البكاء، فسألته عن ذلك، فقال: تفكرت أنه لم يحصل لي ضرر دنويّ منذ ثلاثة أشهر، قال: وقد سمعت من الثقة أن الضرر إذا توجه إلى الآخرة يتولّى عن الدنيا، ولهذا بكييت خوفاً من توجه الضرر إلى الآخرة، وبيننا نحن في هذا الكلام إذ دخل عليه واحد من غلماناه وهو حزين،

Üzüntüsünün sebebini sorunca, ‘Filan iş için bir yere gitmemi istemiştiniz. Ben de filan katıra bindim. Ancak giderken katır yuvarlandı ve öldü.’ dedi. Hoca, ‘Allah’a şükürler olsun, başıma dünyalık bir zarar geldi. Ey uşak, bunu bana sen müjdeledin ve Allah’a şükür olarak bundan sonra Allah için özgürsün.’ dedi.”

Hasan Çelebi’nin eleştirel yönünün bir örneğini yine hocam Muhyiddin Efendi şöyle anlattı:

“Hoca, Hoca-zâde’nin benden üstün olduğunu kabul ediyorum. Ancak o, iyice inceleyip tüm ayrıntısını ortaya koymadan bir konudan diğerine geçemez. Ben ise iyice anlamayı beklemeksizin anlar anlamaz başka bir konuya geçerim. Her ne olursa olsun, o benden üstündür, derdi.” Allah kabrini aydınlık etsin ve onu en yüksek cennet odalarında uyutsun.

Hüsamzâde Muslihuddin Mustafa

Bu devrin ilmiyle amel eden, üstünlükleri ve erdemleri olan âlimlerinden biri de Muslihuddin Mustafa bin Hüsam Efendi’dir.

Merhum aslî ve fer’î yönleriyle edebiyat ve şeriat ilimlerini bilen biriydi. Hadis ve tefsir ilimlerinde de derin bilgisi vardı. İyilikseverdi. Tasavvuf ehline muhabbet besler, onlarla halvete girerdi. Tasavvufla ilgili bazı özel hâllerinden de bahsedilir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldı ve medreselerden birinde müderris oldu. Ardından Bayezid Han oğlu Sultan Bayezid Han’ın Bursa’daki medresesinde müderris olduktan sonra aynı yerde müftülük yaptı. Müftülük yaptığı sırada da vefat etti.

et-Telvîh’e hâşiyesiyle Sadrüşşerîa’nın *Şerbu’l-Vikâye* adlı eserine hâşiyesi vardır. İnşa ilminde de ileri düzeye erişmişti. İçinde kardeşleri ve arkadaşlarına yazdığı mektuplar olan bir eseri vardır. Kelimeleri açık, anlamları belîğ, şiiri akıcı ve tatlıdır.

Uzun boylu, koca sakallı, konuşkan ve şakacı bir adamdı. Alçak gönüllü, güzel ahlâk sahibi, dindar ve asil soylu biriydi. Allah yattığı yeri temiz, kabrini aydınlık etsin.

فقال له: ما سبب حزنك؟ قال: أمرتموني أن أذهب إلى مصلحة فلائية، فركبت البغلة الفلائية فسقطت البغلة وماتت، فقال المولى: الحمد لله تعالى حصل لي ضرر دنيوي، وأنت يا غلام بشرتني بهذا، فأنت حرّ لوجه الله تعالى شكرا لذلك.

ومن إنصافه رحمه الله تعالى ما حكاه المولى المذكور أنه قال: إني معترف بفضل خواجه زاده عليّ، لكنه لا يمرّ من بحث إلى بحث حتى يُتقنه ويُحقّقه، وأنا أمرّ بعدما فهمتُ المبحث قبل إتقانه، ثم قال: وعلى كل حال هو أفضل منّي. نور الله مرقده و في أعلى غرف الجنان أرقده.

المولى مصلح الدين مصطفى ابن حسام [حسام زاده]- ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى مصلح الدين مصطفى بن المولى حسام.

كان رحمه الله تعالى عالما بالعلوم الأدبية والعلوم الشرعية؛ أصولها وفروعها، وعارفا بالأحاديث والتفاسير. وكان صالحا محبا للصوفية، وكان يدخل الخلوة معهم، ويُنتقل عنه بعض الأحوال الواقعة للصوفية.

قرأ على علماء عصره، وصار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان محمد بن بايزيد خان بمدينة بروسه. ثم صار مفتيا بها، ومات وهو مفت بها.

وله حواش على التلويح وحواش على شرح الوقاية لصدر الشريعة، وكانت له يد طولى في علم الإنشاء، وله مصنّف أورد فيه رسائله إلى إخوانه وأصدقائه، وكانت ألفاظه فصيحة ومعانيه بليغة ونظمه عذبا سَلِسا.

وكان رجلا طويلا عظيم اللحية كثير الكلام والمزاح، وكان متواضعا حسن الأخلاق متدينا كريم الأعراق، [٦٣] طيب الله مضجعه ونور مهجعه.

Ehaveyn Muhyiddin Muhammed

Bu devrin ilmiyle amel eden, kıymetli ve erdemli âlimlerinden biri de Ehaveyn diye meşhur Muhyiddin Muhammed Efendi'dir.

Merhum, Anadolu âlimlerinin bazılarında dersler alarak pek çok ilimde mesafe katetti. Bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Semân medreselerinin birine geçti.

Seyyid Şerîf'in *Şerhu't-Tecrîd*'ine hâşiyesi, zındıklığın hükmüne dair *Risâle fî Ahkâmî'z-Zındık* ve *Risâle fî Şerhi'r-Rub'î'l-Müceyyeb* adlı risâleleri vardır.

Dokuzuncu yüzyılın sonlarında vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Kadıẓâde Kâsım

Bu devrin âlimlerinden biri de ilmiyle amel eden, kıymetli ve erdemli, Kadıẓâde diye bilinen Kâsım Efendi'dir. Babası Kastamonu'da kadı idi. Alçak gönüllü, fakir ve yoksulları seven, sağlam inançlı, düzgün kişilikli, her zaman ilim ve ibadetle meşgul olan bir zâttı.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hızır Bey bin Celâleddin'in hizmetine girerek onun sayesinde pek çok ilimde ilerleme kaydetti. Daha sonra Tire'de müderris oldu. Sultan Mehmed Han, Semân medreselerini yaptırdınca onu Tire Medresesi'nden bu medreselerden birine nakletti. Merhum daima ilimle meşgul olan, zeki tabiatlı, hoş karakterli, insaf sahibi ve güzel ahlâkıyla anılan biriydi.

Rahmetli babam *Şerhu'l-Mevâkıf*ı "A'râz" bahsinin başından "Cevâhir" kısmının sonuna kadar ondan okudu. Matematik ilimlerinde de bilgi sahibiydi. Bir süre sonra Bursa'ya kadı oldu. Kadılığında övgüye lâyık bir üslubu vardı. Kadılık dönemi İslâm diyarı için tarihî günler olmuştu. Bir süre sonra Semân medreselerinin birine iade edildi. Sultan Bayezid Han tahta geçince Bursa kadılığını tekrar ona verdi, fakat o kabul etmedi. Ancak Sultan'ın ısrarı üzerine istemeden kabul etmek zorunda kaldı.

المولى أخوين محيي الدين محمد - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محيي الدين محمد الشهير بأخوين.

قرأ رحمه الله تعالى على بعض علماء الروم، وحصل كثيرا من العلوم، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم انتقل إلى إحدى المدارس الثمان.

وله حواش على حاشية شرح التجريد للسيد الشريف ورسالة في أحكام الزنديق ورسالة في شرح الربع المجيب.

مات في أواخر المائة التاسعة، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرِيحَهُ.

المولى قاضي زاده قاسم - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى قاسم المشتهر بقاضي زاده. وكان أبوه قاضيا ببلدة قسطنوني، كان رحمه الله تعالى متواضعا محبًا للفقراء والمساكين صحيح القعيدة سليم النفس مشتغلا بالعلم والعبادة.

قرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل خضر بك بن جلال الدين، وحصل عنده علوما كثيرة، ثم صار مدرّسا ببلدة تيرة، ثم نقله السلطان محمد خان حين بنى المدارس الثمان من مدرسة تيره إلى إحدى المدارس المذكورة، وكان رحمه الله تعالى مشتغلا بالعلم ذكي الطبع جيد القريحة منصفًا متصفا بالأخلاق الحميدة.

قرأ عليه المولى الوالد شرح المواقف من أول قسم الأعراض إلى آخر قسم الجواهر. وكانت له معرفة بالعلوم الرياضيّة أيضا. ثم جعل قاضيا بمدينة بروسه، وكان في قضائه مرضي السيرة محمود الطريقة حتى كانت أيامه تواريخ الأيام في بلاد الإسلام. ثم أعيد إلى إحدى المدارس الثمان، ولمّا جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة أعطاه قضاء بروسه ثانيًا، فلم يقبل حتى أكرهه عليه فقبله كرها،

Bursa'da örnek bir hayat sürdü. Kadılığı sırasında, 3 Ramazan 899/1493 senesinde vefat etti. Allah kabrini aydınlık etsin.

İbn Manisa [Manisazâde]

Bu devrin ilmiyle amel eden, kıymetli ve erdemli âlimlerinden biri de
5 İbn Manisa diye bilinen Muhyiddin Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Ayasofya Medresesi müderrisi iken Molla Hüsrev'in hizmetinde bulundu. Manisazâde'nin medresedeki odası üst kattaydı.

Kandili gece boyunca seher vaktine kadar yanardı. Sultan Mehmed
10 Han sarayından o ışığı görür ama kim olduğunu bilmezdi. Bir gün Molla Hüsrev'e en iyi öğrencisinin kim olduğunu sordu. Molla Hüsrev, "Manisazâde'dir." deyince ondan sonra kimin geldiğini sordu. Bu soruya da "Manisazâde'dir." diye cevap verince, "Bunlar ayrı iki kişi midir?" diye sordu. Molla Hüsrev, "Hayır ama bin kişiye bedel bir kişidir." diye cevap verdi.
15 Sultan Mehmed Han, "Bu, filanca odada mı kalıyor?" diyerek her gece ışığı yanan odayı tarif edince Molla Hüsrev, "Evet, ışığı yanan kişi budur." dedi.

Vezir Mahmud Paşa İstanbul'daki medresesini yaptıınca Sultan Mehmed Han bu medreseyi Manisazâde'ye verdi. İlk ders gününde hocası Molla Hüsrev, Hatibzâde ve beldenin diğer âlimlerinin hazır bulunduğu bir ortamda ders verdi. Dersini tamamlayınca Molla Hüsrev, "Ben Anadolu'da iki
20 derse şahit oldum. İlki Mehmed Şah el-Fenârî'ninkiydi. İlk dersine katılmıştım. Diğeri ise katıldığım bu derstir." deyince Hatibzâde, "Şu şahitliğe bakar mısınız? İlk dersin hocası Mehmed Şah el-Fenârî, öğrencisi de Fahreddin el-Acemî Efendi iken bu dersin hocası Manisazâde, talebesi de filanca! O
25 nerede bu nerede?" dedi.

Sultan Mehmed Han Semân medreselerinin birini ona verdikten sonra onu İstanbul'a kadı yaptı. Sonra da kazaskerlik görevine getirdi.

وسار في بروسه سيرة حسنة، ومات وهو قاضٍ بها في ثالث رمضان سنة تسع وتسعين
وثمانمائة، نَوَّرَ اللهُ مرقده.

المولى ابن مغنيسا - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محي الدين الشهير
بابن مغنيسا.

٥ قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى خسرو، وهو
مدرّس بمدرسة أياصوفية، وكانت حجرة المولى المذكور ابن مغنيسا في الطبقة العليا
[٦٣ب] من المدرسة.

وكان يشتغل سراجة طول الليل إلى السحر، وكان يراه السلطان محمد خان من
دار سعاده، ولا يدري مَنْ هو، فسأل المولى خسرو يوماً عن أفاضل طلبته، قال: ابن
مغنيسا، قال: ثم مَنْ؟ قال: ابن مغنيسا، قال: هو رجلان؟ قال: لا، ولكنه واحد كألّف،
١٠ فقال له السلطان محمد خان: إنه ساكن في الحجرة الفلانّية، وعين الحجرة المذكورة،
قال: نعم، هو ذاك.

ولما بنى الوزير محمود باشا مدرسته بقسطنطينية أعطاه السلطان محمد خان
المولى ابن مغنيسا، فحضر في أول يوم من درسه أستاذه المولى خسرو والمولى
ابن الخطيب وسائر علماء البلدة، فدرس بحضرتهم. ولما ختمّ الدرس قال المولى
١٥ خسرو: إني رأيت في الروم درسين؛ أحدهما لمحمد شاه الفناريّ وحضرت أول يوم
من درسه، والآخر هذا الدرس الذي حضرناه الآن. قال ابن الخطيب: انظروا هذه
الشهادة، كان مدرّس الدرس الأول محمد شاه الفناريّ وقارئه المولى فخر الدين
العجمي، وهذا الدرس مدرّسه ابن مغنيسا وقارئه فلان، وأين هذا من ذاك؟

٢٠ ثم أعطاه السلطان محمد خان إحدى المدارس الثمان، ثم جعله قاضيا بمدينة
قسطنطينية، ثم جعله قاضيا بالعسكر.

Anlatıldığına göre, Sultan Mehmed Han Rumeli taraflarına yaptığı seyahatinden dönüş yolunda, bir gün ona Arapça bir beyit hakkındaki düşüncelerini sordu. Manisazâde, “Evde araştırdıktan sonra cevap vereyim.” deyince Sultan Mehmed Han, “Tek bir beyit için düşünmeye mi gerek duyuyorsun?” diye şaşırıldı. Manisazâde Sultan’ın bu tepkisi karşısında sus-
 5 tu. Bunun üzerine Sultan, hizmetçilerinden birine Mevlânâ Sirâceddin’i çağırmasını emretti. Sirâceddin ise o sırada dîvânda tevkî görevlisi olarak çalışıyordu. Huzura gelince Sultan aynı beyti ona sordu. O da “Beyit filan şaire ait olup filan kasidesinden ve filanca bahirdendir.” diyerek öncesi ve
 10 sonrasıyla kasidenin geriye kalan beyitlerini okudu. Ardından da anlamlarını açıkladı. Bunun üzerine Sultan Mehmed Han, Manisazâdeye dönerek, “Âlim dediğin bilgide, derinlikte ve muhakkiklikte böyle olmalı.” dedi. O gün konakladıklarında Sultan Mehmed Han onu kazaskerlik görevinden aldı ve “Hâlâ hocalık yapmaya ihtiyacı var.” diyerek Semân medreselerinin
 15 birine görevlendirdi. Uzun bir süre bu göreve devam ettikten sonra vezirlik görevine getirdi. Bu görevden de alarak günlük iki yüz dirhem maaş bağladı. Sultan Bayezid ise onu tekrar kazaskerlik görevine getirdi. Bu görevdeyken de vefat etti.

Amcam merhum Mevlânâ Kâsım şöyle anlattı: “Kazaskerliği sırasında
 20 ondan ders okuyordum. Bir Ramazan gecesi yanına gittiğimizde, ‘Sağlığım da bir sıkıntı var. Siz yemeğinizi yiyin, ben biraz uzanayım.’ dedi ve yatağına uzandı. Yemeğimizi yedikten sonra hizmetçilerinden biri, ‘Bakın, Hoca’nın görünüşü çok değişik!’ deyince bir de baktık ki Hoca ruhunu teslim etmek üzere. Hemen Yâsîn sûresini okumaya başladık. Sûrenin bitiminde Hoca
 25 ruhunu teslim etmişti.” Allah ruhunu şâd etsin.

Bir eser telif ettiği işitilmemiştir. Çünkü teliften ziyade yöneticiliğe meylliydi. Fikirleri daha çok ona yönelikti. Zekâsının ve araştırmacılığının ispatı olabilecek nitelikte, aklî ilimlere dair küçük bir risâlesini görmüştüm. Merhum babam ondan ders almıştı. Babam, onun ilmî derecesinin yüksek-
 30 liğinin şahididir. Allah’ın rahmeti üzerine olsun.

واتَّفَق أن سافر السلطان محمد خان إلى جانب روم ايلي، فسأله يوماً وهو راجع إلى قسطنطينية عن بيت عربي، فقال المولى ابن مغنيسا: أتفكر فيه بالمنزل، ثم أجيب. فقال له السلطان محمد خان: تحتاج إلى التفكر في بيت واحد؟ فسكت المولى ابن مغنيسا، وقال السلطان محمد خان لبعض خُدَّامه: احضر مولانا سراج الدين، وهو كان إذ ذاك موقَّعا للديوان العالي، فحضر فسأله عن ذلك البيت، فقال: ٥ هو للشاعر الفلاني من قصيدته الفلانية من بحر فلاني، ثم قرأ سباق البيت وسياقه، وحقَّق معنى البيت. فقال السلطان محمد خان لابن مغنيسا: ينبغي أن يكون العالم هكذا في العلم والمعرفة والتتبع. ولما نزل السلطان محمد خان في ذلك اليوم عزله عن قضاء العسكر، وأعطاه إحدى المدارس الثمان. وقال: هو [٦٤] محتاج بعدُ إلى ١٠ التدريس. ومضى على ذلك مدَّة كثيرة، ثم جعله وزيرا، ثم عزله عن الوزارة، وعيّن له كل يوم مائتي درهم، ثم جعله السلطان بايزيد خان قاضيا بالعسكر، وتُوفِّي وهو قاضٍ بالعسكر.

حكى عمِّي مولانا قاسم رحمه الله تعالى: أنه كان يقرأ عليه عند قضائه بالعسكر، قال: فحضرنا عنده في ليلة من ليالي رمضان، قال: قال: في مزاجي شيء فكلوا الطعام وأنا أرقُد ساعة، فرقد على سريريه، ولما أكلنا الطعام قال واحد من خُدَّامه: أنظروا وقد ١٥ تغيَّر حال المولى، فنظرنا فإذا هو في حالة النزع، فقرأنا عليه سورة يس، فختم هو مع ختم السورة، رَوَّح الله روحه.

ولم يُسمع له تصنيف؛ لأنَّه كان أكثر ميله إلى جانب الرياسة، وكان أكثر تفكُّره في تحصيلها. ورأيت له رسالة صغيرة ممَّا يتعلَّق بالعلوم العقلية يُفهم منه أنه ذكي ومدقق. والمولى الوالد رحمه الله تعالى كان قرأ عليه، وكان يشهد لفضله، رحمة الله ٢٠ عليه.

Ümmülveled Hüsâmeddin Hüseyin et-Tebrizî

Bu devrin kıymetli ve erdemli âlimlerinden, ilmiyle amel edenlerden biri de Ümmülveled diye meşhur olmuş Hüsâmeddin Hüseyin bin Hasan bin Hamid et-Tebrizî Efendi'dir. Fahreddin el-Acemi'nin ümmü'l-veledi olan 5 cariyesiyle evlendiği için bu lakapla anılmıştır.

Erdemli, Allah'tan sakınan, tertemiz, sadece kendisiyle meşgul olan ve halktan uzak duran bir kişiydi. Zamanının tamamını ilim ve ibadete ayırmıştı. Çok sayıda kitap okumuş, başından sonuna hepsinde düzeltmeler yapmış ve kenarlarına çok yararlı bilgiler yazmıştır.

10 Medreselerin birinde müderrislik yaptıktan sonra Sultan Mehmed Han onu Semân medreselerinin birinde görevlendirdi. Düzgün karakteri ve erdemli kişiliği dolayısıyla Sultan onu çok severdi.

Çocuklarından biri şunu anlattı: “Bazen Sultan Mehmed Han Ebû Ey-yüb el-Ensârî'yi ziyarete giderken bizim evin önünden geçirdi. O geçerken 15 babam kapının önüne çıkar, ona selâm verir ve içecek ikram ederdi. Sultan Mehmed Han da ‘Vallahi, bu içtiğim şeyi babam da onun elinden içerdi.’ diyerek şerbeti içer ve selâm vererek ayrılır giderdi. Babama son derece cömertçe bağışta bulunurdu.”

Bir rivayette şöyle anlatılır: “Sultan Mehmed Han bir keresinde cihad 20 maksadıyla yanında âlimlerle birlikte İstanbul'dan yola çıkmıştı. Arkalarından davullar çalınırken âlimlerden biri, ‘Ey iman edenler! Allah'a ve elçisine iman edin.’¹ âyetinde Allah'ın müminlere iman etmelerini emir buyurmasındaki hikmet nedir?’ diye sordu. Sultan Mehmed Han da Ümmülveled Hoca'ya, ‘Ey Acemli, bu âyetteki hikmeti izah et bakalım!’ deyince, ‘Soru- 25 nuza davullar zaten cevap veriyor.’ dedi. Bunun üzerine Sultan Mehmed Han, ‘Davullar ne diyor ki?’ diye sordu. ‘Dum, dum (devam et, devam et!) diyorlar. Allah'ın, İman edin, âyetindeki muradı da, İman üzere devam edin, demektir.’ dedi. Bu cevap Sultan'ı şaşırttı ve çok hoşuna gitti.”

1 en-Nisâ 4/136.

المولى أمّ الوَلَد حسام الدين حسين التبريزي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حسام الدين حسين بن حسن بن حامد التبريزي المشتهر بأمّ الوَلَد. إنما لُقّب بذلك؛ لأنّه تزوّج أمّ وُلد المولى فخر الدين العجمي.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا تقيا نقيا مشغلا بنفسه منقطعا عن الخلائق، وكان يصرف أوقاته في العلم والعبادة؛ وقد طالع كثيرا من الكتب، وصحّحها من أولها إلى آخرها، وكتب الفوائد المتعلقة بها في حواشيها.

وصار مدرّسا في بعض المدارس، ثم أعطاه السلطان محمد خان إحدى المدارس الثمان، وكان يحبه لسلامة فطرته وصلاح نفسه.

حكى لي بعض أولاده: أنه ربما يمر السلطان محمد خان قدام بيتنا ذاهبا إلى زيارة أبي أيوب الأنصاري، رضي الله عنه، ويخرج أبي إلى الباب، ويسلم عليه، ويقدم إليه شربة، ويقول السلطان محمد خان: والله أشرب هذه الشربة وتناولها والدي بيده، فيشرب منها ثم يسلم عليه ويذهب، وكان يُحسن إليه إحسانا عظيما.

رُوي أن السلطان محمد خان خرج من قسطنطينية لأجل الجهاد، والعلماء معه، والطبول تضرب خلفه، [٦٤] قال بعض العلماء: ما الحكمة في أمر المؤمنين بالإيمان في قوله تعالى ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾؟ فقال السلطان محمد خان للمولى المذكور: أيها العجمي بين الحكمة فيه! قال: يجيب عنها هذه الطبول، فقال السلطان محمد خان: ما هو قال الطبول؟ تقول دُم دُم، والمراد بقوله تعالى ﴿آمِنُوا...﴾ دوموا على الإيمان، فأعجب السلطان محمد خان هذا الكلام واستحسنه.

Bu üstünlüklerine rağmen dünyalık işlerinde çok dalgındı. Hatta yol gösteren biri olmasa Semân medresesindeki dersliğini bulamaz hâldeydi. Merhum babam şöyle anlattı: “Bir gün Semân medreselerinin birinde Arap Muhyiddin Efendi’nin yanında ders okuyorduk. Hocaefendi ayağa kalktı.
5 Bir de baktık ki, Ümmülveled Hoca içeri girdi. Girdiği dersliğin kendi dersliği olmadığını anlayınca da hemen geri döndü. Arap Muhyiddin Hoca bu duruma çok güldü ve ‘Galiba Hoca’nın rehberi yanında yok, bu yüzden de derslikleri karıştırdı.’ dedi.”

Anlatıldığına göre, bir gün Sultan Mehmed Han Hoca’nın elini öpmek için gitti. Elini öptükten sonra “Efendim, bu elinle nereyi işaret ettin?” diye sordu. O da Ayasofya Medresesi’ni işaret ettiğini söyledi. Ayasofya kelimesi Yunanca olup medresenin bulunduğu yerin adıdır. Aynı şekilde “aya” kelimesi de Türkçede avuç içi demektir. Bu sözlerden hoşlanan Sultan Mehmed Han bu medreseyi ona verdi.

15 Oldukça fazla kitabı vardı. Zira maaşından arta kalanla kitap satın alır ve sürekli onları incelerdi. Bütün zamanını buna harcardı. Allah mezarını aydınlık etsin. Cennet bahçelerinde uyutsun.

İbnü'l-Muarrif [Muarrifzâde]

Bu devrin kıymetli ve erdemli âlimlerinden ilmiyle amel edenlerden biri de Muarrifzâde diye meşhur olmuş Hocaefendi’dir. Allah kabrini aydınlık etsin.

Merhum, Balıkesir vilâyetinden olup devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hızır Bey bin Celâleddin’in hizmetine girdi. Medreselerin birinde müderrislik yaptıktan sonra Sultan Bayezid Han’ın hocalığına getirildi.
25 Bayezid’in nezdinde son derece kıymetliydi. Sultan tarafından çok sevildi. Hatta bir keresinde, “Muarrifzâde ile arkadaşlığım olmasaydı inancımı düzeltmezdim.” bile demiştir. Her zaman onu över ve bol bol ikramda bulunurdu. Muarrifzâde ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetse de ölünceye kadar Bayezid Han onunla sohbet etmeyi terk etmedi. Allah kabrini aydınlık etsin.
30

ومع هذا الفضل كان يغلب عليه الغفلة في أمور الدنيا، حتى إنه كان لا يهتدي إلى مدرسته من المدارس الثمان، لو لم يوجد من يدّله عليها. حكى المولى الوالد رحمه الله تعالى: كنّا نقرأ يوماً عند المولى علاء الدين العربيّ في إحدى المدارس المذكورة^١، فقام المولى في أثناء الدرس، فنظرنا فإذا المولى المذكور قد دخل موضع الدرس، ولمّا عرف أنه غير مدرسته، رجع فضحك المولى العربيّ، وقال: لم يوجد دليل المولى عنده، ولهذا اشتبهت عليه مدرسته.

رُوي أنه ذهب يوماً إلى السلطان محمد خان يريد أن يقبل يده فناوله كَفَّهُ، وقال: أيها المولى إلى أي شيء أشرت بهذا؟ قال: إلى مدرسة آياصوفيا. وآياصوفيا في اللّغة اليونانيّة اسم لذلك الموضع الذي كانت فيه المدرسة المذكورة، وكذلك آيا اسم لراحة اليد في اللّغة التركيّة، فاستحسن السلطان محمد خان هذا الكلام، وأعطاه تلك المدرسة.

وكان كتبه كثيرة غاية الكثرة، لأنّه كان يشتري بكل ما فضل من معاشه الكتب، ولا يزال يطالعها، ويصرف أوقاته فيها، نور الله مرقده، وفي فراديس الجنان أرقده.

المولى ابن المعرف - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى المشهور بابن معرف، نور الله مرقده.

كان رحمه الله تعالى من ولاية باليكسري، قرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى حضربك بن جلال الدين، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار معلما للسلطان بايزيد خان، ونال عنده القبول التام، وأحبه محبة عظيمة. يُروى أنه قال في حقّه لولا صحبتي معه لما صحّحت عقيدتي، وكان يشي عليه^٢ ثناء جميلا ويكرمه إكراما عظيما، وقد عمي في أواخر عمره، وما ترك السلطان بايزيد خان صحبتته [٦٥]

إلى أن توفي، نور الله مضجعه.

١ ن، ط: الثمان.

٢ ن: -عليه.

Yaraluca Muhyiddin Mehmed

Bu devrin kıymetli ve erdemli âlimlerinden biri olan Muhyiddin Mehmed Efendi, Yaraluca diye meşhur olmuştur. Yaralananlara verilen bu lakap, gençlik çağlarında arkadaşlarıyla dövüşürken yaralandığı için ona takılmıştır.

5 Birkaç âlimden ders aldıktan sonra medreselerden birinde müderris oldu. Ardından Edirne ve Bursa şehirlerinde kadı oldu. Kadılık esnasındaki hâl ve tavırları hoş olmadığından bu görevden alındı. Daha sonra da Sultan Bayezid'in hocası oldu. Aralarında geçen bir olay üzerine, Sultan onu bu görevden aldı ve ikinci defa Edirne kadılığı görevini verdi. Bir süre sonra bu
10 görevden de azletti ve günlük iki yüz dirhem maaş bağladı. Ölünceye kadar da böyle yaşadı. Allah rahmet etsin. Allâme et-Teftâzânî'nin *Şerhu'l-Akâid* isimli eserine hâşiyesi vardır.

Bahâeddin bin Hacı Bayram

Bu devrin ilmiyle amel eden, kıymetli ve erdemli âlimlerinden biri de
15 Allah'ı hakkıyla bilen, hak yolunda maksadına erişmiş, mükemmel yol gösterici, Allah'ın lutfu, âriflerin kutbu, tarikat yolunda gidenlerin rehberi, yok olanların kurtarıcısı, Allah'ın inananlar arasındaki bereket vesilesi Bahâeddin bin Şeyh Hacı Bayram Efendi'dir. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Merhum ilim sahibi, erdemli, keskin zekâlı ve güçlü karakterli biriydi.
20 Zamanını ilim ve ibadete ayırmıştı. Devrinin âlimleriyle çalıştıktan sonra Hocazâde'nin hizmetine girerek onun muîdi oldu. Balıkesir Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra Bursa'daki Gazi Murad Han oğlu Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Sultan Mehmed Han, onu Semân medreselerinin birinde görevlendirdikten bir süre sonra Bayezid Medresesi'ne nakletti. Yerine de kazaskerlikten azlettiği Manisazâde'yi atadı. Bunun üzerine Bahâeddin Efendi müderrisliği bırakıp insanlardan uzaklaştı ve Balıkesir kasabasına yerleşti. Sultan Bayezid Han Edirne'deki medresesini yaptıınca, Bahaeddin Efendi'yi orada görevlendirdi. 895/1489 senesinde
25 ölünceye kadar orada müderrisliğe devam etti. Ölüm tarihiyle ilgili şu beyit söylenmiştir:
30

المولى يرالوجه محيي الدين محمد - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محي الدين محمد المشتهر بيراالوجه، إنما لُقّب بذلك لأنه كان في عنفوان شبابه يحارب مع أقرانه، فأصابته جراحة، واللقب المذكور إنما يطلق على من أصابته جراحة.

قرأ على بعض العلماء، وصار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار قاضيا بمدينة ادرنه وبروسه، ولكن لم يكن له سيرة حسنة في قضائه فغزل عن ذلك، ثم صار معلما للسلطان بايزيد خان، ثم عزله عن ذلك لأمر جرى بينهما، وأعطاه قضاء مدينة أدرنة ثانيًا، ثم عزله عن ذلك، وعيّن له كل يوم مائتي درهم، وعاش على ذلك إلى أن توفي، رحمه الله تعالى. وله حواش على شرح العقائد للعلامة التفتازاني.

المولى بهاء الدين بن الحاجي بيرام - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى بهاء الدين بن الشيخ العارف بالله، الواصل في طريق الحق إلى غاية متمناه، المرشد الكامل، لطف الله من خلفاء قطب العارفين مرشد السالكين ومنقذ الهالكين، بركة الله بين المسلمين الشيخ الحاجي بيرام قدّس الله سره العزيز.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا شديد الذكاء قويّ الطبع. قسم أوقاته بين العلم والعبادة، واشتغل على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى خواجه زاده، وصار معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة باليكسري، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بن مراد خان الغازي بمدينة بروسه، ثم أعطاه السلطان محمد خان إحدى المدارس الثمان، ثم نقله إلى المدرسة المذكورة، ونصب مكانه المولى ابن مغنيسا حين عزله عن قضاء العسكر، ثم ترك المولى المذكور التدريس، واعتزل عن الناس، وتمكن في قسبة باليكسري، ولما بنى السلطان بايزيد خان مدرسته الكائنة بادرنه أعطاه إلى المولى المذكور، وصار مدرّسا بها إلى أن توفي في سنة خمس وتسعين وثمانمائة، وقيل في تاريخه:

Asrının erdemlisi Bahâeddin'i kaybettik
Tarihi için de "Rabbim ona rahmet etsin" dedik

Anlatıldığına göre, bir gün Edirne'de karşılaştığı meczup bir adam ona, "Efendi, işlerini düzene koy. Zira yolculuk vakti geldi." deyince hemen eve gidip vasiyetini hazırladı. Yedi gün hasta yattıktan sonra da âhiret âlemine göçtü.

Merhum babam ondan ders almıştı. Üstünlüklerine, düşüncesinin düzgünlüğüne, zekâsının keskinliğine ve güçlü karakterine şahit olduğunu söyler ve şöyle derdi: "Çok kısa bir sürede çok miktarda bilgiyi edinebilirdi. Küçükliğünde Hacı Bayram Velî'nin tacını giydi, ölünceye kadar da terk etmedi." Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Sirâceddin Efendi

Bu devrin kıymetli ve erdemli, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Sirâceddin Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hocasâde'nin hizmetine girdi. Sonra medreselerden birinde müderris oldu. Ardından Sultan Mehmed Han onu Semân medreselerinin birine görevlendirdi. Orada müderrislik yaptığı sırada, Sultan medreselerden birini, Sirâceddin Efendi'nin daha evvel ders aldığı Kastallânî Efendi'ye verdi. Sirâceddin Efendi medresesine gider, dersini verirdi. Bu arada da Kastallânî'nin medreseden çıkışını gözetlemesi için bir adam tutmuştu. Adam Kastallânî'nin medreseden çıktığını haber verdiğinde, Hoca'nın bineğini tutmak için o da medreseden çıkardı. Hoca ona bunu yasaklamış olmasına rağmen Hoca'yı selâmladıktan sonra kendi dersine döner ve dersini tamamlardı. Kastallânî medreseden ayrılana kadar ona bu saygıyı hep gösterirdi.

Merhum bütün ilim dallarının ana problemlerine vâkıftı. Hocasâde onun hakkında okuduğu veya mütalaa ettiği hiçbir şeyi unutmadığını hatta ilimlerin az bilinen konularında bile böyle olduğunu söyleyerek bu yönüne vurgu yapmıştı. Arap kasidelerini ezberlemede oldukça yetenekliydi. Hatta Arapça şiir yazacak kadar Arapçaya hâkimdi. Nitekim yukarıda, Hocasâde hakkında yazdığı şiirden bahsetmiştik.

فقدنا بهاء الدين فاضلَ عصره فقلنا لتاريخ ترخّم له ربّي

رُوي أنه لقيه يومًا بادرنه رجل مجذوب، وقال: أيها المولى، تدارك أمرك وقد آن وقت الرحيل، فأتى بيته وذكر وصيته، ومرض سبعة أيّام، ثم انتقل إلى الدارِ الآخرة. [٦٥ب]

٥ وقد قرأ المولى الوالد رحمه الله تعالى وكان يشهد لفضله وسلامة عقله وشدة ذكائه وقوة طبعه، وقال: كان يحصّل العلم الكثير في زمان يسير، وكان قد لبس تاج الشيخ الحاج بيرام في صغره، فلم يتركه إلى أن مات، رُوّح الله روحه ونور ضريحه. المولى سراج الدين - ومنهم العالم العامل والفاضل والكامل المولى سراج الدين، رحمه الله تعالى.

١٠ قرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى خواجه زاده، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم أعطاه السلطان محمد خان إحدى المدارس الثمان. وحين كان مدرّسا بها أعطى السلطان محمد خان واحدة منها للمولى القسطلانيّ، وكان المولى سراج الدين قرأ عليه في سوابق الأيّام. وكان يدخل مدرسته ويدرس بها، وعين شخصا يترصد خروج المولى القسطلانيّ من المدرسة، فحين أخبر هو بذلك يترك ١٥ الدرس، ويخرج من المدرسة ليأخذ بركاب المولى القسطلانيّ، وكان هو يمنعه عن ذلك، ثم يسلم عليه، ثم يرجع إلى درسه فيتمّه، ولم يزل يُراعي ذلك الأدب إلى أن انتقل المولى القسطلانيّ عن تلك المدرسة.

وكان رحمه الله تعالى حافظًا لمسائل جميع العلوم، حتى شهد المولى خواجه زاده بأن كلّ ما قرأه أو طالعه ما غاب عن خاطره حتى في العلوم الغربية، وكان ماهرا في حفظ ٢٠ قصائد العرب، وكان قادراً على النظم بالعربيّ، وقد ذكرنا نظمه في حق المولى خواجه زاده،

Kitap telif etme konusundaki becerisi dolayısıyla Sultan Mehmed Han onu *Dîvân-ı Âlî*'de tevki görevine getirdi. Sultan Mehmed Han'ın, Sirâceddin Efendi'nin Arap kasidesi konusundaki üstünlüğü nedeniyle Manisazâde'yi görevden aldığından da yukarıda bahsetmiştik.

- 5 Henüz genç yaşta vefat etti. Ölümü âlimler için bir felaket oldu. Merhum babam, Hocasâde'nin rüyasında kendi elinin kesildiğini gördüğünü, çok geçmeden de Sirâceddin Efendi'nin öldüğünü duyduğundan bahsetmiştir. Ölümü bu rüyanın yorumu olmuştur. Allah ruhunu şâd etsin.

İbn Küpeli

- 10 Bu devrin kıymetli âlimlerinden biri de İbn Küpeli diye bilinen Muhyiddin Mehmed Efendi'dir.

Merhum devrinin âlimlerinden dersler aldı ve üstün meziyetleriyle meşhur oldu. Sultan Mehmed Han tarafından kazaskerlik görevine getirilinceye kadar çeşitli görevlerde bulundu. Karaman vilâyetinin fethi konusundaki 15 geri duruşu sebebiyle görevden alındı. Bu hadise, 872 yılında gerçekleşti. Aynı gün Vezir Mahmud Paşa da görevden alınmıştı.

İki kız kardeşi vardı; birini kıymetli âlim Sinan Paşa ile evlendirdi. Ondan Mehmed Çelebi adında bir oğlu dünyaya geldi. İstanbul'daki Vezir Mahmud Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Birkaç yerde kadılık yaptıktan 20 sonra emekli oldu fakat genç yaşta vefat etti. Diğer kız kardeşini ise Kemalpaşazâde Süleyman Çelebi ile evlendirdi. Onun da Ahmed Şah isminde bir oğlu oldu. O da Kemalpaşazâde diye meşhur olmuş kıymetli âlimdir.

Mevlânâ Vildan Efendi

- 25 Bu devrin kıymetli ve erdemli, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Vildan Efendi diye bilinen Muhyiddin Mehmed bin Beylik Efendi'dir.

وجعله السلطان محمد خان موقِّعا بالديوان العالي لمهارته في إنشاء الكتب، وقد مرَّ أن السلطان محمد خان عزل المولى ابن مغنيسا لغلبة المولى سراج الدين عليه في معرفة القصائد العربيَّة.

وَتُوْفِّيَ رحمه الله تعالى في عنفوان شبابه، وكان موته مصيبة للعلماء. وحكى المولى الوالد رحمه الله تعالى عن المولى خواجه زاده أنَّه رأى في المنام أنَّه قُطِعَ يده، قال: قال ولم يمرَّ عليه زمان كثير إلا وسمعت خبر وفاة المولى سراج الدين، وكان موته تعبيرا للرؤيا المذكورة، رَوَّحَ اللهُ روحه.

المولى ابن كپلو - ومنهم العالم [٦٦] الفاضل المولى محي الدين محمد^١ الشهير بابن كپلو.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، واشتهر بالفضل في زمانه، ثم تولى بعض المناصب حتى جعله السلطان محمد خان قاضيا بالعسكر المنصور، ثم عزله بعد قفوله من فتح بلاد قره مان، وذلك في سنة اثنتين وسبعين وثمانمائة، وعزل في ذلك [اليوم]^٢ الوزير محمود ياشا.

وكان له أختان تزوّج إحداهما المولى العالم الفاضل سنان پاشا ووُلِدَ له منها ولدٌ اسمه محمد چلبی. وصار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود باشا بمدينة قسطنطينية. ثم صار قاضيا ببعض البلاد، ثم تقاعد عن المناصب، وتُوْفِّيَ وهو شاب. وتزوّج أحدهما سليمان چلبی بن كمال پاشا، ووُلِدَ له منها ولدٌ اسمه أحمد شاه، وهو المولى العالم الفاضل المشتهر في الآفاق بابن كمال پاشا، رَوَّحَ اللهُ أرواحهم.

مولانا وُلِدَان - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محي الدين محمد بن بکک الشهیر بمولانا وُلِدَان.

١ ط: - محمد.
٢ أ، ن، ط: - اليوم.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Gelibolu kadısı oldu. Vezir Mahmud Paşa'nın onda gördüğü asalet sebebiyle Sultan Mehmed Han'ın yanında ondan övgüyle söz edince Sultan onu İstanbul'a çağırdı. İstanbul'a geldiği sıralarda, Kazasker'in görevini yerine getirmesine engel bir hastalığa yakalanması sebebiyle ona vekâleten Vildan Efendi'yi kazaskerlik görevine getirdiler. Bir ara bazı işleri arz etmek için Sultan'ın huzuruna çıktığında, Sultan ondaki edep, zekâ ve güçlü basireti görünce babası Sultan Murad Han'ın Bursa'da yaptırdığı medreseyi ona verdi. Ardından oraya kadı yaptı. Daha sonra da kazaskerlik görevine getirdi. Bir süre sonra da görevden aldı. Sultan Bayezid Han tahta geçince onu tekrar Anadolu kazaskeri yaptı. Ölene kadar bu görevde kaldı.

Kadılık görevi sırasında örnek bir hayatı ve övgüye lâyık bir üslûbu vardı. Eleştirel bakışı ve etkili sezgileri sayesinde doğruyla yanlış biribirinden ayırt ederdi. Allah ruhunu şâd etsin, kabrini aydınlatsın.

Anlatıldığına göre, Sultan'ın gulamlarından birinin Edirne'de bir yolsuzluğu olmuştu. Edirne mahkemesinin nâibi bir hizmetçi göndermek suretiyle gulamın bu işi yapmasını engellemek istedi. Ancak görevli onu engelleyemeyince nâib öfkelenerek bizzat kendisi yapmak istedi. Fakat bu gulam nâibi fena hâlde dövdü. Sultan Mehmed Han bu olayı işitince şeriat nâibini aşağıladığı için gulamın öldürülmesi emrini verdi. Vezirler araya girse de hiçbirinin ricasını kabul etmedi. Bunun üzerine onlar da durumu düzeltmesi için Vildan Efendi'yi araya koydular. Sultan, Vildan Efendi'nin konuyla ilgi ricasını da geri çevirince Vildan Efendi, mahkeme heyetinde olan Nâib'in öfke ile kazâ meclisini terk etmesinden dolayı kazâ yetkisini yitirdiğini, bu nedenle de darp esnasında kadı olmadığını, bu hâlde kişinin öldürülmesini gerektiren "şeriatın aşağılanması" suçunun sabit olamayacağını söyledi. Sultan bu yorum karşısında susakaldı.

Gulam İstanbul'a geldiğinde, vezirler minnetini ifade etmek üzere elini öpmesi için onu Sultan Mehmed Han'ın makamına götürdüler. Sultan Mehmed Han ise büyükçe bir sopa getirterek onu öyle ağır dövdü ki

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره. ثم صار قاضيا بمدينة كليبولي. ولمّا رأى فيه الوزير محمود پاشا آثار النجابة مدحه عند السلطان محمد خان فدعاه إلى قسطنطينية، فلمّا أتى إليها مرض قاضي العسكر وقتئذ مرضا عاقه^٥ عن الخدمة، فجعلا المولى المذكور نائبا عنه لمصلحة قضاء العسكر. ودخل على السلطان محمد خان مدّة لعرض القضايا، ولمّا رأى السلطان محمد خان أدبه وذكاءه وقوّة بصيرته أعطاه مدرسة والده السلطان مراد خان بمدينة بروسه. ثم جعله قاضيا بها، ثم جعله قاضيا بالعسكر، ثم عزله عن ذلك. ولمّا جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة جعله قاضيا بالعسكر المنصور أيضا في ولاية أناتولي، ثم توفي.

وكان مرضي السيرة محمود الطريقة في قضائه، وكان فارقا بين الحق والباطل ببصيرته الناقدة وحده الصائب، روح الله روحه ونور ضريحه. ١٠

واتفق في أيام قضائه بالعسكر أن واحداً من غلمان السلطان ظهر منه بعض الفساد بمدينة أدرنة، فمنعه عنه نائب المحكمة بأدرنة بإرسال بعض الخُدّام، فلم يمتنع فغضب النائب، فركب إليه بنفسه، وقصد منعه عنه فضرب هو النائب ضربا شديدا. فلمّا سمع السلطان محمد خان هذه الحادثة أمر بقتل ذلك الغلام لتحقيره نائب الشريعة، فشفع له الوزراء ولم يقبل شفاعتهم حتى التمسوا من المولى المذكور أن يصلح هذا الأمر، فعرضه على السلطان فرد السلطان كلامه، وقال المولى المذكور: إن النائب [٣٦٦] لقيامه عن مجلس القضاء بسبب الغضب سقط عن رتبة القضاء، فلم يكن هو عند الضرب قاضيا، فلم يلزم تحقير الشرع حتى يحلّ قتله، فسكت السلطان محمد خان.

ثم جاء الغلام إلى قسطنطينية فأتى به الوزراء إلى السلطان محمد خان ليقبل يده شكرا للعفو عنه. فأحضر السلطان محمد خان عصا كبيرة فضربه بها بنفسه ضربا شديدا ٢٠

gulam dört ay yattı. Uygulanan yoğun bir tedavi sonucunda ancak iyileşebildi. Bu gulam, bir zaman sonra Sultan Bayezid Han'ın veziri oldu. Adı da Dâvûd Paşa'ydı. Sultan Mehmed Han'a her zaman dua eder ve "Bu olgunluğa onun dayağı sayesinde eriştim." derdi.

5 **Ahmed Paşa bin Veliyyüddin**

Bu devrin erdemli ve kıymetli âlimlerinden biri de Ahmed Paşa bin Seyyid Veliyyüddin el-Hüseynî'dir. Allah kabirlerini aydınlık etsin ve onları cennet bahçelerinde uyutsun.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler alarak ilim tahsilinde üstün başarı seviyesine yükseldi. Bursa Sultan Murad Han Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra Edirne Kadısı oldu. Sultan Mehmed Han onu kazaskerlik görevine getirdikten sonra kendi hocası yaptı ve onunla dâimî bir dostluk kurdu.

Hoşsohbet, şakacı ve güçlü ifadeleri olan biriydi. Şiire de çok yatkınlığı vardı. Şiirlerinin çoğu Türkçeydi. Şiirlerinde fesahati belâgatine üstündü. Sultan Mehmed Han onu vezirlik makamına getirecek kadar severdi. Aralarında geçen bir hadise sebebiyle vezirlik görevinden aldı; Tire, Ankara ve Bursa gibi şehirlere emîr olarak görevlendirdi.

Bursa beyliği sırasında, 902 yılında vefat etti ve oraya gömüldü. Bursa'da bir medrese ve kabri üzerinde inşa edilmiş bir türbe vardır. Türbesinin kapısında ise ölüm tarihi yazılıdır. Tarih, Bursa kadılığı nâibi İbn Eflâtun Mehmed Efendi'ye aittir. Beyitler şöyledir:

Bu, Rahmân'ın övülecek saydığı kişinin ışık saçan bir kandilidir
Teşbih ettiği yüce zâta hasret çekerken, bu dünyanın pisliklerinden
25 kurtuldu
Cebrail onun gidiş tarihi için
"Cennetlerde ruhunun sığınağı vardır" dedi

حتى مرض الغلام أربعة أشهر فعالجوه فبريء، ثم صار ذلك الغلام وزيرا للسلطان بايزيد خان، واسمه داود پاشا، وكان يدعو للسلطان محمد خان ويقول: إن رُشدي هذا ما حصل إلا من ضربه.

المولى أحمد پاشا بن ولي الدين - ومنهم العالم الفاضل والسيد الكامل المولى أحمد پاشا بن المولى ولي الدين الحسيني، نور الله مرقدهما وفي فراديس الجنان أرقدهما.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وحصل من الفضل جانبا عظيما. ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد خان بمدينة بروسه. ثم صار قاضيا بأدرنة، ثم جعله السلطان محمد خان قاضيا بالعسكر، ثم جعله معلما لنفسه، وصاحب معه مصاحبة دائمة.

وكان لذيذ الصحبة كثير النادرة صعب البداهة، وكان مائلا إلى جانب الشعر، وأكثر من الشعر بالتركية، وغلب في شعره فصاحته على بلاغته. وقد مال إليه السلطان محمد خان ميلا عظيما حتى استوزره، ثم عزله عن الوزارة لأمر جرى بينهما، وجعله أميراً على بعض البلاد مثل تيره وأنقره و بروسه.

ومات وهو أمير بروسه في سنة اثنتين وتسعمائة ودُفِنَ بها، وله فيها مدرسة وقبة مبنية على قبره، وقد كتب على باب قبته تاريخ وفاته، والتاريخ لمحمد بن أفلاطون نائب المحكمة الشريفة بروسه، وهو هذه الأبيات:

هذه مشكوة أنوارٍ لمن عدّه الرحمن من ممدوحه

فرّ من أدناسٍ تلك الدار إذ كان مشتاقا إلى سبّوحه

قال روح القدس في تاريخه إن في الجنات مأوى روحه

٥

١٠

١٥

٢٠

Şerîf soyundan gelen, değeri yüksek, yüce gönüllü, fedakâr tabiatlı ve cömert gönüllü bir adamdı. Evlenmediği için ardında zürriyeti kalmadı. Evlenmemesi sebebiyle bazıları onu oğlancılığa meyletmekle suçlamıştır. Lakin rahmetli babamın, hocası Hocazâde'den naklen anlattığına göre; bir gün Edirne şehrinin çevresinde binekleriyle birlikte gezintiye çıkmışlardı. Sohbet ederlerken Ahmed Paşa'nın kadınla cinsel ilişkinin tadına dair yaptığı yorumu sorarak, "Bunu pek çok kişiye sordum. Lakin hiçbiri tarif edemedi. Sen üstün nitelikli bir adamsın. Belki sen tarif edebilirsin." dedi. Ben, "O sadece hissedilebilir, asla tarif edilemez bir şeydir." dedim. Verdiğim cevaptan hoşlanmadı. Bunun üzerine ben, "Balın tadını tarif et o vakit." dedim. "O da ancak tadınca anlaşılır." diye cevap verince ben, "İşte cima da öyledir, tadarak anlaşılır." dedim. Merhum babam, Hocazâde'nin, "O an iktidarsızlığı olduğunu anladım." dediğini aktardı.

Merhum Arapça şiir de yazardı. Yukarıda sözü edilen Hızır Bey Efendi'nin kasidesine nazîre olarak yazdığı kaside şöyledir:

Nazar oklarıyla kalbimi vuran
 Kurtuluşum imkânsız
 Canım ve hayatım her dâim sana fedadır
 Ölümümden önce
 Gözümün nuru, kapını süsledim
 Yaşlarla kitap gibi
 Divitimi ve mürekkebimi aşkıma şahit tuttum
 Gözyaşlarıma sor
 Miske döndüğünden beri yanağın karanlığın örtüsüdür
 Ey, Harem ceylânı!
 Çin'de yaktı ceylânların kalplerini
 Hasret ateşleri
 Ne çok yakarsın içimi, ağzında ise cennet suyu
 Ondan içen
 Kaynağı hayat suyumdur diye Hızır'a bahseder
 Karanlıklarda değil
 Ahmed'in karanlık gecede şakaklarından
 Kelimeler süzüldü
 Melteminden davet miskiyle eser
 Seher müjdeleri

كان رحمه الله تعالى شريف النسب رفيع القدر عالى الهمة كريم [٦٧] الطبع سخي النفس، ولم يبق له عقب لأنه لم يتزوج أصلاً، وقد اتهمه لذلك بعض الناس بالميل إلى الغلمان، إلا أن المولى الوالد رحمه الله تعالى حكى عن أستاذه المولى خواجه زاده أنه ركب معه في بلدة أدرنة، وكانا يطوفان حولها، ويتحدثان فسأل في أثناء الكلام عن لذة الجماع، وقال: إني سألت عنها كثيرا من الناس، ولم يقدرُوا على وصفها لكنك عالم فاضل تقدر على التعبير عنها، قال: قلت إنها تدرك ولا يمكن وصفها، فأكرر هذا الكلام، قال: قلت له بين لي لذة العسل، قال: هي لا تدرك إلا بالذوق، قال: قلت وكذلك هذه! قال المولى الوالد رحمه الله تعالى قال المولى خواجه زاده وعند ذلك تحققت أن به غنة.

١٠ وكان رحمه الله تعالى ينظم بالعريية، ومن نظمه قصيدته التي جعلها نظيرة لقصيدة المولى خضر بك الماز ذكرها وهي هذه:

يا رامِي قلبي بسهام اللحظات	هيهات نجاتي
ما زلتُ فداءً لك روحي وحياتي	من قبل مماتي
نَمَقْتُ إلى بابك يا قرة عيني	بالدمع كتابا
أشهدتُ على الوجد مدادي ودواتي	سَلْ من عَبْراتي
جلبابُ دُجا صُدغك مذ أصبح مسكا	يا ظبي حريم
قد أحرقتُ في الصين قلوب الظبيات	نار الحسرات
كم تُحرق أحشاي وفي فيك زلال	والشارب منه
يَحكي خَصْرًا مورده ماء حياتي	لا في الظلمات
من أحمدَ في ليلة أصداع ملاح	لاحت كلمات
من نَسَمَتِها فاح بمسك الدعوات	جَيْبُ العَدوات

Bir yazışmasında, soyunun üstünlüğünü ifade ettiği şu beyti başlık yaptığını görmüştüm:

Nefesim gibi huzurdur

Dedem ve efendim olan Allah'ın Elçisi'ni övmek için söylediğim sözler

5 Allah ruhunu şâd etsin, cennetlerin en yükseklerindeki mertebesini yüceltsin.

İbrâhim Paşa

Bu devrin erdemli ve kıymetli, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de İbrâhim bin Halil bin İbrâhim bin Halil Efendi'dir. Allah ruhunu şâd etsin.

10 Osmanlı Devleti'nin ilk kazaskeri olan büyük dedesi Halil Efendi'den daha önce bahsetmiştik. Babası Halil Paşa ise Sultan Murad Han'ın veziriydi. Sultan Mehmed Han tahta geçtiğinde, İstanbul'un fethinden sonra onu hapse attı. Gerekli gördüğü için bütün mallarına da el koydu. Hapisteyken vefat etti.

15 Merhum İbrâhim Paşa, Edirne kadısı iken Sultan onu görevden aldı fakat maaş bağlamadı. Bu yüzden insanlar arasında da değersizleşti. Bazı âlimlerin öğrencisi olmak istese de Sultan'dan korkularından kabul etmediler. Zamanla durum değişti ve nihayet Bursa'daki Sultan Murad Han oğlu Sultan Bayezid Han imaretine müteveli oldu. Bursa kadısıyken Kirmastî Efendi onu teftişe gitmişti. Aralarında bir hesap yüzünden tartışma çıktı. O kadar canını sıktı ki ona ağır hakaretler etti. O da onu Sultan'a arz etti. Sultan da onu mütevellilik görevinden aldı. Bir süre sonra da en düşük makam sayılan Bursa muhtesipliği görevine getirdi. Bineğini kendisi eğeri-
liyordu. Bu durumu iyice ağına gittiği bir gün, her şeyi terk etti ve Şeyh
20 Hacı Halîfe'nin hizmetine, müridleriyle aynı yola girdi. Fakirlik elbisesini
25 giyip onların kisvesine büründü.

وقد رأيت في بعض مكاتباته أنه أورد في عنوانه بيتا أشار فيه إلى شرف نسبه وهو هذا:

سلامٌ كأنفاسي إذا كنتُ ناطقا بمدح رسول الله جدِّي وسيدي

روحَ الله روحه وزاد في أعلى الجنان فتوحه.

٥ [المولى إبراهيم پاشا] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى إبراهيم بن خليل بن إبراهيم بن خليل، روح الله أرواحهم.

وقد مرَّ ذكر جده الأعلى خليل^١ بأنه أول قاضٍ بالعسكر في الدولة العثمانية. وأما والده خليل پاشا فهو كان وزيرا للسلطان مراد خان، ولما جلس السلطان محمد خان على سرير السلطنة حبسه بعد فتح قسطنطينية، وأخذ جميع أمواله لأمر أوجب ذلك، ومات هو محبوسا. ١٠

وكان المرحوم إبراهيم پاشا قاضيا بأدرنة وقتئذ فعزله عن القضاء، ولم يُعين له شيئا، وصار مُهاننا بين الناس حتى قصد أن يكون من طلبة بعض العلماء، فلم يقبلوه خوفاً من السلطان محمد خان، ثم تحولت [٢٦٧] به الأحوال حتى صار متولياً على عمارة السلطان بايزيد بن مراد خان بمدينة بروسه، وفتشه المولى الكرامستي، وقد كان قاضيا بروسه، وناقشه في الحساب كل المناقشة حتى أضجره وأغلظ عليه في الكلام، فعرضه على السلطان وعزله السلطان عن التولية المذكورة، ثم آل به الحال إلى أن تولّى منصب الاحتساب بمدينة بروسه، وهو من أدون المناصب عند الناس. وكان يُسرج دابته بنفسه. فيوماً من الأيام حزن على حاله اشتدَّ الحزن فترك الكل، وذهب إلى خدمة الشيخ العارف بالله الشيخ حاجي خليفة، وانخرط في سلك مريديه، ولبس لباس الفقراء وتزَيَّ بزيتهم. ٢٠

Hasımlarından biri Sultan Mehmed Han'a onun delirdiğini ve Bursa bîmâristanında tedavi gördüğünü söyledi. O sıralarda Şeyh, Bursa dağına çıkmış, müridleriyle bir araya gelmişti. Şeyhin, ormanda kaybolduğunda bulunabilmesi için atının boynunda bir zil vardı. Şeyh hizmetçilerinden birine, “Bu atı İbrâhim'e götür ve ona bu ata binip yanıma gelmesini söyle. Zili de atın boynundan çıkarma.” diye tenbih etti. Olayı anlatan şöyle devam etti: “İbrâhim Paşa, üzerinde fakir kıyafetleriyle ağaçların arasından görününce Şeyh, “İbrâhim, yanıma gelene kadar attan inme!” diye seslendi. Bunun üzerine İbrâhim Paşa, “Şeyhim, Efendim, tabii ki!” dedi. Şeyhin yanına gelip attan inince de Şeyh bir koyun postu serdi ve oturmasını istedi. O da oturdu. Sonra da “Şeyhim, bana bahsettiğiniz bu atın boynundaki zilin sesi, yeryüzünün doğusundan batısına duyulacak.” dedi. Bunun üzerine Şeyh, “Ben de bunu istiyorum Allah'ın izniyle.” dedi ve devamla, “Yarın İstanbul'a git. Lakin Sultan Bayezid'i ihmal etme.” dedi. Oysa Bayezid o sırada Amasya emîriydi. Şeyhinin elini öpüp vedalaştı. Şeyh de onun için Allah'tan iyilik ve bereket niyaz etti.

İbrâhim Paşa'dan nakleden kişi şunları anlattı: “İstanbul'a geldiğimde yolda Sultan Mehmed Han ile karşılaştım. Alışkanlığı olduğu üzere dört gılmanıyla birlikte yolda yürüyordu. Atımdan inip yolun kenarında durdum. Beni görünce, ‘Sen Halil Paşazâde değil misin?’ dedi. Ben, ‘Evet’ dedim. Bunun üzerine, ‘Allah'a şükürler olsun, deliliğinden eser kalmamış.’ dedi. Ben de ‘Evet’ dedim. Bana, ‘Yarın dîvâna gel!’ dedi. Ertesi gün dîvânda vezirler hazır olduğu bir anda içeri girdi ve ‘Halil Paşazâde geldi mi?’ diye sordu. Onlar ‘Evet!’ deyince, ‘Sorun bakalım, hangi makamı istiyormuş.’ diye sordu. Hangi makamı istediğimi sorduklarında, şeyhimin vasiyetine uyararak Amasya kadılığını istediğimi söyledim. Aynı soruyu tekrar sordular. Her seferinde aynı cevabı verdim. Cevabımı Sultan'a arz ettiklerinde ise ‘Anladım, henüz delilikten kurtulamamış. En yüksek makamı da isteseydi, verecektim. Ama şimdi sadece istediğini vereceğim.’ dedi.

Amasya'ya gittiğimde bir rüya gördüm. Rüyamda Sultan Bayezid Han bir file binmiş, beni de terkisine almıştı. Sultan'ın yanına girdiğimde bana,

وقال بعض أعدائه للسلطان محمد خان إنه صار مجنوناً يُعالج في بيمارستان بروسه. فبينما هو كذلك إذ خرج الشيخ المذكور إلى جبل بروسه، واجتمع هناك مع مريديه، وكان للشيخ فرس في عنقه جرس ليتمكن وجدانه إذا توغل في الغياض، فأمر الشيخ بعض خُدّامه، وقال: اذهب بهذا الفرس إلى إبراهيم وقل له يركب الفرس ويحضر عندي، ولا يحلّ الجرس من عنقه، قال الراوي: فبدأ إبراهيم باشا من خلال الأشجار وعليه لباس الفقراء و ناداه الشيخ، وقال: يا إبراهيم، لا تنزل من الفرس إلا عندي، قال: يا سيدي الشيخ نعم. فنزل عند الشيخ فبسط له الشيخ جلد شاة، وأمره بالجلوس عليه فجلس، وقال: يا أيها الشيخ، إن صوت هذا الجرس الذي منحتومنيه سيبلغ مشارق الأرض ومغاربها، قال الشيخ: أرجو هكذا إن شاء الله تعالى، وقال: اذهب غدا إلى مدينة قسطنطينية ولا تغفل عن السلطان بايزيد، وهو إذ ذاك كان أميراً على أماسيه، فقبل يد الشيخ وودّعه ودعا له الشيخ بالخير والبركة.

قال الراوي حاكياً عن إبراهيم باشا: إنّه قال: لما قدمت قسطنطينية لقيت في بعض طرقها السلطان محمد خان، وهو يذهب ماشياً وعنده أربعة نفر من غلماناه، وكان ذلك من عادته، قال: فنزلت عن فرسي وقمت في جانب الطريق فلما رأيته قال: ما أنت ابن خليل باشا؟ قال: [٦٨] قلت بلى، قال: الحمد لله زال جنونك، قال: قلت نعم، قال: أخضر الديوان غدا، فلما دخل الوزراء عليه في الغد، قال: هل حضر ابن خليل باشا؟ قالوا: نعم، قال: سلوه أيّ منصب يريد؟ قال: فسألوني فقلت قضاء أماسيه رعاية لوصية الشيخ، قال: فكّرروا السؤال فأجبت كالأول، فلما عرضوه على السلطان قال: الآن علمت أنّه ما تخلّص بعدُ من الجنون، ولو سألتني أكبر المناصب لأعطيته، ولكن أعطيته ما سأله.

قال: قال: لما وصلت إلى أماسية رأيت رؤيا، وهي أن السلطان بايزيد خان قد ركب فيلا وأردفني عليه، فلما دخلت على السلطان بايزيد خان

‘Efendi, bu makamı benim için istediğini biliyorum. Allah saltanat makamını nasip ederse seninle işimiz olacak.’ dedi. Çok geçmedi, Sultan Mehmed Han vefat etti ve Sultan Bayezid Han tahta geçti. İbrâhim Paşa’ya haber göndererek ailesiyle birlikte Amasya’dan İstanbul’a taşınmasını istedi.”

5 Sultan Bayezid Han, İstanbul’a gelince, Kastallânî Efendi’yi Rumeli Kazaskerliği görevinden alıp İbrâhim Paşa’yı bu göreve getirdi. Kazaskerlik görevine başladığında mütevellilik görevinden alınmasına sebep olan Kirmastî Efendi İstanbul’daydı. Onu tebrik etmeye geldi. Ancak aşağılanacağı ve küçük görüleceği korkusunu taşıyordu. İbrâhim Paşa ona o kadar çok ikramda bulundu ki, Kirmastî Efendi daha evvel yaptıklarından utanç duyar hâle geldi. Korkusu, utanma duygusuna döndü.

Daha sonra Sultan Bayezid tarafından vezîriâzamlık görevine getirildi. Bu görev esnasında da vefat etti. Gerek kadılık gerekse vezirlik görevi süresince çok güzel yaşamıştı. Üslûbu ise övgüye lâyıktı. İstanbul fakirlerinden 15 altı yüz kadarı her gün onun mutfağından yemek alırdı. Vefat ettiğinde sadece sekiz bin dirhemi vardı. Allah toprağını pak, cenneti de sığınağı etsin.

Yarhisârîzâde Muslihuddin

Bu devrin erdemli ve kıymetli, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Muslihuddin Mustafa bin Evhadüddin el-Yarhisârî Efendi’dir. Allah ruhunu 20 şâd, kabrini aydınlık etsin.

Merhum bilgili, erdemli, saygın kişilikli, yüksek gönüllü ve çok büyük kıymeti olan bir kişiydi. Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hocazâde Efendi’nin hizmetine girdi ve İstanbul Murad Paşa Medresesi’nde müderris oldu. Edirne Atık Medresesi’nde müderrislikten sonra Semân 25 medreselerinin birinde müderris oldu. Sultan Bayezid Han devrinde ise on yıl süreyle İstanbul kadılığı görevini yürüttü. Bu görev sırasında da vefat etti.

قال: أيها المولى إنني أعرف أنك قبلتَ هذا المنصب لأجلي، ولو رزقني الله دولة السلطنة لكان لي معك شأن، قال: فما لبث كثيرا حتى مات السلطان محمد خان، وجلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة، وأرسل إليه أمرا بأن ينقل أهله من آماسيه إلى قسطنطينية.

٥ ولما أتى قسطنطينية عزل السلطان بايزيد خان المولى القسطلاني عن قضاء العسكر بروم ايلى وأعطاه إبراهيم باشا، ولما كان قاضيا بالعسكر كان المولى الكرماسي الذي كان سببا لعزله عن التولية حاضرا بقسطنطينية، فأتاه للتهنئة خائفاً من أن يهينه ويستحقه، فأكرمه إبراهيم باشا إكراما عظيما حتى استحى المولى الكرماسي عمّا فعله في حقه، وتبدل خوفه بالحياء.

١٠ ثم إن السلطان بايزيد خان جعله رئيس الوزراء، ومات وهو وزير، وكانت سيرته في القضاء والوزارة سيرة حسنة وطريقته طريقة محمودة، وكان ستمائة نفر من فقراء قسطنطينية يأخذون من مطبخه الطعام كل يوم، وعند وفاته لم يوجد عنده إلا ثمانية آلاف درهم، طيب الله ثراه وجعل الجنة مثواه.

١٥ المولى مصلح الدين ابن اليار حصارى [يار حصارى زاده] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى مصلح الدين مصطفى ابن أوجد الدين اليار حصارى، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

٢٠ كان رحمه الله تعالى عالما صالحا شريف النفس عالي الهمة كبير القدر عظيم الحرمة. قرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى خواجه زاده، وصار مدرّسا بمدرسة مراد باشا بقسطنطينية، ثم صار مدرّسا بالمدرسة العتيقة بمدينة أدرنة، [٣٦٨] ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية في أيام دولة السلطان بايزيد خان مدّة عشر سنين، ومات وهو قاضٍ بها.

Anlatıldığına göre, vezirler İstanbul kadılığı görevini kabul etmesi için ısrar etmişlerse de kabul etmedi. Durumu Sultan Bayezid Han'a arz ettiler. O da "Ona kendi el yazımıyla bir mektup yazayım." diyerek yazdığı mektupta, "Bu kadılık görevini hak ettiğini biliyorum. Ve ben senden başkasını bu kadılık görevine getirirsem Allah'ın emrine karşı geleceğime de inanıyorum. Bu yüzden kadılık görevini kabul etmeni rica ediyorum." dedi. O da mektubu alır almaz görevi kabul etti ve güzel bir tarzda görevine başladı. Allah affıyla onu korusun ve cennet bahçelerinde konaklatsın.

Merhum, bütün ilim dallarında üstün dereceye sahipti. Devrinin âlimleri de bu üstünlüğünü kabul etmişlerdi. Ancak kitap yazmayla pek uğraşmadı. Vebadan kaçmanın câiz olacağı konusunda bir risâlesi (*Risâle fi Tecvîzi'l-Firâr 'ani'l-Vebâ*) vardır. Bu risâle, ilimdeki üstün derecesinin göstergesidir. Kadılığı sırasındaki yaşantısı övgüye lâyık olup üslûbu hoşnut ediciydi. Haksızlık yapanlar ondan çok korkarlardı. Allah şeriat konusunda mükâfatını en güzelinden versin.

911/1505 senesinde, İstanbul'da vefat etti. Aynı şehirdeki mescidinin yanında defnedildi. Allah kabrini aydınlık etsin ve cennet odalarında uyutsun.

Yûsuf el-Kirmastî

Bu devrin erdemli ve kıymetli, ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Yûsuf bin Hüseyin el-Kirmastî Efendi'dir.

Merhum, devrinin önemli âlimlerinden dersler aldı. Bunlardan biri de Hocazâde'dir. Arapça ilimlerin yanı sıra şeriat ilimlerinde de ilerledikten sonra medreselerden birinde müderris oldu. Sonra Semân medreselerinin birine geçti. Bursa'da kadı olduktan sonra İstanbul'da da kadılık yaptı. Kadılık süresindeki tavrı hoşnut edici, üslûbu ise övgüye lâyıktı. Hakk'ın kılıçlarından biriydi. Allah yolunda hiçbir kınamaya aldırılmazdı.

Anlatıldığına göre, bir gün küçük bir sarıkla mescide gitti. Mescidden çıktığında huzura gelmesini gerektiren bir iş için Vezir İbrâhim Paşa onu istedi. Vezirin huzuruna çıkmayı mescidde bulunmaya tercih etmiş olma korkusundan sarığını değiştirmede. Onu bu hâlde gören vezir

حُكي أن الوزراء أبرموا عليه بقبول قضاء قسطنطينية فلم يقبل، وعرضوا على السلطان بايزيد خان وقال: إنِّي أكتب إليه كتابا بيدي، فكتب وقال: إنِّي أعرف أنك مستحقّ بالقضاء المزبور، وأعرف أنني إن وليت على القضاء المزبور غيرك لعصيت أمر الله، قال: وأتضرع منك أن تقبل القضاء المزبور، فلمّا جاء إليه الكتاب قبل وياشتر أمر القضاء بسيرة حسنة، تعمّده الله بغفرانه وأسكنه بحبوحه جنانه.

وكان رحمه الله تعالى فاضلا في العلوم كلّها، وقد اعترف علماء عصره بفضلها، لكنه لم يشتغل بالتصنيف. ورأيت له رسالة في تجويز الفرار عن الوباء، تنبئ تلك الرسالة عن فضلها، وكانت سيرته في قضاءه محمودا، وطريقته فيه مرضية، وكانت الظلمة يخافون منه خوفاً عظيماً، جزاه الله عن الشريعة خير الجزاء.

تُوفِّي رحمه الله تعالى بمدينة قسطنطينية في سنة إحدى عشرة وتسعمائة، ودُفِنَ عند مسجده بالمدينة المزبورة، نور الله مرقده وفي غرف الجنان أرقده.

المولى يوسف الكرماسي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى يوسف بن حسين الكرماسي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى الفاضل خواجه زاده، وبرع في العلوم العربية والشرعية، وصار مدرّسا ببعض المدارس، ثم انتقل إلى إحدى المدارس الثمان، ثم صار قاضيا بمدينة بروسه، ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية، وكان في قضاؤه مرضي السيرة ومحمود الطريقة، وكان سيفا من سيوف الحق ولا يخاف في الله لومة لائم.

رُوي أنّه ذهب يوماً إلى المسجد بعمامة صغيرة، ولمّا خرج من المسجد طلبه الوزير إبراهيم باشا لمصلحة اقتضت حضوره، فلم يبدل عمامة خوفاً من ترجيح جانب الوزير على المسجد، فلمّا رأى الوزير على تلك الهيئة

sebebini sorduğunda, “Yaratan’ın hizmetine bu kıyafetle çıktım. Kendimi vezirin işi için kıyafetimi değiştirmeye yetkili görmedim.” cevabını verdi. Bu cevap karşısında vezir çok etkilendi ve olayı Sultan Bayezid Han’a anlattı. Sultan Bayezid Han da bu hareketinin karşılığı olarak Hoca’ya çok miktarda hediye gönderdi.

Çok sayıda eseri vardır: *et-Telhis’e* yapılan *Şerhu’l-Mutavvel*’in hâşiyesi, fıkıh konusunda *Şerhu’l-Vikâye*, usûl-i fıkıh konusunda *el-Vecîz* adlı muhtasar ve meânî ilmi konusunda bir kitap eserlerinden bazılarıdır. 900/1494 senesi civarında vefat etti. İstanbul’daki Sultan Mehmed Han Camii’nin yanında yaptırdığı mektebine defnedildi. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Eşrefzâde

Bu devrin erdemli ve kıymetli âlimlerinden biri de Eşrefzâde’dir.

Hocazâde’den ders aldı. Hocazâde de onun ilimdeki üstün derecesini kabul etmişti. Ali et-Tûsî Efendi’den ders aldıktan sonra muîdi oldu. Ünü o kadar yayıldı ki, öğrencilerin götürdüğü bir meselenin içinden Ali et-Tûsî Efendi çıkamazsa Eşrefzâde’ye götürürlerdi. O da anlamadıkları hususları ilk bakışta çözerdi. Herhangi bir konuda onun için problem den bahsedilemeyeceği söylenirdi.

Merhum, devrinin dâhisi olup ender şahsiyetlerden biriydi. Rahmetli babam ondan nakille şöyle anlattı: “Babam, bütün ilim dallarında anlamlarını okumadan evvel o ilme dair kavramları ezberlememi isterdi. Bu ezberden sonra o ilmi okumaya başladığımda, anlam ve hüküm çıkarma aşamasına geldiğimde, ezberlediğim şeylerin tamamı zihnimde tek seferde karşılık bulur ve yerli yerine otururdu.”

Yine merhum babam devamla şöyle dedi: “Eğer bu şekilde ilimle meşgul olmaya devam etseydi eskilerin adını unuttururdu. Ancak felek onu da koparıp aldı ve başına türlü hâller geldi.” Bunun açıklaması ise şudur: Tasavvuf yoluna yöneldi ve tasavvuf erbabının arasına karıştı. Seyahate çıkmak istediğinde, Kalenderîler onun peşinden giderek zorla onu yanlarında alıkoydular. Bir türlü ellerinden kurtulamadı. Ölünceye kadar da onlarla birlikte memleket memleket dolaşmak zorunda kaldı.

سأله عنها، قال في جوابه: حضرت خدمة الخالق بهذه الهيئة، ولم أجد في نفسي رخصة في تغيير الهيئة لأجل الوزير. فوقع هذا الكلام من الوزير موقع القبول والرضا، وحكاه إلى السلطان بايزيد خان فأرسل السلطان بايزيد خان إلى المولى المذكور جوائز سنيّة لأجل فعله المذكور.

وله عدة مصنفات: منها حاشية الشرح المطول للتلخيص، وشرح الوقاية في الفقه، وله مختصر في علم أصول الفقه سماه الوجيز، وكتاب في علم المعاني، تُوفّي رحمه الله تعالى في حدود التسعمائة، ودُفِنَ في جنب مكتبته الذي بناه عند جامع السلطان محمد خان بمدينة قسطنطينية، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى ابن الأشرف - ومنهم الفاضل الكامل المولى ابن الأشرف.

قرأ رحمه الله تعالى على المولى خواجه زاده، وكان هو يشهد له بالفضيلة التامة، ثم قرأ على المولى علي الطوسي، وصار معيدا لدرسه، واشتهرت فضائله في الآفاق، حتى إن بعض الطلبة [٦٩] تحاكموا في بحث إلى المولى الطوسي ولم يشف غليلهم، ثم ذهبوا إلى المولى المذكور فحلّ أشكالهم في أول كلامه، حتى يُزَوَى أَنَّهُ ليس عنده مشكل أصلا في مسألة من المسائل.

وكان رحمه الله تعالى أعجوبة زمانه ونادرة أوانه. حكى المولى الوالد رحمه الله تعالى عنه أنه قال: أمرني والدي بحفظ ألفاظ متن من كل علم قبل أن أقرأ معانيها، فلما شرعت في قرائتها، وبلغت إلى مرتبة الاستخراج صار ما حفظته جميعا معلوما عندي دفعة واحدة.

وكان والدي رحمه الله تعالى يقول: لو دام هو على الاشتغال لأنسى ذكر المتقدمين إلا أنه احترمته صروف الزمان، وجرى عليه ما جرى. وتفصيل ذلك أنه مال إلى طريقة التصوف، والتحق بزمرة الصوفيّة، ثم رغب في السياحة، واقتدى به الطائفة القلندرية، وأخذوه معهم جبرا وقهرا، ولم يتخلص من أيديهم حتى سار معهم في البلاد زمانا كثيرا إلى أن مات رحمه الله تعالى.

Abdullah el-Amâsî

Bu devrin erdemli, kıymetli ve ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Amasyalı Abdullah Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Amasya'da müderris oldu. Önce Merzifon Medresesi müderrisliği, ardından da Amasya'daki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Bu görevi sırasında da vefat etti.

Merhum ibadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, dosdoğru ve keramet sahibi biriydi. Edebiyat, usûl, fıkıh, hadis ve tefsir ilimlerini bilirdi. Öyle ki, *Miftâhu'l-Ulûm* adlı kitabı herhangi bir şerhe başvurmadan öğrencilerine okuturdu. Belâgat âlimleri onun için baş tacıydı. Pek çok kişi de ondan yararlandı. Zamanını ilim ve ibadetle geçirir, dünyalık işlere ilgi göstermezdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hacı Baba et-Tosyavî

Bu devrin erdemli, kıymetli ve ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Tosyalı Hacı Babadır.

Merhum edebiyat ve şeriat ilimlerini bilir, daima dersle meşgul olurdu. Çok sayıda öğrenci ondan yararlandığı gibi eserleri de kabul görürdü. *İ'râbu'l-Kâfiye fi'n-Nahv*, *İ'râbu'l-Misbâh fi'n-Nahv*, *Şerhu Kavâ'idil-İ'râb fi'n-Nahv*, *Şerhu'l-Avâmil fi'n-Nahv* eserlerinden bazılarıdır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Veliyyüddin el-Karamânî

Bu devrin erdemli, kıymetli ve ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Nizâmî diye bilinen şairin babası Veliyyüddin el-Karamânî Efendi'dir.

İlim tahsilini memleketinde yapan merhum, ilim dallarının tamamında yüksek dereceye erişti. Bazı günler de zikir meclisi kurardı. Sıradan ve seçkin herkes ondan yararlandı. Vaazları sırasında kendinden geçer, bazen cezbe hâlinin etkisiyle minberden düşecek hâle gelirdi.

المولى عبد الله الأماسي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى عبد الله الأماسي. قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببلدة اماسيه، ثم صار مدرّسا بمدرسة مرزيفون، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان باماسيه، ومات وهو مدرّس بها.

5 كان رحمه الله تعالى رجلا عابدا زاهدا صالحا صاحب الكرامات. وكان عارفا بالعلوم الأدبية والأصول والفروع والحديث والتفسير، وكان يُقَرِّئ الطلبة مفتاح العلوم من غير مراجعة إلى الشرح. وكان علماء البلاغة نُصِب عينيه، وانتفع به الكثيرون، وكان يصرف أوقاته في العلم والعبادة، ولا يلتفت إلى أحوال الدنيا، رَوِّح الله روحه ونور ضريحه.

10 المولى حاجي بابا الطوسيوي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حاجي بابا الطوسيوي.

كان رحمه الله تعالى عالما بالعلوم الأدبية والعلوم الشرعية مشغلا بالدرس، وانتفع به كثير من الطلبة. وشاع تصانيفه بين الطلبة منها: إعراب الكافية في النحو وإعراب المصباح في النحو، وشرح قواعد الإعراب في النحو، وشرح العوامل في النحو، رَوِّح الله روحه ونور ضريحه. 15

المولى ولي الدين القره مانبي - ومنهم [٦٩] العالم العامل والفاضل الكامل المولى ولي الدين القره مانبي، والد الشاعر المشهور بنظامي.

قرأ رحمه الله تعالى ببلاده، وبلغ من العلوم النافعة مبلغا عظيما. وكان يجلس للتذكير في بعض الأيام، ويتتفع به الخواص والعوام، وكان يغلب عليه الحال أثناء وعظه، وربما يسقط من المنبر لغلبة الحال. 20

Henüz hayattayken yukarıda sözü geçen oğlunu kaybetmesi onu üzüntüye boğdu. Vaazları sırasında yeri geldiğinde oğluna ait beyitler okur, hüngür hüngür ağlar, dinleyenleri de ağlatırdı. Bunu Yetim diye bilinen Hocam Alâeddin Ali Efendi anlatmıştı.

- 5 Allâme et-Teftâzânî'nin eseri olan *Şerhu's-Şemsîyye*'nin dîbâcesine şerhi vardır. Allah ruhunu şâd etsin. Oğlunun şiirleri Anadolu'da meşhur olmuş ve çok beğenilmişti. Hatta Sultan Mehmed Han onu İstanbul'a davet etmişti. Nizâmî, İstanbul'a giderken yolda öldü. Allah rahmet etsin.

Ali el-Fenârî

- 10 Sultan İkinci Mehmed devrinin erdemli, kıymetli ve ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Alâeddin Ali Efendi'dir. el-Fenârî diye anılsa da Molla Fenârî'nin çocuklarından değildir.

- Merhum, kıymetli bir âlimdi. Tûsî Efendi'den ders aldıktan sonra medreselerden birinde müderris oldu. Daha sonra Semân medreselerinin birine geçti. Bursa'da kadılık yaptıktan sonra Anadolu kazaskeri oldu. Görevden alınca emekli maaşı olarak günlük seksen dirhem bağlandı. Sultan Bayezid Han devrinde de vefat etti.

- Merhum Arapça ilimlerinde çok parlaktı. Fıkıh ve usûl ilimlerini bilirdi. Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Miftâh*'ına hâşiye yazmıştır. Arapça inşa sanatında da oldukça mahirdi. Allah ruhunu şâd etsin.

Kara Sinan

Kara Sinan diye bilinen Sinânüddin Yûsuf Efendi, bu devrin faziletli âlimlerinden biridir.

- 25 Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra bir medresede müderrislik yaptı. Arapça ilimler ve edebî sanatlarda oldukça yetenekliydi. Sarf konusundaki *Merâhül-Ervâh*'a, yine sarf konusundaki *eş-Şâfiye*'ye şerh yazdı. Çağmîni'nin astronomi konusundaki eseri olan *el-Mulabhas*'a da şerh yazdı. Sadrüşşerîa'ya ait olan *Şerhu'l-Vikâye* adlı esere ise hâşiye yazdı. Allah ruhunu şâd etsin.

وَتُوْفِيَّ وَلِدُهُ الْمَذْكُور فِي حَيَاتِهِ، وَحَزَنَ عَلَيْهِ حَزْنًا شَدِيدًا، وَكَانَ يَنْشُدُ بَعْضَ أَيْبَاتِهِ
أَثْنَاءَ وَعِظِهِ بِمَنْاسِبَةٍ تَقْتَضِيهِ، وَيَبْكِي بِكَاءٍ شَدِيدًا، وَيُبْكِي الْحَاضِرِينَ، حَكَاهُ لِي أَسْتَاذِي
الْمَوْلَانَا عَلَاءُ الدِّينِ عَلِيَّ الْمَشْهُورَ بِالْيَتِيمِ.

وله شرحٌ لديباجة شرح الشمسية للعلامة التفتازاني، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُمَا. واشتهر
أشعار ولده في بلاد الروم، واستحسنها الناس حتى إن السلطان محمد خان دعاه إلى
قسطنطينية، ومات المرحوم نظامي في الطريق، رحمه الله تعالى.

المولى على الفناري - ومنهم العالم الفاضل المولى علاء الدين علي المنتسب
إلى الفناري وليس هذا من أولاد المولى الفناري.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا، قرأ على المولى الطوسي، ثم صار مدرسا
بعض المدارس، ثم انتقل إلى إحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمدينة بروسه،
ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور بولاية أناتولي، ثم عزل عنه وعين له كل يوم ثمانون
درهما بطريق التقاعد. ثم مات في أيام سلطنة السلطان بايزيد خان.

كان رحمه الله تعالى بارعا في العلوم العربية عالما بالفقه والأصول. وله حاشية
على شرح المفتاح للسيد الشريف، وكانت له يد طولى في الإنشاء بالعربية، رَوَّحَ اللهُ
روحَه.

المولى قره سنان - ومنهم العالم الفاضل المولى سنان الدين يوسف الشهير بقره
سنان.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرسا ببعض المدارس، وكان
له مهارة في العلوم العربية والفنون الأدبية، صنّف شرحا لمراح الأرواح في الصرف
وشرحا للشافية في الصرف أيضا، وله شرح الملخص للچغميني من علم الهيئة، وله
حواش على شرح الوقاية لصدر الشريعة، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ.

Muslihuddin el-Karamânî

Bu devrin kıymetli âlimlerinden biri de Muslihuddin bin Zekeriya bin Aydoğmuş el-Karamânî Efendi'dir.

Merhum, memleketinde devrinin âlimlerinden ilim tahsil ettikten sonra Kahire'ye gitti. Oradaki âlimlerden dersler aldıktan sonra da memleketine döndü. *el-Misbâh*'a yapılmış *ed-Dav'* adlı şerhe hâşiye yazdı. Yine fıkıh âlimi Ebü'l-Leys'in *Kitâbü's-Salât*'ına yazdığı mukaddimeye şerh yazdı. Bu oldukça kapsamlı ve öğretici bir eser olup adını da *et-Tavdih* koydu. Allah ruhunu şâd etsin.

Muslihuddin Mustafa Efendi

Abdülkerim Efendi'nin kayınbiraderi olan Muslihuddin Mustafa Efendi, bu devrin erdemli ve kıymetli âlimlerinden biridir.

Merhum Anadolu âlimlerinden dersler aldı ve üstünlükleriyle Anadolu âlimleri arasında şöret buldu. Birkaç medresede müderrislik görevi verilen Abdülkerim Efendi, müderrisken Bursa, Murâdiye'de vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin.

Karaca Ahmed

Karaca Ahmed diye bilinen Şemseddin Ahmed Efendi, Sultan İkinci Mehmed devrinin erdemli ve kıymetli âlimlerinden biridir.

Bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Bursa'daki Murad Han oğlu Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderris oldu. Bu görevi devam ederken 854 senesi Şaban ayının başlarında vefat etti.

Merhum, zamanının tamamını ilim için harcardı. Ağır anlayışlı olduğundan çok uğraşır ama az şey anlardı. Bununla birlikte çok çalışması sayesinde ilimde yüksek mertebelere erişebildi. Muhtasarlara hâşiyeler yazdı. Bu hâşiyelerinden çok sayıda öğrenci istifade etti. Hüsâmeddin el-Kâtî'nin eseri olan *er-Risâletü'l-Esiriyye fi'l-Mizân*'ın şerhine hâşiye, Seyyid Şerîf'in *Şerhu's-Şemsiyye*'ye yazdığı hâşiyeye hâşiye, Sâdeddin et-Teftâzânî'nin *Şerhu's-Şemsiyye* adlı şerhine hâşiye ve yine et-Teftâzânî'nin *Şerhu'l-Akâid* adlı eserine hâşiyesi vardır.

المولى مصلح الدين القره مانّي - ومنهم [٧٠] العالم الفاضل المولى مصلح الدين مصطفى بن زكريّا بن آي دوغمش القره مانّي.

قرأ رحمه الله تعالى ببلاده على علماء عصره، ثم ارتحل إلى القاهرة، وقرأ على علمائها، ثم أتى بلاد الروم. وصنّف حواش على شرح المصباح المسمّى بالضوء، وصنّف شرحاً لمقدمة الفقيه أبي الليث لكتاب الصلوة، وهو كتاب مقبول مشتمل على فوائد وسمّاه بالتوضيح، روّح الله روحه.

المولى مصلح الدين مصطفى - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى مصلح الدين مصطفى أخو زوجة المولى عبد الكريم.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء الروم، واشتهرت فضائله بينهم، وفوّض إليه تدريس بعض المدارس، ومات مدرّساً بمرادية بروسه، روّح الله روحه.

المولى قره جه أحمد - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى شمس الدين أحمد الشهير بقره جه أحمد.

كان رحمه الله تعالى مدرّساً ببعض المدارس، ثم صار مدرّساً بمدرسة السلطان بايزيد خان بن مراد خان الغازي بمدينة بروسه، وثوّقي وهو مدرّس بها في أواسط شعبان سنة أربع وخمسين وثمانمائة.

كان رحمه الله تعالى صارفاً جميع أوقاته في الاشتغال بالعلم، وكان كثير الاشتغال قليل التحصيل لثقل فهمه، ومع هذا فقد وصل بشدّة اجتهاده إلى المراتب العالية من العلم، وصنّف حواش على المختصرات، واستفاد منها كثير من الطلبة، منها حواشيه على شرح الرسالة الأثيرية في الميزان لحسام الدين الكاتّي، وحواشيه على حواشي شرح الشمسية للسيد الشريف، وحواشيه على شرح الشمسية لمولانا سعد الدين التفتازاني، وحواشيه على شرح العقائد للمولى المزبور، روّح الله روحه.

Dinkoz Efendi

Bu devrin erdemli ve kıymetli âlimlerinden biri de Dinkoz lakabıyla meşhur olan Şemseddin Ahmed Efendi'dir.

5 Merhum bazı Anadolu şehirlerinde müderrislik yaptıktan sonra Bursa'daki Murad Han oğlu Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderris oldu. Müderrislik yaparken de vefat etti. Verdiği dersler oldukça faydalı, yazdığı eserler ise çok güzeldi.

10 Eserlerinden bazıları şunlardır: Sarf konusunda son derece kapsamlı ve yararlı olmanın yanında oldukça öğretici bir eser olan *Şerhu'l-Merâh*, Mesud er-Rûmî'ye ait *Şerhu Âdâbi'l-Bahs* adlı esere çok hoş ve güzel bir eser olan hâşiyesi vardır. Bir diğer eseri de sarf konusunda yazılmış *el-Maksûd* şerhidir.

Allah ruhunu şâd etsin.

Taşgun Halife

15 Bu devrin erdemli ve kıymetli âlimlerinden biri de Taşgun Halife Efendi'dir.

İlmiyle amel eden âlimlerden biri olup devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Molla Hüsrev'in hizmetine girdi. Faydalı ilimleri onun yanında tamamladıktan sonra Bursa'ya yerleşti. Yerleştiği mahalle bugün bile onun adıyla anılır ve Taşgun Sofi Mahallesi denir. Vaaz vermek ve zikir 20 çekirtmekle meşguldü. Pek çok insana faydalı olmuş, insanların derin sevgi ve muhabbetini kazanmıştı. Bu hâl üzere yaşarken Sultan Bayezid Han'ın tahtta olduğu günlerden birinde vafat etti.

Allah ruhunu şâd, ecrini bol etsin.

Muslihuddin el-Bağlı'l-Ahmer

25 Bu devrin erdemli ve kıymetli âlimlerinden biri de "Kızıl Katır" lakabıyla bilinen Muslihuddin Mustafa Efendi'dir.

Merhum ilmi fazlasıyla sever, her şeyi ezber eder, öğrenciyle meşgul olur ve zamanının hepsini talebe okutmaya harcardı.

المولى ديكقوز - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى شمس الدين أحمد المشتهر بديكقوز.

كان رحمه الله تعالى مدرّسا ببعض البلاد الرومية، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بن مراد خان الغازي بمدينة بروسه، وتُوفّي وهو مدرّس بها. ولقد درّس فأفاد، وصنّف فأجاد.

ومن تصانيفه؛ شرح المراح في الصرف، وهو شرح نافع مشتمل على التحقيق ومفيد غاية الإفادة، وله حواش على شرح آداب البحث لمسعود الرومي، وهي [٦٧٠] حاشية لطيفة شريفة، وله شرح على كتاب المقصود من الصرف، رَوّح الله روحه. المولى طشقون خليفة - ومنهم العالم العامل المولى طشقون خليفة.

كان عالما عاملا قرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى العالم الفاضل مولانا خسرو، وأكمل عنده العلوم النافعة، ثم سلك مسلك التصوّف، وتوطن ببلدة بروسه، والمحلة التي سكن هو فيها الآن مشهورة بالانتساب إليه، يقال لها محلّة طشقون صوفي، واشتغل بالوعظ والتذكير، وانتفع به الأكثرون، وأحبه الناس محبة عظيمة، وتُوفّي وهو على تلك الحالة في أيام سلطنة السلطان بايزيد خان، رَوّح الله روحه وأوفر فتوحه.

المولى البغل الأحمر - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى مصلح الدين مصطفى الشهير بالبغل الأحمر.

كان رحمه الله تعالى محبّا للعلم في الغاية وحافظا لجميع المسائل مهتما في اشتغال الطلبة صارفا جميع أوقاته في التدريس.

Merhum amcam şöyle anlattı: “Her gün muteber kitaplardan onunu okutur, bütün ilimlerde ne kadar konu varsa ezber ederdi. İki yıl kadar yanında ilimle meşgul oldum. Titizliğinden dolayı hiçbir dersini terk edemedim. Edebiyat ve aklî ilimlerle aslî ve fer‘î şeriat ilimlerine dair konulardan neyi zikretmişsem, nüsha farklılıklarına varıncaya kadar kelimeleri ve cümleleriyle ezberlemişti. Bir gün bir konudaki inadı yüzünden öğrencilerden birine kızarak, ‘Sarf konusundaki *el-Maksûd* dan *Zemahşeri*’ nin *el-Keşşâf*’ına kadar ne kadar konu varsa hepsi hatırımdadır. Söylediğin konu hiçbirinde yoktur.’ dedi. Onun bu sözü doğrudur ve bunda asla tereddüt yoktur.”

Bursa’daki Manastır Medresesi’nde müderrislik yaparken Sultan Mehmed Han Edirne’deki Yeni Medrese’yi ona verdi. Aynı gün Semân medreselerinin biri boşalınca Sultan, “Onu da Muslihuddin Efendi’ye veriyorum. Bu medrese için ondan daha lâıyığı yoktur.” dedi. Vezir ise “Efendim, ona bugün Edirne’de medrese verdiniz.” deyince, “Zararı yok, o bunu hak etti.” dedi. Sultan Bayezid Han tahta geçince ilk medresesi olan Manastır Medresesi’ni ona verdi. Ardından Edirne’de ikinci bir medrese daha verdi. Buradaki müderrislik görevi sırasında da vefat etti.

Merhum kısa sakallı, kızıl renkli, çok güçlü bir atın zor taşıyabileceği kadar iri cüsseliydi. Öğrencilerden biri derse gelmediğinde, dersin sonunda öğrencinin odasına gider, hastaysa şifa diler, değilse azarlar ve onu uyarırdı.

Merhum amcam şöyle anlattı: “Dayım Kastamonu’dan Edirne’ye gelmişti. Ders günlerinin birinde, yakındaki bir bahçede ona ziyafet vermek istedik. Bunun için Muslihuddin Efendi’den izin isteyince bana çok kızdı ve ‘Bunu derse engel saydın da neden dersi ona engel saymadın? Dayımdan utanmasam seni dersten kovardım.’ dedi.” Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

حكى عمّي رحمه الله تعالى أنه كان يدرّس كل يوم من عشرة كتاب من الكتب المعتمدة، وكان يحفظ جميع المسائل لجميع العلوم، وقال: اشتغلت عنده مقدار سنتين، وما قدرتُ على تركِ الدرس خوفاً منه لشدة اهتمامه. وكان رحمه الله تعالى يقول ما ذكرت عنده مسألة من الفنون الأدبية والعقلية والعلوم الشرعية الأصلية والفرعية إلا وهي في حفظه بألفاظها وعباراتها حتى إنه كان يعرف اختلاف النسخ ٥

أيضاً، قال: وغضب يوماً على بعض الطلبة لعناده في مسألة، وقال: ما من مسألة من كتاب المقصود في الصرف إلى الكشاف للزمخشريّ إلا وهي في خاطري، وما ذكرته من المسألة غير مذكورة في كتاب أصلاً، قال رحمه الله تعالى: وكلامه هذا صادق حق لا مرية فيه أصلاً.

١٠ وكان مدرّساً في مدرسة مناستر بمدينة بروسه، فأعطاه السلطان محمد خان المدرسة الجديدة بادرنه، وانحلّت في ذلك اليوم مدرسة من المدارس الثمان. قال السلطان محمد خان: أعطيته [٧١] للمولى مصلح الدين ولا أحق منه بتلك المدرسة، قال الوزير: أعطيتموه اليوم مدرسة بادرنه، قال: لا بأس هو مستحقّ بذلك، ولما جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة أعطاه مدرسته الأولى وهي مدرسة مناستر، ١٥ ثم أعطاه مدرسته الثانية بأدرنة، ومات وهو مدرّس بها.

كان رحمه الله تعالى خفيف اللّحية أحمر اللّون عظيم الجثّة جدا حتى كان لا يحمله إلا فرس قويّ غاية القوّة. وكان إذا لم يحضر واحد من طلبته موضع الدرس يذهب إلى حجرته بعد الدرس، فإن كان مريضاً يعوده وإلا فيوبّخه غاية التوبيخ، ويهدّده تهديدا عظيماً.

٢٠ قال عمّي رحمه الله تعالى: أتى خالي من بلدة قسطنونيّ إلى مدينة ادرنه، فأردنا ضيافته في بعض البساتين في يوم من أيّام الدرس، فاستأذنت المولى المذكور في ذلك فغضب عليّ وقال: جعلت ذلك مانعا عن الدرس، ولأيّ شيء ما جعلت الدرس مانعا عنه؟ قال: ولولا حيائي من خالك لرددتك من المدرسة، رُوّح الله تعالى روحه ونور ضريحه.

Şemseddin Efendi

Bu devrin âlimlerindendir. Aslen Aydın vilâyetindedir. İlk zamanlar Anadolu âlimlerinden dersler aldıktan sonra Acem diyarına göçtü. Orada devrin âlimlerinden dersler alıp Arap diyarına göçtü. Orada da devrin âlimlerinden dersler aldı. Doğru yöntemlerle ilim tahsil etti. Belâgat ilimlerinde 5 oldukça becerikli hâle geldi. Mûsiki ilminde ise akranlarının önüne geçti. Daha sonra memleketine döndü ve mûsiki ilminde Sultan Mehmed Han'a yârenlik etti. Sultan'ın yanında itibar kazandı. Ancak bir gün edep dışı bir harekette bulununca Sultan onu huzurundan kovdu. O da Bursa'ya geldi. 10 İnsanlardan uzaklaşarak evinde yalnızlığa çekildi. Nafakası bitince dışarı çıkardı. O çıktığında ise mûsiki ehli etrafında toplar, o da yaptığı bir mûsiki sunumu karşılığında onlardan bir dirhem alırdı. Bu şekilde epeyce miktar dirhem toplar, evine dönerdi. Bu para bitinceye kadar da dışarı çıkmazdı.

900/1494 yılı civarında ölene dek durumu bu şekildeydi. Yetime adındaki kızı dışında yanında kimsesi yoktu. Sultan'ın dostluğundan ayrı kalmanın 15 verdiği üzüntü yüzünden ömrünün sonlarına doğru aklî dengesi bozuldu. Öyle ki, kendisine bir hediye gönderildiğinde içine zehir konulduğu şüphesiyle yemez olmuştu.

Arapça, Farsça ve Türkçe şiir yazar, şiirleriyle ileri gelenleri överdi. Bu 20 şiirlerini de onlara gönderirdi. Kasideleri başından sonuna tashîf işlemine tâbi tutulduğunda ortaya hiciv çıkardı. Edvâr konusunda da eserleri vardır. Edvâr, ehlinin arasında bilinen ve bugüne kadar gelen bir dairedir. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Melîhî

25 Melîhî diye bilinen zât, bu devir âlimlerinden biridir.

Aslen Aydın vilâyetindedir. Devrinin âlimlerinden ders alarak ilim dallarında maharet kazandı. Bu sayede akranlarını geride bıraktı. Ardından Acem diyarına gitti. Orada da devrin âlimlerinden dersler aldı. Abdurrahman Câmî Efendi ile birlikte ders aldılar. Anadolu'ya geldikten sonra fethinin ilk yıllarında İstanbul'a yerleşti. Sonra Allah'a sırtını dönüp ölene kadar 30 şaraba müptelâ oldu.

المولى شمس الدين - ومنهم المولى شمس الدين.

كان أصله من ولاية آيدين، قرأ أولاً على علماء الروم ثم ارتحل إلى بلاد العجم، وقرأ هناك على علماء عصره، ثم ارتحل إلى بلاد العرب، وقرأ هناك أيضاً على علماء عصره، وحصل طرفاً صالحاً من العلوم، وتمهّر في علمي البلاغة، وفاق أهل زمانه في علم النغمات، ثم ارتحل إلى بلاده وصحب السلطان محمد خان لأجل علم النغمات. وتقرب عنده غاية التقرب، ثم وقع منه سوء أدب في بعض الأيام، فأبعده عن حضرته فأتى مدينة بروسه، واعتزل عن الناس في بيته، وكان إذا نفدت نفقته يظهر من بيته فيجتمع عليه أهل النغمات، ويأخذ منهم درهماً واحداً لأجل عرصة واحدة في صنعة النغمات، ويجمع بذلك دراهم كثيرة ثم يدخل بيته، ولا يخرج إلى أن ينفد نفقته. ١٠

وهكذا كان حاله إلى أن تُوفّي في حدود التسعمائة، وكان لا يصحبه إلا بنته المسماة بيتيمة، واختلّ دماغه في آخر عمره لاغتمامه من أجل مفارقتها عن صحبة السلطان. وكان إذا أهدي إليه [٣٧١] هديّة لا يأكلها ويتوهم أن فيها سمًا.

وكان ينظم القصائد العربية والفارسية والتركية ويمدح بها الأكابر، ويُرسلها إليهم، وكل قصيدة إذا صحّفت من أولها إلى آخرها يحصل منها هجو، وكان له تصنيفات في علم الأدوار، هي دائرة بين أهلها إلى الآن، رَوّح الله روحه ونور ضريحه. ١٥

مولانا مليحي - ومنهم المولى المشتهر بالمليحي.

كان أصله من ولاية آيدين، قرأ على علماء عصره، وتمهّر في الفنون، وفاق أقرانه، ثم دخل بلاد العجم، وقرأ هناك على علماء عصره. وكان المولى عبد الرحمن الجامي شريكاً لدرسه، ثم أتى بلاد الروم وتوطن بقسطنطينية في أول فتحها، ثم أصابه الخذلان من الله سبحانه وتعالى، وابتلى بالخمير إلى أن مات. ٢٠

Merhum babam şöyle derdi: “Cevherî'nin *es-Sıhâh*'ının tamamı Melihî Efendi'nin hafızasındaydı. Dil konusunda bir sorunla karşılaşsak Melihî'ye müracaat ederdik. O da *es-Sıhâh*'taki konuyla ilgili kelimeyi ezberinden bize okurdu.”

5 Güvenilir kimselerden biri şöyle dedi: “Anadolu'ya giderken Abdurrahman Câmî Efendi'yi ziyaret ettim. Câmî bana kendi yazdığı risâlelerden birini vererek, ‘Birlikte ders aldığımız Melihî diye biri vardı. İştitim ki şimdilerde İstanbul'daymış. Bu risâleyi götür ve benden hediye olarak bunu ona ver.’ dedi.” Bu olayı nakleden kişi şöyle devam etti: “İstanbul'a gittim ve
10 Melihî Efendi'yi soruşturdum. Abdurrahman Câmî ile arkadaşlıkları sebebiyle ben de onu doğru yolda giden âlimlerden biri sanıyordum. Meyhanede olduğunu söylediler. Câmî'nin selâmını iletip risâleyi kendisine verdiğimde uzunca bir süre ağladı ve ‘Kader onu kurtuluşa, beni de kötülüğe götürdü. *Allah'ın emri kesinleşmiş bir hükümdür.*¹’ dedi. ‘Bu kötü hâlimle böyle kıymetli bir risâleye bakmam lâıyk değildir.’ diyerek risâleyi kabul etmeyip bana
15 geri verdi. Ben de kalktım, selâm verdim ve yanından ayrıldım. Olanlara duyduğu üzüntü ve geçmişe duyduğu pişmanlık yanında kendi akıbetiyle ve mal mülküne dair korkuları sebebiyle hıçkırarak ağlıyordu. Allah yardımcısı olsun ve onu bağışlasın. Zira Onun bağışlaması çok geniştir.”

20 Anlatıldığına göre Sultan Mehmed Han, Melihî'nin Bezzazlar Çarşısı'nda şarap içtiğini ve şarabı da insanlar üzerine döktüğünü işitince meyhanecilere ona şarap vermemelerini emretti. Aksi hâlde öldürmekle tehdit etti. Melihî'ye de günlük on beş dirhem bağladı. Bir zaman zühd, iffet ve takvâ üzere yaşadı.

25 Bir gün onu sarhoş hâlde görenler Sultan Mehmed Han'a şikâyet edince hemen huzura getirtti. Ancak üzerinde şarap kokusu yoktu. Ona, “Bana doğru söyle nasıl sarhoş oldun?” diye sordu. O da “Şarabı kendime şırınga ettim ve bu şekilde sarhoş oldum.” dedi. Bu cevap karşısında gülen Sultan Mehmed Han

1 el-Ahzâb 33/38.

وكان المولى الوالد رحمه الله تعالى يقول: كان الصحاح للجوهري في حفظ المولى المليحي، قال: وإذا أشكل علينا لغة كُنَّا نرجع إليه، وكان يقرأ علينا من الصحاح ما يتعلّق بتلك الكلمة من حفظه.

حكى واحد من بعض الصلحاء أنه قال: زرت المولى عبد الرحمن الجامي، وكنت متوجّها إلى الروم، فدفعت إليّ المولى عبد الرحمن الجامي رسالة من تصنيفاته، وقال: كان لنا شريك مدعوّ بالمولى المليحي، والآن أسمع به بمدينة قسطنطينية، فخذ هذه الرسالة معك وادفعها إليه هديةً منّي إليه. قال الراوي: فأتيت مدينة قسطنطينية، وطلبت المولى المليحي، وأنا أظن أنه من العلماء الصلحاء لأجل صحبته مع المولى الجامي، فأخبرت أنه في بيت الخمارين فوجدته، وأوصلت إليه السلام من قبل المولى الجامي، ودفعت إليه الرسالة فبكى بكاء طويلاً، وقال: إن القدر ساقه إلى الصلاح وساقني إلى الفجور، ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾، ولم يقبل الرسالة وقال: لا يليق بسوء حالي أن أنظر إلى مثل هذه الرسالة الشريفة، فأعطاني الرسالة فقمت وسلمت عليه وفارقت، وهو يبكي بكاء شديداً تأسفاً على ما مضى وندامة على الحال وخوفاً من العاقبة والمال، سامحه الله وغفر له، إنه واسع المغفرة.

رُوي أن السلطان محمد خان سمع أن المليحي شرب الخمر في سوق البزازين، وصبّ الخمر على الناس، فأمر الخمارين بأن لا يعطوه خمراً، وهدّدهم بالقتل. وعين للمليحي كل يوم [٧٢] خمسة عشر درهماً، وعاش زماناً على زهد وصلاح وعفة.

ورأوه يوماً سكراناً فوشوا به إلى السلطان محمد خان فأحضره^١، فما وجد فيه رائحة الخمر، فقال له: عليك بالصدق في مقالك من أين حصل لك هذا السكر؟ قال: احتقنت بالخمر فحصل لي السكر من تلك الجهة، فضحك السلطان محمد خان

onu salıverdi. Melihî bu olay hakkında şöyle derdi: “Hayret, Melihî halkın üzerine şarap döktü, sözüne Sultan nasıl inandı?” Açıkçası Melihî şarabı bulsa tek bir damlasını bile zayi etmezdi. Çok geçmeden Sultan Mehmed Han vefat etti. Onun vefatının hemen ardından Melihî, eskisi gibi tekrar 5 şarap içmeye başladı. Hatta eskisinden daha da fazla içer oldu. Allah, fazl ve keremiyle onu affetsin. Çünkü O cömert ve merhametlidir.

Hatîb Sirâc

Bu devrin erdemli ve kıymetli âlimlerinden biri de Sultan Mehmed Han Camii Hatîbi Sirâc Efendi'dir.

10 Merhum, Acem diyarından olup Acem emîrleri nezdinde itibar sahibi biriydi. Acem diyarında fitne yayılmaya başlayınca Türk giysileriyle Anadolu'ya kaçıp Bursa'ya ulaştı. O sırada Alâeddin Ali el-Fenârî Efendi Bursa kadısıydı. Daha önce Acem diyarından tanışıklıkları vardı. Sirâc Efendi, Alâeddin Efendi'nin mahkeme meclisine girdiğinde ona izzet ü ikramda 15 bulundu ve celseyi kapattı. Perişan kıyafeti ve görünüşüne rağmen Kadı Efendi'nin ona gösterdiği hürmet orada bulunanları hayrete düşürmüştü. Kadı, Sirâc Efendi'yi Sultan Mehmed Han'a gönderdi ve durumuna dair her şeyi Sultan'a bildirdi. İstanbul'a gelişi Sultan Mehmed Han Camii'nin yapımının tamamlandığı zamana denk gelmişti. Camiye uygun bir hatip 20 aranıyordu. Sirâc Efendi'yi dinleyen Sultan Mehmed Han onu çok sevdi ve camisine hatip yaptı. Böylece bu caminin ilk hatîbi Sirâc Efendi oldu. Günlük olarak da elli dirhem maaş bağladı.

Hutbesine, “Hamd edenleri hâmid (öven) diye niteleyen Allah'a şükürler olsun. Ben verdiği nimetlere şükredenim ve ‘Hamd Allah’adır.’ diyorum.” 25 sözleriyle başladığı. Hatibzâde, bu girişe itiraz etti, “Doğrusu: Övülecek şeylerle hamd edenlerin övdüğü Allah'a hamd olsun, demektir.” dedi.

Merhum babam bu konuda Hatîb Sirâc'ın sözünü tercih ederdi. “Ben şükredenim (İnnî hâmid), cümlesi istinafiye cümlesi olup bu sözün anlamı, ‘Allah şükredenleri övülecek şeylerle nitelediğinde ne yaparsın?’ diye sorulduğunda, cevap olarak, ‘Ben nimetleri için ona hamd ediciyim.’ demektir.” 30 derdi. “Bu, itiraz edenin tercih ettiği ve doğru bulunduğu ifadede olmayan güzel bir incelik.” dedi.

وأطلقه. وكان المليحي يقول: عجباً للسلطان محمد خان كيف صدّق قولهم إن المليحي صبّ الخمر على الناس. ومن البين أن المليحي إذا وجد خمراً لا يضيّع منها قطرة، وما لبث كثيراً إلا وتؤفّفِي السلطان محمد خان، فلمّا تُؤفّفِي بدأ المليحي بشرب الخمر كما كان في الأول بل أزيد، غفر الله له بفضلته وكرمه إنه كريم رحيم.

٥ المولى سراج الخطيب - ومنهم المولى سراج الخطيب بجامع السلطان محمد خان بمدينة قسطنطينية.

كان رحمه الله تعالى من بلاد العجم ومقبولاً عند أمرائها، ولما وقعت الفتنة في بلاد العجم هرب إلى بلاد الروم على زي الأتراك، ووصل إلى مدينة بروسه، وكان القاضي هناك وقتئذ هو المولى علاء الدين علي الفناري، وكان بينهما معارفة في بلاد العجم، ودخل المولى سراج مجلس قضاة فعرف القاضي المزبور، وأكرمه وعظمه ورفع مجلسه، فتحير الناس في تعظيم القاضي له مع رثائه هيئته ولباسه. ثم أرسله القاضي المذكور إلى السلطان محمد خان وكتب إليه أحواله بالتمام، وصادف قدمه مدينة قسطنطينية بتمام جامع السلطان محمد خان، وطلب خطيباً مناسباً له، فاستمعه السلطان محمد خان فأعجبه غاية الإعجاب، ونصبه خطيباً لجامعه، وهو أول خطيب بالجامع المذكور، وعين له كل يوم خمسين درهما.

١٥ وكان صدر خطبته «الحمد لله الذي وصف الحامدين بالحامد، إني حامد على نعمائه الحمد لله» واعترض المولى ابن الخطيب على الكلام المذكور وقال: والصواب أن يقال وصفه الحامدون بالمحامد.

٢٠ وكان المولى الوالد رحمه الله تعالى يرجح كلام الخطيب المذكور ويقول: قوله إني حامد جملة استينافية وتقدير الكلام: إذا وصف الله الحامدين بالمحامد فماذا تفعل؟ فيقول في جوابه: إني حامد على نعمائه، قال: وهذه نكتة لطيفة يخلو عنها ما اختاره المعترض وصوّبه.

Sirâc Efendi edebiyatı güçlü, zeki bir hatip, ifade gücü yüksek, belâgat ilminde üstün derece kazanmış, güzel sesli ve şarkı söyleyen bir adamdı. 5 Sakin ve ağır başlı bir şekilde, tam bir edep içinde hutbe okurdu. Kendisinden sonra kimsenin başaramadığı biçimde nağmelere riayet ederdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hekim Kutbüddin el-Acemî

Bu devrin kıymetli âlimlerinden biri de merhum Hekim Kutbüddin el-Acemî Efendi'dir.

10 Acem meliklerinden birinin veziriydi. Memleketindeki fetret yüzünden Anadolu'ya gittiğinde Sultan Mehmed Han'ın hizmetine girdi. Sultan ona izzet ve ikramda bulundu ve günlük beş yüz dirhem bağladı. Yaptığı bağış ve verdiği hediyeler dışında ayrıca yirmi bin dirhem bağladı. Sultan'ın hi-
15 mayesinde bolluk ve huzur içinde yaşadı. Bol bol yer ve giyerdi. Maiyyetine ve hizmetçilerine karşı çok cömertti.

Tıp ilminde oldukça bilgi sahibiydi. Bu sayede Sultan Mehmed Han ile yakınlaştı ve onun nezdinde çok kıymetli bir konuma erişti. Onun saltanatı sırasında da vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hekim eş-Şirvânî

20 Bu devrin ilmiyle amel eden hekim âlimlerinden biri de Şükrullah eş-Şirvânî Efendi'dir.

Memleketinden Anadolu'ya göçtü ve tıp için ona yakınlaşarak Sultan Mehmed Han'ın hizmetine girdi. Çok bilgili ve ahlâklı bir tabipti. Tefsir, hadis ve Arapça ilimlerde maharet sahibiydi. Hacca gidince bir müddet 25 Mısır'da kaldı. Şeyh Sehâvî gibi âlimlerden hadis dersleri aldı. Anadolu'da da Ahmed Gürânî'den hadis okudu. Bu âlimlerin tamamı ona sözlü ve yazılı icâzet verdiler. Onların el yazılarıyla yazdıkları icâzetleri bizzat gördüm. Hepsinin de onun ilmine ve erdemine şahitlikleri vardı. Sultan Mehmed Han'ın saltanatı zamanında vefat etti. Allah ruhunu şâd, cennette nimetlerini bol etsin.

وكان المولى [٣٧٢] سراج الخطيب أديبا ليبيا صاحب بيان وفصاحة وفائقا في علم البلاغة وحسن الألحان وطيّب الأصوات، وكان يقرأ الخطبة مع السكون والوقار والأدب التام، وكان له في رعاية النعمات شأن عظيم لم يلحق به من بعده، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

٥ المولى حكيم قطب الدين العجمي - ومنهم العالم الفاضل الحكيم قطب الدين العجمي.

كان رحمه الله تعالى وزيرا لبعض ملوك العجم، ثم ارتحل إلى بلاد الروم لفترة في بلاده، واتصل بخدمة السلطان محمد خان، وأكرمه السلطان محمد خان غاية الإكرام وعين له كل يوم خمسمائة درهم، وعين له عشرين ألف درهم مشاهرة سوى ما أنعم عليه من الخلع والإنعامات، وعاش في كنف حمايته بعيش أرغد، وكان يتوسع في مآكله وملابسه ويتجمل في حواشيه وغلماؤه.

وكان يعرف علم الطبّ غاية المعرفة، وتقرب لأجله عند السلطان محمد خان، وحُظي عنده غاية الحظوة، ومات في أيام دولته، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

المولى حكيم الشرواني - ومنهم العالم العالم الحكيم شكر الله الشرواني.

١٥ ارتحل من وطنه إلى بلاد الروم، واتصل بخدمة السلطان محمد خان، وتقرب عنده لأجل الطبّ، وكان طبيبا حاذقا صاحب مروّة، وكانت له معرفة بالتفسير والحديث والعلوم العربيّة. ولمّا حجّ أقام بمصر مدّة، وقرأ الحديث على علمائه، منهم الشيخ السخاويّ ونظراؤه، وسمع الحديث بالروم من المولى أحمد الكورانيّ، وكلهم أجازوه إجازة ملفوظة مكتوبة رأيت صور إجازاتهم بخطهم، وكلهم شهدوا له بالعلم والصلاح، ومات في أيام دولة السلطان محمد خان، رَوَّحَ اللهُ روحه وزاد في الجنة فتوحه.

Hoca Atâullah el-Acemî

Bu devrin erdemli ve kıymetli âlimlerinden biri de Hoca Atâullah el-Acemî Efendi'dir.

5 Acem diyarının âlimlerinden dersler aldıktan sonra Sultan İkinci Mehmed devrinde Anadolu'ya geldi. Sultan Bayezid Han'ın saltanatının başlarında da vefat etti.

10 Merhum kıymetli bir âlim; hadis, tefsir, Arapça, tıp ilimleri ve aklî ilimlerin tamamından nasibini almış bir ârifti. Matematik ilimlerinde, zîc ilminde ve takvim çıkarma hususlarında derinliği olan biriydi. Hâllü'l-usturlâb, er-rub'ü'l-müceyyeb ve el-mukantarât gibi matematik ilimlerinde çok sayıda risâlesini gördüm. Ağırılık ölçülerinin bilinmesi konusunda da güzel bir risâlesini gördüm. Bir hocamın onun hakkında, "Genel olsun ayrıntılı olsun hakkında tam olarak bilgi sahibi olmadığı hiçbir ilim dalının olmadığını gördüm." dediğini işitmiştim. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hekim Yâkub

Bu devrin âlimlerinden biri de Hekim Yâkub Efendi'dir.

20 Tıp konusunda son derece becerikli bir tabipti. Bu sayede Sultan Mehmed Han ile yakınlaştı. Aslen Yahudiydi. Sultan Mehmed Han, Dîvân-ı Âlî dîvân kâtipliği görevini verdiği sırada hâlen Yahudi idi. Müslüman olduktan sonra Sultan Mehmed Han tarafından vezirlik görevine getirildi. Karamânî Mehmed Paşa, vezir olunca Hekim Yâkub Efendi'ye karşı haset beslemeye başladı.

25 Bir seferinde Sultan Mehmed Han hastalanmış ve Hekim Yâkub Efendi onu tedavi etmişti. Vezir Mehmed Paşa Sultan'a, Hekim el-Lârî'den bahsederek onu huzura alması için fazlaca övdü. Hekim Lârî, Sultan'ın huzuruna girince Hekim Yâkub'un tedavisinin yanlış olduğunu iddia edip tedaviyi değiştirmesi üzerine Sultan'ın hâlsizliği giderek daha da arttı. Bunun üzerine Sultan tekrar Hekim Yâkub'u çağırdı. Ancak Hekim Yâkub, Sultan'ı görür görmez artık tedavinin mümkün olamayacağını anladı ve farklı bir şey 30 söylemeden Lârî'nin tedavisinin doğru olduğunu ifade etti. Çok geçmeden de Sultan Mehmed Han vefat etti. Allah onu cennetlerinde konaklatsın ve rızâ makamına yerleştirsın.

المولى خواجه عطاء الله العجمي - ومنهم العالم الفاضل خواجه عطاء الله العجمي.

قرأ رحمه الله تعالى في بلاد العجم على علمائها، ثم ارتحل إلى بلاد الروم في أيام دولة السلطان محمد خان، ومات في أوائل سلطنة السلطان بايزيد خان.

5 كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً عارفاً بالعلوم كلها من الحديث والتفسير والعربية والطب والفنون العقلية بأسرها، وكانت له يد طويلة في العلوم الرياضية ومعرفة الزيجات واستخراج التقاويم، ورأيت له رسائل كثيرة في العلوم الرياضية كحلّ الأسطرلاب والربع المجيب والمقنطرات، ورأيت له رسالة لطيفة في معرفة الأوزان، وسمعت بعض أساتذتي أنه كان يقول في حقه: ما رأيت من العلوم كلياتها وجزئياتها إلا وله فيها [٧٣] معرفة تامة، وروح الله روحه ونور ضريحه. ١٠

المولى يعقوب الحكيم - ومنهم العالم الفاضل يعقوب الحكيم.

كان طبيباً ماهراً في الطب غاية المهارة، وبذلك تقرب عند السلطان محمد خان، وكان يهودياً، وجعله السلطان محمد خان حافظاً للدّتر بالديوان العالي، وهو على اليهودية، ثم أسلم فاستوزره السلطان محمد خان، ولما صار محمد باشا القره مانّي وزيراً للسلطان محمد خان حسد عليه. ١٥

واتفق في ذلك الأيام أن مرض السلطان محمد خان فعالجه يعقوب الحكيم، وذكر الوزير محمد باشا عند السلطان الحكيم اللاري، ورغبه في الدخول على حضرته، فلمّا دخل هو عليه خطأً معالجات الحكيم يعقوب، وغيرها فزاد ضعف السلطان محمد خان فاستدعى السلطان محمد خان الحكيم يعقوب، ولمّا رأى الحكيم يعقوب وعرف أنه غير قابل للعلاج بعد هذا، لم يتكلّم بشيء، وصوّب رأى الحكيم اللاري، ولم يلبث السلطان محمد خان إلا قليلاً حتى مات، أسكنه الله بجنانه، وأحلّه محلّ رضوانه. ٢٠

Hekim Yâkub hakkında şöyle anlatılır: Onun zamanında beyaz tenli bir adam vardı. Adamın ten rengi birden simsiyah oldu. Zamanın doktorları tedavisi şöyle dursun hastalığın ne olduğunu bile anlayamamışlardı. Adam Hekim Yâkub'un yanına gitti ve önceden beyaz tenli olduğunu, sonradan siyahlaştığını anlattı. Bunun üzerine Hekim Yâkub, "Bu hastalık kitaplarda bulunmaz. Bu behk-i şâmil denen hastalıktır." diyerek tedaviye başladı. Tedavinin sonunda adam iyileşti ve rengi aslına döndü.

Adamın biri ona bir hastalığından bahsetmişti. Adamın ağzından kan geliyor, yediklerinin ve içtiklerinin tamamını kusuyordu. İlaçların midesinde duramaması nedeniyle doktorlar da tedaviyi yapamıyorlardı. Son çare olarak Hekim Yâkub'a gidip durumunu anlattı. Yâkub, biraz beklemesini söyleyerek evine gitti. İçinde kıyılmış et olan bir yemek getirdi ve yemesini istedi. Midesinin yemek kabul etmediğini bilen adam, yiyemeyeceğini söylese de doktor ısrar ederek zorla da olsa yedirdi. Ardından da bir şurup içirir içirmez adam içinde ne varsa hepsini kustu. Yemeklerin yanı sıra yaklaşık iki avuç kadar büyük kurtçuklar vardı. Hekim adama, "Kalk, hastalığın iyileşti." dedi.

Öğrencileri ilacın sırrını sorduklarında, "Adamın içinden gelen kanı görünce sebebinin midesindeki kurtçuklar olduğunu anlamıştım. Kusmasının sebebi de buydu. Yemekteki kıyılmış et köpek etiydi. Kurtçuklar köpek etini severler. Köpek eti mideye ulaştığında tüm kurtçuklar ete üşüş-tüler. Verdiğim şurup ise kusturucuydu. Bu yüzden de karnında ne kadar yemek varsa hepsini kustu. Böylece midesini temizlemiş oldum. Bu, eski derin doktorlardan başkasının aklına gelmeyecek bir ilaçtır." dedi.

Bir rivayete göre, komşusunun karısı yüksek bir yerden düşerek ölmüştü. Kadının teneffüsü kesilmiş ve nabız hareketi kalmamıştı. Ancak vücut ısısı kesilmemişti. Durumu bir türlü anlayamadılar ve Hekim Yâkub'a başvurdular.

ومن جملة أخبار الحكيم يعقوب؛ أنه كان في ذلك الزمان رجل أبيض اللون، أسود بدنه كلّهُ، ولم يعرف أطباء زمانه هذا المرض فضلاً عن معالجته، فذهب إلى الحكيم يعقوب فعرض عليه أنّه كان أبيض اللون، ثم أسودّ بدنه كله، فقال الحكيم يعقوب: إنّ هذا المرض غير موجود في الكتب، ويقال له البهق الشامل. فعالجه فبرئ، وعاد إلى لونه الأصلي.

وَرُوي أن رجلاً عرض له مرض وهو أنه يجري الدم من فمه، وكان يتقيأ جميع ما أكل وشرب، فعجز الأطباء عن علاجه لعدم لبث الدواء في معدته، فذهب إلى الحكيم يعقوب، وعرض عليه حاله، قال له الحكيم يعقوب: اصبر ساعة فدخل بيته، ثم أخرج له طعاماً فيه لحوم مَفْرِيَّةٍ فَأَلَحَّ عليه في أكله، فاستعفى الرجل لما يعرف أن معدته لا تقبل الطعام، فأبرم عليه وأطعمه جبراً، وبعد ذلك سقاه شربة فقاء ما في بطنه، فخرج الطعام ومعه قراد عظام مقدار حفتين، ثم قال: قم فقد برئت من مرضك.

فسأله تلامذته عن سرّ هذا العلاج، قال: عرفت بهذا الدم الجاري أنه من قراد في معدته، وأن قيئه الطعام لأجله، واللحم المَفْرِي الذي كان في الطعام كان من لحم الكلب، [٦٧٣] قال: والقراد يحبّ لحم الكلب، فلما وصل لحم الكلب إلى معدته اجتمع القراد عليه والشربة التي أعطيتها كان مقبلاً فقاء في بطنه من الطعام والقراد. فخلصت معدته من ذلك، وهذا علاج لا يخطر ببال أحد من الأطباء إلاّ الحدّاق من السلف.

ومن جملة أخباره؛ أن امرأة جاره سقطت من علوّ، فماتت ولم يبق لها تنفس ولا حركة نبض إلاّ أنه لم ينقطع حرارة بدنّها، فتحبّروا في أمرها واستغاثوا إلى الحكيم يعقوب،

Kadını kontrol eden Yâkub, bir iğne istedi. İğneyi kadının karnına sokar sokmaz kadın gözlerini açtı ve hiçbir şey olmamış gibi ayağa kalktı. Yâkub'a bu tedavinin ne olduğunu sorduklarında durumu şöyle açıkladı: “Kadın hamileydi. Düşünce çocuk annenin aort damarını tuttu. Bu yüzden de bu hâle geldi. Ben ise iğneyi sokunca iğne çocuğun eline kadar ulaştı. O da elini çekti. Böylece kadın eski hâline döndü.” Şu hayret verici, engin, uzak görüş ve sıra dışı derinliğe bakın! Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hekim el-Lârî

Hekim el-Lârî el-Acemî bu devrin kıymetli âlimlerinden biridir.

Anadolu'ya gelerek Sultan Mehmed Han'ın hizmetinde bulundu. Tıp ilminde oldukça mâhir biriydi. Ancak yukarıda da anlattığımız gibi, Sultan Mehmed Han'ın tedavisi konusunda Vezir Mehmed Paşa'nın aklına uyup onun hırslarına boyun eğerek hata etmiştir. Bu olayı Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin mezarının yakınlarında oturan Seyyid İbrâhim el-Amâsî'den işitmiştim. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Arap Hekim

Arap Hekim diye bilinen zât, bu devrin âlimlerindedir.

Tıp ilmini Arap diyarında öğrendikten sonra Anadolu'ya geldi. Üsküp'te yerleşmiş olan Emîr İsâ Bey bin İshak Bey'in hizmetine girdi. Emîr ona karşı çok cömertti. Bu sayede fazlaca mal ve mülk edindi. Tıp konusundaki ünü Sultan Mehmed Han'a kadar ulaştınca, onu davet etti. Sultan da ona karşı cömertçe davrandı. Himayesi altında bolluk içinde yaşadı.

Merhum tıp ilminde çok bilgili, yüce gönüllü, cömert, ihtiyaç sahiplerini gözetken bir kimseydi. Allah kabrini aydınlık etsin ve mükâfatını artırsın.

İbnü'z-Zehbî [Altuncuzâde]

Bu devrin zâhid ve ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Altuncuzâde diye meşhur olan zâttır.

Sultan Mehmed Han'ın hizmetinde bulundu. Tıp bilgisi, doğruluğu ve takvâsı sayesinde Sultan'ın sınırsız ikramlarına mazhar oldu.

فنظر حالها فاستدعى إبرة فأدخلها في بطنها، ففتحت المرأة عينها، وقامت كأنها لم يمّسها شيء، فسألوه عن سبب هذا العلاج، قال: كانت المرأة حاملا فلما سقطت أخذ الولد بيده نياط قلبها، فبهذا السبب عرض لها ما عرض فأدخلت إبرة، فوصلت إلى يد الولد، فجمع يده إليه فزالت عن المرأة تلك الحالة، انظر إلى هذه الفراسة العجيبة والحداقة الغريبة، رَوِّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرْيَحَهُ.

المولى حكيم اللاري - ومنهم العالم الفاضل الحكيم العجمي اللاري.

ارتحل إلى بلاد الروم واتصل بخدمة السلطان محمد خان، كان ماهرا في الطب إلا أنه أخطأ في متابعته رأى الوزير محمد پاشا ومطواعته هواه في معالجة السلطان محمد خان كما حكيناها آنفا، وسمعت هذه القصة عن السيد إبراهيم الآمسي المتوطن بجوار مزار حضرت أبي أيوب الأنصاري، رَوِّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرْيَحَهُ.

المولى حكيم عرب - ومنهم الطبيب المشهور بالحكيم عرب.

حصل علم الطب في بلاد العرب ثم دخل بلاد الروم، واتصل بخدمة الأمير عيسى بك بن إسحاق بك الساكن ببلدة أسكوب، وأكرمه الأمير المزبور غاية الإكرام، ونال بسببه مالا جزيلا، وبلغ صيته في الطب إلى السلطان محمد خان فاستدعاه، وأكرمه وعاش في كنف حمايته بعيش واسع.

وكان رحمه الله تعالى حاذقا في الطب كريم النفس جوادا مراعيًا للفقراء والمساكين، نَوَّرَ اللهُ قَبْرَهُ وَضَاعَفَ أَجْرَهُ.

المولى ابن الذهبي [آلتونجي زاده] - ومنهم العالم العالم والعابد الزاهد المشهور بابن الذهبي.

اتصل بخدمة السلطان محمد خان، وأكرمه السلطان محمد خان لبطبه وصلاحه وزهده وورعه غاية الإكرام.

Merhum nûrânî yüzlü, iffetli ve takvâ sahibi bir şeyh olup her zaman Kur'ân okumakla meşguldü. Otlar hakkında son derece bilgi sahibiydi. Ne getirilse adıyla, şekliyle ve faydasıyla bilirdi.

5 Hz. Peygamber'i (*sav*) her ay rüyasında gördüğü söylenirdi. Bir hocam şöyle anlattı: "Bir gün idrar yolumda bir et oluşmuştu. Neredeyse ölecektim. Sıkıntımı anlattığım doktorlar organımı kesmeye karar vermişlerdi. Ardından Hekim Altuncuzâde'ye gittim. Durumumu ve doktorların çare olarak yaptıkları tavsiyeyi anlattığımda doktorların sözlerine gülerek biraz kurşun istedi. Ondan irili ufaklı iğneler yaptı. İnceden başlayarak en kalınına kadar 10 sırayla iğneleri organıma soktu. Gün bitmeden tıkanıklık açılmıştı. Sonra da benden bir yıl boyunca en kalın iğneyi sokmaya devam etmemi istedi."

Sözün özü, bu âlim İslam âleminin güzel simalarından ve zamanının az bulunan kişilerindendi. Her şeyi bilen yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Şeyh Akşemseddin

15 Akşemseddin diye meşhur olan Şeyh Şemseddin bin Hamza, bu devrin ârif ve vuslat ehli tarikat şeyhlerindendir. Şeyh Şihâbeddin es-Sühreverdî'nin soyundandır.

Merhum Dımaşk'ta doğdu. Babasıyla Anadolu'ya geldiğinde henüz çocuktuktu. İlimle meşgul oldu. İlimde olgunluk mertebesine ulaştığında 20 Osmaniye Medresesi'nde müderrislik yapmaya başladı. Tasavvuf yoluna da hevesliydi. Kıymetli bir zât onu Hacı Bayram'ın hizmetine girmesi konusunda teşvik etse de ondan hoşlanmıyordu. Zira Şeyh Hacı Bayram, fakir ve borç sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamak için çarşı ve pazarda dolaşır, insanlardan para isterdi. Bu da nefsin aşağılanmasıydı.

25 O sıralarda Zeynüddin el-Hâfi'nin ününü işitmiş, müderrisliği terk ederek onun yanına gitmek üzere yola çıkmıştı. Halep'e vardığında, rüyasında, boynunda bir zincir olduğunu, zincirin bir ucunun da Ankara'daki Hacı Bayram'ın elinde olduğunu gördü. Mecburen Osmaniye'ye yöneldi.

كان رحمه الله تعالى شيخاً نورانياً عفيفاً تقياً نقيماً مزاولاً لقراءة القرآن، وكان ماهراً [٧٤] في معرفة العشب غاية المعرفة، ولم يؤت إليه شيء منها إلا وقد عرفه باسمه ورسومه ومنافعه.

رُوي أنه كان يرى حضرة الرسالة صلى الله عليه وسلم في المنام كل شهر، روى
 ٥ بعض أساتذتي أنه نبت لحم في مجرى البول. قال: حتى كدت أن أموت، فعرضت
 ذلك على الأطباء، فأمروا بقطع العضو، قال: ثم ذهبت إلى ابن الذهب المذکور،
 فعرضت عليه حالي وقول الأطباء في دفعه، قال: فضحك من قولهم، ثم استدعى
 برصاص، فعمل منه إبراً كثيرة بعضها أغلظ من بعض، فجعل فيه الدقيق أولاً ثم
 الأغلظ فالأغلظ وما تمّ يوم ليلة حتى انفتح، قال: ثم أمرني بأن لا أخلى العضو من
 ١٠ أن أدخل فيه إبرة غليظة من ذلك الإبر مقدار سنة، وبالجملة كان ذلك العالم من
 محاسن الإسلام ونوادر الأيام، عليه رحمة الله الملك العلام.

الشيخ آق شمس الدين - ومن مشايخ الطريقة في زمانه العارف بالله الواصل إلى
 الله الشيخ شمس الدين محمد بن حمزة الشهير بأق شمس الدين، نجل العارف بالله
 الشيخ شهاب الدين السهروردي.

١٥ وُلِدَ قُدْس سرّه بدمشق المحروسة، ثم أتى مع والده وهو صبي إلى بلاد الروم،
 واشتغل بالعلوم، وكملها حتى صار مدرّساً بمدرسة عثمانجق، وكان مائلاً إلى طريقة
 الصوفية، وكان يُرغبه بعض الصلحاء في الوصول إلى خدمة الشيخ العارف بالله
 الحاج بيرام، إلا أنه كان ينكر عليه، لأن الشيخ الحاج بيرام كان يسأل الناس، ويدور
 في الأسواق لحوائج الفقراء والمديونين مع ما فيه من كسر النفس.

٢٠ وفي ذلك الوقت بلغه صيت الشيخ زين الدين الخافي فترك التدريس،
 وتوجّه إليه، ولمّا وصل إلى حلب رأى في المنام أنّ في عنقه سلسلة طرفها
 بيد الشيخ الحاج بيرام بمدينة أنقره، فتوجّه بالضرورة إلى بلدة عثمانجق،

Ardından da hizmetine girmek için Hacı Bayram'ın yanına gitti. Ancak o sırada müridleri ile birlikte ekin biçen Hacı Bayram, ona hiç yüz vermedi. Akşemseddin de cemaatle birlikte ekin biçmeye girişti. İşleri bitince yemek hazırlandı ve fakirlere dağıttılar. Yemekten bir miktar da köpeklere ayırdılar. Hacı Bayram hâlâ Akşemseddin'e iltifat etmemiş, yemeğe de davet etmemişti. Akşemseddin, köpeklerle birlikte oturup yemek yemeye başladı. Tam o sırada Hacı Bayram, "Köse, yanıma yaklaş! Kalbimi kazandın." diye seslendi. Artık Şeyh'in yanında kalmaya ve ondan tasavvuf yolunu öğrenmeye başladı. Ulvî kerâmetlere ve yüksek derecelere erişti.

Bazı menkıbeleri şöyledir: Bedenlerin olduğu kadar gönüllerin de tabibiydi. Tıp ilmine dair eserleri vardır. Hatta otların ona seslenerek, "Ben filan hastalığın şifasıyım." dediği anlatılır. Hikâyelerden biri de şöyledir: Süleyman Çelebi bin Vezir Halil Paşa, Sultan Murad Han zamanında kazaskerdi. Babasının vezirlik makamı olan Edirne'de hastalandı. Şeyh de o sırada Edirne'de bulunuyordu. Vezir, dua ve tedavi etmesi için Şeyh'i çağırırdı.

Akşemseddin'in halifelerinden İbnü'l-Mısrî diye meşhur olan Şeyh Abdurrahman bu olayla ilgili şunları anlattı: "Şeyhle beraber hasta olan Süleyman Çelebi'nin yanına gittik. İçeri girdiğimizde Sultan'ın doktorlarının hastanın etrafında olduğunu ve tedavi için ilaç hazırladıklarını gördük. Şeyh doktorlara, hastalığın ne olduğunu sordu. Onlar da, filan hastalıktır, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Şeyh, sirsam hastalığının ilacıyla tedavi etmelerini söyledi. Bu ilacı kabul etmeyen doktorlar, hastanın yanından ayrıldılar. Şeyh de diviti eline alıp ilaç isimlerini yazdı. İlaçları getirdiler, o da tedaviye başladı. Faydası hemen görüldü. Tüm bunlara rağmen hastanın hâlini hiç sormadı. Hastalığının belirtilerini de takip etmedi. Dışarı çıktığımızda bana, Eğer sussaydım tedavileriyle o doktorlar onu öldürecekti, dedi."

ثم توجه إلى خدمة الشيخ الحاج بيرام، فوجده مع مريديه يحصدون الزرع، ولم يلتفت إليه الشيخ، واشتغل آق شمس الدين مع الجماعة في الخدمة المذكورة، ولما فرغوا منها أحضر لهم الطعام فوزعوه على الفقراء، وجعلوا من الطعام حصّة للكلاب، ولم يلتفت الشيخ الحاج بيرام إلى الشيخ آق شمس الدين، [٧٤ب] ولم يدعه إلى الطعام، فقعد الشيخ آق شمس الدين مع الكلاب، واشتغل بالأكل معهم، وعند ذلك ناداه الشيخ الحاج بيرام، وقال: يا كوسج، أدن مني وقد أخذت قلبي. فاشتغل عنده وحصل طريقة الصوفية، ونال ما نال من الكرامات العليّة والمقامات السيّية.

ومن جملة مناقبه؛ أنه كان طبيبا للأبدان كما هو طبيب للأرواح، وله في الطبّ الظاهر تصانيف. يُزوّى أن العشب تناديه، وتقول: أنا شفاء للمرض الفلاني. ومن جملة أخباره؛ أن سليمان چلبلي ابن الوزير خليل پاشا كان قاضيا بالعسكر في زمن السلطان مراد خان، وقد مرض بمدينة ادرنه في وزارة والده، وكان الشيخ بالمدينة المزبورة في ذلك الوقت، وقد دعا الوزير المذكور الشيخ للدّعاء لولده والعلاج له.

رُوي عن الشيخ عبد الرحيم الشهير بابن المصريّ من خلفاء الشيخ المذكور أنه قال: ذهبت مع الشيخ إلى المريض المذكور، فدخلنا عليه فوجدنا أطباء السلطان حول المريض يحضرون الأدوية للعلاج، فقال الشيخ للأطباء: أي مرض هذا؟ قالوا: المرض الفلانيّ، قال الشيخ: عالجه بدواء السرسام، فأنكر عليه الأطباء وخرجوا من عند المريض، وأخذ الشيخ بدواةٍ وكتب أسامي الأدوية، فأحضرها فعالجه بها، وظهر النفع في الحال. ومع ذلك لم يسأل عن حال المريض، ولم يتتبع علامات مرضه، قال ابن المصريّ: ولما خرجنا من عند المريض، قال لي: لو سكت عنه لأهلكته الأطباء بعلاجهم.

Sultan Mehmed Han, İstanbul'u fethetmek istediğinde Akşemseddin'i de cihada davet etti. Onunla birlikte Şeyh Akbıyık'ı da çağırıldı. İstanbul'a gelmeleri için de merhum Ahmed Paşa bin Veliyyüddin'i gönderdi. Akbıyık meczup bir adamdı ve ondan bir şey elde edemedi. Ancak Akşemseddin,
5 "Müslümanlar filan gün, gün doğumunda filan yerden kaleye girecekler. Sen de o esnada Sultan Mehmed Han'ın yanında olacaksın." dedi.

Çocuklarından birinin bana anlattığına göre, o vakit geldiğinde kale fethedilememişti. Sultan Mehmed Han adına hepimizi büyük bir korku sarmıştı. Yanına gittiğimde Sultan çadırındaydı ve hizmetçilerinden biri kapıda
10 bekliyordu. İçeri girmeme izin vermedi. Zira Sultan, içeri kimseyi almaması konusunda emir vermişti. Çadırın sicimini kaldırıp içeri baktığımda, Sultan başı açık vaziyette toprak üzerinde secdeye kapanmış yalvarıyor ve ağlıyordu. Ayağa kalkana kadar ben de kafamı kaldıramadım. Tekbir getirerek, "Allah'a
15 baktım. Bir de ne göreyim! Askerin tamamı kalenin içine girmişti. Allah onun duasının bereketiyle kalenin kapılarını açmıştı. Duası yedi kat göğü yırtıyor, sonra parçalara ayrılıp bereketi ufukları dolduruyordu.

Sultan Mehmed Han kaleye girdiği sırada Veliyyüddinzâde, "İşte Şeyh'in bize söylediği buydu." deyince Sultan, "Sevincim sadece bu fetih için değil.
20 Böyle bir adamın benim zamanımda oluşu içindir." dedi. Bir gün sonra Sultan Şeyh Efendi'nin çadırına gittiğinde Şeyh uzanıyordu. Sultan için doğrulmadı bile. Ama Sultan elini öptü ve ona, "Bir ihtiyacım için geldim." dedi. Sebebini soran Şeyh'e, "Seninle birkaç gün halvete girmek istiyorum." deyince Şeyh bu isteğini kabul etmedi. Sultan ne kadar ısrar etse de fikrini
25 değiştirmede. Bunun üzerine öfkelenen Sultan, "Sıradan Türk geliyor ve tek bir sözle onu halvete alıyorsun." deyince Şeyh, "Halvete girersen buradaki zevki tadarsın. Bu zevk de saltanatı senin gözünde değersizleştirir ve saltanat işlerinde düzen bozulur. O zaman da Allah bizden hoşnut olmaz. Halvetten
30 maksat, adaletin teminidir. Senin şunu şunu yapman lazım." diyerek ona tavsiyelerde bulundu. Bunun üzerine Sultan Şeyh'e iki bin dinar verilmesini emretti.

ثم إن السلطان محمد خان لما أراد فتح قسطنطينية دعاه للجهاد، ودعا أيضا الشيخ آق بيق، وأرسل إليهما المرحوم أحمد باشا بن ولي الدين للتوجه إلى فتح قسطنطينية، وكان آق بيق رجلا مجذوبا لم يحصل منه شيء، وأما الشيخ آق شمس الدين فقال: سيدخلون المسلمون القلعة من الموضع الفلاني في اليوم الفلاني وقت الضحوة الكبرى، وأنت تكون حينئذ عند السلطان محمد خان.

وحكى لي بعض أولاده أنه جاء ذلك الوقت ولم يُفتح القلعة فحصل لنا خوف عظيم [٧٥] من جهة السلطان فذهبت إليه، وهو في خيمته وواحد من خدامه واقف على الباب، ومنعني عن الدخول لأنه أوصاه أن لا يدخل عليه أحد، فرفعت طناب الخيمة ونظرت فإذا هو ساجد على التراب ورأسه مكشوف، وهو يتضرع ويكي فما رفعت رأسي إلا قام على رجله وكبر فقال: الحمد لله، منحنا الله تعالى بفتح القلعة. قال: فنظرت إلى جانب القلعة فإذا العسكر قد دخلوا بأجمعهم، ففتح الله تعالى ببركة دعائه. وكانت دعوته تخرق السبع الطباقي، ثم تفرق وتملاً بركاتها الآفاق.

ولما دخل السلطان محمد خان القلعة نظر جانبه فإذا ابن ولي الدين فقال: هذا ما أخبر به الشيخ، وقال: ما فرحت بهذا الفتح، وإنما فرحي من وجود مثل هذا الرجل في زمني. ثم بعد يوم جاء السلطان محمد خان إلى خيمة الشيخ والشيخ مضطجع، فلم يقم له، فقبل السلطان محمد خان يده، وقال: جئتك لحاجة، قال: ما هي؟ قال: إن أدخل الخلوّة عندك أياما، قال الشيخ: لا، فأبرم عليه مرارًا وهو يقول: لا. فغضب السلطان محمد خان وقال: إن واحدًا من الأتراك يجيء إليك، وتدخله الخلوّة بكلمة واحدة، قال الشيخ: إنك إذا دخلت الخلوّة تجد هناك لذّة تسقط السلطنة من عينك، وتختلّ أمورها فيمقت الله إيتانا، والغرض من الخلوّة تحصيل العدالة، فعليك أن تفعل كذا وكذا، وذكر ما بدا له من النصائح، ثم أرسل إليه ألفي دينار ولم يقبل.

Şeyh'in yanından ayrılan Sultan Mehmed Han, Veliyyüddinzâde'ye Şeyh'in yanına girdiğinde ayağa kalkmadığını ve bu hareketi karşısında duyduğu üzüntüyü anlatınca Veliyyüddin, "Büyük sultanlardan hiçbirine nasip olmayan bu fetih sebebiyle yaşadığın gururu gördü. Şeyh bir terbiyecidir. Bu şekilde sendeki gururu kırmak istedi." dedi. Ertesi gün gece yarısından sonra Şeyh, Sultan'ı davet etti. Bu vakitte çağırdığı için hepimiz Sultan hakkında endişeye kapılmıştık. Sultan daveti kabul etti ve gitti. Sultan'ı gören emîrlere elini öpmek için hücum ettiler. O da şöyle dedi: "Sultan Mehmed Han gece karanlığında geldi. Karanlıkta onu gözlerimle göremesem de ruhum onu tanıdı ve kucakladım. Öyle bağırma bastım ki titremeye başladı. Neredeyse düşecekti. Bu hâli gidinceye kadar da bırakmadım." Sultan Mehmed Han, "Kalbimde Şeyh'e karşı buruk bir his vardı. Bana sarıldığında bu his sevgiye dönüştü." dedi. Birlikte çadıra girdiler. Gün doğumuna kadar beraber sohbet ettiler. Sabah ezanı okundu, Sultan, Şeyh'in arkasında namaz kıldı. Namazdan sonra evrâd okudu. Sultan da dizlerinin üzerinde oturarak evrâd dinledi. Evrâdı tamamlayınca Sultan ondan Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kabrini tespit etmesini rica etti.

Tarih kitaplarında, kabrin İstanbul surlarının yakınında olduğu söylenir. Daha sonra Şeyh geldi ve "Şurada bir nur görüyorum. Muhtemelen kabir oradadır. Onun ruhuyla bir araya geldim ve fethi kutlayarak bana, Allah gayretinizi mükâfatlandırın. Beni küfrün karanlığından kurtardınız." dedi.

Durumu Sultan'a haber verdi. O da bahsi geçen yere geldi ve Şeyh'e, "Sana inanıyorum. Ancak bana gözümle görebileceğim bir işaret göster ki içim rahat etsin." dedi. Bunun üzerine Şeyh bir süre murakabeye daldı ve "Kabrin baş kısmındaki şu yeri iki zirâ kazın. Üzerinde İbrânice şöyle şöyle yazılı olan bir mermer levha çıkacak." dedi. Dediği gibi de oldu. İki kol boyu kazdıkları yerde mermer levha görüldü. İbrânice bilen bir kişi metni okuyup açıkladığında, yazılanlar şeyhin söylediklerini doğruluyordu. Gördükleri karşısında hayrete düşen Sultan Mehmed Han, tutmasalar düşecek kadar kendinden geçti. Buraya bir türbe, bir de cami ve odalar yapılmasını emretti. Şeyh'ten de müridleriyle birlikte bu odalarda kalmasını rica ettiyse de Şeyh kabul etmedi. Memleketine dönmek için Sultan'dan izin istedi. Sultan, sözlerinin doğru çıkması sebebiyle Şeyh'e teşekkür mahiyetinde memleketine gitmesine izin verdi.

ولمّا خرج السلطان محمد خان قال لابن وليّ الدين: ما قام الشيخ لي وأظهر
 التأثير من ذلك، قال ابن وليّ الدين: إنّه شاهد فيكم من الغرور بسبب هذا الفتح الذي
 لم يتيسّر للسلطين العظام. وأنّ الشيخ مرتّب فأراد بذلك أن يدفع عنكم الغرور، ثم
 بعد غد دعا الشيخ في الثلاث الأخير من اللّيل وخفنا عليه من ذلك فذهب إليه، قال:
 فلما ذهب إليه تبادر إليه الأمراء يقبلون يده، قال: وجاء السلطان محمد خان واللّيل
 مظلم، وما أدركته بالبصر بسبب الظلمة لكن عرفه بروحي فعانقته، وضممته إليّ ضمّاً
 شديدا حتى ارتعد، وكاد أن يسقط، [٣٧٥] فما خليته إلى أن يزول عنه الحال. وقال
 السلطان محمد خان: كان في قلبي شيء في حق الشيخ، فلمّا ضممني إليه انقلب ذلك
 حبّاً. ثم إنّه دخل معه الخيمة فصاحب معه حتى طلع الفجر. وأذن للصلوة وصلى
 السلطان خلفه، ثم قرأ الأوراد والسلطان جالس أمامه على ركبتيه يستمع الأوراد، فلمّا
 أتمها التمس منه أن يُعيّن موضع قبر أبي أيّوب الأنصاريّ.

وكان يُروى في كتب التواريخ أن قبره بموضع قريب من سور قسطنطينيّة. ثم إن
 الشيخ جاء، وقال: إني أشاهد في هذا الموضع نورا لعلّ قبره هناك، فجاء إليه وتوجّه
 زمانا، ثم قال: التقيت مع روحه قال: وهنأني بهذا الفتح وقال: شكر الله سعيكم حتى
 خلصتموني من ظلمة الكفر.

فأخبر السلطان محمد خان بذلك وجاء إلى ذلك الموضع فقال للشيخ: إني أصدّقك،
 ولكن التمس منك أن تعين لي علامة أراها بعيني ويطمئن بذلك قلبي، فتوجّه الشيخ
 ساعة ثم قال: احفروا هذا الموضع من جانب الرأس من القبر مقدار ذراعين، يظهر رخام
 عليه خطّ عبراني تفسيره هذا، وقرر الكلام فلمّا حفر مقدار ذراعين ظهر رخام عليه خطّ،
 فقرأه من يعرفه، وفسره،^١ فإذا هو ما قرره الشيخ فتحير السلطان محمد خان، وغلب عليه
 الحال حتى كاد أن يسقط لولا أن أخذوه. ثم أمر ببناء القبّة على ذلك الموضع، وأمر
 ببناء الجامع الشريف والحجرات، والتمس أن يجلس فيه الشيخ مع مرديه فلم يقبل،
 واستأذن أن يرجع إلى وطنه، فأذن له السلطان تطيبيا لقوله.

Şeyh denizi geçerken büyük çocuğuna, “Denizi geçince kalbimi bir ışık sardı. İstanbul’da kafirlerden dolayı ilhamlarım bozuldu.” demişti. Bir süre yürüdükten sonra bir Anadolu pejmürdesiyle karşılaştılar. Altında, gören herkesin iç çekeceği türden bir at vardı. Şeyh’e dönüp bakmadan yanlarından geçti. Selâm bile vermedi. Çok gitmeden geri döndü. Atından indi ve Şeyh’e, “Bu atı sana verdim.” dedi. Şeyh oğluna işaret etti. O da atından indi ve kendi atını adama verdi. Şeyh de adamın atına bindi. Oğlu, ne olduğunu babasına sorduğunda, “Cömert bir adamın sadık bir kölesi olsa, köle bir gün efendisinden değersiz bir şey istese, o sahip istediği şeyi kölesinden esirger mi?” diye sordu. Oğlu, “Hayır” deyince Şeyh, “Ben otuz yıldan beri yüce Allah’a itaatten çıkmadım. Kalbim bu ata meyledince Allah bu adama ilham etti, o da atını bana hediye etti.” dedi. Ardından memleketi olan Göynük kasabasına gittiler. Bir zaman yaşadıktan sonra vefat etti ve oraya defnedildi.

Merhum, tasavvuf konusunda bir risâle yazdı ve adını *Risâletü'n-Nûr* koydu. Tasavvuf ehline yapılan eleştirilere cevap verdiği bir başka risâlesi daha vardır. Tıp ilminde de bir risâlesi olup bu risâlede hemen her hastalığa dair tecrübe ettiği faydalı ilaçları bir araya getirmiştir. Merhum, tıp ilminde son derece becerikliydi.

Şeyh’in Nûrülhüdâ isminde küçük bir oğlu vardı. Meczup ve aklî melekelere yoksun doğmuştu. Şeyh’in zamanında İbn Kuttar adında bir komutan vardı. Yüzünde tüy yoktu, köse idi. Bir gün Sultan Mehmed Han’ın makamına giderken Şeyh ile karşılaştı. Şeyh’in makamına giren Emîr’i gören çocuk gülmeye başladı, “Bu erkek değil ki, kadın bu!” deyince Şeyh ona kızdı ve Emîr’den çocuğun sözlerinden incinmemesini rica etti. Bunun üzerine komutan çocuğa dönerek, “Sakalımın çıkması için bana dua et bakalım.” dedi. Ağzından kocaman bir tükürük alan çocuk, avucuyla tükürüğü komutanın yüzüne sürdü. Emîr İstanbul’a gelinceye kadar sakalı çıkmıştı. Sultan’ın huzuruna vardıklarında şaşırان Sultan vezirlere, “Sorun bakalım bu sakalı nereden bulmuş?” dedi. Emîr olayı anlatınca hayretler içinde kalan Sultan, küçük çocuğun üzerine pek çok şey vakfetti. Bu vakıflar bugün bile Şeyh’in çocuklarının elindedir.

ولمّا عبر البحر قال لأكبر أولاده: لما جاوزت البحر امتلأ قلبي نورا، وقد فسدت إلهاماتي بقسطنطينيّة من ظلمة الكفر فيها، ولمّا سار ساعة لقيه رجل من أجلاف بلاد الروم، وتحتة فرس نفيس يميل إليه قلب كل أحد، فذهب الرجل ولم يلتفت إلى الشيخ، ولم يسلم عليه، ولم يذهب إلا قليلا حتى رجع ونزل عن فرسه، وقال للشيخ: وهبتك هذا الفرس، فأشار الشيخ إلى ابنه فنزل عن فرسه، وأعطاه لذلك الرجل، وركب هو فرس الرجل، ثم سأله ابن الشيخ عن هذا الأمر، فقال: لو كان لرجل كريم عبد وكان في طاعته، واستدعى منه يوماً شيئا حقيقاً، هل يمنعه منه؟ قال ابنه: لا، قال الشيخ: وأنا منذ ثلاثين سنة لم أخرج عن طاعة الله تعالى، فلمّا مال قلبي إلى هذا الفرس الهم الله تعالى ذلك الرجل حتى وهب لي [٧٦] ثم انتهى الشيخ إلى وطنه، وهو قصبه كوينك، وقعد هناك زمانا، ثم مات ودُفِنَ فيه قُدْس سرّه.

صنّف رحمه الله تعالى رسالة في التصوّف وسَمّاها رسالة النور، وصنّف رسالة أخرى في دفع مطاعن الصوفيّة، وصنّف أيضا رسالة في علم الطبّ، جمع فيها من العلاجات النافعة جرّبها لكل مرض، وكان رحمه الله تعالى ماهرا في علم الطبّ غاية المهارة.

وكان للشيخ ولدٌ صغير اسمه نور الهدى ولد مجذوبا مغلوب العقل. وكان في زمن الشيخ أمير يقال له ابن قُطّار، وكان أطلس لا شَعْر في وجهه، فلقي الشيخ وهو مارّاً إلى السلطان محمد خان، فإذا هو عند الشيخ دخل عليه ذلك المجذوب فضحك، وقال: ما هذا برجل وإنّما هو امرأة؟ فغضب عليه الشيخ وتضرع الأمير إلى الشيخ أن لا يَزجُرَه عن الكلام، ثم قال الأمير للمجذوب المذكور: أدع لي حتى تَنْبُت لحيتي. فأخذ المجذوب من فمه بصاقا كثيرا ومسح بيده وجه الأمير، فطلعت لحيته إلى أن يدخل قسطنطينيّة، فلمّا لقي السلطان قال للوزراء: سلوه من أين حصل له هذه اللّحية؟ فحكى له ما جرى فتعجّب السلطان، ووقف على ذلك الصغير أوقافا كثيرة، وهي في أيدي أولاد الشيخ إلى الآن.

Şeyh'in çocuklarından birinden şöyle işittim: “Bir gün Şeyh çocuklarını topladı. On ikisi de aynı odada bir aradaydı. Onlara yemek hazırladı. Sırayla oturan çocuklarına teker teker baktı ve ‘Allah’a hamd olsun.’ dedi. Biz de kendisine böyle çocuklar verdiği için Allah’a hamd ediyor sandık. Meczup olan kardeşim, ‘Niye hamdettiğini biliyorum baba.’ deyince, ‘Peki, niye hamd etmişim?’ diye sordu. O da ‘Bu çocukları sana verdiği için Allah’a hamd ettin. Oysa bunlardan hiçbirine muhabbetin yoktur.’ deyince oğlunu tasdik etti ve tebrik etti.” Allah yüce sırrını mübarek kılsın.

Şeyh İbnü'l-Mısri

Bu devrin ârif zâatlarından biri de İbnü'l-Mısri diye bilinen Şeyh Abdürrahim'dir.

Karahisar doğumludur. Akşemseddin'in hizmetine girip ondan pek çok şey öğrendi. Onun yanında büyük zevklere erişti. Bu mertebesinin şahidi *Vahdetnâme* adlı eseridir. Vatanına döndükten sonra vefat etti ve orada defnedildi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh İbrâhim İbnü's-Sarrâf

Bu devrin ârif zâatlarından biri de Şeyh İbrâhim b. Hüseyin Sarrâf es-Sivâsî'dir.

Sivas doğumludur. Yâkub Efendi ile Konya'da ilim tahsil etmeye başladı. Kayseri'de Hunat Hatun Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Şâfi mezhebine mensuptu. Bu medresede müderrislik yapmanın şartının Hanefî mezhebine mensup olmak olduğunu öğrenince medreseyi terk etti. Allah sevgisi artıp ilâhî cezbeye Erdebil şeyhlerine yöneldi. Akşemseddin'in sıfatları ona ayan olunca eşeğine binerek ona doğru yola çıktı. Şeyh de o sıralarda Beypazarı'nda irşad ile meşguldü.

Şeyh'in yanına vardığında, insanların etrafını sardığını ve ona bedensel hastalıklara dair sorular sorduklarını gördü. İnsanlar dağılınca Şeyh, “Hayret, kimse ruh hastalıklarından soru sormuyor.” dedi. Şeyh'e yaklaşıncaya bana, “Sen de kimsin?” dedi. Ben, “Kayseri'de müderristim.

وسمعت بعض أولاد الشيخ أن الشيخ جمع يوماً أبناءه، وهم اثنا عشر في بيت واحد، وصنع لهم طعاماً، فلما جلسوا على الترتيب نظر إليهم واحداً واحداً، وقال: الحمد لله تعالى، فظننا أنه يحمد الله تعالى على أن وهبه هذه الأولاد، فقال ابنه المجذوب: أنا أعرف على ماذا حمدت الله تعالى، فقال الشيخ: على أي شيء حمدت؟ قال: حمدت الله على أن رزقك هذه الأولاد، ولم يكن لك محبة لواحد من هؤلاء، فقال الشيخ: أحسنت يا ولدي وصدقت، قدّس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ ابن المصري - ومنهم العارف بالله الشيخ عبد الرحيم الشهير بابن المصري. مولده بلدة قره حصار، واتصل بخدمة الشيخ العارف بالله الشيخ آق شمس الدين، وحصل عنده المعارف، ونال من الأذواق حظاً جزيلاً يشهد بذلك كتابه الموسوم بوحدة نامه، ثم رجع إلى وطنه، ومات ودُفِنَ به، قدّس الله سره العزيز. ١٠

الشيخ إبراهيم ابن الصراف - ومنهم العارف بالله الشيخ إبراهيم بن حسين الصراف السيواسي مولداً.

قرأ العلوم أولاً على المولى يعقوب بقونية، [٣٧٦] ثم صار مدرّساً بمدرسة خواند خاتون بمدينة قيصرية. ولما اطلع على أن المدرسة مشروطة للحنفية، وكان وهو شافعيّاً تركها، وغلب عليه محبة الله تعالى، وحصلت له جذبة إلهية، وقصد أن يصل إلى مشايخ أردبيل، ثم وصل إليه أوصاف الشيخ آق شمس الدين فتوجّه إليه راكباً على حمار، والشيخ عند ذلك مشغول بالإرشاد في بلدة بكبازاري.

ولما وصل إلى الشيخ رأى الناس مجتمعين حوله، ويسألونه عن الأمراض البدئية. فلما تفرقوا قال الشيخ: يا عجباً، ليس أحد يسألني عن الأمراض الروحانية، قال: تقدمت إلى الشيخ فقال لي: من أنت؟ قلت: كنت مدرّساً بقيصرية، ٢٠

Kalbimi büyük bir sıkıntı sardı. Ben de derdime çare bulmak için buraya geldim.” dedim. Şeyh, “Bize hediye getirdin mi?” diye sorunca çok utandım. Çünkü ben fakir bir adamdım. Hediye alamazdım. Şeyh durumu anlayınca, “Sana hâl ve vâkıalarını soruyorum.” dedi. Ben de “Kararmış bir kalp ve kara
5 bir yüzden başka bir şeyim yok.” dedim. Bana halvete girmemi ve o geceyi ihya etmemi emretti. O gece dört yüz vâkıa yaşadım.

Sabah oldu. Elime bir kalem alıp ilk vâkıalarımı yazmaya başladığımda bütün ayrıntıların hatırımda olduğunu gördüm. Hâlbuki ben çok unutkan bir adamdım. Bazen ne okuyacağıma niyetlendiğim namazda bile ne okuyacağıma unutturdum. Bu hatırlayışımın Şeyh’in bereketi olduğunu anladım.
10 O günden sonra halvete ve geceleri ihya etmeye devam ettim. Şeyhin arkadaşları halvet ve riyâzete görevli idiler. Şeyh bana bir tas yemek, bir parça ekmek ve bir testi su gönderirdi. Bir süre bu şekilde devam ettim. Bazen hayvanlıktan uzaklaşmadığımı düşünürdüm. O gece yemeği kabul etmedim ve vâkıaya muktedir olamadım. Şeyh durumumu öğrenince hizmetçi
15 beni azarladı ve “Neden tavrını değiştiriyorsun? Hâlbuki doktorun senin hâlini senden daha iyi bilmez mi?” dedi.

Halvetin seksen yedinci gecesini, aynı zamanda Berat gecesiydi. Canım bir tas biberli ve bol yağlı pirinç pilavı çekti. O gün Şeyh beni akşam yemeğine davet etmişti. Bir de baktım canımın çektiği bu yemeği getirip bana, “İstedığın kadar ye, Şemseddin de yanında yok.” dedi. Ben de tastaki yemeğin hepsini yedim. Daha sonra halvetten çıkmamı emretti.
20

Sarrafzâde Şeyh İbrâhim, âdeti olduğu üzere müridlerine, gündüz hizmet etmelerini, gece de ibadet etmelerini, bu yolda bazı kapılar açılınca da halveti emrederdi.
25

Anlatıldığına göre, Şeyh İbrâhim, henüz daha şeyhi hayattayken Kayseri’de yürüttüğü irşad faaliyeti sırasında büyük bir kabz hâline tutuldu. Bir türlü bu hâlden kurtulamayınca, şeyhinin yanına gitmek üzere yola çıkmıştı. Yolda yaşadığı bir vâkıada, şeyhi terlemesi için tandırın üzerine oturmasını emretti. O da emri yerine getirdi. O kadar terledi ki kabz hâli bast hâline dönüştü. Olayı şeyhine anlatınca şeyhin hoşuna gitti ve bundan sonra kabz hâline yakalandığında hep aynı şeyi yapmasını söyledi.
30

فحصل في قلبي همّ عظيم أتيت راجيا لمداواته، فقال: هل معك هديّة لنا؟ قال: فاستحييت لأنّي كنت رجلا فقيرا غير قادر على الهدية، قال: ففطن الشيخ لذلك وقال: أسألك عن الواقعات والأحوال، فقلت: ليس لي شيء سوى سواد القلب والوجه. فأمرني بالخلوة وإحياء تلك الليلة، ورأيت تلك الليلة أربعمئة واقعة.

٥ فلما أصبحت أخذت قلما وأشرت إلى أوائل الواقعات، فوجدت من تفاصيلها في خاطري، مع أنني كنت رجلا كثير النسيان، ربما أنسى ما نويت قرائته في الصلاة، فعلمت أن هذا الحفظ من بركات الشيخ، فداومت على الخلوة والإحياء. وكان أصحاب الشيخ في الخلوة مأمورين بالرياضة، والشيخ يرسلني قسعة من الطعام وخبزة وجرة من الماء، فمضت على ذلك مدة، وخطر ببالي في بعض تلك الأيام أنني ما تخلصت من الحيوانية، فرددت الطعام تلك الليلة، فما قدرت على الواقعة، فعرف ١٠ مني الشيخ ذلك فعتب عليّ الخادم، فقال: لأي شيء تتعدى طورك وطبيك أعرف بحالك منك؟

ولما كان السابع والثمانين من ليالي الخلوة، وكانت ليلة البراءة، اشتاقت نفسي إلى قسعة من طعام الأرز المفلفل مع السمن الكثير، فدعاني الشيخ وقت العشاء، وأحضر ١٥ الطعام المذكور وأعطاني وقال: كل من هذا قدر ما اشتهيت، وليس شمس الدين عندك، فأكلت ما في القسعة بتمامه. وبعد ذلك أمرني بالخروج عن الخلوة.

ثم إنه كان من عادة الشيخ إبراهيم المذكور [٧٧] أنه كان يأمر لمريديه بالخدمة نهارا وبالإحياء ليلاً إلى أن يفتح له شيء من الطريق ثم يأمر بالخلوة.

٢٠ يُروى أنّه حصل للشيخ إبراهيم المذكور قبض عظيم عند اشتغاله بالإرشاد بقيصرية في حياة شيخه، ولم يقدر على دفعه فتوجّه إلى شيخه، فرأى في الطريق في الواقعة أن الشيخ أمر له بالقعود على التنور للتعرق، ففعل كما أمر، وسال منه عرق كثير فتبدل القبض بالبسط. فحكى ما وقع إلى الشيخ فاستحسنه الشيخ، وأمر له بالعمل به عند حصول القبض.

Şeyh İbrâhim Sarrafzâde müridlerine, kabz hâline yakalandıklarında tandırın üzerine oturmalarını tavsiye ediyordu. Onlara testilerle su götürüyor, onlar da terliyorlardı. Böylece kabz hâlleri bast hâline dönüşüyordu. Şeyh İbrâhim'in, oğlunu tanımayacak ve "Bu da kim?" diyecek kadar istiğrak hâlleri yaşadığı da anlatılır.

Merhum "etvârü's-sülûk" konusunda bir eser telif etti ve adını *Kitâb-ı Gülzâr* koydu. Kayseri'de, 887 yılının sonbahar mevsiminde bir salı gecesi vefat etti. Kabri aynı şehirdedir. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh eş-Şâmî

Bu devrin ârif zâatlarından biri de Şeyh eş-Şâmî diye bilinen Şeyh Hamza'dır. O da Şeyh Akşemseddin'in arkadaşlarından ve ileri gelenlerdendir. Akşemseddin'in ölümünden sonra irşadla meşgul oldu. Pek çok kişiye faydası oldu. Anadolu'nun bir şehrinde vefat etti ve oraya defnedildi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh İbnü'l-Attâr

Bu devrin âriflerinden biri de İbnü'l-Attâr diye tanınan Şeyh Muslihuddin'dir.

Şeyh Akşemseddin'in arkadaşlarından. O da onun ölümünden sonra irşadla meşgul oldu. İskilip'te vefat etti ve oraya defnedildi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Sâdullah

Şeyh Sâdullah da bu devrin ârif zâatlarından.

Şeyh Akşemseddin'in en büyük oğludur. Devrinin âlimlerinden dersler aldı. Şeyh Alâeddin Ali et-Tûsî Efendi'nin de hizmetinde bulundu. Akranlarından çok ileride olduğundan öğrenciler arasında meşhur olmuştu. Bu yüzden de hocası Alâeddin onu çokça methederdi. Bir süre sonra o da babasının yoluna girdi, dünya işlerinden ilgi ve alâkasını keserek kendini Allah'a adadı. İlim ve takvâyı şahsında bütünleştirdi ve sonunda babasının makamına oturdu. Orada da vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin.

وكان الشيخ إبراهيم المذكور يأمر مريديه عند القبض بالقعود على التنور، ويسقيهم جرارا من الماء فيسيل منهم عرق كثير، ويتبدل قبضهم بالبسط. يُزَوَى أن الشيخ إبراهيم المذكور كان يغلب عليه الاستغراق حتى إنه ربما كان لا يعرف ولده ويقول: من هذا؟

٥ صَنَّفَ رحمه الله تعالى كتابا في أطوار السلوك، وسمَّاه بكتاب كلزار. وكانت وفاته بقيصرية في فصل الخريف ليلة الثلاثاء في سنة سبع وثمانين وثمانمئة، وقبره بالبلدة المزبورة، قَدَّسَ اللهُ سره العزيز.

الشيخ الشامي - ومنهم الشيخ العارف بالله حمزة المشهور بالشيخ الشامي.

١٠ كان ذلك أيضا من أصحاب الشيخ العارف بالله آق شمس الدين، وكان من أكابر أصحابه، وكان مشتغلا بالإرشاد بعده، وانتفع به كثير من الطالبين. مات في بعض بلاد الروم ودُفِنَ به، قَدَّسَ اللهُ سره العزيز.

الشيخ ابن العطار - ومنهم العارف بالله الشيخ مصلح الدين الشهير بابن العطار. كان هو أيضا من جملة أصحاب الشيخ آق شمس الدين، واشتغل بالإرشاد بعده. مات ببلدة إسكليب ودُفِنَ بها، قَدَّسَ اللهُ سره العزيز.

١٥ الشيخ سعد الله - ومنهم العارف بالله الشيخ سعد الله بن الشيخ آق شمس الدين.

كان هو أكبر أولاده، قرأ على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى الفاضل علاء الدين علي الطوسي، واشتهر فضله بين الطلبة وفاق أقرانه، وكان المولى المذكور يمدحه مدحا عظيما. ثم إنه سلك مسلك أبيه، وتجرد عن علائق الدنيا، وانقطع إلى الله تعالى، وجمع بين العلم والتقوى، وقعد مقام أبيه، ومات [٧٧٧هـ] هناك، رَوَّحَ اللهُ

Şeyh Fazlullah

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Fazlullah bin Şeyh Akşemseddin Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler alarak ilimde ileri dereceye eriştikten sonra tasavvuf yoluna girdi ve babasının halifesi Şeyh eş-Şâmî'nin yanında yetişti. Tasavvuf yolunu ondan öğrendi ve çok kıymetli kerâmetler elde etti.

Anlatıldığına göre, bir gün babası hamama girdi. Yanında da halifesi Şeyh eş-Şâmî vardı. Şeyh eş-Şâmî hamamdan çıkarken Şeyh, henüz daha küçük olan oğlu Fazlullah'a işaret ederek, "Bu peştemalle şeyhinin sırtını ört." dedi. Bu sözüyle eş-Şâmî'nin, oğlu Fazlullah'ın şeyhi olacağını işaret etmiştir. Söylediği gibi de oldu. Allah ruhunu şâd etsin.

Şeyh Emrullah

Emrullah bin Şeyh Akşemseddin Efendi de bu devrin âriflerinden biridir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hayâlî lakabıyla bilinen Ahmed Efendi'nin hizmetinde bulundu. Babası vefat edince, babasının mütevellî olduğu vakıfları elinden aldılar. Vakıfları kurtarmak için Sultan Mehmed Han'ın makamına çıktı. Karamânî Vezir Mehmed Paşa da ona, elinden alınan babasının vakıflarının yerine Bursa'daki Emîr Buhârî vakıflarının mütevelliliği görevini verdi. Bursa'daki Sultan Murad Han vakıflarının mütevelliliği görevi verilinceye kadar da bu vakıfların mütevelliliği görevine devam etti. Bir süre bu görevi sürdürdü. Gut hastalığı sebebiyle bir ayağı ve kolu kötürüm olunca, uzun yıllar oturarak yaşamak zorunda kaldı. Kendisine günlük elli dirhem emekli maaşı bağladılar. Merhum her vakit ağlar ve "Babamın vasiyetine uymadığım için bu bela başıma geldi." derdi. Zira babası Akşemseddin Efendi, çocuklarına kadılık ve mütevellilik görevlerinde bulunmamaları yönünde vasiyette bulunmuştu. Merhum, 919/1513 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Şeyh Hamdi Çelebi

Bu devrin âriflerinden biri de Hamdi Çelebi diye bilinen Şeyh Hamdullah bin Şeyh Akşemseddin Efendi'dir.

الشيخ فضل الله - ومنهم العارف بالله الشيخ فضل الله ابن آق شمس الدين.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وحصل من العلم جانباً عظيماً، ثم سلك مسلك التصوف، وتربى عند خليفة والده، وهو الشيخ الشامي، وحصل عنده طريقة الصوفية، ونال ما نال من الكرامات السنية.

٥ حُكي أن والده دخل يوماً الحمام، وخرج وكان معه خليفة الشيخ الشامي، فلما خرج الشامي من الحمام أشار الشيخ إلى ولده فضل الله وهو صغير، وقال: استر ظهر شيخك بهذا الفرو، وأشار إلى أنه سيصير شيخاً له، وصار كما قال، رُوح الله روحه.

الشيخ أمر الله - ومنهم العارف بالله المولى أمر الله بن الشيخ آق شمس الدين.

١٠ قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، حتى وصل إلى خدمة المولى الفاضل أحمد الشهير بالخيالي، ولما مات والده أخذوا أوقافه من يده، فجاء إلى عتبة السلطان محمد خان لتخليصه، فأعطاه الوزير محمد باشا القره مانى تولية أوقاف الأمير البخاري بمدينة بروسه عوضاً من أوقافه، فصار متولياً عليها إلى أن صار متولياً على أوقاف السلطان مراد خان بمدينة بروسه، ودام على ذلك مدة، ثم إختلت رجله وإحدى يديه بسبب النقرس، فصار مقعداً سنين كثيرة، وعينوا له كل يوم خمسين درهماً بطريق التقاعد، وكان المرحوم يبكي كل وقت ويقول: ما أصابني هذه البلية إلا بترك وصية والدي، وكان المرحوم يوصي أولاده أن لا يقبلوا منصب القضاء والتولية. مات رحمه الله تعالى في سنة تسع عشرة وتسعمائة، رُوح الله روحه ونور ضريحه.

الشيخ حمدي چلبى - ومنهم العارف بالله المولى حمد الله ابن الشيخ آق شمس

٢٠ الدين وهو المشتهر بين الناس بجمدي چلبى.

Merhum, Akşemseddin'in en küçük oğludur. Âlim, zâhid, alçak gönüllü ve insanlardan uzak yaşayan bir zâttı. Türkçe şiir konusunda oldukça ileri derecededir. *Leylâ ve Mecnûn*, *Yûsuf u Züleyhâ* bu şiirlerindedir. Hz. Peygamber'in doğumunu anlattığı bir de *Mevlid*'i vardır. Bu şiirleri ehli nazarında beğenilegelmiştir. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Şeyh İbnü'l-Vefâ

Bu devrin âriflerinden biri de Vefâzâde diye bilinen Şeyh Muslihuddin Efendi'dir. Kitaplarından birinin zahriyesine şunları yazmıştır: “Bunu Vefâ diye bilinen fakir Mustafa bin Ahmed es-Sadrî el-Konevî yazdı.”

İlk zamanlar, yukarıda bahsi geçen Tabakçılar İmamı diye bilinen Şeyh Muslihuddin'den tasavvuf öğrendi. Onun emriyle Şeyh Abdüllatîf el-Makdisî'nin hizmetine girdi. Tarikat yolculuğunu onun yanında tamamladı ve irşad icâzeti aldı.

Zâhir ve bâtın ilimlerini kendinde buluşturan bir zâttı. Zâhir ilimlerinin tamamında oldukça derinlik sahibiydi. Şer'î hüküm verdiği bütün konular üst dereceli konulardı. Vefk ilmini de bilirdi. Onun bereketiyle de pek çok büyük tasarrufları görüldü. Müsikî ilminde ileri derece sahibiydi. Şiir ve inşa sanatında ise kuvvetli ifade gücü vardı. Cuma günleri irad ettiği hutbe-lerinde oldukça özlü ve etkili hitabette bulunurdu. İnsanlardan uzak yaşar, sohbet üzere halveti tercih ederdi. Belirli vakitler dışında dışarı çıkmazdı.

Şehrin ileri gelenleri dahi kapısının önünde kalabalık oluştursa vaktinden önce asla yanlarına gitmezdi. Dünya düşkünlerine ilgi göstermez, fakirlerle sohbet etmeyi seçerdi. Bir keresinde Sultan Mehmed Han onunla bir araya gelmek istediye de Şeyh kabul etmedi. Aynı şekilde Sultan Bayezid Han'ın talebini de kabul etmemişti. Öldüğünde, Sultan Bayezid Han cenazesinde hazır bulundu. Bakmak ve onu görme şerefine erişmek için yüzünün açılmasını istedi fakat şeriata uygun olmadığı gerekçesiyle bu arzusu kabul edilmedi. Ancak o ısrar edince yüzünü açtılar ve baktı.

كان رحمه الله تعالى أصغر أولاده، وكان عالماً صالحاً زاهداً متواضعاً منقطعاً عن الناس. وكانت له يد طولى في النظم بالتركية؛ نظم قصّة ليلي مع المجنون، ونظم أيضاً قصّة يوسف النبيّ عليه السلام مع زليخا، ونظم أيضاً مولد نبينا صلى الله عليه وسلم. وكل هذه مقبولة عند أهلها، رَوّح الله روحه ونور ضريحه. [٧٨]

٥ الشيخ ابن الوفاء - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ مصلح الدين الشهير بابن الوفاء. وقد كتب على ظهر بعض كتبه هكذا: كتبه الفقير مصطفى بن أحمد الصديّ القنويّ المدعو بوفاء.

أخذ التصوّف أولاً عن الشيخ مصلح الدين المشتهر بإمام الدبّاغين، وقد مر ذكره الشريف، ثم انتقل بأمر منه إلى خدمة الشيخ عبد اللطيف القدسيّ، وأكمل عنده الطريقة، وأجازته للإرشاد. ١٠

وكان قدّس سرّه جامعاً للعلوم الظاهرة والباطنة، وكانت له يد طولى في العلوم الظاهرة كلها، وكل ما يشرع هو فيه كان له شأن عظيم من التصرفات الفاتحة. وكان عارفاً بعلم الوفق، وظهرت له ببركته تصرفات عظيمة، وكانت له معرفة تامّة بعلم الموسيقى، وكانت له بلاغة عظيمة في الشعر والإنشاء. وكان يخطب يوم الجمعة، ويقرأ خطباً بليغة، وكان منقطعاً عن الناس، ويختار الخلوة على الصحبة، ولا يخرج إلا في أوقات معينة. ١٥

وكان يزدحم الأكابر على بابه ولا يخرج إليهم قبل وقته، وكان لا يلتفت إلى أرباب الدنيا، ويؤثر صحبة الفقراء. وقصد السلطان محمد خان أن يجتمع معه ولم يرض بذلك، وقصد السلطان بايزيد خان أيضاً الاجتماع معه ولم يرض بذلك أيضاً. ولما مات حضر السلطان بايزيد خان جنازته، فأمر بكشف وجهه لينظر وجهه المبارك ٢٠ اشتياقاً لرؤيته، فقالوا له: إنه غير مشروع، فأصرّ على ذلك وكشف عن وجهه فنظر إليه.

Dış görünüşü sert olsa da sohbet sırasında yumuşak ve nazikti. Sözlerinin tamamına hikmet hâkimdi. Nitekim bir gün İbn Arabî'nin Firavun hakkındaki "Teremiz öldü." sözleri sorulduğunda, "Keşke iki mümin bu konuda bana şahitlik yapsaydı!" dedi. Hallâc-ı Mansûr'un "Ben Hakk'ım!" sözü sorulduğunda ise, "Kendisi için daha önce 'Bâtılım' demediği hâlde nasıl böyle söyler?" dedi.

Merhum, Hanefî mezhebine mensup olsa da kıraatın yüksek sesle olduğu namazlarda Besmele'yi de sesli okur, her iki secdeden sonra dinlenmek için kısa süreli otururdu. Mezheplerin hükümlerinin karıştırılarak uygulanmasını uygun görmeyen devrin âlimleri onu yadırgadılar. Bu itirazlarına kıymetli insan Sinan Paşa, "Belki de bu iki konuda yaptığı ictihad onu böyle yapmaya sevk etmiştir." şeklinde cevap verince, onun ictihad yapıp yapamayacağını sorguladılar. Bunun üzerine de "Evet, ben onun bir müctehidin taşıması gereken şartları taşıdığının şahidiyim." demesi üzerine müctehidliğini kabul ettiler ve itirazlarını sonlandırdılar.

Sultan Bayezid Han kızlarından birini emîrlerden biriyle evlendirmek istediğinde hürmeten nikâhın Şeyh Vefâ'nın huzurunda kıyılmasını istedi. Kendisine kırk bin dirhem gönderdiyse de Şeyh kabul etmedi. Ancak, "Şeyh Muhyiddin el-Kocavî fakir bir kişi olup mübârektir de. Parayı ona götürün." dedi. Parayı ona götürüp nikâhı da onun makamında kıydılar.

Bir bahar günü kendisine, "Devran baharın izleriyle güzelleşir. Caminin avlusuna çıkıp Allah'ın rahmetinin belirtilerini izlemenizi rica ediyoruz." denince, "Bugün sabredin. Gece alışılmışın dışında bir lokma daha fazla yiyeyim ki caminin avlusuna çıkabileyim." dedi.

Bazı menkıbeleri şöyledir: Şeyh Vefâzâde, Şeyh Muslihuddin el-Kocavî'nin İstanbul'a gelişini kutlamak üzere müridlerinden birkaçını onun yanına gönderdi. el-Kocavî'nin yanına giden müridler elini öptüler.

وكان يغلب على ظاهره الجلال، ومع ذلك كان عند صحبته مع اللطف والجمال. وكان يشتمل كلماته على الحكيم، من جملتها؛ أنه سئل يوماً عن قول ابن العربيّ في حق فرعون أنه مات طاهراً ومطهراً، أجاب بأنّه: ليته كان يشهد لي بمثل هذا رجلان من المؤمنين، وسئل يوماً عن قول المنصور «أنا الحق»، فقال: كيف يعمل ولم يسوّغ لنفسه أن يقول أنا الباطل. ٥

وكان قدّس سرّه حنفيّ المذهب إلا أنه كان يجهر بالبسملة في الصلوة الجهرية، ويجلس فيها للاستراحة، فأنكر عليه العلماء [٧٨٠] لذلك بناء على أنه لا يصح خلط المذاهب، وأجاب لهم المولى الفاضل سنان پاشا، وقال: لعلّه أدّى اجتهاده إلى ذلك في المسئلتين المذكورتين، وقالوا: هل يمكن منه الاجتهاد؟ فقال: نعم، أنا أشهد بأن شرائط الاجتهاد موجودة فيه، فقبلوا شهادته ولم يتعرّضوا له. ١٠

ثم إن السلطان بايزيد خان لما أراد أن يزوّج بنته لواحد من أمرائه التمس أن يكون عقد النكاح عند حضرة الشيخ المذكور تبرّكاً به، وأرسل إليه أربعين ألف درهم فلم يقبل الشيخ، وقال: إن الشيخ محيي الدين القوجويّ فقير ونفسه مبارك حمّله إليه، فحملوه إليه فعقدوا النكاح بين يديه.

وقالوا له في بعض أيام الربيع: إن الزمان قد طاب بآثار الربيع، ونلتمس منكم أن تخرجوا إلى صحن الجامع لتنظروا إلى آثار رحمة الله تعالى، فقال: اصبروا اليوم آكل الليلة لقمة واحدة زائدة على المعتاد كي أستطيع أن أخرج إلى صحن الجامع. ١٥

ومن جملة مناقبه: أن الشيخ مصلح الدين القوجويّ لما قدم قسطنطينيّة أرسل إليه الشيخ ابن الوفاء من عنده من المريدين ليتبرّكوا بزيارته، فذهبوا إليه وقبلوا يده،

Şeyhin, birisi elini öptüğünde hemen elini yıkama alışkanlığı vardı. Elini öpmeye gelen müridlerden biri de Şeyh Veliyyüddin idi. Veliyyüddin Efendi elini öptüğünde Şeyh elini yıkamadı. Şeyh Veliyyüddin bu olayı şöyle anlattı: “Bu olay beni çok gururlandırmıştı. Vefâzâde’nin yanına geldiğimizde olan-
5 ları ona anlattık ve ben elini öptüğümde yıkamadı, dedim. Vefâzâde bendeki sevinci ve mutluluğu görünce, ‘Nasıl yıkasın ki? Kesmesi gerekirdi.’ dedi. İşte sadece bu söz, bana tasavvufun kapısını açmıştır.”

Bir gün kendisine, “Şehre şu kadar kantar ağırlıktaki taşı çekebilen bir adam geldi.” dendiğinde, “Bir ibrik abdest suyunu taşımak ondan daha
10 ağırdır.” dedi. Bu çok doğru bir cevaptı. Zira bu miktar taşı taşımak nefis için bir zevktir ve ağır gelmez. Bir ibrik abdest suyunu taşımak ise nefse karşı gelmektir. İşte bu yüzden de ona ağır gelir.

Hakkında anlatılan menkıbeler, tek başına bağımsız bir cilde sığacak kadar çoktur. Deniz yoluyla hac yolculuğuna çıkmıştı. Ama Hristiyanlar onu
15 esir aldı ve Rodos Kalesi’nde hapse attılar. Karamanoğlu İbrâhim Bey’in verdiği fidye karşılığında kurtuldu. Bu olaydan sonra İstanbul’a yerleşti. Orada kendi adına bir zâviye ve cami vardır. Kabri de bu caminin ön tarafındadır. Çok meşhur olup ziyaret edilir ve mübarek sayılır.

896/1490 senesinde vefat etti. Tarih düşüren, ölüm tarihi hakkında şöyle
20 dedi: “Rabbinin rahmetine.”

Şeyh Hacı Halîfe

Bu devrin âriflerinden biri de Hacı Halîfe diye bilinen Şeyh Abdullah Efendi’dir.

Aslen Kastamonu vilâyetindedir. İlk zamanlar zâhir ilimleriyle meş-
25 gul olup hepsini tamamladı. Ardından fıkıh âlimi Şeyh Tâceddin İbrâhim bin Yahşi Fakih’in hizmetine girdi. Ondandan da tasavvuf ilimlerini öğrendi. Yüksek mertebeleri keşfettikten sonra Şeyh Tâceddin kendisine irşad icâzeti verdi. Öldükten sonra da onun yerine geçti.

وكان من عادة الشيخ المذكور أنه إذا قبل أحد يده يغسل يده. وكان من جملة المريدين المذكورين الشيخ ولي الدين، فلما قبل هو يد الشيخ المذكور لم يغسل يده، وحكى الشيخ ولي الدين المذكور، وقال: حصل لي من هذه الجهة غرور عظيم، قال: فلما أتينا إلى الشيخ ابن الوفاء حكينا القصة عليه، قال: وقلت لكنتي قبلت يده ولم يغسلها، قال: ولما رأى الشيخ ابن الوفاء مني البهجة والسرور من هذه الجهة قال: كيف يغسلها وقد وجب قطعها، قال الشيخ ولي الدين المذكور: لم يفتح لي باب التصوّف إلا بهذه الكلمة.

ومن جملة مناقبه أيضا: أنه قيل له: جاء رجل إلى البلد ممّن يقدر على جر الأثقال يحمل كذا وكذا فنتظّرًا من الحجر، [١٧٩] قال الشيخ: حمل إبريق الوضوء أصعب منه، ولقد أصاب في الجواب لأن في حمل هذا الحجر الثقيل حظّ النفس فيهنون عليها، وفي حمل إبريق الوضوء مخالفة النفس فيكون أصعب منه.

وله مناقب كثيرة لا يمكن شرحها إلا في مجلدة مستقلة، سافر للحجّ من طريق البحر، فأخذته النصارى وحبسوه في قلعة رودس، واشتراه منهم الأمير إبراهيم بك ابن قره مان، ثم توطّن في مدينة قسطنطينية، وله فيها زاوية وجامع، وقبره قدّام الجامع، وهو مشهور يُزارُ ويُتبرّك به.

وكانت وفاته قدّس سرّه العزيز في سنة ستّ وتسعين وثمانمائة، وقال المؤرخ في تاريخ وفاته: إلى رحمة ربه.

الشيخ حاجي خليفة - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ عبد الله المشهور بحاجي خليفة.

كان أصله من ولاية قسطنونوي. واشتغل أولا بالعلوم الظاهرة وأكملها، ثم اتّصل إلى خدمة الشيخ تاج الدين إبراهيم بن يخشيّ فقيه، وحصل عنده طريقة الصوفية، وانكشفت له المراتب العالية حتى أجازته للإرشاد، وأقامه مقامه بعد وفاته.

Merhum ilim ve mârifeti kendi şahsında bütünleştirmişti. Alçak gönüllü, Allah'tan sakınan, güzel ahlâk sahibi ve hoşnutluk verici etkileri olan bir zâttı. Vâkıaları yönlendirme konusunda yetkinlik sahibiydi. Çokça hayır ve bereketi görülen, güç ve kerâmet sahibi biriydi. Âlimler ve fazilet sahiplerinin başvuru kaynağı, fakir ve iyilik sahiplerinin eğiticisiydi. Mertlik, dostluk, iyilik ve cömertlik sembolüydü. Beden yönüyle cüsseli, ahlâkı ise yüksekti. Her zaman güleç olup yüz hatları sertlikle yumuşaklık arasındaydı.

Şöyle anlattığı rivayet edilir: Bir gün Şeyh Mehmed bin Hocazâde'nin yanına geldi. Rüyasında Frenk çocuklarından birinin yirmi yedi senedir bir kalede hapsedildiğini gördüğünü söyledi. Şeyh de "Yaşını hesapladım. Bir de baktım ki yaşı bahsettiği süreye hemen hemen rast gelmekte." dedi.

Kıymetli hâllerinden bazıları şunlardır: Alâeddin el-Fenârî Efendi kazakerlikten azledildikten sonra Şeyh'in yanında tasavvuf yoluna girmek isteyince Şeyh, "Sonuç başlangıca bağlıdır. Kim bütün ilgi ve alâkalarını keserek bu yola girerse, sonuçta yürüyüşü de öyle olur. Lakin orta yolu seçmeli. Müridin şeyhinde kerâmet ve velîlik olduğuna inanması gerekmez. Sadece Hak yolunun yolcusu olduğuna, Hakk'a eriştiği ve şeriat ölçüsü üzere devam ettiğine inanması yeterlidir." dedi. Şöyle devam etti: "Allah'ın Elçisi (*sav*), bir şeye bakmak isteyince o yöne sadece boynunu çevirmez, aksine tüm vücûduyla dönerdi." Bunda, Hak yolunun yolcusunun maksadına erişebilmesi için maksadına her şeyiyle yönelmesi gerektiği ibreti bulunmaktadır.

Alâeddin Efendi, Şeyh Efendi'den riyâzet ve hayvan eti yemeyi terk için izin isteyince Şeyh, "Ben riyâzet zamanlarımda altı ay su içmedim ve hayvan eti yemedim. Lakin bir fayda göremedim. Sadece şeyhin emrine uymanın faydasını gördüm." dedi.

كان قُدِّس سرُّه جامعاً للعلوم والمعارف كلها، وكان متواضعاً متخشعاً صاحب أخلاق حميدة وآثار سعيدة، وكانت له يد طويلة في تدبير الواقعات، وكان مظهراً للخيرات والبركات وصاحب عز وكرامات، وكان مرجعاً للعلماء والفضلاء ومربياً للفقراء والصلحاء، وآية في المروءة والفتوة والكرم والسخاوة، وكان بدنه الشريف جسيماً وخلقه عظيماً، وكان له فم بسّام ووجه بين الجلال والجمال قسّام.

حُكي عنه أنه قال: أتى إلى الشيخ محمد بن المولى الفاضل خواجه زاده، وقال: رأيت في المنام أن واحداً من أولاد الإفرنج كان محبوباً في قلعة منذ سبع وعشرين سنة، قال الشيخ: فحاسبته سنّه فوافقت عدّة سنه بعد بلوغ العدة المذكورة.

ومن جملة أحواله الشريفة: أن المولى الفاضل علاء الدين الفناريّ بعد عزله عن قضاء العسكر أراد أن يسلك مسلك التصوّف عند الشيخ المذكور، [٧٩] فقال له الشيخ: النهاية تابعة للبداية، فمن سلك المسلك المذكور بقطع جميع العوائق يكون سلوكه على ذلك في النهاية. ولكن يجوز أن يسلك على الاعتدال، ولا يلزم على المرید أن يعتقد في شيخه الكرامة والولاية، بل يكفي له أن يعتقد أنه سالكا طريق الحق واصلاً إليه وجارياً على منهاج الشريعة، ثم قال: وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا أراد أن ينظر إلى شيء كان لا يلوي عنقه إلى ذلك الجانب فقط، بل يتوجّه إليه بكلّيته. قال: وفيه إشارة إلى أن الطالب ينبغي أن يتوجّه إلى مطلوبه بكلّيته حتى يحصل له ذلك.

وحُكي أن المولى المذكور لما طلب من الشيخ المذكور الإذن بالرياضة وترك أكل الحيوانات قال الشيخ: إنني ما أكلت حيواناً ولا شربت ماء ستّة أشهر في أوقات رياضي وما انتفعت بذلك بل بامتنال أمر الشيخ.

Kıymetli sözlerinden bazıları şöyledir: Bir gün müridlerinden biri kendisine, “Bazen kelime-i şehâdeti telaffuz edemeyecek ânım oluyor. Aklıma, birinin her gün padişahın huzurunda edepsizlik sayılacak şekilde, ‘Senden daha büyük sultan yok!’ demesi geliyor. Mâlûmdur ki, Allah’tan başka Tanrı’nın olmadığını onun huzurunda her vakit söylemek edepten uzak bir davranış olur.” dediğinde Şeyh, “İşte bu ihsanın anlamıdır. Kim bu dereceye ulaşırsa sadece Hakk’ın huzurunda olduğunu bilmesi yeterlidir.” dedi. Bunun üzerine adam, “Bazen zikrin anlamını da fark edemiyorum, hatta dua bile edemiyorum.” deyince Şeyh, “Şeyh Tâceddin’in ‘Altı ay Allah’a dua edemedim.’ sözünü hatırlatarak, ‘O an geldiğinde dil tutulur. Yalnızca Hakk’ın huzurunda olduğunun bilincinde olmak yeterlidir.’ dedi.” Adam, “Bütün organlarım da titriyor.” deyince Şeyh, “İşte bu, huzurda olma bilincinin başlangıcıdır. Haykırabilirsen bu bilincin daha da artacaktır.” dedi.

Anlatıldığına göre, Bursa’da kadılık yaparken bir gün Kadızâde Şeyh’in yanına geldi ve Cebriye ve hak ehlinin mezhebi hakkında sorular sordu. Şeyh, “Cebir, hakiki ve taklidî olmak üzere iki kısımdır. Hakiki cebr, tüm işleri Allah’a bırakmak, emirlerine uyup kötülüklerden sakındıktan sonra kendi tercihini bir kenara bırakmaktır. Taklidî cebr ise işlerini keyfine göre yapıp nefsinin arzularının peşine giderek emir ve yasaklarda iradeyi terk etmek, tercihi ve gücü olmadığına hatta ezelde kendisi için yazılan kaderin sevk ve idaresi altında olduğuna inanmaktır. Bu küfürdür.” dedi.

Şeyh şöyle devam etti: “Bir gün Allah’ın Elçisi elinde iki mektupla arkadaşlarının yanına geldi. Sağ elindeki göstererek, ‘Bu, Allah’tan gelen mektuptur ve içinde cennetliklerin isimleri yazılıdır. Hepsi tek tek sayılmıştır.’ dedi. Sol elindeki işaret ederek, ‘Bu da Allah’tan bir mektuptur. Onda da cehennemliklerin adları vardır ve onlar da tek tek zikredilmiştir.’ dedi. Bunun üzerine arkadaşları, ‘Tamam, öyleyse gayreti bırakalım.’ dediler. Peygamber ise ‘Gayret edin, zira herkese o ne için yaratıldıysa o kolaylaştırılmıştır.’ dedi. Şeyh şöyle dedi: Allah’ın Elçisi bununla, cennetliklerin işaretlerinin olduğunu kastetmiştir. Kimde bu işaretler varsa o cennetlidir. Cehennemliklerin de işaretleri vardır. Kimde de bu işaretler varsa o da cehennemliktir.

ومن كلامه الشريف أيضا: أن واحداً من المريدين قال له يوماً: ربما يمر علي وقت لا أقدر على التلقظ بكلمة الشهادة، ويخطر ببالي أن واحداً لو قال في حضور السلطان كل وقت «لا سلطان أكبر منك» يُعدّ هذا سوء أدب. ومن المعلوم أنه لا إله غير الله فذكره في حضوره كل وقت يكون بعيداً عن الأدب، فقال الشيخ: هذا معنى الإحسان، فمن وصل إليه يكفيه أن يلاحظ حضور الحق، وقال ذلك الرجل: ربما لا أقدر على ملاحظة معنى الذكر أيضاً، بل لا أقدر على الدعاء، فقال له الشيخ: قال الشيخ تاج الدين ما قدرت أن أدعو الله تعالى مدة ستة أشهر، وقال الشيخ: وعند ذلك الوقت يكلم اللسان فيكفيه ملاحظة حضور الحق، قال الرجل: ويرتعد أعضائي أيضاً، قال الشيخ: هذا ابتداء الحضور ولو قدرت على الصيحة لكان أزيد.

وحكي أن الفاضل قاضي زاده كان قاضياً ببروسه في ذلك الوقت، وقد حضر يوماً عند الشيخ المذكور، فسأله عن مذهب الجبرية ومذهب أهل الحق، [٨٠] فقال له الشيخ: الجبر قسمان: جبر محقق وجبر مقلد، أما جبر المحقق فهو تفويض جميع أموره إلى الله تعالى وإسقاط اختياره بعد الامتثال بالأوامر والاجتناب عن المناهي، وأما جبر المقلد فهو تفويض أموره إلى هواه وأتباع شهوات نفسه وإسقاط إرادته في الأوامر والنواهي، ويتمسك بأنه ليس لي اختيار وقدرة بل يجري على ما كتب في الأزل. قال الشيخ: وهذا كفر.

ثم قال الشيخ: خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم يوماً على أصحابه ويده كتابان، فقال للذي في يمينه هذا كتاب من الله وفيه أسماء أهل الجنة وقد أجمل على آخرها، وقال للذي في شماله هذا كتاب من الله وفيه أسماء أهل النار وقد أجمل على آخرها، فقالت الصحابة: إذن ندع العمل، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إعملوا فكلّ مُيسّر لما خلق له. قال الشيخ: أراد رسول الله صلى الله عليه وسلم أن لأهل الجنة علامة، فمن وجد فيه تلك العلامة فهو من أهلها، وإن لأهل النار علامة، فمن وجد فيه تلك العلامة فهو من أهلها.

Sen de Allah'ın Elçisi'nin arkadaşlarının yaptıkları gibi cennetliklerin işaretlerini kazanmak için çalışmalısın. Onlar ibadette gayret gösterdiler. Bu mektuba güvenerek gayreti bırakmadılar. Allah'ın Elçisi'nin getirdiği şeriat hükümlerine uyarak hakikat ehli seviyesine ulaşırsan, 'Benim gücüm ve tercihim yoktur. Her şey Allah'tandır.' diyebilirsin. Selefin şeriata uymak, sıkıntılı işlerde ve zor riyâzetlerde çaba harcamak için gayret ettiklerini bilmez misin? Onların hâli buydu. Biz kim oluyoruz da amel için çabalamıyoruz?"

Şeyh bu sözünü tamamladığında Kadızâde şöyle dedi: "Doğru söylediniz. Ben, Sinan Paşa ve Hasan es-Samsûnî Efendi bu konuda çokça sohbet ederdik. Samsûnî Efendi, 'Allah'ın Elçisi'nin emirlerine uymaksızın kurtuluş yoktur.' derdi."

Merhum Şeyh Efendi 894/1488 senesi Cemâziyelâhir ayının sonunda vefat etti. Şeyhinin kabrinin yanına defnedildi. Allah sırlarını mukaddes kılsın.

15 **Şeyh Sinan el-Ferevî**

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Sinâneddin el-Ferevî'dir.

Şeyh Tâceddin'in halifelerinden olup dünyaya değer vermeyen ve Allah'tan son derece sakınan biriydi. Merhum babamdan, Şeyh Sinan'ın Bursa'ya geldiğini, Şeyh Hacı Halîfe'nin zâviyesinde konakladığını, Şeyh'in zâviyede yatıp kalkan müridlerine Şeyh Sinâneddin'in takvâsına hürmeten hiçbir tarikat kuralına asla ve kat'a aykırı davranmamalarını tavsiye ettiğini işittim.

Yine rahmetli babamın anlattığına göre, Şeyh Hacı Halîfe'nin yanındayken müridlerin biri, bir tüccarın kızıyla evlendirildi. Tüccar damadına yün bir elbise giydirmek istedi. Mürid, tüccara ayıp olmasın diye bu elbiseyi giydi ve elbisesiyle şeyhinin yanına geldi. Şeyh Sinâneddin de oradaydı. Müridin üzerindeki elbiseyi gören Şeyh çok kızdı ve Hacı Halîfe'ye, "Arkadaşlarının zengin kıyafetleri giymelerine izin mi veriyorsun, neden onları engellemiyorsun?" diye çıkıştı. Özür dileyen Şeyh Hacı Halîfe, "Kayınpederinden utandığından bu elbiseyi giydi." dese de mürid elbiseyi çıkarıp fukara elbiseleri giyene kadar Şeyh'in öfkesi dinmedi.

ثم قال: ولا بد لك أن تحصل علامة أهل الجنة كما فعل أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم حيث اجتهدوا في العمل، ولم يتركوه اعتماداً على الكتاب، وإذا بلغت مبلغ أهل التحقيق باتباع شريعة رسول الله صلى الله عليه وسلم يصحّ لك أن تقول: ليس لي قدرة واختيار بل الكل من الله تعالى، أما تعرف أن السلف اجتهدوا في اتباع الشريعة والاجتهاد في الأعمال الشاقة والرياضات الصعبة، فإذا كان حالهم كذلك، فما بالنا لا نجتهد في العمل.

فلما قرّر الشيخ هذا الكلام قال المولى قاضي زاده: صدقتم، كنت أنا والمولى سنان باشا والمولى حسن الساميسوني نتكلم في هذه المسألة كثيراً، وكان المولى الساميسوني يقول: لا نجاة إلا في متابعة أمر رسول الله صلى الله عليه وسلم.

مات الشيخ المذكور قُدس سرّه في سلخ جمادي الآخرة من شهور سنة أربع وتسعين وثمانمائة، ودُفِنَ عند تربة شيخه، قُدس الله تعالى أسرارهم.

الشيخ سنان الفرويّ - [٨٠٠] ومنهم العارف بالله تعالى الشيخ سنان الدين الفرويّ.

كان قُدس سرّه من خلفاء الشيخ تاج الدين، وكان زاهدا ورعا غاية الورع. سمعت عن والدي رحمه الله تعالى أنه أتى بلدة بروسه، ونزل في زاوية الشيخ حاجي خليفة، فأوصى الشيخ للمريدين العاكفين بزأوته أن لا يخالفوا آداب الطريقة بوجه من الوجوه استحياء من ورع الشيخ المذكور.

وحكى رحمه الله تعالى أنه كان عند الشيخ حاجي خليفة، وكان واحد من مريديه تزوّج بنت واحد من التجّار، وقد ألبسه ذلك التاجر ثوبا من الصوف، ولبسه هو حياء من التاجر، وحضر مع ذلك الثوب عند الشيخ، والشيخ سنان الدين المذكور حاضر عنده، فلما رأى ثوبه غضب وقال للشيخ حاجي خليفة: أ تُسامح أن يلبس أصحابك لباس الأغنياء، لم لا تنهاهم عن ذلك؟ فاعتذر الشيخ وقال: لبسه حياء من صهره، فلم يفد الاعتذار، ولم يسكن غضبه إلى أن خلع ذلك الثوب، ولبس ثياب الفقراء.

Merhum dayım şöyle anlattı: “Şeyh Sinâneddin, Şeyh Hacı Halife’nin zâviyesine geldiği sırada küçük bir çocuktum. Şeyh, kardeşlerimle birlikte o mecliste olmamı istemedi ve bana, Onun etkili bir nefesi vardır. Olur da ona karşı edebe aykırı bir davranışınız olursa ve o da size kızarsa bir daha hayırlı bir işiniz olmaz.” dedi. Allah ruhunu şâd etsin.

Şeyh Muslihuddin el-Kocavî

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Muslihuddin el-Kocavî’dir.

Allah’ı ve sıfatlarını hakkıyla bilen ve dünyaya kıymet vermeyen bir zâttı.

Bir arkadaşı şöyle anlattı: “Bir gün Şeyh beni buğdayla değirmene göndermişti. İnsanlar şeyhe olan saygılarından beni sıranın önüne geçirdiler. İşimi bitirip döndüğümde bana, ‘Hızlı döndün, bu hızın sebebi nedir?’ diye sordu. Ben olanları anlatınca susup evin bahçesinde bir köşeye giderek bir çukur kazmaya başladı. Çukuru kazmak için benden de yardım istedi. Yaptığım yardıma çok memnun olmuştu. Daha sonra unu getirip çukura gömdü. Bunu neden yaptığını sordum. ‘Bu unu yemek artık uygun olmazdı. Hatta köpeklerimin bile yemesinden korktuğum için onu toprağa gömdüm.’ dedi.”

Bir gün oğlunu sünnet ettirmek için bir sünnetçi çağırdı ve oğlunu sünnet ettirdi. Ardından da bir tabak kuru üzüm getirip ikram ettiği anlatılır. Yine anlatıldığına göre, bir gün eşi hamamdayken çocuklarına aba biçmişti. Hamamdan dönen eşi elbiseleri görünce, “Aba erkek çocukları içindir. Ama bu kız çocuğu, onun elbisesinin pazen olması gerekir.” diye tepki gösterdi. Şeyh, “Pazen elbiseyi de düğününde giyer.” dedi.

Oğlu Muhyiddin Mehmed şöyle anlattı: “Bir gün babamla birlikte hac yapmak üzere Hicaz’a gittim. Aşağı yukarı on beş yaşlarındaydım. Dımaşk’a geldiğimizde babam Emevî Camii’nde itikâfa girdi. Gece-ler boyu uyku uyumuyordu. Burada çok çetin bir riyâzete girdi. Bir gün bana, ‘Nefsim bana üstün geldi ve şu bitler yüzünden aklım karıştı.’ dedi.

وحكى خالي رحمه الله تعالى أنه قال: كنت صغيرا عند نزول الشيخ المذكور زاوية الشيخ حاجي خليفة، فنهاني الشيخ وإخواني أن نحضر عنده، وقال: إن له نفسا مؤثرا وأنه ربما يرى منكم سوء أدب فيتكدر خاطره عليكم، فلا يحصل لكم الخير بعد ذلك. رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ.

٥ الشيخ مصلح الدين القوجوي - ومنهم العارف بالله الشيخ مصلح الدين القوجوي.

كان قَدِسَ سرُّه عارفاً بالله وصفاته، وكان زاهدا متورعا.

حُكِيَ عنه بعض أصحابه أنه أرسل معه حملا من البر إلى الطاحون، قال: وقدمني الناس على أنفسهم رعاية لجانب الشيخ، فلما ذهبت إليه، قال: أسرعَ في المجيء، وما كان السبب في ذلك؟ فحكيت له القصة فسكت، وذهب إلى جانب من ساحة داره فحفر هناك حفيرة، وقال: ساعدني على ذلك، قال: فساعدته حتى رضي، ثم أتى بالدقيق فدفنه في الحفيرة فسألته عن ذلك، فقال: هذا الدقيق لا يجوز أكله، ودفنته خوفاً من أن يأكله كلابي.

١٠ وحكى عنه أيضا أنه أحضر من يختن ابنه فختنه، [١٨١] وأحضر قصعة من الزبيب فجعله وليمة له. وحكى هو أيضا أنه قطع لأولاده عباءة وكانت زوجته في الحمام، فلما جاءت ورأت الثياب فقالت: العباء يليق بالذكور، وأما هذه البنت فينبغي لها الثوب من الكرباس، فقال الشيخ: أخرت لها هذا الثوب إلى وقت تزويجها.

١٥ وحكى ابنه المولى محي الدين محمد رحمه الله تعالى أنه قال: ذهبت مع والدي إلى الحجاز للحج، وكنت نحو خمس عشرة سنة أو أكثر، قال: فلما نزلنا دمشق اعتكف والدي في جامع بني أمية، وكان لا ينام الليلة بطولها، وارتاض هناك رياضة عظيمة. فقال لي يوماً: غلبت علي نفسي وشوشت خاطري من جهة القمل،

Gömleğini çıkardığımda vücudunun öldürmekle bitiremeyeceğim kadar bitle kaplı olduğunu gördüm. Hepsini ellerimle yere fırlattım. Ardından Mekke'ye gittik. Mekke'ye vardığımızda beni bir arkadaşına emanet etti ve ihtiyaçlarımı karşılaması için ona bir miktar para verdi. İki ay kadar ortalıktan kayboldu. Ne hâlde olduğunu bilemedik. Döndüğünde ise, mübârek yüzündeki parıltıdan ilk görüşte onu tanıyamadım. Sanki yüzünde ışıklar parıltıyordu.”

Yine oğlu şöyle anlattı: “Vezirler sık sık ziyaretine gelirlerdi. Kulağına gelen haksızlıkları sebebiyle onları çok azarlardı. Vezirler özür diler, yaptıkları haksızlıklar için Allah'tan af dileyerek elini öpüp geri giderlerdi.” Merhum, İstanbul'da vefat etti. Mezarı da camisinin yanındadır.

Şeyh Muslihuddin el-İpsalavî

Bu devrin ârif zâtlarından biri de Şeyh Muslihuddin el-İpsalavî Efendi'dir.

İlim sahibi, üstünlükleri olan, Allah'tan sakınan, dünyaya değer vermeyen, insanlardan uzak ve Allah'a yönelmiş biriydi. Talebelerine yol göstermekle meşguldü. Memleketi İpsala'da vefat etti. Mezarı da oradadır. Sırrı mukaddes olsun.

Şeyh Muhyiddin el-Kocavî

Devrin âriflerinden biri de Şeyh Muhyiddin el-Kocavî'dir.

İlk zamanlar zâhir ilimlerle meşgul olduktan sonra Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî'nin yanında tasavvuf yoluna girerek orada yetişti. İrşad makamına erdiği de Şeyh ona icâzet verdi. İstanbul'a yerleşen Şeyh Muhyiddin'in orada camisi ve zâviyesi vardır. İstanbul'da vefat etti ve camisinin yanına defnedildi.

Kerâmet ve yüksek mertebe sahibi olan Şeyh, zâhir ve bâtın ilimlerini kendisinde toplamıştı. Dünyaya değer verenlerden uzak durur, fakir ve doğru kişilerle beraber olurdu. Yüce Allah sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Süleyman Halîfe

Devrin ârif zâtlarından biri de Süleyman Halîfe'dir.

قال: فأخرجت قميصه فوجدته مملوء من القمل، بحيث لم أقدر على قتلها، وإنما ألقيتها بيدي على الأرض. قال: ثم ذهبنا إلى مكة، ولما وصلنا إلى مكة أوصاني إلى بعض أصحابه، وأعطاه مقداراً من الدراهم ليصرف في حوائجي، قال: فغاب أبي مقدار شهرين ولم نعرف حاله، ثم حضر وما عرفت أبي في أول نظرة لما حصل له البهجة في وجهه المبارك، كأن الأنوار تتلألأ من وجهه.

وحكى هو أيضاً أنه كان الوزراء يزورونه، وهو يوتخ عليهم تويخاً عظيماً، ويذكر ما سمعه من مظالمهم، قال: وكانوا يعتذرون إليه، ويتوبون عنده من الظلم ويقبلون يده. مات قدس الله سره في مدينة قسطنطينية، وقبره عند مسجده هناك.

الشيخ مصلح الدين الإبصلاوي - ومنهم العارف بالله الشيخ مصلح الدين الإبصلاوي. ١٠

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً ورعاً زاهداً منقطعاً عن الناس متبتلاً إلى الله تعالى، ومشتغلاً بإرشاد الطالبين، تُؤفّي ببلدة إبصلا، وقبره هناك، قدس سره.

الشيخ محي الدين القوجوي - ومنهم العارف بالله الشيخ محي الدين القوجوي.

اشتغل بالعلوم الظاهرة أولاً، ثم سلك مسلك التصوّف عند الشيخ پيري خليفة الحميدي، وتربى عنده، ووصل إلى مقام الإرشاد، وأجازه للإرشاد، وتوطن بمدينة قسطنطينية، وله هناك مسجد وزاوية مات بها، ودُفِنَ عند مسجد.

وكان صاحب كرامات ومقامات جامعاً بين الظاهر والباطن، وكان [٣٨١] معرضاً عن أبناء الدنيا، مقبلاً على تكميل الفقراء والصلحاء، قدس الله تعالى سره.

الشيخ سليمان خليفة - ومنهم الشيخ العارف بالله سليمان خليفة.

Zâhir ilimlerin tamamını bilen bir âlimdi. Şeyh Tâceddin'in hizmetine girdikten sonra onun yanında irşad mertebesine erişti ve ondan icâzet aldı. İstanbul'da Zeyrek Camii yakınlarında bir yere yerleşti. Onun da orada kendisine ait bir camisi ve evi vardı.

5 Ailesi ve çocukları yoktu. Kendisiyle meşguldü, zamanını Allah'ı anmakla geçirirdi. İrşadla meşgul olamayışının sebebi sorulduğunda ise "Şeyhim irşad icâzeti verdiğinde ona bu işin adabını sordum. 'Hakk'ı arayan birini görürsen ve de feyzinin sadece sana yöneldiğini hissedersen ona yol göster.' derdi. Uzun zamandır burada oturmama rağmen, Hakk'ı arayan birini kesinlikle görmedim." diye cevap verdi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Abdullah el-İlâhî

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Abdullah el-İlâhî'dir.

Anadolu vilâyetindeki Simav kasabasıındandır. Ömrünün ilk yıllarında ilimle meşgul oldu. Bir süre İstanbul'da Zeyrek Medresesi diye bilinen medresede yaşadı.

Ali et-Tûsî Acem diyarına göçünce o da onunla birlikte göçtü. Kirman'da ona yetişti. Yanında zâhir ilimleri tahsil etti. İçindeki terk hissi galip gelince kitaplarını toplayıp yakmaya niyetlendi. Bir süre sonra ise suya atmak fikri ağır bastı. Bu git gelleri yaşarken yanına bir fakir geldi. İçinde yaşadığı git gelleri anlattığı zaman fakir ona, "Kitaplarını sat, parasını da fakirlere dağıt. Ancak şu kitabı sakla. Çünkü o seni ilgilendiriyor." dedi. Bahsettiği kitapta ise şeyhlerin mektupları vardı.

Daha sonra Semerkand'a gitti. Burada Şeyh Hoca Ubeydullah es-Semerkandî'nin hizmetine girerek onun yanında tasavvuf yolunu öğrendikten sonra yine onun işaretiyle Buhara'ya gitti. Orada Hoca Bahâeddin en-Nakşibendî'nin mezarı yanında itikâfa girerek onun ruhaniyetinde yetişti. Hatta bazen mezar yarılıp Hoca Bahâeddin ona görünür ve yaşadığı vâkıalarını yorumlardı. Bir süre sonra Semerkand'a dönerek Hoca Ubeydullah'ın meclisinde bulundu. Onun işaretiyle de Anadolu'ya yöneldi. Yolda Herat'a uğradı. Orada Abdurrahman el-Câmî Efendi ve diğer Horasan şeyhleriyle birlikte bulundu.

كان رحمه الله تعالى عالما بالعلوم الظاهرة كاملا فيها، ثم وصل إلى خدمة الشيخ تاج الدين المذكور، ووصل عنده مرتبة الإرشاد، وأجازه بالإرشاد، وتوطن بمدينة قسطنطينية قريبا من جامع زيرك، وكان له هناك مسجد ومنزل.

وكان مجردا عن الأهل والأولاد، مشتغلا بنفسه ومنقطعاً إلى الله، ولم يشتغل بالإرشاد، وسئل هو عن ذلك فأجاب عنه، وقال: لما أجاز لي الشيخ بالإرشاد سألته عن آدابه، قال: قال لي الشيخ: إذا رأيت طالبا للحق وعرفت أن فيضه منحصر فيك أرشدته، قال: فمنذ مدة كثيرة أجلس هنا وما رأيت طالبا للحق أصلا، قدس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ عبد الله الإلهي - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ عبد الله الإلهي.

كان مولده بقصبة سماو من ولاية أناتولي، اشتغل في أول عمره بالعلم الشريف، وسكن مدة بمدينة قسطنطينية في المدرسة المشهورة هناك بمدرسة زيرك.

ولما ارتحل المولى علي الطوسي إلى بلاد العجم ارتحل هو أيضا إلى بلاد العجم، ولقيه بمدينة كرمان، واشتغل عنده بالعلوم الظاهرة، وغلب عليه داعية الترك، فجمع كتبه وقصد أن يحرقها بالنار، [٨٢] ثم بدا له أن يغرقها في الماء، ولما كان هو في هذا التردد إذ دخل عليه فقير فعرض خاطره عليه، فقال: بع الكتب وتصدق بثمانها، إلا هذا الكتاب فإنه يهملك، فإذا هو كتاب فيه رسائل المشايخ.

ثم عزم هو بمدينة سمرقند، ووصل هناك إلى خدمة الشيخ العارف بالله خواجه عبيد الله السمرقندي. وحصل عنده الطريقة، وتشرف بتلقين من الشيخ، ثم ذهب بإشارة منه إلى بخارا، واعتكف هناك عند قبر الشيخ خواجه بهاء الدين نقشبند، وترى من روحانيته، حتى إنه ربما ينشق القبر ويتمثل له خواجه بهاء الدين ويعبر واقعته، ثم أتى مدينة سمرقند وصحب مدة أخرى مع خواجه عبيد، ثم ذهب بإشارته الشريفة إلى بلاد الروم ومرّ ببلاد هراة، فصحب مع المولى عبد الرحمن الجامي وغير ذلك من مشايخ خراسان.

Daha sonra memleketine dönüp orada yerleşti. Şöhreti her tarafta yayılınca, âlimler ve ondan ders almak isteyenler etrafında toplandı. Hepsi de maksadına ulaştı. Şöhreti İstanbul'a ulaştığında, İstanbul'un âlimleri ve ileri gelenleri onu görmek istediler. Sultan Mehmed Han ölünceye kadar onların isteklerine olumlu yanıt vermedi. Memleketinde fitne çıkınca İstanbul'a geldi ve Zeyrek Camii'ne yerleşti. İleri gelenler ve seçkin kimseler etrafına toplandı. Ancak talebeler bu seçkinlerin ona olan yoğun ilgisinden rahatsız olmaya başlayınca Şeyh orayı da terk etmek istedi.

Bu düşünceler içindeyken Evrenoslu Emîr Ahmed Bey'den davet aldı. Zira Emîr Ahmed, Şeyh'in hayranlarındandı ve Anadolu vilâyetlerinden Vardar Yenicesi diye bilinen yerde bulunan makamını şereflendirmesini arzu etmişti. Emîr'in teklifini kabul eden Şeyh, Vardar Yenicesi'ne yerleşti. Orada da etrafında talebeler topluştılar ve ondan faydalanmaya çalıştılar. 896 senesinde orada vefat etti. Vefat ettiği yere de defnedildi. Bugün orada bir cami ve mezarı bulunmakta ve mezarı mübarek sayılarak ziyaret edilmektedir.

Merhum, meclislerinde tam anlamıyla Allah'ın huzurunda olduğunun bilincinde bir hâldeydi. Meclisinde bulunanlardan birine bir fetret ânı ya da aklına bir şey gelse, hemen onun tarafına döner ve bu hâli nasıl uzaklaştırabileceğinden söz ederdi. Alçak gönüllü ve üstün ahlâk sahibi idi. Büyük ya da küçük, fakir ya da zengin yanına kim gelse onu ayakta karşılardı.

Şeyh, Vefâzâde'nin insanlardan uzak durduğunu, belirli zamanlar dışında onlarla görüşmediğini ve yüksek ya da düşük mertebedeki kimselere ilgi göstermediğini duyunca, "Allah'ın huzurunda olmayı halkın iyiliğine tercih etmiş." demiştir.

Sevenlerinden biri olan Şeyh Muslihuddin et-Tavîl'den nakledilen menkıbelerinden birinde şöyle dediği anlatılır: "Bir gün Zeyrek Camii'nde diğer talebeleriyle birlikte Şeyh'in huzurundaydım. Celâleddin er-Rûmî'nin çocuklarından biri olan Âbid Çelebi de oradaydı. İlk zamanlar kadılık görevi yaparken bu görevi bırakmış ve şeyhin müridleri arasına katılmıştı. Şeyh ona gizlice bir şey söylemiş, o da başka bir tarafa dönerek tebessüm etmişti. Bu duruma çok şaşırılmışım. Âbid Çelebi'ye nedenini sorduğumda şöyle anlattı: Şeyh bana, 'Nûreddin Halîfe'ye bak!' dedi. Nûreddin Halîfe o sıralarda Zeyrek Camii'nde imamdı ve Halvetî tarikatına mensup dosdoğru bir adamdı. Oysa Nûreddin'e baktığımda rahip kıyafetleri içinde olduğunu gördüm."

ثم أتى وطنه وسكن به، واشتهر حاله في الآفاق، واجتمع عليه العلماء والطلاب، ووصلوا إلى مآربهم، وبلغ صيته إلى مدينة قسطنطينية، وطلبه علماءها وأكابرها، فلم يلتفت إليهم إلى أن مات السلطان محمد خان، وظهرت الفتن في وطنه فأتى مدينة قسطنطينية، وسكن هناك بجامع زيرك واجتمع عليه الأكابر والأعيان، فتشوش الطلاب بمزاحمة الأكابر، ومال الشيخ إلى الارتحال منها.

فبينا هو على ذلك إذ استدعاه الأمير أحمد بك الأورنوسي، وكان من محبيه بأن يشرف مقامه بولاية روم ايلى المسمى بوارطار يكيجسي. فقبل كلامه وارتحل إليه، فاجتمع عليه الطلاب، وانتفعوا به، ومات هناك سنة ست وتسعين وثمانمائة، ودُفِنَ بذلك الموضوع، وهناك جامع ومزار يُزار ويُتَبَرَكُ به.

كان قُدِّسَ سرُّه في مجالسه الشريفة على الحضور التام، وكان إذا غلب على واحد من أهل المجلس فترة أو غلبت عليه خاطرة يلتفت إلى جانبه، ويتكلم بما يدفعها، وكان متواضعا صاحب خلق عظيم بحيث لو دخل عليه أحد صغير أو كبير أو فقير أو غني يقوم له من مجلسه.

وذكر عنده انقطاع الشيخ ابن الوفاء عن الناس وخروجه [٣٨٢] إليهم مؤقتا وعدم التفاته إلى الأصاغر والأكابر، فقال: اختار جانب الحضور على حسن الخلق.

ومن جملة مناقبه الشريفة ما حُكي عن الشيخ مصلح الدين الطويل، وكان هو من جملة أحبائه أنه قال: كنت مع سائر الطالبين عند حضور الشيخ بجامع زيرك، وعنده الشيخ عابد چلبلي من أبناء جلال الدين الرومي، وكان قاضيا، ثم تركه وصار ممن يلازم خدمة الشيخ، فأسرّه الشيخ بكلام إليه، فنظر هو إلى جانب وتبسم، قال: فتعجبت من هذا الحال فسألت عابد چلبلي عن هذا، فقال: قال لي الشيخ: انظر إلى نور الدين خليفة، وكان إماما بالجامع المذكور، وكان رجلا صالحا من أهل الطريقة الخلوتية. قال: قال فنظرت فإذا هو في زيِّ راهب، فتبسمت من هذا.

Muslihuddin şöyle devam etti: “Huzursuzluğum iyice artmıştı. Kendi kendime, Şeyh, tarikat ehli ve bu kadar dosdoğru görünen bir adamın hâlini nasıl ortaya çıkardı ve neden bunu sadece Âbid Çelebi’ye söyledi? Oysa böyle yapmak alışkanlıklarından değildi, diye düşündüm. Bu düşünceler zihnimde uçuşurken Şeyh’in yanında aklımdan geçenler dilimden dökülüverdi. Şeyh, ‘Bu kıyafet onun beni inkârının işaretidir, dindarlığının değil. Âbid Çelebi’ye söylememin nedeni ise insanların farklı meşreplerden oluşlarıdır. Zira halkın çocuklarına dayakla, seçkinlerin çocuklarına ise iltifatla bir şeyler öğretilir. Eğer onun yanında iltifat etmeseydim, beni ve bu yolu terk ederdi.’ dedi.”

Bir diğer menkıbesi de şöyledir: Bir gün sevenlerinden olan yaşlı bir kadın geldi ve ona, “Tuhaf bir vâkıa başıma geldi. Rüyamda kurbağa olduğumu gördüm.” dedi. Şeyh, “Bir şey olmaz, sana bir zararı da dokunmaz.” dedi. Bu cevapla ikna olmayan kadın yerinde duramıyordu. Şeyh ona dönüp, “Muhtemelen ziyafet vermeye niyetlendin sonra da vazgeçtin.” deyince kadın, “Evet, Şeyh’in arkadaşlarına ziyafet vermeye niyetlenmiştim. Ama yerimin darlığından vazgeçtim.” dedi. Bu yorumla ikna olan kadın oradan ayrıldı. Biz yorumu nereden çıkardığını sorduğumuzda da, “Yorum bazen lafın arasından alınır. Zira dıfda’ kelimesi dıf ve da’ kelimelerinden oluşur. Dıf kelimesi ziyafet kökünden, da’ ise vedâ kökündendir.” dedi.

Âbid Çelebi’den naklen anlatıldığına göre şöyle dedi: “Şeyhin yanında bir süre kaldım. Ancak herhangi bir kapı açılmadı. Bunun üzerine Şeyh Muhyiddin el-İskilibî’nin yanına gitmeye karar verdim. Bir gün camide bu düşünceler içinde namaz kılıyordum. Şeyh de üst katta namaz kılıyordu. Namazdan sonra yanına gittim. Bana, ‘Gördüm, namaz kılıyordun. Fakat Şeyh Muhyiddin el-İskilibî’nin şeklinde gördüm seni.’ deyince çok özür dileyerek elini öptüm ve hizmetine devam ettim.” Yüce Allah sırrını mukaddes kılsın.

Bilesin ki, Nakşibend tarikatı Hoca Şeyh Bahâeddin Nakşibend’e dayanır. Onun ve arkadaşlarının bazı menkıbelerini zikredelim. Belki Allah kıymetli menkıbeleri ve güzel özelliklerini zikretmemiz sayesinde bize biraz fayda lutfeder. Allah onlarla dünya ve âhirette bize fayda lutfetsin.

قال الشيخ مصلح الدين: فازداد بهذا الكلام اضطرابي فقلت في نفسي: كيف كشف الشيخ حال ذلك الإمام مع أنه رجل صالح من أهل الطريقة، وكيف خصّ هذا الكلام بعابد چلبلي، ولم يكن ذلك من عادته؟ فغلب عليّ هذا الخاطر حتى تكلمت عند الشيخ قال: قال الشيخ: ذلك الزيّ صورة انكاره عليّ لا صورة دينه، وتخصيص الكلام بعابد چلبلي هو أن مشارب الناس مختلفة، مثلاً؛ صبيان العوام يعلمون بالضرب و صبيان الأكابر يعلمون باللطف، ولو لم أتلف مع لتركني وترك هذا الطريق.

ومن جملة مناقبه أن عجوزاً من أحبائه جاءت إليه يوماً فقالت: رأيت واقعة عجيبة، رأيتني في المنام ضفدعا، فقال الشيخ: لا بأس بذلك ولا ضرر فيه عليك، ولم تقنع العجوز بهذا الكلام، ولم تبرح من مكانها، ثم التفت إليها الشيخ وقال: لعلك نويت الضيافة فتركتها، قالت: نعم نويت ضيافة أحبائه الشيخ، ثم تركتها لضيق مكاني عنهم، فراحت العجوز وقنعت بهذا التعبير، قال: فسألناه عن هذا التعبير قال: إن التعبير قد يؤخذ من اللفظ، وكلمة ضفدع مركب من ضف، وهو من الضيافة [١٨٣] ومن دع وهو معنى الترك.

ونُقِلَ عن المولى عابد چلبلي المذكور، أنه قال: أقمت عند الشيخ مدة، ولم يفتح لي شيء، ونويت أن أنتقل إلى خدمة الشيخ محي الدين الإسكليبي، قال: فصليت بالجامع يوماً وأنا على هذه الخاطرة، والشيخ يصلي في العلوّ. وبعد الصلوة التقيت إلى الشيخ، قال: رأيتك تصلي، ولكنني رأيتك في صورة الشيخ محي الدين الإسكليبي، قال: فاعتذرت إليه وقبّلت يده ولازمت خدمته، قدّس الله تعالى سره.

واعلم أن طريقة النقشبندية تنتهي إلى الشيخ العارف بالله خواجه بهاء الدين نقشبند، ولنذكر بعضاً من مناقبه ومن مناقب بعض أصحابه رجاء أن ينفعنا الله تعالى بذكر مناقبهم الشريفة وأوصافهم اللطيفة، نفعنا الله تعالى بهم في الدنيا والآخرة.

Bu tarikatın kurucusu Hoca Bahâeddin Nakşibend'dir. Allah yüce sırrını mübarek kılsın. Şerefli adı Muhammed bin Muhammed el-Buhârî'dir. Tarikattaki soyu Seyyid Emîr Külâl'e dayanır. Ondandır zikir dersleri almıştı. Aynı şekilde Şeyh Abdülhâlik el-Gucdüvânî'nin ruhaniyetiyle de eğitildi.

5 Tarikatının iktisab mı yoksa miras mı olduğuna dair soruya, "İnsan ve cinlerin ibadetlerine denk gelecek Hak cezbesiyle şeref buldum." dedi.

Tarikatının anlamı sorulduğunda ise "Çokluk içinde yalnızlık, görünüşte halkla birlikteyken içinden Hakk'a yönelmektir. Nitekim Allah, '*Öyle adamlar vardır ki, ne ticaret ne de satış onları Allah'ı anmaktan alıkoyar.*'¹ âyetinde buna işaret etmektedir." dedi.

10

Cehrî zikir yapmaz, bu tercihinin gerekçesini, "Abdülhâlik el-Gucdüvânî bu vâkıa sırasında azîmet yolunu benimsememi emretti. Bu sebeple de sesli zikri terk ettim." şeklinde izah ederdi. Ne uşağı ne de cariyesi vardı. Nedeni sorulduğunda, "Kölenin efendi olması yakışık almaz." şeklinde cevap verirdi.

15

Silsilesinin nereye kadar uzandığı sorusuna, "Hiç kimse silsileyle bir yere varamaz." cevabını verdi. Kişinin kendi nefsinin, onun hile ve tuzaklarını yargılamasını tavsiye eder ve "Bu yolda ancak nefsin tuzaklarını tanıyarak hedefe ulaşılır. Nitekim yüce Allah âyette, '*Ey iman edenler, Allah'a iman edin.*'² buyurmuştur. Bunda, müminin her an kendi tabii varlığını reddetmesi ve gerçek mâbudu itiraf etmesine işaret vardır. Zira varlığın reddi bize göre en yakın yoldur. Bu da ancak tercihin terk edilmesi ve amellerdeki eksikliklerin görülmesiyle olur." derdi.

20

"Allah'tan başka şeylere ilgi duymak, bu yolun yolcusu için büyük bir perdedir. Bizim yolumuz dostluktur. Hayır, dostların birbirlerini kötülükten uzak tutması şartıyla topluluk içinde olmaktır. Halvette şöhet, şöhetle ise âfet vardır. Bizim yolumuz sağlam bir tutamaktır. Çünkü o, Allah'ın Elçisi'ne (*sav*) uyma, ashabının (*ra*) izinde olma esası üzerine kuruludur. Bu yolu isteyen, önce kendi hâllerini bilmesi gerekir. Bir tarikat yolcusu ile arkadaşlık eder ve onun hâlinde kendisindekilerden fazlasını görürse, Allah'ın Elçisi'nin (*sav*), '*Doğrusunu bulursan sebat et.*' sözü gereği ondan ayrılmasın." dedi.

25

30

1 en-Nûr 24/37.

2 en-Nisâ 4/136.

وأصل هذه الطريقة خواجه بهاء الدين نقشبند، فدّس الله تعالى سره العزيز. اسمه الشريف محمد بن محمد البخاريّ، كانت نسبته في الطريقة إلى السيد أمير كلال، وتلقن منه الذكر، وتربّى أيضا من روحانية الشيخ عبد الخالق الغجدوانيّ، سئل هو عن طريقته وقيل: إنها مكتسبة أو موروثّة؟ فقال: تشرفت بمضمون جذبة من جذبات الحق توازي عمل الثقلين.

وسئل هو أيضا عن معنى طريقته، فقال: الخلوة في الكثرة وتوجيه الباطن إلى الحق والظاهر إلى الخلق، قال: وإليه يشير قوله تعالى ﴿رَجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾، وكان لا يذكر علانية، ويعتذر في ذلك يقول: أمرني عبد الخالق الغجدوانيّ في الواقعة بالعمل بالعزيمة، فلهذا تركت الذكر بالعلانية، ولم يكن له غلام ولا جارية، فقليل له في ذلك، فقال: العبد لا يليق أن يكون سيدا.

وسئل أين تنتهي سلسلتك؟ فقال: لا يصل أحد بالسلسلة إلى شيء، وكان يوصي باتهام النفس ومعرفة كيدها ومكرها، وكان يقول: لا يصل أحد إلى هذه الطريقة إلا بمعرفة مكائد النفس، وقال في قوله تعالى ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ﴾ إشارة إلى أن المؤمن ينبغي أن ينفي وجوده [٣٨٣] الطبيعيّ في كل طرفة عين ويشب معبوده الحقيقيّ. وكان يقول: «نفي الوجود أقرب الطرق عندنا، ولكنه لا يحصل إلا بترك الاختيار ورؤية قصور الأعمال».

وكان يقول: التعلّق بما سوى الله تعالى حجاب عظيم للسالك. وكان يقول: طريقتنا الصعبة، والخير في الجمعية بشرط نفي الأصحاب بعضهم بعضاً، وفي الخلوة شهرة، والشهرة آفة. وقال أيضا: طريقتنا هي العروة الوثقى، لأنها مبنية على المتابعة لرسول الله صلى الله عليه وسلم وآثار الصحابة رضي الله عنهم وآدابهم. وقال: لا بد للطالب أن يعرف أحواله أولا، فإذا صحب مع واحد من أهل الطريقة فإن وجد في حاله زيادة يلازمه بحكم قوله صلى الله عليه وسلم: أصبت فالزم.

Merhum, 891/1486 senesi Rebûlevvel ayının üçünde, Pazartesi gecesi vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Hoca Muhammed Pârsâ

Bu tarikatın şeyhlerinden biri de ârif bir zât olan Hoca Muhammed Pârsâ el-Buhârî'dir. Nakşibend Şeyh Hoca Bahâeddin'in arkadaşlarındandı.

Bir gün şeyhi tüm arkadaşlarının huzurunda ona, "Bu yolumuzun şeyhlerinden bana kalan bütün emanetleri ve bu yolda elde ettiğim kazanımların tamamını sana bırakıyorum." deyince Hoca Muhammed Pârsâ şeyhinin bu emanetini kabul etti. Şeyhi ömrünün sonlarına doğru onun olmadığı bir zamanda da "Benim ortaya çıkışımdaki amaç, cezbe ve sülûk yolu ile onun çıkışı ve mertebesidir. Eğer bu işle uğraşırsa bütün âlem onunla aydınlanır." dedi.

Bir vakit şeyhi ona Berh (açığa çıkarıcı) adını vermişti. Onun hikâyesi de çok meşhurdur. Bir ara da "nefsin bereketi" adını vermişti. Hz. Peygamber'in (sav) şu sözünün mazharıydı: "Allah'ın kullarından öyleleri vardır ki, Allah adına yemin etse Allah onu bu yemininde temize çıkarır."

Şeyhi gizli zikretmeyi tavsiye etti ve isteyenlere tarikat âdâbını öğretmesine izin verdi. 822/1419 senesinin 20 Muharrem'inde Allah'ın evini ziyaret etmek, haccetmek üzere Nesef üzerinden yola çıktı. Saganyan, Tirmiz, Belh ve Herat'a uğradı. Her birinde mübarek sayılan mezarları ziyaret etti. Bu memleketlerin âlimleri ve şeyhleri onu ağırladılar ve ona son derece saygılı davrandılar. Onu görmeyi ve ona hizmet etmeyi büyük bir ganimet kabul ettiler.

Hac görevini tamamladığında hastalandı ve vedâ tavafını taşınarak yapabildi. Hasta hâlde Medine'ye doğru yola çıktı. Hz. Peygamber'in (sav) kabrini ziyaret ettikten sonra aynı yıl 24 Zilhicce tarihinde vefat etti. Cenaze namazında çok sayıda insan hazır bulundu. Şemseddin el-Fenârî Efendi de cenaze namazını kılanlar arasındaydı. Hazreti Abbas'ın (ra) mezarının yakınlarına defnedildi.

مات قُدس سرُّه ليلة الاثنين الثالثة من شهر ربيع الأول سنة إحدى وتسعين
وسبعمائة، قُدس الله سره العزيز.

الشيخ خواجه محمد پارسا - ومن جملة مشايخ هذه الطريقة الشيخ العارف بالله
خواجه محمد پارسا البخاري. وهو من جملة أصحاب خواجه بهاء الدين المذكور.

٥ قال شيخه له بمحضر من أصحابه: الأمانة التي وصلت إلي من مشايخ طريقتنا
هذه وجميع ما اكتسبته في هذه الطريقة سلّمتُ كلها إليك، فقبل خواجه محمد پارسا،
وقال شيخه في آخر حياته في غيبته: المقصود من ظهوري وجوده ورتبته بطريق
الجدبة والسلوك، فلو اشتغل بذلك لتتور منه العالم.

١٠ ووهب له شيخه صفة البرخ في وقت وقصته مشهورة، ووهب له أيضا في وقت
آخر بركة النفس. وكان مظهرا لمضمون قوله صلى الله عليه وسلم «إن من عباد الله
من لو أقسم على الله لأبره».

١٥ لقنه الذكر الخفي، وأذن له إلى تعليم آداب الطريقة للطالبيين، توجه في العشرين
من المحرم الحرام سنة اثنتين وعشرين وثمانمائة إلى حج بيت الله الحرام من طريق
نَسَف، ومرّ بصغانيان وترمد وبلخ وهراة وزار المزارات المتبركة في كل منها، وأكرمه
علماء تلك البلاد ومشايخها وعظموه غاية التعظيم، ورأوا [١٨٤] مشاهدته وخدمته
غنيمة عظيمة.

٢٠ ولما أتم أمر الحجّ مرض ولم يقدر على طواف الوداع إلا بحمله. ثم توجه إلى
المدينة مريضا، وتوفي بعد زيارة النبي صلى الله عليه وسلم في اليوم الرابع والعشرين
من ذي الحجة من السنة المذكورة، وصلى عليه كثير من الناس، فيهم المولى شمس
الدين الفناري، ودُفن بجوار قبر عباس رضي الله عنه.

Şeyh Hoca Ubeydullah es-Semerkindî

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Hoca Ubeydullah es-Semerkindî Efendi'dir.

Şâş vilâyetine bağlı Taşkent'te dünyaya geldi. Torunlarından biri olan Hoca Muhammed Kâsım bin Ubeydullah bin Hoca Abdülhâdî bin Hoca Muhammed Abdullah bin Hoca Ubeydullah'tır. Silsilesi bu şekilde Emîr-rü'l-mü'minîn Halife Ömer'e kadar uzanan kişiden naklen şöyle anlatılır: "Dedemin, 'Hayatımda sadece bir kez Allah'ı anmaktan gâfil oldum. O da on yaşındayken oldu. Taşkent'e hocama gidiyordum. Hocamın memleketinde çok çamur olurdu. Takunyam çamura düşmüş, ben de çıkarmak için çok uğraşmıştım. Sadece o vakit bana bir gâflet çökmüştü.' dediği anlatılır."

Devamla şöyle anlattı: "Dedem, tasavvuf yolunu Yâkub el-Çerhî Efendi'den öğrendi. Zikir telkinini o verdi. Yine dedemden naklen şöyle anlatılır: Zihnim ilim öğrenme isteğine yenik düştüğünde yirmili yaşlardaydım. Nizâmeddin Hâmûş Efendi'nin hizmetine girmek üzere Taşkent'ten ayrıldım. O da o vakit Semerkand'daki Uluğ Bey Medresesi'nde müderrislik yapıyordu. Sıra dışı hâllerini, cezbesini ve ilmî konulara olan hâkimiyetini işitmiştim. Yanına vardığımda öğrencilerine ders okutuyordu. Suskun ve sessizce medresenin bir köşesine oturdum. Dersini bitirdikten sonra bana baktı ve 'Neden susmayı tercih ettin?' diye sordu. Tam konuşacaktım ki, benden önce cevabı kendisi verdi: İki çeşit suskunluk vardır. Birisi beşer dünyasında üstün derecelilerin suskunluğudur. Bu suskunluk, sahibi için çok mübarektir. Diğeri ise sessizlerin suskunluğudur. Bu da sahibi için bir tuzaktır, dedi." Hoca Ubeydullah Efendi şöyle derdi: "Şeyh Efendi'nin derecesinin yüksekliğini bu sözünden anlamıştım."

Yine Hoca Ubeydullah'tan nakledildiğine göre, o vakitte Şeyh Efendi'ye çokça insanın gelip gittiği Sultan'a bildirilince, bu durumdan çekinen Sultan, Şeyh'in başka bir yere gitmesini istedi. Hoca Ubeydullah şöyle anlattı: "Şeyh Efendi'yi Semerkand'dan alıp Taşkent'e götürdüm. Oradaki evime yerleştirdim ve gereken hizmetini gördüm. Her gün abdest suyunu hazırlıyor, onunla birlikte sabah namazını kılıyordum.

الشيخ خواجه عبيد الله السمرقندي - ومنهم الشيخ العارف بالله خواجه عبيد الله السمرقندي.

وُلد قُدس سرّه في بلدة تاشكند من ولاية شاش. حُكي عن بعض أحفاده، وهو خواجه محمد قاسم بن خواجه عبد الهادي بن خواجه محمد عبد الله بن خواجه عبيد الله، أنه ينتهي نسبه إلى أمير المؤمنين عمر ابن الخطاب، رضي الله عنه. وقال أيضا: نُقِلَ عن جدي أنه قال: ما غفلت عن الله سبحانه وتعالى إلا مرّة، وهو أني كنت في سنّ عشر، وكنت أذهب إلى المعلم بتاشكند، والوحد في تلك البلاد كثير، فوقع علي في الوحد، واشتغلت بإخراجه، ووقعت الغفلة مني في ذلك الوقت.

وقال أيضا: أخذ جدي طريقة التصوّف عن المولى يعقوب الجرخي وهو لقّنه الذكر. قال: ونُقِلَ عن جدي أنه قال: غلب على خاطري داعية تحصيل العلم، وكنت في سنّ العشرين فذهبت من تاشكند إلى خدمة المولى نظام الدين خاموش، وهو مدرّس في ذلك الزمان بمدرسة ألغ بك بسمرقند، وكنت سمعت حاله وجذبته واستغراقه، فوجدته في المدرسة يدرس الطلبة، فجلست في زاوية من المدرسة صامتا وساكنًا، ولمّا فرغ من الدرس نظر إليّ وقال: لأي شيء اخترت الصمت؟ وقبل أن أتكلّم أجاب هو وقال: الصمت نوعان: صمت المترقين من عالم البشرية، وأنه مبارك لصاحبه، وصمت الساكتين فيه، وأنه مكر لصاحبه. وكان خواجه عبيد الله يقول: علمت جلالة قدر المولى المذكور من كلامه هذا.

وُنُقِلَ عن خواجه عبيد الله أيضا أنه ذكر للسلطان في ذلك الزمان إقبال الناس على المولى المذكور، فخاف السلطان من ذلك وأمره بأن يشرف مقاما [٣٨٤] آخر، قال خواجه عبيد الله: أخذت المولى المذكور من سمرقند إلى تاشكند، وأنزلته منزلي هناك وخدمته كما ينبغي، وأهيبئ له كل يوم وضوءه وأصلّي معه الفجر،

Sonra da tarlamla meşgul oluyordum. Tarladan dönünce onunla birlikte öğle namazını kılıyor, yine tarlaya dönüyordum. İkinci vakti dönüp yine onunla namaz kılıyordum. Artık bu, bende bir alışkanlığa dönüştü. Bir gün döndüğümde, değişik bir hâlde ve bana karşı kızgın olduğunu fark ettim. Hizmette hiç kusurum olmadığı hâlde birilerinin beni gammazladığını tahmin ettim. Kafasını kaldırıp bana baktıktan sonra murakabeye dalınca ruhum bedenimi terk edecek kadar çok üzüldüm. Zira genellikle Hoca'nın dikkatli baktığı kimse bir daha asla iflah olmazdı. Doğruca büyük dedem Hâvend Tahûr'un mezarına gittim. Türbenin kapısını bir türlü açamayınca kendimi menfezden içeri bıraktım. Bana yönelttikleri suçlamadan masum olduğumu dedeme anlattım. Ardından kendimden geçtim ve gaybet hâli çöktü. Üzerimdeki ağırlıkları aldılar ve onları Şeyh Efendi'ye yüklediler. Gaybet hâliinden uyanınca üzerimde bir hafiflik olduğunu hissettim. Doğruca Şeyh Efendi'nin yanına gittim. Beni görünce, 'Ubeydullah, sıkıntı artık hafifledi.' dedikten sonra vefat etti. Merhumu kendi ellerimle yıkadım ve defnettım."

Hoca Ubeydullah'ın şöyle dediği nakledilir: "Hüsâmeddin eş-Şâmî Efendi, Seyyid Emîr Külâl'in çocuklarından olup Seyyid Hamza'nın arkadaşlarından. İstiğrak sahibiydi ve Buhara'ya kadı olarak atandı. Bir defasında mahkeme meclisine şahit oldum. Beni göremeyeceği ama onu görebileceğim bir yere oturdum. Uzun süre izledim ama insanların iyiliği için uğraşırken herhangi bir unutkanlığını görmedim. Hüsâmeddin Efendi, 'Bu tarikatın, âlim kıyafeti içinde ilim öğrenme ve öğretmeyle meşgul olmaktan daha güzel bir giysisi yoktur.' dedi."

Hoca Ubeydullah zamanında saltanat makamında Sultan Ahmed oturuyordu. Kardeşi Sultan Mahmud ona karşı isyan etti. Hoca Ubeydullah, Sultan Mahmud'a nasihat içeren bir mektup yazdı. Mektupta, kalkıştığı işten vazgeçmesi konusunda onu uyardıysa da Sultan bu uyarıyı dinlemedi ve Semerkand şehrini kuşattı. Hoca Ubeydullah odasına girip düşmanı uzaklaştırmaya çalışırken Sultan'a da harekete geçmesini söyledi. Sultan, ordusuyla Semerkand kapısından çıkarak harekete geçince, beraberinde kapılardan bir bir rüzgâr esti. Rüzgârdan düşman ordusu dar-madağın oldu ve çoğu öldü. Sultan Mahmud yenilgiye uğradı ve kaçtı.

ثم اشتغل بالحراثة، ثم أجيء وأصلي معه الظهر، ثم أشتغل بالحراثة، ثم أجيء وأصلي معه العصر، وهكذا كان عادتي مدة. فوجدته يوماً متغيراً متكدراً علي، فعلمت أنه وشيت إليه مع أنني أعرف أنني لم أقصر في خدمته، ولما نظر إلي المولى توجه إلى المراقبة فاضطربت نفسي حتى كاد أن يخرج روحي، وكان من عادة المولى أنه إذا توجه لأحد لا يتخلص هو أصلاً. فقصدت قبر جدي الأعلى الشيخ خاوتنهور،^٥ فما قدرت على فتح باب القبة حتى رميت نفسي من الكوة، فعرضت على جدي براءتي مما اتهموني به، وتوجهت فوق لي هناك غيبة، فأخذوا ما وقع علي من الثقلة وطرحوها على المولى المذكور. فلما أفقت من الغيبة وجدت نفسي على الخفة فذهبت إلى المولى المذكور. ولما رأني قال: يا عبيد الله إنه سهل. ثم مات فجهرته ودفنته رحمه الله.^{١٠}

وُقِّلَ عن خواجه عبيد الله أنه قال: إن المولى حسام الدين الشامي من أولاد السيد أمير كلال، كان من أصحاب السيد حمزة، وكان صاحب استغراق، نصب قاضياً ببخارى. قال خواجه عبيد الله: حضرت محكمته وجلست في موضع أراه وهو لا يراني، وتأملت، وما رأيت منه الذهول والفترة مع اشتغاله بمصالح الناس. قال: وكان يقول المولى حسام الدين: ليس لهذه الطريقة لباس أحسن من الاشتغال بالإفادة والاستفادة في زي العلماء.^{١٥}

وقال أيضاً: كان السلطان في زمن خواجه عبيد الله هو السلطان أحمد، وقد خرج عليه أخ له مسمى بالسلطان محمود، وقد كتب إليه خواجه عبيد الله كتاباً نصحه فيه، وحذره من هذا الأمر فلم يقبل نصحه وحاصر مدينة سمرقند. فدخل خواجه عبيد الله حجرته، واشتغل بدفع العدو، وأمر السلطان بأن يخرج،^{٢٠} ولما خرج السلطان مع عسكره [١٨٥] من أبواب سمرقند خرج معهم ريح من الأبواب، وفزق جمع العدو وأهلك أكثرهم، فانهزم السلطان محمود وفرّ.

Düşman askerlerinden alınan esirler arasında Mîr Beyrek adında bir Türkmen emîr de vardı. İsyanda Sultan Mahmud'a destek vermek için gelmişti. Sultan Ahmed'in huzuruna çıkardılar. Sultan da o sırada Hoca Ubeydullah'ın huzurundaydı. Mîr Beyrek, "Ben Türkmen bir adamım, pek bir şey bilmem. 5 Rüstem bile gelse beni atımdan indiremezdi. (Hoca Ubeydullah'ı işaret etti.) Ancak bu yaşlı adam beni indirmeyi başardı." dedi.

Mîr Şerîf el-Mîmâsî'den nakledildiğine göre, Bursa'da yaşayan dosdoğru bir şeyhti. Şöyle anlattı: "Türkmen emîr bu sözleri sarfettiği zaman Hoca Ubeydullah'ın kapısının önünde duruyordum. Bu sözlerini bizzat kulağımla 10 işittim."

Muhammed Kâsım'dan şöyle nakledildi: "Dedem Hoca Ubeydullah, bir gün öğleden sonra Semerkand'a gitmek üzere atının hazırlanmasını istedi. Günlerden de perşembe idi. Atına binip giderken bazı arkadaşları da peşinden gidiyordu. Şehri çıktuktan hemen sonra yanındakilerin durmalarını 15 istedi ve Deşt-i Abbas denen sahraya yöneldi. Beraberindekilerden Mevlâlı Şeyh denen biri de arkası sıra onu izlemeye başladı. Mevlâlı'nın anlattığına göre, Şeyh Deşt-i Abbas'a vardığında atını çöle doğru sürmüş, ara sıra da gözden kaybolur olmuştu. Şeyh konak yerine döndüğünde bu hâlinin sebebi sorulunca, 'Anadolu Sultanı Mehmed Han o an kâfir ordularıyla savaşa 20 tutuşmuş, benden de yardım istemişti. Ona yardıma gittim. Hamdolsun hepsini yendi.' dedi."

Hoca Muhammed Kâsım şöyle dedi: "Babam Hoca Abdülbârî Anadolu'ya geldiğinde Sultan Bayezid'in huzuruna girdi. Sultan Bayezid Han ondan, Hoca Ubeydullah'ın giyim kuşamını, duruşunu anlatmasını istedi ve 'Beyaz 25 bir atı var mıydı?' diye sordu. Ben 'Evet' deyince Sultan Bayezid Han şöyle devam etti: Babam Sultan Mehmed Han, 'Bir gün öğleden sonra kâfirlerle savaşa tutuşmuştum. Bir an düşmana yenileceğim endişesine kapıldım. Hoca Ubeydullah'a yöneldim ve ondan yardım istedim. Şeyh de şöyle şöyle özellikleriyle geldi.' dedi. Yaptığı benzetmeler ise benim saydıklarına benziyordu.

وأسر من ذلك العدو رجل من أمراء التراكمة اسمه مير بيرك، وقد حضر لمعاونة السلطان محمود المذكور فأتوا به إلى السلطان أحمد، وكان السلطان وقتئذ في حضور خواجه عبيد الله، فقال: أنا رجل تركماني لا أعرف شيئا، ولو حضر رستم ما قدر على إنزالي من فرسي، ولكن ما أخذني إلا هذا الشيخ وأشار إلى خواجه عبيد الله.

وَحَكِي عن مير شريف المعماسي^١، وكان شيخا صالحا ساكنا بمدينة بروسه، أنه قال: كنت حين ما تكلم التركماني هذا الكلام واقفاً على باب خواجه عبيد الله. قال: وسمعت هذا الكلام منه بأذني.

وَحَكِي عن محمد قاسم أنه قال: سمعت أن جدي خواجه عبيد الله أمر يوماً بسرقت بعد الظهر، وكان يوم الخميس بإحضار فرسه، فركب عليه، وتبعه بعض أصحابه. فلما انفصل من المدينة أمرهم بالوقوف هناك، وتوجه إلى صحراء تسمى بدشت عباس، وذهب خلفه واحد من أصحابه مسمّى بمولالي شيخ. وحكي هو أن الشيخ لما وصل إلى دشت عباس أعدى فرسه إلى جوانب ذلك الموضع، وربما يغيب عن البصر في بعض الأوقات، ولما أتى الشيخ منزله سأله عن هذا الحال فقال: إن سلطان الروم السلطان محمد خان قاتل مع الكفار في ذلك الوقت، فاستمد مني، فذهبت إلى معاونته، فغلب بحمد الله على الكفار.

وقال خواجه محمد قاسم: لما أتى والدي خواجه عبد الباري إلى بلاد الروم دخل على السلطان بايزيد خان، فسأله السلطان بايزيد خان عن زي خواجه عبيد الله وعن هيئته وعن فرسه، وقال، هل: كان له فرس أبيض؟ قلت: نعم، قال السلطان بايزيد خان: قال والدي السلطان محمد خان: «كنت يوماً مع محاربة الكفار بعد الظهر، وتوهمت الغلبة من الكفار، فتوجهت إلى حضرة خواجه عبيد الله، قال: فحضر شيخ صفته كذا وكذا موافقا لما أخبرته،

١ ن: معماسي؛ ط: المعماسي.

‘Şeyh, Sultan Mehmed Han, korkma, dedi. Ben, Nasıl korkmam? Düşman askerleri benimkilerden kat kat daha fazla, deyince Şeyh de, Yenimin içine bak, dedi. Baktığımda ne göreyim! Çöl sayısız İslâm askeriyle doluydu. Şeyh, ‘Bunların hepsi İslâm’ın zaferi için geldiler.’ dedikten sonra bana, ‘Şu tepeye çık ve üç sefer davula vur. Askerlerine de kâfirlere hücum etmelerini emret.’ dedi. Şeyhin dediklerini yaptım. Hoca Ubeydullah da defalarca kâfir ordusuna saldırdı. Bu şekilde düşman ordusu hezimete uğratıldı. Hoca Ubeydullah’a, ‘Düşman askerleri çok fazla.’ dediğimde vezirlerim şaşkınlıkla söylediğimi sandılar. Zira onlar Hoca Ubeydullah’ı görmüyorlardı, dedi.”

10 Harem şeyhi Şeyh Abdülmü’tî’den nakledildiğine göre, kendisine, “Sen Hoca Ubeydullah’ı gördün, değil mi?” diye sorulduğunda, “Evet, Semerkand’da yerleşik olmasına rağmen hac kendisine farz olduğundan beri arkadaşlarıyla birlikte her sene hac yapardı.” dedi.

15 Şeyh Hoca Ubeydullah’ın yolu ehl-i sünnet ve’l-cemaat inancına göre; şeriat hükümlerine uymak, Allah’ın elçisinin sünnetini izlemek ve kullukta devamlı olmaktır. Bu da Allah’ın dışındaki şeyleri düşünmeksizin sadece Allah’ı idrak etmektir.

Şeyh şöyle dedi: “Tevhid, kalbi Allah’ın dışındaki şeylerden arındırmaktır. Vahdet, kalbi Allah’tan başka şeylerin var olduğu düşüncesinden kurtarmaktır. İttihad, Allah’ın varlığına dalmaktır. Saadet, tasavvuf yolcusunun Allah’ı 20 müşâhede yolunda nefsinden kurtulmasıdır. Şakavet, nefsine yönelmek ve Hak’tan yüz çevirmektir. Vasl, kulun Allah’ın nurunu müşâhede ederken nefsini unutmaktır. Fasl, hissiyatı Allah’tan başka bir şeyden uzak tutmaktır. Sekr, coşkunluk hâlinin kalbi öyle kaplamasıdır ki, örtmesi gerekenleri bile 25 örtemez hâle gelmektir.”

Merhum, Semerkand’da, 895/1489 senesinde vefat etti. Kabri Semerkand sırtlarındadır.

وقال لي: أيها السلطان محمد خان لا تخف، قلت: كيف لا أخاف وعسكر [٣٨٥] الكفّار كثير غاية الكثرة؟ فقال: انظر إلى كمّي هذا، فنظرت فإذا فيه صحراء فيها ما لا يحدد من عساكر الإسلام، قال: وقال هؤلاء كلهم جاؤوا لنصرة الإسلام، قال: ثم قال لي: اذهب إلى هذا التل، واضرب الطبل ثلاث مرّات، وأمر عسكرك بالكر على الكفّار. ففعلت ما قال، ورأيت أن خواجه عبيد الله حمل على الكفّار مرّات، فانهزموا بأسرهم. قال: وقال «ظن الوزراء كلامي لخواجه عبيد الله أن عسكر الكفّار كثير كلام الحيرة لأنهم كانوا لا يرون خواجه عبيد الله.»

وُقِلَ عن شيخ الحرم الشيخ عبد المعطي أنه قيل له: يقال إنك لقيت خواجه عبيد الله، قال نعم إنه منذ ما فرض الله عليه الحجّ يحجّ كل سنة وأصحابه معه مع أنه مقيم بسمرقند.

وكانت طريقة الشيخ خواجه عبيد الله الاعتقاد على مذهب أهل السنة والجماعة، والإنقياد لأحكام الشريعة والاتباع لسنة رسول الله صلى الله عليه وسلم ودوام العبوديّة، وهو ملاحظة جناب الحق من غير شعور بما سواه.

وقال: التوحيد تخليص القلب عن الشعور بما سواه. وقال: الوحدة خلاص القلب عن العلم بوجود ما سوى الله تعالى. وقال: الاتحاد الاستغراق في وجود الحق سبحانه وتعالى. وقال: السعادة خلاص السالك عن نفسه في مشاهدة الله تعالى. وقال: الشقاوة الالتفات إلى نفسه والانقطاع عن الحق. وقال: الوصل نسيان العبد نفسه في شهود نور الحق. وقال: الفصل قطع السّرّ عمّا سوى الله تعالى. وقال: السكر غلبة حال على القلب لا يقدر معه على ستر ما وجب عليه ستره.

تُوْفِّيَ قُدْسُ سُرِّهِ الْعَزِيزِ بِسَمَرْقَنْدٍ فِي سَنَةِ خَمْسٍ وَتَسْعِينَ وَثَمَانِمِائَةٍ، وَقَبْرُهُ الشَّرِيفُ بِظَاهِرِ سَمَرْقَنْدٍ.

Şeyh Abdurrahman el-Câmî

Bu devrin âriflerinden biri de Abdurrahman bin Ahmed el-Câmî Efendi'dir.

Horasan kasabalarından Câm'da doğdu. İlk zamanlar ilimle meşgul olup ilimde devrinin ileri gelenlerinden biri hâline geldi. Daha sonra tasavvuf şeyhleriyle arkadaşlık etti. Sâdeddin el-Kaşgârî'den kelime-i tevhid telkini aldı. Hoca Ubeydullah es-Semerkindî ile de birlikte bulunup ona tam anlamıyla intisab etti. Eserlerinin birçoğunda Hoca Ubeydullah'ın özelliklerinden ve ona olan sevgisinden bahsetmiştir.

İlim ve erdemiyile o kadar meşhur oldu ki, nihayet Sultan Bayezid Han onu ülkesine davet ederek kıymetli hediyeler gönderdi. Hediyeleri götürün elçiden naklen anlatıldığına göre, Molla Câmî yolculuk için gerekli araçları hazırlatıp Horasan'dan Anadolu'ya doğru yola çıkmıştı. Hemedan'a vardıklarında hediyeleri getiren elçiye, "Ben Sultan'ın çok yüce emrine uyararak Hemedan'a kadar geldim. Bundan sonrası için kusurumun bağışlanmasını istiyorum. Zira veba/taun hastalığının Anadolu'da yayılmış olduğunu işittim. Bu yüzden oraya giremeyeceğim için özür diliyorum." dedi.

Yüce Efendim Muhyiddin el-Fenârî Efendi, Sultan Mehmed Han'ın ordusunda kazaskerlik yapan babası Ali el-Fenârî Efendi'den naklederek şunları söyledi: "Sultan bir gün bana, 'Hakikatin bilgisini araştıranlar kelâmcılar, tasavvufçular ve felsefecilerdir. Bu grupların görüşleri arasında değerlendirme yapmak gerekir.' dedi. Babam şöyle devam etti: 'Ben de Sultan'a bu grupların görüşlerini Abdurrahman Câmî'den başkasının değerlendiremeyeceğini söyledim. Bunun üzerine Sultan kıymetli hediyelerle birlikte ona bir elçi gönderdi ve ondan bu grupların görüşlerini değerlendirmesini rica etti. Bunun üzerine Câmî, bu görüşleri, varlık bahsinin de aralarında olduğu altı konu başlığı altında değerlendirdiği bir risâle yazıp Sultan Mehmed Han'a gönderdi. Eğer bu risâle kabul görürse diğer konuların açıklamalarını da ilâve ederiz. Değilse boşa vakit harcamaya gerek yoktur, diye de haber yolladı.' Sultan'ın vefatından sonra ancak Anadolu'ya ulaştırılabilen bu risâle babamda kaldı ve yanında olduğunu söylediğini hatırlıyorum."

الشيخ عبد الرحمن الجامي - ومنهم الشيخ العارف بالله عبد الرحمن بن أحمد الجامي.

وُلِدَ رحمه الله تعالى بجام من قصبات خراسان، واشتغل أولاً بالعلم الشريف، وصار من أفاضل عصره في العلم، ثم صحب مشايخ الصوفية، وتلقن كلمة التوحيد من الشيخ سعد الدين كاشغري، وصحب مع خواجه عبيد الله السمرقندي، وانتسب إليه أتم الانتساب. وكان يذكر في كثير من تصانيفه أوصاف خواجه عبيد الله [٨٦] ويذكر محبته له.

وكان مشتهراً بالعلم والفضل، وبلغ صيت فضله إلى الآفاق حتى دعاه السلطان بايزيد خان إلى مملكته، وأرسل إليه جوائز سنية. وكان يحكي من أوصلها إليه أنه جهز آلات السفر، وسافر من خراسان متوجّهاً إلى بلاد الروم. ولما انتهى إلى همدان قال للذي أوصله الجائزة: إني امتثلت أمره الشريف حتى وصلت إلى همدان، وبعد ذلك أتشبت بذيل الاعتذار، وأرجو العفو منه أني لا أقدر على الدخول إلى بلاد الروم، لما أسمع فيها من مرض الطاعون.

وحكى المولى الأعظم سيدي المولى محي الدين الفناري عن والده المولى علي الفناري أنه قال والده، وكان هو قاضياً بالعسكر المنصور للسلطان محمد خان: إن السلطان قال لي يوماً: إن الباحثين عن علوم الحقيقة المتكلمون والصوفية والحكاماء، ولا بد من المحاكمة بين هؤلاء الطوائف. قال: قال والدي: قلت للسلطان لا يقدر على المحاكمة بين هؤلاء إلا المولى عبد الرحمن الجامي. قال: قال فأرسل السلطان محمد خان إليه رسولا مع جوائز سنية، والتمس منه المحاكمة المذكورة. فكتب رسالة حاكم فيها بين هؤلاء الطوائف في مسائل ستّ منها مسألة الوجود، وأرسلها إلى السلطان محمد خان، وقال: إن كانت الرسالة مقبولة نلحقها بباقي بيان المسائل وإلا فلا فائدة في تضييع الأوقات. فوصلت الرسالة إلى الروم بعد وفاة السلطان محمد خان. قال المولى محي الدين الفناري: وبقيت تلك الرسالة عند والدي وأظن أنه قال: إنها عندي الآن.

Bazı eski büyük şairlerin şiirlerinden üstün tutulan Farsça şiirleri yanında, erbabınca oldukça değerli sayılan Farsça münşeâtı da vardır. Manzum ve mensur daha birçok eseri vardır. Bunlardan biri de *Şerhu'l-Kâfiye*'dir. Bu eserinde *el-Kâfiye*'nin şerhlerini çok güzel özetlemiş ve onları kendisine ait görüşleriyle de olgunlaştırmıştır.

Kur'ân'ın başındaki sûrelere de tefsir yazdı. Bu tefsirinde Kur'ân'ın bazı bâtinî anlamlarına açıklık getirdi. Farsça *Şevâhidü'n-Nübüvve* ve *Nefehâtü'l-Üns* adında eserleri vardır. *Silsiletü'z-Zehab* adındaki eserinde, Râfîzîlere eleştiriler yöneltmiştir. Bunlardan başka bir eseri de *Risâletü'l-Mu'ammâ ve'l-Arûz ve'l-Kâfiye*'dir. Bütün eserleri yüksek ilim adamlarınca kabul görmüştür. Merhum, Herat'ta, 898/1492 senesinde vefat etti. Tarih düşüren, ölüm tarihi için, "وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ أَمِنًا" (*Oraya giren güvendedir.*)¹ demiştir.

Anlatıldığına göre, azgın Erdebil taraftarları Horasan'a doğru yöneldiklerinde ölen oğlunun naaşını gömüldüğü yerden alıp başka bir beldeye gömdü. Bu azgınlar oraya geldiklerinde oğlunun kabrini aramış fakat bulamamışlardı. Bunun üzerine de orada bulunan bütün ahşapları ateşe vermişlerdi.

Şeyh Alâeddin el-Halvetî

Şeyh Alâeddin el-Halvetî, yaşadığı devirde Halvetîlik tarikatının şeyhlerindedir.

Seyyid Yahyâ'nın halifelerinden olup kuvvetli bir cezbesi vardı. İnsanlar bir bakışıyla ya da kulaklarına fısıldamasıyla onun cezbisine kapılıyorlardı. Bursa'ya geldiğinde Arab Alâeddin Efendi de Bursa'daki Kaplıca Medresesi'ndeydi ve işittiği bu tür şeylere inanmıyordu. Onun bu kesin inkârını görünce onunla bir araya gelmeye karar verdi. Şeyh, Arab Alâeddin Efendi'nin kulağına bir şeyler fısıldayınca haykırarak bir süre kendinden geçti. Kendine geldiğinde ise yaptığına çok pişman oldu. İnkârını terk ettikten sonra onun yanında halvete katılıp kendisinden tasavvuf yolunu öğrendi.

1 Âl-i İmrân 3/97.

وله نظم بالفارسية يرجحونه على نظم بعض السلف، وله منشآت لطيفة بالفارسية، وهي في غاية الحسن والقبول عند أهل الإنشاء. وله مصنفات أخرى منظومة ومثورة منها شرح الكافية، وقد لخص فيه ما في شروح الكافية من الفوائد على أحسن الوجوه، وأكملها مع زيادات من عنده.

وقد كتب على أوائل القرآن تفسيراً أبرز فيه بعضاً من بطون القرآن العظيم، وله كتاب شواهد النبوة بالفارسية، وله كتاب نفحات الأنس بالفارسية أيضاً. وكتاب سلسلة الذهب، وقد طعن فيها على طوائف [٢٨٦] الرافضة. وله غير ذلك من التصانيف؛ كرسالة المعما والعروض والقافية. وكل تصانيفه مقبولة عند الفضلاء، توفي قُدس سرُّه بهراة سنة ثمان وتسعين وثمانمائة. قال المؤرخ في تاريخه: «وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ أَمِنًا».

قيل لما توجه الطائفة الطاغية الأردبيلية إلى خراسان أخذ ابنه ميتا من قبره ودفنه في ولاية أخرى. ولما تسلط عليها الطائفة المذكورة فتشوا قبره ولم يجدوه، وأحرقوا ما فيه من الأخشاب.

الشيخ علاء الدين الخلوتي - ومن مشايخ الطريقة الخلوتية في عصره^١ الشيخ العارف بالله المولى علاء الدين الخلوتي.

كان رحمه الله من خلفاء السيد يحيى، وكان صاحب جذبة عظيمة، كان الناس تلحقهم الجذبة بنظرة منه أو بكلام منه في أذنهم. ولما دخل مدينة بروسه وكان المولى علاء الدين العربي مدرساً وقتئذ بمدينة بروسه بمدرسة قبلوجه أنكر سماعه، ووجده غاية الإنكار، وافق أن اجتمع معه، فتكلم الشيخ في أذنه فصاح وخر مغشياً عليه مدة. ولما أفاق تاب على يده، وترك الإنكار، ودخل عنده الخلوة، ووحصل طريقة التصوف.

Daha sonra Şeyh, Sultan Mehmed Han devrinde İstanbul'a geldi. İleri gelenler, seçkinler ve sair pek çok insan onu ziyaret etti. Saltanatı adına bu durumdan endişelenen Sultan Mehmed Han, ondan başka bir memleketi şereflendirmesini rica etti. Şeyh Karaman'a ulaştığında Lârende denen yerde vefat etti. Kabri de oradadır. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Dede Ömer er-Rûşenî

Bu devrin ârif zâtlarından biri de Rûşenî lakabıyla meşhur olan Dede Ömer el-Aydinî Efendi'dir.

Merhum gençliğinde ilim talebesi olup Bursa'da ilimle meşguldü. Gençlik yıllarında boş işler ve insanları yermekle oyalanıyordu. Daha sonra ilim tahsil etmek için Acem diyarına gitti. Karaman'a uğrayarak yukarıda adı geçen büyük kardeşi Şeyh Alâeddin'in yanına gitti. Onun nezdinde tevbe ettikten sonra Şirvan vilâyetine gitti. Orada ârif şeyh Şeyh Seyyid Yahyâ eş-Şirvânî'nin hizmetine girdi. Onun yanında riyâzet ve nefis mücâhede-siyle meşgul oldu. Nihayet tüm hâlleri değişerek mecâzî aşkı hakiki aşka dönüştü.

Kimi zaman Berde'a, kimi zaman Gence kimi zaman da Karaağaç'ta kalırdı. Tebriz vâlisi Emîr Uzun Hasan onu çok sevdi. Sultan Yâkub'un annesi ve Emîr Uzun Hasan'ın karısı Selçuk Hatun da onu çok sevdi. Sultan Yâkub onu Emir Cihan Şah'ın hanımının Tebriz'de yaptırdığı zâviyeye yerleştirdi. Bir süre bu zâviyede kaldı ve ünü civarda yayıldı. Yönetici ve ileri gelenlerin akıl danıştığı bir makam hâline geldi.

Baba Nimetullah'tan naklen anlatıldığına göre, "Ölüm döşegindeyken ziyaretine gitmiştim. Sözü geçen zâviyeyi kabul etmesi sebebiyle edindiği makamdan dolayı çok üzgündü." dedi. Merhum, 892/1486 senesinde vefat etti.

Şeyh Habîb el-Ömerî

Devrin âriflerinden biri de Habîb el-Ömerî el-Karamânî Efendi'dir.

ثم أتى الشيخ مدينة قسطنطينية في زمن السلطان محمد خان، واجتمع عليه الأكابر والأعيان وسائر الناس. فخاف منه السلطان محمد خان على عرض السلطنة فأمره بتشريف بلاد آخر، فلما وصل إلى بلاد قره مان تُؤفِّي ببلدة لارنده وقبره بها، قدّس الله تعالى سره العزيز.

٥ الشيخ دده عمر الروشني - ومنهم العارف بالله دده عمر الأيديني الشهير بروشني.

كان رحمه الله تعالى من طلبة العلم في شبابه. وكان مشتغلا بمدينة بروسه، وكان في شبابه مشتغلا بالملاهي وهجر الناس. ثم ذهب إلى بلاد العجم لتحصيل العلم، ومرّ ببلاد قره مان، ولقي هناك أخاه الأكبر، وهو الشيخ علاء الدين المزبور، وتاب أولا على يده، ثم وصل إلى ولاية شروان، واتصل هناك بخدمة الشيخ العارف بالله السيد يحيى الشرواني، واشتغل عنده بالرياضات والمجاهدات وتبدلت أحواله، وانتقل عشقه المجازي إلى الحقيقي.

١٥ وكان يسكن كثيرا تارة ببردعة وتارة بكنجة وتارة بقرا آغاچ، وأحبه الأمير [٨٧] حسن الطويل والي تبريز محبة عظيمة. وأحبته سلجوق خاتون زوجة الأمير المزبور، وهي والدة السلطان يعقوب، وأنزله السلطان يعقوب زاوية بنتها زوجة الأمير جهانشاه بتبريز وسكن بها مدة، واشتهر بتلك البلاد، وصار مرجعا للأكابر والأعيان.

وُقِلَ عن بابا نعمة الله النقشبندي أنه قال: عدته في مرض موته، فوجدته متأسفا على الرياضة التي حصلت له من قبول الزاوية المزبورة. مات رحمه الله تعالى سنة اثنتين وتسعين وثمانمائة.

٢٠ الشيخ حبيب العمري - ومنهم العارف بالله الشيخ حبيب العمري القره ماني.

Baba tarafından Hz. Ömer, anne tarafından ise Hz. Ebûbekir'in soyundandır. Aslen Karaman vilâyetine bağlı Niğde Kasabası yakınlarındaki Ortaköy adı verilen köydedir.

Hayatının ilk yıllarında ilimle meşguldü. *Şerhu'l-Akâid* adlı eseri okurken 5 Seyyid Yahyâ'nın hizmetine girdi. İlk karşılaştığı mürid grubuna katıldı ve onlara, “Şeyhiniz bir gün içinde Yüce Rabb'i gösterebilir mi?” diye sordu. Çankırı vilâyetine bağlı kasabalardan Kurşunlu kasabası yakınlarındaki Karacalar Köyü'nde gömülü bulunan Hacı Hamza da onların arasındaydı. Ona öyle bir tokat attı ki, bayılarak yere yığıldı. Şeyh olayı öğrenince Habîb'i yanına 10 çağırdı. Ona, “Zıyanı yok, sûfiler kıskanç olurlar. Durum da sandığım gibidir.” dedi. Sonra da oturmasını isteyerek rüyasında gördüğü şeyleri ona anlattı. Ardından da müridlerine dönerek, “O, âlimlerden biridir.” dedi.

Yine şöyle anlattı:

“Orada oturduğumda Hakk'ın tecellileri art arda geldi. Her seferinde de 15 yok oldum.”

On iki yıl onun hizmetine devam ettikten sonra yine onun izniyle Anadolu'ya döndü. Anadolu'ya gelince orada çeşitli yerleri dolaştı. Karaman, Aydın ve Rum vilâyetlerine gitti. Bir süre Ankara'da kaldı ve Şeyh Hacı Bayram'ı ziyarete devam etti. Şeyh Akşemseddin, Şeyh İbrâhim, Emîr 20 Nakşibendî el-Kaysêrî ve Zeyniyye tarikatından olan Şeyh Abdülmu'tî ile görüştü.

Akıllardan geçenleri bilirdi. Ölüm hastalığı zamanından başka bir zaman hiç kimse ne uyuduğunu ne de bir yere yaslandığını görmüştür. Merhum, 902/1496 senesinde vefat etti. Kabri Amasya'da Mehmed Paşa 25 İmareti'ndedir.

Şeyh Mesud

Bu devrin âriflerinden biri de Mesud Efendi'dir.

İlk zamanlar müderrislik yapıyordu. Daha sonra tasavvufa merak saldı ve Şeyh Alâeddin Efendi'nin hizmetine girdi. Tasavvuf yolunu onun yanında 30 öğrenmesinin ardından Alâeddin Efendi ona irşad icâzeti verdi. Edirne'ye yerleşerek müridlerin terbiyesiyle meşgul oldu.

كان رحمه الله تعالى عمرًا من جهة الأب وبكرًا من جهة الأم. وكان أصله من ولاية قره مان من قرية تسمى بالقرية الوسطى بقرب من قسبة نيكده.

اشتغل في أول عمره بالعلم، وعند اشتغاله بقراءة شرح العقائد ارتحل إلى خدمة السيد يحيى، فلقى أولًا جماعة من مريديه، فقال لهم: هل يقدر شيخكم على أن يريني الرب تعالى في يوم واحد؟ وكان فيهم الحاج حمزة المدفون بقرية قره جه لر بقرب من قسبة قورشونلو من ولاية كانقري، فلطمه لطمه شديدة حتى خر مغشيا عليه، فعلم الشيخ هذه القصة فدعا الشيخ حبيب، وقال له: لا بأس أن الصوفية يغلب عليهم الغيرة، وأن الأمر كما ظننت، فأمر له بالجلوس في موضع ويقص عليه ما رآه في المنام، ثم قال لمريديه: إنه من العلماء.

وُقِّلَ عنه أنه قال: لما جلست في ذلك الموضع جاءت تجليات الحق مرّة بعد أخرى، وفيت كل مرّة.

وبعد مداومته خدمته اثنتي عشرة سنة رجع بإجازة منه إلى بلاد الروم. ولمّا أتى بلاد الروم طاف بتلك البلاد، فدخل ولاية قره مان وولاية آيدين وولاية الروم، وسكن مدة بأنقره، ولازم زيارة الشيخ الحاج بيرام، وصحب مع الشيخ آق شمس الدين ومع الشيخ إبراهيم ومع الأمير النقشبندي القيصري^١ ومع الشيخ عبد المعطى من الزينية. وكان له إشراف على الخواطر، ولم يزه أحد راقداً ولا مستندا إلا في مرض موته. تُوفِّيَ قدس الله تعالى سره في سنة اثنتين وتسعمائة، وقبره [٣٨٧] بمدينة اماسيه في عمارة محمد باشا.

الشيخ المولى مسعود - ومنهم الشيخ العارف بالله المولى مسعود.

كان رحمه الله تعالى مدرّسا أولاً، ثم رغب في التصوّف، واتصل بخدمة الشيخ العارف بالله المولى علاء الدين، وحصل عنده طريقة التصوّف، وأجاز له بالإرشاد. وتوطن بمدينة ادرنه، واشتغل بتربية المريدين.

Bereketleri ortaya çıkmaya başlayıp kerâmetleri meşhur oldu. Müridlerin pek çoğu istedikleri yüksek mertebeler ve kıymetli kerâmetlere onun yanında erişti. Merhum, Allah'ı hakkıyla bilirdi ve güçlü bir cezbesi vardı. İbadetlerde ve şeriat âdâbını koruma konusunda oldukça kararlıydı. Sultan Mehmed Han'ın saltanatının ilk yıllarında vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Çelebi Halife

Bu devrin âriflerinden biri de Çelebi Halife diye meşhur olan Şeyh Mehmed Cemâlî'dir. Cemâleddin el-Aksarâyî Efendi'nin soyundandır.

İlk zamanlar ilimle meşgul oluyordu. *Muhtasarü't-Telhis*'in şerhini okurken tasavvuf sevdasına kapılıp tasavvuf yoluna meylecti. Önce Karaman'da yaşayan Halvetî tarikatına mensup Şeyh Alâeddin'in halifesi olan Şeyh Abdullah'ın yanında bir süre kaldı. Bu süre içinde bir ara Alâeddin Efendi Karaman'a geldi. Alâeddin Efendi'yi ziyarete gittiğinde siyah cübbe giydiğini, siyah sarık taktığını ve siyah bir ata bindiğini görünce, ona karşı sevgi gösterisinde bulundu. Bunun üzerine, "İstersen bu cübbeyi sana vereyim." diyen Şeyh Alâeddin'e, "Hırka ancak hak ederek giyilmeli. Ben henüz bunu hak etmedim." diye cevap verdi. Bunun üzerine Şeyh, "O vakit bana uymaya ihtiyacın var." dedi.

Çok geçmeden Şeyh Efendi Karaman'da vefat etti. Onun ardından Şeyh Abdullah'ın vefatı üzerine Çelebi Halife Tokat'a gelerek Tâhîrîzâde diye meşhur olan şeyhin yanında halvete oturdu. Şeyh Tâhîrîzâde müridlerinin çok sıkı riyâzet yapmalarını isterdi. Hatta müridlerinden bazılarını bu riyâzete sabredemedikleri için kovmuş, sonunda Çelebi Halife tek başına şeyhin yanında riyâzetine devam etmişti. Bir gün Çelebi'nin sıkı riyâzet yaptığı söylenince, "Bırakın, ölsün!" demişti.

Türkmen gruplarından olan Şeyh Çelebi, okuma yazması olmasa da içinde çok büyük bir gücü vardı. Halvette olduğu günlerde halin keşfi vakıası yaşadı. Bu durumu anlattıktan sonra Şeyh artık ona iltifatkâr davranmaya başladı. Şeyh öldükten sonra Erzincan'a giderek

وظهرت بركاته، واشتهرت كراماته، ونال عنده كثير من المريدين ما نال من المقامات العليّة والكرامات السنية. وكان رحمه الله عارفاً بالله تعالى وصاحب جذبات عظيمة، وكان له قدم راسخ في مواظبة العبادات ومحافظة آداب الشريعة. تُوفِّي في أواخر سلطنة السلطان محمد خان، قدّس الله تعالى سره العزيز.

٥ الشيخ چلبی خليفة - ومنهم العارف بالله الشيخ محمد الجمالی الشهير بچلبی خليفة. وهو من نسل جمال الدين الأقسرايى.

كان مشتغلاً بالعلم أولاً، وعند اشتغاله بالشرح المختصر للتلخيص غلبت عليه محبة الصوفية، ومال إلى طريقتهم، واختلى أولاً ببلاد قره مان عند الشيخ عبد الله من خلفاء الشيخ علاء الدين الخلوتى، وفي أثناء تلك المدة أتى المولى علاء الدين إلى بلاد قره مان، فذهب إليه ورآه لابسا جبة سوداء وعمامة سوداء وراكبا على فرس أسود، وأظهر له المحبة فقال الشيخ علاء الدين: إن أردت هذه الجبة أعطيتك إياها، فأجاب هو بأن لبس الخرقه ينبغي أن يكون باستحقاق ولا استحقاق لي بلبسها، وقال الشيخ: إذا تحتاج إلى توابعي.

١٥ فلم يلبث الشيخ وإلا وقد تُوفِّي بتلك البلاد، وتُوفِّي بعده الشيخ عبد الله، ثم أتى إلى بلدة توقات، وجلس في الخلوة عند الشيخ المعروف بابن طاهر. وكان يأمر مريديه بالرياضة القوية، حتى إن بعضهم لم يصبروا على ذلك فطردهم من عنده فبقي هو عنده وحده، واشتغل بالرياضة حتى قيل للشيخ يوماً في حقه إنه مشتغل بالرياضة القوية، وقال: خلّه فليمت.

٢٠ وكان ذلك الشيخ من طائفة التراكمة، وكان أمياً، إلا أنه كان في باطنه قوة عظيمة. واتفق له في ذلك الأيام واقعة كشف الحال، فقصّها على الشيخ فعامل معه بعد ذلك بالملاطفة، ثم تُوفِّي الشيخ وذهب بعده إلى بلدة أرزنجان،

Pîrî Efendi ile görüştü. Sonrasında Seyyid Yahyâ'nın hizmetine girmek üzere Şirvan diyarına doğru yola çıktı. Erzincan'dan iki günlük mesafe kadar uzaklaştığında, Seyyid Yahyâ'nın vefat ettiği haberini alınca Erzincan'a geri dönüp Pîrî Efendi'nin hizmetine devam etti. O da dervişleri irşad etmesi için onu Anadolu'ya gönderdi.

Anlatıldığına göre Sultan Mehmed Han'ın veziri Karamânî Mehmed Paşa, Cem Sultan'a sevgi beslerdi. Sultan Bayezid Han'ı da babasının yanında yerdi. Sultan Bayezid Han, Şeyh Çelebi Halîfe'den bu hususta destek istedi. Şeyh uzak durduca o ısrar etti. Sonunda Bayezid'in isteğini kabul eden Şeyh, Karaman velîlerinin Cem Sultan'ın yanında olduklarını görünce Vezir'in üzerine ateş saldı. Fakat ona değil, kızına isabet edince günler sonra kız hastalanarak öldü. Sultan Bayezid Han bir kez daha ısrarlı bir şekilde ricada bulundu. Bunun üzerine Şeyh bir kez daha teveccüh etti. Karaman velîleri yanına gelerek ne istediğini sordular. O da vezir Karamânî Mehmed Paşa'yı kastederek, "Bu adam Müslümanların vakıflarını ortadan kaldırarak onları hazineye kattı." dedi. Bunu duyan şeyhlerin tamamı vezirden desteklerini çekseler de sadece Vefâzâde onun yanında kaldı. Vefâzâde'nin vezirin etrafında bir daire çizdiğini gördüm. "Büyük bir gayret sonucu, dairenin içine girdim. Etkisi otuz üç gün sonra görülecek." dedi.

Akrabalarından biri şöyle anlattı: "Bu teveccüh vaktinde içime büyük bir ağırlık düşmüştü. Hatta bu ağırlığın doğurduğu felaketten o vakitte adı Mehmed olan herkes nasibini aldı." Bunu anlatan kişi şöyle devam etti: "Benim adım Mehmed'dir. O sırada henüz çocuktum. Bir ağaca çıkmıştım. Ağacın dalı kırıldı, yere düştüm ve kafam yarıldı. O sırada Amasya'daydık. Orada adı Mehmed olan kırk kadar kişi saydılar. Hepsinin başına bir sıkıntı gelmişti." Yukarıda sözü edilen otuz üç gün dolduğunda Sultan Mehmed Han'ın ölüm haberi geldi. Sultan Bayezid Han da İstanbul'a doğru yola çıktı. Yola çıkışının üzerinden beş gün geçmişti ki, Vezir Mehmed Paşa'nın öldürüldüğü haberi geldi.

وصاحب هناك مع المولى پيرّي. ثم قصد أن يذهب إلى بلاد شروان للوصول إلى خدمة السيد يحيى. ولمّا انفصل عن أرزنجان مسافة يومين استمع وفاة السيد يحيى ورجع إلى أرزنجان، ولازم خدمة المولى پيرّي، وأرسله هو إلى بلاد الروم لإرشاد الفقراء.

٥ حُكي أن الوزير محمد پاشا القره مانّي كان وزيراً للسلطان محمد خان، وكان يميل إلى السلطان جم، وينقص السلطان بايزيد خان عند والده، فتضرع السلطان بايزيد خان إلى الشيخ چلبی خليفة، فاستعفى عن ذلك فزاد السلطان بايزيد خان في التضرع، [١٨٨] فتوجّه إليه فرأى أولياء قره مان في جانب السلطان جم، فقصدهم الشيخ المزبور فرموه بنار، وأخطأته وأصابته بنته. وبعد أيام مرضت البنت وماتت. ١٠ فتضرع إليه السلطان بايزيد خان، وأبرم عليه فتوجّه ثانيًا، وحضر أولياء قره مان فقالوا له: ماذا تريد؟ فقال: إن هذا الرجل وأراد الوزير محمد پاشا القره مانّي قد أبطل أوقاف المسلمين، وضبطها لبيت المال، ففرغ الكل عن الانتصار له وما بقي إلا الشيخ ابن الوفاء. ورأيته قد رسم حول الوزير المزبور دائرة، قال: فدخلت الدائرة بجهد عظيم. قال: وسيظهر الأثر بعد ثلاثة وثلاثين يومًا.

١٥ حكي بعض أقربائه عنه أنه؛ حصلت لي في أثناء ذلك التوجّه غيرة عظيمة حتى رُوي أنه وصلت النكبة في تلك المدّة إلى كل من يسمى بمحمد، قال الراوي: وإن اسمي محمد وعند ذلك كنت صبيًا، فصعدت على شجرة فانكسر غصنها فوقعت وشجّ رأسي، وعند ذلك كنّا في بلدة اماسيه فعدّوا فيها أربعين رجلاً اسمه محمد، قد وصلت النكبة إلى كل منهم. رُوي أنه لما تم ثلاثة وثلاثون يومًا جاء خبر وفاة ٢٠ السلطان محمد خان، فتوجّه السلطان بايزيد خان إلى قسطنطينيّة، وبعد خمسة أيام من توجّهه سمع في الطريق أن الوزير محمد پاشا قد قتل.

Vefâzâde'nin onun için yüzde yüz vefk yaptığı rivayet edilir. Vezir, bu vefki başının üstünde taşıyordu. Sultan Mehmed Han'ın ölümünden sonra endişe ve korkusundan kan ter içinde kaldığından vefkin bazı beyitleri silinmişti. Tamir etsin diye vefki Vefâzâde'ye göndermişti. Ancak vefk henüz vezirin eline ulaşmadan vezir öldürülmüştü. Muhtemelen bu, yukarıda sözü edilen şeyhin gördüğü ve Vefâzâde'nin vezirin etrafına çizdiği dairedendi.

Sultan Bayezid Han tahta oturduktan sonra Anadolu'da yayılan veba/taun hastalığına karşı dua etmeleri için kırk arkadaşı ile birlikte hacca gönderdiği Şeyh'e bir kese dirhem, arkadaşlarından her birine de üç bin dirhem verdi. Şeyh hac yolunda vefat etti. Şeyh henüz hac yolculuğuna çıkmıştı ki, İstanbul'daki veba/taun hastalığı birkaç sene hafifledi. Hatta o süre içinde de kesilmişti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Sinan

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Sinan diye meşhur olan Şeyh Sinâneddin Yûsuf'tur.

Merhum, İstanbul'un, bugün de hâlâ adıyla meşhur olan bir köyünde yaşardı. Bir arkadaşından şunları dinledim:

“Bu Şeyh âlim, dünya nimetlerine değer vermeyen ve talebelere yol göstermekle meşgul biriydi. Pek çok talebesi onun sayesinde olgunluk derecesine erişti. Övgüye lâyık bir ahlâkı vardı. Allah'a itaatkâr olup ondan sakınır ve insanlardan uzak dururdu. Yaşadığı köyde vefat etti ve oraya gömüldü.” Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Şeyh Seyyid Yahyâ eş-Şirvânî

Halvetiyye tarikatının ileri gelenlerinden biri de Şeyh Seyyid Yahyâ bin Şeyh Seyyid Bahâeddin eş-Şirvânî'dir.

Şirvan vilâyetinin başkenti olan Şamahı'da dünyaya geldi. Babası civarın zenginlerindendi. Güzel görünümlü ve olgun biriydi. Bir gün çevgân oynarken Pîrzâde diye bilinen Halvetî şeyhi Şeyh Hacı İzzeddin de oradan geçiyordu.

حكى أن الشيخ ابن الوفاء عمل له وفق مائة في مائة، وكان يحمله الوزير على رأسه، وعند وفاة السلطان محمد خان عرق عرقا كثيرا لشدة حيرته وخوفه، فانطمس بعض بيوت الوفاء المذكور فأرسله إلى الشيخ ابن الوفاء ليصلحه، فقتل الوزير المذكور قبل وصول الوفاء إليه، ولعلّ هذا ما رآه الشيخ المزبور من رسم الشيخ ابن الوفاء دائرة حول الوزير المزبور. ٥

ثم إن السلطان بايزيد خان بعد جلوسه على سرير السلطنة أرسل الشيخ المزبور مع أربعين رجلا من أصحابه إلى الحجّ ليدعوا هناك لدفع الطاعون من بلاد الروم، فأعطى الشيخ صرة من الدراهم وأعطى كل واحد من أصحابه ثلاثة آلاف درهم. فمات الشيخ في الطريق ذهابًا، وبعد توجه الشيخ إلى الحجّ خفّ الطاعون في قسطنطينية [٣٨٨] عدّة سنين بل انقطع في تلك المدّة، قدّس الله سره العزيز. ١٠

الشيخ سنان - ومنهم العارف بالله الشيخ سنان الدين يوسف الشهير بشيخ سنان. كان رحمه الله متوطنا بقرية من قسطنطينية، وتلك القرية مشتهرة بالانتساب إليه إلى الآن. وسمعت عمّن صحبه أنه قال: كان ذلك الشيخ عالما زاهدا مشغلا بإرشاد الطالبين، وقد بلغ عنده كثير منهم مرتبة الكمال، وقال أيضا: إنه كان صاحب الأخلاق الحميدة، وكان خاضعا متخشعا منقطعًا عن الناس، ومات بالقرية المذكورة ودُفِنَ بها، رُوِحَ الله روحه ونور ضريحه. ١٥

الشيخ السيد يحيى الشرواني - ومن أسلاف الطائفة الخلوتية الشيخ العارف بالله السيد يحيى بن السيد بهاء الدين الشرواني.

وُلِدَ رحمه الله تعالى بمدينة شماخي وهو أم مدائن ولاية شروان، وكان أبوه من أهل الثروة، وكان هو صاحب جمال وكمال، وكان يلعب بالصولجان يومًا إذ مر عليه الشيخ المعروف بپير زاده ابن الشيخ الحاج عز الدين الخلوتي، ٢٠

Şeyh İzzeddin, Halvetî şeyhi Sadreddin'in müridi, aynı zamanda da damadıydı. Yahyâ'nın edebini ve güzelliğini görünce, tasavvuf yoluna girmesi için ona dua etti. Seyyid Yahyâ o gece rüyasında hayatını değiştiren bir olay görünce Halvetî şeyhi Şeyh Sadreddin'e sığındı ve hizmetine girdi. Ancak bu yakışıklılığıyla sûfilerle halvete girecek olmasını babası kabullenemedi. Şeyh Sadreddin'in buna izin vermesini de hoş karşılamadı. Oğlu Seyyid Yahyâ'ya ne kadar tavsiyede bulunduysa da fayda etmedi. Hatta Şeyh Sadreddin'i öldürmeye bile yeltendiği söylenir.

Anlatıldığına göre, bir kış gecesi Seyyid Yahyâ fırını temizlemekle meşgul olduğundan yatsı namazında cemaatte yer alamamıştı. Birden ayakları tutmaz oldu ve acı çekmeye başladı. Bu hâldeyken günler geçti. Bir gece odasına pencereden giren ve elini tutan Şeyh, Yahyâ'ya, "Kalk evladım!" dedi. Birden çektiği sıkıntıları yok oldu. Tam bu hâldeyken câriyelerden biri ansızın içeri girdi. Gördüğü manzarayı babasına haber verince adamın öfkesi iyice arttı. Yahyâ'ya, "Şeyhin neden kapıdan değil de odana pencereden girdi? Bir de onun şeriatı çok iyi bildiğini söylersin." deyince Yahyâ, "Yola döşediğin dikenlerden korkmuştur." dedi. Babası "Ne dikeniymiş?" diye sorunca, "Senin ona olan karşı duruşun." diye cevap verdi. Bu cevap karşısında babasının bütün öfkesi dindi ve o da Şeyh'in hizmetine girdi.

Anlatıldığına göre, Şeyh Sadreddin, Seyyid Bahâeddin'e nefis ile mücâhede gücü elde edebilsin diye bir sene oğlunun pabuçlarını giydirmesini emretti. Şeyh Sadreddin'in, kendisine babasının ayakkabısına hizmet etmesini emretmesine kadar Seyyid Yahyâ bu durumdan çok fazla etkilenirdi.

Şeyh Sadreddin ölünce Seyyid Yahyâ ile Şeyh Pîrîzâde arasında anlaşmazlık çıktı. Zira Pîrîzâde, Şeyh Sadreddin'in yanında bulunma konusunda Seyyid Yahyâ'dan daha eskiydi. Buna rağmen insanların teveccühü Seyyid Yahyâ'dan yana oldu. Bu anlaşmazlık yüzünden Seyyid Yahyâ, Şamahî'dan ayrılarak Şirvan vilâyetinin şehirlerinden olan Bakü'ye gitti.

وكان مريدا للشيخ صدر الدين الخلوّتي وتزوَّج ابنته. ولمّا رأى أدبه وجماله دعا له بالفوز بطريق الصوفيّة، فرأى السيد يحيى في تلك اللّيلة واقعة تغيّرت بها أحواله، فالتجأ إلى خدمة الشيخ صدر الدين الخلوّتي ولازم خدمته، فكره والده ذلك لدخوله الخلوة مع الصوفيّة مع هذا الجمال، وأنكر على الشيخ صدر الدين أيضا لإذنه له في ذلك، وقد نصح مرّات لابنه السيد يحيى فلم ينفع حتى قيل: إنه قصد إهلاك الشيخ صدر الدين.

واتفق في بعض تلك اللّيالي أن السيد يحيى لم يحضر الجماعة في صلوة العشاء لاشتغاله بصفاء التنور، وكانت الأيّام أيام الشتاء، فتعطلّ رجلاه وحصل له وجع، وبقي أياّمًا على تلك الحال، فدخل الشيخ ليلة بيته من كوة الدار فأخذ بيده، وقال: فُم يا ولدي! فاندفعت تلك العلة عنه، واطلعت جارية على هذه الحالة، فأخبرتها والده فزاد إنكاره عليه، وقال لولده: لأي سبب دخل شيخك من الكوة، ولم يدخل من الباب وأنت تعتقد أنه متشرع؟ [١٨٩] فقال السيد يحيى: خاف من الشوك في الطريق، قال: وأي شوك هو؟ قال: إنكارك عليه، فعند ذلك زال إنكاره ولازم هو أيضا خدمة الشيخ المذكور.

رُوي أن الشيخ صدر الدين أمر السيد بهاء الدين أن يخدم نعل^١ ولده سنة ليحصل له المجاهدة بذلك. وكان السيد يحيى يتأثر من ذلك غاية التأثير إلى أن أمره الشيخ صدر الدين أن يخدم نعل والده.

ثم إن الشيخ صدر الدين لما مات وقع خلاف بين السيد يحيى وبين الشيخ پيري زاده. لأنه كان قديم الصحبة مع الشيخ صدر الدين، ومع ذلك كثر إقبال الناس على السيد يحيى، ولهذا الخلاف انتقل السيد يحيى من شماخيّ إلى بلدة باكو من ولاية شروان،

Orada yaşamaya başladı. Orada etrafında yaklaşık on bin kişi toplandı. Memleketin çeşitli yerlerine de halife gönderdi. Halife gönderme işini ilk uygulayan da o oldu. Şöyle derdi: “İnsanlara âdâb öğretmek için tarikatta halifelerin sayısının çok olması uygun olur. Ancak şeyhten sonra irşad makamında olan şeyhin tek olması gerekir.”

Ömrünün sonuna doğru, yaklaşık altı ay boyunca yemek yemediği anlatılır. Bu süre içinde bir gün canı bir yemeği çekti. Büyük oğlu da bu yemeği yapmaya koyuldu. Özene bezene yaptığı yemeği babasının önüne koydu. Şeyh, yemekten bir lokma alınca bir süre ilâhî mârifetleri tekrarlamaya başladı. Ardından aldığı lokmayı da bıraktı ve yemedi. Sebebi sorulunca, Lokman Hekim’in yıllarca bazı tiryakların sadece kokusuyla beslendiğinden bahsederek, “Ben de bu lokmanın kokusuyla beslenmeliyim.” dedi. Kendisi için uzun ömür dilendiği vakit, Sultan Halil’in ömrünün uzun olması için dua edilmesini, zira kendi ömrünün onun hayatı kadar olduğunu söylediği anlatılır. Nitekim öyle de oldu. Sultan Halil’in ölümünden sonra sadece dokuz ay yaşadı. Merhum Bakü’de, 868/1463 veya 869/1464 senesinde vefat etti.

وتوطنَ هناك واجتمع عليه الناس مقدار عشرة آلاف أنفس، ونشر الخلفاء إلى أطراف الممالك. وكان هو أول من سنَّ ذلك، وكان يقول: يجوز إكثار الخلفاء لتعليم الآداب للناس،^١ وأما المرشد الذي يقوم الإرشاد بعد شيخه لا يكون إلا واحدًا.

يُحكى أنه لم يأكل طعاما في آخر عمره مقدار ستة أشهر. واشتهى يومًا في تلك المدة طعاما عينه، فباشر تحصيله ولده الأكبر، واهتم فيه غاية الاهتمام حتى أحضره بين يديه، فلمَّا أخذ منه لقمة اشتغل بتقرير المعارف الإلهية زمانا، ثم ترك اللقمة، ولم يأكلها فليل له في ذلك، فقال: إن الحكيم لقمان تغذى برائحة بعض من الترياقات عدّة سنين، ولا بد في أن أتغذى هذه اللقمة. يُروى أنه كان يقول إذا دُعي له بطول العمر «أدعو بطول العمر للسلطان خليل لأن عمري في مدة حياته»، وكان كما قال حيث لم يعيش بعد وفاته إلا مقدار تسعة أشهر، وتُوفِّي قُدس سرّه في بلدة باكو في سنة تسع أو ثمان وستين وثمانمائة. [٣٨٩]

SEKİZİNCİ TABAKA

Sultan Mehmed Han oğlu Sultan Bayezid Han dönemi âlimleri hakkındadır. Babasının ölümünden sonra 886/1481 senesinde sultan olarak biat aldı.

5 **Muhyiddin Muhammed en-Niksârî**

Muhyiddin Muhammed bin İbrâhim bin Hasan en-Niksârî Efendi, bu devrin ilmiyle amel eden erdem sahibi âlimlerindendir.

İlk zamanlar Hüsâmeddin et-Tokâdî Efendi'den, daha sonra da Yûsuf Bâlî bin Mehmed el-Fenârî Efendi'den ders aldı. Molla Yegân'dan da ders aldıktan sonra Kastamonu'daki İsmâil Bey Medresesi'nde müderris oldu. 10 İsmâil Bey bu medreseyi zaten onun için yaptırmış, tefsir, hadis, şer'î ve aklî ilimlerden oluşan üç yüz cilt de kitap vakfetmişti. Orada müderrislik yaptığı esnada bu kitaplardan çokça faydalanmıştı. Aynı zamanda pek çok talebeye de ilim öğretti.

15 Merhum, Arapça ilimlerin yanı sıra şer'î ve aklî ilimleri de bilirdi. Aynı zamanda matematik ilimlerine de vâkıftı. Zira Kadızâde er-Rûmî Efendi'nin öğrencilerinden olan Fethullah eş-Şîrvânî Efendi'den matematik okumuştur. Kur'ân'ı ezbere bilen bir hâfiz ve kıraat ilimlerine vâkıf bir okuyucuydu. Tefsir ilminde ise özellikle kabiliyetliydi. Her cuma günü insanlara vaaz ederdi.

20 Tahta geçen Sultan Bayezid Han'a Muhyiddin Efendi'nin tefsir ilminde, vaaz ve nasihatte gösterdiği muvaffakiyetten söz edilince, tefsir için ona günlük elli dirhem bağladı. Bazen Ayasofya Camii'nde bazen de Fatih Sultan Mehmed Camii'nde insanlara nasihat ederdi. Bazen de Sultan Bayezid Han, Ayasofya Camii'ndeki tefsir derslerini dinlemeye gelirdi. Kur'ân'ın 25 tefsirinin tamamını Ayasofya Camii'nde tamamlamış ve cemaate dönerek, "Ey cemaat! Bu tefsir hatmini tamamlamak için Allah'tan süre istemişim. Sanırım bu hatimle benim de ömrüm sona erecek." dedi. Hayr ve imanla ölmek için Allah'a dua etti ve cemaate de duasına "âmin" dedirtti. Ardından evine gitti ve hastalanarak öldü. Allah ruhunu şâd etsin. Cennetteki nimet- 30 lerini de artırsın.

الطبقة الثامنة

في علماء دولة السلطان بايزيد خان ابن السلطان محمد خان طيب الله ثراهما. بُويِعَ له بالسلطنة بعد وفاة أبيه في سنة ستّ وثمانين وثمانمائة.

المولى محيي الدين محمد النكساريّ - ومن العلماء في عصره العالم العامل والفاضل الكامل المولى محي الدين محمد بن إبراهيم بن حسن النكساريّ. ٥

قرأ رحمه الله تعالى أولاً على المولى حسام الدين التوقاتيّ، ثم قرأ على المولى يوسف بالي ابن المولى محمد الفناريّ، ثم قرأ على المولى يكان، ثم صار مدرّساً بمدرة إسماعيل بك ببلدة قسطنونيّ، وبنى الأمير المذكور تلك المدرسة لأجله، ووقف عليها ثلاثمائة مجلدة من التفاسير والأحاديث والشرعيات والعقليّات، ودرّس هناك فاستفاد من تلك الكتب، وأفاد الطلبة وانتفع به كثيرون. ١٠

وكان رحمه الله تعالى عالماً بالعربيّة والعلوم الشرعيّة والعقليّة، وكان عارفاً بالعلوم الرياضيّة أيضاً، وقد قرأها على المولى فتح الله الشروانيّ من تلامذة المولى قاضي زاده الروميّ، وكان حافظاً للقرآن العظيم وعارفاً بعلوم القراءات، وكان ماهراً في علم التفسير غاية المهارة، وكان يذكر الناس كل يوم الجمعة.

ولمّا جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة، ووصفوه عنده بالفضيلة في التفسير والمهارة في التذكير، عيّن له كل يوم خمسين درهماً لأجل التفسير. وكان يذكر الناس تارة في جامع آياصوفيا وتارة في جامع السلطان محمد خان. وقد حضر السلطان بايزيد خان في جامع آياصوفيا لاستماع تفسيره، وقد ختم تفسير القرآن في جامع آياصوفيا، ثم قال: أيها الناس إني سألت الله تعالى أن يمهليني إلى ختم تفسير القرآن، ولعلّ الله تعالى يختمني عقيب ذلك، فدعا الله سبحانه وتعالى بالختم على الخير والإيمان فأمن الناس لدعائه، ثم أتى بيته ومريض، وتُوفّي روح الله روحه، وزاد في فراديس الجنان فتوحه. ٢٠

Merhum babamın hem dayısı hem de hocasıydı. Babam, iyilik timsali ve güzel ahlâk örneği, elindekiyle yetinen, az bir gelirle yaşamayı seven biri olduğunu, hep kendi nefsiyle uğraştığını, kendini Allah'a adadığını ve yarattıklarından uzak durduğunu söylerdi.

5 Duhân sûresi için bir tefsir yazarak Sultan Bayezid Han'a hediye etti. Bu tefsiri devrin âlimleri çok beğenirdi. Kendi el yazısıyla olan bir nüshasını bizzat gördüm. Eserin tefsir ilminde çok büyük bir sembol olduğu kanaatindeyim. Beyzâvî'nin tefsir kitabına da hâşiye yazmış, eserdeki anlaşılması zor yerlere açıklama getirmişti. Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eserine de hâşiyesi vardır. Onda da son derece başarılıydı. Merhum, 901/1495'te, 10 İstanbul'da vefat etti ve Şeyh Vefâzâde'nin mezarının yanına defnedildi.

Ahî Yûsuf et-Tokâdî

Bu devrin ilmiyle amel eden erdem sahibi âlimlerinden biri de Ahî Yûsuf bin Cüneyd Efendi'dir.

15 Merzifon Medresesi müderrisi Seyyid Ahmed el-Kırımî Efendi'den ders aldıktan sonra Sultan Bayezid Han'ın hocası Selâhaddin Efendi'nin öğrencisi oldu. Molla Hüsrev Efendi'nin hizmetine girdikten sonra Bursa'daki Molla Hüsrev Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Edirne'deki Haceriye (Taşlık) Medresesi'nde müderrisliğin ardından sırasıyla; önce İstanbul'da 20 Kalenderhâne diye bilinen medresede, sonra aynı şehirdeki Vezir Mahmud Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Bursa Sultâniye Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra Semân medreselerinin birine geçti. Günlük elli dirhem maaş bağlandı. Daha sonra bu maaşın üzerine önce on dirhem, sonra da on dirhem daha ilâve edilerek maaşı seksen dirheme ulaşıncaya kadar zam 25 yapıldı. Semân medresesinde müderrislik yaparken de vefat etti.

İstanbul'daki evinin yanına bir cami yaptırdı. Sahip olduğu çok sayıdaki kitabını ilim sahiplerine vakfetti. İlimle uğraşır, her zaman Kur'ân okur ve fıkıh kitaplarını mütalaa ederdi. İnsanlar arasında çok okunan ve beğenilen bir eser olan Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eserine hâşiye yazdı. İnsanın küfre gitmesine sebep olacak ifadeleri ele aldığı bir risâle yazıp adını da 30 *Hediyetü'l-Mehdiyyîn* koydu.

كان رحمه الله تعالى خال والدي وأستاذه، وكان والدي رحمه الله يحكي أنه كان معتدّ الصلاح ومجمع مكارم [٩٠] الأخلاق. وكان فتوعاً راضياً من العيش بالقليل، وكان مشتغلاً بنفسه منقطعاً إلى الله تعالى منجماً عن خلقه.

وصنّف تفسيراً لسورة الدخان، وأهداه إلى السلطان بايزيد خان، واستحسنه علماء عصره، ورأيته بخطه، وعرفت منه أنه كان آية كبرى في علم التفسير. وكتب على حواشي كتاب تفسير القاضي فوائد حلّ بها المواضع المشكّلة من ذلك الكتاب، وصنّف حواشي على شرح الوقاية لصدر الشريعة، ولقد أجاد فيها كل الإجابة. ومات رحمه الله تعالى بمدينة قسطنطينية سنة إحدى وتسعمائة، ودُفِنَ عند مزار الشيخ ابن الوفاء قُدّس سرّه.

١٠ المولى أخي يوسف التوقاتي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى أخي يوسف بن جنيد التوقاتي، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

قرأ أولاً على السيد أحمد القريمي وهو مدرّس بمدرسة مرزيفون، ثم قرأ على المولى صلاح الدين معلم السلطان بايزيد خان، ثم وصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى خسرو، ثم صار مدرّساً بمدرسة المولى المذكور بمدينة بروسه، ثم صار مدرّساً بالمدرسة الحجرية بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّساً بالمدرسة الشهيرة بالقلندرية بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّساً بمدرسة الوزير محمود پاشا بالمدينة المزبور، ثم صار مدرّساً بمدرسة سلطانية بروسه، ثم انتقل إلى إحدى المدارس الثمان، وعيّن له كل يوم خمسون درهماً، ثم زيدت عليها عشرة، ثم عشرة إلى أن بلغت وظيفته ثمانين درهماً. ومات وهو مدرّس بها.

٢٠ وبنى مسجداً بقرب داره بقسطنطينية، وكانت له كتب كثيرة وقفها على العلماء. وكان مشتغلاً بالعلم ومواظباً على تلاوة القرآن ومطالعة الكتب الفقهية، وصنّف حواش على شرح الوقاية لصدر الشريعة، وهي مقبولة متداولة بين الناس، وصنّف رسالة جمع فيها مسائل متعلقة بألفاظ الكفر، وسمّاها بهديّة المهديين^١.

Hatîb Kâsım bin Yâkub el-Amâsî

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi âlimlerinden biri de Hatîb adıyla meşhur olmuş Kâsım bin Yâkub el-Amâsî Efendi'dir.

5 Seyyid Ahmed el-Kırımî Efendi'den ders aldıktan sonra Amasya'da müderris oldu. Daha sonra da Amasya Emîrliği sırasında Sultan Bayezid Han'ın özel hocalığını yaptı. Sultan Bayezid Han tahta geçince Bursa'daki Murad Han Medresesi'ni ona verdi. Ardından da Amasya Beyliğine getirdiği oğlu Ahmed'in hocalığı görevini verdi. Orada da vefat etti.

10 Merhum kıraat, tefsir, hadis, usûl ve fıkıh ilimlerini bilirdi. Temiz kişilikli, olgun ahlâklı, sûfileri seven ve onların yolunda yürüyen biriydi. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Sinâneddin Yûsuf [Gulâm]

Bu devrin ilmiyle amel eden kıymetli âlimlerinden biri de Sinâneddin Yûsuf Efendi'dir.

15 Sultan Murad Han'ın vezirlerinden birinin kölesiydi. Temel ilimleri henüz çocukken okuduktan sonra devrinin âlimlerinden dersler alıp Ali Kuşçu'nun hizmetine girdi. Daha sonra Bursa'daki Manastır Medresesi ve aynı şehirdeki Sultâniye Medresesi gibi medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Günlük elli dirhem maaş bağlandı. Daha sonra onar dirhem ilâve edile edile maaşı seksen dirheme çıkarıldı. Müderrislik yaparken vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

25 Bütün vaktini ilim ve ibadete verenlerden biriydi. İlme gerçekten çok ilgi duyardı. Okuduğu kitaplardaki anlaşılmaz ifadelerle ilgili kitapların kenarlarına öğretici açıklamalar yazardı. Bu kitaplarından biri olan Beyzâvî tefsirine yazdığı hâşiyesini gördüm. Bu kitabı başından sonuna kadar açıklamış, açıklama yapmadan geçtiği herhangi bir sorunlu yer bırakmamıştı. Diğer kitaplardaki üslûbu da aynıydı. Hocası Ali Kuşçu'nun astronomi ilmine dair olan *er-Risâletü'l-Fethiyye* adlı eserine çok açıklayıcı bir şerh yazmıştır.

المولى الخطيب قاسم بن يعقوب الأماسي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى قاسم بن يعقوب الأماسيّ المشتهر بالخطيب .

قرأ رحمه الله تعالى على المولى السيد أحمد، [٣٩٠] القريمي، ثم صار مدرّسا ببلدة اماسيه، ثم صار معلما للسلطان بايزيد خان حين كان أميراً عليها، ولما جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة أعطاه مدرسة السلطان مراد خان بمدينة بروسه، ثم جعله معلما لابنه السلطان أحمد حين نصبه أميراً على اماسيه، ومات هناك.

كان رحمه الله عارفاً بعلوم القراءات والتفاسير والأحاديث والأصول والفروع، وكان طيب النفس كريم الأخلاق محبا للصوفية وملازما لهم، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى سنان الدين يوسف [الغلام] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى سنان الدين يوسف.

كان رحمه الله تعالى من عبيد بعض وزراء السلطان مراد خان، وقرأ في صغره مباني العلوم، ثم اشتغل على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل علي القوشجي، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس من جملتها مدرسة مناستر بمدينة بروسه والمدرسة السلطانية بها، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم خمسون درهما، ثم زيدت عليها عشرة ثم عشرة حتى بلغت وظيفته ثمانين درهما، ومات وهو مدرّس بها، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

وهو من جملة الصارفين جميع أوقاته في العلم والعبادة، وكان كثير الاشتغال بالعلم جدا، وقد علق على حواشي كتبه فوائد لحل المواضع المشككة من الكتب، ورأيت من كتبه كتاب تفسير البيضاوي، وقد حشاه من أوله إلى آخره، ولم يمر على موضع مشكل إلا وكتب له حلا، وكذا سائر الكتب، وقد صنّف شرحا للرسالة الفتحية

في علم الهيئة لأستاذه علي القوشجي، وهو شرح نافع في الغاية.

Şair Sinan

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi âlimlerinden biri de Şair Sinan diye meşhur olmuş Sinâneddin Yûsuf Efendi'dir.

5 Âlim, fazilet sahibi, usûl, fıkıh, akıl ve şeriat ilimlerini bilen bir kimse idi. İlimle o kadar meşguldü ki, bütün vaktini ona harcardı. İlim tahsiline Molla Hüsrev ile başladı. Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eserine öğrenciler arasında oldukça kabul gören bir hâşiye yazdı. Allah'ın engin rahmeti üzerine olsun.

Uslu Şücâ'

10 Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi âlimlerinden biri de Uslu Şücâ' adıyla meşhur olmuş Şücâüddin İlyas Efendi'dir.

Merhum, devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderrislik yaptı. Daha sonra Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Müderrislik yaparken de vefat etti. Merhum güçlü iradeli, sağlam akıllı ve düzgün karakterliydi. Şer'î ve aklî ilimleri doğru biçimde öğrendi. Müderrislik yapıp talebe yetiştirse de eser telif ettiğini duymadım. Allah ruhunu şâd etsin.

Allâme Şücâüddîn [Gulâm]

20 Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi âlimlerinden biri de Şücâüddin İlyas Efendi'dir.

Âlimlerden birinin kölesiydi. Âlim, küçük yaşında onu eğitmeye başladı ve pek çok bilgiyi ona öğretti. Düzgün karakterli ve doğru kişilikliydi. Ancak inadı yüzünden ayıplanırdı. Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderrisliğe başladı. Ardından da Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Müderrislik görevi sırasında da vefat etti. Öğrencilerine dersler okuttuğunu ve onları yetiştirdiğini işittim. Pek çok öğrenci ondan icâzet aldı. Ancak Şücâ' Efendi erken yaşta öldüğünden eser telifiyle meşgul olamadı. Talihi ona bu fırsatı vermedi. Allah ruhunu şâd etsin.

المولى سنان الشاعر - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى سنان الدين يوسف المشتهر بسنان الشاعر.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا جامعا بين الأصول والفروع والمعقول والمشروع مشتغلا بالعلم غاية الاشتغال صارفا أوقاته فيه، أخذ العلم من العالم الفاضل المولى خسرو. وله حواش على شرح الوقاية لصدر الشريعة، وهي حاشية مقبولة عند الطلاب، رحمة الله عليه رحمة واسعة.

المولى أوصلى شجاع - [١٩١] ومنهم العالم العامل الفاضل الكامل المولى شجاع الدين إلياس الشهير بأصلي شجاع.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ومات وهو مدرّس بها. كان رحمه الله تعالى قوي النفس سليم العقل مستقيم الطبع، حصل من العلوم الشرعية والعقلية طرفا صالحا، ودرس وأفاد ولم نسمع له تصنيفا، روح الله روحه.

المولى شجاع الدين إلياس [الغلام] - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى شجاع الدين إلياس.

كان رحمه الله تعالى عبدا لبعض العلماء، فربّاه في صغره وعلمه علوما كثيرة، وكان مستقيم الطبع سليم النفس إلا أنه كان يُعاب بالعناد. قرأ على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ومات وهو مدرّس بها. ولقد سمعت أنه كان يدرس الطلبة ويفيدهم، وتخرج عنده جمع كثير منهم، إلا أنه لم يشتغل بالتصنيف إذ قد اخترمته المنية، ولم يمهل الزمان، روح الله روحه.

Ali Yegânî

Bu devrin ilmiyle amel eden erdem sahibi âlimlerinden biri de Alâeddin Ali Yegânî Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderrislik yaptı. Bursa'daki Sultâniye Medresesi'nde müderris olduktan sonra Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Günlük seksen dirhem maaş bağlandı. Ardından da Bursa'ya müftü olarak tayin edildi.

Merhum hoş karakterli, firâset sahibi, temiz yetenekli ve keskin zekâlıydı. Daima dersle ilgiliydi; çok sayıda kişi ondan ilim öğrense de eser yazmakla meşgul olamadı. 909/1503 senesinde vefat etti. Ölüm tarihiyle ilgili, "Vahîdün mâte merhûmen sa'iden (Biricik, rahmet ve mutluluk içinde öldü)." denildi.

Lutfî et-Tokâdî

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi âlimlerinden biri de Mevlânâ Lutfî namıyla meşhur olan Lutfullah et-Tokâdî Efendi'dir.

Mevlânâ Sinan Paşa'dan aldığı derslerle ilim tahsilini tamamladı. Ali Kuşçu Anadolu'ya geldiğinde, matematik ilimlerini okuması için Sinan Paşa tarafından onun yanına gönderildi. Ali Kuşçu'dan öğrendiği matematik ilimlerini Sinan Paşa da ondan öğreniyordu. Sinan Paşa Sultan Mehmed Han'ın vezirliğini yaparken onu da yanına alıp hâfız-ı kütüb yaptı. Lutfî Efendi bu sayede çok az bilinen eserleri de tanımış oldu.

Sinan Paşa'nın başına birtakım hadiseler geldikten sonra Sivrihisar'a sürgün edildiğinde Lutfî Efendi de onunla beraber gitti. Sultan Bayezid Han tahta geçince onu Bursa'daki Sultan Murad Han Medresesi'nin başına getirdi. Filibe Medresesi'ni de verdikten sonra Edirne'deki Dârülhadis Medresesi'nde görevlendirdi ve günlük kırk dirhem maaş bağladı. Bir süre sonra da Semân medreselerinin birini ona verdi. Orada bir süre müderrislik yaptıktan sonra da dedesi Sultan Murad Han'ın Bursa'daki medresesini verdi. Günlük olarak da altmış dirhem maaş bağladı.

المولى علي اليكائي - ومنهم العالم الفاضل المولى علاء الدين علي اليكائي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بالمدرسة السلطانية بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم عُيّن له كل يوم ثمانون درهما، ونصب مفتيا بمدينة بروسه.

كان رحمه الله تعالى لطيف الطبع سليم العقل صافي القريحة شديد الذكاء. وكان مهتما بالدرس، وانتفع به الأكثرون إلا أنه لم يشتغل بالتصنيف، تُوفّي رحمه الله سنة تسع وتسعمائة، وقيل في تاريخه: وحيد مات مرحوما سعيدا.

المولى لطفّي التوقائي - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى لطف الله التوقائي الشهير بمولانا لطفّي.

قرأ رحمه الله تعالى على المولى سنان پاشا وتخرج عنده، ولمّا أتى المولى علي القوشجي ببلاد الروم أرسله المولى سنان پشا إليه، وقرأ عليه العلوم الرياضيّة، وحصل سنان پاشا العلوم الرياضيّة بوساطته، وربّاه سنان پاشا حال وزارته عند السلطان محمد خان فجعله [٣٩١] أمينا على خزانة الكتب، واطلع بوساطته على غرائب من الكتب.

ولمّا جرى على المولى سنان پاشا ما جرى، ونُفي عن البلد إلى سفر يحاصر صحب معه المولى لطفّي، ولمّا جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة أعطاه مدرسة السلطان مراد الغازي بمدينة بروسه، ثم أعطاه مدرسة فلبية، ثم أعطاه مدرسة دار الحديث بادرنه، وعين له كل يوم أربعين درهما، ثم أعطاه إحدى المدارس الثمان، ودرس فيها مدّة من الزمان، ثم أعطاه مدرسة جده السلطان مراد خان بروسه، وعين له كل يوم ستين درهما.

Merhum rekabet edilemez bir değer ve boy ölçüşülemez bir âlimdi. Sadece akranlarına değil, kendinden öncekilere bile söz söylerken lafını esirgemezdi. Üstünlükleri yüzünden akranlarının hasedine maruz kalıyordu. Dilinin uzunluğu sebebiyle de ileri gelen âlimlerin öfkesini çekiyordu. Bu yüzden onu mülhîd ve zındık olmakla suçladılar. Hatta bu suçlama sebebiyle takibata bile uğradı. Takibat sonucunda Efdalüddin Efendi tevakkuf ederek, öldürülmesine fetva vermemişti. Hatibzâde'nin, kanının dökülmesinin mübah olacağına dair verdiği hükmün hemen ardından öldürüldü. Tarih düşüren, ölüm tarihi hakkında, "*Lekad mutte şehîden* (Şehit olarak öldün)!" dedi.

Anlatıldığına göre, Hatibzâde ölüm fetvasını verip evine geldiğinde kendi kendine, "Kitabımı elinden kurtardım." demişti. Zira Lutfi Efendi'nin kitabını küçük düşüreceğine dair haberler alıyordu. Öldürülme ânında orada bulunanlardan birinden; sürekli kelime-i şehâdet getirdiğini ve inancının üzerine atılan mülhîdlik, zındıklık gibi şeylerden uzak olduğunu tekrarladığını işittim. Hatta kesilen başı yere düştükten sonra bile şehâdet getirdiğini anlatırlar.

Amcam şöyle anlatırdı: "Ondan ders okurken Buhârî'den hadis naklederdi. Kitabı açtığına gözyaşları kitabın üzerine düşerdi. Kitabı bitirene kadar da bu yaşları dinmezdi. Bir gün gözyaşları içinde şu olayı anlattı: Hz. Ali bin Ebû Tâlib (*ra*) bir savaşta ok yarası almıştı. Okun temreni vücudunda kalmıştı. Çıkarılırken çok acı çekiyordu. Namaza başlayana kadar beklediler. O namaza başlayınca da temreni çıkardılar. Fakat o, bu esnada hiçbir şey hissetmemişti."

Amcam şöyle devam etti: "Lutfi Efendi ağlayarak bu hikâyeyi anlatırken, 'İşte gerçek namaz bu. Bizimkiler dikilip eğilmekten ibaret, işe yaramaz hareketler.' dedi."

Amcam yemin ederek, bu olayı anlattığı şekilde bizzat kendisinden işittiğini söyledi ve "Lutfi Efendi'yi gözaltına aldıklarında dersine katılanlar, 'Namaz işe yaramaz dikilmek ve eğilmekten ibarettir.' dediğine dair aleyhinde şahitlik ettiler." dedi. Devamında ise, "Bir onun söylediğine bakın, bir de şahitlerin söylediklerine!" dedi. Muhyiddin el-Kocavi'nin, Lutfi Efendi'nin öldürüldüğünü duyduğunda, "Lutfi Efendi'nin mülhîdlik ve zındıklıktan uzak olduğuna şahitlik ederim." dediği de anlatılır.

كان رحمه الله تعالى فاضلاً لا يُجَارَى وعالماً لا يُبَارَى، وكان يُطِيل لسانه على أقرانه بل على السلف أيضاً، ولكثرة فضائله حسده أقرانه، وإطالة لسانه أبغضه العلماء العظام، ولهذا نسبوه إلى الإلحاد والزندقة حتى فتشوه، ولم يحكم المولى أفضل الدين بإباحة دمه وتوقف فيه، وحكم المولى خطيب زاده بإباحة دمه فقتلوه، وقال المؤرخ في تاريخه: ولقد مُتَّ شهيداً.

يُحكى أن المولى خطيب زاده لما حكم بقتله، وأتى منزله قال: خلّصت كتابي من يده، وكان يسمع أنه يقصد أن يزيّف كتابه. ولقد سمعت ممّن حضر قتله أنه كان يكرر كلمتي الشهادة، وينزه عقيدته عمّا نسبوها إليه من الإلحاد حتى قيل أنه تكلم بكلمة الشهادة بعد ما سقط رأسه على الأرض.

وكان عمّي رحمه الله تعالى يقول: كنت أقرأ عليه وهو يروي صحيح البخاريّ، وكان عند فتح الكتاب ينزل دموع عينيه على الكتاب، وكان يبكي إلى أن يختم الكتاب، قال: وحكى يوماً وهو يبكي: أن علي بن أبي طالب رضي الله عنه ضُرب في بعض الغزوات بسهم، فبقي نصله في بدنه فجزع عند قصد إخراجِه، فصبروا حتى اشتغل بالصلوة، فأخرجوه ولم يحس بذلك، قال عمي رحمه الله تعالى: وقد حكى المولى لطفّي^١ هذه الحكاية، ثم قال وهو يبكي: هذه هي الصلوة حقيقة، وأما صلوتنا فهي قيام وانحناء لا فائدة فيها.

وكان عمّي رحمه الله تعالى يَحْلِف بالله تعالى أنني سمعت هذه [١٩٢] الحكاية منه على هذا الوجه، قال: وحين أخذوا المولى المذكور شهد شركاء الدرس عليه بأنه قال: الصلوة قيام وانحناء لا عبرة بها، قال عمّي رحمه الله تعالى: انظروا أين ما قاله ممّا شهدوا به عليه. رُوي أن الشيخ العارف بالله الشيخ محي الدين القوجويّ لما سمع قتله قال: إنني أشهد بأن المولى المذكور بريء من الإلحاد والزندقة.

Basit giysiler giyer, hayvanına binerek medreseye giderdi. Hayvanını kendi eliyle yemler; medresenin kapısında inip yularını kapının halkasına bağlar, sonra da önüne yem koyardı. İkinci vaktine kadar ders verdikten sonra hayvanına binip Şeyh Vefâzâde'nin zâviyesine giderdi. Orada akşam ezanına kadar *Sabîh-i Buhârî* okuttuktan sonra da evine dönerdi. Bu, onun günlük alışkanlığıydı.

Onunla ilgili anlatılan ilginç hikâyelerden bazıları şöyledir: Müderrislik yaptığı sırada Bursa dağlarındaydı. Bir gün arkadaşlarıyla birlikte dağda bir akarsu gözesinin yanına gezmeye gittiler. Tam oturdukları sırada, köylülerden biri çıkageldi. Elinde bir hayvan yuları, boynunda da bir heybe vardı. Su içtikten sonra oraya sırt üstü uzandı. Lutfi Efendi bir süre düşündükten sonra arkadaşlarına dönerek, “Bu adam İnegöl kasabasındandır. Hayvanını kaybetmiş, onu arıyor.” dedi. Bir süre daha düşündükten sonra “Adamın adı da Sondek'tir.” dedi. Bir süre daha düşündükten sonra “Heybesinde yarım ekmek, bir parça peynir ve üç soğan var.” dedi. Bu açıklamalarından hayrete düşen arkadaşları adamı çağırıp nereden geldiğini sordular. Adam İnegöl'den geldiğini söyleyince burada ne aradığını sordular. Adam dağda kaybettiği bineğini aradığını söyleyince adını sordular. Adının Sondek olduğunu söyleyince de heybesinde ne olduğunu sordular. Adam heybesinde fakir yiyeceği olduğunu söyledi. Heybeyi boşaltmasını istediler. Heybeden Lutfi Efendi'nin söylediği gibi yarım ekmek, bir parça peynir ve üç soğan çıktığını gördüklerinde büyük bir hayrete düştüler. Bu gerçekten hayret verici bir şeydir. Sözüne güvendiğim birinden duymamış olsaydım ben de asla inanmazdım. Zira Allah'ın kullarında öyle sırları gizlidir ki, kendisinden başkası bunları bilemez.

Bir başka hikâyeye göre de Sultan Mehmed Han, Semân Medresesi müderrislerinden *es-Sıhâh*, *et-Tekmile* ve *el-Kâmus* gibi sözlük konusunda altı eseri bir araya getirmelerini istemişti. O devirde yukarıda adı geçen Uslu lakaplı Şücâ' adında bir müderris vardı. Uslu, Rumca bir isim olup “kocaman eşek” anlamındadır. Bir gün Lutfi Efendi onunla hamamda karşılaştı.

وكان يلبس الألبسة الرديّة، وكان يركب دابّته ويجيء إلى المدرسة، وعلف الدابّة بيده فينزل في باب المدرسة، ويربط الدابّة بحلقة الباب، ويلقى قدّامها اللعلف، ثم يدرس إلى وقت العصر، ثم يركب دابّته ويذهب إلى زاوية الشيخ العارف بالله ابن الوفاء، فُدّس سرّه. ويُرَوَى هناك كتاب صحيح البخاريّ إلى أذان المغرب، ثم يذهب إلى بيته، وكان هذا دأبه كل يوم.

ومن نوادره العجيبة؛ أنه كان على جبل بروسه حين كان مدرّسا بها، فذهب يوماً مع أصحابه في التنزّه إلى جنب عين جار في ذلك الجبل، ولَمّا جلسوا جاء رجل من أهل القرى وبيده خطام دابّة وعلى عنقه مخلاة، فشرب من الماء، ثم استلقى على ظهره، فقال المولى لطفي لأصحابه بعد ما تأمل ساعة: إن هذا الرجل من قصبه اينه كول، وقد ضلت دابّته وهو في طلبها، ثم تأمل ساعة، وقال: اسم الرجل سوندك، ثم تأمل ساعة وقال: إن في مخلاته نصف خبزة وقطعة جبن وثلاث بصلات، فتعجب أصحابه من ذلك الحكم، ثم طلبوا الرجل فقالوا له: من أين أنت؟ قال: من اينه كول، قالوا: أي شيء تريد ههنا؟ قال: أطلب دابّتي، وقد ضلت في الجبل. قالوا له: ما اسمك؟ قال: سوندك، قالوا: أي شيء في مخلاتك؟ قال، طعام الفقراء، فاستخرجوه فإذا فيها نصف خبزة وقطعة جبن وثلاث بصلات كما أخبر به المولى المذكور، فتعجبوا من ذلك غاية التعجّب. وهذا في الواقع أمر عجيب لولا سمعته من الثقات لم أصدقه إلا أن الله تعالى في عباده أسراراً لا يطلع عليها غيره.

ومن جملة نوادره أن السلطان محمد خان [٣٩٢] أمر المدرسين بالمدارس الثمان أن يجمعوا بين الكتب الستّة من علم اللّغة كالصّحاح والتكملة والقاموس وأمثال ذلك. وكان في ذلك العصر مولى مسمّى بشجاعٍ وملقباً بأوصلي المار ذكره،^١ وهي كلمة روميّة، ومعناها الحمار الضخم، فاجتمع مع المولى لطفي في الحمام.

Ona, “Dille aran nasıl?” diye sordu. O da “Her satıra soru işareti (alâmetü’ş-şekk) koyuyorum.” deyince Lutfi Efendi, “Sen benden “eşekk” mişsin (daha şüpheli).” dedi. Eşek ifadesi Arapça hımar anlamındadır. Bu ifadeyle Lutfi Efendi latife yapmış oldu. Merhumun bu gibi latifeleri oldukça çoktur. Hepsini bu kısa kitapta anlatmamız imkânsızdır. Bir tek damla, gölden haber verir.

Şerhu’l-Metâli’e yazdığı hâşiyede, daha öncekilerin kitaplarında yer verilmemiş açıklayıcı bilgiler ve araştırma sonuçlarını ortaya koymuştur. Bu hâşiyeyi inceleyen, müellifin eserdeki üstünlüklerini görecektir. Seyyid Şerif’in yazdığı *Şerhu’l-Miftâh’a* da eserin kapalı kalan yerlerini açıkladığı bir hâşiyeye yazmıştır. Orada da akıllara durgunluk verecek açıklamalar yapmıştır. Bu konuda Seyyid Şerif’e sorulan yedi soruyu içeren ve *es-Seb’u’ş-Şidâd* adını verdiği bir de risâlesi vardır. Bunda da harikalar yaratmış, benzersiz bir üslûp sergilemiştir. Başka eseri olmasaydı, sadece bu risâle bile onun ilimdeki üstün derecesini göstermeye yeterdi. Bu risâledeki sorulara İzârî Efendi cevap yazmış olsa da -doğrusunu söylemek gerekirse- bu sorulara cevap verme konusunda pek de başarılı olamamıştır. Hak, gözetilmeye en lâyık olandır. Şeriat ve Arapça ilimlerinin kısımlarını ele aldığı, ilimlerin sayısını yüze kadar çıkardığı, kulakların işitmediği ve eşine az rastlanan hususları ele aldığı bir risâlesi vardır.

İzârî el-Germiyânî

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi âlimlerinden biri de İzârî el-Germiyânî diye meşhur olan Kâsım Efendi’dir.

Hüsrev ü Şîrin mesnevisinin yazarı olan şair Şeyhî’nin kız kardeşinin oğludur. Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Abdülkerim Efendi’nin hizmetine girdi. Amasya’da müderrisliğe başladıktan sonra Ebû Eyûb el-Ensârî Medresesi’nde müderris oldu. Günlük olarak da otuz dirhem maaş bağlandı. Kalenderhâne Medresesi’nde müderrislik yaptıktan sonra Edirne’deki Çifte Medrese’de müderris oldu. Semân medreselerinin birinde müderrislik yaparken, 901/1495 senesinde vefat etti.

قال له: كيف حالك مع اللّغة؟ قال: أضع علامة الشك في كل سطر، فقال المولى لطفي: وأنت أشك مني، ولفظة أشك بالتركية بمعنى الحمار. وله رحمه الله تعالى أمثال هذا عجائب ونوادير لا يسع ذكرها هذا المختصر، وفي المثل القطرة تنبيء عن الغدير.

صنّف حواشي على حاشية شرح المطالع، وأورد فيها فوائد وتحقيقات خلت عنها كتب الأقدمين، ومن طالعتها يعرف مقدار فضله، وله أيضا حواش على شرح المفتاح للسيد الشريف، ولقد حل فيها المواضع المشكّلة من الكتاب بحيث يتحير فيها أولو الأبواب، وله أيضا رسالة سمّاها بالسبع الشداد، وهي مشتملة على سبعة أسئلة على السيد الشريف في بحث الموضوع، ولقد أبدع فيها كل الإبداع، وأجاد كل الإجابة، ولو لم يكن له تصنيف غير هذه الرسالة لكفته فضلا وشرفا. وأجاب عن تلك الأسئلة المولى العذارى إلا أن الحق أنه لم يقدر على دفعها، والحق أحق بأن يتبع، وله أيضا رسالة ذكر فيها أقسام العلوم الشرعيّة والعربيّة حتى بلغت مقدار مائة علم، وأورد فيها غرائب وعجائب لم يسمعها آذان الزمان.

المولى عذارى الكرمانى - ومنهم العالم العامل الفاضل الكامل المولى قاسم الشهير بعذارى الكرمانى.

كان رحمه الله تعالى ابن أخت مولانا شيخى الشاعر ناظم كتاب قصة خسرو وشيرين. قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة الفاضل الكامل المولى عبد الكريم، ثم صار مدرّسا ببلدة اماسيه، ثم صار مدرّسا بمدرسة أبي أيوب الأنصارى، رضي الله عنه، وعين له كل يوم ثلاثون درهما، ثم صار مدرّسا بمدرسة قلندر خانة بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ومات وهو مدرّس بها [١٩٣] في سنة إحدى وتسعمائة.

Merhum keskin zekâlı, düzgün tabiatlı, sağlam akıllı, temiz karakterli, isabetli görüşlü ve zeki biriydi. Her gün iki ya da üç satır ders okuturdu. Bu satırlarda sarf, nahiv, meânî, beyân, mantık, fıkıh usûlü ve münazara ilminin kurallarının tamamını uygulardı. Öğrencilerin içinden çıkamadıkları problemlere çok ince ve hoş çözümler bulurdu. Böylelikle sorunlu alanlar sabah aydınlığı gibi aşikâr olurdu.

Amcam şöyle anlattı: “İki sene kadar ondan ders aldım. Ders okumak için yanına gittiğimizde önce okuduğumuz yeri çok güzel izah ederdi. Böylece aklımıza gelen bütün şüpheleri ortadan kaldırırdı. Bir öğrenci o an dalgınlıkla sorusunu sormayı unutsa bile daha sonra sorabilirdi. O da açıklar ve ‘Açıklama yaparken arkadaşınız galiba bizimle değildi.’ derdi. Öğrencilerini bu tür dalgınlıkları dolayısıyla kınardı. Yaz gelince tatil günlerinde öğrencileriyle birlikte gezmeye gider, kış günlerinde ise onları evine davet ederdi. Yemek hazır oluncaya kadar sohbet ederler, yemekten sonra ise hoş vakit geçirirlerdi.”

Bir öğrencisinin anlattığına göre, derslerde çözüm getirilemeyen bazı sorunlar bu sohbetler esnasında çözüme kavuşurdu. *Şerhu'l-Mevâkif*’in “İlâhiyyât” bahsine hâşiyesi vardır. Bu eserde göz kamaştırıcı ve akıl sahibi kimseleri ikna edici incelikler ve açıklamalara yer vermiştir. Molla Lutfî’nin yukarıda adı geçen *Seb’ü’ş-Şidâd* adlı eserindeki sorulara cevap yazmıştır. Farsça ve Türkçe çok hoş şiirleri vardır. Şiiri gayet güzel ve zariftir. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Kâsım el-Cemâlî

Kıvâmüddin Kâsım bin Ahmed bin Mehmed el-Cemâlî de bu devrin ilmiyle amel eden erdem sahibi âlimlerindendir.

Merhum, devrinin âlimlerinden ders okuyup ardından Ali Kuşçu bin Mehmed Efendi’nin hizmetine girdi. Medreselerin birinde müderris olduktan sonra Semân medreselerinin birinde müderrisliğe getirildi. Daha sonra ise İstanbul kadılığı görevi verildi. Kadılığı sırasında da vefat etti.

كان رحمه الله تعالى شديد الذكاء سليم الطبع مستقيم العقل صافي القريحة
 ذا الحدث الصائب والذهن الثاقب، وكان يدرس كل يوم سطرين أو ثلاثة أسطر،
 وكان يجري فيها جميع قواعد الصرف والنحو والمعاني والبيان والمنطق وأصول
 الفقه وقواعد علم المناظرة، ويدفع جميع ما أشكل على الطلبة على أحسن الوجوه
 وألطفها، ثم يحقق المقام تحقيقاً واضحاً مثل فلق الصبح. ٥

قال عمي رحمه الله تعالى: قرأت عليه مقدار سنتين، وكُنَّا إذا حضرنا عنده للقراءة
 يقرر المقام أولاً على وجه التحقيق، ويندفع بذلك جميع ما خطر ببالنا من الشبهات،
 وإذا غفل بعض من الطلبة عن دفع شبهته وذكر الشبهة بعد ذلك، كان يوبخ عليه،
 ويقول: لعلّه لم يحضر عندنا عند تقرير المقام، وكان يعيب الطلبة على الغفلة في
 ذلك، وإذا جاء يوم العطلة يذهب مع الطلبة إلى بعض المتنزهات في أيام الصيف،
 وفي أيام الشتاء يجتمعون في بيته، ويباحث معهم إلى وقت حضور الطعام، وبعد
 الطعام يشتغلون باللطائف. ١٠

وسمعت من بعض طلبته أنه قال ينحلّ في أثناء تلك المباحثات من المواضيع
 المشكّلة ما لا ينحلّ في الدرس. وله حواش على إلهيات شرح المواقف أورد فيها
 لطائف وتحقيقات يتعجب منها النظار، ويعتبر بها أولو الأبصار، وله أجوبة عن السبع
 الشداد التي علقها المولى لطفّي، وقد مر ذكرها، وله أشعار لطيفة على لسان الفارسية
 والتركية، وشعره في غاية الحسن واللطافة، رُوِّح الله روحه ونور ضريحه. ١٥

المولى قاسم الجمالي - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى قوام الدين قاسم
 بن أحمد ابن محمد الجمالي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل
 علي بن محمد القوشجي، ثم صار مدرّساً ببعض المدارس، ثم صار مدرّساً بإحدى
 المدارس الثمان، ثم تقلد قضاء قسطنطينية، وتُوفّي وهو قاصٍ بها. ٢٠

Merhum ilimle uğraşmaya çok düşkündü. Ezberi kuvvetli idi. Uzun kitapların birçoğunu ezberlediği anlatılır. Yüksek bir kavrama gücü, muhteşem bir aklı ve cömert bir gönlü vardı. Ancak herhangi bir eser verdiği bilinmemektedir. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

5 **Zenbilli Ali Efendi**

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi âlimlerinden biri de Alâeddin Ali bin Ahmed bin Mehmed el-Cemâlî Efendi'dir.

Merhum küçüklüğünde Hamza el-Karamânî Efendi'den ders almıştı. Onun yanında İmam Kudûrî'nin *el-Muhtasar* adlı eserini ve *Manzûmetü'n-Nesefî*'yi ezberledi. İstanbul'a geldikten sonra Molla Hüsrev'den ders almaya başladı. Ancak bir süre sonra Molla Hüsrev, fetva işleriyle fazlaca meşgul olması sebebiyle, ilim tahsilinde daha faydalı olacağını düşünerek onu Muslihuddin Efendi'ye gönderdi. O da Bursa Sultâniye Medresesi'nde müderris olan Muslihuddin Efendi'nin yanına gitti. Aklî ve şer'î ilimleri onun yanında okudu. Bir süre sonra da onun muidi oldu. Muslihuddin Efendi onu kızıyla evlendirdi ve ondan çocukları oldu. Daha sonra Sultan Mehmed Han ona Edirne'deki Haceriye Medresesi'ni verdi ve günlük otuz dirhem maaş bağladı. Bu maaşın yanı sıra fakir olduğunu işitmesi üzerine ayrıca beş bin dirhem ve biraz kıyafet verdi.

Karamânî Mehmed Paşa, Sultan Mehmed Han'a vezir olunca, Sinan Paşa ile olan yakınlığı sebebiyle Zenbilli Ali Efendi'ye kin besliyordu. Bu yüzden medresesinden alıp başka bir medreseye göndermesi yetmezmiş gibi bir de maaşından beş dirhem azalttı. Ancak Zenbilli Efendi aralarındaki dostluk sebebiyle Sinan Paşa ile olan münasebetini kesmedi. Paşa da onu başka bir medreseye daha gönderip maaşını beş dirhem daha azalttı. Bundan son derece rahatsız olan Zenbilli, müderrisliği bırakıp Şeyh Vefâzâde Muslihuddin'in hizmetine girdi. Sırrı mukaddes olsun.

Sultan Mehmed Han vefat ettikten sonra Vezir Mehmed Paşa öldürüldü. Sultan Bayezid Han tahta geçince rüyasında gördüğü Zenbilli Ali Efendi'yi davet etse de kabul etmedi. Bunun üzerine Sultan onu zorla Amasya'ya gönderip günlük otuz dirhem maaş bağladı. Oranın müftülük görevini de ona verdi. Daha sonra Bursa'daki Sultâniye Medresesi'ne görevlendirdiyse de

كان رحمه الله تعالى مشغولا بالعلم غاية الاشتغال، وكان كثير الحفظ. [٢٩٣] زوي أنه حفظ كثيرا من الكتب المطولة، وكان له نباهة شأن وفخامة عقل وسخاوة نفس إلا أنه لم ينقل أنه صنّف شيئا، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

المولى زنبلي علي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى علاء الدين علي بن أحمد بن محمد الجمالي.

قرأ رحمه الله تعالى في صغره على مولانا حمزة القره مانّي، وحفظ عنده مختصر الإمام القدوري ومنظومة النسفي، ثم أتى بلدة قسطنطينية وقرأ على المولى العالم مولانا خسرو، ثم أرسله المولى المذكور إلى المولى مصلح الدين ابن حسام وعلل في ذلك، وقال: إني مشغل بالفتوى والمولى مصلح الدين يهتم لتحصيلك أكثر مني، فذهب إليه وهو مدرّس بسُلطانية بروسه، فقرأ عنده العلوم العقلية والشرعية، ثم صار معيدا لدرسه، ثم زوجه المولى المذكور بنته وحصل له منها أولاد، ثم أعطاه السلطان محمد خان المدرسة الحجرية بادرنه، وعين له كل يوم ثلاثين درهما وأعطاه خمسة آلاف درهم، وبعضها من الألبسة، وذلك لأنه سمع فقره.

ولما صار محمد پاشا القره مانّي وزيرا للسلطان محمد خان نغمه لكثرة صحبته مع سنان پاشا فنقله من تلك المدرسة إلى مدرسة أخرى، ونقص من وظيفته خمسة دراهم، والمولى المذكور لم ينقطع عن سنان پاشا لسابقة فضله عليه وكرمه، ولهذا نقله الوزير المذكور إلى مدرسة أخرى، ونقص من وظيفته خمسة أخرى، واشمأز المولى المذكور من ذلك فترك التدريس واتصل إلى خدمة الشيخ العارف بالله مصلح الدين ابن الوفاء، قُدِّسَ سرُّه.

ثم مات السلطان محمد خان، وقُتِلَ الوزير المزبور، وجلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة، ورأى المولى المذكور في المنام فأرسل إليه الوزراء، ودعاه إليه فلم يُجِبْ، ثم أرسله جيرا إلى بلدة اماسيه، وعين له كل يوم ثلاثين درهما، وفوض إليه أمر الفتوى هناك، ثم أعطاه مدرسة السلطان مراد الغازي بمدينة بروسه،

Zenbilli Ali Efendi bu görevden de ayrıldı ve amcaoğlu Şeyh Muhyiddin Mehmed Cemâlî'yi ziyaret etmek için Amasya'ya gitti. Daha sonra Sultan Bayezid Han onu İznik Medresesi'ne görevlendirerek günlük elli dirhem maaş bağladı. Sonra da Bursa Sultâniye Medresesi'ne görevlendirdi.

- 5 Sultan Bayezid Han Amasya Medresesi'ni yaptıınca, Zenbilli Ali Efendi'yi müderris olarak oraya görevlendirip fetva işlerini de ona verdi. Daha sonra Semân medreselerinin birini ona verdi. Bir müddet orada müderrislik yaptıktan sonra hac yapmak üzere Mısır'a gitti. Rivayete göre, Mekke'de meydana gelen fitne sebebiyle o sene hac yapamadı ve bir sene Mısır'da
- 10 kaldı. O sırada İstanbul müftüsü olan Hamîdüddin bin Efdalüddin vefat edince, Sultan Bayezid Han Semân Medresesi müderrislerinden fetva yazmalarını istedi.

- Zenbilli Ali Efendi hacdan döndükten sonra bu fetva görevini ona verdi. Günlük olarak da yüz dirhem maaş bağladı. Sultan Bayezid Han, İstanbul'da
- 15 bir medrese yaptıırıp onu da Zenbilli'ye bağladı. Oradan da müderrislik yapması karşılığında günlük elli dirhem maaş bağladı. Bu şekilde maaşı günlük yüz elli dirhem oldu.

- Âlimlerden biri olan Mevlânâ Seyyidî el-Hamîdî onun bu durumunu çekemez olmuştu. Bu yüzden bazı fetvalarını bir araya toplayıp fetvalarda
- 20 hata ettiğini iddia ederek Dîvân-ı Âlî'ye gönderdi. Vezirler de onu Zenbilli'ye gönderdiler. O da bu iddialara cevap yazdı. O günler için, “Odadan inerken cezbeye geldim ve Hak ile aramda bir perde kalmadı. Seyyidî Efendi'nin işini Allah'a havale ettim. Bunun üzerinden bir hafta geçmedi ki Seyyidî bir gece vefat etti.” dedi.

- 25 Merhum, vaktini Kur'ân okumak, ibadet etmek, ders ve fetva vermekle geçirirdi. Beş vakit namazını da cemaatle kıları. İyiliksever, güzel ahlâklı, Allah'a karşı gelmekten sakınan, alçak gönüllü, küçüklere değer veren, büyüklere de saygı gösteren biriydi. Dili pek temizdi; hiçbir kimse hakkında kötü söz söylemezdi. İbadetlerin ışığı mübârek yüzünde ışıltılar saçardı.

ثم ترك المولى المذكور تلك المدرسة، وذهب إلى اماسيه لزيارة ابن عمه، وهو الشيخ العارف [١٩٤] بالله الشيخ محي الدين محمد الجمالي، ثم أعطاه السلطان بايزيد خان مدرسة إزنيق، وعيّن له كل يوم خمسين درهما، ثم أعطاه سُلطانيّة بروسه.

ولما بنى السلطان بايزيد خان مدرسته باماسيه نصبه مدرّسا بها، وفوّض إليه أمر الفتوى هناك، ثم أعطاه إحدى المدارس الثمان فدرس هناك مدّة كثيرة، ثم توجه بنية الحجّ إلى مصر، واتفق أن لم يتيسّر له الحجّ في تلك السنة لفتنة حدثت بمكة المشرفة، وتوقف المولى المذكور بمصر سنة، وفي أثنائها تُوفّي المولى حميد الدين بن أفضل الدين المفتي بقسطنطينيّة، فأمر السلطان بايزيد خان بأن يكتب الفتوى مدرسو المدارس الثمان.

ولما أتى المولى المذكور من الحجّ أعطاه منصب الفتوى، وعين له كل يوم مائة درهم، ثم إن السلطان بايزيد خان بنى مدرسة بقسطنطينيّة، وأضافها إلى المولى المذكور، وعين له كل يوم خمسين درهما لأجل التدريس، فصارت وظيفته كل يوم مائة وخمسين درهما.

فحسده على ذلك بعض من العلماء، وهو المولانا سيدي الحميدي، وجمع بعض فتاواه، وقال: إنّه أخطأ فيها وأرسلها إلى الديوان العالي، وأرسلها الوزراء إلى المولى المذكور فكتب أجوبتها، وفي أثناء تلك الأيام، قال: إني حين ما نزلت من الغرفة حصل لي جذبة لم يبق بيني وبين الحق سبحانه وتعالى حجاب، وفوّضت أمر المولى سيدي إلى الحق سبحانه وتعالى، ولم يمرّ عليه أسبوع إلا وقد مات المولى سيدي في ليلة واحدة.

وكان رحمه الله تعالى يصرف جميع أوقاته في التلاوة والعبادة والدرس والفتوى. ويصلّي الصلوات الخمس بالجماعة. وكان كريم النفس طيّب الأخلاق متخشعا متواضعا ويبجل الصغير كما يوقّر الكبير. وكان لسانه طاهرا لا يذكر أحدا بسوء، وكانت أنوار العبادة تتلألأ في صفحات وجهه المبارك.

Evinin üst katında oturur, zenbili de aşağı doğru asılı olurdu. Fetva isteyenler taleplerini yazdıkları kâğıtları zenbilen içine koyar ve sallarlardı. Zenbilli de zenbili yukarı çeker, cevabını yazar, içine koyar ve zenbili aşağı sarkıttı. Bunu da insanlar fetva için beklemesinler diye yapardı.

5 Sultan Selim Han tahta oturunca hazine muhafızlarından yüz elli kişinin öldürülmesini emretti. Bunu öğrenen Zenbilli, doğruca Dîvân-ı Âlî'ye gitti. Önemli bir olay haricinde müftünün dîvâna gitmesi alışılmış bir şey değildi. Dîvân görevlileri onun gelişine çok şaşırmışlardı. Dîvâna gelince vezirlere selâm verdi. Onlar da onu selâmlayarak oturması için başköşede yer
10 gösterdiler. “Efendimizin dîvâna gelişinin sebebi nedir?” diye sorduklarında, “Sultan ile görüşmek istiyorum. Onunla konuşacaklarımız var.” dedi.

Durumu Sultan'a arz ettiler. Sultan, tek başına makamına kabul etti. Huzura girip selâm verdi ve oturdu. Sonra, “Fetva sorumlularının Sultan'ın âhoretini koruma görevi vardır. Şeriata göre öldürülmeleri doğru olmayan
15 yüz elli kişiyi öldürme emri verdiğini işittim. Onları affetmen gerekir.” deyince, zaten öfkeli bir kişiliği olan Sultan onun bu sözüne çok kızdı ve Zenbilli'ye, “Sen, işin olmadığı hâlde devlet işlerine karışıyorsun.” dedi. Zenbilli, “Hayır, asıl görevlerimden olan senin âhiret işlerine karışıyorum. Bu insanları bağışlarsan âhiretin kurtulur. Aksi hâlde büyük bir azapla karşı-
20 laşırısın.” dedi. Bu sözler üzerine öfkesi kırılan Sultan, hepsini bağışladıktan sonra uzun uzun Zenbilli ile sohbet etti.

Zenbilli kalkmak üzereyken Sultan'a, “Âhiret işin hakkında söz söylemiş-
tim. Şimdi ise sadece yiğitliğimle ilgili söylenecek bir sözüm kaldı.” deyince Sultan ne söylemek istediğini sordu. O da “Bu görevliler Sultan'ın kullarıdır.
25 İnsanların dilenmesi devletin şânına yakışır mı?” diye sordu. Sultan “Hayır” deyince Zenbilli, onları görevlerinden almayı makamlarında bırakmasını istedi. Bu ricayı da kırmayan Sultan, “Ancak ben onları hizmetlerindeki kusurları için cezalandırıyorum.” deyince Hoca, “Bu olabilir. Zira cezalandırma yetkisi Sultan'ın tercihi bırakılmıştır.” dedi. Bu konuşmaların ar-
30 dından Sultan'a teşekkür ederek oradan ayrıldı.

وكان يقعد في علو داره والزنبيل معلق، فيلقي المستفتي ورقته فيه ويحركه، فيجذبه المولى المذكور ويكتب جوابه، ثم يدلّيه إليه. وإنّما فعل كذلك لثلا ينتظر الناس لأجل الفتوى. [٣٩٤]

ثم إن السلطان سليم خان في زمان سلطنته أمر بقتل مائة وخمسين رجلا من حفاظ الخزائن، فتنبه لذلك المولى المذكور، وذهب إلى الديوان العالي، ولم يكن من عاداتهم أن يذهب المفتي إلى الديوان إلا لحادث عظيم، فتحير أهل الديوان، ولمّا دخل الديوان سلّم على الوزراء فاستقبلوه وأجلسوه في صدر المجلس، ثم قالوا له: أي شيء دعا المولى إلى المجيء إلى الديوان؟ قال: أريد أن أُلَاقِي السلطان، ولي معه كلام.

١٠ فعرضوه على السلطان فأذن له وحده فدخل وسلّم عليه وجلس، ثم قال: وظيفة أرباب الفتوى أن يحافظوا على آخرة السلطان، وقد سمعت أنك قد أمرت بقتل مائة وخمسين رجلا لا يجوز قتلهم شرعا، فعليك بعفوهم. فغضب السلطان سليم خان، وكان صاحب حدة وقال: إنك تتعرض لأمر السلطنة وليس ذلك من وظيفتك، قال: لا بل أتعرض لأمر آخرتك، وإنه من وظيفتي، فإن عفوت فلك النجاة وإلا فعليك عقاب عظيم. فانكسرت عند ذلك سورة غضبه فعفا عن الكل، ثم تحدث معه ساعة.

٢٠ ولمّا أراد أن يقوم من مجلسه قال: تكلمت في أمر آخرتك وبقي لي كلام متعلّق بالمروءة، قال السلطان: ما هو؟ قال: إن هؤلاء من عبيد السلطان فهل يليق بعرض السلطنة أن يتكفّفوا الناس؟ قال: لا، قال: فقرّروهم في منصبهم، فقبله السلطان، قال: إلّا أنني أعذبهم لتقصيرهم في خدمتهم، قال المولى المذكور: وهذا جائز لأن التعزير مفوّض إلى رأى السلطان، ثم سلّم عليه وانصرف وهو مشكور.

Sultan Selim Han Edirne'ye gittiğinde, orada onu Zenbilli karşıladı. Yol-
 da iplerle bağlı dört yüz kişiyle karşılaştılar. Adamların bu hâlinin sebebini
 sordu. Bunların, Sultan'ın ipek ticaretinin yasaklanması emrine itaat etme-
 yerek ipek ticareti yapmaya devam edenler olduğunu söylediler. Bunu duyan
 5 Hoca, daha atından inmeden Sultan'ın yanına giderek onları öldürmenin
 doğru olmayacağını söyledi. Bu söze öfkelenen Sultan, "Efendi, dünyanın
 nizamı için dünyanın üçte birinin öldürülmesi câiz değil midir?" deyince
 Zenbilli, "Evet, ancak bu, büyük bir fitneye sebep olacağı zaman doğrudur."
 dedi. Bunun üzerine Sultan, "Emrime karşı gelmekten daha büyük fitne
 10 mi olur?" diye sordu. Zenbilli, "Onlar senin emrine karşı gelmediler. Zira
 sen güvendiğin kimseleri ipeklerin başına diktin. Dolayısıyla bu, dolaylı bir
 izin vermedir." dedi. Bunun üzerine Sultan, "Devlet işleri senin işin değil
 Hoca!" deyince Zenbilli, "Bu âhiret ile ilgili bir iştir ve ona karışmak benim
 görevimdir." dedi. Ardından da selâm vermeden Sultan'ın yanından ayrıldı.
 15 Sultan Selim Han Zenbilli'nin bu tavrına son derece öfkelenmiş ve uzun
 bir süre atının üzerinde kalakaldı. Önündeki ve arkasındaki insanlar ise ne
 yapacaklarını bilmez bir hâlde idiler.

Sultan Selim Han konaklayacağı yere vardığında öldürülmelerini emret-
 tiği adamların hepsini affetti. Edirne'ye ulaştığında ise Zenbilli'ye bir emir
 20 göndererek ona, "Sana kazaskerlik makamını verdim, hem müftülük hem
 de kazaskerlik görevini sende birleştirdim. Zira senin bana hakikati söyle-
 diğine dair hiç şüphem kalmadı." dedi. Zenbilli ise cevap yazısında, "Allah
 sana selâmet versin Sultan'ım! Mektubun bana ulaştı ve bana kadılık görevi
 verdin. Emrin başım üstüne. Ancak benim, 'Şuna hükmettim.' ifadesinin
 25 ağzımdan çıkmayacağına dair Allah'a verdiğim bir sözüm var." dedi. Dinini
 korumak adına makam, mevki ve para konusundan uzak durmaya çalışan
 Zenbilli'ye karşı Sultan daha da çok muhabbet besler hâle geldi. Ona beş
 yüz dinar gönderdi, o da bu hediyeyi kabul etti. Zamanımızın yüce sultanı
 da bu maaşın üzerine elli dirhem daha ilâve yaptı. Allah sultanımıza yardım
 30 etsin ve onu muzaffer kılsın. Böylece Hoca'nın maaşı iki yüz dirhem oldu.

Merhum, 932/1526 senesinde vefat etti. Ölümüne sebep olan hastalığı
 sırasında rahmetli babam onu ziyarete gitti. Bir süre sessizce konuştular.
 Bu konuşma üzerine babam ağlamaya başladı. Biz ise babamın ağlama-
 sının sebebini anlayamamıştık. Eve geldiğinde neden ağladığını sorduk.

ثم إن السلطان سليم خان ذهب إلى مدينة ادرنه، فشيّعه المولى المذكور، فلقي في الطريق أربعمئة رجل مشدودون بالحبال، فسأل عن حالهم، فقالوا: إنهم خالفوا أمر السلطان وقد اشتروا الحري، وكان قد منع السلطان عن ذلك، فذهب المولى المذكور إلى السلطان وهو راكب، فكلم فيهم، وقال: لا يحلّ قتلهم. [٩٥] فغضب السلطان، وقال: أيها المولى أما يحلّ قتل ثلثي العالم لنظام الباقي؟ قال: نعم، ولكن إذا أدى إلى خلل عظيم، قال السلطان: وأيّ خلل أعظم من مخالفة الأمر؟ قال المولى: هؤلاء لم يخالفوا أمرك، لأنك نصبت الأمان على الحري، وهذا إذن بطريق الدلالة، قال السلطان: ليس أمور السلطنة من وظيفتك! قال: إنه من أمور الآخرة، وإن التعرض لها من وظيفتي. ثم فارقه المولى المذكور ولم يسلم عليه، فحصل للسلطان سليم خان حدة عظيمة حتى وقف على فرسه زمانا كثيرا والناس واقفون قدامه وخلفه متحيرين في ذلك الأمر.

ثم إن السلطان سليم خان لما وصل إلى منزله عفا عن الكل، ولما وصل إلى ادرنه أرسل إليه أمرا، وقال فيه: أعطيتك قضاء العسكر، وجمعت لك بين الطرفين لأنني تحققت أنك تتكلم بالحق. فكتب المولى المذكور في جوابه، وقال: وصل إليّ كتابك سلمك الله تعالى وأبقاك، وأمرتني بالقضاء وأتيت ممثلا أمرك إلا أن لي مع الله عهدا أن لا يصدر عني لفظ حكمت، فأحبه السلطان سليم خان محبة عظيمة لإعراضه عن العزّ والجاه والمال صيانةً لدينه، وأرسل إليه خمسمائة دينار قبله، ثم إن سلطان زماننا أيده الله ونصره زاد على وظيفته خمسين درهما، فصارت وظيفته مائتي درهم.

توفي رحمه الله تعالى في سنة اثنتين وثلاثين وتسعمائة، وقد ذهب إليه المولى الوالد رحمه الله تعالى لعيادته في مرض موته، وكلمه سرا فبكى المولى الوالد، وما علمنا سبب بكائه، ولما أتى منزله سألناه عن سبب البكاء،

O da “Zenbilli bana öleceğini söyledi. Sabah namazı vaktinde Hz. Mûsâ'nın (as) ruhunun kendisine geldiğini ve ‘Artık âhiret yurdunu şereflendirin.’ dediğini söyledi.”

Merhum Zenbilli, çeşitli meseleleri seçtiği fıkıh konusunda bir kitap yazıp adını *el-Muhtârât* koydu. Bu eser gerçekten güzel ve açıklayıcı bir kitaptır. Merhum, genel itibarıyla fetva konusunda bir sembol, takvâ konusundaysa dünyanın yegâne şahsiyetlerinden biriydi. Şer'î ve dinî ilimlerde bir dağdı. Onun toprağa verilmesiyle ilim ve takvâ da toprağın altına gömülmüş oldu. Merhum şu beyitlerde söylendiği gibi bir zâtı:

10 Bir kez daha sorulamayacak cevaplar verirdi
Soru soranlar ise itirazsız kalırdı
Vakarın âdâbı, takvâ saltanatının şerefidir
Sultan değildi lakin itaat edilirdi

15 Allah ondan razı olsun ve onu da razı etsin. Dünyasını âhiretinden daha hayırlı etsin.

Müeyyedzâde Abdurrahman el-Amâsî

Bu devrin erdemli âlimlerinden biri de Abdurrahman bin Ali bin el-Müeyyed el-Amâsî Efendi'dir.

20 Aklî ilimlerde çok yüksek derecelere erişmiş, naklî ilimlerde ise zirveye ulaşmıştı. Edebiyat ilimlerinde yaratıcı, Arapça ilimlerinde ise bir ustaydı. Tefsir ve hadis ilimlerinin yanı sıra eski ve yeni ne kadar ilim varsa hepsinde üstat idi. Belâgat ve beyân ilimlerinde son derece becerikli ve muhteşemdi.

25 Türkçe, Farsça ve Arapça şiirler yazardı. Hat sanatında da oldukça iyiydi; bütün hat çeşitlerinde son derece ustaydı. Başka bir âlime ait risâleyi övmek için kendi el yazısıyla şöyle not düşmüştü:

İşte sana, isteklerine uygun bir risâle
Merak edip bakan bu özelliğini görür de
Yazarının büyüklüğü karşısında
“Bu ne güzel bir risâle ve ne güzel bir elçidir!” der.

30 Bu risâlenin üzerine kendisi gibi kazaskerlik yapan Hacı Hasanzâde de sunu yazmıştı:

فقال: إنّه أخبر بموته، وقال: جاء إليّ روح موسى النبيّ صلوات الله عليه وقت الإشراق، وقال: شرفوا بعد هذا ديار الآخرة!

وقد صنّف رحمه الله تعالى عليه في الفقه كتابا جمع فيه مختارات المسائل وسمّاه المختارات، وهو كتاب لطيف نافع جدا، وبالجملة كان رحمه الله تعالى آية كبرى في الفتوى ومن مفردات الدنيا [٢٩٥] في التقوى، وكان جبلا من جبال العلوم الشرعيّة والدينيّة. ودُفِنَ بدفنه العلم والتقوى، وكان كما قيل:

يَدَعُ الْجَوَابَ لَا يُرَاجِعُ هَيْبَةً وَالسَّائِلُونَ نَوَاسِ الْأَذْقَانِ
أَدَبُ الْوَقَارِ وَعَزَّ سُلْطَانُ التَّقَى وَهُوَ الْمُطَاعُ وَلَيْسَ ذَا سُلْطَانِ
رضي الله عنه وأرضاه وجعل أخراه خيرا من أولاه.

١٠ المولى عبد الرحمن ابن المؤيد الأماسي - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى عبد الرحمن بن علي بن المؤيد الأماسي.

كان رحمه الله تعالى بالغا إلى الأمد الأقصى من العلوم العقلية، ومنتها إلى الغاية القصوى من الفنون النقلية، بارعا في الفنون الأدبية، وشيخا في العلوم العربيّة، وماهرا في التفسير والحديث وسائر ما دون في العلوم من القديم والحديث، وكان مهيبا عظيم الشأن ماهرا في البلاغة والبيان.

١٥ وكان ينظم بالتركية والفارسيّة والعربيّة، وكان حسن الخط جدا يكتب أنواع الخطوط، ومن نظمه في مدح رسالة بعض العلماء، وقد وضع عليها خطّه وقال:

هَاتِيكَ رِسَالَةً عَلَى وَفْقِ السُّوْلِ مَنْ أَمَعْنَ فِيهَا يَتَلَقَّى بِقَبُولِ
يَسْتَعْظَمُ مَنْ الْفَهَا ثُمَّ يَقُولُ يَا خَيْرَ رِسَالَةٍ يَا خَيْرَ رِسُولِ

٢٠ وقد كتب على الرسالة المذكورة المولى ابن الحاج حسن، وقد كانا قاضيين بالعسكر المنصور، وقال:

Bu, sanat inceliklerini taşıyan bir risâledir
Bunun gibiler, yazarının üstünlüğünün işaretidir

Bir bu beyte bir de yukarıdakilere bakın!

Merhum, Amasya'da, 860/1455 senesinin Safer ayında dünyaya geldi. Fazilet ve üstünlük öğrenerek bol nimet ve geniş imkânlar içerisinde yetişti. Gençlik çağına geldiğinde, Amasya Beyliği yapan Bayezid Han ile arkadaşlık etti. Birilerinin onun hakkında Sultan Mehmed Han'a tezvîratta bulunması üzerine Sultan öldürülmesini emretti. Bu emir resmî olarak Bayezid Han'a ulaşmadan önce Bayezid Han emri haber aldı ve ona on bin dirhemle birlikte at ve yolculuk malzemesi hediye ederek bir gece Amasya'dan kaçıp Halep diyarına gitmesini sağladı.

Halep o sıralarda Çerkezlerin elindeydi. Abdurrahman Efendi'nin oraya girişi, 881/1476 senesinde oldu. Kısa bir süre kaldığı Halep'te bir âlimden Zemahşeri'nin nahiv konusundaki *el-Mufassal* isimli kitabını okudu. Başka ilimlerde de tahsil yapmak istediye de buna yetkin bir hoca bulamadı. Bir Acem tüccar ona, "Şîrâz'da yaşayan Celâleddin ed-Devvânî'nin yanına gitmelisin. O şöyle şöyle birisidir." diye tavsiye etti ve bazı üstün özelliklerini ona anlattı. O da birkaç tüccarla birlikte aynı sene Halep'ten ayrılıp Celâleddin Efendi'nin hizmetine girdi.

Hocazâde'nin hayat hikâyesinde *et-Tehâfüt* adlı eser konusunda aralarında geçenleri anlatmıştık. Uzun süre Hocazâde'den ders aldı; aklî ilimlerin yanı sıra Arapça, tefsir ve hadis ilimlerini de ondan okudu. Ondan aldığı icâzetin örneğini bizzat gördüm. İcâzette onun üstünlüklerine olan şehâdetini beyan etmiştir. Yukarıda zikredilen ilim dallarının tamamında ona icâzet verdi. Yaklaşık yedi sene onun yanında kalmıştı.

Sultan Bayezid Han'ın tahta geçtiğini duyan Abdurrahman el-Amâsî, Acem diyarından ayrılıp Anadolu'ya geldi. 888/1483 senesi Ramazan ayında Amasya'ya vardı. Kırk gün kadar orada kaldıktan sonra İstanbul'a giderek şehrin ileri gelenleriyle bir araya geldi. Çeşitli ilim dalları hakkında onlarla sohbetler etti.

رسالة لنكات الفنون جامعة ومثلها لدليل لفضل صاحبها

انظر هذا في أين من ذلك.

وُلِدَ رحمه الله تعالى ببلدة اماسيه في صفر سنة ستين وثمانمائة، ونشأ على تحصيل الفضل والكمال في نعمة وافرة ودولة واسعة، ولمّا بلغ سنّ الشباب صحب السلطان بايزيد خان وهو إذ ذاك كان أميراً على بلدة اماسيه، ووشى به بعض المفسدين إلى السلطان محمد خان فأمر بقتله، فأخبر به السلطان بايزيد قبل وصول أمر والده إليه فأعطاه عشرة آلاف درهم وأفراسا وآلات السفر حتى أخرجته ليلة من اماسيه وأدخله إلى البلاد الحلبيّة. [٩٦]

وتلك البلاد في ذلك الزمان كانت في أيدي الجراكسة، وكان دخوله إليها في سنة إحدى وثمانين وثمانمائة، وأقام هناك مدّة يسيرة، وقرأ هناك على بعض علمائها كتاب المفصل في النحو للزمخشريّ، وقصد أن يقرأ علوماً أخرى ولم يجد من يفيد ذلك، فنصح بعض تجار العجم، وقال: عليك أن تذهب إلى المولى جلال الدين الدوّانيّ ببلدة شيراز، وهو كذا وكذا. ووصف له بعضاً من فضائله، ثم خرج مع بعض تجار العجم في السنة المذكورة، ووصل إلى خدمة المولى المذكور.

وقد مر في ترجمة المولى خواجه زاده ما جرى بينهما في حق كتاب التهافت، وقرأ عليه زماناً كثيراً، وحصل هناك العلوم العقليّة والعربيّة والتفاسير والأحاديث، ورأيت صورة إجازته، وشهد له فيها بالفضيلة التامة، وكتب إجازته له في جميع ما ذكر من العلوم، وأقام عنده مدّة سبع سنين.

ولمّا سمع جلوس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة سافر من بلاد العجم إلى بلاد الروم، فوصل إلى بلدة اماسيه في شهر رمضان سنة ثمان وثمانين وثمانمائة، وأقام هناك مقدار أربعين يوماً، ثم أتى قسطنطينيّة فصحب موالي الروم، وتكلم معهم في العلوم

Sonunda onlar da onu çok beğendiler. Hatibzâde, dönemin vezirlerine onun geldiğini haber vererek üstünlüklerine olan tanıklığını beyan etti. Bunun üzerine vezirler onu Sultan'a takdim ettiler. Sultan da aynı sene İstanbul'daki Kalenderhâne Medresesi'ni ona verdi.

5 Daha sonra 891/1486 senesi 17 Rebülevvel ayında Muslihuddin Kas-
tallânî Efendi'nin kızıyla evlendi. Sultan Bayezid Han da aynı gün Semân
medreselerinin birini ona verdi. Daha önce bu medrese Efdalüddinzâde'ye
aitken bu medresedeki görevinden ayrılıp İstanbul kadılığına geçmişti. Ab-
durrahman Efendi bu medresede sekiz yıl kaldı. Ardından Sultan tarafın-
10 dan 899/1493 senesinde Edirne kadılığı görevine getirildi. Sonrasında da
907/1501 senesi Rebülevvel ayında Anadolu kazaskerliği görevine getirildi.
Hacı Hasanzâde'nin ölümünden sonra 911/1505 senesinde Rumeli kazas-
kerliği görevine getirildi. Bu görev sırasında, burada anlatılamayacak kadar
uzun bir olay sonucu evine el konuldu. Zaten burası bu olayın anlatılacağı
15 yer de değildir. Bu olay sebebiyle 917/1511 senesi Receb ayında kazaskerlik
görevinden alındı. Kendisine günlük yüz elli dirhem maaş bağlandıysa da
bu maaşı kabul etmedi.

Çok geçmeden Sultan Selim Han tahta geçti. Vezirlere Abdurrahman
Efendi'nin ne hâlde olduğunu sorunca, onlar da durumu ona anlattılar.
20 Bunun üzerine Sultan, önceki görevlerinin üzerine Karaköy kadılığı görevini
de ilâve ederek eski görevlerinin tamamını ona iade etti. 919/1513 senesi
Receb ayında da kazaskerlik görevine iade edildi. Ardından da birlikte Acem
diyarına sefere çıktılar. Şah İsmâil el-Erdebîlî ile olan savaşında Sultan'ın
yanındaydı. Savaştan dönüp Râî Köprüsü'ne geldiklerinde, 920/1514 sene-
25 si Şaban'ında, aklî melekelerindeki bozulma sebebiyle Hoca'yı kazaskerlik
görevinden alarak günlük iki yüz dirhem emekli maaşı bağladı. Hoca, gö-
revinden alınmış hâlde İstanbul'a döndü.

922/1516 senesi 15 Şaban Cuma günü vefat etti. Ölüm tarihi hakkında
şöyle tarih düşürüldü:

حتى استحسنوه غاية الاستحسان، وأرسل المولى خطيب زاده إلى وزراء ذلك العصر، وشهد له بالفضيلة، فعرضوه على السلطان، فأعطاه مدرسة قلندر خانة بمدينة قسطنطينية في السنة المذكورة.

ثم تزوج المولى المذكور بنت المولى مصلح الدين القسطلاني في السابع عشر من شهر ربيع الأول لسنة إحدى وتسعين وثمانمائة، وأعطاه السلطان بايزيد خان في ذلك اليوم إحدى المدارس الثمان، وكانت هي مدرسة ابن أفضل الدين. وقد انتقل هو منها إلى قضاء قسطنطينية، وأقام في المدرسة المذكورة مدة ثمان سنين، ثم أعطاه السلطان قضاء مدينة ادرنه في سنة تسع وتسعين وثمانمائة، ثم جعل قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أناتولي [١٩٦٠] في شهر ربيع الأول لسنة سبع وتسعمائة، ثم انتقل إلى قضاء العسكر بولاية روم ايلي بعد وفاة المولى ابن الحاج حسن في سنة إحدى عشرة وتسعمائة، ثم نُهب داره لحادثة يطول شرحها، وليس هذا موضع بيانها. فعزل لذلك عن قضاء العسكر في رجب سنة سبع عشرة وتسعمائة، وعين له كل يوم مائة وخمسون درهما فلم يقبل.

ولم يلبث إلا قليلا حتى جلس السلطان سليم خان على سرير السلطنة، فسأل الوزراء عن حاله فأخبروه بذلك، فأضاف هو إلى الوظيفة المزبورة قضاء قره قريه، ثم أعيد إلى قضاء العسكر في رجب سنة تسع عشرة وتسعمائة، وسافر مع السلطان سليم خان إلى بلاد العجم، وكان معه عند محاربتة مع شاه إسماعيل الأردبيلي، ثم لما رجع منها ووصل إلى جسر الراعي عزل المولى المذكور عن قضاء العسكر بسبب اختلال في عقله في شعبان سنة عشرين وتسعمائة، وعين له كل يوم مائتي درهم، وأتى مدينة قسطنطينية معزولا.

ومات في ليلة الجمعة الخامس عشر من شهر شعبان المعظم لسنة اثنتين وعشرين وتسعمائة، قال المؤرخ في تاريخ وفاته:

O âlime can feda, göçtü bir bahçede kadılık yaparken, cennetlerde
nimetlendirilsin

Makamı yücelerde Firdevs olsun. Bolluk içinde yâranı vildan ve hûriler
olsun

5 Onun ölüm tarihini öğrenmek isteyene de ki: Müeyyed'in pak soyundan,
rahmet ve nimet içindedir

Allah'ım, onun ardından soylu bir nesil bırak ki, onlar sebebiyle kabrinde
nur artsın

Merhum Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (*ra*) kabrinin yanına defnedildi.

10 Merhumun geriye bıraktığı çokça sözü ve hoş latifeleri vardır. Ancak
hepsi de kadılık görevi sebebiyle müsvedde hâlinde kaldı. Kelâm ilminin
problemleri konularına dair Sultan Korkut'a gönderdiği hoş bir risâlesi vardır.
Giriş kısmında Sultan'ı övdüğü Arapça bir kaside yazmıştı. Kaside oldukça
özlü ve hoştur. Umumi şüphenin ortadan kaldırılması konusunda bir risâlesi
15 vardır. Bu risâlede de çok güzel bir üslûp ve telif sergilemiştir. Yuvarlak küre
konusunda bir risâlesi daha vardır ki o da çok hoştur. Hiç duyulmamış
kitaplardan derleme yaptığı bu risâlede, devrinden hiç kimsenin bırak gör-
meyi, işitmediği kitaplardan alıntılar yapmıştır. Tekrarlar hariç alıntı yaptığı
bu kitapların sayısının yedi bin cilt olduğunu işittim.

20 **Berîkîzâde Muslihuddin Mustafa**

Bu devrin erdemli ve değerli âlimlerinden biri de Berîkîzâde diye bilinen
Muslihuddin Mustafa Efendi'dir.

Merhum, kadılardan birinin oğluydu. Devrinin âlimlerinden dersler
aldıktan sonra Kadîzâde diye bilinen Kâsım Efendi'nin hizmetine girerek
25 muîdi oldu. Ardından medreselerden birinde müderrisliğe başladı. Sultan
Bayezid Han, Amasya emîrliği sırasında oğlu Ahmed'in hocalığı görevine
onu getirdi. Daha sonra Semân medreselerinin birinde görevlendirdi. Bir
süre sonra da Edirne kadılığına atadı. Kadılığı sırasında örnek bir yaşantı ve
razı olunan bir üslûp sergiledi.

نفسى الفداء لحبر حلّ حين قضى فى روضة وهو فى الجنّات محبور
مقامه فى العلى الفردوس يسكنه أنيسه فى الثرى الولدان والحوور
قل للذى يتبغى تاريخ رحلته نجل المؤيد مرحوم ومبرور
وأبى من بعده ذرّيّة نُجبا يزاد فى قبره منهم له نور

٥ دُفِنَ رحمه الله تعالى عند مزار أبى أيوب الأنصارى رضي الله تعالى عنه.

للمولى المذكور كلمات كثيرة ولطائف عجيبة، بقيت كلها فى المسوّدة منعه عن تبييضها اشتغاله بأمور القضاء. وله رسالة لطيفة أورد فيها المواضع المشكّلة من علم الكلام، وقد أرسلها إلى السلطان قورقود، وضمّن فى خطبتها قصيدة عربية يمدحه بها، وهى فى غاية البلاغة ونهاية اللطافة. وله رسالة أخرى فى حل الشبهة العامة، ولقد أحسن فيها وأجاد، وله أيضا رسالة فى تحقيق الكرة [٩٧] المدرجة وهى أيضا فى غاية اللطافة، وقد جمع غرائب من الكتب وفيها؛ كتب لم يسمع بها أحد من أبناء الزمان فضلا عن الاطلاع عليها، وقد سمعت أنها سبعة آلاف مجلدات سوى المكررات.

١٠ المولى ابن البريكي مصلح الدين مصطفى [بريكي زاده] - ومنهم العالم والفاضل

١٥ الكامل المولى مصلح الدين مصطفى الشهير بابن البريكي.

كان رحمه الله تعالى من أولاد بعض القضاة، قرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل قاسم الشهير بقاضي زاده، ثم صار معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم نصبه السلطان بايزيد خان معلما لابنه السلطان أحمد حال إمارته ببلدة اماسيه، ثم أعطاه إحدى المدارس الثمان، ثم نصبه قاضيا بمدينة ادرنه، وصار هناك قاضيا مدّة كثيرة، وكان فى قضائه على سيرة حسنة وطريقة مرضية.

Sultan Selim Han'ın saltanatının başlarında bu görevden alındı ve günlük yüz otuz dirhem maaş bağlandı. 919-920/1513-1514 senesinde Edirne'de vefat etti. Merhum, ilim ve fazilet sahibi, işini iyi yapan, gönlü geniş, dili tatlı, ifadeleri açık, olgunluk ve güzellik sahibi biriydi. Allah ruhunu şâd etsin.

Samsûnîzâde Muhyiddin Mehmed

Muhyiddin Mehmed bin Hasan es-Samsûnî Efendi de bu devrin erdem sahibi değerli âlimlerinden biridir. Allah ruhlarını şâd etsin. Mukaddes mekânlarındaki derecelerini artırsın.

Merhum, babasından ve Alâeddin Ali el-Arabî Efendi'den dersler aldıktan sonra Bursa'da Molla Hüsrev Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra sırasıyla; Bursa şehrindeki Molla Yegân Medresesi'nde, İznik Medresesi'nde, İstanbul'daki Vezir Mahmud Paşa Medresesi'nde, Edirne Çifte Medreselerin birinde, en sonunda da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Sonunda emeklilik yoluyla günlük seksen dirhem maaş bağlandı. Bir süre sonra Sultan Selim Han Edirne kadılığı görevini ona verdi. Bu kadılık görevi sırasında, 919/1513 senesinde Edirne'de vefat etti.

Merhum her zaman ilimle meşguldü. Neredeyse gece gündüz demeden ilmin inceliklerini çözmekle uğraşırdı. Dünya süslerinden uzak dururdu; altınla çamur onun gözünde eşitti. Onlar için açlık ve çıplaklığı tercih edecek kadar, fakirleri kendi nefesine tercih ederdi. Az bir şeyle yaşamaktan hoşnuttu. Tasavvufa karşı içten bir sevgisi vardı.

Seyyid Şerif'in *Şerhu'l-Miftâh* ve *Şerhu't-Tecrid* adlı eserleri ile Allâme et-Teftâzânî'nin *et-Telvîh* adlı eserine hâşiyeleri vardır.

ثم عزل عنه في أوائل سلطنة السلطان سليم خان، وعين له كل يوم مائة وثلاثون درهما، ثم مات بمدينة أدرنة في سنة تسع عشرة أو عشرين وتسعمائة. كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا متفننا جريّ الجنان طليق اللسان فصيح البيان صاحب الكمال والجمال، رَوَّحَ اللهُ روحه ونوَّرَ ضريحه.

٥ المولى محيي الدين محمد ابن الساميسوني [ساميسوني زاده] - منهم العالم الفاضل الكامل المولى محي الدين محمد ابن المولى الفاضل حسن الساميسوني، رَوَّحَ اللهُ روحهما وزاد في حظائر القدس فتوحهما.

قرأ رحمه الله تعالى على والده وعلى المولى علاء الدين علي العربي، ثم صار مدرّسا بمدرسة مولانا خسرو بمدينة بروسه،^١ ثم صار مدرّسا بمدرسة مولانا يكان بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق^٢، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود پاشا بمدينة قسطنطينية،^٣ ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم عُيِّنَ له كل يوم ثمانون درهما بطريق التقاعد، ثم جعله السلطان سليم خان قاضيا بمدينة ادرنه، وتُوَفِّيَ وهو قاضٍ بها في سنة تسع عشرة وتسعمائة.

١٥ كان رحمه الله تعالى مشتغلا بالعلم غاية الاشتغال بحيث لا يفارق عن حل [٣٩٧] الدقائق ليلاً ونهاراً، وكان معرضاً عن مزخرفات الدنيا، وكان يستوي عنده الذهب والمدر، وكان يؤثر الفقراء على نفسه حتى يختار لأجلهم الجوع والعري، وكان راضيا من العيش بالقليل، وكان له محبة صادقة للصوفية.

وله حواش على شرح المفتاح للسيد الشريف، وحواش على حاشية شرح التجريد للسيد الشريف^٤ أيضا، وحواش على التلويح للعلامة التفتازاني.

١ ن، ط: + ثم صار مدرسا بالمدرسة الحجرية بمدينة ادرنه.

٢ ن، ط: - ثم صار... يكان... المزبور، ثم صار... إزنيق.

٣ ن، ط: + ثم صار مدرسا بمدرسة اورخان الغازي بمدينة إزنيق.

٤ ط: - وحواش على حاشية شرح التجريد للسيد الشريف.

Seyyidî el-Hamîdî [Seyyidî el-Esved]

Bu devrin erdemli ve kıymetli âlimlerinden biri de Seyyidî el-Hamîdî Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Alâeddin Ali el-Fenârî Efendi'nin hizmetine girdi. Daha sonra sırasıyla; Sivas Medresesi, Bursa'daki Sultan Murad Gazi Medresesi, İznik'teki Orhan Gazi Medresesi, Bursa'daki Sultâniye Medresesi ve Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptıktan sonra emeklilik yoluyla günlük seksen dirhem maaş bağlandı. Daha sonra İstanbul'da kadılık görevine getirildi. Çok geçmeden 912-913/1506-1507 senesinde henüz kadılık görevine devam ederken vefat etti.

Merhum, fazlaca meşguliyetinden ötürü ilimde çok üstün dereceler elde etti. İnsanlar akranlarına nazaran onu üstün tutarlardı. Esmer renkli ve iri cüsseli olup çok uzun sakalları vardı. Olgun ve ağır başlıydı.

Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserine yazdığı *el-Es'ile* adlı bir eseri vardır. Aynı şekilde yine Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserine *el-Es'ile* adlı bir başka eser yazmıştır. Arapça şiirler yazmış olsa da şiirleri zayıftır. Allah ruhunu şâd etsin.

Seyyidî el-Karamânî [Gürz Seyyidî]

Bu devrin kıymetli âlimlerinden biri de Seyyidî el-Karamânî Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Alâeddin Ali el-Arabî Efendi'nin hizmetine girerek muîdi oldu. Daha sonra Tokat'ta müderris oldu. Ardından sırasıyla; İstanbul'daki Kalenderhâne Medresesi, Bursa Sultâniye Medresesi, Semân medreselerinin biri ve son olarak Edirne'deki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderris oldu.

المولى سيدي الحميدي [سيدي الأسود] - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى سيدي الحميدي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى علاء الدين علي الفناري. ثم صار مدرّسا بسيواس، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد الغازي بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة اورخان الغازي ببلدة إزنيق، ثم صار مدرّسا بسُلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم عُيّن له كل يوم ثمانون درهما بطريق التقاعد، ثم نصب قاضيا بمدينة قسطنطينية، ولم يلبث إلا قليلا حتى مات، وهو قاضٍ بها في سنة اثنتي عشرة أو ثلاث عشرة وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى مشغلا بالعلم غاية الاشتغال، وحصل من الفضل جانبا عظيما، وكان الناس يقدمونه على أقرانه في الفضل، وكان أسود اللون عظيم الجثة كبير اللحية جدا، وكان ذا مهابة ووقار.

وله أسئلة على شرح المفتاح للسيد الشريف، وله أيضا أسئلة على شرح المواقف للسيد الشريف أيضا، وله نظم بالعربية لكنه نظم ضعيف، رَوّح الله روحه.

المولى سيدي القره مانّي [كرز سيدي] - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى سيدي القره مانّي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى علاء الدين علي العربي، ثم صار معيدا لدرسه. ثم صار مدرّسا ببلدة توقات، ثم صار مدرّسا بالمدرسة القلندرية بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بسُلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة ادرنه.

Bursa'da kadılık yaptıktan sonra önce İstanbul kadılığı ve Anadolu vilâyeti kazaskerliği görevlerinde bulundu. Ardından da Rumeli vilâyeti kazaskerliği yaptı. Sultan Selim Han'ın saltanatının ilk yıllarında bu görevinden alınarak Semân medreselerinin birinde müderrisliğe atandı. Günlük olarak da yüz yirmi dirhem maaş bağlandı. Burada müderrislik yaparken, 923/1517 senesinde vefat etti. İstanbul'da yaptırdığı Dârü't-Ta'lim'de defnedildi.

Merhum ilmiyle ve üstünlükleriyle meşhur biriydi. Keskin zekâlı, dikkatli, etkileyici görümlü ve güzel yüzlü bir adamdı. İlim ve doğruluğun ışığı yüzünde parıldardı. Heybetli, ağır başlı, edepli, güzel ahlâklı ve büyük küçük herkese karşı alçak gönüllüydü. Allah ruhunu şâd, kıyamet günü de ecrini bol etsin. Merhum, Seyyidî el-Hamîdî Efendi'nin eserinin problemleri hususlarına cevapları içeren bir risâle yazdı.

Nûreddin el-Karesivî [Sarığörez]

Karesili Nûreddin Efendi de bu devrin kıymetli ve üstünlükleri olan âlimlerinden biridir.

Merhum devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra önce Hatibzâde'den ardından da Hocazâde'den ders aldı. Sinan Paşa'nın hizmetine girdi. Paşa sürgüne gönderildiğinde de yanından hiç ayrılmadı. Bu olayın bahsi daha önce geçmişti. Sinan Paşa Edirne'de bulunan Dârülhadis'teki müderrislik görevine iade edildiğinde, Sarığörez Efendi onun muîdi oldu. Medreselerin birinde müderrisliğe başladıktan sonra sırasıyla; Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde, Üsküp Medresesi'nde, Edirne'deki Dârülhadis'te ve Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Sonra da kendisine emekli maaşı olarak günlük seksen dirhem bağlandı.

Bir süre sonra Sultan Selim Han tarafından İstanbul kadılığı görevine getirildi. Ardından Anadolu vilâyeti kazaskerliğine atandı. Bu görevin ardından da Rumeli vilâyeti kazaskerliği görevine getirildi.

ثم صار قاضيا بمدينة بروسه، ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية، ثم صار قاضيا [١٩٨] بالعسكر المنصور بولاية أناتولي، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور بولاية روم ايلي، ثم عزل عنه في أوائل سلطنة السلطان سليم خان، وجعل مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم مائة وعشرون درهما. ومات وهو مدرّس بها في سنة ثلاث وعشرين وتسعمائة، ودُفِنَ عند دار التعليم التي بناها بقسطنطينية.

كان رحمه الله تعالى مشغلا بالعلم ومشتهرا بالفضل، وكان صاحب ذكاء ودقة وصاحب شعبة عظيمة ووجه حسن، تتلأأ أنوار العلم والصلاح في جبينه، وكان صاحب هيبة ووقار وصاحب أدب وحسن خلق وتواضع للصغير والكبير، رَوَّحَ الله روحه وأوفر يوم الجزاء فتوحه. وقد صتّف رسالة متضمنة للأجوبة عن إشكالات المولى سيدي الحميدي.

المولى نور الدين القراصوي [صارو كرز] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى نور الدين القره صيوي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم قرأ على المولى خطيب زاده، ثم قرأ على المولى خواجه زاده، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل سنان پاشا، ولم يفارقه حين نفي عن البلد، وقد مر ذكره. ولما أعيد المولى سنان پاشا إلى تدريس دار الحديث بادرنه صار المولى المذكور معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة أسكوب، ثم صار مدرّسا بدار الحديث بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم عُيِّنَ له كل يوم ثمانون درهما بطريق التقاعد.

ثم جعله السلطان سليم خان قاضيا بمدينة قسطنطينية، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور بولاية أناتولي، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور بولاية روم ايلي،

5 Aralarında geçen bir olay sebebiyle Sultan Selim Han onu bu görevinden aldı ve Semân medreselerinde görevlendirerek günlük yüz yirmi dirhem maaş bağladı. Daha sonra İstanbul kadılığı görevine getirdi. Bu görevden de aldıktan sonra günlük yüz yirmi dirhem maaş bağladı. 927-928/1520-1521 senesinde vefat etti. İstanbul'da inşa ettirdiği camisinin yanında defnedildi. Allah ruhunu şâd, kıyamet günü de ecrini ziyade etsin.

10 Merhum ilim ve erdem sahibi, hadis ve fıkıh âlimiydi. Sakınmadan doğruyu söylerdi. Heybetli ve pervasız bir kişiliğe sahipti. Allah'ın kılıçlarından biriydi. Şeriata uyar, Allah'tan sakınır, tertemiz inançlı ve kulluğa önem veren biriydi. Seyyidî el-Hamîdî Efendi'nin eserinin problemleri hususlarına cevapları içeren bir risâle yazdı. Ayrıca fıkıh konusunda da bir metin yazdı. Bu eserinde seçme meseleleri ele alarak adını *el-Murtazâ* koydu.

Seyyidî el-Kocavî [Seyyidî Çelebi]

15 Bu devrin erdem sahibi âlimlerinden biri de Muhyiddin Seyyidî Muhammed bin Muhammed el-Kocavî Efendi'dir.

20 Merhum babası devrinin meşhur âlimlerindendi. Uzun bir süre Merzifon Medresesi'nde müderrislik yaptı. Seyyidî Çelebi babasından dersler aldıktan sonra Bahâeddin Efendi'den ders aldı. Daha sonra sırasıyla; Amasya Müderrisi Abdî Efendi ve Hasan Çelebi bin Mehmed Şah el-Fenârî Efendi'den dersler aldı. Malkara Medresesi'nde müderris olduktan sonra İstanbul İbrâhim Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Hatta bu medresenin ilk müderrisidir. Ardından İznik Sultan Orhan Gazi Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra sırasıyla; Edirne Dârülhadis'inde, İstanbul Vezir Mustafa Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Bu medresenin de ilk müderrisidir. Sonunda da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Bu görevden sonra Sultan Bayezid Han tarafından günlük seksen dirhem emekli maaşı bağlandı.

ثم عزله السلطان سليم خان عن ذلك لأمر جرى بينهما، وأعطاه إحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم مائة وعشرين درهما، ثم جعله قاضيا [٣٩٨] بمدينة قسطنطينية، ثم عزل عن ذلك، وعين له كل يوم مائة وعشرون درهما. ومات في سنة سبع أو ثمان وعشرين وتسعمائة، ودُفِنَ عند مسجده بمدينة قسطنطينية، رَوَّحَ اللهُ روحه أوفر يوم الجزاء فتوحه. ٥

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا محدثا فقيها، وكان قَوَّالا بالحقِّ صاحب صولة وهيبة، وكان سيفا من سيوف الله، وكان متشرا متورعا صافي العقيدة متعبدا. صنَّفَ رسالة متضمنة^١ للأجوبة عن إشكالات المولى سيدي الحميدي، وصنَّفَ متنا في الفقه، أورد فيه مختارات المسائل وسمَّاه المرتضى.

١٠ المولى سيدي القوجوي [سيدي چلبى] - منهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محي الدين سيدي محمد بن محمد القوجوي.

كان والده رحمه الله تعالى من مشاهير العلماء في عصره، وكان مدرِّسا بمدرسة مرزيفون مدّة كثيرة، وقرأ المولى المذكور على والده، ثم على المولى بهاء الدين، ثم على المولى عبدي المدرس باماسيه، ثم على المولى حسن چلبى ابن محمد شاه الفناري، ثم صار مدرِّسا بمدرسة ميغلقره، ثم صار مدرِّسا بمدرسة إبراهيم پاشا بمدينة قسطنطينية، وهو أول مدرِّس بها، ثم صار مدرِّسا بمدرسة السلطان اورخان الغازي ببلدة إزنيق، ثم صار مدرِّسا بمدرسة دار الحديث بادرنه، ثم صار مدرِّسا بمدرسة الوزير مصطفى پاشا بمدينة قسطنطينية، وهو أول مدرِّس بها أيضا، ثم صار مدرِّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم عيّن له السلطان بايزيد خان كل يوم ثمانين درهما بطريق التقاعد. ٢٠

Sultan Selim Han ise İstanbul kadılığı görevini verdikten sonra Anadolu kazaskerliği görevine getirdi. Bir süre sonra kazaskerlik görevinden istifa ederek bu görevi bıraktı. Sultan Selim Han da Semân medreselerinin birinde görevlendirerek günlük yüz yirmi dirhem maaş bağladı. Müderrislikten 5 de ayrılıp bir süre evinde yalnız başına kaldı. Daha sonra Mısır kadılığı görevine getirildi. Orada da bir sene kaldı. Hacca gittikten sonra İstanbul'a döndü. Günlük yüz otuz dirhem maaş bağlandı. 931/1524 senesinde de vefat etti.

Merhum Arap dili ilimlerinin tamamını bilirdi. Tefsir, hadis, usûl ve 10 fıkıh ilimleriyle aklî ilimlere vâkıftı. İfadeleri açık, dili sade, araştırmacılığı geniş ve telifi fazlaydı. Arapça şiirleri de vardı. Risâlelerinden birinde yaşlılığı şöyle tasvir etmiştir:

Tepelerime karlar yağdı da dimdik belim eğrildi

Bu beyitte muraşşah istiarenin yanı sıra hasen istiare de olduğu aşıkardır. 15 Sözlere tatlı, acıkıcı ve ifadelerinin örgüsü hoştur. Allah ruhunu şâd etsin ve mukaddes makamını geniş kılsın.

Bâlî el-Aydinî [Kara Bâlî]

Bu devrin erdem sahibi âlimlerinden biri de Bâlî el-Aydinî Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra önce Hatibzâ- 20 de Efendi'nin, ardından da Sinan Paşa'nın hizmetine girdi. Medreselerin birinde müderrisliğe başladıktan sonra sırasıyla; İstanbul Vezir Ali Paşa Medresesi'nde, Edirne Çifte Medreselerde ve nihayet Semân medreselerinde müderrislik yaptıktan sonra emekli maaşı olarak günlük seksen dirhem bağlandı.

25 Bursa'da kadılık görevine getirildikten sonra bu görevinden alındı ve tekrar Semân medreselerinin birinde müderrislik görevine getirildi. Bu görev için günlük seksen dirhem maaş bağlandı. Maaşına yirmi dirhem ilâve yapılarak

ثم جعله السلطان سليم خان قاضيا بمدينة قسطنطينية، ثم جعله قاضيا بالعسكر بولاية أناتولي، ثم استعفى عن قضاء العسكر وتركه. فأعطاه السلطان سليم خان إحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم مائة وعشرين درهما، ثم ترك التدريس أيضا وبقي في بيته زمانا. ثم جعل قاضيا بمصر المحروسة، وأقام هناك سنة، ثم حج وأتى مدينة قسطنطينية، وعين له كل يوم مائة وثلاثون درهما، ثم مات في سنة إحدى وثلاثين وتسعمائة. [٩٩]

كان رحمه الله تعالى عالما بالعلوم العربية كلها، وعالما بالتفسير والحديث والأصول والفروع والعلوم العقلية، وكان صاحب البيان فصيح اللسان واسع التقرير كامل التحرير، وكان له إنشاء بليغ في العربية، وصف شبيهه في بعض رسائله وقال:

نزل الثلوج على هامتي حتى تقوس بها قامتي

ولا يخفى أنّ هذه استعارة حسنة مع ترشيح بليغ، ومع ما فيه من عذوبة اللفظ وسلاسته وحسن السبك، روح الله روحه وأوفر في حظائر القدس فتوحه.

المولى بالي الأيديني [قره بالي] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى بالي الأيديني.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى خطيب زاده، ثم إلى خدمة المولى سنان پاشا. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير علي پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم عُيّن له كل يوم ثمانون درهما بطريق التقاعد.

ثم جعل قاضيا بمدينة بروسه، ثم عزل عن ذلك، وجعل مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم ثمانون درهما، ثم أضيف إليها عشرون درهما

yüz dirheme çıkarıldı. Bir süre sonra ikinci kez Bursa kadılığı görevine getirildi. Ardından da aynı maaşla Semân medreselerindeki görevine iade edildi. Orada müderrislik yaparken, 929/1522 senesinde vefat etti ve İstanbul'da bulunan camisinin yanına defnedildi. Allah yattığı yeri temiz, kabrini aydınlık etsin.

Merhum, bütün zamanını ilimle meşgul olarak geçirirdi. Hatta atından düşüp ayağı kırıldığında bile iki ay boyunca yatağında yatarken ders vermeyi bırakmadı. Öğrenciler evine gelir ve o hâldeyken ondan ders alırlardı. İlimlerin hemen hepsine dair bilgisi vardı. Kuvvetli hafızası sayesinde ilmî problemlere çözümler getirirdi. Sahip olduğu çok sayıda kitabını, değerli gördüğü âlimlere vakfetti. Seyyidî el-Hamîdî'nin eserindeki problemleri yerlere verdiği cevapları içeren bir risâlesi vardır.

Alâeddin el-Arabî [Bâbek Çelebi]

Bu devrin erdem sahibi âlimlerinden biri de Abdürrahim bin Alâeddin el-Arabî Efendi'dir. Babası tarafından verilen Bâbek lakabıyla meşhur olmuştur.

Merhum babası Hatipzâde'den ders aldıktan sonra medreselerden birinde müderrisliğe başladı. Ardından Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Sonra İstanbul kadısı oldu. Bu görevden sonra tekrar Semân Medresesi müderrisliği görevine getirilerek günlük yüz dirhem maaş bağlandı. Müderrislik yaparken, 923/1517 senesinde vefat etti.

Merhum bütün ilimlerin; usûllerini ve ayrıntılarını, akli ve nakli ilkelere bilir. Lakin hafızasının güçlü olması hasebiyle sadece bazı vakitler ilimle meşgul olurdu. Bununla birlikte ifadeleri akıcı ve güzel, kalbi temizdi. Allah ruhunu şâd etsin.

فصارت وظيفته مائة درهم. ثم جعل قاضيا بمدينة بروسه ثانيًا، ثم أعيد إلى إحدى المدارس الثمان بالوظيفة المذكورة. ومات وهو مدرّس بها في سنة تسع وعشرين وتسعمائة، ودُفِنَ عند مسجده بمدينة قسطنطينية، نور الله مضجعه وطيب مهجعه.

كان رحمه الله تعالى يصرف جميع أوقاته في الاشتغال بالعلم حتى إنه سقط عن فرسه وانكسر رجله، وكان مستلقيا على ظهره مدة شهرين وأكثر، ولم يترك درسه في تلك المدة، وكان يأتي الطلبة إلى بيته ويقرؤون عليه. وكانت له مشاركة في جميع العلوم. وكان قادرًا على حل غوامضها قويّ الحفظ جدا، وكانت له كتب كثيرة وقف كلها على العلماء الصالحين، وله أيضا [٣٩٩] رسالة متضمنة للأجوبة عن إشكالات المولى سيدي الحميدي.

المولى علاء الدين العربي [بابك چلبى] - ومنهم العالم الفاضل المولى عبد الرحيم ابن المولى علاء الدين العربي، رَوَّحَ الله روحهما، وقد لُقِّبَ والده بابابك، واشتهر بذكر اللقب.

قرأ رحمه الله تعالى على والده وعلى المولى خطيب زاده، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان ثانيًا، وعين له كل يوم مائة درهم. ومات وهو مدرّس بها في سنة ثلاث وعشرين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما بالعلوم أصولها وفروعها معقولها ومنقولها، إلا أنه لقوة ذهنه كان لا يشتغل بالعلم إلا في بعض الأوقات، ومع ذلك كان حسن المحاوره كثير النادرة طليق اللسان جريّ الجنان، رَوَّحَ الله روحه.

Mûsâ Çelebi b. Efdalzâde [Efdalzâde b. Mûsâ Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi kıymetli âlimlerinden biri de Selâhaddin Mûsâ bin Hamîdüddin bin Efdalüddin el-Hüseynî Efendi'dir. Allah, babası ve kendisine rızâsını ikram etsin ve her ikisini de cennetine koysun.

Merhum âlim, zâhid, Allah'a karşı gelmekten sakınan, vaktini ilim, ibadet, ders ve faydalı işler için harcayan biriydi. İlk önce Vezir Mahmud Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra Semân medreselerinin birinde müderrisliğe başladı. Sonra da kendisine emekli maaşı olarak günlük altmış dirhem bağlandı.

Merhum, insanlardan uzak bir hâlde Allah ile yaşar, her ânını evinde ibadetle geçirirdi. Kendisini ziyarete gelenlerle dünya işlerine dair konuşmazdı. Eş ve çocukları olmadığından yalnız başına yaşardı. Çocukluğunda dadısı olan yaşlı bir kadından başka hizmetini gören yoktu.

Abdest konusunda vesveseli olduğu anlatılır. Zira abdest almasını gören biri, soğuk bir kış gününde sadece kolları için yirmi kova su döktüğünü anlattı. Zaten bu hâli de ölüm sebebi oldu. Zira ıslanan elbisesini kurutmak için yaklaştığı ateş yüzünden elbisesinin eteğinin tutuştuğunu fark edemedi. Ateş karnına kadar ulaştı ve bir türlü söndüremediği için de yanmasına sebep oldu. Hizmetçisi de yanında olmadığından bu hâlde yanarak ölmüştür.

Güvenilir biri, kendisinden naklen şöyle anlattı: "Bir gün Vezir Mahmud Paşa Medresesi'nde hocadan ders okuyordum. Müezzin ezan okumaya başladı. Müezzin 'Allahu Ekber' deyince Hoca, 'Te'âlâ ve tekaddes (Allah yüce ve kutsaldır),' dedi ve ekledi: 'Bu ifadeyi ilk defa meleklerden işittim.' Fakat sonra bu sözü söylediğine çok pişman oldu ve 'Bu sırrın ifşa edilmemesi gerekirdi.' diyerek yaptığı bu ifşadan ötürü elleriyle dizlerini dövmüştü." Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Muhyiddin el-Acemî

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi kıymetli âlimlerinden biri de Muhyiddin el-Acemî Efendi'dir.

المولى موسى ابن افضل الدين [موسى چلبى بن أفضل زاده] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى صلاح الدين موسى ابن المولى الفاضل حميد الدين ابن افضل الدين الحسيني، أكرمهم الله برضوانه وأسكنهما فسيح جنانه.

كان رحمه الله تعالى عالما عاملا زاهدا ورعا صارفا أوقاته في العلم والعبادة والدرس والإفادة. صار مدرّسا أولا بمدرسة الوزير محمود پاشا، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم عُيّن له كل يوم ستون درهما بطريق التقاعد.

كان رحمه الله تعالى معتزلا عن الناس منقطعاً إلى الله تعالى، وكان يتعبد في بيته كل وقت، ولا يتكلم مع من يزوره من كلام الدنيا، وكان مجرّدا لا أهل له ولا عيال له، وكانت عنده عجوز كانت حاضنته لا يخدمه إلا هي.

وكانت له وسوسة في الوضوء، روى بعض من رأى وضوءه أنه كان يصبّ على ذراعيه في أيام البرد الشديد مقدار عشرين دلوا، وكان ذلك سبب موته، لأنه قرّب من النار لتجفيف ثوبه فاحترق طرف ذيله، ولم يشعر بذلك إلى أن وصل إلى بطنه فاحترق بذلك، ولم يقدر على إطفائها، ولم تحضر العجوز عنده، فمات من ذلك.

روى بعض الثقات عنه قال: كنت أقرأ عنده يوماً في مدرسة الوزير [١٠٠] محمود پاشا، وأذن المؤذن، فلما قال المؤذن: الله أكبر، قال المولى المذكور: تعالى وتقدس، ثم قال: وهذا اللفظ كنت سمعته أولا من الملائكة، ثم ندم على كلامه هذا، وقال: ما ينبغي أن يفشى هذا، وضرب بيده على ركبته تأسفا على إفشائه لهذا السر، رَوَّحَ اللهُ رُوْحَهُ.

المولى محي الدين العجمي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محي الدين العجمي.

Molla Gürânî'nin öğrencilerindendi. Bir medresede müderrislik yapmaya başladıktan sonra Semân medreselerinin birinde görev aldı. Ardından Edirne kadılığı görevine getirildi. Bu görev sırasında da vefat etti.

Merhum şeriata bağlı, Allah'a karşı gelmekten sakınan ve hakikati savunma noktasında son derece katı bir insandı. Öğretici araştırmaları ve güzel yazıları vardı. Hat sanatında da oldukça iyiydi. Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Ferâiz* adlı eserine hâşiye yazdı. Diğer bazı risâle ve ta'likaları daha vardır. Bunlardan biri, Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eserine şerh olarak yazdığı *Risâle fi Bâbi's-Şehîd*'dir. Allah yattığı yeri serin ve aydınlık etsin.

10 Sinâneddin Yûsuf el-Acemî

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi kıymetli âlimlerinden biri de Sinâneddin Yûsuf el-Acemî Efendi'dir.

Merhum, Berda'a yakınlarındaki Gence kasabasındandır. O beldenin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Anadolu'ya geldi ve Bursa'da bulunan Molla Hüsrev Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra sırasıyla; İznik Medresesi, Bursa Sultâniye Medresesi ve Amasya'daki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Aynı zamanda Amasya müftülüğü görevi de ona verildi. Buradaki müderrislik görevi sırasında da vefat etti.

Merhum, insanlara yararı dokunan, Allah'a karşı gelmekten sakınan, her zaman ibadet ve ilimle meşgul olan biriydi. Ömrünü ders vermekle geçirdi. Öğrenciler yetiştirdi ve çok güzel eserler yazdı. Bu eserlerden bazıları şunlardır: Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserine hâşiye, yine Seyyid Şerîf'in *Şerhu't-Tecrid*'ine Hatibzâde'nin yazdığı hâşiyeye reddiye olarak yazdığı bir hâşiye. Astronomi konusunda *Risâle fi İlmi'l-Hey'e* adlı risâlesi, *Risâle fi Âdâbi'l-Bahs* adlı başka bir risâlesi daha vardır. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Seyyidî İbrâhim

Bu devrin ilmiyle amel eden, erdem sahibi, kıymetli ve soylu âlimlerinden biri de Seyyidî İbrâhim Efendi'dir. Allah ruhunu şâd etsin ve mukaddes makamındaki yerini yüceltsin.

كان رحمه الله تعالى من تلامذة المولى الكوراني، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار قاضيا بمدينة ادرنه، ومات وهو قاضٍ بها.

وكان رحمه الله تعالى متشرا متورعا متصلبا في الحق، وكان له تقرير واضح ٥ وتحرير حسن، وكان يكتب الخط المليح، وقد صنّف حواش على شرح الفرائض للسيد الشريف، وله تعليقات ورسائل منها؛ رسالة في باب الشهيد، كتبها على شرح الوقاية لصدر الشريعة، برّد الله مضجعه ونور مهجمه.

المولى سنان الدين يوسف العجمي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى سنان الدين يوسف العجمي.

كان رحمه الله تعالى من قصبة كنجه قريبا من بردعه. قرأ على علماء تلك البلاد، ١٠ ثم أتى بلاد الروم، وصار مدرّسا بمدرسة مولانا خسرو بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، ثم صار مدرّسا بسلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان ببلدة اماسيه، وفوض إليه أمر الفتوى هناك، ومات وهو مدرّس بها.

وكان رحمه الله تعالى صالحا تقيا مشتغلا بالعبادة والعلم، ودرّس مدة عمره فأفاد ١٥ وصنّف فأجاد. منها؛ حواشيه على شرح المواقف للسيد الشريف، وحواشيه على حواشي شرح التجريد للسيد الشريف أيضا، كتبها ردا على حواشي المولى خطيب زاده، وله رسالة في علم الهيئة أيضا، ورسالة في آداب البحث، روّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى سيدي إبراهيم - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل الحسين النسيب ٢٠ المولى السيد إبراهيم، روّح الله روحه، وزاد في حظائر القدس فتوحه. [١٠٠٠ب]

Merhumun babası, Acem diyarının ileri gelenlerindendi. Anadolu'ya göçerek Amasya yakınlarında Yenice adı verilen bir köye yerleşti. Allah dostu zâtlardan kerâmet sahibi biriydi. Pek çok olağanüstü hâllerinden bahsedilir. Konuyu fazla uzatmamak için bu hâllerinden uzun uzadıya bahsetmeyeceğiz.

Olağanüstü hâllerinden birinde şöyle anlatılır: Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmişti. Oğlu İbrâhim bir gün yanında başını açınca ona, “İbrâhim Efendi, soğuk hava zarar vermesin, başını açık tutma.” deyince oğlu hayret içinde, “Bu hâldeyken nasıl görebildin?” diye sordu. O da şöyle cevap verdi: “Senin yüzünü bana göstermesi için Allah'a dua ettim. Duamı kabul etti ve başının açık olduğu gözüme ilişti. Şu anda da yeniden kör oldum.”

Sultan Bayezid Han Amasya emîrliği sırasında sürekli Şeyh'in yanına gider ve ondan dua isterdi. Hoca bir gün ona av konusunda aşırıya kaçmamasını tavsiye etti. Bir süre ava gitmeyen Şehzâde yeniden ava çıktı. Beraberindekiler avlaması için bir ceylan sürüsünü ona doğru sürdüler. Fakat o sürüye ilişmeyip tek bir ok bile atmadı. Sebebini sorduklarında ise “Babamın ceylanların birinin üstünde olduğunu gördüm.” dedi. Zira Sultan Bayezid Han ona baba derdi. “Bana, ‘Sana ava çıkmamanı söylemedim mi?’ diye çıkıştı.” Bu sözünden korkan Sultan, köşküne geri döndü.

İbrâhim Efendi, babasının gözetimi altında, iffet ve doğruluk üzere yetişti. İlim tahsili için Bursa'ya gitti. Orada bir süre anne tarafından dedem olan Şeyh Sinâneddin Efendi'den ders aldı. Dedem tasavvuf şeyhlerinin hizmetine girince, Bursa Ulucami'de yalnız kaldı. Bu konuda şöyle demişti: “Şeyh Sinâneddin bir gün beni kontrole gelerek, ‘Nefsini arındırmakla meşgul ol.’ dedi ve bana bazı tavsiyelerde bulundu. Bu olaydan sonra bana bazı hâller oldu ve şöyle bir olay yaşadım: Kendimi kanatları yeşil, gagası kırmızı, büyük, beyaz bir kuş olarak gördüm. Arşın, kürsünün ve yedi kat göklerin üzerinde uçuyordum. Yerde, dikili dalları göğe yükselmiş bir ağaç vardı. Bir dalı doğudan batıya uzanmış, ben de bu dalın üzerine düşmüştüm. Bu hadiseden sonra Şeyh Efendi geldi ve gördüklerimi ona anlattım. Fakat herhangi bir yorum yapmadı ve ‘Kendinle meşgul olmaya devam et.’ dedi.”

كان والده رحمه الله تعالى من سادات العجم، ارتحل إلى بلاد الروم، وتوطن في قرية قريبة من اماسيه يُقال لها قرية يكيجه، وكان من أولياء الله الكبار وصاحب الكرامات السنيّة، ينقل عنه كثير من خوارق العادات، ولم نتعرض لتفصيلها خوفاً من الإطناب.

ومن جملة ذلك أنه رحمه الله تعالى عمي في آخر عمره، وكشف ولده المولى المذكور عن رأسه وهو عنده، فقال: يا سيد إبراهيم، لا تكشف رأسك ربما يضرك الهواء البارد، قال له ابنه: كيف رأيت وأنت بهذه الحالة؟ قال: دعوت الله تعالى أن يريني وجهك، فمكّنتني من ذلك فصادف نظري انكشاف رأسك، وقد كُف بصري الآن كما كان.

ومنها أن السلطان بايزيد خان حين إمارته باماسيه كان يلازمه ويستمد من دعائه، وقد أوصاه هو يوماً بعدم الإفراط في الصيد، فتركه أياماً ثم باشر الصيد، فساقوا لأجله قطيعاً من الطباء فتركها، ولم يرمها بسهم فُشّل عن ذلك، قال: رأيت أبي راكباً على واحد منها، وكان السلطان بايزيد خان يدعو بلفظ الأب، قال: وقال لي: أما نهيتك عن الصيد؟ فرجع السلطان بايزيد خان إلى منزله خائفاً من كلامه.

نشأ المولى المذكور في حجر والده بعفاف وصلاح، ثم رحل لطلب العلم إلى مدينة بروسه، وقرأ هناك على جدّي لأمّ الشيخ سنان الدين زمانا. ولما التحق جدي بخدمة المشايخ الصوفيّة بقي هو معتكف بالجامع الكبير بمدينة بروسه، قال رحمه الله تعالى: وقد تفقدني يوماً الشيخ سنان الدين المذكور، وقال لي: اشتغل بتزكية النفس. وأوصاني^٢ بوصايا، فوقع لي واقعة: رأيتني في صورة طير كبير أبيض أخضر الجناحين أحمر المنقار، ورأيتني أطيّر على العرش وعلى الكرسيّ وعلى السموات السبع، قال: ورأيت شجرة ثابتة في الأرض وفرعها في السماء، ولها غصن ممتد من الشرق إلى الغرب^٣، قال: فوقع على ذلك الغصن، ثم جاء الشيخ المذكور إليّ فحكيت له الواقعة ولم يعبرها وقال: دم على الاشتغال.

١ ن. - الله.

٢ ن، ط: - وأوصاني.

٣ ن، ط: المغرب.

“Günler sonra başıma başka bir hâl geldi. Yuları yerde sürüklenen bir eşeğe binmiştim. Eşeğin üzerinde, içinde kırmızı şarap olan bir testi vardı. Arkamdan da güzel yüzlü bir köle geliyordu. Elimde bir tanbur vardı ve ben onu çalıyordum. Bu hâlimden öğrendim ve çok çok üzüldüm. Birkaç gün sonra Şeyh yanıma geldiğinde, gördüğüm hadiseyi ve yaşadığım üzüntüyü ona anlattım. Bana, ‘Üzülme! Bu olay ilkinden daha iyiymiş. Zira şarap cezbenin, köle ruhun, tanbur ise rûhânî âleme çekilmenin sembolüdür. Ancak eşeğin yularının elinde olmaması, aslında herhangi bir kimsenin izinden gitmeyişinin işaretidir. Şu andan itibaren ilimle meşgul ol.’ dedi ve yanımdan ayrıldı. Nitekim dediği gibi de oldu.”

İbrâhim Efendi daha sonra ilimle meşgul olarak Hasan es-Samsûnî Efendi’nin hizmetine girdi. Hasan Efendi çocuklarına hocalık görevini teklif ettiyse de kabul etmedi ve Hocazâde’nin hizmetine devam etti. İstanbul kadılığından sonra İznik Medresesi’nde müderrislik yaparken yanına gitti. Uzun bir süre onun yanında hizmetine devam etti.

Daha sonra Vezir Karamânî Mehmed Paşa, oğluna hocalık yapması için onu davet etti. Bir süre ders verdikten sonra Sultan Mehmed Han henüz hayattayken Sultan Bayezid Han’ın oğlu Sultan Korkut’un hocalığını yaptı. Ardından sırasıyla; Merzifon Medresesi, Karahisar Medresesi, İstanbul’da bulunan Vezir Mustafa Paşa Medresesi, Amasya’daki Sultan Bayezid Han Medresesi’nde müderrislik yaptı. Günlük seksen dirhem maaş bağlandı. Burada müftülük görevi de ona verildi. Ardından müderrisliği ve müftülüğü bıraktı. Sultan Bayezid Han, saltanatının son demlerinde kendisine emekli maaşı olarak günlük yüz dirhem bağladı.

Sultan Selim Han tahta geçince, Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin türbesinin yakınlarında ona bir ev aldı. Şu anda bu ev vakıf olup İbrâhim Efendi tarafından Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi’nde müderrislik yapanlar için vakfedilmiştir. Allah ondan razı olsun. 935/1528 senesinde vefat edinceye kadar bu evde yaşadı. Öldüğünde yaşı doksanı aşmıştı.

وبعد أيام وقعت لي واقعة [١٠١] أخرى؛ رأيتني على حمار يجزّ خطامه على الأرض، مشدود على الحمار ظرف فيه خمر، وخلفي غلام مليح الوجه، ويدي طنبور أضرب بها، فاشمأزت نفسي من هذه الواقعة وحزنت من ذلك حزنا عظيما، قال: فجاء إليّ الشيخ المذكور بعد أيام فحكيت له الواقعة وحزني عليها، قال: لا تحزن هذه الواقعة أحسن من الأولى، لأن الخمر صورة الجذبة والغلام صورة الروح والطنبور صورة انجذابه إلى عالم القدس، إلا أنه لما لم يكن زمام الحمار بيدك لا تقتدي أنت بأحد أصلا. واشتغل بعد ذلك بالعلم ثم تركني، قال رحمه الله تعالى: وكان كما قال.

ثم اشتغل رحمه الله تعالى بالعلم حتى وصل إلى خدمة المولى حسن الساميسونيّ، وعيّنّه لأهليه التدريس فلم يقبل التدريس، ورغب في خدمة المولى خواجه زاده، وذهب إليه حال تدريسه بمدرسة إزنيق بعد قضاء قسطنطينيّة، وصار في خدمته مدّة كثيرة.

ثم استدعاه الوزير محمد پاشا القره مانّي لتعليم ولده فعلمه مدّة، ثم صار معلما للسلطان قورقود ابن السلطان بايزيد خان في حياة السلطان محمد خان، ثم صار مدرّسا بمدرسة مرزيفون، ثم صار مدرّسا بمدرسة قره حصار، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير مصطفى پاشا بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة اماسيه. وعين له كل يوم ثمانون درهما، وفوّض إليه أمر الفتوى هناك. ثم ترك التدريس والفتوى، وعين له السلطان بايزيد خان في أواخر سلطنته كل يوم مائة درهم بطريق التقاعد.

ولمّا جلس السلطان سليم خان على سرير السلطنة اشترى له دارا في جوار مزار أبي أيوب الأنصاريّ، والآن هي وقف وقفها المولى المذكور على كل من يكون مدرّسا في مدرسة أبي أيوب الأنصاريّ، رضي الله عنه، فسكن هناك إلى أن تُوفّي في سنة خمس وثلاثين وتسعمائة، وقد نيف على تسعين من العمر.

Merhum, ömrü boyunca yalnızdı, hiç evlenmedi. Babası bazı müridlerin aracılığıyla onu evlendirmek istedi. Sâlih müridlerin kızlarından iyi bir kız bulduklarında, babası bu kızla evlenmesini istedi. O da babasının hatırını kırmamak için evlenmeyi kabul edince, babası birdenbire ısrarından vazgeçti. Bu vazgeçişinin sebebi sorulduğunda şöyle izah etti: “Rüyamda Allah’ın Elçisi’ni gördüm. Bana, ‘Allah sana İbrâhim Efendi gibi bir evlat vermiş. Buna razı değil misin de onun için de bir çocuk istersin?’ dedi.”

Merhum insanlardan uzak, ilim ve ibadetle uğraşarak yaşar, dünya malına değer vermezdi. Harama ve helâle dikkat ederdi. Altın ve çamur onun nazarında eşitti. İffet ve doğruluk üzere yaşayan, Allah’a karşı gelmekten sakınan dindar biriydi. Doğruluk üzere, edepli bir adamdı. Hizmetçileri de dâhil herkes onu sürekli dizleri üzerine çömelmiş hâlde görürdü. Asla uzanmazdı. İlerleyen yaşına rağmen dizleri üzerine çömelmiş vaziyette uyumaktan vazgeçmedi. Hizmetçileri dahi olsa hiç kimseye emir vermemek onun alışkanlığıydı. Bazen maşrapayı alır, boş olduğunu görünce, emir vermekten sakındığı için hizmetçisine bile ‘bunu doldur.’ diyemez, “Bunu yapan su için yapmıştır.” derdi.

Merhum uzun boylu, uzun sakallı ve güzel görünümlüydü. İlim, ibadet, şeref ve asalet ışığı, güzel yüzünü aydınlatırdı. Hoş sohbeti ve güzel latifeleri vardı. Alçak gönüllü ve samimiydi. Küçükleri yüceltir, büyüklere hürmet ederdi. Çokça sadaka verirdi. Akşam ile yatsı arasında camiye gelir, beş vakit namazı da cemaatle kılardı. Sözüün özü, onu anlatmakta kelimeler âciz kalır.

Çok güzel bir el yazısı vardı; kendi el yazısıyla mülkiyeti için, büyüklü küçüklü mütedavil kitaplardan çoğaltmıştı. Ömrünün sonlarına doğru bir süre görme yetisini kaybetti. Tedavi olduktan sonra tek gözü tekrar açıldı. Ömrünün sonuna kadar da bu tek gözüyle yetindi. Ölümüne sebep olan hastalığa yakalandığında yanına gitmişim. Ölüme çok yakındı. Gözünü araladı ve “Allah cömert ve bolca verendir. Onun anlatmaya güç yetirilemeyecek cömertliğine çokça şahit oldum.” dedi ve tekrar kendisiyle meşgul olmaya devam etti. Onun için dua ettim ve ayrıldım. O gece de vefat etti. Ebû Eyyûb el-Ensârî Camii’nin yanına defnedildi.

وكان رحمه الله تعالى مجرداً لم يتأهل مدّة عمره، وقصد والده [١٠١٦] أن يزوجه بالتماس بعض من توابعه، فوجدوا له بنتاً من بنات الصلحاء، فأبرم والده عليه لنكاحها فأجاب لذلك رعاية لخاطر والده، ثم إن والده رجع عن هذا الإبرام، فسأل عن ذلك فقال: رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم في المنام، فقال لي أعطاك الله تعالى ولداً مثل السيد إبراهيم، أما رضيت بهذا، وطلبت له ولداً؟

وكان رحمه الله تعالى منقطعاً عن الناس مشغلاً بالعلم والعبادة، وكان زاهداً ورعاً، يستوي عنده الذهب والمدر، وكان ذا عفة وصلاح وديانة وتقوى، وكان حسن السميت صاحب الأدب، ولم يره أحد حتى غلّمانه إلا جاثياً على ركبته، ولم يضطجع أبداً. وكان ينام جالساً مع كبر سنه. ومن عادته أنه لم يأمر أحداً حتى ممالكه بشيء أصلاً، وربما يأخذ الكوز ويجده فارغاً ولا يقول لخادمه امأله حذراً من الأمر، وكان يقول: ما صنعه من صنعه إلا للماء.

وكان رحمه الله تعالى طويل القامة كبير اللحية حسن الشيبة، يتلألاً أنوار العلم والعبادة والشرف والسيادة في وجهه الكريم، وكان طيب المحاوره حسن النادرة، متواضعاً متخشعاً، يبجل الصغير كما يوقر الكبير، وكان كثير الصدقات. وكان يجيء في المسجد بين العشاءين، ويصلي الأوقات الخمسة بالجماعة، وبالجملة العجز عن مدحه مدحه.

وكان يكتب الخط المليح جداً، وكان عنده الكتب المتداولة، كلها صغارها وكبارها بخطه الشريف. وقد عمي في آخر عمره مدّة، ثم عولج ففتح إحدى عينيه، واكتفى بذلك إلى آخر عمره، وقد ذهبت إليه في مرض موته وهو قريب من الاحتضار، ففتح عينيه وقال: إن الله تعالى كريم لطيف، لقد شاهدت من كرمه ولطفه ما يعجز عنه الوصف. ثم اشتغل بنفسه، ودعوت له وذهبت، ومات في تلك الليلة، ودُفِنَ عند جامع أبي أيوب الأنصاري رضي الله عنه.

Talebelerinden biri arkasından ileri geri konuşuyordu. Bu kişi gerçekten kötü huylu biriydi. Birkaç sefer Hoca'ya söyledilerse de aldırış etmedi. Bir keresinde aynı husus söylendiğinde, “Şu an dili dönüyor mu acep?” diye sordu. Oysa o gece bu kötü huylu adamın dili tutulmuştu. Ölünceye kadar da açılmadı.

Alâeddin Ali el-Amâsî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Alâeddin Ali el-Amâsî Efendi'dir.

Merhum, Amasya diyarından Çorum denen bir kasabadandır. Amasya emîrliği sırasında şehzâde Sultan Bayezid Han'ın imamlığını yaptı. Daha sonra Bayezid onu babası Sultan Mehmed Han'a övgüyle anlatınca, uzun bir süre bekledikten sonra Fatih onu Amasya nahiyelerinden Gümüş Medrese'ye görevlendirdi. Sultan Bayezid Han tahta geçince Ankara kadılığı görevini verdi. Bunun yanında da aynı şehirdeki Ak Medrese'yi ona verdi. Ardından Bursa kadılığı görevini verdi ve özel elçisi olarak onu Mısır Sultanı'na gönderdi. O sırada Mısır Sultanı Sultan Kayıtbay'dı. Bu vesileyle Alâeddin Efendi ikisinin arasını düzeltmiş oldu.

Sultan Bayezid Han İstanbul'a döndükten sonra Anadolu vilâyeti kazaskerliği görevini ona verdi. 907/1501 senesinde, bu görevden alarak günlük yüz dirhem maaş bağladı. Daha sonra aralarını düzeltmek üzere oğlu Korkut'a elçi olarak gönderdi. İstanbul'a döndüğünde ise iki gözü birden kör olmuştu. Rivayete göre, özellikle vurgulamasına rağmen söylediklerini tam olarak babasına aktarmadığı düşüncesiyle Sultan Korkut onun kör olması için dua etmişti.

Merhum, 927/1520 senesinde vefat etti. Akıcı bir konuşması ve samimiyeti vardı. Hayır yapmayı seven, iyilik yolunda da çok istekli biriydi. Allah ruhunu şâd, cennetteki makamını da yüce eylesin.

Bedreddin Mahmud [Kadı Mahmud]

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Şeyh Bedreddin Mahmud bin Muhammed Efendi'dir.

وكان بعض من الطلبة في زمانه يطيل لسانه عليه في غيبته، وكان ذلك البعض خبيث النفس جدا، فأخبر هو بذلك مرارًا وسكت، [١٠٢] وذكر عنده ذلك يومًا فقال: هل يتحرّك لسانه الآن؟ فاعتقل لسان ذلك البعض في تلك اللّيلة، ولم ينحل إلى أن مات.

المولى علاء الدين علي الآماسي - ومنهم العالم العامل المولى علاء الدين علي الآماسي.

كان رحمه الله تعالى من نواحي اماسيه من قصبه يقال لها چورم. وكان إمامًا للسلطان بايزيد خان وقت كونه أميراً على اماسيه. ثم شفع له عند والده السلطان محمد خان فأعطاه مدرسة كومش في نواحي اماسيه بعد توقف كثير. ولما جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة أعطاه قضاء آنقره، وضم إليه المدرسة البيضاء بالمدينة المزبورة. ثم أعطاه قضاء بروسه، ثم أرسله رسولا من جهته إلى سلطان مصر، وهو السلطان قيتباي، وأصلح بينهما.

ثم جاء إلى قسطنطينية فأعطاه السلطان بايزيد خان قضاء العسكر بولاية أناتولي، وعزله عنه في سنة سبع وتسعمائة، وعين له كل يوم مائة درهم. ثم أرسله إلى ابنه السلطان قورقود ليصلح بينهما، ولما جاء إلى قسطنطينية عميت عيناه، قيل: وقد دعا عليه السلطان قورقود بالعمى لعدم نقله كلامه إلى أبيه على ما أوصاه.

توفي رحمه الله تعالى في سنة سبع وعشرين وتسعمائة، وكان رحمه الله تعالى طليق اللسان، جري الجنان محبًا للخيرات وراغبًا في المبرات، روّح الله روحه وزاد في الجنة فتوحه.

المولى بدر الدين محمود [قاضي محمود] - ومنهم العالم العامل المولى بدر الدين محمود ابن الشيخ محمد.

Sultan Bayezid Han'ın tahta oturmasının hemen ardından imamı oldu. Sultan Bayezid Han'ın hocası olan İbnü'l-Muarrif'in de öğrencisiydi. Daha sonra Bursa kadılığı görevine getirildi. Bu görevi on küsur yıl yürüttükten sonra Sultan Bayezid Han tarafından 911/1505 senesinde Anadolu kazaskerliği görevine getirildi. Bu görevden alındıktan sonra günlük yüz dirhem maaş bağlandı. Kısa bir süre sonra da vefat etti.

Merhum yüce gönüllü, güzel ahlaklı, âlimleri ve doğru insanları seven biriydi. *Muhammediyye*'ye nazîre olsun diye Türkçe şiirinin adını *Mahmûdiyye* koydu. Fakat onun şiiri *Muhammediyye*'deki şiirlerden daha düşük derecededir. Allah gani gani rahmet etsin.

Halîlî Efendi

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Halîlî diye bilinen Halil Efendi'dir.

Merhum bir medresede müderrisliğe başladıktan sonra Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Daha sonra Sultan Bayezid Han tarafından Edirne Medresesi müderrisliğine, bu görevin ardından da İstanbul kadılığı görevine getirildi. Bu görevden sonra Anadolu kazaskerliği görevine getirildi. Rumeli kazaskerliğine getirildikten sonra Sultan Selim Han'ın tahta geçişinin ilk günlerinde, bu görev sırasında vefat etti.

Merhum ince ruhlı, cömert, iyiliksever ve alçak gönüllü bir insandı. Lakin çoğu zaman dalgın olurdu. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Pîr Mehmed el-Cemâlî

Bu devrin âlimlerinden biri de Pîr Mehmed el-Cemâlî Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden ders aldıktan sonra Sofya, Filibe ve Galata gibi yerlerde kadılık yaptı. Daha sonra İstanbul'daki Sultan Mehmed Han İmareti vakıflarına mütevellî oldu. Sultan Bayezid Han devrinin sonları ve Sultan Selim Han devrinin başlarında Dîvân-ı Âlî'de defterdarlık görevine getirildi.

كان رحمه الله تعالى إمامًا للسلطان بايزيد خان بعد جلوسه على سرير السلطنة بتربية المولى ابن المعرف بمعلم السلطان بايزيد خان. ثم صار قاضيا بمدينة بروسه، وصار قاضيا بها مدة عشر سنين أو أكثر. ثم أعطاه السلطان بايزيد خان قضاء العسكر بولاية أناتولي في سنة إحدى عشرة وتسعمائة، ثم عزل عنه، وعين له كل يوم مائة درهم، ومات بعد زمان يسير.

كان رحمه الله تعالى كريم النفس حميد الأخلاق محبا للعلماء والصلحاء. وله نظم بالتركية سماه بالمحمودية نظيرة لكتاب المحمدية، إلا أنه نظم [١٠٢٠] نازل الدرجة، رحمه الله تعالى رحمة واسعة.

المولى خليلي - ومنهم العالم العامل المولى خليل المشتهر بالمولى خليلي.

كان رحمه الله تعالى مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم أعطاه السلطان بايزيد خان مدرسته بمدينة ادرنه، ثم أعطاه قضاء مدينة قسطنطينية، ثم أعطاه قضاء العسكر بولاية أناتولي، ثم أعطاه قضاء العسكر بولاية روم ايلي، ومات على تلك الحال في أوائل سلطنة السلطان سليم خان.

كان رحمه الله تعالى حليماً كريماً محبا للخير متواضعا متخشعا، إلا أنه كان يغلب عليه الغفلة في أكثر أحواله، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

المولى پير محمد الجمالي - ومنهم المولى العالم پير محمد الجمالي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره. ثم صار قاضيا ببعض البلاد مثل؛ صوفيا وقلبه وغلظه، ثم صار متولياً بأوقاف عمارة السلطان محمد خان بمدينة قسطنطينية. ثم صار حافظاً للدقتر بالديوان العالي في أواخر سلطنة السلطان بايزيد خان وصدرًا من سلطنة السلطان سليم خان.

Sultan Selim Han tarafından vezirlik görevine getirildi ve Pîrî Paşa lakabını aldı. Yüce sultanımızın tahta geçmesiyle birlikte vezîriâzamlık görevine getirildi. Daha sonra da bu görevden alınarak emeklilik yıllarını Dimetoka yakınlarında geçirdi. Emeklilikteki hayatını ibadet, iyilik, iffet ve dindarlıkla geçirdi.

Merhum akıl, beceri, isabetli öngörü, zekâ sahibi ve kimseye zarar vermeyen biriydi. Âlimleri ve iyi insanları severdi. Fakirleri gözetirdi. Devri güzel günlerdi. Sözüün özü, iyiliği zamanın iyiliği, bereketi de zamanın bereketi olmuştu.

940/1533 senesi civarında vefat etti ve Silivri kasabasında yaptırdığı camisinin yanında defnedildi. İstanbul'da kendisine ait başka bir cami ve medresesi vardır. Silivri'de bir başka medresesi ve yanında bir de hanı vardır. İstanbul'da tasavvuf ehli için yaptırdığı bir de zâviyesi vardır. Bunların dışındada da hayratı vardır. Allah hayırlarını kabul etsin ve gani gani rahmet etsin.

15 **Zeyrek Efendi**

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Zeyrek adıyla meşhur olan Rükneddin bin Mehmed Efendi'dir.

Henüz küçük yaştayken babası vefat etti. Sinan Paşa, Hocasâde ve Hatibzâde'den ders aldı. Sultan Mehmed Han Bursa'da Vâiziyye Medresesi denen medreseyi ona verdi. Orada ders veriyor, aynı zamanda da Bursa Sultâniye Medresesi müderrisi Derviş Mehmed bin Hızırşah'tan ders alıyordu. Bu medresede kendisine ait bir odası vardı, bazı vakitler orada kalırdı. Daha sonra Sultan Mehmed Han Kütahya'daki Germiyanzâde Medresesi'ni ona verdi. İnegöl Medresesi'nde müderris olduktan sonra sırasıyla; Bursa Sultan Bayezid Han Medresesi, İznik Medresesi, Bursa Sultâniye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Sultan Bayezid Han ise Amasya Medresesi'ni, bir süre sonra da buranın fetva görevini ona verdi. Daha sonra Bursa Sultâniye Medresesi'ne iade edildi. En sonunda da Bursa Murâdiye Medresesi'nde müderris oldu.

ثم استوزره السلطان سليم خان، ولقّب ببيريّ پاشا، وكان هو وزيراً أعظم عند جلوس سلطاننا الأعظم على سرير الخلافة، ثم عزل عن الوزارة، وتقاعد في موضع قريب من ديمه توقه، وختم عمره بعبادة وصلاح وعفة وديانة.

كان رحمه الله تعالى عاقلاً مهيباً صاحب حدس صائب، وذكاء فائق لا يقصد أحداً بسوء، وكان محباً للعلماء والصلحاء، وكان مراعيًا للفقراء، وكان زمانه تواريخ الأيام، وبالجملة كان حسنته حسنات الزمان، وبركته من بركات الأيام.

توفي رحمه الله تعالى في حدود الأربعين وتسعمائة، ودُفِنَ عند جامعته الذي بناه في قصبة سيلوري، وله جامع آخر ومدرسة في مدينة قسطنطينية، ومدرسة أخرى، ودار المسافرين في قصبة سيلوري، وزاوية للصوفية في مدينة قسطنطينية، وله غير ذلك من الخيرات، تقبلها الله تعالى منه، ورحمه رحمة واسعة.

المولى زيرك - ومنهم العالم الكامل المولى ركن الدين ابن المولى الفاضل محمد الشهير بزيرك.

مات والده رحمه الله تعالى وهو صغير، وقرأ على المولى سنان پاشا، وعلى المولى خواجه زاده، وعلى المولى خطيب زاده، وأعطاه السلطان محمد خان مدرسة مسماة بالواعظية بمدينة بروسه، وكان يدرس بها ويقرأ على المولى درويش محمد بن خضر شاه وهو مدرّس بسُلطانية بروسه، وكانت له حجرة في تلك المدرسة يسكن فيها في بعض الأوقات. ثم أعطاه السلطان محمد خان مدرسة ابن كرميان في بلدة كوتاهيه، ثم صار مدرّساً بمدرسة اينه كول، ثم صار مدرّساً بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّساً بمدرسة إزنيق، ثم صار مدرّساً بسُلطانية بروسه، ثم أعطاه السلطان بايزيد خان مدرسة باماسيه، وفُوض إليه أمر الفتوى هناك، ثم أعيد إلى سُلطانية بروسه، ثم صار مدرّساً بمرادية بروسه.

Edirne kadılığında sonra sırasıyla; İstanbul kadılığı, Anadolu kazas-
kerliği ve Rumeli kazaskerliği yaptı. Daha sonra Sultan Selim Han onu
özel elçisi olarak Sultan Kansu Gavri'ye gönderdi. Elçilikten döndükten
sonra bir süre eski görevine devam etti. 924/1518 senesinde bu görevinden
5 azledildi ve günlük yüz dirhem maaş bağlandı. Bu maaşına otuz dirhem
daha ilâve edildi. 939/1532 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, cennette
nimetlerini bol etsin.

Bağdat Kadısı

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de din ve milletin
10 dayanağı, Bağdat Kadısı diye bilinen Yûsuf Efendi'dir.

Merhum, Acem diyarından Şîrâz şehrendendir. Bir süre Bağdat kadılığı
da yaptı. Erdebiloğulları fitnesi olduğunda Mardin'e giderek bir süre orada
yerleşti. Oradan da Anadolu'ya gitti. Sultan Bayezid Han, Bursa Sultâniye
Medresesi'ni ona verdikten sonra Semân medreselerinin birinde görevlen-
15 dirdi. Sultan Selim Han'ın saltanatının ilk yıllarında da vefat etti. Allah onu
cennetlerine koysun, lutuf ve keremiyle şereflendirsin.

Merhum şerefli, ilim sahibi, şeriata bağlı, heybet ve vakar sahibi biriy-
di. *et-Tecrîd* adlı esere açıklayıcı, güzel bir şerh yazdı. İmam Ali'nin (*kv*)
Nehcü'l-Belâga adlı eserini de şerh etti. Tefsir mukaddimelerini toplayan bir
20 eseri vardır. Bunların dışında, hâşiye ve risâleleri de vardır. Ancak bu eserler
çocuklarının henüz küçük olmaları sebebiyle ölümünden sonra kayboldu.
Allah yattığı yeri pak ve mekânını serin eylesin.

İdris-i Bitlisî

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de İdris bin Hüsâ-
25 meddin el-Bitlisî Efendi'dir.

Acem emîrlerinin dîvânında nişancı olarak görev yaparken Erdebil-
loğulları fitnesinin çıkması üzerine Rum diyarına göçtü. Sultan Bayezid
Han son derece cömert davranarak kendisine aylık ve yıllık maaş bağladı.

ثم صار قاضيا بمدينة أدرنة، ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أنطولي، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية روم ايلي، ثم أرسله السلطان سليم خان إلى السلطان غوريّ رسولا من قبله إليه، ثم عاد إلى منصبه ودام على ذلك مدة، ثم عزل عنها في سنة أربع وعشرين وتسعمائة، وعين له كل يوم مائة درهم، ثم زادوا عليها ثلاثين درهما، ومات في سنة تسع وثلاثين [١٠٣١] وتسعمائة، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَأَوْفَرَ فِتْوَحَهُ.

المولى قاضي بغداد - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى قوام الملة والدين يوسف المشتهر بقاضي بغداد.

كان رحمه الله تعالى من بلاد العجم من مدينة شيراز، وكان قاضيا ببغداد مدة. فلما حدثت فتنة ابن أردبيل ارتحل إلى ماردين وسكن هناك مدة، ثم ارتحل إلى بلاد الروم، وأعطاه السلطان بايزيد خان سلطانية بروسه، ثم أعطاه إحدى المدارس الثمان، ثم ارتحل إلى جوار الرحمن في أوائل سلطنة السلطان سليم خان، أدخله الله تعالى دار الجنان وشرفه بالكرامة والرضوان.

كان رحمه الله تعالى شريفا عالما صالحا متشرعا ذا هيبة ووقار. صنّف شرحا جامعا للفوائد للتجريد، وشرح نهج البلاغة للإمام الهمام علي بن أبي طالب كرم الله وجهه، وصنّف كتابا جامعا لمقدمات التفسير. وله رسائل وحواش غير ذلك إلا أنها ضاعت بعد وفاته لصغر أولاده، طيّب الله تعالى مهجعه وبرّد مضجعه.

المولى إدريس البدليسي - ومنهم العالم الفاضل المولى إدريس ابن حسام الدين البدليسي.

كان رحمه الله تعالى موقعا لديوان أمراء العجم، ولما حدثت فتنة ابن أردبيل ارتحل إلى بلاد الروم، فأكرمه السلطان بايزيد خان غاية الإكرام، وعين له مشاهرة ومساهرة.

Sultan'ın himayesinde huzurlu bir hayat sürdü. Sultan ondan Farsça bir Osmanoğulları tarihi yazmasını istedi. O da bu isteği yerine getirerek bir eser telif etti. Eskilerin yazdıklarını geride bırakması yönüyle eşsiz ve benzersiz biri olup sonrakilerden de ona yetişen olmamıştır. Sayılamayacak kadar Arapça ve Farsça kasideleri yanında, muhtelif konularda sayısız ilginç risâleleri de vardır.

Sonuç olarak merhum, zamanının az bulunan nâdir şahsiyetlerindedir. Yüce sultanımız Sultan Süleyman Han devrinin başlarında Allah'ın rahmetine kavuştu. Allah sultanımızın egemenliğini dâim, ömrünü ebedî kılsın.

10 **Yâkub bin Seyyidî Ali Efendi**

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Yâkub bin Seyyidî Ali Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Bursa Hamza Bey Medresesi'nde müderris oldu. Ardından sırasıyla; Aydın'daki İbn Melek Medresesi, Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi, Bursa Sultâniye Medresesi, yine Bursa Sultan Murad Han Medresesi ve Edirne'deki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderrislikler yaptı. Edirne kadılığı görevine getirildikten bir süre sonra da tekrar eski medresesindeki müderrislik görevine iade edildi. Bu görevin ardından Semân medreselerinin birinde müderrislik görevine getirilerek günlük seksen dirhem maaş bağlandı. Bu görevinden de alındıktan sonra emekli maaşı olarak günlük yüz dirhem bağlandı. 930/1524 veya 931/1525 senesinde hacdan dönerken vefat etti.

Merhum *Şir'atü'l-İslâm* adlı esere açıklayıcı ve çok öğretici bir şerh yazdı. Sultan Bayezid Han, yaptığı bu şerhe olan muhabbeti sebebiyle ona "Şir'at Şârihi" lakabını takmıştı. Nahiv konusundaki *Dibâcetü'l-Misbâh* adlı eserin şerhine de hâşiye yazdı. Bu hâşiye, öğrencilerin arasında oldukça yaygındır. Şeyh Sa'dî eş-Şirâzi'ye ait olan *Gülîstân* adlı esere de Farsça bir şerh yazdı. Öğrencilerin Farsçayı kolay öğrenmelerini sağlamak için bu şerhi bir de Arapça yazmıştır. Allah ruhunu şâd, yattığı yeri aydınlık etsin.

وعاش في كنف حمايته عيشة راضية، وأمره أن ينشيء تواريخ آل عثمان بالفارسية، فصنعها وصنّفها، وكانت عديم النظر فاقدة القرين، بحيث فاق إنشاء الأقدمين، ولم يبلغ شأوه أحد من المتأخرين. وله قصائد بالعربية والفارسية بحيث يفوت الحصر، وله رسائل عجيبة في مطالب متفرقة لا يمكن تعدادها.

وبالجملة كان رحمه الله تعالى من نوادير الدهر، ومفردات العصر. انتقل إلى رحمة الله تعالى في أوائل سلطنة سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان، خلد الله ملكه وأبد عمره.

المولى يعقوب بن سيدي علي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى يعقوب بن سيدي علي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا بمدرسة حمزة بك بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة ابن الملك [١٠٣٠] بولاية آيدين، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بسُلطانية بروسه، ثم صار بمدرسة السلطان مراد خان بالمدينة المذكورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة ادرنه. ثم صار قاضيا بها، ثم أعيد إلى المدرسة المذكورة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم ثمانون درهما، ثم عزل وعين له كل يوم مائة درهم بطريق التقاعد، ومات في سنة ثلاثين أو إحدى وثلاثين وتسعمائة راجعا من سفر الحج.

صنّف رحمه الله تعالى شرحا لطيفا جامعا للفوائد الشريفة لكتاب شرعة الإسلام، وكان السلطان بايزيد خان لقبه بشارح الشرعة لميله إلى الشرح المذكور، وكتب حواش على شرح ديباجة المصباح في النحو، وهي متداولة بين طلبة العلم. وله أيضا شرح لكتاب كلستان للشيخ سعدي الشيرازي، والكتاب المذكور بالفارسية، وقد كتب الشرح المذكور بالعربية ليسهل معرفة اللسان الفارسي على الطلبة. رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

Leys Çelebi

Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Leys Çelebi diye meşhur olan Nüreddin Hamza Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden ders aldıktan sonra Hocasâde'nin hizmetine girdi. Birtakım görevlerde bulundu. Sultan Mehmed Han devrinde birkaç kez Dîvân-ı Âlî'de Beytûlmâl defterdarlığı görevine getirildi. Daha sonra Bursa Sultan Murad Han Medresesi'nde müderris oldu. Sultan Bayezid devrinde yine Dîvân-ı Âlî'de Beytûlmâl defterdarlığı görevine getirildi. Bu görevden alındıktan sonra Bursa'ya yerleşti ve orada bir zâviye yaptırdı. 912/1506 veya 913/1507 senesinde vefat etti ve yaptırdığı bu zâviyeye defnedildi. Allah rahmet eylesin.

Şücâüddin İlyas [Süpürge Şücâ']

Bu devrin âlimlerinden biri de Şücâüddin İlyas Efendi'dir.

Merhum, Kastamonu nahiyelerinden birindedir. Devrinin âlimlerinden ders aldıktan sonra Hocasâde'nin hizmetine girerek muîdi oldu. Daha sonra medreselerin birinde müderris oldu. Bu görevden sonra sırasıyla; İznik Medresesi, Edirne Çifte Medrese ve Semân medreselerinde müderrislik yaptı. Yaşının ilerlemesi sebebiyle emekli edildi ve günlük altmış dirhem maaş bağlandı. Doksan yaşını aştığı söylenir. Merhum, 923/1517 senesinde vefat etti.

Olgun, aklıselim sahibi, alçak gönüllü, ibadetine düşkün, kendisiyle meşgul olan ve güzel ahlâk örneklerini üzerinde toplayan bir zâttı. Allah ruhunu şâd, makamını yüce eylesin. Sinâneddin Yûsuf adında bir oğlu vardı. O da üstünlükleriyle meşhur olmuştur. Ancak çok genç yaşta vefat etmişti.

المولى ليس چلبی - ومنهم العالم الكامل المولى نور الدين حمزة المشتهر بليس چلبی.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى خواجه زاده، ثم تولى ببعض المناصب، ثم صار حافظاً لدفتر بيت المال بالديوان العالي مراراً في زمن السلطان محمد خان، ثم صار مدرّساً بمدرسة السلطان مراد خان بمدينة بروسه، ثم صار حافظاً لدفتر بيت المال بالديوان العالي في زمن السلطان بايزيد خان، ثم عزل عن ذلك وصار متوطناً بمدينة بروسه. وقد بنى زاوية بها مسكناً للصالحاء، ومات في سنة اثنتي عشرة أو ثلاث عشرة وتسعمائة، ودُفِنَ في الزاوية التي بناها، رحمه الله تعالى.

المولى شجاع الدين إلياس [سپرکه شجاع] - ومنهم العالم العامل المولى شجاع الدين إلياس.

كان رحمه الله تعالى من نواحي قسطنطيني، وقرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل خواجه زاده حتى صار معيداً لدرسه، ثم صار مدرّساً ببعض المدارس، ثم صار مدرّساً بمدرسة إزنيق، [١٠٤^أ] ثم صار مدرّساً بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّساً بإحدى المدارس الثمان، ثم عُيِّنَ له كل يوم ستون درهما بطريق التقاعد لكبر سنه إذ قد يقال إنه جاوز التسعين، مات في سنة ثلاث وعشرين وتسعمائة.

وكان كريم النفس ميمون النقية متخضعا متخشعا مشغلا بنفسه، منجماً عن الخلائق، رُوِّحَ الله روحه وأوفر فتوحه. وخلف ولدا اسمه سنان الدين يوسف، وكان رجلاً مشهوراً بالفضل إلا أنه مات في شبابه رحمه الله تعالى.^٢

١ أ، ن، ط: -ال.

٢ ط: ١٥٣.

Şücâ' İlyas er-Rûmî

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Şücâüddin İlyas er-Rûmî Efendi'dir.

Merhum, Edirne yakınlarında Dimetoka denen kasabadandır. Devrinin
5 âlimlerinden dersler aldıktan sonra Ali et-Tûsî'nin muâdliği sırasında Eş-
refzâde Mehmed Efendi'den de ders aldı. Ali et-Tûsî'nin ince açıklamalarını
tercih ediyor, Ali et-Tûsî Efendi de onun geniş bilgisini seviyordu. Daha
sonra bir müderristen daha ders aldı ve nihayet Sinan Paşa'nın hizmetine
girdi.

10 Dimetoka Medresesi'nde müderris olduktan sonra Filibe Medresesi'nde
görev yaptı. Bu görevden sonra sırasıyla; Edirne'deki Halebiyye Medrese-
si, yine Edirne'deki Çifte Medrese ve Semân medreselerinde müderrislik
yaptı. Ardından Edirne kadılığı görevine getirildi. Bu görevden sonra da
Bursa kadılığı yaptı. Kadılıktan sonra Edirne Çifte Medreselerden Atik Med-
15 rese'de müderrislik yaptı. Günlük olarak da seksen dirhem maaş bağlandı.
Semân medreselerinin birinde müderrislik görevine getirilerek günlük
yüz dirhem maaş bağlandı. Ardından Edirne'deki Sultan Bayezid Han
Medresesi'nde müderrislik görevine getirildi ve günlük yüz dirhem maaş
bağlandı. Kulaklarında başlayan ağır işitme nedeniyle bu görevinden alındı
20 ve emekli maaşı olarak günlük yüz dirhem bağlandı. Doksan yaşını geçmiş
olarak 929/1522 senesinde vefat etti.

Merhum erdemli, iyiliksever, ibadete düşkün ve dünya malından uzak
duran bir âlimdi. Az bir rızıkla yetinirdi. Vaktini ilim ve ibadetle geçirir-
di. Kendisini Allah'a adamıştı, tasavvuf şeyhlerine çok büyük muhabbet
25 duyardı.

İki çocuğu vardı. Büyüğünün adı Ebû Hâmid, küçüğününki ise
Lutfullah'tır. İkisi de ilimdeki dereceleri ile meşhurdur. Lakin ikisi de genç
yaşta vefat etti. Allah ruhlarını şâd etsin.

المولى شجاع إلياس الرومي - ومنهم العالم العامل والفاضل والكامل شجاع الدين إلياس الرومي.

كان رحمه الله تعالى من قصبة مسماة بديمه توفه بقرب من مدينة ادرنه. قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وقرأ على المولى محمد بن الأشرف حين كونه معيدا للمولى علي الطوسي، وكان يفضل في حل الدقائق على المولى الطوسي، ويفضل المولى الطوسي عليه في كثرة المعلومات. ثم قرأ على بعض المدرسين، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل سنان پاشا.

ثم صار مدرّسا بمدرسة ديمه توفه، ثم صار مدرّسا بمدرسة فلبه، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الحلبية بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمدينة ادرنه، ثم صار قاضيا بمدينة بروسه. ثم صار مدرّسا بالمدرسة العتيقة من المدرستين المتجاورتين بادرنه، وعين له كل يوم ثمانون درهما، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان ثانياً، وعين له كل يوم مائة درهم، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة ادرنه، وعين له كل يوم مائة درهم أيضا. ثم عزل عنها لثقل في أذنه، وعين له كل يوم مائة درهم أيضا بطريق التقاعد. ثم مات في سنة تسع وعشرين وتسعمائة، وقد جاوز التسعين من العمر. [١٠٤ب]

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا صالحا عابدا زاهدا، راضيا من العيش بالقليل، وكان يصرف أوقاته في العلم والعبادة، وكان منقطعاً إلى الله تعالى، ومحبا للمشايخ الصوفية.

٢٠ وخلف ولدين، اسم الأكبر منهما أبو حامد، واسم الأصغر لطف الله، وكان كلاهما مشهورين بالفضل إلا أنهما ماتا في سنّ الشباب، روّح الله أرواحهم.

Merhum Seyyid Şerîf'in *Şerhu't-Tecrîd*, *Şerhu'l-Metâli'*, *Şerhuş-Şemsiyye* ve *Şerhu'l-Adud* adlı eserlerinin hâşiyelerine hâşiyeler yazdı.

Aklî ilimlerle daha çok ilgilenirdi. Aklî ilimlerde yaptığı açıklamaları diğer ilim dallarında yapamamıştır. Seyyid Şerîf'i Allâme Sâdeddin Teftâzânî'ye üstün tutardı. Bir gün Teftâzânî hakkında, "O, bir denizdir. Lakin bulanıktır." dedi. Hocazâde'den de övgüyle söz eder ve "Annemin gönlü hoş olsun diye ondan ders alamadım. Zira annem Anadolu'ya gitmeme razı olmamıştı." derdi. Merhum babamla ziyaretine gittiğimizde, babama sarılıp öperek kendi yerini verdi ve kendisi de önüne oturdu. Sonra beni de yanına oturttu ve "Bu sizinle son sohbetimdir. Ölümüm yakınlardı." diyerek ağlamaya başladı. Dediği gibi de oldu. Allah makamını temiz, kabrini aydınlık etsin.

İbnü'l-Üstâz Tâceddin [Ustaoglu]

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de İbnü'l-Üstâz diye meşhur olan Tâceddin İbrâhim Efendi'dir.

Babası deri tabaklama ustasıydı. Anadolu'da deriyi lacivert renge boyayan ilk kişiydi. Takvâ sahibi, haram ve helâle dikkat eden ve helâl kazanmaya çalışan biriydi. Oğlunun ilim tahsil etmesini çok arzu etmişti.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Sinan Paşa'nın hizmetine girdi. Daha sonra Ankara'da bulunan Ak Medrese'de müderris oldu ve günlük yirmi dirhem maaş bağlandı. Ardından da Sultan Abdullah'ın özel hocası oldu. Hocası Sinan Paşa'nın başına mâlûm olay gelip onun da adı bu olayda zikredilince, Sultan hocalığı görevinden alınarak Çubuk denen yerde kadılık vazifesi verildi. Günlük olarak da on beş dirhem maaş bağlandı. Sultan Bayezid Han tahta geçince, Amasya'daki Hüseyiniye Medresesi müderrisliği görevini ona verdi ve günlük olarak otuz dirhem maaş bağladı. Bu görevi sırasında da vefat etti.

وصنّف رحمه الله تعالى حواش على حاشية شرح التجريد للسيد الشريف، وحواشي على حاشية شرح المطالع للسيد الشريف أيضا، وحواشي على حاشية شرح الشمسية للسيد الشريف أيضا، وحواشي على حاشية شرح العضد للسيد الشريف أيضا.

5 وكان أكثر اشتغاله بالعلوم العقلية، ولم يتدرب في غيرها كتدربه فيها، وكان يفضل السيد الشريف على العلامة سعد الدين التفتازاني، قال يوماً في حق التفتازاني: إنه بحر لكنه مكدر. وأثنى على الفاضل خواجه زاده ثناء كثيرا، وقال: لكنني ما قرأت عليه رعاية لرضاء والدتي، لأنها ما كانت ترضى أن أسافر إلى ولاية أناتولي. وذهبت مع المولى الوالد إلى زيارته فعانق والدي وقبله وأجلسه مكانه، وجلس هو قدامه، وأجلسني معه وبكى، وقال: إن هذه آخر الصحبة معكم، وقد قرب موتي. وكان كما قال، طيب الله تعالى مضجعه ونور مهجعه.

المولى ابن الأستاذ تاج الدين - ومنهم المولى العالم الفاضل تاج الدين إبراهيم الشهير بابن الأستاذ.

15 كان أبوه ماهرا في صنعة الدباغة، وهو أول من صبغ الجلود اللازوردية ببلاد الروم، وكان تقيا ورعا مكتسبا بالحلال، ورغب ابنه في تحصيل العلم.

فقرا على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل سنان پاشا، ثم صار مدرّسا بالمدرسة البيضاء بمدينة أنقرة، وعين له كل يوم عشرون درهما، ثم صار معلما للسلطان عبد الله. ولما جرى على أستاذه المولى سنان پاشا ما جرى من محادثة، مرّ ذكرها عزلوه عن منصب التعليم، ونصبوه قاضيا بموضع يقال له چبق، وعينوا له كل يوم خمسة عشر درهما. ولما جلس السلطان بايزيد خان على سرير السلطنة جعله مدرّسا بالمدرسة الحسينية ببلدة اماسيه، وعين له كل يوم ثلاثين درهما، ومات رحمه الله تعالى مدرّسا بها.

Merhum iffet sahibi, doğru bir adamdı. Kendisiyle meşgul olur, zamane insanlarından uzak dururdu. Keskin ve kıvrak bir zekâsı, tam bir üstünlüğü vardı. Bu üstünlükte akranlarını geride bırakmıştı. O devirde yaygın olan bütün ilim dallarında bilgisi vardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

5 Alâeddin Ali isminde bir oğlu vardı. O da devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hüsâm Çelebi'nin hizmetine girdi. Ardından da babamın hizmetine girdi ve onun muîdi oldu. Taşköprü Medresesi'nde müderris olduktan sonra muhtelif yerlerde kadılık görevi yaptı.

10 Merhum âlim, ilmiyle amel eden, doğru, dindar ve her dâim hakkı söyleyen bir kimseydi. Hakkı söyleme konusunda kimsenin kınamasından çekinmezdi. Bir süre sonra kadılık görevini tamamen terk etti ve yüce sultanımız Sultan Süleyman Han kendisine emekli maaşı olarak günlük yirmi dirhem bağladı. Ardından hacca niyetlendi. Haccını tamamladıktan sonra Peygamber şehri Medine'ye vardığında hastalandı. 965/1557 senesinde vefat etti ve 15 Bakî mezarlığında defnedildi. Allah ruhunu şâd, mezarını aydınlık etsin.

İbnü'l-Mu'îd

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Mu'îdzâde diye bilinen hocaefendidir.

20 Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birine müderris oldu. Üsküp'teki bu müderrislik görevi sırasında da vefat etti. Âlim, ilmiyle amel eden, üstünlükleri olan, ilimle fazlaca meşgul ve ilim dallarında mahir olan bir zâttı. Hatibzâde'nin Seyyid Şerîf'in *Şerhu't-Tecrîd* adlı eserine yaptığı hâşiyesine telhisi vardır. Bundan başka risâleleri de vardır.

İbnü'l-İbrî [İbrîzâde]

25 İbrîzâde diye bilinen hocaefendi de bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biridir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hatibzâde'nin hizmetine girdi. Sonra da medreselerden birinde müderris oldu. Amasya'daki Hüseyniye Medresesi'nde müderrislik yaparken vefat etti.

كان رحمه الله تعالى ذا عفة وصلاح، مشغلا بنفسه، معرضاً عن أبناء زمانه. وكان ذا فطنة وذكاء، وفضيلة تامة، فاق في الفضيلة أقرانه، وكانت له مشاركة في العلوم المتداولة، رَوَّحَ اللهُ روحه ونورَ ضريحه.

وخلف ولدا، اسمه علاء الدين علي. قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى حسام چلبی، ثم وصل إلى خدمة المولى الوالد، وصار معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة طاشكبري، ثم صار قاضيا بعدة من البلاد.

وكان رحمه الله تعالى عالما عاملا صالحا دينا قوالا بالحق، لا يخاف في الله لومة لائم. ثم ترك منصب القضاء بالكلية، وعين سلطنتنا الأعظم السلطان سليمان خان، سلم الله، له كل يوم عشرين درهما بطريق التقاعد، ثم توجه إلى الحجّ، فلما وصل بعد إتمام أمر الحجّ إلى مدينة الرسول عليه السلام مرض، ومات في سنة خمس وستين وتسعمائة، ودُفِنَ في البقيع، رَوَّحَ اللهُ روحهما ونورَ ضريحهما^١.

المولى ابن المعيد - ومنهم العالم الفاضل الكامل^٢ المولى الشهير بابن المعيد.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ومات في بلدة أسكوب وهو مدرّس بها. كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا مشغلا بالعلم غاية الاشتغال، ومتفنا في العلم، وله تلخيص لحواشي خطيب زاده على حاشية شرح التجريد للسيد الشريف، وله رسائل غير ذلك.

المولى ابن عبري [عبري زاده] - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى المشتهر بابن العبري.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى خطيب زاده، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ومات مدرّسا بحسينية اماسيه.

١ ن، ط - وخلف ولدا ... ونورَ ضريحه.

٢ ن: -الكامل.

Medresenin odalarından birinde kalıyor, gece gündüz ilimle uğraşıyordu. Oldukça iyi bir müderris ve güzel eserleri olan bir müellifti. Vakitsiz ölümü sebebiyle bu eserlerinin hepsi müsvedde olarak kaldı. Bir ara İstanbul'a gelmiş ancak tekrar Amasya'ya dönmüştü. Bu dönüş sırasında damdan düşerek vefat etti. Damda tefsir okurken akşam namazının vakti gelmişti. İnme-
 5 isterken sırt üstü yere düşmüş, kitap da göğsünün üzerinde açık kalmıştı. Kitaba baktıklarında, okuduğu yerin Yâsîn sûresinin tefsiri olduğunu gör-
 düler. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Eyyühüm Ahmed el-Yegânî

10 Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Eyyühüm diye lakap takılan Şemseddin Ahmed el-Yegânî Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra çeşitli yerlerde kadılık yaptı. Amasya kadılığı görevine geldikten sonra Sultan Bayezid Han, Bursa kadılığını ona verdi. Bu görevden alındıktan sonra Amasya kadılığına
 15 iade edildi. Ancak Sultan Selim Han tahta oturunca onu bu görevden aldı ve Gelibolu kadılığı görevine getirdi. Bir süre sonra kadılık yapmayı bıraktı ve emekli maaşı olarak kendisine günlük elli dirhem bağlandı. Bu hâl üzere-
 yken de vefat etti.

Merhum açık gönüllü, hoş sohbet ve çok büyük meziyetler sahibiydi. Saçı sakalı bembeyazdı. Heybetli bir adam olsa da ilmi zayıftı. İyilik yap-
 20 mayı severdi. Zira bir cami ve medrese yaptırmıştır. Ayaklarının felç olması sebebiyle ölünceye kadar oturduğu yerden kalkamadı. Allah rahmet eylesin.

Halebizâde Abdurrahman

25 Abdurrahman bin Muhammed bin Ömer el-Halebî Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biridir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Sinan Paşa'nın hizmetine girdi. Yaşdaşları arasında ilimdeki üstünlüğü ve zekâsıyla öne çık-
 30 tı. Sultan Mehmed Han ile arkadaşlık ederek onun nezdinde itibar gördü ve parmakla işaret edilir hâle geldi. Ancak huzurunda edebe sığmayan bir davranış göstermesi yüzünden Sultan, "Hocamın oğlu olmasaydı çoktan öldürmüştüm." diyerek onu yanından uzaklaştırdı. Bu yüzden kadılık ma-
 kamına getirildi ve ömrünün sonuna kadar böyle devam etti.

كان يسكن في بعض حجرات المدرسة، ويشغل بالعلم [١٠٥] ليلاً ونهاراً، وكان مدرّساً مفيداً ومصنّفاً مجيداً، لكن بقيت تصنيفاته في المسوّدة لاختراجه بالمنية، وأتى بمدينة قسطنطينية، ثم ذهب إلى أماسيه، ومات في الطريق متردياً من سطح؛ وقد طالع التفسير على السطح وحن وقت المغرب فأراد النزول عنه فوقع على ظهره والكتاب مفتوح على صدره، فنظروا فيه فإذا موضع نظره تفسير سورة يس، رَوَّحَ اللهُ تَعَالَى رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرْيَحَهُ^١.

المولى أيّهم أحمد اليكاني - ومنهم العالم المولى شمس الدين أحمد اليكاني الملقّب بأيّهم.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار قاضياً بعدة بلاد، ثم صار قاضياً بمدينة أماسيه، ثم أعطاه السلطان بايزيد خان قضاء مدينة بروسه، ثم عزل عن ذلك، ثم أعيد إلى القضاء المزبور، ثم عزله السلطان سليم خان، وأعطاه قضاء كليولي، ثم ترك القضاء، وعين له كل يوم خمسون درهما بطريق التقاعد، ومات على تلك الحال. وكان رحمه الله تعالى جريّ الجنان، طليق اللسان، صاحب شيبية عظيمة، وكان رجلاً^٢ مهيباً إلا أنه كان ضعيف العلم، وكان محباً للخير؛ بنى جامعاً ومدرسة، وقد اختلّت^{١٥} رجله وصار مقعداً إلى أن مات، رحمه الله تعالى.

المولى عبد الرحمن ابن الحلبيّ - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى عبد الرحمن ابن محمد بن عمر الحلبيّ.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل سنان باشا، واشتهر بين أقرانه بالفضل والذكاء. صاحب مع السلطان محمد خان، ونال عنده القبول التام، وصار مشاراً إليه بين الأنام، ثم وقع منه سوء الأدب عند حضرته فأبعده من جنابه، وقال: لو لا أنه ابن استاذي لدمرته، ولهذا اختار منصب القضاء، ودام على ذلك إلى آخر عمره.

١ ط: - ونوّز ضريحه.

٢ ن، ط: - رجلاً.

Merhum açık gönüllü, hoş sohbet biri idi. Heyecanlı bir karakteri ve eleştirel bir zihni vardı. Hoş yaratılışlı, tatlı dilli ve yardım sever idi. Kadılığı süresince çalışkan bir kişiliğe ve memnun kalınan bir tarza sahipti. Kütahya'da kadılık görevi yaparken vefat etti. *Hâşiyetü Şerhi'l-Metâli'* adlı esere ta'likatı vardır. Aynı hâşiyenin "Hamd" bahsine yaptığı sağlam açıklamayla şöhret bulmuştur. Allah kabrini aydınlık etsin ve sevabını kat kat versin.

Abdülvehhâb bin Abdülkerim

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Abdülvehhâb bin Abdülkerim Efendi'dir.

İzârî, Lutfi et-Tokâdî, Hatibzâde ve Kestellî gibi devrinin önemli âlimlerinden dersler aldı. İstanbul'daki Kalenderhâne Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra çeşitli yerlerde kadılık görevinde bulundu. Daha sonra Sultan Selim Han devrinde Dîvân-ı Âlî'de defterdarlık görevine getirildi. Bu görevden sonra da çeşitli yerlerde kadılık makamında bulundu. Yüce sultanımız Sultan Süleyman Han devrinde vefat etti. Allah sultanımıza selâmet versin ve onu ebedî kılsın.

Merhumun yüce bir gönlü, akıcı bir konuşması, güzel hitabeti ve açıklama gücü, hoş sohbeti, dostlarına zahmet çıkarmayan bir karakteri vardı. Kadılık sırasında övgüye lâyık bir üslûbu ve herkesi memnun edecek bir yaşantısı vardı. Cesur ve heybetli olup zekâ ve öngörü sahibiydi. Aklî ve şer'î ilimleri bildiği gibi diğer ilimlerde de behresi vardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık eylesin.

Şeyh Sinan

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de ilmiyle âmil, üstünlük ve değer sahibi âlim Şeyh Sinan diye bilinen Yûsuf el-Hamîdî Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Kadızâde'nin muîdliğini yaptı. Hocasâde'nin hizmetine girdikten sonra medreselerden birinde müderrislik yaptı. Bursa'daki Ahmed Paşa bin Veliyyüddin Medresesi'nde müderrislik yaparken görevden alındı ve kendi memleketinde öldü.

كان رحمه الله تعالى جريّ الجنان طليق اللسان صاحب الطبع الوقاد والذهن النقاد، وكان لطيف الطبع لذيد الصحبة عالي الهمة، نشيط النفس محمود السيرة في القضاء. توفّي رحمه الله تعالى وهو قاضٍ ببلدة كوتاهية. وله تعليقات على حاشية شرح [٣١٠٥] المطالع، وكان مشتهرا بإتقان مباحث الحمد من الحاشية المذكورة، نور الله تعالى قبره وضاعف أجره. ٥

المولى عبد الوهاب ابن عبد الكريم - ومنهم المولى عبد الوهاب بن المولى الفاضل عبد الكريم.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم؛ المولى عذارى، والمولى لطفي التوقاتي، والمولى خطيب زاده، والمولى كستلى. ثم صار مدرّسا بالمدرسة قلندرية بمدينة قسطنطينية، ثم صار قاضيا بعدة من البلادن، ثم صار حافظاً الدفتر بالديوان العالي في أيام سلطنة السلطان سليم خان، ثم صار قاضيا ببعض البلاد. ثم توفّي رحمه الله تعالى في أوائل سلطنة سلطاننا الأعظم سلمه الله وأبقاه. ١٠

كان رحمه الله تعالى قويّ الجنان، طليق اللسان، صاحب نطق وبيان، لذيد الصحبة، حسن النادرة، طارحا للتكليف مع أصحابه. وكان محمود الطريقة، ومرضى السيرة في قضاؤه، وكان شجاعا مهيبا، وكان صاحب ذكاء وفطنة. وكان صاحب معرفة بالعلوم العقلية والشرعية، وكانت له مشاركة في سائر العلوم، روح الله روحه ونور ضريحه. ١٥

المولى شيخ سنان - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى يوسف الحميدي المشتهر بشيخ سنان.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار معيدا لدرس الفاضل قاضي زاده، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل خواجه زاده، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة أحمد پاشا ابن ولي الدين بمدينة بروسه، ثم عزل عن ذلك، ومات في وطنه. ٢٠

Aşırı derecede ilimle uğraşırđı. Çok zeki sayılmasa da arı ve vehimlerden uzak bir kişiliği vardı. Bursa'daki tekkelerden birinde, dünyalık işlerden uzak bir hâlde yaşardı. Çok az bir maişetle yaşamayı tercih ederdi. Ömrü boyunca hiç evlenmedi. Ara sıra rahmetli babamın yanına gelirdi. Babam da medreselerden birinde aynı hocalardan birlikte ders almış olmaları hasebiyle ona son derece yakınlık gösterirdi.

Seyyid Şerif'in *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserine talebelerce kabul görmüş bir hâşiyesi vardır. Allâme et-Teftâzânî'nin *Şerhu'l-Akâid* adlı eserine de hâşiyeye yazdığını işitmiştim. Ancak bu hâşiyeyi henüz göremedim. Merhum 911/1505 veya 912/1506 senesinde vefat etti.

Tâcîzâde Câfer [Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Câfer bin Tâcî Bey Efendi'dir.

Babası Sultan Bayezid Han'ın Amasya emîrliği sırasında onun işlerini çekip çevirirdi. Ancak o, babasının aksine ilimle uğraşmayı tercih etti. Hacı Hasanzâde, Kastallânî, Hatibzâde ve Hocazâde'den dersler aldı. Şöhreti her yere yayılınca Sultan Bayezid Han, İstanbul'da bulunan Vezir Mahmud Paşa Medresesi'nde müderrislik görevi verdi. Orada müderrislik yaptı ve ilim öğretti. Üstünlükleri öğrenciler arasında konuşulur oldu. Pek çok kıymetli isimler onun hizmetine tâlip oldular.

Daha sonra Sultan Bayezid Han onu Divân-ı Âlî'de tevkî görevlisi yaptı. Beyler gibi bir hayat sürdü; Sultan'ın himayesi sayesinde rahat, müreffeh, bolluk ve ihtişam içinde yaşadı. Ancak talihi yaver gitmedi ve evi yurdu talan edildi. Burada açıklaması uzun sürecek bir olay sebebiyle makamından alındı. Burası bu olayı anlatmanın yeri değildir. Emekli maaşı olarak günlük yüz dirhem bağlandıysa da kabul etmedi.

كان رحمه الله تعالى مشتغلاً بالعلم أشدَّ الاشتغال، ولم يكن ذكياً، ولكن كان طبعه منقّحاً، خالصاً من الأوهام. وكان يسكن ببعض الرباطات بمدينة بروسه، متجزداً عن العلائق الدنيويّة، وكان رضىاً من العيش بالدون، ولم يتزوّج مدّة عمره. وكان يأتي إلى والدي أحياناً، وكان والدي يكرمه أشدَّ الإكرام لاجتماعه معه في بعض المدارس عند بعض الموالي.

وله حواش على شرح المفتاح للسيّد الشريف، وهي حاشية مقبولة عند الطلبة، وسمعت أن له حواش على شرح العقائد للعلامة [١٠٦] التفتازاني، لكن لم أطلع عليها. مات رحمه الله تعالى سنة إحدى أو اثنتي عشرة وتسعمائة.

المولى جعفر بن تاجي بك - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى جعفر ابن تاجي بك.

كان والده رحمه الله تعالى مدبراً لأمر السلطان بايزيد خان وقت إمارته على أماسيه. ورغب هو في طلب العلم، وقرأ على المولى ابن الحاج حسن، وعلى المولى القسطلاني، وعلى المولى خطيب زاده، وعلى المولى خواجه زاده. واشتهر بالفضائل في الآفاق، فأعطاه السلطان بايزيد خان مدرسة الوزير محمود پاشا بمدينة قسطنطينيّة، ودرس هناك وأفاد، واشتهرت فضائله بين الطلبة، ورغب في خدمته الفضلاء.

ثم جعله السلطان بايزيد خان موقّعاً بالديوان العالي، فسلك مسلك الأمراء، وعاش في ظلّ حمايته بدولة وافرة، وحشمة متكاثرة. ثم أصابته عين الزمان فانتهبت داره، وعزل عن منصبه في أواخر سلطنة السلطان بايزيد خان لحادثة يطول شرحها، وليس هذا المقام موضع ذكرها. وعين له كل يوم مائة درهم بطريق التقاعد، ولم يقبل.

Sultan Selim Han tahta oturduğunda, beldelerden birinin kadılık görevini ona verdi, o da kabul etti. Sonra da ikinci sefer Dîvân-ı Âlî'de tevkî görevine getirildi. Ardından Sultan ona Anadolu vilâyeti kazaskerliği görevini verdi. Sonra da hak ettiği bir sebepten ötürü onu öldürdü. Bunun hikâyesi de kitabın maksadını açacak çoklukta, oldukça uzundur.

Oldukça güzel ve şiir sevenler nezdinde kabul görececek biçimde yazılmış Türkçe şiirlerinin yanı sıra ehlince kabul gören pek çok münşeâtı da vardır. Allah ruhunu şâd etsin. Cennet odalarındaki makamını da yüce kılsın.

Tâcizâde Sâdî [Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de yukarıda zikredilen Câfer Efendi'nin kardeşi olan Sâdî bin Tâcî Bey Efendi'dir.

Kadıızâde diye bilinen Kâsım Efendi ve Mehmed bin Hacı Hasan Efendi gibi devrinin önde gelen âlimlerinden dersler aldı ve onların takdirlerini kazandı. Ünü memleketin dört bir yanına yayıldı. Daha sonra hak ederek müderrislik görevini aldı. Önce Bursa'daki Sultan Murad Gazi Medresesi verildi. Ardından İstanbul'da bulunan Vezir Ali Paşa Medresesi, ardından da Semân medreselerinin biri verildi. Sonra da hacca gidip döndü. Günlük seksen dirhem maaş bağlandı. 922/1516 senesinde vefat etti. Merhum bütün ilimlerde, özellikle de Arap dili ilimlerinde ileri derece elde etmiş değerli bir âlimdi. Dosdoğru, yüce gönüllü, güzel hasletlerle bezeli ve sözüne güvenilir bir adamdı. Rahmetli babam onun hakkında, "Ömründe hiçbir vakit yalan söylememiştir desem yalan söylemiş olmam." derdi.

Arapça çok güzel kasideleri vardır. Kasideleri inceleyen onları Arap şairlerden birinin yazdığını sanar. Belâğatin zirvelerine çıkacak düzeyde Arapça münşeâtları da vardır. Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserine hâşiye yazmıştır. Aynı şekilde Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eserindeki "Bâbü'-ş-şehîd" e hâşiyesi vardır. Gerçekten çok güzel Arapça kasideler yazmıştır. Bunların dışında yazdığı risâle ve fevâidler de vardır. Allah ruhunu şâd etsin ve cennet odalarında uyutsun.

ولمّا جلس السلطان سليم خان على سرير السلطنة أضاف إليها قضاء بعض من البلاد فقبلها، ثم جعله موقعا بالديوان العالي ثانيًا، ثم جعله قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أناتولي، ثم قتله لأمر أوجب ذلك، والقصة يطول شرحها مع خروجها عن مقصود الكتاب.

وله نظم بالتركّية، ونظمه في غاية الحسن والقبول عنده أرباب النظم، وله منشآت كثيرة مقبولة عند أهلها، رَوّح الله روحه، وزاد في غرف الجنان فتوحه.

المولى سعدي بن تاجي بك - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى سعديّ ابن تاجي بك، أخو المولى جعفر المذكور.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم؛ المولى قاسم الشهير بقاضي زاده، والمولى محمد بن الحاج حسن. ونال عندهم القبول التام. واشتهرت فضائله في الآفاق. ثم صار مدرّسا بالاستحقاق، وأعطى له أولاً مدرسة السلطان مراد الغازي بمدينة بروسه، [١٠٦١] ثم أعطى له مدرسة الوزير علي پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم أعطى له إحدى المدارس الثمان، ثم حجّ وجاء، ثم عُيّنَ له كل يوم ثمانون درهما، ومات رحمه الله تعالى في سنة اثنتين وعشرين وتسعمائة. كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا في جميع العلوم سيّما في العلوم العربية، وكان صالحا كريم النفس حميد الخصال صادق القول. وكان المولى الوالد رحمه الله تعالى يقول في حقه: لو قلتُ إنه لم يكذب مدّة عمره لما كذبت.

وله قصائد بلسان العربية أجاد فيها كل الإجابة، بحيث يظنّ من طالعها من قصائد فصحاء العرب. وله منشآت بالعربية بالغة من البلاغة أعلى مراتبها، وله حواش على شرح المفتاح للسيد الشريف، وله حاشية على باب الشهيد من شرح الوقاية لصدر الشريعة. وقد نظم القصائد النفيسة بالعربية نظما بليغا حسنا، وله غير ذلك من الرسائل والفوائد، نور الله مرقده، وفي غرف جنانه أرقده.

Kutbüddin b. Kadızâde er-Rûmî Kutbüddin [Kutbüddin Çelebi]

Kutbüddin Mehmed bin Mehmed bin Kadızâde-i Rûmî de bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biridir.

5 Anne tarafından dedesi olan Ali Kuşçu bin Muhammed'den ve Hocazâde'den dersler aldı. Hocazâde'nin kızıyla evlendi. Her iki hocanın nezdinde de itibarı yüksekti.

10 Merhum iffetli, dosdoğru, dindar ve güzel ahlâklı biriydi. Alçak gö-nüllü, Allah'tan sakınan, edepli ve zeki bir insandı. Bursa'daki Manastır Medresesi'nde müderris oldu. Son derece ilimle meşgul oldu. Nice öğ-renci onun yanında yetişti. Bu müderrislik görevi sırasında, genç yaşta vefat etti.

Risâle ve hâşiye türünden pek çok eseri vardır. Ancak ölüm onları ta-mamlamasına fırsat vermedi. Allah ruhunu şâd, cennet bahçelerindeki makamını da yüksek etsin.

15 Mîrim Çelebi Mahmud bin Kadızâde er-Rûmî

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Mîrim Çelebi diye meşhur olan Mahmud bin Mehmed bin Kadızâde-i Rûmî Efendi'dir.

20 Merhum Hocazâde ve Sinan Paşa gibi devrinin ileri gelen âlimlerinden dersler aldıktan sonra Gelibolu Medresesi'nde müderris oldu. Ardından sı-rasıyla; Edirne'deki Alibey Medresesi ve Bursa'daki Manastır Medresesi'nde müderrislik yaptı. Daha sonra Sultan Bayezid Han onu kendi hocası ola-rak görevlendirerek matematik ilimlerini ondan öğrendi. Zira matematik ilimlerinde ne asrında ne de sonrasında kimsenin boy ölçüşemeyeceği dü-zeyde maharet sahibiydi. Sultan Selim Han tarafından Anadolu kazaskerliği 25 görevine getirildikten sonra azledildi ve günlük yüz dirhem maaş bağlandı. Hac görevini yerine getirip memleketine döndü ve 931/1524 senesinde, Edirne'de vefat etti.

المولى قطب الدين ابن قاضي زاده الروميّ - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى قطب الدين محمد بن محمد بن قاضي زاده الروميّ.

قرأ رحمه الله تعالى على جده لأّمه المولى علي بن محمد القوشجي، وعلى المولى خواجه زاده، وتزوّج بنته، واكتسب عندهما الفضائل العظيمة.

5 كان رحمه الله تعالى صاحب عفة وصلح وديانة وصاحب أخلاق حميدة، وكان متواضعا متخشعا أديبا لييبا. صار مدرّسا بمدرسة مناستر بمدينة بروسه، واشتغل بالعلم غاية الاشتغال، وكم من طالب بلغ عنده غاية الكمال. مات رحمه الله تعالى في شبابه وهو مدرّس بها.

10 وكان له مصنّفات من الرسائل والفوائد، فاخترته المنية فلم يتيسّر له إتمامها، روّح الله روحه وزاد في أعلى الفردوس فتوحه.

المولى ميرم چلبلي ابن قاضي زاده الرومي محمود - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محمود بن محمد ابن قاضي زاده الروميّ المشتهر بين الناس بالمولى ميرم چلبلي.

15 قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم؛ المولى خواجه زاده، والمولى سنان پاشا. ثم صار مدرّسا بمدرسة كليبولي، ثم صار مدرّسا بمدرسة علي بك بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بمدرسة [١٠٧] مناستر بمدينة بروسه. ثم نصبه السلطان بايزيد خان معلما لنفسه، وقرأ عليه العلوم الرياضيّة. وكانت له فيها مهارة عظيمة بحيث لم يدانيه أحد بعده ولا في عصره، ثم جعله السلطان سليم خان قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أناتولي، ثم عزل عن ذلك، وعين له كل يوم مائة درهم. ثم حجّ وأتى بلاده، ومات في سنة إحدى وثلاثين وتسعمائة بمدينة أدرنة. 20

Merhumun dosdoğru bir kişiliği ve yumuşak bir yapısı vardı. Zorluklara sabreden yüksek bir karakteri vardı ve sadece kendisiyle meşgul olurdu. Usûl, fîrû, aklî ve naklî her türlü ilme dair doğru bilgisi vardı. İlimlerin az bilinen konularını da bilirdi. Tarih ve münazara ilimleriyle, Arapça ve Farsça kasideelerde derinlik sahibiydi.

Sultan Bayezid Han'ın emriyle Uluğ Bey'in *ez-Zîc* adlı eserine Farsça yazdığı bir şerhi vardır. Ali Kuşçu bin Muhammed'in astronomi konusundaki *el-Fethiyye* adlı eserine şerh yazmıştır. *Risâle fî Semti'l-Kible* adlı bir risâlesi vardır. Eserlerinin hepsi ilim ehli nezdinde kabul görmüştür. Bunların dışındada da risâle ve fevâidi vardır. Allah ruhunu şâd etsin. Cennet odalarındaki makamını yüceltsin.

Paşa Çelebi Gıyâseddin

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Paşa Çelebi lakabıyla meşhur olan, Akşemseddin'in kardeşinin oğlu Gıyâseddin Efendi'dir.

Hayâlî ve Hocazâde gibi devrinin ileri gelen âlimlerinden dersler aldıktan sonra tasavvuf şeyhlerinin hizmetinde bulundu. İstanbul'daki Molla Gürânî Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra sırasıyla; Beypazarı Medresesi, Ankara'daki Seyfiyye Medresesi, Amasya'daki Hüseyniye Medresesi, Edirne'deki Halebiyye Medresesi, Bursa'daki Sultâniye Medresesi ve nihayet Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Bir süre sonra Semân Medresesi'nden ayrılp Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi'ni tercih etti. Ardından fetva makamıyla birlikte Amasya Hüseyniye Medresesi'nde görevlendirildi. Oradan ayrıldığında emekli maaşı olarak günlük yetmiş dirhem bağlandı. Kudüs Medresesi'nde görev istediye de yola çıkmadan 927/1520 veya 928/1521 senesinde vefat etti.

Merhum her ilim dalından soru içeren *Es'ile* adlı bir eser yazdı. Sayısı belirlenemeyecek kadar çok risâlesi olsa da kitap telif etmemiştir. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

كان رحمه الله تعالى سليم الطبع حلِيم النفس، صبورا على الشدائد، صاحب مروّة عظيمة. وكان مشغلا بنفسه. وكان يعرف من كل علم أصولها وفروعها معقولها ومنقولها طرفا صالحا. وكان يعرف العلوم الغربية، وكان له اطلاع عظيم على التواريخ والمحاضرات والقصائد العربيّة والفارسيّة.

وله شرح لزيج ألغ بك كتبه بالفارسيّة بأمر السلطان بايزيد خان، وله شرح للفتحية في الهيئة لمولانا علي بن محمد القوشجي، وله رسالة في معرفة سمت القبلة، وتصانيفه كلها مقبولة عند أهل هذا العلم، وله غير ذلك من الفوائد والرسائل، رَوّح الله روحه وزاد في غرف الجنان فتوحه.

المولى پاشا چلبى غياث الدين - ومنهم العالم والعامل والفاضل الكامل المولى غياث الدين ابن أخي الشيخ العارف بالله الشيخ آق شمس الدين قُدّس سرّه، واشتهر المولى المذكور پاشا چلبى.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم؛ المولى الخيالي، والمولى خواجه زاده. ثم اتّصل بخدمة المشايخ الصوفيّة. ثم صار مدرّسا بمدرسة المولى الكورانيّ بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّسا بمدرسة بكبازاريّ، ثم صار مدرّسا بسيفيّة آنقره، ثم صار مدرّسا بحسينيّة اماسيه، ثم صار مدرّسا بالحليّة بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بسُلطانيّة بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم تركها واختار مدرسة أبي أيوب الأنصاريّ رضي الله عنه، ثم صار مدرّسا بالسُلطانيّة اماسيه مع منصب الفتوى، [١٠٧٠] ثم تركها، وعين له كل يوم سبعون درهما بطريق التقاعد، ثم طلب مدرسة القدس الشريف، ومات قبل السفر إليها في سنة سبع أو ثمان وعشرين وتسعمائة.

كتب رحمه الله تعالى أسئلة من كل فن، وله رسائل لا تعد ولا تُحصى، ولكن لم يدوّن كتابا، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

Şeyh Muzafferüddin Ali eş-Şîrâzî

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Şeyh Muzafferüddin Ali eş-Şîrâzî Efendi'dir.

Merhum, devrinde yaşamış olan Mîr Sadreddin eş-Şîrâzî ve Allâme
5 Celâleddin ed-Devvânî gibi memleketinin ileri gelen âlimlerinden dersler
aldı. Allâme Celâleddin'in kızıyla evlendi. İlim dallarında parladı, hepsinde
maharet kazanarak yaşlılarını geride bıraktı. Ünü öyle yayıldı ki, Şîrâz'da
vakfedeni tarafından zamanının en iyi hocasının müderrislik yapması şart
koşulan bir medrese ona verildi. Zira bu medresenin müderrisi olan Allâme
10 Celâleddin ed-Devvânî, hastalanması ve hastalığının uzun sürmesi üzerine
yerine Muzafferüddin'i vekil bırakmıştı.

Sadreddin ve Devvânî'nin vefatlarının ardından Acem diyarında çıkan
fitne sebebiyle Anadolu'ya göçtü. O günlerde kazaskerlik makamında Mü-
eyyedzâde bulunuyordu. Devvânî'den birlikte ders okudukları sırada Muzaf-
15 ferüddin Efendi ondan daha ileriye. Bu yüzden Anadolu'ya gelince Müey-
yedzâde ona son derece hürmetkâr davranıp Sultan Bayezid Han'a takdim
etti. Sultan da onu İstanbul'da bulunan Vezir Mustafa Paşa Medresesi'nde
görevlendirdi. Bir süre burada ders verdikten sonra Semân medreselerinin
birini ona verdi. Orada da bir müddet ders verdi. Ancak görme yetisini
20 kaybedince müderrislik yapamaz hâle geldi. Bunun üzerine Sultan Selim
Han ona emekli maaşı olarak günlük altmış dirhem bağladı. O da Bursa'ya
yerleşti. 922/1516 senesinde, Bursa'da vefat etti.

Merhum Şâfiî mezhebine mensuptu. İlimlerin hepsinde âlim
düzeyindeydi. Aklî ilimlerde de maharet sahibiydi. Matematik, astronomi
25 ve geometri ilimlerinde oldukça derinliği vardı. Kelâm ve mantık ilminde,
özellikle de *et-Tecrid* ve *Şerhu'l-Metâli'* adlı eserlerin hâşiyeleri konusunda
fazlasıyla bilgiliydi. Kendisinde, geometri konusunda *Kitâbu Öklides* adlı
bir kitap gördüm. Onu başından sonuna kadar Mîr Sadreddin'den okudu.
Kapalı yerlerini açıklayan bir de hâşiyeye yazdı. Bu hâşiyeye sayesinde, onun bu
30 ilimde ne kadar ileri düzeyde bir mahareti olduğunu anladım.

المولى شيخ مظفر الدين الدين علي الشيرازي - ومنهم العالم العامل والفاضل^١
الكامل المولى شيخ مظفر الدين علي الشيرازي.

قرأ رحمه الله تعالى ببلاده على علماء عصره، منهم؛ الفاضل مير صدر الدين الشيرازي، والعلامة جلال الدين الدواني. وتزوج بنت العلامة جلال الدين. وبرع في العلوم، وتمهر فيها، وفاق أقرانه، وانتشر صيته حتى إنه كان في مدينة شيراز مدرسة شرطها واقفها على أفضل أهل العصر، وكان العلامة الدواني مدرّسا بها ومرض في بعض الأيام مدة كثيرة، وأتاب منابه الشيخ مظفر الدين المذكور.

ثم إنه لما مات الفاضل صدر الدين والعلامة الدواني وظهرت الفتن في بلاد العجم، ارتحل إلى بلاد الروم. وكان المولى ابن المؤيد قاضيا بالعسكر في ذلك الوقت، وكان المولى المذكور مقدا عليه عند قرائتهما على المولى الدواني، فأكرمه المولى ابن المؤيد إكراما عظيما، وعرضه على السلطان بايزيد خان، فأعطاه مدرسة الوزير مصطفى پاشا بمدينة قسطنطينية، فدرس هناك مدة، ثم أعطاه إحدى المدراس الثمان، ودرس هناك مدة، ثم أضرت عيناه وعجز عن إقامة التدريس، فعين له السلطان سليم خان كل يوم ستين درهما بطريق التقاعد، وتوطن بمدينة بروسه، ومات هناك في سنة اثنتين وعشرين وتسعمائة.

وكان رحمه الله تعالى شافعي المذهب، وكان عالما بالعلوم كلها، و متمهرا في الفنون العقلية، وكانت له يد طولى في علم الحساب والهيئة والهندسة. وكانت له زيادة معرفة بعلم الكلام، والمنطق خاصة في الحواشي التجريدية، وحواشي شرح المطالع. ورأيت له كتاب اقليدس من علم الهندسة، قرأه من أوله إلى آخره [١٠٨] على الفاضل مير صدر، وكتب عليه حواش لحل مشكلات اقليدس، وفهمت من ذلك أن له مهارة تامة في ذلك العلم.

Dosdoğru kişilikli, güzel inançlı, sâlih, kendi nefsiyle meşgul olan, az bir geçimlikle yaşamayı seçmiş biriydi. Zenginlik yerine fakirliği tercih etmişti. Malını da fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine dağıtırdı. Allah ruhunu şâd, cennetteki makamını da yüce etsin.

5 **Hakîm Şah Muhammed el-Kazvînî**

Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Hakîm Şah Muhammed el-Kazvînî Efendi'dir.

Allâme Celâleddin ed-Devvânî'nin öğrencilerinden olup bütün ilimleri ondan okudu. Tabip soyundan gelmesi sebebiyle tıp ilminde çok parlaktı. 10 Mekke'ye geçerek bir süre orada yaşadı.

Müeyyedzâde, Sultan Bayezid Han'a onun ilmî üstünlükleri ve tabipliğinden söz edince Sultan da onu davet etti ve Mekke'den alıp İstanbul'a getirtti. Tabipliği karşılığında günlük yüz yirmi dirhem maaş bağladı. Sultan Selim Han tahta geçince onunla dost olup yakınlaştı ve nezdinde çok 15 önemli bir mertebeye ulaştı. Yüce sultanımızın devrinde de vefat etti. Allah sultanımızı selâmete erdiresin ve onu ebedî kılsın.

Pek çok eseri olup en güzeli, Fetih sûresinden Kur'ân-ı Kerim'in sonuna kadar yaptığı *Tefsîrül-Kur'ân* ve *Kitâbu Rabti's-Süver ve'l-Âyât* adlı eseridir. Hocazâde'nin *et-Tehâfüt* adlı eserine hâşiye yazdı. Yine Allâme Celâleddin 20 ed-Devvânî'nin *Şerhül-Akâ'idil-Adudiyye*'ye hâşiye yazmıştır. *Îsâgüci, el-Kâfiye* ve *el-Mûceze fi't-Tıb* adlı eserleri şerh etmiştir. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Seyyid Mahmud

Seyyid Mahmud bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden 25 biridir.

Sultan Bayezid Han'ın hocası olan babasını kaybetmesi üzerine yetim kalsa da iyi bir adam ona sahip çıktı ve onu yetiştirdi. Lutfi et-Tokâdî ve Berîkizâde gibi devrinin âlimlerinden ilim tahsil ettikten sonra tasavvuf yolunu tercih etti. Sultan Bayezid Han da onu nakîbüleşraflık görevine getirdi. 30 943/1536 senesinde ölünceye kadar bu göreve devam etti.

وكان رحمه الله تعالى سليم النفس حسن العقيدة صالحا مشغولا بنفسه راضيا من العيش بالقليل، واختار الفقر على الغنى، وكان يبذل ماله للفقراء والمحاويج، رَوَّح الله روحه وزاد في أعلى الجنان فتوحه.

المولى حكيم شاه محمد القزويني - ومنهم العالم الفاضل الكامل الحكيم شاه محمد القزويني.

كان رحمه الله تعالى من تلامذة العلامة جلال الدين الدواني، قرأ عليه العلوم، وكان بارعا في علم الطب، لأنه كان من أولاد الأطباء. ثم سافر إلى مكة المشرفة، وجاور بها مدة.

ثم إن المولى ابن المؤيد ذكره عند السلطان بايزيد خان، ومدحه بالعلم والفضل والطب، فطلبه السلطان بايزيد خان، وأخرجه من مكة إلى قسطنطينية، وعين له كل يوم مائة وعشرين درهما برسم الطب. ثم لما جلس السلطان سليم خان على سرير السلطنة، صاحب معه وتقرب إليه، وبلغ عنده الراتب العالية، ومات في أيام سلطنة سلطاننا الأعظم، سلمه الله وأبقاه.

وله كثير من المصنفات، أحسنها وألطفها تفسير القرآن العظيم من سورة الفتح إلى آخر القرآن، وكتاب ربط السور والآيات، وله حواش على تهافت المولى خواجه زاده، وحواش على شرح العقائد العضدية للعلامة الدواني، وله شرح الإيساغوجي، وشرح للكافية، وشرح للموجز في الطب، وله ترجمة حياة الحيوان بالفارسية، وغير ذلك من الرسائل والكتب، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

السيد محمود - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل السيد محمود.

كان والده معلما للسلطان بايزيد خان، وبقي هو يتيما بعد والده، ورباه بعض الصلحاء، وقرأ من العلوم على علماء عصره. منهم؛ المولى لطفي التوقاتي، والمولى الفاضل ابن بريكي، ثم سلك مسلك التصوف حتى نصبه السلطان بايزيد خان نقيباً للأشراف، ودام على ذلك [١٠٨٠] إلى أن مات في سنة ثلاث وأربعين وتسعمائة.

Üstün ahlâklı, iyiliksever, alçak gönüllü, takvâ sahibi, düzgün karakterli, yumuşak huylu, sağlam inançlı, zarif üsluplu idi. Beğenilen bir hayatı ve övgüye lâyık bir tarzı vardı. Çok cömert ve iyilikseverdi. Malı ve canıyla fakir ve zayıfları gözetirdi. Hoş sohbetli, güzel iletişim kuran, ikili konuşmalarında şakacı, anlaşılmaz ifadelerden uzak duran ve kendi hatalarıyla meşgul olan biriydi. Başkalarının işlerine karışmazdı. Şiirde oldukça maharetliydi. Çok hoş Türkçe kasideler yazardı. Seçkin ve halktan herkes nezdinde kabul görürdü. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Tablbâz Muhyiddin Mehmed

10 Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Tablbâzî (Davulcu) diye meşhur olan Muhyiddin Mehmed Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden ders aldıktan sonra medreselerden birinde müderris oldu. Daha sonra sırasıyla; Bursa Bayezid Han Medresesi, Edirne Çifte Medreseler ve Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. 15 Müderrislik yaparken de vefat etti.

Merhum, zamanının tamamını ilim ve ibadete harcardı. Sağlam karakter sahibiydi. Çok güzel ders anlatırdı. Kelâm konusunda *Şerhu't-Tevâli'* adında eseri vardır. Allah gani gani rahmet etsin.

İbnü'l-Hatîb İbrâhim [Birader-i Hatibzâde]

20 Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Hatibzâde diye bilinen İbrâhim bin İbrâhim Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden ve kardeşi Hatibzâde'den dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderris oldu. Daha sonra sırasıyla; İznik Medresesi, Bursa'daki Sultâniye Medresesi, Semân medreselerinin birinde 25 ve Bursa'daki Sultan Murad Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Burada müderrisken, 920/1514 senesinde vefat etti.

كان رحمه الله تعالى كريم الأخلاق محبا للخير متواضعا متخشعا متورعا سليم الطبع حلیم النفس صحيح العقيدة حسن السمات مرضى السيرة محمود الطريقة. وكان سخيا، جوادا يراعي الفقراء والضعفاء بنفسه وماله. وكان لذيد الصحة حسن المحاوراة لطيف المحاضرة طارحا للتكلف مشتغلا بنفسه، غير متعرض لأحوال الغير. وكان له مهارة في الشعر، وكان ينظم القصائد اللطيفة بالتركية، وكان مقبولا عند الخواص والعوام، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى طبلباز محيي الدين محمد - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محيي الدين محمد الشهير بطبل البازي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ومات وهو مدرّسا بها.

كان رحمه الله تعالى صارفا أوقاته في الاشتغال بالعلم والعبادة، وكان صاحب شبيهة عظيمة، وكان له تقرير حسن جدا، وله شرح للطوالع من علم الكلام، رحمه الله تعالى رحمة واسعة.

المولى ابن الخطيب إبراهيم [برادر خطيب زاده] - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى إبراهيم بن إبراهيم المشتهر بابن الخطيب.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره وعلى أخيه المولى خطيب زاده. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، ثم صار مدرّسا بسلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد خان بمدينة بروسه، وتُوْفِّيَ وهو مدرّس بها في سنة عشرين وتسعمائة.

Sağlam karakterli, yumuşak huylu, insanlardan uzak duran ve kendi nefsiyle meşgul olan biriydi. Edip ve ince kavrayışlı olmasına karşın, yapı-sındaki rahatlık sebebiyle eser telif edememiştir. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

5 **Yahyâ [Halîfe] bin Yahşi**

Şeyh Yahyâ bin Yahşi Efendi de bu devrin değerli âlimlerinden biridir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Karesi vilâyetine bağlı bel-delerden Tuzla Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Daha sonra tasavvuf yolunu tercih etti ve irşad makamına kadar yükseldi. Bir zaman sonra aynı
10 şehirde insanlardan uzaklaşarak vaaz ve irşad işiyle uğraşmaya başladı.

İnsanların faydasını gördüğü özelliklere sahipti. Özet olarak merhum, ilim ve amel önderliğini üzerinde toplamış biriydi. Hiç hazırlanmadan Al-lâme Beyzâvî'nin tefsirini okuturdu. Tasavvuf yolunda ise müridlerine yol gösterirdi.

15 *Şir'atü'l-İslâm* adlı eseri şerh etmiştir. Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eserine hâşiyesi vardır. Onuncu yüzyılın başlarında vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin ve onu cennet odalarında ağırlasın.

Süleyman el-Karamânî¹

20 Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Süleymanki diye bilinen Süleyman bin Ali bin Süleyman el-Karamânî'dir.

Merhum devrinin âlimlerinden dersler alıp faydalı ilim tahsili yaptıktan sonra Abdülkerim Efendi'nin hizmetine girdi. Sultan Bayezid Han'ın saltanatının ilk yıllarında Mısır'daki Abbâsiyye Medresesi'nde, ardından da Konya'daki Nalıncılar Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra sırasıyla;
25 Karahisar, Kastamonu, Trabzon ve Kayseri beldelerinde kadılık görevinde bulundu. Kayseri'deki görevinin yanına bir de Pervane Medresesi ilâve edildi. Konya kadılığını yaptıktan sonra tüm görevlerinden ayrıldı.

1 Kaynaklarda ve müellifin *Cami'ul-Fusuleyn*'e yazdığı *el-Ecvibe* adlı eserinde سليمان ibaresine rastlanmamıştır. Ayrıca Zırıklı, c. 3, s.130'da böyle bir lakaptan söz edilmemektedir. Nitekim Muharrem Tan da Furaî'nin hazırladığı metinde olmasına rağmen çeviride görmezden gelmiştir. Ancak ك harfini Farsçadaki taşgir harfi sayıp Türk Keleri de denilen Süleymancık'ın müellife takılmış bir lakap olduğu da düşünülebilir. Tüm bunların ışığında müellifin kaynaklardaki genel geçer adı olan سليمان القره مانى adını başlık olarak tercih ettik. ك ifadesini müstensih hatası olarak kabul edebiliriz.

وكان رحمه الله تعالى سليم الطبع حلِيم النفس منجمعا عن الخلق مشتغلا بنفسه. وكان أديبا لبيبا إلا أنه لم يشتغل بالتصنيف لضعف دائم في مزاجه، روح الله روحه ونور ضريحه.

المولى يحيى بن يخشي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل الشيخ يحيى بن يخشي، قدس الله سره. ٥

قرأ رحمه الله تعالى على علماء [١٠٩] عصره، ثم صار مدرّسا بمدرسة طوزله من بلاد ولاية قره صي. ثم سلك مسلك التصوّف، وبلغ مبلغ الإرشاد، ثم انقطع عن الناس في الولاية المذكورة، واشتغل بتذكير الناس ووعظهم.

وكان صاحب أحوال انتفع به كثير من الناس. وبالجملة كان رحمه الله تعالى جامعا بين رياستي العلم والعمل، وكان يقرئ الطلبة تفسير العلامة البيضاويّ بلا مطالعة، وكان يرشد المريدين لطريقة الصوفيّة. ١٠

وله شرح على الكتاب المسمّى بشرعة الإسلام، وله حواش على شرح الوقاية لصدر الشريعة. مات رحمه الله تعالى في أوائل المائة العاشرة، نور الله مرقده، وفي أعلى غرف الجنان أرقده.

المولى سليمان القره ماني^١ - ومنهم العالم العامل الفاضل الكامل المولى سليمان بن علي بن سليمان القره مانيّ الشهير بسليمان كه. ١٥

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وحصل منهم العلوم النافعة، ثم وصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى عبد الكريم، ثم صار مدرّسا في أوائل سلطنة السلطان بايزيد خان بالمدرسة العباسية بمصر، ثم صار مدرّسا بمدرسة النعال ببلدة قونية. ثم صار قاضيا ببلدة قره حصار، ثم صار قاضيا ببلدة قسطنونيّ، ثم صار قاضيا ببلدة طره بوزن، ثم صار قاضيا ببلدة قيصرية، وضم إليه مدرسة مسماة بمدرسة پروانه، ثم صار قاضيا ببلدة قونية، ثم ترك المناصب بالكلية. ٢٠

Eserlerinden bazıları şunlardır: Sadrüşşeria'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eserine yazdığı hâşiye, arûz konusunda *Risâle fi İlmi'l-Arûz*, Şeyh Bedreddin Simâvî'nin *Câmi'ü'l-Fusûleyn* adlı eserinde fıkıh âlimlerine yaptığı itirazlara cevap olarak *el-Ecvibe* adlı eseri ki bu itirazlar ona göre üç yüz seksen adettir. *Kasîdetü'l-Bürde*'ye yaptığı tahmis ve nazîre, fıkıh konusundaki *Mecma'ü'l-Bahreyn* adlı esere şerh yazmıştır. *Kitâb fi'l-Hilâfiyyât* adlı eserinde Şâfiî âlimlere Hanefî bakışıyla cevaplar vermiştir. Son iki eserini Sultan Selim Han'a ithaf etmiş, o da bu ithafı kabul etmiştir. *Şerhu'l-Avâiz* adlı eserini tamamlayamadan Kudüs'e gitti. Gidişinden beş ay sonra 924/1518 senesinde, yaşı seksene yakınken Kudüs'te vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Merhum her zaman ilim ve ibadetle meşguldü. Yukarıda sayılan eserlerinden başka eserleri de vardır: Fıkıh kitaplarında yer alan oruç bahsi hakkındaki bir risâlesini, *Risâletü'l-Velâ*, *Risâle fi'z-Zevâl*, *Risâle fi'l-Öşür*'ü gençlik yıllarımda bizzat görmüştüm. O vakitlerde bizzat kendisini de görmüştüm. Sadece doğruluk üzere bir adamdı. Tasavvuf erbabı gibi kötü elbise giyinir, peçe takardı. Allah gani gani rahmet etsin.

Kemâleddin İsmâil el-Karamânî [Kara Kemal]

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Kemâleddin İsmâil el-Karamânî Efendi'dir.

Hayâlî gibi devrinin ileri gelen âliminden ders aldıktan sonra Molla Hüsvrev'in hizmetine girdi. Medreselerin birinde müderrisliğe başladıktan sonra Edirne Çifte Medreselerin birinde müderrislik makamına kadar yükseldi. O zamanda Edirne kadılığı görevini Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi yürütüyordu. Bir meselede aralarında görüş ayrılığı çıktı. Kemâleddin Efendi görüşünde ısrar edince, Müeyyedzâde'nin ona karşı bakışı olumsuz yönde değişti. Kazaskerlik görevine gelir gelmez de onu müderrislik görevinden alarak günlük altmış dirhem emekli maaşı bağladı. Kemâleddin Efendi ise bu tasarrufu dolayısıyla ona teşekkür etti ve çok memnun kaldı. Ölünceye kadar evinden çıkmayarak ilimle daha çok uğraşmaya başladı. Allah rahmet etsin.

وله مصنّفات منها؛ حواشي على شرح الوقاية لصدر الشريعة، ورسالة في علم العروض، ومنها أجوبة عن اعتراضات المولى الفاضل الشيخ بدر الدين السماويّ في جامع الفصولين على الفقهاء، وعنده تلك الاعتراضات ثلاثمائة وثمانون، منها تخميس قصيدة البردة ونظيرتها، ومنها شرح مجمع البحرين في الفقه، وكتاب في الخلافات، وأجاب فيه الأئمة الشافعية عن قبل الحنفية، وأهداهما إلى السلطان سليم خان، وصار مقبولاً عنده. ومنها؛ شرح العوائض، وقبل إتمامه ذهب إلى القدس الشريف، وبعد خمسة أشهر من قدومه إلى القدس أدركه الأجل، وتوفي هناك في سنة أربع وعشرين وتسعمائة، وكان سنه قريباً من ثمانين، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

وكان رحمه الله تعالى مشغلاً بالعلم والعبادة، وله رسالة سوى ما ذكر، منها؛ رسالة كتبها على كتاب الصوم، ومنها رسالة الولاء، ومنها رسالة في الزوال، ومنها رسالة عشر في عشر، رأيته أنا مرة وأنا في سن الشباب، رأيته رجلاً عليه سيّما الصلاح، وكان على زيّ الصوفية، يلبس الثياب الدنية ولبس النقاب، رحمه الله تعالى رحمة واسعة.

المولى كمال الدين إسماعيل القره مانّي [قره كمال] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى كمال الدين إسماعيل القره مانّي.

قرأ رحمه الله تعالى على العلماء عصره، منهم المولى الفاضل الخيالي، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل مولانا خسرو. ثم صار مدرّساً ببعض المدارس، ثم ترقى حتى صار مدرّساً بإحدى المدرستين المتجاورتين بأدرنة، وكان القاضي بها وقتئذ المولى عبد الرحمن بن المؤيّد، فوقع بينهما خلاف في مسألة، وأصرّ المولى كمال الدين على الخلاف، وتكذّر عليه لذلك خاطر المولى ابن المؤيّد، ولمّا صار ابن المؤيّد قاضياً بالعسكر المنصور، عزله عن التدريس، وعين له كل يوم ستين درهما بطريق التقاعد، فشكر المولى كمال عليه، ورضي بما فعله، ولازم بيته، واشتغل بالعلم والعبادة إلى أن مات، رحمه الله تعالى.

Çok sayıda eseri vardı. *el-Keşşâf'a*, *Tefsîru'l-Beyzâvi*'ye, Sadrüşşerâ'nın *Şerhu'l-Vikâye*'sine, Hayâlî Efendi'nin *Şerhu'l-Akâid*'e yaptığı hâşiyeye, Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkif*'ine yaptığı haşiyeler bunlardan bazılarıdır.
5 Bunların dışında da eserleri vardır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbn Ümmü Veled Abdülevvel

Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Ümmü Veledzâde diye meşhur olan Abdülevvel bin Hüseyin Efendi'dir.

Babasından ve Molla Hüsrev'den dersler aldı. Molla Hüsrev'in kızıyla
10 evlendi. Ardından da Sultan Mehmed Han devrinde Silivri kadısı oldu. Rahmetli babam şunları anlattı: "Ümmü Veledzâde kadılık yaparken ben Alâeddin Ali el-Arabî Efendi'den ders alıyordum. Merhum uzun süre kadılık makamında bulundu ve pek çok meşhur yerde kadılık yaptı. Daha sonra bunayıp dili tutulunca, insanlardan uzaklaşarak İstanbul'daki evine kapandı.
15 O sırada yaşı yüze yakındı. Bu hâldeyken de vefat etti."

Pek çok ilimde özellikle de fıkıh, hadis ve kıraat ilimlerinde oldukça iyiydi. *el-Keşşâf*'ın pek çok mevzusunu ezbere bildiği gibi çok sayıda Arapça kasideyi de ezberinde bulunduruyordu. Habîsî'nin *el-Kâfiye* üzerine kaleme aldığı şerhe hâşiyeye yazdı. Bu hâşiyeyi gören, onun Arapça ilimlerindeki derecesini hemen anlar. Alçak gönüllü, haramdan sakınan, yumuşak huylu, alışılmış resmîyetten uzak, kendi hâlinde ve dünyalık işlere değer vermeyen biriydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Şemseddin el-Mâşî

Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Mâşî diye meşhur olan Şemseddin
25 Ahmed Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderrisliğe başladı. Daha sonra sırasıyla; İstanbul'daki Kalenderhâne Medresesi, Edirne Dârülhadis'i

وله تصانيف كثيرة، منها؛ حواشي الكشّاف، وحواشي تفسير البيضاوي، وحواش على شرح الوقاية لصدر الشريعة، وحواش على حاشية شرح العقائد للمولى الخيالي، وحواش على شرح المواقف للسيد الشريف، وغير ذلك من التصانيف، رَوَّحَ اللهُ وَتَوَّرَ ضريحه

٥ المولى ابن أم الولد عبد الأول - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى عبد الأول بن حسين الشهير بابن أم الولد.

قرأ رحمه الله تعالى على والده وعلى المولى خسرو. وتزوج بنته، ثم صار قاضيا بقصبة [١٠٩٩] سيلوري في زمن السلطان محمد خان. يحكي والذي رحمه الله تعالى: أنه كان قاضيا هناك وأنا أقرأ وقتئذ على المولى علاء الدين علي العربي، ودام المرحوم على منصب القضاء، وصار قاضيا بالبلاد الكثيرة المشهورة، ثم صار معتوها واعتقل لسانه، فاعتزل عن الناس، ولازم بيته بقسطنطينية وسنه إذ ذاك قريب من المائة، ومات وهو على تلك الحال.

١٠ وكانت له رحمه الله تعالى مشاركة في العلوم خاصة في الفقه والحديث وعلوم القراءات، وكان أكثر المواضع من الكشّاف محفوظاً له. وكان حفظ كثيرا من القصائد العربية، وله حواش على شرح الخبيصي للكافية، ومن نظر فيها يعرف فضله في العلوم العربية، وكان متواضعا متخشعا لين الجانب طارحا للتكلفات العادية، مشتغلا بنفسه غير متعرض لأحوال الدنيا، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَتَوَّرَ ضريحه.

المولى شمس الدين الماشي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى شمس الدين أحمد المشتهر بالماشي.

٢٠ قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بالمدرسة القلندرية بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة دار الحديث بأدرنه،

ve Amasya'daki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Son görevi sırasında da vefat etti. Güzel konuşması ve güçlü hitabeti vardı. Fıkıh ve usûl konusunda ileri derecede bilgi sahibiydi. Amasya'da müftülük yaptı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

5 **Hevâî Muhyiddin**

Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Hevâî diye meşhur olan Muhyiddin Muhammed el-Karamânî Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler alan Hevâî Efendi, medreselerden birinde müderrisliğe başladıktan sonra Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderris oldu. Daha sonra da günlük altmış dirhem maaşla emekli olup eser telif etmekle meşgul olmak için İstanbul'daki evine kapandı. Ancak ölüm ona bu fırsatı vermedi ve hiçbir eseri hayat bulamadı. Sultan Selim Han devrinin başlarında vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

15 **Yetim Alâeddin**

Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Yetim lakabıyla bilinen Alâeddin Ali el-Aydinî Efendi'dir. Sultan Murad Han zamanında veba hastalığı yayılmıştı. Bu salgında bütün yakınları ölmüş, bir tek halası kalmıştı. Ergenlik dönemine kadar da onu halası büyütmişti. Bu yüzden kendisi bu lakapla anılır oldu.

Ergenlik çağına gelince Tire'ye gitti. Orada ilimlerin temellerini ve yazmayı öğrendikten sonra Bursa'ya gitti. Bursa'da da ilimle uğraştı, orada bulunan müderrislerden dersler aldı. Sultan Mehmed Han, İstanbul'da Semân medreselerini inşa ettiğinde orada kalan öğrencilerin başında geliyordu. İstanbul'da ilim tahsilindeki zayıflamayı görünce pek çok öğrenci ilim öğrenmek için civar illere göçtü. O da Tire'ye gitti. Kadızâde o sırada Tire'de müderrislik yapıyordu. Onun yanında ilim tahsili için çokça vakit geçirdi. Sultan Mehmed Han Kadızâde'yi İstanbul'daki Semân medreselerinin birine tayin edince o da hocasıyla birlikte İstanbul'a gitti.

ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان ببلدة اماسيه، ومات وهو مدرّس بها. كان رحمه الله تعالى صاحب لسان ومحاورة، وله يد طولى في الفقه والأصول، وكان مفتيا في بلدة اماسيه، رَوَّحَ الله روحه ونوّر ضريحه.

المولى هوائيّ محيي الدين - ومنهم العالم العامل المولى محي الدين محمد القره مانّي المشتهر بالهوائيّ. ٥

قرأ رحمه الله تعالى على علما عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بأدرنة، ثم عُيِّنَ له كل يوم خمسون درهما بطريق التقاعد، فلأزم بيته بقسطنطينية، واشتغل بالتصنيف، لكن اخترمته المنية، فلم يظهر شيء من ذلك، ومات في أوائل سلطنة السلطان سليم خان، روح روحه ونوّر ضريحه. ١٠

المولى علاء الدين اليتيم - ومنهم العالم والفاضل الكامل المولى [١١٠] علاء الدين علي الأيديني الملقب باليتيم. وإنما لُقِّب بذلك لأنه وقع في زمن سلطنة السلطان مراد خان وباء عظيم، ومات في ذلك الوباء جميع أقربائه وبقي هو يتيما، وما بقي له إلا عمّة، وربته هي إلى أن بلغ سنّ البلوغ.

١٥ ثم ارتحل إلى بلدة تيره، وحصل هناك مبادئ العلوم، وتعلم الكتابة، ثم ارتحل إلى مدينة بروسه، واشتغل هناك بالعلم، وقرأ على بعض المدرسين هناك، ولما بنى السلطان محمد خان المدارس الثمان بقسطنطينية كان مع الطلبة الذين سكنوا فيها ابتداء، ثم لما رأوا ضعف الاشتغال بقسطنطينية رحل كثير من الطلبة إلى الأطراف لطلب العلم. ورحل هو إلى بلدة تيره، وكان المولى قاضي زاده مدرّسا بها وقتئذ، واشتغال عنده اشتغالا عظيما. ثم إن السلطان محمد خان ٢٠ لما نقل المولى المذكور إلى إحدى المدارس الثمان جاء معه إلى قسطنطينية،

Bursa'daki kadılık görevine getirilinceye kadar da Kadızâde'den hiç ayrılmadı. Kadızâde onu makam verilmesi için Sultan'ın huzuruna göndermek istediye de "Herhangi bir makama gelmeyeceğime dair Allah'a verilmiş sözüm var." diyerek buna razı gelmedi. Bursa'da, küçük bir evde yaşamaya devam etti. Bir ailesi ve çocukları olmadı. Kendini sadece ilim okutmaya adadı.

Herkese ders verir, hiç kimseyi derslerinden mahrum etmezdi. Hatta tek bir günde sarf, nahiv, tefsir ve hadis gibi neredeyse yirmi ders okuturdu. İlimlerin tamamında mâlûmat sahibiydi. Allah için ve onun rızâsı için kendisini adamıştı. Hiç kimseden ücret almaz, hediye dışında bir şey kabul etmezdi. Asla maaş da kabul etmedi. İlim ve ibadet dışında bir uğraşı asla olmadı. Kendi nefsiyle meşgul olur, dünya işlerinden uzak dururdu. Az bir rızıkla yaşamayı seçmişti.

Ben de ondan sarf ve nahiv dersleri aldım. Ergenlik çağından beri hiçbir namazını geçirmedigini bizzat kendisinden işitmiştim. Hiç evlenmediği gibi harama da yanaşmadı. Yaşı doksanı geçmiş olsa da tek bir dişi bile dökülmemişti. Çok ince yazıları dahi okuyabiliyordu. Çok güzel el yazısı vardı. Dağılmış kitapları satın alır ve onları tamamlayıp cilt yapardı. Cilt sanatını da iyi bilirdi. Bu yolla çok sayıda kitabı olmuştu. Merhum, 920/1514 senesinde vefat etti. Gençlik çağındayken Sultan Murad'ı gördüğünü kendisinden işitmiştim. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Şeyh Efendi

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Şeyh diye bilinen zâttır.

Merhum, İstanbul'daki Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi'nde müderristi. Bu müderrisliği sırasında da 908/1502 senesi civarında vefat etti. İlmiyle amel eden, iyiliksever, ilimlerin pek çoğundan bilgi sahibi olan, fesahat ve belâgat yönüyle zirveye erişmiş, Arapça ilimlerde şiir ve nesir yazacak kadar ustalaşmış bir âlimdi. Çok iyi bir müderris olup zamanını hep ilimle geçirirdi. Çok sayıda öğrenci okutmuş ve mezun etmiştir. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

وما فارقه إلى أن صار هو قاضيا بمدينة بروسه، وأراد المولى قاضي زاده أن يُرسله إلى عتبة السلطان ليحصل له المنصب، لم يرض بذلك، وقال: إن لي مع الله تعالى عهدا أن لا أتولى المناصب. وسكن بمدينة بروسه في بيت صغير، ولم يكن له أهل وأولاد أصلا، وبذل نفسه لإقراء العلم.

٥ وكان يدرّس لكل أحد، ولا يمنع الدرس عن أحد، وربما يدرس في يوم واحد عشرين درسا ما بين صرف ونحو وتفسير وحديث. وكانت له مشاركة في كل العلوم، وبذل نفسه لله تعالى ابتغاء لمرضاته، ولا يأخذ أجره من أحد، ولا يقبل إلا الهدية، ولم يقبل وظيفة أصلا، ولم يكن له همّ إلا العلم والعبادة، وكان مشتغلا بنفسه فارغاً عن أحوال الدنيا، راضيا من العيش بالقليل.

١٠ وأنا قرأت عليه الصرف والنحو. وسمعت منه أنه ما فاته صلوة أبدا منذ بلوغه، ولم يتزوج، ولم يقارف الحرام أصلا. وقد جاوز عشر التسعين وما سقط منه سنّ أصلا، وكان يقرأ الخطوط الدقيقة، وكان يكتب خطا حسنا، وكان يشتري كتابا أبتري، ويكمله ويعمل له جلدا، وكان يعرف تلك الصنعة أيضا، وقد اجتمع له بهذا الطريق كتب [١١٠ب] كثيرة. مات رحمه الله تعالى في سنة عشرين وتسعمائة. وسمعت منه أنه قد رأى السلطان مراد خان وهو شاب، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى الشيخ - ومنهم العالم العامل المولى الشهير بالشيخ.

٢٠ كان رحمه الله تعالى مدرّسا بمدرسة أبي أيوب الأنصاريّ بمدينة قسطنطينية، وتوفي وهو مدرّس بها في سنة ثمان وتسعمائة تقريبا. كان رحمه الله تعالى عالما عاملا صالحا مشاركا في العلوم كلها، و متمهرا في العلوم العربية، وكان له نظم ونثر في غاية الفصاحة والبلاغة، وكان مدرّسا مفيدا مشتغلا بالعلم غاية الاشتغال، وقد تخرّج عنده كثير من الطلبة، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

Zamîrî

Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Zamîrî lakabıyla bilinen zâttır. Adını bilen kimseyi bulamadık.

Merhum Sultan Bayezid Han'ın hizmetçilerinden olup Sultan tarafından çok sevilirdi. Bu yüzden de onu medreselerden birine müderris yaptı. Sonunda Semân medreselerinin birinde müderrislik görevine getirdi. Dosdoğru ve yumuşak huylu, alçak gönüllü ve günah işlemekten kaçınan bir adamdı. Ancak ilim konusunda herhangi bir üstünlüğü bilinmezdi. Bu yüzden, Sultan Bayezid Han ona Semân Medresesi müderrisliği görevini verdiği Müeyyedzâde bu medresede müderrislik yapamayacak biri olduğunu söylemişti. Bunun üzerine Sultan, “*el-Kâfiye*'nin mutavassıt şerhini okutsun. İnşallah onu okutabilir.” demiştir. Sultan Selim Han tahta geçtiğinde, onu medresedeki görevinden alıp emekli maaşı olarak günlük altmış dirhem maaş bağladı. Bu şekilde yaşayıp giderken 920/1514 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Ömer el-Kastamonî

Bu devrin âlimlerinden biri de Ömer el-Kastamonî Efendi'dir.

Kıraat ilminde âlim bir zât olup bu alanda ders verirdi. Âlim, sâlih, âbid, zâhid, iyiliksever, herkesin hoşnut olduğu güzel üslûplu bir zâttı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Ali el-Kastamonî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Ali el-Kastamonî Efendi'dir.

Yukarıda adı geçen Kastamonulu Ömer Efendi'den ders aldı. Kıraat ilimlerini ondan öğrendi ve öğrencilerine kıraat-i seb'a usûlünü okuttu. Pek çok kişi ondan ders aldı. Dosdoğru, ibadete düşkün, iyiliksever ve mübârek bir zâttı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbn Ömer

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Ömerzâde diye bilinen zâttır.

المولى ضميرِي - ومنهم المولى الشهير بضميرِي. كان يعرف بهذا اللقب، ولم نجد أحدا يعرف اسمه.

كان رحمه الله تعالى من عبيد السلطان بايزيد خان، وكان السلطان بايزيد خان يحبه، وأعطاه بعض المدارس حتى جعله مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. وكان رجلا صالحا حلیم النفس، متواضعا متخشعا إلا أنه لم يكن له شهرة بالفضل، حتى إن المولى ابن المؤيّد عندما أعطاه السلطان بايزد خان إحدى المدارس الثمان قال: إنه غير قادر على الدرس في تلك المدرسة. قال السلطان بايزيد خان: فليدرّس الشرح المتوسّط للكافية، لعلّه يقدر على دراسته، ولما جلس السلطان سليم خان على سرير السلطنة عزله عن المدرسة، وعين له كل يوم ستّين درهما بطريق التقاعد، ومات وهو على تلك الحال في سنة عشرين وتسعمائة، رَوّح الله روحه ونور ضريحه. ١٠

المولى عمر القسطنوني - ومنهم العالم العامل المولى عمر القسطنوني.

كان رحمه الله تعالى عالما بالقراءات يُقرئ الناس ويفيدهم، وكان عالما صالحا عابدا زاهدا محبا للخير، مرضي السيرة، مقبول الطريقة، رَوّح الله تعالى روحه ونور ضريحه.

المولى على القسطنوني - ومنهم العالم العامل المولى علاء الدين علي القسطنوني. ١٥

قرأ رحمه الله تعالى على المولى عمر المذكور آنفا، وحضّل عنده علوم القراءات، وأقرأ الطالبين القراءات السبع، واستفاد منه كثير من الناس، وكان صالحا عابدا خيرا مبارك النفس، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى ابن عمر - ومنهم [١١١] العالم العامل المولى الشهير بابن عمر. ٢٠

Babasının adı yukarıda geçti. Merhum, babasının öğrencisi ve yukarıda adı geçen Ali Efendi'den ders alarak kıraat ilimlerini öğrendi. Dosdoğru, ibadete düşkün ve dünyaya değer vermeyen bir insandı. Pek çok öğrenci ondan ders aldı ve pek çok kişiye ders verdi. Çocuk yaşında Şeyh Akşemseddin'in sohbetinde bulunma şerefine ermişti. Şeyh başını okşamış, ilim ve ibadet üzere bir hayat sürmesi için dua etmişti. Büyüyünce Akşemseddin'in kabrini ziyarete gittiğinde türbenin kapısını kilitli gördü. "Şeyhim, seni ziyaretten mahrum bırakılmak bana ağır gelir." diye seslenir seslenmez kapıdaki kilit düştü. Kapı kendiliğinden açılarak içeri girdi ve şeyhini ziyaret etti. Kabrinin yanında Kur'ân okuduktan sonra başışlanmak için dua edip oradan ayrıldı. Memleketine gitti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbnü'd-Dellâk [Tellâkzâde]

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de İbnü'd-Dellâk diye bilinen Hüsam Efendi'dir.

Merhum, İstanbul'daki Sultan Mehmed Han Camii'nde hatipti. Aynı camide hatiplik yaparken Sultan Bayezid Han devrinde vefat etti. Âlim, sâlih, düzgün karakterli ve sağlam kişilikliydi. Arapça bilmesinin yanı sıra kıraat ilimlerinde de oldukça mahirdi. Kur'ân okuyuşu güzel, sesi hoş ve makamı etkileyici olup sıradan ve seçkin kişiler nezdinde kabul görürdü. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Tabip Muhyiddin Muhammed

Bu devrin değerli âlimlerinden biri de Tabip Muhyiddin Muhammed Efendi'dir.

Aslen Kocaeli vilâyetinden olup devrinin âlimlerinden ders aldı. Tıp ilmine merak salıp tıpta maharet kazanarak uzman bir tabip hâline geldi. Kendisine uyguladığı tedaviye teşekkür olarak Sultan Bayezid Han onu hekimbaşılık makamına getirdi, son derece büyük lutuflarda bulundu. Âlim, sâlih, iyiliksever, dindar, fakirleri ve muhtaçları gözetten bir adamdı.

وقد مرّ ذكر والده أنفا، قرأ رحمه الله تعالى على تلميذ والده المولى علي المذكور أنفا، وحصل عنده علوم القراءات، وكان صالحا عابدا زاهدا، قرأ عليه كثير من الطالبين القراءات السبع، وانتفع به كثير من الناس. وتشرف هو في صغره بصحبة الشيخ العارف بالله الشيخ آق شمس الدين، ومسح الشيخ المذكور رأسه، ودعا له بالعلم والعبادة. وحكي عنه أنه مرّ على قبر الشيخ المذكور بعد كبره، وأراد زيارته، ووجد باب القبّة مقفلا فنادى، وقال: أيها الشيخ يعزّ عليّ الحرمان عن زيارتك، وعند ذلك سقط القفل وانفتح الباب فدخل^١ عليه وزاره^٢، وقرأ عنده من القرآن شيئا كثيرا، ثم دعا له بالمغفرة والرضوان، وودّعه، وتوجّه إلى وطنه، روّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى ابن الدلاك - ومنهم العالم^٢ الفاضل^٤ المولى حسام الشهير بابن الدلاك.

كان رحمه الله تعالى خطيبًا بجامع السلطان محمد خان بمدينة قسطنطينية، وتوفّي وهو خطيب بالجامع المزبور في أيام سلطنة السلطان بايزيد خان، وكان عالما صالحا سليم النفس كريم الطبع. وكانت له معرفة بالعربية، ومهارة تامة في علوم القراءات، وكان حسن التلاوة لطيف الصوت حسن الألحان. وكان مقبولا عند الخواص والعوام، روّح الله روحه ونور ضريحه^٥.

المولى محي الدين محمد الطيب - ومنهم العالم العامل محي الدين محمد الطيب.

كان أصله من ولاية قوجه ايلي، قرأ على علماء عصره، ثم رغب في الطب، وتمهّر فيه، واشتهر بالحذاقة، ثم جعل السلطان بايزيد خان رئيسا للأطباء، وشكر معالجته، وأكرمه لذلك غاية الإكرام. وكان رجلا عالما صالحا خيرا دينا مراعيًا للفقراء والمساكين،

١ ط: - فدخل.

٢ ط: - زاره.

٣ ط: + العامل.

٤ ن، ط: - الفاضل.

٥ ط: - نور ضريحه.

Sultan Bayezid Han devrinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hekim Hacı

Bu devrin âlimlerinden biri de Hekim Hacı Efendi'dir.

5 Merhum, ömrünün ilk yıllarında ilim öğrenmeye başladı. Daha sonra tıbbı merak sararak tıp ilmini öğrendi. Derin bir hekim oldu, çok büyük ün yaptı. Hekim Muhyiddin Efendi'den sonra Sultan Bayezid Han onu hekimbaşı yaptı. Sultan onun da tedavi usûlünü çok beğeniyordu. Bu yüzden onu yanına aldı.

10 Anlatıldığına göre, bir gün Sultan Bayezid Han şiddetli ağrılar çekmeye başladı. Tabipler tedavi etmeye çalışsalar da tedavileri fayda etmiyordu. Sonunda adı geçen Hekim Hacı Efendi'yi çağırdılar. Hekim Hacı, mercimek büyüklüğünde bir parça ilaç verir vermez Sultan'ın ağrısı hemen dindi ve rahatladı. Hatta rahatlamamanın verdiği sevinçle doktorun elini tutup zorla
15 öptüğü de anlatılır. Merhum, 913/1507 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Muhyiddin Muhammed el-İskilibî

Muhyiddin Muhammed el-İskilibî Efendi, bu devrin tarikat âlimi ve ârif şeyhlerinden biridir.

20 Merhum, ilim öğrenmeye başladığı ilk zamanlarda Alâeddin Ali Kuşçu Efendi'nin hizmetine girmişti. Ali Kuşçu'nun ölümünden sonra tasavvuf yoluna girerek önce Şeyh Muslihuddin el-Kocavî'nin, ardından da Şeyh İbrâhim el-Kayserî Efendi'nin hizmetine girdi. Tasavvuf yolunu onun yanında öğrendi. Şeyh İbrâhim el-Kayserî Efendi'den irşad icâzeti alarak
25 irşad görevine başladı. İlim ve amel önderliğini bir araya getirmişti.

Sultan Bayezid Han'ın Amasya Emîri olduğu sırada Şeyh hacca gitmek istedi. Sultan Bayezid Han'ın yanına, Amasya'ya gitti. Ona, "Hacdan döndüğümde seni tahta geçmiş göreceğim." dedi. Nitekim dediği gibi de oldu. Sultan Bayezid Han onu çok severdi. Hatta halk arasında "Sultan'ın Şeyhi"
30 diye anılır oldu. Sultan onun için İstanbul'da bir zâviye yaptırdı. Toplumun ileri gelenleri ziyaretine gelir, kapısının önünde izdiham oluştururlardı.

وتوفّي أيام سلطنة السلطان بايزيد خان، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى الحكيم حاجي - ومنهم العالم العامل الحكيم حاجي.

كان رحمه الله تعالى طالبا للعلم في أول عمره، ثم رغب في الطب وحصله، واشتهر بالحذاقة فيه، وجعله السلطان بايزيد خان رئيسا للأطباء بعد الحكيم محي الدين الطبيب، وكان السلطان بايزيد خان يحب علاجه، وبذلك تقرب إليه.

وروي أن السلطان [١١١] بايزيد خان عرض له وجع عظيم في بعض الأيام، وعالجه الأطباء، فلم ينفع علاجهم حتى دُعي بالطبيب المذكور، فأعطاه الطبيب المزبور قطعة من بعض العقاقير مقدار عدسة، وابتلعه السلطان بايزيد خان، فسكن وجعه من ساعة، وفرح لذلك، حتى روي أنه أخذ بيد الطبيب المذكور، وقبلها جبرا فرحا من الخلاص عن وجعه، توفي رحمه الله تعالى في سنة ثلاث عشرة وتسعمائة، رَوّح الله روحه ونور ضريحه. [١١٢]

الشيخ محي الدين محمد الإسكليبي - ومن مشايخ الطريقة في زمانه العالم العارف بالله الشيخ محي الدين محمد الإسكليبي.

كان رحمه الله تعالى أولا من طلبة العلم الشريف، حتى وصل إلى خدمة المولى الفاضل علاء الدين علي بن محمد القوشجي، وبعد وفاته سلك مسلك التصوّف، واشتغل أولا عند الشيخ مصلح الدين القوجوي، ثم وصل إلى خدمة العارف بالله الشيخ إبراهيم القيصري، وحصل عنده طريقة الصوفية، ثم أجازته هو للإرشاد فجلس للإرشاد، وجمع بين رياستي العلم والعمل.

وكان السلطان بايزد خان أميرا على بلدة اماسيه، وأراد الشيخ أن يذهب إلى الحج، فلقي السلطان بايزيد خان باماسيه، وقال له: إني أجذك بعد إيابي من الحجاز جالسا على سرير السلطنة، وكان كما قال. فأحبّه السلطان بايزيد خان محبة عظيمة، حتى اشتهر بين الناس بشيخ السلطان. وبنى له السلطان بايزيد خان زاوية بمدينة قسطنطينية، وكان الأكاير يزدحمون على بابه

Vezirler ve kazaskerler yanına gelirlerdi. Bazen Sultan onu saraya davet edip onunla sohbet ederdi. Bu yönüyle çok yüksek bir itibarı olmuştu. Her şeye rağmen zühd ve takvâsı dolayısıyla sadeliğinden hiçbir şey kaybetmemişti. İlim alanında da oldukça üstün bir yeri vardı.

5 İlimdeki üstünlüğü sebebiyle âlimler ondan çekinirlerdi. Usûlle ilgili bir meselede rahmetli babamı imtihan etmişti. O sırada ben daha küçüktüm. Babam, bahsi geçen meseleye dair bir risâle yazmış, Şeyh de onu çok beğenerek, “Senin dışında başka hiçbir âlimde bu ince kavrayışı göremedim.” demişti.

10 Kerâmetlerinden bazıları şöyledir: Sevenlerinden birinin genç yaştaki oğlu, bir suç işlemiş ve Sultan’ın örfüne göre cezalandırılmayı hak etmişti. Babası Şeyh’ten yardım istedi. Ondan vezirlere ricacı olmasını ve oğlunu kurtarması için ricada bulundu. Şeyh ise “Ben onlardan daha büyük birine
15 ricacı olacağım.” dedi. Ertesi gün olmuş, delikanlıyı cezalandırmak üzere divâna getirmişlerdi. Divândaki vezirler cezalandırmak şöyle dursun delikanlıyı sadece öv bildiler ve onun iyiliği hakkında şahitlik ettiler. Böylece delikanlıyı serbest bıraktılar. Vezirler, delikanlıyı salıverdikten sonra cezalandırma niyetlerinin af yönünde değişmesinden hayrete düşmüşlerdi. Oysa bu sadece Şeyh’in bereketi sayesinde olmuştu.

20 Halifelerinden olan Abdürrahim el-Müeyyedî kerâmetlerinden birini şöyle anlattı: “Kardeşim Müeyyedzâde Abdurrahman Ali, Sultan Selim Han’ın saltanatının ilk yıllarında kazaskerlik görevinden alınmıştı. Bir gün yanına gittiğimde kafasının karışık/moralinin bozuk olduğunu gördüm. Onu Şeyh’in yanına götürdüm. Şeyh ona tavsiyelerde bulundu; güç ve şöhretten uzak durmasını tavsiye etti. Kardeşim bir şey söylemeden sadece sustu. Daha sonra Şeyh, bir yatak getirilmesini istedi. Yatağı serip üzerine de bir yastık koydu-
25 lar. Kardeşimden kazaskerlik görevi sırasında nasıl oturuyorsa öyle oturmasını istedi. Kardeşim, Şeyh’in istediği şekilde oturunca Şeyh, ‘Allah makamını hayırlı etsin!’ dedi. On beş gün kadar bir süre geçmemişti ki, Sultan Selim Han’dan bir emir geldi. O vakit Edirne’de bulunan Sultan, kardeşimi istedi.
30

ويأتيه الوزراء وقضاة العسكر لزيارته، وربما يدعوه السلطان إلى دار سعادته ويصاحب معه، وحصل له من هذه الجهة رياسة عظيمة، ومع ذلك لم يتغير حاله للزهد والتقوى، وكان من الفضل على جانب عظيم.

وكان العلماء يهابون منه لجلالته في العلم، امتحن المولى الوالد، رحمه الله تعالى في مسألة أصولية، وكنت صغيرا وقتئذ، فكتب المولى الوالد رحمه الله تعالى رسالة في المسألة المذكورة، فاستحسنها الشيخ غاية الاستحسان، وقال: ما رأيت من يفهم هذه الدقيقة من العلماء غيرك.

ومن جملة كراماته أنه كان لواحد من أحبائه ولد شاب، وصدرت منه جريمة توجب العقوبة العظيمة في عرف السلطان، فاستغاث والده بالشيخ، وتضرع إليه لأن يلتمس من الوزراء تخليص ولده، قال الشيخ: إني أتوجه إلى من هو أعظم منهم، وفي غد ذلك اليوم احضروا ذلك الشاب إلى الديوان لأجل العقوبة، فما سبق لسان الوزراء إلا إلى مدح ذلك [٣١١٢] الشاب، والشهادة له، فأطلقوا ذلك الشاب، وبعد إطلاقهم إياه تعجب الوزراء من تحول نياتهم من العقوبة إلى العفو، وما كان ذلك إلا ببركة الشيخ.

ومن جملة كراماته أيضا ما حكاه الشيخ العارف بالله عبد الرحيم المؤيدي، وكان من جملة خلفائه، وقال: إن أخي عبد الرحمن علي بن المؤيد كان معزولا عن قضاء العسكر في أوائل سلطنة السلطان سليم خان، قال: فذهبت إليه يوماً، فوجدته مشوش الخاطر، فذهبت به إلى الشيخ، فنصحه الشيخ ورغبه عن العزّ والجاه، قال: فلم يجبه أخي وسكت، ثم أمر الشيخ فافرشوا فراشا، ونصبوا عليه وسادة، قال: ثم أمر أخي بأن يجلس عليه على نحو ما كان يفعله في مجلسه عند كونه قاضيا بالعسكر، قال: فجلس عليه أخي كما أمره الشيخ، قال: ثم قال له الشيخ: بارك الله لك في المنصب، قال: فلم يمض خمسة عشر يوماً أو أقل أو أكثر إلا وأتى الأمر من السلطان سليم خان. وكان السلطان وقتئذ بمدينة ادرنه، قال: فطلب أخي،

Hemen Edirne'ye giden kardeşimi Rumeli vilâyeti kazaskeri yaptı. Zaten onun için istenen de buydu."Şeyh Muhyiddin Muhammed el-İskilibî Efendi, 920/1514 senesinde, İskilip'te vefat etti. Allah yüce sırrını mübarek kılsın.

5 **Şeyh Muslihuddin es-Sirozî**

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Muslihuddin es-Sirozî'dir.

Yukarıda zikredilen Şeyh Muhyiddin el-İskilibî'nin halifelerindendir. Şeyhinin ölümünden sonra zâviyesinde onun yerine göreve başladı. İlimde üstünlükleri olan, ibadete düşkün ve dünyaya değer vermeyen bir âlimdi. İrşad yapacak yetkinlikte olup yüce ahlâk sahibiydi. Pek çok kişi ondan faydalanmıştı. 926/1519 senesinde vefat etti. Yüce sırrı mukaddes olsun.

Seyyid Velâyet

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Seyyid Velâyet'tir.

15 Şerîf soyundan gelen, soyu pak biri olup şeceresi şu şekildedir: Seyyid Velâyet bin Seyyid Ahmed bin Seyyid İshak bin Seyyid Allâmüddin bin Seyyid Halil bin Seyyid Cihangir bin Seyyid Muhammed bin Seyyid Hayâtüddin bin Seyyid Radiyy bin Seyyid Halil bin Seyyid Mûsâ bin Seyyid Yahyâ bin Seyyid Süleyman bin Seyyid Fadl bin Seyyid Muhammed bin Seyyid Hüseyin İmam Muhammed Bâkır bin İmam Zeynelâbidîn bin İmam Hüseyin bin Ali bin Ebû Tâlibin Allah hepsinden razı olsun.

25 855/1451 senesinde Anadolu vilâyetindeki Kirmastî'de dünyaya geldi. 874/1469 senesinde İstanbul'da Âşık Paşa'nın çocuklarından Şeyh Ahmed'in kızıyla evlenerek onun yanında tasavvuf yolunu öğrendi ve irşad icâzeti aldı. Şeyh Ahmed, Şeyh Abdüllatîf el-Kudsî'nin halifelerinden, o da

فذهب إلى أدرنة، ونصبه قاضيا بالعسكر بولاية روم ايلي، وما كان يُرجى له ذلك. مات رحمه الله تعالى في سنة عشرين وتسعمائة ببلدة إسكليب، قدّس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ مصلح الدين السيروزيّ - ومنهم العارف بالله الشيخ مصلح الدين السيروزيّ. ٥

كان رحمه الله تعالى من خلفاء الشيخ محي الدين الإسكليبيّ المار ذكره، وجلس بعد وفاة شيخه في زاويته. وكان عالما فاضلا عابدا زاهدا، صاحب إرشاد وخلق عظيم، انتفع به كثيرون من الناس. مات رحمه الله تعالى في سنة ست وعشرين وتسعمائة، قدّس سرّه.

١٠ السيد ولاية - ومنهم الشيخ العارف بالله السيد ولاية.

كان رحمه الله تعالى شريفا صحيح النسب، ونسبه هكذا: السيد ولاية ابن السيد أحمد ابن السيد اسحاق ابن السيد علام الدين ابن السيد خليل ابن السيد جهانكير ابن السيد محمد ابن السيد حيات الدين ابن السيد رضيّ ابن السيد خليل ابن السيد موسى ابن السيد يحيى ابن السيد سليمان ابن السيد فضل ابن السيد محمد ابن السيد حسين الإمام محمد الباقر ابن الإمام زين العابدين [١١٣] ابن الإمام حسين ابن علي بن أبي طالب، رضوان الله تعالى عليهم أجمعين. ١٥

وُلِدَ رحمه الله تعالى في سنة خمس وخمسين وثمانمائة بقصبة كرامستي في ولاية أناتولي، ثم تزوّج بنت الشيخ أحمد من أولاد عاشق پاشا بمدينة قسطنطينية في سنة أربع وسبعين وثمانمائة. وحضّل عند الشيخ أحمد طريقة التصوّف، وأجاز له بالإرشاد. وكان الشيخ أحمد من خلفاء الشيخ عبد اللطيف القدسيّ، وهو ٢٠

Zeynüddin el-Hâfi'nin halifelerindendi. Allah sırlarını mübârek kılınsın. 880/1475 senesinde hac yolculuğuna çıktı. Mısır'a vardığında Şeyh Seyyid Vefâ bin Seyyid Ebûbekir ile arkadaşlık etti. Seyyid Vefâ da ona irşad icâzeti verdi ve kelime-i tevhid telkininde bulundu. Mekke'ye geldiğinde Şeyh Abdülmu'tî de kalabalık bir şeyh ve imam topluluğunun huzurunda ona esmâ icâzeti verdi. Orada bulunanlar da bereketi için dua ettiler.

Kendisi bu hac ziyaretindeyken annesi İstanbul'da vefat etti. Yine İstanbul'da, 22 Muharrem 886/1481 senesinde vefat eden babası Seyyid Ahmed, İstanbul'daki evinin yanına defnedildi. Kabri meşhur olup ziyaret edilir ve mübarek sayılır. Sultan Mehmed Han ise onun ölümünden kırk iki gün sonra vefat etti.

Seyyid Velâyet merhum Molla Gürânî Efendi'den hadis dersleri aldı. Üç sefer çıktığı hac yolculuğunun sonuncusu Sultan Selim Han'ın tahta oturmasının ikinci senesine rastlamıştı. İstanbul'da vefat etti. Kırk gün süren siroz hastalığı sebebiyle, 929/1522 senesi Muharrem ayının ortalarında vefat etti. Cenaze namazını Müftü Alâeddin Ali el-Cemâlî Efendi kıldırdı. Kalabalık bir âlim ve şeyh topluluğunun katıldığı cenaze merasimi son derece görkemli oldu. Evinin yakınında, mescidinin tarafında, defnedilmeyi vasiyet ettiği yere defnedildi. Yetmiş üç yaşındaydı. Daha sonra Şeyh Ahmed'in de kızı olan eşi Rabia Hanım vefat etti. O da eşinin yanına defnedildi. Eşinin ölümünün ardından, 942/1535 senesi Safer ayının başında, zâviyesinde yerine geçen oğlu Şeyh Seyyid Derviş Mehmed vefat etti. O da aynı yere defnedildi.

Anlatıldığına göre, Sultan Bayezid Han, oğlu Sultan Selim Han'ı ordunun başına geçmesi için İstanbul'a çağırmıştı. Sultan Selim Han ise babası hayattayken saltanatı kendisine teslim etmesini istiyordu. Sultan Bayezid han bu konuda günlerce tereddüt geçirdikten sonra içi rahatladı ve saltanatı oğluna teslim etti.

من خلفاء الشيخ زين الدين الخافي، قدّس الله تعالى أسرارهم. ثم حجّ في سنة ثمانين وثمانمائة، ولمّا دخل مصر صحب الشيخ السيد وفا ابن السيد أبي بكر، وأجاز له السيد وفا بالإرشاد، ولقنه كلمة التوحيد، ولمّا دخل مكّة أجاز له الشيخ عبد المعطي بقراءة أسماء الله الحسنی بمحضر جمع كثير من الأئمة والمشايخ. وكلهم دعوا له بالبركة. ٥

وتوفيت والدته وهو في سفر الحجّ بمدينة قسطنطينية. وتوفّي والده السيد أحمد بمدينة قسطنطينية في الثاني والعشرين من المحرم الحرام لسنة ستّ وثمانين وثمانمائة، ودُفِنَ بها في جانب من داره، وقبره مشهور هناك، يُزارُ ويُبرِّكُ به. وتوفّي السلطان محمد خان بعد اثنين وأربعين يوماً من وفاته.

١٠ وقرأ السيد ولايت رحمه الله تعالى الحديث على المولى الكوراني رحمه الله، وحجّ ثلاث مرّات وآخر حجتها وقع في السنة الثانية من جلوس السلطان سليم خان على سرير السلطنة، وتوفّي بمدينة قسطنطينية بمرض الاستسقاء مرض أربعين يوماً، وتوفّي^١ في أواسط محرم الحرام السنة تسع وعشرين وتسعمائة، وصلى عليه المولى علاء الدين علي الجمالي المفتي، وحضر جنازته جمع كثير من العلماء والصلحاء، وكانت جنازته مشهودة، ودُفِنَ بقرب من داره تجاه مسجده في بيت أوصى هو أن يدفِنَ فيه، وكان سنّه ثلاثاً وسبعين، وتوفيت بعده زوجته رابعة بنت الشيخ أحمد المذكور، وهي مدفونة عنده، ثم توفي ولده الشيخ السيد درويش محمد القائم مقامه في زاويته في غرّة صفر [١١٣٠هـ] لسنة اثنتين وأربعين وتسعمائة، وهو مدفون عنده أيضاً.

٢٠ حُكي أن السلطان بايزيد خان دعا ابنه السلطان سليم خان إلى مدينة قسطنطينية ليجعله أميراً على العسكر، فطلب السلطان سليم خان أن يسلم إليه والده السلطنة في حياته، وتردد السلطان بايزيد خان في ذلك أيّاماً، ثم انشرح صدره لذلك وسلم إليه السلطنة،

١ ن، ط: + في الحادي والأربعين.

Bu tereddüt esnasında Sultan Selim Han'ın görüşlerine müracaat ettiği tasavvuf şeyhleri, kendisine saltanat müjdesini verdiler. Bu süreçte Seyyid Velâyet'i de yanına çağırılmış fakat o uzun ısrarlar sonucu gitmişti. Huzura vardığında, Sultan Selim Han saltanata dair sorular sorunca Şeyh, “Sen sultan olacaksın. Ancak ömrün de uzun olmayacak.” dedi. Nitekim dediği gibi de oldu. Zira saltanatta sadece sekiz sene kalabildi.

Bizzat kendisinden şöyle işittim: “Şeyh Ahmed ile birlikte hacca gitmiştim. Bana, ‘Evladım, zamanın kutbunun kim olduğunu anlayabilmemiz için etrafına iyi bak. Hac sırasında Arafat'ta, imamın sağ yanında durur.’ dedi. Bir de baktım ki, o yıl Bursa'da olan İyâs Efendi orada. Hacdan dönüp Bursa'ya gelince sâlih insanlardan biri bana Arafat'ta hatîbin yanında duranın kim olduğunu sordu. Ben de İyâs Efendi olduğunu söyledim. Ancak o gece öyle şiddetli bir ağrı çektim ki, neredeyse ölecektim. O gecenin sabahında Şeyh Ahmed, İyâs Efendi'yi ziyarete giderken ben de onunla gittim. İyâs Efendi'nin yanına oturduğumuzda bana çok öfkeli baktı. Hâlbuki daha önce beni hiç görmemişti. Bana, ‘Sırrımı neden açığa verdin? Bu gece üç sefer canını alması için Allah'a özel olarak dua ettim. Ancak her seferinde Resûlullah'ın ruhu benimle duam arasına girdi. Bu olay üzerine senin temiz bir soydan geldiğini anladım.’ deyince Şeyh Ahmed benim adıma ondan özür diledi, o da onun ricasını kırmadı. Ben de kalkıp elini öptüm ve böylece aramız düzeldi. Benim için de hayır duada bulundu.”

Olağanüstü hâllerinden biri şöyledir: Ölümüne sebep olan hastalıktan bir yıl önce, çok ağır bir hastalığa tutuldu. Rahmetli babam ziyaretine gittiğinde ben de onunla birlikte gittim. Babam hastalığının nasıl olduğunu sorunca, “Şimdi hafifledi. Bu sabah gün doğumu esnasında Azrail (as), Müftü Şeyh Alâeddin Ali el-Cemâlî'nin sûretinde yanıma geldi. Ben de canımı almaya geldiğini zannederek onu izlemeye başladım. Bana, ‘Canını almaya gelmedim. Sadece ziyarete geldim.’ diyerek selâm verip yanımdan ayrıldı.” dedi. Bu hadiseden sonra yaklaşık iki yıl kadar yaşadı. Henüz hayattayken, o sıralarda hastalanan Sünbül Sinan Efendi'nin öldüğünü söylediklerinde, “Hayır, o benden sonra ölecek, cenaze namazımı da o kıldıracak.” dedi. Nitekim dediği gibi de oldu.

وفي أثناء ذلك التردّد والتجأ السلطان سليم خان إلى مشايخ الصوفيّة، وبشّروه بالسلطنة. ولمّا طلب السيد ولايت المزبور لم يذهب إليه إلا بعد إبرام قويّ. فلمّا أتاه سأله السلطان سليم خان عن حال السلطنة، فقال السيد ولايت: إنك ستصير سلطانا، ولكن ليس في عمرك امتداد. وكان كما قال لأنه ما دام على السلطنة إلا ثمان سنين. ٥

وسمعت منه أنه قال: لما حجّجت مع الشيخ أحمد قال لي: يا ولدي انظر قطب الزمان كي نعرف من هو. وهو يقف بيمين الإمام بعرفة في كل حجّة، فنظرت فإذا هو المولى إياس وهو بمدينة بروسه في تلك السنة. ولمّا رجعنا من الحجّ وأتينا مدينة بروسه سألتني واحد من الصلحاء عن الواقف في يمين الخطيب بعرفة، فقلت هو المولى إياس، فحصل لي في تلك اللّيلة وجع عظيم حتى قربت من الموت، ١٠ وفي صبيحة تلك اللّيلة ذهب الشيخ أحمد إلى زيارة المولى إياس فذهبت معه، فلمّا جلسنا عنده نظر المولى إياس إليّ نظرة غضب، وكان لم يرني قبل ذلك، وقال: لأيّ شيء أفشيت سري؟ وإنني قصدت في هذه اللّيلة ثلاث مرّات أن أدعو الله تعالى لقبض روحك، فحال في كل مرة روح رسول الله صلى الله عليه وسلم بيني وبين الدعاء، ١٥ ومن هذا علمت أنك صحيح النسب. فاعتذر إليه الشيخ أحمد من قبلي حتى قبل التماسه، وعفا عني، وقيمت فقبّلت يده ورضي مني، ودعا لي بالخير.

ومن جملة أحواله؛ أنه مرض قبل مرض موته بسنة مرضا شديدا، فعاده المولى الوالد رحمه الله تعالى وذهبت معه إليه، فسأله المولى الوالد عن مرضه فقال: الآن خف المرض، قال: وفي هذه الصبيحة [١١٤] وقت الإشراق دخل علي عزرائيل، صلوات الله عليه، في صورة المولى علاء الدين علي الجماليّ المفتي، فظننت أنه جاء لقبض الروح، فتوجّهت مراقبا، قال: فقال ملك الموت: ما جئتك لقبض الروح، وإنما ٢٠ أتيت إليك للزيارة، قال: ثم سلم عليّ وذهب. وعاش المرحوم بعد ذلك قريبا من ستين، ومرض في حياته الشيخ سنبل سنان. وقيل له: إنه مات، قال: لا إنه سيموت بعدي وسيصلّي عليّ، وكان كما قال.

Hayret verici hâllerinden biri de şöyledir: Vezir Pîrî Paşa İstanbul'da bir zâviye yaptırmıştı. Zâviyede Şeyh Cemal Halîfe oturuyordu. Rebiülevvel ayının bir gecesinde Vezir Pîrî Paşa Hazreti Peygamber'in doğumu için yazılan *Mevlid* kitabını dinlemek üzere zâviyeye geldi. O sırada aralarında Seyyid Velâyet'in de olduğu çok sayıda âlim ve şeyh de orada bulunuyordu. Mescidin dışındaki bir safta oturmuş, biz de yanında oturuyorduk. Bir süre sessizce başı önünde bekledikten sonra başını kaldırdı ve "Şu an, bu zâviyenin Şeyh Cemal Halîfe'nin ölümünden sonra medrese olacağı ve bir daha asla zâviye olamayacağı bana keşf yoluyla ayan oldu." dedi. Nitekim dediği gibi de oldu. Bunun gibi pek çok olağanüstü hâlleri ve hakkında anlatılan hikâyeler olsa da sözü uzatmamak için bu kadarıyla yetindik. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Bolulu Çelebi

Bu devrin ârif zâatlarından biri de Bolulu Çelebi diye bilinen Şeyh Muhyiddin Mehmed Efendi'dir.

Tasavvuf dersini Şeyh Hacı Halîfe'den aldı. Onun ölümünden sonra da yerine geçti. Cezbesi ve olağanüstü hâlleri olan bir zâttı. İlk zamanlar yaptığı müderrisliği bırakıp dervişlerin yolunu seçti ve irşad derecesine yükseldi. 900/1494 senesinde vefat etti ve şeyhinin yanına gömüldü.

Şeyh Niyâzî [Şücâ' Çelebi]

Bu devrin âriflerinden biri de Niyâzî lakabıyla meşhur olan Şeyh Şücâüd-din İlyas Efendi'dir. Vildan diye bilinen şeyhin de kardeşidir.

Merhum, âlim ve dosdoğru bir insandı. İlk zamanlar yaptığı kadılık görevini bırakıp Şeyh Hacı Halîfe'nin hizmetine girerek tasavvuf yolunu ondan öğrendi. Tasavvuf tahsilini onun yanında tamamladıktan sonra Hacı Halîfe ona irşad icâzeti verdi. Ârif, hakikate ulaşmış, ibadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, ilim ve ibadetle meşgul olan biriydi. 914/1508 senesinde Bursa'da vefat etti. Allah sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Safiyyüddin Mustafa

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Safiyyüddin Mustafa Efendi'dir.

ومن جملة أحواله؛ أن الوزير پيرى پاشا قد بنى زاوية في مدينة قسطنطينية، وكان الشيخ جمال خليفة جالسا في تلك الزاوية، وحضر الوزير پيرى پاشا في ليلة من ليالي شهر ربيع الأول لاستماع كتاب مولد النبي صلى الله عليه وسلم، وحضر هناك كثير من العلماء والمشايخ، ومن جملتهم السيد ولايت المزبور. وجلس هو في صفة خارج المسجد ونحن عنده، فأطرق رأسه زمانا مليًا مراقبا، ثم رفع رأسه، وقال: علمت الآن بطريق الكشف. وأنه كشف صريح بأن هذه الزاوية سيصير مدرسة بعد وفاة الشيخ جمال خليفة، وأنه لا يعود زاوية أبدا، وكان كما قال. وله أمثال هذه الأحوال حكايات تركناها خوفاً من الإطتاب، قدس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ بولولى چلبى - ومنهم العارف بالله الشيخ محي الدين محمد الشهير ببولولى چلبى. ١٠

أخذ الطريقة عن الشيخ حاجي خليفة، وقام مقامه بعد وفاته. وكان رجلا صاحب جذبة واستغراق. وكان أولا مدرّسا فترك التدريس واختار طريقة الفقراء حتى وصل مرتبة الإرشاد، ومات في سنة تسعمائة، ودُفِنَ عند شيخه، قدس سره.

الشيخ نيازى [شجاع چلبى] - ومنهم العارف بالله الشيخ شجاع الدين إلياس الشهير بنيازى، وهو أخو المولى الشهير بالمولى ولدان. ١٥

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا، تولى منصب القضاء أولا ثم تركه، ووصل إلى خدمة الشيخ حاجي خليفة، وحصل عنده طريقة التصوّف وأكملها، وأذن له في الإرشاد. وكان عارفاً محققا عابدا زاهدا مشتغلا بالعلم والعبادة، [١١٤٠] مات رحمه الله تعالى في سنة أربع عشرة وتسعمائة بمدينة بروسه، قدس الله تعالى سره.

الشيخ صفى الدين مصطفى - ومنهم العارف بالله الشيخ صفى الدين مصطفى. ٢٠

Merhum aslen Çankırılı olup tasavvuf yolunu Şeyh Hacı Halîfe'den öğrendi. Onun yanında da bu yolu öğrenmeyi tamamladı. Bolulu Çelebi de ona irşad icâzeti vererek onu kendi yerine geçirdi.

İlim sahibi, ibadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, olgun ve yol gösteren biriydi. 919/1513 senesinde Bursa'da vefat etti ve Şeyh Hacı Halîfe'nin yanına defnedildi. Sırrı mukaddes olsun.

Şeyh Rüstem Halîfe el-Bursevî

Bu devrin âriflerinden biri de Rüstem Halîfe el-Bursevî'dir.

Aslen Anadolu vilâyetinin Göynük kasabasından olup kerâmetleri olan bir zâttır. Olağanüstü hâllerini insanlardan gizler, hallerini gizlemek maksadıyla çocukları okuturdu. Gerekecekçe asla konuşmazdı. İlk zamanlar geçimi için çalışırken sonraları tevekkül yolunu seçti. Makamı ve malı olmadığı hâlde, zengin olsun fakir olsun herkese yemek yedirirdi. Biri bir hediye getirdiğinde de ondan daha fazlasıyla ona karşılık verirdi. İbadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, temiz ve Allah'a karşı sorumluluk duyan biriydi.

İlk zamanlar Şeyh Hacı Halîfe'ye intisap etse de tavrından Üveysî olduğu anlaşılırdı. Sevenlerinden biri şöyle anlattı: “Bir gün gözlerimin rahatsızlığından şikâyetçi olmuştum. Rahatsızlığım uzun bir süre devam etmişti. Bunun üzerine Şeyh, ‘Benim gözlerim de bir gün çok ağrımış, ilaç da fayda etmemişti. Bir gün genç bir adamla karşılaştım. Bana, ‘Evlât, müekked sünnetlerin son iki rekâtında Felak ve Nas sûrelerini oku.’ dedi. Tavsiyesine uyarak bu sûreleri okumaya başladıktan bir süre sonra gözlerim iyileşti.’ dedi. Bu gencin kim olduğu sorulduğunda meşhur biri olduğunu söyleyince, o kişinin Hızır olduğunu anladım. Bunun üzerine ben de onun dediği gibi yaptım ve gözlerim iyileşti.”

Yine aynı kişi şöyle anlattı: “Bursa'da, 917/1511 senesinde Hâricîler fitne çıkarmıştı. İnsanlar şehri terk edecek kadar bunalmış, Şeyh'ten yardım istemişlerdi. Şeyh de onlara, ‘Bu topluluk asla bu şehre girmeyecek, bu şehrin halkı da onlardan zarar görmeyecek’ dedi. Bunun üzerine insanlar oldukları yerde kaldılar. Nitekim dediği gibi de oldu.” Merhum aynı sene Bursa'da vefat etti ve orada defnedildi. Allah sırrını mukaddes kılsın.

كان رحمه الله تعالى أصله من بلدة كانقري، وأخذ التصوّف عن الشيخ حاجي خليفة، وحصل عنده الطريقة وأكملها، وأذن له في الإرشاد الشيخ بولولى چلبى، وأقامه مقامه.

وكان عالما عابدا زاهدا راشدا ومرشدا. مات رحمه الله تعالى في سنة تسع عشرة وتسعمائة ببلدة بروسه، ودُفِنَ عند الشيخ حاجي خليفة، قُدِّسَ سرُّه.

الشيخ رستم خليفة البروسويّ - ومنهم الشيخ العارف بالله رستم خليفة البروسويّ. كان أصله من قسبة كوينك من ولاية أناطولي. وكان رجلا صاحب كرامات، وكان يستر أحواله عن الناس حتى إنه كان يعلم الصبيان لستر أحواله، وكان لا يتكلّم إلا بضرورة، وكان كاسبا في الأول، ثم اختار التوكّل، وكان له إنعام عام على الغنيّ والفقير، ومع هذا لم يكن له منصب ولا مال، وإذا أهدى إليه أحد شيئا يكافيه بأضعاف ذلك، وكان عابدا زاهدا تقيا نقيا.

وانتسب أولا إلى خدمة الشيخ العارف بالله حاجي خليفة، ويفهم من مشربه أنه كان أويسيا. قال بعض من محبيه: اشتكت عيناى في بعض الأيام وامتد ذلك مدّة، قال الشيخ المذكور لي: كان رمدت عيناى في بعض الأيام ولم ينجع الدواء، لقيت يوما رجلا شابا، فقال لي: يا ولدي اقرأ المعوذتين في الركعتين الأخيرتين من السنن المؤكّدة، قال: فداومت على ذلك فشفى الله تعالى بصري، قال: ذلك البعض: من هذا الشاب؟ قال: قال هو رجل مشهور، قال: ذلك البعض: فعلمت أنه الخضر عليه السلام، قال: ذلك البعض: فعملت كما قال فبرئت عيناى.

وقال ذلك البعض أيضا: وقعت فتنة ببلدة بروسه من جهة بعض الخارجيين في سنة سبع عشرة وتسعمائة، فاضطرب الناس اضطرابا شديدا حتى همّوا بالفرار، فاستغاثوا به، قال لهم: هؤلاء الجماعة لا يدخلون هذا البلد، ولا يلحق أهلهم ضرر من جهتهم فثبتوا مكانهم، وكان كما قال. مات رحمه الله تعالى في تلك السنة بمدينة بروسه، ودُفِنَ بها، قُدِّسَ اللهُ تعالى سره.

Şeyh Ali Dede

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Ali Dede'dir.

Şeyh Vefâzâde'nin halifelerinden olup ölümünden sonra onun yerine geçti. Sırrı mukaddes olsun. Çelimsiz, çoluk çocuğu olmayan bir şeyhti. Kendini ibadete vermişti. Alçak gönüllü, az bir rızıkla yaşamayı seçmiş, yaşayışı kabul gören ve hakkında güzel konuşulan mübârek biriydi. Allah ruhunu şâd etsin.

Şeyh Alâeddin Ali el-Esved

Bu devrin âriflerinden biri de Alâeddin el-Esved [Kara Ali] diye meşhur olmuş Şeyh Alâeddin Ali'dir.

Tasavvufu Şeyh Hacı Halîfe'den öğrenmişti. Bu konuda şöyle anlattığını bizzat işittim: “İrşad makamına oturduğu günden öldüğü güne kadar şeyhin hizmetine devam ettim. Onun yanında riyâzetle meşgul oldum. Hatta bednimdeki tüm etler üç sefer eridi. Şeyh'in ölümünden sonra Şeyh Muhyiddin el-Kocavî'nin hizmetine girdim. Onun yanında, elifbâya yeni başlayan bir çocuk gibiydim. Ölünceye kadar onun da hizmetine devam ettim.”

Her iki şeyhten de icâzet aldı. Daha sonra insanlardan uzaklaşp evine kapanarak tamamıyla Allah'a yöneldi. 929/1522 senesinde vefat etti. Allah kabrini aydınlık etsin.

Şeyh Ali el-Mağribî el-Endelüsî

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Ali bin Seyyid Meymûn el-Mağribî el-Endelüsî'dir.

Memleketinde Şeyh Arafzâde ve Şeyh Debbâsî'nin yanında yetiştikten sonra Kahire'ye geçerek hacca gitti. Oradan da Şam diyarına geçti. Pek çok öğrenci yetiştirdi. Bursa'ya yerleştikten sonra tekrar Şam diyarına göçtü ve 917/1511 senesinde orada vefat etti.

Yüksek makamları ve olağanüstü hâleri olan, takvâ yönüyle son derece hassas biriydi. “Bayezid bin Osman bile gelse, ona da sünnete göre davranırım.” diyecek kadar sünnete aykırı davranmama konusunda hassastı.

الشيخ علي دده- ومنهم الشيخ العارف بالله علي دده خليفة الشيخ [١١٥] العارف بالله ابن الوفاء قُدّس سرّه. قام مقامه بعد وفاته، وكان شيخا ضعيفا مجردا عن الأهل والعيال، وكان متعبدا متواضعا راضيا من العيش بالقليل، وكان مبارك النفس، مقبول الطريقة، حسن السمّت، رُوّح الله روحه.

٥ الشيخ علاء الدين علي الأسود - ومنهم العارف بالله الشيخ علاء الدين علي الشهير بعلاء الدين الأسود.

أخذ التصوّف عن الشيخ حاجي خليفة، وسمعت منه أنه قال: لازمت خدمة الشيخ منذ جلوسه مقام الإرشاد إلى أن وصل إلى رحمة الله تعالى، واشتغلت عنده بالرياضة حتى ذاب ما في بدني من اللّحم ثلاث مرّات. قال: وبعد وفاة الشيخ وصلت إلى خدمة الشيخ العارف بالله تعالى الشيخ محي الدين القوجويّ، وكنت عنده كطفل شرع في الهجاء أولا، ولازمت خدمته إلى أن مات.

وله الإجازة من كِلا الشيخين، ثم قعد في بيته منقطعا عن الناس، متوجّها إلى الله تعالى بكلّيته، ومات في سنة تسع وعشرين وتسعمائة، نور الله مرقده.

١٥ الشيخ علي المغربي الأندلسي^١ - ومنهم الشيخ العارف بالله السيد علي ابن ميمون المغربي الأندلسي.

تربّى قُدّس سرّه ببلاده عند الشيخ ابن عرفة والشيخ الدبّاسي. ثم دخل القاهرة وحج، ثم دخل البلاد الشامية وربّى كثيرا من الناس، ثم توطّن بمدينة بروسه، ثم رجع إلى البلاد الشامية، وتُوفّي بها في سنة سبع عشرة وتسعمائة.

٢٠ وله مقامات عليّة وأحوال سنيّة، وكان من التقوى على جانب عظيم، وكان لا يخالف السنة حتى نُقِلَ عنه، أنه قال: لو أتاني بايزيد بن عثمان لا أعامله إلا بالسنة.

Ziyaretine gelenler için ayağa kalkmaz, kimsenin de onun için ayağa kalkmasını istemezdi. İlim sahibi biri geldiğinde ise saygı gösterisi olarak altına koyun postu sererdi. Doğruyu korkmadan söyler, Allah yolunda hiç kimsenin kınamasından da çekinmezdi. Müridlerinin hoş olmayan bir davranışını gördüğünde son derece öfkelenir, onları sopayla döverdi. Hatta öfkesinden öyle vururdu ki kemiğini kırdığı müridi bile olmuştu. Ne maaş ne de emîr ve sultanlardan gelen hediyeyi kabul ederdi. Bununla birlikte her gün müridlerinden yirmi kişinin karnını doyururdu. Çokça olağanüstü hâlleri vardı. Bu kitap bunların tamamını saymaya yetmez. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

10 **Şeyh Ulvân el-Hamevî**

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Ulvân el-Hamevî'dir.

İlk zamanlar yaptığı müderrisliği bırakıp yukarıda adı geçen Şeyh Ali el-Mağribî'nin hizmetine girerek tasavvuf tahsilini onun yanında tamamladı. Gerçek bir hakikat deryasıydı. İlim ehli, ilimde üstünlükleri olan, dünyaya değer vermeyen, takvâ sahibi ve güzel ahlâklı biriydi. Menkıbeleri oldukça çoktur. Tasavvufla ilgili olmakla beraber Şâfiî mezhebine göre fetvalar da verirdi. 922/1516 senesinde vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh İbnü'l-İrâk

20 Bu devrin ârif zâatlarından biri de İbnü'l-İrâk diye bilinen Şeyh Muhammed'dir.

Çerkez emîrlerinden birinin oğlu olup emîr kıyafetleri giyen askerlerdendi. Çokça mal ve itibar sahibi iken her şeyi terk edip Şeyh Seyyid Ali bin Meymûn el-Mağribî'nin hizmetine girdi. Onun yanında riyâzetle meşgul olmaya başladı. Çok sıcak günlerde neredeyse yirmi gün boyunca su içmediği söylenir. Bir gün susuzluktan ölecek kadar bitkin düşmüştü. Hatta İbnü'l-İrâk'ın susuzluktan ölmek üzere olduğu söylendiğinde şeyhi, "Allah rahmet eylesin." demiş. Onlar tekrar aynı sözü söyleseler de Şeyh ona su vermelerine izin vermemiş. Bir süre sonra avuçların içine su dökmelerini istemiş, suyu döküklerinde ise bitkin bir hâlde kendine gelmişti. Bu hâl üzereyken aradan fazla zaman geçmeden kendisine mânevî yollar açıldı ve 30 arzuladığı şeye kavuştu.

وكان لا يقوم للزائرين ولا يقومون له، وإذا جاء أهل العلم يَفْرُش له جلد شاة تعظيمًا له، وكان قَوْلًا بالحق لا يخاف في الله لومة لائم. وكان له غضب شديد إذا رأى في المريدين منكرًا يضربهم بالعصا حتى إنه كسر بضربه عظم بعض منهم. وكان لا يقبل الوظيفة ولا هدايا الأمراء والسلاطين، وكان مع ذلك يطعم كل يوم مقدار عشرين نفسًا من المريدين، وله أحوال كثيرة، ومناقب عظيمة، [١١٥ب] لا يحتمل هذا المختصر تعدادها، قدّس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ علوان الحمويّ - ومنهم العارف بالله الشيخ علوان الحمويّ.

كان رحمه الله تعالى مدرسًا، ثم ترك التدريس والتحق بخدمة الشيخ المغربيّ المذكور، وأكمل عنده الطريقة. وكان بحرا من بحار الحقيقة، وكان عالما فاضلا، صاحب زهد وتقوى، وصاحب أخلاق عظيمة، ومناقب جليّة. ومع ذلك كان يفتي على مذهب الشافعية، توفي سنة اثنتين وعشرين وتسعمائة، قدّس الله تعالى سره.

الشيخ ابن العراق - ومنهم العارف بالله الشيخ محمد الشهير بابن العراق.

كان رحمه الله تعالى من أولاد أمراء الجراكسة، وكان من طائفة الجند على زيّ الأمراء، وكان صاحب مال عظيم وحشمة وافرة. ثم ترك الكل واتصل بخدمة الشيخ العارف بالله السيد علي بن ميمون المغربيّ، واشتغل بالرياضة عنده. حكى أنه لم يشرب ماء مدّة عشرين يومًا في الأيام الحارة، حتى خرّ يومًا مغشيا عليه من شدّة العطش، وقرب من الموت. وقالوا للشيخ إن ابن العراق قريب من الموت من شدّة العطش، فقال الشيخ إلى رحمة الله تعالى فكثروا عليه القول فلم يأذن في سقيه، وقال ضَبُّوا على راحتيه ماء، ففعلوا كذلك فقام على ضعف ودهشة، ولم يمض على ذلك أيام إلا وقد انفتح عليه الطريق، ووصل إلى ما يتمناه.

Merhum âlim, zâhid ve takvâ sahibiydi. Şeyhinin ölümünün ardından kalan ömrü boyunca Peygamber şehri Medine’de yaşadı. Orada vefat etti ve oraya gömüldü. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Sûfîzâde [İbnü’s-Sûfî]

5 Bu devrin âriflerinden biri de Sûfîzâde diye bilinen Şeyh Abdurrahman’dır.

Merhum ilk zamanlar ilim öğrenmekle meşgul olup Semân medreselerinin birinde müderrislik yapan Mûsâ Çelebi bin Efdalzâde’den ders okuyordu. Abdurrahman Efendi, ilim öğrenme yolunu terk edip Şeyh Seyyid Ali bin Meymûn el-Mağribî’nin hizmetine girdi. Tasavvuf yolunu çok kısa bir süre içinde onun yanında tamamladı.

Bir gün Şeyh’e kendi nefisini şikâyet ederek, “Şeyhim, pek çok nefis ıslah olduğu hâlde benim kötülükleri emreden emmâre nefsim bir türlü ıslah olmadı.” dedi. Şeyhinin, “O nefsin sana hayrı emrediyor.” cevabı üzerine, 15 “Hayır Efendim! O kötülükleri emrediyor.” diye ısrar edince Şeyh kalkıp gitmesini istedi. Sûfîzâde gidince oradakilere, “Abdurrahman’ın denizinde kayboldum. Çünkü o, kendisi hakkında hiç iyi şeyler düşünmüyor. Zira kendisinin iyi olduğunu düşünmek tasavvuf ehli için büyük bir tuzaktır.” dedi.

20 Şeyhi Şam diyarına gidince Abdurrahman Efendi’yi Bursa’da halife olarak tayin etti. Sıradan insanlar gibi giyinen, alçak gönüllü ve mahcup biriydi. İyiliği yüzünden okunurdu. 919/1513 senesinde vefat etti.

Şeyh Abdurrahman bir gün şeyhinin meclisine gelmişti. Havâtırdan şikâyet etmek tarikatlarının temeliydi. Şeyh havâtırdan söz ediyor, 25 müridlerin bu düşüncelerden uzaklaşmalarını sağlamaya çalışıyordu. Şeyh Abdurrahman ilk intisap ettiği günlerden birinde şeyhine,

وكان عالماً زاهداً صاحب تقوى، وجاور مدّة عمره بعد وفاة شيخه بمدينة الرسول صلوات الله تعالى عليه وسلامه، ثم مات ودُفِنَ بها، قدّس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ ابن الصوفي - ومنهم العارف بالله الشيخ عبد الرحمن الشهير بابن الصوفي.

كان رحمه الله تعالى أولاً من طلبة العلم الشريف، وكان يقرأ على المولى موسى ٥ جليبي ابن المولى الفاضل أفضل زاده، وكان المولى المذكور وقتئذ مدرّساً بإحدى المدارس الثمان، ثم ترك المولى عبد الرحمن طريقة تحصيل العلم، والتحق بخدمة الشيخ العارف بالله السيد علي ابن ميمون المغربي، وأكمل عنده الطريقة في أقرب مدّة.

حكى أنه كان يوماً عنده إذا اشتكى إلى الشيخ من نفسه، [١١٦] وقال: يا سيدي

١٠ الشيخ، إن كثيراً من النفوس قد صلحت ولم تصلح نفسي الأمارة، قال الشيخ: إنها أمانة بالخير، قال: لا يا سيدي أمانة بالسوء، وقال له الشيخ: قم يا عبد الرحمن، فلما ذهب قال الشيخ للحاضرين: تهت في بحر عبد الرحمن. وذلك من حيث أنه لم يحسن الظن بنفسه لأن حسن الظن بالنفس مكرّ عظيم عند أهل الطريقة.

ثم لما ذهب الشيخ إلى البلاد الشامية نصبه خليفة له بمدينة بروسه، وكان ملبسه

١٥ على زيّ عوام الناس، وكان متواضعاً متخشعاً يلمع آثار الخير من وجهه الكريم، توفي رحمه الله تعالى في سنة تسع عشرة وتسعمائة.

وحضر الشيخ عبد الرحمن يوماً مجلس الشيخ، وكانت طريقتهم مبنية على

الاشتكاء من الخواطر، ويتكلم الشيخ على ذلك الخاطر، ويدفعه إلى أن ينقطع الخواطر عن المرید، وقال الشيخ عبد الرحمن يوماً لشيخه وكان في أوائل اتّصاله بخدمته،

“Şeyhim, benim bir hatıram/durumum var.” deyince Şeyh anlatmasını istedi. O da “Şeytan anlatmama izin vermiyor. Çünkü hatıram burada kendisinden ders okuduğum bir müderris ile ilgilidir. Nefsim, ‘Bu hatıranı anlatırsan bu müderris senin hakkında iyi şeyler düşünmez.’ diyor.” deyince 5 Şeyh, “Müderris vehimdir. Akıllı birisi Allah’tan başka ne bir kadıyı ne bir müderrisi ne bir müftüyü ne de sultanı göz önünde bulundurur.” dedi. Sözü aynen böyleydi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh İsmâil eş-Şirvânî

Bu devrin âriflerinden biri de İsmâil eş-Şirvânî Efendi’dir.

10 Merhum Allâme Celâleddin ed-Devvânî gibi devrin ileri gelen âlimlerinden dersler aldıktan sonra Şeyh Hoca Ubeydullah es-Semerkindî’nin hizmetine girdi. Onun yanında yetişti ve yakın dostlarından biri oldu. Hoca Ubeydullah’ın ölümünden sonra Mekke’ye geçerek yaklaşık 940/1533 yılında ölünceye kadar orada yaşadı. Merhum, Sultan Bayezid Han devrinde 15 Anadolu’ya da gelmişti.

Uzun ömürlü, uzun boylu, heybetli ve vakarlı, insanların işlerinden uzak durup kendi nefsiyle meşgul olan ve resmiyetten hoşlanmayan biriydi. İnsanlarla çok güzel münasebetler kurar, küçük ile büyüğü, zengin ile fakiri eşit sayardı. Zâhir ilimlerde oldukça ileri bir derecesi olup Mekke’de 20 *Buhârî*’yi ve *Beyzâvî Tefsiri*’ni okuturdu. Allah kabrini aydınlık etsin.

Şeyh Baba Nimetullah

Bu devrin âriflerinden biri de Baba Nimetullah’tır.

Fakirlik ve hiçliği tercih ederek her dâim kendisini gizlerdi. Rabbânî bilgide bir derya, ilâhî esrar denizlerinde bir dalğıcı. Herhangi bir tefsir 25 kitabına müracaat etmeksizin, ifade gücü bakımından son derece güzel ve özlü olarak yazdığı tefsirde, pek çok insanın anlamakta yetersiz kalacağı hakikat ve inceliklere yer vermiştir. *Gülşen-i Râz*’ı ise eseri tanıyanlarca takdir edilecek düzeyde şerh etmiştir. Yerleştiği Karaman vilâyetlerinden Akşehir’de vefat etti ve orada defnedildi. Allah kabrini aydınlık etsin.

فقال: يا سيدي الشيخ، إن لي خاطرا، فقال الشيخ: كلم، قال الشيخ عبد الرحمن: يمنعي الشيطان عن التكلّم به، لأن في المجلس مدرّسا كنت قرأت عليه، ونفسي تقول إذا تكلمت بهذا الخاطر يسيء ذلك المدرس الظن فيك، فعند ذلك قال الشيخ: إنما المدرس وهم، ثم إن العاقل لا ينصب بين عينيه لا القاضي ولا المدرس ولا المفتي ولا السلطان إلا الله تعالى، هذا كلام بعينه، قدّس الله تعالى سره.

٥ الشيخ إسماعيل الشرواني - ومنهم الشيخ العارف بالله المولى إسماعيل الشرواني.

قرأ رحمه الله تعالى أولا على علماء عصره، منهم؛ العلامة جلال الدين الدوّاني، ثم خدم الشيخ العارف بالله خواجه عبيد الله السمرقندي، وتربّى عنده، وصار من كمل أصحابه. ولما مات هو رحمه الله تعالى ارتحل إلى مكّة، وتوطن هناك إلى أن توفي في قريب من أربعين وتسعمائة، أتى رحمه الله تعالى بلاد الروم في زمن السلطان بايزيد خان.

وكان رجلا معمرا، طويل القامة، وقورا مهيبا، منقطعًا عن أحوال الناس، مشتغلا بنفسه، طارحا للتكلفات العادية. وكان له حسن معاشرة مع الناس؛ يستوي عنده الصغير والكبير والغني والفقير. وكان له فضل [١١٦] عظيم في العلوم الظاهرة، وكان يدرس بمكّة كتاب البخاريّ وتفسير البيضاويّ، نور الله مرقده.

١٥ الشيخ بابا نعمة الله - ومنهم العارف بالله الشيخ بابا نعمة الله.

كان رحمه الله تعالى اختار الفقر والفناء، وكان يخفي نفسه، وكان متبحرا في المعارف الربانيّة وغريقا في بحر الأسرار الإلهية. وقد كتب تفسيرا للقرآن العظيم بلا مراجعة إلى التفسير، وأدرج فيها من الحقائق والدقائق ما يعجز عن إدراكها كثير من الناس مع الفصاحة في عباراته والبلاغة في تعبيراته. وشرح كتاب كلشن راز شرحا مقبولا عند أهله. وكان متوطنا ببلدة آقشهر من ولاية قره مان، وتوفّي ودُفِنَ بها، نور الله قبره.

Şeyh Muhammed el-Bedahşî

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Muhammed el-Bedahşî'dir.

Molla Otrarîzâde diye bilinen şeyhle musâhabet etti. Şeyhinin de yolu olan dünya nimetlerini terk etme ve dünyayla ilgili şeylerden arınma düşüncesi üzere yaşadı. Yerleştiği Dımaşk'ta, şehri fetheden Sultan Selim Han kendisini iki kez evinde ziyaret etti. İlk ziyarette aralarında herhangi bir konuşma geçmeyip âdâb üzere suskun hâlde oturdular ve ayrıldılar. İkinci sefer ise Şeyh Muhammed, "İkimiz de Allah'ın kuluyuz. Aramızdaki fark, senin sırtında insanların ağır yükleri var, benim sırtımda bu ağırlık yok. İnsanların emanetlerini zayi etmemeye gayret et." dedi. Sultan Selim Han'a suskunluğunun sebebi sorulduğunda, "Sözün yüksek makamca açılması gerekir. Benim ona bir üstünlüğüm söz konusu değildi. Ama o da teeddüp edip suskunluğu tercih ederek konuşmaya gerek duymadı. Sultan Hüseyin Baykarâ'nın torunlarından olan Bedüzzaman da Anadolu'ya yanıma geldiğinde ben yine konuşmadım. O da edebinden konuşmadı." dedi.

Hoca Ubeydullah es-Semerkindî'nin soyundan olan Hoca Muhammed Kâsım'ın şöyle anlattığı nakledilir: "Hoca Ubeydullah'ın arkadaşlarından olan İsmâil eş-Şirvânî Efendi'nin hizmetinde bulunmak için gittiğimde, benden bir kitabı incelememi istedi. Ben de vaktimin izin vermediğini gerekçe göstererek özür diledim. Oradan kalkıp Şeyh Muhammed el-Bedahşî'nin hizmetine gittiğimde bana, 'Sanki İsmâil Efendi'nin yanında gibisin.' dedi. Ben 'Evet' deyince, 'Senden bir kitabı incelemeni mi istedi?' diye sordu. Ben yine 'Evet' deyince de 'Onun sözüne bakma. Ben Âdiyât sûresine kadar amcamın yanında okudum. Şimdi ise ilim konusunda İsmâil Efendi'ye ihtiyacım yoktur. İsmâil Efendi'nin durumuna hayret ediyorum. Bazen onu Allah'a en yakın illiyyîn derecesinde görüyorum. Bazen de hayvandan daha aşağı esfel-i sâfilinde.' dedi." Hoca Muhammed Kâsım sözüne şöyle devam etti: "Ben daha sonra İsmâil Efendi'nin hizmetine gittim. Bana, 'Şeyh Muhammed el-Bedahşî'nin yanında gibisin.' dedi. Ben de 'Evet' dedim. Devamında, 'Ders okumanı engelledi değil mi?' deyince ben yine 'Evet' dedim.

الشيخ محمد البدخشي - ومنهم العارف بالله تعالى الشيخ محمد البدخشي.

صحب رحمه الله تعالى مع الشيخ المشهور بابن المولى الأتزازي، وكان على ترك الدنيا، والتجرد من علائقها، كما هو طريق شيخه. ثم توطن بمدينة دمشق. ولمّا فتحها السلطان سليم خان، عليه الرحمة والرضوان، ذهب إلى بيت الشيخ المزبور مرّتين، وفي المرة الأولى لم يجز بينهما كلام، وجلسا على الأدب والصمت ثم تفرقا، وفي المرة الثانية قال له الشيخ محمد البدخشي: كلانا عبد الله تعالى، وإنما الفرق هو أن ظهرك ثقيل من أعباء الناس وظهري خفيف عنها، واجتهد أن لا تضيع أمتعتهم. وسئل عن السلطان سليم خان عن اختياره الصمت، فقال: فتح الكلام ينبغي أن يكون من العالي، ولا علوّ لي عليه. وتأدب هو أيضا، واختار الصمت تنزلا منه، ثم قال: لما جاء بديع الزمان وهو من أولاد السلطان حسين بيقرا إلى بلاد الروم جاء إليّ، وما تكلمت أصلا وما تكلم هو أيضا تأدبا.

وحكي عن خواجه محمد قاسم، وهو من نسل خواجه عبيد الله السمرقندي، أنه قال: ذهبت إلى خدمة المولى إسماعيل الشرواني من أصحاب خواجه عبيد الله، ورغبني في مطالعة الكتب، واعتذرت إليه بعدم مساعدة الوقت، ثم قمت وذهبت إلى خدمة الشيخ محمد البدخشي، فقال لي: كأنك عند المولى إسماعيل، قلت: نعم، قال: [١١٧] يرغّبك في مطالعة الكتب؟ قلت: نعم، قال: لا تلتفت إلى قوله، إنّي قرأت على عمّي من القرآن إلى سورة العاديات، والآن ليس لي احتياج في العلم إلى المولى إسماعيل، ثم قال: إنّي أتعجب من حال المولى إسماعيل، وما عرفت حاله تارة أراه في أعلى عليين، وأراه تارة في أسفل السافلين. قال خواجه محمد قاسم: ثم ذهبت إلى خدمة المولى إسماعيل، وقال لي: لعلك كنت عند الشيخ محمد البدخشي، قال: قلت نعم، قال: منعك من المطالعة؟ قال: قلت نعم،

Bunun üzerine, ‘Ders okumanda çok büyük fayda var. Büyük deden Hoca Ubeydullah, ömrünün sonlarında bile geceleri *Bezzâvî Tefsiri*’ni incelerdi. Şeyh el-Bedahşî ile aramızda tuhaf bir durum var. Onunla bir araya gelmek istediğimde kendimi ona illiyiinde gösteriyorum. Beraber olmak istemediğimde de esfel-i sâfilinde gösteriyorum.’ dedi.”

Merhum Şeyh el-Bedahşî, 922/1516 senesinde Dımaşk’ta vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Seyyid Ahmed el-Buhârî [Emîr Buhârî]

Bu devrin âriflerinden biri de Seyyid Ahmed el-Buhârî el-Hüseynî’dir.

Şeyh Hoca Ubeydullah es-Semerkandî’nin yanında bulunduktan sonra Şeyh İlähî ile arkadaşlık etti. Şeyh İlähî Anadolu’ya gitmeye karar verince, eşini ve ailesini Buhara’da bırakıp onunla birlikte Anadolu’ya geldi. Şeyh İlähî ona son derece kıymet veriyordu. Bu sebeple de onu sağ kolu yapmıştı. Ne âlim ne de ileri gelen hiç kimseyi ondan üstün tutardı. Şeyh İlähî Simav’da kaldığı sürece onu imam olarak tayin etmişti.

Şeyh İlähî’den naklen şöyle anlatılır: “Seyyid Ahmed el-Buhârî, altı sene yatsı namazının abdestiyle bize sabah namazı kıldırdı. Yatsı ile sabah arasında uyuyup uyumadığı sorulduğunda ise ‘Her günün sabahına yakın şeyhin katırını ve eşeğini alıp şeyhin mutfağına odun getirmek için dağa çıkıyordum. Otlamaları için onları salıyor, o süre içinde de bir ağaca yaslanıp bir süre uyuyordum.’ dedi.”

Şeyh Ali’nin izniyle insanlardan uzaklaşıp yalnız kalmak için Hicaz’a gitmek üzere yola çıktığında Şeyh ona bir eşek ve on dirhem verdi. O da akşam sofrasından bir parça ekmek aldı. Yanına bunlardan başka da bir şey almadan yola çıktı. Yanında kitap olarak sadece Kur’ân ve *Mesnevî* vardı. Kur’ân yolda çalındıktan sonra bir kişinin ısrarı üzerine *Mesnevî* kitabını da iki yüz dirheme sattı. Bundan başka parası kalmamıştı.

قال: إن لك في المطالعة نفعاً عظيماً، إن جددك الأعلى خواجه عبيد الله كان في أواخر عمره يطالع الليالي تفسير العلامة البيضاوي، ثم قال: إن لي مع الشيخ محمد البدخشي حالاً عجيبة، إذا قصدت أن أصاحبه أريه نفسي في أعلى عليين، وإذا قصدت ترك الصحبة معه أريه نفسي في أسفل السافلين.

٥ مات الشيخ محمد البدخشي بدمشق في سنة اثنتين وعشرين وتسعمائة، قدس الله تعالى سره.

الشيخ السيد أحمد البخاري [أمير بخاري] - ومنهم الشيخ العارف بالله السيد أحمد البخاري الحسيني.

١٠ صحب رحمه الله تعالى أولاً الشيخ خواجه عبيد الله السمرقندي، ثم صحب بأمره الشيخ الإلهي. ولما توجه الشيخ الإلهي إلى بلاد الروم، وترك هو أهله وعياله ببخاري، وسافر معه إلى بلاد الروم. وكان الشيخ الإلهي يعظمه غاية التعظيم، وعين له جانب يمينه، وكان لا يقدم عليه أحداً من العلماء والفضلاء. وكان الشيخ الإلهي عينه للإمامة مدة إقامته بسماوا.

١٥ ونُقِلَ عن الشيخ الإلهي أنه قال: إن السيد أحمد البخاري صلى لنا صلوة الفجر بوضوء العشاء ست سنين، وسئل هو عن نومه في تلك المدة، قال: كنت آخذ بغلة الشيخ وحماره في صبيحة كل يوم وأصعد الجبل لنقل الحطب إلى مطبخ الشيخ، وكنت أرسلهما ليرتعا في الجبل، وفي ذلك الوقت كنت استند إلى شجرة وأنام ساعة.

٢٠ ثم إنه سافر بإذن الشيخ على التجرد والتوكل إلى الحجاز، وأعطاه الشيخ حمارة وعشرة دراهم، وأخذ من سفرة العشاء خبزة واحدة، وذهب وليس معه غير هذه [١١٧ب] إلا المصحف الشريف وكتاب المشنوي وسرق المصحف في الذهاب، وباع كتاب المشنوي بمائتي درهم بإبرام البعض، ولم يكن له مال سوى هذا،

Yolculuğu sırasından bir kişinin Hoca Bahâeddin için adadığı bir dinar dışında kimseden ne mal ne de sadaka kabul etti. Onu da adamın ısrarı üzerine kabul etmişti. Tüm bu yokluklara rağmen gayet güzel ve ferah bir yolculuk yaptı. Bir süre Kudüs'te, bir seneye yakın da Mekke'de kaldı. Daha
5 önceden, her gün Kâbe'yi yedi sefer tavaf etmeyi, Safa ve Merve arasında sa'y yapmayı adamıştı. Her gece, kimi zaman Kâbe'yi tavaf ediyor kimi zaman kıyam ediyor kimi zaman da dinleniyordu. Çok zayıf bir bünyesi olmasına rağmen neredeyse bir saat bile uyumuyordu.

Şeyh İlahî ona bir mektup gönderip yanına gelmesini isteyince, şeyhinin
10 emrine uyararak onun hizmetine geri döndü.

Şöyle dediği anlatılır: “İçime İstanbul şeyhlerini ziyaret etme arzusu doğunca Şeyh'ten izin istedim, o da izin verdi ve bana, ‘İnsanlar beni çağırıyorlar. Bu şehrin ahvalini gözlemler.’ dedi. Bunun üzerine Şeyh Vefâzâde'nin zâviyesine inip ikindi namazı için mescide girdim. Şeyh de
15 kapıdan girerek mihraba geçti ve cemaate imamlık yaptı. Namazı bitirdikten sonra evrâd okumaya başladılar. Ben de edep içinde uzak bir yere oturdum. Başımı her kaldırışında şeyhe bakıyordum. Şeyh de başını kaldırıp bana bakıyordu. Evrâd bitirdikten sonra kalkıp şeyhin yanına gittim. Şeyh de ayağa kalkıp ‘Hoş geldin’ diyerek bana sarıldı ve öptü. Sonra edep içinde şeyhin
20 huzurunda oturdum. Bir süre suskun kaldım. Şeyh orada bulunanlara, ‘Bu misafirimizdir. Ona ikramda bulunun.’ diyerek halvetine gitti. O gece ben de orada kaldım. Rüyamda Şeyh'in camisinin bir köşesinde çok az yanan bir kandil gördüm. Benim de elimde bir mum vardı ve mumu bu kandilden yakmak istiyordum. Üç sefer denediysem de her seferinde kandil gözden
25 kayboluyordu. Bu hadiseden uyandıktan sonra Şeyh'in yanında kaldım ve izin vermesiyle ayrıldım. Bir de baktım ki orada üç gün kalmışım. Daha sonra Şeyh İlahî'ye bir mektup yazarak İstanbul'a gelip makamında kalması konusunda onu teşvik ettim. İşte bu, Şeyh'in bir süre Simav'da kalmasının sebebidir.”

ولم يقبل من أحد في سفره مالا ولا صدقة سوى دينار نذره البعض لخواجه بهاء الدين، وقبله بإبرام منه. ومع ذلك سافر على أحسن حال وسعة نفقة، وسكن في القدس الشريف مدة، وسكن بمكة المكرمة قريبا من سنة، ونذر أن يطوف الكعبة كل يوم سبع مرّات، وأن يسعى بين الميادين سبع مرّات، وكان كل ليلة يطوف الكعبة تارة، ويقوم تارة، ويقعد تارة، ولا ينام ساعة مع أنه كان ضعيف البنية.

ثم إن الشيخ الإلهي أرسل إليه كتابا، وطلب منه أن يجيء إليه، فرجع إلى خدمة الشيخ امتثالا لأمره.

وحكي عنه، أنه قال: وقع في نفسي داعية زيارة مشايخ قسطنطينية، فسألت الإجازة من الشيخ فأذن لي، وقال: تتبّع أحوال تلك المدينة والناس يدعونني إليها. قال: فنزلت في زاوية الشيخ ابن الوفاء فدخلت المسجد لأجل صلوة العصر، وخرج الشيخ من بابه في المحراب، وأمّ للحاضرين في الصلوة، ولما فرغوا من الصلوة اشتغلوا بالأوراد، فجلست من بعيد على أدب. وكلما رفعتُ رأسي أنظر الشيخ، يرفع الشيخ رأسه وينظر إليّ، ولما فرغوا من الأوراد قمت إلى الشيخ، فقام الشيخ واستقبلني وعانقني وقبلني، ثم قعدت في حضور الشيخ على أدب، وصمت زمانا، وقال الشيخ للحاضرين: هذا ضيفنا فأكرموه، ثم ذهب الشيخ إلى خلوته فبت تلك الليلة هناك، ورأيت في المنام سراجا ضعيفا الاشتعال في زاوية من جامع الشيخ، وفي يدي شمعة أريد أن أوقدها من ذلك السراج، وقصدت ذلك ثلاث مرّات، وفي كل مرّة يغيب السراج عن بصري. ولما انتهت من الواقعة صاحبت مع الشيخ وذهبت مع إجازته، ثم نظرت فإذا مدة الإقامة ثلاثة أيام، ثم إنني كتبت إلى الشيخ الإلهي كتابا، ورغبت عن الإتيان إلى مدينة قسطنطينية، وفي السكون في مقامه، فكان ذلك سببا لإقامة الشيخ مدة بسماو.

Şeyh İlähî ölünce İstanbul'da Şeyh Emîr el-Buhârî'nin halifeliğinin işaretleri görülmeye başlandı. İnsanlar ona hizmet etmek istiyorlardı. Bu yöneliş artınca İstanbul'da bir cami ve müridlerin kalması için caminin etrafında odalar inşa edip geçimlerini sağlamak için bir de vakıf kurdu. Heybetli ve vakar içinde oturmak, onun meclis âdâbıydı. İnsanlar sanki başları üzerinde kuş varmışçasına âdâba riayete ederek etrafında halka şeklinde otururlardı. Şeyh onların havâtırını bilir, onlar da soru sormalarına gerek olmaksızın onun konuşmalarından içlerinden geçenlere cevap alırlardı. Meclisinde dünyalık sözlere asla yer yoktu.

Yolu azîmetle hareket etme, bid'atleri terk etme, sünnete uyma, şekli terk ederek insanlardan uzaklaşma, sessizce zikretmeye devam, yaratılmışlardan uzaklaşıp yalnızlığa çekilme, az yeme, az konuşma ve geceleri ibadetle gündüzleri ise oruçla geçirme idi. 922/1516 senesinde vefat etti ve camisinin yanına defnedildi. Kabri ziyaret edilip mübarek sayılır.

Yerine gelen Şeyh Mahmud Çelebi'nin şöyle söylediği işitilmiştir: “Şeyh öldüğünde onu ben yıkadım. Sevenlerinden biri de su döktü. Bir başkası ise elinde havluyla terlerimi siliyordu. Çünkü ben utancımın terliyordum. Yıkama esnasında üç sefer gözlerini açıp yaşıyormuş gibi bana baktı. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın. Mezara koyduğumda ise mezarı başında Kur'ân okuyanlar onun kendi kendine kibleye doğru döndüğünü gördüler, bağırarak salavat getirmeye başladılar.”

Şeyh Muslihuddin et-Tavîl

Bu devrin ârif zâtlarından biri de Şeyh Muslihuddin et-Tavîl'dir.

Aslen Kastamonu vilâyetine bağlı Küre'dendir. İlimle meşgul olduğu ilk zamanlarda ünü her yere yayılmış ve devrin âlimleri arasında kabul görmüştü. Daha sonra tasavvuf sevgisi içine düşünce, devrin şeyhlerini dolaşıp sonunda Şeyh İlähî'nin yanında karar kıldı. Ölünceye kadar da onun hizmetinde bulundu. Tasavvuf yolunu onun yanında öğrenerek olgunluğun zirvesine ulaştı.

ولما مات الشيخ [١١٨] الإلهي ظهرت آثار خلافة الشيخ بمدينة قسطنطينية، ورغب الناس في خدمته، وتركوا المناصب، واختاروا خدمته. ولما كثر الطالبون بنى بمدينة قسطنطينية مسجداً وحجراتاً لسكنى الطالبين، ووقف عليها أوقافاً لمعاشهم. وكان آداب مجلسه أنه يجلس على هيبة ووقار، والناس حوله يجلسون متحلّقين على أدب عظيم، كأن على رؤوسهم الطير. وكان مشرفاً على الخواطر بحيث يأخذون من كلامه الجواب من غير عرضهم الخواطر. وكان لا يجري في مجلسه كلمات الدنيوية أصلاً.

وكانت طريقته العمل بالعزيمة، وترك البدعة، والاتباع للسنة، وترك صورة، والانقطاع عن الناس، والمداومة على الذكر الخفي، والعزلة عن الأنام، وقلة الكلام والطعام، وإحياء الليالي، وصوم الأيام. مات رحمه الله تعالى في سنة اثنتين وعشرين وتسعمائة، ودُفِنَ عند مسجده، وقبره يُزارُ ويُبْتَركُ به.

حُكي عَمَّن قام مقامه، وهو الشيخ محمود چلبی أنه قال: لما مات الشيخ غسلته، وواحد من المحبين يصب عليه الماء، وآخر منهم بيده منشفة يمسح عرقى، لأنّي تعرّقت من الحياء. وفي وقت الغسل فتح عينيه ثلاث مرّات، ونظر إليّ كما في حياته، قدّس سرّه. وقال: ولما وضعت في القبر توجّه هو بنفسه إلى جانب القبلة، ورآه القراء الحاضرون هناك فصاحوا وصلوا على النبيّ صلى الله عليه وسلم.

الشيخ مصلح الدين الطويل - ومنهم العارف بالله الشيخ مصلح الدين الطويل.

كان أصله من كرة النحاس من ولاية قسطنطينية، اشتغل أولاً بالعلم الشريف. وكان مشتهراً بالفضل مقبولاً عند علماء عصره، ثم حصلت له محبة التصوف، ودار على مشايخ عصره، واستقر عند الشيخ الإلهي، وداوم خدمته إلى أن مات. وحصل عنده طريقة الصوفية، وبلغ الكمال الأقصى.

İnsanlardan uzak durup dünya işlerine bulaşmadığı gibi halkın âdetleriyle de ilgilenmezdi. Dışarıdan bakıldığında heybetli ve güçlü görünse de sohbet sırasında yumuşak ve şakacıydı. Çocukken bizzat gördüğümde bana çok heybetli görünmüştü. O heybet şu anda bile kalbimdedir.

5 Sultan Bayezid Han devrinde “arş” ve “kürsî”nin hâllerinden kısaca bahsettiği bir risâle yazıp Sultan’a göndermişti. Risâlenin sonunda da şöyle demişti: “Bir memlekette zulüm yaşanırsa o beldenin sâlih kulları rüyalarında Allah’ın Elçisi’ni üzgün görürler. Küre’nin sâlih kulları rüyalarında Peygamber’i üzüntülü gördüklerinde bu rüyayı araştırdık ve sonunda 10 o beldeye büyük bir zulüm yaşandığını tespit ettik. Bu zulüm Sultan Bayezid Han’a anlatılınca zulme mani oldu ve o beldenin halkı rahat etti.”

Âlimlerden biri şöyle anlattı: “Bir keresinde Şeyh’in hizmetine gitmiştim. Kendisine yolumu terk etmek istediğimi söylediğimde, bana yolunun ne yolu olduğunu sordu. Ben ilim yolu olduğunu söyleyince, ‘Bundan daha 15 güzel bir yol mu buldun da bu yolu bırakıyorsun?’ dedi. Ben susunca orada bulunanlara dönerek, ‘İçinizde Sinan Çelebi el-Germiyânî’yi tanıyan var mı?’ diye sordu. Orada bulunanlar tanıdıklarını söyleyince Sinan Çelebi’yi nasıl bildiklerini sordu. Onlar kıymetli bir kadı olduğunu söyleyince şöyle dedi: O, tasavvuf yolunu tamamlamış biridir. Hiçbiriniz onun bu tarafını 20 bilmez. Yemin olsun o bir kadı ve müderris olarak tasavvuf yolunu tamamlayacak yüksek bir himmete sahiptir. Bunu da kimseye hissettirmez. Bu yüksek himmete mazhar olamayan kimseyi, nefsi, ilim yolunu bırakmaya götürür. Bu yüzden ilim yolu onun için kolay olmadığı gibi sonunda bu yoldan da mahrum kalır.”

25 Bursa’da bulunan Şeyh Tâceddin’in mezarının yanına bir hasır serdiği, bu hasır üzerinde kırk gün boyunca her sabah gün ağarıırken Yâsîn sûresini okuduğu, kırkıncı Yâsîn’i tamamladığında da öldüğü ve hasırın bulunduğu yere defnedildiği anlatılır. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Âbid Çelebi

30 Bu devrin âriflerinden biri de Mevlânâ Celâleddin Rûmî’nin soyundan gelen Âbid Çelebi’dir.

وكان منقطعاً عن الناس، مجرداً عن أحوال الدنيا، غير مبال بعادات الناس، ويُرَى في ظاهره آثار الهيبة والجلال، وهو عند الصحبة [٣١١٨] على اللطف والجمال. ورأيته في زمن الصبا، وحصلت لي منه هبة عظيمة، وهذه الهيبة في قلبي إلى الآن. وكتب رسالة في زمن السلطان بايزيد خان، وأرسلها إليه يذكر فيها نبذاً من أحوال العرش والكرسيّ، وذكر في آخرها أنه إذا وقع الظلم في بعض النواحي يرى صلحاء تلك النواحي رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم في المنام حزياً، وصلحاء كرة النحاس رأوه صلى الله عليه وسلم محزوناً فتتبعنا فوجدنا في تلك النواحي ظلماً عظيماً، ووصف ذلك الظلم فدفع السلطان بايزيد خان ذلك الظلم عن أهل تلك النواحي.

وحكى بعض من العلماء أنه قال: ذهبت إلى خدمته مرّة، وقلت أردت أن أترك هذا الطريق، قال: أيّ طريق هو؟ قلت: طريق العلم. قال: هل وجدت طريقاً أحسن منه؟ قال: فسكت، ثم قال للحاضرين: هل فيكم من يعرف سنان چلبلي الكرمياني؟ قالوا: نعم نعرفه، قال: كيف تعرفونه؟ قالوا: هو قاضٍ من أهل الفضل، قال: إنه أكمل طريقة التصوّف، وليس فيكم من يعرف حاله هذا، قال: والذي له همة عالية يكمل الطريقة قاضياً ومدرسا، ولا يشعر به أحد، ومن ليس له همة عالية يسوقه النفس إلى ترك طريق العلم، ولا يتيسر له ذلك، ويحرم عن الطريق.

ومن جملة أحواله؛ أنه فرش حصيرا في موضع قريب من قبر الشيخ تاج الدين بمدينة بروسه، وقرأ على ذلك الحصار كل غدوة سورة يس إلى أربعين يوماً، ولمّا أتم أربعين مات، ودُفِنَ في موضع ذلك الحصار، قدّس الله تعالى سره العزيز.

٢٠ الشيخ عابد چلبلي - ومنهم الشيخ العارف بالله عابد چلبلي من نسل المولى جلال الدين الروميّ.

Yaptığı kadılık görevinden ayrılıp tasavvuf yoluna girmeyi istediğinde bu konuda eşi ile istişare etti. Eşi ileri gelenlerden birinin kızıydı. Eşi susup bir şey demeyince bundan razı olmadığını düşündü. Ertesi gün eşinin süslü elbiselerini çıkarıp abâ ve sıradan giysiler giydiğini gördü. Eşi “Ben bu yola senden daha çok talibim” dedi. Bunun üzerine kadılığı bırakıp Şeyh İîlâhî'nin hizmetine girdi. Böylece ondan tasavvuf yolunu öğrendi. İstanbul'daki evinin yanına bir cami ve etrafında fakirlerin kalacağı odalar yaptırarak ölünceye kadar ilim ve ibadetle meşgul oldu. Yaptırdığı caminin yanına defnedildi. Allah kabrini aydınlık etsin ve onu cennet odalarında uyutsun.

10 **Şeyh Lutfullah el-Üskübî**

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Lutfullah el-Üskübî'dir.

Merhum, devrinde seçkin öğrencilerdendi. Ancak içine tasavvuf sevgisi düşünce, pek çok tasavvuf ehliyle arkadaşlık etti. O sıralarda İstanbul'da nâmını işittiği Şeyh İîlâhî Zeyrek Camii'nde kalıyordu. Devamını kendisi şöyle anlattı: “Üzerimdeki medrese talebesi kıyafetiyle Zeyrek Camii'ne gittim. Öğle ezanı okunurken caminin bir köşesine oturdum. Kendisiyle görüşmeden önce kendi kendime Şeyh'i bir denemek istedim. Ona doğru yöneldiğimde, kible tarafından bir el çıkıverdi. Eli görüyor ama sahibini göremiyordum. El beni önümdeki safın sonuna çekti. Üç sefer bu şekilde oldu. 20 Namaz için kamet getirilince Şeyh çıkıp namazı kıldırdı. Namaz bittikten sonra elini öpmek için yanına gittim. Hayret içinde, beni çeken elin onun eli olduğunu görünce hemen öptüm. Bana, ‘Sen çok zor sınıyorsun. Bir kere denemen yetmiyor muydu?’ dedi. Özür dileyip beni hizmetine kabul etmesini rica ettim. Bana, ‘Bu hizmet zordur.’ dedi. Israrım üzerine, kabul 25 etmeden önce deneyeceğini söyleyerek, ‘Bu gördüğün testiler sûfler için hazırlanmıştır. Onlarla su getirebilir misin?’ dedi. Hemen kalkıp üzerimdeki elbiseyi attım ve testilerle zâviyeye su taşımaya başladım. İyi niyetimi anlayan Şeyh, beni kabul edip yetiştirmeye başladı. Sonunda onun himmetiyle yüksek mertebelere eriştim.”

كان رحمه الله تعالى قاضيا فأراد أن يترك القضاء، ويسلك مسلك التصوّف. فاستشار مع زوجته في ذلك، وكانت من بنات الأكابر فسكتت، وظن أنها لم ترض بذلك. وفي الغد رآها قد أخرجت ثياب الزينة، ولبست العباءة والثياب الدنيئة، قالت: إني أرغب منك في ذلك، فترك [١١٩] القضاء، ولازم خدمة الشيخ الإلهي، وحصل طريقة الصوفيّة، وبنى مسجدا عند بيته بقسطنطينيّة وحجرات للفقراء، وداوم على العلم والعبادة إلى أن مات، ودُفِنَ عند مسجده، نور الله مرقده وفي غرف الجنان أرقده.

الشيخ لطف الله الأسكوبيّ - ومنهم العارف بالله تعالى الشيخ لطف الله الأسكوبيّ.

كان رحمه الله تعالى من أفاضل الطلبة في عصره، وحصلت له محبة الصوفيّة، وصحب مع كثير منهم، ثم سمع أحوال الشيخ الإلهي وهو ساكن وقتئذ بجامع زيرك بمدينة قسطنطينيّة. حُكِيَ عنه أنه قال: ذهبت إلى الجامع المذكور وأنا على زيّ طلبة العلم، فأذن لصلوة الظهر، وقعدت في زاوية من المسجد، قال: وقلت في نفسي أمتحن الشيخ قبل الوصول إليه، فتوجّهت إليه فظهرت يد من جانب القبلة أرى اليد ولا أرى الشخص فجدبنتني إلى صف آخر في قدامي، وهكذا إلى ثلاث مرّات، ولمّا أقيم للصلوة خرج الشيخ، وصى مع الناس، ولمّا فرغوا من الصلوة ذهبت إلى الشيخ لأقبل يده فإذا هي اليد التي جذبنتني وقبّلتها، وقال لي: إنك شديد الامتحان، أما كان يكفيك أن تمتحن مرّة واحدة، ثم اعتذرت إليه، وطلبت منه القبول للخدمة. قال: إنها عسيرة فأبرمت عليه، قال: أجربك أولا، قال: إن هذه الجرار التي تراها مهياً للصوفيّة، هل تقدر أن تأتي بها الماء؟ قال: فقمتم في ذلك الوقت، ورميت الثياب التي على ظهري، ونقلت بتلك الجرار الماء إلى الزاوية، وعرف الشيخ صدقي، فقبلني وربّاني حتى وصلت بهمته إلى المراتب العليّة.

Merhum ibadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, her zaman ilim ve ibadetle meşgul olan bir âlimdi. Üzerinde zâviyesinin bulunduğu Üsküp Tepesi'nde yaşıyordu. Kâfir çobanlar tekkenin civarında koyun otlatırlarken, birçoğu onun riyâzeti, zühdü ve geceleri ibadete düşkünlüğü sayesinde Müslüman oldu. Bu hâl üzere de vefat etti. Mezarı Üsküp'tedir.

Şeyh Bedreddin Baba

Bu devrin âriflerinden biri de Bedreddin Baba diye bilinen Şeyh Bedreddin'dir.

Merhum, Şeyh İlähî'nin arkadaşlarındandı. Şeyh İlähî'nin ölümü üzerine Edirne'ye yerleşerek insanlarla münasebetini kesip evine kapandı. Tasavvuf semasının hilâllerinden bir dolunay, hakikat deryalarından bir denizdi. Sırrı mukaddes olsun. Vefalı, her şeyden hoşnut olan, çağrısına kulak verilen, yaratılmışlara yol gösteren ve onları Allah yoluna çağırان bir zâttı. Pek çok kişi ondan faydalanmıştı. Allah ondan razı, onu da kendisinden razı etsin. Cenneti konak yeri kılsın.

Şeyh Alâeddin Halife

Bu devrin âriflerinden biri de Alâeddin Halife'dir.

Merhum, asker taifesinden iken daha sonraları Şeyh Alâeddin Abdal'ın hizmetine girerek onun yanında Halvetiyye tarikatını öğrendi ve tüm maksatlarına onun yanında erişti. Bir süre sonra Şeyh Alâeddin Abdal'ın halifelerinden olan ve Halvetiyye silsilesinde Şeyh Alâeddin Abdal'a nisbet edilen Şeyh Sinâneddin'in hizmetine girdi. İstanbul'da bir zâviye yaptırarak müridlerin eğitimiyle meşgul oldu. Olağanüstü hâlleri ve cezbesi vardı. Pek çok kişiye faydası dokunduğu gibi Allah'a karşı gelmekten de çok sakınırdı.

Güvenilir kimselerden biri, kerâmetlerinden birini şöyle anlattı: "İksir sanatına çok düşkündüm. Bu yolda o kadar çok para harcadım ki bu yüzden yüz bin dirhem borcun altına girdim. Benim bu durumumu az çok anlayan Şeyh ne olduğunu sorunca, ben de olup biteni anlattım. Bana, 'Evladım, iksir sanatla kazanılmaz. İksir işte şöyledir!' diyerek bir avuç toprak alıp

كان رحمه الله تعالى عالما عابدا زاهدا مشتغلا بالعلم والعبادة، وكان ساكنا على جبل أسكوب، وكانت له صومعة على الجبل، وكانت رعاة الكفرة يرعون الغنم حولها. وكثير منهم أسلموا لما رأوا من رياضته وزهده وعبادته في الليالي. ومات رحمه الله تعالى على تلك الحال، وقبره بالمدينة المزبورة، قدّس الله تعالى سره العزيز. [١١٩ب]

الشيخ بدر الدين بابا - ومنهم العارف بالله الشيخ بدر الدين المشتهر ببدر الدين بابا.

كان رحمه الله تعالى من أصحاب الشيخ العارف بالله الشيخ الإلهي، ولما توفي الشيخ المذكور توطن هو مدينة ادرنه وانقطع عن الناس ولازم بيته. وكان قدّس سره بدرًا في سماء الطريقة وبحرا من بحار الحقيقة. وكان وفيًا رضيًا مقبول الدعوة مرشداً للأنام وداعيا لهم إلى الله تعالى. وانتفع به كثير من الناس، رضي الله عنه وأرضاه، وجعل الجنة مثواه.

الشيخ علاء الدين خليفة - ومنهم العارف بالله تعالى الشيخ علاء الدين خليفة.

كان رحمه الله تعالى من طائفة الجند، ثم اقتدى بالشيخ علاء الدين أبدال، وحصل عنده الطريقة الخلوتية، ووصل إلى ما يتمناه. ثم اتصل بخدمة الشيخ سنان الدين الخلوتي من خلفاء الشيخ علاء الدين الأبدال، وكان ينسب هو إليه في السلسلة. وبنى زاوية بمدينة قسطنطينية، واشتغل بتربية المريدين. وكان صاحب حال، وصاحب جذبة، انتفع به الكثيرون، وكان من التقوى على جانب عظيم.

ومن كراماته ما حُكي عنه بعض الثقة، وهو أنه قال: كنت مغرما بصنعة الإكسير، واتلفت لأجلها مالا عظيما، وركب عليّ من الديون مقدار مائة ألف درهم، قال: فتفطن الشيخ لذلك، وسألني عنها فأخبرته الحال، فقال: يا بُنيّ إن الإكسير لا تحصل بالصنعة، ثم قال: وإن الإكسير هكذا! فأخذ قبضة من التراب

bir süre avucunda tuttu. Sonra elinin içindekileri attığında toprak som altın hâline gelmişti. Altını alıp kuyumculara gösterdiğimde hepsi de yüksek fiyatlar biçtiler. Onunla borçlarımın tamamını ödedim.” Merhumun bundan başka kerâmetleri de vardı. Hepsini zikretmek için bu kitap yeterli olmaz.

5 Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Süleyman Halîfe

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Süleyman Halîfe'dir.

Sultan Mehmed Han'ın uşaklarından olan Süleyman Halîfe, ilâhî cezbeye kapılıp Şeyh Mesud Halîfe'nin hizmetine girerek onun yanında maksadına erişti. İstanbul'da bir zâviye yaptırıp ölünceye kadar bu zâviyede müridlerin eğitimiyle meşgul oldu. Olağanüstü hâl ve cezbesi nedeniyle insanlar akın akın Şeyh'in meclislerine gelir ve olağanüstü hâllerine orada şahit olurlardı.

10 Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Koğacı Dede

15 Bu devrin âriflerinden biri de Koğacı Dede diye bilinen Şeyh Sevindik'tir.

Merhum kuvvetli bir cezbeye, olağanüstü hâl ve kerâmetlere sahipti. Anlatıldığına göre, İstanbul kadılığı görevi sırasında bir gün, Efdalüddinzâde Hamîdüddin Efendi'nin huzurunda Kirmastî Efendi ile bir araya geldiler. Hamîdüddin Efendi de o sıralarda müftülük yapıyordu. Kirmastî Efendi'nin tasavvufçuları, zikir esnasında dans ettikleri ve çığlık attıkları için Hamîdüddin Efendi'ye şikâyet ederek bu yaptıklarının şeriata aykırı olduğunu söylemesi üzerine, Efdalüddinzâde, Kirmastî Efendi'ye Koğacı Dede'yi işaret ederek, “Onların başı bu Şeyh Efendi'dir. Onu düzeltirsen hepsi düzelir.” dedi. Bunun üzerine Kirmastî Efendi kalkıp Koğacı Dede'yi alarak

20 kendi evine götürdü. Müridlerini de çağırarak onlara yemek hazırladı.

25 Yemekten sonra onlara, “Oturun, âdâbınca, vakar ve sükûnet içinde Allah'ı zikredin.” dedi. Öyle yapacaklarını söyleyerek zikre başladılar. Zikir sırasında şeyh Koğacı Dede Kirmastî Efendi'nin kulağına öyle bir çığlık attı ki, çığlığın etkisiyle havaya zıplayan Kirmastî'nin sarığı başından, cübbesi de sırtından düştü. Artık o da hırılı çıkarak zikretmeye ve çığlık atmaya başlamıştı. Bu şekilde neredeyse günün üçte biri geçmişti.

فمسكه بيده ساعة، ثم ألقاه فإذا هو ذهب^١ إبريز، فعرضته على الصيّاغين، فتغالوا في ثمنه بأبلغ ما يكون، قال: ففضي عني الدين^٢ المذكور كله بهذا الطريق. وله غير ذلك كرامات لا يسع ذكرها هذا المختصر، قدّس الله تعالى روحه العزيز.

الشيخ سليمان خليفة - ومنهم العارف بالله الشيخ سليمان خليفة.

٥ كان رحمه الله تعالى من عبيد السلطان محمد خان، ثم لحقته الجذبة الإلهية، واتصل بخدمة الشيخ العارف بالله تعالى المولى مسعود خليفة، ونال عنده ما يتمناه، وبني زاوية بمدينة قسطنطينية، [١٢٠] واشتغل هناك بتربية المريدين إلى أن توفي، كان رحمه الله تعالى صاحب حال وجذبة عظيمة يزدحم الناس إلى مجلسه، ويحصل لهم الحال، قدّس الله تعالى سره العزيز.

١٠ الشيخ قوغه جي دده - ومنهم العارف بالله الشيخ سونديك الشهير بقوغه جي دده.

كان رحمه الله تعالى صاحب جذبة عظيمة وأحوال سيّئة، وصاحب كرامات. حكّي أنه اجتمع مع المولى الكرماسي وهو قاضٍ بمدينة قسطنطينية عند المولى حميد الدين ابن أفضل الدين، وكان هو مفتيًا وقتئذ، فشكا المولى الكرماسي إليه عن متصوّفة زمانه بأنهم يرقصون ويصعقون عند الذكر، وأنه مخالف للشرع. فقال المولى ابن أفضل الدين للمولى الكرماسي: إن رئيسهم هذا الشيخ وأشار إلى قوغه جي دده، وقال: إن أصلحته صلح الكل، فعند ذلك قام المولى الكرماسي، وأخذ معه الشيخ قوغه جي دده إلى منزله، وأحضر مريديه، وهياً لهم الطعام.

٢٠ وبعد الفراغ من الطعام، قال لهم: اجلسوا واذكروا الله على أدب ووقار وسكون، فقالوا: نفعل ذلك. فلما شرعوا في الذكر صاح الشيخ قوغه جي دده في أذن المولى الكرماسي صيحة عظيمة حتى قام المولى، وسقط عمامته عن رأسه وردائه عن منكبيه، فشرع ينعر ويصعق حتى إلى أن مضى من النهار مقدار ثلثه.

١ ن، ط: -ذهب.

٢ ن، ط: الديون.

Kirmastî Efendi sakinleştiğinde Koğacı Dede ona, “Sen niye coştun Efendi? Hâlbuki bunun kabul edilemez olduğunu söylüyordun!” deyince Kirmastî, “Bu inkârımdan ötürü Allah’a pişmanlığımı bildiriyorum. Bir daha asla bu inkâra dönmeyeceğim.” dedi. İstanbul’da vefat eden Şeyh Koğacı Dede,
5 orada defnedildi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh İbnü'l-İmâm [İmamzâde]

Bu devrin âriflerinden biri de Halvetiyye tarikatının şeyhlerinden olan Şeyh İmamzâde’dir.

Aydın vilâyetinde yaşayan merhum, ilim sahibi, üstünlükleri olan, güçlü
10 lü cezbesi, büyük riyâzeti ve çokça mücâhedesini olan ârif bir zâttı. Pek çok mürid tasavvuf yolunu onun yanında tamamlayarak yüksek kerâmet ve kıymetli mertebelere erişti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Selâhaddin el-İznikî

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Selâhaddin el-İznikî’dir.

İlmiyle amel eden, güzel ahlâklı ve Allah’tan hakkıyla korkan bir âlimdi.
15 Alçak gönüllü, güzel üslûplu ve müridlerinin terbiyecisiydi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Bayezid Halîfe

Bu devrin âriflerinden biri de Edirne’de yerleşik olan Şeyh Bayezid
20 Halîfe’dir.

Merhum zâhir ilimleri bilen bir âlim, Allah’ı ve sıfatlarını hakkıyla bilen bir ârif. İnsanlara nasihat eder, onlara Allah’ı hatırlatırdı. Pek çok kişi ondan yararlandı. Akıcı bir üslûp ve açık ifadeye sahip âbid ve zâhid biri olan Bayezid Halîfe, Şeyh Çelebi Halîfe’nin yanında tasavvuf yolunu öğrendi.
25 Edirne’de vefat etti ve orada defnedildi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Sünbül Sinan

Bu devrin âriflerinden biri de Sünbül Sinan diye bilinen Şeyh Sinâned-din Yûsuf’tur.

فلمّا سكن اضطراب المولى، قال له الشيخ قوغه جي دده: لأي شيء اضطربت أيها المولى وقد قلت إنه منكر؟ فقال المولى: تبت إلى الله تعالى عن ذلك الإنكار، ولا أعود إليه أبداً. توفي الشيخ المذكور بمدينة قسطنطينية، ودُفِنَ بها، قَدَسَ اللهُ تعالى سره.

٥ الشيخ ابن الإمام [إمام زاده] - ومنهم العارف بالله الشيخ المعروف بابن الإمام من مشايخ الطريقة الخلوتية.

كان رحمه الله تعالى متوطناً في ولاية آيدين، وكان عالماً فاضلاً عارفاً بالله، صاحب جذبات قويّة، ورياضات عظيمة، ومجاهدات كثيرة. وأكمل عنده كثير من المريدين طريقة التصفوّ، ونالوا ما نالوه من الكرامات السنيّة والمقامات العليّة، قَدَسَ اللهُ تعالى روحه. [١٢٠٠]

١٠ الشيخ صلاح الدين الإزنيقي - ومنهم العارف بالله الشيخ صلاح الدين الإزنيقي. كان رحمه الله تعالى عالماً عاملاً، صاحب أخلاق حميدة، وورع تام. وكان متواضعاً مقبول الطريقة، مربياً للمريدين، قَدَسَ اللهُ تعالى روحه.

١٥ الشيخ بايزيد خليفة - ومنهم العارف بالله الشيخ بايزيد خليفة المتوطن بمدينة أدرنة.

كان رحمه الله تعالى عالماً بالعلوم الظاهرة، وعارفاً بالله تعالى وصفاته. وكان يعظ الناس، ويذكرهم، وانتفع به كثير من الناس. وكان طليق اللسان، واضح التقرير، عابداً زاهداً مجاهداً. وحصل الطريقة عند الشيخ چلبى خليفة، تُؤفّي رحمه الله تعالى بمدينة أدرنة، ودُفِنَ بها، قَدَسَ اللهُ سره.

٢٠ الشيخ سنبل سنان - ومنهم العارف بالله الشيخ سنان الدين يوسف المشتهر بسنبل سنان.

Merhum, ömrünün ilk zamanlarında ilimle meşgul olurken parmakla gösterilecek bir mertebeye erişmişti. Efdalzâde'nin hizmetine girdikten bir süre sonra içine tasavvuf sevgisi düştü ve Şeyh Çelebi Halîfe'nin hizmetine girdi. Onun yanında riyâzet ve mücâhedeyle meşgul olmaya başladı. 5 Sonunda Şeyh'ten irşad icâzeti aldı. Bir süre Mısır'da kalarak oradaki fakir müridlerini yetiştirdikten sonra İstanbul'a dönüp Vezir Mustafa Paşa Zâviyesi'ne yerleşti. Orada da müridlerin eğitimi ve irşadıyla meşgul oldu. Böylece tasavvuf terbiyesini yanında tamamlayan pek çok kişiye irşad icâzeti verdi. Ömrünün sonuna kadar da bu şekilde devam etti. Tasavvuf ilminin yanı sıra tefsir konusunda da iyi bir âlimdi. İnsanlara vaaz eder, Kur'an'ı 10 tefsir ederdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Şeyh Cemal Halîfe

Bu devrin âriflerinden biri de Cemal Halîfe diye bilinen Şeyh Cemâled-din İshak el-Karamânî'dir.

15 İlimle meşgul olduğu dönemlerde yaşıtlarına göre çok açık üstünlüğü vardı. Kadızâde'den dersler aldıktan sonra Muslihuddin el-Kastallânî Efendi'nin hizmetine girdi. El yazısı çok güzel olduğu için Sultan Mehmed Han nahiv konusundaki *el-Kâfiye* adlı eseri el yazısıyla yazmasını istemiş ve karşılığında para vermiştir. Bu parayla hacca giden Cemal Halîfe tekrar İstanbul'a 20 geri döndü.

Şöyle anlatmıştı: “Hacı arkadaşlarımdan birinin elinde Kâtib Argun'un el yazısıyla bir Mushaf'ı vardı. Mushaf'ı alıp o sıralarda İstanbul'da kadılık yapan Kastallânî Efendi'ye getirdim. Bir süre Mushaf'a baktıktan sonra sahibinin kaç dirhem istediğini sordu. Altı bin dirhem istiyor, deyince çok 25 olduğunu söyleyerek Mushaf'ı bana geri verdi. O sırada Karaman diyarından kendisi için getirilen atları gösterdiler. Bir tanesini on bin dirheme satın alınca kendi kendime, 'Asla Kastallânî gibi bir âlim olmayacağım.' dedim. Ömrünün sonundaki hâli bu oldu. İlim yolunu terk etmemin ve tasavvuf yoluna girmemin sebebi de bu olay oldu.”

كان رحمه الله تعالى مشغلا بالعلم في أول عمره، وكان مشارا إليه بالفضل حتى وصل خدمة المولى الفاضل أفضل زاده، ثم غلبت عليه محبة التصوف حتى وصل إلى خدمة الشيخ العارف بالله چلبی خليفة، واشتغل عنده بالرياضة والمجاهدة حتى أجاز له بالإرشاد. وسكن مدة بمصر يربي الفقراء الطالبين هناك. ثم أتى مدينة قسطنطينية، وقعد في زاوية الوزير مصطفى پاشا، واشتغل بتربية الطالبين وإرشادهم حتى أكمل جمعا كثيرا منهم، وأجاز لهم بالإرشاد، ودام على ذلك إلى آخر عمره. وكان عالما بالتفسير، يعظ الناس، ويفسر القرآن العظيم، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

الشيخ جمال خليفة - ومنهم العارف بالله الشيخ جمال الدين إسحاق القرماني المعروف بجمال خليفة.

كان رحمه الله تعالى مشغلا بالعلم الشريف، وكان مشهودا له بالفضل بين أقرانه، وقرأ على المولى الفاضل قاضي زاده، ثم وصل إلى خدمة المولى مصلح الدين القسطلاني. وكان يكتب الخط الحسن، واستكتبه السلطان محمد خان الكافية في النحو، وأعطاه بعضا من المال، وحبَّ بذلك، ثم جاء إلى قسطنطينية.

حكى نفسه: أنه قال كان مع بعض رفقائي من الحجاج مصحف بخط أرغون الكاتب، [١٢١] وأخذته منه، وأتيته إلى المولى القسطلاني، وكان عند ذلك قاضيا بقسطنطينية فنظر في المصحف، وقال: كم درهما يريد صاحبه؟ قلت: ستة آلاف درهم، فقال: كثير، ودفع المصحف إليّ، وعند ذلك أوتي هو أفراسا من بلاد قره مان، واشترى واحدا منها بعشرة آلاف درهم. قال: فقلت في نفسي إنني لا أصير في طريق العلم مثل المولى القسطلاني، ومع ذلك هذا حاله في آخر عمره، قال: وكان ذلك سببا لانقطاعي عن طريق العلم، وميلي إلى طريقة الصوفية.

Şeyh Habîb'in hizmetine girerek onun yanında riyâzetle ve büyük bir nefis mücadelesiyle meşgul olduktan sonra ondan irşad icâzeti aldı. Bir süre Karaman diyarında oturduktan sonra İstanbul'a gelince Vezir Pîrî Paşa onun için bir zâviye yaptırdı. Ölünceye kadar da bu zâviyede kaldı.

5 Merhum tefsir konusunda oldukça maharetli idi. Bunun yanı sıra insanlara vaaz eder ve zikir çektirirdi. Bu zikirler sırasında vecde gelerek bazen ağlar bazen de güler ve haykırırdı. Kimi zaman kendinden geçerek kendini minberden aşağı atardı. Onun sesini işiten herkes de aynı şekilde kendinden geçerdii. Onun bu hâllerine şahit olan nice günahkâr, günahlarından pişmanlık duydu. Uzaktan sesini duyan bir kâfirin camiye gelip huzurunda Müslüman olduğunu da gördüm.

15 Alçak gönüllü, Allah'tan korkan, güzel ahlâk sahibi biriydi. İbadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, çekingen ve tertemizdi. Gecelerini ibadetle geçirir, Allah'a yalvarır ve sığınırđı. Onun yanında zengin ile fakir eşit konumdaydı. Temizliği sever, parası olmasına ve beden gücünün azlığına rağmen mizacının zayıflığından dolayı kendi kıyafetlerini kendisi yıkardı.

20 Ölümüne sebep olan hastalığı sırasında ziyaretine giderek kendisinden nasihat istedim. Bana, "Tasavvuf yolunu seçme. Zira bugün ona lâıık kimse kalmadı. Tevhid ve inkârın arasını ayırmak güçleşti. Bazen birbirinden ayırt edilemez hâle geldi. Yolunda devam etmen senin için daha güvenilir. İçinde tasavvufa yönelme isteği doğarsa, ayakları şeriatta sabit bir şeyh ara ve bul. Çok küçük de olsa şeriata aykırı bir durumunu görürsen hemen ondan uzak dur. Zira tasavvuf yolunun temeli, şeriat hükümlerini ve adabını gözetme üzerine kuruludur." dedi.

25 Bana son tavsiyesi bu oldu. Bundan iki gün sonra 933/1526 senesinde vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Dâvûd

Bu devrin âriflerinden biri de Mudurnu kasabasından olan Şeyh Dâvûd'dur.

ثم وصل إلى خدمة الشيخ حبيب، واشتغل عنده بالرياضات القوية والمجاهدات العظيمة حتى أجاز له بالإرشاد، وقعد مدّة في بلاد قره مان، ثم أتى مدينة قسطنطينية، وبنى له الوزير پيرّي پاشا زاوية، وقعد فيها إلى أن مات.

كان رحمه الله تعالى ماهرا في التفسير، وكان يعظ الناس، ويذكرهم، ويلحقه عند التذكير وجد وحال، وربما يبكي ويصيح، وربما يغلب عليه الحال، ويلقي نفسه عن المنبر، وكان لا يسمع صوته أحد إلا ويحصل له حال. وكم من فاسق تاب من فسقه عندما رأى أحواله، ورأيت كافرًا سمع صوته من بعيد حتى دخل المسجد، وأسلم على يديه.

وكان متواضعا متخشعا، صاحب أخلاق حميدة، وكان عابدا زاهدا ورعا تقيا نقيًا، وكان متعبدا بالليالي، يتضرّع إلى الله ويناجيه. وكان يستوي عنده الغنيّ والفقير، وكان متطهرا يغسل ثيابه بنفسه مع ماله من ضعف المزاج.

وقد عُدتّه في مرض موته فطلبت منه الوصية، فقال: لا تسلك مسالك الصوفية، إذ لم يبق لها اليوم أهل. وقال التوحيد والإلحاد يصعب التمييز بينهم، وربما لا يقدر على التمييز بينهما، فالوقوف على طريقتك أسلم منها، ثم قال: فإذا غلب عليك خاطرك بالميل إلى التصوّف فاختر من المشايخ من كان ثابت القدم في الشريعة. وإن رأيت فيه شيئًا يخالف الشرع، وإن كان قليلا فاحترز منه، فإن مبنى الطريقة رعاية الأحكام الشرعيّة وآدابها كلها. هذه وصيته لي، ثم توفي بعد يومين في سنة ثلاث وثلاثين وتسعمائة، قدّس الله تعالى سره العزيز. [١٢١ب]

الشيخ داود - ومنهم الشيخ العارف بالله تعالى الشيخ داود من قصبه مدرني.

Şeyh, Habîb Halîfe ve Şeyh Seyyid Yahyâ ile arkadaşlık etti. Allah yüce sırlarını mukaddes kılsın. Anlatıldığına göre, Kızıl Ahmed diye bilinen Emîr Ahmed ona bir mektup yazarak tasavvuf ehli tarafından bilinen beş daire hakkında soru sordu. O da bu konuda yazdığı büyük bir kitapta, seyr ü sülûka dair yedi daireyi açıklayarak *Gülşen-i Tevhid* adını verdi. Arapça ve Türkçe manzumelere yer verdiği bu esere, tasavvuf yoluna girenler son derece ilgi gösterirlerdi.

Arkadaşlarımdan biri kerâmetlerinden birini şöyle anlattı: “Temyiz çağına gelmeme rağmen dilimde bir tutukluk vardı. Bir gün babam beni Şeyh Efendi’nin yanına götürüp dilimdeki tutukluğun gitmesi için ondan dua etmesini rica etti. Şeyh de benim için dua edip ağzıma bir miktar tükürdü. Eve geldiğimizde annemi görünce birden, ‘Anne, ben konuşuyorum.’ dedim. Bu ağzımdan çıkan ilk söz oldu.”

Yukarıdaki olayı anlatan kişi, bir başkasından naklen şöyle bir olay daha anlattı: “İlk zamanlar ilim talebesiydim. Birkaç arkadaşım ile Karaman’a gittik. Orada büyük bir çölden geçtik. Çok susamıştık, neredeyse susuzluktan ölecektik ki uzaktan bir grubun geldiğini gördük. Yanlarında su olur diye çok ümitlenerek sevinmiştik. Gruba yaklaştığımızda, içlerinden belinde su testisi bağlı olan biri öne çıktı. Adam sesli sesli Allah’ı zikrediyordu. Kendinden geçip cezbeye geldi. Tam bizi gördüğü sırada, beline bağlı olan testi havaya attı. Testi yere düştüğünde su ağzımın içine akmaya başladı. Susuzluğum gitmiş, testi de kırılmamıştı. Bu olay onlara katılmama sebep olmuştu. Başlarında, yukarıda adı geçen Şeyh Dâvûd vardı. Bu meczup adam onun arkadaşlarındandı ve adı da Şeyh Süleyman Dede idi.” Allah ruhlarını şâd etsin.

Şeyh Kâsım Çelebi

Şeyh Kâsım Çelebi de bu devrin âriflerindedir.

صحب الشيخ حبيب خليفة والسيد يحيى، قدّس الله تعالى أسرارهم. رُوِيَ أن الأمير أحمد المعروف بأحمد الأحمر أرسل إليه كتابا سأله عن الدوائر الخمس المعروفة عند أهل السلوك، فصنّف لأجله كتابا كبيرا، وبيّن فيه الدوائر السبعة من دوائر السلوك سمّاها بكلشن توحيد، وجعله منظوما بالعربيّة والتركيّة، وأهل السلوك يعتني به أشد الاعتناء. ٥

ومن جملة كراماته ما حكى بعض أصحابي أنه قال: كنت بلغت سنّ التمييز وبني اعتقال اللسان، فذهب بي والدي يوماً إلى حضرة الشيخ المذكور، والتمس منه أن يدعوا لي بذهاب اعتقال اللسان، قال: ودعا لي بذلك وأدخل من ريقه في فمي، قال: فلما أتيت البيت، ورأيت والدتي قلت لها: يا أمّاه إنني تكلمت، قال: وهذه أول كلمة تلفظت بها. ١٠

وحكى ذلك البعض عن بعض أصحاب الشيخ المذكور أنه قال: كنت أولاً من طلبة العلم، وسافرنا مع بعض الأصحاب إلى بلاد قره مان، فمررنا على برّ عظيم هناك، وقد أجهدنا العطش، وكدنا أن نموت إذ ظهر من بعيد جماعة، ففرحنا بذلك راجياً أن يكون عندهم الماء. فلما دنونا منهم إذ أقبل رجل قد تقدمهم، ومعه ظرف ماء مشدود في وسطه، وهو يذكر الله تعالى بالجهر، وقد غلب عليه الحال، وحصل له الجذبة، قال: فلما رأنا رمى ما في وسطه من الإناء إلى الهواء، قال: فلما سقط الإناء سال الماء من فمي، وقد ذهب عني العطش، ولم ينكسر الإناء، قال: وكان ذلك سبب التحاقي بهم، وكان رئيسهم الشيخ داود المذكور، وكان ذلك الرجل المجذوب من أصحابه واسمه الشيخ سليمان دده، رَوَى الله تعالى أرواحهم.

٢٠ الشيخ قاسم چلبی - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ قاسم چلبی.

Tasavvuf yolunu Şeyh Çelebi Halîfe'nin yanında öğrendi ve ondan irşad icâzeti aldı. İstanbul'a gelince Vezir Ali Paşa Zâviyesi'ne yerleşti. Pek çok insana faydası dokundu. Sultan Selim Han'ın saltanatının sonlarına doğru orada vefat etti.

- 5 Merhum, dünyaya değer vermeyen, ibadete düşkün, alçak gönüllü ve takvâ sahibi bir adamdı. Özü doğru, yolu ise güvenilir biriydi. Edepli ve vakarlıydı. Gece ve gündüz her an mücâhede içindeydi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Ramazan

- 10 Şeyh Ramazan da bu devrin âriflerindedir.

Şeyh Hacı Bayram'ın tarikatına mensuptu. İrşadda yüce bir dağ, ilâhî mârifette ise engin bir denizdi. Çok sayıda mürid onun tedrisinden mezun olup irşad seviyesine erişti. Edirne'de yaşarken Sultan Bayezid Han'ın saltanatı günlerinde vefat etti.

- 15 Merhum edepli, vakarlı, takvâ sahibi, tertemiz, alçak gönüllü ve Allah'tan hakkıyla korkan bir adamdı. Duaları kabul olunurdu. Sultan Bayezid Han'ın saltanat devrinde, bir ara Edirne'de yağmur kesilmiş, kuraklık olmuştu. Yağmur duasına çıksalar da fayda etmedi. Sonunda Şeyh Efendi'ye müracaat ettiler. Namazgâha gitti, minbere çıkarak Allah'a yalvarmaya ve
20 niyaza başladı. Allah da duasını kabul etti. O daha minberden inmeden yağmur yağmaya başladı. İnsanlar rahatladı, bolluk bereket her yere yayıldı. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Baba Yûsuf es-Seferihisârî

Şeyh Baba Yûsuf es-Seferihisârî de bu devrin âriflerinden biridir.

- 25 O da Şeyh Hacı Bayram'ın tarikatına mensup, edepli ve vakarlı biriydi. Şeriat âdâbını her zaman gözetir, tarikatın sınırını da korurdu. İnsanlara vaaz ve nasihat ederdi. Kendisinde insanın içine işleyen bir etki gücü vardı.

حصل طريقة التصوّف عند الشيخ چلبی خليفة، وأجازه للإرشاد. وأتى مدينة قسطنطينية، وقعد في زاوية الوزير علي پاشا، وانتفع به كثير من الناس، وتوفي بها في أواخر سلطنة السلطان سليم خان.

كان رحمه الله تعالى زاهدا عابدا ورعا متواضعا متخشعا، سليم النفس، مقبول الطريقة، [١٢٢] صاحب أدب ووقار، مجتهدا آناء الليل وأطراف النهار، قدّس الله تعالى روحه العزيزاً.

الشيخ رمضان - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ رمضان.

كان رحمه الله تعالى منتسبا إلى طريقة الشيخ الحاج بيرام، وكان رحمه الله تعالى طودا شامخا في الإرشاد، وبحرا زاخرا في المعارف الإلهية، وتخرج عنده كثير من المريدين حتى وصلوا إلى مرتبة الإرشاد، وكان متوطنا بمدينة ادرنه، وتوفي فيها في أيام سلطنة السلطان بايزيد خان.

وكان رحمه الله تعالى صاحب أدب ووقار، وكان تقيا نقياً متواضعا متخشعا، وكان مجاب الدعوة؛ انقطع المطر في أيام سلطنة السلطان بايزيد خان بمدينة ادرنه، واستسقوا فلم يقد حتى استغاثوا بالشيخ المذكور، فخرج المصلّي، وصعد المنبر، ودعا الله تعالى، وتضرع إليه، وتقبل الله تعالى دعاءه، فما نزل عن المنبر إلا وقد نزل المطر، وفرح الناس، وانتشر الرخاء في تلك البلاد، قدّس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ بابا يوسف السفر يحصاري - ومنهم الشيخ العارف بالله بابا يوسف السفريحصاري.

كان رحمه الله تعالى منتسبا إلى طريقة الشيخ العارف بالله الحاج بيرام، وكان صاحب أدب ووقار، وكان راعيا لأداب الشريعة، ومحافظا لحدود الطريقة، وكان يعظ الناس ويذكرهم، وكان لنفسه تأثير عظيم في النفوس.

Sultan Bayezid Han ilk cuma namazını kılmak üzere İstanbul'da yaptırdığı camisine geldiğinde Şeyh minbere çıkmış, Sultan da onu dinliyordu. İnsanlara nasihat edip Allah'ı hatırlatıyordu. Vaazını dinleyenlerde o kadar büyük bir etki yapmıştı ki bazıları kendilerinden geçtiler. Caminin dışından bu durumu gören Hristiyan dinleyicilerden üç kişi, Şeyh'in huzurunda müslüman oldu. Bu durumdan son derece memnun kalan ve ödül olarak onlara para veren Sultan, vezirlerine de onlara ihsanda bulunmalarını emretti. Bu sayede çokça paraları olmuştu. Bunların hepsi Şeyh'in bereketi sayesinde oldu.

Bu olaydan sonra Şeyh'e büyük bir muhabbet beslemeye başlayan Sultan Bayezid Han, onunla arkadaşlık ettiği gibi aralarında baba-oğul ilişkisi de oluşmuştu. Sultan hacca gitmek istediğinde yanında gelmesini istemişti. Şeyh memleketine döndükten bir süre sonra yaşadığı bir vâkıada kendisine Mekke'de, Hacerü'l-Esved'in yanında bir kitap yazması işaret edildi. Oysa daha evvel hiç şiir yazamazdı. Bu olaydan sonra kolayca şiir yazar hâle geldi. İstanbul'a gidip Sultan Bayezid Han'ın huzuruna girdi. Sultan ona, "Bunu helâl yoldan, bizzat el emeğimle kazandım." diyerek bir miktar altın verdi. Paraları Hazreti Peygamber'in türbesindeki sadaka kandiline atmasını ve türbenin yanında, "Ey Allah'ın Elçisi, ümmetinin çobanı, günahkâr kul Bayezid sana selâm söyledi ve helâl yoldan kazandı"ğ bu altını türbenin kandiline yağ almak için harcansın diye gönderdi. Sadakasını kabul buyurmanı istiyor." demesini rica etti. Şeyh, Sultan'ın emrine uyarak bu isteği yerine getirdi. Şeyh, haccını tamamladıktan sonra bir sene kaldığı Mekke'de, Hacerü'l-Esved'in yanında, kendisinden istenen kitabı yazdı. Çok hacimli bir kitap oldu. Allah ona, daha önce ne hatırına gelen ne de kalbine düşen mârifet kapılarını açtı. Bu sayede de bu kitabı yazdı.

ولمّا بنى السلطان بايزيد خان جامعه بمدينة قسطنطينية حضر السلطان بايزيد خان الجامع في أول جمعة بعد بنائه، فصعد الشيخ المذكور المنبر، والسلطان حاضر يسمع، فوعظ الناس، وذكرهم، وحصل من نفسه تأثير عظيم في قلوب السامعين حتى غلب عليهم الحال، وحصل لهم شوق عظيم. ولمّا شاهد هذا الحال بعض السامعين من النصارى المستمعين من خارج الجامع أسلم ثلاثة منهم على يد الشيخ، وفرح السلطان بايزيد خان لذلك فرحا عظيما، وأعطاهم مالا جزيلا، وأمر الوزراء بالإحسان إليهم فاجتمع لهم أموال عظيمة، كل ذلك ببركة الشيخ المذكور.

ثم بعد ذلك أحبّ السلطان بايزيد خان الشيخ المذكور محبة عظيمة، فصاحب معه، وعقد معه عقد الأبوة والبنوة، وأوصى إليه السلطان بايزيد خان أن يجيء إليه [١٢٢ب] إذا قصد الحج، ثم ذهب الشيخ إلى وطنه، وبعد مدة أشير إلى الشيخ في الواقعة بأن ينظم كتابا عند الحجر الأسود بمكة، وكان لا يقدر النظم قبل ذلك، فسهل عليه بعد ذلك طريقة النظم، وذهب إلى قسطنطينية، ودخل على السلطان بايزيد خان فأعطاه السلطان بايزيد خان مقدارا من الذهب، وقال: إن هذا المال حصل لي من طريق الحلال، وقد حصل ذلك بكسب يدي، وأوصاه أن يجعله في قنديل الصدقات في التربة المطهرة، صلوات الله وسلامه على ساكنها، وأن يقول عند التربة المطهرة: يا رسول الله، إن راعي أمتك العبد المذنب بايزيد يقرؤك السلام، وأرسل هذا الذهب الحاصل من طريق الحلال ليصرف إلى زيت قنديل تربتك، ويتضرع إليك أن تتقبل صدقته، فامثل الشيخ أمره وفعله كما أوصاه. ثم إن الشيخ رحمه الله تعالى حجّ وجاور بمكة سنة، وكتب الكتاب الذي أمر به عند الحجر الأسود، وصار كتابا حافلا، وفتح الله عليه هناك من المعارف ما لم يخطر بقلبه قبل ذلك، وأدرجها في ذلك الكتاب.

Merhum, daha sonra Medine'ye gelirken -bineğe binmek şöyle dursun-
ellerinin arkadan bağlanmasını istedi. Kubbe-i Şerîf'e yüzü üstüne sürüne-
rek ve ağlayarak geldi. Yalvarıyor, şefaât diliyordu. Türbenin dışında muha-
fızların koruduğu kıymetli bir asâ vardı. Peygamber (*sav*) Şeyh'ten asâyı alıp
5 üç parçaya ayırmasını; bir parçasını Bursa'da bulunan Seyyid el-Buhârî'nin
türbesine, bir parçasını Ankara'da bulunan Hacı Bayram'ın türbesine, son
parçayı da râvinin adını unuttuğu şeyhin türbesine koymasını istedi. Şeyh
asâyı almak isteyince türbenin görevlileri vermediler ve bir süre tartıştılar.
O sırada hizmetçilerin başı gelip Peygamber'in (*sav*) işaret ettiğini ve sopayı
10 ona vermelerini emrettiğini söyledi. Sopayı alan Şeyh, memleketine döndü
ve istendiği şekilde sopayı parçalara ayırdı.

Şeyh, Sultan Selim Han'ın saltanatının ilk günlerinde İstanbul'da vefat
etti ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesinin yanına defnedildi. Allah ondan
ve ona komşu olandan razı olsun.

ثم إنه رحمه الله تعالى أتى المدينة وليس خلصا من أخلاص الدواب، وأمر بأن يشد يده خلف ظهره، وأتى القبّة الشريفة سحباً على وجهه باكياً متضرعاً مستشفعاً بصاحبها، صلوات الله عليه وسلامه وكان خارج القبّة عصا لها شأن عظيم يحفظها خُدّام التربة المقدسة، وأمر رسول الله صلى الله عليه وسلم الشيخ المذكور بأن يأخذ تلك العصا، ويشقها ثلاث قطع، ويضع قطعة منها في تربة السيد البخاريّ بمدينة بروسه، وقطعة أخرى منها في تربة الشيخ الحاج بيرام بمدينة أنقره، وقطعة أخرى منها في تربة شيخ آخر نسي الراوي اسمه. ولما أراد الشيخ المذكور أخذ العصا نازعه خُدّام التربة المطهرة إلى أن حضر رئيسهم فأمرهم بدفعها إليه لإشارة إليه من النبيّ صلى الله عليه وسلم، ثم إن الشيخ أتى وطنه، وفعل بالعصا كما أمر.

وتوفي الشيخ رحمه الله تعالى بمدينة قسطنطينيّة في أوائل سلطنة السلطان سليم خان، ودُفِنَ في جوار مزار أبي أيوب الأنصاريّ، رضي الله عنه عليه ورحم مجاوريه.

[١٢٣]

DOKUZUNCU TABAKA

Sultan Selim Han dönemi âlimleri hakkındadır. 18 Safer 918/1512 senesinde sultan olarak biat aldı. Allah toprağını pak eylesin.

İbn Kemalpaşa [Kemalpaşazâde]

5 Şemseddin Ahmed bin Süleyman bin Kemalpaşa Efendi, Sultan Selim Han devrinin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biridir.

Dedesi Osmanlı Devleti emîrlerinden idi. Çocukluğundan itibaren ilgi ve himaye altında yetişti. Olgunlaşma isteği ilme yönelmesine sebep oldu. Genç yaşta gece gündüz ilimle uğraşmaya başladı. Daha sonra asker zümresine kattılar. Kendi ifadesine göre, “Sultan Bayezid Han ile birlikte bir sefere katılmışım. Vezirlik makamında çok meşhur bir vezir olan İbrâhim Paşa bin Halil Paşa bulunuyordu. O vakitlerde Ahmed Bey bin Evrenos denen bir de emîr vardı. O da çok meşhurdu. Hiçbir emîr önüne geçemezdi. Bir gün vezirin önünde ayakta dikiliyordum. Bu emîr de vezirin yanında oturuyordu. Birden âlimlerden biri çıkageldi. Hırpani görünümlü, üstü başı perişan hâldeydi. Huzura gelip emîrden daha öncelikli bir yere oturdu. Hiç kimse de buna engel olmadı. Bu durumdan dolayı hayretler içindeydim. Yanımda bulunan bir arkadaşıma, böyle üst düzey bir emîrden daha önde oturan bu adamın kim olduğunu sordum. Filibe Medresesi’nde müderrislik yapan Lutfi Efendi adında bir âlim olduğunu söyledi. Bunun üzerine maaşının ne kadar olduğunu sordum. Otuz dirhem maaş aldığını söyleyince, bu kadar maaşla nasıl böyle bir komutandan daha üstte oturabildiğini sordum. Arkadaşım, ‘Maaşları az olsa da âlimlerin önceliği vardır. Bu duruma ne vezirler ne de emîrler itiraz etmektedir.’ dedi. Kendi kendime, bir emîr olarak bu komutanın makamına asla erişemeyeceğimi düşündüm. Eğer ilimle uğraşırsam, bu âlimin mertebesine ulaşabileceğime inandım. O andan itibaren ilimle uğraşmaya karar verdim.

الطبقة التاسعة

في علماء دولة السلطان سليم خان، طيب الله ثراه، بُويِعَ له بالسلطنة في الثامن عشر من شهر صفر لسنة اثمانى عشرة وتسعمائة.

المولى ابن كمال پاشا - ومن العلماء في عصره العالم العامل والفاضل الكامل
 ٥ المولى شمس الدين أحمد بن سليمان بن كمال پاشا.

وكان جدّه من أمراء الدولة العثمانية، ونشأ هو في صباه في حجر العزّ والدلال، ثم غلب عليه حب الكمال فاشتغل بالعلم الشريف وهو شاب ليلاً ونهاراً، ثم ألحقوه بزمرة أهل العسكر. حكى نفسه أنه كان مع السلطان بايزيد خان في سفر، وكان الوزير وقتئذ إبراهيم پاشا ابن خليل پاشا، وكان وزيراً عظيم الشأن، وكان في ذلك الزمان أمير يقال له أحمد بك ابن أورنوس، وكان عظيم الشأن جداً لا يجلس فوقه أحد من الأمراء. قال رحمه الله تعالى: وكنت واقفاً على قدمي قدام الوزير المذكور وعنده والأمير المسفور جالس إذ جاء رجل من العلماء؛ رث الهيئة دنيء اللباس، فجلس فوق الأمير المذكور، ولم يمنعه أحد عن ذلك فتحيرت في هذا الأمر، فقلت لبعض رفقائي: من هذا الذي جلس فوق مثل هذا الأمير؟ قال: هو رجل عالم مدرّس بمدرسة فلبه يقال له المولى لطفي، قلت: كم وظيفته؟ قال: ثلاثون درهما، قلت: فكيف يجلس فوق هذا الأمير ومنصبه هذا المقدار. قال ريفيقي: إن العلماء معظّمون لعلمه ولو تأخّر، لم يرض بذلك الأمير ولا الوزير، قال رحمه الله تعالى: فتفكرت في نفسي فوجدت أنّي لا أبلغ رتبة الأمير المزبور في طريق الإمارة، ووجدت في نفسي أيضاً أنّي لو اشتغلت بالعلم يمكن أن أبلغ رتبة العالم المذكور، فنويت أن اشتغل بعد ذلك بالعلم الشريف.

Seferden dönünce bu âlimin hizmetine girdim. O sırada ona, Edirne'deki Dârülhadis Medresesi verilmiş, kırk dirhem de günlük maaş bağlanmıştı. *Şerhu'l-Metâli'* adlı eserin hâşiyesini ondan okudum.”

5 Gençlik yıllarının başından beri ilmin temellerini öğreniyordu. Kastallânî, Hatibzâde ve Muarrifzâde gibi âlimlerden dersler aldıktan sonra Edirne'deki Ali Bey Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Ardından sırasıyla; Üsküp Medresesi, Edirne'deki Halebiyye Medresesi, yine Edirne'deki Çifte Medreselerin biri, Semân medreselerinin biri ve Edirne'deki Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik yaptı.

10 Bu görevlerden sonra Edirne'ye kadı olmasının ardından Anadolu vilâyeti kazaskerliği görevine geldi. Bu görevden alındıktan sonra Edirne'deki Dârülhadis Medresesi'nde görevlendirilerek günlük yüz dirhem maaş bağlandı. İkinci sefer Edirne'deki Bayezid Han Medresesi'nde müderris olduktan sonra Alâeddin Ali el-Cemâlî'nin ölümünün ardından İstanbul'da müftülük görevine geldi. Bu müftülük görevini yaparken, 940/1533 senesinde vefat etti.

Merhum tüm vaktini ilme harcayan âlimlerden olup gece ve gündüz ilimle meşgul olurdu. Aklına gelen her şeyi yazıya döker, geceler ve gündüzler tükenir ama onun kalemi tükenmezdi.

20 Çok önemli ve derin konularda, çok sayıda risâle yazdı. Risâlelerinin sayısı yüze yakındır. Eserleri arasında bitirmeye yaklaşmışken ölümün tamamlanmasına izin vermediği güzel ve hoş bir tefsiri de vardır. *el-Keşşâf* tefsirine hâşiyesi, *el-Hidâye* adlı eserin bir kısmına şerhi, fıkıh konusunda *el-İslâh* ve *el-Îzâh* adını verdiği metin ve şerhi vardır. Usûl konusunda hem metnini hem de şerhini yazdığı ve adını *Tağyirü't-Tenkîh* koyduğu bir kitabı vardır. Bunlardan başka, kelâm konusunda hem metni-
25 ni hem de şerhini yazdığı ve adını *Tecvidü't-Tecrid* koyduğu bir kitabı,

قال: فلما رجعنا من السفر وصلت إلى خدمة المولى المذكور، وقد أعطي عند ذلك مدرسة دار الحديث بأدرنة، وعين له كل يوم أربعون درهما. قال: فقرأت عليه حواشي شرح المطالع.

وكان [١٢٣٠] قد قرأ مباني العلوم في أوائل شبابه ثم قرأ على بعض العلماء، منهم؛ المولى القسطلاني، والمولى خطيب زاده، والمولى معزف زاده. ثم صار مدرّسا بمدرسة علي بك بادرنة، ثم صار مدرّسا بمدرسة أسكوب، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الحلبيّة بادرنة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بادرنة.

ثم صار قاضيا بها، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أناطولي، ثم عزل عن ذلك، وأعطى مدرسة دار الحديث بادرنة، وعين له كل يوم مائة درهم. ثم صار مدرّسا ثانيا بمدرسة السلطان بايزيد خان بالمدينة المزبورة، ثم صار مفتيا بمدينة قسطنطينيّة بعد وفاة المولى علاء الدين علي الجمالي، ومات وهو مفت بها في سنة أربعين وتسعمائة.

وكان رحمه الله تعالى من العلماء الذين صرفوا جميع أوقاتهم إلى العلم، وكان يشتغل بالعلم ليلاً ونهاراً، ويكتب جميع ما سنح بهاله الشريف، وقد فتر الليل والنهار ولم يفتر قلمه.

وصنّف رسائل كثيرة في المباحث المهمة الغامضة، وكان عدد رسائله قريبا من مائة رسالة، وله من التصانيف تفسير لطيف حسن، قرب من التمام وقد اخترمته المنية ولم يكمله. وله حواش على الكشّاف، وله شرح بعض الهداية، وله كتاب في الفقه متن وشرح سمّاه بالإصلاح والإيضاح. وله كتاب في الأصول متن وشرح أيضا سمّاه تغيير التنقيح. وله كتاب في علم الكلام متن وشرح أيضا سمّاه تجويد التجريد.

yine meânî konusunda hem metnini hem de şerhini yazdığı bir kitabı, Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserine hâşiyesi, ferâiz konusunda metnini ve şerhini yazdığı bir kitabı, *et-Telvîh* adlı esere ve Hocasâde'nin *et-Tehâfût* adlı eserine hâşiyesi vardır. Bunlar, insanlar arasında yaygın olarak bilinen eserleridir. Ancak müsvedde olarak kalanlar, bu sayılanlardan çok daha fazladır.

Farsça ve Türkçe inşa ve şiir sanatında ileri derecede yetenek sahibi idi. *Gülistân*'ın usûlüne uygun olarak Farsça bir kitap yazıp adını *Nigâristân* koydu. Osmanoğullarının tarihi hakkında Türkçe yazdığı *Tevârih-i Âl-i Os-mân* inşa sanatındaki ustalığını gösterir. Fars dili hakkında bir kitabı vardır. Bütün eserleri insanlar tarafından kabul görmüştür. Güzel ahlâk, tam bir edeb,engin bir aklın yanı sıra özlü ve doyurucu ifade sahibidir. Maksadını tam olarak anlatan, özlü anlatımıyla herkesçe beğenilen eserleri vardır. Sözüün özü, merhum kendisinden öncekileri unutturmuş, ilim ateşinin kül-lerini yeniden alevlendirmiştir. İlimde köklü ve yüce bir dağdır. Dünyanın ender bulunan insanlarından olup yüksek mârifetlerin kaynağıdır. Allah ruhunu şâd, cennetteki konaklarını ziyade kılsın.

Abdülhalîm Efendi

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Abdülhalîm bin Ali Efendi'dir.

Kastamonu'da dünyaya gelen Halîm Çelebi, ilimle meşgul olup devrinin önemli âlimlerinden dersler aldı ve sonunda Alâeddin Ali el-Arabî'nin hizmetine girdi. Onun ölümünün ardından Arap diyarına göç ederek oranın âlimlerinden dersler aldı. Haccını edâ ettikten sonra Acem diyarına gidip orada da âlimlerden dersler aldı. Bu esnada tasavvuf gruplarıyla tanıştı. Şeyh Mahdûmî isimli şeyhin yanında yetiştikten sonra Anadolu'ya gelip bir süre Kastamonu'da yaşadı.

Sultan Selim Han tahta geçmeden önce onu çağırıldı ve kendi imamı olarak görevlendirdi. Onun yanında kaldığı bu süre içinde, Sultan on-daki ilmî derinliğe ve bilgi donanımına bizzat şahit oldu. Sohbeti hoş

وله كتاب في المعاني متن وشرح أيضا. وله حواش على شرح المفتاح للسيد الشريف، وله كتاب من الفرائض متن وشرح أيضا. وله حواش على التلويح، وحواش على التهافت للمولى خواجه زاده. هذا ما شاع بين الناس، وأما ما بقي في المسودة فأكثر ممّا ذكر.

5 وله رحمه الله تعالى يد طولى في الإنشاء والنظم بالفارسيّة والتركيّة. وقد صنّف كتابا بالفارسيّة على منوال كتاب كلستان وسمّاه بنكارستان، وصنّف كتابا في تواريخ آل [١٢٤] عثمان بالتركيّة وأبدع في إنشائه وأجاد. وله كتاب في اللّغة الفارسيّة، وكل تصانيفه مقبولة بين الناس. وكان صاحب أخلاق حسنة وأدب تامّ وعقل وافر وتقدير حسن ملخص، وله تحرير مقبول جدا لإيجازه مع وضوح دلالاته على المراد. وبالجملة أنسى رحمه الله تعالى ذكر السلف بين الناس، وأحیی رباع العلم بعد الاندراست، وكان في العلم جبلا راسخا، وطودا شامخا، وكان من مفردات الدنيا، ومنبعا للمعارف العليا، روّح الله روحه، وزاد في غرف الجنان فتوحه.

المولى عبد الحلیم - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى عبد الحلیم بن علي.

15 وُلِدَ رحمه الله تعالى ببلدة قسطنونيّ، ثم اشتغل بالعلم، وقرأ على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى علاء الدين علي العربيّ. ولمّا مات المولى المذكور ارتحل هو إلى بلاد العرب، وقرأ على علمائها. وحجّ ثم سافر إلى بلاد العجم، وقرأ على علمائها، والتحق بطائفة الصوفيّة، وتربّى عند شيخ يقال له الشيخ المخدوميّ. ثم أتى بلاد الروم، وسكن في بلدة قسطنونيّ مدّة.

20 ثم إن السلطان سليم خان قبل جلوسه على سرير السلطنة طلبه وجعله إماما لنفسه، وصاحب معه فرآه متفننا في العلوم متحليا بالمعارف. وكان لذيد الصحة،

ve iletişimi güzeldi. Sultan Selim Han tahta geçince onu kendi hocası olarak görevlendirdi. Günlük iki yüz dirhem maaş başladığı gibi çok sayıda da köy verdi. Gece gündüz onu yanından ayırmadı. Sultan'a yakınlığı sebebiyle Halim Çelebi'nin itibarı yükseldi ve şöhreti yayıldı. 922/1516 senesinde Sultan Selim Han'ın Mısır'dan Şam diyarına dönüşü sonrasında Dımaşk'ta vefat etti.

Merhum ilim sahibi, doğru kişilikli, derin bilgi ve güzel ahlâk sahibi, cömert, fakir ve zayıfların elinden tutan biriydi. Sözün özü, yaşadığı günler, cömertliği sayesinde tarihî günler oldu. Her şeyin hâkimi olan Allah rahmet eylesin.

Muhyiddin Mehmed Şah Çelebi

Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Muhyiddin Mehmed Şah bin Ali Efendi bin Yûsuf Bâlî bin Molla Şemseddin el-Fenârî'dir.

Sultan Mehmed Han'ın saltanatı devrinde, babasının kazaskerlik görevinde bulunduğu sırada dünyaya geldi. Doğduğu gün Sultan Mehmed Han onun için günlük otuz dirhem maaş bağlamıştı. Babasının ölümünden sonra Sultan Bayezid Han maaşını günlük elli dirheme çıkardı. Böylece yüksek bir himaye ve refah içinde yetişti.

Bu imkânlar içinde ilimle meşgul olurken yaşitlarını geride bıraktı. İlim tahsiline babası ile başlamıştı. Onun ölümünden sonra Hatibzâde'den, ondan sonra da Muarrifzâde'den ders aldı. Daha sonra Sultan Bayezid Han Bursa'daki Manastır Medresesi'ni ona vererek günlük elli dirhem maaş bağladı. Sonrasında da Semân medreselerinin birini ona verdi.

Sultan Selim Han onu önce Bursa kadılığı görevine getirdi, sonra da İstanbul'a kadı yaptı. Bu görevden sonra da Arap diyarında kazaskerlik görevi verdi. Ardından Edirne kadılığı görevine, bu görevden sonra da Anadolu kazaskerliğine getirdi. Ardından da Rumeli kazaskerliğine atadı. Bu kazaskerlik görevi sırasında, 929/1522 senesinde vefat etti. Bursa'da dedesinin mezarının yanına defnedildi.

طيب المحاورة. ولمّا جلس على سرير السلطنة نصبه معلماً لنفسه، وعين له كل يوم مائتي درهم، وأعطاه قرى كثيرة، وصاحب معه ليلاً ونهاراً، وتقرب عنده، وحصلت له الحشمة الوافرة، والجاه العظيم.

توفي رحمه الله تعالى سنة اثنتين وعشرين وتسعمائة بمدينة دمشق بعد قفول السلطان سليم خان من المصر إلى الشام. كان رحمه الله تعالى عالماً صالحاً، صاحب المعارف الجزيلة، والأخلاق الحميدة، كثير الإحسان، معيناً للضعفاء والفقراء. وبالجملة كانت أيامه بكثرة إحسانه تواريخ الأيام، رحمه الله تعالى ملك العالم.

المولى محيي الدين محمد شاه چلبى - ومنهم العالم والفاضل الكامل المولى محي الدين محمد شاه ابن المولى علي ابن المولى يوسف بالي ابن المولى شمس الدين الفناريّ، رَوَّحَ اللهُ أرواحهم. [١٢٤ب]

وؤلِدَ رحمه الله تعالى في أيام سلطنة السلطان محمد خان، وكان والده وقتئذ قاضياً بالعسكر المنصور، وعين له السلطان محمد خان يوم ولادته كل يوم ثلاثين درهماً. وبعد وفاة والده جعل السلطان بايزيد خان وظيفته كل يوم خمسين درهماً، ونشأ رحمه الله تعالى في حجر العزّ والجاه.

واشتغل مع ذلك بالعلم الشريف، وفاق أقرانه قرأ أولاً على والده، وبعد وفاة والده قرأ على المولى خطيب زاده، ثم قرأ على المولى معرف زاده. ثم أعطاه السلطان بايزيد خان مدرسة مناستر بمدينة بروسه، وعين له كل يوم خمسين درهماً، ثم أعطاه إحدى المدارس الثمان.

ثم أعطاه السلطان سليم خان قضاء مدينة بروسه، ثم جعله قاضياً بمدينة قسطنطينية، ثم جعله قاضياً بالعسكر ببلاد العرب، ثم جعله قاضياً بمدينة ادرنه، ثم جعله قاضياً بالعسكر في ولاية أناتولي، ثم جعله قاضياً بالعسكر في ولاية روم ايلي. ومات وهو قاضٍ بالعسكر بها في سنة تسع وعشرين وتسعمائة، ودُفِنَ عند قبر جده بمدينة بروسه.

Merhum güzel ahlâk sahibi, zeki mizaçlı, güler yüzlü, cömert ve vefalı biriydi. İnsanlarla hoş geçimli ve ağır başlıydı. Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserine hâşiye yazdı. Yine Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Ferâiz* adlı eserine hâşiyesi vardır. Bu hâşiyede eserin anlaşılmas yerlerini açıkladığı gibi çok ince hususlara da işaret etmiştir. Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eserine de hâşiyesi vardır. Genç yaşta vefat etmeyip yaşasaydı çok güzel eserler verirdi. Allah ruhunu şâd, mezarını aydınlık etsin.

Muhyiddin Mehmed [Fenârîzâde Muhyiddin Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Muhyiddin Mehmed bin Ali Efendi bin Yûsuf Bâlî Efendi bin Molla Şemseddin el-Fenârî'dir.

Gençlik yıllarında babasından ders alarak başladığı ilim tahsilini, babasının vefatından sonra Hatibzâde, ondan sonra da Efdalzâde'den dersler alarak tamamladı. İstanbul'daki Vezir Ali Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladıktan sonra Sultan Mehmed Han'ın Bursa'daki medresesine nakloldu. Sonra da Semân medreselerinin birinde müderris oldu.

Edirne kadılığı görevinden sonra İstanbul kadılığı yaptı. Ardında da Anadolu vilâyeti kazaskerliği görevine getirildi. Bu görevin ardından Rumeli kazaskerliği yaptı. Kazaskerlik görevinde bulunduğu süre toplam on beş yıldır. Azledildikten sonra günlük yüz elli dirhem maaş bağlandı. Bu maaşına elli dirhem daha ilâve yapılarak toplam maaşı iki yüz dirhem oldu. Bir süre sonra getirildiği İstanbul müftülüğü görevinden ayrıldıktan sonra günlük iki yüz dirhem daha maaş bağlandı. Görevden ayrıldıktan sonra tefsir okutmak ve eser yazmakla meşgul olmaya başladı. Ancak eserini tamamlayamadan, 954/1547 senesinde vefat etti. Ebû Eyyûb el-Ensârî türbesi yakınlarında defnedildi. Allah ondan razı olsun.

Merhum, Allah'tan sakınan temiz bir âlim olup insanların haklarına karşı son derece hassastı. Bu nedenle de insanlarla ilişkilerinde çok dikkatliydi. Hatta bu dikkati bazen vesvese düzeyine çıkardı. Açık gönlü, akıcı konuşması ve izzetli bir duruşu vardı. Onun yanında hakkı yerine getirme konusunda küçük ile büyük eşitti. Allah ile ilgili hususlarda kınanmaktan çekinmezdi.

وكان رحمه الله تعالى صاحب أخلاق حميدة وطبع ذكي ووجه بهي وكرم وفِيّ، وكان ذا عشرة حسنة ووقار عظيم. وله حواش على شرح المواقف للسيد الشريف، وحواش على الشرح الفرائض للسيد الشريف أيضا؛ أورد فيها دقائق مع حل المباحث الغامضة. وحواش على أوائل شرح الوقاية لصدر الشريعة. مات وهو شاب ولو عاش لظهرت منه تاليفات لطيفة، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه. ٥

المولى محي الدين محمد [محيي الدين چلبى] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محي الدين محمد بن علي بن يوسف بالي ابن المولى شمس الدين الفناريّ.

قرأ رحمه الله تعالى في سنّ الشباب على والده، وبعد وفاة والده قرأ على المولى خطيب زاده، ثم على المولى أفضل زاده. ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير علي پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم انتقل إلى مدرسة السلطان محمد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ١٠

ثم صار [١٢٥] قاضيا بادرنه المحمية، ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية آناطولي، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية روم ايلي، وصار مدّة قضائه بالعسكر مقدار خمس عشرة سنة، ثم عزل، وعين له كل يوم مائة وخمسون درهما، ثم أضيف إلى ذلك خمسون درهما فصارت وظيفته مائتي درهم. ثم صار مفتيا بمدينة قسطنطينية، ثم ترك الفتوى، وعين له كل يوم مائتا درهم أيضا. واشتغل بإقراء التفسير والتصنيف فيه إلا أنه لم يكمله. ومات في سنة أربع وخمسين وتسعمائة، ودُفِنَ بجوار أبي أيوب الأنصاريّ، رضي الله عنه. ١٥

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا تقيا نقيا، محترزا عن حقوق العباد غاية الاحتراز، ولذلك كان محتاطا في معاملاته مع الناس حتى إنه لغاية احتياظه ربما ينتهي إلى حد الوسوسة. وكان جريّ الجنان طليق اللسان ذا مهابة ووجاهة، يستوي عنده الصغير والكبير في إجراء الحق، وكان لا يخاف في الله لومة لائم، ٢٠

Fakir ve temiz insanları severdi. Sözün özü, merhum fetva konusunda bir allâme, takvâ konusunda ise bir semboldü. Allah ruhunu şâd etsin ve cennetteki makamını yüceltsin. Sadrüşşerîâ'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eseriyle ilgili birkaç risâlesi, *el-Hidâye* adlı esere dair birkaç sözü, Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserine de hâşiyesi vardır.

Muhyiddin Mehmed el-Cemâlî [Molla Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Muhyiddin Mehmed bin Alâeddin Ali el-Cemâlî'dir.

Merhum, anne tarafından dedesi olan Hüsamzâde'den ders alarak ilim tahsiline başladı. Daha sonra Müeyyedzâde'den ders aldı. İstanbul'daki Vezir Murad Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladıktan sonra Semân medreselerinin birinde müderrisliğe getirildi. Ardından Edirne kadılığına getirildiyse de tekrar Semân medreselerindeki müderrislik görevine döndü ve günlük seksen dirhem maaş bağlandı. Ardından emekli edilerek günlük yüz dirhem emekli maaşı bağlandı. 956/1549 veya 957/1550 senesinde de vefat etti.

Merhum sadece kendi nefsiyle meşgul olur, insanların işlerine karışmazdı. Zararından emin, üzerine aldığı işte de güvenilen biriydi. İyiliksever, dosdoğru, güzel huy ve yaşantı sahibiydi. Şeyhleri ve Allah'a yakın olanları severdi. Usûl ve fıkıh konularında oldukça bilgili, diğer ilimlerde ise sair akranlarıyla eşit düzeydeydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Mehmed Şah [Dâbbe Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Mehmed Şah bin Mehmed bin Hacı Hasan'dır.

Devrinin âlimlerinden ve babasından dersler aldıktan sonra İstanbul'daki Vezir Dâvûd Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Daha sonra Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderris oldu. Sonra sırasıyla Semân medreselerinin birinde, Bursa'daki Murâdiye Medresesi'nde, tekrar Semân medreselerinde müderrislik yaptı. Günlük olarak seksen dirhem maaş bağlandı.

وكان محبا للفقراء والصلحاء. وبالجملة كان رحمه الله تعالى علامة في الفتوى وآية كبرى في التقوى، رَوَّحَ الله روحه وأوفر في الجنان فتوحه^١. وله بعض الرسائل متعلقة بشرح الوقاية لصدر الشريعة، وكلمات متعلقة بالهداية، وحواش على شرح المفتاح للسيد الشريف.

٥ المولى محيي الدين محمد الجمالي - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محي الدين محمد ابن المولى علاء الدين علي الجمالي.

قرأ رحمه الله تعالى على جده لأمه المولى حسام زاده، ثم على والده، ثم على المولى مؤيد زاده. ثم صار مدرّسا بمدرة الوزير مراد پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار قاضيا بمدينة ادرنه، ثم صار ثانيا مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم ثمانون درهما، ثم تقاعد وعين له كل يوم مائة درهم، ومات في سنة ست أو سبع وخمسين وتسعمائة.

١٥ كان رحمه الله تعالى رجلا مشتغلا بنفسه، غير متعرض لأمر الناس، وكان مأمون العائلة ميمون النقية، وكان بارًا صدوقًا حسن السمات والسيرة، محبا للمشايخ والصلحاء. وكانت له معرفة بالأصول [١٢٥ب] والفقه ومشاركة مع الناس في سائر العلوم، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى محمد شاه [دابة چلبی]- ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محمد شاه ابن المولى محمد بن الحاج حسن.

٢٠ قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره وعلى والده. ثم صار مدرّسا بمدرة الوزير داود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بالمدرسة المرادية بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا ثانيا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم ثمانون درهما.

Bu hâl üzereyken 939/1532 senesinde vefat etti. Arapçadan aklî ve şer'î ilimlere varıncaya kadar pek çok alanda bilgi sahibiydi. Zamanının tamamını ilme ayıran kişilerdendi. İlimle olan meşguliyetinde, bu devrin insanların inanamayacağı hâlleri vardı. Bunun yanı sıra şiir, inşa, tarih, nâdir sözleri kayda geçirme ve eskilerin menkıbelerini ezberleme konularında da becerikliydi.

Fıkıh konusundaki *Muhtasaru'l-Kudûrî* adlı esere yazdığı şerhin yanında, *es-Sülâsiyyâtü'l-Buhârî*'ye de şerhi vardır. Fıkıh konusunda yazdığı bir kitapta *el-Vikâye* adlı kitabın değinmediği ittifak edilen konulara dair yeni ilâveler yapmıştır. Ancak bu kitap müsvedde olarak kaldı. Sayılamayacak kadar çok hâşiye ve risâlesi olsa da hepsi ölümünden sonra kayboldu.

Merhum, kendi nefsiyle meşgul olur, insanların işlerine karışmaktan uzak dururdu. İlimle aşırı uğraş içinde olması sebebiyle kendi ihtiyaçlarını karşılamayı bile ihmal ederdi. Bununla birlikte hoş sohbeti ve güzel iletişimi vardı. İnsanlarla olan sohbetlerinde resmiyetten hoşlanmazdı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hüsâmeddin Hüseyin [Hüsâm Çelebi]

Hüsâmeddin Hüseyin bin Abdurrahman Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biridir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Efdalzâde'nin hizmetine girdi. Ardından Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'den ders aldı. Sonra da Hocazâde'nin hizmetine girdi. Kütahya'daki Vâcid Efendi Medresesi'nde müderrisliğe başladıktan sonra sırasıyla; Bursa'daki Kaplıca Medresesi, yine Bursa'da bulunan Sultan Bayezid Han Medresesi, yine Bursa'da bulunan Sultan Mehmed Han Medresesi, Amasya'da bulunan Sultan Bayezid Han Medresesi ve nihayet İstanbul'daki Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Ardından Edirne'de kadılık görevine geldi. Bir süre sonra da Bursa'da kadılık görevine getirildi. İkinci sefer tekrar Semân medreselerindeki müderrislik görevine döndü. Günlük olarak da seksen dirhem maaş bağlandı. Bu müderrislik görevi sırasında, 926/1519 senesinde vefat etti.

وتوفي على تلك الحال في سنة تسع وثلاثين وتسعمائة. كانت له رحمه الله تعالى مشاركة في جميع العلوم من العرييات والعقلييات والشرعيات، وكان هو من جملة العلماء الذين صرفوا جميع أوقاتهم بالعلم، وكان له أحوال في الاشتغال بحيث لا يصدقها أهل هذا الزمان، ومع ذلك كانت له مهارة في الشعر والإنشاء والتواريخ وضبط النوادر، وحفظ مناقب السلف.

وله شرح على مختصر القدوري في الفقه، وله شرح على ثلاثيات البخاري. وقد صنف كتابا في الفقه وزاد فيه على كتاب الوقاية كثيرا من المسائل الاتفاقية، لكنه بقي في المسودة، وله من الحواشي والرسائل ما لا يحصى كثرة إلا أنها ضاعت بعد وفاته.

وكان رحمه الله تعالى مشغلا بنفسه معرضا عن التعرض لأحوال الناس، ولغلبة الاشتغال بالعلم عليه كان كثيرا ما يغفل عن تدارك أحوال نفسه، ومع ذلك كان لذيذ الصحبة حسن المحاورة طارحا للتكلف في صحبته مع الناس، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى حسام الدين حسين [حسام چلبى]- ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حسام الدين حسين بن عبد الرحمن.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى الفاضل أفضل زاده، ثم قرأ على المولى عبد الرحمن بن المؤيد، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل خواجه زاده. ثم صار مدرّسا بمدرسة مولانا واجد بكوتاهيه، ثم صار مدرّسا بمدرسة قبلوجه بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بالمدينة المزبورة، [١٢٦] ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان محمد خان بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان باماسيه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمدينة ادرنه، ثم صار قاضيا بمدينة بروسه. ثم صار ثانيًا مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم ثمانون درهما، ومات وهو مدرّس بها في سنة ستّ وعشرين وتسعمائة.

Merhum, ileri derecede ilimle meşgul olması sayesinde ilimde seçkin bir yer edindi. Güzel bir nâmı ve insanlarla hoş bir münasebeti vardı. Ağır başlı ve âdâbınca davranan biriydi. Seyyid Şerîf'in *Hâşiye alâ Şerhi't-Tecrid* adlı eserinin başlarına hâşiye yazdı. Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye*'siyle ilgili bir eseri de vardır. *Risâle fî İstihlâfî Hatib* ve *Risâle fî Cevâzi'z-Zikri'l-Cebrî* adlı risâleleri vardır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Muslihuddin Mustafa

Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Muslihuddin Mustafa bin Halil'dir. Bu eserin müellifi bendeniz fakirin babasıdır.

İstanbul'un fethedildiği 857/1453 yılında, Taşköprü'de dünyaya geldi. Küçük yaşta babasından ders almaya başladı. Ardından dayısı Muhammed en-Niksârî Efendi'den ders aldı. Daha sonra sırasıyla Bursa'daki Sultâniye Medresesi müderrisi Derviş Mehmed bin Hızır Şah, Semân Medresesi müderrislerinden Bahâeddin Efendi, Manisazâde, Kadızâde, Alâeddin Ali el-Arabî Efendi'den dersler aldıktan sonra âlimlerin sultanı, seçkinlerin efendisi, büyük hoca Hocazâde'nin hizmetine girdi. Merhum, tüm bu hocalarınca kabul görür ve yaşdaşları arasında parmakla gösterilirdi.

Bursa'daki Esediyye Medresesi'nde müderrisliğe başladıktan sonra sırasıyla; Ankara'daki Ak Medrese, aynı şehirdeki Seyfiyye Medresesi, Üsküp'teki İshâkiyye Medresesi, Edirne'deki Halebiyye Medresesi'nde müderrislik görevlerinde bulundu. Sonra Sultan Bayezid Han ona oğlu Selim'in özel hocalığı görevini verdi. Selim'in sık sık sefere gitmesi sebebiyle bu görev devam edemedi ve Sultan onu Amasya'daki Hüseyniyye Medresesi'ne görevlendirdi. Bu görevden sonra önce Bursa'daki Sultâniyye Medresesi'nde görev yaptı, ardından da Semân medreselerinin birinde müderris oldu.

كان رحمه الله تعالى مشتغلا بالعلم غاية الاشتغال، وبلغ فيه مرتبة الفضل، وكان له حسن سمت ولطف معاشرة مع الناس، وكان صاحب وقار وأدب تام. وله حواش على أوائل حاشية شرح التجريد للسيد الشريف، وكلمات متعلقة بشرح الوقاية لصدر الشريعة، ورسالة في جواز استخلاف الخطيب، ورسالة في جواز الذكر الجهرى وغير ذلك، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرْيَحَهُ. ٥

المولى مصلح الدين مصطفى - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى مصلح الدين مصطفى بن خليل. وهو والد هذا العبد الفقير جامع هذه المناقب.

وُلِدَ رحمه الله تعالى ببلدة طاشكبري سنة فتح قسطنطينية، وهي سنة سبع وخمسين وثمانمائة. وقرأ وهو صغير على والده المرحوم، ثم على خاله المولى محمد النكساري، ثم على المولى درويش محمد ابن المولى خضر شاه مدرّسا بسُلْطَانِيَّةِ بروسه، ثم على المولى بهاء الدين المدرس بإحدى المدارس الثمان، ثم على المولى ابن مغنيسا، ثم على المولى قاضي زاده، ثم على المولى علاء الدين علي العربي، ثم وصل إلى خدمة المولى المحقق والأستاذ المدقق سلطان العلماء وبرهان الفضلاء الفاضل خواجه زاده. وكان رحمه الله تعالى مقبولا عند هؤلاء الأفاضل، مشارا إليه بين أقرانه. ١٥

ثم صار مدرّسا بالمدرسة الأُسْديّة بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بالمدرسة البيضاء ببلدة أنقره، ثم صار مدرّسا بالمدرسة السيفية بالبلدة المزبورة، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الإسحاقية ببلدة أسكوب، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الحلبيّة بمدينة ادرنه. ثم نصبه السلطان بايزيد خان معلما لابنه السلطان سليم خان، ولم يدم على ذلك لاشتغاله بالسفر، وأعطاه السلطان بايزيد خان المدرسة الحسينيّة باماسيه، ثم صار مدرّسا بسُلْطَانِيَّةِ بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. [١٢٦ب]

Müdürrislikten sonra Sultan Selim Han'ın emriyle Halep kadılığına getirildi. Oysa babası ona kadılık yapmaması konusunda vasiyette bulunmuştu. Ancak Sultan'ın emrine uyararak Halep'e gitti. Bir süre sonra babasının vasiyetini Sultan'a arz ederek kendisini bu görevden muaf tutmasını istedi. 5 Talebini kabul eden Sultan, onu tekrar Semân medreselerindeki eski medresesine görevlendirdi. Sonra ikinci sefer Bursa'daki Sultâniye Medresesi'nde müderris oldu. Günlük yetmiş dirhem de maaş bağlandı. Kendi medresesini de Hüsâm Çelebi'ye verdi. Hüsâm Çelebi, yüce sultanımızın saltanatının ilk yıllarında ölünce, merhum eski medresesindeki görevine iade edilerek 10 günlük seksen dirhem maaş bağlandı. Bir süre sonra maaşına zam yapılarak doksan dirheme çıkarıldı. Bu müdürrislik görevi sırasında, 935/1528 senesinde vefat etti.

Merhum, dünyaya değer vermeyen, ibadete düşkün, temiz ve dosdoğru bir insan olup edep ve vakar sahibiydi. Kendi nefsiyle uğraşır, insanların 15 işlerine asla karışmazdı. Zamanını kendisini ilgilendiren önemli işlere harcar, boş iş ve lakırdıdan uzak dururdu. Uzun uzun sohbetlerimiz olmasına rağmen ne yalan kokusu taşıyan ne de kötü bir söz işittim. İçi de dışı gibi tertemizdi. Huşû sahibi, Allah'a karşı gelmekten sakınan, samimi, fakir ve sâlih kişileri seven biriydi.

Tefsir, hadis, fıkıh usûlü ve edebiyat ilimlerinin her türünde bilgi sahibiydi. Sair kişilerle aynı düzeyde bilgi sahibi olmasına rağmen aklî ilimlere çok az ilgi duyardı. Çok açık ifadeleri ve anlaşılır sözleri vardı. *Beyzâvî Tefsiri*'nin bazı yerleriyle ilgili ve Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eserinin bazı yerlerine dair risâleler yazmıştır. *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserin de bir kısmını açıkladığı hâşiyesi vardır. Ferâiz ilmi konusunda bir risâlesi, başlangıç 25 hadislerinin açıklamasına dair de bir risâlesi vardır. Bunların dışında risâle ve hâşiyeleri olsa da hepsi müsvedde olarak kaldı. Başına gelen olaylar ve yaşadığı sıkıntılar sebebiyle bunları temize çekmeye fırsat bulamadı. Allah ruhunu şâd etsin ve onu cennet köşklerinde ağırlasın.

30 O benim hocalarımın ve ellerimle feyiz eteğine tutduğum
Aşkta benzerini görmediğim eşsiz bir ilkdir o
Zaten aşk da ilk sevgiliye olan aşktır

ثم صار قاضيا بمدينة حلب بأمر السلطان سليم خان، وكان قد أوصى إليه والده أن لا يصير قاضيا، فذهب إلى حلب امتثالا للأمر الشريف، ثم عرض وصية والده على السلطان فاستعفى عن القضاء، وأعطاه مدرسته السابقة من المدارس الثمان. ثم صار مدرّسا ثانياً بسلطانية بروسه، وعين له كل يوم سبعون درهما، وأعطى مدرسته للمولى حسام چلبى، ولمّا مات حسام چلبى المرحوم في أوائل سلطنة سلطاننا الأعظم، سلّمه الله وأبقاه، أعيد المولى المرحوم إلى المدرسة المذكورة، وعين له كل يوم ثمانون درهما، ثم زيد في وظيفته فصارت تسعين^١ درهما، ومات رحمه الله تعالى وهو مدرّس بها في سنة خمس وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى زاهدا عابدا صالحا ورعا، صاحب أدب ووقار، مشتغلا بنفسه، معرضا عن أحوال الناس، صارفا أوقاته فيما يهمله ويعنيه، ومتجنبنا عن اللغو واللّهو، ولم نسمع منه مع طول صحبتنا معه كلمة فيها رائحة الكذب أصلا، ولا كلمة فحش، وكان ظاهر الظاهر والباطن، خاضعا خاشعا محبا للفقراء والصلحاء.

وكانت له معرفة تامّة بالتفسير والحديث وأصول الفقه والعلوم الأدبية بأنواعها، وقلما يقع التفاته إلى العلوم العقلية مع مشاركته للناس فيها. وكان له تحرير واضح وألفاظ فصيحة، كتب رسائل على بعض المواضع من تفسير البيضاوي. وكتب رسائل على بعض المواضع من شرح الوقاية لصدر الشريعة، وله حواش على نبد من شرح المفتاح، ورسالة متعلقة بعلم الفرائض، ورسالة في حل حديثي الابتداء، وله حواش ورسائل غير ذلك، لكنّها بقيت في المسودة، ولم يتيسّر له تبييضها لصوارف الأيام وتقلبات الزمان، رَوّح الله روحه العزيز، وأسكنه في فراديس الجنان.

وهو أول أساتذتي وأول من تشبّث يداي بذيل إفاضته،

هو أي أول ما عرفت من الهوى ما الحبّ إلّا للحبيب الأول

Allahım, küçüklüğümde bana gösterdikleri merhamet gibi ona ve aneme merhamet et. Onları ve beni, Peygamberinin hürmetine rahmetinde birleştir.

Kıvâmüddin Kâsım

5 Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Kıvâmüddin Kâsım Efendi bin Halil'dir.

O da bu eserin yazarı bendeniz fakirin amcasıdır. Merhum daha çocukken ilk derslerini babası Halil Efendi'den, ondan sonra da kardeşi Muslihuddin'den aldı. Dayısı Muhammed en-Niksârî Efendi'den, sonra Bursa'daki 10 Çentik Medresesi müderrisliği yapan Hocazâde'den dersler aldı. Son olarak da yine Bursa'da bulunan Manastır Medresesi müderrisi Kızıl Katır lakabıyla tanınan Muslihuddin Efendi'den ders aldı.

Muslihuddin Efendi Edirne'deki Çifte Medreselerin birine gidince amcam da onunla birlikte Edirne'ye gitti. Onun yanında ilimle meşgul olup 15 pek çok kıymetli ilmi tahsil etti. Muslihuddin Efendi'nin vefatından sonra amcam, Müeyyedzâde'den ders almaya başladı. Ondan sonra da Lutfi et-Tokâdî ve İzârî Efendi'den ders almaya başladı. Bu âlimlerin tamamı Semân medreselerinde müderrislik yapıyorlardı.

Her birinin yanından olumlu kanaatlerle ayrıldı. Ünü akranları arasında 20 yayıldıktan sonra Hatibzâde'nin hizmetine girdi. Ondan, Seyyid Şerîf'in *Hâşiyetü'l-Keşşâf*'ına yazdığı hâşiyeye yaptığı hâşiyesini okudu. Ancak Hatibzâde amcamın itirazları üzerine bu hâşiyesinde pek çok değişiklik yaptı. Manisazâde'nin hizmetine girdiğinde Manisazâde Rumeli vilâyetinde kazaskerlik görevinde bulunuyordu. O ölünce Bursa'daki Esediyye Medresesi'nin müderrisliğini amcam üstlendi. Ardından yine Bursa'da bulunan Molla Hüsrev Medresesi'nde müderris oldu. Son olarak da İnegöl'de bulunan 25 İshâkiye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Bu görevi sırasında, 919/1551 senesinde vefat etti. Doğum tarihi 867/1462 senesiydi.

اللَّهُمَّ ارحمه وارحم والدتي كما ربياني صغيراً، وأجمع بيني وبينهما في مستقر رحمتك بحرمة نبيك محمد صلى الله عليه وسلم. [١٢٧]

المولى قوام الدين قاسم - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى قوام الدين قاسم بن خليل.

٥ وهو عم هذا العبد الفقير. قرأ رحمه الله تعالى في صباه على والده المولى خليل، ثم على أخيه المولى مصلح الدين، ثم على خاله المولى محمد النكساري، ثم على الشيخ محمد ابن المولى خواجه زاده، وهو مدرّس بچنديك بمدينة بروسه، ثم على المولى مصلح الدين الملقّب بالبغل الأحمر، وهو مدرّس بمدرسة مناستر بالمدينة المزبورة.

١٠ ولما انتقل المولى مصلح الدين من المدرسة المذكورة إلى إحدى المدرستين المتجاورتين بأدرنة ذهب عمّي معه إلى ادرنه، واشتغل عنده وحصل منه فضائل كثيرة، ولما مات المولى مصلح الدين قرأ عمي رحمه الله تعالى على المولى ابن المؤيد، ثم على المولى لطفي التوقادي، ثم على المولى العذارى، وهم كانوا مدرسين بالمدراس الثمان.

١٥ ووقع عند الكل محل القبول، واشتهرت فضائله بين أقرانه، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل خطيب زاده، وقرأ عليه حواشيه على حاشية الكشاف للسيد الشريف، وغير المولى المذكور مواضع كثيرة من حواشيه برد عمّي عليها، ثم انتقل إلى خدمة المولى ابن مغنيسا، وهو قاضٍ بالعسكر المنصور في ولاية روم ايلي، ولما مات هو صار عمي مدرّسا بالمدرسة الأسدية بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة المولى خسرو بالمدينة المذكورة، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الإسحاقية بإينه كول، ومات وهو مدرّس بها في سنة تسع عشرة وتسعمائة، وكانت ولادته سنة سبع وستين وثمانمائة.

Merhum üstünlükleri olan bir âlim, açık gönüllü, hoş sohbet, insanlarla iyi iletişim kuran, nüktedan ve ağır başlı bir adamdı. İlimde araştırmacıydı. En çok becerisi edebiyat ve aklî ilimlerdeydi. Meşhur kitaplara ta'likalar yapmış olsa da pek çoğu denize düştü. Geri kalanları da ölümünden sonra kaybolup gitti.

Risâle fî Bahsi Vücûdi'z-Zihnî adlı bir risâlesi vardır. Sâdeddin et-Teftâzânî'nin *eş-Şerhü'l-Mutavvel li't-Telhisîne* yönelik *Es'ile* adlı bir eseri de vardır. Bu eserlerin her ikisi de bende vardır. Son derece güzel bir el yazısı vardı. Hat konusundaki şöhreti Sultan Bayezid Han'a kadar ulaşmış ve bazı risâleleri kendi el yazısıyla yazmasını istemişti. Sultan'ın istediği risâleleri el yazısı ile yazması sayesinde çok büyük bir ikrama mazhar olmuştur. Kendi el yazısıyla yazdığı çok sayıda kitap da vardı. Ancak onlar da denize düşenler arasındadır. Geride çok az bir miktarda kitabı ancak kaldı. Allah kabrini aydınlık etsin ve onu cennet odalarında ağırlasın.

15 **Abdülvâsi Efendi**

Abdülvâsi Efendi bin Hızır da bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biridir.

Dimetoka'da dünyaya geldi. Babası bir emîr olsa da o ilimle uğraşmayı tercih etti. Genç yaşında Dimetoka'daki medresede müderris olan Şücaeddin er-Rûmî Efendi'den ders aldıktan sonra sırasıyla; Lutfi et-Tokâdî Efendi, İzârî Efendi, Efdalzâde'den dersler okudu. Daha sonra Acem diyarına göç etti. Oradan Herat ve Horasan diyarına giderek Şeyhülislâm Allâme Sâdeddin et-Teftâzânî'nin torunundan Seyyid Şerif'in *Şerhü'l-Adud* eserinin haşiyesini ve diğer birkaç eseri okudu.

25 Sultan Bayezid Han devrinin sonlarına doğru Anadolu'ya geldi. Sultan Selim Han tahta çıkınca onu Edirne'deki Ali Bey Medresesi'nde müderris olarak görevlendirdi. Daha sonra sırasıyla; aynı şehirdeki Haceriye Medresesi'ni, İstanbul'daki Vezir Mahmud Paşa Medresesi'ni, Edirne'deki Çifte Medreselerin birini, en sonunda da Semân medreselerinin birini ona verdi. 30 Semân Medresesi'ndeki görevine henüz başlayamadan Edirne'deki Sultan Bayezid Han Medresesi'ni ona verdi. Sonra da Bursa kadılığı görevine girdi.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً جريّ الجنان طليق اللسان صاحب المحاوره صعب النادرة وصاحب وجهة ووقار. وكان مدققاً في العلوم، وكان أكثر مهارته في العلوم الأدبية والعقلية، وكانت له تعليقات على الكتب المشهورة، لكن غرق أكثرها في البحر، وضاع ما بقي بعد وفاته.

وله رسالة لطيفة في بحث الوجود الذهني، وأسئلة على شرح المطوّل للتخليص لسعد الدين التفتازاني، وهما موجودتان عندي. وكان يكتب الخط الحسن في الغاية، وكان [١٢٧٠] مشهوراً بذلك حتى إن السلطان بايزيد خان أمره أن يكتب برسمه بعض الرسائل، فكتبها له، ونال منه إنعاماً جزيلاً، وكانت له كتب كثيرة بخطه، إلا أنها غرقت في البحر، وما بقي إلا القليل، نور الله مرقده، وفي غرف الجنان أرقده.

المولى عبد الواسع - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى عبد الواسع بن خضر.

ولد هو ببلدة ديمه توفه، وكان والده من الأمراء وهو اشتغل بالعلم الشريف؛ وقرأ وهو شاب على المولى شجاع الدين الرومي حين كان مدرّساً بمدينة توفه، ثم قرأ على المولى لطفي التوقادي، ثم قرأ على المولى العذاري، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل أفضل زاده. ثم ارتحل إلى بلاد العجم، ووصل إلى بلدة هراة من بلاد خراسان، وقرأ هناك على العلامة شيخ الإسلام حافد العلامة سعد الدين التفتازاني حواشي شرح العضد للسيد الشريف وغير ذلك.

ثم أتى بلاد الروم في أواخر سلطنة السلطان بايزيد خان وحين جلس السلطان سليم خان على سرير السلطنة، أعطاه مدرسة علي بك بمدينة ادرنه، ثم أعطاه المدرسة الحجرية بالمدينة المزبورة، ثم أعطاه مدرسة الوزير محمود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم أعطاه إحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم أعطاه إحدى المدارس الثمان، وقبل وصوله إليها أعطاه مدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة ادرنه، ثم أعطاه قضاء بروسه.

Yüce sultanımız tahta geçince İstanbul kadılığı görevini ona verdi. Allah sultanımızı korusun ve saltanatını ebedî kılsın. İki gün sonra da onu Anadolu vilâyeti kazaskeri yaptı. Ardından Rumeli vilâyeti kazaskerliği görevini verdi. Azlettikten sonra da emekli maaşı olarak günlük yüz dirhem maaş bağladı.

Merhum, o güne kadar kazandıklarının tamamını hayır hasenat işlerine harcadı. İki mektep ve bir medrese inşa ettirdi. Bütün kitaplarını Edirne'de bulunan âlimler için vakfetti. Yanında kalanları da öğrencilerine dağıttı. Sultan, mümkün olan ilk fırsatta ona bir makam verilmesini emretti. Bir cariyesi vardı. Onu âzâd ederek iyi bir adamla evlendirdi. Sonra da aile, mal-mülk ve makamdan ayrılarak Mekke'ye gitti. Orada insanlardan uzaklaşarak yalnızlığa çekildi. 944/1537 veya 945/1538 yılında ölünceye kadar ibadetle meşgul oldu. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Âbid Çelebi

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Âbid Çelebi diye bilinen Abdülazîz Efendi bin Seyyid Yûsuf bin Hüseyin el-Hüseyinî Efendi'dir. Bu fakirin de dayısıdır.

Bursa'daki Molla Hüsrev Medresesi müderrisi Muhyiddin Mehmed es-Samsûnî Efendi'den ve daha sonra sırasıyla; Manastır Medresesi müderrisi Kadızâde er-Rûmî Efendi'nin torunu Kutbüddin Efendi, Semân Medresesi müderrislerinden olup Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı eserine hâşiye yazan Âhî Çelebi, Ali Efendi bin Yûsuf el-Fenârî Efendi, Sultan Bayezid Han'ın özel hocası Muarrifzâde'den dersler aldı. Daha sonra Gelibolu Medresesi'nde müderris oldu. Sonra da kadılık yaptığı Kefe'de 931/1524 senesinde ölünceye kadar çeşitli yerlerde kadılık görevi yaptı.

Merhum, keskin bir zekâ ve güzel hitabet sahibiydi. Olgun bir kişiliği vardı. Küçük büyük herkese karşı alçak gönüllüydü. Yumuşak huylu, iyi geçimli, hoş sohbet ve son derece cömertti. İlimle fazla uğraşmadığından eser yazmakla ilgilenmedi. Allah kabrini aydınlık etsin ve cennet odalarında ağırlasın.

ولمّا جلس سلطاننا الأعظم سلمه الله وأبقاه على سرير السلطنة، أعطاه قضاء قسطنطينية. وبعد يومين جعله قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أناتولي، ثم جعله قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية روم ايلي، ثم عزله عن ذلك، وعين له كل يوم مائة درهم بطريق التقاعد.

ثم صرف جميع ما في يده من المال إلى وجوه الخيرات، وبنى مكتبين ومدرسة، ووقف جميع كتبه على العلماء بمدينة ادرنه، ثم فرق ما عنده من الطلبة، وأمر السلطان أن يعطوا المناصب عند تيسرها، وكانت عنده جارية أعتقها، وزوّجها لرجل صالح. ثم ارتحل منفردا عن الأهل والمال والجاه إلى مكّة المشرفة، واعتزل هناك عن الناس، واشتغل بالعبادة [١٢٨] إلى أن تُوفّي رحمه الله تعالى في سنة أربع أو خمس وأربعين وتسعمائة، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى عابد چلبی - ومنهم الفاضل الكامل المولى عبد العزيز ابن السيد يوسف بن حسين الحسيني الشهير بعابد چلبی، وهو خال هذا الفقير.

قرأ رحمه الله تعالى على المولى محي الدين محمد الساميسوني، وهو مدرّس بمدرسة المولى خسرو بمدينة بروسه، ثم على المولى قطب الدين حافد المولى الفاضل قاضي زاده الرومي المدرس بمدرسة مناستر، ثم على المولى أخي چلبی محشي^١ شرح الوقاية لصدر الشريعة، وهو مدرّس بإحدى المدارس الثمان، ثم على المولى علي بن يوسف الفناري، ثم على المولى معرف زاده معلم السلطان بايزيد خان. ثم صار مدرّسا بمدرسة كليبولي. ثم صار قاضيا ببعض النواحي إلى أن مات بمدينة كفه قاضيا بها في سنة إحدى وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى صاحب ذكاء وفطنة وصاحب محاوره، وكان كريم الطبع؛ متواضعا للصغير والكبير، لين الجانب، لطيف العشرة، حسن الصحبة، سخيا باذلا للمال، إلا أنه لم يكن له زيادة اشتغال بالعلم، ولهذا لم يشتغل بالتصنيف، نور الله مرقدته وفي غرف الجنان أرقده.

Abdurrahman bin Hüseyin el-Hüseyinî

Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Abdurrahman bin Yûsuf bin Seyyid Hüseyin el-Hüseyinî olup bendeniz fakirin de dayısıdır.

5 Genç yaşında başladığı ilim hayatında sırasıyla; Muhyiddin Mehmed es-Samsûnî Efendi, yukarıda adı geçen Kutbüddin Efendi, Ali el-Fenârî Efendi ile Ali Yegânî Efendi'den dersler aldı. Bütün hocalarının nazarında her zaman değerli ve en iyi öğrenci oldu. Anadolu vilâyetlerinden Bolu'da müderrisliğe başladıktan sonra Bursa'daki Çentik Medresesi'nde müderrislik
10 yaptı. Her şeyi bırakıp halktan uzaklaşarak Hakk'a yakın olma arzusu içini sardı. Müderrisliği bıraktıktan sonra günlük on beş dirhem maaş bağlandı. Bu maaştan fazlasını da istemedi. Bursa'daki evinden çıkmadan ibadetle meşgul olup kendisini Allah'a adamanın zevkini tatmaya devam etti. Zaten çocuk yaşından beri kendisinde bir cezbe hâli vardı. Hatta aylarca azıksız
15 hâlde tek başına dağlarda kalırdı.

Kendisinden şunları dinledim: “O vakit Hak aşkı beni sarmıştı. Açlığı-mı giderecek şeyleri dağlarda buluyordum. Hatta bazen ağaçların arasında bile ekmek buluyordum. Vahşi hayvanlar sakince sözümü dinliyor ve etrafımda beni koruyorlardı.” İnsanların arasına karışarak cezbe ile halka
20 karışmayı bir arada buluşturdu. Allah dostlarıyla bir araya gelerek onların büyük kerâmetlerinden bahsederdi. Bir tanesinde şöyle anlattı: “Edirne'de evde tek başıma kalırken hastalanmışım. Yanımda kimse yoktu. Her gece duvar yarıyor, yanıma bir adam geliyor ve benim hizmetimi görüyordu. Bana yemek ve içecek getiriyordu. Sonra duvar yarıyor ve gidiyordu.
25 İyileştiğimde adam bana, ‘Bundan sonra yanına gelmeyeceğim.’ deyince kim olduğunu sordum. ‘Kim olduğumu öğrenmek istiyorsan şehirden çık ve yolcularla beraber git. O vakit beni görürsün.’ dedi. Günlerden sonra bazı köylülerle beraber şehirden çıktım. Bir tanesi yakınlarda havası güzel bir köy olduğunu ve orada Kara Âlim denilen bir zât olduğunu söyledi.

المولى عبد الرحمن ابن حسين الحسيني - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى عبد الرحمن ابن السيد يوسف بن حسين الحسيني. وهو خال هذا العبد الفقير أيضا.

قرأ رحمه الله تعالى في شبابه على المولى محي الدين محمد الساميسوني، ثم على المولى قطب الدين المزبور، ثم على المولى الفاضل علي الفناري، ثم على المولى علي اليكاني. وكان مقبولا عند هؤلاء الأفاضل، وكان من أعلى طبقات طلبتهم. ثم صار مدرّسا بمدرسة ببلدة بولي في ولاية أناطولي، ثم صار مدرّسا بمدرسة چنديك بمدينة بروسه، ثم غلب عليه جانب الفراغة والانقطاع عن الخلق إلى الخالق، فترك التدريس، وعين له كل يوم خمسة عشر درهما، ولم يقبل الزيادة عليها، ولازم بيته بمدينة بروسه مشتغلا بالعبادة متلذذا بالانقطاع إلى الله. وقد لحقته الجذبة في أوان صباه، وكان يخلو بالجبال مدة أشهر بلا زاد.

وسمعت منه أنه قال: غلب عليّ في ذلك الوقت محبة [١٢٨] الحق، وكنت أجد في الجبال ما يسدّ جوعتي، وربما أجد الخبز بين الأشجار، قال: وكان يحرسني السباع حولي بالخضوع والتذلل. ثم بعد ذلك خالط الناس وجمع بين الجذبة والإختلاط، وكان يختلط أولياء الله تعالى، وكان يحكي منهم الكرامات العظيمة. قال: وقد مرضت في مدينة ادرنه وأنا ساكن في بيت وحدي، وليس عندي أحد، وفي كل ليلة ينشق الجدار ويجيء إليّ رجل يخدمني، ويأتيني بالطعام والشراب، ثم ينشق الجدار ويذهب، قال: ولما برئت من المرض، قال الرجل: لا أجيء بعد هذا، فقلت: من أنت؟ قال: إن أردت أن تعرفني فاخرج من المدينة، واذهب مع المسافرين وأنت تجدني، قال: وبعد أيام خرجت من المدينة، وذهبت مع بعض من أهل القرى، فقال بعضهم في الطريق: إن ههنا قرية لطيفة الهواء، وههناك رجل يدعى بالعالم الأسود،

O an bu âlimin odama gelen adam olabileceğini düşündüm. Köye doğru ilerledim. Köye vardığımda, o adam beni karşılamıştı. Gülüyordu. Her gece odama gelip bana hizmet eden adam karşımda duruyordu. O gece misafiri oldum. İkinci vakti geldiğinde, ‘İkindiyi şurada kılalım mı?’ dedi, yüksekçe bir tepeyi göstererek. Tepeye çıktığımızda, ‘Burası nasıl?’ diye sordu. Ben de gayet hoş bir yer olduğunu söyledim. ‘Buradan şu şekilde Kâbe gözükür.’ deyince çok şaşırđım ve ‘Bu şekilde mi?’ dedim. Bakmamı söyledi. Bir de ne göreyim! Kâbe karşımda duruyordu. İkindiye bu hâlde kıldık. Namazı bitirinceye kadar Kâbe gözümüzün önünden hiç kaybolmadı.”

10 Güvenilir bir kaynak, güvenilir bir kaynaktan şöyle nakletti: “Ölümünden sonra merhumu rüyamda gördüm. Bana, ‘Seyyid Buhârî’nin Bursa’daki imaretinde bir yolcu var. Beni ziyaret etmek istiyor. Ona kabrimi göster.’ dedi. O gecenin sabahında rüyamda söylediği yere gittiğimde bahsettiği yolcu orada duruyordu. Ona ne istediğini sordum. Abdurrahman Efendi’yi 15 ziyaret etmek istediğini söyleyince, onu hemen Abdurrahman Efendi’nin mezarına götürdüm. Mezarın yanına oturduğunda varlığımdan rahatsız olduğunu hissettim. Kalkıp mescide girerek olup bitene kulak kesildim. Bir de ne göreyim! İki konuşuyordu. Abdurrahman Efendi’nin sesini işitiyordum. Sesi hayattaki gibiydi. Sesleri kesildi. Mescidden çıkıp mezarın yanına 20 gittiğimde mezarın etrafında kimse olmadığını gördüm. Etrafı aradım fakat o adamdan hiçbir iz bulamadım.” Merhumun şeyhlerle birlikte yaşadığı olaylara dair anlatılanlar çoktur. Sözü uzatmamak için bu kadar yeter. İşte bu, onun şeyhlerle olan hâllerinden bazılarıdır.

İlimdeki hâllerine gelince; çok iyi bir inceleyici ve araştırmacıydı. Hiç 25 kimse yanında konuşamazdı. Çok kısa bir sürede, bir ilme dair öyle özlü bir inceleme ve sunum yapardı ki anlattığını herkes çok iyi anlardı. Tartışmada o kadar becerikliydi ki, onunla tartışmaya giren herkes sonunda yetersizliğini itiraf ederek onun üstünlüğünü kabul ederdi. Lakin mizacı bakımından çağdaşlarını geride bırakacak kadar aklî ilimlere daha hâkimdi. Diğer ilim 30 dallarında ise akranlarıyla aynı düzeydeydi.

فعرفت أن الرجل هو ذلك، فتوجّهت إلى تلك القرية. ولما وصلت إليها تلقاني ذلك الرجل وهو يضحك، فإذا هو الرجل الذي يجيء إليّ في مرضي، وأقمت عنده ذلك اليوم، ولما جاء وقت العصر، قال: نصليّ العصر هناك، وأشار إلى مكان مرتفع، فلما علوانه، قال: كيف هذا المكان؟ قلت: في غاية اللطافة، قال: ينظر من هنا إلى الكعبة، قلت هكذا؟ قال: نعم، قال: انظر، فنظرت فإذا الكعبة قدّامنا فصلينا العصر هناك، ولم يغب الكعبة عن أعيننا إلى أن أتممنا الصلوة.

وحكى لي ثقة عن ثقة، أنه قال: رأيت المولى المرحوم في المنام بعد وفاته، قال لي: إن في عمارة السيد البخاريّ بمدينة بروسه رجلا مسافراً يريد أن يزورني فدلّه على قبري. قال، قال: فذهبت في صبيحة تلك الليلة إلى المقام المذكور فوجدت هناك رجلا مسافراً. قال: فقلت له ماذا تريد؟ قال: قال أريد زيارة المولى عبد الرحمن، فذهبت به إلى قبره، قال: فلما جلس فهمت منه أنه استقلني. فدخلت المسجد فاستمعت فسمعت أنهما يتحدثان وسمعت صوت المولى المذكور كما هو في حياته، فلما انقطع كلامهما خرجت من المسجد، ولم أر أحداً عند قبره، قال [١٢٩]: فطلبت أطراف ذلك المكان فلم أجد أثراً من ذلك الرجل. وكان له رحمه الله تعالى حكايات مع المشايخ الكبار تركناها خوفاً عن الإكثار، وهذا حاله مع المشايخ.

وأما حاله في العلم فإنه كان محققاً مدققاً لا يمكن لأحد أن يتكلّم معه، وكان يقدر تقرير الفنّ الواحد في مدّة يسيرة مع وجازة تقرير ووضوح بحيث يفهمه كل أحد. وكانت له في المحاوراة يد طولى بحيث ما حاوره أحد إلا ويعرف عجزه، ويعترف بفضله إلا أنه كان يغلب على طبعه العلوم العقلية، وكان فائقاً في تلك العلوم أهل عصره، وكان في سائر العلوم مشاركا للناس.

Zühhd ve takvâda ise çok yüksek bir mertebeye sahipti. Zira geride dünyaya ait hiçbir şey bırakmadı. Çok az bir geçimlikle yaşamaktan hoşnuttu. Kaba ile yumuşağı, ucuzla pahalıyı ayırt etmezdi. Kul hakkından çok sakınırdı. Dosdoğru, iyiliksever, her dâim doğruyu söyler, Allah için kınayanların kınamasından çekinmezdi. 874/1469 senesinde dünyaya geldi, 954/1547 senesinde vefat etti. Bursa'da, babasının mezarının yanına defnedildi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Pîr Ahmed Çelebi

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Pîr Ahmed Çelebi el-Aydinî'dir.

İlk dersini annesiyle evli olan Kadızâde'den aldı. Ölünceye kadar ondan hiç ayrılmadı. Sırasıyla; Tire Medresesi, İstanbul'daki Hacı Hasanzâde Medresesi, Edirne'deki Halebiyye Medresesi, aynı şehirde bulunan Dârül-hadis Medresesi'nde müderrislik yaptı. Semân medreselerinde de uzun süre müderrislik yaptı. Maaşına azar azar zam yapılarak sonunda günlük seksen dirheme ulaştı. Bu hâl üzereyken 932/1525 senesinde vefat etti.

Merhum ibadete düşkün, dosdoğru bir insandı. Tüm zamanını ilim ve ibadete harcardı. Bütün ilim dallarında bilgi sahibiydi. Ayağındaki topallık nedeniyle sürekli evinde otururdu. Çeşitli kitaplara yazdığı ta'likaları olsa da ölümünden sonra hiçbiri ortaya çıkmadı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Muhyiddin Muhammed [İbnü'l-Hatîb Kâsım]

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Hatibzâde Kâsım Muhyiddin Muhammed Efendi'dir.

Amasya'da doğdu. Önce babasından sonra da sırasıyla Ahaveyn Efendi ve Sinan Paşadan ders aldı. Önce Amasya Medresesi ve Bursa Çentik Medresesi'nde, sonra aynı şehirde bulunan Ahmed Paşa Medresesi'nde, ardından da İstanbul'daki Vezir Mustafa Paşa Medresesi'nde müderrislik yaptı. Daha sonra Sultan Bayezid Han, onu, oğlu Sultan Ahmed'in özel hocalığına tayin etti.

وأما زهده وورعه فعلى جانب عظيم بحيث لم يخلف شيئاً من الدنيا، وكان راضياً من العيش بالقليل، وكان يستوي عنده الخشن واللين والخسيس والنفيس، وكان محترزاً عن حقوق العباد، وكان صدوقاً بارزاً، قوَّالاً بالحق، لا يخاف في الله لومة لائم. وُلِدَ رحمه الله تعالى سنة أربع وسبعين وثمانمائة، ومات سنة أربع وخمسين وتسعمائة، ودُفِنَ في قبر والده بمدينة بروسه، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

المولى پير أحمد چلبی - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى پير أحمد چلبی الآيدينی.

كان المولى قاضي زاده تزوج أمه، وقرأ هو عليه، ولم يفارقه أبداً إلى أن مات. ثم صار هو مدرّساً بمدرسة ابن الملك ببلدة تيره، ثم صار مدرّساً بمدرسة ابن الحاج حسن بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّساً بالمدرسة الحلبيّة بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّساً بدار الحديث بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّساً بإحدى المدارس الثمان مدّة كثيرة. وزادوا في وظيفته شيئاً فشيئاً حتى انتهت إلى الثمانين، ومات وهو على تلك الحال في سنة اثنتين وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى صالحاً متعبداً، صارفاً جميع أوقاته في العلم والعبادة، وكانت له مشاركة في جميع العلوم، وكان يلازم بيته لعرج في رجله، وله تعليقات على الكتب لكتّها لم تظهر بعد وفاته، رَوَّحَ اللهُ تعالى روحه ونور ضريحه.

المولى محيي الدين محمد [ابن الخطيب قاسم] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محي الدين محمد [١٢٩٠] ابن الخطيب قاسم.

وُلِدَ رحمه الله تعالى باماسيه، وقرأ أولاً على والده، ثم على المولى أخوين، ثم على المولى سنان پاشا، ثم صار مدرّساً ببلدة اماسيه، ثم صار مدرّساً بمدرسة چنديك بك بمدينة بروسه، ثم صار مدرّساً بمدرسة أحمد پاشا ابن ولي الدين بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّساً بمدرسة الوزير مصطفى پاشا بمدينة قسطنطينية. ثم نصبه السلطان بايزيد خان معلماً لابنه السلطان أحمد.

Sultan'ın vefatından sonra İstanbul'daki Vezir Mustafa Paşa Medresesi'nde müderrislik yapmaya başladı. Ardından sırasıyla Edirne Çifte Medreselerin biri, Amasya'daki Sultan Bayezid Han Medresesi, yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın Ayasofya civarında yaptırdığı medrese olan ve kendisinin de ilk müderrisi olduğu Yeni Medrese, Edirne'deki Sultan Bayezid Han Medresesi ve son olarak da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Günlük olarak da seksen dirhem maaş bağlandı. Bu hâl üzereyken 940 senesinde vefat etti.

Merhum ilmiyle amel eden dosdoğru bir âlimdi. Kendi nefsiyle meşgul olur ve tasavvuf ehlini severdi. Dünyalık işlere yüz vermezdi. Az bir geçimlikle yaşamayı seçmişti. Övgüye lâyık bir hayatı ve insanları memnun eden bir yaşayışı vardı. Zamanının tamamını ilim ve ibadete harcardı. Vefk, iksir, cifir, musiki gibi ilimlerin az bilinen konularına (ulûm-i garîbe) ilgisinin büyüklüğü yanında, bütün matematik ilimlerine de ilgi duyardı. Kıraat, hadis, tefsir ve tarih gibi ilimlerde maharet sahibiydi. Diğer ilimlerde ise akranlarıyla aynı düzeydeydi. Muhadarat ilmi, tarih ve Arapça şiirleri ezberlemeye çok meraklıydı. Arapça ve Türkçe kaside yazardı. Vaaz ve zikirde de çok başarılıydı. İlmî araştırma yapmaktan ve ders vermekten asla bıkmaz, yorulmazdı.

Eserlerinden bazıları şunlardır: *Ravzatü'l-Ahyâr fî İlmi'l-Muhâdarât*, Sadrüşşerîa'nın *Şerhü'l-Vikâye* adlı eserinin başlarına yazdığı hâşiye, Seyyid Şerîf'in *Şerhü'l-Ferâ'iz*'ine yazdığı hâşiyesi yanında çok sayıda ta'lika ve risâlesi vardır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Zeynüddin el-Fenârî

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Zeynüddin bin Muhammed bin Mehmed Şah el-Fenârî'dir.

Amcaoğlu Alâeddin el-Fenârî Efendi gibi devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Sultan Bayezid Han'ın özel hocası Muarrifzâde'nin hizmetine girdi.

وبعد وفاته صار مدرّسا بمدرسه الوزير محمود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بمدرسه السلطان بايزيد خان بمدينة اماسيه، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الجديدة التي بناها سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان، سلمه الله تعالى وأبقاه بجوار آياصوفيا، وهو أول مدرّس بها، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسه السلطان بايزيد خان بمدرسه ادرنه، ثم صار مدرّسا ثانيًا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم ثمانون درهما، ومات على تلك الحال في سنة أربعين وتسعمائة.

وكان رحمه الله تعالى عالما عاملا صالحا، محبا للصوفية مشتغلا بنفسه، غير ملتفت إلى أحوال الدنيا، راضيا من العيش بالقليل محمود السيرة مرضي الطريقة صارفا جميع أوقاته في العلم والعبادة. وكان له اطلاع عظيم على العلوم الغربية؛ كالوقف والتكسير والجفر والموسيقى وسائر العلوم الرياضيّة بأجمعها، وله مهارة تامّة في علم القراءة والحديث والتفسير والتواريخ، وله مشاركة للناس في سائر العلوم. وكان يحفظ من المحاضرات والتواريخ والأشعار العربيّة جانبا عظيما، وكان ينظم القصائد العربيّة والتركيّة، وكانت له يد طويلة في الوعظ والتذكير، وكان لا يملّ من المطالعة والتدريس.

وله مصنّفات منها؛ روضة الأخيار في علم المحاضرات، وحواش على أوائل شرح الوقاية لصدر الشريعة، وحواش على شرح الفرائض للسيد الشريف، [١٣٠] وله رسائل وتعليقات كثيرة، روّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى زين الدين الفناريّ - ومنهم العالم الفاضل زين الدين ابن محمد بن محمد شاه الفناريّ.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم؛ المولى الفاضل ابن عمه مولانا علاء الدين الفناريّ، ثم وصل إلى خدمة العالم المولى ابن المعرف معلم السلطان بايزيد خان.

Daha sonra sırasıyla Sultan Bayezid Han'ın Bursa'da bulunan imaretinin vakıf mütevelliliği, Bursa'da bulunan Sultan Orhan imareti vakfının mütevelliliği ve Amasya'da bulunan Sultan Bayezid Han imareti vakfının mütevelliliği görevi verildi. Bu görevlerin ardından Tire kadılığına getirildi. Daha sonra 5 Dımaşk kadılığının akabinde Halep kadılığı görevi verildi. Halep kadılığı sırasında, 926/1519 senesi Rebülevvel ayının başında vefat etti.

Merhum değerli, üstünlükleri olan, zeki, heyecanlı, karakter ve eleştirel zihin sahibi bir âlimdi. Sağlam kişilikli, tatlı dilli, tam bir kişilik ve mü-
10 kemmel bir mertlik sahibiydi. Fakir ve muhtaçları severdi. Onlara iyilik eder ve onları daima gözetirdi. Kadılığı sırasında yaşantısı ve usûlü herkesçe beğenilirdi. İçi dışı birdi. Hiç kimse için kötülük düşünmezdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Dâvûd el-Kocavî

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Dâvûd bin
15 Kemal el-Kocavî Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldı. Lutfi Efendi'nin ardından önce Hacı Hasanzâde'nin, sonra Müeyyedzâde'nin hizmetine gitti. Bursa'daki Kâsım Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Daha sonra sırasıyla; Bursa'daki
20 Kaplıca Medresesi ve Trabzon Medresesi'ne gitti. Trabzon medresesinin ilk hocası oldu. Edirne'deki Çifte Medreselerin biri ve sonunda Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı.

Daha sonra Bursa'da kadılık görevine getirildi. Bu görevden alındıktan sonra emekli maaşı olarak günlük seksen dirhem bağlandı. Bursa kadılığı görevine ikinci kez iade edildikten sonra kadılığı bırakıp emeklilikte kalmayı
25 tercih etti. Bunun üzerine emekli maaşı olarak günlük yüz dirhem bağlandı. Bu durumdayken 948/1541 senesi Safer ayında vefat etti.

ثم صار متولياً بأوقاف عمارة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار متولياً بأوقاف عمارة السلطان اورخان بالمدينة المزبورة، ثم صار متولياً بأوقاف عمارة السلطان بايزيد خان ببلدة اماسيه. ثم صار قاضيا ببلدة تيره. ثم صار قاضيا بمدينة دمشق المحروسة، ثم صار قاضيا بمدينة حلب، وتوفي وهو قاضٍ بها في غرة شهر ربيع الأول لسنة ستّ وعشرين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا ذكيا صاحب طبع وقاد وذهن نقاد. وكان قويّ الجنان طليق اللسان صاحب مروّة تامة وفتوة كاملة محبا للفقراء والمساكين. وكان يُبّرهم ويراعي جانبهم. وكان في قضائه مرضي السيرة، محمود الطريقة. وكان ظاهره موافقا لباطنه، وكان لا يضمّر سوءا لأحد، رُوِحَ الله روحه ونور ضريحه.

١٠ المولى داود القوجويّ - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى داود بن كمال القوجويّ.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى لطفيّ، ثم إلى خدمة المولى الفاضل ابن الحاج حسن، ثم انتقل إلى خدمة المولى الفاضل ابن المؤيد. ثم صار مدرّسا بمدرسة قاسم پاشا بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة قبلوجه بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة طرابزون، وهو أول مدرّس بها، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان.

ثم صار قاضيا بمدينة بروسه، ثم عزل عنها، وعين له كل يوم ثمانون درهما بطريق التقاعد، ثم صار قاضيا بالمدينة المزبورة ثانيًا، ثم ترك القضاء، واختار التقاعد، وعين له [٣١٣٠] كل يوم مائة درهم، ومات وهو على تلك الحال في شهر صفر لسنة ثمان وأربعين وتسعمائة.

Merhum faziletli, zeki ve araştırmacı bir âlimdi. Tüm ilim dallarında bilgi sahibiydi. Olgun kişiliğiyle hukuku gözeten, her şartta hakkı söyleyen, Allah söz konusu olduğunda kınanmaktan çekinmeyen biriydi. İslâm'ın kılıçlarından biriydi. Ancak karakteri dolayısıyla eser yazmakla meşgul olmadı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Bedreddin el-Asfar

Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Sarı Bedreddin diye bilinen Bedreddin Mahmud Efendi'dir.

İzârî Efendi ve Lutfi Efendi gibi devrinin ileri gelen âlimlerinden ders aldıktan sonra Muarrifzâde'nin hizmetine girdi. Balıkesir Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Daha sonra sırasıyla; İstanbul'daki Kalenderhâne Medresesi, yine İstanbul'daki Vezir Mustafa Paşa Medresesi, Edirne'deki Dârülhadis Medresesi, Semân medreselerinin biri ve sonunda Ayasofya Medresesi'nde müderrislik yaptı. Kendisine günlük olarak seksen dirhem maaş bağlandı. Müderrisliği bıraktıktan sonra ise günlük emekli maaşı olarak yüz dirhem bağlandı. Bu şekilde yaşarken 946/1539 senesinde vefat etti.

Merhum âlim ve dosdoğru bir adamdı. İlim dallarının hepsinde bilgi sahibiydi. Ancak daha çok zaman ayırdığı aklî ilimlerde oldukça bilgiliydi. Hadis ilmiyle meşgul olmuş, onda da maharet kazanmıştır. Bazı kitapların bir kısım konularına yaptığı ta'likaları olsa da bunları yazıya dökememiştir. Tasavvuf yoluna sevgi beslerdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Üçbaş Hamza

Üçbaş diye bilinen Nüreddin Hamza Efendi, bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biridir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Muarrifzâde'nin hizmetine girdi. Manisa Medresesi'nde müderrisliğe başladıktan sonra sırasıyla; İznik Medresesi, Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreselerin biri, Semân medreselerinin biri, Amasya'daki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Daha sonra müderrislikten alınıp Amasya müftülüğüne getirildi. Müftülüğten ayrılınca,

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا ذكيا مدققا، وكانت له مشاركة في العلوم، وكان كريم الطبع، مراعيًا للحقوق، قوالا بالحق، لا يخاف في الله لومة لائم، وكان سيفًا من سيوف الإسلام إلا أنه لم يشتغل بالتصنيف لاختلال مزاجه، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه. **المولى بدر الدين الأصغر**^١ - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى بدر الدين محمود المشتهر ببدر الدين الأصغر. ٥

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى العذارى والمولى لطفی ثم وصل إلى خدمة المولى معرف زاده، ثم صار مدرّسا بمدرسة باليكسري، ثم صار مدرّسا بالمدينة القلندرية بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير مصطفى باشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بدار الحديث بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة آياصوفيا، وعين له كل يوم ثمانون درهما، ثم ترك التدريس، وعين له كل يوم مائة درهم بطريق التقاعد، ومات على تلك الحال في سنة ست وأربعين وتسعمائة. ١٠

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا، وكانت له مشاركة في العلوم إلا أنه كان اشتغاله بالعلوم العقلية أكثر، وكانت له فيها يد طولی، واشتغل بعلم الحديث وتمهر فيه. وكانت له تعليقات على بعض المواضع من الكتب إلا أنه لم يدونها. وكانت له محبة لطريقة الصوفية، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه. ١٥

المولى أوج باش حمزة - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى نور الدين حمزة الشهير بأوج باش. ٢٠

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل معرف زاده. ثم صار مدرّسا بمدرسة مغنيسا، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، ثم صار مدرّسا بمدرسة أبي أيوب الأنصاري رضي الله عنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان ببلدة اماسيه، ونصب مفتيا هناك، ثم تركه،

emekli maaşı olarak günlük yetmiş dirhem bağlandı. Bu hâl üzere yaşarken, 940/1533 senesinden sonra vefat etti.

Bir fıkıhçı olarak ilimle uğraşırdı. İnsanlarla uğraşmaktan uzak durur, kendi nefsiyle meşgul olurdu. Mal ve servet biriktirmeye çok istekliydi. 5 Geçimine çok az para harcar, sıradan kıyafetler giyer ve ata binmezdi. Bu sayede çokça mal biriktirdi. Ömrünün sonlarına doğru İstanbul'da evinin yakınlarında bir cami yaptırdı. Yanına âlimlerin kalmaları için odalar yaptırdığı gibi onlara günlük olarak da maaş bağladı. Bu uğurda çokça da malını vakfetti. Vezir İbrâhim Paşa, "Parayı sevdiğini duymuştum. Bu kadar malı 10 vakıf yolunda nasıl harcayabildin?" diye sorunca şöyle cevap verdi: "Bu da mal biriktirme sevgimden dolayıdır. Zira malı dünyada arkamda bırakmak istemiyorum. Aksine benimle birlikte âhirete gelsin istiyorum." Allah gani gani rahmet etsin.

Muhammed el-Berda'î

15 Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Muhyiddin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed el-Berda'î'dir.

Âlimlerin soyundan gelen merhum Berda'î Efendi, ilim öğrenmeye önce babasından başladı. Daha sonra göçtüğü Şîrâz ve Herat'ın âlimlerinden de dersler alarak pek çok şey öğrendi. Buradan ayrılıp Anadolu'ya gelerek 20 Bursa'da bulunan Ahmed Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Bir süre sonra Filibe Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra Sultan Selim Han onu sarayındaki kölelerine öğretmen olarak tayin etti. Sonra da Edirne'de bulunan Çifte Medreselerin birini ona verdi. Burada müderrislik yaparken 927/1520 veya 928/1521 senesinde vefat etti.

25 Merhum üstün nitelikli bir âlim olup pek çok ilim dalından nasip almıştı. Arapça, hadis, tefsir, usûl, fûrû, aklî ve naklî tüm ilimlere tam bir vukûfiyeti vardır. İletişimi çok hoş, sohbeti tatlı, güzel ahlâk, ve edep sahibi biriydi. nazik, alçak gönüllü, takvâ ve şeref sahibiydi.

وعين له كل يوم سبعون درهما بطريق التقاعد، ومات على تلك [١٣١] الحال بعد الأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى مشغلا بالعلم فقيها، وكان معرضاً عن اشتغال الناس مشغلا بنفسه، وكان حريصاً على جمع المال، وكان يتقلل في معاشه جدا، ويلبس الثياب الدنيئة، ولا يركب الفرس، ولهذا جمع أموالا عظيمة، وبنى في آخر عمره مسجدا بمدينة قسطنطينية قريبا من داره، وبنى حجرات لسكنى العلماء، وعين لهم دراهم، ووقف على هؤلاء أوقافا كثيرة. قال له الوزير إبراهيم باشا: إني سمعت أنك تحب المال، فكيف صرفت هذه الأموال في الأوقاف، قال: إنه أيضا من غاية محبتي للمال حيث لا أرضي أن أخلفها في الدنيا، وأريد أن تذهب معي إلى الآخرة، رحمه الله تعالى روحة واسعة. ١٠

المولى محمد البردعي - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محي الدين محمد بن محمد بن محمد البردعي.

كان رحمه الله تعالى من أولاد العلماء، واشتغل بالعلم الشريف على والده، ثم ارتحل إلى شيراز وهرارة، وقرأ على علمائها، وحصل علوما كثيرة. ثم ارتحل إلى بلاد الروم، وصار مدرّسا بمدرسة أحمد باشا ابن ولي الدين بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة فلبه، ثم جعله السلطان سليم خان معلما لعيده في دار سعادته، ثم أعطاه إحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ومات وهو مدرّس بها في سنة ثمان أو سبع وعشرين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا كاملا، له حظٌ وافر من العلوم، وكانت له معرفة تامة بالعربية والحديث والتفسير والأصول والفروع والمعقول والمنقول. وكان لطيف المحاوره لذيد الصحبة صاحب الأخلاق الحميدة والأدب الوافر، وكان متلظفا متواضعا متخشعا، صاحب وجهة.

El yazısı çok güzel olup çok da hızlı yazardı. Allâme Beyzâvî'nin tefsirine hâşiyesi vardır. Seyyid Şerîf'in *Hâşiyeye 'alâ Şerhi't-Tecrîd* adlı eserine hâşiyesi, *et-Telvîh*'e hâşiyesi, Allâme Adudüddin'in *Âdâbü'l-Bahs* adlı eserine şerhi, çok güzel ve herkesçe beğenilen Arapça ve Farsça inşaları vardır. Tarih ve menkıbeler konusunda çok geniş bir hafızaya sahipti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Mücellidzâde

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Mücellidzâde diye bilinen Seyyidî bin Mahmud Efendi'dir.

Aslen Kocaeli vilâyetinden olup devrinin âlimlerinden dersler aldı. Çok çeşitli ilim dallarında bilgi sahibi olduktan sonra Bursa'daki İsbâ Bey Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Müderrisliğe devam ederken tasavvuf yoluna heves saldı. Emekli maaşı olarak günlük on beş dirhem bağlandı. Şeyh Seyyid el-Buhârî Efendi'nin yanında bulundu ve tasavvuf yolunu onun yanında öğrendi. Bu sayede güzel ahlâklı, alçak gönüllü, iffetine karşı titiz, zühd ve dinî hassasiyet sahibi oldu. Temiz, Allah'a karşı gelmekten sakınan bir insandı.

Evinde kendi hizmetini kendisi yapardı. Çarşıdan ihtiyaçlarını da yine kendisi satın alır, evine getirirdi. Kendisini Allah'a adamıştı. Daima camiye gider, insanlardan uzaklaşarak evine kapanırdı. Bu hâl üzereyken yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın saltanatının ilk günlerinde vefat etti.

Merhum, kendi el yazısıyla çok sayıda kitap yazmış ve düzeltmiştir. Çok güzel el yazısı vardı. İlmî derecesi yüksek, muhakkik ve çokça kitap inceleyen, kitaplardaki anlaşılamayan yerlere açıklamalar getiren biriydi. Allah yaptıklarının karşılığını versin. Ondan razı olsun ve onu da razı etsin.

Ecezâde

Ecezâde diye bilinen Muhyiddin Mehmed bin Yâkub Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biridir.

وكان يكتب الخط الحسن، وكان سريع الكتابة جدا، وله حواش على تفسير العلامة البيضاوي، وحواش على حاشية شرح التجريد السيد الشريف، وحواش على التلويح، وله شرح على آداب البحث للعلامة عضد الدين. وكان له إنشاء بالعربية والفارسية في غاية الحسن والقبول، وكان صاحب محاضرة يعرف من التواريخ، والمناقب شيئا كثيرا، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه. ٥

المولى ابن المجلد [مجلد زاده] - ومنهم العالم العامل سيدي بن محمود الشهير بابن المجلد. كان أصله من ولاية قوجه ايلي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وحصل طرفا كثيرا من العلوم، ثم صار مدرّسا بمدرسة عيسى بك بمدينة بروسه. لم ينقطع عن التدريس ورغب في طريقة الصوفية، وعين له كل يوم خمسة عشر درهما بطريق التقاعد، وصحب الشيخ العارف بالله السيد البخاري، وحصل عنده طريقة الصوفية، وصار مهذب الأخلاق ومتواضعا متخشعا على عفة وصلاح وزهد وديانة، وكان ورعا تقيا نقيا. ١٠

وكان يخدم بيته بنفسه، ويشترى حوائجه من السوق بنفسه، ويحملها إلى بيته. وكان منقطعاً إلى الله تعالى، ملازما للمسجد، منعزلا عن الناس في بيته، وثوّفي وهو على تلك الحال في أوائل سلطنة سلطاننا الأعظم. ١٥

وكان رحمه الله تعالى يكتب بخطه كتبا كثيرة، وصححها بخطه، وكان يكتب الخط الحسن المليح جدا، وكان فاضلا مدققا محققا حقق كثيرا من المواضع المشكلة، شكر الله سعيه، ورضي عنه وأرضاه.

المولى أجه زاده - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محي الدين محمد بن يعقوب الشهير بأجه زاده. ٢٠

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hatibzâde'nin hizmetine girdi. İznik Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Birçok yerde kadılık yaptı. Sultan Selim Han tahta geçince Selânik kadılığı görevini ona verdi. Ardından Bursa kadılığı görevine getirdi. Sonra da bu görevinden aldı.
5 Görevden alındığı sırada, 923/1517 veya 924/1518 senesinde vefat etti.

İleri gelen zeki bir âlim, sağlam karakterli, mübârek mizaçlı, her zaman hayır yapmaya meyilli bir insandı. Alçak gönüllü, Allah'a karşı gelmekten sakınan, cömert ve üstün ahlâklıydı. Allah ruhunu şâd etsin.

Şeyh Şâzelî

10 Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Şeyh Şâzelî diye bilinen Muhyiddin Muhammed Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Amasya'daki Meydan Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Bursa'da bulunan Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Ardından Kastamonu'daki Atabey Medresesi'nde sonra da Edirne'de bulunan Halebiyye Medresesi'nde müderris oldu. Orada müderrislik yaparken, 919/1513 senesinde vefat etti.
15

Dosdoğru, ibadete düşkün, Allah'a karşı saygılı, zamanını ilim ve ibadete harcayan bir âlimdi. Kendi nefsiyle meşgul olur, başkalarının işlerinden uzak dururdu. Arapça, tefsir ve fıkıh ilimlerinde oldukça ileri düzeydeydi. Ancak eser yazdığına dair herhangi bir bilgi bize ulaşmamıştır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.
20

Yegânzâde Molla Sinan

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Sinâneddin Yûsuf bin Alâeddin el-Yegâni'dir.

25 Devrinin âlimlerinden ve merhum babasından dersler aldıktan sonra Bursa'da bulunan İnebey Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Oradan sonraki durağı olan İnegöl Medresesi'nde de müderrislik yaptıktan sonra Bursa'da bulunan Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderris oldu. İznik Medresesi'nde müderrislik yaptı. Ardından Amasya'da kadılık görevine getirildi. Sonra
30 Sultan Selim Han tarafından Dîvân-ı Âlî'de hazine defterdarlığı görevi verildi.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى الفاضل خطيب زاده، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، [١٣١هـ] ثم صار قاضيا بعدة من البلاد، ولمّا جلس السلطان سليم خان على سرير السلطنة أعطاه قضاء سلانيك، ثم أعطاه قضاء بروسه، ثم عزله عن ذلك، ومات وهو معزول في سنة ثلاث أو أربع وعشرين وتسعمائة. ٥

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا ذكيا سليم الطبع مبارك النفس مقبلا إلى الخير، وكان متواضعا متخشعا صاحب كرم وأخلاق حميدة، رُوِّحَ الله روحه.

المولى شيخ شاذيلو - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محي الدين محمد الشهير بشيخ شاذيلو.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا بمدرسة ميدان باماسيه، ثم صار مدرّسا بمدرسة أحمد پاشا ابن ولي الدين بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة أتابك ببلدة قسطنوني، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الحلبيّة بمدينة ادرنه، ومات وهو مدرّس بها في سنة تسع عشرة وتسعمائة. ١٠

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا متعبدا متخشعا صارفا أوقاته في العلم والعبادة، مشتغلا بنفسه، غير ملتفت إلى أحوال غيره. وكانت له يد طولى في العربيّة والتفسير والفقه، ولم ينقل أنه صنّف شيئا، رُوِّحَ الله روحه ونور ضريحه. ١٥

المولى سنان ابن اليكاني - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى سنان الدين يوسف ابن المولى علاء الدين اليكاني.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره وعلى والده المرحوم. ثم صار مدرّسا بمدرسة اينه بك بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة اينه كول، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق. ثم صار قاضيا ببلدة اماسيه، ثم جعله السلطان سليم خان حافظاً لدفتر بيت المال بالديوان العالي، ٢٠

Sonra da Dımaşk kadısı oldu. Tekrar müderrisliğe döndü. Bursa'da bulunan Sultan Murad Han Medresesi'nde, sonra da Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Günlük olarak yetmiş dirhem maaş bağlandı. Ardından emekli maaşı olarak günlük seksen dirhem bağlandı. Bu hâl üzere yaşarken
5 945/1538 senesinde vefat etti.

Merhum, her zaman ilimle meşgul olup her dâim kitaplarla iç içe yaşayan biriydi. Çokça cömert olup insanlara ikramda bulunurdu. Tasavvuf şeyhlerine karşı muhabbet besledi. Ramazan ayının son on günü şeyhlerin yanında itikâfa girmeyi alışkanlık hâline getirmişti.

10 Seyyid Şerif'in *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserine yazdığı hâşiyesinin yanında risâleleri de çoktur. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbn Leys Çelebi [Leyszâde]

İbn Leys Çelebi diye bilinen Pîr Ahmed bin Nüreddin Hamza Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biridir.

15 Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerin birinde müderrisliğe başladı. Üsküp Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra İstanbul'da bulunan Vezir Mustafa Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Üsküp kadılığına getirildi, sonra Edirne Halebiyye Medresesi'nde müderrislik görevi verildi. Yine Edirne'de bulunan Dârülhadis Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Bu görevden sonra Mısır kadılığına getirildi. Bu görevden de alındı ve günlük doksan dirhem maaş bağlandı. Mısır kadılığına yeniden atansa da yine azledildi ve emekli maaşı olarak günlük yüz dirhem başlandı. Bu hâl üzere yaşarken 952/1545 senesinde vefat etti.

25 Fıkıh ilminde oldukça becerikli bir âlimdi. Olgun kişilikli, üstün ahlâklı ve yumuşak huyluydu. Çok büyük bir servetin de sahibiydi. Çok sayıda kitap biriktirse de telif işleriyle pek meşgul olamadı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

ثم صار قاضيا بمدينة دمشق المحروسة. ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم سبعون درهما، ثم عُيِّنَ له كل يوم ثمانون درهما بطريق التقاعد، ومات وهو على تلك الحال في سنة خمس وأربعين وتسعمائة.

٥ كان رحمه الله تعالى مشغلا بالعلم متتبعا للكتب، وكان صاحب لطف وكرم، وكان محبا لمشايخ الصوفيّة، وكان من عادته أن يعتكف عندهم في العشر الأخير من [١٣٢] شهر رمضان.

وله حواش على شرح المواقف للسيد الشريف، ورسائل كثيرة، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ ونوّرَ ضريحه.

١٠ المولى ابن ليس چلبى - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى پير أحمد بن المولى نور الدين حمزة المشهور بابن ليس چلبى.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة أسكوب، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير مصطفى پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار قاضيا ببلدة أسكوب، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الحليّة بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بدار الحديث بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمدينة مصر المحروسة، ثم عزل عنها، وعين له كل يوم تسعون درهما، ثم أعيد ثانياً إلى قضاء مصر المحروسة، ثم عزل عنها مرّة أخرى، وعين له كل يوم مائة درهم، ومات وهو على تلك الحال في سنة اثنتين وخمسين وتسعمائة.

٢٠ كان رحمه الله تعالى عالما ماهرا في الفقه، وكان كريم النفس حسن الخلق لين الجانب، وكان ذا ثروة عظيمة. وجمع كتباً كثيرة إلا أنه لم يشتغل بالتصنيف، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ ونوّرَ ضريحه.

Paşa Çelebi el-Yegâni

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Paşa Çelebi el-Yegâni'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra merhum Müeyyedzâde'nin hizmetine girdi. Bursa'da bulunan Kaplıca Medresesi'nde müderris olduktan sonra azledildi. Daha sonra tekrar aynı yerde müderrislik görevine getirildi. Edirne'de bulunan Halebiye Medresesi'nde müderris olduktan sonra yine Edirne'de bulunan Dârülhadis Medresesi'nde müderris oldu. Bu görevi sırasında, 938/1531 veya 939/1432 senesinde vefat etti.

Merhum yumuşak huylu, cömert, içten ve vefalı biriydi. İlimle çok fazla meşgul olurdu. İlimlerin hemen hepsinden haberdardı. Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserinin bir kısmına hâşiye yazmıştır. Sağlığının iyi olması sebebiyle eseri de azdır. Böyle olmasaydı çok sayıda eseri olurdu. Şiir bilgisi de olup Türkçe şiir yazardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Paşa Çelebi İbn Zeyrek

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Paşa Çelebi İbn Zeyrek'tir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderrisliğe başladı. Daha sonra Üsküp Medresesi'nde müderris oldu. Bursa'daki Manastır Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra Edirne'de bulunan Çifte Medreselerin birinde müderris oldu. Sultan Selim Han'ın saltanatının başlarında, müderris olduğu sırada vefat etti.

Zeki ve hoş sohbet bir âlim, öğrenciler için de iyi bir eğitmandi. Çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Devrinde yaşayan müderrisler arasında oldukça meşhur biriydi. Allah rahmetiyle onu kuşatsın.

Muhyiddin Mehmed İbn Zeyrek

Muhyiddin Mehmed İbn Zeyrek Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biridir.

المولى پاشا چلبى الیکانى - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى پاشا چلبى الیکانى.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى المرحوم مؤيد زاده، ثم صار مدرّسا بمدرسة قبلوجه بمدينة بروسه، ثم عزل عن ذلك، ثم صار مدرّسا بها ثانيًا، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الحلبيّة بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بمدرسة دار الحديث بالمدينة المزبورة، ومات وهو مدرّس بها في سنة تسع أو ثمان وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى حليماً كريماً سخياً وفيماً، مشتغلاً بالعلم الشريف غاية الاشتغال، وكانت له مشاركة في العلوم كلها. وله حواش على نبذ من شرح المتفاح للسيد الشريف. وكان مختل المزاج، ولهذا قلت تصانيفه، ولولا ذلك لكانت له تصانيف كثيرة، وكانت له معرفة بالشعر، وكان ينظم الأشعار بالتركية، رُوِّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى پاشا چلبى ابن زيرك - ومنهم المولى العالم پاشا چلبى ابن المولى زيرك. قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض [١٣٢٢] المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة أسكوب، ثم صار مدرّسا بمدرسة مناستر بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، وثُوقِي وهو مدرّس بها في أوائل سلطنة السلطان سليم خان.

كان رحمه الله تعالى ذكياً صاحب محاوره، وكان مريباً للطلبة، وتخرج عنده كثير من الطلبة، وكان ذا شهرة تامّة بين أهل زمانه من المدرسين، تغمّده الله بغفرانه.

المولى محي الدين محمد بن زيرك - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محي الدين محمد ابن المولى زيرك.

Devrinin âlimlerinden dersler alıp belli bir mesafe aldıktan sonra çeşitli yerlerde kadılık görevlerinde bulundu. Kadılığı sırasında insanlar ondan çok memnundu. Kendi hâlinde bir insan olup başkalarının işlerine karışmaktan uzak dururdu. Sultan Selim Han'ın saltanatının sonlarına doğru vefat etti.

5 Allah ruhunu şâd etsin.

[Ümmü Veledzâde]

Ümmü Veled diye bilinen değerli alimin torunu olan Abdülazîz Efendi de bu devrin âlimlerindedir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Müeyyedzâde'nin
10 hizmetine girdi. İstanbul'daki Vezir Dâvûd Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Bu görevinin ardından Bursa'daki Manastır Medresesi'nde müderris oldu. Çeşitli beldelerde kadılık görevi yaptı. Kadılıktan sonra tekrar müderris oldu ve Trabzon Medresesi'nde müderrislik görevine getirildi. Edirne'deki Dârülhadis Medresesi'nde müderrislik yaptı. Sonra Halep kadılığına getirildi. Bu kadılığın ardından Amasya müftüsü ve aynı zamanda müderrisi oldu. Müderrisliği bıraktı, kendisine emekli maaşı olarak günlük yetmiş dirhem bağlandı. Bu hâl üzereyken 950/1543 yılı civarında vefat etti. Ömrünün sonlarında ayakları tutmaz olmuştu.

Zeki, edip, cömert ve kişilikli biriydi. Vakarlı ve yumuşak huyluydu.
20 Hakkında konuştuğu kimseler için sadece iyiliklerini söylerdi. İlimlerin hemen her dalında bilgi sahibi olup Arapça ilimlerin hepsinde tam bir uzmanlık sahibiydi. Fesahat ve belâgat değeri yüksek Arapça kasideler yazardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Muhyiddin Mehmed İbn Muslihuddin el-Kocavî [Şeyhzâde]

25 Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de Muhyiddin Mehmed bin Şeyh Muslihuddin el-Kocavî'dir.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وحصل طرفا من العلوم، ثم صار قاضيا بعدة من البلاد. وكان مرضي السيرة في قضائه، وكان رجلا مشتغلا بنفسه، معرّضًا عن التعرّض لأبناء زمانه. تُوفّي رحمه الله تعالى في أواخر سلطنة السلطان سليم خان، روح روجه.

٥ المولى [أم ولد زاده] - ومنهم المولى العالم عبد العزيز حفيد المولى الفاضل الشهير بأم وُلد.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن المؤيد. ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة مناستر بمدينة بروسه، ثم صار قاضيا بعدة بلاد، ثم صار مدرّسا بمدرسة طرابزون، ثم صار مدرّسا بمدرسة دار الحديث بادرنه، ثم صار قاضيا بمدينة حلب، ثم صار مدرّسا^١ ومفتيًا ببلدة اماسيه، ثم ترك التدريس، وعين له كل يوم سبعون درهما بطريق التقاعد. ومات وهو على تلك الحال في جوار الخمسين وتسعمائة، وقد اختلّت رجلاه في آخر عمره.

١٥ كان رحمه الله تعالى أديبا لبيبا، صاحب كرم ومروءة، وقورا حليماً، وكان لا يذكر أحدا إلا بخير. وكانت له مشاركة في العلوم كلها، وكان له اختصاص تام بجميع أقسام العلوم العربية، وكان ينظم القصائد العربية في غاية الفصاحة والبلاغة، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى محيي الدين محمد ابن مصلح الدين القوجوي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محيي الدين محمد ابن الشيخ العارف بالله الشيخ مصلح الدين القوجوي.

١ ط: التعريض.

٢ ن: قاضيا.

Merhum devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Efdalzâde'nin hizmetine girdi. İstanbul'da bulunan Hoca Hayreddin Efendi Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Muhyiddin el-Kocavî Efendi'nin kızıyla evlendikten bir süre sonra içini işten ayrılıp uzlete çekilme arzusu kaplayınca müderrisliği bıraktı. Emekli maaşı olarak günlük on beş dirhem bağlandı. Her zaman on dirhemden kendisine yettiğini söylerdi. Evine çekilip ilim ve ibadetle meşgul oldu.

Alçak gönüllü, yaşantısından herkesin memnun olduğu, güzel üslûplu bir insan olup iyilik sahiplerini severdi. İnsanların hizmet isteklerine rağmen ihtiyaçlarını pazardan kendisi alır, evine kadar yine kendisi getirirdi. Nefsini ezmek ve Allah'ın rızâsını kazanmak maksadıyla kendisi bizzat taşımadıkça memnun olmazdı.

Camisinde verdiği tefsir derslerini dinlemek için halk etrafında toplanır, onu dinler ve onun nefesini mübarek sayarlardı. Pek kişi ondan istifade etmiştir. *Bezzâvî Tefsiri*'ne başlangıç düzeyindeki öğrencilerin faydalanacağı, kolay anlaşılır, anlam ve bilgi yüklü bir hâşiye yazmıştı. Fıkıh konusunda yazılmış olan *el-Vikâye* ve *el-Ferâ'izü's-Sirâciyye* adlı eserlere de şerh yazdı. Al-lâme Sekkâkî'nin *el-Miftâh*'ına ve *Kasîde-i Bürde* diye meşhur olan kasideye de şerh yazdı. 951/1544 senesinde vefat etti.

Merhum şöyle anlatırdı: “Kur’ân âyetlerinden birini anlamakta zorlanırsam Allah’a yönelirim. Göğsümü o kadar genişletir ki dünya kadar olur. Orada iki hilâl doğar. Onların hangisi nedir, anlayamam. Sonra bir ışık ortaya çıkar ve levh-i mahfûza giderken rehberim olur. Oradan da âyetin anlamını çıkarırım.” Şunları da söylemiştir: “Azîmetle amel ettiğimde uyku istemem. Zira cennette zaten uyuyor olurum. Ruhsatla hareket ettiğimde de bu hâl olmaz.”

Bu fakir kulu çok severdi. Onun bu sevgisi de benim için bir övünç vesilesiydi. Zaten onun vasiyetiyle kadılık görevini kabul ettim. Bana bu konuda vasiyette bulunmuştu. Şöyle bir olay nakletmişti: “Arkadaşlarımdan biri kadılık yapıyordu. Bir süre kadılığı bırakmıştı. Ancak tekrar kadılığa döndü. Dosdoğru bir adamdı. Tekrar kadılığa neden döndüğünü sorduğumda

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن أفضل الدين، ثم صار مدرّسا بمدرسة خواجه [١٣٣] خير الدين بمدينة قسطنطينية، وتزوَّج بنت الشيخ العارف بالله الشيخ محيي الدين القوجوي. ثم غلبت عليه داعية الفراغ والعزلة، وترك التدريس، وعيّن له كل يوم خمسة عشر درهما بطريق التقاعد، وكان رحمه الله تعالى يستكثر ذلك ويقول: يكفيني عشرة دراهم، ولازم بيته، واشتغل بالعلم الشريف والعبادة.

وكان متواضعا متخشعا مرضي السيرة، ومحمود الطريقة. وكان محبا لأهل الصلاح، وكان يشتري من السوق حوائجه نفسه، ويحمل إلى بيته بنفسه مع رغبة الناس في خدمته، وهو لا يرضى إلا أن يباشره بنفسه تواضعا لله تعالى وهضما للنفس.

وكان يروي التفسير في مسجده، ويجتمع إليه أهل البلد ويستمعون كلامه، ويتبركون بأنفاسه، وانتفع به الأثرون. وكتب حواش على تفسير البيضاوي حاشية حافلة جامعة لما تفرق من الفوائد في كتب التفاسير بعبارات سهلة واضحة لينتفع بها المبتدئ. وله شرح للوقاية من الفقه، وشرح الفرائض السراجية، وشرح المفتاح للعلامة السكاكي، وشرح للقصيدة المشهورة بالبردة. ومات رحمه الله تعالى في سنة إحدى وخمسين وتسعمائة.

قال رحمه الله تعالى: إذا أشكل عليّ آية من آيات القرآن أتوجه إلى الله، فيتسع صدري حتى يكون قدر الدنيا، ويطلع فيه قمران لا أدري أنهما أي شيء، ثم يظهر نور فيكون دليلا إلى اللوح المحفوظ، فاستخرج منه معنى الآية. وقال رحمه الله تعالى: إذا عملت بالعزيمة لا أريد النوم إلا وأنا راقد في الجنة، وإذا عملت بالرخصة لا يحصل لي هذه الحال.

وكانت له رحمه الله تعالى، محبة عظيمة لهذا العبد الفقير، وإنه من جملة ما افتخرت به، وما اخترت منصب القضاء إلا بوصية منه، وكان قد أوصاني به، وحكي لي: أن واحداً من أصدقائي كان قاضيا، ثم ترك القضاء مدة، ثم دخل في القضاء ثانياً. وكان رجلا صالحا صدوقاً فسألته عن سبب دخوله ثانياً،

şöyle dedi: ‘Kadılığım sırasında Hz. Peygamber ile münasebetim vardı. Her hafta bir kez onu rüyamda görürdüm. Ona öncekinden daha yakın olayım diye kadılığı bıraktım. Ancak kadılığı bıraktıktan sonra onunla var olan irtibatım tamamen koptu. Tekrar kadılığa döndüğümde onu tekrar rüyamda gördüm, ‘Ey Allah’ın Elçisi, sana daha yakın olayım diye kadılığı terk ettim. Ancak umduğum gibi olmadı.’ deyince bana, ‘Kadılık yaparken seninle benim aramızdaki irtibat, kadılığı bıraktığındakinden daha fazladır. Zira kadılık yaparken nefsinle birlikte ümmetimi de terbiye ediyorsun. Oysa kadılıktan ayrıldığında sadece nefsinin terbiyesiyle ilgileniyorsun. Ne kadar çok ıslah ile meşgul olursan, bana o kadar çok yakınlaşırsın.’ dedi. Bu sözün doğruluğuna inandım.’ Bu arkadaşım dosdoğru biriydi. Bu yüzden sana kadılık yapmanı vasiyet ediyorum. Böylece hem nefsini hem diğerlerini terbiye edersin.” Bu onun sözüdür. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şerîf Abdürrahim el-Abbâsî

15 Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Abdürrahim el-Abbâsî Efendi’dir.

Mısır’da doğup oranın âlimlerinden dersler aldıktan sonra edebiyat ilmini, belâgat, hadis ve tefsir ilimlerini öğrendi. Mısırlı âlimlerden hadis ve sened-i âlî öğrendi. Sultan Bayezid Han devrinde Mısır Sultanı Kansu Gavri’nin Bayezid’e yolladığı elçiyle beraber İstanbul’a geldi. O tarihlerde kazaskerlik makamında Müeyyedzâde oturuyordu. Şerîf Efendi onu ziyaret etti. O da ona iltifat ve ikramlarda bulundu. *Buhârî*’ye bir şerh yazıp Sultan Bayezid Han’a ithaf etti. Sultan da çok güzel hediyelerin yanı sıra İstanbul’da hadis okunması için yaptırdığı medreseyi ona verdi. Ancak o bunu kabul etmeyip memleketine gitmek istediğini söyledi. Sultan Kansu Gavri tahttan inince tekrar İstanbul’a geldi. Emekli maaşı olarak günlük elli dirhem bağlandı. Uzun bir süre İstanbul’da yaşadı ve 963/1555 senesinde orada öldüğünde yaşı yüze yaklaşmıştı.

قال: فقال: كان لي عند قضائي مناسبة مع رسول الله صلى الله عليه وسلم، وكنت أراه في المنام في كل أسبوع مرّة، فتركت القضاء [١٣٣] ليحصل لي تقرب إليه زائد على ما كان في الأول، وبعد ترك القضاء انقطعت تلك المناسبة بالكلية، قال: فدخلت في القضاء ثانياً، فرأيتَه صلى الله عليه وسلم فقلت: يا رسول الله إني تركت القضاء ليزيد قربتي منكم فلم يقع كما رجوت، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن المناسبة بيني وبينك عند القضاء أزيد من مناسبتك عند الترك، لأنك عند القضاء تشتغل بإصلاح نفسك وإصلاح أمتي، وعند الترك لا تشتغل إلا بإصلاح نفسك، ومتى زدت في الإصلاح زدت تقرباً مني، قال المولى المرحوم: أنا صدقت كلامه، وكان الرجل صدوقاً فأوصيك أن تختار القضاء وتصلح نفسك وغيرك، هذا كلامه،

١٠ قَدَسَ اللهُ تَعَالَى سِرَهُ الْعَزِيزِ.

المولى الشريف عبد الرحيم العباسي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل الشريف عبد الرحيم العباسي^١.

وُلِدَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى بِمِصْرَ، وَقَرَأَ عَلَى عِلْمَائِهَا وَحَصَلَ الْعُلُومَ الْأَدَبِيَّةَ وَعِلْمِيَّيِ الْبَلَاغَةَ وَالْحَدِيثَ وَالتَّفْسِيرَ، وَأَخَذَ مِنْ عِلْمَاءِ الْحَدِيثِ هُنَاكَ، وَحَصَلَ سِنْدًا عَالِيًا. وَأَتَى مَدِينَةَ قَسطنطينية فِي زَمَنِ السُّلْطَانِ بَايَزِيدِ خَانَ مَعَ رَسُولِ أَتَاهُ مِنْ قَبْلِ السُّلْطَانِ غُورِيٍّ مَلِكِ مِصْرَ، وَكَانَ الْقَاضِي بِالْعَسْكَرِ يَوْمَئِذٍ الْمَوْلَى ابْنَ الْمَوْئِدِ، فَرَارَ الشَّرِيفَ الْمَذْكُورَ وَأَكْرَمَهُ غَايَةَ الْإِكْرَامِ، وَكَانَ لَهُ شَرْحٌ لِلْبَخَارِيِّ أَهْدَاهُ إِلَى السُّلْطَانِ بَايَزِيدِ خَانَ، فَأَعْطَاهُ السُّلْطَانُ بَايَزِيدِ خَانَ جَائِزَةً سَنِيَّةً، وَأَعْطَاهُ مَدْرَسَتَهُ الَّتِي بَنَاهَا بِقَسطنطينية لِقُرْبَى فِيهَا الْحَدِيثَ فَلَمْ يَرْضِ الشَّرِيفَ الْمَزْبُورَ، وَرَغِبَ فِي الذَّهَابِ إِلَى الْوَطَنِ. وَلَمَّا انْقَرَضَ دَوْلَةُ السُّلْطَانِ غُورِيٍّ بِمِصْرَ أَتَى مَدِينَةَ قَسطنطينية ثَانِيًا، وَعَيْنَ لَهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسُونَ دَرَاهِمًا بِطَرِيقِ التَّقَاعِدِ، وَأَقَامَ بِقَسطنطينية مَدَّةً كَبِيرَةً إِلَى أَنْ تُوفِّيَ فِي سَنَةِ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَتِسْعِمِائَةَ، وَقَدْ قَرَّبَ سَنَهُ مِنْ مِائَةٍ.

Merhum, edebiyat ilimlerinin tamamını ve tefsir ilmini bildiği gibi hadis ilminde de derinlik sahibiydi. Tarih, münazara, Arapça kaside ve inşâ konusunda tam bir âlimdi. Özlü inşası, etkili şiirleri ve güzel el yazısı vardı. Bir şiiri şöyledir:

5 *Halk içinde görürüm dostları, ne oluyor?*
 Kadehteki köpük gibi olmuşlar
 İlk bakışta hoş görünen sûretler
 Birbiriyle uyum içindeki inciler
 Tekrar dönüp baktığında bunlardan eser bulamazsın
 10 *İkballeri yeşe dönmüş*

Bir başka şiirde şöyle dedi:

Felek beni çok ürperti
 Zaten felek güçlü ve kuvvetlidir
 Önce yürür sonra düşünürdüm
 15 *Şimdi ise önce düşünüyorum sonra yürüyorum*

Sözün özü, merhum yüce bir ahlâk sahibi, öfke ve merhamet arasında güleç yüzlü ve mütebessimdi. İletişimi güzel, tartışması hoş, ifadelerini seçerek konuşan, alçak gönüllü, zarif ve edip biriydi. Büyüklerine olduğu kadar küçüklerine de saygı duyardı. Olgun kişilikli, yüce gönüllü, sevilen ve saygı duyulan bir adamdı. Onun hakkında söylenecek sözlerin özü şudur: “O, Allah’ın yeryüzündeki bir bereketiydi.”

Sayılamayacak kadar kaside ve yazıları vardır. *Buhârî*’ye özlü ve kısa bir şerh yapmıştır. *et-Telhîs* adlı eserin şahid beyitlerine şerh yazarak adını *Mu’â-bedü’t-Tansîs fi Şerhi Şevâhidi’t-Telhîs* koymuştur. Şârihlerin yaptıkları pek çok hatayı da düzeltmiştir.

Bahşî Halife el-Amâsî

Bahşî Halife el-Amâsî Efendi, bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biridir.

كان رحمه الله تعالى عالماً بالعلوم الأدبية كلها والتفسير، وكانت له يد طولى وسند عالٍ في علم الحديث. وكانت له معرفة تامة بالتواريخ والمحاضرات والقصائد العربية والمنشآت العربية، كان له إنشاء بليغ ونظم حسن وخط مليح. ومن نظمه [١٣٤]

ما لي أرى أحبابنا في الناس صاروا كمثل حُبابنا في الكاس
صور تروقك عند أول نظرة كاللؤلؤ المتناسق الأجناس

و إذا أعدت الطرف فيهم لم تجد شيئاً وصار رخاؤهم للياس

ومن نظمه أيضاً عند مشيبه:

أرْعشني الدهرُ أيّ رعش و الدهر ذو قوّة وذو بطش
قد كنتُ أمشي ثم أعى فاليوم أعى ولا أمش

وبالجملة كان رحمه الله تعالى صاحب خلق عظيم وصاحب بشاشة ووجه بسام بين الجلال والجمال قسام، وكان لطيف المحاوره حلوّ المحاضرة عجيب النادرة متواضعا متخشعا أدبياً ليبياً، يجلّ الصغير كما يوقر الكبير، وكان كريم الطبع، سخي النفس، مباركاً مقبولاً. وجملة القول فيه أنه كان بركة من بركات الله في الأرض.

وله من القصائد والمنشآت ما لا يُحصى، وله شرح للبخاريّ مختصر مفيد، وله شرح شواهد التخليص سمّاه بمعاهد التنصيص في شرح شواهد التلخيص، وقد استدرك في كثير من المواضع على الشراح، رَوّح الله روحه، وزاد في أعلى غرف الجنان فتوحه.

المولى بخشي خليفة الأماسي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى بخشي خليفة الأماسي.

Amasya yakınlarındaki bir köyde dünyaya geldi. Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Arap diyarına göçtü. Oranın da âlimlerinden dersler aldıktan sonra seçtiği tasavvuf yolunda yüksek derecelere erişti. Alçak gönüllü, Allah'a karşı gelmekten sakınan, şeriata uyan, az bir geçimliğe razı olan biri olup kaba saba kıyafetler giyerdi.

Ders okutmanın yanında çoğunlukla vaaz ve irşadla meşgul olurdu. Tefsir konusunda derinlik sahibiydi. Tefsirlerin çoğu ezberindeydi. Pek çok kişi ondan tefsir dersi okudu ve ondan faydalandı. Fıkıh ve sair ilimlerde de derinliği vardı. Bazen, "Levh-i mahfûzda böyle yazdığını gördüm." derdi. Sözünde asla hata etmezdi. Olaylar anlattığı şekilde cereyan ederdi. Rüyada Hz. Peygamber'i görmek ve onunla sohbet etmek hakkında bir risâlesini görmüştüm. Bu olay gerçekten çok fazla cereyan ediyordu. 930/1523 senesi civarında vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

[Molla Arap] Mehmed bin Ömer bin Hamza

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Mehmed bin Ömer bin Hamza Efendi'dir.

Dedesi Mâverâünnehir diyarından olup Sâdeddin Teftâzânî Efendi'nin öğrencisidir. Mâverâünnehir'den Antakya'ya göçüp yerleşti. Mehmed de orada doğdu. Küçük yaşta Kur'ân-ı Kerîm'i, *el-Kenzî*, Şâtıbî'yi ve diğer eserleri ezberledi. Babasından, Şeyh Hüseyin ve Şeyh Ahmed isimli amcalarından fıkıh dersleri aldı. Amcalarının her ikisi de ilimde ileri derece sahibi idiler. Her ikisinden usûl, kıraat ve Arapça okudu. Sonra Hasankeyf'e, oradan da Âmid ve Tebriz'e giderek iki sene oralarda yaşadı ve oraların âlimlerinden dersler aldı. Tebriz'de Mevlânâ Mürîd'den ders aldıktan sonra Antakya ve Halep'te kaldı. Orada vaaz etmeye, ders okutmaya ve fetva vermeye başladı. Üstün meziyetleri her tarafa yayıldı.

وُلِدَ رحمه الله تعالى بقرية قريبة من بلدة اماسيه. وقرأ على علماء عصره، ثم ارتحل إلى بلاد العرب، وقرأ على علمائها أيضا، ثم اختار طريقة التصوّف ونال منها المراتب الجليلة. وكان خاضعا خاشعًا متورّعًا متشرعا راضيا من العيش بالقليل، وكان يلبس الثياب الخشنة.

٥ وكان يدرس، وكثيرًا ما كان يجلس للوعظ والتذكير. وكانت له يد طولى في التفسير، وكان أكثر التفاسير في حفظه، وقرأ عليه الكثيرون وانتفعوا به، وكانت له يد طولى في الفقه أيضا وفي سائر العلوم، وربما يقول: رأيت في اللّوح المحفوظ مسطورا هكذا، ولا يُخطيء كلامه أصلا، ويكون كما نُقل. ورأيت له رسالة جمع فيها رؤيته للنبي صلى الله عليه وسلم في المنام وصحبته معه، وهي كثيرة جدا. تُوفّي رحمه الله تعالى في جوار الثلاثين وتسعمائة، نور الله مرقده وفي أعلى غرف الجنان أرقده. [١٣٤ب]

المولى [عرب] محمد بن عمر بن حمزة - ومنهم المولى العالم العامل محمد بن عمر بن حمزة.

١٥ كان جده من بلاد ما وراء النهر من تلامذة العلامة سعد الدين التفتازاني. ثم ارتحل فاستوطن أنطاكية وبها ولد محمد هذا. فحفظ القرآن في صغره ثم الكنز والشاطبي وغيرهما، ثم تفقه على أبيه وعميه الشيخ حسين والشيخ أحمد وكانا فاضلين، وقرأ عليهما الأصول والقراءة والعربية. ثم سار إلى حصن كيفا وآمد ثم إلى تبريز، وأخذ عن علمائها، واشتغل هناك سنتين. وقرأ بتبريز على العالم الفاضل مولانا مرید. ثم رجع إلى أنطاكية وحلب، فأقام ثمة ووعظ ودرس وأفتى، واشتهرت فضائله.

Antakya'dan Kudüs'e geçti, orada yaşamaya başladı. Oradan da Mekke'ye giderek hac ibadetini yaptı. Oradan Mısır'a geçip Suyûtî'nin derslerini dinledi. Ondan icâzet alarak vaaz verip ders okuttu. Burada verdiği fetvalarla iyi karşılandı ve kabul gördü. Ününü duyan Sultan Kayıtbay ile buluşup nasihatte bulunduktan sonra adını *en-Nihâye* koyduğu bir fıkıh kitabı yazdı ve Sultan'a ithaf etti. Kitabı çok beğenen Sultan, karşılığında ona ikramlarda bulunup güzel hediyeler verdi. Ayrılmasına izin vermeyen Sultan Kayıtbay'ın 903/1497 senesinde ölümüne kadar Mısır'da kaldı.

Kayıtbay'ın ölümünden sonra deniz yoluyla Anadolu'ya geçerek Bursa'ya geldi. Bursa halkı kendisini çok sevdiği için oraya yerleşerek vaaz ve nasihatle meşgul olmaya başladı. Buradan geçtiği İstanbul'un halkı da onu çok sevdi. Sultan Bayezid Han vaazlarını işitiyor, ona karşı sevgi besleyip her zaman hediyeler gönderiyordu. O da Sultan için adını *Tehzîbü's-Şemâ'il fi Sîreti Nebiyyinâ (sav)* koyduğu bir kitap yazdı. Tasavvuf konusunda başka kitaplar da yazıp Sultan'a hediye etti.

Sultan'ı ziyarete giderek ona dua edip onunla birlikte seferlere katıldı. Birlikte Moton Kalesi'nin fethine katıldılar. Oraya giren ikinci ya da üçüncü kişi bizzat Arap Efendi oldu. Bu seferden döndükten sonra yine İstanbul'da iyiliği anlatmaya, kötülükten uzaklaştırmaya devam etti. Bu konuda da hiçbir kınamadan çekinmedi. Devranları konusunda mülhidlere ve mutasavvıflara taarruz ediyordu. Bir süre sonra ailesiyle birlikte Halep'e döndü. Halep başkumandanı Hayr Bey ona yakınlık göstererek ikramlarda bulundu. Ondan ders alıp tüm ihtiyaçlarını karşıladı. Ancak o onun ikramlarından hiçbir şey yemedi. Sekiz sene tefsir dersiyle birlikte vaaz verip mülhid ve Râfîzîlerle, özellikle de Erdebil sapkınlarıyla mücadele ederek yaşadı. Bu grup camilerde sahâbelere ve ona lanet okudukları için onlara karşı öfke besliyordu.

Sultan Selim Han zamanında Anadolu'ya döndükten sonra Sultan'ı Kızılbaşlara karşı savaşmaya teşvik etti. Onlara karşı savaşmanın faziletinden bahseden çok güzel bir kitap yazdı. Sultan ile birlikte Kızılbaşlar ile savaşa gitti. Her gün yolda askerlere vaaz ediyor, cihadın sevabını, özellikle de bu Kızılbaşlara karşı cihadın sevabını hatırlatıyordu. Bu yaptıklarının karşılığında Sultan da ona çokça iltifat ediyor ve ikramda bulunuyordu.

ثم خرج إلى القدس الشريف وجاور هناك، ثم جاور إلى مكة المشرفة فحج. ثم ذهب إلى مصر فسمع هناك عن السيوطي وأجاز له ووعظ ودرّس، وأفتى فحصل ثمة له قبول عظيم حتى طلبه السلطان قايتباي فلاقاه ووعظه، وألّف له كتابا في الفقه سمّى بالنهاية، فأحبّه وأكرمه غاية الإكرام وأحسن جوائزَه، ولم يأذن له في الرحيل، فبقي عنده إلى أن تُوفّيَ الملك قايتباي في سنة ثلاث وتسعمائة.

ثم سار إلى الروم من البحر فجاء إلى بروسه، وأحبه أهلها جدا فأقام هناك، واشتغل بالوعظ والنهي عن المنكر، ثم ذهب إلى قسطنطينية فأحبّه أهلها أيضا، وسمع السلطان بايزيد خان وعظه فمال إليه كل الميل. وكان يرسل إليه الجوائز دائما، وألّف له كتابا سمّى بتهديب الشمائل في سيرة نبينا صلى الله عليه وسلم وكتب آخر في التصوّف.

ولاقاه ودعا له، ثم خرج معه إلى الغزو وفتح معه قلعة متون^١، وكان ثاني الداخلين إليها أو ثالثهم. ثم رجع إلى قسطنطينية، وبقي هناك يأمر بالمعروف وينهى عن المنكر بحيث لا يخاف لومة لائم، ويتعرض للملاحدة والصوفية في رقصهم. ثم رجع مع أهله إلى حلب فأكرمه ملك الأمراء خير بك جدا، وقرأ عليه والتزم جميع حوائجه وهو مع ذلك لم يأكل منه شيئا، فمكث ثمان سنين مشتغلا بالتفسير والوعظ والرّد على الملاحدة والروافض سيما على طاغية أردبيل. وكانت [١٣٥] تلك الطائفة يبعضونه بحيث يلعنونه مع الصحابة في المجامع.

ثم عاد إلى الروم في زمن السلطان سليم خان وحرّضه على الجهاد إلى قزلباش، وألّف له كتابا في أحوال الغزو وفضائله، وهو كتاب نفيس جدا. فذهب معه إلى حرب تلك الطائفة، وكان يعظ كل يوم في الطريق للجنود ويذكر لهم ثواب الجهاد خصوصا بتلك الطائفة، والسلطان يكرمه ويحسن إليه كثيرا.

İki grup karşı karşıya gelip zorlu bir çatışma başladığında, gözler dönüp yürekler ağızlara geldiği sırada Sultan ondan dua istedi. O dua ediyor, Sultan da “Âmin!” diyordu. Sonunda düşman bozguna uğramıştı. Bu savaştan sonra Rumeli vilâyetine geçerek orada vaaz ve nasihate, insanları kötülüklerden alıkoyup farzları yerine getirmeye davet etmeye devam etti. Onun sayesinde pek çok kişi hak yola geldi. Saray’da bir cami ve mescid ile Üsküp’te bir mescid yaptırdı. Burada on sene kadar kalarak her gün Kur’ân tefsiri yaptı. Bu sayede de pek çok kâfir onun vesilesiyle müslüman oldu.

932/1525 senesinde Sultan ile birlikte Engürüs seferine çıktı. Savaşın kızıştığı anlarda Sultan için dua etti. Sonunda -öncekilerde olduğu gibi- zafer nasip oldu. Daha sonra Bursa’ya geçerek orada yerleşti. Orada büyük bir cami inşasına başladı. Tamamlanmadan hemen önce, 4 Muharrem 938/1531 tarihinde, yaşı yetmiş aşmışken vefat etti. Cami in haziresine defnedildi. Soyundan yaklaşık yüz kişi dünyaya gelmişti.

Pek çok ilim dalında, özellikle de kimya konusunda çok sayıda kitap ve risâlesi vardır. Kimya konusunda sırlara erişenlerdendir. Çok fazla memleket gezmiş, çokça sevilmiş ve kalp kazanmıştır. Takvâda örnek kişiliğinin yanı sıra yemesinde, giymesinde ve temizliğinde son derece dikkatliydi. Nafakasını ticaretten temin eder, zamanın çoğunu insanlara fayda sağlamak için vaaz, ders ve fetva vermekle geçirirdi. Eserlerinde zikredip de ezberinde olmayan hadis çok azdır. Kur’ân tefsirinde son derece güçlüydü. Tefsir konusunda eserlere başvurmaz, kitap karıştırmazdı. Cuma günleri hatibin namazda okuduğu âyetleri özlü bir giriş ile çeşitli ilim dallarıyla olan ilgilerini açıklayarak erbâbının günlerce içinden çıkamayacağı bir üslûpla tefsir etmek onun alışkanlığıydı. Âlim ya da tasavvufçulardan gerek seçkin gerekse halk kim olursa olsun ondan mutlaka bir şey alırdı. Her dâim doğruya ve güzele çağıran mübârek bir âlimdi. Pek çok bid’ati ortadan kaldırmış ve sünneti yaşatmıştır. Sayısını sadece Allah’ın bileceği kadar çok insan ondan faydalandı. Allah’ın fazlı ve ikramı olarak bir başkasına nasip olmayacak şeyler yaptı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

ولمّا التقى الجمعان وحمي الوطيس بحيث زاغت الأبصار، وبلغت القلوب الحناجر أمر له السلطان بالدعاء، فدعاء وهو يقول آمين، فانهزم العدو. ثم إنه سار إلى ولاية روم ايلي فوعظ أهلها، ونهاهم عن المعاصي، وأمرهم بالفرائض، فانصلح بسببه كثير من الناس. وبنى جامعاً في بلدة سراي ومسجداً فيه ومسجداً آخر في أسكوب، وأقام هناك قدر عشر سنين يفسر القرآن كل يوم، وأسلم بين يديه كثير من الكفار.

وفي سنة اثنتين وثلاثين وتسعمائة غزا مع سلطاننا الأعظم إلى انكروس، فدعا له وقت القتال فجاء الفتح المبين كما تقدم. ثم انتقل إلى بروسه، وسكن هناك، وشرع في بناء جامع كبير، فتؤفّي قبل إتمامه في رابع المحرم سنة ثمان وثلاثين وتسعمائة، وقد ناهز السبعين، ودُفِنَ في حرم الجامع. وُلِدَ من صلبه قريب من مائة نفس.

وله كتب ورسائل كثيرة في فنون عديدة خصوصاً في علم الكيمياء. وكان من الواصلين إليه. وكان رحمه الله تعالى كثير التنقل في البلاد، محبوب القلوب ينجذب إليه النفوس، وكان من التقوى على جانب عظيم. وكان له احتياط تام في مآكله وملابسه وطهارته، وكانت نفقته من تجارته. وأكثر أوقاته مصروفة إلى مصالح الخلق من الوعظ والدرس والإفتاء، وقَلَّ حديث ذكر في الكتب ولم يكن محفوظاً له. وله قدرة تامّة على تفسير القرآن^١ بلا مطالعة ولا مراجعة إلى الكتب. فكان دأبه في أيام الجمعة تفسير ما قرأ الخطيب في الصلاة بديباجة بليغة ووجوه مختلفة وعلوم جمّة يعجز عنه المتأملون [١٣٥] أياًماً. و يأخذ عنه العوام والخواص من العلماء والصوفية حظّهم، وكان عالماً ربانيا داعياً إلى الهدى والصلاح دائماً. أمات بدعا كثيرة فأحیی سنة كثيرة. انتفع به خلق لا يعرف حسابهم إلا الله، ولا يتيسّر لغيره ذلك إلا أن يؤتّى أحد مثل ما أُوتِيَ من فضل الله، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

Atûfi

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Atûfi diye bilinen Hayreddin Hızır Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra yukarıda adı geçen Bahşî Efendi'den tefsir ve hadis; Abdî el-Amâsî Efendi'den ise meânî dersleri aldı. Kadızâde er-Rûmî Efendi'nin torunu Kutbüddin Muhammed Efendi'den aklî ilimleri, Hocazâde'den usûl ilmini, Efdalzâde'den de şeriat ilimlerini okudu. Daha sonra sarayda Sultan Bayezid Han'ın uşaklarına hocalık yaptı. Bu görevden sonra vaaz etmeyi tercih edince, günlük elli dirhem maaş bağlandı. Artış yapılan maaşı seksen dirheme çıkarıldı.

Merhum, İstanbul camilerinde cuma günleri tefsir dersleri verirdi. Edebiyat ilimlerini bilen, meânî ve beyân ilimlerine vâkıf, parlak bir âlimdi. Tefsir ilmine son derece vâkıftı. İnsanlardan uzak durur, kendi işleriyle meşgul olurdu.

el-Keşşâf'a hâşiyesi, *el-Meşârik*'a şerhi, tıp konusunda bir kitabı ve kelâm ilmine dair risâleleri vardı. 948/1541 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Abdülhamid İbnü'l-Eşref [Eşrefzâde]

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Eşrefzâde Abdülhamid'dir.

Kastamonu vilâyetinde doğdu. Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra tasavvufa merak saldı ve Nakşibendiyye tarikatının şeyhlerinden Şeyh Uzun Muslihuddin ile arkadaşlık etti. Onun ölümünden sonra vaaz etme yolunu seçti. Günlük olarak otuz dirhem maaş bağlandı. İstanbul'da vâizlik yapıyordu.

المولى العطوفي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى خير الدين خضر المعروف بالعطوفي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وقرأ التفسير والحديث على المولى بخشي المذكور، وقرأ علم المعاني على المولى عبدي الأماسي، وقرأ العلوم العقلية على المولى الفاضل قطب الدين محمد حافد المولى الفاضل قاضي زاده الرومي. ٥
وقرأ علم الأصول على العالم الفاضل خواجه زاده، وقرأ العلوم الشرعية على المولى الفاضل أفضل زاده. ثم صار معلماً لعبيد السلطان بايزيد خان في دار سعادته، ثم اختار طريقة الوعظ فعين له كل يوم خمسون درهماً، ثم زيد على ذلك فصار ثمانين.

١٠ كان رحمه الله تعالى يفسر أيام الجمعة في جوامع قسطنطينية، وكان عالماً بالعلوم الأدبية وبارعاً في علمي المعاني والبيان. وكان في علم التفسير على غاية الإتقان. وكان منقطعاً عن الناس مشتغلاً بنفسه.

وله حواش على الكشاف وشرح للمشارك وكتاب في الطبّ ورسائل متعلقة بعلم الكلام. تُؤفّي رحمه الله تعالى في سنة ثمان وأربعين وتسعمائة، رُوح الله روحه ونور ضريحه. ١٥

المولى عبد الحميد ابن الأشرف [أشرف زاده] - ومنهم العالم العامل عبد الحميد ابن الأشرف.

وُلِدَ رحمه الله تعالى بولاية قسطنطينية، وقرأ على علماء عصره. ثم رغب في التصوّف وصحب مع الشيخ مصلح الدين الطويل من الطائفة النقشبندية، وبعد وفاته اختار طريقة الوعظ، وعين له كل يوم ثلاثون درهماً، وكان يعظ في مدينة قسطنطينية. ٢٠

Tefsir konusunda çok yetkindi. Açık, özlü ve anlamlı ifadelerle tefsir yapardı. Evinde de tefsir dersleri verirdi. Pek çok insan ondan faydalandı.

Dünyaya değer vermeyen ve insanlardan uzak duran biriydi. Dünya meşgaleleriyle uğraşmaz, kendi nefsini düzeltmek için uğraşır. Uzun süre sessiz oturup uzun uzadıya düşünceye dalardı. Edebiyata vâkıf, ağır başlı ve asalet sahibiydi. 940 küsur (1533 ve sonrası) senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Îsâ Halîfe

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Îsâ Halîfe Efendi olup Kastamonu dolaylarındandır.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Efdalzâde'nin hizmetine girdi. Ardından da tasavvuf yoluna merak salıp vaaz yolunu seçti. Günlük olarak kendisine otuz dirhem maaş bağlandı. Cuma günleri İstanbul'un çeşitli camilerinde vaaz ederdi.

Tefsir, vaaz ve irşad konusunda oldukça maharetliydi. Diğer ilim dallarında akranlarıyla aynı düzeyde bilgi sahibiydi. Sözleri insanlarda çok büyük etki bırakırdı. Vaazları sırasında kimi zaman duruma uygun Farsça şiirler okurdu. Daha sonra Sultan Mehmed Han Camii'nde hatip olarak görevlendirildi. Bir süre sonra hatipliği bırakıp vâizliğe tekrar döndü. Bu hâldeyken de vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrin aydınlık etsin.

Türâbî Efendi

Türâbî diye bilinen Şuayb Efendi, bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biridir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra önce Kirmastî Efendi'nin, ardından Hüsanzâde'nin, onun ardından da Alâeddin Ali el-Arabî Efendi'nin hizmetine girdi. Sultan Bayezid Han onu saraydaki uşaklarının hocalığı görevine getirdi. Ardından da Filibe Medresesi'ne görevlendirdi. Bu görevden sonra Edirne'deki Halebiyye Medresesi müderrisliğine getirildi. Tasavvuf yolunu seçen Türâbî Efendi'ye günlük olarak kırk beş dirhem maaş bağlandı. Bu hâl üzereyken de vefat etti.

وكانت له يد طولى في التفسير، وكان يفسر بتقريرات واضحة بليغة وعبارات فصيحة، وكان يدرّس في بيته علم التفسير، واستفاد منه كثير من الناس.

وكان زاهدا معتزلا عن الناس، فارغ الهمّ عن أشغال الدنيا، مُقبلا على إصلاح نفسه. و كان طويل الصمت كثير الفكرة أديبا وقورا صاحب مهابة. تُؤفّي رحمه الله تعالى سنة...^١ وأربعين وتسعمائة، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى عيسى خليفة - ومنهم العالم العامل المولى عيسى خليفة. كان رحمه الله تعالى من نواحي قسطنونيّ. قرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل أفضل زاده، [١٣٦] ثم سلك مسلك التصوّف واختار طريقة الوعظ، وعيّن له كل يوم ثلاثون درهما. وكان يعظ الناس أيام الجمعة في جوامع قسطنطينيّة.

وكانت له يد طولى في التفسير والوعظ والتذكير، وكانت له مشاركة مع الناس في سائر العلوم. وكان كلامه مؤثرا في النفوس تأثيرا عظيما، وربما ينشد أثناء وعظه الأبيات الفارسيّة المناسبة للحال. ثم نُصب خطيبًا في جامع السلطان محمد خان، ثم ترك الخطابة وصار واعظا. وتُؤفّي على تلك الحال، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى الترابي - ومنهم العالم العامل المولى شعيب المولى الشهير بالترابيّ. قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الكرماستيّ، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل حسام زاده، ثم وصل إلى خدمة المولى علاء الدين علي العربيّ، ثم جعله السلطان بايزيد خان معلما لعيده في دار سعادته، ثم أعطاه مدرسة قلبه، ثم أعطاه المدرسة الحلبيّة بأدرنة، ثم اختار طريقة الوعظ فعُيّن له كل يوم خمسة وأربعون درهما، ومات على تلك الحال.

Dosdoğru bir adamdı. Tasavvuf yolunun Şeyhlerini ve fakirlerini severdi. İslâm fitratı üzere sünnete uygun yaşar, bid'atlerden uzak dururdu. Hayır-sever ve doğru biriydi. Vecd ve olağanüstü hâlleri vardı. Bazen Şaka yapar, insanları güldürür bazen de ağlar, etrafındakileri de ağlatırdı. O kadar yemek yerdi ki tanımayan onun yediği kadar yemek yenebileceğini kabul etmezdi. Buna rağmen açlığa karşı çok güçlü bir sabrı vardı. Doksan yaşını aşmış olmasına rağmen hâlâ insanın elini tuttuğunda kıracak kadar çok güçlüydü. Gençliğinde iki parmağıyla at nalını kırabildiğini kendisi anlatırdı. Allah ruhunu Şâd, kabrini aydınlık etsin.

10 **Şeyh Muhyiddin Muhammed el-Amâsî**

Şeyh Muhyiddin Muhammed el-Amâsî de bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biridir.

Merhum, üstünlükleri olan bir âlim, tefsirci, hadisçi, vâiz ve insanlara nasihat eden biriydi. Gönüllere etki eden bir vâizdi. Örnek bir yaşantısı vardı. Duaları kabul olunurdu. Takvâsı sayesinde sıradan ve seçkin insanlar onun etkisine kapılırdı. Tasavvuf yoluna bağlanmıştı. Allah ruhunu Şâd, kabrini aydınlık etsin.

Tokâdî Efendi

Tokâdî diye anıldığından gerçek adını bilemiyorum. Ölünceye kadar müderrislik yaptığı Amasya'dan ayrılmadı. Yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın saltanatının başlarında vefat etti. Allah sultanımıza selâmet versin ve onu ebedî kılsın.

Merhum üstünlükleri olan, muhakkik ve tamamen insanlarla alâkayı kesmiş biriydi. Sadece ders vermekle ve ibadet etmekle meşguldü. Toplumdan o derece uzaklaşmıştı ki, insanlara yabancılaŐtıđı ve onlardan utanır hâle geldiği için artık topluluk içinde duramaz olmuştu. Sözü'n özü, Allah'a bağlı, mübârek bir âlimdi. Allah ruhunu Şâd, kabrini aydınlık etsin.

كان رحمه الله تعالى رجلاً صالحاً محبباً لفقراء الصوفية ومشايخهم، وكان على الفطرة الإسلامية جارياً على منهاج السنة متجانباً عن البدعة باراً صدوقاً، وكان له وجد وحال، وربما يميل إلى المزاح فيضحك الحاضرين، وربما يبكي ويُبكي مَنْ معه، كان رجلاً كثيراً الأكل، يستبعد من لم يره ما له من كثرة الأكل. ومع ذلك كان له صبر قوي على الجوع، وسنه جاوز التسعين، ومع ذلك كانت له قوة عظيمة بحيث لو أخذ يد إنسان يخاف من انكسارها، ويحكى هو أنه كان يكسر في شبابه نعل الدواب بإصبعيه، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

الشيخ محيي الدين محمد الأماسي - ومنهم المولى العالم العامل والفاضل الكامل^١ الشيخ محيي الدين محمد الأماسي.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً مفسراً^٢ محدثاً ومذكراً واعظاً، وكان نفسه مؤثراً في القلوب، وكان مجاب الدعوة مقبول السيرة، انجذب إليه الخواص والعوام لورعه وتقواه، [١٣٦٦] وكان منتسباً إلى طريقة الصوفية، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى التوقادي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى التوقادي.

كان رحمه الله تعالى مشتهراً بهذه النسبة^٣ ولهذا لم أطلع على اسمه، وكان مدرّساً ببلدة أماسيه ولم يفارقها إلى أن مات. وقد مات في أوائل سلطنة سلطاننا الأعظم سلّمه الله وأبقاه.

وكان رحمه الله تعالى فاضلاً محققاً منقطعاً عن الناس بالكليّة، مشتغلاً بالدرس والعبادة. وكان انقطاعه بمرتبة لا يقدر على الحضور في المجالس وحشة من الناس واستحياء منهم. وبالجملة كان عالماً ربانياً مباركاً، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

١ ط: - الفاضل الكامل.

٢ ن، ط: - مفسراً.

٣ ط: - النسبة.

Muslihuddin el-Amâsî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Muslihuddin Mûsâ bin Mûsâ el-Amâsî'dir. Amasya'daki Sultan Bayezid Han Camii kütüphanesinden sorumluydu. Bu sebeple de "Hâfız-ı Kütüp" diye bilinirdi.

5 Devrinin âlimlerinden ilim tahsil ettikten sonra Acem diyarına göçüp oranın âlimlerinden dersler aldı. Akabinde Arap diyarına geçerek oranın âlimlerinden de dersler aldıktan sonra hacca gitti. Hac dönüşü Anadolu'ya geldi. Efdalzâde'nin hizmetine girip tasavvuf yoluna sülûk etti ve ondan çok şey öğrendi. Amasya'da emekli olmasına rağmen öğrencilere ders okutmaya, 10 fetva vermeye ve çocukları eğitmeye devam etti. Bulunduğu yerde Allah'ın bir bereketiydi. Sağlam kişilikli, yumuşak huylu, alçak gönüllü, Allah'tan sakınan ve takvâ sahibiydi. İnanıcı sağlam, yaşantısı herkesçe beğenilen, hoş sohbet ve hayır yapmayı seven biriydi.

İlimlerin hemen tamamında tahsil görmüş olmakla birlikte, tefsir ve 15 hadis ilminin yanı sıra aklî ve edebî ilimlerde ileri derecedeydi. Usûl ve fıkıh ilimlerinde ise derinlik sahibiydi. Ancak fıkıh göz bebeği gibiydi. Onun gibi çok az insan fıkıh konusunda sorun çözücüydü. Meşhur fıkıh metinlerinden on tanesini derlediği bir de kitap yazmıştı. Kitabında tekrarlara yer vermediği gibi konuları sıralamada güzel bir yol izlemiş ve adını *Mahzenü'l-Fıkıh* 20 koymuştu. İbadetler bahsi için kendi el yazısıyla otuz defter kadar şerh yazmıştır. Allah ruhunu şâd etsin.

Mu'îdzâde el-Amâsî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Mu'îdzâde'dir. Bu lakpla anıldığından gerçek adını bilemiyorum.

المولى مصلح الدين الأماصي^١ - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل^٢ المولى مصلح الدين موسى بن موسى الأماصي. كان رحمه الله تعالى حافظاً للكتب في جامع السلطان بايزيد خان ببلدة اماسيه، ولهذا اشتهر بين الناس^٣ بحافظ الكتب.

قرأ رحمه الله تعالى ببلاده على علماء عصره، ثم ارتحل إلى بلاد العجم، وقرأ على علمائها، ثم ارتحل إلى بلاد العرب، وقرأ على علمائها أيضاً، ثم حج وأتى بلاد الروم واتصل بخدمة المولى الفاضل أفضل زاده، ثم سلك مسلك التصوف وحصل منه حظاً عظيماً. ثم تقاعد في بلده اماسيه يُقريء الطلبة ويفتي الناس ويعلم الصبيان. وكان من بركات الله تعالى في أرضه. وكان سليم الطبع حلِيم النفس متواضعاً متخشعاً متديناً متورعاً صحيح العقيدة مرضي السيرة لذيذ الصحبة محباً للخير.

وكان له حظٌ من العلوم كلها سيّما التفسير والحديث. وكان له حظٌ وافٍ من العلوم العقلية والأدبية. وكانت له يدٌ طويلة في الأصول والفقه، وكان الفقه كان نصب عينه، قلما يوجد من يستحضره مثله. وصنّف كتاباً في الفقه جمع فيه متوناً عشرة من المتون المشهورة، وحذف مكرراتها، واختار في ترتيبه طريقاً حسناً وسمّاه بمخزن الفقه، وكتب [١٣٧] لعباداته شرحاً بلغ ثلاثين كُراساً بخطه الدقيق، رَوّح ونور ضريحه.

المولى ابن المعيد الأماصي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل^٤ المولى الشهير بابن المعيد الأماصي. ولاشتهاره بهذه الكنية لم أطلع على اسمه.

١ ط: موسى جلبي.
٢ ط: -الفاضل الكامل.
٣ ن، ط: الأناص.
٤ أ: + ثم ارتحل إلى بلاد العرب.
٥ ط: -الفاضل الكامل.

Muhakkik, üstünlükleri olan, Allah'a karşı gelmekten sakınan ve şeriata bağlı bir âlimdi. İlimlerin tamamından nasibini almıştı. Tasavvuf yoluna girerek insanlardan uzaklaşmış, kendini Allah'a vermişti. Çağrısı dinlenir, nefesi de mübârek sayılırdı. Yaşantısı herkeşçe örnek alınır, gittiği yoldan
5 övgüyle söz edilirdi. Allah ruhunu şâd etsin.

Abdullah Hoca

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Köprücük kasabasında yaşayan Abdullah Hoca Efendi'dir.

Merhum Arapça ve fıkıh bilgisiyle meşhurdu. Devrinde yaşayıp da yanına gelmeyen, ondan fıkıh ve Arapça dersleri almayan hiçbir ilim talebesi
10 yoktu. İnsanlardan uzak yaşar, ibadet ve ders vermekle meşgul olurdu. Dosdoğru, şeriata bağlı, yaşantısı güzel, yaşayışı övülesi ve duası kabul edilen biriydi. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatın.

İbn Dedecik

15 Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de İbn Dedecik Efendi'dir.

Merhum Lâdik kasabasında yaşar ve Kırâat-i Aşere ilmini öğretirdi. Sağlam inançlı, yaşantısı güzel, duaları kabul olunan, insanlardan uzak duran, az bir geçimlikle yaşamayı seçmiş, dosdoğru ve ibadete düşkün bir adamdı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbnü'l-Kaffâl [Kilitçizâde]

20 Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de İbnü'l-Kaffâl Efendi'dir.

Merhum Sinop'ta yaşardı. Dosdoğru, ibadete düşkün ve dünya malına kıymet vermeyen mübârek kişilikli bir adamdı. Yaşantısı örnek alınır, insanlardan uzak dururdu. İlimle ve ilmî konuları açıklamayla meşgul olurdu.
25 Kırâat-i seb'a konusunda dersler verirdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Sâdık Halife el-Manisavî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Sâdık Halife el-Manisavî'dir.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا محققا مدققا متورعا متشرعا. وكان له حظّ من العلوم كلها. وكان سالكا مسلك التصوّف منقطعاً عن الناس متبتلاً إلى الله تعالى، وكان مقبول الدعوة مبارك النفس مرضي السيرة محمود الطريقة، روّح الله روحه ونور ضريحه.

٥ المولى عبد الله خواجه - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل^٢ المولى عبد الله خواجه الممتوطن في قصبه كيريجك.

كان رحمه الله تعالى مشهورا بالعربيّة والفقّه. وليس أحد من الطلبة في عصره إلا ويرتحل إليه، ويقرأ عنده الفقّه والعربيّة. وكان منقطعاً عن الناس مشتغلا بالعبادة والإفادة. وكان صالحا متشرعا مقبول السيرة محمود الطريقة مجاب الدعوة، روّح الله روحه ونور ضريحه. ١٠

المولى ابن دده جك - ومنهم العالم العامل المولى الشهير بابن دده جك.

كان رحمه الله تعالى متوطنا بقصبه لادق، وكان يقريء الناس بالقراءات العشر. وكان صحيح العقيدة مرضي السيرة مقبول الدعوة صالحا عابدا زاهدا منقطعاً عن الناس، قانعا بالقليل من العيش، روّح الله روحه ونور ضريحه.

١٥ المولى ابن القفال^٣ - ومنهم العالم العامل المولى الشهير بابن القفال.

كان رحمه الله تعالى متوطنا ببلدة سينوب، وكان صالحا عابدا زاهدا مبارك النفس مرضي السيرة منقطعاً عن الناس مشتغلا بالعلم والإفادة. وكان يقريء الناس بالقراءات السبع، روّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى صادق خليفه المغنيساوي - ومنهم العالم العامل المولى صادق خليفة

المغنيساوي. ٢٠

١ ن، ط: متقبلا.

٢ ط: -الفاضل الكامل.

٣ ط: كليدجي زاده.

Merhum kıraat ilminde her öğrencinin ders almak için yanına geldiği bir zâttı. Yedi kıraat konusunda dersler verirdi. Pek çok kişi ondan faydalanmıştır. Dosdoğru, ibadete düşkün, dünya malına değer vermeyen, yüce gönüllü ve hayır yapmayı seven bir zâttı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Mehmed bin Hacıhasanzâde

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Mehmed bin Hacıhasanzâde'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra İstanbul'daki Vezir Mahmud Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Zeki, becerikli ve aklî ilimlere son derece vâkıf bir âlimdi. Bol hizmetçili ve gösterişli, süslü ve bolluk içinde yaşamaya olan eğilimi nedeniyle kadılık makamına heves etmişti. Çeşitli yerlerde kadılık yaptı.

Sultan Selim Han Acem fethinden dönerken onu, o sırada Kütahya'da kadılık yapan Mehmed Efendi karşıladı. Sultan, üzerinde emîrlerin giydiği süslü ve pahalı giysileri görünce ona da emîrlik verdi. Beldelerden birinde emîrlik yaparken vefat etti. Çok cömert ve güzel ahlâk sahibiydi. İnşa ve şiir sanatıyla tarih ilminden nasibini almış biriydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Mehmed Paşa

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Sultan Bayezid Han'ın hocası Muarrifzâde'nin torunu Mehmed Paşa'dır.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra İstanbul'da bulunan Kalenderhâne Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderris olduktan sonra Sultan Selim Han döneminde Dîvân-ı Âlî'de tevki' görevlisi, ardından da vezir oldu. Bu görevi sırasında da vefat etti.

كان رحمه الله تعالى رحلة الطالبين في علم القراءة، كان يقرئهم بالقراءات [١٣٧٠] السبع، وانتفع به كثير من الناس، وكان صالحا عابدا زاهدا مبارك الناس محبا للخير، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى محمد بن الحاج حسن - ومنهم المولى العالم العامل محمد ابن المولى الفاضل ابن الحاج حسن.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود پاشا بمدينة قسطنطينية. كان رحمه الله تعالى ذكيا فطنا وكان له اطلاع على العلوم العقلية، ولما كان مائلا إلى الزينة والترفة في المعاش وتكثير الخدم والحشم مال إلى منصب القضاء، وصار قاضيا بعدة من البلاد.

١٠ ولما قفل السلطان سليم خان من فتح بلاد العجم استقبله المولى المذكور، وكان وقتئذ قاضيا ببلدة كوتاهية، ولما رآه السلطان سليم خان بما عليه من الزينة والألبسة الفاخرة التي يلبسها الأمراء أعطاه منصب الإمارة، ومات وهو أمير ببعض البلاد، وكان سخيا وصاحب خلق حسن، وكان له خطّ عظيم متعلق بعلم الإنشاء والشعر ومعرفة التواريخ، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

١٥ المولى محمد پاشا - ومنهم المولى العالم محمد پاشا حفيد المولى العالم ابن المعزّف بمعلم السلطان بايزيد خان.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا بمدرسة قلندر خانة بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة ادرنه، ثم صار موقّعا بالديوان العالي في أيام سلطنة السلطان سليم خان، ثم صار وزيرا له، ومات وهو وزير.

Merhum zeki, üstün nitelikli, keskin zihinli ve aklî kavrayışı geniş bir insandı. Yöneticilik vasfını taşıyan ve sohbet âdâbını bilen biriydi. Bu sayede Sultan Selim Han'a yakın olabildi. Genç yaşta, 923/1517 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

5 **Îsâ Paşa**

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Îsâ Paşa bin Vezir İbrâhim Paşa'dır.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra İstanbul'da bulunan Vezir Dâvûd Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Ardından Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderrislik yaptı. Sonrasında da Dîvân-ı Âlî'de tevki' görevlisi oldu. Ardından çeşitli yerlerde emîrlik yaptıktan sonra Şam vilâyetinde emîrî'l-ümerâ oldu. Bu görevi sırasında da vefat etti.

Çok sayıda ilme vâkîf bir âlim olup ilim dallarının pek çoğunda akranlarıyla yarışacak düzeyde bilgi sahibiydi. Emîrlik görevi sırasında da ilim tahsilini bırakmadı. Herhangi bir kişinin tuzağına düşmeyecek kadar akıllı biriydi. Edepli, güzel konuşur ve insanlarla uyumlu geçinirdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Nihânî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Nihânî diye bilinen zâttır. Bu lakabıyla bilindiğinden gerçek adını bulamadık.

Merhum ileri gelenlerden birinin âzatlı kölesidir. Daha küçük yaşında ilimlerin temellerini öğrendikten sonra bazı seçkin âlimlerden dersler aldı. Onların yanında muteber bir konum elde ederek yaşitlarını geride bıraktı. Hacı Hasanzâde Mehmed Efendi'nin hizmetine girdikten sonra Hacı Hasanzâde'nin İstanbul'da yaptırdığı medresede müderrisliğe başladı. Ardından Üsküp'teki İshâkiye Medresesi'nde müderris oldu. En sonunda da İstanbul'da bulunan Vezir Mustafa Paşa Medresesi'nde müderrislik yaptı.

كان رحمه الله تعالى ذكيا صاحب طبع فائق وذهن رائق وعقل وافر، وكان له تدبر حسن ومعرفة بأداب الصحبة، ولهذا تقرب عند السلطان سليم خان. مات رحمه الله تعالى وهو شاب في سنة ثلاثة وعشرين وتسعمائة، رَوَّحَ الله روحه ونوّر ضريحه.

المولى عيسى پاشا - ومنهم المولى العالم عيسى پاشا ابن الوزير إبراهيم پاشا.

٥ قرأ رحمه الله تعالى على علماء [١٣٨] عصره. ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة ادرنه، ثم صار موقعا بالديوان العالي، ثم صار أميراً على عدّة من البلاد، ثم صار أمير الامراء بولاية الشام، وتُوفِّي وهو أمير بها.

١٠ كان رحمه الله تعالى عالما بعدّة من العلوم، وكانت له مشاركة في العلوم، ولم يترك المطالعة أيام إمارته، وكان صاحب عقل وافر بحيث لا يقدر أحد أن يخدعه في أمر من الأمور، وكان صاحب أدب وحسن معايشة ولطف محاوره، رَوَّحَ الله روحه ونوّر ضريحه.

المولى نهاني - ومنهم العالم الفاضل المولى المشتهر بنهاني، وقد اشتهر بهذا اللقب، ولم نعرف اسمه.

١٥ كان رحمه الله تعالى عتيقا لبعض الأكابر، وقد قرأ في صغره مباني العلوم، ثم وصل إلى خدمة الأفاضل من العلماء، وحل عندهم محل القبول وفاق أقرانه، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل محمد ابن الحاج حسن، ثم صار مدرّسا بالمدرسة التي بناها المولى المزبور بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا باسحاقية أسكوب، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير مصطفى پاشا بمدينة قسطنطينية.

Müderrisliği bıraktıktan sonra Hicaz'a seyahate çıktı ve hac ibadetini yaptı. Arkadaşlarından birinden işittiğime göre, hac ibadetini tamamladıktan sonra ağır bir hastalığa yakalandı. Bu hastalığı sırasında ömrünü Allah'tan gayrı şeylerle, makam ve mevki peşinde geçirmiş olmaktan büyük bir pişmanlık duydu. İyileşirse müderrisliğe bir daha dönmeyeceğine dair Allah'a söz verdi. Ancak bu hastalığı yüzünden vefat etti. 925/1519 veya 926/1520 senesinde Mekke'de defnedildi.

Merhum üstün bir âlimdi. Başta Arapça, tefsir ve fıkıh usûlü olmak üzere pek çok ilim dalında tahsil gördü. Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere şiir ve nesirde eserler verdi. Arkadaşlarının birinde ona ait Arapça bir şiir görmüştüm. Çok güzel bir şiirdi. Allah ruhunu şâd, yattığı yeri aydınlık etsin.

Haydar Efendi

Bu devrin âlimlerinden biri de Haydar Efendi'dir.

Hayâlî Efendi'nin kardeşinin oğlu olup annesi Mehmed bin Mehmed Şah el-Fenârî Efendi'nin kızıdır. Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Dârülhadis Medresesi'nde müderrislik yapan Seyyidî Muhammed el-Kocavî Efendi'nin hizmetine girerek muîdi oldu. *et-Telhîs'*e Allâme et-Teftâzânî'nin yazdığı *Şerhu'l-Mutavvel* adındaki eserini başından sonuna kadar ondan okudu. Seyyidî Muhammed el-Kocavî Efendi onun hakkında şöyle dedi: "Haydar Efendi, *Sahîb-i Buhârî'*yi başından sonuna kadar tam anlamıyla benden okudu. Ders sırasında Kirmânî'nin şerhini de inceliyordu."

Daha sonra gittiği Mısır'da devrin âlimlerinden tefsir, hadis, usûl ve fıkıh dersleri aldıktan sonra Anadolu'ya geldi. Bursa'da bulunan Sultan Mehmed Han vakfının mütevelliliği görevine getirildi. Bu görevin ardından yine Bursa'da bulunan Sultan Orhan İmareti vakıflarına müteveli oldu. Sultan Selim Han'ın saltanatının sonlarına doğru da vefat etti.

ثم فرغ عن التدريس وسافر إلى الحجاز وحجّ. وسمعت من بعض أصحابه أنه قال: لما أتم أمر الحجّ مرض وتأسف في مرضه على ما مضى من عمره في المناصب والاشتغال بغير الله تعالى، وعاهد الله تعالى أنه إن صحّ من مرضه لم يعاود التدريس أبداً. قال: وتُوفِّيَ في مرضه ذلك، ودُفِنَ بمكة في سنة خمس أو ستّ وعشرين وتسعمائة. ٥

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً. وكانت له مشاركة في العلوم سيّما العربيّة والتفسير واصول الفقه. وكانت له ممارسة في النظم والنثر بالعربيّة والفارسيّة والتركيّة. ورأيت له نظماً [١٣٨٠] بالعربيّ عند بعض أصحابه. وكان نظماً فصيحاً بليغاً، رَوَّح الله روحه نور الله تعالى مرقدّه.

١٠ المولى حيدر - ومنهم العالم الفاضل المولى حيدر.

وهو ابن أخي المولى الخيالي، وكانت أمّه بنت محمد بن محمد شاه الفناريّ. قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ووصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى سيّدي محمد القوجويّ. وكان هو وقتئذٍ مدرّساً بمدرسة دار الحديث بادرنه. وصار معيذاً لدرسه. قرأ عليه الشرح المطوّل للتلخيص للعلامة التفتازانيّ من أوله إلى آخره. وقال المولى المذكور في حقه: إن المولى حيدر المذكور قرأ عليّ صحيح البخاريّ من أوله إلى آخره قراءة تحقيق واتقان. قال: وكان يقرّر في أثناء الدرس شرح صحيح البخاريّ للكرمانيّ.

ثم ارتحل إلى مصر المحروسة واخذ من علمائها التفسير والحديث والأصول والفروع. ثم أتى الروم ونصبوه متولّيّاً بأوقاف السلطان محمد خان بمدينة بروسه. ثم صار متولّيّاً بأوقاف عمارة السلطان اورخان بالمدينة المزبورة. وتُوفِّيَ بها في أواخر سلطنة السلطان سليم خان. ٢٠

Merhum güzel yüzlü, övgüye lâyıık yaşantılı, tatlı dilli, nüktedan, iletişimi hoş, diyalogları güzel, tartışmalarında akliselim biriydi. Sözün özü, meclislerin ve sohbethânelerin süsüydü. Arapça şiir ve nesirde tam bir ustaydı. Allah yattığı yeri serin ve aydınlık etsin.

5 **Hızır Şah**

Bu devrin âlimlerinden biri de Hızır Şah bin Mehmed bin Mehmed bin Hacı Hasan'dır.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra müftü Alâeddin Cemâlî'nin muîdi oldu. Daha sonra babasının İstanbul'daki medresesinde müderris oldu. Kadılık makamına yönelince çeşitli yerlerde kadılık görevi verildi. Kadılık yaparken de vefat etti.

Yumuşak huylu, yüce gönüllü, dünyayı önemseyenlerden uzak duran, kendi işiyle uğraşan biriydi. Uzun süre onun yakınında olmamıza rağmen ne bir sözünden ne de bir davranışından incindik. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Ahîcan Çelebi

Maharetli tabip Ahîcan lakaplı Kemal Efendi'nin oğlu Ahî Çelebi lakabıyla bilinen Mahmud Efendi de bu devrin âlimlerindedir.

Mahir bir tabip olan babası Kemâleddin Efendi aslen Tebrizli olup Anadolu'ya gelerek Kastamonu vilâyetinde büyük emîr İsmâil Bey'in hizmetine girdi. İsmâil Bey, Kastamonu vilâyetini Sultan Mehmed Han'a teslim edip kendisi Rumeli'ye gidince Kemâleddin Efendi İstanbul'a gelerek orada Vezir Mahmud Paşa'nın adıyla anılan çarşıda bir dükkân açtı. Tıp alanındaki derinliği insanlar arasında iyice yayılınca, muayene olmak için ona gelmeye ve hastalarını tedavi ettirmeye başladılar. Tıp sayesinde çok fazla malı ve parası oldu. Bu paralarla İstanbul'da bir ev satın aldı ve ölünceye kadar bu evde yaşadı. Sultan Mehmed Han özel tabibi olması için onu defalarca yanına çağırırsa da "Özgürlükten sonra köleliği nasıl kabul ederim?" diyerek kabul etmedi.

كان رحمه الله تعالى جميل الصورة محمود الطريقة لذيذ الصحبة حسن النادرة لطيف المحاوره جيد المحاضرة معقول المناظرة. وبالجملة كان رحمه الله تعالى زَيْن المجالس والمحافل. وكانت له يد طولى في النظم والنثر بالعريّة وكان ينظم القصائد العريّة الفصيحة البليغة. بَرَد الله مضجعه ونور مهجعه.

٥ المولى خضر شاه - ومنهم المولى العالم خضر شاه ابن المولى الفاضل محمد ابن المولى الفاضل محمد بن الحاج حسن.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار معيدا لدرس المولى علاء الدين الجماليّ المفتي، ثم صار مدرّسا بمدرسة والده بمدينة قسطنطينيّة. ثم مال إلى منصب القضاء وصار قاضيا بعدّة من البلاد، وتُوفّي وهو قاض.

١٠ كان رحمه الله تعالى حلیم الطبع سليم النفس متعرّضا [١٣٩] عن أبناء الزمان مشتغلا بنفسه. وكنا في جواره مدّة ولم نتأذ أصلا من أقواله وأفعاله، روح الله روحه ونور ضريحه.

المولى أخي جان چلبی - ومنهم الطبيب الحاذق المولى محمود بن الكمال الملقب بأخي جان المشتهر بأخي چلبی.

١٥ كان أبوه كمال الدين من بلدة تبريز، ثم أتى بلاد الروم وكان طبيا حاذقا، وانتسب إلى خدمة الامير الكبير إسمعيل بك الأمير بولاية قسطنطيني، ولما سلم الأمير المزبور الولاية المذكورة إلى السلطان محمد خان وارتحل إلى جانب روم ايلي أتى المولى كمال الدين إلى مدينة قسطنطينيّة وفتح هناك دكانا في السوق المنسوب إلى الوزير محمود پاشا. واشتهرت حدائقه في الطبّ بين الناس حتى رغبوا في طبّه وراجعوا إليه في مداواة مرضاهم، وحصل له بسبب الطبّ مال عظيم، واشترى بذلك دارا بالمدينة المزبورة وتوطن هناك إلى أن توفّي. وطلبه السلطان محمد خان مرارا ليصير طبيا في دار سلطنته، فأبى عن ذلك، وقال: كيف اختار الرقّ بعد الحرية.

Kendisi öldükten sonra oğlu Mahmud Efendi, Hekim Kutbüddin ve Müzehhebzâde'nin hizmetlerinde bulundu. Onların yanında tıp tahsili yaparak maharet kazandı. Hastalıkların tedavisine o kadar çok yenilikler getirdi ki Sultan Mehmed Han tarafından İstanbul'da yaptırılan Bîmâris-
 5 tan'da baştabipliğe getirildi. Sultan Bayezid Han da onu önce saray tabipleri arasına aldı, sonra da saray mutfağının başına getirdi. Sultan, onun hizmetinden memnun olup onun mizacına ve tabiatına uygun yiyecekler hazırlamasından ötürü kendisine teşekkür etti. Bu nedenle onu beraberinde bulundurdu ve ona ilgi gösterdi.

Gerçekten çok hoş sohbetti. Ancak vezirler bu durumdan hoşlanmamaya ve haset beslemeye başladılar. Görevden alınacağı bir oyun kurarak sonunda onu görevden aldirdılar. Lakin bir süre sonra işin aslının öyle olmadığını anlayan Sultan, Mahmud Efendi'yi görevine iade edip sarayda baştabiplik makamına getirdi. Bu hâl üzere bolluk ve huzur içinde yaşamaya devam etti.

Sultan Selim Han tahta geçince onu görevden aldı ve bir süre sonra aynı görevine iade etti. Sultan'ın yanında bir süre kaldı. Sultan ona karşı muhabbet besler oldu. Bu sayede çok büyük bir ün ve güce sahip oldu. Yüce sultanımız Sultan Süleyman tahta geçince, o da onu önce görevden aldı, sonra
 20 da iade etti. 930/1523 senesinde hacca gitti. Hac ibadetini yaptıktan sonra Mısır'da vefat etti ve İmam Şafiî'nin kabrinin yanına defnedildi. Öldüğü sırada doksan altı yaşında olmasına rağmen bedeni gayet kuvvetliydi. Hatta tek bir dişi bile eksilmemişti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hüdhüd Bedreddin Efendi

25 Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Hüdhüd lakaplı tabip Bedreddin Efendi'dir.

Gençlik yıllarında devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Muarrifzâde Efendi'nin hizmetine girdi. Ardından tıp ilmine merak salarak Hekim Muhyiddin Efendi'den dersler aldı. Sonunda da saltanat tabiplerinden biri
 30 hâline geldi.

وبعد وفاته خدم ولده المزيور الحكيم قطب الدين والحكيم ابن المذهب. وحصل عندهما الطب ومهر فيه غاية المهارة، وأظهر في المعالجات تصرفات كثيرة حتى نصبوه رئيساً للأطباء في المارستان التي بناها السلطان محمد خان بمدينة قسطنطينية. ثم جعله السلطان بايزيد خان من جملة أطباء دار سلطنته، ثم جعله أميناً للمطبخ العامر في دار سلطنته، ورضي عن خدمته وشكر له في تدبير أطعمة توافق مزاجه وطبعه. وصاحب معه لذلك ومال إليه كل الميل.

وكان لذيذ الصحة جداً. ثم إن الوزراء حسدوه على ذلك واخترعوا أمراً يوجب عزله فعزله. ثم بعد مدة عرف عدم صحته وأعادته إلى مكانه. ثم جعله رئيساً للأطباء في دار سلطنته، [١٣٩٠] ودام على ذلك بأرغد عيش ونعمة وافرة وحشمة عظيمة.

ولما جلس السلطان سليم خان على سرير السلطنة عزله وبقي مدة معزولاً، ثم أعاده إلى مكانه وصاحب معه ومال إليه كل الميل. فحصل له جاه عظيم وقبول تام. ولما جلس سلطاننا الأعظم على سرير السلطنة عزله أيضاً، ثم أعيد إلى مكانه، ثم سافر إلى الحج في سنة ثلاثين وتسعمائة، وتوفي بعد أن حج بمدينة مصر المحروسة ودُفن عند قبر الإمام الشافعي رضي الله عنه. وكان سنه وقت وفاته ستة وتسعين. وكان مزاجه في غاية القوة ولم ينقص من أسنانه شيء، رُوح الله روحه ونور ضريحه.

المولى هُدُهد بدر الدين - ومنهم العالم العامل المولى بدر الدين الطبيب الملقب بهُدُهد.

قرأ رحمه الله تعالى في أول عمره على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى الشهير بابن المعرف، ثم رغب في الطب وقرأ على الحكيم محيي الدين، ثم صار من جملة الأطباء بدار السلطنة.

Dosdoğru, sağlam karakterli, yumuşak huylu, herkesçe sevilen, örnek gösterilen ve hayırseverliği sayesinde herkesin gönlünü fethetmiş bir âlimdi. İffet ve doğruluk üzere yaşarken 950/1543 senesinden sonra öldü. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

5 **Şeyh Nasuh et-Tosyavî**

Şeyh Nasuh Efendi bu devrin şeyhlerindedir.

Âlim ve dosdoğru bir adam olup Kur'ân'ı ezbere bilirdi. Hüsn-i hat ile meşgul olur, şiir de yazardı. Zeyniyye tarikatına girdikten sonra Şeyh Tâceddin el-Karamânî Efendi'nin hizmetine girerek irşad derecesine erişti. Şeyh Safiyyüddin'in ölümünden sonra zâviyede irşad postuna oturdu. 923/1517 ve 924/1518 senesinde memleketinde vefat etti ve oraya defnedildi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Muslihuddin

15 Bu devrin şeyhlerinden biri de Bursa'da imamlık yapan Şeyh Muslihuddin Efendi'dir.

Merhum Şeyh İyâs Efendi'nin hizmetinde bulunurken kızıyla evlenip onun yanında yetiştirdi ve tasavvuf yolunu ondan öğrendi.

20 Edip, son derece güçlü ve ağır başlı bir adam olup insanlardan uzak yaşardı. Sözü uzatmamak için burada anamayacağımız kadar aşikâr kerâmetleri vardı. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh İbn Ahî Şurda¹

Bu devrin şeyhlerinden biri de Şeyh Ahî Şordazâde diye bilinen Şeyh Mehmed Efendi'dir.

25 Allah'ı ve sıfatlarını hakkıyla bilen bir zâttı. Her ânında dünyadan sıyrılmışlık hâli vardı. Öğrencilerini irşadda büyük bir kuvvet sahibiydi. Tasavvuf yolunu Şeyh Fazlullah bin Şeyh Akşemseddin Efendi'nin yanında öğrendi.

1 Tâhikite esas teşkil eden Arkeoloji nüshasında Şorda şeklinde geçmekle beraber diğer nüshalarda Şorva ve literatürde Şorva (Şorba) şeklinde geçmektedir.

وكان رجلا عالما صالحا سليم الطبع حلیم النفس مرضيَّ السيرة مقبول الطريقة محبوبا عند القلوب لكونه خيرا دينا، وتُؤفِّي على العَقَّة والصالح بعد الخمسين وتسعمائة^١. رُوِّح الله تعالى روحه ونور ضريحه.

الشيخ نصوح الطوسيوي - ومن المشايخ في عصره^٢ الشيخ العارف بالله الشيخ نصوح الطوسيوي.^٥

كان رحمه الله تعالى رجلا عالما صالحا، وكان حافظاً للقرآن، كان يكتب الخط الحسن، وكان ينظم الشعر. ثم انتسب إلى طريقة الزينية، ووصل إلى خدمة الشيخ العارف بالله الشيخ تاج الدين القره مانئي، حتى بلغ إلى مرتبة الإرشاد، وقعد على سجادة الإرشاد في زاويته، بعد وفاة الشيخ صفي الدين. مات رحمه الله تعالى في وطنه، ودُفِنَ هناك سنة أربع أو ثلاث وعشرين وتسعمائة، قَدَّس اللهُ سره.^{١٠}

الشيخ مصلح الدين - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ مصلح الدين الإمام بمدينة بروسه.

وصل رحمه الله تعالى إلى خدمة [١٤٠] الشيخ العارف بالله المولى إياس، وتزوج بنته، وتربى عنده، وحصل طريقة الصوفية.

وكان رجلا أديبا مهيبا غاية المهابة ووقورا غاية الوقار، وكان منقطعاً عن الناس. وله كرامات عيانية مشهورة لا نطوّل الكتاب بذكرها، قَدَّس اللهُ تعالى سره.^{١٥}

الشيخ ابن أخي شورده - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ محمد الشهير بابن أخي شورده.

كان رحمه الله تعالى عارفاً بالله وصفاته، وكان صاحب استغراق في جميع حالاته، وكانت له قوّة لإرشاد الطالبين^٢. وقد أكمل الطريقة عند الشيخ فضل الله بن الشيخ

العارف بالله الشيخ آق شمس الدين.

١ ن: سنة خمس وأربعين وتسعمائة.

٢ ن: مشايخ الطريقة في زمانه؛ ط: المشايخ الطريقة في زمانه.

٣ ن، ط: إرشاد للطالبين.

İnsanlardan uzak yaşar, fakir ile zengine eşit davranırdı. Bir gece yanına, ilk defa geldikleri belli olan bazı adamlar geldi. Kandillerin söndürülmesini istedi ve zikre başladılar. Bir süre sonra zikirde bulunan herkesten birkaç defa ışık çıktı. Herkeste daha evvel görülmemiş bir garip hâller ve tavırlar oluştu. Bu hâllerin görülmesi imkânsızdı. Bu öğrencilerin onun yanına ilk gelişleriydi. İlk gelişte bunu gören bir öğrenci, sonrasında ne hâller görürdü? Bir gün arkadaşlarına şöyle dedi: “Derimde bir yüzülme olacak. Eğer üç gün sonra bedenimde bir şişme görürseniz hemen defnedin. Yoksa bırakın.”

O vakit geldiğinde yanına giren kişi, “Bu ölü, ne hissi var ne de hareketi. Hayat belirtisi yok.” dedi. Üç gün sonra göğsünde bir şişme görülünce defnedildi. Şeyhin bunun dışında da olağan dışı hâl ve kerâmetleri vardı. Bu kadarı bu kitap için yeterlidir. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Ebû Şâme

Bu devrin şeyhlerinden biri de Ebû Şâme diye bilinen Şeyh Muhyiddin Muhammed'dir.

Kastamonu'ya yakın bir dağda, insanlardan tamamen uzak yaşardı. Dağda bir zâviye yapmış, orada tasavvuf yoluna girenleri eğitiyordu. Dünyaya değer vermeyen, ibadetlerine düşkün ve Allah'a karşı saygılı bir adamdı. Zihinden geçenleri bilirdi. Bu özelliğiyle ilgili çok sayıda hikâye vardır. Lakin sözün uzamaması için burada bunlara değinmeyeceğiz.

Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Hacı Çelebi

Hacı Çelebi diye bilinen Şeyh Abdürrahim el-Müeyyedî de bu devrin ârif şeyhlerinden biridir.

İlim tahsil ettiği ilk zamanlarda Sinan Paşa ve Hocasâde gibi âlimlerden dersler aldı. Hocasâde ve Paşa Çelebi diye bilinen Gıyâseddin Efendiler ondan övgüyle söz ederdi. Rahmetli babam, hiçbir hocanın bir talebesinden bu âlimlerinki gibi bahsettiğini işitmediğini söylerdi.

وكان منقطعاً عن الناس، يستوي عنده الغني والفقير، وربما يحضر عنده بعض من الرجال في بعض الليالي، وهو أول حضوره عنده^١ ويأمر بإطفاء السراج والاشتغال بذكر الله تعالى. وبعد مدة يظهر لكل من الحاضرين الأنوار مرة بعد أخرى على أحوال عجيبة وأطوار غريبة وألوان لم يُعهد مثلها. ولا يمكن البصر^٢ عن تلك الأحوال، وهذا في أول حضور الطالب عنده، وكيف حاله بعد المداومة على خدمته. ثم إنه قال يوماً لأصحابه: إنه سيحصل لي انسلاخ. وبعد ثلاثة أيام إن رأيتم في بدني انتفاخا فادفوني والا فخلوني: قال من حضر عنده في ذلك الوقت: إنه لميت ليس له حس ولا حركة ولا علامة حياة. بعد ثلاثة أيام وجدنا على صدره انتفاخا فدفناه. وللشيخ المذكور غير ذلك أحوال وكرامات. وهذا القدر يكفي، قدّس الله تعالى سره.

١٠ الشيخ أبو شامة - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ محيي الدين محمد المعروف بأبي شامة.

توطن رحمه الله تعالى بجبل قريب من بلدة قسطنطيني، وانقطع عن الناس كل الانقطاع. وبنى هناك زاوية، واشتغل بتربية السالكين. وكان زاهدا عابدا متورعا. وكان له إشراف على الخواطر. وكانت له حكايات متعلقة بهذا الباب تركناها خوفاً [١٤٠١] من الإطناب، قدّس الله تعالى سره.

١٥ الشيخ حاجي چلبلي - ومنهم العالم الفاضل الشيخ العارف بالله^٣ عبد الرحيم المؤيدي المشهور بحاجي چلبلي.

كان رحمه الله تعالى أولا من طلبه العلم الشريف، وقرأ على المولى الفاضل سنان پاشا وعلى المولى خواجه زاده^٤، كان يذكر بالفضل الشيخ المذكور وكذا يذكر بالفضل المولى الفاضل غياث الدين الشهير پاشا چلبلي، قال المولى الوالد رحمه الله تعالى: ما سمعته يشهد لأحد من طلبته بالفضل مثل شهادته لهما.

١ ن، ط: - عنده.

٢ ن، ط: التعبير.

٣ ط: - العارف بالله.

٤ ن، ط: + كان مقبولا عندهما، وكان الوالد رحمه الله تعالى يحكي ويقول: إن المولى خواده زاده.

Şeyh Hacı Çelebi tasavvuf yoluna girince Şeyh Muhyiddin el-İskilibî'nin yanına gitti. Tasavvuftan beklediği şeyleri onun yanında buldu ve tasavvufta oldukça önemli bir mertebeye erişti. Şeyh Muslihuddin es-Sirozî'nin ölümünden sonra zâviyede irşad postuna oturarak çok sayıda mürid yetiştirdi. Sözün özü, merhum ilim ve amel rütbesinin her ikisini bir arada bulundururdu. Üstünlüğü ve zekâsı, özellikle de aklî ve hikemî ilimlerde son derece yüksekti. Arapçayı tam anlamıyla bildiği gibi el yazısı da çok güzeldi. Tasavvuf ilimlerinde tam bir sembol olan Şeyh'in çok sayıda yüce kerâmeti görülmüştü. 944/1537 senesinde vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılınsın.

Şeyh Muhyiddin Muhammed

Bu devrin şeyhlerinden biri de Şeyh Muhyiddin Muhammed bin Bahâeddin'dir.

İlim öğrenmeye başladığı gençlik yıllarında ilk olarak babasından ders aldı. Hatibzâde'nin öğrencisi olduktan sonra Muslihuddin el-Kastallânî Efendi ile Sultan Bayezid Han'ın hocası Muarrifzâde'den de dersler aldı. Sonrasında ise tasavvufa heves salarak hizmetine girdiği Şeyh Muhyiddin el-İskilibî'nin yanında tasavvuftaki maksadına erişti. O da ona irşad icâzeti verdi. Bir süre memleketi Balıkesir'de yaşadıktan sonra İstanbul'a geldi. Şeyhi Şeyh Abdürrahim Müeyyedî'nin ölümünün ardından İstanbul'da bulunan zâviyede onun yerine posta oturarak çok sayıda mürid yetiştirdi.

İlmiyle amel eden, fazilet, kemal ve takvâ sahibi, dünyaya kıymet vermeyen bir âlimdi. Şeriat sınırlarına dikkat eder, tarikat âdâbını gözetirdi. Doğruyu dosdoğru söyler, kınanmaktan asla çekinmezdi. Aslî ve fer'îsiyle şeriat ilimlerine vâkıftı. Tefsir ve hadis bildiği gibi Arapça ve aklî ilimlerde mahirdi.

ثم إن الشيخ المذكور سلك مسلك التصوّف، واتصل بخدمة الشيخ العارف بالله الشيخ محيي الدين الإسكليبي، ونال عنده في التصوّف غاية متمناه، وحصل له في التصوّف شأن عظيم. وجلس للإرشاد في زاوية شيخه بعد وفاة الشيخ مصلح الدين السيروزي، وربّى كثيرا من المريدين، وبالجملة كان رحمه الله تعالى جامعا بين فضيلتي العلم والعمل. وكان فضله وذكاءه في الغاية لاسيما في العلوم العقلية وأقسام العلوم الحكمية، وكانت له معرفة تامّة بالعربية، وكان يكتب خطأ حسنا، وكان آية كبرى في معارف الصوفية، وظهرت منه الكرامات العلية. مات رحمه الله تعالى سنة أربع وأربعين وتسعمائة، قدّس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ محيي الدين محمد^١ - ومنهم العالم الفاضل الشيخ العارف بالله محيي الدين محمد ابن المولى الفاضل بهاء الدين.

كان رحمه الله تعالى في عنفوان شبابه من طلبة العلم الشريف، فقرأ أولا على والده، ثم قرأ على المولى الفاضل خطيب زاده، ثم قرأ على المولى الفاضل مصلح الدين القسطلاني، ثم قرأ على المولى الفاضل ابن المعرف معلم السلطان بايزيد خان. ثم مال إلى طريقة التصوّف فوصل إلى خدمة الشيخ العارف بالله محيي الدين الإسكليبي، ووصل عنده غاية مناه من معارف الصوفية وأجاز له بالإرشاد، وجلس مدة في وطنه باليكسري. ثم أتى مدينة قسطنطينية، ثم [١٤١] جلس في زاوية شيخه بالمدينة المزبورة بعد وفاة الشيخ عبد الرحيم المؤيدي. وربّى كثيرا من المريدين.

كان رحمه الله تعالى عالما عاملا فاضلا كاملا عابدا زاهدا صاحب ورع وتقوى ملازما لحدود الشريعة ومراعيا لأداب الطريقة. وكان قوّالا بالحق ولا يخاف في الله لومة لائم. وكان عالما بالعلوم الشرعية الأصلية والفرعية وعارفا بالتفسير والحديث ماهرا في العلوم العربية والعقلية.

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin eseri olan *el-Fıkhu'l-Ekber*'e yazdığı şerhte, kelâm ilmiyle tasavvuf ilminin esaslarını buluşturmuş, meseleleri ustalıklarla ele almış ve açıklamıştır. Tasavvuf ve sair konularda sayılamayacak kadar çok risâlesi vardır. Müftü Alâeddin Ali el-Cemâlî hastalanıp uzun süre fetva yazamaz hâle gelince, kendisinden fetva yazma konusunda yerine bakabilecek bir âlim bulmasını istediler. O da fıkıh bilgisi, takvâsı ve güvenilirliği nedeniyle Şeyh Muhyiddin'i seçmişti.

Şeyh Muhyiddin ile aramızda ilginç olaylar geçmişti. Bir seferinde Semân medreselerinin birinde müderrislik yapıyordum. Rüyamda Hz. Peygamber'i (sav) gördüm. Bana Medine'den bir taç uzattı. Bu vâkıa gecenin son üçte birinde gerçekleşmişti. Hemen kalktım. O sıralarda *Beyzâvî Tefsiri*'ni inceliyordum. Kalkınca yine tefsirle uğraşmaya başladım. Sabah namazını kıldıktan sonra yanıma birisi geldi. Mezkûr Şeyh Efendi'nin selâmını söyleyerek Şeyh Efendi'nin, "Bu gece gördüğü rüyanın tâbirine göre kadılık makamına gelecek." dediğini söyledi. Bu vâkıayı gördükten sonra yanıma, Şeyh'ten selâm getiren o adamdan önce hiç kimse gelmemişti. O an bunun Şeyh'in keşfi olduğunu anladım. Birkaç gün sonra Şeyh'in yanına giderek rüyamı ve yorumunu söyledim. Bana da söylediği gibi olacağını söyledi. Ben kadılık görevi istemediğimi söyleyince, "İsteme zaten. Ancak isteğin dışında verilirse geri çevirme." dedi. Bu olay, kadılık görevini kabul edişimin sebeplerinden biridir.

Merhum, Vezir İbrâhim Paşa zamanında, bir mesele hakkında bir hakikati dile getirmişti. Vezir, Şeyh'in bu sözüne kızınca, arkadaşları vezirden dolayı Şeyh'in başına bir şey gelmesinden endişe ederek ona bu tür sözler söylememesi konusunda ricada bulundular. Bunun üzerine Şeyh, "Benim için mukadder olan üç şey olur: Ya öldürür ki bu, şehitlik olur. Ya hapse atar ki bu da uzlet ve halvet olur. O da zaten yolumuzdur. Ya da sürgüne yollar ki o da hicret olur. Böyle olursa da Allah'tan sevap beklerim." dedi.

وله شرح للفقهاء الأكبر للإمام الأعظم أبي حنيفة رحمه الله تعالى، جمع فيه بين طريقة الكلام وطريقة التصوف، أتقن المسائل غاية الإتقان حتى رقاها من العلم إلى العيان. وله رسائل كثيرة في التصوف وغيره لا يمكن تعدادها. ولما مرض المولى العالم علاء الدين علي الجمالي المفتي مدّة كثيرة، وعجز عن كتابة الفتوى، وقيل له اختر من العلماء من ينوب منابك في كتبه الفتوى، اختار المولى المرحوم الشيخ المذكور من العلماء لوثوقه بفقاهته وورعه وتقواه.

ومن غرائب ما جرى بيني وبينه أنّي إذ كنت مدرّسا بإحدى المدراس الثمان، رأيت في المنام أن النبي صلى الله تعالى عليه وسلم أبرى إليّ تاجا من المدينة، ووقعت لي هذه الواقعة في الثلث الأخير من الليل، فقممت وكنت أطلع تفسير البيضاوي في ذلك الزمان فاشتغلت بمطالعة، ولما صلّيت صلاة الفجر جاء إليّ أحد، وأتى إليّ بالسلام من قبل الشيخ المذكور، وقال: قال الشيخ: الواقعة التي رآها الليلة معبّرة بأنه ستصير قاضيا، وبعد رؤية هذه الواقعة ما دخل عليّ أحد قبل ذلك الرجل الذي أتى بالسلام من قبل الشيخ. فعلمت أنه من قبيل الكشف له، فذهبت إليه بعد أيام فذكرت له هذه الواقعة وتعبيره لها، فقال: نعم هو كذلك، فقلت: أنا لا أطلب القضاء، فقال: لا تطلب،^١ ولكن إذا أعطي بلا طلب منك فلا ترده، وكان هذا أحد أسباب قبولي [١٤١٣] منصب القضاء.

وتكلم رحمه الله تعالى في زمن الوزير إبراهيم باشا بكلام حق في بعض الأمور. فتكدرّ الوزير المزبور عليه لذلك فخافوا على الشيخ من جهته، ونصحوا له بالسكوت عن أمثال هذا الكلام. فقال الشيخ: غاية ما يقدر هو على ثلاثة: إما القتل وإنه شهادة وإما الحبس وهو عزلة والخلوة والعزلة طريقتنا، وإما النفي عن البلد وهو هجرة، واحتسب على ذلك ثوابا من الله تعالى.

١ ن، ط: أهدى.

٢ أ: - القضاء، فقال: لا تطلب.

Merhum, 951/1544 senesinde hacca gitti. Sonraki sene hacdan döndüğünde Kayseri’de vefat etti ve orada şeyhinin şeyhi olan Şeyh İbrâhim el-Kayserî’nin yanına defnedildi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Muslihuddin İbn Hocaîde

5 Soy itibariyle Hocaîde’ye dayanan Şeyh Muslihuddin Mustafa Efendi de bu devrin şeyhlerindedir.

Başlarda bazı ilimleri okuduktan sonra Hacı Halife Efendi’nin hizmetine girerek onun yanında tasavvuf yolunu öğrendi ve ondan irşad icâzeti aldı. Vasiyeti üzerine Şeyh Safiyyüddin öldükten sonra zâviyede onun yerine 10 geçti. Sonrasında ise Şeyh Nasuh sebebiyle zâviyeyi terk edip uzlete çekilerek kendi nefsiyle meşgul olmaya başladı.

Merhum alçak gönüllü, Allah’tan sakınan, edip, ağır başlı ve sabırlı biriydi. Vecd ve dünyadan sıyrılmışlık hâli yüzünden okunurdu. Kudüs’e göçtü ve 930/1523 senesi civarında orada vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes 15 kılsın.

Şeyh İbnü’l-Muallim [Muallimzâde]

Muallimzâde diye bilinen Şeyh Muslihuddin Mustafa da bu devrin şeyhlerinden biridir.

Zâhir ilimlerin tamamını bilen, Kur’ân hâfızı bir âlimdi. Kıraat-ı seb’â 20 hatta kıraat-ı aşere usûlü üzere Kur’ân okurdu. Tasavvufa merak saldıktan sonra Şeyh Hacı Halife ve Şeyh Vefazâde’nin yanına gitti. Şeyh Nasuh da ona irşad icâzeti verdi.

Merhum edip, akıllı, ağır başlı ve sabırlı bir adamdı. Allah’tan sakınır, her zaman samimiyet, riyâzet ve nefis mücadelesi içinde yaşardı. Dışı gibi 25 içi de tertemizdi. Kırk sene hatimle teravih namazı kıldırıldı. Hicrî 940/1533 yılında vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

ذهب رحمه الله تعالى في سنة إحدى وخمسين وتسعمائة إلى الحج، ولمّا رجع منه في السنة القابلة، مات رحمه الله تعالى ببلدة قيصرية ودُفِنَ بها عند الشيخ إبراهيم القيصريّ الذي هو شيخ شيخه، قدّس الله تعالى أسرارهم.

الشيخ مصلح الدين ابن خواجه زاده - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ مصلح الدين مصطفى المشتهر بالنسب إلى المولى خواجه زاده.

قرأ رحمه الله تعالى أولاً بعض العلوم، ثم وصل إلى خدمة الشيخ العارف بالله حاجي خليفة، وحصل عنده الطريقة حتى أجازته للإرشاد، وقام مقامه في الزاوية بعد وفاة الشيخ صفي الدين بوصيّة منه، ثم ترك الزاوية لأجل الشيخ نصوح وانقطع عن الناس، واشتغل بنفسه.

كان رحمه الله تعالى رجلاً متواضعاً متخشعاً أديباً مهيباً وقوراً صبوراً، وكان يشاهد في وجهه آثار الاستغراق والوجد، ثم ارتحل إلى القدس الشريف، ومات هناك في عشر الثلاثين وتسعمائة من الهجرة، قدّس الله تعالى سره.

الشيخ ابن المعلم - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ مصلح الدين مصطفى الشهير بابن المعلم.

كان رحمه الله تعالى عالماً بالعلوم الظاهرة كلها حافظاً للقرآن العظيم. وكان يقرأ القرآن بالقراءات السبع بل العشرة. ثم رغب في التصوّف، وصحب مع الشيخ حاجي خليفة والشيخ ابن الوفاء. ثم أجازته للإرشاد الشيخ نصوح وأقام مقامه.

وكان رحمه الله تعالى رجلاً أديباً لبيباً وقوراً صبوراً، صاحب خشية وخضوع ومجاهدة ورياضة. وكان طاهر الظاهر [١٤٢] والباطن. وقد صلى التراويح بالختم أربعين سنة. مات رحمه الله تعالى في عشر الأربعين من الهجرة، قدّس الله تعالى سره.

Şeyh Nebî Halîfe

Bu dönemin şeyhlerinden biri de Şeyh Nebî Halîfe'dir.

Hizmetinde bulunduğu Şeyh Hacı Halîfe'nin yanında tasavvuf yolunu tamamladı. Şeyhin ölümünden sonra evine kapanarak nefsiyle meşgul olmaya başladı. Kendini Allah'a adayan, ibadete düşkün ve dünyaya değer vermeyen biriydi.

Uzunca bir süre onunla arkadaşlık ettim ve edebe aykırı hiçbir davranışını görmedim. Başkalarının hatalarını söylemekten uzak durur, kimse hakkında kötü söz söylemezdi. Bulunduğu toplulukta biri, bir başkası hakkında kötü söz söyleyecek olsa onu da engellerdi. Her hâlinde şeriat âdâbını gözetirdi. Onun kadar edebe uygun davranan görmedim. Merhum Bursa'da, 940/1533 senesinden önce vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Muhyiddin el-Esved [Kara Muhyiddin]

Şeyh Kara Muhyiddin de bu devrin ârif zâtlarından biriydi.

Şeyh Hacı Halîfe'nin yanında bulunarak tasavvufu ondan öğrendi. Mârifet ve edep sahibi olup ibadete düşkün biriydi ve dünyaya değer vermezdi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Lutfullah

Şeyh Lutfullah bu devrin ârif zâtlarındandı.

O da Şeyh Hacı Halîfe'nin talebelerindendi. İbadetine düşkün, Allah'tan sakınan, dünyaya değer vermeyen, temiz ve iffetli bir âlim olup kendisini Allah'a adanmıştı. Bursa'da imamlık yaparken vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Emîr Ali

Bu devrin ârif şeyhlerinden biri de Şeyh Emîr Ali bin Emîr Hasan Efendi'dir.

el-Kifâye fî Şerhi'l-Hidâye adlı eserin yazarı Celâleddin el-Kurlânî'nin soyundandır. Babası, mezarı Bursa'da olan Seyyid Muhammed el-Buhârî'nin evinde yetişti. Şeyh Emîr de Alâeddin el-Fenârî Efendi ve Hacı Hasanzâde Mehmed Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldı,

الشيخ نبي خليفة - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ نبي خليفة.

وصل رحمه الله تعالى إلى خدمة الشيخ العارف بالله حاجي خليفة، وأكمل عنده الطريقة، وبعد وفاة الشيخ لازم بيته، واشتغل بنفسه. وكان متبتلاً إلى الله تعالى عبدا زاهدا ورعا نقيا.

صاحبت معه مدة كثيرة، وما رأيت فيه شيئا يخالف الأدب، وكان أبعد الناس من ذكر مساوي الناس، وكان لا يذكر أحدا بسوء، ويمنع من يذكر أحدا بسوء في مجلسه، وكان يراعي أدب الشرع في جميع أحواله، وما رأيت أحدا يراعي الأدب مثله. مات رحمه الله تعالى بمدينة بروسه قبل الأربعين وتسعمائة من الهجرة، قدس الله تعالى سره.

الشيخ محيي الدين الأسود - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ محيي الدين الأسود.

صحب الشيخ حاجي خليفة، وأخذ منه التصوّف، وكان صاحب معرفة وأدب وعبادة وزهد، قدس تعالى سره.

الشيخ لطف الله - ومنهم العارف بالله الشيخ لطف الله.

كان هو أيضا من أصحاب الشيخ حاجي خليفة، وكان عالما عبدا زاهدا ورعا نقيا تقيا منقطعاً إلى الله تعالى. وكان إماما بمدينة بروسه وتُوفِّي بها، قدس سره.

الشيخ أمير علي - ومنهم الشيخ العارف بالله أمير علي بن أمير حسن.

كان رحمه الله تعالى من نسل السيد جلال الدين الكرلاني صاحب الكفاية في شرح الهداية. تربى أبوه في بيت الشيخ العارف بالله السيد محمد البخاري المدفون في مدينة بروسه. وقرأ الشيخ أمير علي المذكور على علماء عصره، منهم المولى الفاضل علاء الدين الفناري والمولى العالم العامل محمد بن الحاج حسن،

sonrasında Bursa'da bulunan Hamza Bey Medresesi'nde müderris oldu. Günlük olarak yirmi dirhem maaş bağlandı. Ardından emekli maaşı olarak günlük otuz dirhem maaş bağlandı. Tasavvufa meyletti. Şeyh Nasuh et-Tosyavî irşadla vazifelendirdi. Ardından da Şeyh Tâceddin'in adıyla anılan 5 et-Tosyavî irşadla vazifelendirdi. Ardından da Şeyh Tâceddin'in adıyla anılan zâviyeye yerleşti. 940/1533 senesi civarında vefat etti.

Mübârek kişilikli, olgun ahlâklı, sağlam ve temiz inançlı, şeriatı gözetten, alçak gönüllü ve Allah'tan sakınan biriydi. Çok zarif huyları olduğu gibi yüzü de güzeldi. Fakirleri ve doğru kişileri gözetir, namazlarını cemaatle kılardı. Hoş üslûplu ve herkesçe kabul edilen bir yaşayışı vardı. 10 Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin. Cennet odalarındaki makamını da yüce kılsın.

Şeyh Hızır Bey Çelebi

Hızır Bey bin Ahmed Paşa bin Hızır Bey de bu devrin âriflerindedir.

Babasının yanında yetişip ilimde yüksek dereceye eriştikten sonra Bursa'da bulunan Sultan Murad Gazi Medresesi'nde müderris oldu. Günlük 15 otuz dirhem maaş bağlandı. Seçkin öğrenciler ondan ders almak için yanına gelmeye başlamıştı. Hepsi de ilimdeki yüksek derecelerini onun yanında elde ettiler.

Bir süre sonra tasavvuf yoluna meyleden merhum, mezarı İstanbul'da 20 bulunan ârif Şeyh Ahmed el-Buhârî Efendi'nin hizmetine girdi. Onun yanında tasavvuf ilmini öğrenerek ahlâkını güzelleştirdi. Alçak gönüllü, Allah'a karşı gelmekten sakınan, edep ve vakar sahibi biri hâline geldi. Şeriat hükümlerine uyan, heybetli, tarikat edep ve usûllerine riayet eden, seçkin ve sıradan herkesin beğenisini kazanmış biriydi. Yükseldiği şahsî olgunluk 25 sayesinde devrinin az rastlanan simalarından oldu. 923-924/1517-1519 senesinde de vefat etti. Allah ruhunu şâd, cennetteki derecelerini yüksek eylesin.

ثم صار مدرّسا بمدرسة حمزة بك بمدينة بروسه، وعُين له كل يوم عشرون درهما، ثم عُيّنَ له كل يوم ثلاثون درهما بطريق التقاعد. ومال إلى طريقة الصوفية وعيّنهُ للإرشاد الشيخ [٣١٤٢] العارف بالله الشيخ نصوح الطوسيوي. ثم جلس في الزاوية المنسوبة إلى الشيخ العارف بالله تاج الدين. ومات رحمه الله تعالى في حدود الأربعين وتسعمائة. ٥

كان رحمه الله تعالى مبارك النفس كريم الأخلاق صاحب العقيدة الصافية مراعيًا للشريعة متواضعا متخشعا. وكان صاحب شيبة حسنة، ووجه مليح ومراعيًا للفقراء والصلحاء وملازما للجماعة، وصاحب سمّت حسن وطريقة مرضية، رُوّح الله روحه وزاد في أعلى غرف الجنان فتوحه.

١٠ الشيخ خضر بك چلبى - ومنهم الشيخ العارف بالله المولى خضر بك ابن المولى أحمد باشا ابن المولى الفاضل خضر بك.

تربّى عند أبيه، وحصل الفضيلة العلمية، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد الغازي بمدينة بروسه، وعُين له كل يوم ثلاثون درهما، ومال إليه أفاضل الطلبة، وحصلوا عنده الفضيلة العلمية.

١٥ ثم مال رحمه الله تعالى إلى طريقة الصوفية، واتصل بخدمة الشيخ العارف بالله السيد أحمد البخاريّ المدفون بمدينة قسطنطينية، وحصل عنده طريقة الصوفية، وهذب أخلاقه. وصار متواضعا متخشعا صاحب أدب ووقار وهيبة وسكون مراعيًا للشريعة وحافظًا لأدب الطريقة مقبولًا عند الخواص والعوام. وصار ذاته الكريم من نواذر الأيام، وتؤفّي رحمه الله تعالى في سنة ثلاث أو أربع وعشرين وتسعمائة، رُوّح الله روحه وأوفر فراديس الجنان فتوحه. ٢٠

Şeyh Lâmiî [Çelebi]

Bu devrin âriflerinden biri de Lâmiî lakabıyla bilinen Mahmud bin Osman bin Nakkaş Ali Efendi'dir.

5 Dedesi Ali, Bursalıdır. Emîr Timur Bursa'ya girdiğinde dedesi onu da yanına alarak Mâverâünnehir'e gitti. Orada nakkaşlık öğrenen dedesi Anadolu'da işlemeli eyer yapan ilk kişi oldu. Oğlu Osman ise devlet işlerine yönelerek Dîvân-ı Âlî'de defterdar oldu. Lâmiî Çelebi ise küçük yaştan itibaren ilim öğrenmeye heves ettiği için devrin âlimlerinin hizmetine girip onlardan ilim tahsil ederek bu âlimler sayesinde yüksek ilim derecelerine
10 erişti. Ahaveyn Efendi ve Mehmed bin Hacı Hasan Efendi de ders aldığı âlimlerdendir.

Tasavvuf yoluna heves sardıktan sonra Şeyh Seyyid Ahmed el-Buhârî'nin hizmetine girerek tasavvuf yolunu ondan öğrendiği gibi pek çok kıymetli kerâmet ve mübarek bilgiye onun yanında erişti. Daha sonra kendisine
15 emekli maaşı olarak otuz beş dirhem bağlandı. Bursa'ya yerleşerek sadece ilim ve ibadetle meşgul olmaya başladı.

Türkçe şiir yazma ve inşa sanatına karşı özel bir ilgisi vardı. Manzum ve mensur olarak pek çok kitap yazdı. Onun yazdığı kitaplar bu memlekette çok meşhur olup sıradan ya da seçkin herkesin beğenisini kazandı. Merhum,
20 938/1531 senesinde vefat etti ve Bursa'da defnedildi. Allah ruhunu şâd etsin ve cennet makamlarındaki derecesini artırsın.

Şeyh Seyyidî Halîfe el-Amâsî

Yukarıda adı geçen Şeyh Habîb'in halifelerinden olan Seyyidî Halîfe el-Amâsî bu devrin âriflerindedir. Allah o ikisinin sırrını da mukaddes
25 kılsın.

الشيخ لامعي - ومنهم الشيخ العارف بالله محمود بن عثمان ابن علي النقاش^١ المشتهر باللامعي.

كان جده علي من مدينة بروسه، ولما دخل الأمير تيمور مدينة بروسه أخذه معه وهو صغير إلى بلاد ما وراء النهر، وتعلم هناك صنعة النقاش. وهو أول من أحدث السروج المنقشة في بلاد الروم. وأما ابنه عثمان فهو سلك مسلك الإمارة وصار حافظاً للدفتري بالديوان العالي. فأما [١٤٣] المولى اللامعي فهو قرأ العلم في صغره، ثم وصل إلى خدمة العلماء وحصل عندهم العلوم والفضائل، منهم المولى أخوين والمولى محمد بن الحاج حسن.

ثم مال إلى طريقة الصوفية، واتصل بخدمة الشيخ العارف بالله السيد أحمد البخاري، وحصل عنده طريقة الصوفية، ونال عنده ما نال من الكرامات السنية والمعارف القدسية، ثم عُيِّنَ له كل يوم خمسة وثلاثون درهما بطريق التقاعد، وسكن بمدينة بروسه، واشتغل بالعلم والعبادة.

وكان طبعه الشريف مائلاً إلى النظم بالتركية والإنشاء، وألّف كثيراً من الكتب نظماً ونثراً، وهي مشهورة كثيرة عند أهل هذه البلاد ومقبولة عند الخواص والعوام، تُوفِّيَ رحمه الله تعالى في سنة ثمان^٢ ثلاثين وتسعمائة، ودُفِنَ بمدينة بروسه، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وزاد في حظائر القدس فتوحه.

الشيخ سيدي خليفة الأماسي - ومنهم الشيخ العارف بالله سيدي خليفة الأماسي من خلفاء الشيخ العارف بالله الشيخ حبيب المازّ ذكره، قدّس اللهُ تعالى سرهما العزيز.

١ ط: النقاشي.

٢ ن، ط: سبع.

Merhum Amasya'da, Şeyh Habîb'in zâviyesinde onun yerine geçmişti. Orada vefat etti ve o zâviyeye defnedildi. Allah'ı hakkıyla bilen, ibadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, tertemiz, Allah'a karşı gelmekten sakınan, sükûnet ve vakar sahibi saygın biriydi. Gündüzlerini oruçla, gecelerini de ibadetle geçirirdi. Allah yolunda mücadele eden mücahitlerdendi.

Ölümüne şahitlik edenlerden biri, Şeyh'in cennetteki kendi makamını rüyasında gördüğünü naklederek şunları anlattı: "Şeyh cennete büyük bir özlem duyuyor ve çok arzuluyordu. Kendisini cennetteki makamına hızlı kavuşturması ve ömrünü uzatmaması için Allah'a yalvarıyor ve 'Cennetteki bu mertebeler ne güzel, bu huriler de ne kadar kibar! Beni cennete çağırıyorlar. Allah'ım canımı hızlıca al ve beni doğruca bu makamlara eriştir!' diye dua ediyordu. Allah'a kavuşmayı arzu eder ve ona aşırı özlem duyar hâldeyken Allah canını aldı." Allah ruhunu şâd etsin ve cennetteki makamlarını yüce kılsın.

15 **Şeyh Abdüllatîf**

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Abdüllatîf'tir.

Şeyh Vefazâde'nin tarikatına mensup, meczup bir adamdı. Her zaman kendisiyle meşgul olur, insanlardan uzak dururdu. Onun yanında zengin ve fakir, küçük ve büyük eşitti. Bazen cezbeye gelip çok yüksek sesle nâra atar, sonra da çok şiddetli titrerdi. Şeyh Ali Dede'nin ölümünden sonra Vefazâde'nin yerine geçmişti. Allah yüce sırlarını mukaddes kılsın.

Şeyh Hacı Ramazan

Bu devrin ârif ve dünyaya değer vermeyen zâhidlerinden biri de Kastamonu'da yaşayan Şeyh Hacı Ramazan'dır.

25 Yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın saltanatının ilk yıllarında vefat etti. Allah sultanımızın saltanatını ebedî, güç ve makamını dâim eylesin. Merhum âlim, bildiklerini yaşayan, ibadete düşkün,

كان رحمه الله تعالى جالسا في زاوية الشيخ حبيب ببلدة اماسيه، وتُوقِّي هو بها، ودُفِنَ في الزاوية المزبورة. كان رحمه الله تعالى عارفاً بالله عابدا زاهدا تقيا ورعا صاحب هيبة وسكون ووقار. وكان صائما بالنهار وقائما بالليل، وكان من المجاهدين في الله تعالى.

٥ حكى لي مَنْ حضر موته أنه رأى مقامه في الجنة، واشتاق إليه وحنّ حنينا عظيما، وتضرع إلى الله تعالى أن يوصله إليه سريعا ولا يؤخر عمره، قال: وقال رحمه الله تعالى: ما أحسن هذه المراتب وما ألطف الحور العين، قال: ويدعونني إلى الجنة، قال: اللهم اقبضني سريعا، وأوصلني إلى هذه المقامات. وقال: تُوقِّي رحمه الله تعالى محبا للقاء الله ومشتاقا إلى الوصول إليه. رَوَّحَ الله روحه وزاد في بحبوحة الجنان فتوحه. ١٠

الشيخ عبد اللطيف - ومنهم الشيخ عبد اللطيف من طريقة الشيخ ابن الوفاء.

كان رحمه الله تعالى رجلا مجزوبا مشغولاً بنفسه معرضاً من أبناء الزمان [١٤٣]. وكان يستوي عنده الغني والفقير والصغير والكبير. وربما تلحقه جذبة في بعض الأيام فيصبح صيحة عظيمة، ويضطرب اضطرابا كثيرا. وقد قام مقام الشيخ ابن الوفاء بعد وفاة الشيخ علي دده، قدّس الله تعالى أسرارهم. ١٥

الشيخ الحاج رمضان - ومنهم الشيخ العابد الزاهد الحاج رمضان المتوطن ببلدة قسطنوني.

وتُوقِّي رحمه الله تعالى في أوائل سلطنة سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان، خلّد الله دولته وأبد شوكته. كان رحمه الله تعالى عالما عاملا عابدا

dünyaya değer vermeyen, dosdoğru ve Allah'tan hakkıyla korkan bir adamdı. Gece ve gündüzlerini ibadetle geçirir, Allah ile beraber, insanlardan ise uzak yaşardı. Yaşadığı devirde Allah'ın yeryüzüne sunduğu bir bereketti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.¹

5 **Şeyh Suhte (Sohta/Softa) Sinan**

Bu devrin âriflerinden biri de Sohta/Softa Sinan lakabıyla tanınan Sinâ-neddin Efendi'dir.

Merhum, İstanbul'da yaşardı. İbadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, dosdoğru, Allah'tan hakkıyla sakınan bir âlimdi. İnsanlardan uzak durur, 10 müridlerinin eğitimleriyle meşgul olurdu. Sultan Selim Han'ın saltanatının son günlerinde vefat etti. Allah kabrini aydınlatsın ve sevabını kat kat versin.

1 Rivayete göre kızının oğlu çok ağır şekilde hastalanmıştı. Çoğu kimse sağlığı konusunda ümidini yitirmiş, hatta civarda öldüğü haberi bile yayılmıştı. Çocuğun anne ve babası, Şeyh Ramazan'ın yanına gelip oğullarının sağlığı için Allah'a yalvarmasını istediler. Rabbine dua ettikten sonra kızına dönüp, "Oğlunu namaz kılariken ayakta görüyorum. Bu sağlıklı ve sağlam olduğunu gösteriyor." dedi. Ertesi gün çocuk iyileşmiş, ayağa kalkmış ve sanki hiç hastalanmamış gibiydi. Sonraki gün de ders okumak için hocasının yanına gitti.

O civarın müderrislerinden birinden şöyle nakledildi: "Arefe günü gelmesine rağmen bayramlık hiçbir şeyimiz yoktu. Civarda ne kadar zengin varsa hepsine de borcum vardı. Onlardan herhangi bir şey istemeye utandık. Gerçekten çok çaresiz olduğumuz bir sırada kapı çalındı. Kapıyı açtığımda bu Şeyh karşımda duruyordu. Oysa Şeyh'in kimsenin kapısına gitmek gibi bir alışkanlığı yoktu. Selâm verip dürürlü bir kâğıt parçasını uzatarak, 'İçinde birşeyler var ve onunla bayramı güzel geçirirsiniz.' dedi. Yine selâm verip gitti. Kâğıdı açtığımda içinde iki dinar vardı. Onlarla borçlarımı ödedikten sonra bayram ihtiyaçlarımı karşıladım."

Başka bir rivayete ise, ölüm döşeğine düştüğünde Ahî Şorda diye bilinen Şeyh Muhyiddin Muhammed onu ziyarete gelmişti. Şeyh Ramazan ona, "Yarın öleceğim. Cenaze namazımı senin kaldırmanı istiyorum." dedi. Nitekim dediği gibi de oldu. Allah rahmet eylesin.

زاهدا صالحا فالحا^١ نقياً متورعا^٢ متخشعا^٣ قائماً بالليل والنهار، منقطعاً إلى الخالق منجمعا عن الخلائق، وكان بركة من بركات الله تعالى في أرضه. ° رُوِّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنُورَ ضَرِيحِهِ.

الشيخ سوخته سنان - ومنهم الشيخ سنان الدين المشتهر المشتهر بسوخته سنان.

° كان رحمه الله تعالى متوطناً بمدينة قسطنطينية. وكان عالماً عارفاً عابداً زاهداً صالحاً فالحا منقطعاً عن الخلائق مشتغلاً بتكميل نفسه وتكميل المريدين. وَتُوْفِّيَ فِي أواخر سلطنة السلطان سليم خان. نُورُ اللهِ قَبْرَهُ وَضَاعَفَ أَجْرَهُ.

١ ط: + تقياً.

٢ ط: + متخشعا.

٣ ن: + متخشعا.

٤ أ: أعمار.

٥ ن، ط: +

حكى أن ابن بنته مرض مرضاً شديداً وأيس أكثرهم من صحته حتى اشتهر موته في البلد فقامت أمته، فتضرع إلى أبيها أن يتوجه إلى الله سبحانه وتعالى لصحة ابنها، فتوجه إلى ربه، قال لبنتها: رأيت أنك قائما في الصلوات، وأنه علامة الصحة بالصالح، قال وفي غد ذلك اليوم بريء لك الابن من المرض، وقام كأنه لم يمس به مرض أصلاً، وبعد الغد ذهب إلى المدرس لقراءة الدرس.

وحكى عن بعض المدرسين في ذلك البلد أنه قال: جاء يوم عرفة ولم يكن عندنا ما نحيء به حوايج العيد، ولم يكن في البلد أحد من الأغنياء إلا وله عليّ دين، قال: قال: المدرس فاستحبينا من الاستدانة منهم فيقينا متحيرين، قال: وعند ذلك دق الباب، قال: فخرجت فإذا الشيخ المذكور بالباب ولم يكن من عادته الذهاب إلى أحد، قال: فرحيتي، ثم دفع إليّ ورقة ملفوفة، قال: إن فيها عبرة تطيب به يوم العيد، [١٨٨٥] ثم سلم عليّ وذهب، قال: فكشفت عن العبير، فإذا فيه ديناران قضيت بأحدهما الديون وصرفت الآخر في حوايج العيد.

روي أنه لما مرض من مرض الموت دعاه الشيخ العارف بالله الشيخ محيي الدين محمد [ط ٢٠٨] المعروف بابن أخي شورده، قال له الشيخ رمضان المذكور: إني أموت غدا وأمرك غدا وأمرك بأن تصلي أنت عليّ، وكان كما قال، رحمه الملك المتعال.

ONUNCU TABAKA

Asil gölgesiyle zamanımızı şereflendiren yüce sultanımız ve kudretli hakanımız Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han dönemi âlimleri hakkındadır. Babasının vefatından sonra 926/1519 senesi Şevval ayında sultan olarak biat aldı. Allah sultanımızı selâmete erdiresin ve onu bâki kılsın. 5 Dünyada ve âhirette ona mutluluk versin.

Hayreddin Efendi

Hayreddin Efendi, Sultan Süleyman Han devrinin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerindedir.

10 Merhum Kastamonu vilâyetinden olup devrinin âlimlerinden dersler aldı. Ahî Yûsuf Efendi ile Muslihuddin Mustafa el-Berîkî Efendi'nin hizmetine girdikten sonra yüce sultanımızın hocası oldu. Sultan'ın gönlünü kazanması sayesinde sınırsız güç ve yüksek bir şöhret elde ettiği gibi âlimler, ileri gelenler ve seçkin kimseler kapısından eksik olmadı. Buna rağmen karakterinden, 15 alçak gönüllülüğünden, cömertliğinden, yumuşak huyluluğundan, fakir ve muhtaçlara yardım severliğinden bir şey kaybetmedi. Yetiştirdiği pek çok öğrencisi onun sayesinde yüksek makamlara ulaştılar. Bütün haşmeti ve şöhretiyle 950/1543 senesinde vefat etti. Ebû Eyyûb el-Ensârî türbesinin yakınına defnedildi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

20 **Kâdirî [Çelebi]**

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Kâdirî lakabıyla bilinen Abdülkâdir Efendi'dir.

25 Seyyidî el-Hamîdî Efendi'den ders aldıktan sonra Zeyrekzâde Rükneddin Efendi'nin derslerine devam edip onun muîdi oldu. Ardından sırasıyla; İstanbul'da bulunan Mehmed bin Hacı Hasan Efendi Medresesi, Vezir Dâvûd Paşa Medresesi, Bursa Sultâniye Medresesi ve Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı.

الطبقة العاشرة

في علماء دولة سلطاننا الأعظم والخاصان المعظم الذي تشرف زماننا بظله المكرم السلطان سليمان خان ابن السلطان سليم خان^١، سلّمه الله وأبقاه وأسعده في أولاه وأخراه. بُويغ له بالسلطنة بعد وفاة والده في شهر شوال سنة ستّ وعشرين وتسعمائة.

٥ المولى خير الدين - ومن علماء عصره العالم العامل والفاضل الكامل المولى خير الدين.

كان رحمه الله تعالى من ولاية قسطنونيّ. وقرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى العالم أخي يوسف، ثم إلى خدمة الفاضل مصلح الدين مصطفى البريكي. ثم صار معلماً لسلطاننا الأعظم، ووقع عنده محلّ القبول، وحصلت له حشمة وافرة وجاه رفيع بحيث ازدحم العلماء والفضلاء والأكابر والأعيان على بابهِ. ومع ذلك لم يتبدل ما في [١٤٤] طبعه من التواضع والكرم ولين الجانب والتلطف بالفقراء والمساكين، وربّي كثيراً من الطلبة حتى نالوا المراتب العليّة. مات رحمه الله تعالى وهو على أتمّ العزّ وعظيم الجاه في سنة خمسين وتسعمائة، ودُفِنَ عند جوار أبي أيوب الأنصاري، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

١٥ المولى القادريّ [چلبى]- ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى عبد القادر الشهير بقادري.

قرأ رحمه الله تعالى أولاً على المولى سيدي الحميديّ، ثم على المولى ركن الدين ابن المولى زيرك. وصار معيداً لدرسه، ثم صار مدرّساً بمدرسة المولى محمّد ابن الحاج حسن بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّساً بمدرسة الوزير داود پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّساً بسلطانيّة بروسه، ثم صار مدرّساً بإحدى المدارس الثمان.

Müdürlükten sonra Bursa'da kadılık yapmaya başladı. Ardından, önce İstanbul kadılığına sonra da Anadolu vilâyeti kazaskerliğine getirildi. Bir süre bu göreve devam ettikten sonra azledildi. Kendisine emekli maaşı olarak günlük yüz elli dirhem maaş bağlandı. Bir süre sonra İstanbul müftülüğü görevine getirildi. Sağlığında yaşadığı bir sorun sebebiyle bu görevinden ayrıldı. Emekli maaşı olarak günlük iki yüz dirhem maaş bağlandı. Yerleştiği Bursa'da bir medrese ve cami yaptırdı. 959/1551 senesinde, orada vefat etti.

Merhum faziletli, keskin zekâlı, hoş sohbetli, nüktedan, hitabeti güçlü ve cömert bir âlimdi. Kötülük yapanları bağışlayıp hata yapanları affederdi. Af ve cömertlikten zevk alan kimselerdendi. Ta'lika ve risâleleri vardır. Ancak sağlığının bozulması sebebiyle eserlerini ortaya koyamamıştır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Sa'dullah bin Îsâ [Sa'dî Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Sa'dullah bin Îsâ Efendi'dir.

Aslen Kastamonu vilâyetinden olup orada doğdu. Babasıyla birlikte geldiği İstanbul'da ilim öğrenerek yetişti. Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Mehmed es-Samsûnî Efendi'nin hizmetine girdi. Daha sonra sırasıyla; İstanbul'da bulunan İbrâhim Ravvas Medresesi, Edirne'de bulunan Haceriye Medresesi, İstanbul'da bulunan Vezir Mahmud Paşa Medresesi, Bursa Sultâniye Medresesi ve Semân medreselerinin birinde müdürlük yaptı.

Daha sonra İstanbul'da kadılığa başladı. Bu görevden alındıktan sonra tekrar Semân medreselerindeki görevine iade edildi. Günlük olarak yüz dirhem maaş bağlandı. Bu görevinin ardından İstanbul'da müftülük görevi verildi. Uzun bir süre müftülük görevine devam ettikten sonra 945/1538 senesinde vefat etti.

Müdürlük görevinde yaşıtılarını geride bırakmıştı. Kadılık

ثم صار قاضيا بمدينة بروسه، ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أناتولي، وداوم على ذلك مدة كثيرة، ثم عُزل عن ذلك، وعُين له كل يوم مائة وخمسون درهما بطريق التقاعد. ثم صار مفتيًا بمدينة قسطنطينية، ثم ترك الفتوى لاختلال وقع في مزاجه، وعين له كل يوم مائتا درهم بطريق التقاعد وتوطن بمدينة بروسه، وبنى هناك مسجدا ومدرسة، ومات بها في سنة تسع وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا صاحب ذكاء وفطنة لطيف المحاوره حسن النادرة صعب البديهة لطيفا كريما، وكان يعفو عن المسيء ويتجاوز عن المخطيء، وهو من جملة الذين يلتذون بالعفو والكرم، وكان له تعليقات ورسائل إلا أنها لم يظهر لابتلائه بسوء المزاج واختلال البدن، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى سعد الله بن عيسى^١ - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى سعد الله بن عيسى. [١٤٤ب]

كان أصله من ولاية قسطنطينية، وولد فيها، ثم أتى مدينة قسطنطينية مع والده، ونشأ على طلب العلم والمعرفة. وقرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى محمد السامسوني. ثم صار مدرّسا بمدرسة إبراهيم الرواس بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بالمدرس الحجرية بمدينة أدرنة، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بسلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان.

ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية، ثم عُزل عن ذلك، وأعيد ثانيًا إلى إحدى المدارس الثمان، وعُين له كل يوم مائة درهم. ثم صار مفتيًا بمدينة قسطنطينية، وداوم على ذلك مدة كثيرة، ثم مات في سنة خمس وأربعين وتسعمائة.

görevinde ise insanlar ondan memnun ve üslûbundan hoşnuttular. Fetvalarında verdiği cevaplar kabul görür, doğruya eriştirirdi. Dili temiz olup andığı kişileri sadece hayırla anardı. İnancı düzgün, üslûbu doğru, şeriatî gözetir, âdâba riayet ederdi. Zamanının tamamını ilimle geçiren kimselerdendi. Çok sayıda kitap almış olması sayesinde sıra dışı kitapları da okumuştu. Aldığı kitapları inceler ve bilgilerini ezberlerdi. Hafızası gerçekten çok kuvvetliydi. Çok miktarda menkıbe ve tarihî bilgiyi ezberlemişti. Ta'likalar ve risâlelerin yanında *Beyzâvî Tefsiri*'ne yazdığı bir de hâşiyesi vardır. Bu hâşiyesi âlimler arasında oldukça meşhurdur. İstanbul'daki evinin yanına bir Dârülkurrâ inşa ettirmişti. Allah ruhunu şâd etsin. Cennetteki yüksek makamlarını artırsın.

Çivizâde Muhyiddin

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Çivizâde lakabıyla bilinen Şeyh Muhyiddin Mehmed bin İlyas Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Sâ'dî Çelebi bin Tâcî Efendi'nin hizmetine girdi. Ardından Kara Bâlî Efendi'nin hizmetine girerek muîdi oldu. Edirne'deki Emîrül-Ümerâ Medresesi'nde müderrisliğe başladıktan sonra sırasıyla; Bursa'da bulunan Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa Medresesi, yine Bursa'da bulunan Ferhâdiye Medresesi, İstanbul nahiyelerinden Çorlu'da ilk kez yapılmış olan medrese, İstanbul'da bulunan Vezir Mahmud Paşa Medresesi ve Edirne'de bulunan Çifte Medreselerin birinde müderrislik yaptıktan sonra bir başka medresede ve sonunda Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı.

Mısır kadılığına atandıktan sonra Anadolu vilâyeti kazaskerliği görevine getirildi. Ardından İstanbul müftüsü oldu. Müftülük makamından emekliye ayrılınca günlük iki yüz dirhem maaş bağlandı. Bir süre sonra Rumeli vilâyeti kazaskerliğine getirildi. Bir gün yatsı namazından sonra hastalandı ve gece yarısı olmadan 954/1547 senesinde vefat etti.

كان رحمه الله تعالى فائقا أقرانه في تدريسه. وكان في قضائه مرضي السيرة محمود الطريقة، وكان في فتواه مقبول الجواب ومهتديا إلى الصواب، وكان ظاهر اللسان لا يذكر أحدا إلا بخير، وكان صحيح العقيدة حسن الطريقة مراعيًا للشريعة محافظًا للأدب، وكان هو من جملة الذين صرفوا جميع أوقاته في الاشتغال بالعلم. وقد ملك كتبًا كثيرة، واطلع على عجائب من الكتب، وكان ينظر فيها ويحفظ فوائدها، وكان قويّ الحفظ جدا، وقد حفظ من المناقب والتواريخ شيئا كثيرا. وله رسائل وتعليقات وكتب حواش مفيدة على تفسير البيضاوي، وهي متداولة بين العلماء، وقد بنى دار القراء بقرب داره بمدينة قسطنطينية، رَوَّحَ الله روحه وزاد في أعلى غرف الجنان فتوحه.

١٠ المولى چوي زاده محيي الدين - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محيي الدين شيخ محمد بن إلياس المشتهر بچوي زاده.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى سعدي چلبی [١٤٥] ابن التاجي، ثم انتقل إلى خدمة المولى بالي الأسود، وصار معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة أمير الأمراء بمدينة أدرنه، ثم صار مدرّسا بمدرسة أحمد پاشا ابن ولي الدين بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الفرهادية بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدينة چورلي بنواحي قسطنطينية. وهو أول مدرّس بها، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بأدرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان.

٢٠ ثم صار قاضيا بمصر المحروسة، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أناتولي. ثم صار مفتيا بمدينة قسطنطينية، ثم تقاعد عن الفتوى، وعُين له كل يوم مائتا درهم، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية روم ايلي. ومرض بعد صلوة العشاء، ولم يمض نصف الليل حتى مات، وذلك في سنة أربع وخمسين وتسعمائة.

Merhum övgüye lâyık bir hayat sürmüştü. Üslûbuyla övülen, insanlara yakın davranan, yapmacılıktan uzak, alçak gönüllü ve güler yüzlü biriydi. Meşgul olduğu ilimlerin her bir dalı hakkında derin bilgisi vardı. Özellikle fıkıh, hadis, tefsir ve usûl ilimlerinde derinlik sahibiydi. Allah'a itaati dâimî ve ibadetle meşguliyeti süreklidir. Her zaman doğruyu söyler, Allah için kınayacakların kınamalarından da çekinmezdi. Sözün özü, merhum, İslâm'ın kılıçlarından ve zamanının iyiliklerinden biriydi. Bazı kitaplara dair yazdığı eserleri olsa da fazlaca yaygınlaşmamıştır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

10 **Muhammed bin Kutbüddin Muhammed**

Muhyiddin Muhammed bin Kutbüddin Muhammed Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerindendir.

İlk zamanlar ders almaya başladığı Şeyh Muzaffer el-Acemî'den sonra sırasıyla; Seyyidî el-Kocavî Çelebi, Yâkub bin Seyyidî Ali Efendi ve Müeyyedzâde'den dersler aldı. Daha sonra da sırasıyla; Bursa'da bulunan Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa Medresesi, İstanbul'da bulunan Hacı Hasanzâde Mehmed Efendi Medresesi, Bursa'da bulunan Sultan Bayezid Han Medresesi, yine İstanbul'da bulunan Vezir Ali Paşa Medresesi, İznik Medresesi, Edirne'de bulunan Dârülhadis Medresesi ve Bursa'da bulunan Sultan Murad Han Medresesi'nde müderrislik yaptı.

Daha sonra Halep'te kadılığa başladı. Edirne ve İstanbul şehirlerinde kadılık görevi yapmasının ardından Anadolu vilâyeti kazaskerliğine getirildi. Bir süre bu görevde devam ettikten sonra görevden alındı ve Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Günlük olarak da yüz elli dirhem maaş bağlandı. Çok az bir süre bu görevde bulunduktan sonra müderrisliği bırakıp hacca gitti. Hac dönüşü geldiği İstanbul'da kendisine emekli maaşı olarak günlük yüz elli dirhem bağlandı. Bir süre de emekli olarak yaşadıkten sonra 957/1550 senesinde vefat etti.

كان رحمه الله تعالى مرضي السيرة محمود الطريقة قريب الجانب طارحا للتكلف متواضعا صاحب بشاشة، وكان مشتغلا بالعلم، وكانت له مشاركة في العلوم، وكانت له يد طولى في الفقه والحديث والتفسير والأصولين. وكان مواظبا على الطاعات مشتغلا بالعبادات، وكان قوَّالا بالحق لا يخاف في الله لومة لائم. وبالجملة كان رحمه الله تعالى سيفا من سيوف الإسلام وحسنة من محاسن الأيام. وله بعض تأليفات على الكتب إلا إنها لم تشتهر بين الناس، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى محمد ابن قطب الدين محمد - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محيي الدين محمد ابن قطب الدين محمد.

قرأ رحمه الله تعالى أولا على المولى شيخ مظفر العجمي، ثم على المولى سيدي چلبلي القوجوي. [١٤٥هـ] ثم على المولى يعقوب بن سيدي علي، ثم على الفاضل ابن المؤيد. ثم صار مدرِّسا بمدرسة أحمد پاشا ابن ولي الدين بمدينة بروسه، ثم صار مدرِّسا بمدرسة المولى محمد ابن الحاج حسن بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرِّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرِّسا بمدرسة الوزير علي پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرِّسا بمدينة إزنيق، [١٤٦هـ] ثم صار مدرِّسا بمدرسة دار الحديث بادرنه، ثم صار مدرِّسا بمدرسة السلطان مراد خان بمدينة بروسه.

ثم صار قاضيا بمدينة حلب، ثم صار قاضيا بمدينة بادرنه، ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أناتولي، وداوم على ذلك مدة، ثم عُزل عن ذلك، وصار مدرِّسا بإحدى المدارس الثمان، وعُيِّن له كل يوم مائة وخمسون درهما. وما مكث إلا يسيرا حتى ترك التدريس وذهب إلى الحج. ثم أتى قسطنطينية وعُيِّن له كل يوم مائة وخمسون درهما بطرق التقاعد، ودام على ذلك مدة

حتى مات في سنة سبع وخمسين وتسعمائة.

Merhum ilmiyle amel eden, fazilet sahibi, dosdoğru, Allah'a karşı gelmekten sakınan, tasavvuf şeyhlerine muhabbet duyan ve onların yoluna giren bir âlimdi. İnsanlardan uzaklaşarak kendi nefsiyle meşgul olmaya başladı. Hakkında konuştuğu kimselerin sadece iyiliklerinden söz ederdi.

5 Yaşantısı herkesçe örnek alınan, üslûp ve tavrı sevilen, edep timsali, hayâ ve vakar sahibi biriydi. Allah ile iç dünyasında bir irtibatı vardı. Gecesi ni ve gündüzünü nefsin tuzaklarına karşı mücadele etmek ve onlara karşı çare aramakla geçirirdi. Sözün özü, merhumun velîliği söz konusudur. Zira insanların anlayamayacağı biçimde Allah ile arasında gizli bir münasabeti

10 vardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hâfız Efendi

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Hâfız Efendi diye tanınan Hâfızüddin Muhammed bin Ahmed bin Âdil Paşadır.

15 Aslen Acem toprakları sınırındaki Berda'a vilâyetinden olup çocukluk yıllarında Tebriz'de ders aldığı Mürîd Efendi'den bütün ilimleri tahsil ederek yaşitlarını geride bıraktı. İlimdeki üstünlüğü her tarafa yayıldı ve meşhur oldu. Acem diyarında İsmâil bin Erdebil fitnesi çıkınca Anadolu'ya gelerek Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'nin hizmetine girdi. Onunla birlikte

20 bazı hususlarda araştırmalar yaptı. Bu araştırmalar sayesinde Müeyyedzâde'nin ona olan güveni çokça arttı. Müeyyedzâde, Sultan Bayezid Han'ın yanında ondan övgüyle söz edip bir medrese verilmesini rica edince Sultan Ankara'da bir medreseyi ona verdi. Burada ilimle meşgul olmaya devam etti.

El yazısı çok iyiydi ve çok hızlı yazı yazardı. Sadrüşşerâ'nın *Şerhu'l-*

25 *Vikâye* adlı eserini bir ay içinde çok güzel bir hatla yazıp okuttu. Daha sonra Merzifon Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Burada Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Miftâh* adlı eseriyle meşgul olup ondan seçtiği küçük bir parçanın hâşiyesini yazdı. *Miftâhu'l-Ulûm*'un üçüncü kısmını on beş gün içinde çok güzel bir hatla yazdı. Seyyid Şerîf'in telif ettiği şerhten seçkiler yaparak

30 yazdığı bu eserin hâşiyelerini ve seçkiyi beş ayda tamamladı. Daha sonra İstanbul'a gelerek bu hâşiyeleri Müeyyedzâde'ye takdim etti. Müeyyedzâde de onları kabul etti ve çok beğendi.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً صالحاً ورعاً محباً لمشايخ الصوفية وسالكا طريقته. وصار معتزلاً عن الناس ومشتغلاً بنفسه. وكان لا يذكر أحداً إلا بخير، وكان مرضي السيرة حسن الطريقة وافر الأدب صاحب حياء ووقار وكانت له معاملة مع الله باطناً، وكان يجتهد ليلاً ونهاراً في تتبع مكائد النفس والمباشرة في علاجها. وبالجملة^٥ كان رحمه الله تعالى مظنةً للولاية إذ قد كانت له معاملة مع الله تعالى في باطنه لا يطلع عليها الناس، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرْحَهُ.

المولى حافظ - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى حافظ الدين محمد بن أحمد ابن عادل پاشا المشتهر بالمولى حافظ.

كان رحمه الله تعالى أصله من ولاية بردعة في حدود ولاية العجم. وقرأ في صباه على المولى الفاضل مولانا مُريد ببلدة تبريز، وقرأ عنده العلوم كلها وفاق أقرانه، واشتهرت فضائله وُبعد صيته. ولَمَّا وَقَعَ فِي بِلَادِ الْعِجْمِ فَتَنَةَ إِسْمَاعِيلِ بْنِ أَرْدَبِيلِ ارْتَحَلَ إِلَى بِلَادِ الرُّومِ، وَذَهَبَ إِلَى خِدْمَةِ الْمَوْلَى الْفَاضِلِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمُؤَيَّدِ، وَبَاحَثَ مَعَهُ فِي بَعْضِ الْمَبَاحِثِ، وَعَظَّمَ اعْتِقَادَ الْمَوْلَى الْمَذْكُورِ فِي حَقِّهِ، وَرَبَّاهُ عِنْدَ السُّلْطَانِ بَايَزِيدِ خَانَ وَأَمَرَ لَهُ بِمَدْرَسَةٍ، فَأَعْطَاهُ مَدْرَسَةً بِأَنْقَرِهِ، وَاشْتَغَلَ هُنَاكَ بِالْعِلْمِ. ١٥

كان حسن الخط سريع الكتابة، كتب شرح الوقاية لصدر الشريعة في شهر واحد بحسن خطٍّ، ودرسه هناك، ثم صار مدرّساً بمدرسة مرزيفون، واشتغل هناك بشرح المفتاح للسيّد الشريف، [١٤٦٦هـ] وكتب حواش على نبد منه، وكتب القسم الثالث من مفتاح العلوم في خمسة عشر يوماً بخط حسن، وكتب على حواشيه ما انتخبه من شرح الفاضل الشريف له، وأتم تلك الحواشي والانتخاب في خمسة أشهر. ثم أتى مدينة قسطنطينية وعرض الحاشية المزبورة^٣ على المولى ابن المؤيد، فقبلها حسن القبول، واستحسنها غاية الاستحسان.

١ ن، ط: - صالحا.

٢ ن: - بالجملة.

٣ ن، ط: - المزبورة.

İstanbul'da bulunan Vezir Ali Paşa Medresesi'nde müderris iken Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserinden yaptığı seçkiye hâşiye yazdı. Ardından gittiği İznik Medresesi'nde müderrislik yaparken çok kıymetli bir risâle olan *Risâletü'l-Heyûlâ*'yı yazdı. Daha sonra Semân medreselerinin birinde 5 müderrisliğe başladı. Burada da *et-Tecrîd* adlı esere bir şerh yazarak adını *el-Muhâkemâtü't-Tecrîdiyye* koydu. Bu kitapta bulunan en küçük ayrıntıları dahi dikkate alarak leh ve aleyhte olan ne varsa değindi.

Daha sonra müderris olduğu Ayasofya Medresesi'nde yazdığı *Medînetü'l-İlm* adlı bir kitabını sekiz kısma ayırdı. Her bir kısımda *el-Hidâye* ve 10 *el-Keşşâf* adlı eserlerin yazarı, Allâme Beyzâvî, Allâme et-Teftâzânî, Şerîf Cürcânî gibi sekiz âlime itirazlarda bulundu. Bir süre sonra müderrisliği bıraktınca kendisine emekli maaşı olarak günlük yetmiş dirhem bağlandı.

Nuktatü'l-İlm ve *Fihristü'l-Ulûm* adını verdiği iki ayrı risâlesi daha vardır. Bu risâlelerden başka bir de *Me'âriku'l-Ketâ'ib, es-Seb'atü's-Seyyâre* adlarını 15 verdiği risâleleri vardır. Pek çoğu müsvedde olarak kalmış, sayılamayacak kadar çok fazla risâlesi ve ta'likası vardır. Sözün özü, gece ve gündüzler yorulsa da onun kalemi yazmaktan, dili ilim öğretmekten ve vücudu ilmî araştırmadan yorulmazdı.

Merhum, üstünlükleri olan, araştırmacı, incelemeyi seven, zeki ve ince 20 kavrayışlı biriydi. İlimleri en ince ayrıntısına kadar hafızasına kaydetmiş, ilimle olağanüstü düzeyde ilgilenmişti. Bazen gece boyu okurdu. Gündüzleri ise ilimden başka bir uğraşı yoktu. Aklî ilimlerin tüm dallarına vâkıf olduğu gibi edebiyat ilimlerinin tamamında oldukça becerikliydi. Fıkıh usûlünde tam bir bilgi sahibi olup tefsir ve hadis ilimlerinde de zirvede bir yetenekti. 25 Temel ilimleri, tarihleri, tartışmaları, geçmiş insanların hayatlarını, Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri ezbere bilirdi. Örnek bir ahlâk, mükemmel bir edep, mertlik ve vakar sahibiydi. Merhum, 957/1550 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير علي پاشا بمدينة قسطنطينية، وكتب هناك حواش على نبد من شرح المواقف للسيد الشريف. ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، وكتب هناك رسالة الهيولى، وهي رسالة عظيمة الشأن، ثم صار مدرّسا بإحدى المدراس الثمان، وكتب هناك شرحا للتجريد، وسمّاه المحاكمات التجريدية، ولم يغادر صغيرة ولا كبيرة ممّا يتعلّق بالكتاب المذكور إلا وقد تعرّض لها وما عليها.

ثم صار مدرّسا بمدرسة أياصوفيا، وصنّف هناك كتابا مسمّى بمدينة العلم، وجعلها ثمانية أقسام وأورد في كل قسم منها اعتراضات على ثمانية من العلماء المشهورين في الآفاق؛ كصاحب الهداية وصاحب الكشاف والعلامة البيضاوي والعلامة التفتازاني والفاضل الشريف الجرجاني ونحو ذلك. ثم ترك التدريس وعيّن له كل يوم سبعون درهما بطريق التقاعد.

وله رسالة سمّاهها بنقطة العلم ورسالة أخرى سمّاهها بفهرست العلوم، وله رسالة أخرى سمّاهها بمعارك الكتائب ورسالة أخرى سمّاهها بالسبعة السيارة. وله من الرسائل والتعليقات ما لا يُحصى كثرة بقي أكثرها في المسودة. وبالجملة تعب اللّيل والنهار ولم يتعب قلمه عن الكتابة ولسانه عن المذاكرة وطبعه عن المطالعة.

وكان رحمه الله تعالى فاضلا محققا مدققا صاحب ذكاء وفطنة وحافظا للعلوم بأسرها ومشتغلا بالعلم الشريف غاية الاشتغال، وربما يطالع اللّيل بطوله، وليس له اشتغال في النهار إلا بالعلم الشريف، وكان له إتقان عظيم في العلوم العقلية بأقسامها ومهارة تامة في الفنون الأدبية بأنواعها. وكانت له معرفة تامة بأصول الفقه ورسوم كامل في التفسير والحديث، وكان حافظاً لمهمات العلوم والتواريخ والمحاضرات ومناقب السلف والأشعار العربية [١٤٧] والفارسية والتركية. وكانت له أخلاق حميدة وأدب كامل ومرورة تامة ووقار عظيم. مات رحمه الله تعالى في سنة سبع وخمسين وتسعمائة، رُوح الله روحه ونور ضريحه.

Muhammed el-Mağûşî

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Tunus doğumlu olup Mağûşî diye meşhur olan Şeyh Muhammed Efendi'dir.

Merhum, yüce sultanımızın zamanında İstanbul'a geldi. Allah sultanı-
 5 mızın yardımcılarını güçlü kılsın. Onu selâmete erdirdsin ve ebedî kılsın. Sultanımız ona günlük yetmiş dirhem bağladı. İstanbul'da bulunan Vezir Mahmud Paşa İmaretî'nde kaldığı süre içinde *Sahîb-i Buhârî*'nin baş kısmından biraz ve Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ* adlı eserinin birazını ondan okudum. Cedel, meânî, beyân ve kelâm gibi pek çok ilme dair onun yanında araştı-
 10 tırmalar yaptım. Ondan okuduğum ve işittiğim, aktarılması doğru ve câiz olan her şeyi başkalarına öğretme ve anlatma konusunda hem sözlü hem de yazılı olarak bana icâzet verdi.

Merhum üstünlük, başarı, hafıza ve araştırmacılık hususunda Allah'ın bir mucizesiydi. Kıraata dair herhangi bir kitap okumadığı hâlde, yedi hatta on
 15 kıraat üzere Kur'ân'ı ezberinden okurdu. Arapça dilbilgisini olabilecek en iyi düzeyde, çok iyi bilirdi. Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mutavvel*'i, hâşiyeleriyle birlikte, kendi eklediği açıklama ve incelemelerle birlikte başından sonuna kadar hafızasındaydı. İsfahânî'nin *Şerhu't-Tavâli*' adlı eserini ve Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkîf*'ini en ince ayrıntısına kadar ezberlemişti. Aynı şekilde Al-
 20 lâme Kutbüddin Râzî'nin *Şerhu'l-Metâli*' adlı eserini de başından sonuna kadar ezbere bilirdi. Hafızasından hiçbir şey silinmeyecek şekilde mantık kurallarını da ezbere bilirdi. *et-Telvîh fi Şerhi't-Tavzîh* ve Kadı Adudüddin'in *Şerhu Muhtasarı İbni'l-Hâcib* adlı eserini de hâşiyeleriyle birlikte en ince ayrıntısına kadar ezbere bilirdi. Onun ezberinde olmayan usûl ilminin
 25 hiçbir kuralı yoktu. *el-Keşşâf*'ı da aynı şekilde *Tîbî* hâşiyesiyle birlikte başından sonuna kadar ezberlemişti. Sözün özü, merhum dünyaya gelmiş nâdide insanlardan ve ilim dağlarından biriydi. Bununla birlikte yumuşak huylu, insanlara zorluk çıkarmayan ve örnek ahlâkıyla tanınan biriydi. Zamanının çoğunda Kur'ân okur, kendisine arzedilen tüm ilimleri hafızasından ortaya
 30 dökerdi. Yanında asla ne bir kitap ne de bir kâğıt olurdu. Memleketiyle de çokça meşgul olurdu.

المولى محمد المغوشي - ومنهم المولى العالم الفاضل الشيخ محمد التونسي مولدا المغوشي شهرة.

دخل رحمه الله تعالى مدينة قسطنطينية في أيام سلطنة سلطاننا الأعظم أعزّ الله أنصاره، وسلّمه الله وأبقاه، وعيّن له السلطان كل يوم سبعين درهما. وسكن مدة في عمارة الوزير محمود پاشا بالمدينة المزبورة. قرأت عليه من أول أوائل صحيح البخاري ونبذا من كتاب الشفاء لقاضي عياض، وباحثت معه في عدّة فنون، منها علم الجدل وعلم المعاني والبيان وعلم الكلام، وأجاز لي أن أروي عنه جميع مسموعاته ومقروآته وجميع ما يجوز له ويصحّ عنه روايته إجازة ملفوظة مكتوبة.

وكان رحمه الله تعالى آية كبرى من آيات الله تعالى في الفضل والتوفيق والحفظ والتحقيق. وكان يقرئ القرآن العظيم على السبعة بل العشرة من حفظه بلا مطالعة كتاب. وكان يعرف علم النحو في غاية ما يمكن. وكان الشرح المطوّل للتلخيص مع حواشيه للسيد الشريف في حفظه من أوله إلى آخره مع تحقيقات وتدقيقات زائدة من عنده. وكذا شرح الطوالع للإصفهاني، وشرح المواقف للسيد الشريف كانا محفوظين له مع إتقان وتدقيق. وكذا شرح المطالع للعلامة قطب الدين الرازي كان في حفظه من أوله إلى آخره. وكانت قواعد المنطق محفوظة له بحيث لا يغيب منها شيء عن خاطره. وكذا التلويح في شرح التوضيح وشرح مختصر ابن الحاجب للقاضي عضد الدين مع حواشيه في حفظه مع إتقان وتحقيق. ولم نجد شيئا من قواعد علم الأصول إلا وهي محفوظة له. وكذا الكشاف مع حواشي الطيبي كان محفوظاً له من أوله إلى آخره. وبالجملة كان رحمه الله تعالى من مفردات الدنيا وجبالا من جبال العلم. ومع ذلك كان لين الجانب طارحا للتكلف ومتصفا بالأخلاق الحميدة، وكان مشتغلا بقراءة القرآن في أعم أوقاته. وكان يطالع [١٤٧ب] من حفظه كل ما أراه من العلوم. ولم يكن عنده كتاب ولا ورقة أصلا، وقد اشتغل ببلاده اشتغالا عظيما.

İlim yolunda verdiği mücadelelere dair çok şey işittim. Bu hikâyelerden bazıları insanüstüydü. Bu anlatılanlar ancak Allah'ın kolaylaştırdığı insanlar için mümkündür. Zira Allah'ın, istediğini yapmaya gücü yeter.

Allah'ın bütün bir âlemi tek bir şeye sığdırması yadırganacak şey değildir.

5 Şöyle denilmiştir:

Fazilet konusunda öyle adamlar gördüm ki bini bir kişide sayıldı.

Yine şöyle denilmiştir:

Canlılardan üstün olsan da onlardansın. Zira misk de ceylan kanındandır.

10 Merhum ılıman iklimli memleketten olduğu için bu memleketin şiddetli kışına sabretemedi. Bu yüzden Mısır'a gitmek için yüce sultanımızdan izin istedi. Yukarıdaki maaşının aynısını orada da alarak Mısır'da yaşamaya devam etti. Mısır'da vefat etti ve oraya defnedildi. Allah ruhunu şâd etsin ve cennet makamlarını yüceltsin.

Abdülfettah Efendi

15 Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Abdülfettah bin Ahmed bin Âdil Paşa'dır.

Merhum, aralarında ilmiyle amel eden âlimlerden olan fazilet sahibi Muhyiddin el-İskilibî Efendi ve Müeyyedzâde'nin de bulunduğu devrin büyük âlimlerinden dersler aldıktan sonra Bursa'daki Yegân Efendi Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Daha sonra sırasıyla; Bursa'da bulunan Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa Medresesi ve İstanbul'da bulunan Vezir İbrâhim Paşa Medresesi'nde müderrislik yaptı. Müderrislik yaparken de 923/1517 veya 924/1518 senesinde vefat etti.

25 Merhum, üstünlükleri olan, zeki, araştırmacı ve incelemeyi seven, yüce gönüllü, sakin karakterli, tatlı dilli ve hoş sohbetli bir âlimdi. Çok güzel el yazısı vardı. İlimlerin tamamından nasibini almıştı. Aklî ilimlerde ise tam bir uzmanlığı vardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

وحُكي لي بعض مجاهداته في العلم الشريف، وخطر ببالي عند حكايته أنها خارجة عن طوق البشر ولكنها يسيرة على من يسّر الله له، إنه سبحانه تعالى قدير على ما يشاء.

وليس من الله بمستنكر أن يجمع العالم في واحد

وقيل:

ولم أرَ أمثال الرجال تفاوتاً لدى الفضل حتى عدّ ألف بواحد

وقيل:

وإن تفق الأنام وأنت منهم فإن المسك بعض دم الغزال

ثم إنه رحمه الله تعالى لما كان من البلاد المعتدلة لم يصبر على شدة الشتاء في هذه البلاد، واستأذن من السلطان الأعظم حتى ارتحل إلى مصر القاهرة. وعين له هناك المبلغ المذكور وتوطن هناك. وتوفي رحمه الله تعالى بمدينة مصر، ودُفِنَ هناك، رَوَّحَ الله روحه وزاد في حظائر القدس فتوجّه.

المولى عبد الفتاح - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى عبد الفتاح بن أحمد بن عادل باشا.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم العالم العامل والفاضل الكامل الشيخ محيي الدين الإسكليبي والمولى العالم الفاضل مؤيد زاده. ثم صار مدرّساً بمدرسة المولى يكان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّساً بمدرسة أحمد باشا ابن ولي الدين بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّساً بمدرسة الوزير إبراهيم باشا بمدينة قسطنطينية، ومات وهو مدرّس بها في سنة أربع أو ثلاث وعشرين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً ذكياً محققاً مدققاً كريم النفس سليم الطبع لذيد الصحبة حسن المحاوره. وكان يكتب خطاً حسناً. وكانت له مشاركة في العلوم كلها، وكان له اختصاص تامّ بالعلوم العقلية، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

Ali el-İsfahânî

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Alâeddin Ali el-İsfahânî'dir.

5 Acem mevâlisinden birinin âzatlılarında birinin çocuğudur. Küçüklüğünden itibaren onu yetiştirmiş ve ilimlerin tamamını okumasını sağlamıştı. Daha sonra Anadolu'ya geçerek orada çeşitli yerlerde kadılık yaptıktan sonra Filibe Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Ardından sırasıyla; Kaplıca Medresesi ve Gebze Medresesi'nde müderrislik yaptı. Müderrislik yaparken 933/1526 veya 934/1527 senesinde vefat etti.

10 Merhum, fazilet ve yüce değerler sahibi bir adamdı. Arapça ve tefsir ilminde mahir olmakla birlikte aklî ve naklî ilimlere de hâkimdi. Övgüye lâyık ahlâklı ve hoş geçimli bir insandı. İnce yapılı ve esmerdi. Çok güzel de el yazısı vardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Çâk Muslihuddin Efendi

15 Çâk Muslihuddin diye bilinen Muslihuddin Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biridir.

20 Aslen Menteşe vilâyetinden olup gençlik yıllarında dokumacılıkla uğraşıyordu. Kırk yaşına geldiğinde ilim tahsiline heves etti. Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Tire'de müderris oldu. Allah'ı hakkıyla bilen Şeyh Cemâlî Mehmed Efendi ve Emîr el-Buhârî ile arkadaşlık etti. Daha sonra müderrisliği bıraktı. Emekli maaşı olarak kendisine otuz dirhem bağlandı. Zamanını ibadet, ders verme ve Allah'ı hatırlatmayla geçirirdi. Fetva yazar, yazdıklarının karşılığında da ücret alırdı. Merhum, 934/1527 senesinde Tire'de vefat etti.

25 Gecelerinin tamamını ibadetle geçirir, çok az uyurdu. Bazen namazda kendinden geçtiği olur, orada bulunanlar da tüm bu hâllerine şahit olurdu. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

المولى علي الإصفهاني - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى علاء الدين علي الإصفهاني.

كان رحمه الله تعالى من أولاد عُتقاء بعض موالي العجم، ورباه في صغره وقرأه العلوم كلها. ثم ارتحل إلى بلاد الروم، وصار قاضيا بعدة من البلاد. ثم صار مدرّسا بمدّسة فليه، ثم صار مدرّسا بمدّسة قبلوجه، ثم صار مدرّسا بمدّسة ككبوزة. ومات وهو مدرّس بها في سنة أربع أو ثلاث وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى رجلا فاضلا صاحب كمالات. وكان ماهرا في العربيّة والتفسير وعارفا بالمعقول والمنقول. [١٤٨] وكان صاحب أخلاق حميدة وحسن محاورة. وكان رجلا نحيفا أسمر اللّون. وكان يكتب الخط الحسن، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى چاك مصّح الدين - ومنهم العالم العامل المولى مصّح الدين الشهير بچاك مصّح الدين.

كان أصله من ولاية منتشا. وكان في أول عمره مشغلا بالحياكة. ولمّا بلغ من عمره إلى أربعين سنة رغب في تحصيل العلم، وقرأ على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببلدة تيرة. وصحب الشيخ العارف بالله محمد الجماليّ والشيخ العارف بالله أمير البخاريّ. ثم انقطع عن التدريس، وعيّن له كل يوم ثلاثون درهما بطريق التقاعد، وورّع أوقاته في العبادات والتدريس والتذكير. وكان يكتب الفتوى ويأخذ لكتابته أجره. وتُوفّي رحمه الله تعالى في سنة أربع وثلاثين وتسعمائة ببلدة تيرة، وكان يُحیی جميع اللّيالي ولا ينام إلا قليلا، وربما يغلب عليه الحال في الصلوة يشاهدها منه الحاضرون، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

Şah Kâsım

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Şah Kâsım bin Şeyh el-Mahdûmî'dir.

Merhum Tebriz'de yaşarken Sultan Selim Han Tebriz'e girince onu alıp
5 Anadolu'ya getirdi ve günlük elli dirhem maaş bağladı.

Dosdoğru, üstünlükleri olan, edepli, tatlı dilli ve hoş sohbet bir âlimdi. Bütün ilimlere dair bilgi sahibi olup tasavvuf ilminden de nasibini almıştı. Çok güzel el yazısı yazdığı gibi inşa sanatında da maharet sahibiydi. Bir *Tevârih-i Âl-i Osman* yazmaya başlamışsa da ölüm bu eserini tamamlamasına müsaade etmedi. 948/1541 veya 949/1542 senesinde vefat etti.
10 Allah ruhunu şâd etsin ve cennetteki derecesini yükseltsin.

Kadıızâde el-Erdebîlî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Kadıızâde diye meşhur olan Zahîrüddin el-Erdebîlî'dir.

15 Acem diyarındaki âlimlerden dersler almıştı. Sultan Selim Han, Tebriz vilâyetine girdiğinde onu da yanına alıp Anadolu'ya getirerek günlük seksen dirhem maaş bağladı. Yüce sultanımızın vekili Vezir Ahmed Paşa'nın yanında, 930/1523 senesinde Mısır'da öldürüldü.

Merhum, tam bir âlim olup insanlarla iyi geçinen, vakar ve heybet sahibi,
20 ifade gücü yüksek biriydi. Bütün ilimlerde, özellikle de inşa ve şiir sanatında mahirdi. El yazısı da çok güzeldi. İbn Hallikân'ın tarih eserini Farsçaya tercüme etti. Allah ona merhamet etsin ve ayıplarını örtsün.

Muhammed el-Karabâğî

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de
25 Muhyiddin Muhammed el-Karabâğî'dir.

المولى شاه قاسم - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى شاه قاسم ابن الشيخ المخدومي.

كان رحمه الله تعالى متوطنا بمدينة تبريز. ولما دخل السلطان سليم خان المدينة المزبورة أخذه معه إلى بلاد الروم، وعُين له كل يوم خمسين درهما.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا فاضلا أديبا لييبا حلو المحاضرة لطيف المحاور. وكانت له معرفة بطرف صالح من كل العلوم، وكان له حظ من علم التصوّف أيضا. وكان يكتب الخط الحسن وكانت له مهارة علم الإنشاء، وقد افتتح إنشاء تواريخ آل عثمان فاخرتمته المنية ولم يكملها. مات رحمه الله تعالى في سنة تسع أو ثمان وأربعين وتسعمائة، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وزاد في حظائر القدس فتوحه.

١٠ المولى قاضي زاده الأردبيلي^١ - ومنهم المولى العالم ظهير الدين الأردبيلي الشهير بقاضي زاده.

قرأ رحمه الله تعالى في بلاد العجم على علمائها، ولما دخل السلطان سليم خان مدينة تبريز أخذه معه إلى بلاد الروم، وعُين له كل يوم ثمانين درهما، وقتل مع الوزير أحمد باشا نائب سلطاننا الأعظم بمصر المحروسة في سنة ثلاثين وتسعمائة. [٣١٤٨]

١٥ كان رحمه الله تعالى عالما كاملا صاحب محاور ووقار وهيبة وصاحب وجهة وفصاحة. وكانت له معرفة بالعلوم خاصة بعلم الإنشاء والشعر، وكان يكتب الخط الحسن، وقد ترجم تاريخ ابن خلكان بالفارسية، سامحه الله وستر عيوبه.

المولى محمد القرباغوي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محيي الدين محمد القره باغي.

Acem diyarında devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Anadolu'ya gelerek *eş-Şir'a* adlı eseri şerh eden Yakub bin Seyyidî Ali Efendi'nin derslerine devam etti ve onun muîdi oldu. Medreselerin birinde başladığı müderrisliğe, İznik Medresesi'nde müderris olarak devam etti. Bu görevi esnasında, 5 942/1535 senesinde vefat etti.

Fazilet ve olgunluk sahibi olup gece-gündüz ilimle uğraşan bir âlimdi. Tefsir, hadis, usûl, Arapça ilimlere ve aklî ilimlere vâkıftı. *el-Keşşâf*, *Bezzâvî Tefsiri*, *et-Telvîh* ve *el-Hidâye* adlı eserlere ta'likalar yazdı. Allâme Devvânî'ye ait *İsbâtü'l-Vâcib* risâlesini de şerh etti. Sadrüşşerîa'nın *Şerhu'l-Vikâye* adlı 10 eserine hâşiyesinin yanı sıra münazara konusunda *Câlibü's-Sürûr* adlı bir eseri vardır. Bu eserlerin hepsi devrinin âlimleri tarafından kabul görmüş, hepsi de kendi el yazılarıyla bu kabullerini beyan etmişlerdir.

Dürüst karakterli, yumuşak tabiatlı, alçak gönüllü, Allah'a karşı gelmekten sakınan, edip, tatlı dilli, sağlam inançlı ve herkesçe sevilen biriydi. Allah 15 ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbnü'ş-Şeyh eş-Şebüsterî

Bu devrin fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de İbnü'ş-Şeyh eş-Şebüsterî'dir. Bu lakapla meşhur olduğundan adı pek bilinmemektedir.

Acem diyarından olup oranın âlimlerinden dersler aldı. Arapça ve aklî 20 ilimlerde maharet kazandıktan sonra Anadolu'ya geldi ve Sultan Selim Han tarafından kendisine günlük otuz dirhem maaş bağlandı. Yüce sultanımızın saltanatının ilk yıllarında da vefat etti. Allah sultanımıza selâmet versin ve onu bâki kılsın. Yazdığı altmış beyitten oluşan Farsça kasidenin beytinin bir mısraı, yüce sultanımızın tahta geçiş tarihini vermektedir. Allah sultanımızın 25 saltanat günlerini dâim kılsın. Kasidenin son mısraı Rodos Kalesi'nin fetih tarihini vermektedir.

Seyyid Şerîf'in *Şerhu't-Tecrîd* adlı eserine hâşiyesi, yine Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Metâli'* kitabına yaptığı hâşiyeye hâşiyesi vardır. Kurallarının tüm örneklerini Sultan Selim Han'ın ismine göre kurduğu, "muamma" konusunda Farsça bir risâlesi vardır. *el-Kâfiye* adlı esere şerh yazdığını işitdiysem 30 de eseri göremedim.

قرأ رحمه الله تعالى في بلاد العجم على علمائها. ثم أتى بلاد الروم وقرأ على المولى الفاضل يعقوب بن سيدي علي شارح الشريعة. وصار معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس حتى صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، ومات وهو مدرّس بها في سنة اثنتين وأربعين وتسعمائة.

5 كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا كاملا مشتغلا بالعلم الشريف ليلا ونهارا. وكانت له معرفة تامة بالتفسير والحديث والأصول والعريّة والمعقول. وله تعليقات على الكشاف وعلى تفسير العلامة البيضاويّ وعلى التلويح والهداية، وله شرح لرسالة إثبات الواجب للعلامة الدوّانيّ، وله حواش على شرح الوقاية لصدر الشريعة، وكتاب من المحاضرات سمّاه جالب السرور. وكل ذلك قد قبله علماء عصره، ووضعوا عليه علامة القبول بخطهم. وكان رجلا سليم الطبع حلیم النفس متواضعا متخشعا أدبيا 10 لبيبا صحيح العقيدة مرضي السيرة، روح الله وروح ضريحه.

المولى ابن الشيخ الشبستريّ - ومنهم العالم الفاضل المولى المشهور بابن الشيخ الشبستريّ. وقد اشتهر بهذه الكنية ولم يعرف اسمه.

15 وكان رحمه الله تعالى من بلاد العجم، وقرأ على علمائها، وتمهّر في العلوم العريّة والعقليّة، ثم أتى بلاد الروم وعيّن له السلطان سليم خان كل يوم ثلاثين درهما. ومات في أوائل سلطنة سلطاننا الأعظم سلّمه الله وأبقاه. وعمل قصيدة بالفارسيّة مقدار ستين بيتا، كان أحد مصراعي كل بيت تاريخا لجلوس سلطاننا الأعظم، أدام الله أيامه على سرير السلطنة، وكان المصراع الأخير تاريخا لفتح قلعة رودس.

20 وله حواش على حاشية شرح التجريد للسيد الشريف، وأيضا له حواش على حاشية شرح المطالع للسيد الشريف، وصنّف رسالة بالفارسيّة في المعنى وجعل أمثلة قواعد كلّها على اسم السلطان سليم خان. وسمعت أن له شرحا للكافية لكني لم أطلع عليه.

Merhum, güzel yüzlü, uzun boylu, güzel ahlâklı, sakin karakterli ve zihni kuvvetli bir gençti. Hoş sohbetli, yumuşak karakterli ve ilişkilerinde sorunsuzdu. Alçak gönüllü, Allah'a karşı gelmekten sakınan ve kardeşlerine karşı sevecen bir kimseydi. Allah kabrini aydınlık etsin ve onu cennet odalarında uyutsun.

Şerîf el-Acemî

Şerîf el-Acemî diye bilinen hocaefendi, bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biridir. Bu lakapla meşhur olduğundan adı bilinmemektedir.

Acem diyarında devrin âlimlerinden ilim tahsil ettikten sonra Anadolu'ya gelerek Tâcîzâde Sâdî Çelebi gibi âlimlerden dersler aldı. Medreselerin birinde müderrisliğe başladı. Sonra sırasıyla; İstanbul'da bulunan Vezir Dâvûd Paşa Medresesi, Lârende Medresesi ve İznik Medresesi'nde müderrislik yaptı. İznik'te müderrislik yaparken 930/1523 senesi civarında vefat etti.

Merhum, fazilet sahibi, edib, hoş sohbet, ağır başlı, sabırlı ve güzel ahlâklı bir âlimdi. Dışı gibi içi de temizdi. Sağlam inançlı ve yumuşak tabiatlıydı. Bütün ilimlerde maharetli, özellikle de belâgat ve tefsir ilminde oldukça iyiydi. Şâfî mezhebine mensupken sonraları Hanefî mezhebine girdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbnü't-Tabbâh Hasan [Aşçızâde Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Aşçızâde diye bilinen Hüsâmeddin Hasan Efendi'dir.

Merhum, Gelibolu'da dünyaya geldi. Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Seyyidî el-Karamânî Efendi'nin hizmetine girdi. Daha sonra sırasıyla; Gelibolu Medresesi, Tokat Medresesi, İstanbul'da bulunan Vezir Dâvûd Paşa Medresesi, İznik Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreseler ve Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Müderrislikten sonra Bursa'da kadılık görevine getirildi. Bir süre sonra bu görevden alınarak

كان رحمه الله تعالى شأباً جميلَ الصورة طويل القامة كريم الأخلاق سليم الطبع قويّ الذهن. وكان حسن الصحبة لئين الجانب بعيدا عن التكلف. وكان متواضعا متخشعا متحيبا إلى الإخوان. نَوَّر الله مرقدَه وفي غرف جنازه أرقده.

المولى الشريف العجمي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى الشهير بالشريف العجمي. اشتهر بذلك ولم يعرف اسمه. ٥

قرأ رحمه الله تعالى في ببلاد العجم على علمائها، ثم أتى بلاد الروم وقرأ على المولى سعدي چلبلي ابن التاجي وغيره. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة لارنده، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، وتُوفِّي وهو مدرّس بها في حدود الثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا أديبا ليبيبا وقورا صبورا صاحب شبية حسنة. ١٠
وكان طاهر الظاهر والباطن حسن العقيدة سليم الطبع حلیم النفس. وكان له حظّ من العلوم وخاصة في علمي البلاغة والتفسير. وكان شافعيّ المذهب ثم تحنّف، رَوَّح الله روحه ونوّر ضريحه.

المولى ابن الطّبّاخ حسن [أشجى زاده چلبى] - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى حسام الدين حسن [١٤٩] الشهير بابن الطّبّاخ. ١٥

وُلِدَ رحمه الله تعالى بمدينة كليبولي، ثم قرأ على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى الفاضل سيّدي القره مانّي. ثم صار مدرّسا بمدرسة كليبولي، ثم صار مدرّسا بمدرسة توقات، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمدينة بروسه، ثم عُزل عن ذلك ٢٠

tekrar Semân medreselerinin birinde müderrislik görevi verildi. Günlük seksen dirhem maaş bağlandı. Bir müddet sonra müderrisliği bırakınca emekli maaşı olarak kendisine yüz dirhem bağlandı. Bu hâl üzereyken de 942/1535 senesinde vefat etti.

5 Merhum, fazilet sahibi, zeki, karakteri güçlü ve temiz düşünceli bir âlimdi. Kendi işleriyle meşgul olup hiç kimse hakkında kötü söz söylemezdi. Güçlü ve itibarlı kişiler karşısında kendini alçaltmazdı. Ailesi ve çocuğu yoktu. Yüce gönüllü, asil karakterli ve cömert tabiatlıydı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

10 **Mehmed bin Pîrî Paşa [Pîrî Paşazâde]**

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Muhyiddin Mehmed bin Pîr Mehmed Paşa el-Cemâlî'dir.

Babasının yanında ilim tahsiline başladıktan sonra önce Kemalpaşazâde Ahmed Efendi'nin, ardından da Müftü Alâeddin Ali el-Cemâlî Efendi'nin
15 hizmetine girerek onun muîdi oldu. Akabinde, İstanbul'da bulunan Vezir Mustafa Paşa Medresesi ve Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Bu müderrisliklerden sonra Edirne'de kadılık makamına getirildi. Bu görevi sırasında, 941/1534 senesinde vefat etti.

20 Merhum, yüce gönüllü, çok değerli, güçlü karakterli, vakarlı ve edepli biriydi. Herkesçe bilinen ilimlerdeki yetkinliğinin yanı sıra matematik ilimlerinde de bilgi sahibiydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Abdüllatîf Efendi [Abdüllatîf Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Abdüllatîf Efendi'dir.

25 Merhum, Kastamonu vilâyetinden olup devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra önce Yarhisarlı Muslihuddin Efendi'nin, ardından da Anadolu Vilâyeti Kazaskeri Şeyh Mahmud Efendi'nin hizmetine girdi.

وصار مدرّسا ثانيًا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم ثمانون درهما. ثم ترك التدريس وعين له كل يوم مائة درهم بطريق التقاعد، ومات وهو على تلك الحال في سنة اثنتين وأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا ذكيا نافذَ الطبع نقِيّ الفكرة، وكان مشتغلا بنفسه، وكان لا يذكر أحدا بالسوء، وكان لا يتذلل إلى أرباب العزّ والجاه من أهل الدنيا، وكان مجردا عن الأهل والأولاد. وكان عالي الهمة عظيم النفس كريم الطبع، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى محمد بن پیری پاشا [پیری پاشا زاده] - ومنهم العالم الكامل المولى محيي الدين محمد بن پير محمد پاشا الجماليّ.

حصل العلوم في ظلّ والده، ثم قرأ على المولى الفاضل أحمد بن كمال پاشا، ثم على المولى الفاضل علاء الدين علي الجماليّ المفتي. وصار معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير مصطفى پاشا بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمدينة ادرنه، ومات وهو قاضٍ بها في سنة إحدى وأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالي الهمة رفيع القدر عظيم النفس صاحب وقار وادب. وكان له حظّ من العلوم المتداولة ومن العلوم الرياضيّة، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى عبد اللطيف [عبد اللطيف چلبی] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى عبد اللطيف.

كان رحمه الله تعالى من ولاية قسطنونيّ. وقرأ على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى الفاضل مصلح الدين اليارحصاريّ. ثم انتسب إلى خدمة المولى الشيخ محمود القاضي بالعسكر المنصور في ولاية أناتولي.

Daha sonra sırasıyla; Dimetoka Medresesi, Edirne'deki Vezir Ali Bey Medresesi, İstanbul'da bulunan Vezir İbrâhim Paşa Medresesi, yine İstanbul'da bulunan Kalenderhâne Medresesi, Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi, İstanbul'da bulunan Vezir Mahmud Paşa Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreselerin biri, Manisa Medresesi ve Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Günlük olarak altmış dirhem maaş bağlandı. Daha sonra Edirne'de bulunan Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik görevine getirildi ve günlük yetmiş dirhem maaş bağlandı. Ardından da aynı şehirde kadılık görevine getirildi. Bir süre sonra kadılık görevini bırakınca, emekli maaşı olarak kendisine seksen dirhem bağlandı. Bu hâl üzereyken de 938/1531 veya 939/1532 senesinde vefat etti.

Merhum, bütün ilimlerden nasibini almıştı. İbadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, dosdoğru, Allah'a karşı gelmekten sakınan, daima ilim mütalaası yapan, evrâd ve zikirle meşgul olan bir âlimdi. Beş vakit namazını camide kılar, çoğu zaman camilerde itikâfa girerdi. Duası kabul olunan, inancı sağlam, yaşayışı düzgün ve karakteri temiz bir zâttı. Boynu hep bükük, Allah'tan korkan, edep ve hayâ sahibiydi. Hakkında konuştuğu kimselerin sadece iyiliklerinden bahsederdi. Âhîret işlerinde son derece hassas olup dünya işlerine önem vermezdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Nakîzî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Nakîzî lakabıyla meşhur olan Bayezid Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Efdalzâde Fâzıl Efendi'nin hizmetine girdi. Medreselerin birinde müderrislik yaptı. Akabinde sırasıyla; Kastamonu'daki Atabey Medresesi, Edirne'deki Halebiyye Medresesi, yine Edirne'deki Çifte Medreseler ve Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Ardından Amasya'da hem müftülük hem de müderrislik görevine getirildi. Müderrisliği bıraktıktan sonra İstanbul'a geldi. Çok geçmeden 942/1535 veya 943/1536 senesinde İstanbul'da vefat etti.

ثم صار مدرّسا بمدرسة ديمتوقه، ثم صار مدرّسا بمدرسة علي بك بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير إبراهيم پاشا [١٤٩٠] بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة قلندر خانة بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة أبي أيوب الأ نصاري، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بمدرسة مغنيسا، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وعُيّن له كل يوم ستون درهما، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة ادرنه، وعُيّن له كل يوم سبعون درهما. ثم صار قاضيا بالمدينة المزبورة، ثم ترك القضاء، وعُيّن له كل يوم ثمانون درهما بطريق التقاعد. ومات وهو تلك الحال في سنة تسع أو ثمان وثلاثين وتسعمائة.

كانت له رحمه الله تعالى مشاركة في العلوم كلها، وكان عابدا زاهدا صالحا تقيا مشتغلا بالمطالعة والأوراد والأذكار وملازما للمساجد في الصلوات الخمس، وكان يعتكف في أكثر الأوقات بالمساجد. وكان مجاب الدعوة صحيح العقيدة مقبول الطريقة حسن السمات. وكان خاضعا خاشعا متأدبا، وكان لا يذكر أحدا إلا بخير. وكان أكثر اهتمامه بأمر الآخرة، ولم يكن له همّ في أمر الدنيا، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى نقيضي^١ - ومنهم العالم العامل المولى بايزيد الشهير بنقيضي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن أفضل الدين. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة آتابك ببلدة قسطنونيو، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الحلبية بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بالمدينة المزبورة. ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا ومفتيا ببلدة اماسيه. ثم ترك التدريس وأتى مدينة قسطنطينية ولم يلبث إلا قليلا حتى مات فيها في سنة اثنتين أو ثلاث وأربعين وتسعمائة.

Merhum âlim, dosdoğru, düzgün yaşantısı olan, cömert karakterli ve Allah'a karşı gelmekten sakınan bir adamdı. Hakkında konuştuğu kimsele-
rin sadece iyiliğinden söz ederdi. Dünya malının az bir kısmıyla yetinen ve
çok az bir geçimlikle geçinmeye razı olan biriydi. Allah ruhunu şâd, kabrini
5 aydınlık etsin.

Ece Halîfe

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de
Ece Halîfe diye meşhur olan Yâkub el-Hamîdî Efendi'dir.

Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Alâeddin Ali el-Fenârî
10 Efendi'nin hizmetine girdi. Akşehir Medresesi'nde müderrisliğe başladı.
Sonra Konya'daki Nalıncılar Medresesi'nde müderris oldu. Ardından Ağ-
ras Medresesi, onun ardından ise Manisa Sultâniye Medresesi'nde müder-
rislik yaptı. Manisa Medresesi'nin ilk müderrisi olup bu görevi sırasında,
928/1521 veya 929/1522 senesinde vefat etti.

15 Merhum, üstünlükleri olan, dosdoğru, ibadete düşkün ve tasavvuf yo-
lunun yolcusu bir âlimdi. Zekâ, öngörü ve hoş sohbet sahibiydi. Bütün
ilimlerden nasibini almış ama fıkıh ilminde mahir olmuştu. Çok güzel
bir üslûbu ve sağlam bir inancı vardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık
etsin.

İbnü'l-Mimar [Mimarzâde]

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de
Mimarzâde diye bilinen Muhyiddin Mehmed Efendi'dir.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hacı Hasanzâ-
de Efendi'nin hizmetine girdi. Üsküp Medresesi'nde müderrisliğe başladı.
25 Sonra sırasıyla; İstanbul'da bulunan Vezir Mahmud Paşa Medresesi, Bursa'da
bulunan Manastır Medresesi, Edirne'de bulunan Çifte Medreselerin birinde
ve son olarak da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı.

كان رحمه الله تعالى رجلا عالما صالحا مستقيم السيرة كريم الطبع خاشعا خاضعا لا يذكر أحدا إلا بخير. وكان متقللا من الدنيا راضيا من العيش بالدون، رُوِّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى أجه خليفة - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى يعقوب الحميديّ المشتهر بأجه خليفه. ٥

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة [١٥٠] المولى الفاضل علاء الدين علي الفناريّ. ثم صار مدرّسا بمدرسة آقشهر، ثم صار مدرّسا بقونيه بمدرسة نعلنجي، ثم صار مدرّسا بمدرسة أغراس، ثم صار مدرّسا بسلطانية مغنيسا، وهو أول مدرّس بها. ومات وهو مدرّس بها في سنة تسع أو ثمان وعشرين وتسعمائة. ١٠

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا صالحا عابدا منتسبا إلى طريقة الصوفيّة. وكان صاحب ذكاء وفطنة وصاحب محاورّة، وكانت له مشاركة في العلوم ومهارة في الفقه. وكان حسن السمّت صحيح العقيدة، رُوِّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى ابن المعمار [معمار زاده] - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محيي الدين محمد الشهير بابن المعمار. ١٥

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن الحاج حسن. ثم صار مدرّسا بمدرسة أسكوب، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود پاشا بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّسا بمدرسة مناستر بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ٢٠

Müderrişliğin ardından Halep kadılığına getirildi. Bir süre sonra bu görevden alınarak tekrar Semân medreselerinin birinde müderrişliğe başladı. Kendisine günlük olarak seksen dirhem maaş bağlandı. Bir süre sonra tekrar Halep kadılığı görevine getirildi. Bu görevi sırasında, 934/1527 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, eleştirici kişiliğe sahip bir âlimdi. Sakin tabiatlı, ağır başlı ve edep sahibiydi. Çok güzel bir üslubu, sağlam bir inancı ve herkesçe övülen bir yaşantısı vardı. Güzel ahlâklı olup dostlarının hukukunu gözetirdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

10 **İbnü'l-Cessâs [Kireççizâde]**

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Şemseddin Ahmed Efendi'dir. Aslen İstanbullu olup orada doğmuştur ve Kireççizâde diye meşhurdur.

Merhum, devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra fazilet sahibi Müeyyedzâde Efendi'nin hizmetine girdi. Ardından Alaşehir Medresesi'nde müderrişliğe başladı. Daha sonra sırasıyla; Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreselerin biri, İznik Medresesi ve Bursa'daki Sultâniye Medresesi'nde müderrişlik yaptı. Dımaşk şehrine kadı olduktan sonra Semân medreselerinin birinde müderrişliğe başladı. Günlük maaş olarak da seksen dirhem bağlandı. Bu müderrişlik görevi sırasında, 936/1529 senesinde vefat etti.

Merhum, fazilet sahibi, ince eleyen ve araştıran bir âlimdi. Hemen her ilim dalından nasibini almış ama özellikle aklî ilimlerde ayrıca maharet kazanmıştı. Düzgün karakterli, yumuşak huylu, teşrifattan uzak, olgun mi-
zaçlı, sağlam inançlı idi. Herkesçe övülen bir yaşantısı vardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Molla Alâeddin Çerçin

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Çerçin diye bilinen Alâeddin Ali Efendi'dir.

ثم صار قاضيا بمدينة حلب، ثم عُزل عن ذلك وصار مدرّسا ثانيًا مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وعُين له كل يوم ثمانون درهما، ثم صار قاضيا بمدينة حلب ثانيًا، ومات وهو قاضٍ بها في سنة أربع وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا صاحب طبع نقاد، وكان سليم النفس وقورا صاحب أدب، وكان حسن السميت صحيح العقيدة مرضي السيرة. وكان صاحب أخلاق حميدة مراعيًا لحقوق أصدقائه، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى ابن الجصاص - ومنهم العالم الفاضل المولى شمس الدين أحمد القسطنطيني مولدا ومَحْتَدًا المشتهر بابن الجصاص.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن المؤيد. ثم صار مدرّسا بمدرسة آله شهر، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، ثم صار مدرّسا بسُلطانية بروسه. ثم صار قاضيا بمدينة دمشق المحروسة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وعين له كل يوم ثمانون درهما، ومات وهو مدرّس بها في سنة ست [١٥٠٠ب] وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا مدققا محققا، وكانت له مشاركة في العلوم ومهارة في العلوم العقلية. وكان سليم الطبع حلیم النفس بعيدا عن التكلّف حسن السميت صحيح العقيدة مرضي الطريقة، رَوَّحَ الله روحه ونور الله ضريحه.

المولى چرچين علاء الدين - ومنهم العالم العامل المولى علاء الدين علي المشتهر بچرچين.

Lutfî Efendi, İzârî Efendi, Müeyyedzâde gibi devrin ileri gelen âlimlerinden dersler aldıktan sonra Muarrifzâde'nin hizmetine girdi. Ardından da Bursa'daki Yegân Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Daha sonra sırasıyla; İstanbul'daki Hacı Hasanzâde Medresesi, Filibe Medresesi, İstanbul'daki Vezir Mustafa Paşa Medresesi, Trabzon'daki medrese, Bursa'daki Sultâniye Medresesi ve sonunda Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Bu görevi esnasında, 933/1526 senesinde vefat etti.

Merhum, dosdoğru ve güzel ahlâk sahibi bir âlimdi. Hoş sohbet, tatlı dilli, alçak gönüllü, Allah'a karşı gelmekten sakınan, arkadaşlarına her dâim nasihat eden ve onlara zahmet vermekten kaçınan biriydi. Yüce karakterli ve zengin gönüllüydü. İlimlerin her türünden nasibini almıştı. Özellikle aklî ilimlerde oldukça maharetliydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Seyyidî ed-Dübb [Ayı Seyyidî]

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Ayı lakaplı Menteşeli Seyyidî Efendi'dir.

İzârî Efendi ve Lutfî Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Muarrifzâde'nin hizmetine girdi. Ardından Kütahya Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Daha sonra Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi ve Çorlu Medresesi'nde müderrislik yaptı. Bu görevi sırasında 933/1526 senesinde vefat etti.

Merhum, yüce gönüllü ve güzel ahlâk sahibiydi. Hoş sohbetli, tatlı dilli, başkalarına yük olmaktan sakınan biriydi. İlim dallarının hepsinden nasibini almış olsa da aklî ilimlerde ustalaşmıştı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى لطفى والمولى العذارى والمولى ابن المؤيد، ثم وصل إلى خدمة المولى معرف زاده، ثم صار مدرّسا بمدرسة مولانا يكان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة المولى ابن الحاج حسن بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة فلبه، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير مصطفى باشا بمدينة قسطنطينية، ثم مدرّسا بمدرسة بمدينة طرابزون، ثم صار مدرّسا ٥
بسلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. مات وهو مدرّس بها في سنة ثلاث وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا صاحب أخلاق حميدة. وكان جيد المحاوره لذيذ الصحبة متواضعا متخشعا ناصحا لأصحابه طارحا للتكلف معهم، وكان كريم الطبع سخّي النفس. وكانت له مشاركة في العلوم، وكانت له نسبة خاصّة بالعلوم العقلية، رُوّح الله روحه ونور ضريحه. ١٠

المولى سيدي الدب [آبى سيدي]- ومنهم العالم العامل المولى سيدي المنتشوي الملقّب بالدبّ.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى العذارى والمولى لطفى، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل معرف زاده. ثم صار مدرّسا بمدرسة كوتاهية، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة ١٥
چورلي. وتُوفّي وهو مدرّس بها في سنة ثلاث وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى كريماً صاحب أخلاق حميدة، وكان لذيذ الصحبة طيب المحاوره طارحا للتكلف. وكانت له مشاركة في العلوم، وكان له اختصاص بالعلوم العقلية، رُوّح الله روحه ونور ضريحه. ٢٠

Haydar el-Esved [Kara Haydar]

Kara Haydar diye bilinen Haydar Efendi de bu devrin değerli âlimlerindedir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Efdalzâde Fazıl Efendi'nin hizmetine girdi. Medreselerin birinde müderrisliğe başladı. Akabinde sırasıyla; Karahisar Medresesi, Bursa'da bulunan Manastır Medresesi, Edirne'de bulunan Dârülhadis Medresesi ve son olarak Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik yaptı.

Müderrislikten sonra kendisine Halep'te kadılık görevi verildi. Ancak bu görevi sırasında makamına yakışmayan şeyler yaptığı için Sultan onu görevden aldı ve emekli maaşı olarak günlük otuz dirhem bağladı. Görevden alındıktan sonra evine kapandı. Bu hâl üzereyken de vefat etti. İstanbul'da evinin yanına bir cami yaptırdı ve camiye vakıfta bulundu.

Merhum, öğrenciler içinde ilmiyle ve üstünlükleriyle meşhur olmuş, yaşdaşları arasında parmakla gösterilmiştir. Ancak şan ve şöhrete hevesi sebebiyle, ilim yerine dünya işleriyle daha çok meşgul oldu. Allah ruhunu şâd etsin.

Ubeydullah Çelebi

Anne tarafından Fenârî ailesine mensup olan Ubeydullah bin Yâkub Efendi de bu devrin değerli âlimlerinden biridir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra ilimle çok fazla meşgul oldu. Ardından Yarhisarlı Muslihuddin Efendi'nin hizmetine girdi. Kazasker Şeyh Mahmud Efendi'nin de hizmetinde bulundu. Halep kadısı oluncaya kadar çeşitli yerlerde kadılık yaptı. 936/1529 senesinde vefat etti.

Merhum, faziletli ve zeki biri olup ilim dallarından ve mârifetten nasibini almıştı. Özellikle kıraat ilminde tam bir uzmanlığı vardı. Altı ayda Kur'ân'ı ezberleyecek kadar hafızası güçlüydü. Gerçekten çok güzel ahlâk sahibiydi. Bu zamanda daha fazlasının olamayacağı derecede cömertliğin zirvesindeydi.

المولى حيدر الأسود [قره حيدر] - ومنهم العالم الكامل المولى حيدر المشهور بحيدر الأسود.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن أفضل الدين، ثم صار مدرّسا ببعض المدراس، ثم صار مدرّسا بمدرسة قره حصار، ثم صار مدرّسا بمدرسة مناستر بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة دار [١٥١] الحديث بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بالمدينة المزبورة. ثم صار قاضيا بمدينة حلب ولم يحمد سيرته في القضاء، فعزله السلطان^١ وعين له كل يوم ثلاثين درهما بطريق التقاعد، ولازم بيته، ومات وهو على تلك الحال. وبني مسجدا بقرب داره بمدينة قسطنطينية ووقف على ذلك أوقافا.

كان رحمه الله تعالى مشتهرا بالعلم والفضل بين الطلبة ومشارا إليه بين أقرانه، إلا انه كان اشتغاله بأمور الدنيا أكثر من اشتغاله بالعلم لميله إلى العزّ والجاه، رَوّح الله روحه.

المولى عبيد الله جلبي (بن الفناري) - ومنهم العالم الفاضل المولى عبيد الله بن يعقوب الفناري من جهة الأم.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، واشتغل بالعلم الشريف غاية الاشتغال، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل مصلح الدين اليارحصاري، ثم انتقل إلى خدمة المولى الشيخ محمود القاضي بالعسكر المنصور. ثم صار قاضيا ببعض البلاد إلى أن صار قاضيا بمدينة حلب. مات رحمه الله تعالى في سنة ست وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى فاضلا ذكيا، وكانت له مشاركة في العلوم ومعرفة تامة بعلم القراءات، وكان قويّ الحفظ، حفظ القرآن العظيم في ستة أشهر. وكان صاحب أخلاق حميدة جدا، وكان من الكرم في غاية لا يمكن المزيد عليها في هذا الزمان.

١ ن، ط: + ولم يرض طريقته واشتهر بالطمع.

٢ ن، ط: + وغضب عليه، وبقي على ذلك، ثم تعطف عليه.

Eli açıklıkta israf sınırını zorlayacak kadar ileri giderdi. Çok fazla mal ve servete sahip olsa da malını iyilik yolunda harcardı. O kadar çok kitabı vardı ki kitaplarının sayısının on bin cilt olduğu söylenir. Yüksek makamlara atanmış ve büyük paralar kazanmış olmasına rağmen elinin açıklığı nedeniyle yaptığı sınırsız iyilikler, borçtan kurtulamamasına sebep olmuştu. Sözün özü, onun güzel ahlâkını, cömertliğinin ayrıntılarını anlatmanın ve geniş faziletlerini sayıp dökmenin imkânı yoktur. *Kasîde-i Bürde* adlı kasideye yaptığı şerhi görmüştüm. Bu kasideye yapılmış en güzel şerhlerden biriydi. Allah ruhunu şâd etsin ve cennetlerdeki makamlarını yüce kılsın.

10 **Gedik Hüsâm Efendi**

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Gedik Hüsâm lakabıyla bilinen Hüsâmeddin Hüseyin Efendi'dir.

Merhum, Kastamonu vilâyetinden olup devrin âlimlerinden dersler aldı. Yaşdaşı öğrencileri geride bırakacak kadar ilmî başarısıyla meşhur oldu. Önce Yarhisarlı Muslihuddin Efendi'nin, onun ardından da Hacı Hasan-zâde Efendi'nin hizmetine girdi. Kütahya'da müderrisliğe başladıktan sonra sırasıyla; Bursa'daki Kâsım Paşa Medresesi, yine Bursa'da bulunan Kaplıca Medresesi ve Manastır Medresesi, son olarak da Trabzon'da müderrislik ve müftülük yaptı. Trabzon müderrisliği sırasında, 933/1526 veya 934/1527 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, araştırmacı ve inceleyici bir âlim ve çokça öğrenci yetiştirmiş bir müderris idi. İlim dallarının hepsinden nasibini almış, akranları arasında öne çıkmıştı. Güzel ahlâk sahibi, alçak gönüllü, Allah'a karşı gelmekten sakınan, sağlam karakterli, yumuşak huylu, hoş sohbetli, tatlı dilli, etrafındakilere yük olmayan, iffetli ve dindar biriydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbnü'l-Kırtâs [Kırtâszâde]

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Kırtâszâde diye bilinen Muhyiddin Mehmed Efendi'dir.

وكان له سخاء عظيم ربما تجاوز حد الإسراف، وقد ملك أموالاً عظيمة، وبذلها في وجوه الكرم، وملك كتباً كثيرة وهي على ما يُزَوَى عشرة آلاف مجلدة. وكان لا يخلو من الدين لسعة إفضاله ووفور إحسانه مع تولية المناصب الجليلة وتحصيل الأموال الجزيلة. وبالجملة لا يمكن وصف أخلاقه الحميدة وتفصيل إنعاماته الجزيلة وتقرير فضائله الواسعة. ورأيت له شرحاً للقصيدة المسماة بالبردة وهو من أحسن شروحها. ٥
رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَزَادَ فِي أَعْلَى الْجَنَانِ فَتُوحَهُ.

المولى كديك حسام - ومنهم العالم الفاضل المولى حسام الدين حسين^١ الشهير بكديك حسام.

كان رحمه الله تعالى من ولاية قسطنطيني، وقرأ على علماء عصره وفاق أقرانه ١٠ [٣١٥١] من الطلبة، واشتهرت فضائله، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل مصلح الدين اليارحصاري، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن الحاج حسن. ثم صار مدرّساً ببلدة كوتاهية، ثم صار مدرّساً بمدرسة قاسم باشا بمدينة بروسه، ثم صار مدرّساً بمدرسة قبلوجه بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّساً بمدرسة مناستر بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّساً ومفتياً ببلدة طرابوزون. ومات وهو مدرّس بها في سنة أربع أو ثلاث وثلاثين وتسعمائة. ١٥

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً محققاً مدققاً مدرّساً مفيداً. وكانت له مشاركة في العلوم، واشتهار بالفضل بين أقرانه، وكان صاحب أخلاق حميدة متواضعا متخشعا سليم الطبع حلیم النفس حسن المحادثة لذيد الصحة طارحا للتكلف مع صلاح وعفة وديانة وورع، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرْيَحَهُ.

المولى ابن القرطاس - ومنهم العالم العامل المولى محيي الدين محمد الشهير بابن القرطاس. ٢٠

Babası aslen Acem diyarından olup Anadolu'ya geldi ve çeşitli yerlerde kadılık yaptı. Oğlu Muhammed Efendi de Müeyyedzâde ve Mehmed bin Hacı Hasan Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerin birinde müderrisliğe başladı. Ardından Üsküp'teki İshâkiye Medresesi'nde müderris oldu. En sonunda da İstanbul'daki Vezir Mahmud Paşa Medresesi'nde müderrislik yaptı. Bu görevi sırasında, 935/1528 senesinde vefat etti.

Merhum, ilmiyle amel eden, dosdoğru, ibadetlerinde gayret sahibi, evrâd okumayı terk etmeyen ve devamlı Kur'ân okuyan bir âlimdi. Düşünceleri düzgün, karakteri sağlam, insanların sevgisini kazanmış, etrafına yük olmayan biriydi. Kişiliği İslâm karakteriydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Ahîzâde el-Aydî

Bu devrin ilmiyle amel eden değerli âlimlerinden biri de Ahîzâde diye bilinen Sinâneddin Yûsuf bin Ahî el-Aydî'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Berîkîzâde diye bilinen Muslihuddin Mustafa Efendi'nin hizmetine girdi. Acem diyarına göçtü. Orada Celâleddin ed-Devvânî Efendi'den dersler aldı. Orada müderris oldu ve evlendi. Anadolu'ya geri dönünce medreselerden birinde müderrisliğe başladı. Daha sonra sırasıyla; İstanbul'daki Murad Paşa Medresesi, Üsküp'teki İshâkiye Medresesi ve Edirne'deki Halebiyye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Son olarak da Trabzon'da müderrislik ve müftülük yaptı. Emekli maşî olarak günlük kırk dirhem bağlandı. Bu şekilde yaşarken, 935/1528 veya 936/1529 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan bir âlimdi. İlim dallarının hepsinden nasibini almış, özellikle edebî ilimlerde temayüz etmişti. Sekkâkî'nin *el-Miftâh* adlı eserinin bir kısmını şerh etmişti. Tez canlı, etrafına zahmet vermeyen, tatlı dilli biriydi. İçinde hiçbir şey saklamaz, kalbinin temizliğinden içinden geçen her şeyi söylerdi. Bununla birlikte sözlerinde ve davranışlarında boş bulunmazdı. Sözün özü, sağlam kişilikli, yaşantısı güzel, yaratılış fitratını bozmamış, inanç ve ibadetlerinde sünnete aykırı davranışlardan uzak duran bir âlimdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

كان أبوه من بلاد العجم، أتى بلاد الروم. وصار قاضيا ببعض بلادها. وقرأ ابنه على علماء عصره، منهم؛ المولى الفاضل ابن المؤيد والمولى الفاضل محمد ابن الحاج حسن. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس حتى صار مدرّسا بإسحاقية أسكوب. ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود پاشا بمدينة قسطنطينية. وتُوفِّي وهو مدرّس بها في سنة خمس وثلاثين وتسعمائة. ٥

كان رحمه الله تعالى عالما عاملا صالحا عابدا مجتهدا في العبادات وملازما لوظائف الأوراد ومداوما على تلاوة القرآن. وكان مستقيم الخاطر سليم الطبع مرضي السيرة طارحا للتكليف. وكان طبعه على فطرة الإسلام، وروح الله روحه ونور ضريحه. المولى أخى زاده الأيديني - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى سنان الدين يوسف ابن أخى الأيديني المشتهر بأخى زاده. ١٠

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل مصلح الدين مصطفى الشهير بابن البريكي. ثم ارتحل إلى بلاد العجم وقرأ هناك على العلامة جلال الدين الدواني. وصار مدرّسا ببلاد العجم وتزوج بها. ثم أتى بلاد الروم وصار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة مراد پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإسحاقية أسكوب، ثم صار مدرّسا بمدرسة الحلبيّة بادرنه، ثم صار مدرّسا ومفتيا ببلدة طرابوزون، ثم عُيِّنَ له كل يوم أربعون درهما بطريق التقاعد، ومات على تلك الحال في سنة ست أو خمس وثلاثين وتسعمائة. ١٥

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا، وكانت له مشاركة في العلوم خاصة بالعلوم الأدبية. وشرح بعضا من مفتاح السكّاي. وكان رحمه الله تعالى خفيف الروح طارحا للتكلف لذيد الصحبة. وكان لا يضمّر في نفسه شيئا، ويتكلم ما بكل ما يخطر بباله لصفاء خاطره. ومع ذلك كان لا يغلب عليه الغفلة في كلماته واحواله. وبالجملة كان عالما سليم النفس حسن السيرة باقيا على الفطرة بعيدا عن البدعة في عقيدته وعمله، وروح الله روحه ونور ضريحه. ٢٠

Celâleddin el-Kâdî

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Kadı Celâleddin Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hacı Hasanzâde'nin hizmetine girdi. Ardından İstanbul'da Hacı Hasanzâde Medresesi'nde müderris oldu. Müderrisliğin ardından çeşitli yerlerde kadılık yaptıktan sonra emekli olup kadılığı bıraktı. Emekli maaşı olarak da günlük otuz beş dirhem bağlandı. Zamanını ilim ve ibadetle geçirirdi. 934/1528 veya 935/1529 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, araştırmacı ve incelemeyi seven, dosdoğru, Allah'a karşı gelmekten sakınan, içi dışı tertemiz, alçak gönüllü, kendinden küçüklere ve büyüklere saygı gösteren bir âlimdi. Sağlam bir karakteri vardı. Geçmişin dosdoğru insanların bu asra kalanlarından biriydi. Kadılığı esasından herkesçe benimsenen bir hayatı ve övgüye lâyık bir yaşantısı vardı. Çok güzel el yazısı vardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Muhammed İbnü'l-Halebî [Halebîzâde]

Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden biri de Muhammed bin Abdurrahman bin Muhammed bin Ömer el-Halebî'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Berîkîzâde diye bilinen Muslihuddin Efendi ile onun ardından Hızır Beyzâde Müftü Şemseddin Ahmed Paşa'nın hizmetine girdi. Dimetoka Medresesi'nde müderrislik ve akabinde çeşitli yerlerde kadılık yaptı. Kefe'de kadılık yaparken vefat etti.

Merhum, fazilet ve zekâ sahibi, araştırmayı ve incelemeyi seven biriydi. Yaşlıları arasında öne çıkmış, üstünlüğüyle kendini göstermişti. Tüm ilim dallarından nasibini almıştı. Yalnızlığı seçerek hiç evlenmedi. Çok nefis kitaplara sahip olup gece gündüz onları incelirdi. Kendi hâlinde ve diğer insanlardan uzak yaşardı. Sağlam karakterli, yumuşak huylu, vakarlı, sabırlı, alçak gönüllü, takvâ sahibi, elinde olanla yetinmeyi bilen biriydi. İstanbul'da bir Dârütta'lim kurdu ve ne kadar kitabı varsa hepsini Semân medreselerinde müderrislik yapan müderrislere vakfetti. Allah kabrini aydınlık, sevabını da kat kat etsin.

المولى جلال الدين القاضي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى جلال الدين القاضي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن الحاج حسن. ثم صار مدرّسا بمدرسة المولى المذكور بقسطنطينية. ثم صار قاضيا بعدة من البلاد. ثم اختار التقاعد، وفرغ عن القضاء، وعُين له كل يوم خمس وثلاثون درهما. وصرف أوقاته في الاشتغال بالعلم والعبادة، وتُوفّي رحمه الله تعالى في سنة خمس أو أربع وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا محققا مدققا صالحا تقيا نقيا طاهر الظاهر والباطن متواضعا متخشعا مبجلا للصغير والكبير. وكان صاحب شعبة عظيمة، وكان بقیة من بقايا السلف الصالحين، وكان مرضي السيرة ومحمود الطريقة في قضائه. وكان يكتب خطا حسنا. رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى محمد ابن الحلبي [حلي زياده] - ومنهم العالم الفاضل المولى محمد بن عبد الرحمن بن محمد بن عمر الحلبي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل مصلح الدين الشهير بابن البريكي، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل المفتي شمس الدين أحمد پاشا ابن المولى حضر بك. ثم صار مدرّسا بمدرسة ديمه توفه، ثم صار قاضيا بعدة من البلاد، ومات قاضيا بكفه.

كان رحمه الله تعالى صاحب فضل وذكاء وتحقيق وتدقيق. وكان مشتهرا بين أقرانه بالفضل. وكانت له مشاركة في العلوم كلها. وقد اختار التجرد ولم يتزوج، وكانت عنده كتب نفيسة يطالعها ليلاً ونهاراً. وكان مشغلا بنفسه معرضاً عن أبناء الزمان، وكان سليم الطبع حلیم النفس وقورا صبوراً متواضعا متخشعا قنوعا بما في يده، وقد بنى دار التعليم بمدينة قسطنطينية، ووقف جميع ما عنده من الكتب على المدرسين بالمدارس الثمان، نور الله قبره وضاعف أجره.

İbnü'l-Kethüda el-Germiyânî [Kethüdazâde]

Bu devrin ilmiyle amel eden faziletli âlimlerinden olan bu zât, Kethüdazâde el-Germiyânî diye meşhurdur.

İzârî Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hatibzâde Efendi'nin hizmetine girdi. Sonra Acem diyarına göç ederek Celâleddin ed-Devvânî Efendi'nin hizmetine girdi. Uzun bir süre onun yanında ders okuduktan sonra Anadolu'ya geldi. Celâleddin ed-Devvânî, onunla birlikte *Risâle fî İsbâti'l-Vâcib* adlı risâlesini İzârî Efendi'ye göndermişti. Bu hediyeye çok sevinen İzârî Efendi, risâleyi okutmaya başladı. Bu durumu çekemeyen Hatibzâde risâleyi okutmamasını defalarca istese de “Yararlandığım bir kitabı nasıl okutmam?” diyerek onun bu isteğini yerine getirmedi. Kütahya'da müderris olan Kethüdazâde, müderrislikten sonra kadılık yapmaya başladı ve uzun bir süre bu şekilde devam etti. Kadılığı sırasındaki üslubu çok beğeni toplamıştı. Hacca gidip döndükten kısa bir süre sonra 940/1533 senesi civarında vefat etti.

Merhum, ilmî üstünlüğüyle, güzel yaşantısı, inceleme ve araştırmaya önem verdiği ilim dallarına olan vukufiyeti ile meşhur olmuştu. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Bedreddin Mahmud [Kamerî Mahmud]

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Şeyh Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin neslinden olan Bedreddin Mahmud Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderrislik yapmaya başladı. İstanbul'daki Vezir Mustafa Paşa Medresesi'nde ve ardından Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderris oldu. Sonunda da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaparken vefat etti.

Merhum dosdoğru, sağlam karakterli, yumuşak huylu, yüce gönüllü ve dost canlısı bir âlimdi. Kendi nefsiyle meşgul olur, insanların işlerine ve hâllerine karışmaktan uzak dururdu. Övgüye lâyık ahlâkı ve mutlu bir yaşantısı vardı. Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

المولى ابن الكتخدا الكرمانّي [كتخدا زاده] - ومنهم الفاضل الكامل المولى الشهير بابن الكتخدا الكرمانّي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى الفاضل العذاريّ، ثم وصل إلى خدمة المولى خطيب زاده. ثم ارتحل إلى بلاد العجم، ووصل إلى خدمة المولى العلامة جلال الدين الدوّانيّ، وقرأ عنده مدّة كثيرة. ثم أتى بلاد الروم، وأرسل معه العلامة الدوّانيّ رسالته في إثبات [١٥٢٠] الواجب إلى المولى العذاريّ، وابتهج بذلك المولى العذاريّ، ودرّس تلك الرسالة حتى إن المولى ابن الخطيب حسده على ذلك ومنعه كثيرا عن إقراءه ولم يتمتع، وقال معتذرا: كيف أترك إقراءها وأنا مستفيد منها؟ ثم إن المولى ابن الكتخدا صار مدرّسا ببلدة كوتاهية، ثم اختار منصب القضاء ودام على ذلك مدّة كثيرة، وحمدت سيرته في القضاء، ثم ترك القضاء، وحجّ إلى بيت الحرام، ولم يمكث بعد ذلك إلا قليلا حتى مات في حدود الأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى مشهورا بالفضيلة وحسن السمات ومشاركة في العلوم مع التحقيق والإتقان، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى بدر الدين محمود [قمري محمود] - ومنهم العالم العامل المولى بدر الدين محمود من أولاد الشيخ جلال الدين الروميّ.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس حتى صار مدرّسا بمدرسة الوزير مصطفى باشا بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ومات وهو مدرّس بها.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا سليم الطبع حلّيم النفس صاحب الكرم والمروّة جاريا على مجرى الفتوة مشغلا بنفسه معرضا عن التعرّض لأحوال الناس، وكان مقبول الأخلاق مسعود الحال، وقد اختلت عيناه في آخر عمره، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

Bedreddin Efendi [Gulam Bedreddin]

Bedreddin Mahmud bin Abdullah Efendi de bu devrin âlimlerinden biridir.

Lutfullah Tokâdî Efendi, Şücâüddin Rûmî Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Müeyyedzâde'nin hizmetine girdi. Daha sonra da Bursa'daki Çentik Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Ardından sırasıyla; Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi, İstanbul'da bulunan Vezir Ali Paşa Medresesi -kendisi İstanbul'da bulunan Vezir Ali Paşa'nın âzat ettiği kölesidir- Edirne'deki Çifte Medreselerin biri ve son olarak da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Müderrisliğin ardından Halep kadılığı görevine getirildi. Halep'in ardından Edirne kadılığına getirildi. Bu görevi sırasında, 937/1530 senesinde vefat etti.

Merhum, herkesçe sevilen, tatlı dilli, ibadete düşkün ve doğru yolda giden biriydi. Tüm ilim dallarından nasibini almış, özellikle de fıkhıta ilerlemişti. Edirne'de bir medrese yaptırdı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İshak el-Üskübî [İshak Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de İshak el-Üskübî'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Kara Bâlî Efendi'nin hizmetine girdi. Edirne'deki İbrâhim Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Edirne'nin ardından sırasıyla; Üsküp Medresesi, Kaplıca Medresesi, İznik Medresesi, Edirne'de bulunan Dârülhadis Medresesi ve son olarak Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Müderrisliğin ardından Dımaşk'ta kadılığa başladı. Bu görevi sırasında, 943/1536 senesinde vefat etti.

Merhum, güzel konuşan, ifadeleri anlaşılır, dosdoğru, sağlam inançlı, güzel yaşantılı, hoş sohbet ve nüktedan biriydi. Sayılamayacak kadar çok özlü söz ve tarihî olay bilirdi. Çok güzel ve belîğ Türkçe şiir yazmasının yanı sıra Türkçe münşeati da vardı. Çoluk çocuğu olmadığı gibi dünya süsüne ve şatafatına kıymet vermezdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

المولى بدر الدين [بدر الدين الغلام] - ومنهم المولى العالم بدر الدين محمود بن عبد الله.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى الفاضل لطفي التوقادي والمولى شجاع الدين الرومي. ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن المؤيد. ثم صار مدرّسا بمدرسة چنديك بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير علي پاشا بمدينة قسطنطينية، وكان من عُتقائه. ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمدينة حلب، ثم صار قاضيا بمدينة ادرنه، ومات وهو قاضٍ بها في سنة سبع وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى جريّ الجنان طليق اللسان متعبدا مستقيم الطريقة، [١٥٣] وكانت له مشاركة في العلوم وكان متفقا صالحا، وبنى مسجدا في مدينة ادرنه. رَوَّح الله روحه ونوّر ضريحه.

المولى إسحاق الأسكويي [إسحق چلبى] - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى إسحاق الأسكويي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل بالي الأسود. ثم صار مدرّسا بمدرسة إبراهيم پاشا بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بمدرسة أسكوب، ثم صار مدرّسا بمدرسة قيلوجة، ثم صار مدرّسا بمدينة إزنيق، ثم صار مدرّسا بمدرسة دار الحديث بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بدمشق الشام. وتُوْفِّي هناك قاضيا بها في سنة ثلاث وأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى فصيح اللسان صحيح البيان صدوقا صحيح العقيدة حسن السميت لطيف المحاوره حسن النادرة. وكان يحفظ من اللطائف والتواريخ ما لا يُحصى. وكان ينظم الشعر بالتركية نظما حسنا بليغا، وله منشآت بليغة باللسان المذكور. وكان مجردا عن الأهل والأولاد غير ملتفت إلى زخارف الدنيا وزينتها. رَوَّح الله روحه ونوّر ضريحه.

İbn Bedreddin Ebüssuûd

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Bedreddinzâde diye meşhur olan Ebüssuûd Efendi'dir.

5 Bursa'da dünyaya geldi. Babası öldükten sonra annesi Seyyidî el-Hamîdî Efendi ile evlendi. Temel ilmî bilgileri üvey babasının yanında kazandıktan sonra devrin bazı âlimlerinden de dersler aldı. Dersleri tamamlayınca Rükneddin Efendi'nin hizmetine girdi. Çeşitli yerlerde kadılık yaptı. 945/1538 senesinden sonra vefat etti.

10 Merhum, keskin bir zekâ ve öngörü, sağlam karakter ve sezgi sahibiydi. Pek çok karmaşık meseleye çözüm getirmiştir. Çok yüksek gayelerde hakikatini bizzat kendisine şahit olmuştur. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Deli Birader

15 Bu devrin âlimlerinden biri de lakabının şöhreti sebebiyle ismini öğrenemediğim Deli Birader Efendi'dir.

20 Muhyiddin el-Acemî gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra tasavvuf yoluna girdi. Renkli karakteri sebebiyle tasavvuf elbisesi üzerine pek oturmadı. Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi, Sivrihisar Medresesi, Akşehir Medresesi ve Amasya Hüseyiniye Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra müderrisliği bıraktı. Emekli maaşı olarak kendisine günlük otuz dirhem bağlandı. İstanbul civarında denize yakın bir yere yerleşerek orada zâviye, cami ve mescidden başka bir de hamam yaptırıp camiye vakfetti. Kendisi de beş vakit namazını mescidde kıları. Daha sonra Mekke'ye göçtü ve ölünceye kadar orada yaşadı.

25 Merhum, düzgün karakterli, olgun, temiz inançlı ve hayır yapmayı seven bir âlimdi. Hoş sohbet, tatlı dilli, nüktedan, etrafındakilere yük olmayan biriydi.

المولى ابن بدر الدين أبو السعود - ومنهم العالم الفاضل المولى أبو السعود
المشتهر بابن بدر الدين.

وُلِدَ رحمه الله تعالى بمدينة بروسه، وتزوَّج أمه بعد وفاة والده المولى سيدي
الحميدي، وقرأ عنده مباني العلوم، ثم قرأ على بعض من علماء عصره، ثم وصل إلى
خدمة المولى الفاضل ركن الدين. ثم صار قاضيا ببعض البلاد. ثم تُوفِّي بعد خمس
وأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى صاحب ذكاء وفطنة وقوة طبع وسداد رأي. وقد حلَّ كثيرا
من المواضع المشكّلة. وقد وصل إلى عين التحقيق في المطالب العالية. رَوَّح الله
روحه ونور ضريحه.

المولى دلي برادر - ومنهم المولى العالم المشتهر بدلي برادر. ولم أتُحقّق اسمه
لشهرته بهذا اللقب.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى محيي الدين العجمي. ثم
سلك مسلك التصوّف، ولم يثبت^١ عليه لغلبة التلّون على طبعه. ثم صار مدرّسا
بمدرسة بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة سفريحصار، ثم صار
مدرّسا بمدرسة آق شهر، ثم صار مدرّسا بحسينيّة اماسيه، ثم ترك التدريس، وعين له
كل يوم ثلاثون درهما بطريق التقاعد. وتوطن في موضع قريب من قسطنطينيّة قريبا
من البحر، وبنى^٢ هناك حجرة ومسجدا جامعا، وبنى هناك حمّاما، ووقف الحمام على
ذلك المسجد. وكان يصلّي الصلوات الخمس بالمسجد. ثم ارتحل إلى مكّة المشرفة
وجاور بها إلى أن مات.

كان رحمه الله تعالى عالما كاملا سليم الطبع حسن العقيدة محبّا للخير،
وكان لذيذ الصحبة حسن المحاوره لطيف النادرة طارحا للتكلفات العادية،

١ ن، ط: يلبث.

٢ ن، ط: بني.

Bu yönüyle kendisine Mecnûn lakabı takılmıştı. O da inşa sanatından nasibini almış, çok hoş ve akıcı Türkçe şiirler yazmıştı. Tüm bunlara rağmen, renkli kişiliği yüzünden insanlar arasında bir ağırlığı yoktu. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

5 **Nihalî Efendi**

Bu devrin faziletli âlimlerinden biri de Nihalî lakabıyla bilinen Câfer el-Bursevî Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra bazı medreselerde müderrislik yaptı. Ardından bazı yerlerde kadılık yaptı. İstanbul'da bulunan Vezir 10 Mustafa Paşa Medresesi'nde müderrislik, sonra Galata kadılığı yaptı. Bu görevlerden sonra yalnızlığı tercih edip içine kapandı. Emekli maaşı olarak kendisine günlük otuz üç dirhem maaş bağlandı. Bu şekilde yaşarken 950/1543 senesinde vefat etti.

Merhum, fazilet sahibi, tatlı dilli, nüktedan, tez canlı ve zarif kişilikli bir 15 âlimdi. Sohbet ve dost meclislerinin süsüydü. Ömrünün sonlarına doğru yalnızlığı seçti. Tevazu sebebiyle tüm makamları terk etti. İnsanlar arasında alışıldığı üzere kendisine gösterilen hürmeti kabul etmez oldu. Türkçe çok güzel şiirleri vardır. Allah kabrini aydınlık, sevabını da kat kat etsin.

Işık Kâsım Efendi

20 Bu devrin âlimlerinden biri de Işık Kâsım diye meşhur olan âlimdir.

İznikli olup devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Abdülkerim Efendi'nin hizmetine girdi. Balat Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Sonra İnegöl Medresesi ve Edirne'deki Haceriye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Bu görevlerden sonra emekli maaşı olarak kendisine günlük otuz üç dirhem 25 bağlandı. Bu şekilde yaşarken 945/1538 senesinde Edirne'de vefat etti.

Merhum, zeki karakterli, sözü dinlenen, hoş sohbet, nüktedan kişiliğiyle sohbet meclislerinin süsüydü. Çok güzel olan latifeleri bir araya getirilseydi defterler dolardı. Sözü uzatmamak için bunları burada zikretmeyeceğim.

ولهذا كان يلقَّب بالمجنون، وكان له حظٌّ من الإنشاء، وكان ينظم الأشعار [١٥٣-] التركية نظماً سلساً لطيفاً إلا أنه كان متلوّن الطبع، ولهذا لم يحصل الحشمة عند الناس، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى النهائي - ومنهم العالم الفاضل المولى جعفر البروسويّ المشتهر بالنهائي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره. ثم صار مدرّساً ببعض المدارس. ثم صار قاضياً ببعض البلاد. ثم صار مدرّساً بمدرسة الوزير مصطفى باشا بمدينة قسطنطينية. ثم صار قاضياً ببلدة غلطة. ثم مال إلى العزلة والفراغة. وعُين له كل يوم ثلاث وثلاثون درهماً بطريق التقاعد، وتُوَفِّي على تلك الحال في جوار الخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً لذيد الصحة حسن النادرة خفيف الروح ظريف الطبع. وكان زين المجالس والمحافل، واختار العزلة في أواخر عمره، وترك الرياسة من التواضع، وطرح التكلّف المعتاد بين الناس، وكان له أشعار مقبولة باللسان التركية. نور الله قبره وضاعف أجره.

المولى إيشق قاسم - ومنهم المولى العالم المشتهر بإيشق قاسم.

كان رحمه الله تعالى من بلدة إزنيق. قرأ على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى عبد الكريم. ثم صار مدرّساً بمدرسة بلاط، ثم صار مدرّساً بمدرسة إينه كول، ثم صار مدرّساً بالمدرسة الحجرية^١ بمدينة أدرنة، ثم عُيِّن له كل يوم ثلاث وثلاثون درهماً بطريق التقاعد. وتُوَفِّي وهو على تلك الحال في سنة خمس وأربعين وتسعمائة بمدينة أدرنة.

كان رحمه الله تعالى ذكي الطبع مقبول الكلام لطيف المحاضرة حسن النادرة زين المجامع والمحافل، وكان صاحب لطائف عظيمة، لو جمعت لطائفة لحصلت منها الدفاتر. أعرضت عن ذكرها خوفاً من التطويل.

Dosdođru, ibadete dűşkűn, Allah'a karřı gelmekten sakınan ve kendi nefsiyle meřgul olan biriydi. Çoluk-çocuđu ve ailesi yoktu. Çok tefekkűr eder, gece gűndűz Allah'ı zikretmekle meřgul olurdu. Namazlarında derin bir samimiyeti vardı. Yařı hemen hemen yűze ulařmıřtı. Allah ruhunu řad etsin. Cennet makamlarını yűkseltsin.

İsrâfilzâde

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Fahreddin bin İsrâfil Efendi'dir.

Câfer bin Tâcî et-Tuđrâi elebi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde műderrisliđe bařladı. Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi, yine Bursa'da bulunan Manastır Medresesi ve Sultâniye Medresesi'nde műderrislik yaptı. Műderrislikten sonra Dımařk kadısı oldu. Bu gűrevinden alınınca kendisine emekli maařı olarak gűnlűk seksen dirhem bađlandı. Ardından tekrar kadılıđa dűndű ve ikinci defa Dımařk kadısı oldu. Hacca gidip geldikten sonra tekrar kadılık gűrevinden alındı. Bursa'da bulunan Sultan Murad Han Medresesi'nde műderris oldu. Bu gűrev için de gűnlűk seksen dirhem bađlandı. Bir sűre sonra beyin sađlıđını yitirdi ve bu hâlden yek 943/1536 senesinde vefat etti.

Merhum, keskin zekâ sahibi, hoř sohbeti, akıcı konuřması olan ve sűzű dinlenen biriydi. Bűtűn ilimlerden nasibini almıř olsa da asıl uzmanlıđı aklű ilimlerdeydi. Allah ruhunu řad, kabrini aydınlık etsin.

Gulâm şemseddin

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de şemseddin Ahmed bin Abdullah Efendi'dir.

Yukarıda adı geçen Seyyid İbrâhim el-Amâsî Efendi'nin âzatlı kűle-sidir. İlim tahsiline İbrâhim Efendi'den ders okuyarak bařladı. Amasya çevresinde műderrislik yaptıktan sonra Amasya Hűseyniye Medresesi,

وكان صالحا عابدا متورعا مشتغلا بنفسه متجردا عن الأهل والعيال. وكان كثير الفكرة
مشتغلا بذكر الله تعالى في الأيام والليالي، وكان له خشوع عظيم في صلاته، وقد بلغ
عمره إلى قريب من مائة، رَوَّحَ اللهُ روحه، واوْفَرَ في الجنان فتوحه^١.

المولى ابن إسرافيل [إسرافيل زاده] - ومنهم العالم الفاضل المولى فخر الدين
ابن إسرافيل.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى الفاضل جعفر چلبی بن
التاجي الطغرائي. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان
بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة مناستر هناك، ثم صار مدرّسا
بسُلطانية بروسه. ثم صار قاضيا بدمشق الشام، ثم عُزِلَ عن ذلك، وعُيِّنَ له كل
يوم ثمانون درهما بطريق التقاعد. ثم صار قاضيا ثانيًا بدمشق المحروسة. ثم حجَّ
وُعزِلَ عن القضاء وأُعطي مدرسة السلطان مراد خان بمدينة بروسه، وعُيِّنَ له كل
يوم ثمانون درهما. ثم اختلَّ دماغه ومات وهو على تلك الحال سنة ثلاث وأربعين
وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى صاحب ذكاء وفطنة لطيف المحاوره طليق اللسان مقبول
الكلام. وكانت له مشاركة في العلوم، كان له اختصاص بالعلوم العقلية، رَوَّحَ اللهُ
روحه ونوّر ضريحه.

المولى شمس الدين [الغلام]^٢ - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى
[١٥٤] شمس الدين أحمد بن عبد الله.

كان رحمه الله تعالى من عُتقاء السيد إبراهيم الأماسيّ المقدم ذكره، قرأ رحمه الله تعالى
على مولاه المذكور. ثم صار مدرّسا بنواحي اماسيه، ثم صار مدرّسا بحسينية آماسية،

١ ن، ط: ونوّر ضريحه.

٢ ط: -الغلام.

Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi ve sonra Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Ardından Dımaşk'ta kadılığa başladı. Bu görevi sırasında, 942/1535 senesinde vefat etti.

Dosdoğru, Allah'a karşı gelmekten sakınan ve doğru insanları seven bir âlimdi. Düzgün karakterli, yumuşak huylu, vakarlı, sabırlı ve güzel yaşantısı olan biriydi. Düzgün üslûplu, sağlam inançlı, övgüye lâyık ve herkesçe sevilen bir yaşam biçimi vardı. Edepli ve anlayışlı biriydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hasan Çelebi el-Karasuyî

Karasulu Hüsâmeddin Hasan Çelebi de bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biridir.

Devrin âlimlerinden dersler alıp akabinde Abdürrahim bin Alâeddin Ali el-Arabî Efendi'nin hizmetine girdi. Bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Üsküp Medresesi, Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi, Trabzon Medresesi ve son olarak Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Bursa'da kadılık görevine başladı. Edirne ve İstanbul şehirlerinde kadılık yaptı. Tekrar müderrisliğe dönerek Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Günlük olarak yüz dirhem maaş bağlandı. Bu görevi esnasında, 957/1550 senesinde vefat etti.

Merhum, açık gönüllü, cömert kişilikli, yumuşak huylu, zorluklara karşı sabırlı, tatlı dilli, hoş sohbetli, yanındakilere zorluk çıkarmayan, insaf sahibi biriydi. Asla başkalarına kötü niyet beslemezdi. İlim dallarının hepsinden nasibini almıştı. Zeki ve etkili bir kişiliğe sahip olup araştıran ve inceleyen bir yapısı vardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Emîr Hasan er-Rûmî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Emîr Hasan er-Rûmî Efendi'dir.

ثم صار مدرّسا بمدرسة أبي أيوب الأنصاريّ، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بدمشق الشام، وتُوفِّي وهو قاضٍ بها في سنة اثنتين وأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا تقيا نقيًا محبا للصالحاء. وكان سليم الطبع حليم النفس وقورا صبورا صاحب شية حسنة، وكان حسن السميت صحيح العقيدة مقبول الطريقة مرضي السيرة أديبا لبيبا كريماً. رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى حسن چلبی القره صويي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حسام الدين حسن چلبی القره صويي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى عبد الرحيم ابن المولى علاء الدين علي العربيّ. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة أسكوب، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة طرابزون، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمدينة بروسه، ثم صار قاضيا بمدينة ادرنه، ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية. ثم صار مدرّسا ثانيًا بإحدى المدارس الثمان. وعين له كل يوم مائة درهم. ومات وهو مدرّس بها في سنة سبع وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى كريم الطبع سخي النفس حليماً صبورا على الشدائد لذيذ الصحبة حسن المحاورة طارحا للتكلف منصفا في نفسه، وكان لا يُضمر سوء لأحد. وكانت له مشاركة في العلوم كلها. وكان له طبع ذكي نافذ. وكان صاحب تحقيق وتدقيق. رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى أمير حسن الروميّ^١ - ومنهم العالم العامل المولى أمير حسن الروميّ.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra bazı medreselerde müderrislik yapmaya başladı. Edirne'deki Emîrû'l-Ümerâ Medresesi, İstanbul'da bulunan Vezir İbrâhim Paşa Medresesi, yine İstanbul'da bulunan Vezir Dâvûd Paşa Medresesi ve son olarak Edirne'de bulunan Dârülhadis Medresesi'nde müderrislik yaptı ve bu görevi sırasında vefat etti.

Merhum, yüce gönüllü, yumuşak huylu ve her dâim ilimle meşgul olan biriydi. Bütün ilim dallarından nasibini almıştı. Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Ferâ'iz* adlı eserine hâşiyesi, Mesud er-Rûmî tarafından yazılan *Risâle fî İlmi'l-Âdâb* adlı risâleye hâşiyesi vardır. Bunların dışında eserleri de vardır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Muhammed Şah bin el-Yegânî [Eyyühümzâde Muhammed Çelebi]

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Muhammed Şah bin Şemseddin el-Yegânî'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Müftü Cemâlî Alâeddin Efendi'nin muîdi oldu. Daha sonra İstanbul'daki Murad Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladı. İstanbul'daki Vezir Dâvûd Paşa Medresesi, Kalenderhâne Medresesi ve Vezir Ali Paşa Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderris oldu. Bu görevi sırasında 941/1534 senesinde vefat etti.

Merhum, yüce gönüllü, araştırmacı, inceleyen ve kendi nefsiyle meşgul olan biriydi. Hiç kimse hakkında kötü söz söylemezdi. İlimlerin hepsinden de nasibini almıştı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Süleyman er-Rûmî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Süleyman er-Rûmî Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldı. Ankarâ'da bir medresede müderrislik yaptı. Tokat'taki medresede müderris olduktan sonra İstanbul'da bulunan Vezir Ali Paşa Medresesi ve Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderrislik yaptı.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة أمير الأمراء بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير إبراهيم پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة دار الحديث بادرنه، ومات وهو مدرّس بها.

٥ كان رحمه الله تعالى كريم الطبع حلیم النفس مشغلا بالعلم، وكانت له مشاركة في العلوم، [١٥٤٠] وله حواش على شرح الفرائض للسيد الشريف وحواش على شرح الرسالة المصنفة في علم الأدب للمسعود الرومي وغير ذلك. رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ ونوّر ضريحه.

المولى محمد شاه بن اليكاني [أيهم زاده محمد چلبی] - ومنهم العالم الفاضل المولى محمد شاه ابن المولى شمس الدين اليكاني. ١٠

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار معيدا لدرس المولى الفاضل علاء الدين علي الجمالي المفتي. ثم صار مدرّسا بمدرسة مراد پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بالمدرسة القلندرية بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير علي پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ومات وهو مدرّس بها في سنة إحدى وأربعين وتسعمائة. ١٥

كان رحمه الله تعالى كريم النفس محققا مدققا مشغلا بنفسه. وكان لا يذكر أحدا بسوء، وكانت له مشاركة في العلوم كلها. رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ ونوّر ضريحه.

المولى سليمان الرومي - ومنهم المولى العالم سليمان الرومي.

٢٠ قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس بأنقرة، ثم صار مدرّسا بمدينة توقات، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير علي پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بأدرنة،

Bu görevi sırasında da vefat etti. Ölümü, yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın huzurunda, çocuklarının sünnet yemeği esnasında âlimlerle dolu bir mecliste meydana geldi. Birden yere düşünce meclisten çıkarıp bir çadıra götürdüler. O çadırda vefat etti. Öldüğü yıl, 937/1530 senesiydi.

- 5 Merhum, kendi nefsiyle meşgul olup insanların işlerine karışmaktan uzak dururdu. Kimse hakkında kötü bir söz söylemezdi. Sadece öğrenci okutur ve onlara faydalı olmaya çalışırdı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Kutbüddin el-Merzifonî [Kutbî Çelebi]

- 10 Bu devrin âlimlerinden biri de Merzifonlu Kutbüddin Efendi'dir.

Merhum, devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Müftü Cemâlî Alâeddin Ali Efendi'nin hizmetine girdi. Daha sonra bazı medreselerde müderrislik yaptı. İznik Medresesi, İstanbul'daki Vezir Dâvûd Paşa Medresesi ve Trabzon Medresesi'nde müderrislik yaptı. Trabzon'da, 935/1528 senesinde vefat etti. Merhum yüce gönüllü, güzel ahlâklı, vefalı ve kişilik sahibi biriydi.

İlimlerin hepsinden nasibini almıştı. Özellikle Arapça ve fıkıh alanında uzmandı. Sadrüşşerîa'nın *el-Vikâye*'ye yazdığı şerhin bir kısmına ta'likası vardır. Ayrıca Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserine de ta'likası vardır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Pîr Ahmed [Çelebi]

20 Bu devrin âlimlerinden biri de Pîr Ahmed Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Müftü Ahmed Paşa bin Hızır Bey Efendi'nin hizmetine girdi. İstanbul'daki Reîsülkurrâin Medresesi, Kastamonu'daki Atabey Medresesi, Filibe Medresesi, Bursa'daki Manastır Medresesi ve Sultan Murad Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Daha sonra Halep'te kadılık yaptı. Bu görevden alındıktan sonra emekli maaşı olarak kendisine günlük seksen dirhem maaş bağlandı. Bu şekilde yaşarken 950/1543 senesinde vefat etti.

وَتُوفِّيَ وهو مدرّس بها، وكانت وفاته في مجلس غاصّ بالعلماء عند حضور سلطاننا الأعظم في وليمته المباركة لختن أولاده الكرام. وقد سقط مغشيا عليه فحُمِلَ عن المجلس إلى خيمة ومات هناك، وذلك في سنة سبع وثلاثين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى مشغلا بنفسه معرضا عن التعرض لأبناء الزمان. وكان لا يذكر أحدا إلا بخير. وكان يدرس الطلبة ويفيدهم، رَوِّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى قطب الدين المرزيفونوي [قطبي چلبى] - ومنهم المولى العالم قطب الدين المرزيفونوي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل علاء الدين علي الجمالي المفتي. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة طرابزون، ومات وهو مدرّس بها في سنة خمس وثلاثين وتسعمائة. كان رحمه الله تعالى صاحب [١٥٥] كرم وأخلاق حميدة ووفاء ومروءة.

وكانت له مشاركة في العلوم، وكانت له خصوصية بالعبية والفقه، وله تعليقات على نبد من شرح الوقاية لصدر الشريعة وعلى شرح المفتاح للسيد الشريف، رَوِّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى پير أحمد [چلبى] - ومنهم المولى العالم پير أحمد.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى أحمد پاشا المفتي ابن المولى الفاضل حضر بك. ثم صار مدرّسا بمدرسة رئيس القرائين بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة أتابك ببلدة قسطنونوي، ثم صار مدرّسا بمدرسة قلبه، ثم صار مدرّسا بمدرسة مناستر بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد خان بالمدينة المزبورة. ثم صار قاضيا بمدينة حلب، ثم عزل عن ذلك وعُيِّنَ له كل يوم ثمانون درهما بطريق التقاعد، ومات وهو على تلك الحال في عشر الخميس وتسعمائة.

Merhum, yumuşak huylu, güzel gönüllü, yüce kişilikli, ağır başlı, sabırlı, herkes için iyilik isteyen biriydi. İnancı sağlam olup zihni berraktı. Kimse hakkında kötü bir söz söylemezdi. Âlimlerin hepsinden nasibini almış, bazı konularda da ta'likalar yazmıştır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Muhammed İbnü'l-Vefâî [Şeyhzâde el-Vefâî]

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Muhammed bin Şeyh Muhammed el-Vefâî el-Muğlavî Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Seyyidî el-Karamânî Efendi'nin hizmetine girip onun muîdi oldu. Daha sonra Kütahya Medresesi'nde müderris oldu. Bursa'daki Ferhâdiye Medresesi ve Kütahya yakınlarındaki Vezir Kâsım Paşa Medresesi'nde müderrislik yaptı. Bu görev sırasında, 940/1533 senesinde vefat etti.

Merhum, yumuşak huylu, yüce gönüllü, berrak zihinli, sağlam inançlı, tasavvufu seven, özellikle de Vefâiyye tarikatına muhabbet besleyen biriydi. İlimle meşguliyeti çok fazla olup ilmi çok severdi. Çok sayıda kitap okumuş, onlarda geçen güzel örneklerin ve nüktelerin çoğunu da ezberlemişti. Tarihî olayları ve âlimlerin, iyi insanların hayat hikâyelerini ezbere bilirdi.

Çok sayıda şerh ve kitap yazmıştır. Nahiv konusundaki *Tehzîbü'l-Kâfiye*'ye şerh, Mevlânâzâde'nin *Şerhu Hidâyeti'l-Hikme* adlı eserine hâşiye yazdı. Bu hâşiyeyi Hocazâde'nin bu şerhe yazdığı hâşiyesine ek olarak kaleme aldı. Seyyid Şerîf'in *Hâşiyetü't-Tecrid* adlı eserine hâşiye, Duhâ sûresine ise tefsir yazdı ve adını *Tenvîrü'd-Duhâ fî Tefsîri ve'd-Duhâ* koydu. Bunların dışında çok sayıda risâle ve ta'likası olsa da bu kadarını zikretmek yeterlidir. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Arap Çelebi Şemseddin Ahmed

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Arap Çelebi lakabıyla bilinen Şemseddin Ahmed bin Kadı Hamza Efendi'dir.

كان رحمه الله تعالى حليما جيد النفس كريم الطبع وقورا صبورا طالبا للخير لكل أحد. وكان صحيح العقيدة صافي الخاطر لا يذكر أحدا إلا بخير. وكانت له مشاركة في العلوم، وله تعليقات على بعض المباحث، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى محمد ابن الوفايي [شيخ زاده الوفايي] - ومنهم العالم العامل المولى محمد ابن الشيخ محمود المغلوي^١ الوفايي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى سيدي القره ماني، وصار معيدا لدرسه. ثم صار مدرّسا بمدرسة كوتاهية، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الفرهادية بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير قاسم پاشا بقرب من كوتاهيه. ثم مات رحمه الله تعالى في سنة أربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى حليماً النفس كريم الطبع سليم الخاطر صحيح العقيدة محبا للصوفية سيما الطريقة الوفايية، وكان مشتغلا بالعلم الشريف غاية الاشتغال، وكان محبا للعلم، واطلع على كتب كثيرة وحفظ أكثر لطائفها ونوادرها، وكان يحفظ التواريخ ومناقب العلماء والصلحاء.

وقد صنّف من الشروح والحواشي كتبا كثيرة، منها تهذيب الكافية في النحو وكتب له شرحا، وله حاشية على شرح هداية الحكمة لمولانا زاده كتبها تذكيرا لحواشي المولى خواجه زاده على ذلك الشرح. وكتب حواش على حاشية التجريد للسيد الشريف، وكتب تفسيراً لسورة [١٥٥ب] والضحى وسماه بتنوير الضحى في تفسير والضحى، وله رسائل وتعليقات كثيرة، وفي هذا القدر كفاية، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى عرب چلبى شمس الدين أحمد - ومنهم العالم العامل المولى شمس الدين أحمد ابن المولى حمزة القاضي المشهور بعرب چلبى.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Semân medreselerinin birinde müderrislik yapan Mûsâ Çelebi bin Efdalzâde'nin hizmetine girdi. Sultan Bayezid Han devrinde Mısır'a göç ederek oranın âlimlerinden hadis konusundaki Sihâh-ı Sitte'yi okudu. Ders aldığı hocaları ona tam yetkili icâzet verdiler. Aynı şekilde fıkıh, tefsir ve fıkıh usûlü ile birlikte *et-Telhis* adlı eserin şerhi olan *el-Mutavvel*'in tamamını da orada okudu. Hem öğrencilik yapıyor hem de öğrencilerine bu şerhi ve Zemahşeri'nin *el-Mufassal* adlı eserini okutuyordu. İlimdeki üstünlüğü Kahire'de dilden dile yayıldı.

Hocalarından aldığı icâzetleri topladığı bir kitabını bizzat gördüm. O icâzetlerde hocaları, ilimdeki üstünlüklerine, iffet ve temiz kişiliğine şehâdetlerini kaydetmişlerdi. Merhum Kahire'de geometri, astronomi ve sair ilimleri de okudu. Daha sonra Anadolu'ya geldi ve Vezir Kâsım Paşa onun için Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesinin yakınında bir medrese inşa ettirdi. O da ömrü boyunca bu medresede müderrislik yaptı.

Merhum dosdoğru, ibadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, cömert, yumuşak huylu, sağlam inançlı, güzel yaşayan, ağır başlı, sabırlı, herkes için iyilik isteyen bir âlimdi. Ders veriyor, öğrenciler yetiştirmeye çalışıyordu. Pek çok kişi ondan istifade etmiştir. Çoğunlukla *Beyzâvî Tefsîri* ve fıkıhla uğraşırđı. 950/1543 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Varak Şemseddin Efendi

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Varak Şemseddin lakabıyla meşhur olan Şemseddin Ahmed Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler alıp bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra İstanbul'daki Kalenderhâne Medresesi, Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi ve Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Müderrislik yaparken de 950/1543 senesi civarında vefat etti.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى موسى جليبي ابن المولى الفاضل أفضل زاده، وهو مدرّس بإحدى المدارس الثمان. ثم ارتحل إلى مصر القاهرة في أيام دولة السلطان بايزيد خان، وقرأ هناك على علمائها الصحاح الستة من الحديث، وأجازوا له إجازة تامة، وقرأ أيضا التفسير والفقه وأصول الفقه، وقرأ الشرح المطول للتلخيص بتمامه، وقرأ هناك طلبة العلم الشرح المزبور والمفصل للزمخشري، واشتهرت فضائله بالقاهرة.

ورأيت له كتاب الإجازة من شيوخه، وشهدوا له فيه بالفضيلة التامة والعفة وصلاح النفس. وقرأ رحمه الله تعالى في القاهرة من علوم الهندسة والهيئة وغير ذلك من المعارف. ثم أتى بلاد الروم وبنى له الوزير قاسم پاشا مدرسة بقرب من مدرسة أبي أيوب الأنصاري، وصار مدرّسا بها مدة عمره.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا عابدا زاهدا كريما حلّما سليم النفس صحيح العقيدة حسن السمات وقورا صبورا مريدا للخير لكل أحد. وكان يدرس ويفيد، وانتفع به كثير من الناس. وكان أكثر اشتغاله بتفسير البيضاوي والفقه. مات رحمه الله تعالى في سنة خمسين وتسعمائة، رُوح الله روحه ونور ضريحه.

المولى ورق شمس الدين - ومنهم العالم العامل المولى شمس الدين أحمد الشهير بورق الشمس الدين.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس ثم صار مدرسا بمدرسة قلندر خانة بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة أبي أيوب الأنصاري، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وتُوفّي وهو مدرّس بها في حدود الخمسين وتسعمائة.

Merhum, üstünlükleri olan, dosdoğru, sağlam karakterli, yumuşak huylu, temiz ahlâklı bir âlimdi. Hiç kimse hakkında kötü söz söylemezdi. İlim öğretmeye çalışan bir müderristi. Pek çok öğrenci ondan yararlandı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

5 **Muhyiddin Muhammed et-Tebrîzî [Saçlı Emîr]**

Muhyiddin Muhammed bin Abdülevvel et-Tebrîzî de bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biridir.

Merhum Tebriz'de Hanefî mezhebine göre kadılık yapan babasından ders alarak ilim tahsiline başladı. Daha küçük yaşlardayken Celâleddin ed-Devvânî Efendi'yi gördüğünü bizzat kendisinden işitmişim. Celâleddin Efendi'nin azamet, heybet ve vakarından söz etmiş, Tebriz âlimlerinin onun yanında boyunlarını bükerek tam bir saygı içinde oturduklarını anlatmıştı. Babası hayattayken Anadolu'ya geldi. Aralarındaki tanışıklık sebebiyle Müeyyedzâde babasını Sultan Bayezid Han'a takdim edince, Sultan da ona bir medrese verdi. Daha sonra kadılığı tercih ederek Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kadılık yaptı. Yüce sultanımız Sultan Süleyman Han, Gebze'deki Vezir Mustafa Paşa Medresesi'ni ona verdi. Allah ona selâmet versin ve saltanatını dâimî kılsın. Daha sonra Manisa'daki Sultâniye Medresesi'nde müderris oldu. Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptıktan sonra Halep'te kadı oldu. Ardından Dımaşk ve İstanbul'da kadılık yaptı. Bu görevden alındıktan sonra emekli maaşı olarak günlük yüz dirhem maaş bağlandı. Bu şekilde yaşarken 963/1555 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, Arapça ve şeriat ilimlerinin tümünü bilen bir âlimdi. İnşa sanatında tam bir ustaydı. Arapça, Farsça ve Türkçe münşeâtları vardı. Bilhassa anlatım güzelliğine özen gösterirdi. Tüm hat çeşitlerini çok güzel yazardı. Kitapların bir kısım yerlerine ta'likaları vardır. Herkesi iyilikle anan, yüce gönüllü biri olup edepli ve ağır başlıydı. Her şeyin sahibi ve bağışlayıcısı olan Allah rahmet etsin.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً صالحاً سليم الطبع حلیم النفس طيب الأخلاق، وكان لا يذكر أحداً بسوء، وكان مدرساً مفيداً استفاد منه كثير من الطلبة، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى محيي الدين محمد التبريزي [ساجلي أمير] - ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محيي الدين محمد بن عبد الأول التبريزي. [١٥٦]

قرأ رحمه الله تعالى على والده، وكان والده قاضي الحنفية بمدينة تبريز. وسمعت منه أنه رأى المولى جلال الدين الدواني وهو صغير، وقد حكى منه غاية العظمة والجلالة والهيبة والوقار. وحكى أن علماء تبريز جلسوا عنده على أدب تام مطربين رؤوسهم. وأتى هو في حياة والده بلاد الروم، وعرضه المولى ابن المؤيد على السلطان بايزيد خان لسابقة بينه وبين والده، فأعطاه السلطان بايزيد خان مدرسة. ثم اختار منصب القضاء، وصار قاضياً بعدة بلاد من بلاد الروم. ثم أعطاه سلطاننا الأعظم سلمه الله وأبقاه مدرسة الوزير مصطفى باشا بكبوزيه، ثم صار مدرساً بسُلطانية مغنيسا، ثم صار مدرساً بإحدى المدارس الثمان، ثم صار قاضياً بمدينة حلب، ثم صار قاضياً بدمشق الشام، ثم صار قاضياً بمدينة قسطنطينية، ثم عُزل عن ذلك، وعُين له كل يوم مائة درهم بطريق التقاعد، ومات وهو على تلك الحال سنة ثلاث وستين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالماً فاضلاً عارفاً بالعلوم العربية والعلوم الشرعية، وكانت له معرفة تامة بصناعة الإنشاء، وله منشآت في اللسان العربية والفارسية والتركية، وكان أكثر اهتمامه بالمحسنات اللفظية، وكان يكتب أنواع الخطوط خطاً حسناً، وله تعليقات على بعض المواضع من الكتب، وكان كريماً يذكر كل أحد بخير، وكان صاحب أدب ووقار، رحمه الله الملك الغفار.

Mâlûl [Emîr]

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Mâlûl lakaplı Muhyiddin Muhammed bin Abdülkâdir Efendi'dir.

Muhyiddin el-Fenârî Efendi, Kemalpaşazâde, Hüsam Çelebi ve Nûreddin Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra yüce sultanımızın hocası Hayreddin Efendi'nin hizmetine girdi. Bursa'daki Kâsım Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Akabinde İstanbul'daki Efdaliyye Medresesi, yine İstanbul'daki Vezir Mahmud Paşa Medresesi, Bursa'daki Sultâniye Medresesi ve son olarak da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Müderrislikten sonra Mısır'da kadılığa başladı. Ancak bu görevden alındı ve tekrar Semân medreselerinin birinde müderrisliğe döndü. Günlük doksan dirhem maaş bağlandı. Tekrar Mısır'da kadılık yaptıktan sonra Anadolu vilâyeti kazaskerliğine getirildi. Ayaklarında meydana gelen bir rahatsızlık nedeniyle görev yapamaz hâle geldiği için görevinden alındı ve emekli maaşı olarak günlük yüz elli dirhem bağlandı. 963/1555 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, dosdoğru, araştırmayı ve incelemeyi seven, Arapça ilimlerin yanı sıra şer'î ve aklî ilimleri de bilen bir âlimdi. Vakarlı ve etkileyiciydi. Zenginliği sayesinde Kumla köyünde bir Dârütta'lîm, İstanbul'da da bir Dârülkurrâ kurdu. Oraya da defnedildi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Merhaba Çelebi

Merhaba Çelebi lakabıyla bilinen Muhyiddin Muhammed Efendi de bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biridir.

Zeyrekzâde Rükneddin Efendi ve Mîrim Çelebi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra yüce sultanımızın hocası Hayreddin Efendi'nin hizmetine girdi. Daha sonra Bursa'daki Çentik Medresesi'nde müderrisliğe başladı.

المولى المعلول [أمير] - ومنهم العالم الفاضل المولى محيي الدين محمد بن عبد القادر المشتهر بالمعلول.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى محيي الدين الفناريّ والمولى ابن كمال پاشا والمولى حسام چلبی والمولى نور الدين. ثم وصل إلى خدمة المولى خير الدين معلم سلطاننا الأعظم، ثم صار مدرّسا بمدرسة قاسم پاشا بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الأفضلية بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بسُلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمصر القاهرة، ثم عُزل عن ذلك وصار مدرّسا بإحدى المدارس [١٥٦٦] الثمان، وعُيّن له كل يوم تسعون درهما. ثم صار قاضيا ثانيا بمصر المحروسة، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية أناتولي، ثم عجز عن إقامة الخدمة لاختلال وقع في رجله فعزل عن ذلك، وعُيّن له كل يوم مائة وخمسون درهما، ومات في سنة ثلاث وستين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا صالحا محققا مدققا عارفا بالعلوم العربية والشرعية والعلوم العقلية، وكان صاحب وقار وحشمة، وكان ذا ثروة بنى دار التعليم في قرية قومله، وبنى دار القراء بمدينة قسطنطينية، ودُفِنَ عندها، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرِيحَهُ.

المولى مرحبا چلبی - ومنهم العالم الفاضل المولى محيي الدين محمد الشهير بمرحبا چلبی.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى ركن الدين ابن المولى زيرك والمولى ميرم چلبی، ثم وصل إلى خدمة المولى خير الدين معلم سلطاننا الأعظم، ثم صار مدرّسا بمدرسة چنديك بمدينة بروسه،

Karahisar Medresesi, İstanbul'da bulunan Vezir Ali Paşa Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde ve son olarak da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Sonra Dımaşk, Bursa ve Edirne'de kadılık yaptı. 950/1543 senesi civarında, Edirne kadılığı sırasında vefat etti.

- 5 Merhum, üstünlükleri olan, araştırmacı, keskin zekâ ve öngörü sahibi bir âlimdi. Düzgün karakterli, yumuşak huylu ve iyilikseverdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Pîr Muhammed [Pîrî Çelebi]

- 10 Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Muhyiddin Pîr Muhammed bin Alâeddin Ali el-Fenârî'dir.

- Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Acem diyarına göçerek Semerkand ve Buhara âlimlerinden de dersler aldı. Sonra Anadolu'ya geri geldi. Sultan Selim Han da ona İstanbul'da bulunan Vezir Mustafa Paşa Medresesi'nde müderrislik görevi verdi. Daha sonra Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde, ardından da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Bu görevinden alındıktan sonra tekrar aynı göreve iade edildi. Gözle-
15 rinden rahatsızlanması üzerine müderrislik yapamaz hâle geldi ve kendisine emekli maaşı olarak günlük altmış dirhem bağlandı. Bu şekilde yaşarken, 954/1547 veya 955/1548 senesinde vefat etti.

- 20 Merhum dosdoğru, dünyaya değer vermeyen, ibadetine düşkün, iyilik ve doğruluğu seven bir âlim olup güzel ahlâk sahibiydi. İnancı sağlam ve yaşantısı düzgündü. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Alâeddin Ali bin Sâlih [Vâsi Alisi]

- 25 Alâeddin Ali bin Sâlih Efendi de bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biridir.

ثم صار مدرّسا بمدرسة قره حصار، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير علي پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بدمشق الشام ثم صار قاضيا بمدينة بروسه ثم صار قاضيا بمدينة ادرنه، وتُوفِّي وهو قاضٍ بها في حدود الخمسين وتسعمائة. ٥

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا مدققا صاحب ذكاء وفطنة، وكان سليم الطبع حلیم النفس محبا للخير، رَوَّح الله روحه ونوّر ضريحه.

المولى پير محمد [پيرى چلبى] - ومنهم العالم الفاضل المولى محيي الدين پير محمد ابن المولى علاء الدين علي الفناريّ.

١٠ قرأ على علماء عصره، ثم ارتحل إلى بلاد العجم، وقرأ هناك على علماء سمرقند وبخارى، ثم أتى بلاد الروم، وأعطاه السلطان سليم خان مدرسة الوزير مصطفى پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم عُزل عن ذلك، ثم صار مدرّسا ثانياً بها، ثم أضرت عيناه وعجز عن إقامة التدريس، وعُيِّن له كل يوم ستون درهما بطريق التقاعد. مات وهو على تلك الحال في سنة خمس أو أربع وخمسين وتسعمائة. ١٥

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا [١٥٧] زاهدا عابدا محبًا للخير والصلاح، وكان صاحب أخلاق حميدة، وكان صحيح العقيدة حسن السمات، رَوَّح الله روحه ونوّر ضريحه.

المولى علاء الدين علي بن صالح - ومنهم العالم الفاضل المولى علاء الدين علي بن صالح. ٢٠

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Abdülvâsi Efendi'nin hizmetine girerek müderris muîdi oldu. Edirne'deki Sirâciyye Medresesi'nde müderrisliğe başladıktan sonra Bursa'daki Ferhâdiye Medresesi, Kaplıca Medresesi, Edirne Halebiyye Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreselerin biri, Semân medreselerinin biri ve son olarak Edirne'deki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Bursa'da kadılık yaparken 950/1543 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olup tüm ilim dallarında bilgi sahibi bir âlimdi. İnşa sanatında özel bir yeteneği vardı, çok güzel yazı yazardı. *Kelîle ve Dimne* adlı eseri son derece güzel bir üslûpla Türkçeye tercüme etti. Güzel ahlâk ve edep sahibi, ağır başlı biriydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Sâlih el-Esved [Kara Sâlih]

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Kara Sâlih diye bilinen Sâlih Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra yüce sultanımızın hocası Hayreddin Efendi'nin hizmetine girdi. Çekmece Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Bursa'daki Kaplıca Medresesi, Gebze Medresesi, Manisa Sultâniye Medresesi ve son olarak Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Bu görevi sırasında, 944/1537 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, ismi gibi dosdoğru, ibadete düşkün ve dünyaya değer vermeyen bir âlimdi. Düzgün karakterli olup yumuşak huylu ve iyilikseverdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Ebü'l-Leys Efendi

Ebü'l-Leys Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biridir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Zamîrî Efendi'nin muîdi oldu.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل عبد الواسع، وصار معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا بالمدرسة السراجية بمدينة أدرنة^١، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الفرهادية بمدينة بروسه^٢، ثم صار مدرّسا بمدرسة قبلوجه، ثم صار مدرسا بالمدرسة الحليّة بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة أدرنة. ثم صار قاضيا بمدينة بروسه، وتُوفِّي وهو قاضٍ بها في سنة خمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا، وكانت له مشاركة في العلوم، وكانت له مهارة في الإنشاء، وكان يكتب الخط الحسن، وترجم كتاب كليلة ودمنة بالتركية بإنشاء لطيف في الغاية، وكان صاحب أخلاق حميدة وأدب ووقار، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى صالح الأسود [قره صالح] - ومنهم العالم الفاضل المولى صالح الشهرير بصالح الأسود.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى خير الدين معلم سلطاننا الأعظم، ثم صار مدرّسا بمدرسة چكمجه، ثم صار مدرّسا بمدرسة قبلوجه بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة ككوزيه، ثم صار مدرّسا بسلطانية مغنيسا، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وتُوفِّي وهو مدرّس بها في سنة أربع وأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا صالحا كاسمه متعبدا متزهدا، وكان سليم الطبع حلیم النفس محبا للخير، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى أبو الليث - ومنهم العالم العامل المولى أبو الليث.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار معيد الدرس المولى الشهرير بضميريّ،

١ ن، ط: - ثم صار... ادرنه؛ ن، ط: + ثم صار مدرسا بمدرسة بايزيد باشا بمدينة بروسه.

٢ ن، ط: المزبورة.

Kütahya'da müderrisliğe başladı. İstanbul'da bulunan Hacı Hasanzâde Efendi Medresesi, İstanbul'daki Vezir Mahmud Paşa Medresesi, Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi ve son olarak Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Ardından Halep'te kadı oldu. Dımaşk kadılığı yaparken 944/1537 senesinde vefat etti.

Merhum dosdoğru, dindar, iyiliksever, sağlam inançlı, edepli ve ağır başlı bir âlimdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Fahreddin bin Muhammed [Fahri Çelebi]

Yukarıda adı geçen Yâkub Efendi'nin oğlu Fahreddin bin Muhammed bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biridir.

Rahmetli babam ve Şücâ' Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Seyyidî Çelebi Efendi'nin hizmetine girerek muîdi oldu. İznik Medresesi'nde müderrisliğe başladı. İstanbul'da bulunan Efdaliyye Medresesi, Vezir Dâvûd Paşa Medresesi, Edirne'de bulunan Halebiyye Medresesi, Çifte Medreselerin biri ve son olarak Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Bu görevi sırasında, 946/1539 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, zeki karakterli, güzel ahlâk sahibi bir âlimdi. Düzgün kişilikli, yumuşak huylu, edepli, vakarlı ve sabırlı biriydi. Gençliğinin baharında vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Masdar Efendi

Masdar Efendi lakaplı Muslihuddin Mustafa Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biridir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra bazı medreselerde müderrislik yaptı. Daha sonra Manisa Sultâniye Medresesi'nde müderris oldu. Manisa'nın ardından Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı,

ثم صار مدرّسا بكوتهاهيه، ثم صار مدرّسا بمدرسة المولى ابن الحاج حسن بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة أبي أيوب الأنصاري، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمدينة [١٥٧٠] حلب، ثم صار قاضيا بدمشق الشام، وتُوفّي وهو قاضٍ بها في سنة أربع وأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا متدينا كثير الخير حسن العقيدة أديبا وقورا، رَوَّحَ الله روحه ونوّر ضريحه.

المولى فخر الدين بن محمد [فخري چلبى] - ومنهم العالم الفاضل المولى فخر الدين بن محمد بن يعقوب المارّ ذكره.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى الوالد والمولى شجاع، ثم وصل إلى خدمة المولى سيدي چلبى، وصار معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الأفضلية بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الحلبيّة بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرسا بإحدى المدارس الثمان، ومات وهو مدرّس بها في سنة ست وأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى فاضلا ذكي الطبع صاحب أخلاق حميدة، وكان سليم الطبع حلّيم النفس أديبا لبيبا وقورا صبورا، مات في عنفوان شبابه، رَوَّحَ الله روحه ونوّر ضريحه.

المولى مصدر - ومنهم العالم العامل المولى مصلح الدين مصطفى الشهير بمصدر.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس حتى صار مدرّسا بسلطانية مغنيسا، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان.

sonrasında Halep'te kadılığa başladı. Ardından da Mekke kadısı oldu. Bu görevden alındıktan sonra İstanbul yakınlarında bir yerde vefat etti.

Merhum dosdoğru, yumuşak huylu, sağlam inançlı ve iyiliksever bir âlimdi. Bir aralar tasavvuf yoluna heveslenip Şeyh Seyyid Ali bin Meymûn el-Mağribî'nin hizmetine girdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Şeyhî Çelebi

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Şeyhî Çelebi lakaplı Şeyh Muhammed Efendi'dir.

Muhyiddin el-Fenârî gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Kara Bâlî Efendi'nin hizmetine girdi. Sonra Bursa'da bulunan Molla Hüsrev Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Yine Bursa'da bulunan Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa Medresesi, İstanbul'daki Vezir Pîrî Paşa Medresesi, Trabzon Medresesi, Ebû Eyyûb el-Ensârî (*ra*) Medresesi ve son olarak da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Son görevi esnasında, 951/1544 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, zeki, araştırmayı ve incelemeyi seven, sağlam karakterli, yüce gönüllü, üslûbu güzel, yaşantısı herkesçe takdir edilen bir âlimdi. Alçak gönüllü, Allah'a karşı gelmekten sakınan, sağlam inançlı, iyiliksever biriydi. Hiç kimsenin kötülüğünden bahsetmezdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Köprücükzâde

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Köprücükzâde lakabıyla bilinen Sinâneddin Yûsuf Efendi'dir.

Kara Seyyidî ve Muhammed es-Samsûnî Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Kefe'ye yerleşerek müftülük yapmaya başladı. İnsanlar ondan çok fayda gördüler. Kastamonu'daki Atabey Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Sonra başka birkaç medresede daha müderrislik yaptı.

ثم صار قاضيا بمدينة حلب، ثم صار قاضيا بمكة الشريفة، ثم عزل عن ذلك، ومات بموضع قريب من قسطنطينية.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا حلّيم النفس صحيح العقيدة محبا للخير، وقد انتسب في بعض أوقاته إلى الطريقة الصوفية، ووصل إلى خدمة الشيخ العارف بالله السيد علي بن ميمون المغربي، ورح الله آرواحهم ونور ضريحهم.

المولى شيخي چلبی - ومنهم العالم الفاضل المولى شيخ محمد الشهير بشيخي چلبی.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى محيي الدين الفناري، ثم وصل إلى خدمة المولى بالي الأسود. ثم صار مدرّسا بمدرسة مولانا خسرو بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة أحمد پاشا ابن ولي الدين بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير پيري پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة طرابوزون، ثم صار مدرّسا بمدرسة أبي أيوب الأنصاري، رضي الله عنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، [١٥٨] ومات وهو مدرّس بها في سنة إحدى وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا ذكيا محققا مدققا سليم الطبع كريم النفس محمود الطريقة مرضي السيرة، وكان متواضعا متخشعا صحيح العقيدة محبا للخير، وكان لا يذكر أحدا إلا بخير، روّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى كبريجك زاده - ومنهم العالم الفاضل المولى سنان الدين يوسف^٢ الشهير بكبريجك زاده.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى سيدي الأسود والمولى محمد الساميسوني. ثم توطّن بمدينة كفه، وأفتى هناك وانتفع به الناس. ثم صار مدرّسا بمدرسة آتابك ببلدة قسطنون، ثم صار مدرّسا بمدارس أخرى،

١ ن: -للخير.

٢ ن: -يوسف.

Ardından Semân medreselerinin birinde, Bursa'da bulunan Sultan Murad Han Medresesi'nde ve Ayasofya Medresesi'nde müderrislik yaptı. Amasya'da hem müderrislik hem de müftülük yaptı. Daha sonra emekli edilerek günlük yetmiş dirhem maaş bağlandı. Bir süre sonra tekrar Amasya'daki müftülük görevine döndü. Bu görevi sırasında, 951-952/1544-1546 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, inceleme ve araştırmayı seven, Arapça ilimlere vâkıf, şeriat ilimlerinde ise maharetli bir âlimdi. Düzgün karakterli, yumuşak huylu, edepli ve ağır başlı olup sağlam inançlı ve iyilikseverdi. Kendi nefsiyle meşgul olur, dünya işlerinden uzak dururdu. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Hacı Çelebi

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Hacı Çelebi lakabıyla meşhur olmuş ârif şeyh Alâeddin Ali bin Abdürrahim el-Müeyyed Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldı. Yaşıtı öğrenciler arasında üstünlüğü çok açık hâle geldikten sonra Dimetoka Medresesi'nde müderrisliğe başladı. İstanbul'daki Hacı Hasanzâde Medresesi, Vezir Dâvûd Paşa Medresesi, Edirne'deki Halebiyye Medresesi, Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi ve son olarak Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Bu görevi sırasında, 944/1537 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, olgun, zeki, sağlam karakterli, keskin zekâlı ve ilimlerin tamamından nasibini almış bir âlimdi. Arapça ilimlere son derece hâkimdi. Arapça kasidelerinin yanı sıra Arapça münşeâtı da vardı. Cömert, yumuşak huylu, edepli, akıllı, hoş sohbetli, güzel üslûplu ve düzgün inançlıydı. Bazı kitaplara ta'likaları olsa da genç yaşta vefat ettiği için bu eserleri ortaya çıkmadı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة آيا صوفيه، ثم صار مدرّسا ومفتيًا ببلدة اماسيه. ثم عُيّن له كل يوم سبعون درهما بطريق التقاعد. ثم صار مفتيًا ثانيًا بالبلدة المزبورة. ومات وهو مفتٍ بها في سنة اثنتين أو إحدى وخمسين وتسعمائة.

5 كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا محققا مدققا عالما بالعلوم العربيّة وماهرا في العلوم الشرعيّة. وكان سليم الطبع حلیم النفس صاحب أدب ووقار، وكان صحيح العقيدة محبا للخير، وكان مشتغلا بنفسه معرّضا عن أحوال الدنيا، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى حاجي چلبی - ومنهم العالم الفاضل المولى علاء الدين علي ابن الشيخ العارف بالله الشيخ عبد الرحيم المؤيد المشهور^١ بحاجي چلبی.

10 قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، واشتهرت فضائله بين الطلبة. ثم صار مدرّسا بمدرسة ديمة توفه، ثم صار مدرّسا بمدرسة المولى ابن الحاج حسن بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الحلبيّة بأدرنة، ثم صار مدرّسا بمدرسة أبي أيوب الأنصاريّ، رضي الله عنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ومات وهو مدرّس بها في سنة أربع وأربعين وتسعمائة.

20 كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا كاملا ذكيا سليم الطبع قويّ الفطنة مشاركا في العلوم كلها، وكان عارفا بالعلوم العربيّة غاية المعرفة، وكان ينظم القصائد العربيّة وله منشآت بالعربيّة، وكان [٣١٥٨] كريما حلیمًا أديبا ليبا حسن الصحبة مرضي الطريقة صحيح العقيدة. وله تعليقات على بعض الكتب، لكنّها لم تظهر لوفاته في سنّ الشباب، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

Muhammed Bey

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Muhammed Bey diye bilinen Muhyiddin Muhammed bin Abdullah Efendi'dir.

Merhum, Sultan Bayezid Han'ın uşaklarındandı. İlim öğrenme isteği ağır basıp ilmin tadına varınca, emîrlik yolunu bırakarak ilim yolunu seçti. Şeyh Muzafferüddin el-Acemî Efendi, Muhyiddin el-Fenârî Efendi ve Pîrî Ahmed Çelebi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Kemalpaşazâde'nin hizmetine girerek onun muîdi oldu. İstanbul'da bulunan Murad Paşa Medresesi'nden sonra bazı medreselerde müderrislik yaptı. Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderris oldu. Beynindeki bir rahatsızlık sebebiyle müderrisliği bıraktı. İyileşince deniz yoluyla Mısır'a giderken Hristiyan korsanlar onu ele geçirip esir ettiler. Arkadaşlarından biri onu korsanlardan satın aldı.

İstanbul'a gelince, yüce sultanımız ona Bursa Sultâniye'sini verdi. Ardından da Edirne'deki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderris oldu. Müderrislikten sonra Dımaşk'ta kadılık yapmaya başladı. Kadılık görevinden alınınca İstanbul'a geri döndü. Sağlığı iyice bozulduğu sırada, kendisine Mısır kadılığı görevi verildi. Bir kış günü, Mısır'a doğru yola çıktığında, 950/1543 senesinde Kütahya'da vefat etti.

Merhum edib, ağır başlı, yumuşak ve cömert olup ilmi ve ilim adamlarını severdi. Tasavvuf yolundan gidenlere ise ayrıca muhabbet duyardı. İlimlerin hepsinden nasibini almış, özellikle aklî ilimlerde mahir olmuştu. Matematik ilimlerini de iyi bilirdi. Bazı kitaplara ta'likalar yazmıştır. Çok sayıda kitabı olup hepsini de okumuştur. Allah gani gani rahmet etsin.

Manastırlı Çelebi

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Manastırlı Çelebi diye bilinen hocaefendidir.

المولى محمد بك - ومنهم العالم الفاضل المولى محيي الدين محمد بن عبد الله الشهير بمحمد بك.

كان رحمه الله تعالى من عبيد السلطان بايزيد خان، فرغب في العلم والتدبّر، وترك طريق الإمارة وسلك طريقة العلم، وقرأ على علماء عصره، منهم المولى الشيخ مظفر الدين العجمي والمولى محيي الدين الفناري والمولى پير أحمد چلبی. ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن كمال پاشا، وصار معيدا لدرسه، ثم صار مدرّسا بمدّسة مراد پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة^١ أدرنة. ثم ظهر اختلال في دماغه وترك التدريس، ولما برىء ركب البحر وسافر إلى مصر المحروسة، فأخذته النصارى وأسير في أيديهم، واشتروه بعض أصدقائه منهم.

ولما أتى قسطنطينية أعطاه سلطاننا الأعظم سلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بمدّسة السلطان بايزيد خان بمدينة أدرنة. ثم صار قاضيا بدمشق الشام، ثم عُزل عن ذلك، وأتى مدينة قسطنطينية. واختل مزاجه غاية الاختلال، وأعطى في أثناء ذلك المرض قضاء مصر فسافر في أيام الشتاء، ومات في بلدة كوتاهية في سنة خمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى أديبا وقورا حليماً كريماً محبا للعلم وأهله، ومحبا لطريقة الصوفية أيضا. وكانت له مشاركة في العلوم، وكان ماهرا في العلوم العقلية عارفاً بالعلوم الرياضية، وله تعليقات على بعض الكتب، وقد ملك كتبا كثيرة طالع أكثرها، رحمه الله تعالى رحمة واسعة.

المولى مناسترلي چلبی - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل^٢ المولى الشهير

بمناسترلي چلبی.

١ ن، ط: - بمدينة.

٢ ن، ط: - والفاضل الكامل.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Seyyidî el-Karamânî Efendi'nin hizmetine girdi. Rumeli vilâyetindeki Manastır kasabasında müderrisliğe başladı. Bu görevden azledildikten kısa bir süre sonra tekrar aynı yerde müderris oldu. Daha sonra müderrisliği bırakıp yalnızlığa çekilerek insanlardan uzaklaştı, sadece ilim ve ibadetle meşgul olmaya başladı. Edirne'deki Halebiyye Medresesi'nde müderrislik görevi verilse de kabul etmedi. Kendisine günlük yirmi dirhem maaş bağlandı. Bu şekilde yaşarken, 949/1542 veya 950/1543 senesinde vefat etti.

Merhum, doğruluk sahibi, dindar, ibadetlerine düşkün ve ilmiyle amel eden bir âlimdi. Devrine Allah'ın bahşettiği bir bereketti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Şeyh İbrâhim el-Halebî [Arap İmam]

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de İstanbul'daki Sultan Mehmed Han Camii'nin hatibi, Hanefî mezhebine mensup Şeyh İbrâhim el-Halebî'dir.

Aslen Halepli olup orada devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra göçtüğü Mısır'ın âlimlerinden de hadis, tefsir, usûl ve fıkıh dersleri aldı. Daha sonra Anadolu'ya gelerek İstanbul'a yerleşti. Bazı camilerde imamlık yaptıktan sonra İstanbul'daki Sultan Mehmed Han Camii'nin imamı ve hatîbi oldu. Ardından, Müftü Sâdî Çelebi tarafından yaptırılan Dârülkurrâ'da müderrisliğe başladı. Bu görevi sırasında, 956/1549 senesinde vefat etti. Öldüğünde yaşı doksanı geçmişti.

Merhum, Arapça ilimlerle tefsir, hadis ve kıraat ilimlerini bilen bir âlim olmanın yanı sıra fıkıh usûlünde tam bir otoriteydi. Sürekli fıkıh meselelerini incelerdi. Allah'a karşı gelmekten sakınan, temiz, dünya malına değer vermeyen, ibadetine düşkün ve düzgün biriydi. Öğrenci okutur ve pek çok kişinin kendisinden faydalanmasını sağlardı. Evinden çıkmaz, devamlı ilimle uğraşır. Onu gören ya evinde ya da mescidde görürdü. Yolda yürürken insanları görmemek için gözlerini kapatırdı. Bir başkası hakkında kötü bir söz söylediğini hiç kimse işitmemiştir.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل سيدي القره مانّي. ثم صار مدرّسا بمدرسة قصبه مناستر في ولاية روم ايلى، ثم عُزل عنها، ثم صار مدرّسا بها ثانيًا، ثم ترك التدريس واختار العزلة عن الناس، واشتغل بالعلم والعبادة، وأعطى المدرسة [١٥٩] الحلبية بمدينة أدرنة ولم يقبلها، وعُين له كل يوم عشرون درهما، ومات على تلك الحال في سنة خمس أو تسع وأربعين وتسعمائة. ٥

كان رحمه الله تعالى صاحب صلاح وديانة وعبادة، وكان عالما عاملا، وكان بركة من بركات الله تعالى في أرضه، رَوَّح الله روحه ونوّر ضريحه.

الشيخ إبراهيم الحلبيّ [عرب إمام] - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل الشيخ إبراهيم الحلبيّ الحنفيّ، خطيب جامع السلطان محمد خان بمدينة قسطنطينية.

كان رحمه الله تعالى من مدينة حلب، وقرأ هناك على علماء عصره، ثم ارتحل إلى مصر المحروسة، وقرأ على علمائها الحديث والتفسير والأصول والفروع. ثم أتى بلاد الروم وتوطن بمدينة قسطنطينية، وصار إماما ببعض الجوامع، ثم صار إماما وخطيبا بجامع السلطان محمد خان بمدينة قسطنطينية المزبورة. وصار مدرّسا بدار القراء التي بناها المولى الفاضل سعدي جلبي المفتي، ومات على تلك الحال في سنة ست وخمسين وتسعمائة، وقد جاوز التسعين من عمره. ١٥

كان رحمه الله تعالى عالما بالعلوم العربية والتفسير والحديث وعلوم القراءات، وكانت له يد طولى في الفقه والأصول، وكان مسائل الفروع نصب عينه. وكان ورعا تقيا نقيا زاهدا متورعا عابدا ناسكا، وكان يُقريء الطلبة وانتفع به كثيرون. وكان ملازما لبيته مشتغلا بالعلم، ولا يراه أحد إلا في بيته أو في المسجد، وإذا مشى في الطريق يغضّ بصره عن الناس، ولم يسمع منه أحد أنه ذكر واحداً من الناس بسوء، ٢٠

Dünyaya ait bir şeyden lezzet almaz sadece ilim, ibadet, telif ve yazmadan zevk alırdı. Çok sayıda eseri ve yazdığı risâlesi vardır. Bu eserlerinin en meşhurlarından bazıları şunlardır: *Mülteka'l-Ebbur* adını verdiği fıkıh kitabı, *Münyetü'l-Musallî* adlı kitaba yazdığı ve *Gunyetü'l-Mütemelli fi Şerhi Münyeti'l-Musallî* adını verdiği şerhi. Bu şerhte namaz konusunda ne kadar mesele ve bu meselelere dair âlimler arasında ihtilaflı fikirler varsa hepsini çok güzel bir üslup ve yöntemle ele almıştır. Allah ruhunu şâd etsin ve ona en yüksek cennet odalarını bağışlasın.

Seyrek Muhyiddin Efendi

10 Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Seyrek Muhyiddin lakaplı Muhyiddin Muhammed el-Hüseynî'dir.

Ankara dolaylarından olup Germiyanlı Sinâneddin Yûsuf Efendi, Seyyidî Muhammed el-Kocavî Efendi ve Berîkîzâde diye bilinen Muslihuddin Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Aydınlı Bâlî Efendi'nin 15 muîdi oldu. Ankara'da müderrisliğe başladı. Sonra Merzifon Medresesi ve Tokat Medresesi'nde müderrislik yaptı. Yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın oğlu Sultan Mehmed Han'ın hocası oldu. Allah sultanımızın yardımcılarını güçlü kılsın. Geçmişlerine rahmet etsin ve neslini dâim eylesin. 947/1540 senesinde vefat etti.

20 Merhum, üstünlükleri olan, zeki, düzgün karakterli, sağlam inançlı, Arapça, usûl, fıkıh ve kelâm ilimlerini bilen bir âlimdi. Her zaman tefsir okumakla meşgul olur, fakirleri, doğruları ve muhtaçları severdi. Övgüye lâyık bir yaşam biçimi vardı. Her zaman doğruyu söyler, yalandan kaçınırdı. Görevlerine ve ibadetlerine özen gösterirdi. Allah ruhunu şâd, kabrini 25 aydınlık etsin.

Muhyiddin el-Esved [Karaca Muhyiddin]

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Muhyiddin el-Esved diye bilinen Muhyiddin Muhammed el-Kocavî'dir.

ولم يلتذ بشيء من الدنيا إلا بالعلم والعبادة والتصنيف والكتابة. وله عدّة مصنفات من الرسائل والكتب، أشهرها: كتاب في الفقه سمّاه بملتقى الأبحر، وله شرح على مُنية المصلّي سمّاه بغُنية المتملّي في شرح منية المصلّي، ما أبقى شيئا من مسائل الصلاة إلا أوردها فيه مع ما فيها من الخلافات على أحسن وجوهه وأطف تقرير، رَوّح الله روحه وزاد في أعلى غرف الجنان فتوحه. ٥

المولى سيرك محيي الدين - ومنهم العالم العامل المولى محيي الدين محمد الحسيني الشهير بسيرك محيي الدين.

كان رحمه الله تعالى من نواحي أنقره، قرأ على علماء عصره، منهم المولى سنان الدين يوسف الكرمانيّ، والمولى سيدي محمد القوجويّ، [١٥٩٠] والمولى مصلح الدين الشهير بابن بريكي. ثم صار معيدا لدرس المولى بالي الأيدينيّ، ثم صار مدرّسا ببلدة أنقره، ثم صار مدرّسا بمدرسة مرزيفون، ثم صار مدرّسا بمدرسة توقات، ثم صار معلما للسلطان محمد بن سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان، أعز الله أنصاره، ورحم أسلافه وابدأ أخلافه. ثم تُوفّي رحمه الله تعالى في سنة سبع وأربعين وتسعمائة.

١٥ كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا ذكيا مستقيم الطبع عالما بالعربيّة والأصول والفقه والكلام. وكان مشتغلا بمطالعة التفسير، وكان صحيح العقيدة محبا للفقراء والصلحاء والمساكين. وكان محمود الطريقة مكلّما بالحق مجتنبًا عن الباطل مراعيًا لوظائف العبادات، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى محيي الدين الأسود [قره جه محيي الدين]- ومنهم العالم العامل المولى محيي الدين محمد القوجويّ المشتهر بمحيي الدين الأسود. ٢٠

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Efdalzâde Muhyiddin Efendi'nin hizmetine girdi. Bazı medreselerde müderrislik yaptı. Sonra yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın oğlu Sultan Mustafa Han'ın hocası oldu. Allah onlara selâmet versin ve ebedî kılsın. Bu hocalık görevi sırasında,
5 945/1538 senesi civarında vefat etti.

Merhum dosdoğru, iyiliksever, vefalı ve sadaka veren bir âlimdi. Kendi nefsiyle meşgul olur, kimsenin hakkında kötü söz söylemezdi. Sağlam inançlı olup dosdoğru yoldan giderdi. Allah kabrini aydınlık etsin ve sevabını kat kat artırsın.

10 **Hayreddin Hızır Efendi [Danagözoğlu]**

Bu devrin faziletli âlimlerinden biri de Hayreddin Hızır Efendi'dir.

Aslen Merzifon'dan olup devrin âlimlerinden dersler alırken akranları arasında üstünlüğüyle meşhur oldu. Medreselerin birinde müderrisliğe başladıktan sonra yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın oğlu Sultan Mustafa Han'ın hocası oldu. Allah onlara selâmet versin ve saltanatlarını ebedî kılsın.
15 Bu görevi sırasında, 953/1546 senesinde vefat etti.

Merhum yumuşak huylu, cömert kişilikli ve güzel yetenekleri olup ilim öğrenmek için son derece gayret gösteren biriydi. Bazı konulara yazdığı ve çok güzel açıklamalarda bulunduğu ta'likalarını görmüştüm. Ayrıca *eş-Şemsîyye* adlı eserin "Tasdîkât" kısmına yazdığı bir hâşiyesini de gördüm. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.
20

Hidâyetullah el-Acemî [Hidâyet Çelebi]

Hidâyetullah bin Mevlânâ Yâr Ali el-Acemî Efendi de bu devrin faziletli âlimlerinden biridir.

25 Pîr Ahmed Çelebi, rahmetli babam, Muhyiddin el-Fenârî Efendi ve Kemalpaşazâde gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى حميد الدين بن أفضل الدين. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار معلما للسلطان مصطفى ابن سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان، سلمه الله وأبقاه، وتُوفِّي وهو معلم له في قريـب من سنة خمس وأربعين وتسعمائة.

5 كان رحمه الله تعالى عالما عاملا صالحا محبا للخير صدوقاً باراً، وكان مشغلا بنفسه لا يذكر أحدا بسوء، وكان صحيح العقيدة مستقيم الطريقة، نور الله قبره وضاعف أجره.

المولى خير الدين خضر [طنه كوز اوغلى]- ومنهم العالم العامل المولى خير الدين خضر.

10 كان أصله من بلدة مرزيفون، وقرأ على علماء عصره، واشتهر بالفضل بين أقرانه. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار معلما للسلطان مصطفى ابن سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان، سلمه الله وأبقاه، وتُوفِّي وهو معلم له في سنة ثلاث وخمسين وتسعمائة.

15 كان رحمه الله تعالى حليم النفس كريم الطبع جيّد القريحة مجتهدا في تحصيل العلوم. ورأيت له تعليقات على بعض المواضع أجاد فيها وأحسن، ورأيت له أيضا حواش على قسم التصديقات من شرح الشمسية، روّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى هداية الله العجمي [هدايت چلبى]- ومنهم العالم الفاضل المولى هداية الله ابن مولانا يار علي العجمي.

20 قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى پير أحمد چلبى والمولى الوالد [١٦٠] والمولى محيي الدين الفناري والمولى ابن كمال پاشا.

İstanbul'daki Efdaliyye Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Yine İstanbul'da Kalenderhâne Medresesi, Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi, Manastır Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreselerin biri ve son olarak da Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptıktan sonra Mekke'de kadılık görevine başladı. Gözlerinin rahatsızlanması üzerine kadılığı bırakıp Mısır'a gitti. 948/1541 veya 949/1542 senesinde orada vefat etti.

Merhum, bütün ilim dallarından nasibini almış bir âlimdi. Hadis usûlü ve fıkıh usûlünün yanında, fıkıh ilminden de haberdardı. Edip, akıllı, yumuşak huylu, alçak gönüllü olup Allah'a karşı gelmekten sakınan, yüce gönüllü ve yaşantısı övülen biriydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Muhyiddin Muhammed [Kara Çelebi]

Bu devrin faziletli âlimlerinden biri de Muhyiddin Muhammed bin Hüsâmeddin Efendi'dir. Babası Hüsâmeddin Rum asıllıdır. Yine Rum asıllı olan Vezir Mehmed Paşa'nın mevâlilerindendir. Sultan Mehmed Han bir mesele yüzünden bu veziri öldürtmüştü.

Hüsâmeddin Efendi, devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra çeşitli yerlerde kadılık yaptı. Oğlu Muhyiddin Efendi de babasının izinden gitti. O da rahmetli babam, Hüsâmeddin Efendi, Kemalpaşazâde gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Bursa'daki Îsâ Bey Medresesi'nde müderris oldu. Ardından Vâcidiye Medresesi, Tire Medresesi, Amasya'daki Hüseyniye Medresesi, Çorlu Medresesi, Bursa'daki Manastır Medresesi, Manisa Sultâniye Medresesi, Semân medreselerinin biri ve Edirne'deki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik yaptı.

Müderrislikten sonra Dımaşk'ta kadılığa başladı. Bursa kadısı oldu. Bu görevden alınınca, Bursa'daki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderris oldu. Günlük olarak seksen dirhem maaş bağlandı.

ثم صار مدرّسا بالمدرسة الأفضلية بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بالمدرسة القلندرية بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة مناستر بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة أدرنة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بمكة المشرفة، ثم اختلت عيناه فترك القضاء، وجاء إلى مصر المحروسة، وتوفي بها في سنة تسع أو ثمان وأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما مشاركا في العلوم، وله معرفة بالأصولين والفقهاء، وكان أديبا ليبا حليما متواضعا متخشعا كريم النفس مرضي السيرة، روح الله روحه ونور ضريحه.

المولى محيي الدين محمد [قره چلبى] - ومنهم العالم الفاضل المولى محيي الدين محمد بن حسام الدين. كان أبوه حسام الدين من أبناء الروم، وكان من موالى الوزير محمد پاشا من أبناء الروم أيضا، قتل السلطان محمد خان ذلك الوزير لأمر اقتضى قتله.

وقرأ المولى حسام الدين على علماء عصره حتى صار قاضيا بعدة من البلاد، وخلق ولده المولى محيي الدين المذكور، وقرأ هو على علماء عصره، منهم المولى الوالد والمولى حسام الدين والمولى الشهير بابن كمال پاشا رحمهم الله تعالى. ثم صار مدرّسا بمدرسة عيسى بك بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الواجدية، ثم صار مدرّسا ببلدة تيرة، ثم صار مدرّسا بحسينية اماسيه، ثم صار مدرّسا بمدرسة چورلي، ثم صار مدرّسا بمدرسة مناستر بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بسلطانية مغنيسا، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة أدرنة.

ثم صار قاضيا بدمشق الشام، ثم صار قاضيا بمدينة بروسه، ثم عُزل عن ذلك، وصار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد خان بمدينة بروسه، وعُين له كل يوم ثمانون درهما.

Daha sonra Ayasofya Medresesi'nde müderris oldu. Ardından da tekrar Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Bursa kadılığına iade edildikten sonra Edirne ve İstanbul kadılığı yaptı. Son görevi esnasında, 965/1557 senesinde vefat etti.

- 5 Merhum, faziletli bir âlimdi. Kelâm ilmine hâkim olup fıkıh ilminde de maharetliydi. Şiir yazmayla ilgilenirdi. Tarih ve muhadara ilimlerinde oldukça becerikliydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Ehlice Efendi

- 10 Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Ehlice lakabıyla bilinen Muhyiddin Muhammed el-Aydî'dir.

- Pîr Ahmed Çelebi, Hüsâm Çelebi, Muhammed Şah bin Mehmed Efendi bin Hacı Hasan Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Mehmed Şah Efendi'nin muîdi oldu. Ardından İstanbul'da bulunan Kürkçübaşı Medresesi, Vardar Medresesi, İstanbul'daki Vezir Pîrî Paşa Medresesi, 15 Bursa'daki Manastır Medresesi ve Bursa Sultâniye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Uzun bir süre burada kaldı ve müderrislik yaparken 951/1544 senesinde vefat etti.

- 20 Merhum, üstünlükleri olan, dosdoğru, sağlam inançlı, iyiliksever bir âlimdi. Bazı vakitler zikir meclislerinde otururdu. Pek çok insana ilim öğretip öğrenci yetiştirdiği gibi tasavvuf yolunun da yolcusu bir müderristi.

Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Manav Abdî Efendi

- Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Manav Abdî lakabıyla bilinen Abdülkâdir Efendi'dir.

- 25 Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hüsâm Çelebi'nin hizmetine girdi. Ardından Bursa'daki Molla Hüsrev Medresesi'nde müderrisliğe başladı.

ثم صار مدرّسا بمدرسة آياصوفيا، ثم صار مدرّسا ثانيًا بإحدى المدارس الثمان. ثم أعيد إلى قضاء بروسه، ثم صار قاضيا بمدينة ادرنه، ثم صار قاضيا بمدينة قسطنطينية، وثُوْفِيّ وهو قاضٍ بها في سنة خمس وستين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا، وكان له اطلاع على علم الكلام ومهارة [١٦٠] في علم الفقه، وكان له ممارسة في النظم واطلاع على علم التواريخ والمحاضرات، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى أهلجه - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى محيي الدين محمد الأيدينيّ الشهير بأهلجه.

وقرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى پير أحمد چلبی والمولى حسام چلبی والمولى محمد شاه ابن المولى الفاضل محمد بن الحاج حسن. وصار معيدا لدرسه. ثم صار مدرّسا بمدرسة رئيس الفرائين بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة وارطار، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير پيري پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة مناستر بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بسُلطانيّة بروسه، ومكث هناك مدّة كثيرة، ومات وهو مدرّس بها في سنة إحدى وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا صالحا صحيح العقيدة محبًا للخير والصلاح. وكان يجلس مجلس التذكير في بعض الأوقات، وانتفع به كثير من الناس، وكان مدرّسا مفيدا منتسبا إلى الطريقة الصوفية، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى مناو عبدي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى عبد القادر الشهير بمناو عبدي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى الفاضل حسام چلبی. ثم صار مدرّسا بمدرسة المولى خسرو بمدينة بروسه،

Yine Bursa'daki Ferhâdiye Medresesi, Karahisar Medresesi, Bursa Sultâniye Medresesi, Manisa Sultâniye Medresesi ve Bursa'da bulunan Sultan Murad Han Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra Mekke'de kadılığa başladı. Ardından da Mısır kadısı oldu. Bu görevi sırasında 954/1547 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, vakarlı, sabırlı, düzgün karakterli, sağlam inançlı, hak üzere her dâim sabit duran ve Allah için kınanmaktan hiç çekinmeyen bir âlimdi. Kadılığı süresince herkesin beğenisini kazanarak övgüye lâyık bir zaman geçirdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

10 **Hüseyin Çelebi**

Bu devrin faziletli âlimlerinden biri de yukarıda adı geçen Karasulu Hasan Çelebi'nin kardeşi olan Hüsâmeddin Hüseyin Çelebi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra yüce sultanımızın hocası Hayreddin Efendi'nin hizmetine girdi. Ardından da medreselerden birinde müderrisliğe başladı. Gebze Medresesi, Manisa Sultâniye Medresesi ve son olarak Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Son görevi esnasında 947/1540 senesinde vefat etti.

Merhum, zeki bir âlim olup tüm ilim dallarında yetkinliği vardı. Özellikle aklî ilimlerde temayüz etmişti. Allah ruhunu şâd etsin.

20 **Kemal Çelebi**

Bu devrin kâmil âlimlerinden biri de Kemal Çelebi lakabıyla meşhur olan Kemâleddin Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Hüsâm Çelebi'nin hizmetine girerek muîdi oldu. Ardından medreselerin birinde müderrisliğe başladı. İznik Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreselerin biri, Semân medreselerinin biri ve son olarak Bursa Murâdiye Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra Bağdat kadılığına getirildi. Bu görevi sırasında, 957/1550 senesinde vefat etti.

ثم صار مدرّسا بالمدرسة الفرهادية بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة قره حصار، ثم صار مدرّسا بسُلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بسُلطانية مغنيسا، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مراد خان بمدينة بروسه. ثم صار قاضيا بمكة المشرفة، ثم صار قاضيا بمصر المحروسة، وتُوفِّي وهو قاضٍ بها في سنة أربع وخمسين وتسعمائة.

٥ كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا وقورا صبورا سليم الطبع صحيح العقيدة ثابتا على الحق لا يخاف في الله لومة لائم، وكان في قضائه مرضيَّ السيرة محمود الطريقة، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى حسين چلبي - ومنهم العالم الفاضل المولى حسام الدين حسين چلبي أخو المولى حسن چلبي القره صويّ المارّ ذكره.

١٠ قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى خير الدين معلّم سلطاننا الأعظم، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة ككبوزة، [١٦١] ثم صار مدرّسا بسُلطانية مغنيسا، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، وتُوفِّي وهو مدرّس بها في سنة سبع وأربعين وتسعمائة.

١٥ كان رحمه الله تعالى عالما ذكيا، وكانت له مشاركة في العلوم، وله نسبة خاصة بالعلوم العقلية، رَوَّح الله روحه.

المولى كمال چلبي - ومنهم العالم الكامل المولى كمال الدين الشهير بكمال چلبي. قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى حسام چلبي، وصار معيدا لدرسه. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة إزنيق، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمرادية بروسه^١. ثم صار قاضيا بدار السلام ببغداد، وتُوفِّي وهو قاضٍ بها في سنة سبع وخمسين وتسعمائة.

١ ن، ط: - ثم صار مدرّسا بمرادية بروسه.

Merhum, düzgün karakterli, vakarlı, sabırlı, her dâim hayır ve iyilik arayan bir âlimdi. Yüce bir ahlâka ve sağlam bir inanca sahipti. Allah ruhunu şâd etsin.

Emîr Hasan Çelebi

5 Emîr Hasan Çelebi bin Seyyid Ali Çelebi de bu devrin kâmil âlimlerinden biridir.

Gedik Hüsâm Efendi, Aşçızâde Hasan Çelebi, Mimarzâde ve rahmetli babam gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Kâdirî Çelebi lakaplı Abdülkâdir Efendi'nin hizmetine girdi. Tahsilini bitirince medreselerin birinde müderrisliğe başladı. Ardından İstanbul'daki Vezir Dâvûd Paşa Medresesi, yine İstanbul'daki Vezir Mustafa Paşa Medresesi, İstanbul Sultâniye Medresesi, Semân medreselerinin biri, Ayasofya Medresesi ve sonunda tekrar Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Günlük olarak yetmiş dirhem maaş bağlandı. 957/1550 senesinde vefat etti.

15 Merhum zeki, sağlam inançlı ve dostlarının çıkarlarını gözeten bir âlim olup hoş sohbetli ve güler yüzlüydü. Asil, cömert ve yüce ruhlu biriydi. Kişilik sahibi ve dost canlısıydı. Allah ruhunu şâd etsin.

Mustafa Paşazâde Muhyiddin Mehmed

20 Mustafa Paşazâde Muhyiddin Mehmed Efendi de bu devrin faziletli âlimlerinden biridir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra İstanbul'da babasının yaptırdığı medresede müderrisliğe başladı. Daha sonra Bursa Sultâniye Medresesi'nde müderrislik yaptı. 940/1533 senesinden sonra burada müderris iken vefat etti.

25 Merhum, üstünlükleri olan, dosdoğru, edepli, akıllı, heybetli ve vakarlı, yumuşak huylu, üstün meziyetli ve düzgün kişilik sahibi bir âlimdi. İlimlerin hepsinden nasibini almıştı. Genç yaşta vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

كان رحمه الله تعالى عالما سليم الطبع حلیم النفس وقورا صبورا طالبا للخير
والصلاح، وكان كريم الأخلاق صحيح العقيدة، رَوَّحَ الله روحه.

المولى أمير حسن چلبی - ومنهم العالم الكامل المولى أمير حسن چلبی ابن
السید علي چلبی.

٥ قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى الشهير بكديك حسام،
والمولى حسن چلبی الشهير بابن الطباخ، والمولى الشهير بمعمار زاده، والمولى
الوالد، ثم وصل إلى خدمة المولى عبد القادر الشهير بقادري چلبی. ثم صار مدرّسا
ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بمدينة قسطنطينية، ثم
صار مدرّسا بمدرسة الوزير مصطفى پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بسلطانية
١٠ قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة
أياصوفيه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان ثانياً، وعُيِّنَ له كل يوم سبعون
درهما، ومات في سنة سبع وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما ذكيا صحيح العقيدة مهتما في مصالح أصدقائه، وكان
لذيذ الصحبة صاحب البشاشة، وكان كريما سخّي النفس، وكان أهل مروّة والفتوة،
١٥ رَوَّحَ الله روحه.

المولى ابن الوزير مصطفى پاشا - ومنهم العالم الفاضل المولى محيي الدين
محمد ابن الوزير مصطفى پاشا.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا بمدرسة والده بمدينة
قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بسلطانية بروسه. وتُوِّفِيَ وهو مدرّس بها بعد الأربعين
٢٠ وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى [٣١٦١] عالما فاضلا صالحا أديبا ليبيبا مهيبا وقورا حلیمًا
جيد القريحة مستقيم الطبع، وكانت له مشاركة في العلوم، وتُوِّفِيَ وهو شاب، رَوَّحَ
الله روحه ونوّر ضريحه.

Muhyiddin Mehmed [Hocazâde]

Bu devrin âlimlerinden biri de yüce sultanımızın hocası, faziletli âlim Hayreddin Efendi'nin oğlu Muhyiddin Mehmed'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra İstanbul'daki Vezir Mustafa Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Ancak müderrislik yaparken 943/1536 senesinde, genç yaşta vefat etti.

Merhum, düzgün kişilikli, yüce gönüllü, iyiliği ve iyilik yapanları seven bir âlimdi. Kendi nefsiyle meşgul olur, hiçbir kimseye rahatsızlık vermezdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Ferah el-Karamânî [Ferah Halîfe]

Bu devrin âlimlerinden biri de Ferah el-Karamânî Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra yüce sultanımızın hocası Hayreddin Efendi'nin hizmetine girdi. Onun yanında tahsilini tamamlayıp medreselerden birinde müderrisliğe başladı. İstanbul Kalenderhâne Medresesi, Çorlu Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreselerin biri ve son olarak Semân medreselerinin birinde müderrislik yaptı. Müderrislik yaparken 964/1556 senesinde vefat etti.

Merhum, hoş karakterli, zarif kişilikli, tatlı dilli, nüktedan ve hoş sohbet bir âlimdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Şemseddin el-Asgar [Küçük Şemseddin]

Küçük Şemseddin lakabıyla bilinen Germiyanlı Şemseddin Ahmed Efendi, bu devrin faziletli âlimlerinden biridir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra yüce sultanımızın hocası Hayreddin Efendi'nin hizmetine girdi. Bursa'daki Çentik Medresesi,

المولى محيي الدين محمد [خواجه زاده] - ومنهم المولى العالم محيي الدين محمد ابن العالم الفاضل المولى الفاضل خير الدين معلّم سلطاننا الأعظم.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير مصطفى باشا بمدينة قسطنطينية. وتُوفّي في سنّ الشباب حين كونه مدرّسا بها سنة ثلاث وأربعين وتسعمائة. ٥

كان رحمه الله تعالى سليم النفس كريم الطبع محبا للخير وأهله، وكان مشتغلا بنفسه لا يؤذي أحدا من الناس، روّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى فرح القره مانّي - ومنهم العالم الكامل المولى ' فرح القره مانّي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة العالم المولى خير الدين معلّم سلطاننا الأعظم، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بالمدرسة القلندرية بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة چورلي، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة ادرنه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، تُوفّي وهو مدرّس بها في سنة أربع وستين وتسعمائة. ١٠

كان رحمه الله تعالى لطيف الطبع ظريف النفس لذيد الصحة جيد النادرة حسن المحاضرة، روّح الله روحه ونور ضريحه. ١٥

المولى شمس الدين الأصغر [كوچك شمس الدين] - ومنهم العالم الفاضل المولى شمس الدين أحمد الكرمانّي المعروف بشمس الأصغر.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى خير الدين معلّم سلطاننا الأعظم. ثم صار مدرّسا بمدرسة چنديك بمدينة بروسه،

İstanbul'daki Efdaliyye Medresesi, Vezir Pîrî Paşa Medresesi ve Vezir Mahmud Paşa Medresesi, Bursa Sultâniye Medresesi, Semân medreselerinin biri ve İstanbul'daki Sultan Selim Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Son medresenin ilk müderrisi o olmuştur. Bu görev sırasında, 957/1550 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, araştırma ve incelemeye meraklı olup ilim öğrenmek ve ders vermekle meşgul olan bir âlimdi. İlimlerin tamamından nasibini almıştı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Ahmed el-Bursevî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Şemseddin Ahmed el-Bursevî Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Müftü Cemâlî Alâeddin Efendi'nin hizmetine girdi. Bursa'daki Îsâ Bey Medresesi'nde müderrisliğe başladı. İnegöl Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra İstanbul'da müderrislik yaparken yüce sultanımızın saltanatının ilk yıllarında vefat etti.

Merhum, ilmiyle amel eden âlimlerden biri olup gece gündüz ilimle meşgul olurdu. İlimle meşgulliyeti ve bu uğurdaki gayreti her türlü tasvirin üstündedir. Fikrî gücü sayesinde ilmî konulardaki pek çok kapalı hususu aydınlığa kavuşturmuştur. Çok sayıda kitaba yazdığı ta'likaları olsa da hepsi ölümünden sonra kayboldu. Allah onu affıyla örtsün ve rızâ kaftanları giydirdirin.

Abdurrahman bin İmâm Yûnus [Gürz Abdurrahman]

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet sahibi âlimlerinden biri de İmam Abdurrahman bin Yûnus Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Seyyidî Muhyiddin el-Kocavî Efendi'nin hizmetine girdi. Daha sonra medreselerden birinde müderrisliğe başladı. 952/1545 senesinde vefat etti.

ثم صار مدرّسا بالمدرسة الأفضلية بمدينة قسطنطينية، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير پيريّ پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير محمود پاشا بالمدينة المزبورة أيضا، ثم صار مدرّسا بسلطانية بروسه، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان سليم خان بمدينة قسطنطينية، وهو أول مدرّس بها، وتُوفّي وهو مدرّس بها في سنة سبع وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا محققا مدققا مشتغلا بالعلم والدرس، وكانت له مشاركة في العلوم، رَوَّحَ الله روحه ونوّر ضريحه.

المولى أحمد البروسويّ - ومنهم العالم العامل المولى شمس الدين أحمد البروسويّ.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى العالم العامل علاء الدين الجماليّ [١٦٢] المفتي، ثم صار مدرّسا بمدرسة عيسى بك بمدينة بروسه، ثم صار مدرّسا بمدرسة إينه كول. وتُوفّي وهو مدرّس بها بمدينة قسطنطينية في أوائل سلطنة سلطاننا الأعظم.

كان رحمه الله تعالى عالما عاملا مشتغلا بالعلم الشريف آناء الليل وأطراف النهار، وكان اشتغاله بالعلم ومجاهدته فيه فوق ما يوصف، وقد حلّ بقوته الفكرية كثيرا من غوامض العلوم. وكانت له تعليقات كثيرة على الكتب إلا أنها قد ضاعت بعد وفاته، تغمّده الله بغفرانه وألبسه حلل رضوانه.

المولى عبد الرحمن بن يونس [كرز عبد الرحمن] - ومنهم العالم الفاضل المولى عبد الرحمن بن يونس الإمام.

قرأ على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى سيدي محيي الدين القوجويّ. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، وتُوفّي في سنة اثنتين وخمسين وتسعمائة.

Merhum zeki, öngörülü, keskin kabiliyetli bir âlimdi. Kelâm ilminde kendisine has bir unvanı vardı. Bu ilimdeki kapalı hususları açıklığa kavuşturmuş ve anlatılmak istenenleri araştırmaya tâbi tutmuştur. Onun gibi ilmî derinliklere vâkif çok az insan gördüm. Tatlı dilli, hoş sohbetli ve zarif anlatımlı biriydi. Şehid edilmiştir. Allah kabrini aydınlatsın ve cennet odalarında uyutsun.

Abdülkerim el-Vizevî

Bu devrin faziletli âlimlerinden biri de Abdülkerim el-Vizevî'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Müftü Kemalpaşazâde'nin hizmetine girdi. Daha sonra medreselerden birinde müderris oldu. Manisa Sultâniye Medresesi'nde müderrislik yaparken 961/1553 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, güçlü karakterli, keskin zekâlı, hoş sohbetli ve tatlı dilli bir âlimdi. İlimlerin hepsinden nasibini almıştı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Şemseddin Ahmed [Ahmed Çelebi]

Şemseddin Ahmed Efendi de bu devrin âlimlerindedir.

Bolu'da dünyaya geldi. Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Anadolu Vilâyeti Kazaskeri Abdülkâdir Efendi'nin hizmetine girdi. Daha sonra medreselerden birinde müderrisliğe başladı. İstanbul'daki Vezir Dâvûd Paşa Medresesi, yine İstanbul'daki Vezir Mustafa Paşa Medresesi, Edirne'deki Çifte Medreselerin biri, Semân medreselerinin biri ve Edirne'deki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Daha sonra Dımaşk'ta kadılığa başladı. Bu görevinden alındıktan sonra günlük seksen dirhem emeklilik maaşı bağlandı. Bu şekilde yaşarken 965/1557 senesinde vefat etti.

Merhum, temiz kişilikli, yüce ahlâklı, ilmi ve ilim sahibini seven bir âlimdi. Düzgün karakterli ve sağlam inançlıydı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

كان رحمه الله تعالى عالما ذكيا قويّ الفطنة جيد القريحة، وكانت له نسبة خاصة بعلم الكلام، وكان قد حلّ غوامضه وحقق مطالبه، قلما رأيت في العلم من وصل إلى تحقيقه. وكان لذيذ الصحبة حسن المحاورة لطيف المحاضرة، وقد قتل شهيدا، نور الله مرقده وفي غرف جنازه أرقده.

٥ المولى عبد الكريم الوجيه ويّ - ومنهم العالم الفاضل المولى عبد الكريم الوجيه ويّ.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى ابن كمال پاشا المفتي، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، وتؤفّي وهو مدرّس بسُلطانيّة مغنيسا سنة إحدى وستين وتسعمائة.

١٠ كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا قويّ الطبع شديد الذكاء لطيف الصحبة حسن المحاضرة لذيذ المحاورة. وكانت له مشاركة في العلوم، روح الله روحه ونور ضريحه.

المولى شمس الدين أحمد [أحمد چلبى] - ومنهم المولى العالم شمس الدين أحمد.

وُلِدَ رحمه الله تعالى في بلدة بولي، قرأ على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى العالم الفاضل المولى عبد القادر القاضي بالعسكر المنصور في ولاية اناطولي.

١٥ ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير داود پاشا بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير مصطفى پاشا بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة أدرنة، ثم صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان بايزيد خان [١٦٢٣] بمدينة أدرنة. ثم صار قاضيا بمدينة دمشق المحروسة، ثم عُزل عن ذلك، وعُين له كل يوم ثمانون درهما بطريق التقاعد، وتؤفّي على تلك الحال في سنة خمس وستين وتسعمائة.

٢٠ كان رحمه الله تعالى طيّب النفس كريم الأخلاق محبا للعلم وأهله، وكان حسن السمّت صحيح العقيدة، روح الله روحه ونور ضريحه.

Sâdeddin Sâdi Çelebi el-Akşehrî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Sâdeddin Sâdi Çelebi bin Şeyh Tâc Ahmed el-Akşehrî Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra *Şir'atü'l-İslâm* adlı eseri şerh eden Seyyidîzâde Ali Efendi, Muhyiddin el-Fenârî Efendi ve yüce sultanımızın hocası Hayreddin Efendi'nin hizmetine girdi. Tahsilini tamamladıktan sonra Dimetoka Medresesi'nde müderris oldu. İstanbul'daki Vezir İbrâhim Paşa Medresesi ve Filibe Medresesi'nde müderrislik yaptı. Ardından, yüce sultanımızın oğlu merhum Sultan Mehmed Han'ın oğlunun hocası oldu. Sultan Mehmed Han vefat edince, Semân medreselerinin birinde müderris oldu. Akabinde Amasya'da müderris ve müftü oldu. Bursa'da bulunan Sultan Murad Han Medresesi'nde müderrislik yaparken, 957/1550 senesinde vefat etti.

Merhum muhakkik, iffet ve doğruluk sahibi, dindar bir âlimdi. İbadetine düşkün, dünyaya değer vermeyen, şeriata bağlı, sağlam inançlı, dosdoğru yolda yürüyen, güzel ahlâklı ve düzgün kişilikli biriydi. Tasavvuf yolundan da büyük ölçüde nasibini almıştı. Allah ruhunu şâd, cennetteki makamını yüce eylesin.

Hayreddin el-Asgar [Küçük Hayreddin]

Bu devrin kâmil âlimlerinden biri de Küçük Hayreddin lakabıyla bilinen Hayreddin Hızır Efendi'dir.

Ankara'da dünyaya geldi. Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Tâcîzâde Sâdi Efendi'nin hizmetine girdi. Medreselerin birinde müderrisliğe başladı. İstanbul'daki Hacı Hasanzâde Medresesi, Üsküp Medresesi ve Çorlu Medresesi'nde müderrislik yaptı. Bu görevi sırasında 945/1538 senesinde vefat etti.

المولى سعد الدين سعدي چلبى الأفشهريّ - ومنهم العالم العامل المولى سعد الدين سعدي چلبى ابن الشيخ تاج أحمد الأفشهريّ.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى ابن سيدي علي شارح شرعة الإسلام، ثم وصل إلى خدمة المولى محيي الدين الفناريّ، ثم وصل إلى خدمة المولى خير الدين معلم سلطاننا الأعظم، ثم صار مدرّسا بمدرسة ديمه توفه، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير إبراهيم باشا بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّسا بمدرسة فلبه، ثم صار معلما للمرحوم سلطان محمد بن سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان سلّمه الله وأبقاه. ولما تُوفّي المرحوم السلطان محمد صار مدرّسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرّسا ومفتيا ببلدة اماسيه، ثم صار مدرّسا بمدرسة السلطان مرا دخان بمدينة بروسه، وتُوفّي وهو مدرّس بها في سنة سبع وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما محققا صاحب عفة وصلاح وديانة، وكان عابدا زاهدا متشرعا ورعا صحيح العقيدة مستقيم الطريقة حسن الأخلاق سليم النفس، وكان له حظّ وافر من طريقة الصوفيّة، رَوّح الله روحه وزاد في غرف الجنان فتوحه.

المولى خير الدين الأصغر - ومنهم العالم الكامل المولى خير الدين خضر^١ المشتهر بخير الدين الأصغر.

وُلِدَ رحمه الله تعالى في بلدة أنقرة، وقرأ على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى الفاضل سعدي بن تاجي^٢، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بمدرسة المولى ابن الحاج حسن بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّسا بمدرسة أسكوب، ثم صار مدرّسا بمدرسة چورلي، وتُوفّي وهو مدرّس بها في سنة خمس وأربعين وتسعمائة.

١ ن، ط: - خضر.

٢ ن، ط: التاجي.

Merhum, üstünlükleri olan, alçak gönüllü, Allah'a karşı gelmekten sakınan, hoş sohbetli, güzel ifadeli, nüktedan bir âlim ve neşeli bir adamdı. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

5 **İbnü'ş-Şeyh el-Boyabâdî [Şeyhzâde el-Boyabâdî]**

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet sahibi âlimlerinden biri de Şeyhzâde lakabıyla bilinen Abdullah bin Şeyh Kemal el-Boyabâdî Efendi'dir.

Babası Zeyniyye tarikatının şeyhlerinden Şeyh Tâceddin'in halifelerindedir. Seyyidî Muhammed el-Kocavî Efendi ve Muhammed bin Hasan es-Samsûnî Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderrisliğe başladı. Daha sonra yalnızlığı tercih edince, emekli maaşı olarak kendisine on beş dirhem maaş bağlandı. Şeyhlerin meclisine dâhil olup kendisini Allah'a adadıktan sonra insanlarla arkadaşlık etmeyi bıraktı. 957/1550 senesinde de vefat etti.

15 İlimlerin hepsinden nasibini almış olmakla birlikte aklî ve naklî ilimlerde maharetliydi. Tefsir ilminde ise derinliği vardı. Güzel ahlâkıyla tanınırdı. Düzgün kişilikli ve yüce gönüllüydü. Kimse hakkında kötü söz söylemezdi. Kendisi için istediği şeyleri mümin kardeşleri için de isterdi. Övgüye lâyık bir üslûbu ve örnek yaşantısı vardı. İyiliksever, Allah'a karşı gelmekten sakınan, dosdoğru, ibadete düşkün ve az bir geçimlikle yaşamaya razı olmuş biriydi. Allah ruhunu şâd etsin. Cennet bahçelerindeki makamını yüceltsin.

20 **Hasan el-Karamânî [Galata Kadısı Hasan Çelebi]**

Hasan el-Beyşehrî el-Karamânî Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet sahibi âlimlerinden biridir.

25 Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Seyyidî el-Hamîdî Efendi'nin hizmetine girdi. Ardından Bursa Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Müderrisliğin ardından Galata, Trablus ve Selânik gibi çeşitli yerlerde kadılık yaptı. Gözlerini kaybedince, kendisine emekli maaşı olarak kırk dirhem bağlandı. 960/1552 senesi Safer ayında, İstanbul'da vefat etti.

كان رحمه الله تعالى فاضلا كاملا متواضعا متخشعا لذيد الصحبة حسن المحاورة لطيف النادرة، وكان خفيف الروح قادرا على النظم بالعربية والفارسية والتركية، رَوَّح الله روحه وتَوَّر ضريحه.

المولى ابن الشيخ البوي آباد [شيخ زاده البوي آبادي] - ومنهم العالم العامل
 ٥ الفاضل المولى عبد الله ابن الشيخ كمال من ولاية بوي آباد المشتهر بابن الشيخ.

كان أبوه من خلفاء الشيخ تاج الدين من مشايخ الطريقة الزينية. [١٦٣] قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم الفاضل المولى سيدي محمد القوجوي، والمولى الفاضل محمد بن حسن الساميسوني. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم اختار العزلة، وعين له كل يوم خمسة عشر درهما بطريق التقاعد. وعاشر المشايخ وانقطع إلى الله تعالى، وترك صحبة أهل الدنيا، وتُوِّفِّي رحمه الله تعالى سنة سبع وخمسين وتسعمائة.

وكانت له مشاركة في العلوم، وكان ماهرا في العلوم العقلية والنقلية، وكانت له يد بيضاء في التفسير، وكان متصفا بالأخلاق الحميدة، وكان سليم النفس كريم الطبع، وكان لا يذكر أحدا بسوء، وكان يحب لأخيه ما يحب لنفسه، وكان محمود الطريقة مرضي السيرة، وكان بارًا صدوقا تقيا نقيا ورعا زاهدا صالحا عابدا راضيا من العيش بالقليل. رَوَّح الله روحه وأوفر في فراديس الجنان فتوحه.

المولى حسن القره مانئي [حسن چلبى قاضي غلطة] - ومنهم العالم الفاضل
 المولى حسن القره مانئي من بلدة بكشهرى.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة الفاضل المولى سيدي الحميدي. ثم صار مدرّسا بمدينة بروسه. ثم صار قاضيا بعدة من البلاد، منها بلدة غلطة وبلدة طرابلس وبلدة سلانيك. ثم عمي وعين له كل يوم أربعون درهما بطريق التقاعد حتى تُوفِّي بمدينة قسطنطينية في صفر سنة ستين وتسعمائة.

Merhum, üstünlükleri olan, tefsir, hadis, Arapça ilimlerinin yanı sıra hadis ve tefsir usûlünü bilen bir âlimdi. Özellikle fıkıh alanında oldukça yetkindi. Büyük bir servete sahipti. Hayır yapmayı seven, dindar ve kimse-
nin kötülüğünden bahsetmeyen biriydi. Kadılığı süresince güzel bir üslûp
5 takındı. Allah kabrini aydınlık etsin, sevabını da kat kat versin.

İbnü'l-Hakîm Muhyiddin [Hakîmzâde]

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet sahibi âlimlerinden biri de Hakîm-
zâde Muhyiddin diye bilinen zâttır.

Devrin âlimlerinden dersler aldı. Ders aldığı âlimlerin takdirini kazan-
mış ve akranları arasında üstünlüğüyle ün yapmıştı. Çeşitli yerlerde kadılık
10 yaptı. Kadılık görevi süresince övgüye lâyık bir hayat sürdürdü. Daha sonra
Medine-i Münevvere'ye kadı olarak atandı. Allah orayı şereflendirsin ve ora-
da bulunana salât etsin. Bu görevi sırasında, 950/1543 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, hoş karakterli, zeki, örnek yaşantılı, güzel
15 ahlâklı ve iyiliksever bir âlimdi. İstanbul'da bir medrese yaptırdı. Allah yat-
tığı yeri pak eylesin. Cennet odalarında uyutsun.

Abdülhay Efendi

Abdülhay bin Abdülkerim bin Ali bin el-Müeyyedî de bu devrin âlim-
lerinden biridir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Amasya'da müderris oldu. İs-
tanbul'daki Vezir Mustafa Paşa Medresesi'nde müderrislik ve akabinde çeşitli
20 yerlerde kadılık yaptı. Daha sonra tasavvufa heveslenerek kadılık makamını
terk edip bir süre emekliye ayrıldı. Bir süre sonra zorla tekrar kadılığa iade
edildi ve Âmid kadısı oldu. Ardından da memleketi olan Amasya'ya kadı
25 olarak tayin edildi. Bir süre sonra yeniden kadılığı bırakıp evine kapandı.
Orada da vefat etti.

Merhum, yüce karakterli, cömert gönüllü, iyiliği ve iyilik
yapanları seven bir âlimdi. Arapça, fıkıh, hadis ve tefsir ilimlerini tam
anlamıyla bilirdi. Çok güzel el yazısı vardı. Sözüün özü, merhumun
30 güzel bir inancı, kabul gören bir tarzı ve övgüye lâyık bir yaşantısı vardı.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا عارفا بالتفسير والحديث والعربية والأصولين، وكانت له يد طولى في الفقه، وكان صاحب ثروة عظيمة، وكان خيرا دينا لا يذكر أحدا إلا بخير، وكان حسن السميت في قضائه. نور الله قبره وضاعف أجره.

المولى ابن الحكيم محيي الدين [حكيم زاده] - ومنهم العالم الفاضل المولى المشتهر بابن الحكيم محيي الدين.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وكان مقبولا عندهم ومشتهرا بالفضل بين أقرانه. ثم صار قاضيا بعدة من البلاد، وكان محمود السيرة في قضائه، ثم نصب قاضيا بالمدينة المنورة شرفها الله تعالى وصلى الله على ساكنها، ومات وهو قاضٍ بها في عشر الخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا لطيف الطبع ذكيا حسن السميت طيب الأخلاق محبا للخير، وبنى مدرسة بمدينة قسطنطينية، طيب الله مرقده وفي غرف جنازه أرقده. المولى عبد الحي - ومنهم المولى العالم عبد الحي بن عبد الكريم بن علي بن المؤيد.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرسا باماسيه، ثم صار مدرسا بمدرسة الوزير مصطفى پاشا [١٦٣٠] بمدينة قسطنطينية، ثم صار قاضيا بعدة من البلاد. ثم رغب في التصوف، واعتزل عن منصب القضاء وتقاعد مدة، ثم أعيد إلى القضاء جبرا، وصار قاضيا ببلدة آمد، ثم صار قاضيا بوطنه، وهي بلدة اماسيه، ثم ترك القضاء ولازم بيته، وتوفي هناك.

كان رحمه الله تعالى كريم الطبع سخي النفس محبا للخير وأهله، وكانت له معرفة تامة بالعربية والفقه والحديث والتفسير، وكان يكتب الخط المليح، وبالجملة كان رحمه الله تعالى حسن العقيدة مقبول الطريقة مرضي السيرة.

Babası Abdülkerim Efendi, tarih ve eski olaylara dair az bilinen şeylere vâkıftı. Çok başarılı bir kâtipti ve el yazısı çok hoştu. Allah ruhunu şâd etsin. Cennetteki makamını yüceltsin.

Sinâneddin Yûsuf [Vâiz Sinan Çelebi]

5 Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Sinâneddin Yûsuf Efendi'dir.

Aslen Karasi vilâyetindedir. Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra tasavvufa heveslendi ve tasavvuf yolunu öğrendi. Önce Edirne Camii'nde, daha sonra da İstanbul'daki yüce sultanımızın oğlu Sultan Mehmed Han Camii'nde vaaz ve irşad işine başladı.

Merhum, Arapçayı bilirdi, tefsir ve hadiste mahirdi. İbadete düşkün, dosdoğru, temiz nefisli, yumuşak karakterli, vakarlı ve yüce bir ahlâk sahibiydi. Doğruluğun ışıltıları yüzünde parlayan bir adamdı. 965/1557 senesinde, İstanbul'da vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Bedreddin Mahmud el-Aydinî [Müfessir Bedreddin Halîfe]

15 Bedreddin Mahmud el-Aydinî de bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biridir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra insanlarla irtibatını kesip sadece ilimle meşgul oldu. Daha sonra müderrislik görevine getirildi, tefsir ve hadis dersleri vermeye başladı. Arapça ve tefsir alanlarında oldukça geniş bir yetkinliği vardı. Usûl ve fıkıh ilminden de nasibini almıştı. İnsanlara yararlı olan, ilminden pek çok insanın faydalandığı bir âlimdi. Kendi nefsiyle meşgul olup dünyalık işlerle uğraşanlardan uzak durur, iyiliği ve iyilik sahiplerini severdi.

25 Parlak bir zihni ve dosdoğru bir karakteri vardı. İlmî araştırma ve ders verme dışında bir meşguliyetle zaman harcamazdı. İstanbul'daki Vezir Mehmed Paşa Medresesi'nde müderrislik yaptığı sırada 956/1549 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

وكان أبوه عبد الكريم صاحب نادرة ومعرفة بالتواريخ والأخبار، وكان كاتباً جيداً يكتب الخط المليح جداً. رَوَّحَ الله روحهما وأوفر في الجنة فتوحهما.

المولى سنان الدين يوسف [واعظ سنان چلبى] - ومنهم العالم العامل المولى ' سنان الدين يوسف.

كان أصله من ولاية قره صي. وقرأ على علماء عصره، ثم رغب في التصوف، وحصل طريقة الصوفية، ثم شرع في الوعظ والتذكير في جامع أدرنة، ثم في جامع السلطان محمد بن سلطاننا الأعظم بمدينة قسطنطينية.

كان رحمه الله تعالى عالماً بالعربية وماهراً في التفسير والحديث. وكان عبداً صالحاً مبارك النفس حليماً وقوراً صاحب شعبة عظيمة تتلألاً أنوار الصلاح من جبينه. تُؤْفِي رحمه الله تعالى بمدينة قسطنطينية في سنة خمس وستين وتسعمائة، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

المولى بدر الدين محمود الأيديني [بدر الدين خليفة المفسر] - ومنهم العالم العامل المولى بدر الدين محمود الأيديني.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم انقطع عن الناس، واشتغل بالعلم الشريف. ثم نصب مدرّساً ينقل التفسير والحديث. وكان له باع واسع في العربية والتفسير، وكان له حظٌّ من الأصول والفروع، وكان عالماً نافعاً انتفع به كثير من الناس، وكان مشغلاً بنفسه معرضاً عن أبناء الدنيا محباً للخير وأهله.

وكان له ذهن رائق وطبع مستقيم، وكان لا يخلو عن المطالعة والإفادة. تُؤْفِي رحمه الله تعالى وهو مدرّس بمدرسة الوزير محمد باشا بمدينة قسطنطينية سنة ست وخمسين وتسعمائة، رَوَّحَ الله روحه ونور ضريحه.

Ali el-Aydinî [Müfessir Ali Çelebi]

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Alâeddin Ali el-Aydinî'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderrislik yaptı. Daha sonra emekli olup medresede ders vermeye devam etti. Tefsir ve hadis dersleri için görevlendirildi. İnsanlardan uzaklaşıp ilim, ibadet, öğretim ve ders okutmaya uğraşmaya başladı. Seçkin olsun sıradan olsun pek çok insan ondan istifade etmiştir. 958/1551 senesinde vefat etti. Allah kabrini aydınlık etsin. Cennet odalarında uyutsun.

Şemseddin Efendi

Bu devrin fazilet sahibi âlimlerinden biri de Şemseddin Muhammed bin Ömer bin Emrullah bin Şeyh Akşemseddin Efendi'dir. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

İsrâfilzâde Fahreddin Efendi, rahmetli babam, Muhyiddin el-Fenârî, Anadolu Vilâyeti Kazaskeri Kadı Abdülkâdir Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderris oldu. Bursa'daki Hançeriyye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Ardından yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın oğlu Sultan Selim Han'ın hocası oldu. Allah sultanımızın saltanatını ebedî, iktidarını dâim kılsın. 959/1551 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan bir âlim olup ilimlerin tamamından nasibini almıştı. Bazı problemleri konulara yazdığı ta'likaları vardır. Hoş tabiatlı, tatlı dilli, örnek yaşantılı, hayır ve hayır yapanları seven dosdoğru biriydi. Genç yaşta vefat etti. Daha uzun yaşasaydı çok güzel eserler verecekti. Allah kabrini aydınlık etsin, ecrini de kat kat versin.

Câzım Hayreddin Efendi

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Hayreddin Efendi'dir.

المولى علي الأيديني [علي چلبى المفسر] - ومنهم العالم العامل المولى علاء الدين علي الأيديني.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم تقاعد ودرّس بمدرسة، عيّنت لنقل التفسير والحديث، [١٦٤] فانقطع عن الناس، واشتغل بالعلم والعبادة والتدريس والإفادة، وانتفع به كثير من الأنام ومن الخواص والعوام، تُؤفّي رحمه الله تعالى سنة ثمان وخمسين وتسعمائة، نور الله مرقدته وفي غرف جنازه أرقده.

المولى شمس الدين - ومنهم العالم الفاضل المولى شمس الدين محمد بن عمر بن أمر الله ابن الشيخ العارف بالله الشيخ آق شمس الدين، قدّس الله سره العزيز.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، منهم المولى فخر الدين بن إسرافيل والمولى الوالد والمولى محيي الدين الفناريّ والمولى عبد القادر القاضي بالعسكر المنصور في ولاية اناطولي. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بالمدرسة الخنجرية بمدينة بروسه، ثم صار معلما للسلطان سليم ابن سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان، أبد الله سلطنته وأدام دولته، ثم تُؤفّي رحمه الله تعالى في سنة تسع وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا ذكيا، وكانت له مشاركة في العلوم، وكانت له تعليقات في بعض المواضع المشكّلة. وكان لطيف الطبع لذيذ الصحبة حسن السميت مقبول الطريقة محبا لأهل الخير والصلاح، وتُؤفّي في سنّ الشباب، ولو عاش لظهرت منه آثار حسنة، نور الله قبره وضاعف أجره.

المولى خير الدين [جازم] - ومنهم العالم العامل المولى خير الدين، كان أصله من ولاية قسطنطيني.

Aslen Kastamonu vilâyetinden olup bu fakirin dayısı Abdurrahman Efendi, Abdüllatîf Efendi, Hacı Hasanzâde Mehmed Şah Efendi, bu fakirin babası ve Sâdullah bin Müftü Îsâ Efendi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderris oldu. Ardından da
5 yüce sultanımızın evlatlarından birinin hocası oldu. 953/1546 senesinde vefat etti.

Merhum, ilmi ve ilim ehlini severdi. Güzel bir üslûbu ve övgüye lâyık bir yaşantısı vardı. Kendisi için istediğini kardeşi için de isterdi. Yüce ah-lâklı ve temiz lisanlıydı. Allah ruhunu şâd etsin. Cennetteki makamlarını
10 yüceltsin.

Bahşî Halife

Bahşî Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biridir.

Aslen Küre'den olup devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Boyabatlı Şücâüddin Efendi'nin hizmetine girdi. Tahsilini tamamladı ve medreselerden birinde müderris oldu. Daha sonra yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın oğlu Sultan Selim Han'ın hocası oldu. Allah sultanımızın iktidarını
15 ebedî kılsın. Gücüne güç katsın. 951/1544 senesinde vefat etti.

Merhum dosdoğru, düzgün karakterli ve üstün yetenekli bir âlimdi. İlimlerin hepsinden nasibini almıştı. Kendi nefsiyle meşgul olur, başkalarının işine karışmazdı. İyilik yapanları ve doğru insanları severdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.
20

Câfer el-Menteşevî

Menteşeli Câfer Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerindedir.

Devrin âlimlerinden dersler aldı ve Anadolu Vilâyeti Kazaskeri Kadı Abdülkâdir Efendi'nin hizmetine girdi. Medreselerin birinde müderrisliğe baş-
25 ladıktan sonra yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın oğlu Sultan Bayezid Han'ın hocası oldu. Allah onların yardımcılarını güçlü kılsın. 964/1556 senesinde, hac yolculuğu esnasında vefat etti.

وقرأ على علماء عصره، منهم المولى الفاضل عبد الرحمن وهو خال هذا الفقير والمولى الفاضل عبد اللطيف والمولى الفاضل محمد شاه ابن الحاج حسن والمولى الفاضل والد هذا الفقير، والمولى الفاضل سعد الله ابن عيسى المفتي. ثم وخمسين صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار معلما لبعض أبناء سلطاننا الأعظم، ثم تُوفّي رحمه الله تعالى في سنة ثلاث وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى محبا للعلم وأهله، وكان حسن السمّت مقبول الطريقة يحب لأخيه ما يحب لنفسه، وكان كريم الأخلاق طاهر اللسان، روّح الله روحه وأوفر في الجنة فتوحه.

المولى بخشيّ [خليفة] - ومنهم العالم العامل المولى بخشيّ، كان أصله من كورة النحاس.

وقرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى العالم شجاع الدين البوي آبادي. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار معلما للسلطان سليم خان ابن سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان، أبد الله دولته وأيد شوكته، وتُوفّي رحمه الله تعالى في سنة إحدى [١٦٤٣] وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا مستقيم الطبع جيد القريحة. وكانت له مشاركة في العلوم، وكان مشتغلا بنفسه معرضا عن أحوال غيره، محبا لأهل الخير والصلاح، روّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى جعفر المنتشويّ - ومنهم العالم العامل المولى جعفر المنتشويّ.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل عبد القادر القاضي بالعسكر المنصور في ولاية اناطولي. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار معلما للسلطان بايزيد ابن سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان، أعز الله أنصاره، ثم تُوفّي رحمه الله تعالى وهو ذاهب إلى الحجّ في سنة أربع وستين وتسعمائة.

Merhum, düzgün karakterli, üstün yetenekli, sağlam kişilikli, sabırlı, ağır başlı, iyiliği ve iyilik sahibini seven bir âlimdi. Kendi nefsiyle meşgul olur, başkalarının işlerine karışmazdı. Allah kabrini aydınlık, sevabını da kat kat etsin.

5 **Derviş Mehmed**

Derviş Mehmed de bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerindedir.

10 Annesi, büyük âlim Sinan Paşa'nın kızıdır. Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Kemalpaşazâde'nin hizmetine girdi. Medreselerin birinde müderrislik yapmaya başladı. Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderris oldu. Burada görev yaparken 962/1554 senesinde vefat etti.

Merhum dosdoğru, düzgün karakterli, sağlam kişilikli, iyiliği ve iyilik yapanları seven biri olup her zaman kitaplarla ve ilim öğrenmekle meşgul olan bir âlimdi. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini aydınlatsın.

Mustafa bin Seyyidî el-Menteşevî [Ayızâde]

15 Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Muslihuddin Mustafa bin Seyyidî el-Menteşevî'dir.

20 Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra büyük âlim Kemalpaşazâde'nin hizmetine girdi. Medreselerin birinde müderrisliğe başladı. Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderris oldu. Bu görevi sırasında 964/1556 senesinde vefat etti.

Merhum, üstün yetenekli, düzgün karakterli, her dâim kitap okuyan bir âlim olup ilimlerin hemen hepsinden nasibini almıştı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbnü'ş-Şeyh eş-Şâzelî

25 Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de İbn Şâzelî Şeyhi diye bilinen Sâdullah Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra kıymetli âlim rahmetli babamın hizmetine girdi. Allah ruhunu şâd etsin. Babamın muîdi oldu.

كان رحمه الله تعالى عالما مستقيم الطبع جيد القريحة سليم النفس صبورا وقورا محبا لأهل الخير والصلاح، وكان مشتغلا بنفسه معرضا عن التعرض لأبناء جنسه. نور الله قبره وضاعف أجره.

المولى درويش محمد - ومنهم العالم العامل المولى درويش محمد.

كانت أمه بنت العالم الفاضل المولى سنان پاشا، قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى ابن كمال پاشا. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة أدرنة، وتُوفِّي وهو مدرّس بها سنة اثنتين وستين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما صالحا سليم النفس مستقيم الطبيعة محبا للخير وأهله ملازما لمطالعة الكتب وتحصيل العلوم، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى مصطفى بن سيدي المنتشوي - ومنهم العالم العامل المولى مصلح الدين مصطفى ابن المولى سيدي المنتشوي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى الفاضل ابن كمال پاشا. ثم صار مدرّسا ببعض المدارس، ثم صار مدرّسا بإحدى المدرستين المتجاورتين بمدينة أدرنة، وتُوفِّي وهو مدرّس بها في سنة أربع وستين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى جيد القريحة مستقيم الطبع ملازما لمطالعة الكتب، وكانت له مشاركة في العلوم، رَوَّح الله روحه نور ضريحه.

المولى ابن الشيخ الشاذلي - ومنهم العالم العامل المولى سعد الله المشتهر بابن الشيخ الشاذلي.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى الوالد رَوَّح الله روحه، وصار معيدا لدرسه،

Ardından da medreselerin birinde müderrisliğe başladı. İstanbul'daki kıymetli âlim Hacı Hasanzâde Medresesi'nde müderrislik yaparken, 951/1544 senesinde vefat etti.

Merhum, üstün yetenekli, düzgün karakterli ve sağlam zihinli bir âlimdi. 5 Dosdoğru ve ibadetlerine özenliydi. İslâm yaratılışı üzere olup sağlam inançlı, bidatlerden uzak, iyiliği ve iyilik yapanları seven biriydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbn Abdülkerim

Bu devrin ilmiyle amel eden, faziletli âlimlerinden biri de büyük âlim 10 Abdülkerim bin Abdülvehhâb bin Abdülkerim Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra büyük âlim, İstanbul kadısı ve müftüsü Sâdullah bin İsâ Efendi'nin hizmetine girdi.

Merhum, üstünlükleri olan bir âlimdi. İlimle meşguliyeti çok fazla olup ilim öğrenmeye gösterdiği özeni tamdı. İlimlerin hepsinden nasibini almış 15 olmanın yanı sıra edebiyat, tefsir ve aklî ilimlerde tam bir maharet sahibiydi. İffet ve dindarlık üzere yetişmiş dosdoğru biriydi. 946/1539 senesinde, genç yaşta vefat etti. Eğer yaşasaydı ilmî alanda büyük bir konuma gelirdi. Allah kabrini aydınlık etsin ve cennet odalarında uyutsun.

Mîr Alîm el-Buhârî

Mîr Alîm el-Buhârî Efendi de bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve 20 kemal sahibi âlimlerinden biridir.

Buhara ve Semerkand'da devrin âlimlerinden dersler alarak dosdoğru bir usûlle ilim tahsil ettikten sonra yüce sultanımız Sultan Süleyman Han zamanında Anadolu'ya geldi. Allah sultanımıza selâmet versin ve saltanatını ebedî kılsın. Sultan Mısır'da kaldığı sürece ona günlük otuz dirhem 25 maaş bağladı. Bir müddet orada kaldıktan sonra İstanbul'a geldi. 950/1543 senesinde de vefat etti.

ثم صار مدرّسا ببعض المدارس. وتُوفِّي وهو مدرّس بمدرسة العالم الفاضل المولى ابن الحاج حسن بمدينة قسطنطينية في سنة إحدى [١٦٥] وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما جيد القريحة سليم الطبع مستقيم الخاطر، وكان صالحا عابدا، وكان على الفطرة الإسلامية صحيح القعدة بعيدا عن البدعة محبا لأهل الخير والصلاح، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه. ٥

المولى ابن عبد الكريم - ومنهم العالم الفاضل المولى عبد الكريم بن عبد الوهاب ابن العالم الفاضل المولى عبد الكريم.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة العالم الفاضل المولى سعد الله ابن عيسى القاضي بمدينة قسطنطينية أولا ثم المفتي بها.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا، وكان له اشتغال عظيم بالعلوم واهتمام تام بتحصيل المعارف، وكانت له مشاركة في العلوم، وكان ماهرا في العلوم الأدبية والتفسير والعلوم العقلية، وكان صالحا نشأ على العقّة والصلاح. وتُوفِّي وهو شاب في سنة ست وأربعين وتسعمائة، ولو عاش لكان له شأن عظيم في العلوم، نور الله مرقدته وفي غرف جنازه أرقده. ١٥

المولى مير عليم البخاري - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل الشريف مير عليم البخاري.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره ببخارى وسمرقند، وحصل طرفا صالحا من العلوم. ثم أتى بلاد الروم في زمن سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان سلمه الله وأبقاه، وعين له السلطان كل يوم ثلاثين درهما من حوالي مصر، وسكن هناك مدة ثم أتى قسطنطينية، وتُوفِّي بها في سنة خمسين وتسعمائة. ٢٥

Merhum, ilmiyle amel eden, üstünlükleri olan, edepli ve akıllı bir âlimdi. Arapça ilimleri, akıl ve şeriat ilimlerinde çok büyük bir nasibi vardı. Tefsir ve hadis ilmini de bilirdi. El yazısı çok güzel idi. Allâme Adudüddin Efendi'nin belâgat konusundaki *el-Fevâ'idü'l-Gıyâsiyye* adlı eserine çok hoş bir 5 şerh yazdı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Mevlânâ Hasan et-Tâliş el-Acemî

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Hüsâmeddin Hasan et-Tâlişî el-Acemî'dir.

Tebriz'de doğup devrin âlimlerinden dersler aldı. Allâme Devvânî, Gıyâseddin Mansur bin Sadreddin el-Hüseyinî ve Mîr Hüseyin Yezidî'yi gördü- 10 gününü bizzat kendisinden işittim. Anlatıldığına göre, Gıyâseddin Mansur Efendi ile Allâme Devvânî, Tebriz Meliki'nin huzurunda bir mecliste bir araya geldiler. Gıyâseddin Efendi akranlarının yanında itibar kazanmak için Allâme Devvânî ile tartışmak istedi. Melik, Allâme Devvânî'ye Gıyâseddin'i 15 göstererek, "Bu, sizinle bazı meseleleri konuşmak istiyor." deyince Devvânî, "Arkadaşlarımla konuşsun. Onun sözlerini dinlemekten şeref duyarız." de-yip onunla tartışmaya girmeye tenezzül etmedi.

Hasan Efendi tahsilini tamamladıktan sonra Sultan Bayezid Han devrinde Anadolu'ya gelerek Şîrâzlı Şeyh Muzafferüddin ve *Şîr'atü'l-İslâm*'ı şerh eden Yâkub bin Seyyidî Ali Efendi'den ders aldı. Sultan Bayezid Han'ın sal- 20 tanatının son zamanlarında İdris Efendi ile birlikte Hicaz'a gitti. 955/1548 senesine kadar Mekke'de kaldıktan sonra İstanbul'a geldi ve kendisine gün- lük olarak on beş dirhem maaş bağlandı. Bir süre sonra orada ona bir med- rese verildi ve günlük yirmi dirhem maaş bağlandı. Bu görevi sırasında, 25 964/1556 senesinde vefat etti.

Merhum, ilmiyle amel eden, bütün ilimlerden nasipdâr özellikle de tefsir ve hadis ilimlerinde usta bir âlimdi. Şâfiî mezhebine mensuptu. Hadis, tarih bilgisi ve âlimlerin hayatlarına dair çok fazla şeyi ezbere bilirdi. *Kasîde-i Bür- 30 de'*ye çok güzel bir şerh yazmıştır. Âdâb konusunda son derece hoş ve latifeli bir risâlesi vardır. Bundan başka risâle ve eserleri de vardır. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

كان رحمه الله تعالى عالماً عاملاً فاضلاً أديباً لبيباً، وكان له حظٌ وافٍ من العلوم العربية والعقلية والشرعية، وكان عارفاً بعلم التفسير والحديث. وكان يكتب خطاً حسناً، وله شرح لطيف على الفوائد الغيائية^١ من علم البلاغة للعلامة عضد الدين، رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرْيَحَهُ.

٥ مولانا حسن التالشي العجمي - ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى حسام الدين حسن التالشي العجمي.

وُلِدَ رحمه الله تعالى بتبريز وقرأ على علمائها، وسمعت منه أنه رأى العلامة الدواني وغيث الدين منصور بن صدر الدين الحسيني ومير حسين اليزدي، وحكي أن غياث الدين منصور اجتمع مع العلامة الدواني في مجلس ملك تبريز، وأراد المولى غياث الدين أن يباحث مع العلامة الدواني ليتشرف بذلك عند أقرانه. وقال ١٠ الملك للعلامة الدواني: يريد هذا، مشيراً إلى غياث الدين أن يتكلم [١٦٥] معكم في بعض المباحث، فقال العلامة الدواني: يتكلم مع الأصحاب، ونحن نتشرف باستماع كلامهم، ولم يتنزل إلى المباحثة معه.

ثم إن المولى حسن المزبور أتى بلاد الروم في زمن السلطان بايزيد خان، وقرأ ١٥ على الشيخ مظفر الدين الشيرازي وعلى المولى يعقوب ابن سيدي علي شارح الشريعة. ثم سافر مع المولى إدريس إلى الحجاز في أواخر سلطنة السلطان بايزيد خان، وجاور بمكة إلى خمس وخمسين وتسعمائة. ثم أتى مدينة قسطنطينية وعين له كل يوم خمسة عشر درهماً، ثم أعطي مدرسة هناك، وعين له كل يوم عشرون درهماً، ومات وهو مدرس بها في سنة أربع وستين وتسعمائة.

٢٠ كان رحمه الله تعالى عالماً عاملاً فاضلاً كاملاً له حظٌ من العلوم سيما علم التفسير والحديث. وكان شافعياً المذهب، وكان قد حفظ من الأحاديث والتواريخ ومناقب العلماء شيئاً كثيراً. وله شرح على البردة أجاد فيه كل الإجابة، وله رسالة في الأدب في غاية الحسن واللطافة، وله غير ذلك من الرسائل والفوائد. رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَنَوَّرَ ضَرْيَحَهُ.

Mevlânâ Fikârî

Bu devrin ilmiyle amel eden, fazilet ve kemal sahibi âlimlerinden biri de Fikârî lakabıyla meşhur Şîrâzlı Mehdî Efendi'dir.

Şîrâz'da Gıyâseddin Mansur bin Sadreddin el-Hüseyinî Efendi'den ders aldıktan sonra Arapça ilimlerin tamamını orada tahsil etti. Kelâm, mantık ve hikmet ilimlerini okuyup oldukça ustalaştı. Anadolu'ya geldi. Orada da Muhyiddin Efendi'den ders aldı. İstanbul'da bulunan Hoca Hayreddin Efendi Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra Dimetoka Medresesi, Sivilivri kasabasındaki Vezir Pîrî Paşa Medresesi ve Filibe Medresesi'nde müderrislik yaptı. Müderrislik yaparken 956/1549 veya 957/1550 senesinde vefat etti.

Merhum, üstünlükleri olan, kemal derecesinde edepli, akıllı, gece-gündüz ilimle meşgul olan bir âlimdi. Belâgat ilimlerinde tam bir ustaydı. *el-Keşşâf* ve *Beyzâvî Tefsiri*'ne ta'likası, *et-Telbîs*'e şerhi ve *et-Tecrîd*'e hâşiyesi olmasının yanı sıra Arapça inşa sanatında da tam bir ustaydı. Anlatımı özlü ve etkili, sözleri ise sağladı. Ustalarınca beğenilen, çok güzel Farsça ve Arapça şiirleri vardır. Son derece güzel Arapça bir kasidesini bizzat gördüm. El yazısı da hoştu ve çok hızlı yazardı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Sa'yî Efendi

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Sa'yî Efendi'dir. Bu lakapla meşhur olduğundan ismini bilemiyoruz.

Devrin âlimlerinden ilim tahsil ederek bütün ilim dallarında son derece iyi bir eğitim aldı. Arapça, Farsça, hadis ve tefsirde ustalaştı. Arapça, Farsça ve Türkçe çok güzel şiirler yazdığı gibi her üç dilde çok güzel risâleler de yazdı. Yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın saltanatının başlarında vefat etti. Allah sultanımızı üstün kılsın.

مولانا فكارِيّ - ومنهم العالم الفاضل الكامل الشريف مهدي الشيرازيّ المشهور بفكارِيّ.

قرأ رحمه الله تعالى ببلدة شيراز على المولى غياث الدين منصور ابن المولى الفاضل صدر الدين الحسيني، وحصل هناك علوم العربيّة بأسرها، وقرأ علم الكلام والمنطق والحكمة وأتقنها وأحكمها. ثم أتى بلاد الروم، وقرأ على المولى محيي الدين الفناري ثم صار مدرّسا بمدرسة خواجه خير الدين بمدينة قسطنطينيّة، ثم صار مدرّسا بمدرسة ديمة توفه، ثم صار مدرّسا بمدرسة الوزير پيريّ پاشا بقصبة سيلوري، ثم صار مدرّسا بمدرسة فلبه، ومات وهو مدرّس بها في سنة سبع أو ست وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عالما فاضلا كاملا أديبا لبيبا مشغلا بالعلم الشريف ليلا ونهارًا. وكانت له مهارة تامّة في عِلْمِيّ البلاغة. وله تعليقات على الكشّاف وتفسير البيضاويّ وشرح التلخيص وحاشية شرح التجريد. وله مهارة تامّة في الإنشاء بالعربيّة، وكان فصيحًا بليغًا متينا في كلامه، وله نظم بالفارسيّة والعربيّة نظما مقبولاً عند أهله، ورأيت له قصيدة بليغة بالعربيّة في غاية الحسن والقبول، وكان يكتب خطا حسنا، وكان [١٦٦] سريع الكتابة. رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى سعيي - ومنهم العالم العامل المولى سعيي، وقد اشتهر بهذا اللقب، ولم نعرف اسمه.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وحصل طرفا صالحا من كل علم، وتمهر في معرفة العربيّة والفارسيّة والحديث والتفسير. وكان ينظم الأشعار البليغة بالعربيّة والفارسيّة والتركيّة، وينشئ الرسائل البليغة بالألسنة المذكورة. وتُوْفِيّ رحمه الله تعالى في أوائل سلطنة سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان، أعز الله أنصاره.

Merhum edepli, akıllı, yumuşak huylu ve cömert bir âlimdi. Sarayda Sultan'ın hizmetçilerine hoca olarak tayin edildi. Onların eğitimine oldukça emek verdi ve pek çoğu onun terbiyesinden geçti. Saraydaki hizmetçilerin eğitimiyle evi arasında, iffet ve dindarlık üzere gidip geldi. Hoş sohbetli ve nüktedan biri olup kendisi için istediği şeyi kardeşi için de isterdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Kâsım Efendi

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Kâsım Efendi'dir.

Sultan Mehmed Han'ın hizmetkârlarındandı. Devrin âlimlerinden dersler alarak tüm ilimleri tahsil ettikten sonra Vefazâde'nin hizmetine girdi. Vefazâde, Sultan Bayezid Han'ın yanında ondan bahsedince ilmi, doğruluğu, iffet ve dindarlığı sebebiyle Sultan onu hizmetçilerine hoca olarak tayin etti. Bir süre onların eğitimine devam etti. Pek çoğu onun terbiyesinden geçti. Eviyle bu eğitim arasında gidip gelirdi. Yüce sultanımız Sultan Süleyman Han devrinde vefat etti. Allah sultanımızı ebedî kılsın. Çok güzel el yazısı vardı ve çok hızlı yazardı. O kadar hızlı yazardı ki anlatılsa duyan inanmazdı. Yüzü güzel, çok uzun boylu, iffetli, dindar, sabırlı, ağır başlı, yumuşak huylu, cömert, vefalı ve eli bol idi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

İbnü'l-Mükahhal [Sürmelizâde]

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Sürmelizâde lakabıyla meşhur olan hocaefendidir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra çeşitli yerlerde kadılık görevi yaptı. Daha sonra İstanbul'daki Sultan Mehmed Han Camii'nde hatipliğe başladı. Yüce sultanımızın saltanatının başlarında vefat etti.

Merhum, Arapça ilimleri ve kıraat ilimlerini iyi bilen bir âlimdi. Etkili hutbeler kaleme alan, hitabeti güçlü bir hatipti. Seçkin ya da sıradan herkes, ilmi ve dindarlığı sebebiyle ona saygı gösterirdi. Yüce gönüllü, yaşantısı övgüye lâyık ve herkesçe takdir edilen biriydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

كان رحمه الله تعالى أديبا ليبيبا حليماً كريماً. نُصِب معلماً لخدمِ السلطان بدار السلطنة، ولازم تعليمهم وتخرج بتربيته كثير منهم، ولازم بيته وتربية المذكورين بعفة وصلاح وديانة. وكان لذيذ الصحبة حسن النادرة لطيف المحاضرة، وكان يحب لأخيه ما يحب لنفسه، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

٥ المولى قاسم - ومنهم العالم العامل المولى قاسم.

كان رحمه الله تعالى من عبید السلطان محمد خان. قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وحصل العلوم، ثم لازم خدمة الشيخ العارف بالله الشيخ ابن الوفاء، قدس الله تعالى سره، ثم ذكر هو عند السلطان بايزيد خان ونصبه معلماً لخدمته لعلمه وصلاحه وعفته وديانته، ولازم تعليمهم وحصل بتربيته كثير منهم، وكان ملازماً لبيته ولتعليم المذكورين. وتوفي رحمه الله تعالى في أيام سلطنة سلطاننا الأعظم السلطان سليم خان، أبده الله وإبقاه. وكان له خط حسن جداً، وكان سريع الكتابة، وكان بحيث لو وصف سرعة في الكتابة لربما لم يصدقه السامع، وكان جميل الصورة طويل القامة جداً أديبا ليبيبا صبورا وقورا صبورا حليماً كريماً وفيّاً سخياً، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

١٥ المولى ابن المكحل [شرملي زاده] - ومنهم العالم العامل المولى الشهير بابن المكحل.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره. ثم صار قاضياً ببعض البلاد، ثم صار خطيباً بجامع السلطان محمد خان بمدينة قسطنطينية، وتوفي في أوائل سلطنة سلطاننا الأعظم.

كان رحمه الله تعالى عالماً بالعلوم العربية وعلوم القراءات، وكان خطيباً فصيحاً بليغاً ينشئ الخطب البليغة. وكان الخواص والعوام يحترمونه لعلمه وصلاحه، وكان

كريم النفس مرضي السيرة محمود الطريقة، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه. [٣١٦٦]

İbnü'l-Arcûn [Arcûnzâde]

İbnü'l-Arcûn diye bilinen Muhyiddin Muhammed Efendi, bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biridir.

Rahmetli babası dosdoğru, kıraat ilimlerini iyi bilen ve tasavvuf yolunun yolcusu bir âlimdi. Babası hayattayken Arapça ilimleri öğrenerek kıraat ilmi-
5 ne vâkıf oldu. Çok güzel bir sesi vardı ve güzel makam yapardı. İstanbul'daki Sultan Bayezid Han Camii'nde hatipliğe atandıktan sonra Ayasofya Camii'nde hatip oldu. Buradaki hatiplik görevi sırasında, 948/1541 senesinde vefat etti.

10 Merhum, düzgün kişilikli ve güzel ahlâklıydı. Hoş sohbet ve tatlı dilliydi. Kendi nefsiyle meşgul olur, dünyalık işlerde insanlardan uzak dururdu. Seçkin ya da sıradan herkesten saygı görürdü. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Pîr Mehmed

15 Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Pîr Mehmed Efendi'dir.

Arapça ve kıraat ilimlerini öğrenerek bu ilimlerde iyice ustalaştı. Çok güzel Kur'ân okuduğu gibi tecvidi de çok iyiydi. İstanbul'daki Sultan Bayezid Han Camii'nde hatiplik, Molla Gürânî'nin yaptırdığı Dârülkurrâda da müderrislik yapıyordu. 942/1535 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd,
20 kabrini aydınlık etsin.

Hekim Sinâneddin Yûsuf

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Hekim Sinâneddin Yûsuf Efendi'dir.

Çocukluk yıllarında devrin âlimlerinden dersler almaya başladı. Daha sonra tıp ilmine merak salarak Hekim Muhyiddin Efendi'den dersler aldı. Edirne ve İstanbul mâristanlarında tabip olarak görevlendirildi. Ardından Trabzon emîrliği görevindeki Sultan Selim Han'ın tabipliğine atandı. Sultan Selim Han tahta geçince, onu saray tabipliği görevine getirdi.

المولى ابن العرجون [عرجون زاده] - ومنهم العالم العامل المولى محيي الدين محمد الشهير بابن العرجون.

كان والده رحمه الله تعالى عالماً صالحاً عارفاً بالقراءات منتسباً إلى طريقة الصوفية. وقرأ هو في حياة والده العلوم العربية، وحصل علوم القراءات، وكان حسن الصوت طيب الألقاب. ونُصب خطيباً بجامع السلطان بايزيد خان بمدينة قسطنطينية، ثم صار خطيباً بجامع أياصوفية. وتُوفِّي وهو خطيب بالجامع المذكور في سنة ثمان وأربعين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى سليم النفس محمود الأخلاق، وكان جيد المحاوره حسن المحاضرة عالي الهمة، وكان مشغلاً بنفسه معرضاً عن أحوال أبناء الدنيا، وكان مكرماً عند الخواص والعوام، رُوح الله تعالى روحه ونور ضريحه.

المولى پير محمد - ومنهم العالم العامل المولى پير محمد.

قرأ رحمه الله تعالى العلوم العربية وعلوم القراءات، ومهر فيها، وكان حسن التلاوة، وكان مجوداً، وكان خطيباً بجامع السلطان بايزيد خان بمدينة قسطنطينية ومدرسا بدار القراء التي بناها المولى الكوراني. وتُوفِّي في سنة اثنتين وأربعين وتسعمائة، رُوح الله روحه ونور الله ضريحه.

الحكيم سنان الدين يوسف - ومنهم العالم الحكيم سنان الدين يوسف.

قرأ رحمه الله تعالى في أول عمره على علماء عصره، ثم رغب في الطب، وقرأ على الحكيم محيي الدين، ثم نُصب طبيباً مارستان أدرنة ومارستان قسطنطينية، ثم جعل طبيباً للسلطان سليم خان وهو أمير على بلدة طرابوزان. ولما جلس السلطان سليم خان على سرير السلطنة جعله طبيباً بدار السلطنة،

Yüce sultanımız ise onu baştabip yaptı. 951/1544 senesinde vefat edinceye kadar bu görevine devam etti. Ölmeden bir ya da iki ay kadar önce, kaç yaşında olduğunu sorduğumda yüz veya yüz iki yaşında olduğunu söyledi. İlerleyen yaşına rağmen aklı melekelerinde değişim olmamış, sadece elinde
5 bir titreme başlamıştı. Bu titremenin sebebini sorduğumda ise beyin zayıflığından kaynaklandığını söyledi. Beyninin zayıflamasına rağmen ileri düzeydeki algısı ve kavrayışı beni hayrete düşürmüştü.

Merhum, ilmiyle amel eden, dosdoğru, ibadete düşkün, düzgün karakterli, yumuşak huylu, sağlam inançlı bir âlimdi. Kendi nefsiyle meşgul
10 olup dünyalık işlerle uğraşanlardan uzak dururdu. Kimse hakkında kötü söz söylemeyen, temiz ve mübârek bir adamdı. Dindarlığı ve sağlam inancı sebebiyle tedavilerinde son derece dikkatliydi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin ve cennetteki makamlarını artırsın.

Hekim İsâ

15 Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Hekim İsâ Efendi'dir.

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra tıp tahsili gördü ve bu alanda iyice ustalaştı. Tedavi konusunda tam bir bereket sembolü oldu. Edirne ve İstanbul mâristanlarında tabip olarak görevlendirildikten sonra saray tabipliğine getirildi. 930/1523 senesinde vefat etti. Sağlam inançlı, düzgün
20 kişilikli, yüce ahlâklı, baştan ayağa hayırla dolu, fakirleri ve doğru insanları seven, zayıf ve muhtaçları gözetten bir adamdı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Tabip Osman

25 Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Tabip Osman Efendi'dir.

Aslen Acem vilâyetinden olup Sultan Bayezid Han devrinde Anadolu'ya gelerek saray tabipliğine atandı. Merhum hayırlı işleri seven, dindar, dosdoğru, iffetli ve yüce ahlâklıydı. 950/1543 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

ثم جعله سلطاننا الأعظم رئيسا للأطباء، ودام على ذلك إلى أن تُوفِّي في سنة إحدى وخمسين وتسعمائة. وسألته عن مدّة عمره قبيل موته بشهر أو شهرين فأخبر أن سنه مائة أو أكثر بستين، ومع ذلك لم يتغيّر عقله إلا أنه ظهر في يديه رعشة، فسألته عن ذلك، فقال: إنها من ضعف الدماغ، فتعجبت من أخباره عن ضعف الدماغ مع ما له من كمال الإدراك والفهم.

كان رحمه الله تعالى عالما عاملا صالحا عابدا سليم الطبع حلیم النفس صحيح العقيدة مشغلا بنفسه معرضا عن أحوال أبناء الدنيا، وكان لا يذكر أحدا بسوء، وكان رجلا طيبا مباركا، وكان له احتياط عظيم في معالجاته لقوة صلاحه وديانته، رَوَّح الله تعالى روحه وزاد في الجنان فتوحه.

١٠ حكيم عيسى - ومنهم العالم العامل الحكيم عيسى الطيب.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، ثم رغب في الطب وتمهر فيه، واشتهر بالبركة في المعالجات. ثم صار طبيا بمارستان أدرنة وقسطنطينية، ثم صار طبيا بدار السلطنة، ثم تُوفِّي في سنة ثلاثين^١ وتسعمائة. وكان رحمه الله تعالى رجلا صحيح العقيدة متصفا بصلاح النفس وكريم الأخلاق مملوء بالخير من قرنه إلى قدمه محبا للفقراء والصلحاء ومراعيا للضعفاء^٢ والمساكين، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

المولى عثمان الطيب - ومنهم العالم العامل المولى عثمان الطيب.

كان أصله من ولاية العجم، وأتى بلاد الروم في زمن السلطان سليم خان، ونصبوه طبيا بدار السلطنة. وكان رحمه الله تعالى خيرا دينا صالحا عفيفا كريم الأخلاق، تُوفِّي رحمه الله تعالى سنة خمسين وتسعمائة، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

١ ط، ن: - سنة ثلاثين.

٢ ن: - مراعيا للضعفاء.

Şeyh Müftü Efendi

Kâdirî tarikatına mensup Şeyh Müftü lakabıyla bilinen Şeyh Abdülkâdir Efendi, bu devrin tarikat şeyhlerindedir.

Kirmastı kasabasında dünyaya geldi. Devrin âlimlerinden dersler aldı, Kur'ân hâfızı oldu. İlim öğrenmekle meşgul olduğu tarihlerde cuma namazlarında Bursa'daki Seyyid el-Buhârî Camii'inde Kur'ân okurdu. Kara Bâlî Efendi'nin hizmetine girdi. Sonra tasavvuf yolunu seçerek İmamzâde diye bilinen şeyhin yanına gitti. Bir süre sonra İstanbul'daki Küçük Ayasofya Zâviyesi'ne yerleşerek tasavvuf ve fıkıh dersleri vermeye başladı.

Hâfızası çok kuvvetli olup fıkıh meselelerini ezbere bilirdi. Fıkıh alanında o kadar ustalaşmıştı ki, yüce sultanımız ona günlük yüz dirhem maaş bağladı ve onu müftü olarak atadı. İnsanlara fetva veriyor ve ustalığının gösteriyordu. Camilerde halka vaaz ediyor, onlara nasihat ediyordu. Sözlerinin insanların kalbinde çok büyük etkisi vardı. Çok sayıda kitabı olup her zaman onları okur ve meseleleri ezberlerdi. Erbaîn halvetine oturduğunda çok ağır bir riyâzete girerdi. Kabire benzer bir çukur kazar, orada namaz kılar ve oradan insan içine çıkmazdı. Hatta riyâzetin ağırlığından hislerini tamamen kaybettiğini söylediği anlatılır. Kırk günü tamamladığında insan içine çıkar, bir sonraki halvet zamanına kadar onlara vaaz ve nasihat ederdi.

Merhum, hoş sohbetli, güzel ahlâklı olup nâdir olayları ve ilginç konuları bilirdi. Alçak gönüllü ve Allah'tan sakınan biriydi. Büyük ile küçük onun yanında eşitti. Bir gün ona unutkanlığımdan yakınınca, unutkanlığımın gitmesi ve hafızamın kuvvetlenmesi için bana dua etti. O vakitten sonra hafıza gücümün arttığını bizzat müşahade ettim. Pek çok kerâmeti anlatılır. Sözü uzatmamak için burada bunlardan bahsetmiyorum. 950/1543 senesi civarında vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin, cennetteki odalarını artırsın.

المولى مفتي شيخ - [١٦٧] ومن مشايخ الطريقة في زمانه المولى العالم الشيخ العارف بالله تعالى عبد الكريم القادري الملقب بمفتي شيخ.

وُلِدَ رحمه الله تعالى في قسبة كرماسي، وقرأ على علماء عصره، وحفظ القرآن العظيم، وكان يقرأ القرآن في زمان اشتغاله بالعلم في أيام الجُمع بمحفل جامع السيد البخاري بمدينة بروسه، ثم وصل إلى خدمة العالم المولى بالي الأسود، ثم سلك مسلك التصوف، فصحب الشيخ المعروف بإمام زاده، ثم قعد في زاوية أياصوفيه الصغير بمدينة قسطنطينية، واشتغل بإرشاد المتصوفة والتفقه.

وكان قوي الحفظ، حفظ مسائل الفقه، وتمهر فيه حتى إن سلطاننا الأعظم عَيَّن له كل يوم مائة درهم، ونصبه مفتيًا فأفتى الناس وأظهر مهارته في الفقه، وكان يعظ الناس ويذكرهم. وكان لكلامه تأثير عظيم في القلوب، وقد ملك كتبًا كثيرة يطالع فيها كل وقت ويحفظ مسائلها، وإذا قعد في الخلوة الأربعة كان يرتاض رياضة قوية شديدة، وكان يحفر في الأرض حفيرة كالقبر، ويصلي فيها ولا يخرج إلى الناس. حتى حُكي عنه أنه كان يتعطل حواسه جملة من شدة رياضته، وبعد تمام الأربعين يخرج إلى الناس ويعظهم ويذكرهم إلى وقت الخلوة في السنة القابلة.

وكان رحمه الله تعالى حلّو المحاضرة كريم الأخلاق حافظًا لنوادير الأخبار وعجائب المسائل، كان متواضعًا متخشعًا يستوي عنده الصغير والكبير، واشتكت إليه يومًا من النسيان فدعا لي بزوال النسيان وقوة الحفظ، وقد شاهدت بعد ذلك الوقت في نفسي تفاوتًا كثيرًا في القوة الحافظة. ويحكي عنه كثير من الكرامات تركناها خوفًا من الإطباب. تُوفِّي رحمه الله تعالى في سنة ... خمسين^١ وتسعمائة^٢ رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ وَزَادَ فِي غَرْفِ الْجَنَانِ فَتُوحَهُ.

١ ن: أربعين.

٢ ط: - سنة... وتسعمائة.

Şeyh Mahmud Çelebi

Bu devrin ârif zâtlarından biri de Şeyh Mahmud Çelebi'dir.

Merhum Molla el-Kırîmî'nin evlatlığıydı. İlk başlarda ilimle meşgul olurken sonraları tasavvuf yoluna heveslenerek Şeyh Ârif Seyyid Ahmed el-Buhârî Efendi'nin hizmetine girdi. Tasavvufu ondan öğrendi. Onun yanında kemale erdikten sonra kızıyla evlendi. Seyyid Ahmed el-Buhârî Efendi vefat edince onun yerine geçti.

İbadete düşkün, edepli, ağır başlı, hayâlî ve iffetli bir âlimdi. Hayâsının yansımasından merhumun yüzüne bakamazdım. Hazır bulunduğum meclislerinde *Mesnevî* okunur, o da sufilerin usûlüyle yorumlardı. Bir gün bana, "Tasavvufu inkâr etmeye meylin var mı?" diye sordu. Ben de "Kim inkâr edebilir ki!" deyince "Aynen" dedi ve şöyle anlatmaya devam etti: "Seyyid el-Buhârî'nin bana anlattığına göre kendisi Buhara'da devrin âlimlerinden birinden ders alıyormuş. Bir süre sonra bu âlimi terk edip Şeyh İlahî'nin hizmetine gitmiş. Şeyh İlahî de terk ettiği âlimden daha önce ders almış imiş. Bir gün Şeyh İlahî ve Şeyh el-Buhârî birlikte bu âlimi ziyarete gitmişler. O âlim el-Buhârî'ye, 'Ne ile meşgulsün?' diye sormuş. 'İlim öğrenmeyi terk ettim.' cevabını almış. Şeyhin çok fazla ısrarı üzerine de, '*Mirsâdu'l-İbâd* ile meşgul oluyorum.' demiş. Bunun üzerine o âlim, 'Bu kitabın müellifi şöyle söyler: Böyle bir kitapla iştilal et. Zira akıllıların en akıllısı filozoflardır. Halbuki bu kitabın yazarı aynı zamanda onlar hakkında, Filozof üzerinde hüküm verilmiş bir kafirdir, diyor.' demiş ve kızarak İmam Buhârî ile şeyhi meclisinden kovmuş."

Şeyh Mahmud bu hikâyeyi anlatınca, "İnkârcı, inkâr ettiğiyle sınanır. Onları kabul edip yollarında yürümeyenin hâli, inkârcınıninkinden daha kötü olmaz mı?" dedim. "Hayır, kabul, işin sonunda kişiyi doğru yola çeker." dedi. Ben, "Bazı tasavvuf kitaplarında zâhiren şeriata aykırı şeyler görüyoruz. Bu durumda onu reddetmemiz gerekir mi?" dediğimde, "Bilakis bu hâl sizde oluşuncaya kadar inkâr etmeniz gerekir. O hâle eriştiğinizde aykırı gördüğünüz şeyin şeriata uygun olduğunu anlarsınız." dedi. Bu olay Mahmud Çelebi ile aramızda geçen olaydır. Merhum, 900/1494 kûsur senesinde vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

الشيخ محمود چلبی - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ محمود چلبی.

كان رحمه الله تعالى ربيب المولى القريمي، وكان مشتغلا بالعلم الشريف أولاً، ثم رغب في طريقة الصوفية، وانتسب إلى خدمة الشيخ العارف بالله السيد أحمد البخاري، وحصل عنده طريقة التصوف وأكملها، [٣١٦٧] وتزوج بنته، ولما مات السيد أحمد البخاري أقامه مقامه. ٥

وكان عالماً عابداً أديباً وقوراً صاحب حياء وعفة، وكنت لا أقدر على النظر إلى وجهه الكريم لانعكاس حيائه اليّ، وكنت أحضر مجلسه وكان يُقرأ عنده كتاب المثنوي يؤوله على طريقة الصوفية، وقال لي يوماً: هل لك إنكار على الصوفية؟ قلت: هل يكون أحد ينكرهم؟ قال: نعم، قال: حكى لي السيد البخاري أنه كان يقرأ ببخاري على واحد من علماء عصره، ثم تركه وذهب إلى خدمة الشيخ الإلهي، وكان الشيخ الإلهي أيضاً قد قرأ على ذلك العالم، قال: وزار الشيخ الإلهي مع السيد البخاري ذلك العالم يوماً وقال للسيد البخاري: بأي شيء تشتغل؟ قال: قلت تركت الاشتغال بالعلم، قال: فأبرم عليّ، قال: قلت: أشغل بمرصاد العباد، قال: قال ذلك العالم: تشتغل بمثل ذلك الكتاب، وإن أعقل العقلاء هم الحكماء، وقال صاحب ذلك الكتاب في حقهم: إن الحكيم كافر محقق، قال: وغضب عليّ حتى طردني وطرده الشيخ من مجلسه. ١٥

فلما حكى الشيخ محمود چلبی هذه الحكاية قلت: المنكر مبتلى بإنكاره. وأما المعترف الغير السالك إلى طريقتهم أفلا يكون حاله أقيح من حال المنكرين؟ قال: لا، قال: الاعتراف يجذبه آخر إلى طريق الحق، ثم قلت: إنا نجد في بعض كتب التصوف شيئاً يخالف ظاهر الشرع، هل يجوز لنا الإنكار عليه؟ قال: بل يجب عليكم الإنكار عليه إلى أن يحصل لكم تلك الحال، وبعد حصول تلك الحال يظهر لكم موافقته للشرع، هذا ما جرى بيني وبينه، تُؤفّي رحمه الله تعالى في سنة (١٠٠٠) وتسعمائة، قدّس الله تعالى روحه العزيز. ٢٠

Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî'dir.

5 Seyyid el-Buhârî'nin yanında yetişip tasavvufu ondan öğrendi. O da ona irşad icâzeti verdi. Daha sonra memleketine yerleşti. İbadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, insanlardan uzak duran, içini ve dışını Allah'a döndürmüş bir zâttı. Her zaman istiğrak (kendinden geçme) hâlinde olduğu söylenirdi.

10 Hakkında anlatılan menkıbelerden biri şöyledir: Bir gün adamın biri ona bir ceviz hediye getirdi ama o kabul etmedi. Kabul etmeyişine adamın üzüldüğünü görünce, yaptığının gerekçesini anlatmak için şöyle dedi: "Bu cevizi eşinin mihri karşılığında ona vermedin mi?" Bu sebepten reddedildiğini anlayan adam da rahatladı. Merhum, 962/1554 senesinde vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Hacı Halîfe el-Menteşevî

15 Şeyh Hacı Halîfe el-Menteşevî de bu devrin âriflerinden biridir.

İlk zamanlar ilim tahsil ederken sonraları ilim yolunu terk edip yukarıda adı geçen Şeyh Mahmud Çelebi'nin hizmetine girdi, tasavvuf yolunu ondan öğrendi. Onun yanında tasavvuf tahsilini tamamlayıp irşad mertebesine ulaştı. Şeyh Mahmud Çelebi de ona irşad icâzeti verdi.

20 İnsanlardan uzak, ibadetle ve talebeleri irşadla meşgul olan, alçak gönüllü, Allah'tan sakınan, edepli, ağır başlı, mübârek kişilikli ve takdire şayan yaşantısı olan bir adamdı. Gece boyunca uyumaz, kibleye dönük vaziyette oturur, gün doğumuna kadar Allah'ı anmakla meşgul olurdu. Kalplere etki eden sözleri vardı. Onunla birlikte oturan herkesin kalbini bir Allah korkusu kaplardı. Bir gün sabah vakti, azığı ve yoldaşı olmaksızın katırına binip yola çıkarak denizden karşıya geçmek istedi. İki sūfî peşine takıldıysa da hiçbiri nereye gittiğini bilmiyordu. Yolculuğa çıkacağını karısına da haber vermemişti. Hicaz'a gidip hac ibadetini yaptı ve Nebî'yi (*sav*) ziyaret etti. 25 Günler sonra hastalanarak öldü. Oraya da defnedildi. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın. 30

الشيخ پيرى خليفة الحميدى - ومنهم الشيخ العارف بالله پيرى خليفة الحميدى. صاحب مع السيد البخارى، وحصل عنده الطريقة، وأجازه للإرشاد وسكن بوطنه، وكان عابدا زاهدا منقطعاً عن الناس بالكلية متوجّها إلى الله تعالى ظاهراً وباطناً، يُؤوى أنه كان دائم الاستغراق.

ومن جملة مناقبه أنه أتى إليه رجل بجوزٍ بطريق الهدية فلم يقبلها، ولمّا رأى تكدر الرجل من عدم قبوله لها، قال: مظهر أعذره [١٦٨] أليس وهبت هذه الشجرة من زوجتك بدلا من مهرها؟ فاعترف الرجل بذلك وتسلى. تُوفى رحمه الله تعالى سنة اثنتين وستين وتسعمائة، قدس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ حاجي خليفة المنتشوي - ومنهم العارف بالله الشيخ حاجي خليفة المنتشوي.

كان رحمه الله تعالى من طلبة العلم أولا، ثم ترك طريق العلم وانتسب إلى خدمة الشيخ محمود چلبى المذكور، وحصل عنده طريقة التصوّف، وأكملها حتى وصل إلى مرتبة الإرشاد وأجاز له بالارشاد.

وكان رجلا منقطعاً عن الناس مشغلا بالعبادة وإرشاد الطالبين متواضعا متخشعا أديبا وقورا مبارك النفس مرضي السيرة، وكان لا ينام اللّيلة بطولها، وكان يجلس مستقبل القبلة مشغلا بالله تعالى إلى الفجر، وكانت له كلمات مؤثرة في القلوب، وكل من جالس معه يمتلىء قلبه بالخشية، ولمّا أصبح في يوم من الأيام ركب بغلته وعبر البحر وأراد السفر ولم يكن له زاد وراحلة، وتبعه اثنان من الصوفية، ولم يدر أحد إلى أين يذهب هو ولم يخبر زوجته أيضا بسفره، فسافر إلى الحجاز وحجّ وزار النبي صلى الله عليه وسلم، وبعد أيام مرض ومات ودُفن هناك، قدس الله تعالى سره العزيز.

Şeyh Bekir Halife es-Simâvî

Şeyh Bekir Halife es-Simâvî de bu devrin âriflerinden biridir.

İlk zamanlar o da ilim öğrencilerinden olup sonraları tasavvufa merak salarak yukarıda adı geçen ârif Şeyh Hacı Halife'nin hizmetine girdi. Sahip
5 olduğu tüm kerâmetleri onun yanında elde etti ve nihayet vefatından sonra şeyhinin yerine geçti.

Merhum, kendi nefsiyle meşgul olup insanlardan uzak durarak kendini Allah'a vermişti. Âlim, ârif, yumuşak huylu, alçak gönüllü, Allah'tan sakınan, düşünceli, ağır başlı, sabırlı, yüce gönüllü biri olup iyiliği ve iyilik
10 yapanları severdi. Dünyalık işlerin adamlarından uzak durup yönünü âhirete dönmüştü. 965/1557 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, cennet mekânlarını yüce etsin.

Şeyh Gündüz Muslihuddin

Bu devrin âriflerinden biri de Gündüz Muslihuddin lakaplı Şeyh Muslihuddin Sinâneddin Mustafa Efendi'dir.
15

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra tasavvufa merak saldı ve Zeyniyye tarikatı şeyhi Şeyh Tâceddin'in hizmetine girdi. Onun ölümünün ardından Şeyh Muhyiddin el-Kocavî Efendi'nin hizmetine girerek irşad icâzeti aldı. Ölümünden sonra da İstanbul'da onun yerine geçti.

Merhum, ibadete düşkün, dünyaya değer vermeyen ve insanlardan uzak duran biriydi. Evinden yalnızca mescidde namaz kılmak, zâviyesinden de cuma namazları için çıkardı. İbadet ve dindarlık üzere vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.
20

Şeyh Muhyiddin el-İznikî

Bu devrin âriflerinden biri de Sultan Selim Han Camii'nin imamı İznikli Şeyh Muhyiddin'dir.
25

Merhum, tasavvuf yolunu Şeyh Muhyiddin el-İskilibî'den öğrenerek emellerine onun yanında ulaştı. Kur'an-ı Mecid'i ezbere bilen

الشيخ بكر خليفة السيمائي - ومنهم العارف بالله الشيخ بكر خليفة السيمائي.
كان رحمه الله تعالى من طلبة العلم الشريف أولاً، ثم رغب في التصوّف، واتصل
بخدمة الشيخ عارف بالله الحاج خليفة المزبور، وحصل عنده ما حصل من الكرامات
العَلِيَّة حتى جلس مكان شيخه بعد وفاته للإرشاد.

5 وكان رحمه الله تعالى مشغلاً بنفسه منقطعاً عن الخلائق ومتبتلاً إلى الله تعالى،
وكان عالماً عارفاً لينا متواضعاً متخشعاً أديباً لبيبا وقورا صبوراً حليماً كريماً محباً
للخير وأهله معرضاً عن أبناء الدنيا ومقبلاً إلى الآخرة، تُوفِّي رحمه الله تعالى في سنة
خمس وستين وتسعمائة، رَوَّح الله روحه وأوفر في الجنان فتوحه.

الشيخ كوندز مصلح الدين - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ مصلح الدين سنان
الدين مصطفى الشهير بكوندز مصلح الدين. 10

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره ثم رغب في التصوّف، واتصل بخدمة
الشيخ العارف بالله الشيخ [٣١٦٨] تاج الدين من الطريقة الزينية، ثم اتّصل بعد وفاته
بخدمة الشيخ العارف بالله محيي الدين القوجوي، وأجازه للإرشاد، وجلس مكانه
بمدينة قسطنطينية بعد وفاته.

15 وكان رحمه الله تعالى عابداً زاهداً منقطعاً عن الناس، ولا يخرج من بيته إلا ليصلي
في مسجده، ولا يخرج من زاويته الا إلى الجمعة، وتُوفِّي على العبادة والصلاح، رَوَّح
الله روحه ونور ضريحه.

الشيخ محيي الدين الإزنيقي - ومنهم العارف بالله الشيخ محيي الدين الإزنيقي
الإمام بجامع السلطان سليم خان.

20 حصل رحمه الله تعالى طريقة التصوّف عند الشيخ العارف بالله محيي الدين
الإسكيلي، ووصل إلى مناه، وحصل ما يتمناه، وكان حافظاً للقرآن المجيد،

mübârek bir kişiliği ve takdir edilesi bir yaşantısı vardı. İbadete düşkün, dünyaya değer vermeyen ve Allah'tan sakınan bir kimseydi. Şeriata bağlı, temiz ve her şeyiyle kendini Allah'a adanmış biriydi. Pek çok kişi onun açık kerâmetlerinden bahsetmiştir. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

5 **Şeyh İskender**

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh İskender bin Abdullah Efendi'dir.

O da Şeyh Muhyiddin el-İskilibî'nin yanında yetişti. Tasavvuf terbiyesini onun yanında tamamladı ve ondan irşad icâzeti aldı. İlk başlarda okuma ve yazması olmayan ümmî bir adam iken tasavvufun bereketiyle mânevî zevke dair akılları hayrete düşüren bilgilere vâkîf oldu. Müridleri eğitime konusunda büyük bir yeteneği vardı. Bir arkadaşı, irşaddaki gücüyle ilgili bazı hâllerinden söz etmişti. Burası bunlardan bahsetme yeri değildir. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

15 **Şeyh Sinan el-Erdebî**

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Sinâneddin Yûsuf el-Erdebî'dir.

Tasavvuf tahsilini Şeyh Çelebi Halîfe'nin yanında tamamladı. İbadete düşkün, elindekine razı olan ve talebelere yol göstermekle meşgul bir kimse idi. Yaşı yüzü geçmişken 951/1544 senesinde vefat edinceye kadar Ayasofya Camii'nin yanındaki zâviyesinde yaşadı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

20 **Şeyh Muhyiddin Muhammed el-İştîbî**

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Muhyiddin Muhammed el-İştîbî'dir.

Çelebi Halîfe diye bilinen şeyhin hizmetine girdi. Ondan irşad icâzeti aldıktan sonra Rumeli vilâyetlerinden İştîb'e yerleşti.

İbadete düşkün, dosdoğru, Allah'a karşı gelmekten sakınan, zâviyesinde kendisini Allah'a vermiş, riyâzet ve mücâhedeye devam eden ve müridlerin eğitimiyle ilgilenen bir adamdı. 940/1533 senesinden sonra vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

وكان مبارك النفس مقبول السميت مرضي السيرة، وكان عابدا زاهدا ورعا متشرعا تقيا نقيا متبتلا إلى الله تعالى بكليته^١، ونقل كثير من الناس منه الكرامات العيانة، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

الشيخ إسكندر - ومنهم العارف بالله الشيخ إسكندر ابن عبد الله.

٥ تربى هو أيضا عند الشيخ محيي الدين الإسكليبي، وأكمل الطريقة وأجيز له بالارشاد، وكان رجلا أميا أولا، ثم اطلع ببركة التصوف على المعارف الذوقية بحيث يتحير في معارفه العقول، وكانت له قدرة عظيمة في تربية المريدين، نُقِلَ عنه بعض أصحابه أحوالا يتعلّق بقوته في الإرشاد، وليس هذا المقام موضع ذكره، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

١٠ الشيخ سنان الأردبيلي - ومنهم الشيخ العارف بالله سنان الدين يوسف الأردبيلي.

حصل رحمه الله تعالى طريقة الصوفية عند الشيخ چلبی خليفة، وكان عابدا مرتاضا مشتغلا بإرشاد الطالبين، وقد زاد سنّه على مائة، وسكن بزاويته عند جامع أياصوفيه إلى أن تُوفِّيَ بها في سنة إحدى وخمسين^٢ وتسعمائة، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

الشيخ محيي الدين محمد [الاشتيبي] - ومنهم الشيخ العارف بالله محيي الدين

١٥ محمد.

اتّصل رحمه الله تعالى بخدمة الشيخ العارف بالله المعروف بچلبی خليفة، وأجازه للإرشاد، وتوطن ببلدة اشتيب في ولاية روم ايلي.

وكان رجلا عابدا صالحا متورعا منقطعاً إلى الله تعالى في زاويته مواظبا على الرياضة^٣ والمجاهدة ومشتغلا بتربية المريدين، وتُوفِّيَ بها بعد الأربعين وتسعمائة، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

١ ن: - بكليته.

٢ أ، ط: - إحدى وخمسين.

٣ ط: الرياضة.

Şeyh Ramazan Halife

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Ramazan Halife'dir. Merhum, tasavvuf yolunu yukarıda adı geçen Şeyh Kâsım Çelebi'den öğrendi. Kâsım Çelebi vefat edince, onun İstanbul'da Vezir Ali Paşa Zâviyesi'ndeki yerine geçti.

5 İbadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, Allah'a karşı gelmekten sakınan ve bulunduğu hâle razı olan bir şeyh idi. Rüya tâbirlerini bilen, insanlardan uzak yaşayıp kendi nefsiyle meşgul olan bir zât idi. Pek çok kişi ondan istifade etti. 900/1494 küsur senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

10 Şeyh Bâlî Halife es-Sofyevî

Bu devrin âriflerinden biri de yukarıda adı geçen Şeyh Kâsım Çelebi'nin halifelerinden Sofyalı Şeyh Bâlî'dir.

Merhum, ilmiyle amel edip fakir ve muhtaçlara rehberlik eden, ibadetlerini yapan ve müridleri eğiten bir âlimdi. Şeriat sınırlarını iyi bilir, tarikat adabına da özen gösterirdi. 950/1543 senesinden sonra Sofya'da vefat etti. 15 Allah toprağını pak etsin ve kabrini aydınlatsın.

Şeyh Merkez Halife

Merkez Halife lakabıyla bilinen Şeyh Muslihuddin de bu devrin âriflerinden biridir.

20 Merhum ilk başlarda ilim tahsil ederken Ahmed Paşa bin Hızır Bey'den ders alıyordu. Sonraları tasavvuf yoluna heveslendi. Şeyh Sünbül Sinan'ın hizmetine girerek tasavvuf yolunu ondan öğrendi.

Örnek bir yaşantıya sahip olup şeriata özen gösterir ve tarikat adabına dikkat ederdi. Başkalarına yük olmadan az bir miktarla yaşamayı seçmişti. 25 İnsanlara vaaz eder, onlara nasihat ederdi. Tefsir ilmine vâkıf olmanın yanı sıra özellikle *Beyzâvî Tefsiri*'ni çok iyi bilirdi. 959/1551 senesinde, doksan yaşını aşmışken vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

الشيخ رمضان خليفة - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ رمضان خليفة.

حصل رحمه الله تعالى طريقة التصوّف عند الشيخ قاسم چلبی المذكور سابقاً، وجلس مكانه بعد وفاته في زاوية الوزير علي باشا بمدينة قسطنطينية.

وكان عبدا زاهدا مرتاضا عارفاً بتعبير المنامات منقطعاً عن الناس مشتغلاً بنفسه و انتفع به الكثيرون، تُؤفّي رحمه الله تعالى سنة ...^١ وتسعمائة، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

الشيخ بالي خليفة الصوفيّ - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ بالي خليفة الصوفيّ من خلفاء العارف بالله الشيخ قاسم چلبی المذكور.

كان رحمه الله تعالى عالماً عاملاً مرشداً للفقراء والمساكين قائماً بالعبادات وتربية المريدين، وكان حافظاً لحدود الشريعة ومراعياً لآداب الطريقة، تُؤفّي رحمه الله تعالى ببلدة صوفية بعد الخمسين وتسعمائة، طيّب الله مضجعه ونور مهجعه.

الشيخ مركز خليفة - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ مصلح الدين مصطفى الشهير بمركز خليفة.

كان رحمه الله تعالى من طلبة العلم أولاً، وكان يقرأ على المولى [١٦٩] أحمد باشا ابن المولى حضر بك، ثم مال إلى طريقة الصوفية، واتصل إلى خدمة العارف بالله الشيخ المعروف بسنبل سنان، وحصل عنده طريقة الصوفية.

وكان رحمه الله تعالى مقبول السمت مراعياً للشريعة حافظاً لآداب الطريقة طارحاً للتكلف راضياً من العيش بالدون، وكان يعظ الناس ويذكرهم، وكانت له معرفة بالتفسير لاسيما تفسير البضاويّ. مات رحمه الله تعالى سنة تسع وخمسين وتسعمائة، وقد جاوز التسعين، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

Şeyh Sinan Halîfe

Şeyh Süleyman Halîfe'nin halifelerinden olan Şeyh Sinan Halîfe de bu devrin âriflerinden biridir. Ölümünden sonra Süleyman Halîfe'nin İstanbul'daki makamına oturdu.

- 5 Okuma yazması yoktu ama güçlü bir cezbesi ve olağanüstü hâlleri vardı. Kendisiyle meşgul olup insanlardan uzak dururdu. Alçak gönüllü, Allah'tan sakınan, fakir ve ihtiyaç sahiplerini gözeten biriydi. 900/1494 küsur senesinde vefat ettiğinde yaşı çok ilerlemişti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Şeyh Ali el-Kâzvânî

- 10 Şeyh Ali el-Kâzvânî de bu devrin âriflerinden biridir.

- Merhum, yukarıda adı geçen Şeyh Seyyid Ali bin Meymûn el-Mağribî'nin hizmetine girerek onunla birlikte günlerce Hama dolaylarında yolculuk etti. O civarlarda aslanlar çok fazlaydı. Bir aslan onlara musallat olmuş, bu durumu şeyhe şikâyet etmişlerdi. Şeyh onlara ezan okumalarını tavsiye etti. Ezanı okuduklarında aslanların ayrılmadığını söylediler. Şeyh bir daha ezan okumalarını söyledi. Tekrar okudular ancak aslanlar yine ayrılmadılar. Şeyhin gelmesiyle aslanların gözden kaybolması bir oldu. Yer yarılıp içine mi girdiler yoksa oldukları yerde eridiler mi kimse bilemedi. Bu olay anlatılınca, kerâmetin açıklanmasını büyük günahlardan sayan Şeyh, Ali el-Kâzvânî'ye çok kızdı, "Ey Kazvanlı, ey müflis! Yolumuzu kirlettin." diyerek hizmetinden kovdu. Şeyh'in hizmetinden ayrılmak için hazırlık yaparken Şeyh kendisinden pişmanlık göstermesini isteyince Ali el-Kâzvânî, "Asıl sen pişman ol Şeyh Efendi!" dedi. Şeyh iyice öfkeleni ve "Allah'ın lanetine defol." diyerek onu yanından kovdu. Ölünceye kadar da onu asla huzuruna kabul etmedi. Şeyh öldükten sonra dönmek istediye de bu sefer Şeyh'in halifeleri kabul etmedi. Nihayet Mağrip'e giderek Şeyh İbn Arafâ'dan Mağripli Şeyh'e bir mektup getirdi. Mektupta, "Kimse Allah'ın kapısından geri çevrilmez. Şeyh sadece onu terbiye etmek ve yola getirmek için geri çevirdi." deniyordu. Şeyh Ulvân el-Hamevî onu kabul edip eğiterek tasavvuf yolunu öğretti. O da onun yanında meramına erdi. Daha sonra Anadolu'ya gelerek oradan hacca gitti. Ölünceye kadar Mekke'de yaşadı. Orada da defnedildi.

الشيخ سنان خليفة - ومنهم الشيخ العارف بالله سنان خليفة من خلفاء الشيخ سليمان خليفة. قام مقامه بزايوته بمدينة قسطنطينية.

وكان رجلا أميا إلا أنه كان صاحب جذبات عظيمة وأحوال سيّئة، وكان مشتغلا بنفسه ومنقطعاً عن الناس، وكان متواضعا متخشعا مراعيًا للفقراء والمساكين، تُؤفّي رحمه الله تعالى في ...^١ وتسمائة، وكان شيخا هرما، رُوّح الله روحه ونور ضريحه.

الشيخ علي الكازواني - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ علي الكازواني.

اتّصل رحمه الله تعالى بخدمة الشيخ العارف بالله السيد علي بن ميمون المغربي المذكور سابقاً، وسافر معه أياما في نواحي حما، وكانت الأسد كثيرة في تلك النواحي، وتعرض لهم أسد، فشكوا منه إلى الشيخ فقال: أذنوا فأذنوا فلم يبرح، ثم قالوا للشيخ: إن الأسد لم يذهب، فقال: أذنوا ثانيًا فأذنوا ثانيًا ولم يرجع الأسد، فتقدم الشيخ الكازواني إليه فغاب الأسد عن أعينهم، ولم يُدر أنه خُسف به الأرض أو ذاب في مكانه، فذكر ذلك للشيخ فغضب على الكازواني غضبا شديدا لأن إظهار الكرامات عنده كان من أكبر المعاصي، فطرد الكازرواني من خدمته، وقال: يا كازواني يا خائب يا خاسر أفسدت طريقتنا. فشرع الكازرواني بالانفصال عن خدمة الشيخ، فقال له الشيخ: تندم يا كازواني تندم، قال الكازرواني: بل أنت تندم يا شيخ، فعند ذلك غضب الشيخ غضبا شديدا فقال: رُح في لعنة الله! فردّه ولم يقبله أبدا حتى مات. ثم إنه أراد أن يرجع إلى خلفاء الشيخ المذكور فلم يقبلوه، حتى ذهب إلى بلاد المغرب، وأتى [١٦٩٠] بكتاب من الشيخ ابن عرفة إلى الشيخ المغربي، وقال فيه: إن أحدا لا يُرد من باب الله، وإنما ردّه شيخ لتأديبه وإصلاحه، فقبله الشيخ علوان الحموي وربّاه وحصل عنده الطريقة، ونال المراتب السيّئة، ثم أتى بلاد الروم، ثم ذهب إلى الحجّ وجاور بمكة حتى مات ودُفِنَ بها.

Merhum, cezbe sahibi olup zihinlerden geçenleri ve kalplerde olanları anlayabilirdi. Büyük bir mârifet sahibi idi. Ondandır çok kişi istifade etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

Şeyh Üveys

5 Şeyh Üveys de bu devrin âriflerinden biridir.

Çelebi Halife diye bilinen Şeyh Muhyiddin Muhammed'in halifesi olup Dımaşk'ta yaşadı. Pek çok konuda bilgisi vardı. Dünyaya değer vermez ve Allah'a karşı gelmekten uzak dururdu. Alçak gönüllü, ibadete düşkün ve dünya malına kıymet vermeyen bir kimseydi. İnsanlar tarafından çok fazla sevilirdi. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Şeyh Dâvûd Halife

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Dâvûd Halife'dir.

Şeyh Üveys'in halifelerinden olup ilk zamanlar ilim tahsili yaparken sonraları tasavvuf yoluna merak saldı ve Şeyh Üveys'in hizmetine girdi. 15 İbadetlerine özen gösteren ve dünyaya değer vermeyen bir âlimdi. Ancak Mehdî ile beraber olduğunu ve Mehdî'nin cemaatlerinden olduğunu iddia ederdi. Oysa bu iddiaları yersizdi. Allah rahmet etsin.

Şeyh Haydar Baba es-Semerkandî

Şeyh Haydar Baba es-Semerkandî de bu devrin âriflerinden biridir.

20 Küçükken Şeyh Hoca Ubeydullah es-Semerkandî'nin hizmetinde bulundu. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın. Daha sonra Hoca Ubeydullah'ın dostlarıyla dost olup Mekke'ye giderek uzun bir süre orada kaldı. Ardından geldiği Anadolu'da halk onu çok sevdi ve ona inandı. Yüce sultanımız onun için İstanbul sırtlarında bir mescid yaptırdı. Bu mescidin yakınında yerleşti, 25 beş vakit namazını hep bu mescidde kıldı. Orada da vefat etti.

Merhum her zaman ibadet eder ve kendini Allah'a vermiş bir hâldeydi. İnsanların sözlerine kulak asmazdı. Doğru sözlülerden biri bana, Ramazan ayının son on gününde birlikte Ebû Eyyûb el-Ensârî camisinde itikâfa girdiklerinden bahsederek şunları anlattı: "İtikâf süresince onun yanındaydım.

كان رحمه الله تعالى صاحب جذبة، وكان له اطلاع على الخواطر وأحوال القلوب، وكان صاحب معرفة، استفاد منه كثير من الناس، قدّس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ أويس - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ أويس.

كان رحمه الله تعالى من خلفاء الشيخ محيي الدين محمد الشهير بجلبي خليفة، وتوطن بمدينة دمشق، وكان صاحب معرفة كثيرة، وكان له زهد وتقوى وورع، وكان متواضعا متخشعا عبدا زاهدا، وكان الناس يحبونه محبة عظيمة، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

الشيخ داود خليفة - ومنهم العارف بالله الشيخ داود خليفة.

كان رحمه الله تعالى من خلفاء الشيخ أويس المذكور، وكان من طلبة العلم أولا ثم مال إلى طريقة الصوفية، واتصل بخدمة الشيخ المذكور، وكان عالما عبدا زاهدا إلا أنه كان يدّعي أنه يصاحب المهدي وأن المهدي من جماعتهم، ولم يصح ما ادّعاه، رحمه الله تعالى.

الشيخ بابا حيدر السمرقندي - ومنهم الشيخ العارف بالله بابا حيدر السمرقندي.

خدم في صغره الشيخ العارف بالله خواجه عبيد الله السمرندي قدّس الله تعالى سره العزيز، ثم صحب أصحاب خواجه عبيد الله، ثم دخل مكة وجاور بها مدة كبيرة، ثم أتى بلاد الروم، وأحبه أهلها واعتقدوه اعتقادا عظيما، وبنى له سلطانا الأعظم مسجدا في ظاهر مدينة قسطنطينية، وتوطن بجوار مسجده، وكان يواظب الأوقات الخمسة بالمسجد المزبور، وتوفي هناك.

كان رحمه الله تعالى مواظبا للطاعات ومتبتلا إلى الله، وكان لا يبالي بأقوال الناس. وحكى لي بعض من صلحائه أنه اعتكف معه في العشر الأخير من شهر رمضان في جامع أبي أيوب الأنصاري رضي الله تعالى عنه، قال: وكنت معه في تلك المدة

Bu süre içinde iki badem dışında başka bir şeyle iftar etmedi. Alçak gönüllü, Allah'a karşı gelmekten sakınan, küçük veya büyük kim olursa olsun herkese eşit davranan biriydi." Allah kabirini aydınlatsın ve cennet odalarında uyutsun.

5 **Şeyhü's-Serrâcîn**

Amasya'da yaşayan ve Saraçlar Şeyhi diye bilinen Şeyh Safiyyüddin de bu devrin âriflerinden biridir.

Halvetiyye tarikatine mensup olup dünyaya değer vermeyen, ibadete düşkün, Allah'ı hakkıyla tanıyan, halvet ve yalnızlığı çok seven biriydi. Edepli, alçak gönüllü olup Allah'a karşı gelmekten sakınırdı. Rüya yorumu konusunda oldukça yetkindi. Allah kabirini aydınlatsın ve cennet odalarında uyutsun.

Şeyh Muhyiddin el-Kağlavî [Kağlalı Muhyiddin]

15 Amasya'ya bağlı Kağla köyünden olan Şeyh Muhyiddin Muhammed de bu devrin âriflerinden biridir.

İlk başlarda ilim tahsiliyle uğraşırken tasavvufa merak saldı. Büyük âlim Bahşî Efendi'nin kızıyla evlendikten sonra memleketinde yalnızlığı ve halvete çekilmeyi tercih etti. Vaktini ilim ve ibadetle geçirdi. Allah'tan o derece sakınır hâle geldi ki kendi ekip biçtiklerini bile yemez oldu. Her zaman ibadet ve nefis mücadelesi ile meşguldü. 950/1543 senesinden sonra vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabirini aydınlık etsin.

Şeyh Abdülgaffâr

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Abdülgaffâr'dır.

25 Aslen Mudurnu vilâyetinden olup babası Şeyh Mehmed Şah bin Şeyh Ahmed, Zeyniyye tarikatına mensuptu. Henüz genç yaşındayken babasını kaybetti. Daha sonra ilim tahsil etmeye başlayarak Alâeddin Abdürrahim bin Ali el-Arabî Efendi, Seyyidî Muhammed el-Kocavî Efendi ve Seyyidî el-Karamânî gibi devrin âlimlerinden dersler aldı.

ولم يفطر في تلك المدّة إلا بلوزتين فقط، وكان متواضعا متخشعا يستوي عنده الصغير والكبير، نور الله [١٧٠] مرقدّه وفي غرف جنازه أرقده.

شيخ السّراجين- ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ صفي الدين المتوطن ببلدة اماسيه الملقب عندهم بشيخ السّراجين.

كان رحمه الله تعالى منتسبا إلى الطريقة الخلوتية، وكان زاهدا عابدا عارفا بالله تعالى وراغبا في الخلوة والعزلة، وكان متأدبا متواضعا متخشعا، وكان له قدم راسخ في تعبير المناجات، نور الله مرقدّه وفي غرف جنازه أرقده.

الشيخ محيي الدين القغلوي [قغلى محيي الدين] - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ محيي الدين محمد المنسوب إلى قرية قريبة من اماسيه مسمّاة بقغلة.

كان رحمه الله تعالى أولا من طلبة العلم الشريف، ثم رغب في التصوّف، وتزوّج بنت العالم العامل المولى خشي، واختار الخلوة والعزلة في وطنه، وصرف أوقاته في العلم والعمل، وغلب عليه الورع حتى كان ما يأكل من زراعة نفسه، وواظب على العبادات والمجاهدات، ثم تُوفّي بعد الخمسين وتسعمائة، روح الله روحه ونور ضريحه.

الشيخ عبد الغفار- ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ عبد الغفار.

كان أصله من ولاية مدرني، وكان والده الشيخ محمد شاه ابن الشيخ أحمد منتسبا إلى الطريقة الزينية، وتُوفّي والده وهو شاب. ورغب في تحصيل العلم، وقرأ على علماء عصره، منهم المولى عبد الرحيم بن المولى علاء الدين العربيّ والمولى الفاضل سيّدي محمد القوجويّ والعالم الفاضل المولى سيّدي القره مانيّ.

Gençlik yıllarında nefsinin arzuları peşinde koşan biriyken Edirne'de bir gece rüyasında, babasının onu yaptığı kötü işlerden dolayı ayıplayarak fena hâlde dövdüğünü gördü. Sabah olunca Edirne'deki Şeyh Ramazan'ın yanına giderek o güne kadar yaptıklarından ötürü pişmanlığını ifade edip onun huzurunda tövbe etti ve halvete girdi. Riyâzet esnasında çok büyük bir nefis mücadelesi içine girdi. Sonunda arzuladığı büyük kerâmetlere ve yüce makamlara erişti. Bu eğitimin sonunda şeyhi ona irşad icâzeti verdi. Memleketine dönerek ömrü boyunca orada yaşadı. İnsanların pek çoğunun katlanamayacağı kadar büyük nefis mücadeleleri verdiğiğine bizzat şahit oldum.

Devamlı ibadet ve taat hâlinde olup ders okutur, vaaz eder ve insanlara öğüt verirdi. İlimlerin hepsinden nasibini almıştı. Çok zarif bir el yazısı vardı. Arapça, Farsça ve Türkçe şiir de yazardı. Münşeat ve şiirleri son derece güzeldi. Hoş sohbet, her zaman gülümseyen, cömert ve vefalı biriydi. Sözüün özü, yaşadığı günlerin iyilik sembollerindendi. 934/1527 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin ve kutsal âlemdeki makamını yüceltsin.

Hekim İshak

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de İshak Efendi'dir.

İlk zamanlar hikmet ilmini tam anlamıyla bilen Hristiyan bir tabipken Lutfi et-Tokâdî Efendi'den mantık ve felsefe ilimlerini okur, onunla bu konularda münazaralar yapardı. Bu tartışmaların sonunda söz İslâmî ilimlere gelince, İslâm'ın delillerinin gerçekliğine karar vererek bu sayede Müslüman oldu.

Daha sonra tıp ve felsefeyi bırakıp İmam Gazzâlî ve Fahrülislâm el-Pezdevî'nin eserleriyle meşgul olmaya başladı. Kitap ve sünnet üzere ibadet ediyordu. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'ye ait olan *el-Fıkhu'l-Ekber* adlı esere yazdığı şerhten başka, bazı konularda risâleler de yazdı. Tasavvuf ehlinin tattığı zevki tadamadığından tasavvuf yolunu kabul etmedi. Ömrünün sonlarına doğru tasavvufu reddetmekten vazgeçtiğini bir arkadaşından işittim. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

وكان رحمه الله تعالى في عصر شبابه تابعا لهوى نفسه، ورأى ليلة في منامه بمدينة أدرنة أن والده قد ضربه ضربا شديدا، ووبّخه على ما فعله من الأفعال القبيحة، ولمّا أصبح ذهب إلى الشيخ رمضان المتوطن بمدينة أدرنة، وأتاب إلى الله تعالى وتاب على يده، ودخل الخلوة، وارتاض وجاهد مجاهدة عظيمة، ونال ما نال من الكرامات العليّة والمقامات السيّئة حتى أجاز له شيخه بالإرشاد، ثم رجع إلى وطنه، وأقام هناك مدة عمره، وشاهدت فيه مجاهدات عظيمة بحيث لا يقدر عليه كثير من الناس.

وكان مواظبا على الطاعات والعبادات، وكان يدرّس [١٧٠ب] ويعظ الناس ويذكّرهم، وكانت له مشاركة في العلوم كلها، وكان يكتب الخط المليح، وكانت له معرفة بالنظم والنثر بالعربية والفارسية والتركية، وكانت منشأته وأشعاره في غاية الحسن، وكان لذيذ الصحبة، وكان وسيما بسيما سخيا وفيّا، وبالجملة كان من محاسن الأيام، تُؤفّي رحمه الله تعالى في سنة أربع وثلاثين وتسعمائة، رَوّح الله روحه ووفّر في عالم القدس فتوحه.

المولى إسحق - ومنهم العالم العامل المولى إسحق.

كان رحمه الله تعالى في أول عمره طبيبا نصرانيا، وكان يعرف علم الحكمة معرفة تامة، وقرأ على المولى لظفي التوقادي المنطق والعلوم الحكميّة، وباحث معه فيها، ثم أنجر كلامهم إلى البحث في العلوم الإسلامية، وقرر عنده أدلة حقيّة الإسلام حتى اعترف هو بها وأسلم.

ثم ترك الطبّ والحكمة واشتغل بتصانيف الإمام الغزاليّ وتصنيف الإمام فخر الإسلام البزدوي، وداوم على العمل بالكتاب والسنة، وصنّف شرحا على الفقه الأكبر المنسوب إلى الإمام الأعظم أبي حنيفة رضي الله عنه وغير ذلك من الرسائل، إلا أنه أنكر طريقة التصوّف لأنّه لم يصل إلى أذواقهم. وسمعت من بعض أصحابه أنه رجع عن إنكاره في آخر عمره، رَوّح الله روحه ونور ضريحه.

Şeyh Ahmed Çelebi

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Şeyh Ahmed Çelebi el-Ankaravî'dir.

İlk zamanlar ilimle uğraşırken tasavvufa heveslenerek Halvetiyye tarikatına girdi. Emekli olunca, memleketinde vaaz verme ve irşad etmekle meşgul oldu. Vaazları insanlar üzerinde öyle etkiliydi ki onu dinleyip de bütün ecrâmıyla ona meyletmeyen hatta tam anlamıyla gönlünü ona kaptırmayan kimse görmedim. Gençliğinde memlekette dolaşır, vaaz ve nasihat ederdi. Yaşlanınca memleketine yerleşti ve 950/1543 senesinden sonra vefat edinceye kadar orada yaşadı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

Şeyh İbnü's-Seyyid Murtazâ

Bu devrin âlimlerinden biri de Şerîf Abdülmuttalib bin Seyyid Murtazâ'dır.

Babası Acem diyarından olup şerîf soyundan, mârifet sahibi biriydi. Çok iyi bir kâtip olmasının yanı sıra güzel yazısıyla da meşhur olmuştu. Yazdığı mushaflarla sultanların ilgisini çekmiş, sonunda Anadolu'da nakîbü'l-eşraf-lık makamına getirilmişti. Oğlu Seyyid Efendi de genç yaşta memleketinde kalarak ilim tahsiline başladı. O da çok güzel yazı yazardı. Her iki dilde de münşeat yazacak kadar Arapça ve Farsça bilgisi vardı. Her iki dilde şiir de yazardı. Tasavvufa merak salınca bir süre Şeyh Vefâzâde'nin yanında kaldı. O ölünce Tuzlalı Şeyh Yahyâ Efendi'nin yanına giderek halvete girdi ve ondan irşad icâzeti aldı. Sonra Şeyh'in kızıyla evlendi. Ancak hemen irşada başlamayıp yalnızlık ve uzleti tercih etmek yerine insanların arasına karışmayı seçti.

Hoş sohbetli ve nüktedan biriydi. Sohbet sırasında kimsenin duymadığı nükteler, gönüllerin ister istemez meylettığı şiirler söylerdi. Bursa'da, 955/1548 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

الشيخ أحمد چلبی - ومنهم العالم العامل الشيخ أحمد چلبی الأنقرویی.

كان رحمه الله تعالى مشتغلا بالعلم في أول عمره، ثم رغب في التصوّف، وانتسب إلى الطريقة الخلوتية، ثم تقاعد في وطنه، واشتغل بالوعظ والتذكير، وكان لوعظه تأثير عظيم في النفوس حيث لم أر أحدا سمع وعظه إلا وقد انجذب إليه كل الانجذاب وأحله في خلدته محل روحه، وكان في شبابه يدور في البلاد ويعظ الناس ويذكرهم، ولما بلغ سن الشيخوخة أقام في بلده إلى أن تُوفِّي بعد الخمسين وتسعمائة، رُوِّح الله روحه ونور ضريحه.

الشيخ ابن السيد مرتضي - ومنهم الشريف العالم عبد المطلب ابن السيد مرتضي.

كان والده من بلاد العجم، وكان رجلا شريفا صحيح النسب صاحب المعرفة كاتباً جيداً مشتهراً بحسن الخط، وكتب مصاحف شريفة رغب السلاطين فيها لحسن كتابتها وإتقانها، [١٧١] وصار نقيب الأشراف في بلاد الروم، وبقي ولده المذكور وهو في سن الشباب، ورغب في تحصيل العلم، وكان يكتب الخط الحسن، وكانت له معرفة بالعربية والفارسية، وكان قادراً على الإنشاء بالعربية والفارسية، وكان ينظم الأشعار الفارسية والتركية، ثم رغب في التصوّف، وصحب الشيخ ابن الوفاء قدس الله سره مدة، ولما تُوفِّي هو صحب الشيخ يحيى الطوزلوي، ودخل عنده الخلوة وأجاز له بالإرشاد، وزوجه بنته إلا أنه لم يباشر الإرشاد، وما اختار العزلة والخلوة، وأثر الاختلاط مع الناس.

وكان لذيذ الصحبة حسن النادرة، وكان يصدر عنه في أثناء الصحبة نوادر غريبة، ومن المعارف والأشعار ما يميل إليه الطباع بالضرورة، وتُوفِّي رحمه الله تعالى بمدينة بروسه في سنة خمس وخمسين وتسعمائة، رُوِّح الله روحه ونور ضريحه.

Şeyh Abdülmü'min

Bu devrin âlimlerinden biri de Şeyh Abdülmü'min'dir.

Mağribli Meymûnzâde Seyyid Ali'nin tarikatından olan Abdülmü'min Efendi, bir süre onun yanında kaldıktan sonra Sûfîzâde'nin halifelerinden
5 birinin yanına gitti. Bursa'da yerleşerek vaaz vermek ve nasihat etmekle meşgul oldu. İnsanlar onun hakkında iki gruba ayrılmıştı. Bir grup onu överken diğer bir grup da yeriordu.

Allah'a karşı gelmekten sakınan âlimlerden biri, Şeyh'in yolunun doğruluğuna ve yaşantısının güzelliğine şahitlik etmiştir. Onun bu şehâdeti
10 üzerine ben de onun iyiliğine ve iftiracıların dünyalık birtakım maksatlar yüzünden hakkında yalan söylediklerine şahidim. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin. Cennetteki makamını yüceltsin.

Şeyh Şücâüddin İlyas

Halvetiyye tarikatına mensup olan Şeyh Şücâüddin İlyas da bu devrin
15 âriflerindendir.

Daha küçük yaşlarda Halvetiyye tarikatına girerek çok büyük nefis mücadelesine başladı. Sonunda insanlardan uzaklaştı, İstanbul tarafında, denizin içinde bir binada üç yıl yaşadı. Şeyhi hastalanınca müridlerine, Şeyh'in yerine kimin geçeceğine dair bir işaret almak için Allah'a yönelmelerini
20 tavsiye etti. Müridlerin hepsi Şücâüddin Efendi'nin olması yönünde işaret alınca şeyhin yerine onu geçirdiler.

Merhum, okuma yazması olmayan bir adam olsa da tarikat ve Allah'ın isimlerinin hâllerini, yollarının temelini oluşturan usûlleri ve ayrıntılarını iyi bilirdi. Çoğu zaman cezbe hâlinde olduğundan sözleri ve davranışları
25 dengeli değildi. Bu sebeple insanlar ona Mecnûn lakabını taktılar.

Vefatından bir ay önce öleceğinin işaretini almış, arkadaşlarıyla ve dostlarıyla vedalaşmış ve Allah'a kavuşmaya duyduğu özlemi onlara ifade etmişti. 956/1549 senesinde vefat etti. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

الشيخ عبد المؤمن - ومنهم الشيخ عبد المؤمن.

من طريقة السيد علي بن ميمون المغربي، صاحب معه مدّة، ثم صحب مع بعض من خلفائه المشهور بابن الصوفي، ثم انقطع في مدينة بروسه واشتغل بالوعظ والتذكير، وافترق الناس في حقه فرقتين، منهم من يمدحه ومنهم من يذمه، وشهد بعض من أتقياء العلماء بصحة طريقته وحسن سيرته، فاعتقدته بالخير بسبب^١ شهادته، وأن المفترين عليه كذبوا عليه لغرض من الأغراض الدنيوية، رَوَّح الله روحه وأوفر في الجنة فتوحه^٢.

الشيخ شجاع الدين إلياس - ومنهم الشيخ شجاع الدين إلياس من الطريقة الخلوتية.

انتسب رحمه الله تعالى وهو صغير إلى الطريقة الخلوتية، وجاهد مجاهدة عظيمة حتى إنه انقطع عن الناس في موضع في مبنى وسط البحر تجاه قسطنطينية مقدار ثلاث سنين، ولمّا مرض شيخه أمر المريدين بالتوجه إلى الله تعالى ليحصل لهم الإشارة إلى من يقوم مقام الشيخ، فأشير الكل إلى الشجاع المذكور فأقامه مقامه.

وكان رحمه الله تعالى رجلاً أمياً إلا أنه كان يعرف أحوال الطريقة وأحوال أسماء الله وأصولها وفروعها التي هي مبنى طريقته، كان رحمه الله تعالى يغلب عليه الجذبة في أكثر الأحوال، ولذلك كان يضطرب أقواله وأفعاله، ولذلك لقبه الناس بالمجنون، وأشير إلى موته قبل شهر من يوم وفاته، [١٧١ب] فودع أصحابه وأحبابه وأظهر اشتياقه إلى لقاء الله تعالى، تُؤفِّي رحمه الله تعالى في سنة ست وخمسين وتسعمائة، رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

١ ن، ط: - بسبب.

٢ ن، ط: رَوَّح الله روحه ونور ضريحه.

Şeyh Ahmed İbnü's-Şeyh Merkez

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Şeyh Ahmed bin Şeyh Merkez Efendi'dir.

5 Arapça, tefsir ve hadis derslerini babasından alıp bu ilimlerde babasını geçtikten sonra tasavvufa merak salarak tasavvuf yoluna girdi. Vaaz vermek ve insanlara nasihat etmekle meşgul oldu. Bu sayede pek çok kişi ondan faydalandı.

Bazı konularda yazdığı risâleleri vardır. 963/1555 senesinde vefat etti. Allah, rızâsını ona ikram etsin ve onu cennet bahçelerinde konaklatsın.

10 Nûreddin Hamza el-Germiyânî

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Şeyh Muhammed bin Bahâeddin Efendi'nin müridlerinden Nûreddin Hamza el-Germiyânî'dir.

15 İlk başlarda ilim tahsil ederken sonraları tasavvufa heveslendi. Şeyh Sünbül diye bilinen Şeyh Sinâneddin Efendi'nin hizmetine girdi. Ondan sonra da Şeyh Muhammed bin Bahâeddin Efendi'nin yanına giderek uzun bir süre onun hizmetine devam etti ve nihayet kendisini ona kabul ettirdi.

20 Merhum hayırsever, dinine bağlı, alçak gönüllü, her zaman doğruyu söyleyen, şeriat âdâbına riayet eden ve kardeşlerinin hukunu gözeteni biriydi. 965/1557 senesinde, İstanbul'da vefat etti. Allah onu rızâsına alsın ve cennet köşklerinde ağırlasın.

Şeyh el-Asfar el-Uryân [Çıplak Sarı]

Sarı Uryân lakabıyla bilinen Şeyh Tâceddin İbrâhim Efendi de bu devrin âriflerinden biridir.

25 Merhum âlim, Allah'ı ve sıfatlarını hakkıyla bilen biri olup yüksek makamlar ve yüce kerâmetler sahibiydi. Kendisini Allah'a adanmış ve insanlardan uzaklaşmıştı. Manisa'ya yakın bir yerde, insanlardan uzak, ibadetle ve Allah'ı anmakla meşgul olarak yaşıyordu. Pek çok kerâmetinden söz edilse de kerâmetlerini burada anlatmak için bu kitap yeterli olmaz. Şu kadarını söyleyelim ki bir sefer sırasında, hiç zamanı değilken arkadaşlarına parlak güneş verdiği olmuştur. Bu, sözüne güvenilir bir kişiden nakledilmiştir.

الشيخ أحمد ابن الشيخ مركز - ومنهم العالم العامل الشيخ أحمد ابن الشيخ مركز. قرأ رحمه الله تعالى العربية والحديث والتفسير على والده وفاقه في العلم ثم رغب^١ في التصوّف، وحصل طريقة الصوفيّة، واشتغل بالوعظ والتذكير، وانتفع به كثير من الناس.

٥ وله رسائل صنّفها في بعض المسائل، تُؤفّي رحمه الله تعالى في سنة ثلاث وستين وتسعمائة، أكرمه الله برضوانه، وأسكنه في فراديس جنانه.

المولى نور الدين حمزة الكرمانيّ - ومنهم العالم العامل المولى نور الدين حمزة الكرمانيّ من فقهاء الشيخ العارف بالله محمد بن المولى بهاء الدين.

١٠ كان رحمه الله تعالى أولا من طلبة العلم الشريف، ثم رغب في التصوّف، واتصل بخدمة الشيخ العارف بالله الشيخ سنان الدين الشهير بسنبل، ثم اتّصل بخدمة الشيخ العارف بالله محمد بن بهاء الدين، ولازم خدمته مدّة كثيرة ووقع عنده محلّ القبول.

وكان رحمه الله تعالى خيرا ديناً متواضعا^٢ قوالا بالحقّ مواظبا على آداب الشريعة ومراعيا لحقوق الإخوان، تُؤفّي رحمه الله تعالى في سنة خمس وستين وتسعمائة بمدينة قسطنطينيّة، أحله الله محل رضوانه وأسكنه بحبوحة جنانه.

١٥ الشيخ الأصفر العريان [چبلاق صرى] - ومنهم الشيخ العارف بالله الشيخ تاج الدين إبراهيم المعروف بالشيخ الاصفر العريان.

٢٠ كان رحمه الله تعالى عالما عارفاً بالله تعالى وصفاته، وكان صاحب المقامات العليّة والكرامات السيّئة متبّلا إلى الله تعالى منقطعاً عن الخلائق، وكان متوطنا بموضع قريب من بلدة مغنيسا منعزلا عن الناس مواظبا على الطاعات والعبادات. وتُقل عنه كرامات كثيرة لا يفي هذا المختصر بتفصيلها، منها أنه أعطى أصحابه وهو على السفر شمسا طريا في غير أوانه، وهذا مروى عن بعض الثقات.

١ ن، ط: -رغب.

٢ ن، ط: -متواضعا.

Bir kerâmeti de şöyledir: Mescidinden bir halı çalınmış, ancak o bu halıyı bulmak için hiçbir girişimde bulunmamıştı. Yanındakiler halıyı bulması için teşvik ettiklerinde onlara, “Filan köyde bir ağaç var. Halı o ağacın altında gömülü.” dedi. Halıyı söylediği yerde, karların altında buldular. Birkaç kişi o arazinin sahibini hırsızlıkla suçlayınca Şeyh, “Adamı bırakın. Hırsız, filan köydeki filan Hristiyandır.” dedi. O adamı getirdiler. Adam, kimin aldığını bilebilecek mi diye Şeyh’i denemek için halıyı gömdüğünü söyledikten sonra Müslüman oldu.

Kerâmetlerinden biri de kaynağı bilinmeyen bir yerden harcama yapması ve ihtiyaç duyduğu dirhemleri halısının altından çıkarmasıydı. Hatta bir keresinde arkadaşlarından bazıları, halının altında başka dirhemler olduğunu sanıp baktıklarında hiçbir şey görememişler, Şeyh geldiğinde yine ihtiyacı kadar dirhemi oradan çıkarmıştı. Merhum, çok büyük mârifet ve takvâ sahibiydi. 962/1554 senesinde vefat etti. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

15 **Şeyh Kalenderhâne İmamı**

Bu devrin ilmiyle amel eden âlimlerinden biri de Kalenderhâne İmamı diye bilinen Şeyh Muhyiddin Muhammed Efendi’dir.

Devrin âlimlerinden dersler alarak çok geniş bir ilim tahsili yaptıktan sonra tasavvufla ilgilenmeye başladı. Şeyh Habîb el-Karamânî, Şeyh Vefâzâde ve Seyyid Ahmed el-Buhârî gibi zâtların yanında bulundu. Allah yüce sırrlarını mukaddes kılsın. Ardından Kalenderhâne Camii’nde imam ve hatipliğe başladı. 953/1546 senesinde orada vefat etti.

Merhum Arapça, tefsir, hadis, usûl ve fıkıh ilimlerine vâkıf olup daima ilimle meşgul olur ve ibadetlerine özen gösterirdi. İnsanlardan uzak durur, her dâim evinde Allah ile beraber olurdu. Doğruluğun ışığı hep mübarek yüzünde parlardı. Kalenderhâne Medresesi’nde tahsil görürken bir süre yanında kaldım. Sağlam inançlı, Kitap ve Sünnete uyan, şeriatın sınırlarını gözetken mübârek bir pîr-i fâni olduğuna şahit oldum. Çok yaşlanmıştı. Yaşını sorduğumda yüz ya da yüzden iki sene eksik olduğunu söyledi. Bu olaydan sonra on yıl kadar daha yaşadı. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

ومنها أنه سرق من مسجده بساط، ولم يلتفت الشيخ إلى طلبه، وألح أصحابه على طلبه، فقال: إن في القرية الفلائية شجرة والبساط مدفون عندها، فوجدوه هناك مدفونا تحت الثلج، فأخذ بعض الأعونة صاحب الأرض متّهما له بالسرقة، فقال الشيخ: أطلقته إنما أخذه بعض [١٧٢] من النصارى في القرية الفلائية فأحضره، فقال: إني دفتته هناك امتحانا للشيخ بأنه يطلع على ذلك أم لا، فأسلم عند الشيخ.

ومنها أنه يُنشق من الغيب، وكان يخرج من تحت سجادته ما احتاج إليه من الدراهم حتى إن بعض أصحابه ظنّوا أن تحت سجادته دراهم، فنظروا إليه فلم يجدوا شيئا، ثم جاء هو وأخرج من تحتها قدر ما احتاج إليه من الدراهم. وكان رحمه الله تعالى من المعارف الذوقية والورع والتقوى على جانب عظيم، تُوفِّي رحمه الله تعالى في سنة اثنتين وستين وتسعمائة، قدّس الله تعالى سره العزيز.

الشيخ إمام قلندرخانة - ومنهم العالم العامل الشيخ محيي الدين محمد المعروف بإمام قلندر خانة.

قرأ رحمه الله تعالى على علماء عصره، وحصل من العلوم جانبا عظيما، ثم اشتغل بالتصوّف، وصحب الشيخ حبيب القره مانّي والشيخ ابن الوفاء والسيد أحمد البخاريّ قدّس الله تعالى أرواحهم، ثم صار خطيبا وإماما بجامع قلندرخانة، وتُوفِّي هناك في سنة ثلاث وخمسين وتسعمائة.

كان رحمه الله تعالى عارفاً بالعلوم العربيّة والتفسير والحديث والأصول والفروع، وكان مشتغلا بالعلم ومواظبا على العبادات منقطعاً عن الناس متبتلا إلى الله تعالى ملازما لبيته، وكان تتلألاً أنوار الصلاح في محياه الكريم، وصحبت معه مدّة تدريسي بمدرسة قلندرخانة، ورأيته شيخا مباركا صحيح العقيدة مراعيًا للكتاب والسنة ومحافظا لحدود الشريعة. وكان شيخا هريما وسألته عن سنه، فقال: مائة أو أقل منها بستين، وعاش بعد ذلك مقدار عشر سنين، رُوِّح الله روحه ونور ضريحه.

Şeyh Muslihuddin Mustafa

Bu devrin âriflerinden biri de Şeyh Seyyid Ahmed el-Buhârî'nin halifelerinden olan Şeyh Muslihuddin Mustafâ'dır. Allah yüce sırrını mukaddes kılsın.

5 İstanbul'da Taşlı Zâviye'de yaşayan nur yüzlü bir şeyhti. İbadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, dosdoğru, kendini Allah'a adanmış ve yanındakilerin ıslahı için çalışan biriydi. 960/1552 senesine yakın bir tarihte vefat ett. Allah ruhunu şâd, kabrini aydınlık etsin.

[Taşköprülüzâde Ahmed Efendi]

10 Her şeyin sahibi ve her şeyi bilen Allah'ın yardımıyla, önde gelen âlimlerin hâlleri ve büyük şeyhlerin menkıbelerine dair anlattıklarımın sonuna geldim. Şimdi bu büyük insanlarınki gibi, bu meraklı kulun da kendi hayatını anlatma zamanı geldi. Ancak kusurlarım bu maksadımı yerine getirmeme engel oldu. Başlamakla bırakmak arasında gidip geldim. Bu şekilde tereddüt
15 yaşarken içimde başlama isteği daha ağır bastı. "Efendilerin huzurunda hizmetçilerin de anılması gerekir." sözüne istinaden, yüce ve güçlü olan Allah'a dayanarak yazmaya başladım. Kalem korku vadilerinde kayarken kâğıt da utanç ve hayâ içinde yutkunuyordu.

Diyorum ki; ben, zayıf ve hastalıklı hâliyle yüce Allah'ın acımasına muhtaç olan kul ve insanlar arasında Taşköprülüzâde diye bilinen Ahmed bin
20 Mustafa bin Halil'im. Allah engin keremi ve bol lutfuyla babamı ve dedemi affetsin. Allah, hidâyet ve takvâyı azığım etsin, her gün bana ilim versin ve ilmimi artırsın.

Rahmetli babamın anlattığına göre, ben doğmadan kısa bir süre önce babam, Bursa'dan Ankara'ya gitmek üzere yola çıkacağı sabahın gecesinde, rüyasında güzel yüzlü yaşlı birini görür. Babama, "Gözün aydın, bir oğlun olacak. Ona Ahmed adını koy." der. Ertesi sabah yola çıkan babam, gördüğü rüyayı anneme anlatır. 901/1495 senesi Rebülevvel ayının on dördüncü gecesini dünyaya geldim. Yedi yaşına geldiğimde Ankara'ya taşındık. Orada Kur'an okumaya başladık. O sıralarda babam bana İshâmüddin lakabını takarak
30

الشيخ مصلح الدين مصطفى - ومنهم الشيخ الصالح مصلح الدين مصطفى من خلفاء السيد أحمد البخاري، قدس الله تعالى سره العزيز.

وكان متوطنا بمدينة قسطنطينية في زاويته المسماة بذات الأحجار، وكان شيخا نورانيا عابدا زاهدا صالحا فالحا منقطعاً إلى الله تعالى مشغلا باصلاح أصحابه، تُوفِّي رحمه الله تعالى قريبا من الستين وتسعمائة، رَوَّحَ اللهُ روحه ونور ضريحه.

[طاشكبري زاده أحمد أفندي]

هذا آخر ما تيسر لي بعون الله الملك العلام من تفصيل أحوال العلماء الأعلام، وذكر مناقب المشايخ العظام، وحين آن أوان الاختتام خطر ببال هذا العبد المستهام أن أتلو ذكري ذكر هؤلاء الكرام، إلا أن قصور شأني منعي ثانياً عن إنجاز هذا المرام، فصرت متردداً بين إقدام وإحجام، وهكذا إلى أن انبعث من ذات نفسي داعية الإقدام، بناء على ما قيل لا بد في حضرة [١٧٢٠] السادات من الخُدام، فشرعت فيه متوكلاً على الله عز وجل والقلم ينزل في مزالق الوجل والورق يبلع ريق الحياء والخجل.

فأقول: وأنا العبد الضعيف العليل المفتقر إلى رحمة ربه الجليل أحمد بن مصطفى بن خليل عفا الله عنهم بكرمه الجميل ولطفه الجزيل المشتهر بين الناس بطاشكبري زاده، جعل الله الهدى والتقى زاده وأوفر كل يوم علمه وزاده.

حكى والدي رحمه الله تعالى أنه لما أراد أن يسافر من مدينة بروسه إلى بلدة أنقره قبيل ولادتي بشهر رأى في المنام في الليلة التي سافر في صبيحتها شيخاً جميل الصورة، وقال له: أبشر فإنه سيولد لك ابن فسمه باسم أحمد، فلما سافر رحمه الله تعالى قص هذه الواقعة على والدي، ثم إنني وُلِدْتُ في الليلة الرابعة عشر من شهر ربيع الأول لسنة إحدى وتسعمائة، ولما بلغت سنّ التمييز انتقلنا إلى بلدة أنقره، فشرعنا هناك في قراءة القرآن العظيم، وعند ذلك لقبني والدي بعصام الدين

Ebü'l-Hayr künyesini verdi. Benden iki yaş daha büyük bir kardeşim vardı. Onun adı ise Muhammed'di. Babam ona da Nizâmeddin lakabını taktı ve künyesini Ebû Saîd koydu.

Kur'an'ı hatmettikten sonra Bursa'ya gittik. Rahmetli babam bize
5 biraz Arapça öğretmişti. Daha sonra babam İstanbul'a gitti ve beni Yetim lakaplı büyük âlim Alâeddin Efendi'ye teslim etti. Yukarıda ondan bahsetmiştik.

Yetim Efendi'den *el-Maksûd* denen kısa sarf kitabını, İzzeddin Zencânî'ye ait *el-Muhtasar*'ı, özlü bir eser olan *Merâhu'l-Ervâh*'ı okudum. Yine nahiv
10 konusunda Şeyh İmam Abdülkâhir el-Cürçânî'nin *el-Mi'e*, İmam el-Mutarrizî'nin *el-Misbâh*, Şeyh Allâme İbn Hâcib'in *el-Kâfiye* adlı eserlerini okudum. Başından sonuna kadar da kardeşimle birlikte ezberledim.

Daha sonra *el-Kâfiye*'nin şerhi olan *el-Vâfiye* adlı kitabı okumaya başladık. “Merfûlar” bahsine geldiğimizde amcam Kıvâmüddin Kâsım Efendi Bursa'ya geldi. Orada Molla Hüsrev Medresesi'nde müderris olmuştu.
15 “Merfûlar” bahsinden “Mecrûrlar” bahsine kadar da ondan okuduk.

O sırada kardeşim müzmin bir hastalığa yakalandı. İyileşinceye kadar derse ara vermemi istedi. Onun ricası üzerine *el-Vâfiye*'yi okumayı bıraktım. O süre içinde amcamdan sarf konusunda *Kitâbü'l-Hârûniyye*'yi ve nahiv
20 konusunda İbn Mâlik'in *el-Elfiyye* adlı eserini okudum ve ezberledim. Ezberi tamamladığım 914/1508 senesinde kardeşim vefat etti.

Daha sonra yine amcamın yanında *Dav'ü'l-Misbâh*'ı okumaya başladım. Başından sonuna kadar okuduğum bu kitabı aynı zamanda yazdım ve çok dikkatli şekilde tashih ettim. Ardından yine amcamdan mantık konusunda
25 kısa bir eser olan *Îsâgûcî*'yi, Hüsâmeddin el-Kâtî'nin yaptığı şerhle birlikte okuduktan sonra Allâme er-Râzî'ye ait olan *Şerhu's-Semsiyye* adlı eserin birazını okudum.

وكنّاني بأبي الخير، وكان لي أخ أكبر منّي بستتين اسمه محمد، ولقّبه والدي رحمه الله تعالى بنظام الدين وكنّاه بأبي سعيد.

ثم إننا لما ختمنا القرآن انتقلنا إلى مدينة بروسه، فعلمنا والدي رحمه الله تعالى شيئاً من اللّغة العربيّة، ثم إنه رحمه الله تعالى سافر إلى مدينة قسطنطينيّة وسلمني إلى العالم العامل علاء الدين الملقّب باليتيم، وقد أسلفنا ذكره.

فقرأت عليه من الصرف مختصراً مسمّى بالمقصود ومختصر عز الدين الزنجاني ومختصر مراح الأرواح، وقرأت عليه أيضاً من النحو مختصر المائة للشيخ الإمام عبد القاهر الجرجاني وكتاب المصباح للإمام المطرزي وكتاب الكافية للشيخ العلامة ابن الحاجب، وحفظته كل ذلك بمشاركة أخي المزبور.

ثم شرعنا في قراءة كتاب الوافية في شرح الكافية، ولما بلغنا مباحث المرفوعات ١٠ جاء عمي قوام الدين قاسم إلى مدينة بروسه، وقد صار مدرّساً بمدرسة مولى خسرو هناك، قرأنا عليه من مباحث المرفوعات إلى مباحث المجرورات.

وعند ذلك مرض أخي مرضاً مزمناً والتمس مني أن أتوقف إلى أن يبرأ فتوقفت ١٥ لأجله، فقرأت في تلك المدّة على عمي كتاب الهارونية [١٧٣] من الصرف وألفية ابن مالك من النحو وحفظت الألفية، ولما أتممت حفظها تُؤنّي أخي رحمه الله تعالى في سنة أربع عشرة وتسعمائة.

فشرعت في قراءة ضوء المصباح علي عمّي فقرأته من أوله إلى آخره، وكتبت ذلك الكتاب وصححته غاية التصحيح والإتقان، ثم قرأت عليه من المنطق مختصر إيساغوجي مع شرحه لحسام الدين الكاتي، وقرأت عليه أيضاً بعضاً من شرح الشمسية ٢٠ للعلامة الرازي.

O sırada babam İstanbul'dan Bursa şehrine dönmüş, Amasya'daki Hüseyiniye Medresesi'ne müderris olmuştu. Amasya'ya vardığımızda *Şerhuş-Şemsiyye*'yi başından sonuna kadar Seyyid Şerîf'in hâşiyesi ile birlikte ondan okudum. Yine ondan, Allâme et-Teftâzânî'ye ait olan *Şerhu'l-Akâid*'i Hayâlî Efendi'nin hâşiyesiyle birlikte, Mevlânâzâde'ye ait *Şerhu Hidâyeti'l-Hikme*'yi Hocazâde'nin yaptığı hâşiyesiyle birlikte, Mesud er-Rûmî Efendi'ye ait olan *Şerhu Âdâbi'l-Bahs*'i, Allâme el-İsfahânî'ye ait olan *Şerhu't-Tavâli*'i başından sonuna kadar Seyyid Şerîf'in hâşiyesiyle birlikte, Allâme et-Teftâzânî'ye ait *et-Telhîs* şerhi olan *Şerhu'l-Mutavvel*'i başından sonuna kadar Seyyid Şerîf'in yaptığı hâşiyeye birlikte, yine Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Metâli*'e yaptığı hâşiyeden bazı konuları derinlemesine okudum.

Sonunda babam, “Ben üzerimdeki babalık görevimi tamamladım. Bundan sonra iş sana kalıyor.” dedi ve bir daha bana hiçbir şey okutmadı. Ben de dayımla, Seyyid Şerîf'in *Şerhu't-Tavâli*' kitabına yaptığı hâşiyeyi başından “Vücûb ve İmkân” konularına kadar çok ayrıntılı biçimde okudum.

Daha sonra Muhyiddin el-Fenârî Efendi'den, Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Miftâh* adlı eserini başından “Fasl ve Vasl” konularının sonuna kadar; ilmiyle amel eden âlimlerden biri olan Seyyidî Muhyiddin el-Kocavî Efendi'den, Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserini “İlâhiyyât” bahsinin başından “Nübüvvât” bahsine kadar; *el-Keşşâftan* Nebe sûresinin tefsirini, yine ilmiyle amel eden âlimlerden biri olan ve Mîrim Çelebi lakabıyla meşhur Bedreddin Mahmud bin Kadızâde er-Rûmî Efendi'den Ali Kuşçu'nun astronomi konusudaki *Kitâbü'l-Fethiyye* adlı kitabını en ince ayrıntısına kadar okudum. Ben bu kitabı okurken o Bedreddin Efendi de şerh yapıyordu. Yaptığı şerhi Sultan Selim Han'a ithaf etmiş, Sultan da onu Anadolu Kazaskeri yapmıştı.

وعند ذلك أتى والدي من مدينة قسطنطينية إلى مدينة بروسه، وقد صار مدرّسا بحسينية اماسيه. ولمّا وصلنا إليها قرأت عليه شرح الشمسية من أول الكتاب إلى آخره مع حواشي السيد الشريف عليه، ثم قرأت عليه شرح العقائد للعلامة التفتازاني مع حواشي المولى الخيالي عليه، ثم قرأت عليه شرح هداية الحكمة لمولانا زاده مع حواشي المولى خواجه زاده عليه، ثم قرأت عليه شرح آداب البحث لمولانا مسعود الرومي، ثم قرأت عليه شرح الطوال للعلامة الإصفهاني من أوله الكتاب إلى آخره مع حواشي السيد الشريف عليه، ثم قرأت عليه الشرح المطول للتلخيص للعلامة التفتازاني من أول الكتاب إلى آخره مع حواشي السيد الشريف عليه، ثم قرأت عليه بعض المباحث من حاشية شرح المطالع للسيد الشريف قراءة تحقيق وإتقان.

ثم قال رحمه الله تعالى: إني قضيت ما عليّ من حق الأبوة، فالأمر بعد ذلك إليك، وما أقرّاني بعد ذلك شيئا، ثم قرأت على خالي حواشي شرح التجريد للسيد الشريف من أول الكتاب إلى مباحث الوجوب والإمكان قراءة تحقيق وإتقان.

ثم قرأت على العالم المولى محيي الدين الفناريّ شرح المفتاح للسيد الشريف من أول أحوال المسند إلى آخر مباحث الفصل والوصل، ثم قرأت على العالم العامل والفاضل الكامل المولى محيي الدين سيدي محمد القوجويّ شرح المواقف للسيد الشريف من أول الإلهيات إلى مباحث النبوات قراءة تحقيق وإتقان، وقرأت عليه أيضا تفسير سورة النبأ من الكشاف، ثم إني قرأت على العالم العامل المولى بدر الدين محمود بن محمد بن قاضي زاده الروميّ الشهير بميرم چلبلي كتاب الفتحة للمولى علي القوشجي من الهيئة، وكنت أقرأ عليه وهو يكتب له شرحا، وأتحف [١٧٣ب] ذلك للسلطان سليم خان فنصبه قاضيا بالعسكر المصنور في ولاية أناتولي.

Daha sonra doğum yeri olarak Tunuslu, yaşadığı yer ve şöhreti bakımından Mağosalı olan Şeyh Muhammed Efendi'den *Sahîb-i Buhârî*'nin bir kısmıyla, Kadî İyâz'ın *eş-Şifâ*'sının birazını okudum. Yine ondan cedel ve hilaf 5 ilmini okudum. Onun yanında aklî ilimlerle Arapça ilimlerinde araştırmalar yaptım. Sonunda bana, ondan öğrendiğim tefsir, hadis ve diğer ilimleri ve ondan aktarılması doğru ve uygun olan bilgileri aktarma konusunda sözlü ve yazılı icâzet verdi. O da bu ilimleri şeyhi Veliyyullah Şihâbüddin Ahmed Bekkî el-Mağribî'den, o da şeyhi Doğu ve Batı'nın hâfızı, hadis konusunda 10 müminlerin emîri İbn Hacer Askalânî'nin oğlu Şihâbüddin Ahmed'den rivayet ederdi.

Aynı şekilde babam da bana hadis ve tefsir konusunda icâzet verdi. O babasından, o da Molla Yegân'dan, Molla Yegân el-Fenârî Efendi'den, o Cemâleddin el-Aksarâyî Efendi'den, o da Şeyh Ekmeleddin'den rivayet ederdi. Her iki ilmi de babam, Hocazâde'den rivayet ederdi. O Molla 15 Yegân'dan, o Hocazâde'den, o Müftü Fahreddin el-Acemî Efendi'den, o Haydar Efendi'den, o Allâme Sâdeddin Teftâzânî'den rivayet ederdi. Yine hadis ve tefsir konusunda Seyyidî Muhyiddin el-Kocavî Efendi bana icâzet verdi. O ilmiyle amel eden âlim şeyhi Hasan Çelebi el-Fenârî Efendi'den, o da Şeyh Şihâbeddin Ahmed bin Hacer el-Askalânî'nin öğrencilerinden 20 rivayet ederdi.

Bu fakir kul, ilk önce 931/1524 senesi Receb ayının sonlarına doğru Dimetoka Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Orada *et-Telhîs*'e ait *Şerhu'l-Mutavvelî*'i “Beyân” kısmının başından “İstiare” bahsine kadar, *Şerhu't-Tecrid*'in hâşiyesini başından “Umûru'l-Âmme” bahsinin sonuna kadar 25 okuttum. Yine orada Seyyid Şerîf'e ait olan *Şerhu'l-Ferâiz*'i okuttum.

Ardından 933/1526 senesi Receb ayının başlarında İstanbul'daki Hacı Hasanzâde Medresesi'nde müderris oldum. Orada Sadrüşşerîa'ya ait olan *Şerhu'l-Vikâye* adlı eseri başından “Kitâbü'l-Bey' (Alışveriş)” bahsine kadar,

ثم قرأت على العالم الفاضل الشيخ محمد التونسي مولدا المغوشي شهرة بعضاً من صحيح البخاريّ ونبذا من كتاب الشفاء للقاضي عياض، وقرأت عليه أيضا علم الجدل وعلم الخلاف وباحت معه في العلوم العقلية والعربية، حتى أجاز لي إجازة ملفوظة مكتوبة أن أروي عنه التفسير والحديث وسائر العلوم وجميع ما يجوز له ويصحّ عنه رواية، وهو يروي عن شيخه ولي الله شهاب الدين أحمد البكيّ المغربيّ، وهو يروي عن الشيخ حافظ المشرقين أمير المؤمنين في الحديث شهاب الدين أحمد ابن حجر العسقلانيّ، ثم المصريّ.

وأیضا أجاز لي بالحديث والتفسير والذي رحمه الله تعالى وهو يروي عن والده وهو يروي عن مولانا يكان وهو يروي عن المولى الفناريّ وهو يروي عن جمال الدين الأقسرائي وعن الشيخ أكمل الدين، وأيضا يرويها والذي عن المولى خواجه زاده وهو يرويها عن المولى يكان وأيضا يرويها المولى خواجه زاده عن المولى فخر الدين العجميّ المفتيّ، وهو يرويها عن المولى حيدر وهو يرويها عن العلامة سعد الدين التفتازانيّ، وأيضا أجاز لي بالحديث والتفسير المولى الفاضل سيدي محيي الدين القوجويّ وهو يرويها عن شيخه العالم العامل المولى حسن چلبی الفناريّ وهو يرويها عن تلامذة الشيخ شهاب الدين أحمد بن حجر.

ثم إن هذا العبد الفقير صار مدرّسا أولا بمدرسة ديمه توفه في أواخر شهر رجب لسنة إحدى وثلاثين وتسعمائة، ودرّست هناك الشرح المطول للتخليص من أول قسم البيان إلى مباحث الاستعارة وحواشي شرح التجريد من أول الكتاب إلى آخر مباحث الأمور العامة.

ودرّست هناك شرح الفرائض للسيد الشريف، ثم صرت مدرّسا بمدرسة المولى ابن الحاج حسن بمدينة قسطنطينية في أوائل شهر رجب لسنة ثلاث وثلاثين وتسعمائة، ودرّست هناك شرح الوقاية لصدر الشريعة من أول الكتاب إلى كتاب البيع،

yine orada *Şerhu'l-Miftâh* adlı eseri başından “İcâz ve Itnâb” bahsine kadar, *Şerhü't-Tecrid* adlı eserin haşiyesini “umûrû'l-âmmе” bahsinin başından “Vücûb ve İmkân” bahsine kadar, hadis konusundaki *el-Mesâbîh*'i başından sonuna kadar iki kere okuttum. Tamamladıktan sonra babam
5 İstanbul'da, 935/1528 senesi Şevval ayının on ikinci günü, kuşluk vaktinde vefat etti. Allah ruhunu şâd etsin.

Babamın ölümünden sonra 936/1529 senesi Zilhicce ayının başlarında Üsküp İshâkiye Medresesi'nde müderris oldum ve Üsküp'e göçtüm. Orada bir Ramazan ayında *el-Mesâbîh*'i başından sonuna kadar,
10 *el-Meşârîk*'i başından sonuna kadar, *et-Tavzîh*'i başından sonuna kadar, Sadrüşşerîa'ya ait olan *Şerhu'l-Vikâye* adlı eseri Bey' bahsinden kitabın sonuna kadar, Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Ferâiz* adlı eserini ve *Şerhu'l-Miftâh* adlı eseri “Beyân” bahsinin başından kitabın sonuna okuttum.

Daha sonra İstanbul'a geçtim ve orada 942/1535 senesi Şevval ayının on yedinci günü Kalenderhâne Medresesi'nde müderris oldum. Orada
15 *el-Mesâbîh*'i başından “Kitâbü'l-Buyû” bahsine kadar, *Şerhu'l-Mevâkıf*'i “Vücûb ve İmkân” bahsinin başından “el-A'râz” bahsine kadar, Sadrüşşerîa'ya ait olan *Şerhu'l-Vikâye*'nin bir kısmı ile Seyyid Şerîf'e ait olan
20 *Şerhu'l-Miftâh*'in birazını okuttum.

944/1537 senesi Rebiulahir ayının yirmi birinci günü İstanbul'da bulunan Vezir Mustafa Paşa Medresesine geçtim. Orada da *el-Mesâbîh*'i
Kitâbü'l-Buyû' bahsinden sonuna kadar, *el-Hidâye*'ye başlayıp “Kitâbü'z-Zekât”a kadar, *Şerhu'l-Mevâkıf*'in İlâhiyyât bahsinin başından itibaren
25 bazı konuları okuttum.

وَدَرَسْتُ أَيْضاً هُنَاكَ شَرْحَ الْمَفْتاحِ مِنْ أَوَّلِ الْكِتابِ إِلَى مَباحِثِ الْإِيجازِ وَالْإِطْبابِ، وَدَرَسْتُ أَيْضاً حِواشِي [١٧٤] شَرْحَ التَّجْرِيدِ مِنْ أَوَّلِ مَباحِثِ الْأُمُورِ الْعامَّةِ إِلَى مَباحِثِ الْوَجُوبِ وَالْإِمْكانِ. وَنَقَلْتُ هُنَاكَ كِتابَ الْمَصابِيحِ مِنَ الْحَدِيثِ مِنْ أَوَّلِ الْكِتابِ إِلَى آخِرِهِ مَرَّتَيْنِ، وَبَعْدَ إِتْمامِهِ تُؤَفِّي الْمَوْلَى الْوَالِدَ، رَوْحَ اللَّهِ رَوْحَهُ بِمَدِينَةِ قَسطنطِينِيَّةِ وَقَتِ الضُّحوةِ مِنَ الْيَوْمِ الثَّانِي عَشَرَ مِنْ شَهْرِ شِوالِ لِسَنَةِ خَمْسِ وَثَلَاثِينَ وَتَسْعِمائَةٍ.

ثُمَّ صَرْتُ مَرْدَساً بِإِسْحاقيَّةِ أُسْكوْبِ فِي أوائلِ ذِي الْحِجَّةِ لِسَنَةِ سِتِّ وَثَلَاثِينَ وَتَسْعِمائَةٍ، وَارْتَحَلْتُ إِلَيْهَا وَنَقَلْتُ هُنَاكَ أَيْضاً كِتابَ الْمَصابِيحِ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ وَكِتابَ الْمِشارِقِ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ فِي شَهْرِ رَمْضانِ، وَدَرَسْتُ هُنَاكَ كِتابَ التَّوْضِيحِ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ، وَدَرَسْتُ هُنَاكَ أَيْضاً شَرْحَ الْوَقايَةِ لِصَدْرِ الشَّرِيعَةِ مِنْ أَوَّلِ كِتابِ الْبَيْعِ إِلَى آخِرِ الْكِتابِ، وَدَرَسْتُ هُنَاكَ أَيْضاً شَرْحَ الْفِرائِضِ لِلسَيِّدِ الشَّرِيفِ، وَدَرَسْتُ هُنَاكَ أَيْضاً شَرْحَ الْمَفْتاحِ مِنْ أَوَّلِ فَنِّ الْبَيانِ إِلَى آخِرِ الْكِتابِ.

ثُمَّ ارْتَحَلْتُ إِلَى مَدِينَةِ قَسطنطِينِيَّةِ، وَصَرْتُ مَدْرَساً بِهَا بِمَدْرَسَةِ قَلَنْدَرِ خانِهِ فِي الْيَوْمِ السَّابِعِ عَشَرَ مِنْ شَهْرِ شِوالِ لِسَنَةِ اثْنَتَيْنِ وَأَرْبَعِينَ وَتَسْعِمائَةٍ، وَنَقَلْتُ هُنَاكَ كِتابَ الْمَصابِيحِ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى كِتابِ الْبَيْوعِ، وَدَرَسْتُ هُنَاكَ شَرْحَ الْمَواقِفِ مِنْ أَوَّلِ مَباحِثِ الْوَجُوبِ وَالْإِمْكانِ إِلَى مَباحِثِ الْأَعْراضِ، وَدَرَسْتُ هُنَاكَ أَيْضاً بَعْضاً مِنْ شَرْحِ الْوَقايَةِ لِصَدْرِ الشَّرِيعَةِ وَنَبِذاً مِنْ شَرْحِ الْمَفْتاحِ لِلسَيِّدِ الشَّرِيفِ.

ثُمَّ انْتَقَلْتُ إِلَى مَدْرَسَةِ الْوَزيرِ مِصْطَفى پاشا بِالْمَدِينَةِ الْمَزبُورَةِ فِي الْيَوْمِ الْحادِي وَالْعَشْرِينَ مِنْ شَهْرِ ربيعِ الْآخِرِ لِسَنَةِ أَرْبَعِ وَأَرْبَعِينَ وَتَسْعِمائَةٍ، وَنَقَلْتُ هُنَاكَ كِتابَ الْمَصابِيحِ مِنْ كِتابِ الْبَيْوعِ إِلَى آخِرِ الْكِتابِ، وَابْتَدَأْتُ بِدِراسَةِ كِتابِ الْهَدايَةِ حَتَّى وَصَلْتُ إِلَى كِتابِ الزَّكاةِ، وَدَرَسْتُ هُنَاكَ أَيْضاً بَعْضَ الْمَباحِثِ مِنْ أَوَّلِ الْإِلْهِياتِ مِنْ شَرْحِ الْمَواقِفِ.

945/1538 senesi Zilkade ayının dördüncü günü, Edirne'deki Çifte Medreselerin birinde müderris oldum. Orada da *Sahîh-i Buhârî*'yi okutmaya başladım. Eserin dokuz cildinden bir cildini tamamladıktan sonra *el-Hidâye*'nin “Kitâbü’z-Zekât” bahsinden “Kitâbü’l-Hac” bahsinin sonuna kadar, *et-Telvîh*'in başından “Taksîmü’l-Evvel” bahsine kadar okuttum.

945/1538 senesi Rebülâhir ayının yirmi üçüncü günü, Semân medreselerinin birinde müderris oldum. Orada da *Sahîh-i Buhârî*'yi okutmaya başladım ve iki kere tamamladım. *Bezzâvî Tefsiri*'nden Bakara sûresinin tefsirini, *el-Hidâye*'nin “Kitâbü’n-Nikâh” bahsinden “Kitâbü’l-Buyû” bahsine kadar, *et-Telvîh*'in “et-Taksîmü’l-Evvel” bahsinden “Ahkâm” bahislerine kadar okuttum.

951/1544 senesi Şevval ayının on birinci günü ise Edirne'deki Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderris oldum. *Sahîh-i Buhârî*'nin üçte birini, *el-Hidâye*'nin “Kitâbü’l-Buyû” bahsinden “Kitâbü’ş-Şuf’a” bahsine kadar, *et-Telvîh*'in “Ahkâm” kısmından kitabın sonuna kadar, Seyyid Şerîf'in *Şerhu’l-Ferâiz*'ini “Tashîh” bahsine kadar okuttum.

Müderrisliğin ardından 952/1545 senesi Ramazan ayının yirmi altıncı günü, Bursa'da kadılığa başladım. Ah, boşa geçen ömrüm!

Daha sonra 954/1547 senesi Receb ayının on sekizinci günü, Semân medreselerinin birinde müderrisliğe döndüm. *Sahîh-i Buhârî*'yi okuttum ve tamamladım. *el-Hidâye*'nin “Kitâbü’ş-Şuf’a” bahsinden kitabın sonuna kadar, *et-Telvîh*'in başından “et-Taksîmü’r-Râbi” bahsine kadar, Seyyid Şerîf'in *Hâşiye ale’l-Keşşâfı* Fatiha sûresine kadar okuttum.

ثم انتقلت إلى إحدى المدرستين المتجاورتين بأدرنة في اليوم الرابع من شهر ذي القعدة لسنة خمس وأربعين وتسعمائة، وابتدأت هناك برواية صحيح البخاريّ، ونقلت منه مجلدة واحدة من المجلدات التسع، ودرست هناك كتاب الهداية من أول كتاب الزكاة إلى آخر كتاب الحج، ودرست هنك أيضا كتاب [٣١٧٤] التلويح من أول الكتاب إلى التقسيم الأول.

ثم انتقلت إلى إحدى المدارس الثمان في اليوم الثالث والعشرين من شهر ربيع الآخر لسنة ست وأربعين وتسعمائة، ونقلت هناك صحيح البخاريّ وأتممته مرتين، ونقلت تفسير سورة البقرة من تفسير البيضاويّ، ودرست هناك كتاب الهداية من أول كتاب النكاح إلى كتاب البيوع، ودرست كتاب التلويح من التقسيم الأول إلى مباحث الأحكام.

ثم انتقلت إلى مدرسة السلطان بايزيد خان بمدينة أدرنة في اليوم الحادي عشر من شهر شوال لسنة إحدى وخمسين وتسعمائة، ونقلت هناك صحيح البخاريّ مقدار ثلاثه، ودرست هناك كتاب الهداية من كتاب البيوع إلى كتاب الشفعة وكتاب التلويح من قسم الأحكام إلى آخر الكتاب، ودرست هناك شرح الفرائض للسيد الشريف إلى أن وصلت إلى مباحث التصحيح.

ثم صرت قاضيا بمدينة بروسه في اليوم السادس والعشرين من شهر رمضان المبارك لسنة اثنتين وخمسين وتسعمائة، فيا ضيعة الأعمار.

ثم انتقلت إلى إحدى المدارس الثمان في اليوم الثامن عشر من شهر رجب لسنة أربع وخمسين وتسعمائة، ونقلت هناك صحيح البخاريّ وأتممته، ودرست كتاب الهداية من كتاب الشفعة إلى آخر الكتاب، ودرست هناك أيضا كتاب التلويح من أوله إلى التقسيم الرابع، ودرست هناك أيضا حواشي الكشاف للسيد الشريف إلى أن وصلت إلى أثناء سورة فاتحة الكتاب.

958/1551 senesi Şevval ayının on yedinci günü, İstanbul'da kadı oldum. Kadılık işleri beni üzerinde çalıştığım ilmî konulardan uzaklaştırdı. “*Bu, kitapta yazılıydı.*”¹ “*Allah’ın işi belirlenmiş bir kaderdir.*”² 961/1553 senesi Rebülevvel ayının on yedinci günü gözlerim rahatsızlandı. Bu rahatsızlık bir ay kadar sürdü ve gözlerime büyük zarar verdi. Allah’tan niyazım, Sevgili Peygamberinin vâdettiği üzere gözlerimin karşılığını cennette vermesidir.

Bu kul ilimle uğraşırken tefsir, usûlü’-d-dîn, fıkıh usûlü ve Arap dili konularında da bazı eserleri yazma konusunda Allah onu muvaffak kıldı. Yine bazı kapalı konuları açıklığa kavuşturma ve yüce emelleri gerçekleştirme hususlarında Allah’ın lutfuyla karşılaştım. Her bir hususta bir risâle yazdım. Bunların toplamı yaklaşık olarak otuz kadardır. Ancak talihin cilvesi Allah’ın elindedir. Ne yazık ki onları temize çekemedim. Bunlar Allah’ın bana verdiği bilgi ve mârifettir. Allah’ın bana verdikleri, doğuştan getirdiğim kabiliyetlerdir. “*Her bilginin üzerinde daha bilgisi vardır.*”³ Bu, Allah korusun bilgili olduğum ya da üstünlüğümün iddiası değildir. Aksine “*Allah’ın nimetini dillendir.*”⁴ âyetinin emrine uymaktır.

Burası artık bu kitabın sonu olsun. Onu gözlerin yorulduğu, tam bir kuşatma içinde, sezgilerin azaldığı, görüşün daraldığı bir zamanda, takatsızlık ve unutkanlık zâviyesine çekilmiş, dost ve kardeşlerden uzaklaşmış bir hâlde, arkadaşlarımdan birine yazdırdım. Her hâl ve durumda Allah’a övgüler olsun. Nimetleri ve lutufları için O’na teşekkür ederim. Bu kitabı, 965/1557 senesi Ramazan ayının sonunda, cumartesi günü, korunaklı İstanbul şehrinde yazmayı tamamladım. Allah, İstanbul’u sahibinin gölgesinde her türlü âfet ve belâdan korusun, her türlü bolluk ve bereketiyle onu kuşatsın. Öncesinde ve sonrasında, gizli ve açık övgü Allah’adır.

1 el-İsrâ 17/58.

2 el-Ahzâb 33/38.

3 Yûsuf 12/76.

4 ed-Duhâ 93/11.

ثم صرت قاضيا بمدينة قسطنطينية في اليوم السابع عشر من شهر شوال لسنة ثمان وخمسين وتسعمائة، واخترمت أشغال القضاء ما كنت عليه من الاشتغال بالعلم الشريف، ﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾، ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾ ثم وقعت لي في اليوم السابع عشر من شهر ربيع الأول لسنة إحدى وستين وتسعمائة عارضة الرمذ ودام ذلك شهورا وأصرت بذلك عيناى، وأرجو من الله سبحانه وتعالى أن يعوّضني منهما الجنة على مقتضى وعد نبيه صلوات الله عليه وسلامه.

ثم إن الله سبحانه وتعالى قد وفق لهذا العبد الضعيف في أثناء اشتغاله بالعلم الشريف لبعض التصانيف من التفسير وأصول الدين وأصول الفقه [١٧٥] والعربية، وأيضا من الله سبحانه وتعالى عليّ بحلّ بعض المباحث الغامضة وتحقيق المطالب العالية، وكتبت لكل منها رسالة، ومجموعها تنيف على ثلاثين إلا أن صوارف الأيام بتقدير الملك العلام، قد اخترمتها ولم يتيسر لي تبييضها. هذا ما منحني الله تعالى من العلوم والمعارف، وما قسمه الله لي بحسب استعدادي الفطري، ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾. وليس هذا والعياذ بالله ادعاء للعلم والفضيلة بل ائتمار بقوله تعالى ﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾.

فليكن هذا آخر الكتاب، وقد أمليته على بعض من الأصحاب مع كلال البصر وكمال الحصر وقلة الفطن وضيق العطن ووقوعي في زاوية الخمول والنسيان وانقطاعي عن الإخوان والخُلان. والحمد لله على كل حال، وله الشكر على الإنعام والإفضال، وقد فرغت من املائه يوم السبت آخر شهر رمضان المبارك بتاريخ سنة خمس وستين وتسعمائة بمدينة قسطنطينية المحمية، حماها الله تعالى في ظلّ واليها عن الآفات والبلية، وحفها بالميامن البهية والبركات السنية. والحمد لله أولا وآخرا وباطنا وظاهرا،

Elçisi Muhammed'e (*sav*), ailesine, arkadaşlarına bol bol salât ve selâm olsun. Yüce Allah bizden, ilmiyle amel eden âlimlerinden, dünyaya değer vermeyen, fakir ve kanaatkâr şeyhlerden razı olsun. Allah bizden önce gidenlere rahmet etsin. Lutfuyla bizden sonrakileri bâki kılsın. Şüphesiz O, acıyan ve cömert, lutuf ve ihsan sahibidir. Allah, güvenilir nebîsi Muhammed'in, kıymetli ailesi ve arkadaşlarının hatırına bu kitabı toplamak için çalışan arkadaşlardan, dostlardan ve tüm müslümanlardan razı olsun.

En yüce salât ve selâm kendisi, ailesi ve arkadaşlarının üzerine olan Yarattıkların Efendisi'nden rivayet edilen bir grup dua ile sözümüzü tamamlayalım: "Allah'ım, bize, bizimle günahlar arasına girecek korkunu, cennetine ulaştıracak itaatini, dünya musibetlerini kaldırmanızı sağlayacak inancını ver. Allah'ım! Bizi yaşattığın sürece kulaklarımızla, gözlerimizle, güç ve kuvvetimizle bizi nimetlendir. Onları bize vâris eyle. İntikam duygumuzu bize zulmedenlere yönelt. Bize düşmanlık edenlere karşı bize zafer ver. Dinimiz konusunda bizi zarara uğratma. Dünyayı en büyük gayretimiz ve ilmimizin hedefi eyleme. Bize acımayacak olanları bize musallat eyleme. Rabbim, pişmanlığımı kabul et, ruhumu arındır, duamı kabul buyur. Rabbim, delilimi sağlam kıl, dilimi zabtet, kalbime yol göster, gönlümdeki günah perdelerini kapat. Allah tüm noksanlardan uzaktır. Övgü O'nadır. Yüce Allah noksanlardan uzaktır. Amin!"

والصلوة على نبيه محمد وآله وصحبه متوافرا متكاثرا، ورضي الله سبحانه تعالى
 عنّا وعن العلماء العاملين والمشايخ الزاهدين والفقراء القانعين، ورحم الله تعالى
 أسلافنا وأبقى بمنه أخلافنا، إنه الحنان المنان ذو المنّ والإحسان، ورضي الله تعالى
 عن الأصحاب والأحباب الذين اجتهدوا في جمع هذا الكتاب وعن كافة المسلمين
 أجمعين بحرمة نبيه محمد الأمين وآله وصحبه الأكرمين. ٥

ولنختم الكلام ببعض من جوامع الأدعية المروية عن سيد الأنام عليه وعلى آله
 وصحبه أفضل الصلوة والسلام: اللَّهُمَّ أقسم لنا من خشيتك ما تُحَوّل به بيننا وبين
 معاصيك ومن طاعتك ما تُبَلِّغنا به جنتك ومن اليقين ما تُهَوّن به علينا مصيبات الدنيا
 ومتعنا بأسماعنا وأبصارنا وقوّتنا ما أحييتنا واجعله الوارث منا واجعل ثأرنا على من
 ظلمنا وانصرنا على من عادانا ولا تجعل مصيبتنا في ديننا ولا تجعل الدنيا أكبر همنا
 ١٠ [١٧٥] ولا مبلغ علمنا ولا تسلط علينا من لا يرحمنا، ربّ تقبل توبتي وأغسل
 حوبتي وأجب يا ربّ دعوتي وثبّت حجّتي وسدّد لساني واهدِ قلبي واسدّد سخيمة
 صدري، سبحانه الله وبحمده سبحانه الله العظيم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي رفع بضل طبعه من الظلمة وجعلنا من عباده
مؤمنين في السراء والضراء من عباده الشريفة والاسلام بانوارها
المنيرة وما حكم بيننا من الأحكام بقوله عز وجل اجعلنا
والصلوة والسلام على نبيه محمد سيد المرسلين وقائم الانبياء
الذين اتوا على فترتي من الرسل ليقيم بالهدى العوالم وما جازت
الفضيلة السنية البيضاء وما صاحب ذليل الحق والشرع على الحقيقة
الغضارة وما على المرء والمؤمنين من ظلم الاستياء وما على من تبعهم
من المؤمنين التي يوم البعث والجزاء وبعد فإني منذ ما عرفك من النبيين
من الشرائع والمستقيم من الرجال كنت مشعورا بقتل ما قبل الظلم
الظلمة وما عليها لكما على من ظلمنا منكم وما كنا منه مستحقين من ذلك
الذي كثر في كتابنا الفاضل وكيف يتلى بظلمتنا كتب والحمد لله
والطهارة والقرآن الكريم شاقب العباد والاعيان وما تحببنا بالنظر
إلى نعمة النبيين وما لم يظلمنا أحد إلى جميع أخبارنا وما لا يظلمنا
وكانوا انما يتبعوا منهم ويرحمهم على السنن كل ما ضرنا وما ولا الحاسنة
التي لا يظلمون الربوب الغضلة والكمال والتمسوا بقولنا جميع شاقب
الظلمة والهدى فما جهت إلى طاعتنا سدينا بالكتاب الكريم القيوم والهدى
تذكر على آية الشريفة جبيننا من المصالح الطرية زادنا بها نورا
وقدمنا من ربنا وما والقدرة كرت في هذا الكتاب من طبع نورا في كتابنا
وإن كاننا ابتداء من في العلم والفضيلة فمن لم يبلغ إلى تلك المناجيس
مع ما هم من الاستحقاق في تلك المناجيس ومع ذلك فاعلمنا كرتنا وكرتنا

BİYOGRAFİ DİZİNİ

A

- Abdal Murad (Şeyh) 40
Abdal Mûsâ (Şeyh) 40
Abdullah el-Amâsî 346
Abdullah el-Îlâhî (es-Simâvî) 404
Abdullah Hoca Efendi 666
Abdurrahman bin Ali (Bistâmî) 92
Abdurrahman bin Hüseyin el-Hüseyinî Efendi 622
Abdurrahman Çelebi bin Hüsâmeddin (Şeyh) 136
Abdurrahman el-Erzincânî 108
Abdügaffâr (Şeyh) 838
Abdülfettah Efendi bin Ahmed bin Âdil Paşa 712
Abdülhalîm bin Ali Efendi 602
Abdülhamid İbnü'l-Eşref (Eşrefzâde) 658
Abdülkâdir Efendi (Ispartavî) 298
Abdüلكerim Efendi 262
Abdüllatîf (Şeyh) 694
Abdüllatîf bin Abdurrahman bin Ahmed el-Makdisî el-Ensârî 122
Abdüllatîf Efendi (Abdüllatîf Çelebi) 722
Abdülmuttalib bin Seyyid Murtazâ (Şeyh) 842
Abdülmü'min (Şeyh) 844
Abdülvâcid bin Muhammed 88
Abdülvâsî Efendi bin Hızır 618
Abdülvehhâb bin Abdülkerim 516
Abdürrahim el-Merzifonî (Şeyh) 126
Âbid Çelebi (Abdülaziz bin Yûsuf) 620
Âbid Çelebi (Şeyh) 576
Ahî Çelebi (Ahican) 674
Ahî Evran (Şeyh) 38
Ahî Yûsuf et-Tokâdî 442
Ahîzâde el-Aydinî Sinâneddin Yûsuf 736
Ahmed bin Merkez Efendi (Şeyh) 846
Ahmed Bican 192
Ahmed Çelebi el-Ankaravî (Şeyh) 842
Ahmed el-Bursevî (Şemseddin) 792
Ahmed Paşa bin Hızır Bey bin Celâleddin 298
Ahmed Paşa bin Veliyyüddin 332
Ahmedî 96

- Akbıryk 190
Akşemseddin 370
Alâeddin Ali bin Sâlih (Vâsi Alisi) 764
Alâeddin Ali bin Yûsuf bin Molla Fenârî 302
Alâeddin Ali el-Amâsî 496
Alâeddin Ali el-Arabî 254
Alâeddin Ali el-Esved (Şeyh Kara Ali) 560
Alâeddin Ali el-Koçhisârî 184
Alâeddin Ali es-Semerkandî 148
Alâeddin Ali et-Tüsî 170
Alâeddin el-Arabî (Bâbek Çelebi) 484
Alâeddin el-Esved 32
Alâeddin el-Halvetî 424
Alâeddin er-Rûmî 94
Alâeddin Halife (Şeyh) 580
Ali Dede (Şeyh) 560
Ali el-Fenârî 348
Ali el-İsfahânî 714
Ali el-Kastamonî 542
Ali el-Kazvânî (Şeyh) 834
Ali el-Mağribî el-Endelüsî (Şeyh) 560
Ali Kuşçu 268
Ali Yegânî 448
Allâme Şücâ'eddin İlyas (Gulâm) 446
Arap Çelebi Şemseddin Ahmed Efendi 756
Arap Hekim Efendi 368
Âşık Paşa (Şeyh) 26
Atûfî Hayreddin Hızır 658
Ayasuluk Çelebisi Mehmed Efendi 170
- ### B
- Baba Nahnâs el-Ankaravî (Şeyh) 138
Baba Nimetullah (Şeyh) 566
Baba Yûsuf es-Seferihisârî (Şeyh) 592
Bağdat Kadısı (Yusuf Efendi) 502
Bahâeddin bin Hacı Bayram-ı Velî 324
Bahâeddin Ömer bin Kutbüddin el-Hanefî 74
Bahşâyîş Efendi 184
Bahşî Halife el-Amâsî 650
Balat Kadısı Efendi 184
Bâlî el-Aydinî (Kara Bâlî) 482
Bâlî Halife es-Sofyevî (Şeyh) 832

Bayezid es-Sûfi 118
 Bayezid Halife (Şeyh) 584
 Bedreddin bin Mahmud el-Asfar 632
 Bedreddin Baba (Şeyh) 580
 Bedreddin ed-Dakik (Şeyh) 138
 Bedreddin Efendi (Gulam Bedreddin) 742
 Bedreddin el-Ahmer (Şeyh) 138
 Bedreddin Mahmud (Kamerî Mahmud) 740
 Bedreddin Mahmud Efendi (Kadı Mahmud) 496
 Bekir Halife es-Simâvî (Şeyh) 828
 Berikizâde Muslihuddin Mustafa 472
 Bolulu Çelebi (Şeyh Muhyiddin Mehmed Efendi) 556
 Burhâneddin Haydar el-Herevî el-Hâfî 112
C-Ç
 Celâleddin el-Kâdî 738
 Cemaleddin İshak el-Karamânî (Şeyh) 586
 Cemâleddin Mehmed el-Aksarâyî (Cemâleddin-i Aksarâyî) 48
 Çak Muslihuddin Efendi 714
 Çelebi Halife (Mehmed Cemâlî) 430
 Çivizâde Muhyiddin 702
D
 Dâvûd (Şeyh) 588
 Dâvûd bin Kemâl el-Kocavî 630
 Dâvûd el-Kayserî 30
 Dâvûd Halife (Şeyh) 836
 Debbâğlar (Tabakçılar) İmamı 192
 Dede Ömer er-Rüşenî 426
 Deli Birader 744
 Derviş Muhyiddin Mehmed bin Hızırşah 282
 Dinkoz Efendi (Şemseddin Ahmed) 352
 Duğlu Baba (Şeyh) 40
 Dursun Fakih (Fakî) 26
E
 Ebû Şâme (Şeyh Muhammed) 680
 Ebü'l-Leys Efendi 766
 Ece Halife Yâkub el-Hamîdî 726
 Ecezâde Muhyiddin Mehmed bin Yâkub Efendi 636
 Edebâli Efendi 24

Ehlice Efendi (Muhyiddin Muhammed) 784
 Elvan (Ulvan) Çelebi (Şeyh) 28
 Emîr Ali bin Emir Hasan (Şeyh) 688
 Emîr Buhârî 570
 Emîr Hasan bin Seyyid Ali Çelebi 788
 Emîr Hasan er-Rûmî 750
 Emrullah bin Akşemseddin (Şeyh) 386
 Eşrefzâde 344
 Eyyühüm Ahmed el-Yegânî 514

F

Fahreddin bin Muhammed (Fahri Çelebi) 768
 Fahreddin el-Acemî 112
 Fahreddin er-Rûmî 94
 Fazlullah bin Akşemseddin (Şeyh) 386
 Fazlullah Efendi 118
 Ferah el-Karamânî (Ferah Halife) 790
 Fethullah eş-Şirvânî 186

G

Gedik Hüsam Efendi 734
 Geyikli Baba (Şeyh) 36
 Gündüz Muslihuddin (Şeyh Muslihuddin Sinâneddin Mustafa Efendi) 828

H

Habîb el-Ömerî Karamânî 426
 Hacı Baba et-Tosyavî 346
 Hacı Bayram-ı Velî 106
 Hacı Bektaş-ı Velî 52
 Hacı Çelebi (Abdurrahim el-Müeyyedî) 680
 Hacı Çelebi (Alâeddin Ali) 772
 Hacı Halife (Abdullah Efendi) 392
 Hacı Hasanzâde Mehmed Efendi 266
 Hacı Paşa 102
 Hacı Ramazan (Şeyh) 694
 Hâfız Efendi (Muhammed bin Ahmed bin Âdil Paşa) 706
 Halebizâde Abdurrahman bin Muhammed 514
 Halil el-Cenderî (Çandarlı Kara Halil) 32
 Halilî Efendi 498
 Hamdullah bin Akşemseddin (Şeyh) 386
 Hamîdüddin Efendi (Efdalzâde) 286
 Hamza el-Karamânî 176
 Hasan (Ahî) 28

Hasan bin Abdüssamed es-Samsûnî 266
 Hasan Çelebi bin Mehmed Şah el-Fenârî
 308
 Hasan Çelebi el-Karasuyî 750
 Hasan Hoca 196
 Hasan Paşa bin Alâeddin el-Esved 70
 Hatîb Kâsım bin Yâkub el-Amâsî 444
 Hatîb Sirâc Efendi 360
 Hatibzâde Muhyiddin Mehmed 250
 Hattâb el-Karahisârî 26
 Hayâlî Efendi Şemseddin Ahmed bin
 Mûsâ 238
 Haydar Baba es-Semerkindî (Şeyh) 836
 Haydar Efendi 672
 Haydar el-Esved (Kara Haydar) 732
 Hayreddin Efendi 698
 Hayreddin Halil bin Kâsım 206
 Hayreddin Hızır Efendi (Danagözoğlu) 780
 Hekim el-Lârî el-Acemî 368
 Hekim Hacı Efendi 546
 Hekim Îsâ 820
 Hekim İshak Efendi 840
 Hekim Kutbüddin el-Acemî 362
 Hekim Sinâneddin Yûsuf Efendi 818
 Hekim Şükrüllah eş-Şirvânî 362
 Hekim Yâkub Efendi 364
 Hekimşah Muhammed el-Kazvînî 528
 Hevâî Muhyiddin Muhammed el-Ka-
 ramânî 538
 Hızır Bey bin Celâleddin 160
 Hızır Bey Çelebi (Şeyh) 690
 Hızır Şah 168
 Hızır Şah bin Mehmed bin Mehmed Hacı
 Hasan 674
 Hidâyetullah Yâr Ali el-Acemî (Hidâyet
 Çelebi) 780
 Hoca Atâullah el-Acemî 364
 Hoca Hayreddin Efendi 286
 Hoca Muhammed Parsa 412
 Hoca Ubeydullah es-Semerkindî 414
 Hocazâde Muslihuddin Mustafa bin Yûsuf
 214
 Hüdühüd Bedreddin Efendi 676
 Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Hüsâm
 Çelebi) 610
 Hüseyin Çelebi Karasulu 786

I-İ

Işık Kâsım Efendi 746
 İbn Ahî Şorda 678
 İbn Bedreddin Ebüssuûd 744
 İbn Dedicik Efendi 666
 İbn Kadızâde er-Rûmî Kutbüddin (Çelebi)
 522
 İbn Kemalpaşa 598
 İbn Küpeli, Muhyiddin Mehmed Efendi
 328
 İbn Leys Çelebi (Pir Ahmed bin Nûred-
 din) 640
 İbn Manyas (Muhammed bin Kadı Man-
 yas) 182
 İbn Melek 90
 İbn Ömer el-Kastamonî 542
 İbn Ümmü Veled Abdülevvel Efendi 536
 İbn Zeyrek Paşa Çelebi 642
 İbnü'd-Dellâk (Tellâkzâde) 544
 İbnü'l-Arcûn Efendi (Muhyiddin Muham-
 med) 818
 İbnü'l-Attâr (Şeyh Muslihuddin) 384
 İbnü'l-Bezzâzî Muhammed el-Kerderî 64
 İbnü'l-Cessâs (Şemseddin Ahmed) 728
 İbnü'l-Cezerî Ebü'l-Hayr Muhammed 76
 İbnü'l-Hatîb İbrâhim (Birader-i Hatibzâ-
 de) 530
 İbnü'l-İrâk (Şeyh Muhammed) 562
 İbnü'l-İbrî (İbrîzâde) 512
 İbnü'l-İmâm (Şeyh İmamzâde) 584
 İbnü'l-Kaffâl (Kilitçizâde) 666
 İbnü'l-Kethüda el-Germiyânî (Kethüdazâ-
 de) 740
 İbnü'l-Kirtâs Efendi (Muhyiddin Meh-
 med) 734
 İbnü'l-Mısırî (Şeyh Abdürrahim) 380
 İbnü'l-Midas Hüsâmeddin et-Tokâdî 178
 İbnü'l-Mimar (Muhyiddin Mehmed) 726
 İbnü'l-Mu'îd 512
 İbnü'l-Muallim (Muslihuddin Mustafa) 686
 İbnü'l-Mükahhal Efendi [Sürmelizâde] 816
 İbnü'l-Üstâz Tâceddin Efendi 510
 İbnü'l-Vefâ (Vefâzâde) 388
 İbnü'l-Vezîr Mustafa Paşa 788
 İbnü's-Seyyid Hasan bin Ali el-Komenâtî 178
 İbnü's-eş-Şebüsterî 718

İbnü't-Tabbâh Hasan Efendi (Aşçızâde Çelebi) 720
 İbnü't-Temcîd (Temcîdzâde) 176
 İbnü'z-Zehebî (Altuncuzâde) 368
 İbrâhim el-Halebî (Arap İmam) 776
 İbrâhim el-Hanefî 74
 İbrâhim İbnü's-Sarrâf (Şeyh) 380
 İbrâhim Paşa bin Halil 336
 İdris-i Bitlisî 502
 İlyas bin İbrahim es-Sinâbî 180
 İlyas bin Yahyâ er-Rûmî 182
 İlyas el-Hanefî 188
 Îsâ Halife Efendi 660
 Îsâ Paşa bin Vezir İbrâhim Paşa 670
 İshak el-Üskübî (İshak Çelebi) 742
 İsmâil eş-Şirvânî (Şeyh) 566
 İsrâfilzâde (Fahreddin bin İsrâfil) 748
 İyas Efendi 284
 İzârî el-Germiyânî (Kâsım Efendi) 454

K

Kadı Mahmud (Koca Efendi) 42
 Kadı Burhâneddin (Erzincan Kadısı Burhâneddin) 50
 Kadızâde el-Erdebilî 716
 Kadızâde Kâsım Efendi 314
 Kâdirî Çelebi (Abdülkadir Efendi) 698
 Kara Sinan Yusuf Efendi 348
 Kara Yâkub bin İdris en-Niğdevî 118
 Karaca Ahmed (Şeyh) 38
 Karaca Ahmed Şemseddin 350
 Kâsım Çelebi (Şeyh) 590
 Kâsım Efendi 816
 Kemal Çelebi (Kemaleddin Efendi) 786
 Kemâleddin İsmâil el-Karamânî (Kara Kemal) 534
 Kivâmüddin Kâsım Efendi 616
 Kivâmüddin Kâsım el-Cemâlî 456
 Koğacı Dede (Şeyh Sevindik) 582
 Köprücükzâde (Sinâneddin Yûsuf) 770
 Kutbüddin el-İznikî 72
 Kutbüddin el-Merzifonî (Kutbi Çelebi) 754

L

Lâmiî Çelebi (Şeyh) 692
 Leys Çelebi (Nureddin Hamza) 506
 Lutfullah (Şeyh) 140

Lutfullah el-Üskübî 578
 Lutfullah Halife (Şeyh) 688

M

Mahmud Çelebi (Şeyh) 822
 Mâlûl (Emîr) Efendi (Muhyiddin Muhammed bin Abdülkadir) 762
 Manastırlı Çelebi 774
 Manav Abdî Abdülkadir Efendi 784
 Masdar Efendi (Muslihuddin Mustafa) 768
 Mecdüddin Efendi 160
 Mecdüddin eş-Şirâzî el-Firûzâbâdî 66
 Mehmed bin Fâzıl bin Hacı Hasan 668
 Mehmed bin Pîrî Paşa (Pîrî Paşazâde) 722
 Mehmed bin Kutbüddin el-İznikî 186
 Mehmed Paşa (Muarrifzâde'nin torunu) 668
 Mehmed Şah bin el-Fenârî (Fenârizâde Mehmed Şah) 70
 Mehmed Şah bin Molla Yegân 144
 Mehmed Şah Efendi (Dâbbe Çelebi) 608
 Melihî 356
 Merhaba Çelebi (Muhyiddin Muhammed) 762
 Merkez Efendi 832
 Mesud 428
 Mevlânâ Lutfi et-Tokâdî 448
 Mevlânâ Vildan Efendi (Muhyiddin Mehmed bin Beylik) 328
 Mîrim Çelebi Mahmud bin Kadızâde er-Rûmî 522
 Molla Alâeddin Çerçin 728
 Molla Câmî 422
 Molla Fenârî 54
 Molla Gürânî 148
 Molla Hüsrev 200
 Molla Yegân 142
 Molla Zeyrek 210
 Mu'îdzâde el-Amâsî 664
 Muarrifzâde (İbnü'l-Muarrif) 322
 Muhammed bin Abdüllatif İbn Melek 90
 Muhammed bin Beşîr 144
 Muhammed bin Kutbüddin Muhammed 704
 Muhammed bin Ömer bin Hamza (Arap) 652

- Muhammed el-Bedahşi (Şeyh) 568
 Muhammed el-Berdâî 634
 Muhammed el-Küşterî (Şeyh) 52
 Muhammed el-Mağûşî Tunusî 710
 Muhammed İbnü'l-Halebî (Halebîzâde) 738
 Muhammed İbnü'l-Vefâ (Şeyhzâde el-Vefâî el-Muğlavî) 756
 Muhammed Şah bin el-Yegânî (Eyyühümzâde Muhammed Çelebi) 752
 Muhlis Baba (Şeyh) 26
 Muhsin el-Kayserî (Muhsin-i Kayserî) 34
 Muhyiddin Efendi (Manisazâde) 316
 Muhyiddin el-Acemî 486
 Muhyiddin el-Esved (Karaca Muhyiddin) 778
 Muhyiddin el-Esved (Şeyh Kara Muhyiddin) 688
 Muhyiddin el-İznîkî (Şeyh) 828
 Muhyiddin el-Kocavî 402
 Muhyiddin Kâfiyeci 118
 Muhyiddin Mehmed (Fenârizâde Muhyiddin Çelebi) 606
 Muhyiddin Mehmed (Hocazâde) 790
 Muhyiddin Mehmed el-Cemâlî (Molla Çelebi) 608
 Muhyiddin Mehmed İbn Zeyrek 642
 Muhyiddin Mehmed Şah bin Ali Çelebi 604
 Muhyiddin Muhammed bin Bahâeddin 682
 Muhyiddin Muhammed (Ehaveyn) 314
 Muhyiddin Muhammed (Kara Çelebi) 782
 Muhyiddin Muhammed Bey 774
 Muhyiddin Muhammed Efendi (İbnü'l-Hatîb Kâsım) 626
 Muhyiddin Muhammed Efendi (Kalenderhâne İmamı) 848
 Muhyiddin Muhammed el-Amâsî (Şeyh) 662
 Muhyiddin Muhammed el-İskilibî 546
 Muhyiddin Muhammed el-İştîbî (Şeyh) 830
 Muhyiddin Muhammed el-Kağlavî (Şeyh) 838
 Muhyiddin Muhammed el-Karabâğî 716
 Muhyiddin Muhammed en-Niksârî 440
 Muhyiddin Muhammed et-Tebrîzî (Saçlı Emîr) 760
 Muhyiddin Muhammed İbn Muslihuddin el-Kocavî (Şeyhzâde) 644
 Mûsâ bin Efdalüddin (Efdalzâde Mûsâ Çelebi) 486
 Mûsâ Paşa (Kadızâde er-Rûmî) 42
 Musannifek 274
 Muslihuddin 678
 Muslihuddin bin Zekerîyya el-Karamânî 350
 Muslihuddin el-Amâsî 664
 Muslihuddin el-İpsalavî 402
 Muslihuddin el-Kocavî 400
 Muslihuddin es-Sirozî 550
 Muslihuddin et-Tavîl (Şeyh) 574
 Muslihuddin Halîfe (Şeyh) 138
 Muslihuddin İbn Hocazâde 686
 Muslihuddin Mustafa (Şeyh) 850
 Muslihuddin Mustafa bin Halil 612
 Muslihuddin Mustafa bin Hüsâm Efendi (Hüsâmzâde) 312
 Muslihuddin Mustafa Efendi 350
 Muslihuddin Mustafa el-Bağlu'l-Ahmer 352
 Muslihuddin Mustafa el-Kastallânî 242
 Muzafferüddin Ali eş-Şîrâzî 526
 Muzafferüddin el-Lârendevî (Şeyh) 136
 Mücellidzâde (Seyyidi bin Mahmud) 636
 Müeyyedzâde Abdurrahman el-Amâsî 466
 Müfred Şücâ' Efendi (Üsküp Şeyhi) 188
 Müftü Efendi (Şeyh Abdülkadir) 820
- N**
- Nakîzî Bayezid Efendi 724
 Nasuh et-Tosyavî 678
 Nebî Halîfe (Şeyh) 688
 Necmeddin el-Hanefî 74
 Nihalî Efendi Cafer el-Bursevî 746
 Nihânî 670
 Niyâzî (Şücâ' Çelebi, Şeyh) 556
 Nûreddin el-Karesiyevî (Sarigörez) 478
 Nûreddin Hamza el-Germiyânî 846
- Ö**
- Ömer Dede el-Bursevî (Şeyh) 138
 Ömer el-Kastamonî 542
- P**

Paşa Çelebi el-Yegâni 642
 Paşa Çelebi Gıyâseddin 524
 Pîr Ahmed (Çelebi) 754
 Pîr Ahmed Çelebi 626
 Pîr İlyas el-Amâsi (Şeyh) 134
 Pîr Mehmed 818
 Pîr Mehmed el-Cemâlî 498
 Pîr Muhyiddin Muhammed (Pîri Çelebi) 764
 Pîri Halife el-Hamîdî (Şeyh) 826
 Pîri Halife el-Hamîdî 194
 Postinpûş (Şeyh) 52

R

Ramazan 94
 Ramazan (Şeyh) 592
 Ramazan Halife (Şeyh) 832
 Rüstem Halife el-Bursevî (Şeyh) 558

S

Sa'yi Efendi 814
 Sâdık Halife el-Manisavî 666
 Sâdullah bin Akşemseddin (Şeyh) 384
 Sâdullah bin Îsâ (Sâdi Çelebi) 700
 Safer Şah 70
 Safiyyüddin Mustafa (Şeyh) 556
 Sâlih el-Esved (Kara Sâlih) 766
 Samsûnîzâde Muhyiddin Muhammed 474
 Selâhaddin Efendi 298
 Selâhaddin el-Bolevî (Şeyh) 138
 Selâhaddin el-İznîkî (Şeyh) 584
 Seyrek Muhyiddin Muhammed Efendi 778
 Seyyid Ahmed bin Abdullah el-Kırîmî 146
 Seyyid Ali el-Acemî 178
 Seyyid Mahmud 528
 Seyyid Velâyet 550
 Seyyid Yahyâ İbnü-Şîrvânî 434
 Seyyidi ed-Dübb (Ayı Seyyidi) 730
 Seyyidi el-Hamîdî (Seyyidi el-Esved) 476
 Seyyidi el-Karamânî (Gürz Seyyidi) 476
 Seyyidi el-Kocavî (Seyyidi Çelebi) 480
 Seyyidi Halife el-Amâsi (Şeyh) 692
 Seyyidi İbrâhim Efendi 488
 Sinan 434
 Sinan Halife (Şeyh) 834
 Sinan Paşa (Sinâneddin Yûsuf Efendi bin

Hızır Bey) 290
 Sinaneddin el-Ferevî 398
 Sinâneddin Yûsuf Efendi (Gulâm) 444
 Sinâneddin Yûsuf el-Acemî 488
 Sinâneddin Yûsuf el-Erdebilî (Şeyh) 830
 Sirâceddin Efendi 326
 Sirâceddin Muhammed bin Ömer el-Halebî 280
 Sohta Sinan 696
 Somuncu Baba (Hâmid el-Kayserî) 102
 Sûfîzâde Abdurrahman (Şeyh) 564
 Süleyman Çelebi bin Vezir Halil Paşa 188
 Süleyman el-Karamânî Efendi 532
 Süleyman er-Rûmî 752
 Süleyman Halife 402
 Süleyman Halife (Şeyh) 582
 Sünbül Sinan (Şeyh) 584

Ş

Şah Kâsım Efendi (Şeyh Mahdûmî) 716
 Şair Sinaneddin Yûsuf Efendi 446
 Şâzelî Efendi 638
 Şehâbeddin es-Sivâsi (Şeyh) 68
 Şemseddin Ahmed el-Mâşî 536
 Şemseddin Efendi 356
 Şemseddin Efendi (el-Gulâm) 748
 Şemseddin el-Asgar (Küçük Şemseddin) 790
 Şemseddin Muhammed bin Ali el-Hüseynî el-Buhârî 104
 Şemseddin Muhammed bin Ömer bin Emrullah bin Akşemseddin
 Şerefeddin bin Kemal el-Kırîmî 146
 Şerîf Abdürrahim el-Abbâsi 648
 Şerîf el-Acemî 720
 Şeyh Bedreddin (Bedreddin bin Kâdi's-Simavna) 98
 Şeyh Hacı Halife el-Menteşevî 826
 Şeyh Hamza eş-Şâmî 384
 Şeyh İskender bin Abdullah Efendi (Şeyh) 828
 Şeyhî (Dîvân Şairi) 192
 Şeyhî Çelebi 770
 Şeyhü's-Serrâcîn (Safiyyüddin) 838
 Şîrzâlî Mehdi Efendi (Fikârî)
 Şücâ' İlyas er-Rûmî 508
 Şücâüddin el-Karamânî (Şeyh) 136

Şücâüddin İlyas (Halvetî Şeyhi) 844
Şücâüddin İlyas Efendi (Süpürge Şücâ')
506

Şükrullah Efendi 166

T

Tabib Osman Efendi 820
Tabip Muhyiddin Muhammed Efendi 544
Tablbâz Muhyiddin Mehmed 530
Tâceddin bin Yahşi Fakih 194
Tâceddin el-Kürdî 30
Tâceddin İbrâhim Efendi (Hatibzâde) 166
Tâceddin İbrâhim Efendi (Şeyh el-Asfar
el-Uryân) 846
Tâcizâde Câfer (Çelebi) 518
Tâcizâde Sâdî (Çelebi) 520
Tapduk Emre 108
Taşgun Halife 352
Taşköprülüzâde Ahmed Efendi 850
Tokâdî Efendi 662
Türâbî Şuayb Efendi 660
Ubeydullah bin Yâkub el-Fenârî 732
Ulvân el-Hamevî (Şeyh) 562
Uslu Şücâ' 446

U-Ü

Üçbaş Hamza Efendi 632
Ümmü Veledzâde Abdülaziz 644
Ümmülveled Hüsâmeddin Hüseyin
et-Tebrizî 320
Üveys (Şeyh) 836

V

Varak Şemseddin Efendi 758
Velî Şemseddin 198
Veliyyüddin el-Karamânî 346

Y

Yahyâ (Halife) bin Yahşi Efendi 532
Yâkub bin Seyyidî Ali Efendi 504
Yâkub el-Asfar el-Karamânî 116
Yâkub Paşa bin Hızır Bey bin Celâleddin
296
Yâr Ali eş-Şirâzî 76
Yaraluca Muhyiddin Mehmed 324
Yarhisârizâde (Muslihuiddin Mustafa bin
Evhadüddin) 340
Yazıcıoğlu Mehmed (Şeyh) 190
Yegânzâde Molla Sinan 638
Yetim Alâeddin el-Aydinî 538
Yûnus Emre 108
Yûsuf bin Hüseyin el-Kirmastî 342
Yûsuf Bâlî bin Molla Fenârî 72
Yûsuf Bâlî bin Molla Yegân 144
Yûsuf el-Hamîdî (Şeyh Sinan) 516

Z

Zamîrî 542
Zekeriyâ el-Halvetî (Şeyh) 136
Zenbilli Ali Efendi 458
Zeynüddin el-Fenârî 628
Zeyrek Efendi (Rükneddin bin Mehmed)
500

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

A

- Abbâsiyye Medresesi 532
 Abdal Murad 7, 40
 Abdal Mûsâ 7, 40
 Abdülazîz bin Ahmed Abdülazîz el-Eb-herî 278
 Abdülfettah Efendi 712
 Abdülhâlik el-Gucdûvânî 410
 Abdülhalîm Efendi 602
 Abdülhamid İbnü'l-Eşref 658
 Abdülkâhir el-Cürcânî 180, 852
 Abdülkerim Efendi 172, 262, 264, 350, 454, 516, 532, 746, 802, 810
 Abdülkerim el-Vizevî 794
 Abdullah bin Hoca Ubeydullah 414
 Abdullah el-Amâsî 346
 Abdullah Hoca Efendi 666
 Abdüllatîf Efendi 284, 722, 806
 Abdüllatîf el-Kudsî 62, 126, 550
 Abdülvâcid bin Muhammed 7, 88
 Abdülvâsi Efendi 618, 766
 Abdülvehhâb bin Abdülkerim 516, 810
 Abdürrahim bin el-Emîr Aziz el-Merzi-fonî 126
 Abdürrahim el-Merzifonî 126, 210
 Abdürrahim el-Müeyyedî 548, 680
 Abdurrahman bin Ali bin Ahmed 92
 Abdurrahman bin Hüseyin el-Hüseyinî Efendi 622
 Abdurrahman bin İbnü'l-Müeyyed el-Amâsî (Müeyyedzâde Abdurrahman) 466
 Abdurrahman eş-Şureysî 126
 Âbid Çelebi 406, 408, 576, 620
 Acem 32, 36, 38, 42, 44, 52, 84, 86, 88, 120, 170, 174, 184, 196, 206, 238, 254, 270, 272, 274, 278, 300, 302, 304, 306, 356, 360, 362, 364, 404, 426, 468, 470, 490, 502, 526, 602, 618, 664, 668, 706, 714, 716, 718, 720, 736, 740, 764, 820, 842
 Ağras Medresesi 170, 216, 726
 Ahaveyn Efendi 626, 692
 Ahîcan 674
 Ahî Çelebi 674
 Âhî Çelebi 620
 Ahî Evran 7, 38
 Ahî Yûsuf et-Tokâdî 442
 Ahizâde el-Aydinî 736
 Ahmed Bîcan 192
 Ahmed bin Muhammed bin Muham-med bin Muhammed el-Cezerî 82
 Ahmed bin Mustafa bin Halîl 850
 Ahmed el-Bursevî 792
 Ahmed el-Gazzâlî 126
 Ahmed el-Kırîmî 146, 202, 442, 444
 Ahmedî 7, 64, 96, 192
 Ahmed Paşa bin Hızır Bey bin Celâled-din 298
 Ahmed Paşa bin Seyyid Hüseyinî Veli-yüddin 332
 Ahmed Paşa Medresesi 626, 634, 638, 702, 704, 712, 770
 Akhisar 38
 Aksaray 102, 104
 Akşehir 566, 726, 744
 Ak Medrese 496, 510, 612
 Alâeddin Abdal 580
 Alâeddin Abdürrahim bin Ali el-Arabî Efendi 838
 Alâeddin Ali bin Abdürrahim el-Müey-yed Efendi 772
 Alâeddin Ali bin el-Fenârî 302
 Alâeddin Ali bin Sâlih 764
 Alâeddin Ali el-Amâsî 496
 Alâeddin Ali el-Arabî 190, 254, 258, 474, 476, 536, 602, 612, 660, 750
 Alâeddin Ali el-Koçhisârî 184
 Alâeddin Ali es-Semerkindî 148
 Alâeddin Ali et-Tûsî 170, 384
 Alâeddin Ali Yegânî 448
 Alâeddin el-Esved 7, 32, 34, 54, 70
 Alâeddin er-Rûmî 7, 94
 Ali Bey Medresesi 600, 618, 724
 Ali bin Ebû Tâlib 126
 Ali bin Mûsâ er-Rızâ 126
 Ali Efendi bin Yûsuf el-Fenârî Efendi 620

- Ali el-Aydinî 538, 804
 Ali el-Erdebilî 102, 104
 Ali el-Fenârî Efendi 308, 360, 422, 476,
 622, 726
 Ali el-İsfahânî 714
 Ali el-Kastamonî 542
 Ali el-Mağribî 560, 562
 Ali et-Tüsî 116, 168, 170, 172, 174,
 224, 250, 264, 272, 300, 344, 384,
 404, 508
 Ali Kuşçu 46, 268, 270, 272, 292, 444,
 448, 456, 522, 524, 546, 854
 Ali Yegânî Efendi 448, 622
 Allâme Adudüddin 636, 812
 Allâme Alâeddin el-Esved 54
 Allâme et-Teftâzânî 62, 88, 94, 116,
 148, 176, 184, 230, 272, 278, 300,
 310, 324, 348, 474, 518, 672, 708,
 854
 Amasya 28, 108, 134, 136, 338, 340,
 346, 428, 432, 444, 454, 458, 460,
 468, 472, 480, 488, 490, 492, 496,
 500, 510, 512, 514, 518, 524, 538,
 546, 610, 612, 626, 628, 630, 632,
 638, 644, 652, 662, 664, 694, 724,
 744, 748, 772, 782, 796, 800, 838,
 854
 Amasya Medresesi 460, 500, 626
 Anadolu 11, 20, 32, 36, 38, 48, 52, 54,
 60, 66, 74, 76, 82, 84, 86, 92, 98,
 100, 104, 108, 112, 124, 128, 130,
 146, 148, 150, 160, 162, 168, 170,
 174, 178, 184, 186, 200, 206, 242,
 244, 252, 254, 266, 272, 276, 278,
 280, 302, 310, 314, 316, 330, 348,
 350, 352, 356, 358, 360, 362, 364,
 368, 370, 378, 384, 404, 406, 418,
 422, 428, 432, 434, 448, 468, 470,
 478, 482, 488, 490, 496, 498, 502,
 510, 520, 522, 526, 550, 558, 566,
 568, 570, 600, 602, 604, 606, 618,
 620, 622, 634, 654, 664, 672, 674,
 692, 700, 702, 704, 706, 714, 716,
 718, 720, 722, 736, 740, 758, 760,
 762, 764, 776, 794, 804, 806, 810,
 812, 814, 820, 834, 836, 842, 854
 Ankara 106, 108, 140, 332, 370, 428,
 496, 510, 524, 596, 612, 706, 752,
 778, 796, 850
 Antakya 56, 652, 654
 Arafat 284, 286, 554
 Arap Çelebi Şemseddin Ahmed Efendi
 756
 Arap Hekim 368
 Arcünzâde 818
 Aşçızâde Hasan Çelebi 788
 Âşık Paşa 7, 26, 28, 550
 Atabey Medresesi 638, 724, 754, 770
 Atâullah el-Acemî 364
 Atûfî 658
 Ayasofya Camii 202, 440, 818, 830
 Ayasofya Medresesi 202, 270, 316, 322,
 632, 708, 772, 784, 788
 Ayasuluk 68, 170, 216
 Ayasuluk Çelebisi Mehmed Efendi 170
 Aydın 356, 428, 504, 584
 Aydınoğlu Emîr Mehmed 102
 Aydınoğlu Mehmed Bey 90
- B**
- Baba İlyas 38
 Baba Nimetullah 426, 566
 Bağdat 5, 132, 502, 786
 Bahâeddin bin Şeyh Hacı Bayram 324
 Bahâeddin Efendi 224, 324, 480, 612,
 846
 Bahâeddin en-Nakşibendî 404
 Bahâeddin Nakşibend 408, 410
 Bahâeddin Ömer 7, 74
 Bahşâyîş Efendi 184
 Bahşî Halife el-Amâsî 650
 Balat Kadısı 184
 Balat Medresesi 168, 746
 Bâli el-Aydinî [Kara Bâli] 482
 Balıkesir 140, 322, 324, 632, 682
 Balıkesir Medresesi 324, 632
 Basra 78
 Bayezid Efendi 724
 Bayezid es- Süfî 118
 Bayezid Han Medresesi 254, 324, 346,
 350, 352, 476, 478, 488, 492, 500,
 504, 508, 530, 538, 600, 610, 618,

- 628, 632, 638, 704, 724, 728, 730,
732, 742, 744, 748, 750, 766, 774,
782, 794, 860
Bâyezîd-i Bistâmî 102
Bayezid Medresesi 144, 324
Bayezid Zâviyesi 104
Bedreddin Efendi 676, 742, 854
Bedreddin el-Asfar 632
Bedreddin Mahmud bin Kadızâde er-
Rûmî Efendi 854
Bedreddin Mahmud Efendi [Kadı Mah-
mud] 496
Bedreddin Mahmud el-Aydîni 802
Begavî 276
Belh 412
Beşîrzâde 206
Beypazarı Medresesi 524
Bilecik 34
Bistam 274, 276
Bolu 622, 794
Bolulu Çelebi 556, 558
Boyabatlı Şücâüddin Efendi 806
Buhara 5, 104, 182, 302, 404, 416,
570, 764, 810, 824
Burhâneddin Haydar el-Herâtî 200
Burhâneddin Haydar el-Herevî 112
Burhan Haydara 120
Bursa 5, 28, 32, 34, 36, 38, 40, 42, 52,
54, 58, 60, 70, 72, 78, 84, 92, 102,
104, 106, 116, 124, 126, 142, 144,
150, 152, 162, 168, 170, 178, 180,
190, 194, 196, 202, 204, 206, 210,
212, 214, 216, 218, 220, 222, 226,
232, 236, 238, 244, 254, 258, 266,
282, 284, 286, 288, 296, 298, 302,
308, 310, 312, 314, 316, 324, 330,
332, 336, 338, 342, 348, 350, 352,
354, 356, 360, 386, 396, 398, 418,
424, 426, 442, 444, 448, 452, 458,
460, 474, 476, 478, 482, 484, 488,
490, 496, 498, 500, 502, 504, 506,
508, 514, 516, 518, 520, 522, 524,
526, 530, 538, 540, 554, 556, 558,
560, 564, 576, 596, 604, 606, 608,
610, 612, 614, 616, 618, 620, 622,
624, 626, 630, 634, 636, 638, 640,
642, 644, 654, 656, 672, 678, 688,
690, 692, 698, 700, 702, 704, 712,
720, 726, 728, 730, 732, 734, 742,
744, 748, 750, 754, 756, 762, 764,
766, 770, 772, 774, 782, 784, 786,
788, 790, 792, 796, 798, 804, 822,
842, 844, 850, 852, 854, 860
Bursa Büyük Bayezid Camii 84
Bursa Dağı 308
Bursa Kalesi 126
- C-Ç**
Câfer bin Tâci et-Tuğrâi Çelebi 748
Câfer el-Menteşevî 806
Çağmîni 44, 186, 188, 292, 348, 895
Câm 124, 422
Candar Bey 206
Çankırı 428
Celâleddin ed-Devvânî 234, 254, 468,
526, 528, 566, 736, 740, 760
Celâleddin el-Kâdi 738
Celâleddin Yûsuf el- Evbihî 278
Cemâleddin el-Aksarâyî 32, 70, 430, 856
Cemâlî Alâeddin Ali Efendi 600, 722,
754
Cem Sultan 432
Cengiz Han 206
Çentik Medresesi 238, 616, 622, 626,
742, 762, 790
Cevherî 48, 266, 358
Çifte Medreseler 530, 720, 724
Çivizâde Muhyiddin 702
Çorlu 702, 730, 782, 790, 796
Çorum 496
Cüneyd el-Bağdâdi 126
- D**
Dâmirî Efendi 766
Dârülhadis Medresesi 292, 294, 448,
600, 626, 632, 640, 642, 644, 672,
704, 732, 742, 752
Dede Ömer er-Rûşeni 426
Deli Birader 744
Derviş Mehmed 170, 282, 500, 552,
612, 808
Derviş Mehmed bin Hızır Şah 612

- Dervîş Muhyiddin Mehmed bin Hızır-
şah 282
- Deşt-i Abbas 418
- Devvânî 234, 254, 268, 468, 526, 528,
566, 718, 736, 740, 760, 812, 894
- Dimetoka 242, 266, 500, 508, 618,
724, 738, 772, 796, 814, 856
- Dimetoka Medresesi 266, 508, 724,
738, 772, 796, 814, 856
- Dimyâtî 76
- Dimaşk 76, 82, 104, 124, 370, 400,
568, 570, 604, 630, 640, 728, 742,
748, 750, 760, 764, 768, 774, 782,
794, 836
- Duğlu Baba 7, 40
- Dursun Fakih 7, 26
- E**
- Ebû Abdillâh bin Arafe 68
- Ebû Ali el-Kâtib 126
- Ebû Ali en-Nessâc 126
- Ebû Ali er-Rûzbârî 126
- Ebû Ali Kerkân 126
- Ebû Bekir Çelebi 236
- Ebû Bekr es-Siddîk 276
- Ebû Eyyûb el-Ensârî 250, 254, 274,
278, 320, 368, 376, 454, 472, 492,
494, 524, 540, 596, 606, 632, 698,
724, 750, 758, 768, 770, 772, 836
- Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi 254,
454, 492, 524, 540, 632, 724, 750,
758, 768, 772
- Ebû İshak eş-Şirâzî 66
- Ebü'l-Bekâ İsmâil 84
- Ebü'l-Fazl İshak 84
- Ebü'l-Leys 350, 766
- Ebü'l-Leys Efendi 766
- Ebû Osman el-Magribî 126
- Ebû Tahir Muhammed bin Muhammed
bin Muhammed el-Hasan bin Ali
et-Tâhirî 182
- Ece Halife 726
- Ecezâde 636
- Edebâli Efendi 7, 24, 26
- Edirne 100, 114, 116, 146, 162, 172,
178, 182, 192, 194, 200, 206, 218,
220, 222, 242, 244, 258, 280, 292,
294, 296, 298, 308, 324, 326, 330,
332, 334, 336, 340, 354, 372, 428,
442, 448, 454, 458, 464, 470, 472,
474, 476, 478, 480, 482, 488, 498,
502, 504, 506, 508, 522, 524, 530,
534, 536, 538, 548, 550, 580, 584,
592, 600, 604, 606, 608, 610, 612,
616, 618, 620, 622, 626, 628, 630,
632, 634, 638, 640, 642, 644, 660,
668, 670, 700, 702, 704, 720, 722,
724, 726, 728, 732, 736, 740, 742,
746, 750, 752, 764, 766, 768, 772,
774, 776, 782, 784, 786, 790, 794,
802, 808, 818, 820, 840, 860
- Edirne Camii 802
- Edirne Çifte Medreseler 530
- Edirne Medresesi 280, 498, 640
- Edirne Yeni Camii 242
- Efdalüddin Efendi 450
- Efdalüddinzâde 230, 250, 252, 470,
582
- Efdalüddinzâde Hamidüddin Efendi
582
- Eğirdir 194
- Ehaveyn Muhyiddin Muhammed Efendi
314
- Ehlice Efendi 784
- Ekmeleddin Efendi 64
- el-Müeyyed 56, 466, 772
- el-Mutarrizî 852
- Elvan (Ulvan) Çelebi 7, 28
- Emîr Buhârî 386, 570
- Emîr Hasan Çelebi bin Seyyid Ali Çelebi
788
- Emîr Hasan er-Rûmî 750
- Emîr İsa Bey bin İshak Bey 368
- Emîr İsfendiyâr 140
- Emîr İsmâil 186
- Emîr Şâhin Lala 32
- Emîr Timur 44, 66, 78, 82, 86, 88, 96,
100, 106, 134, 156, 158, 272, 692
- Emîrül-Ümerâ Medresesi 702, 752
- Emîr Uzun Hasan 426
- Erdebil 380, 424, 654, 706
- Erdebilöğulları 502

Erzincan 7, 50, 430, 432
 Erzincan Kadısı Burhâneddin 7, 50
 Esediyye Medresesi 218, 220, 612, 616
 Evrenoslu Emîr Ahmed Bey 406
 Eyyühüm Ahmed el-Yegânî 514

F

Fahredden bin Muhammed bin Yâkub Efendi 768
 Fahreddin Efendi 114, 116, 804
 Fahreddin el-Acemî 72, 112, 206, 316, 320, 856
 Fahrülislâm el-Pezdevî 276, 840
 Faşihuddin Muhammed Alâ 278
 Fazlullah et-Tebrizî 90, 114
 Fenârîzâde Muhyiddin Çelebi 606
 Ferah el-Karamânî 790
 Ferhâdiye Medresesi 702, 756, 766, 786
 Fethullah eş-Şîrvânî 44, 186, 440
 Feyzullah Efendi 98
 Filibe Medresesi 238, 448, 508, 598, 634, 660, 714, 730, 754, 796, 814

G

Galata 202, 498, 746, 798
 Gazi Sultan Murad Han Medresesi 212
 Gazzâlî 126, 174, 840
 Gebze 118, 714, 760, 766, 786
 Gebze Medresesi 714, 766, 786
 Gedik Hüsâm Efendi 734, 788
 Gelibolu 190, 192, 238, 266, 294, 330, 514, 522, 620, 720
 Gelibolu Medresesi 522, 620, 720
 Gence 426, 488
 Germiyan Beyi 42
 Germiyanlı Şemseddin Ahmed Efendi 790
 Germiyanzâde Medresesi 500
 Gevikli Baba 7, 36, 40
 Gıyâseddin Cemşid 46, 270
 Gıyâseddin Efendi 240, 524, 812
 Gıyâseddin Mansur bin Sadreddin el-Hüseynî 812, 814
 Göynük 378, 558
 Gümüş Medrese 496
 Gündüz Muslihuddin 828

Gürz Abdurrahman 792

H

Habîb el-Ömerî 426
 Haceriye Medresesi 458, 618, 700, 746
 Haceriye (Taşlık) Medresesi 442
 Hacerü'l-Esved 594
 Hacı Baba et-Tosyavî 346
 Hacı Bayram el-Ankaravî 7, 106
 Hacı Bektaş 7, 52
 Hacı Çelebi 680, 682, 772
 Hacı Halîfe 238, 304, 336, 392, 398, 556, 558, 560, 686, 688, 826, 828
 Hacı Halîfe Efendi 686
 Hacı Hasanzâde 244, 262, 266, 466, 470, 518, 626, 670, 688, 704, 726, 730, 734, 738, 768, 772, 796, 806, 810, 856
 Hacı Hasanzâde Medresesi 626, 738, 796, 856
 Hacı Hasanzâde Mehmed Efendi 266, 670, 688, 704
 Hacı Hasanzâde Mehmed Şah Efendi 806
 Hacı Paşa 7, 64, 96, 102
 Hâf 128, 130
 Hafzüddin el-Bezzâzî 120
 Hâfzüddin İbnü'l-Bezzâzî 146
 Hâfzüddin Muhammed bin Ahmed bin Âdil Paşa 706
 Halebiyye Medresesi 200, 308, 508, 524, 600, 612, 626, 638, 642, 660, 724, 736, 766, 768, 772, 776
 Halep 50, 100, 254, 280, 370, 468, 614, 630, 644, 652, 654, 704, 728, 732, 742, 754, 760, 768, 770
 Halil Efendi 32, 34, 336, 498, 616
 Halil el-Cenderî (Çandarlı Halil) 7, 32
 Halîlî Efendi 498
 Halvetiyye 258, 434, 580, 584, 838, 842, 844
 Hamza Bey Medresesi 504, 690
 Hamza Efendi 58, 166, 506, 632, 640, 652, 756
 Hamza el-Karamânî 176, 458
 Hançeriyye Medresesi 804

- Hasan bin Abdüssamed es-Samsûnî 266
 Hasan Çelebi bin Mehmed Şah el-Fenârî 308, 480
 Hasan Çelebi el-Fenârî 280, 856
 Hasan Çelebi el-Karasuyî 750
 Hasan el-Karamânî 798
 Hasankeyf 652
 Hasan Paşa 7, 70
 Hatîb Kâsım bin Yâkub el-Amâsî 444
 Hatîb Sirâc Efendi 360
 Hatibzâde 58, 166, 210, 226, 234, 240, 246, 250, 252, 254, 262, 316, 360, 450, 470, 478, 482, 488, 500, 512, 516, 518, 530, 600, 604, 606, 616, 626, 638, 682, 740
 Hatibzâde 58, 250, 252, 254, 262, 482, 512, 530, 600, 604, 616, 740
 Hatibzâde Muhyiddin Mehmed 250
 Hattâb el-Karahisârî 7, 26
 Hayâlî Efendi 164, 238, 240, 300, 536, 672, 854
 Haydar Efendi 672, 732, 856
 Haydar el-Acemî 100
 Haydar el-Esved 732
 Haydar el-Heratî 114
 Hayreddin Efendi 30, 142, 208, 210, 230, 286, 646, 698, 762, 766, 786, 790, 796, 804, 814
 Hayreddin el-Asgar 796
 Hayreddin Halil bin Kâsım bin el-Hac Safâ 206
 Hayreddin Hızır Efendi 658, 780, 796
 Hazreti Abbas 412
 Hekim el-Lârî el-Acemî 368
 Hekim eş-Şirvânî 362
 Hekim Hacı Efendi 546
 Hekim İsâ 820
 Hekim İshak Efendi 840
 Hekim Kurtbüddin el-Acemî 362
 Hekim Muhyiddin Efendi 546, 676, 818
 Hekimşah Muhammed el-Kazvînî 528
 Hekim Sinâneddin Yûsuf 818
 Hekim Yâkub Efendi 364
 Hemedan 422
 Herat 78, 256, 274, 276, 302, 404, 412, 424, 618, 634
 Hevâî Muhyiddin Efendi 538
 Hicaz 122, 142, 400, 570, 672, 812, 826
 Hidâyetullah el-Acemî 780
 Hızır Şah bin Mehmed bin Mehmed bin Hacı Hasan 674
 Hoca Hayreddin Efendi 286, 646, 814
 Hoca Hayreddin Efendi Medresesi 646, 814
 Hoca Muhammed Kâsım 414, 418, 568
 Hoca Muhammed Kâsım bin Ubeydullah bin Hoca Abdülhâdî bin Hoca Muhammed 414
 Hocazâde 114, 162, 170, 172, 174, 210, 212, 214, 216, 218, 220, 222, 224, 226, 228, 232, 234, 236, 242, 246, 248, 250, 254, 272, 284, 300, 312, 324, 326, 328, 334, 340, 342, 344, 394, 468, 478, 492, 500, 506, 510, 516, 518, 522, 524, 528, 602, 610, 612, 616, 658, 680, 686, 756, 790, 854, 856
 Hocazâde Muslihuddin Mustafa 214
 Horasan 5, 12, 42, 78, 124, 130, 132, 134, 232, 276, 404, 422, 424, 618
 Hoy 36
 Hüdühüd Bedreddin Efendi 676
 Hunat Hatun Medresesi 380
 Hürmüz Denizi 272
 Hüsâm Çelebi 512, 610, 614, 762, 784, 786
 Hüsâmeddin el-Kâtî 350, 852
 Hüsâmeddin eş-Şâmî 416
 Hüsâmeddin Hüseyin Çelebi 786
 Hüsâmeddin Hüseyin Efendi [Hüsâm Çelebi] 610
 Hüsâmeddinzâde 294
 Hüsâmezâde 312, 608, 660
 Hüseyin Baykara 568
 Hüseyin bin Ali 126
 Hüseyiniye Medresesi 510, 512, 524, 612, 744, 748, 782, 854
 Hz. Ebu Bekir 66
 Hz. Mûsâ 466

I-İ

- İbn Abdisselâm 76
 İbn Abdülkerim 810
 İbn Arabî 30, 190, 390
 İbn Bedreddin Ebüssuûd 744
 İbn Dedecik Efendi 666
 İbn Eflâtun Mehmed Efendi 332
 İbn Hacer 54, 56, 150, 154, 310, 856
 İbn Hacer Askalânî 856
 İbn Hâcib 56, 852
 İbn Hallikân 716
 İbn Kemalpaşa 598
 İbn Küplü
 İbn Leys Çelebi 640
 İbn Mâlik 80, 852
 İbn Manisa (Manisazâde) 316
 İbn Melek Medresesi 504
 İbnü'l-Arcûn 818
 İbnü'l-Bezzâzî Muhammed el-Kerderî
 7, 64
 İbnü'l-Cessâs 728
 İbnü'l-Efdal Hamîdüddin el-Hüseynî 286
 İbnü'l-Eşref Efendi 344
 İbnü'l-Hakîm Muhyiddin Efendi 800
 İbnü'l-Hatîb İbrâhim [Birader-i Hatib-
 zâde] 530
 İbnü'l-Hatîb Kâsım 626
 İbnü'l-Humâm 120
 İbnü'l-Kaffâl [Kilitçizâde] 666
 İbnü'l-Kethüda el-Germiyânî 740
 İbnü'l-Midas 178
 İbnü'l-Mimar 726
 İbnü'l-Mücellid 636
 İbnü'l-Mükahhal Efendi 816
 İbnü'l-Üstâz Tâceddin Efendi 510
 İbnü'l-Vezîr Mustafa Paşa Muhyiddin
 Muhammed Efendi 788
 İbnü'l Yegânî Sinan Efendi
 İbn Ümmü Veled Abdülevvel Efendi 536
 İbnü's-Şeyh eş-Şâzelî 808
 İbnü's-Şeyh eş-Şebüsterî 718
 İbnü's-Seyyid Ali el-Komenâtî 178
 İbnü't-Tabbâh Hasan Efendi 720
 İbnü't-Temcîd (Temcîdzâde) 176
 İbnü'z-Zehabî [Altuncuzâde] 368
 İbn Zeyrek Paşa Çelebi 642
 İbrâhim el-Hanefî 7, 74
 İbrâhim el-Kayserî 546, 686
 İbrâhim Paşa 244, 252, 336, 338, 340,
 342, 480, 598, 634, 670, 684, 712,
 724, 742, 752, 796
 İbrâhim Paşa bin Halil Paşa 244, 598
 İbrâhim Paşa Medresesi 480, 712, 724,
 742, 752, 796
 İbrâhim Ravvas Medresesi 700
 İdris bin Hüsâmeddin el-Bitlisî 502
 İlyas bin İbrâhim es-Sinâbî 180
 İlyas bin Yahyâ bin Hamza er-Rûmî 182
 İlyas el-Hanefî 188
 İmam Burhâneddin el-Enbâşî 80
 İmam Ebû İshak 80
 İmam Gazzâlî 174, 840
 İmâm-ı Âzam 66, 684, 840
 İmam Sâgânî 90
 İmam Zeynelâbidîn 126, 550
 İmam Züfer 144
 İnebey Medresesi 638
 İnegöl 38, 162, 302, 452, 500, 616,
 638, 746, 792
 İnegöl Medresesi 500, 638, 746, 792
 İpsala 402
 Irak 270
 İsâ Bey Medresesi 636, 782, 792
 İsâ Halife 660
 İsâ Paşa 670
 İsfahan 78
 İsfahânî 126, 290, 710, 714, 854
 İsfendiyâr Beyi 100
 İshak el-Üskübî 742
 İshâkıye Medresesi 188, 612, 616, 670,
 736, 858
 Işık Kâsım 746
 İskenderiyye 76
 İskilip 384, 550
 İsmâil Bey Medresesi 440
 İsmâil el-Cebertî 68
 İsnevî 76
 Isparta 300
 İsrâfilzâde 748
 İsrâfilzâde Fahreddin Efendi 804
 İvaz Paşa 64
 İyas Efendi 284

- İzârî Efendi 22, 454, 616, 618, 632, 730, 740
 İznik 30, 32, 34, 72, 100, 168, 224, 226, 240, 250, 294, 310, 460, 474, 476, 480, 488, 492, 500, 506, 530, 632, 638, 704, 708, 718, 720, 728, 742, 754, 768, 786
 İznik Küçük Medrese 250
 İznik Medresesi 30, 32, 168, 310, 460, 474, 488, 492, 500, 506, 530, 632, 638, 704, 708, 718, 720, 728, 742, 754, 768, 786
 İzzeddin Abdüllatîf İbn Melek 90
 İzzeddin ez-Zencânî 220
 İzzeddin Zencânî 852
- K**
- Kâdî İyâz 710
 Kâdirî 698, 788, 822
 Kadî İyâz 856
 Kadî Mahmud [Koca Efendi] 7, 42
 Kadızâde 7, 42, 44, 46, 186, 188, 246, 268, 270, 292, 310, 314, 396, 398, 440, 472, 516, 520, 522, 538, 540, 586, 612, 620, 626, 658, 716, 854
 Kadızâde 398, 538, 586, 612, 626
 Kadızâde el-Erdebîlî 716
 Kadızâde er-Rûmî Efendi 186, 188, 440, 620, 658, 854
 Kadızâde Kâsım Efendi 314
 Kâfiyeci Muhyiddin 118
 Kağlalı Muhyiddin 838
 Kalenderhâne İmamı 848
 Kalenderhâne Medresesi 454, 470, 476, 516, 536, 632, 668, 724, 752, 758, 782, 790, 848, 858
 Kansu Gavri 502, 648
 Kaplıca Medresesi 424, 610, 630, 642, 714, 734, 742, 766
 Karaağaç 426
 Kara Alâeddin Efendi 64
 Kara Âlim 622
 Kara Bâlî Efendi 702, 742, 770, 822
 Karaca Ahmed 7, 38, 350
 Karacalar Köyü 428
 Kara Çelebi 782
 Karahisar 380, 492, 532, 732, 764, 786
 Karahisar Medresesi 492, 732, 764, 786
 Karaköy 470
 Karaman 24, 26, 48, 50, 60, 118, 166, 328, 426, 428, 430, 432, 566, 586, 588, 590
 Karamânî Mehmed Paşa 224, 244, 364, 432, 458, 492
 Karamanoğlu İbrâhim Bey 392
 Kara Sâlih 766
 Karasi 802
 Kara Yâkub en-Nigdevî 118
 Karayülük bin Turali 52
 Karesi 196, 532
 Kâsım Çelebi 590, 832
 Kâsım Efendi 210, 314, 454, 472, 520, 616, 716, 746, 816, 852
 Kastamonu 178, 186, 188, 206, 314, 354, 392, 440, 506, 532, 574, 602, 638, 658, 660, 674, 680, 694, 698, 700, 722, 724, 734, 754, 770, 806
 Kâtib Argun 586
 Kayseri 102, 380, 382, 384, 532, 686
 Kazrin 68
 Kefe 620, 738, 770
 Kemal Çelebi 786
 Kemâleddin İsmâil el-Karamânî [Kara Kemal] 534
 Kemalpaşazâde 328, 722, 762, 774, 780, 782, 794, 808
 Keş 78, 82
 Kireççizâde 728
 Kirman 268, 404
 Kirmânî 154, 672
 Kirmastî 336, 340, 342, 582, 584, 660
 Kirmastî Efendi 336, 340, 342, 582, 584, 660
 Kirmastî 822
 Kırım 146
 Kivâmüddin Kâsım bin Ahmed bin Mehmed el-Cemâlî 456
 Kivâmüddin Kâsım Efendi 616, 852
 Kızıl Katır 352, 616
 Kocaeli 544, 636
 Konya 5, 98, 100, 124, 194, 278, 300, 380, 532, 726

Köprücük 666
 Köprücükzâde 770
 Küçük Hayreddin 796
 Küçük Şemseddin 790
 Kudüs 56, 62, 122, 124, 524, 534, 572, 654, 686
 Küre 208, 574, 576, 806
 Kürkçübaşı Medresesi 784
 Kurşunlu 428
 Kütahya 88, 192, 500, 516, 610, 668, 730, 734, 740, 756, 768, 774
 Kütahya Medresesi 88, 730, 756
 Kutbüddin el-İznîkî 7, 72
 Kutbüddin Ahmed bin Muhammed bin Mahmud el-İmâm el-Herevî 278
 Kutbüddin el-Merzifonî 754
 Kutbüddin Muhammed Efendi 658, 704

L

Lâdik 666
 Lârende 118, 148, 426, 720
 Lârende Medresesi 720
 Leyszâde 640
 Lutfi Efendi 292, 598, 630, 632, 730
 Lutfi et-Tokâdî 616, 618, 840
 Lutfullah el-Üskübî 578

M

Mahmud el-İsfahânî 126
 Mahmud es-Sindî 130
 Mahmud Mîrim Çelebi İbn Kadızâde er-Rûmî 522
 Mahmud Paşa 114, 148, 172, 212, 218, 220, 238, 240, 248, 262, 264, 266, 276, 278, 280, 282, 300, 316, 328, 330, 368, 442, 474, 486, 518, 618, 668, 674, 700, 702, 710, 724, 726, 736, 762, 768, 792
 Makâm-ı İbrâhim 130
 Malkara Medresesi 266, 480
 Manastırlı Çelebi 774
 Manastır Medresesi 58, 302, 354, 444, 522, 604, 616, 620, 642, 644, 726, 732, 734, 748, 754, 782, 784
 Manav Abdî 784
 Manavgat 194

Manisa Emîri Mehmed Han oğlu Sultan Mustafa 258
 Manisa Medresesi 632, 724, 726
 Manisazâde 612
 Mâruf el-Kerhî 126
 Masdar Efendi 768
 Mâverâünnehir 12, 42, 78, 86, 88, 174, 268, 280, 652, 692
 Mecdüddin Efendi 160
 Mecdüddin eş-Şîrâzî 7, 66, 68
 Mecdüddin eş-Şîrâzî el-Fîrûzâbâdî 7, 66
 Medine 5, 78, 412, 512, 564, 596, 684, 800
 Mehmed Ağa 262, 264
 Mehmed bin Hacı Hasan 520, 608, 668, 674, 692, 698, 736
 Mehmed bin Hacı Hasan 166
 Mehmed bin Hasan es-Samsûnî Efendi 474, 798
 Mehmed bin Kutbüddin el-İznîkî 186
 Mehmed bin Mehmed Şah el-Fenârî 672
 Mehmed bin Pîri Paşa 722
 Mehmed Han 34, 58, 86, 114, 118, 146, 156, 160, 162, 164, 166, 168, 170, 172, 174, 176, 178, 188, 200, 202, 204, 208, 212, 214, 218, 224, 226, 230, 232, 238, 240, 242, 244, 250, 258, 260, 264, 266, 270, 272, 278, 280, 282, 284, 286, 288, 292, 294, 298, 300, 302, 304, 308, 310, 314, 316, 318, 320, 322, 324, 326, 328, 330, 332, 336, 338, 340, 344, 348, 354, 356, 358, 360, 362, 364, 368, 374, 376, 378, 386, 388, 406, 418, 422, 426, 430, 432, 434, 440, 448, 452, 458, 468, 492, 496, 498, 500, 506, 514, 536, 538, 544, 552, 582, 586, 604, 606, 610, 660, 672, 674, 676, 776, 778, 782, 796, 802, 816
 Mehmed Paşa 224, 230, 244, 364, 386, 428, 432, 458, 492, 668, 782, 802
 Mehmed Paşa İmareti 428
 Mehmed Şah 7, 56, 70, 72, 90, 112, 144, 264, 308, 316, 480, 604, 608,

- 628, 672, 784, 806, 838
 Mehmed Şah bin Şemseddin el-Fenârî 70
 Mehmed Şah bin Molla Yegân 144
 Mehmed Şah Efendi [Dâbbe Çelebi] 608
 Mekke 78, 84, 98, 128, 130, 158, 252, 402, 460, 528, 552, 566, 572, 594, 620, 654, 672, 744, 770, 782, 786, 812, 834, 836
 Melihî 356, 358, 360
 Mentşe 168, 714
 Merhaba Çelebi 762
 Merkez Halife 832
 Merve 572
 Merzifon 126, 128, 146, 182, 346, 442, 480, 492, 706, 778, 780
 Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Efendi 242
 Merzifon Medresesi 346, 442, 480, 492, 706, 778
 Mesud er-Rûmî 352, 752, 854
 Mesud er-Rûmî Efendi 854
 Mevlânâ Fikârî 814
 Mevlânâ Hasan et-Tâliş el-Acemî 812
 Mevlânâ Mübârekşah 98
 Mevlânâ Yûsuf 98
 Mevlânâzâde 236, 298, 756, 854
 Mevlânâzâde 756, 854
 Meydan Medresesi 638
 Mimarzâde 726, 788
 Mîr Alîm el-Buhârî 810
 Mîr Beyrek 418
 Mîr Hüseyin Yezidi 812
 Mîrim Çelebi 522, 762, 854
 Mîr Sadreddin 268, 526, 894
 Mîr Şerîf el-Mîmâsî 418
 Mısır 30, 50, 54, 76, 80, 82, 84, 98, 100, 102, 116, 126, 132, 152, 168, 256, 308, 310, 362, 460, 482, 496, 532, 552, 586, 604, 640, 648, 654, 672, 676, 702, 712, 716, 758, 762, 774, 776, 782, 786, 810
 Molla Alâeddin Çerçin 728
 Molla Çelebi 608
 Molla Fenârî 48, 50, 54, 56, 58, 60, 62, 64, 66, 70, 72, 90, 92, 96, 106, 142, 144, 186, 302, 348
 Molla Gürânî 15, 148, 150, 152, 154, 156, 158, 160, 166, 204, 250, 254, 256, 296, 302, 488, 524, 552, 818
 Molla Hüsrev Medresesi 442, 474, 488, 616, 620, 770, 784, 852
 Molla Mübârekşah 102
 Molla Otrarîzâde 568
 Molla Yegân 116, 142, 144, 150, 160, 168, 170, 206, 266, 288, 440, 474, 856
 Molla Yegân Medresesi 474
 Molla Zeyrek 210, 222
 Muarrifzâde 322, 600, 604, 620, 628, 632, 668, 676, 682, 730
 Muarrifzâde (İbnü'l-Muarrif) 322
 Mübârekşah 98, 102, 256
 Mücellidzâde 636
 Müderris Köyü 172
 Müeyyed bin Abdülmü'min 98
 Müfessir Ali Çelebi 804
 Müfessir Bedreddin Halife 802
 Muhammed bin Abdüllatif bin Melek 90
 Muhammed Bâkır 126, 550
 Muhammed bin Beşîr 144
 Muhammed Bey 774
 Muhammed bin Kutbüddin Muhammed 704
 Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed Ebü'l-Feth el-Cezerî eş-Şâfi'î 80
 Muhammed bin Ömer bin Hamza 652
 Muhammed el-Berdâî 634
 Muhammed el-Karabâğî 716
 Muhammed el-Küşterî 7, 52
 Muhammed el-Mağûşî 710
 Muhammed en-Niksârî Efendi 186, 612, 616
 Muhammed İbnü'l-Halebî 738
 Muhammed İbnü'l-Vefâ 756
 Muhammed Şah bin el-Yegânî 752
 Muhammed Şah bin Mehmed Efendi bin Hacı Hasan Efendi 784
 Muhlis Baba 7, 26
 Muhsin el-Kayserî 7, 34

Muhyiddin el-Acemî 486, 744
 Muhyiddin el-Esved 688, 778
 Muhyiddin el-Fenârî 250, 290, 422,
 762, 770, 774, 780, 796, 804, 854
 Muhyiddin el-Fenârî Efendi 250, 290,
 422, 762, 774, 780, 796, 854
 Muhyiddin el-İskilibî 408, 550, 682,
 712, 828, 830
 Muhyiddin el-Kâfiyeci 54
 Muhyiddin Mehmed 250, 282, 324,
 328, 400, 460, 530, 556, 604, 606,
 608, 636, 642, 702, 790
 Muhyiddin Mehmed el-Cemâlî 608
 Muhyiddin Mehmed İbn Zeyrek 642
 Muhyiddin Mehmed Şah Çelebi 604
 Muhyiddin Muhammed bin Hasan bin
 İbrâhim en-Niksârî 440
 Muhyiddin Muhammed Efendi 314,
 544, 626, 638, 726, 734, 762, 788,
 818, 848
 Muhyiddin Muhammed el-Amâsî 662
 Muhyiddin Muhammed el-İskilibî 546,
 550
 Muhyiddin Muhammed el-Kocavî 778
 Muhyiddin Muhammed es-Samsûnî
 620, 622
 Muhyiddin Muhammed et-Tebrîzî 760
 Muhyiddin Muhammed İbn Muslihud-
 din el-Kocavî 644
 Münşî Efendi 254
 Murad Han 34, 42, 52, 86, 112, 114,
 128, 142, 146, 166, 168, 170, 172,
 178, 184, 188, 190, 200, 212, 216,
 258, 262, 264, 266, 280, 288, 294,
 302, 324, 330, 332, 336, 350, 352,
 372, 386, 444, 448, 504, 506, 530,
 538, 640, 704, 748, 754, 772, 786,
 796
 Murâdiye 238, 350, 500, 608, 786
 Murâdiye Medresesi 238, 500, 608, 786
 Murad Paşa Medresesi 224, 340, 608,
 736, 752, 774
 Mûsâ bin Efdalüddin [Efdalzâde Mûsâ
 Çelebi] 486
 Mûsâ Çelebi 100, 486, 564, 758
 Mûsâ Kâzım 126

Musannifek 246, 274, 276, 280
 Muslihuddin bin Zekeriya bin Aydoğ-
 muş el-Karamânî 350
 Muslihuddin el-Amâsî 664
 Muslihuddin el-Bağlu'l-Ahmer 352
 Muslihuddin el-Kastallânî 162, 586, 682
 Muslihuddin et-Tavil 406, 574
 Muslihuddin Mustafa 214, 242, 312,
 340, 350, 352, 472, 612, 686, 698,
 736, 768, 808, 850
 Muslihuddin Mustafa el-Kastallânî 242
 Mustafa bin Seyyidî el-Menteşevî 808
 Muzafferüddin Medresesi 206
 Müzehhezâde 676

N

Nakîzî 724
 Nalıncılar Medresesi 532
 Necib es-Sühreverdi 126
 Necmeddin el-Hanefî 7, 74
 Nesef 412
 Niğde 428
 Nihalî 746
 Nihânî 670
 Nizâmeddin Hâmûş Efendi 414
 Nûreddin Abdurrahman el-Mısırî 132
 Nûreddin en-Natanzî 126
 Nûreddin Halife 406
 Nûreddin Hamza el-Germiyânî 846

O-Ö

Ömer bin el-Hattâb 276
 Ömer el-Kastamonî 542
 Ömer en-Neseftî 26
 Ömer es-Sühreverdi 126
 Orhan Gazi Medresesi 476, 480
 Ortaköy 428
 Osmancık 370
 Osmancık Medresesi 370

P

Paşa Çelebi el-Yegânî 642
 Paşa Çelebi Gıyâseddin 524
 Pervane Medresesi 532
 Pîr Ahmed 626, 640, 754, 780, 784
 Pîr Ahmed Çelebi 626, 780, 784

Pîr İlyas el-Amâsî 134
 Pîr Mehmed 498, 818
 Pîr Muhammed 78, 764
 Postinpûş 7, 52

R

Rabia Hanım 552
 Râî Köprüsü 470
 Râzî 48, 56, 102, 274, 276, 710, 852
 Rodos Kalesi 392, 718
 Rükneddin bin Zeyrek Efendi 188
 Rumeli 100, 244, 268, 302, 318, 340,
 470, 478, 498, 502, 550, 604, 606,
 616, 620, 656, 674, 702, 776, 830
 Rüstem Halife el-Bursevî 558

S-Ş

Sâdeddin el-Kaşgârî 422
 Sâdeddin et-Teftâzânî 112, 114, 180,
 350, 618
 Sâdeddin Sâdi Çelebi bin Şeyh Tâc Ah-
 med el-Akşehrî Efendi 796
 Sâdeddin Teftâzânî 156, 158, 510, 652,
 856
 Sâdi Çelebi 700, 702, 720, 776, 796
 Sâdi Çelebi bin Tâci Efendi 702
 Sâdik Halife el-Manisavî 666
 Sadreddin eş-Şirvânî 134
 Sadrüşşeria 182, 278, 296, 312, 348,
 442, 446, 488, 520, 532, 534, 536,
 606, 608, 612, 614, 620, 628, 706,
 718, 754, 856, 858
 Sâdullah bin Îsâ 700, 810
 Sâdullah bin Müftü Îsâ Efendi 806
 Safa 572
 Safer Şah 7, 70
 Safiyyüddin el-Erdebîlî 108
 Saganyan 412
 Şâhidî 98
 Şah İsmâil el-Erdebîlî 470
 Şah Kâsım Efendi 716
 Şah Melek Medresesi 200
 Şâhrûd 276
 Şâhrûh 156, 158
 Sâlih el-Esved 766
 Şam 5, 24, 26, 34, 76, 80, 92, 118,

560, 564, 604, 670
 Şamahı 434, 436
 Saraçlar Camii 136
 Şârih Efendi 44
 Savadiye 134, 136
 Şehâbeddin es-Sivâsî 7, 68
 Sehâvî 362
 Şehy Nasuh et-Tosyavî
 Selâhaddin Efendi 298, 442
 Selânik 638, 798
 Semân medreseleri 212, 214
 Şemseddin Ahmed Efendi 350, 352,
 536, 728, 756, 758, 790, 794
 Şemseddin Efendi 7, 54, 162, 356, 748,
 758, 804
 Şemseddin Efendi [Fenârîzâde] 7, 54
 Şemseddin el-Asgar 790
 Şemseddin el-Mâşî 536
 Şemseddin Fenârî Efendi 32, 70, 200
 Şemseddin Velî 198
 Şerefeddin bin Kemal el-Kırîmî Efendi
 146
 Serî es-Sakatî 126
 Şerîf Abdürrahim el-Abbâsî 648
 Şerîf el-Acemî 720
 Şerîfî 276
 Seyfiyye Medresesi 524, 612
 Şeyh Abdülgaffâr 838
 Şeyh Abdullah İlâhî 404
 Şeyh Abdüllatif 60, 62, 122, 124, 126,
 194, 196, 284, 388, 550, 694
 Şeyh Abdüllatif bin Gânim el-Kudsî 60
 Şeyh Abdüllatif el-Makdisî 122, 194,
 388
 Şeyh Abdülmü'min 844
 Şeyh Abdürrahim el-Müeyyedî 680
 Şeyh Abdurrahman el-Câmî 422
 Şeyh Abdurrahman el-Erzincânî 7, 108
 Şeyh Âbid Çelebi 576
 Şeyh Ahmed Çelebi el-Ankaravî 842
 Şeyh Ahmed İbnü'ş-Şeyh Merkez 846
 Şeyh Ahmed Nâmîkî el-Câmî 124
 Şeyh Akşemseddin 370, 384, 386, 428,
 544, 678, 804
 Şeyh Alâeddin el-Halvetî 424
 Şeyh Alâeddin Halife 580

- Şeyh Ali Dede 560, 694
 Şeyh Ali el-Kâzvânî 834
 Şeyh Ali el-Mağribî el-Endelüsî 560
 Şeyh Arafezâde 560
 Şeyh Ârif Seyyid Ahmed el-Buhârî Efendi 824
 Şeyh Baba Nahnâs el-Ankaravî 138
 Şeyh Baba Nimetullah 566
 Şeyh Baba Yûsuf es-Seferihisârî 592
 Şeyh Bâlî Halîfe es-Sofyevî 832
 Şeyh Bayezid Halîfe 584
 Şeyh Bedreddin Baba 580
 Şeyh Bedreddin bin Kâdi's-Simavna 7, 98
 Şeyh Bedreddin ed-Dakîk 138
 Şeyh Bedreddin el-Ahmer 138
 Şeyh Bekir Halîfe es-Simâvî 828
 Şeyh Celâleddin 124
 Şeyh Çelebi Halîfe 430, 432, 584, 586, 592, 830
 Şeyh Cemâleddin Mehmed el-Aksarâyî (Cemâleddin-i Aksarâyî) 7, 48
 Şeyh Cemal Halîfe 556, 586
 Şeyh Debbâsî 560
 Şeyh Ebü'l-Hayr Muhammed İbnü'l-Cezerî 7, 76
 Şeyh Ebu'l-Vefâ el-Bağdâdî 38
 Şeyh Ebû Şâme 680
 Şeyh Efendi 42, 74, 374, 394, 398, 414, 416, 430, 490, 540, 582, 590, 592, 684, 834
 Şeyh Ekmeleddin 50, 54, 98, 102, 288, 856
 Şeyh el-Asfar el-Uryân 846
 Şeyh el-Endelüsî 36
 Şeyh Emîr Ali 688
 Şeyh Emrullah 386
 Şeyh Fahreddin er-Rûmî 7, 94
 Şeyh Fazlullah bin Şeyh Akşemseddin 386, 678
 Şeyh Habîb 426, 588, 692, 694, 848
 Şeyh Habîb el-Karamânî 848
 Şeyh Hacı Bayram 7, 106, 138, 140, 190, 212, 324, 370, 428, 592
 Şeyh Hacı Halîfe el-Menteşevî 826
 Şeyh Hacı Ramazan 694
 Şeyh Hamdi Çelebi 386
 Şeyh Hâmîd bin Mûsâ el-Kayserî 102
 Şeyh Hasan 7, 28, 196
 Şeyh Hasan Hoca 196
 Şeyh Haydar Baba es-Semerkindî 836
 Şeyh Hızır Bey Çelebi 690
 Şeyh Hoca Muhammed Parsa 412
 Şeyh Hoca Ubeydullah es-Semerkindî 404, 414, 566, 570, 836
 Şeyhî 10, 192, 454, 770
 Şeyh İbn Ahî Şorda 678
 Şeyh İbnü'l-Muallim 686
 Şeyh İbnü's-Seyyid Murtaşâ 842
 Şeyh İbrâhim el-Halebî 776
 Şeyh İbrâhim İbnü's-Sarrâf 380
 Şeyhî Çelebi 770
 Şeyh İskender 830
 Şeyh İsmâil eş-Şîrvânî 566
 Şeyh Kâsım Çelebi 590, 832
 Şeyh Lâmiî 692
 Şeyh Lutfi Halîfe 688
 Şeyh Lutfullah 140, 578, 688
 Şeyh Mahdûmî 602, 716
 Şeyh Mahmud Çelebi 574, 824, 826
 Şeyh Meczip Akbıyık 190
 Şeyh Mehmed bin Hocazâde 394
 Şeyh Mesud 428, 582
 Şeyh Müftü 822
 Şeyh Muhammed el-Bedahşî 568
 Şeyh Muhyiddin el-Esved 688
 Şeyh Muhyiddin el-İskilîbî 408, 550, 682, 828, 830
 Şeyh Muhyiddin el-Kağlavî 838
 Şeyh Muhyiddin el-Kocavî 390, 402, 560, 828
 Şeyh Muhyiddin Muhammed 550, 662, 682, 696, 830, 836, 838, 848
 Şeyh Muhyiddin Muhammed bin Bahâeddin 682
 Şeyh Muhyiddin Muhammed el-İştîbî 830
 Şeyh Muslihuddin 138, 192, 384, 388, 390, 400, 402, 406, 546, 550, 574, 644, 678, 682, 686, 828, 832, 850
 Şeyh Muslihuddin el-İpsalavî 402
 Şeyh Muslihuddin el-Kocavî 390, 400, 546, 644

- Şeyh Muslihuddin es-Sirozî 550, 682
 Şeyh Muslihuddin et-Tavîl 406, 574
 Şeyh Muslihuddin Halîfe 138
 Şeyh Muslihuddin İbn Hocazâde 686
 Şeyh Muslihuddin Mustafa 686, 850
 Şeyh Muzaffer el-Acemî 704
 Şeyh Muzafferüddin Ali eş-Şirâzî 526
 Şeyh Muzafferüddin el-Acemî Efendi 774
 Şeyh Muzafferüddin el-Lârendevî 136
 Şeyh Nasuh 678, 686, 690
 Şeyh Nebî Halîfe 688
 Şeyh Ömer Dede el-Bursevî 138
 Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî 194, 402, 826
 Şeyh Ramazan 7, 94, 592, 696, 832, 840
 Şeyh Ramazan Halîfe 832
 Şeyh Sadreddin 58, 124, 134, 186, 436
 Şeyh Sadreddin el- Konevî 58
 Şeyh Sâdu'llah 384
 Şeyh Safiyyüddin Mustafa 556
 Şeyh Şâzelî 638
 Şeyh Selâhaddin el-Bolevî 138
 Şeyh Selâhaddin el-İznîkî 584
 Şeyh Şemseddin el-Hüseynî el-Buhârî 7, 104
 Şeyh Seyyid Ahmed el-Buhârî 692, 850
 Şeyh Seyyid Ali bin Meymûn el-Mağribî 562, 564, 770, 834
 Şeyh Seyyidî Halîfe el-Amâsî 692
 Şeyh Seyyid Yahyâ 426, 434, 590
 Şeyh Sinan 398, 434, 516, 830, 834
 Şeyh Sinan Efendi 516
 Şeyh Sinan el-Erdebîlî 830
 Şeyh Sinan el-Ferevî 398
 Şeyh Sinan Halîfe 834
 Şeyh Sirâceddin bin el-Mulakkan 68
 Şeyh Şücâüddin İlyas 556, 844
 Şeyh Süleyman Dede 590
 Şeyh Süleyman Halîfe 402, 582, 834
 Şeyh Sünbül Sinan 584, 832
 Şeyh Tapduk Emre 7, 108
 Şeyhülislâm Ebü'l-Fidâ İsmâil bin Kesîr 76
 Şeyh Ulvân el-Hamevî 562, 834
 Şeyhü's-Serrâcîn 838
 Şeyh Üveys 836
 Şeyh Uzun Muslihuddin 658
 Şeyh Vâcid 120
 Şeyh Vefazâde 686, 694
 Şeyh Velî Şemseddin 198, 216, 222
 Şeyh Yâr Ali eş-Şirâzî 7, 76
 Şeyh Yûnus Emre 7, 108
 Şeyhzâde 644, 756, 798
 Şeyh Zeylaî 98
 Şeyh Ziyâeddin 76
 Seyrek Muhyiddin Efendi 778
 Seyyid Ahmed el-Buhârî 570, 692, 824, 848, 850
 Seyyid Ahmed el-Kırîmî 146, 202, 442, 444
 Seyyid Ali bin Meymûn el-Mağribî 562, 564, 770, 834
 Seyyid Ali el-Acemî 178
 Seyyid Emîr Külâl 410, 416
 Seyyid eş-Şerîf 44
 Seyyid Hamza 416
 Seyyidî Ali 218, 504, 704, 718, 812
 Seyyid İbrâhim el-Amâsî 368, 748
 Seyyidî ed-Dübb 730
 Seyyidî el-Hamîdî Efendi 476, 478, 480, 698, 744, 798
 Seyyidî el-Hamîdî [Seyyidî el-Esved] 476
 Seyyidî el-Karamânî 476, 720, 756, 776, 838
 Seyyidî el-Karamânî [Gürz Seyyidî] 476
 Seyyidî el-Kocavî [Seyyidî Çelebî] 480
 Seyyidî İbrâhim Efendi 488
 Seyyidî Muhammed el-Kocavî 672, 778, 798, 838
 Seyyid Kâsım el-Envâr 130
 Seyyid Mahmud 528
 Seyyid Şerîf 48, 50, 58, 86, 88, 94, 100, 102, 112, 146, 172, 176, 178, 180, 184, 186, 204, 212, 228, 230, 232, 254, 256, 266, 272, 274, 290, 294, 296, 310, 314, 348, 350, 454, 474, 476, 488, 510, 512, 518, 520, 536, 602, 606, 608, 612, 616, 618, 628, 636, 640, 642, 706, 708, 710, 718, 752, 754, 756, 854, 856, 858, 860

- Seyyid Velâyet 550, 552, 554, 556
 Şihâbeddin es-Sühreverdi 370
 Şihâbüddin Ahmed 856
 Şihâbüddin İbn Hacer 50, 52
 Silivri 500, 536, 814
 Simav 404, 570, 572
 Sinan Çelebi el-Germiyânî 576
 Sinâneddin Efendi 490, 696, 846
 Sinâneddin Mustafa Efendi 828
 Sinâneddin Yûsuf Efendi 290, 444, 446, 770, 778, 802, 818
 Sinâneddin Yûsuf el-Acemî 488
 Sinan Paşa 226, 246, 292, 294, 296, 298, 328, 390, 398, 448, 458, 478, 482, 500, 508, 510, 514, 522, 626, 680, 808
 Sirâceddin Efendi 224, 326, 328
 Sirâceddin el-Urmevî 30
 Sirâceddin Muhammed bin Ömer el-Halebî 280
 Sivas 68, 380, 476
 Sivas Medresesi 476
 Sivrihisar 160, 162, 294, 448, 744
 Sofya 498, 832
 Sohta Sinan 696
 Solfasol 106
 Somuncu Baba (Hamîdüddin el-Kayserî) 60, 102
 Şuayb Efendi 660
 Şücaeddin er-Rûmî Efendi 618
 Şücâüddin el-Karamânî 136
 Şücâüddin Rûmî 742
 Şükruallah Efendi 166
 Süleyman Çelebi 188, 328, 372
 Süleyman er-Rûmî 752
 Sultan Baybars 84
 Sultan Bayezid Han 42, 60, 64, 94, 96, 102, 106, 112, 118, 154, 178, 226, 232, 244, 250, 252, 254, 260, 268, 290, 294, 298, 306, 310, 312, 314, 322, 324, 330, 332, 336, 338, 340, 342, 344, 346, 348, 350, 352, 354, 364, 388, 390, 418, 422, 432, 434, 440, 442, 444, 448, 458, 460, 468, 470, 472, 476, 478, 480, 488, 490, 492, 496, 498, 500, 502, 504, 508, 510, 514, 518, 522, 524, 526, 528, 532, 538, 542, 544, 546, 552, 566, 576, 592, 594, 598, 604, 610, 612, 618, 620, 626, 628, 630, 632, 638, 648, 654, 658, 660, 664, 668, 676, 682, 704, 706, 724, 728, 730, 732, 742, 744, 748, 750, 758, 760, 766, 774, 782, 794, 806, 812, 816, 818, 820, 860
 Sultan Bayezid Han Medresesi 254, 346, 350, 352, 476, 478, 488, 492, 500, 504, 508, 538, 610, 618, 628, 632, 638, 704, 724, 728, 730, 732, 742, 744, 748, 750, 766, 774, 782, 794, 860
 Sultan Bayezid Han oğlu Mehmed 112
 Sultâniye Medresesi 70, 72, 144, 180, 206, 210, 216, 222, 226, 238, 284, 296, 298, 442, 444, 448, 458, 460, 476, 488, 500, 502, 504, 524, 530, 612, 614, 698, 700, 726, 728, 730, 748, 760, 762, 766, 768, 782, 784, 786, 788, 792, 794
 Sultan Kayıtbay 152, 496, 654
 Sultan Korkut 472, 492, 496
 Sultan Mehmed Han 34, 58, 86, 114, 118, 146, 156, 160, 162, 164, 166, 168, 170, 172, 174, 176, 178, 188, 200, 202, 204, 208, 212, 214, 218, 224, 226, 230, 238, 240, 242, 244, 250, 258, 260, 264, 266, 270, 272, 278, 280, 282, 284, 286, 288, 292, 294, 298, 300, 302, 304, 308, 310, 314, 316, 318, 320, 322, 324, 326, 328, 330, 332, 336, 338, 340, 344, 348, 354, 356, 358, 360, 362, 364, 368, 374, 376, 378, 386, 388, 406, 418, 422, 426, 430, 432, 434, 440, 448, 452, 458, 468, 492, 496, 498, 500, 506, 514, 536, 538, 544, 552, 582, 586, 604, 606, 610, 660, 672, 674, 676, 776, 778, 782, 796, 802, 816
 Sultan Mehmed Han Camii 344, 360, 544, 660, 776, 802, 816
 Sultan Mehmed Han İmareti 498

Sultan Mehmed Han oğlu Sultan Bayezid Han 440
 Sultan Mehmed oğlu Sultan Murad Han 142
 Sultan Murad Han Medresesi 212, 258, 266, 332, 448, 504, 506, 530, 640, 704, 748, 754, 772, 786, 796
 Sultan Murad Han oğlu Mehmed Han 200
 Sultan Nâsır Ferec bin Berkuk 84
 Sultanönü 42
 Sultan Selim Han 22, 462, 464, 470, 474, 478, 480, 482, 492, 498, 500, 502, 514, 516, 520, 522, 526, 528, 534, 538, 542, 548, 552, 554, 568, 592, 596, 598, 602, 604, 614, 618, 634, 638, 642, 644, 654, 668, 670, 672, 676, 696, 698, 716, 718, 764, 792, 804, 806, 818, 828, 854
 Sultan Yâkub 426
 Sultan Zâhir Berkuk 30
 Sünbül Sinan 554, 584, 832
 Sürmelizâde 816
 Süyûtî 54

T

Tabip Osman Efendi 820
 Tablbâz Muhyiddin Mehmed 530
 Tâceddin el-Kürdî 7, 30
 Tâceddin İbnü'l-Hatîb 166
 Tâcizâde Sâdi Çelebi 720
 Tâhîrzâde 430
 Taşgun Halife 352
 Taşgun Sofi Mahallesi 352
 Taşkent 414
 Taşköprü 206, 210, 512, 612
 Taşköprülüzâde Ahmed Efendi 1, 2, 3, 9, 850
 Taşköprü Medresesi 512
 Tebriz 98, 100, 174, 270, 426, 652, 706, 716, 760, 812
 Tefâtânî 62, 88, 94, 112, 114, 116, 148, 156, 158, 176, 180, 184, 230, 272, 276, 278, 300, 310, 324, 348, 350, 474, 510, 518, 618, 652, 672, 708, 854, 856

Timur Han 74, 78
 Timurlenk 84
 Tire 90, 100, 314, 332, 538, 626, 630, 714, 782
 Tire Medresesi 314, 626, 782
 Tirmiz 412
 Tokat 178, 430, 476, 720, 752, 778
 Trabzon 532, 630, 644, 730, 734, 736, 750, 754, 770, 818
 Trabzon Medresesi 630, 644, 750, 754, 770
 Türâbî Efendi 660
 Turgut Alp 36
 Turguteli 36
 Tuzlalı Şeyh Yahyâ Efendi 842
 Tuzla Medresesi 532

U-Ü

Ubeydullah bin el-Fenârî 732
 Ubeydullah es-Semerkindî 130, 404, 414, 422, 566, 568, 570, 836
 Üçbaş Hamza Efendi 632
 Ulu Cami 102
 Uluğ Bey bin Şâhruh bin Emîr Timur 44
 Ümmülveled Hüsâmeddin Hüseyin et-Tebrizî 320
 Ümmü Veledzâde 536, 644
 Üsküdar 202
 Üsküp 188, 298, 368, 478, 512, 580, 600, 612, 640, 642, 656, 670, 726, 736, 742, 750, 796, 858
 Üsküp Medresesi 478, 600, 640, 642, 726, 742, 750, 796
 Üsküp Tepesi 580
 Uslu Şücâ' 446
 Uzun Hasan 270, 282, 300, 426

V

Vâcid Efendi Medresesi 610
 Vâiziyye Medresesi 500
 Valide Sultan Medresesi 172
 Varak Şemseddin 758
 Vardar Medresesi 784
 Vardar Yenicesi 406
 Veliyyüddin Medresesi 516

Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa Medresesi 638, 702, 704, 712, 770
 Veliyyullah Şihâbüddin Ahmed Bekki el-Mağribî 856
 Vezir Ali Paşa Medresesi 482, 520, 606, 704, 708, 742, 752, 764
 Vezir Ali Paşa Zâviyesi 592, 832
 Vezir İbrâhim Paşa 252, 342, 634, 670, 684, 712, 724, 752, 796
 Vezir Mahmud Paşa Medresesi 328, 442, 474, 486, 518, 618, 668, 700, 702, 724, 726, 736, 762, 768, 792
 Vezir Mehmed Paşa 364, 386, 432, 458, 782, 802
 Vezir Murad Paşa Medresesi 608
 Vezir Mustafa Paşa Medresesi 480, 492, 526, 626, 628, 632, 640, 670, 722, 730, 740, 746, 760, 764, 788, 790, 794, 800
 Vezir Mustafa Paşa Zâviyesi 586
 Vezir Pîrî Paşa 556, 588, 770, 784, 792, 814
 Vildan Efendi 264, 328, 330

Y

Yahyâ [Halife] bin Yahşi Efendi 532
 Yâkub bin Seyyidî Ali Efendi 504, 704, 718, 812
 Yâkub el-Asfar el-Karamânî 116
 Yâkub el-Çerhî 414
 Yâkub Paşa bin Hızır Bey bin Celâleddin 296

Yâkub Paşa Zâviyesi 136
 Yaraluca Muhyiddin Mehmed 324
 Yarhisârîzâde 340

Yarhisarlı Muslihuddin Efendi 722, 732, 734
 Yazıcıoğlu 190, 192
 Yegân Efendi Medresesi 712
 Yemen 68
 Yenişehir 52
 Yetim Alâeddin Efendi 538
 Yeşid 78
 Yûsuf Bâlî bin Molla Yegân 144
 Yûsuf Bâlî bin Şemseddin el-Fenârî 72
 Yûsuf bin Hüseyin el-Kirmastî Efendi 342

Z

Zağra 100
 Zahîrüddin el-Erdebîlî 716
 Zamîrî 542
 Zebîd 68
 Zekeriyâ el-Halvetî 136
 Zenbilli Ali 458, 460
 Zerkeşi 120
 Zeynüddin el-Fenârî 628
 Zeynüddin el-Hâfî 60, 68, 122, 122, 126, 128, 130, 134, 242, 280, 370
 Zeynüddin el-İrakî 68
 Zeyrek Camii 172, 404, 406, 578
 Zeyrek Efendi 188, 210, 212, 214, 218, 220, 222, 500, 642
 Zeyrek Medresesi 404
 Zeyrekzâde Rükneddin Efendi 698, 762
 Zinciriye Medresesi 48

ESER İSİMLERİ DİZİNİ**A**

Âdâbü'l-Bahs 636
Akâ'idü'l-Adüdiyye 528

B

Beyzâvî Tefsiri 176, 566, 570, 614, 646,
 684, 702, 718, 814, 832, 860
el-Burbân 120

C

Câlibü's-Sürûr 718
Câmi'ü'l-Fusûleyn 100, 534
el-Cevhere 78, 82

D

ed-Dav' 350
Dav'ü'l-Misbâh 852
Dibâcetü'l-Misbâh 504
ed-Dürer 204
ed-Dürerü'l-Kâmine 50

E

el-Elfiyye 80, 852
el-Es'ile 476
Envârü'l-Abdâk 276
Eşkâlu't-Te'sis 44

F

Faslü'l-Hitâb 182
el-Ferâ'izü's-Sirâciyye 58, 646
Fetâval-Bezzâziyye 66
el-Fethiyye 272, 524
el-Fevâ'idü'l-Gıyâsiyye 812
Fıkhü'l-Ekber 180, 684, 840
Fusûlü'l-Bedâ'i' fi Usûli'ş-Şerâ'i' 56
el-Fusûlü's-Sitte 182
Fusûs 30, 190

G

el-Gurer 204
Gülistân 504, 602
Gülşen-i Râz 566

Gülşen-i Tevhid 590
*Gunyetü'l-Mütemelli fi Şerhi Münye-
 ti'l-Musallî* 778

H

Hadâ'iku'l-Îmân 276
Hadâ'iku'l-Îmân li-Ehli'l-İrfân 276
Hâfiz-ı Kütüp 664
Hâşiyetü Şerhi'l-Metâli 276
Hâşiyetü't-Tecrid 234, 756
Hâşiyetü't-Telvîh 276
Havâşi 'alâ Şerhi'l-Metâli' 102
Havâşi'l-Keşşâf 536, 860
Havâşi Şerhi'l-Akâid 258
Havâşi Şerhi'ş-Şemsiyye 180
Havâşi Şerhi't-Tecrid 180, 858
Havâşi Tefsiri'l-Beyzâvî 536
Hediyyetü'l-Mehdiyyîn 442
el-Hidâye 80, 118, 600, 608, 708, 718,
 858
Hüsrev ü Şirin 192, 454

İ

el-İftitâh 70
Îsâgüci 528, 852
İsbâtü'l-Vâcib 718
el-İnâye 178
el-İzâh 48, 50

K

el-Kâfiye 118, 280, 424, 528, 536, 542,
 586, 718, 852
Kâmus 66, 452
el-Kâmusu'l-Muhit 66
el-Kânûn 248
Kasîde-i Bürde 646, 734, 812
el-Kasidetü'r-Rûhiyye 276
el-Kasidetü'ş-Şâtibiyye 154
el-Keşşâf 48, 176, 272, 276, 354, 600,
 616, 658, 708, 710, 718, 814, 854
Kitâb fi'l-Hilâfiyyât 534
Kitâb-ı Gülzâr 384
Kitâbü'l-Fethiyye 854

Kitâbü'l-Fevâyihî'l-Miskiyye fî'l-Fevâtihi'l-Mekkiyye 92
Kitâbü'l-Garâib ve'l-Acâib 184
Kitâbü'l-Hârûniyye 852
Kitâbü'l-Hasni'l-Hasin fî'd-Da'avâti'l-Mesûra 'ani'n-Nebii 80
Kitâbü'l-Mesâbih 858
Kitâbü'l-Meşârik 858
Kitâbü'n-Nukâye 90
Kitâbu Oklides 526
Kitâbu Rabti's-Süver ve'l-Âyât 528
Kitâbü's-Salât 350
Kitâbu's-Şifâ 64
Kitâbü's-Şifâ 102, 856
Kitâbü't-Telvih 116, 242, 260, 860
Kitâbü't-Tuhfe fî Beyâni'l-Makâmât ve'l-Merâtib 126
Kitâbü't-Tuhfeti'l-Muhammediyye 276
el-Kübrâ 78

L

Letâ'ifü'l-İşârât 100
Leylâ ve Mecnûn 388

M

Mabbûbü'l-Hamâ'il 274
Mahmûdiyye 498
el-Mahsûl 56
el-Maksûd 100, 352, 354, 852
Manzûmetü'n-Nesefti 458
Menâkıbü'l-Evliyâ 294
el-Menâr 56, 90, 146
el-Merâh 70
Merâhu'l-Ervâh 852
el-Mesâbih 276
Meşâriku'l-Envâr 90
Meserretü'l-Kulûb 100
Mesnevî 570, 824
el-Meşârik 66
Meşâiler 48
el-Mevâkif 58, 188, 204
Mevlid 388, 556
el-Mi'e 180, 852
Miftâhu'l-Gayb 58, 104, 186

el-Miftâh 646, 736
Miftâhu'l-Ulûm 346, 706
el-Minhâc 80
Mirkâtü'l-Vusûl 204
el-Minhâc fî Usûli'd-Dîn 80 *Mizânüt-Tasrif* 268
el-Misbâh 70, 350, 852
el-Mücez 48, 528
el-Mufassal 468, 758
el-Muğni 32, 54
Muğni'l-Lebib 308, 310
el-Muhâkemâtü't-Tecridiyye 708
el-Muhâkeme beyne'l-Allâme ed-Devvânî ve'l-Fâdil Mir Sadreddin 268
Muhammediyye 190, 270, 272, 276, 883
el-Muhtasar 36, 56, 458, 852
Muhtasaru'l-Kudûrî 180, 610
el-Mukaddime 78, 82
el-Mukaddimâtü'l-Erba'a 248
Mukaddimetü İlmi'l-Hadîs 84
Mukaddimetü't-Tecvid 84
el-Mutavvel 200, 618, 758
Mültekal-Ebhur 778
Münâcât 294
Münyetü'l-Musallî 778

N

Nakşibendiyye 658
Nefehâtü'l-Üns 424
Nebcü'l-Belâga 502
Nigâristân 602
en-Nihâye 654
Nüniyye 164

R

el-Pezdevî 56, 276, 840
er-Râ'iyye 80, 82
Ravzatü'l-Abyâr fî İlmi'l-Muhâdarât 628
Revâkiler 48
Risâle fî Âdâbi'l-Bahs 488
Risâle fî Ahkâmi'z-Zındık 314
Risâle fî Cevâzi'z-Zikri'l-Cehri 612
Risâle fî Fezâ'ili'l-Cihâd 254

Risâle fi İlmi'l-Arûz 534
Risâle fi İlmi'l-Hey'e 488
Risâle fi İstihlâfi Hatib 612
Risâle fi'l-Öşür 534
Risâle fi Mebâhisi'l-Hamd 274
Risâle fi z-Zevâl 534
er-Risâletü'l-Esriyye 58, 350
er-Risâletü'l-Esriyye fi'l-Mizân 350
er-Risâletü'l-Fethiyye 270, 444
Risâletü'l-Heyûlâ 708
Risâletü'l-Velâ 534
Risâletü'n-Necât min Şerri's-Sıfât 68
S-Ş
Sahih-i Buhâri 114, 150, 452, 672, 710, 856, 860
Silsiletü'z-Zeheb 424
es-Sülâsiyyât 610
eş-Şâfiye 348
eş-Şârtbiyye 80, 82
eş-Şemsiyye 780
Şemsü'l-Âfâk fi İlmi'l-Hurûf ve'l-Evfâk 92
Şerh li-Nazmi'l-Akâid 242
Şerhu Âdâbi'l-Bahs 276, 352, 854
Şerhu Çağmîni 186
Şerhu Eşkâli't-Tesîs 186
Şerhu Hidâyeti'l-Hikme 298, 756, 854
Şerhu Kelimeteyi'ş-Şehâde 120
Şerhu'l-Adûd 510
Şerhu'l-Avâiz 534
Şerhu'l-Avâmil fi'n-Nahv 346
Şerhu'l-Bürde 276
Şerhu'l-Ferâiz 488, 606, 752
Şerhü'l-Ferâiz 628
Şerhu'l-Hidâye 170, 276, 288
Şerhu'l-Hubaysî 536
Şerhu'l-İrşâd 276
Şerhu'l-Kâfiye 304, 424
Şerhu'l-Keşşâf 112
Şerhu'l-Lübâb 276
Şerhu'l-Merâh 352
Şerhu'l-Mesâbih 78
Şerhu'l-Metâli 176, 256, 454, 510, 526, 600, 710, 718, 854

Şerhu'l-Mevâkif 44, 176, 178, 186, 188, 218, 230, 236, 248, 286, 296, 310, 314, 456, 476, 488, 536, 606, 640, 708, 710, 854, 858
Şerhu'l-Miftâh 88, 276, 348, 454, 474, 476, 518, 520, 602, 608, 614, 642, 706, 754, 854, 858
Şerhu'l-Misbâh 276
Şerhu'l-Muhtasar 228, 230
Şerhu'l-Mutavassıt 280
Şerhu'l-Mutavvel 204, 276, 306, 310, 344, 672, 710, 854, 856
Şerhu'l-Vikâye 32, 312, 344, 348, 442, 446, 488, 520, 532, 534, 536, 606, 608, 612, 614, 620, 706, 718, 856, 858
Şerhu's-Semsiyye 278, 348, 350, 510, 852, 854
Şerhu't-Tecrîd 268, 272, 314, 474, 488, 510, 512, 612, 718, 856
Şevâhidü'n-Nübüvve 424
eş-Sifâ 248, 710

T

Tabakâtü'l-Kurrâ 78
Tağyirü't-Tenkîh 600
Târîh-i İskender 64
Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kırâ'ati'l-'Aşr 78
et-Tecrîd 234, 502, 526, 708, 814
Tecvidü't-Tecrîd 600
Tefsîrül-Beyzâvi 242
Tefsîrül-Kur'ân 528
et-Tehâfüt 468, 528, 602
et-Telhîs 344, 618, 650, 672, 758, 814, 854, 856
Telhîsü'l-Miftâh 80
et-Telvih 50, 144, 148, 186, 204, 236, 306, 308, 310, 312, 474, 602, 636, 710, 718
Telvih fi Şerhi't-Tavzih 710
et-Tenbih 66, 80
et-Tercih 50
et-Teshîl 100, 102

Tevârih-i Âl-i Osmân 602
et-Teyisîr 120
Tuhfetü's-Selâtin 276

U-Û

Unküdü'l-Cevâhir 100
Unküdü'z-Zevâhir 272
Unmüzecü'l-'Ulûm 56
Ûveysî 102, 558

V

el-Vâfiye 852
Vahdetnâme 380
el-Vâridât 100
el-Vasâya'l-Kudsiyye 128

el-Vecîz 344
el-Vikâye 32, 54, 90, 178, 276, 610,
646, 754

Y

Yûsuf u Züleyhâ 388

Z

Zeyniyye 126, 238, 428, 678, 798, 828,
838
Zîc 524
ez-Zîcu'l-Cedîd 270
ez-Zîcu's-Şâmil 178
ez-Zühr 174